ПАНЯЦЬ

ПАНЯЦЬ

ШКАЛОЎСКІ РАЁН

ГІСТОРЫКА-
ДАКУМЕНТАЛЬНЫЯ
ХРОНІКІ
ГАРАДОЎ І РАЁНАЎ
БЕЛАРУСІ

ШМАТТОМНАЕ
ВЫДАННЕ
СТВАРАЕЦЦА
ПАВОДЛЕ
РАШЭННЯ
ЎРАДА
РЭСПУБЛІКІ
БЕЛАРУСЬ

ПАМЯЦЬ

ШКЛОЎСКІ РАЁН

Мінск
"Універсітэцкае"
1998

947.64
63.3 (4Беи)
П 15

Рэдакцыйная калегія:

Л. М. АНЦІПЕНКА, У. К. КАСЬКО, Г. М. ЛАЎРАНКОЎ, Л. Г. ЛЯПІЛА,
Г. Л. НАПРЭЕЎ, А. Л. ПЕТРАШКЕВІЧ, М. П. ХОБАТАЎ, М. Р. ЯРОМІЧ

РАЁННАЯ КАМІСІЯ ПА СТВАРЭННІ
ГІСТОРЫКА-ДАКУМЕНТАЛЬНАЙ ХРОНІКІ «ПАМЯЦЬ»:

М. Р. ЯРОМІЧ (старшыня), М. П. ЧАПЯЛІНСКІ (нам. старшыні),
Л. М. АНЦІПЕНКА, Т. А. БАЯНАВА, Г. А. ВАЛОЗІНА, А. П. ГРУДЗІНА,
М. Ф. ІЛЬЮШЭНКА, У. А. ПАЎЛАЎ, А. Л. ТУРБІНСКІ

АРГАНІЗАЦЫЙНА-МЕТАДЫЧНЫ ЦЭНТР
ПА ВЫДАННІ ГІСТОРЫКА-ДАКУМЕНТАЛЬНЫХ ХРОНІК «ПАМЯЦЬ»
ДЗЯРЖАЎНАГА КАМІТЭТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ ПА ДРУКУ:
Л. ПЕТРАШКЕВІЧ (кіраўнік цэнтра), У. І. ЛЕМЯШОНАК (галоўны рэдактар),
М. З. БАШЛАКОЎ (галоўны метадыст)

Рэдактар-укладальнік Г. Л. НАПРЭЕЎ

Мастак Э. Э. ЖАКЕВІЧ

Распрацоўка мастацка-тэхнічнага афармлення серыі В. А. РАГАЛЕВІЧА

985-09-0250-7

© Выдавецтва «Універсітэцкае», 1998

Шклоў. Выгляд з узбярэжжа Дняпра. 1996 г.
Упершыню ўпамінаецца:

1520 г.	У дакументах пасла Польскага каралеўства Герберштэйна ў час яго дыпламатычнага падарожжа ў Маскву
1535 г.	Калі быў спалены кн. Шуйскім
1762 г.	Шклоў атрымаў права горада (пазней стаў лічыцца мястэчкам)
1772 г.	Па першым падзеле Рэчы Паспалітай Шклоўшчына ўваходзіць у склад Расійскай імперыі

Этнаграфічны куток краязнаўчага музея СШ № 4 г. Шклова

1997 г.

Гісторыка-краязнаўчыя музеі дзейнічаюць у Шклове, у Заходскай, Старасельскай, Чарнарудкай і Фашчаўскай сярэдніх школах, калгасе імя Фрунзе. Працуюць каля дзесятка фальклорных калектываў пры клубах і Дамах культуры. Больш тысячы ўмельцаў займаюцца рознымі народнымі промысламі

ДА ЧЫТАЧА

Кніга, якую Вы ўзялі ў рукі, — асаблівая. Гэта першая ў гісторыі Шклоўшчыны дакументальная хроніка жыцця краю з часоў сівой даўніны да сучаснасці. «Памяць» адлюстроўвае большасць значных і важных падзей, што адбываліся на тэрыторыі, з якой склаўся сучасны адміністрацыйны раён. Па магчымасці поўна падаецца гісторыка-археалагічная, этнаграфічная і архітэктурная спадчына, важнае месца займаюць матэрыялы аб развіцці эканомікі, вытворчых адносін на розных этапах гісторыі.

Шмат старонак адведзена расказам пра людзей, якія змагаліся за волю і лепшую долю, былі актыўнымі ўдзельнікамі рэвалюцыйнай барацьбы ў дакастрычніцкі час, змагаліся за новы грамадскі лад пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі. Шырока асвятляюцца складаныя, а часам драматычныя грамадска-палітычныя падзеі 30—40-х гг. XX стагоддзя, Вялікай Айчыннай вайны, пасляваеннага адраджэння і развіцця народнай гаспадаркі, культуры. Прыводзяцца звесткі пра ўраджэнцаў Шклоўшчыны — вучоных, пісьменнікаў, дзяржаўных дзеячаў, герояў працы, іншых заслужаных людзей. Замалёўкі пра іх лёсы, біяграфічныя даведкі — жывая тканіна гісторыі краю, прыклад дастойнай жыццядзейнасці.

«Памяць», разам з тым, кніга па ўвекавечанні імёнаў людзей, якія загінулі ў розныя часы пры абароне Радзімы, пры выкананні грамадскага і ваеннага абавязку, інтэрнацыянальнага доўгу, на франтах, у падполлі, партызанах, прапалі без вестак у час баявых дзеянняў, былі закатаваны гітлераўцамі. Названы таксама імёны людзей, якія пацярпелі ад палітычных рэпрэсій 20—50-х гг. і былі рэабілітаваны ў апошнія гады дзяржаўнымі і праваахоўнымі органамі.

У кнізе выкарыстаны матэрыялы і дакументы архіваў былога СССР, Нацыянальнага і іншых архіваў Рэспублікі Беларусь, нацыянальнай, урадавай, акадэмічнай і іншых бібліятэк, публікацыі ў перыядычных выданнях розных гадоў. У пошукавай рабоце, акрамя навукоўцаў, прымалі ўдзел мясцовыя краязнаўцы, журналісты, супрацоўнікі рэдакцыі райгазеты, ваенкамата, іншых устаноў. На жаль, у жорсткі час ваенных ліхалецця і па іншых прычынах нямала дакументаў незваротна загінула. Таму не ўдалося пазбегнуць «прабелаў» — асобныя падзеі асветлены не так ярка ці нават зусім не ўпамінаюцца; не выяўлены ў поўнай меры імёны загінуўшых у першую сусветную, грамадзянскую, савецка-фінляндскую войнах, на Халхін-Голе, пры вызваленні Заходняй Беларусі. Уважлівы чытач, напэўна, знойдзе і іншыя недахопы выдання. Тым не менш, на наш погляд, кніга будзе карыснай для кожнага, хто цікавіцца гісторыяй свайго краю, сваёй «малой» Бацькаўшчыны.

ШКЛОЎСКІ РАЁН

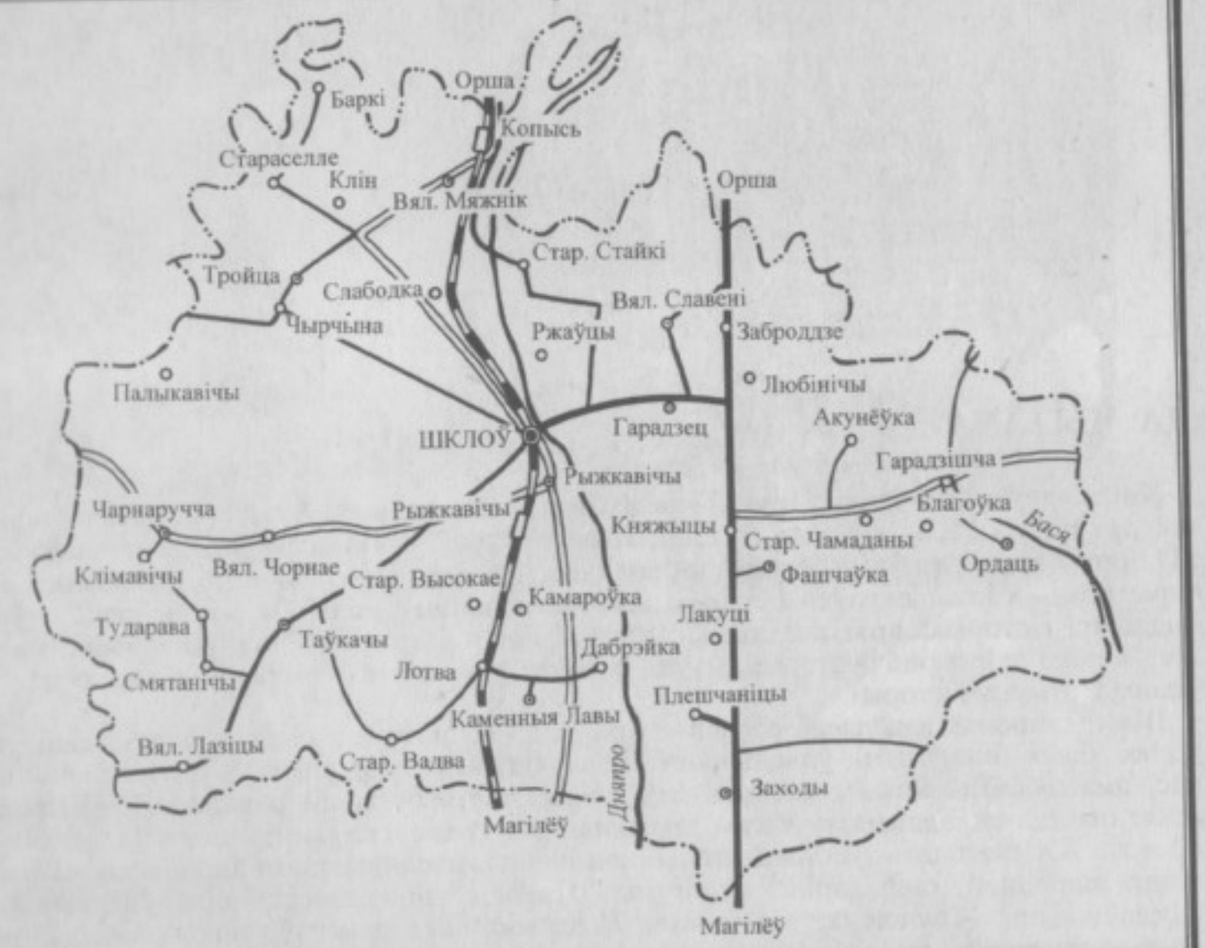

Шклоўскі раён утвораны 17.07.1924 г. на тэрыторыі Гарадзішчанскай, Нічыпаравіцкай, Любініцкай, Старасельскай, Таўпечыцкай, Чарнаруцкай і Шклоўскай валасцей у складзе Магілёўскай акругі (да 26.07.1930 г.). З 15.01.1938 г. — у Магілёўскай вобласці. Плошча — 1,33 тыс. км². Падзяляецца на 12 сельсаветаў. Населеных месцаў — 212. Цэнтр — г. Шклоў.

Раён размешчаны ў межах Аршанска-Магілёўскай раўніны, заходзяць адгор'і Аршанскага ўзвышша. Карысныя выкапні: радовішча торфу Смятанка, 6 радовішчаў цагельнай сыравіны, 3 радовішчы пясчана-жвіровага матэрыялу, 3 радовішчы будаўнічых пяскоў. Рэкі: Днепр з прытокамі, Бася (бас. Сожа). Глеба ў асноўным дзярнова-падзолістая. Пад сельгасугоддзямі 67,0 %, пад лесам — 18,1 % тэрыторыі.

Прамысловыя прадпрыемствы: ААТ папяровая фабрыка «Спартак», мэблевая фабрыка, ільнозавод, завод дарожна-будаўнічых матэрыялаў, камбікормавы і малочны заводы, Гарадзішчанскі і Латвянскі цагельныя заводы; камбінаты: будматэрыялаў і вырабаў, кааператыўнай прамысловасці, бытавога абслугоўвання; будаўнічыя арганізацыі: МПМК-283, ПМК-105, дарожна-рамонтна-будаўнічае ўпраўленне 175, гаспадарча-разлікова-будаўнічы ўчастак, РМУ Віцебскага РБУ, раённае аграпрамысловае прадпрыемства матэрыяльна-тэхнічнага забеспячэння, райсельгасхімія, раённая друкарня, прадпрыемства па вытворча-тэхнічным абслугоўванні сельскай гаспадаркі, вытворча-эксплуатацыйнае прадпрыемства па энергетыцы. У раёне 23 калгасы, 4 саўгасы, эксперыментальная база «Спартак» па вырошчванні насеннай бульбы, каля 100 фермерскіх гаспадарак.

Раён перасякаюць чыгунка і шаша Орша — Магілёў, аўтамабільныя дарогі злучаюць Шклоў з Бялынічамі, Горкамі і Круглым. У 1996 г. было 15 сярэдніх, 8 няпоўных сярэдніх, 5 пачатковых школ, 2 школы-інтэрнаты, сярэдняе прафесійна-тэхнічнае вучылішча, дзіцяча-юнацкая спартыўная і музычная школы, 29 дашкольных устаноў, 25 клубных устаноў, 34 масавыя бібліятэкі, 19 кінаўстановак, 6 бальніц, 29 фельчарска-акушэрскіх пунктаў, выдаецца раённая газета «Ударны фронт».

АД ЧАСОЎ ПЕРШАБЫТНЫХ

1917

ЗЯМЛЯ НАШЫХ ПРОДКАЎ

У геаграфічных адносінах землі сучаснага Шклоўскага раёна знаходзяцца ў межах Аршанска-Магілёўскай раўніны, якая ўяўляе сабой платопадобную хвалістую паверхню з вышынямі ад 150 да 200 м над узроўнем мора і складзеную маламагутнымі лёсападобнымі суглінкамі і супесямі, на якіх пераважаюць дзярнова-падзолістыя глебы. Паблізу рэк мясцовасць расчленена глыбокімі ўрэзамі шматлікіх раўкоў і лагчын, на крутых схілах якіх агаляюцца чырвона-бурыя марэны — адкладанні ледніковага перыяду.

На тэрыторыі раёна працякае Днепр, самая значная рака Беларусі, якая адыгрывала важную ролю ў старажытнасці. Пракладка сухапутных дарог праз цяжкапраходныя лясы і балоты была справай нялёгкай і не заўсёды выканальнай. Заўсёды рака была самай зручнай дарогай, і падарожжа па ёй не патрабавала асаблівых намаганняў, ці то было плаванне ў лодках, ці перамяшчэнне зімой на санях. Ужо ў гістарычны час Дняпроўская рачная магістраль служыла воссю гандлёвых і палітычных сувязей паміж усходнеславянскімі плямёнамі. Па ёй жа праходзіў легендарны шлях «з варагаў у грэкі». Рачная даліна, багатая рыбай, птушкай, зверам, расліннасцю, была цудоўна прыстасавана для пражывання паляўнічых плямёнаў, збіральнікаў і рыбакоў, а пазней — земляробаў і жывёлаводаў. І людзі заўсёды выкарыстоўвалі прыроднае асяроддзе і ўмовы мясцовасці для паселішчаў, астаткі якіх дайшлі да нас у выглядзе помнікаў археалогіі.

З гісторыі вывучэння археалагічных помнікаў

Многія археалагічныя помнікі Шклоўшчыны вядомы па літаратуры ніча з мінулага стагоддзя. Так, у 1873 г. па прадстаўленні прафесара Д. Я. Самаквасава праз губернскія статыстычныя камітэты былі сабраны звесткі пра гарадзішчы і курганы на тэрыторыі Расіі. Для сучаснай Магілёўскай вобласці, у тым ліку і для Шклоўскага раёна, гэта былі звесткі пра помнікі археалогіі, якія не страцілі значэння да нашых дзён.

Па звестках 1873 г., на тэрыторыі раёна было зафіксавана 25 археалагічных аб'ектаў, у тым ліку гарадзішчы ў вёсках Благаўка, Гарадзец, Азер'е (Плешчыцы), Сісенева, Смятанічы, і 12 курганных могільнікаў. Пачатак вывучэння славянскіх курганоў на Шклоўшчыне таксама адносіцца да другой па-

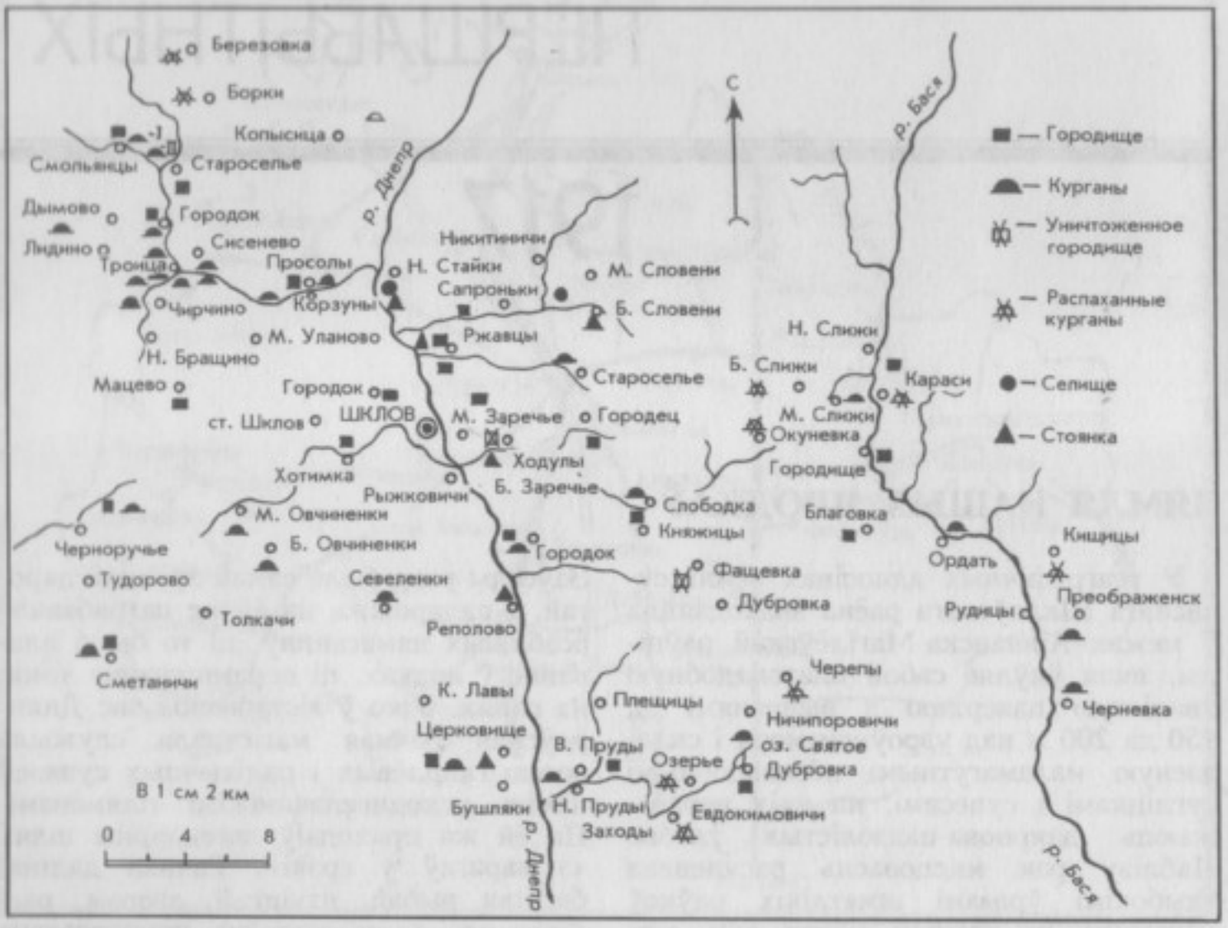

Схема размяшчэння помнікаў археалогіі

ловы XIX ст. і звязаны з працамі археолага генерала Н. М. Турбіна, які раскапаў каля в. Дымава 12 насыпаў, што належалі крывічам.

Далейшае даследаванне археалагічных старажытнасцей раёна праводзілася вядомым беларускім этнографам і археолагам Е. Р. Раманавым. У 1895—1906 гг. ён працаваў інспектарам народных вучылішчаў Магілёўскай губерні і збіраў матэрыялы для «Археалагічнай карты Магілёўскай губерні», якую меў намер апублікаваць да адкрыцця IX археалагічнага з'езда ў Вільні (жнівень 1893 г.). Па яго данespecially, да 1892 г. на Шклоўшчыне было вядома 6 курганных могільнікаў, поўнасцю або часткова разбураных у наступны час: Благаўка (20 насыпаў), Дубраўка-2 (36), Карасі (1), Ордаць (15), Русакі (20), Сліжы (23). На старонках неафіцыйнай часткі газеты «Магілёўскія губернскія ведамасці» Е. Р. Раманаў апублікаваў артыкул «Раскопкі ў маёнтку Чырчына» аб даследаванні курганоў каля в. Тройца Шклоўскага раёна.

У 30-х гг. нашага стагоддзя А. Д. Каваленя адкрыў стаянку неаліту ў в. Новыя Стайкі. У 1936 г. вывучэннем помнікаў ранняга жалезнага веку займаўся В. Р. Тарасенка. Ён абследаваў гарадзішчы і селішчы каля вёсак Гарадок (Крывель), Плешчыцы, Ржаўцы, Хоцімка і атрымаў новыя цікавыя матэрыялы.

У пасляваенны перыяд археалагічнае вывучэнне Шклоўскага раёна прыкметна актывізавалася. У 1963 г. І. І. Арцёменка абследаваў стаянкі неаліту каля вёсак Новыя Стайкі і Ржаўцы, раскапаў курганы каля вёсак Пруды і Новыя Стайкі. У 1964—1965 гг. Г. Ф. Салаўёва раскапала курганныя могільнікі паблізу вв. Пруды і Царковішча і ажыццявіла шурфаванне гарадзішча каля в. Царковішча. Вынікам работы з'явілася адкрыццё на тэрыторыі раёна курганных пахаванняў з трупаспаленнем, якія належалі балтам, а таксама выяўленне захаванняў крывічоў у могільніку каля в. Пруды.

У 1968 г. Г. В. Штыхаў, а ў 1979 г. В. М. Ляўко даследавалі гарадзішча Хоцімка, на месцы якога знаходзіўся Стары Шклоў. А. А. Выржыкоўскі ў 1969 г. даследаваў 2 курганных насыпы каля в. Капысіца і адкрыў групавое захаванне без пахавальнага інвентару.

Далейшае археалагічнае абследаванне раёна было звязана з падрыхтоўкай да выдання «Збору помнікаў гісторыі і культуры Беларусі. Магілёўская вобласць». У выніку Шклоўшчына двойчы (у 1978 і 1983 гг.) вывучалася В. М. Ляўко.

З 1973 па 1991 г. сістэматычныя работы ў раёне праводзіліся археалагічным атрадам гістарычнага факультэта Магілёўскага педінстытута імя А. А. Кулешова пад кіраўніцтвам В. Ф. Капыціна. Было вывучана старажытнейшае паселішча каля в. Малое Зарэчча (83 м²) і адкрыта 3 стаянкі каменнага веку, 8 гарадзішчаў ранняга жалезнага веку, 11 курганных могільнікаў і 1 селішча эпохі Старажытнай Русі. У выніку ў Шклоўскім раёне абследавана каля сотні захаваўшыхся помнікаў археалогіі, матэрыялы якіх дазваляюць, у агульных рысах, узнавіць старажытную гісторыю гэтага своеасаблівага кутка Беларусі.

Паселішчы каменнага і бронзавага вякоў

Першыя пасяленні старажытных людзей на тэрыторыі сучаснага Шклоўскага раёна ўзніклі яшчэ ў канцы старажытнакаменнага веку — палеаліту (10—12 тыс. гадоў таму). Але месцаў пражывання таго часу вядома нямнога. Адно з іх размешчана на левым карэнным беразе Дняпра, у 0,5 км на паўднёвы ўсход ад в. Малое Зарэчча (Шклоў Зарэчны). На разараным полі зафіксавана два скапленні апрацаванага крэменю дыяметрам каля 5 м, якія стаяць адзін ад другога па лініі поўдзень — поўнач на 35 м. Відавочна, што гэта астаткі на шклоўскай зямлі старажытнага жылля, пакінутыя паляўнічымі на паўночнага аленя. Вакол жылля сабраны чарашковыя наканечнікі стрэлаў, канцавыя скрабкі, у тым ліку двайныя, рэтушаваныя і двухгранныя разцы, камбінаваныя прылады (скрабкі-разцы), вастрыі, праколкі. Гэта тыповы набор прылад палявання і вынікаў яго апрацоўкі. На месцы пасялення рабілася і першасная апрацоўка крэменю, на што ўказваюць знаходкі нуклеусаў, а таксама пласцін і адшчэпаў, якія з іх скалываліся.

З'яўленне тут першых насельнікаў стала магчымым пасля адступлення апошняга ледніка, які 17—18 тыс. гадоў таму прасунуўся на шыроты Оршы, змятаючы ўсё на сваім шляху. Вялізная колькасць талай вады сцякала па Дняпры, узровень якога быў значна вышэй за сучасны. Па прасторах прыледнікавай тундры блукалі гурты жывёлін: маманты, касцявыя астанкі якіх знаходзяць у Шклове і наваколлі, ваўняныя насарогі, паўночныя алені. Побач з імі пастаянна знаходзіліся драпежнікі: пясцы, ваўкі, гіены. Да пачатку апошняга міжледнікоўя — галацэна (у перакладзе з грэчаскай — «самае новае жыццё») і пры паступовым пацяпленні мамантавая фауна распалася. Адны жывёліны прасунуліся на поўнач следам за адступаючым ледніком (пяс-

цы, паўночныя алені), другія (маманты, ваўняныя насарогі) — вымерлі. У выніку пацяплення тэрыторыя сучаснай Паўночнай Беларусі вызвалілася ад лёду, змяніліся ландшафты і раслінае покрыва.

Вышэйназваныя змены адбыліся ў позналедніковы час, ад 14 да 10 тыс. гадоў таму, калі клімат быў асабліва няўстойлівы: станавілася цяплей і з'яўляліся астраўныя лясы, халадала — і зноў панавалі тундры. Менавіта ў гэтых умовах пражывалі першапраходцы шклоўскай зямлі. Апошняя хваля холаду пракацілася па Паўночнай Еўропе каля 10 тыс. гадоў таму, пасля чаго адбылося хуткае пацяпленне. З гэтага часу, па археалагічнай перыядызацыі, пачынаецца сярэднекаменны век — мезаліт (10—6 тыс. гадоў таму). Пасяленні мезалітычнага часу вядомы на другой надпойменнай тэрасе правага берага Дняпра, у 0,6 км на поўдзень ад в. Царковішча і ў 0,5 км на поўнач ад в. Рэпалава; на левым беразе Дняпра каля в. Новыя Стайкі і каля в. Ржаўцы.

Заканчэнне ледніковага перыяду, пацяпленне клімату, распаўсюджванне лясоў і сучасных відаў жывёлін спрыялі з'яўленню больш сучасных прыёмаў палявання і паляўнічай зброі, стварэнню новых тыпаў жылля і новых прылад працы. У эпоху мезаліту гісторыя чалавечага грамадства мела не толькі паступальнае развіццё, але і шматкратна паскарала тэмпы свайго руху, падобна палёту стралы — сімвала мезаліту. Менавіта ў гэты час шырока распаўсюджваецца лук са стрэламі — самая хуткастрэльная дыстанцыйная зброя старажытнасці. Калі раней, у час загоннага палявання ў палеаліце, каб паразіць звера кап'ём, трэба было падабрацца да яго ўшчыльную, то цяпер страла наганяла жывёліну здалёку. Да таго ж, на ваўкоў, лісіц, зайцаў і іншых жывёлін нельга было паляваць з дапамогай агню і загону. Паляўнічы не мог забіць жывёліну, якая перамяшчалася хутчэй чалавека. З дапамогай лука і стрэл сталі займацца індывідуальным паляваннем, верным памочнікам у якім быў сабака — першая прыручаная жывёліна.

Набор мезалітычных прылад даволі разнастайны. Як і раней, асноўная маса іх звязана з паляўнічым промыслам або рыбалоўствам. Людзі выкарыстоўвалі пераважна тры віды сыравіны: камень, косць і дрэва. На жаль, драўляныя збудаванні і вырабы, як і касцяныя, у пясчаных грунтах не захаваліся. А вось вырабы з каменя сустракаюцца на пасяленнях у вялікай колькасці. У вырабе каменных прылад у мезалітычны час часцей за ўсё выкарыстоўваўся крэмень, які лёгка расколваўся, меў вялізную цвёрдасць і пры расчапленні даваў вострыя рэжучыя краі на пласцінах і адшчэпах. Дзякуючы шырокаму распаўсюджванню крэменю ў Верхнім Прыдняпроўі магчымасці выкарыстання яго былі не абмежаваны.

У калекцыях крамянёвага інвентару надзвычай шырока прадстаўлены скрабкі, з дапамогай якіх апрацоўваліся шкуры жывёлін. Дугападобны канец скрабка афармляўся спецыяльнай крутой рэтушшу, што выключала парэзы апрацоўваемай паверхні. Разнавіднасцю скрабкоў з'яўляюцца скабелі (вырабы з выемкамі), рабочая частка якіх была ўвагнута і выкарыстоўвалася для апрацоўкі акруглых паверхняў, напрыклад дрэвак стрэл. Адзначым, што асобныя сучасныя прылады, якімі мы карыстаемся, не толькі па сваім функцыянальным прызначэнні, але і па знешнім выглядзе захавалі сходнасць з прататыпамі далёкага каменнага веку. Змяніўся толькі матэрыял, з якога яны выраблены. Сярод іх можна назваць нож і разец. Крамянёвыя нажы, якія выконвалі функцыі рэзання, мелі вострый край, завостраны рэтушшу. Яны вызначаюцца дэталёвасцю аддзелкі і дасканаласцю формаў. Разцы прызначаліся галоўным чынам для работы з косцю.

Неабходнымі прыладамі працы ў старажытнасці былі праколкі і свярдзёлкі. Праколкі выкарыстоўваліся для

шыцця вопраткі і мелі тонкае джала, апрацаванае дробнай рэтушшу. Свярдзёлкі ад праколак адрозніваліся больш масіўным рабочым канцом.

Шырокае распаўсюджванне ў лясной зоне атрымалі прылады для сячэння. Сякеру падаравала чалавеку дрэва. З яе дапамогай людзі будавалі дамы, рабілі першую мэблю, транспартныя сродкі: лодкі, сані, лыжы і інш. На працягу каменнага веку сякера відазмянялася, нараджаючы новыя прылады — цёслы, долаты, кіркі, матыкі. У мезалітычны час людзі ўсё больш сталі займацца рыбалоўствам, вынайшлі рыбалоўны кручок, сетку, розныя пасткі — заколы, ёзы, вершы і інш., выкарыстоўвалі прыёмы рыбнай лоўлі з дапамогай касцяных астрогаў і гарпуноў. Тым самым людзі мезаліту расшырылі базу свайго харчавання і зрабілі першы крок да аседласці.

Каменны век завяршае эпоха неаліту, які датуецца канцом V — III тысячагоддзяў да н. э. Неаліт атрымаў сваю назву ад новай, у параўнанні з мезалітам, тэхнікі вырабаў каменных прылад з дапамогай шліфавання, пілавання і свідравання каменя. Шырокае распаўсюджванне атрымліваюць і двухбакова апрацаваныя, старанна аформленыя крамянёвыя прылады. Маючы толькі каменныя, касцяныя і драўляныя прылады працы, старажытнае насельніцтва шырока асвоіла берагі рэк і азёраў.

У Шклоўскім раёне стаянкі неаліту вядомы на левым беразе Дняпра каля вёсак Ржаўцы і Новыя Стайкі, якія даследаваліся толькі шляхам збору пад'ёмнага матэрыялу. Мяркуючы па фрагментах керамікі і крамянёвым інвентары, абодва помнікі ўваходзяць у арэал распаўсюджвання верхнедняпроўскай неалітычнай культуры. Аналіз матэрыялаў паказвае, што асноўным заняткам насельніцтва па-ранейшаму было паляванне, рыбалоўства і збіральніцтва. Палявалі, відаць, рознымі спосабамі, але да нашага часу захаваліся толькі наканечнікі стрэл і дроцікаў.

Спецыфіка пасялення на берагах рэк,

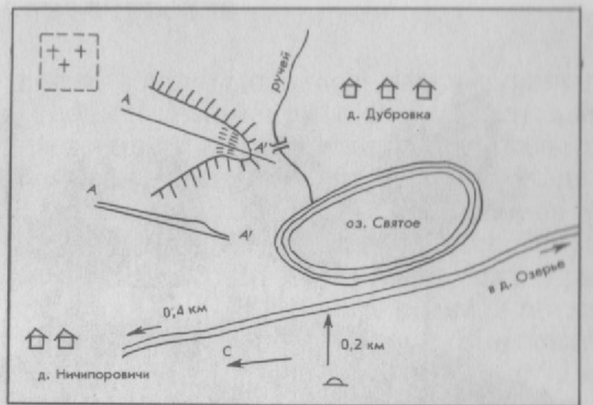

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі в. Нічыпаравічы

у непасрэднай блізкасці ад вады, шырокае распаўсюджванне прылад сячэння, у прыватнасці цесляў для вырабу лодак, указваюць на развіццё рыбалоўства. Працягваюць займацца такімі промысламі, як апрацоўка каменя, дрэва, косці і шкур жывёлін. Асвойваецца новая галіна — ганчарная справа. З гліны ляпілі шыракагорлыя прамасценныя сасуды з вострым дном і ўпрыгожвалі іх ямчата-грабеньчатым арнаментам. Даследчыкі лічаць, што верхнедняпроўская неалітычная культура сфарміравалася на базе плямёнаў позняга мезаліту, што сведчыць пра непарапыннасць гістарычнага працэсу ў каменным веку на тэрыторыі Верхняга Прыдняпроўя.

Нягледзячы на працяглыя сістэматычныя палявыя даследаванні, у раёне яшчэ не пераадолена нераўнамернасць археалагічнага вывучэння асобных перыядаў. Да гэтага часу існуюць «белыя плямы» ў старажытнейшай гісторыі. Так, не выяўлены помнікі бронзавага веку, хоць яны вядомы на суседніх тэрыторыях. Агульнапрынята, што ў пачатку II тысячагоддзя да н. э. тэрыторыя Верхняга Прыдняпроўя была заселена плямёнамі сярэднедняпроўскай культуры, якія прасунуліся з поўдня па Дняпру і яго прытоках. Помнікі сярэднедняпроўскай культуры прадстаўлены пасяленнямі, курганнымі і грун-

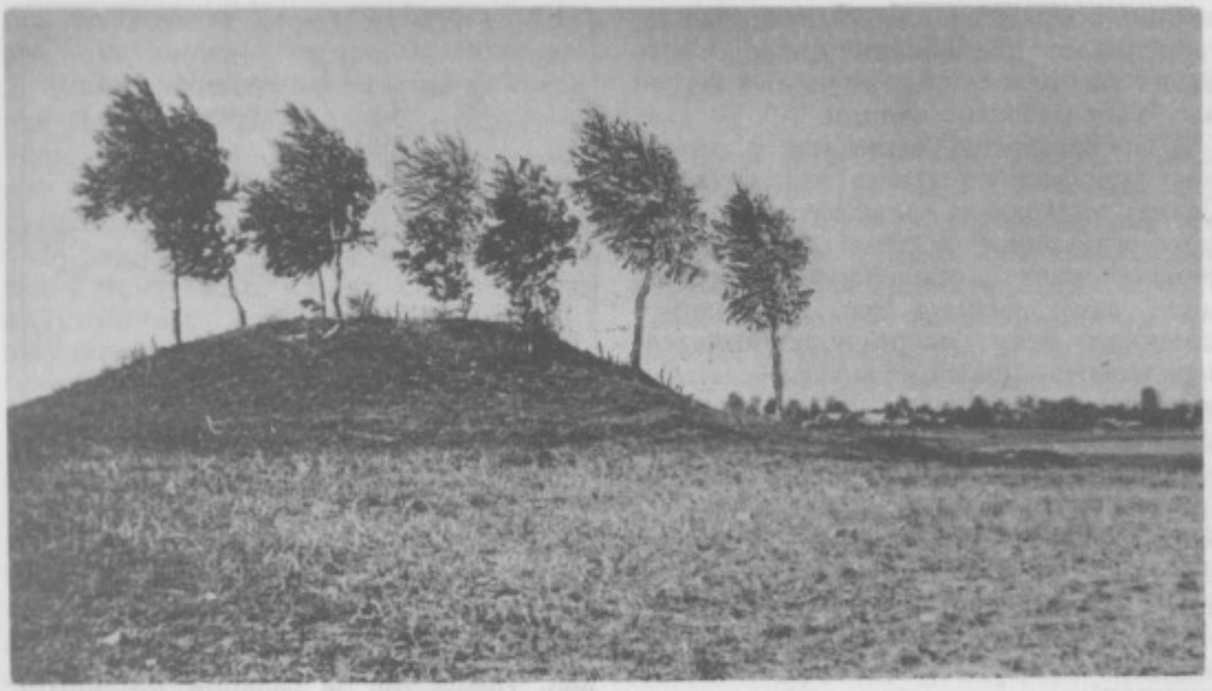

Курганны могільнік, в. Ордаць

тавымі могільнікамі, а таксама асобнымі знаходкамі, пераважна каменных сякер. Адна з такіх знаходак вядома ў 1,5 км на паўночны захад ад Шклова, ва ўрочышчы Францаўка, у полі. Пасяленні размешчаны, часцей за ўсё, у пойме ракі на дзюнных узвышшах (Ксянзова Гара каля Быхава) або на мысах першых падпойменных тэрас. На пасяленні Ксянзова Гара выяўлена жыллё слуповай канструкцыі з ачаговымі ямамі і ачагамі, абкладзенымі камянямі. У курганных і грунтовых могільніках хавалі па абраду трупапакладання і трупаспалення. Яны ўяўляюць сабой родавыя могілкі з рознай колькасцю пахаванняў. Так, у грунтавых могільніках каля в. Сябровічы Гомельскай вобласці выяўлена каля ста трыццаці пахаванняў. На пасяленнях і ў могільніках выяўлены разнастайны рэчавы матэрыял: гліняны ляпны посуд, бронзавыя вырабы, крамянёвыя і каменныя прылады працы, зброя, упрыгожванні з косці, янтару і т. п. Знаходкі металічных вырабаў параўнальна рэдкія. Гэта шылы, нажы, сякеры, скроневыя кольцы, дыядэмы, грыўны, бранзалеты, пранізкі, зробленыя з металу каўказскага і балкана-карпацкага паходжання. Пойменныя лугі Дняпра, яго прытокі, якія забяспечвалі корм для жывёлы, і зручныя ўчасткі для пасеваў, садзейнічалі развіццю жывёлагадоўлі і земляробства. З бронзавага веку на тэрыторыі сучаснага Шклоўскага раёна насельніцтва канчаткова перайшло на вытворчыя формы гаспадарання, а паляванне, рыбалоўства і збіральніцтва сталі адыгрываць дапаможную ролю.

Грамадскі лад сярэднедняпроўскіх плямёнаў характарызуецца разлажэннем першабытнаабшчынных адносін, пераходам да патрыярхальнага ладу і пачаткам фарміравання маёмаснай няроўнасці.

В. Ф. Копытин. Археологические памятники Шкловского района. Могилев, 1993. С. 9—14.

Помнікі эпохі жалеза і ранняга сярэднявечча

Геаграфічны фактар абумовіў складанасць гістарычных працэсаў, якія працякалі на тэрыторыі сучаснага Шклоўскага раёна ў эпоху жалеза і ранняга сярэднявечча. На працягу I тыс. н. э. і пачатку II тыс. н. э. рэгіён Верхняга Падняпроўя быў зонай актыўнага ўзаемадзеяння розных этнічных супольнасцей, перш за ўсё славянскіх і балцкіх, носьбітамі якіх былі прадстаўнікі археалагічных культур, зафіксаваных у помніках археалогіі.

Да разглядаемага перыяду на тэрыторыі Шклоўскага раёна адносяцца гарадзішчы ранняга жалезнага веку, якія датуюцца III — I стст. да н. э.— I — II стст. н. э.; змянілі іх у III — VIII стст. адкрытыя пасяленні — селішчы, цэнтры абшчынных акруг — умацаваныя гарадзішчы, якія з'явіліся ў VI — VIII стст. З надыходам эпохі ранняга сярэднявечча (з VI ст. н. э.) з'яўляецца новы від археалагічных аб'ектаў — курганныя могільнікі — пахавальныя помнікі, у якіх жыхары селішчаў хавалі сваіх родзічаў. Магільныя скляпы ў выглядзе курганных насыпаў выкарыстоўваліся насельніцтвам аж да канца XIII ст., калі распаўсюдзіўся абрад пахавання ў ямах з нізкімі насыпамі сучаснага выгляду. Па краі магіл XIV — XV стст. можна сустрэць каменныя абкладкі, а ў галовах каменны крыж.

З развіццём феадальных адносін (узнікненнем раннедзяржаўных утварэнняў Ноўгарадскага, Полацкага, Кіеўскага княстваў), а потым стварэннем усходнееўрапейскіх дзяржаў, уключаючых у сябе па некалькі зямель-княстваў (удзелаў), адбываецца станаўленне сістэмы тэрытарыяльна-адміністрацыйнага дзялення і кіравання. Сярод родавых сельскіх пасяленняў абшчыннікаў выдзяляюцца пункты па збору даніны (налюддзя), куды прыязджалі прадстаўнікі князя, які кантраляваў дадзеную тэрыторыю. З сярэдзіны X ст. сістэма збору палюддзя была заменена строга рэгламентаванымі падаткамі, уведзенымі кіеўскай княгіняй Вольгай па ўсёй тэрыторыі, падуладнай Кіеву. Княгіня ехала з Кіева на поўнач у 947 г., у Ноўгарадскую і Пскоўскую землі, па р. Днепр (у тым ліку праз тэрыторыю Шклоўскага раёна), потым па волаку на р. Лучэсу, а з Віцебскага Падзвіння па сістэме азёраў на р. Ловаць. Гэты шлях у далейшым стаў вядомы як адзін з маршрутаў вялікага ваенна-гандлёвага шляху «з варагаў у грэкі». Па шляху следавання вялікай князёўны кіеўскай устанаўліваліся новыя пункты кіравання сельскімі акругамі і збору падаткаў — пагосты. Як правіла, гэта былі ўмацаваныя гарадзішчы, якія ўжо функцыянавалі ў якасці цэнтраў сельскіх абшчын, або зручна размешчаныя на водных шляхах буйныя сельскія паселішчы.

З наступленнем феадальнай раздробленасці, выдзяленнем самастойных удзелаў-княстваў унутры ўсходнееўрапейскіх дзяржаў князі сталі надзяляць сваіх дружыннікаў-баяр «валасцямі», даючы ім «у кармленне» былыя абшчынныя землі на тэрыторыі свайго ўдзела. На гарадзішчах эпохі жалеза сталі з'яўляцца феадальныя двары-сядзібы.

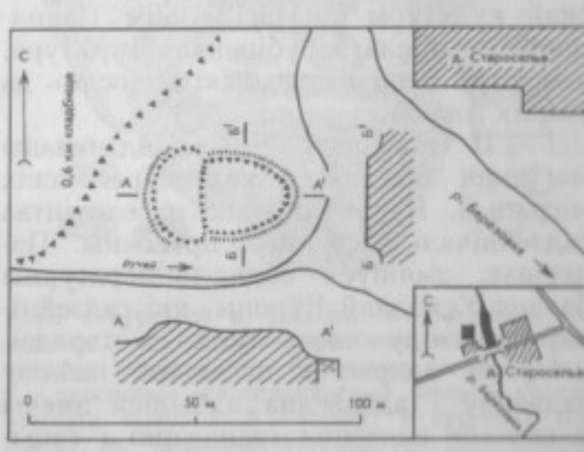

План гарадзішча ранняга жалезнага веку на беразе р. Бярозаўка

дзібы баяр, якім падпарадкоўваліся сельскія акругі. Такім чынам, археалагічныя помнікі-гарадзішчы з родавых пасяленняў ранняга жалезнага веку (III ст. да н. э.— II ст. н. э.) у VI—VII стст. ператварыліся ў цэнтры сельскіх абшчын, а асобныя з іх — у племянныя цэнтры, а ў X—XI і XII—XIII стст. яны маглі выкарыстоўвацца як пагосты або месцы размяшчэння феадальных сядзіб.

Недастатковае вывучэнне археалагічных помнікаў раёна не дае магчымасці з усёй паўнатой асвятліць больш чым тысячагадовы перыяд гістарычнага развіцця дадзенага рэгіёна. У той жа час сучасныя адміністрацыйныя межы не могуць перашкаджаць узнаўленню гістарычных працэсаў, якія мелі месца ў Верхнім Падняпроўі ў дадзены перыяд. Магутная водная артэрыя — р. Днепр была вызначальнай у лёсах многіх плямёнаў і буйных этнічных груповак на працягу I тыс. н. э.

На рубяжы н. э. насельніцтва Усходняй Еўропы было прадстаўлена фіна-ўгорскімі, балцкімі і праславянскімі плямёнамі, якія характарызуюцца рознымі рысамі, што дазваляе аб'ядноўваць іх у т. зв. археалагічныя культуры. У той перыяд Верхняе Падняпроўе было зонай размяшчэння насельніцтва мілаградскай культуры і культуры штрыхаванай керамікі, якое пражывала ў гарадзішчах. На змену мілаградскай культуры ў Магілёўскім Падняпроўі прыйшла зарубінецкая культура, носьбітаў якой даследчыкі адносяць да ранніх славян.

I — II стагоддзі н. э. адзначаны магутнай хваляй усходнееўрапейскіх міграцый. Перамяшчэнню насельніцтва садзейнічалі наступныя прычыны. Па-першае, змяніўся водна-тэмпературны баланс Усходняй Еўропы, які садзейнічаў пераходу насельніцтва з гарадзішчаў на адкрытыя пасяленні паблізу вадаёмаў і адпаведна адбыліся змены ў спосабе вядзення гаспадаркі і сацыяльнай арганізацыі абшчын. Па-другое, націск готаў з Прыбалтыкі, а сарматаў з поўдня далі штуршок да перамяшчэння насельніцтва лясной паласы (культура штрыхаванай керамікі, днепра-дзвінская культура) на ўсход і паўночны ўсход, а насельніцтва Сярэдняга Падняпроўя (зарубінецкая, познезарубінецкая культуры, а потым кіеўская) — уверх па Дняпры, Сожу, Беразіне, Друці і іх прытоках у лясную зону. Тэрыторыя Шклоўскага раёна ўваходзіць у агульную зону кантактаў розных культур і этнасаў першай паловы I тыс. н. э.

Пра гэта сведчаць матэрыялы археалагічных даследаванняў, якія праводзіліся ў раёне. Так, на гарадзішчы ў в. Гарадок (Крывель) Гарадзецкага сельсавета В. Р. Тарасенкам у 1936 г. у шурфе 1×1,5 м была выяўлена глінабітная печ для выплаўкі жалеза з балотнай руды, а таксама астаткі ачага з камянёў, вялікая колькасць шлакаў, косці жывёлін, ляпная кераміка культуры штрыхаванай керамікі і гладкасценная. Гарадзішча са слаямі ранняга жалезнага веку каля в. Царковішча ў 1965 г. даследавала Г. Ф. Салаўёва. У двух шурфах 2×2 м былі зафіксаваны напластаванні мілаградскай культуры III ст. да н. э., перакрытыя больш познімі напластаваннямі культуры штрыхаванай керамікі. У в. Пруды (Прудкі) Заходскага сельсавета на левым беразе р. Днепр размяшчалася селішча позняга этапу зарубінецкай культуры і VI — IX стст. На яго тэрыторыі былі насыпаны курганы. У насыпе аднаго з курганоў І. І. Арцёменка ў 1963 г. выявіў гладкасценную кераміку, кераміку з насечкай па версе венчыка позняга этапу зарубінецкай культуры, фрагмент глінянай патэльні.

Культурныя напластаванні з VI — IX стст. таксама фіксуюцца ў шэрагу гарадзішчаў і селішчаў Шклоўскага раёна. Так, у в. Княжыцы Гарадзецкага сельсавета А. А. Седзіным у 1989 г. праводзіліся раскопкі гарадзішча. Ускрыта плошча 128 кв. м. Выяўлены два будаўнічыя гарызонты. У ніжнім фіксаваліся ямы ад слупавых канструк-

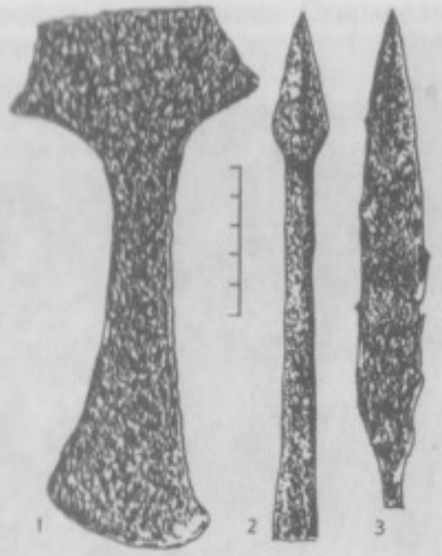

Рэчы з курганоў: *1* — тапор (в. Пруды); *2* — навапечнік дроціка (в. Царковішча); *3* — нож (в. Варонціна)

цый, вугаль, гарэлае дрэва. У культурным слаі знойдзены жалезныя аброці, нож, лязо сякеры, шыла, шлакі, косці жывёлін, ляпная кераміка. Аналагічная ляпная гладкасценная кераміка выяўлена і на селішчы, размешчаным на паўднёвым усходзе ад гарадзішча, магутнасць культурнага слоя якога дасягае 0,4—0,7 м.

Гарадзішча і селішча трэцяй чвэрці I тыс. н. э. даследаваліся В. Р. Тарасенкам у 1936 г. каля в. Плешчыцы Заходскага сельсавета. Тут на селішчы зафіксавана шмат апаленых камянёў, жалезных шлакаў, ляпной гладкасценнай керамікі. На адным фрагменце выяўлены наляпны валік з касымі насечкамі, які сведчыць аб прыналежнасці дадзенай керамікі да калачынскай культуры.

Напластаванні трэцяй чвэрці I тыс. н. э. прысутнічаюць таксама на гарадзішчы «Захарава гара» ў в. Царковішча, гарадзішчы ў в. Ржаўцы Славенскага сельсавета. Тут В. Р. Тарасенка ў 1936 г. заклаў шурф 1×0,75 м, выявіў культурны пласт магутнасцю 0,25 м, у якім аказаліся вугаль, попел, расколатыя камяні, гладкасценная кераміка. Селішча з керамікай VI — IX стст.

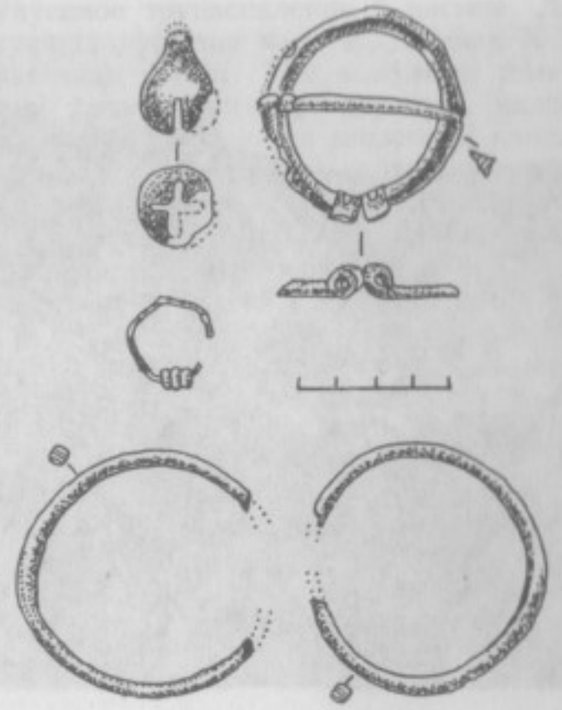

Бронзавыя рэчы з курганоў, в. Пруды

Рэчы з курганоў в. Дымава: *1* — шкляныя пазалочаныя бусы; *2* — скроневыя кольцы крывічскага тыпу; *3—4* — бронзавыя падвескі; *5—6* — скроневыя сяміпрамяневыя кольцы радзімічскага тыпу; *7—9* — гаршкі з курганоў Лагойска, вв. Чаркасава, Мурава; *10—11* — бронзавыя спражкі; *12—14* — пярсцёнкі; *15—17* — колцы.

Месца, дзе быў Стары Шклоў

. І. Арцёменка абследаваў у 1963 г. Яно вядома з 1935 г. на левым беразе . Днепр каля в. Новыя Стайкі Сланскага сельсавета. Ляпная кераміка ыяўлена на гарадзішчах каля вв. Гарадзішча і Карасі.

Да трэцяй чвэрці I тыс. н. э. адносяцца і пахавальныя помнікі каля вёсак Царковішча, Прудкі (Пруды), Новыя Стайкі, дзе пахаванні зроблены па абраду трупаспалення. Яны, відаць, звязаны з тымі пасяленнямі, якія выяўлены паблізу дадзеных населеных пунктаў (гарадзішчамі і селішчамі). Каля в. Новыя Стайкі ў кургане са спаленнем І. І. Арцёменка ў 1963 г. на глыбіні 0,28 м ад паверхні кургана выявіў два раструшчаныя ляпныя сасуды, а на глыбіні 1,05 м — сляды трупаспалення. Г. Ф. Салаўёва ў 1964—1965 гг. зрабіла раскопкі курганоў каля в. Пруды (2 курганы былі з трупаспаленнямі) і каля в. Царковішча. Асабліваасцю курганоў каля в. Пруды была наяўнасць каменных агароджаў у аснове насыпу, спаленні праводзіліся па-за курганам, у курганах каля в. Царковішча трупаспаленне рабілася на месцы ўзвядзення кургана. Захаванні ў курганах каля в. Пруды па абраду трупаспалення безынвентарныя, толькі ў насыпе аднаго з іх выяўлена сякера правушная, абух якой з абодвух бакоў мае выступаючыя шчакавіцы, а правушына — яйкападобную форму. У курганах каля в. Царковішча разам з трупаспаленнямі выяўлены жалезны наканечнік дроціка, нож, ляпная кераміка, зліткі аплаўленай бронзы.

У гэтых жа могільніках выяўлены і курганы з трупапакладаннямі, якія датуюцца XI — першай паловай XII ст. Як і ў больш ранніх, пахаванні ў курганах з трупапакладаннем каля в. Пруды заключаны ў каменную агароджу. Пры іх выяўлены разнастайны рэчавы інвентар, у тым ліку бронзавыя ўпрыгожванні (скроневае дротавае кольца з напускной пацеркай, бранзалеты, званочак, фібула), шкляныя і паставыя пацеркі, бісер.

Курганы пераходнага перыяду ад трупаспаленняў да трупапакладанняў выяўлены пры раскопках могільнікаў каля

в. Тройца і в. Дымава Старасельскага сельсавета. У 1899 г. Е. Р. Раманаў раскапаў два курганы каля в. Тройца, у якіх былі астаткі крэмацыі, выкананай на абочыне. У адным з гэтых курганоў зафіксавана таксама ўпускное трупапакладанне. Пры пахаваных былі крэсіва, жалезнае кольца пад галавой, медныя чатырохгранныя кольцы каля пояса, пласцінчаты бронзавы пярсцёнак. Датуюцца курганы з трупапакладаннямі VI — VIII стст., трупапакладаннем — XI ст.

Могільнік каля в. Дымава даследаваўся Н. М. Турбіным у 1885 г. Ім раскапана тут 12 курганоў. Пераважная большасць пахаванняў — трупапакладанні на мацерыку, арыентаваныя галавой на захад. Зафіксаваны ў сідзячым становішчы адно пахаванне і адно ўпускное трупаспаленне ў насыпе. Да туюцца курганы каля в. Дымава X — пачаткам XI ст. Тут выяўлены шмат лікі рэчавы інвентар: кераміка, нажы скроневыя кольцы са звязанымі канцамі, паясныя спражкі, пласцінкавыя дротавыя колцы з бронзы, сяміпрамянё выя скроневыя кольцы, пазалочаны бочкападобныя пацеркі і інш.

Безынвентарныя пахаванні па абрад трупапакладання, арыентаваныя галавой на захад, на попельна-вугальна праслойцы (1 мужчынскае і 6 дзіця чых) у кургане каля в. Капысіца Алек сандрыйскага сельсавета выяўлены 1969 г. А. А. Выржыкоўскім, датуюцц XI — XII стст.

Культурныя напластаванні ранне сярэдневяковага перыяду (IX — XIII стст.) выяўлены як на гарадз

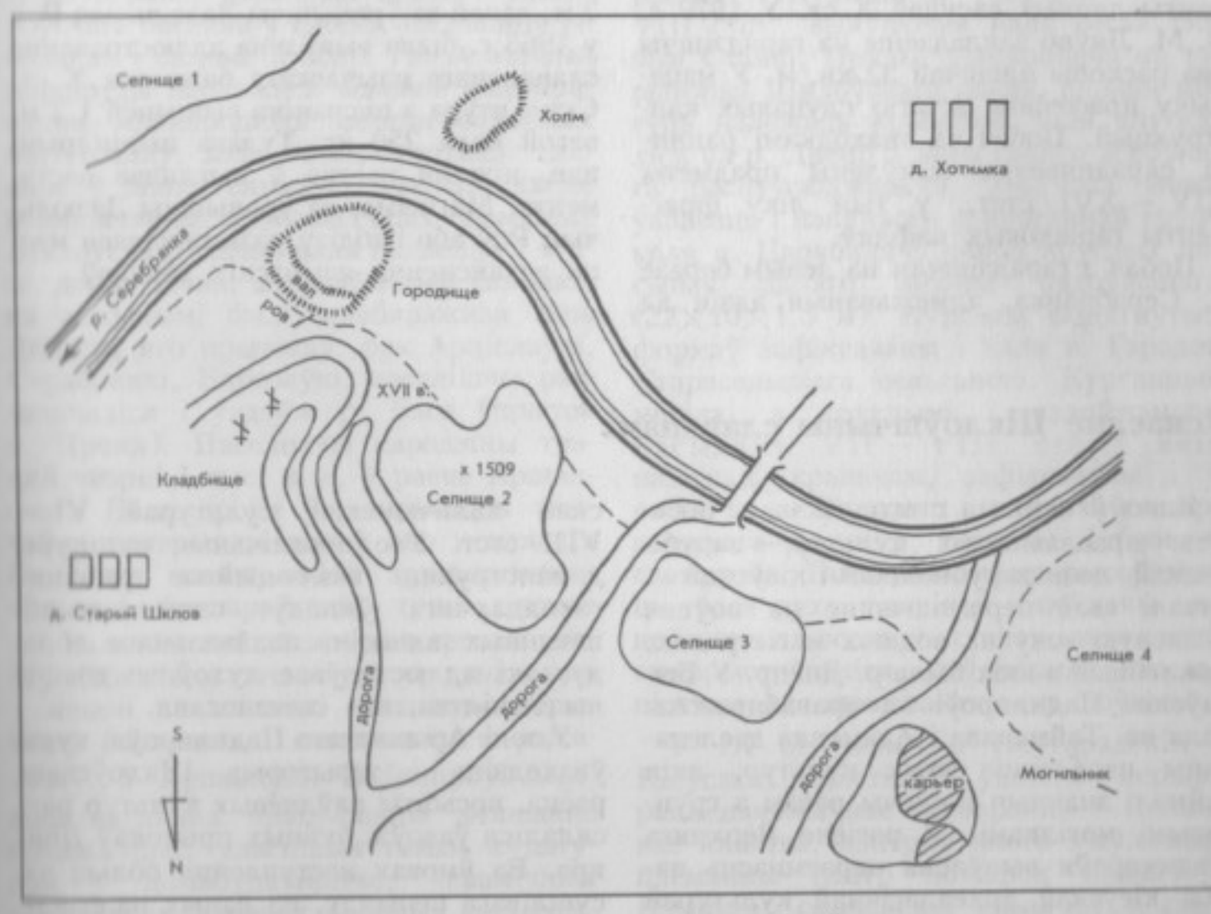

Схема размяшчэння селішч і гарадзішча каля в. Стары Шклоў

чах (вв. Княжыцы, Благаўка, Гарадзішча — былы фальварак, вядомы з 1649 г., Царковішча), так і на селішчах в. Плешчыцы). Найбольш выразным для дадзенага перыяду часу з'яўляецца омплекс помнікаў у вв. Хоцімка, Ставы Шклоў, які складаецца з гарадзішча, некалькіх селішчаў. У 1936 г. В. Р. Тарасенка абследаваў гарадзішча, абраўшы на разаранай пляцоўцы і схілах шлакі, кавалкі апаленай гліны, ачыльны брусок, бронзавы пярсцёнак, ляпную гладкасценную кераміку і кераміку, выраблену на ганчарным кругу. У 1968 г. Г. В. Штыхаў у раскопе плошчай 38 кв. м у культурным пласце агутнасцю 0,5 м выявіў наканечнік тралы, нажы, два шкляныя бранзалеты, жалезную спражку, званочак з крыжападобным прарэзам X — XI стст. і інш. Акрамя вялікай колькасці кругавой керамікі выяўлены таксама фрагменты ляпных сасудаў X ст. У 1979 г. В. М. Ляўко закладзены на гарадзішчы два раскопы плошчай 32 кв. м. У мацерыку прасочаны астаткі слупавых канструкцый. Побач са знаходкамі ранняга сярэднявечча выяўлены прадметы XIV — XVI стст., у тым ліку фрагменты гаршковых кафляў.

Побач з гарадзішчам на левым беразе р. Серабранка, адмежаваныя адзін ад другога прасёлкавымі дарогамі, размяшчаюцца селішчы, якія ўтрымліваюць матэрыялы XIV — XVII стст. Тут жа, на тэрыторыі, занятай кар'ерам, відаць, размяшчаліся сярэдневяковыя могілкі. Краязнаўцам І. В. Іларыёнавым у 1989 г. на селішчы знойдзены манеты 1509 г. ВКЛ і солід Іаана II, у кар'еры фрагмент бронзавага нацельнага крыжа і арнаментаваная бронзавая накладка. Культурны пласт з вялікай колькасцю керамікі прасочваецца ўздоўж р. Серабранка на прысядзібных участках в. Стары Шклоў. На правым беразе р. Серабранка насупраць гарадзішча размешчана селішча, выяўленае В. М. Ляўко ў 1977 г., якое ўтрымлівае кераміку XIV — XVI стст. Тут жа на ўзгорку В. Р. Тарасенка ў 1936 г. выявіў селішча, сінхроннае гарадзішчу. На паўднёвы захад в. Хоцімка ёсць тры курганы вышынёй 1,5—2 м, далей ва ўрочышчы Зязюльчын Роў у 1963 г. было выяўлена адлюстраванне славянскага язычаскага бажаства X ст. Скульптура з пясчаніка вышынёй 1,2 м, вагой каля 250 кг. Тулава цыліндрычнае, ніжняя частка ў выглядзе пастамента. Магчыма, ва ўрочышчы Зязюльчын Роў або паблізу размяшчалася месца здзяйснення язычаскіх абрадаў.

Асваенне Шклоўшчыны славянамі

Яшчэ ў першыя стагоддзі н. э. носьбіты праславянскіх культур — зарубінецкай, познезарубінецкай і кіеўскай — пачалі сваё перамяшчэнне на поўнач у лясную зону па водных магістралях, важнейшай з якіх была р. Днепр. У Быхаўскім Падняпроўі на правабярэжжы каля вв. Тайманава і Адаменка даследаваны пасяленні гэтых культур, якія займалі значныя плошчы разам з грунтавымі могілкамі. У рэгіёне Верхняга Падняпроўя выяўлена пераемнасць паміж кіеўскай археалагічнай культурай II — V стст. і дакладна славянскай калачынскай культурай VI — VIII стст. Усе пералічаныя культуры дэманструюць эвалюцыйнае развіццё гаспадарчага ўкладу, сацыяльна-абшчынных адносін, пахавальнага абраду, які адлюстроўвае духоўнае жыццё насельніцтва, яго светапогляд.

У зоне Аршанскага Падняпроўя, куды ўваходзіць і тэрыторыя Шклоўскага раёна, носьбіты паўднёвых культур рассяляліся ўздоўж буйных прытокаў Дняпра. Ва ўмовах наступлення больш засушлівага перыяду, па даных палеакліматалогіі, асвойвалі больш вільготныя

ўчасткі рачных далін. Такім чынам, на рубяжы эр і ў першых стагоддзях н. э. ажыццяўляецца працэс пранікнення славянскага этнасу ў асяроддзе балцкіх абарыгенаў лясной зоны, якія жылі на гарадзішчах. Невялікі працэнт археалагічных матэрыялаў, якія характарызуюць паўднёвыя культуры, на гарадзішчах ранняга жалезнага веку сведчыць аб падсяленні малых груп да абарыгенаў. У той жа час з II — III стст. н. э. павялічваецца колькасць пасяленняў Аршанскага Падняпроўя, дзе пераважна выяўлены матэрыялы познезарубінецкага часу і кіеўскай культуры. Гэта адкрытыя селішчы ўздоўж р. Адроў (Аршанскі р-н), р. Днепр (Вусце Аршанскага р-на, Новыя Стайкі Шклоўскага р-на). На поўначы групы паўднёвага насельніцтва дасягнулі міжрэчча Ловаці і Вялікай на Пскоўшчыне, перапраўшыся з Дняпроўскага басейна ў басейн Падзвіння па валоках і сістэме азёраў. Гэтыя водныя маршруты паслужылі асновай фарміравання міжнародных ваенна-гандлёвых магістраляў, якія выкарыстоўвалі славяне ў эпоху сярэднявечча. На схеме размяшчэння археалагічных помнікаў Шклоўскага раёна, якая падаецца ў кнізе, добра бачна, што найбольш кампактна асвоенымі былі прыбярэжная зона Дняпра, яго прытокаў: рэк Арціслаўкі, Серабранкі, Бярозаўкі, паселішчы размяшчаліся і ўздоўж р. Бася (прыток р. Проня). Паселішчы сярэдзіны трэцяй чвэрці I тыс. н. э. у раёне Аршанскага Падняпроўя ўтрымліваюць звычайна матэрыялы адной або некалькіх падобных паміж сабой археалагічных культур: банцараўскай, тушамлінскай або калачынскай. Асноўныя арэалы распаўсюджвання гэтых культур супадаюць з зонамі лакалізацыі летапісных крывічоў (полацкіх і смаленскіх) і радзімічаў. У Аршанскім Падняпроўі асабліва наглядна праяўляецца змяшэнне розных рыс, уласцівых гэтым культурам у домабудаўніцтве, керамічных комплексах, наборах жаночых упрыгожванняў. Крывічскія дротавыя бранзалетападобныя скроневыя кольцы сустракаюцца ў курганах каля в. Дымава побач з радзімічскімі сяміпрамянёвымі. Для радзімічаў характэрна і пахаванне памерлага ў сідзячым стане.

Калі полацкія крывічы з Падзвіння хавалі памерлых у курганных могілках з сярэдзіны I тыс. н. э., то насельніцтва калачынскай культуры Верхняга Падняпроўя выкарыстоўвала грунтавыя могілкі, таксама як і насельніцтва тушамлінскай культуры на Смаленшчыне. Для курганоў крывічоў характэрна наяўнасць доўгіх, падоўжаных і круглых у плане насыпаў. Паўднёвая мяжа распаўсюджвання курганоў крывічоў на тэрыторыі Беларусі ў трэцяй чвэрці I тыс. н. э. супадае з арэалам банцараўскай культуры і праходзіць па вадападзелу Заходняй Дзвіны і Дняпра ў Сенненскім, Аршанскім, Дубровенскім раёнах. Курганныя могілкі VI — VIII стст., выяўленыя каля вёсак Новыя Стайкі, Пруды, Царковішча на тэрыторыі Шклоўскага раёна, цалкам могуць належаць крывічам, якія апускаліся па р. Днепр з зоны свайго асноўнага распаўсюджвання. На гэта можа ўказваць і наяўнасць у курганнай групе каля в. Царковішча сярод круглых насыпаў аднаго значна падоўжанага (22×10×1,5 м). Курганы выцягнутых формаў зафіксаваны і каля в. Гарадок Старасельскага сельсавета. Курганныя могілкі з круглымі і падоўжанымі насыпамі VII — VIII стст., якія належалі крывічам, зафіксаваны і ў раёне волакаў каля г. п. Арэхаўск Аршанскага р-на і р. Вярхіты Дубровенскага р-на. Такім чынам, прарысоўваецца траса руху крывічоў з поўначы на поўдзень па водных шляхах, якія ранней выкарыстоўваліся паўднёвым насельніцтвам для пранікнення на поўнач.

У IX ст. побач з Ноўгарадскім Кіеўскім княствамі ўзнікае першае раннедзяржаўнае ўтварэнне — Полацкае княства, цэнтрам якога з'яўляецца племянны цэнтр полацкіх крывічоў. Цэнтрам смаленскіх крывічоў у гэты перыяд з'яўляецца паселішча кал

в. Гнёздава на Дняпры. Да моманту з'яўлення першых дзяржаўных утварэнняў на паўночных і паўднёвых ускраінах Усходняй Еўропы, найбольш цесна звязаных з арабскім, візантыйскім і скандынаўскім светам, крывічы з тэрыторыі Паўночна-Усходняй Беларусі і Смаленшчыны яшчэ знаходзіліся ў рамках племянных аб'яднанняў. Яны складалі частку сярэдзіннага населенага масіву тэрыторыі Усходняй Еўропы, з устойлівымі племяннымі традыцыямі і адпаведнай структурай паселішчаў (гарадзішча — цэнтр абшчыны з некалькіх селішчаў і могільнікаў). Гэты набор археалагічных аб'ектаў характэрны і для тэрыторыі Шклоўшчыны ў IX — X стст.

Падпарадкаванне смаленскіх крывічоў дзяржаўнай уладзе ажыццявіў у 882 г. ноўгарадскі князь Алег у час паходу на Кіеў з мэтай аб'яднання Паўночнай і Паўднёвай Русі. Паход Вешчага Алега на Смаленск (Гнёздава) ажыццяўляўся па Дзвінска-Тарапецкаму шляху і не закрануў водны маршрут, пралягаючы праз тэрыторыю Паўночна-Усходняй Беларусі. Таму землі крывічоў у Віцебскім Падзвінні і Аршанскім Падняпроўі хоць і знаходзіліся пад кантролем кіеўскага княжацкага дома, да сярэдзіны X ст. захоўвалі адносную самастойнасць. Магчыма, што актыўнае развіццё пасялення ў вв. Хоцімка, Стары Шклоў з X ст. звязана з устанаўленнем вялікай кіеўскай княгіняй Вольгай адміністрацыйна-гаспадарчых цэнтраў у падведамасных землях. Пасяленне ў вв. Хоцімка, Стары Шклоў аналагічна пасяленню ў Горах (Горацкі раён) і магло выконваць функцыю цэнтра акругі — воласці, як і пасяленне ў в. Чаркасава Аршанскага раёна. Па меры ўзмацнення Полацкага і Смаленскага княстваў, Віцебскае Падзвінне і Аршанскае Падняпроўе становяцца прадметам дамаганняў і ваенных спрэчак. На працягу XI — XIII стст. рэгіён Паўночна-Усходняй Беларусі неаднаразова мяняў сваю дзяржаўную прыналежнасць, уваходзячы ў састаў Полацкай, Кіеўскай, Смаленскай зямель.

В. М. Ляўко,
ст. навуковы супрацоўнік НА Беларусі

Рэестр помнікаў археалогіі

АЛЕКСАНДРЫЙСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Капысіца. Курганны могільнік XI—XII стст., у 160 м на паўднёвы захад ад вёскі, у полі.

Карзуны. Гарадзішча ранняга жалезнага веку на левым беразе р. Бярозаўка (10 м), на паўночна-заходняй ускраіне вёскі. Пляцоўка і схілы задзярнованы.

Прасалы. Адзіночны курган эпохі Старажытнай Русі на левым беразе р. Бярозаўка (0,5 км), у 0,3 км на поўнач ад вёскі.

АРДАЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Ордаць. Курганны могільнік з двух насыпаў эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Бася, ва ўрочышчы Круча. Вядомы з 1873 г.

Курган эпохі Старажытнай Русі на левым беразе р. Бася (0,5 км).

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на беразе р. Бася, ва ўрочышчы Барок, у лесе.

Рудзіцы. Адзіночны курган эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Бася (0,6 км), на паўночнай ускраіне вёскі. У мясцовага насельніцтва вядомы пад назвай «Пусікаў курган».

ГАРАДЗЕЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Гарадзец. Гарадзішча ранняга жалезнага веку на левым беразе р. Гарадня (правы прыток р. Капуснік), у 0,25 км на паўднёвы захад ад ускраіны вёскі. У мясцовага насельніцтва вядома пад назвай «Талерка».

Гарадок (Крывель). Гарадзішча ранняга жалезнага веку на левым беразе р. Днепр (1,4 км), у 0,4 км на захад ад вёскі.

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на левым беразе р. Дзедва (0,2 км), у 0,3 км на паўночны захад ад маста.

Княжыцы. Гарадзішча трэцяй чвэрці I тыс. і эпохі Старажытнай Русі на паўночнай ускраіне вёскі, на правым беразе р. Капуснік.

Селішча трэцяй чвэрці I тыс., размешчана на паўднёвы ўсход ад гарадзішча.

Малое Зарэчча (Шклоў Зарэчны). Стаянка ранняга этапу грэнскай культуры, размешчана на левым беразе р. Днепр, у 1,5 км на паўднёвы ўсход ад вусця р. Капуснік.

Гарадзішча ранняга жалезнага веку, у 0,3 км на паўночны ўсход ад вёскі. Па звестках 1873 г., побач з гарадзішчам знаходзіўся курганны могільнік з адзінаццаці насыпаў. Да нашага часу не захаваўся.

Слабодка. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на паўднёва-заходняй ускраіне вёскі.

ГАРАДЗІШЧАНСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Благаўка. Гарадзішча ранняга жалезнага веку ў паўночна-заходняй частцы вёскі.

Па звестках 1873 г., побач з гарадзішчам знаходзіліся два курганы. Па звестках Е. Р. Раманава, у канцы XIX ст. у ваколіцах вёскі знаходзіўся курганны могільнік старажытнарускага часу з дваццаці насыпаў. Да нашага часу не захаваўся.

Гарадзішча. Гарадзішча ранняга жалезнага веку і эпохі Старажытнай Русі, размешчана на левым беразе р. Бася, у паўднёва-заходняй частцы вёскі.

Русакі (да 1977 г.), уключана ў в. Гарадзішча. Па звестках 1873 г., у вёсцы, на правым беразе р. Бася, знаходзіўся курганны могільнік з трох насыпаў.

Карасі. Курган эпохі Старажытнай Русі на левым беразе р. Бася, каля вёскі.

Карасі. Гарадзішча ранняга жалезнага веку на левым беразе р. Бася, у 50 м на поўнач ад вёскі.

Малыя Сліжы. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Бася, у 1,6 км на ўсход ад вёскі.

ЗАХОДСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Дубраўка-2. Гарадзішча ранняга жалезнага веку на левым беразе р. Арціслаўка (0,5 км). Назва ў мясцовага насельніцтва — «Белая Гара».

Па звестках 1873 г., дзевяць курганоў знаходзіліся «при фольварке Дубровка, близ д. Озерье и р. Озеренки».

Заходы. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі ў ваколіцах вёскі, на беразе р. Азяронка, з сямі насыпаў. Звесткі 1873 г.

Плешчыцы (вв. Азер'е, Грунцік). Гарадзішча ранняга жалезнага веку на правым беразе безыменнага ручая (правы прыток р. Арціслаўка). Мясцовае насельніцтва называе помнік «Царковішча».

Селішча трэцяй чвэрці I тыс. і эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Арціслаўка, у 0,4 км на паўднёвы ўсход ад вёскі.

Пруды. Адзіночны курган на левым беразе р. Днепр, у 0,4 км на поўнач ад вусця р. Арціслаўка. Раней тут было дзевяць курганоў, уздоўж цячэння Дняпра.

Селішча VI—IX стст. на левым беразе р. Днепр, на месцы якога быў насыпаны курганны могільнік.

КАМЕННА-ЛАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Савеленкі. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Ульянка (0,5 км), у 0,8 км на паўночны ўсход ад вёскі.

Старая Вадва. Гарадзішча ранняга жалезнага веку ў вярхоўях Лахвы, каля вёскі.

Парковішча. Стаянка эпохі мезаліту на другой надпойменнай тэрасе правага берага Дняпра, у 0,6 км на поўдзень ад вёскі.

Гарадзішча ранняга жалезнага веку і эпохі Старажытнай Русі, у 0,7 км на паўночны ўсход ад в. Бушлякі.

Курганны могільнік VII—VIII стст. у пойме правага берага Дняпра (50 м), у 1,1 км на паўночны ўсход ад в. Бушлякі.

РЫЖКАВІЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Вялікія Аўчыненкі. Гарадзішча ранняга жалезнага веку на правым беразе р. Серабранка, у паўночна-ўсходняй частцы вёскі. Назва ў мясцовага насельніцтва — «Старыя могілкі».

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Серабранка, у 1 км на ўсход ад вёскі, у полі.

Малыя Аўчыненкі. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Серабранка (0,5 км), у 0,2 км на ўсход ад вёскі.

Новыя Аўчыненкі. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі, у 0,4 км на паўднёвы захад ад вёскі.

Рэпалава. Стаянка каменнага веку на другой надпойменнай тэрасе правага берага Дняпра, у 0,5 км на поўнач ад вёскі.

Хоцімка. Гарадзішча эпохі Старажытнай Русі і Вялікага Княства Літоўскага ў лукавіне левага берага р. Серабранка (Шклавянка), у 0,2 км на ўсход ад вёскі.

Селішча эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Серабранка, насупраць гарадзішча, у 0,3 км на паўднёвы ўсход ад вёскі.

Шклоўскі ідал. Выява славянскага языческага бажаства X ст., знойдзеная ў 1963 г. на беразе р. Серабранка каля Шклова. Скульптура высечана з пясчаніку, вышыня — 1,2 м, маса каля 250 кг, тулава цыліндрычнае, ніжняя частка апрацавана як пастамент, твар мае індывідуальныя рысы. Шклоўскі ідал, мабыць, быў схаваны мясцовымі язычнікамі пасля прыняцця хрысціянства. Зберагаецца ў Дзяржаўным музеі Рэспублікі Беларусь.

СЛАВЕНСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Вялікія Славені. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі ў пойме левага берага р. Чарніца, у 1 км на захад ад вёскі.

Новыя Стайкі. Стаянка каменнага веку на левым беразе р. Днепр, на паўднёвай ускраіне вёскі.

Селішча VI—IX стст. на левым беразе р. Днепр, супраць вусця р. Бярозаўка.

Адзіночны курган у пойме левага берага р. Днепр, у 2,5 км на поўдзень ад вёскі.

Мікіцінічы. Селішча эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Чарніца, у 1 км на поўдзень ад вёскі.

Стаянка каменнага веку на левым беразе р. Каменка, на 0,2—0,3 км вышэй вусця.

Гарадзішча ранняга жалезнага веку на левым беразе р. Каменка, у 0,2 км на ўсход ад вёскі.

Ржаўцы. Стаянка эпохі неаліту ва ўрочышчы Бухшын.

Стаянка эпохі мезаліту, у 1 км на паўночны захад ад вёскі.

Гарадзішча ранняга жалезнага веку каля вусця безыменнага ручая.

Гарадзішча ранняга жалезнага веку на левым беразе р. Мар'янка (20 м), у цэнтры вёскі.

Сапронькі. Гарадзішча ранняга жалезнага веку на левым беразе р. Чарніца (30 м), на паўднёвай ускраіне вёскі.

Стараселле. Адзіночны курган эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Мар'янка (80 м), у 0,3 км на паўночны захад ад вёскі.

СТАРАСЕЛЬСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Бярозаўка. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі з чатырнаццаці насыпаў, знаходзіўся ў ваколіцах вёскі (па звестках 1873 г.).

Баркі. Па звестках 1873 г., курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі з дваццаці дзевяці насыпаў, знаходзіўся ў ваколіцах вёскі.

Гарадок. Гарадзішча ранняга жалезнага веку на правым беразе р. Бярозаўка, у 0,1 км на поўнач ад вёскі.

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на левым беразе р. Бярозаўка (0,5 км), у 0,6 км на паўночны ўсход ад вёскі.

Дымава. Курганны могільнік крывічоў X — пач. XI ст. на правым беразе р. Дымаўка (0,3 км), у 0,5 км на поўдзень ад вёскі.

Мацава. Гарадзішча ранняга жалезнага веку на левым беразе р. Тросенка (0,3 км), у 0,5 км на паўднёвы ўсход ад вёскі. Сярод мясцовага насельніцтва вядома пад назвай «Гарадок».

Малое Уланава. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на левым беразе р. Бярозаўка (0,2 км), на поўнач ад вёскі.

Новае Брашчына. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі, знаходзіўся ў ваколіцах вёскі.

Смальянцы. Гарадзішча ранняга жалезнага веку на левым беразе р. Бярозаўка (0,5 км), у 0,8 км на ўсход ад вёскі.

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на левым беразе р. Бярозаўка (0,6 км).

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі, у 1,3 км на ўсход ад вёскі.

Сісенева. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Бярозаўка, у 1,5 км на ўсход ад в. Тройца.

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на левым беразе р. Бярозаўка (25 м), у 1 км на паўднёвы ўсход ад вёскі.

Стараселле. Гарадзішча ранняга жалезнага веку на правым беразе р. Бярозаўка, каля вусця безыменнага ручая.

Тройца. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі, у 1 км на поўдзень ад в. Сісенева.

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Бярозаўка, у 0,3 км на паўднёвы захад ад вадасховішча. Па звестках 1873 г., тут знаходзілася сорак курганоў.

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Бярозаўка (0,2 км), у 0,5 км на паўночны захад ад вёскі.

Чырчына. Адзіночны курган эпохі Старажытнай Русі на левым беразе р. Валошанка (0,5 км).

ТАЎКАЧОЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Смятанічы. Гарадзішча ранняга жалезнага веку на правым беразе р. Смятанка, у 0,15 км на поўнач ад вёскі.

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на левым беразе р. Смятанка (1 км), у 0,2 км на поўдзень ад вёскі (другі пасёлак), ва ўрочышчы Курганне.

ФАШЧАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Дубраўка. Гарадзішча «Белая Гара», знаходзіцца каля паўночна-ўсходняй ускраіны вёскі.

Нічыпаравічы. Адзіночны курган эпохі Старажытнай Русі на правым беразе р. Арціслаўка, у 0,5 км на паўднёвы захад ад вёскі.

Чарапы. Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі каля вёскі, уключаў шэсць насыпаў.

ЧАРНАРУЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

ВЁСКІ

Чарнаручча. Гарадзішча ранняга жалезнага веку ва ўрочышчы Гарадзец.

Курганны могільнік эпохі Старажытнай Русі на левым беразе ручая Чорны.

В. Ф. Копытин. Археологические памятники Шкловского района... С. 27—49.

СТАРОНКІ МІНУЛАГА

У складзе Вялікага княства Літоўскага

У сярэдзіне XIII—XIV ст. усе землі Беларусі паступова ўвайшлі ў склад поліэтнічнай феадальнай дзяржавы — Вялікага княства Літоўскага (ВКЛ), ядром якога была летапісная Літва, што займала тэрыторыю паміж Нёманам і Віліяй з цэнтрам у Навагародку (Навагрудку) і заселеная славянскім (пераважна ў гарадах), балцкім і славянізаваным балта-славянскім насельніцтвам. В. Ю. Ластоўскі аб гэтым гаварыў: «Гэта мешанае... населеньне, відаць, не хацела залежаць ад Кіева, але жадала аддзяліцца... Сюды, здаецца, уцекла такжэ і частка палачан...» (Кароткая гісторыя Беларусі. Вільня, 1910, С. 11—12).

У 1307 г. Полацкая зямля ўваходзіць у склад ВКЛ на правах аўтаноміі паводле дагавора-«рады», а некалькі паней — як састаўная частка княства. У княжанне Гедыміна ў склад ВКЛ увайшла асноўная частка Беларусі на ўсход, да Дняпра, пры Альгердзе і Вітаўце — усё Падняпроўе. Сталіцай Вялікага княства Літоўскага быў Навагародак, з 1323 г.— Вільня.

Падначаленне раздробленых усходнеславянскіх княстваў і зямель адзінай дзяржаўнай уладзе спыніла працэс феадальнага драблення і садзейнічала стварэнню агульнай этнічнай тэрыторыі Беларусі, у склад якой уваходзілі Полацкая, Віцебская, Навагародская землі, а таксама Слуцкае, Кобрынскае, Мсціслаўскае і іншыя княствы, што захоўвалі сацыяльна-эканамічную і юрыдычна-прававую аўтаномію ў складзе дзяржавы. Многія гарады і мястэчкі мелі права на самакіраванне паводле т. зв. Магдэбургскага права. Аднак своеасаблівая аўтаномія далучаных да ВКЛ зямель, княстваў, гарадоў дзейнічала толькі на пачатку іх «асваення». Пад націскам дастаткова моцнай унітарнай феадальнай сістэмы, дасканалай па тым часе выканаўчай улады на чале з вялікім князем сістэма мясцовага княжання, самакіраванне зводзілася на нішто. У кнізе «Живописная Россия» аб гэтым гаворыцца: «В 1500 г. исчезает последняя тень удельной системы на территории нынешней Белоруссии. Уничтожаются самые титулы княжеств и вместо их учреждаются воеводства: Полоцкое, Новогородское (Новогрудское), Витебское (состоящее из уездов Витебского и Оршанского). Но с учреждением Смоленского воеводства, Оршанский уезд, под названием Оршанской земли с бывшими княжествами Друцким и Лукомльским и с городами Толочином, Горы-Горками, Копысем, Шкловом, Белыничами входили в состав означенного воеводства, по упразднении которого причислены к Витебскому. Минское, Мстиславское (учреждено в 1590 г.), Инфлянтское, Пинское и Туровское княжества причислены были к Брест-Литовскому воеводству» (СПб., 1882. С. 218—219).

У аснову дзяржаўнага заканадаўства ВКЛ было пакладзена мясцовае звычайнае і пісанае права, кадыфікаванае ў Статуты (1529, 1566, 1588 гг.), што з'явілася асноўным законам дзяржаўнага і цывільнага жыцця да другой паловы XIX ст. Беларуская (дакладней, старабеларуская) мова з'яўлялася дзяржаўнай. Уся паўната ўлады належала вялікаму князю-гаспадару. Існавала як дарадчая гаспадарская рада («паны-рада»), у якую ўваходзілі буйныя феадалы, святары. На чале мясцовага ўпраўлення стаялі намеснікі, старасты, соцкія, дзесяцкія, цівуны, старцы. У 1566 г. у паветах і ваяводствах былі створаны земскія і падкаморскія суды, членамі якіх выбіралася шляхта*.

* Шляхта — прывілеяванае саслоўе ў Польшчы, Чэхіі, Літве, на Беларусі і Украіне

Асноўнай вытворчай сілай на Шклоўшчыне, як і ва ўсім беларускім краі, былі, аднак, не паны — шляхта, а людзі «простага стану» (саслоўя) — сяляне, ці, як іх звычайна называлі, мужыкі, халопы. Сяляне складалі суседскую ці вясковую абшчыну, жылі пераважна ў невялікіх вёсках. Асобнай катэгорыяй была «чэлядзь», якая жыла ў дварах феадалаў-паноў і, як правіла, не мела зямельных надзелаў. Пераважалі аднасямейныя гаспадаркі («дымы»), але частка іх вялася сумесна некалькімі сем'ямі. «Дымы» мелі жылыя і гаспадарчыя пабудовы, рабочую і прадукцыйную жывёлу, інвентар, сельгасугоддзі. У непасрэдным карыстанні сялян была і частка зямлі, якая належала феадалам. За зямлю плацілі феадальную рэнту. Да XV ст. пераважнай катэгорыяй сялян былі даннікі. Затым пачаўся пераход на баршчыну («цяглыя», ці прыгонныя, сяляне) і на рэнту грашыма («асадныя» сяляне). Выконваліся многія іншыя павіннасці (рамонт дарог, пабудоў гаспадара і інш.). Рост феадальнай эксплуатацыі суправаджаўся ўзмацненнем асабістай залежнасці сялян. Па прывілеі Казіміра 1447 г. асноўная маса іх ператварылася ў «вотчынна-падданых». Феадал-уласнік мог сялян прадаваць, закладваць, дарыць і завяшчаць разам з зямлёй. Чэлядзь нявольная — уласнасць феадала — перадавалася па спадчыне. Статуты Вялікага княства Літоўскага ўзаконьвалі неабмежаванае права князёў, паноў, баяр-шляхціцаў і іншага прывілеяванага саслоўя не толькі распараджацца зямлёй, але і людзьмі. Пасля Люблінскай уніі 1569 г. (пагадненне аб дзяржаўна-палітычным саюзе Вялікага княства Літоўскага з Польшчай, паводле якога ўтварылася феадальная дзяржава — Рэч Паспалітая. — *Рэд.*) вядучай тэндэнцыяй правячай вярхушкі становіцца апора на польскіх магнатаў і каталіцкую царкву. Для расшырэння ўплыву апошняй у 80-х гг. XVI ст. быў задуманы план уніі праваслаўнай і каталіцкай цэркваў, якая павінна была дапоўніць дзяржаўную унію 1569 г. і замацаваць уладу вярхушкі феадалаў над народнымі масамі. У 1596 г. такая унія была заключана ў Брэсце, згодна яе стваралася царква уніяцкая. Да XVII ст. насельніцтва Беларусі было ў веравызначальных адносінах амаль усё праваслаўнае, па ўсходняму абраду. Каталіцкае веравызнанне, рэфарматарскія вучэнні (кальвіністаў і інш.) простым народам не ўспрымаліся. Выключэнне складалі асобныя дваранскія роды, залежная ад іх шляхта.

Люблінская унія 1569 г., паводле якой аб'ядналіся ВКЛ з Польшчай, пазней Брэсцкая царкоўная унія значна змянілі грамадскі лад Беларусі, усходніх яе раёнаў у прыватнасці. Сюды накіроўваюцца шмат якія езуіцкія прапаведнікі, каталіцкія святары, будуюцца касцёлы, манастыры. «Главная задача иезуитов, — заўважае А. Кіркор у кнізе «Живописная Россия», — состояла

ў XIII — XX стст. Эканамічнай асновай пануючага становішча шляхты была феадальная ўласнасць на зямлю. У Вялікім княстве Літоўскім з XIII ст. асноўная маса феадалаў называлася баярамі. З першай чвэрці XVI ст. гэта назва канчаткова заменена тэрмінам шляхта. Ужываўся і тэрмін баяры-шляхта. У яе асяроддзі існавала значная маёмасная няроўнасць. У XIV—XV стст. з агульнай масы вылучаюцца князі і знатныя баяры (паны). На самай ніжэйшай прыступцы шляхецкага саслоўя знаходзілася дробная шляхта, якая мела невялікія ўчасткі зямлі з некалькімі сялянамі або без сялян. Існавала значная па колькасці група ваеннаслужачых людзей, куды ўваходзілі не толькі нашчадкі дробных беларускіх і літоўскіх баяр і дружыннікаў, але, у асобных выпадках, і прадстаўнікі незапрыгоненых сялян — людзей «пахожых». Феадальнае заканадаўства ВКЛ паступова замацавала і пашырыла правы шляхты, што знайшло адлюстраванне ў радзе прывілей і Статутах.

На Беларусі асноўную масу шляхты складалі сярэднія і дробныя феадалы беларускага паходжання (93,8 % у Мсціслаўскім княстве). У сярэдзіне XVI ст. шляхта Беларусі ўступіла ў саюз з велікакняжацкай уладай і дамаглася ўзвышэння сваёй палітычнай ролі ў дзяржаве: узмацнілася роля сеймаў, з прадстаўнікоў усёй шляхты ствараліся павятовыя сеймікі, якія цалкам кіравалі на месцах, былі створаны шляхецкія суды ў паветах, кадыфікавана феадальнае права (гл.: Даведнік у Статуце Вялікага княства Літоўскага, 1588. БСЭ, 1989. С. 544).

в том, чтобы обратить в католиков все дворянское сословие. На мещан и крестьян они не обращали внимания. По тогдашним понятиям политическая сторона не требовала этого; но в догматическом отношении важно было только то, чтобы народ греческой веры признавал папу (Римского. — *Рэд.*) главою церкви. С этой целью и придумана была уния, как переходное состояние... Уния принималась народом бессознательно, по приказанию владельцев. Обрядность, язык оставались прежние, и народ не замечал даже или не понимал основной перемены, именно в признании папы. Православное духовенство в то время было так грубо и необразованно, что не могло влиять благотворно на сельское сословие, не могло соперничать с иезуитами и по отношению к высшим сословиям» (с. 306). У гарадах езуіты сустракалі моцны адпор (напрыклад, паўстанне ў Віцебску супраць архібіскупа Кунцэвіча, дзе яго і забілі).

Антыуніяцкі рух ахапіў і многія тэрыторыі цяперашняй Шклоўшчыны. Гэты рух быў адначасова і супраць феадальнага прыгнёту. Сяляне адмаўляліся ад выканання шматлікіх павіннасцей, уцякалі ў Расію і ва Украіну да казакаў. Узброеныя дружыны ствараліся ў асобных населеных пунктах. Многія сяльчане, гарадская бедната ўдзельнічалі ў антыфеадальных выступленнях казакаў пад кіраўніцтвам С. Налівайкі. Нямала сялян з вёсак і мястэчак удзельнічала ў барацьбе супраць Рэчы Паспалітай на поўдні Беларусі ў складзе казацка-сялянскіх атрадаў Б. Хмяльніцкага.

Г. Напрэй

СА СКАРГІ БЕЛАРУСКАГА ПРАВАСЛАЎНАГА ЕПІСКАПА ГЕОРГІЯ КАНІСКАГА СІНОДУ АБ НАСІЛЬНЫМ АБАРАЧЭННІ ВА УНІЯЦТВА І АБМЕЖАВАННІ Ў ПРАВАХ ПРАВАСЛАЎНЫХ ЖЫХАРОЎ БЕЛАРУСІ

1761 г.

Малой здешней Христовой церкви какой ныне вид есть, по причине миссии доминиканской, смотрети на оной без слез богобоящемуся человеку нельзя. Доминикан оный, прозываемый Овлочинский (который и на меня в гор. Орше в церковь разбойников с оружием прислал, и в мест. Уле бывший благочестивого греко-российского исповедования народ разными крещениями и мучениями в унию превратил), с сообщниками своими доминиканами ж не престает и до ныне от города до города пресмыкается, как-то и недавно отправлял он свое лжеапостольство в гор. Полоцке, а ныне находится в Шклове, куда прибывши, с помощью шляхты и других как римской, так и униатской религии обывателей, насильно собирая в деревнях благочестивых людей, но всяк день, как овец, до костела гонит, и тамо в первых неделях великого поста заключив, ласкает словами и прельщает ложными и смеха достойными чудесами...

Оные же миссионеры обязывают господ своих под клятвою панскою, дабы благочестивым нашим людям не допущали, больше жить при благочестивой вере ни в селах, ни в городах, но или в унию насильно прынуждали бы, или не хотящих игнали бы прочь... В Полоцке по особливым королевским давным привилегиям доселе в магистре чиновные люди состояли одна половина из римлян и униатов, а другая из благочестивых: ныне же они под клятвою приказали своим, дабы наших от сего времени к чинам магистратским не допущать, також дабы на суд свой называли тех, которые отца или матерь, а по крайней мере деда или бабку римского или униатского закона имели, а сами в благочестие крестились и в нем живут, из которых несколько человек ныне из Шклова: оставя свои жилища, ко мне прибегло, укрываясь и прося заступления, а другие, там же в Шклове в тюрьмы быв насажены, ран и разорения, ежели твердо при благочестии стоять будут, ожидают...

Цыт. па кн.: Белоруссия в эпоху феодализма. Т. 2. Мн., 1960. С. 371—372.

Шклоўскія землі ў XIV — XVIII стагоддзях: межы, уладальнікі

Тэрыторыя, якая атрымала ў другой палове XVI ст. назву «Шклоўскае графства», займала частку сучаснага Шклоўскага раёна, на ўсходзе заходзіла ў межы сучаснага Горацкага раёна, на паўночным захадзе ўключала населеныя пункты, што ўваходзілі ў састаў Аршанскага і Талочынскага раёнаў. М. Б. Тапольская адзначае, што Шклоўскія землі складваліся з дзвюх частак, размешчаных па абодва бакі р. Днепр. Заходняя частка прымыкала непасрэдна да р. Днепр і была выцягнута паласой кампактна размешчаных паселішчаў з поўначы на поўдзень. Усходняя частка Шклоўскіх зямель (Задняпроўская) таксама была выцягнута з поўначы на поўдзень кампактнай паласой паселішчаў уздоўж р. Бася і на поўдні злучалася з заходняй часткай па лініі вв. Хадулы, Путнікі, Заходы, Царковішча, Рудня. Крайняй паўднёвай кропкай шклоўскіх уладанняў з'яўляецца в. Слабодка.

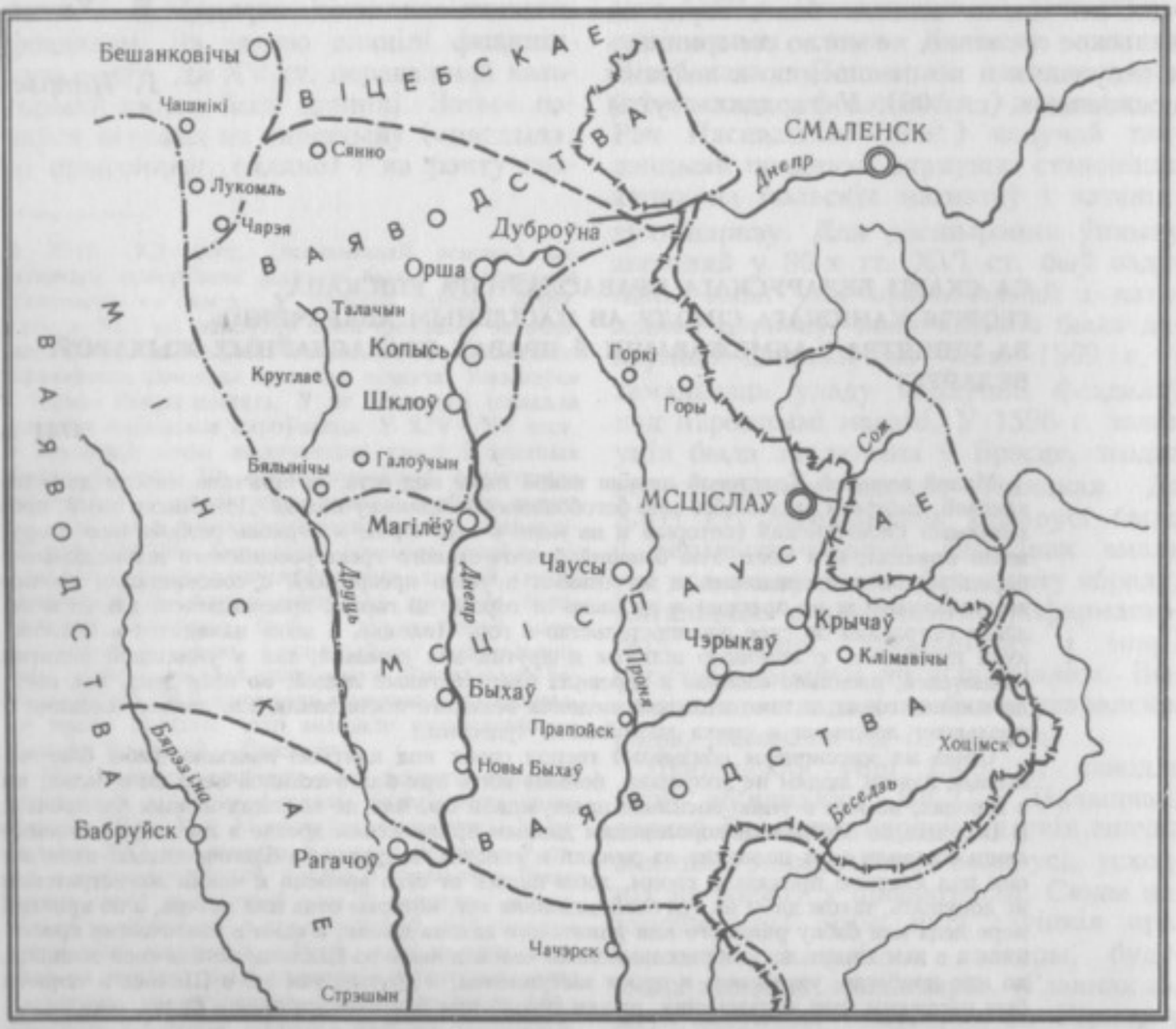

У складзе Віцебскага ваяводства

У другой палове XVI ст. Шклоўскае графства межавала на паўднёвым захадзе з валасцямі Галоўчынскай і Задзвінскай, якія належалі Галоўчынскім. У раёне в. Высокае на паўночным захадзе мяжа праходзіла ўздоўж уладанняў каханоўскіх Сапегаў, на захадзе — уздоўж зямель Старасельскіх, якія таксама належалі Сапегам. На поўначы суседзямі Шклоўскага графства былі княства смаленскіх Сангушкаў, воласць Пагосцкая, якая належала Тышкевічам, і графства Дубровенскае, якім валодалі Глебавічы. З усходу да Шклоўскага графства прымыкалі землі графства Горы-Горскага Сапегаў. На паўднёвым усходзе Шклоўскія землі межавалі з Магілёўскай эканоміяй (у XVIII ст. цэнтральная частка паўднёвай мяжы Шклоўскага графства праходзіла ўздоўж уладанняў аршанскіх езуітаў — Фашчаўскія землі).

Левабярэжжа Дняпра паміж заходняй і ўсходняй (Задняпроўскай) часткамі Шклоўскага графства займалі землі Копыскія, якія належалі Радзівілам. Варта адзначыць, што межы Шклоўскага графства праходзілі ў асноўным уздоўж пушчаў і лясоў, якія належалі суседнім уладанням. Уласна шклоўскія лясы займалі да 15 % тэрыторыі графства ў сярэдзіне XVII ст. і да 11 % пасля ста гадоў. Копыскія землі, якія ўклініліся паміж заходняй і ўсходняй часткамі Шклоўскага графства, відаць, раней складалі непадзельную тэрыторыю, якая належала роду Гаштольдаў, і былі перададзены К. Астрожскаму ва ўладанне толькі пасля таго, як род Гаштольдаў згас. У канцы XVI ст. (1595—1600) Аляксандр і Карл Хадкевічы зрабілі спробу вяртання Копыскіх зямель да Шклоўскіх уладанняў, але беспаспяхова.

На тэрытарыяльна-адміністрацыйным дзяленні XVI ст. землі Шклоўскага графства ўваходзілі ў Аршанскі павет Віцебскага ваяводства, якое было заснавана ў 1506 г. замест скасаванай Віцебскай зямлі. У канцы XIII — сярэдзіне XIV ст. Віцебская і Полацкая землі на падставе пагаднення («рады») баярства гэтых зямель з літоўскімі князямі, захаваўшы сваю тэрытарыяльную цэласць і правы, увайшлі ў састаў Вялікага княства Літоўскага. У гэты перыяд у паўднёвай частцы Віцебскай зямлі размяшчалася воласць Рошская (Аршанская), да якой прымыкалі велізарныя Верхнедняпроўскія ўладанні князёў Друцкіх.

Шклоўскае графства. XVI—XVIII стст.

Феадальная вайна 1432—1439 гг. прывяла да стварэння на тэрыторыі Полацкай, Віцебскай і Смаленскай зямель «Вялікага княства Рускага» на чале са Свідрыгайлам Альгердавічам. Яно праіснавала на падставе дзяржаўнай аўтаноміі гэтых зямель на працягу чатырох гадоў, да перамогі вялікага князя Жыгімонта і яго прыхільнікаў. «...Князь велиций Жигимонт собра всю свою силу литовскую и посла сына своего князя Михаила на Русь. И пришед князь Михаил станеть на Рши. И смоляне стретили князя Михаила на Рши, и далися смоляне князю великому Жигимонту и его сыну», — паведамляе летапіс (ПСРЛ. Т. 35. С. 99).

Зыходзячы з карты, састаўленай М. Любаўскім на 1514 г. па пісьмовых крыніцах, у Аршанскі павет уваходзілі воласці Межаўская, Мікулінская, Любаўская, Дубровенская, Двор Смальняны з воласцю, а таксама ўладанні князёў Друцкіх (у тым ліку Зубрэвічы,

Слабодка, якія ўвайшлі потым у Шклоўскае графства).

Зыходзячы з апісання меж Аршанскага павета ў матэрыялах, падрыхтаваных да Віленскага сейма 1565 — 1566 гг., ён у сярэдзіне XVI ст. займаў велізарную тэрыторыю. На поўдні яго межы ўключалі Магілёў, Цяцерын, Княжычы. Згодна карце, выданай М. Хрыстафорам Радзівілам у 1613 г., тэрыторыя Аршанскага павета зменшылася ў параўнанні з сярэдзінай XVI ст. Паўднёва-ўсходняя мяжа праходзіць крыху ніжэй Галоўчына, Бялыніч, Княжыч, Шклова, Басеі, Дуброўна. У гэтых жа межах Аршанскі павет застаецца і ў 1730 г., калі часова ўваходзіць у састаў Мсціслаўскага ваяводства.

Такім чынам, у XVI — XVIII стст. аснову Аршанскага павета складалі землі былой Аршанскай воласці, а таксама ўладанні князёў Друцкіх і Сенскіх (родавы замак Сянно). У межах павета адбываюцца якасныя змены шэрага населеных пунктаў. На месцы вёсак узнікаюць феадальныя двары, замкі, пры якіх развіваюцца мястэчкі. Частка паселішчаў XIV — XVI стст. пачалі сваё існаванне яшчэ ў раннім сярэднявеччы. Калі параўнаць карту-схему Шклоўскага графства са схемай размяшчэння помнікаў археалогіі раёна, то стане відавочным, што большасць археалагічных аб'ектаў прывязана да населеных пунктаў, якія працягвалі сваё існаванне і ў познім сярэднявеччы. Амаль усе сёлы, вядомыя па інвентарах Шклоўскага графства XVII — XVIII стст., можна адшукаць на карце сучаснага тэрытарыяльна-адміністрацыйнага дзялення, што сведчыць пра стабільнасць засялення дадзенай тэрыторыі на працягу шэрага стагоддзяў.

В. І. Мялешка ў «Нарысах па аграрнай гісторыі Усходняй Беларусі» (другая палова XVII — XVIII ст.) называе тры формы зямельнай уласнасці: дзяржаўную, царкоўную і шляхецкую, якія з'яўляліся асноўнымі ў эпоху сярэднявечча. Шклоўскія землі адносяцца да разраду магнацкіх латыфундый. У XVI ст. яны належалі знатным родам літоўскім: Гаштольдам і Хадкевічам, у XVII ст. — Сіняўскім, а з другой чвэрці XVIII ст. — Чартарыйскім.

Шклоў упамінаецца ў 1520 г. у дакументах каралеўскага пасла З. Герберштэйна, у час яго дыпламатычнага падарожжа ў Маскву. Па паведамленнях 1527 і 1532 гг. быў уласнасцю Альбрэхта Гаштольда, а з 1541 г. — яго сына Станіслава, апошняга прадстаўніка гэтага роду.

Альбрэхт Гаштольд, ваявода Трокскі, атрымаў гэтыя землі ў спадчыну ад сваёй бабкі княгіні Марыны Сямёнаўны Трабской. Яна ж, у сваю чаргу, была дачкою князя Дзмітрыя Зубрэвічскага (радавы маёнтак Зубрэвічы ў межах Шклоўскага графства) і жонкай князя Сямёна Дзмітрыевіча Друцкага. Ён меў ва ўладанні двор Зубрэвічы, Хімы, пусташ Дубровенскую, двары Быхаў, Дубосну і інш. Такім чынам, Шклоўскае графства ўяўляе сабой частку спадчынных уладанняў роду князёў Друцкіх.

У сярэдзіне XVI ст. Шклоўскія ўладанні перайшлі да Хадкевічаў. Па прывілеі караля Сігізмунда Аўгуста ад 10 чэрвеня 1568 г., выданай у Оўручы, Ліфляндскаму губернатару і старасту Жмудскаму Івану Хадкевічу быў пажалавыны тытул графа «на Шклове, Слуцку, Мышы і Быхаве». Як адзначае М. Б. Тапольская, гэты тытул быў пажалаваны Івану Хадкевічу для зацвярджэння яго ў краі і ў процівагу ўплыву Габсбургаў у Літве. Пасля смерці Івана Хадкевіча Шклоўскае графства перайшло да двух яго сыноў Аляксандра і маладзейшага на год Карла. З 1599 г. Шклоў і Мыш ужо належалі толькі Аляксандру, а Быхаў — Карлу. Пасля смерці Аляксандра Шклоўскае графства перайшло ў спадчыну яго трохгадоваму ўнуку, чые інтарэсы прадстаўляла маці, Ганна Еўфрасіння, народжаная Хадкевіч. Пасля смерці Ганны і яе мужа Пракопа Сіняўскага (памёр у

1626 г.) разгарэлася спрэчка паміж Хадкевічамі і Сіняўскімі з-за Шклоўскага графства. Закончылася яна на карысць Сіняўскіх, і першы інвентар 1643 г. уладанняў Шклоўскіх упамінае Адама Ераніма Сіняўскага, графа на Шклове і Мышы. У далейшым уладальнікамі графства былі яго сын Мікалай і ўнук Адам Сіняўскія, пра што паведамляюць гербоўнікі і тытульныя лісты інвентароў Шклоўскага графства.

У 1731 г. апошняя прадстаўніца роду Сіняўскіх Марыя Сафія, дачка Адама, прынесла ў пасаг Аўгусту Чартарыйскаму 17 вялікіх валасцей і 5 старастваў. Шклоўскія ўладанні сталі з таго часу адным з 39 комплексаў гаспадаркі роду Чартарыйскіх і складалі іх уласнасць да першага падзелу Рэчы Паспалітай*.

В. Ляўко

* Першы падзел Рэчы Паспалітай паміж Прусіяй, Аўстрыяй і Расіяй адбыўся ў 1772 г. Паводле Пецярбургскай канвенцыі ад 5.08.1772 г., усходняя частка Беларусі ўвайшла ў склад Расійскай імперыі.

* * *

СІМВАЛ ГОРАДА

Анатоль Цітоў у кнізе «Гарадская геральдыка Беларусі» (Мн., 1989) сцвярджае, што «гарадскі герб — сведчанне таго, што горад, які мае яго, перайшоў у сваім дзяржаўна-палітычным жыцці на якасна новую прыступку арганізацыі сацыяльна-прававога апарату і ў юрыдычным плане істотна адрозніваецца ад навакольных вёсак і мястэчак і нават іншых гарадоў» (с. 10).

Менавіта такім горадам стаў у пачатку другой паловы XVIII ст. Шклоў, калі займеў свой герб 10 красавіка 1762 г. Аўтар кнігі дае кароткае апісанне сімвала незалежнасці нашых продкаў-гараджан: «У блакітным полі рука, якая трымае срэбраны бязмен» (с. 202). Гэта сведчыць пра тое, што шклаўчане таго часу актыўна развівалі гандаль. Горад меў таксама сваю пячатку, якая прымянялася з 1767 г.

Л. Анціпенка

ШКЛОЎ У «МАГІЛЁЎСКАЙ ХРОНІЦЫ»

Часопіс «Полымя» ў двух нумарах, за ліпень (с. 144—172) і жнівень (с. 194—216) 1992 г., надрукаваў матэрыял **«Магілёўская хроніка Трафіма Раманавіча Сурты і Юры Трубіцкага»**. У ёй месцамі апісваюцца падзеі, якія звязаны са Шкловам.

Пад 1655 г. пазначана, што пад Магілёвам быў з вялікім войскам маскоўскі цар Аляксей Міхайлавіч, які хадзіў пад Вільню і Рыгу. Крыху ніжэй сцвярджаецца: «...Пасля гэтага за год і Шклоўскую браму муравать пачата».

Упамінаецца Шклоў у «Хроніцы» пад 1664 г. з наступнымі падзеямі: «Князь Якаў Кудэнекавіч Чаркаскі з Пазароўскім і з Баратынскім аблажылі Копысь і Шклоў. А Міхаіл Пац, ваявода віленскі, стаў з войскам пад Шкловам, дзе Масква, патаемна пераправіўшыся цераз Днепр, наступіла вялікім войскам месяца чэрвеня 15-га дня». Убачыўшы такую сілу, Пац адступіў да Магілёва...

Прыпаднесла прырода неверагодны сюрпрыз магілёўцам і шклоўцам летам 1694 г. «Месяца жніўня 11-га па рускім календары, у суботні дзень, а другой гадзіне папоўдні, наплыла нечакана з паўночнага боку (ад Шклова. — *Л. А.*) такая страшная, цёмная і вялікая, як ноч, хмара, якая навяла жах як на горад, так і на ваколіцы, мястэчкі і вёскі чуванай і бачнай грымотай, градам, які спачатку падаў дзіўнай праявай, як чатырохвугольны арэх. Таксама на паветры ў ваколіцах быў такі вялікі буран, што ведаем, панскія стадолы, вясковыя хаты адзямлі паадарвала, збожжа месцамі з грунту павыбівала.

У гэты ж час і розныя купцы, якія ехалі з Рыгі, тое ж самае расказвалі, а менавіта што мілі за чатыры ад Рыгі разваліла мураваны замак курляндскага князя. У гэты ж час расказана віднымі людзьмі шляхецкага і купецкага станаў, што ў дарозе карэты пасла прускага князя з коньмі і саміх віхорам далёка занесла, што ад страху не ведаў у які бок і ехаць».

У даўнія часы Днепр вясновай паводкай прыносіў шмат бяды прылеглым гарадам і вёскам. У «Хроніцы» прыводзіцца такі выпадак, які прыпадае на 1695 г.: «Страшна вялікая вада была вясною, якая шкоды на

рабіла і нямала людзей з дамоў павыганяла, агароды, замёты і тыны пазносіла. Потым у гэтым жа годзе месяца ліпеня 4 дня на Божае цела (свята каталіцкай царквы ў першы чацвер пасля тройцы, руская праваслаўная царква яго не прызнае. — *Л. А.*) у суботу вечарам выпаў вялікі снег, які ляжаў у Магілёве некалькі дзён. А за Беразіною, за Нёманам і далей было яшчэ ў тры разы горш. Цэлае лета холаду і марозу пашкодзіла збажыну, з-за чаго і дарагавізна з'явілася».

«Хроніка» паведамляе, што ў 1696 г. зноў «шкодзіла на збожжа саранча».

Летапіс падрабязна расказвае пра паездку маскоўскага цара Пятра Аляксеевіча ў 1697 г. за мяжу, наведаўшага Рыгу, феадальную Германію, Рым і розныя каралеўствы і княствы. «Вяртаючыся тады з нямецкіх краін, быў ён у ягамосці караля Аўгуста, бавіўся кампаніямі і пацехамі, потым ішоў на Шклоў і на мяжы, за кадзінам, загадаў паставіць на памяць слуп».

Наступіла XVIII ст. У першым жа годзе яго «Шклоўская царква змуравана і дакончана панам Базылём Аўсяевічам, шклоўскім купцом, ягоным коштам, толькі, падобна, не без дапамогі другіх». Патурбаваўся чалавек такім вось макарам упісаць сваё імя ў гісторыю — нямарна пражыў купец на свеце.

Следам за паведамленнем аб завяршэнні будаўніцтва Шклоўскай царквы чытаем: «...У гэтым жа годзе, на першым тыдні ад дзевятай гадзіны аж да адзінаццатай былі бачны тры сонцы, адно было вышэй, а два ніжэй. Звычайнае было вышэйшым, а ніжэйшыя былі цямнейшымі і мелі прамені, як бы трубы, адзін на ўсход, а другі на захад. Потым гэтыя два згінулі, на што мы самі глядзелі».

У 1704 г. зноў з'явілася камета на небасхіле. А здарылася гэта «...дня 20 ліпеня, у вячэрні час, як гналася быдла, паказалася камета з малой зоркі, а потым, павялічыўшыся, вяла свой хвост на поўнач, і страшна гэта было. У гэты час, увечары, адслужаны ў цэрквах усеагульныя малебны. Трывала гэтая камета аж да апоўначы».

Надыходзіў час, калі наспявала вайна паміж рускай дзяржавай і шведамі. Ужо 1706 г. у Магілёве адбываліся «пераходы пераезды розных войск», узводзіліся масты праз Днепр. Не мінулі падрыхтаванні да вайны і Шклова: «Гэтага ж года 1706. Мая чатырнаццатага дня быў заказаны гораду правіянт на дывізію генерала Баура, да якога ў Шклоў ездзілі панове магістратавыя і, каб не даваць правіянту, задобрылі генерала Баура тысячаю тынфаў. У гэты час адбілася рэха, быццам бы прыбліжаецца і кіруецца да Магілёва швед, з-за чаго з горада да Слуцка, Мінска і далей пасылана шпегаў, але не ўзялі ніякай весткі, бо швед у гэты час яшчэ не ўвайшоў у Польшчу».

Вядома, што цар Пётр праязджаў праз Шклоў, калі «...чэрвеня 21 дня ўдалося пачуць, што едзе цар ягамосць у Магілёў вадою, гэта значыць Дняпром». У той дзень маскоўскага ўладара ўрачыста сустракалі ў Магілёве. «А потым цар ягамосць хутка, у гэтую ж ноч, узяўшы праваднікоў, падплыў ад Магілёва да Кіева».

Ваенныя падзеі наспявалі. У 1707 г. «пастаянна то ў Літву праз Магілёў, то з Літвы за Магілёў прагульваліся маскоўскія войскі. А пад Копысем стаяла немалое, некалькі дзесяткаў палкоў, пяхотнае і конскае войска, і тут капалі акопы. На капанне гэтых акопаў давана сялянскага люду з рыдлёўкамі і сякерамі з усяго Аршанскага павета па некалькі соцень на тыдзень, таксама і з Магілёўскай эканоміі і з самога Магілёва ў тыдзень давана і выслана на капанне гэтых акопаў па дзвесце чалавек. А гэтыя акопы капаны па такой прычыне, што меўся швед, перайшоўшы ў Копысі Днепр (бо ў Копысі ў гэты час Днепр быў неглыбокі, што войска магло перабрацца на другі бок па вадзе конна), ісці на Маскву. І так тут маскоўскае войска, каб не прапусціць у Копысі праз Днепр шведа, умацоўвалася».

Праз год зноў Копысь упамінаецца ў летапісе: «У гэтым годзе 1708. Месяца студзеня 10-га быў цар ягамосць Пётр Аляксеевіч у Копысі, бо тут скапілася ў грамаду вялікае маскоўскае войска і тут, пад Копысем, стаяла ў акопах для адпору шведу, які цягнуўся на Русь».

«Магілёўская хроніка» заканчваецца даволі цікавым эпізодам: «Пасля смерці шведскага караля дадзена знаць маскоўскаму цару, што памёр. Цар ягамосць, даведаўшыся, што гэта праўда, горка па ім плакаў. А калі сенатары гаварылі, што не гадзіцца плакаць па сваім непрыяцелю, адказаў, што з чужой смерці не трэба цешыцца, бо ўсе мы смяротныя, а што быў мне непрыяцелем, на гэта ёсць вайна, а чаму плачу па ім, плачу, што быў адважным кавалерам і дасведчаным рыцарам у ваенных справах, з якімі, калі б заключылі мір і адзінства, то ўсе нацыі перад намі дрыжалі б».

Л. Анціпенка

ШКЛАЎЧАНЕ Ў МАСКВЕ

Як сведчаць гістарычныя дакументы, значная колькасць выхадцаў з Беларусі перасялілася ў XVII ст. у Рускую дзяржаву. Гэта ў асноўным майстравыя людзі. Тым больш, што Беларусь у той час славілася керамічнымі вырабамі. У Маскве таксама актыўна развівалася гэтая галіна. Тут выраблялася кафля беларускімі майстрамі, якія прыехалі ў Маскву ў час руска-польскай вайны 1654—1667 гг.

У літаратуры па гісторыі маскоўскай архітэктурна-дэкаратыўнай керамікі ўпамінаюцца два беларускія майстры Сцяпан Іваноў з Мсціслава і Ігнат Максімаў з Копысі, а таксама шкловец Васіль Мікулаеў.

Сярод тых, хто прыехаў у Маскву, былі збройнікі Максім Міхайлаў і Трахім Цердзік з Копысі, Восіп Іваноў са Шклова. Да 1676 г., пасля заснавання Мяшчанскай слабады, у ёй пасялілася 487 сем'яў з Беларусі. На перапісе 1684 г. іх колькасць узрасла да 612. Сярод рамеснікаў слабады 32 выхадцы са Шклова: 1 ганчар, 15 краўцоў, 3 сярэбранікі, 2 збройнікі, па аднаму скарняжніку, каретнаму збойшчыку, абутніку, чунніку, шорніку, алавянніку. Былі купцы. Шырокай гандлёвай дзейнасцю вызначаўся шкловец Сямён Цімафееў.

М. Ільюшэнка

КЛІМ МІХАЙЛАЎ

Паходзіў са Шклова. Выдатны мастак-разьбяр па дрэве другой паловы XVII ст. Разам з іншымі беларусамі быў вывезены ў Маскву. У 1650—1660-х гг. быў перададзены патрыярху Нікану для аздаблення Васкрасенскага сабора Нова-Іерусалімскага манастыра на Істры.

З Арсеніям Старцам і Сцяпанам Зіноўевым працаваў у Палаце разбярскіх і сталярных спраў Маскоўскага Крамля. Удзельнічаў у стварэнні «Іарданскай сені» (1668, цяпер у саборы Раства Багародзіцы ў Суздалі). У 1681 г., пасля смерці Арсенія, узначаліў Палату.

У 1667—1668 гг. удзельнічаў у аздабленні Каломенскага палаца — падмаскоўнай рэзідэнцыі цароў. Цудоўнае ўражанне рабіла раскошная ўнутраная апрацоўка палаца, аздобленая пазалотай аб'ёмная ажурная разьба, узорыстыя вокны, яркія шматколерныя кафлі печаў, мастацкі роспіс сцен і столі, розныя карнізы, кранштэйны. Шчыты пакрываліся пазалотай або размалёўваліся «жывапісным пісьмом». Талент Кліма Міхайлава асабліва праявіўся, калі пад яго кіраўніцтвам група беларусаў стварыла іканастас 3 цэркваў у Ізмайлаве, кліраса і пяціярусны іканастас Смаленскага сабора Новадзявочага манастыра ў Маскве.

А. Грудзіна

МАГНАЦКАЯ І СЯЛЯНСКАЯ ГАСПАДАРКА ШКЛОЎСКАГА ГРАФСТВА Ў ДРУГОЙ ПАЛОВЕ XVII — ПЕРШАЙ ПАЛОВЕ XVIII ст.

1. Общая характеристика экономического состояния поместья.

К началу войны графство состояло из 161 села и двух местечек (Александрия и Зубровичи). В 1650 г. во всем владении насчитывалось 4279 волок*. Из этого количества было 2182 оседлые волоки, с которых крестьяне несли обычные повинности владельцу графства (чинш, денежный налог, так называемая «арендовщина» и сторожовщина, оброк натурой (гуси, куры, яйцо) и барщина 10 дней с волоки в год). 154 оседлые волоки принадлежали боярам, лавникам и лесничим, с которых взимался облегченный чинш, как с «наездных» волок, 257 волок «наездных» и двора и свыше 860 волок «вольных».

2. Состояние крестьянского и господского хозяйства после войны середины XVII в.

Война принесла огромные бедствия для сельского населения графства. В результате войны и сопутствующих ей голода и эпидемий во владении погибло свыше 10 800 крестьян мужского пола (женский пол инвентари не учитывали). Многие крестьянские семьи разошлись в другие места. В графстве осталось 2421 пустующая волока (75,2 % всех волок графства).

3. Восстановление крестьянского и господского хозяйства в конце XVII в.

Для более успешного их восстановления крестьянам предоставлялись некоторые льготы, была временно ликвидирована существовавшая, хотя и незначительная, барщина (10 дней в год с волоки), натуральный оброк (тягло) и подводная повинность были заменены де

* Валока раўнялася 30 моргам, або 21,36 гектара.

нежным эквивалентом. За свой надел крестьяне уплачивали только денежный чинш. Пустые волоки раздавались крестьянам в прием и на 3-й сноп. Значительная часть их обрабатывалась наездом. В 1688 г. во всем графстве имелись 1622 волоки «наездные» и лишь 447 оседлых.

4. Новые разорения, причиненные Северной войной в начале XVIII в.

Северная война прервала и на некоторое время задержала процесс восстановления сельского хозяйства. Огромные контрибуции и грабежи шведских войск причинили значительный урон крестьянскому и господскому хозяйству. Доход владельца графства с волок в виде чинша даже в 1712 г. почти в 3 раза был меньше, чем в 1650 г.

5. Состав сельского населения.

Основной категорией сельского населения были оседлые чиншевые и тягловые крестьяне. Довольно значительную группу составляли также шляхта, сельские ремесленники. В графстве имели место люди «лезные» и бобыли, занимавшиеся ремеслом, случайными заработками и работавшие по найму у зажиточных крестьян, двора, а также на промысловых предприятиях.

6. Состояние фольварочного хозяйства.

Фольварочно-барщинная система в графстве не получила сколько-нибудь заметного развития. В XVII — первой половине XVIII в. во всем владении имелось всего лишь 3 фольварка, которые во второй половине XVIII в. были ликвидированы. Существовавшие фольварки по своим размерам были незначительны и обеспечивали продукцией лишь нужды двора. Урожайность в фольварках была низкая. На протяжении 10 лет, с 1704 по 1714 г., средний урожай зерновых составил: ржи — 2,25, овса — 2,2, ячменя — 4,3, пшеницы — 2,9, гречихи — 2, гороха — 4,0, конопли — 3,5 зерна (?). Отсюда и доходность их была низкая...

7. Занятия крестьян.

Основным занятием крестьян было земледелие. Как в XVII, так и в XVIII в. существовала трехпольная система севооборота. По размерам высева первое место среди культур занимала рожь, затем следовали овес, ячмень, гречиха, горох, пшеница, конопля. Урожаи были сравнительно низкие.

Большой удельный вес в сельском хозяйстве занимали промыслы, главным образом лесные и железорудные. В 1693 г. доход от промыслов и связанной с ними аренды составил 43,6 % общего дохода владельца графства. Развито было также бортничество.

... 10. Применение наемного труда.

В связи с ростом товарности господского хозяйства все больше возникала необходимость применения не только принудительного, но и свободного найма. Как тот, так и другой больше применялись в промысловой отрасли феодального хозяйства. Владелец графства наряду с принудительным наймом (возчики золы и руды) нанимал специалистов поташного и железорудного дела (будников, мастеров поташного и железоделательного дела, ремесленников), которые работали на договорных началах, получая за свой труд «ординарий» и денежную плату.

Из выступления В. И. Мелешко на VIII (Московской) сессии симпозиума по аграрной истории Восточной Европы (сентябрь 1965 г.). МГУ, 1965. С. 56—59.

АПУСТАШЭННЕ ЗА АПУСТАШЭННЕМ

«Белоруссия одинаково страдала от опустошения, произведенного войсками враждовавших между собой сторон. Не менее ей были бедственны войны: Царя Иоанна Васильевича с Польским Королем Сигизмундом Августом и Стефаном Баторием, Царя Михаила Феодоровича с Сигизмундом III и Владиславом IV, Царя Алексея Михайловича с Иоанном Казимировичем, Императора Петра Великого с Карлом XII. В эти-то смутные периоды разоренные жители, лишенные домашнего счастья и покоя, в дремучих лесах искали для себя спасения и приюта; многие их тысячи погибли от меча, болезней, голода, язвы; пожары истребили памятники древности, архивы, акты, летописи.

...Белоруссия — страна, где мечом решались споры враждовавших народов между собою; в ней каждая верста была оспариваема мужеством, куплена кровью, ознаменована славою! Эту землю можно называть обширным кладбищем бесчисленного числа побитых, сражавшихся за веру, права своих властителей, их честь и достояние: селищам мирных жителей — несчастных жертв войны, нашедших себе последний спокойный приют в недрах этой самой земли, на которой в первый раз взглянули на свет божий».

Без-Корнилович М. И. Исторические сведения о примечательнейших местах в Белоруссии... СПб., 1855. С. 17—18.

* * *

Працоўны народ моцна цярпеў ад бясконцых міжусобіц феадалаў-спадароў, ад старост і іншых служак багацеяў на месцах, ад пастаянных набораў, міжканфесійных спрэчак. Але яшчэ больш страшныя апусташэнні цярпела зямля Беларусі, Шклоўшчына ў тым ліку, у выніку зацяжных ваенных сутыкненняў паміж ВКЛ, Рэччу Паспалітай і мацнеючай Маскоўскай дзяржавай. В. Ю. Ластоўскі аб гэтым пісаў: «З даўна ішлі споры з Масквой аб літоўскарускіх граніцах, але, калі за Іаана III Масква пачувалася на сілах, яна заявіла свае правы на беларускія землі быццам яны з даўніх часоў належалі да Масквы, былі «вотчынай» маскоўскіх цароў. І вось за гэту «вотчыну» пачаліся даўгалетнія войны (цягнуўшыяся блізка 150 гадоў), у каторых на сьмерць змагаліся Масква і Русь літоўская. Вайна гэта была цяжкая і доўгая: яна большую часць Беларусі абярнула ў шчырую пустыню. Мірные сяляне, грабленыя і паленыя, пакідалі свае загоны і кут родны і беглі ў палудзенныя старны...» (Кароткая гісторыя Беларусі. Вільня, 1910. С. 36).

«...Иоан III с завистью смотрел на возрастающее могущество Великого княжества Литовского (поўная назва ў XV — XVI стст. «Великое княжество Литовское, Русское и Жемойтское». — *Рэд.*). Ему не нравился союз Литвы и Руси с Польшею, и он серьезно помышлял о том, как бы слить Литву и Русь воедино с Московским государством. Эта мысль постоянно крепла, созревала и никогда уже не оставляла Московских властителей, а несчастная Белоруссия была обречена в жертву, как передовой пост воинских набегов, и много, много пострадала» (Живописная Россия. С. 301).

* * *

Перагорнем асобныя старонкі гісторыі вечнага супрацьстаяння паміж ВКЛ і Рускай дзяржавай, якое абвастрылася, як сцвярджаюць даследчыкі, з канца XV ст. і непасрэдна закранае тэрыторыю сучаснай Шклоўшчыны.

Спачатку канфрантацыя мела характар невялікай прымежнай вайны (1487—1494), у выніку якой Вялікае княства Літоўскае адмаўлялася на карысць Маскоўскага ад Вяземскага княства і часткі іншых княстваў. За Маскоўскім гасударом замацоўваўся тытул «Вялікага князя ўсяе Русі». Аднак супярэчнасці паміж дзвюма дзяржавамі зняты не былі, а ў 1500 г. адносіны канчаткова былі разарваны. Войскі Івана III занялі Бранск, Мцэнск, Гомель, паўднёвую частку Смаленскай зямлі і тэрыторыі Чарнігава-Старадубскага і Ноўгарад-Северскага княстваў. 14 жніўня 1500 г. адбыўся разгром літоўскага войска каля Смаленска. Потым гэта вайна працягвалася яшчэ два гады.

Наступальную палітыку Івана III у справе аб'яднання з Маскоўскай дзяржавай зямель, населеных рускімі, украінцамі, беларусамі, прадоўжыў яго сын Васілій III. Ваенныя дзеянні ішлі ў 1507—1508, 1512—1514 гг. Пасля таго, як быў захоплены Смаленск (30 чэрвеня 1514 г.), Васілій III рушыў да Оршы і Друцка. Каля Оршы яго войскі пацярпелі поўнае паражэнне. Спустошана было наваколле. Але спробы ВКЛ выкарыстаць перамогу, вярнуць аднятыя Масквой землі поспеху не мелі. У 1522 г. было заключана 5-гадовае перамір'е, якое было яшчэ прадоўжана да 1533 г. (Менавіта ў гэты смутны час быў упершыню ўпамянуты Шклоў.)

Смерць Васілія III і смуты ў Маскоўскай дзяржаве пры яго малагадовым пераемніку штурхнулі Вялікае княства Літоўскае да яшчэ адной няўдалай спробы вяртання завяванага Масквой у час вайны 1534—1537 гг. Літоўскае княства вярнула толькі Гомель і некаторыя воласці на ўсходзе. Новае перамір'е мела затым працяг аж да пачатку Лівонскай вайны (1561). Да сярэдзіны XVI ст. Вялікае княства Літоўскае ўжо не магло супрацьстаяць на роўных Рускай дзяржаве. Логіка барацьбы вымусіла ВКЛ да больш цеснага аб'яднання з Польшчай. (Больш за 100 гадоў яно знаходзілася ў стане персанальнай уніі з Польшчай, застаючыся пры гэтым суверэннай дзяржавай дзякуючы намаганням рускіх і літоўскіх феадалаў.)

Узнікненне ў 1569 г. у выніку Люблінскай уніі магутнай сярэдневяковай дзяржавы Рэчы Паспалітай паклала пачатак новай трагічнай старонкі ў гісторыі Беларусі, вядома і Шклоўшчыны. Менавіта яе тэрыторыя стала тэатрам ваенных дзеянняў. Войскі Івана IV яшчэ ў 1563 г. захапілі Полацк, а затым значную частку другіх беларускіх зямель. Аднак, калі на прэстол Рэчы Паспалітай узышоў сяміградскі ваявода Стэфан Баторый, фартуна павярнулася да польска-літоўскіх войскаў. Баторый здолеў рэарган-

заваць і ўмацаваць армію, перайсці да наступальных дзеянняў. У жніўні 1579 г. ён авалодаў Полацкам, радам смаленскіх і северскіх зямель. Толькі пасля няўдач пад Псковам Рэч Паспалітая заключыла з Рускай дзяржавай перамір'е на 10 гадоў.

Спакою для народа яно, аднак, не прынесла. Узмацненне прыгоннай эксплуатацыі, частыя неўраджаі, голад, эпідэміі — усё гэта клалася цяжкім ярмом на сялян і гарадскі люд. Апусташальнаму грабяжу падвяргалася насельніцтва і падчас вайны шляхты і наёмнікаў супраць казацка-сялянскіх атрадаў Галоты, Налівайкі, пазней — войска Б. Хмяльніцкага. Непамерныя паборы на сваё ўтрыманне, адкрытыя грабяжы над мясцовымі жыхарамі ўчынялі вайсковыя атрады магнатаў Рэчы Паспалітай, шляхты, калі яны накіроўваліся на дапамогу палякам ў «смутныя гады» Маскоўскай дзяржавы.

У маі 1654 г. пачалася руска-польская вайна, у якой прыняла ўдзел значная колькасць жыхароў Шклоўшчыны. Для рускай арміі яна праходзіла ў першы час паспяхова. Спроба гетмана Радзівіла арганізаваць адпор не мела поспеху. Праўда, пад Оршай адзін з яго атрадаў нанёс паражэнне войскам Чаркаскага, але затым пад Шкловам падаспеўшымі сіламі князя Трубяцкога было разгромлена ўсё войска Радзівіла, а сам ён выратаваўся ўцёкам, пакінуўшы на полі бою свой гетманскі бунчук. Да канца 1655 г. рускія войскі занялі амаль усю тэрыторыю Беларусі, значную частку Украіны, дзе яны дзейнічалі сумесна з войскамі Б. Хмяльніцкага. У 1657 г. па розных прычынах вайна прыняла зацяжны характар. Ужо ў 1661 г. рускія пакідаюць рад гарадоў, у тым ліку Магілёў. Знясіленыя дзяржавы ў 1667 г. у в. Андрусава, паблізу Смаленска, падпісалі перамір'е на трынаццаць з паловай гадоў. Расія вярнула сабе Смаленскае ваяводства з усімі паветамі і гарадамі, Старадубскі павет і Чарнігаўскае ваяводства, Левабярэжную Украіну. Беларусь засталася ў Рэчы Паспалітай. Для Шклоўшчыны вайна 1654—1667 гг. азначала страту амаль палавіны насельніцтва, зруйнаванне вялікай колькасці пабудоў, згубу пасеваў, жывёлы, а разам з тым эпідэміі, галечу, бясконцыя бядоты.

Г. Напрэеў

БАТАЛІІ ПАЎНОЧНАЙ ВАЙНЫ НА ШКЛОЎШЧЫНЕ

Цяжкія выпрабаванні прынесла мясцоваму насельніцтву Паўночная вайна Расіі са Швецыяй (1700—1721). Руская армія ў 1708 г. адступала да меж Расіі па тэрыторыі Беларусі. Спроба шведаў навязаць рускім генеральную бітву ў нязручных для іх умовах не мела поспеху. Кароткія абарончыя баі рускіх войск прымусілі Карла XII змяніць план уварвання ў краіну. Ён вымушаны быў прыняць кружны план паходу на Маскву, пайшоўшы на Украіну, дзе яго чакаў гетман Мазепа. Туды ж павінен быў прыбыць і шведскі корпус А. Левенгаупта.

Да гэтага часу былі ўзведзены апорныя пункты: Полацк — умацаванні будаваліся ў 1707 г., Смаленск — узмоцнены ў 1706 г., замкі ў Оршы, Копысі, Магілёве і Быхаве. Тут былі рускія гарнізоны. Да прыходу рускай арміі да рэк Бераэіна і Ула былі падрыхтаваны магазіны (тылавыя абозы, склады) у Копысі, Шклове, Быхаве, Смаленску і Полацку. Маставыя пераправы ў розны час узводзяцца ў Быхаве, паблізу Магілёва, Шклова, Копысі, Оршы.

Руская армія раздзялялася на дзве часткі. Каля 26,5 тыс. воінаў знаходзілася ў веданні Шарамецьева і каля 31 тыс. — князя Меншыкава. Мястэчка Стараселле было вузлавым пунктам з Оршы, Копысі і Шклова, з аднаго боку, і Машчаніцы, Галоўчына і Талочына — з другога. Размешчаны ў Стараселлі атрад перакрываў шлях з Круглага. Клімавічы лічыліся зручным месцам для абароны дэфіле на шляху Цяцерын — Шупень — Шклоў. Займаючы яго, можна было лёгка перамясціцца як да Стараселля, так і да Галоўчына — таксама вузлавога пункта дарог на Стараселле, Шклоў, Магілёў.

Пакуль праходзілі перамяшчэнні рускіх і работы па ўмацаванні абаронных ліній, Карл XII паступова сцягваў войскі да Галоўчына. Мясцовасць садзейнічала шведам. З высокага берага р. Бабіч на адлегласці дзвюх вёрст відаць было, што рабілася ў рускім стане. А царква на могілках на поўначы ад Галоўчына, дзве царквы ў самім мястэчку былі добрымі назіральнымі пунктамі.

З ліпеня адбылася бітва пры Галоўчыне. Рускія войскі пацярпелі паражэнне. Дывізія Меншыкава адступіла да Шклова, Гольц — да Магілёва, Аларт і Флюк — да Копысі. 6 ліпеня ў Шклове адбылася ваенная нарада. На ёй было вырашана: паколькі Магілёў абараніць немагчыма, то зрабіць спробу перашкодзіць праціўніку пераправіцца праз Днепр. Калі гэта немагчыма, то, аб'яднаўшыся, назіраць, куды пойдзе ён, і старацца яго апярэдзіць. Падпісалі: Шарамецьеў, Меншыкаў, Галаўнін, Г. Даўгарукі, Гольц, Рэпнін, Аларт, Бруг, Рэп, Дальбон.

Карл XII павярнуў на Украіну. У верасні 1708 г. шведскі генерал Левенгаупт, які ішоў на злучэнне з каралём, паслаў свой авангард у Магілёў для нарыхтоўкі правіянту і падрыхтоўкі кватэр. Магілёўцы, дамы якіх знішчылі пажарам войскі Пятра I, прасілі Левенгаупта «аслабаніць ад пастою няшчасных жыхароў, якія цярпелі ва ўсім нястачу». Уміласціўлены гараджанамі генерал сваё войска і абоз накіраваў па дарозе да Шклова, дзе і пераправіўся праз Днепр. Выходзячы з мястэчка, патрабаваў ад жыхароў яго кантрыбуцыю. Незадаволены ёю, разбурыў Шклоў. Пераправа каля яго была занята 21 і 22 верасня, пасля чаго Левенгаупт атрымаў загад прабівацца да Старадуба.

...Гады вайны нанеслі вялізны ўрон эканоміцы Шклова. Непазнавальным стала Шклоўскае графства. Яно амаль напалову апусцела. За час вайны поўнасцю вымерла 217 сем'яў (19 %). Усяго смерць унесла 2340 жыхароў — 29 %. Многія жыхары пакінулі абжытыя мясціны. У выніку колькасць двароў у графстве зменшылася на 21,4, а разам з вымерлымі — на 40,4 %. Пасля гэтай вайны Шклову не было суджана падняцца да перыяду свайго росквіту (сярэдзіна XVII ст.) ажно да канца XVIII ст.

М. Ільюшэнка. «Ударны фронт». 1988. 23—25 кастрычніка. 1990. 18 жніўня.

У НЕКАЛЬКІ РАДКОЎ

З Ніканаўскага летапісу: «В лето 7047 (1535—1536)... Воеводы же великого государя, Бог дал, выидоша здравы з великою корыстию и со многым пленом воевав грады литовьскые от Мстиславля: Кричев, Радомль, Могылев, Княжичи, Шклов, Копос, Оршу, Дубровну, острогы имали и посады жгли и людей многых побили и живых имали». (Цыт. па пісьму «О первом упоминании г. Шклова». ЦГАДА от 2.08.83 г.)

З Баркулабаўскай хронікі: «Року 1580 господарь кроль Стэфан был под Псковом и взял город Псков. А Москва, то ест Серебреный з немалым войском место славное Могилев выжог. Там же у крои Шклов, Копысу, села велмы выпустошили» (Помнікі старажытнай пісьменнасці. М., 1975. С. 116—117).

У СКЛАДЗЕ РАСІЙСКАЙ ІМПЕРЫІ

Палітычны і сацыяльна-эканамічны крызіс, які ахапіў Рэч Паспалітую напрыканцы XVIII ст., прывёў у рэшце рэшт да падзелу яе паміж Прусіяй, Аўстрыяй і Расіяй. У 1772 г. імянным указам Екацярыны II было аб'яўлена аб далучэнні да Расійскай імперыі ўсходніх зямель Беларусі з гарадамі Магілёў, Віцебск, Полацк. Новая граніца паміж Расіяй і Рэччу Паспалітай стала праходзіць па Заходняй Дзвіне, Друці і Дняпру. (У 1793 г. да Расіі адышлі цэнтральная і ў 1795 г. — заходняя часткі Беларусі. — *Рэд.*) Усходняя частка Беларусі ўвайшла ў склад асобага генерал-губернатарства, падзеленага на дзве губерні — Пскоўскую і Магілёўскую. У 1776 г. Пскоўская губерня была перайменавана ў Полацкую, з якой выключылі Пскоўскую і Вялікалуцкую правінцыі, а ў канцы 1795 г. Полацкая і Магілёўская губерні аб'ядналіся ў адну Беларускую (праіснавала да пачатку 1802 г.).

Беларускія губерні ў 1773 г. Сенат раздзяліў на паветы. «...Уездными же городами, в которых правлению уездных Комиссаров быть, назначаются следующие:

В Могилевской провинции местечки Шклов и Быхов. Мстиславские местечки Череков и Милославичи. Оршанские местечки Сенное и Дубровну. Рогачевские местечки Гомель и Чечерск.

Все сіи для уездных городов назначаемые местечки выбраны в таком рассуждении, чтоб уездные Комиссары весь им вверяемый уезд способно почасту

объезжать и все им повелеваемы исполнять могли, и чтоб при этом и каждый житель по положению оного не далеко правосудія и разрешенія дела своего искать принужден был». (Полн. собр. законов Российской империи с 1689 г. Том XIX, лл. 796—799).

Пераход з-пад улады Рэчы Паспалітай да самадзяржаўнай Расіі не пазбавіў працоўны народ ад феадальна-прыгонніцкага ладу, але ён меў важныя вынікі ў лёсе беларусаў. Для асноўнай масы людзей акт далучэння да Расіі азначаў уз'яднанне з родным па паходжанні, мове, гістарычным мінулым, веравызнанні рускім народам. Станоўчае значэнне мела, асабліва ў першыя гады пасля ўз'яднання, некаторае абмежаванне сваволля шляхты, буйных землеўладальнікаў, зніжэнне падаткаў (чаму садзейнічала ў немалой меры паўстанне 1794 г. Т. Касцюшкі). Грамата Кацярыны II аб стварэнні Беларускай каталіцкай епархіі (1774) дазваляла выконваць каталіцкія абрады, захоўвала маёмасць касцёлаў і манастыроў, тым не менш каталіцкая царква сваё пануючае становішча на ўсходне-беларускіх землях страціла. Народу прадастаўлялася права свабоднага выбару хрысціянскага веравызнання.

Паступова край выходзіў з цяжкага крызісу. Расшыраліся пасевы збожжа, ільну, канаплі і іншых культур. Расла таварнасць памешчыцкага землеўладання. Наладжваўся гандаль з суседзямі. Сталі развівацца вотчынныя мануфактуры, многія рамёслы. Князь Пацёмкін, якому ў 1773 г. Кацярына II падарыла Шклоў, адкрыў тут фабрыку гадзіннікаў. У 1778 г. мястэчка з немалой колькасцю вёсак Шклоўскага графства стала ўласнасцю Сямёна Гаўрылавіча Зорыча — чалавека, які праславіў сябе стварэннем у Шклове тэатра, кадэцкага корпуса, некалькіх прыгонных мануфактур.

НА СЛУЖБЕ Ў РАСІІ

Зорыч (Неранчыч) С. Г. — генерал-маёр, нарадзіўся ў 1745 г. Перасяліўся ў Расію з Сербіі разам са сваім стрыечным дзядзькам Максімам Фёдаравічам Зорычам, які ўсынавіў пляменніка і дазволіў яму карыстацца сваім прозвішчам і прывілеямі. Дзядзька ўладкаваў яго ў Расіі на ваенную службу. Сямён Зорыч добра ездзіў верхам на кані, адменна страляў, валодаў шпагай. Удзельнічаючы ў Сямігадовай вайне з 1760 г. у чыне вахмістра гусарскага палка, Зорыч неаднаразова праяўляў адвагу, атрымаў некалькі ран, пабываў у палоне, быў узведзены ў чын паручніка.

С. Г. Зорыч

У 1764 г. удзельнічаў у ваенных дзеяннях у Полыпчы і 1 студзеня 1767 г. пераведзены ў ротмістры.

Асабліва праявіў сябе Зорыч у Першую турэцкую вайну. Дзякуючы яму рускія ў многіх аперацыях атрымалі поспех. Але 3 ліпеня 1770 г. Зорыч з атрадам быў акружаны, тройчы паранены, захоплены ў палон. Пры размене палонных пасля Кучук-Кайнарджыкскага міру ў 1775 г. вярнуўся ў Расію. За доблесць у руска-турэцкай вайне Зорыч адзначаны ордэнам Георгія IV ступені. Яму было 30 гадоў, прыгожы, спрытны, здаровы, з рэпутацыяй героя.

У 1778 г. Зорыч трапіў у фавор да Кацярыны II, стаў генерал-маёрам. У тым жа годзе імператрыца падарыла свайму фаварыту маёнтак Шклоў.

А. Турбінскі. «Ударны фронт». 1995. 27 верасня.

З МАЁРА Ў ГЕНЕРАЛЫ

Сучаснік С. Зорыча Шчыглоўскі (з ім сумесна былі ў турэцкім палоне) расказвае: «...Храбрый майор Зорич был окружен турками и мужественно защищался, но когда, наконец, увидел необходимость сдаться, то закричал: «Я капитан-паша!» Это слово спасло его жизнь. Капитан-паша у турок значил тогда полный генерал, и его отвели к султану в Константинополь. Здесь его важный вид, осанка, рассказы — все побуждало султана отличить его и даже предложить ему перейти в турецкую службу, впрочем с тем, чтобы он переменил веру. Но ни угрозы, ни пышные обещания не могли поколебать Зорича. И когда политические обстоятельства переменились, султан, желая склонить императрицу к миру, согласился на размен пленных и в письме своем поздравлял императрицу, что она имеет такого храброго генерала, как Зорич, который отверг все его предложения. Государыня велела справиться, и по справкам оказалось, что никакого генерала Зорича не было взято в плен, а был взят майор Зорич. Возвращенный в Петербург, Зорич был представлен императрице. — Вы майор Зорич? — спросила Екатерина. — Я, — отвечал Зорич. — С чего же, — продолжала императрица, — вы назвались русским капитан-пашою, ведь это полный генерал? — Виноват, ваше величество, для спасения жизни своей и чтобы еще иметь счастье служить вашему величеству. — Будьте же вы генералом, — продолжала императрица, — турецкий султан хвалит вас, и я не сниму с вас чина, который вы себе дали и заслужили. И майор был сделан генералом. Потом он около года был фаворитом Екатерины и в июне 1778 г. выбыл из Петербурга в Шклов».

Цыт. па кн.: Опыт описания Могилевской губернии. Кн. 3. С. 43—44.

ЖЫЦЦЁ ЗОРЫЧА Ў ШКЛОВЕ

...У аглядаемы час Шклоў толькі што адбудаваўся на новым месцы пасля пажару 1769 г., які ператварыў у попел 300 хат. Упрыгожанне новага мястэчка — вялікая квадратная плошча, сярод якой прыгажэў каменны будынак гасцінага дома з дзвюма вежамі, у адной з іх размяшчалася ратуша, а ў другой — кладоўка. У канцы плошчы разыходзіліся дзве ліпавыя алеі, адна вяла ў Магілёў, а другая — да старажытнага замка, у якім адасобіўся ад вялікага свету Сямён Гаўрылавіч Зорыч.

24 лістапада Зорыч святкаваў у Шклове тэзаімяніны сваёй дабрадзейкі. Пасля абедні ў грэчаскай царкве ён паспяшаўся дадому прымаць гасцей, якія бесперапынна з'язджаліся ў яго шырокі двор. Тут былі і польскія паны са сваімі сямействамі, і рускія памешчыкі, і губернскае начальства з Магілёва. У 7 гадзін ужо адкрывалі баль. На другі дзень дабраліся да багатага стала. Вечарам наладжвалі маскарад. На трэці дзень усё мястэчка асвяцілася пацешнымі агнямі. Так святкавалі дзень Кацярыны ў Шклове. Зорыч адчуваў, што ўзнагароджаны ён не па заслугах і не задумваючыся выдзеліў значную частку сваіх даходаў на такую справу, якая, на яго думку, прыемнай павінна быць паважанай ім Кацярыне II.

...Зорыч заўважыў, чуў ад іншых, што большасць мясцовых дваран абцяжарваецца выхоўваць сваіх дзяцей. У 1778 г. ён адкрывае ў Шклове вучылішча для 60 дваранскіх дзяцей з ліку рускіх і польскіх сямействаў. Ён збудаваў выдатны мураваны будынак і выпісаў добрых настаўнікаў. Вядомы імёны толькі двух настаўнікаў Зорычаўскага вучылішча: Дажа, які выкладаў матэматыку, і Лазіча, якога называлі «экзэрцыцыі афіцэрам». З выхаванцаў захаваліся прозвішчы толькі Валынскага і Кахоўскага. Пры вучылішчы была бальніца і бібліятэка. Апошняя куплена Зорычам у 1781 г. у Пецярбургу ў Сойманава за 8000 рублёў і была размешчана ў ратушы разам з фізічным кабінетам.

Кожны год у Шклоўскі замак з'язджаліся з усіх бакоў, нават з Пецярбурга і Масквы, да Кацярынінскага дня, да маёнтка Зорыча (1 верасня) і ў час шклоўскіх кірмашоў. (У Шклове было два кірмашы: першы — на дзевятым тыдні пасля святой нядзелі і другі — на другім тыдні вялікага посту.) Кожны з кірмашоў працягваўся па два тыдні. (З запісак вандроўніка акадэміка Сіверыша.)

У пачатку 1780 г. пайшла чутка, што імператрыца задумала зрабіць падарожжа па Беларусі. Усе пачалі рыхтавацца да яе прыезду. Акрамя таго, стала вядома, што паездка гэта, апроч азнаямлення, мела яшчэ і палітычную афарбоўку. У Магілёве яна прызначыла спатканне імператару Іосіфу I. Ці мог Зорыч аставацца спакойным? Шклоў знаходзіўся на шляху падарожжа імперат-

рыцы. 4000 чырвонцаў каштавала Зорычу адна толькі пераробка замка. На 60 тысяч рублёў ён выпісаў фарфору з Саксоніі. Захаваліся звесткі, што Зорыч за гэтым фарфорам паслаў купца яўрэя Нотку ў Дрэздэн. Той за правоз яго праз Прусію пры ўездзе і выездзе заплаціў значную пошліну. Але быў гэтым незадаволены і паслаў каралю ноту пратэсту. На што той даў такі адказ: «Пан Шклоўскі, купец Нотка! Справядліва ўзята ў вас пошліна за правоз тавару на нашу тэрыторыю, справядліва і тое, што ўзята і пры выездзе. Калі б вы не захацелі плаціць пошліну два разы, то вы маглі б купіць фарфор на маёй Берлінскай фабрыцы».

...23 мая вечарам у Шклоў прымчалася пазалочаная карэта з апушчанымі фіранкамі. Наперадзе скакалі на багата ўпрыгожаных конях знакамітыя дваране. З правага боку карэты ехалі на добрых конях граф Чарнышоў і Зорыч. Пры выездзе на плошчу імператрыца падняла шкло і з прыветнай усмешкай стала кланяцца здзіўленым шклоўцам. Шэсце замыкалася прыдворнымі карэтамі, запрэжанымі шасцёркамі. Калі поезд наблізіўся да ліпавых алей, Зорыч хуценька апярэдзіў яго і сустрэў высокую госцю на ганку свайго дома. За вячэрай прыйшло паведамленне, што імператар ужо ў Магілёве. Імператрыца вырашыла раніцай выехаць са Шклова. І абяцала Зорычу на зваротным шляху спыніцца ў яго на цэлыя суткі. 30 мая Кацярына II і Іосіф II выехалі ў Шклоў. Пасля абеду, на якім прысутнічалі дзве імператарскія світы, усе перайшлі ў тэатр, дзе дваранамі-аматарамі была пастаўлена пантаміма, пры гэтым да 70 разоў мяняліся цудоўныя дэкарацыі. Прыцемкамі ўсё мястэчка ярка асвяцілася ілюмінацыяй, на плошчы трашчалі смаляныя бочкі. Пасля вячэры ў садзе быў запалены феерверк і пушчана 50 тысяч ракет, якія каштавалі надзвычай дорага. На другі дзень імператрыца Кацярына II адправілася ў Пецярбург праз Смаленск і Ноўгарад.

...Дырэктар вучылішча ў Шклове Салманран (француз) у 1781 г. (невядома за што і калі быў звольнены ранейшы дырэктар) сведчыў, што ўстанова ў той час цярпела «недахоп у самапатрэбных рэчах да жыцця». Нястача даходзіла да таго, што часта былі абцяжараны пытаннем: чым накарміць 60 кадэтаў і 10 настаўнікаў? Салманран расказваў, што ў мэтах эканоміі аднойчы вымушаны быў пайсці на адчайны ўчынак: «Адабраўшы ў адной жанчыны сярод вуліцы карову, ён прывёў яе на кухню і загадаў яе забіць для кадэтаў на абед і вячэру».

Вяртанне Зорыча ў Шклоў, які пасля ад'езду імператрыцы паехаў у сталіцу, хутчэй заблытаў справы вучылішча, чым паправіў іх. Кадэты, напрыклад, павінны былі танцаваць балеты на пірах Зорыча і забаўляць гасцей прыкладнымі «ваеннымі эвалюцыямі», а дырэктар іх Салманран ставіў з жонкай камедыі і оперы, для якіх ён жа сачыняў і вершы, і музыку. Акрамя таго, ён безупынку хадзіў у ратушу, дзе размяшчаўся фізічны кабінет, і для забаўляльных мэт паказваў доследы. Салмарану, вядома, некалі было займацца вучылішчам, асабліва пасля таго, як Зорыч даручыў яму нарэшце і ўсю перапіску. Гэта здарылася адразу ў той жа час пасля выдалення сакратара Эльвіна, які, па заўвазе Салмарана, быў чалавекам вучоным і сумленным, але генерал называў яго махляром.

А справы Зорыча заблытваліся ўсё больш і больш. Пры 1 000 000 рублёў гадавога даходу ён пастаянна меў патрэбу ў грошах і трымаўся толькі бясконцымі пазыкамі ў Зановічаў. А тут 6 лістапада здарыўся пажар у Шклоўскім замку. У Зановічаў згарэла мноства брыльянтаў і багацейшы гардэроб. На іх шчасце, Салмарану ўдалося выратаваць шкатулку графаў з алмазнымі рэчамі і кашальком, у якім, па словах Зановічаў, было адных вэксаляў больш чым на 2 000 000 чырвонцаў.

У дзень пажару Зорыч быў у гасцях у Магілёве. Пасланы туды кур'ер знайшоў яго на бале, дзе ён танцаваў мінуэт з дачкой губернатара Энгельгарда. Сумная вестка, як бачна, не збянтэжыла яго, ён працягваў танцаваць, як нічога і не было... Пасля пажару Зорыч працягваў даваць шыкоўныя святы і па-ранейшаму вёў вялікую гульню. Але ў іх віхуры і весялосці цяжка было не заўважыць, што гаспадар абгарэлага замка толькі піруе, але ўжо не весяліцца.

Па матэрыялах часопіса Міністэрства ўнутраных спраў, 1856, частка XIX, с. 28. Пераклад на беларускую мову В. Паўлавай і А. Турбінскага

ВЕДАМАСЦЬ КІРАЎНІКА ПРЫГОННЫМІ МАНУФАКТУРАМІ гр. ЗОРЫЧА Ў м. ШКЛОВЕ МАГІЛЁЎСКАЙ ГУБЕРНІ АБ СТАНЕ МАНУФАКТУР

Звание товаров	Станы	На основных фабриках за 1797 г. сделано товаров		
		арш.	по цене руб.	коп.
Парусины шт. 1025, каждая по 9 таперов (по курсу всякий по 1 руб. 81 коп.), итого штука по 16 руб. 29 коп., а аршин 32 коп.	138	52 145	16 636	40
Сукна белого, белорусской шерсти 267 шт., в коих 8010 арш., каждый по 1 руб. Сие сукно хоть и показывается отправленным в Ригу, по употреблению на домашний расход	12	8010	8010	—
Кож больших смазных по 7 руб. 50 коп. ...	—	2625	19 686	50
Подошвенных по 6 руб.	—	1375	8250	—
Замшевых козловых по 3 руб. 50 коп.	—	675	2362	50
Бараньих по 2 руб.	—	200	400	—
Опойковых телячих чёрных по 2 руб., большого росту	—	265	530	—
В употреблении материалов	**штук**	**пуды**	**фунты**	
Ниток из пеньки суровых на 5646 руб.	—	1411	20	
Пеньки для прядения ниток на 15 000 руб.	—	5000	—	
Шерсти овечьей белорусской на 1200 руб.	—	200	—	
Кож разного сорта и величины российского скота старых на 46 000 руб.	2020	—	—	

При отправлении мастерств при вышеписанных фабриках мастеровых людей состоит графства Шкловского из деревень собственных крестьян:

При парусной ткачей 130 чел. — муж. 99 чел., жен. 26 чел.

При суконной мастер 1 чел., ткачей 12 чел., в разной работе муж. 48 чел., жен. 60 чел.

При кожевенной мастера 2 чел., подмастерьев 4 чел., в разной работе 30 чел. Всего 412 чел.

Материалы доставляются из имения графства Шкловского, включая шерсть, которая покупается в окружности Шклова, на разные употребления в сем году состоит при оных фабриках 2000 руб.

гр. Клермонт Тоннер

Белоруссия в эпоху феодализма. Т. 3. Мн., 1961. С. 100—101.

На рубяжы XVIII—XIX стст.

Бум, які назіраўся ў Шклове пры С. Г. Зорычы, аказаўся кароткачасовым. Пры гэтым драпежніцкая эксплуатацыя сялян і рамеснікаў Шклоўскага маёнтка прывяла іх да крайняй беднасці. Літаратар А. В. Нікіценка, які наведаў у гэты час Шклоў, у дзённіку зрабіў запіс: «Я заходзіў у хаты тутэйшых сялян — што за праца і беднасць. Дзеці брудныя, амаль усе або пакутуюць ад хвароб вачэй ці балячак на твары і целе.

Твары пазбаўлены жывасці, атупелыя, хаця пад гэтай іх маскай хаваюцца розум і хітрасць. Гэтыя людзі, відаць, пакутуюць ад празмернай беднасці і прыгнёту» («Ударны фронт». 1985. 27 ліпеня). Вось чаго каштавала раскошнае жыццё тагачаснага ўладальніка Шклова.

Вясной 1794 г. на Беларусі, у Польшчы і Літве выбухнула нацыянальна-вызваленчае паўстанне, кіраўніком якога быў патомак старажытнага беларускага роду, генерал Тадэвуш Касцюшка. Спачатку яно развівалася паспяхова. 22 красавіка паўстанне перамагло ў Вільні і хутка стала шырыцца на іншыя беларускія гарады і мястэчкі. Касцюшка 7 мая выдаў «Маніфест», якім надзяляў сялян асабістай воляй, прызнаваў за імі права на зямлю, якую яны апрацоўвалі, абмяжоўваў паншчыну. Гэта падштурхнула да паўстання сялян. Аднак атрады паўстанцаў і далучыўшыхся да іх сялян-касінераў не маглі процістаяць рэгулярным рускім войскам, да таго ж і ў кіраўніцтве паўстанцамі было дапушчана некалькі стратэгічных памылак. Да восені паўстанне было жорстка падаўлена, а сам Касцюшка цяжка паранены і ўзяты ў палон. Давялося неўзабаве славутаму беларусу праехаць і вулачкамі тагачаснага Шклова. Па загаду Кацярыны II Касцюшку павезлі ў Пецярбург. Баючыся нападу паўстанцаў, маршрут абралі кружны — праз Украіну, Гомель, Магілёў, Шклоў і далей на Оршу і Віцебск (К. Тарасаў. Айчына абаронцам сваім // ЛіМ. 1990).

...Пасля смерці С. Г. Зорыча імператрыца Марыя Фёдараўна з дазволу свайго мужа Паўла I прыняла апеку над маёнткам. У выніку ён не быў дапушчаны да публічнага продажу. Уладальнікам Шклоўскага маёнтка стаў брат Зорыча Давыд Неранчыч. Ён у 1802 г. атрымаў дазвол прыбавіць да свайго прозвішча і прозвішча брата-нябожчыка і пісаўся Неранчыч-Зорыч. Яшчэ раней ён распрадаў маёмасць і артыстаў Шклоўскага тэатра.

Неранчыч-Зорыч рабіў спробу аднавіць гаспадарку разбуранага, але яго сродкі былі замалыя, напэўна, чалавек ён быў не вельмі высокага інтэлекту. Пісьменнік Д. І. Фанвізін, які сустракаўся з ім у Парыжы, пісаў, што Неранчыч ніколі не браў кнігі ў рукі і ніколі карты з рук не выпускаў.

Між тым гібель Шклова як цэнтра забаў у Беларусі не азначала канчатковага заняпаду горада. Шклоў па-ранейшаму заставаўся лепшым мястэчкам у Магілёўскай губерні. У 1803 г. у ім налічвалася 1015 дамоў, дзейнічала 5 праваслаўных цэркваў, касцёл, 3 манастыры, 4 яўрэйскія малітоўныя дамы, гасціны двор, вялікая колькасць гандлёвых лавак, будынак уладальніка.

У 1812 г. Беларусь зноў ператварылася ў арэну жорсткіх бітваў — пачалася Айчынная вайна. Напачатку Шклоўскі маёнтак абмінулі і адыходзячыя рускія войскі і галоўныя сілы французскай арміі. Толькі 14 (26) ліпеня ў Шклове адбылася невялікая сутычка, пра якую вядома з данясення атамана Данскога войска М. Платава камандуючаму 2-й Рускай арміі генералу П. І. Багратыёну: «Адпраўленыя ад мяне для пошуку каманды, адна ў Шклове... напаўшы на непрыяцеля, секла яго і прагнала праз Дняпро, узяўшы ў палон 8 афіцэраў і 72 радавых» (В. Лютынскі. Шклоў у 1812 годзе//Ударны фронт. 1992. № 45).

Потым пачаўся час акупацыі. Насельніцтву не было спакою: безупынныя рэквізіцыі, калі выграбалася апошняя жменя зерня, забіраўся апошні жмут сена; нападзенні банд марадзёраў, якія ў вялікай колькасці бадзяліся па навакольных лясах. За час акупацыі толькі шклоўскія яўрэі паставілі для французскага войска 5 тыс. башмакоў і 3 тыс. мундзіраў, не лічачы харчы. Усяго ж за 1812 г. шклоўскае яўрэйскае таварыства панесла страт на 200 тыс. рублёў (А. Лукашэвіч. Новае з гісторыі Шклова//Ударны фронт. 1991. № 61—63, 67, 69).

Розны быў удзел шклаўчан у гэтай вайне. Сотні мужчын неслі службу ў расійскім войску. Адзін з іх, Раман Рыгоравіч Бекер, былы прыгонны танцор Шклоўскага тэатра, уступіў у апалчэнне. Вызначыўся ў баях на тэрыторыі Беларусі. За ўзяцце Полацка ён становіцца Георгіеўскім кавалерам, пазней за храбрасць і мужнасць прызначаецца прапаршчыкам. Сам жа ўладальнік Шклоўскага маёнтка Сямён (Арсеній) Паўлавіч Чарнаевіч, да якога мястэчка перайшло ў 1811 г. пасля смерці Д. Г. Неранчыча-Зорыча, схаваўся з усёй сям'ёй ў глухую вёску Рабкі сярод лясоў і балот у Чавускім павеце.

Вызвалены Шклоў ад французаў 10 кастрычніка 1812 г. атрадам казакаў на чале з падпалкоўнікам Храпавіцкім з праслаўленага партызанскага злучэння Д. В. Давыдава. А 28 лістапада ў мястэчку Тараселле размясціўся са сваёй галоўнай кватэрай галоўнакамандуючы рускай арміі М. І. Кутузаў. Ён тут аддаў загад аб аперацыях на рацэ Беразіна, дзе быў нанесены знішчальны ўдар па французскай арміі...

А. К. КІРКОР АБ СТАНОВІШЧЫ НА БЕЛАРУСІ Ў 1812 г.

В Отечественную войну 1812 г., особенно во время бегства французов, Белоруссия была свидетельницею и участницею многих трагических явлений. Бедствия полчищ Наполеона достигли здесь крайних пределов. Но и разорение края достигло тоже крайних пределов. Война 1812 г. напомнила Белоруссии страшные, опустошительные годы времен Иоанна-Казимира, и долго, долго она не могла оправиться после пережитых невзгод, неистовств французов, грабежей и всевозможных насилий. Замечательно еще то, что по географическому положению во время войны с Наполеоном наиболее пострадали те самые местности, которые так много претерпели во время войны с Алексеем Михайловичем. Французы сумели быть столь же дикими, кровожадными, такими же грабителями, как и полчища Трубецкого и некоторых других вождей времен Алексея Михайловича или даже Петра Великого, когда на значительных пространствах сжигались дотла деревни, хлеб, скот, все жилое и все съестное, лишь бы не досталось неприятелю. Неприятелю точно ничего не осталось, но и тысячи несчастных жителей остались без пищи, без приюта и без всяких средств к жизни (Живописная Россия. Очерк VI. С. 310).

* * *

Нягледзячы на ўвесь цяжар і нягоды, якія выпалі на жыхароў Шклоўшчыны, яны змаглі ў кароткі час аднавіць эканоміку мястэчка. Пасля вайны ўсё большае значэнне стаў набываць гандаль. Шклоўскія купцы скуплялі ў губернях Украіны хлеб — жыта, пшаніцу, авёс, рознага роду крупы. За год да шклоўскай прыстані прычальвала да 1000 берлін*, прывезены тавар захоўваўся ў спецыяльных двух- і трохпавярховых свірнах, колькасць якіх даходзіла да 150. На разгрузцы штодня было занята каля 500 чалавек і 200 падвод. Штогадовы тавараварот дасягаў 50 мільёнаў рублёў (У. Паўлаў. Горад на Дняпры, горад гандляроў // Ударны фронт. 1993. № 81, 94).

Што ўяўляў Шклоў у той час, можна дазнацца з рапарта магілёўскаму, віцебскаму, смаленскаму генерал-губернатару аб неабходнасці асобага ўстройства мястэчка ў паліцэйскім парадку за 1829 г. У той час Шклоў складаўся з 4 частак — Навашклоўскай, Старашклоўскай, Рыжкаўскай і Задняпроўскай, падзеленых на 12 кварталаў. Мястэчка мела 4 уезды, рынак, адну пашто-вую дарогу, 4 купечаскіх і прасёлкавых, суднаходную прыстань, пераправу праз Днепр і 3 масты. Сярод забудоў выдзяляліся 5 цэркваў, 2 касцёлы, 16 мураваных будынкаў, 30 заезджых дамоў, 2 тракціры, 1550 дамоў, 200 лавак і 20 «лабаз». Значную частку насельніцтва састаўлялі яўрэі — 8600 з 10 610 чалавек (А. Лукашэвіч. Новае з гісторыі Шклова//Ударны фронт. 1991. № 61—63, 67, 69).

Але з часам сацыяльна-эканамічны ўзровень і агульнае значэнне Шклова пачынае падаць. Таму садзейнічалі розныя прычыны. У 1831 г. невялікая колькасць жыхароў Беларусі падтрымлівала паўстанне, якое пачалося ў Польшчы. Побач з нацыянальна-вызваленчым напрамкам радыкальная частка шляхецкіх рэвалюцыянераў выступала за надзяленне сялян зямлёй з выплатай страт памешчыкам, за сумесную з расійскім народам вызваленчую вайну з царызмам пад лозунгам «За нашу і вашу свабоду». Пасля яго падаўлення пачаліся рэпрэсіі, рускім царызмам быў узяты курс на паслядоўную русіфікацыю краю. У афіцыйных дакументах было забаронена выкарыстоўваць назвы «Беларусь» і «Літва», а замест іх уводзілася назва «Северо-Западный край». Былі зачынены Віленскі універсітэт, яшчэ раней у 1820 г. як «неблагонадежный» Полацкі універсітэт, іншыя навучальныя ўстановы. Узмацніўся наступ супраць уніяцкай царквы і каталіцкага касцёла (Россия: Полное географическое описание нашего Отечества / Под ред. В. П. Семенова. Т. 9. СПб., 1905. С. 468).

Акрамя палітычных, заняпаду Шклова паспрыяў і шэраг эканамічных прычын. Па меры таго, як па Расіі раскідвалася сетка чыгункі і ў сувязі з адтокам грузаў на Пінскую і Барысаўскую прыстані, у Шклове пачаў падаць хлебны і саляны гандаль. Адыграў і той факт, што новая Санкт-Пецярбургская дарога праходзіла ў баку ад яго. У пачатку 1836 г. члены Шклоўскага кагалу звярнуліся з просьбай у Міністэрства ўнутраных спраў аб напрамку лініі па старому тракту праз Шклоў. Але на гэта атрымалі адмоўны адказ.

У пэўнай ступені заняпад звязаны і са зменай у справе ўпраўлення мястэчкам.

* Берлін — пласкадоннае драўлянае грузавое судна з палубай, двухсхільным дахам і мачтай.

У 1826 г., пакінуўшы вялізныя даўгі, памёр апошні з аднаасобных уладальнікаў Шклоўскага маёнтка венгерскі дваранін С. П. Чарнаевіч. Па распараджэнні ўрада маёнтак быў аддадзены ў догляд дваранскай апекы і ў далейшым па частках перайшоў да розных уладальнікаў. Так, 3 часткі — Навашклоўская, Рыжкаўская і Задняпроўская — перайшлі да палкоўніка барона Саргера. Для пагашэння даўгоў С. П. Чарнаевіча Губернскае праўленне неаднаразова ўваходзіла ў Правячы Сенат з просьбай аб продажы маёнтка з публічных таргоў. Аднак у сенацкім указе ад 31 сакавіка 1838 г. паведамлялася, што продаж немагчымы і таму задавальненне даўгоў павінна рабіцца з фондаў маёнтка, які паступае ў адміністрацыйнае губернскае ўпраўленне, цяперашнім жа ўладальнікам маёнтка «обращение доходов в свою пользу воспретить». Частка маёнтка, свабодная ад традыцыі, была ўзята ў адміністрацыю. У 1842 г. сенат выканаў просьбу ўладальнікаў Шклова аб вызначэнні для іх часткі даходаў, якія паступалі ў Губернскае праўленне. З той часткі даходаў, якія знаходзіліся ў адміністрацыі, ім выдзялялася штогод чацвёртая частка (А. Лукашэвіч. Новае з гісторыі Шклова // Ударны фронт. 1991. № 61—63, 67, 69).

Усе гэтыя абставіны паўплывалі на тое, што Шклоў паступова страчваў сваё значэнне, якое ён меў раней сярод гарадоў Беларусі.

З 1869 г. Шклоў з прылеглымі ўрочышчамі Забрамнае, Сямёнаўка, Францаўка, Гарадзянка, Пікавічы і Прыют належалі памешчыку Ваейкаву. Зямельныя ўладанні складалі 6590 дзесяцін, з іх 915 — ворыва і 4641 — лесу. У мястэчку працавалі вадзяны млын, 2 дрэваапрацоўчыя заводы з гадавым даходам 1020 рублёў, гарэлачны падвал, які даваў даход 5000 рублёў, паром — 300 рублёў, чынш з арэндай лавак прыносіў даход 2500 рублёў.

Знаходзілася ў Шклове станавая кватэра прыстава першага стана (паліцэйскі чыноўнік Расійскай імперыі, якому былі падначалены некалькі валасцей), мяшчанскае і валасное праўленні. Усімі справамі яўрэйскага насельніцтва кіраваў асобны савет — кагал. Дзейнічала ў мястэчку паштова-тэлеграфная кантора (М. Ільюшэнка. Пад уладай эксплуататараў//Ударны фронт. 1985. № 101, 103).

Пра Шклоўшчыну расказвалася

Россия: Полное географическое описание нашего Отечества / Под ред. В. П. Семенова. Т. 9. СПб., 1905.

...Шклов упоминается впервые в 1535 г., когда он был выжжен князем Шуйским*. С XVI в. Шкловская волость, подаренная королем старосте Ивану Ходкевичу, составляла графство в роде Ходкевичей (графы на Шклове и Мыши).

В 1563 и 1580 гг. Шклов был разорен русскими войсками. В 1654 г. князь Трубецкой одержал здесь победу над гетманом князем Радзивиллом. В следующем году Шклов был разграблен казаками, а в 1708 г. разорен Левенгауптом. В 1762 г. Шклов получил от короля Августа III привилею на учреждение магистрата и печать... В 1668 г. Шклов был опустошен страшным пожаром, после чего большая часть жителей стала строиться на левом берегу речки Шкловянки... в 1682 г. здесь был основан женский Успенский монастырь... В 1661 г. было основано шкловское православное братство, а в 1682 г. Синявский, которому тогда принадлежал Шклов, построил Воскресенский монастырь, упраздненный в 1847 г. Последним игуменом его был известный Орест-летописец. От Ходкевичей Шклов перешел к Синявским, а от них — к князям Чарторыйским. Императрица Екатерина II купила Шклов у князя Адама Чарторыйского за 450 тыс. руб. и подарила его сначала в 1773 г. Потемкину, а потом — в 1778 г. Зоричу. В 1773 г. Шклов был назначен уездным городом... но был таковым только до 1777 г. ...В последнее время Шклов принадлежал

* Археалагічныя раскопкі на месцы Старога Шклова сведчаць, што пасяленне тут існавала яшчэ ў X ст. (гл.: Г. В. Штыхаў. Археалагічная карта Беларусі. 2-е выд. Мн., 1971). Археолагамі выяўлена гарадзішча з ровам і валам, з напластаваннямі эпохі Кіеўскай Русі. Побач з гарадзішчам — паселішчы таго часу.

Першыя ўпамінанні ў рукапісных і друкаваных крыніцах адносяцца да 1520 г. у справаздачы польскага пасла Герберштэйна аб яго падарожжы ў Маскву (гл.: М. Топольская. Dobza Szklowskie na Bialorusi Wschodni ej XVII w. Warszawa, 1969, s. 35, 72, 74).

бывшему министру путей сообщения А. К. Кривошеину... В Шклове находится картонная фабрика. На обширной квадратной площади Шклова над каменными лавками возвышаются две башни; на одной башне в прежнее время были часы; в ней помещался архив Шкловского графства... Церквей православных в Шклове 4 (из которых одна каменная), римско-католический костел, 2 еврейских синагоги и 17 еврейских молитвенных домов. Жителей в местечке насчитывается до 7200 чел., в том числе евреев до 6700. В Шклове находятся становая квартира, мещанское управление, волостное правление, народное училище, церковноприходская школа, два еврейских училища и почтово-телеграфная контора (с. 468—470).

Живописная Россия. Поселения в Белорусском Полесье. СПб., 1882.

...К замечательным местностям Могилевской губернии принадлежит м. Шклов, еще не очень давно славившееся своею торговлею. Шклов для здешней местности был то же, что Бердичев для южных губерний. Поселение здесь весьма древнее. Это доказывается городищем на правом берегу Днепра. Шклов много раз подвергался нападениям русских войск. В 1535 Шуйский, а в 1563 Курбский — выжгли окрестности Шклова. В 1580 здесь убит воевода Бутурлин. Шклов принадлежал Ходкевичам. Они подписывались графами на Быхове и Шклове. Известный полководец, гетман Ян-Карл Ходкевич, на древнем городище построил сильно укрепленный замок... От Ходкевичей Шклов поступил в собственность князей Чарторыйских, а после присоединения к России подарен Екатериною в 1773 г. князю Потемкину, который завел здесь фабрику часов. В 1778 поступил в собственность генерала Семена Гавриловича Зорича.

После смерти Екатерины Зорича потребовали на службу. Театр его велено разломать. Зорич из-за болезни возвратился в Шклов и вскоре умер (1799). Наследником его был тоже серб, генерал Дымцевич. В последнее время Шклов был собственностью Воейкова. Когда в Могилеве была главная квартира первой армии, в Шклове учреждено было главное интендантское управление под начальством знаменитого потом министра финансов гр. Канкрима, затем гр. Санти и наконец Пирогова, из рядовых дослужившегося до чина генерала от-артиллерии. Здешняя пристань играла довольно видную роль. Отсюда Днепром отправлялись разные местные произведения, особенно лесные, в больших количествах. В Шклове был гостиный двор. На ярмарки сюда съезжались купцы из Петербурга, Москвы и Нижнего Новгорода. Еще в 1866 г. считалось здесь около двух тысяч домов с 12 000 жителей. Несколько лет тому назад пожар страшно опустошил Шклов. С проведением железной дороги, торговое его значение совершенно упало (с. 410—411).

Опыт описания Могилевской губернии, кн. 2. Мг., 1884.

Шклов. Принадлежит дворянину Воейкову. Лежит на правом гористом берегу р. Днепра... в 32 верстах от Могилева... С XVI в. Шкловская волость составляла уже графство в самом могущественном роде литовских магнатов Ходкевичей, а Шклов был укрепленным городом... В 1655 г. после победы русских войск над литовским гетманом Радзивиллом Шклов был разграблен казаками. В 1708 г. шведский генерал Левенгаупт, будучи недовольным полученной от жителей контрибуцией, произвел новое опустошение в городе. В 1762 г. Шклов получил от короля Августа III привилегию на учреждение магистрата и печать с изображением висящего безмена.

...В 1768 г. город опустошен страшным пожаром...

От графов Ходкевичей Шклов перешел по наследству к князьям Чарторыжским или Чарторыйским (по-белорусски), а от них, по присоединении Белоруссии к России, поступил в число государственных имуществ. В 1773 г. он был назначен уездным городом Могилевской провинции и подарен сначала князю Потемкину, а потом в 1778 г.— генерал-майору (впоследствии генерал-лейтенанту) Семену Гавриловичу Зоричу. За год до этого при новом распределении уездов в губернии Шклов не показан уже в числе уездных городов и в 1818 г. по ведомости об этапах назван местечком. В 1812 г. его заняли временно французы.

...Шклов, соперник Бердичеву по развитию в нем еврейского населения, был некогда весьма важным торговым пунктом во всем западном крае; но, после проведения шоссе и упразднения Петербургского тракта, значение Шклова, как средоточия торговли, понизилось и впоследствии совсем упало (с. 41—42).

...Во время процветания Шклова ежегодный оборот его торговли простирался на сумму более 50 миллионов руб. По родам торговля разделялась: а) **На хлебную и соляную,** процветавшую с 1815 по 1825 г., когда шкловские хлебопромышленники скупали в южных

провинциях рожь, пшеницу, овес и разного сорта крупу, приблизительно на 5 миллионов и соль на 1 миллион и на берлинах, только что тогда вошедших в употребление, доставляли по Днепру в Шклов... Сюда из окрестных губерний съезжались торговцы и промышленники для покупки этого товара, который уже сухим путем шел в Смоленскую, Витебскую, Минскую губернии и г. Ригу.

На пристани, имевшей тогда 150 больших двух- и трехэтажных амбаров, ежедневно работало 500 человек чернорабочих и 200 подвод, транспортировавших хлеб; но год от года хлебная и соляная торговля Шклова, по мере того как раскидывалась по России сеть железных дорог, постепенно падала...

б) **На чайную,** процветавшую с 1836 по 1857 г., когда из Пруссии привозилось в еврейских фургонах, без оплаты пошлиною, чая приблизительно на 4 миллиона руб. Привозной чай смешивался на месте с травой **скрипнем,** собиравшейся в окрестностях Шклова, и сбывался на месте же торговцам, приезжавшим со всех концов России, не исключая купцов петербургских и московских, которые большей частью не покупали чай за деньги, а обменивали на доставляемые красные и колониальные товары. По окончании севастопольской войны и понижении пошлины на чай, а главное, вследствие энергетического преследования контрабандистов со стороны местных властей, контрабандная чайная торговля окончательно прекратилась.

в) **На торговлю красными и пушными товарами,** которая, в свою очередь, подразделялась на заграничную торговлю, преимущественно контрабандную, и московскую. Торговля заграничными товарами, как-то: шелковыми и шерстяными изделиями, холстами и суконными, пушными товарами и пр. достигла цветущего состояния после 1812 г.; тогда шкловские купцы два раза в год ездили на Лейпцигские ярмарки, где покупали товара (в том числе часов и иголок) примерно на 25 миллионов руб.; товар этот... продавался преимущественно на месте как торговцам, так и съезжавшимся помещикам из окрестных губерний и царства польского; эта торговля постепенно упала и в 1857 г. совершенно прекратилась. Торговля московскими товарами... была в цветущем состоянии в первые годы по присоединении Белоруссии к России и достигала до 20 миллионов руб. Пушные товары, по выделке на месте скорняками и красильщиками, известными в свое время в России, продавались как прочий московский товар на месте съезжавшимся торговцам и развозились на ярмарки: Роменскую, Полтавскую, Нижегородскую, Кролевецкую, Нежинскую и другие. Но по мере постройки железных дорог торговля московскими товарами стала падать и с 1860 г. ее нет в Шклове.

г) **На торговлю железными косами,** процветающую до 1860 г., когда ежегодно в мае месяце привозилось из Австрии кос на 100 тысяч руб., которые исключительно распродавались на месте съезжавшимися отовсюду торговцами...

д) **На рыбную,** процветающую также до 1860 г., когда одних сельдей, расходывавшихся преимущественно на месте, доставлялось из Риги на 50 тыс. руб., да не менее как на эту сумму разных других сортов рыбы.

...Удобному сбыту товаров, составляющих предмет торговли, способствовали существующие и поныне две ярмарки: на второй неделе великого поста («Сборница») и на девятой неделе после Пасхи («Девятник»), на кои съезжалось громадное число крупных и мелких торговцев. Из Москвы тамошними торговцами доставлялись красные товары, из Москвы и Курска полушубки, из Орловской и Киевской губерний хрустальная и фаянсовая посуда и приводилось из внутренних и южных губерний до 4 тысяч голов лошадей, начиная от заводской до рабочей, так что оборот каждой ярмарки достигал до 185 тысяч руб. Но уже в конце 50-х годов ярмарки начали терять значение и оборот стал менее, а после 1860 г., вследствие проведения железных дорог и бывших в Шклове значительных пожаров, ярмарки окончательно упали, и в настоящее время оборот каждой ярмарки достигает лишь до 25 тысяч руб. Лошадей привозится теперь до 1000 голов и то более простых пород. Во время удовлетворительного состояния хлебной торговли, т. е. до 1860 г., шкловские промышленники скупали на месте смолу, деготь, известь, камень булыжный, брусья, гонт, доръ и доски на берлинах, доставлявших хлеб, отправляли в Киев на сумму до 320 тысяч руб.; а равно, скупая у окрестных жителей пеньку, доставляли ее по обработке в Ригу, делая оборот, приблизительно на 70 тысяч руб. Но после 1860 г. первый род отпускной торговли прекратился, а второй уменьшился более, чем в 5 раз... (г. 48).

...Жителей в местечке с предместьями в 1880 г. считалось 6060 душ мужского и 6333 женского пола; в том числе православных обоего пола 1268 душ, католиков 33 души и евреев 11 092 души. Домов каменных 11, деревянных 861... лавок каменных 154, деревянных 19. Церквей православных каменных 2 и деревянных 3, православная каменная каплица; каменный римско-католический костел, 2 еврейские синагоги... и 17 молитвенных школ... (с. 44—48).

З дакументаў мінулага

КАНТРАКТ АБ ЗДАЧЫ Ў АРЭНДУ ПРЫГОННЫХ СЯЛЯН ШКЛОЎСКАЙ ЭКАНАМІЧНАЙ КАНТОРЫ 1824 г. сакавіка 1.

1824 г., марта 1-го дня. Шкловская экономическая контора заключила сей контракт с г-н-майором Григорием Григорьевым Полешкою в том, что отдала ему в 5-летнее арендное содержание крестьян к прилагаемому по сем инвентарю, написанных для служения пригона, в содержимый им фольварк со всех написанных рабочих обоего пола душ в неделю по 2 дня на нижеследующих условиях, первое: крестьяне... должны отбыть пригонную повинность во всякое время, когда бы только не потребовано было им, г-н Полешкой, как с лошадьми, так и пешью, не превозвышая, однако ж, более 2 дней в неделю со всякой рабочей души, второе: на работу сию должны прописанные крестьяне являться с восходом солнца и не позже увольняемы, как с заходом, третье: сверх сего в самое рабочее время обязанности сих крестьян есть во всякой рабочей как мужеска, так и женска пола отслужить в год 9 сгонов, в чём будет нужно, четвёртое: буде бы за выслугою положенного ему, г-ну Полешко, пригона крестьян сих понадобилось экономией употребить на починку дорог, мостов, вывозку дров и прочего, в том случае он, г-н Полешко, нисколько препятствовать не должен, пятое: за аренду сих крестьян обязан он будет, г-н Полешко, вносить ежегодно доход Шкловской экономии по 425 руб. ассигнациями непременно в первых числах таковаго же месяца, шестое: в числе сего договорённого платежа получено ныне при подписании сего контракта от него, г-на Полешки, наперёд за 1 год, т. е. 425 руб., и наконец, седьмое: контракт сей, добровольно с обеих сторон учинённый, имеет быть в полной силе соблюдён и свято нерушим, во удовлетворение чего и подписались в м. Шклове к сему контракту уполномоченный по доверенности владельца Шклова главноуправляющий Семён Дэжев руку приложил...

Хрестоматия по истории Белоруссии. С древнейших времен до 1917 г. Мн., 1977. С. 196—197.

* * *

...«В восточнобелорусском городе Шклове в 1643 году по данным инвентаря насчитывалось 175 (с поправкой на мясников 188) ремесленников 45 профессий. В инвентаре Шклова 1650 года перечислены занятия лишь 170 мещан, однако только мясников, пекарей, олейников, сапожников, кожевников, крахмальников, продававших товары в лавках и отведенных им «лектевых» местах, составляло около 300 человек. Эта цифра подтверждается данными шкловского инвентаря середины 17 века. В нём указаны 36 мясных лавок, 55 хлебных, 38 лавок олейников и 4 крахмальников. Эти данные увеличивают численность шкловских ремесленников в середине 17 века на 113 против минимальной цифры 1643 года, т. е. до 288, а количество ремесленных профессий — до 47. Таким образом, Шклов в первой половине 17 века был одним из центров ремесленного производства в Белоруссии» (Частновладельческие города Белоруссии в 16—18 веках. Мн., 1975. С. 63).

У апошняй чвэрці XVII ст. у Шклове ўзнік шэраг мануфактур (фабрык), якія належалі ўладальніку маёнтка С. Ґ. Зорычу. Так, у 1781 г. тут была заснавана шаўковая фабрыка, якая вырабляла розныя шаўковыя тафты, турэцкія тканіны, камзолы золатам і паясы на 30 станаў. У тым жа годзе ў в. Путнікі заведзена суконная фабрыка на два паверхі, дзе на 40 станах выраблялася штогод сукна люблінскага тонкага да 60 штук, мераю 25 і 30 аршынаў, простага сукна да 700 штук, мераю па 30 аршынаў, байкі да 100 штук, мераю па 25 аршынаў. У 1790 г. паблізу Шклова за р. Днепр заснаваны канатны завод, на якім выраблялася з пяньковай пражы 150 пудоў каната, з пакульнай атэскі — 1800 пудоў смаленых канатаў, пражы пяньковай да 400 пудоў, пакульнай нясмаленай да 1500 і пяньковай смаленай — 6000 пудоў. Праз тры гады ў Сямёнаўскім фальварку заснавана золаташвейная фабрыка, дзе золатам, серабром і розным шоўкам вышываліся камзолы, дамскія сукенкі і паясы. У 1794 г. у Шклове пабудавана парусная фабрыка на два паверхі вялікага корпуса. Яе магутнасць на 4 варштатах дасягала паруснага халета да 100 штук па 40 аршынаў, фланскага халета да 30 штук па 30 аршынаў. У гэтым жа годзе быў адчынены скураны завод, які вырабляў штогод каля 7 тыс. скарняжных скур.

Больш сціплыя звесткі захаваліся пра гадзіннікавы завод у сяле Беражань каля Шклова, які працаваў у 1784—1793 гг. Запрошаны майстар са Швейцарыі навучыў 33 прыгонных хлопцаў збіраць «усякага роду гадзіннікі» для царскага двара, якія па якасці не ўступалі лепшым заходнееўрапейскім. У 1794 г. завод быў пераведзены ў Кацярынаслаў, а затым пад Маскву.

Існавалі ў той час у Шклове таксама свечачны і конны заводы.

Працяглы час названыя прадпрыемствы праіснаваць не змаглі, бо не было неабходнай мясцовай сыравіны. Так, для шаўковай фабрыкі яе завозілі з Італіі, а рысакоў на конны завод дастаўлялі з розных мясцін Расіі. Акрамя таго, на шклоўскіх мануфактурах працавалі ў асноўным сяляне, якія не мелі неабходных вытворчых навыкаў.

Прыкладна ў тыя ж гады ў Шклове была заснавана друкарня. На чале яе быў мецэнат і вучоны, жыхар Шклова Іошуа Цэтлін. Сюды наведваліся вучоныя з мэтаю публікацыі сваіх прац.

У другой палове XIX ст. пасля заняпаду мануфактур С. Г. Зорыча ў Шклове не было буйных прадпрыемстваў. На невялікіх ткацкіх прадпрыемствах з шарсцяных і папяровых нітак, набытых у Маскве, выраблялі мультан, порт, яўрэйскія рызы для багамолля, фесы (шыццё серабром па аксаміту), вязаныя хусткі, шалі і іншыя вырабы першай неабходнасці. Яны прадаваліся на месцы, а частка вывозілася на кірмашы. Былі два млыны, якія належалі прадпрыемцам. У канцы XIX ст. у Шклове працавалі два дрэваапрацоўчыя заводы з гадавым даходам 1020 руб.

Між тым некаторыя шклоўскія вырабы былі ўдастоены ўзнагарод. Так, Смятанкаўская крупяная фабрыка (фальварак Смятанка Любініцкай воласці) у 1882 г. была ўзнагароджана на Усерасійскай прамыслова-мастацкай выстаўцы сярэбраным медалём за добрай якасці ячныя крупы.

У канцы XIX ст. міністр шляхоў зносін Расійскай імперыі А. К. Крывашэін купіў Шклоўскі маёнтак у памешчыка Ваейкава і ў 1898 г. пабудаваў у Шклове кардонную фабрыку, якая выпускала кардон і абгортку. Яна не апраўдала сябе, таму была прададзена гандлёваму дому Валенберга, а сам Крывашэін увайшоў саўдзельнікам у гэтую справу. У 1906 г. фабрыка была прададзена акцыянернаму таварыству кардоннай вытворчасці. З 1908 г. асноўнай яе прадукцыяй стала папера. З 1910 г. пачынаецца расшырэнне вытворчасці прадпрыемства і колькасць рабочых узрастае амаль да 300 чалавек.

Таварыства мела значныя сродкі, шырока субсідзіравалася банкамі, што дало магчымасць наладзіць вытворчасць так, што фабрыка неўзабаве заняла адно з першых месцаў сярод пісчапапяровых прадпрыемстваў Расіі. Яна пачала выпускаць розныя сарты паперы — ад папяроснай да газетнай і грубай абгорткі.

* * *

У фондах Дзяржаўнага архіва Магілёўскай вобласці ёсць «Спісак фабрычна-заводскіх, прамысловых устаноў» па стане на 1 студзеня 1908 г. У ім значыцца і Шклоўская пісчапапяровая фабрыка М. П. Крывашэінай (арандатар Г. Н. Гарнштэйн).

Фабрыка працавала ў 3 змены па 8 гадзін. Агульная колькасць рабочых складала 244 чалавекі, у тым ліку 190 мужчын, 34 жанчыны. Працавалі і дзеці. Малалетак было: да 15 гадоў — 11, ад 15 да 17 гадоў — 18, падзённых рабочых — 10.

На прадпрыемстве налічвалася 2 папераробчыя машыны, 5 паравых катлоў і столькі ж паравых машын, па 4 паравыя насосы, ролы, шлейферы, рафінёры, 6 папачных машын, 1 электраматор, каляндр, самарэзка.

У прамысловасці выкарыстоўваліся цэлюлоза, драўляная маса, папяровыя абрэзкі, яловыя дровы, каніфоль, гліназём.

Агульны кошт рабочых рук складаў 42 тыс. руб., адміністрацыі — 11 тыс. руб.

На працягу года на фабрыцы выраблялі 100 тыс. пудоў паперы на суму 170 тыс. руб.

В. Ігнацьеў

«Ударны фронт». 1982. 4 лістапада.

ШКЛОЎСКАЯ ПІСЧАПАПЯРОВАЯ ФАБРЫКА Г. Н. ГАРНШТЭЙНА, ШКЛОЎ, МАГІЛЁЎСКАЯ ГУБЕРНЯ

Шковская писчебумажная фабрика Г. Н. Горнштейна находится **въ фольваркъ Забрамномъ**, на берегу Днѣпра при мѣстечкъ Шкловъ, Могилёвской губерніи.

Въ теченіе послѣднихъ 5 лѣтъ предпріятіе на много расширилось: произведенъ основательный ремонтъ, выросли цѣлые фабричные корпуса, установлен цѣлый рядъ машинъ и аппаратовъ и устроены разныя техническія усовершенствованія и приспособленія.

Такъ, много деревянныхъ потолковъ фабричныхъ зданій замѣнены каменными сводами на желѣзныхъ балкахъ, деревянные полы — цементными и асфальтовыми, стѣны и крыши передѣланы заново, во всѣхъ зданіяхъ устроено паровое отопленіе.

Зданіе фабрики состоитъ изъ нѣсколькихъ каменныхъ корпусовъ, крытыхъ желѣзомъ.

Механическая сила на фабрикѣ до 1912 года была паровой, а въ сентябрѣ 1912 года установлены новые усовершенствованные дизель-моторы въ 1200 л. с., такъ, что вмѣстѣ съ паровыми силами фабрика теперь снабжена двигателями около 2200 л. с.

Значительная часть фабрики обслуживается II электрическими двигателями, питающимися отъ 2 электрогенераторовъ, мощностью около 400 киловаттъ. Фабрика освѣщается также электричествомъ.

Для топлива служатъ дрова, получаемыя изъ своихъ собственныхъ лѣсовъ, уголь, антрацитъ и нефть.

Фабрика вырабатываетъ свой собственный сырецъ въ видѣ механической древесной массы какъ бурой, такъ и бѣлой.

На фабрикѣ находятся для выдѣлки древесной массы и разныхъ бумагъ слѣдующія машины и аппараты: циркулярныя пилы для рѣзки дровъ, кородерки, сверлильные станки, древоварные котлы, дефибреры, тряски, сортировки, рафинеры, палочныя машины, шарообразные сферическіе желѣзные тряповарные котлы, волкъ-машины, тряпкорѣзки, промывные ролы, отбѣльные ящики, сточные ящики, бѣгуны, товарные ролы, 3 самочерпальныхъ или бумагодѣлательныхъ машины, 5 каландровъ, 6 бумагорѣзальныхъ машинъ, филиграны, перекатные и бобинные станки.

Фабрика вырабатываетъ всѣ сорта бумаги, употребляемыя для упаковки, печатныя, курительныя и папиросныя бумаги.

Всѣ издѣлия фабрики сбываются исключительно внутри государства, какъ изъ Кіевского, Московского, Петербургского и Варшавского складовъ, такъ и черезъ посредство разныхъ торговцевъ и сахарозаводчиковъ, покупающихъ сахарообёрточную бумагу.

Число рабочихъ, занятыхъ во всѣхъ корпусахъ фабрики, насчитывается въ настоящее время до 650 человѣкъ на 3 смѣнахъ по 8 часовъ, приблизительно половина рабочихъ живутъ въ своихъ собственныхъ домахъ, а другая половина получаетъ квартирныя деньги отъ фабрики.

Заработокъ рабочихъ-мужчинъ достигаетъ отъ 15 до 70 руб. въ мѣсяцъ, въ зависимости отъ рода работы, умѣнія и опытности, а женщинъ отъ 7 до 25 руб. въ мѣсяцъ.

Всѣ рабочіе застрахованы на случай смерти и увѣчья.

При фабрикѣ устроенъ пріёмный покой, при которомъ постоянные фабричный врачъ и фельдшеръ, оказывающие медицинскую помощь какъ самимъ рабочимъ, такъ и ихъ семьямъ.

При фабрикѣ по технической и канцелярской части насчитывается высшихъ служащихъ всего 26, а въ Главной Конторѣ и складахъ 18 человѣкъ.

Из таблицы

ФАБРИКИ И ЗАВОДЫ, ИМЕЮЩИЕ 100 И БОЛЕЕ РАБОЧИХ

Характер производства	Фамилия владельца	Местонахождение предприятия	1910 г.			
			Годовое производство (в рублях)	Число рабочих	Двигатели и их мощности	Что производит
Писчебумажная фабрика	Горнштейн и Кривошеин	Шклов	337558	287	Пар. 120 л. с.	Цветная бумага

Документы и материалы по истории Белоруссии. 1900—1917. Т. 3. Мн., 1953. С. 59.

КРЫВАШЭІН Апалон Канстанцінавіч (1833, Шклоў — 12.11.1902), дзяржаўны дзеяч Расіі. З дваран. Яго дзед Фёдар Захаравіч удзельнічаў у баявых паходах на чале з А. В. Суворавым. Службу пачаў афіцэрам артылерыі, затым закончыў курс Міхайлаўскай артылерыйскай акадэміі і кінуў ваенную службу, стаў справаведам Дэпартамента народнай асветы. У 1866 г. зноў пакінуў службу, паехаў на поўдзень, у 1870-х гг. быў выбраны маршалкам дваранства ў Растове-на-Доне, з 1874 па 1877 г. быў гарадской галавою гэтага горада. У 1885 г. прылічыўся да Міністэрства ўнутраных спраў і ўдзельнічаў у якасці прадстаўніка ад міністэрства ў часовым управленні казённых чыгунак,

А. К. Крывашэін

у савеце па тарыфных справах і ў некалькіх камісіях па чыгуначных пытаннях. Зімой 1891 г., у момант крызісу харчовай справы, быў прызначаны дырэктарам гаспадарчага дэпартамента Міністэрства ўнутраных спраў. Пры ім была прадпрынята карэнная рэформа статыстыкі страхавой і харчовай справы. У 1892 г. быў прызначаны міністрам шляхоў зносін. У 1895 г. выйшаў у адстаўку і жыў у сваім маёнтку Шклоў, дзе і памёр.

Кривошеин А. К. (некролог)//Исторический вестник. 1903. № 1—3. С. 408; Кривошеин А. К. (некролог)//Новое время. 1902. № 9590.

АБ ГАРШКОВАЙ ПРАМЫСЛОВАСЦІ Ў ГОРАЦКІМ ПАВЕЦЕ

Горецкого уезда крестьяне села Русаков и деревень Литвиновичи и Благовки (Городищенская вол.—*Ред.*) в количестве 95 домов занимаются выделыванием глиняной посуды, особенно зимой и вообще в свободное от полевых работ время. Эта промышленность явилась, благодаря благоприятным местным условиям. В центре помянутых деревень, расположенных в близком расстоянии одна от другой, находится площадь на пространстве около трех десятин, изобилующая глиной. Эта площадь принадлежит помещику Зарембе. Глина добывается на глубине около полторы сажени; на четверть аршина ниже этого слоя находится вода. Она подходит из близтекущей р. Чевенки, впадающей в Басю. Уровень, до которого стоит вода в р. Чевенке, совпадает с нижним слоем глины.

Впрочем, этот высокий уровень реки ненатуральный: он происходит от задержания воды для мельницы внизу по течению реки. (Мельница принадлежит помещику Гельтилю.) Описываемая глина имеет цвет красноватый: непереработанная, она удобно рассыпается на бугорчатые мелкие слои; сухая при трении превращается в тончайшую пыль дикого цвета.

Добытую глину при выделывании посуды кладут в корыто, поливают водой и перемешивают заступом или лопатой до тех пор, пока она не сделается тягучею и клейкою, подобно пшеничному тесту; затем, вынув глину из корыта, перемешивают её с песком и кладут на лавку (находящуюся в избе скамью); месят её руками и при этом выбирают попадающиеся в ней камушки, называемые по-здешнему мергели (марганец); вымесив глину руками и выбрав мергели, делят её на комы (куски) различной величины, смотря по тому, какую намерены делать посуду. Из каждого куска выделывают одну штуку посуды на устроенном для сего круге. Этот круг устраивается так: близ лавки утверждается вертикально в землю веретено высотою от земли аршина полтора; на это веретено продевается и опускается вниз дощатый круг, имеющий в диаметре аршина полтора; на верх веретена вдевается другой меньший круг, имеющий в поперечнике всего полторы четверти. Чтобы посредством нижнего круга вертеть верхний, оба круга соединены вбитыми в них тонкими палками.

Нижний круг вертят ногами, а на верхнем руками дают потребную форму положенному на нем куску глины.

Сделанную на круге штуку посуды подрезают в исподе под дном тонкою проволокою, снимают с круга и ставят на устроенную из нескольких досок в избе под потолком полицу (сушильню).

Здесь посуда сохнет сутки и более (смотря по влиянию причин, благоприятных или вредных сушению: неблагоприятные причины сушения, например, сырость воздуха, влажность места, на котором стоит изба), пока отвердеет настолько, что можно поставить несколько штук одна на другую без всякого повреждения.

Высушенную посуду выкаливают в горне. Горн (горнило) устраивается на открытом поле: вырывают в земле яму в два кубических аршина. Стены этой ямы выкладывают внутри кирпичом. Посреди ямы устраивается так называемый кирпичный столб; но он более походит на перекладину: он продолговат, начинается от задней стены вдавшейся в землю, и почти выходит наружу: высота его — аршин, а ширина — две четверти. По обеим сторонам столба вбиваются в землю по пять или шесть коликов немного выше столба.

На верх столба между коликами кладутся деревянные доски, на которых устраивается кирпичный под; после под подом выпаливают доски и колья, вместо которых остаются в поду дыры для того, чтобы огонь через них проникал вверх и обхватывал стоящую в горне

на полу посуду. Стены ямы выводятся кирпичем вверх в виде свода, аршина на полтора от поверхности земли, и в самом верху оставляется круглое отверстие, через которое вставляют гори на под, и вынимают из него посуду. Внизу с передней стороны оставляется другое отверстие против столба, через которое по обеим сторонам кладутся дрова для выкаливания посуды. Выкаливают посуду постепенно: сначала разводят небольшой огонь, пока посуда согреется, потом дрова подбавляют, и как только хоть одна штука посуды накалится в горне докрасна, то подкладывается дров как можно больше, и усиливается огонь до такой степени, что пламя охватывает всю посуду, и она одновременно вся накаливается докрасна. Раскаленную посуду тотчас вынимают по пять или шесть штук из горна через верхнее отверстие и для укрепления качают в холодной воде. В воду примешивают какой-либо муки или большею частью конопляных мякин. Докаленная докрасна и покачанная в воде с мукой или конопляной мякиной, посуда становится рябая. Мука или мякина, примешанная в воду, не придают прочность посуде, но появляющаяся от них рябизна на посуде служит признаком, что посуда достаточно докалена и прочна. Недокаленная посуда или за медленностью при вынимании остывшая, не принимает рябизны, а остается красною и бывает не прочна. Впрочем, и достаточно накалившаяся в горне посуда не только не принимает рябизны, но даже трескается от воды, если при самом вынимании её из горна захватит её ветер. Хозяин немало имеет урону в посуде, если подует сильный ветер в то самое время, когда нужно вынимать её из горна, потому что палить её дальше нельзя: она накалилась докрасна; а если раскаленную докрасна посуду по причине продолжающегося ветра продолжать палить, то она сольется с другой, как чугун, потеряет свою форму и при разрывании потрескается; а если перестать палить и не вынимать из горна, то посуда остынет, и после не примет на себя рябизны в воде, останется красною непрочною: нерябой красной посуды никто не станет покупать. Конечно, чтобы ветер не охватывал посуду при вынимании из горна, следовало бы обнести горн срубом: но за недостатком строевого леса все горны стоят на открытом поле.

Есть еще другой вид посуды, зависящий от способа выкаливания: накаливши посуду докрасна, не вынимают её из горна, а тотчас печатают оба отверстия горна — верхнее и нижнее, и оставляют горн запечатанным до тех пор, пока посуда в нем совершенно остынет; тогда вынимается из горна посуда темно-синего цвета наподобие чугунной, только она не так прочна, как рябая. Эта посуда называется пейсачною, её покупают преимущественно евреи, особенно перед Пейсахом. Для домашнего употребления евреи не покупают рябой посуды, разве только для продажи. Рябую посуду, качаную в воде с мукою или мякиною, считают трефною.

Приготовленную посуду крестьяне сбывают по соседним деревням на хлеб; а если кому из них нужно сбыть на деньги, то продают в г. Шклове, реже в г. Могилеве. Выручка бывает различна, смотря по времени, зимой продают дешевле, а летом дороже. Вообще штука продается от одной до четырех копеек серебром. Конечно, экономически высчитывается время, труд, стоимость глины и покупные дрова, барыш выходит незавидный.

Один работник за полторы недели может заготовить посуды на горн, а из горна выручается не более двух рублей серебром.

Между тем каждый владелец горна должен платить за глину рубля четыре серебром ежегодно. Еловый сухой лес для выкаливания посуды также приобретается покупкой. Недостаток леса и составляет одну из главнейших причин плохого состояния, в котором находится описанный промысел. Кроме того, что немалая имеется потребность в сухом еловом дровяном лесе, и строевой лес также необходим: все горны устроены на открытом поле и за недостатком леса не обнесены срубом, от того случающийся при вынимании ветер схватывает оную и много портит.

Излишне считаю описывать различные виды приготавливаемой посуды: приготавливаются обыкновенные горшки, в коих варят пищу, миски глубокие и мелкие вроде тарелок, горлачи для собирания молока, глеки. Впрочем, по заказу делают посуду различной величины и всех возможных видов.

С. Котырло

Могилевские губернские ведомости. № 33. 1867. 19 августа.

РУХ ГРУЗАЎ У БАСЕЙНЕ р. ДНЕПР — АД стн. ГУСІНА АРШАНСКАГА ПАВЕТА ДА ВУСЦЯ р. ПРЫПЯЦЬ

З апісання 1892 г., снежня 5.

...На судах по Днепру в рассматриваемом районе перевозятся главным образом следующие предметы: между Оршею и Могилевом — разного сорта муки, сельди, тарань, овес, керосин, кожи, крупы, известь, камень... из южных же губерний по Днепру идут сахар, пшеница и соль.

Как для разгрузки, так и для нагрузки товаров на Днепре, в пределах рассматриваемого района, особых пристаней не устроено, устроены же лишь только амбары для складов товара в следующих пунктах: в г. Орше, м. Шклове, г. Могилеве и м. Жлобине. Для разгрузки и нагрузки товаров в означенных пунктах суда подходят непосредственно к самому берегу...

Рейсы непаровых судов при благоприятных условиях совершаются: от Орши до Шклова — 1 сутки, а обратно — $1^1/_2$ суток; от Шклова до Могилева — 1 сутки, а обратно — 2 суток... Буксирное же сообщение производится скорее.

Белоруссия в эпоху капитализма. Т. 2. Мн., 1990. С. 179—180.

Торговый оборот на ярмарках в Шклове:
Девятницкая, в половине июня, — привезено товаров на 21 974 р., продано на 17 950.
Сборницкая, в половине марта, — привезено на 16 448 р., продано на 10 092.

Там же. С. 153.

ПАДЗЕІ 1863 г. НА ШКЛОЎШЧЫНЕ

У 1863—1864 гг. у Расіі пачаўся нацыянальна-вызваленчы рух, які ахапіў Польшчу, Беларусь, Літву і Правабярэжную Украіну. Важнае значэнне паўстанцы надавалі Магілёўскай губерні, адкуль паўстанцкі рух планавалася перакінуць у Расію.

На дапамогу паўстанцкаму ваеннаму начальніку губерні Л. М. Звяждоўскаму з Пецярбурга і Масквы прыбылі афіцэры А. В. Аленскі і І. М. Будзіловіч, якія фарміравалі паўстанцкія атрады ў Горацкім, Магілёўскім, Аршанскім паветах, куды ўваходзіла і тэрыторыя сучаснага Шклоўскага раёна.

На што разлічвалі паўстанцы? На першы погляд іх спроба была авантурнай. Але пры дэтальным абследаванні сітуацыі ў губерні высвятляецца, што яны мелі магчымасць дасягнуць поспеху. У розных месцах губерні знаходзілася малая колькасць войска, усяго каля 20 рот (амаль 2 тыс. чалавек). Паўстанцы мелі намер захапіць артылерыйскія батарэі, якія размяшчаліся ў Оршы, Шклове, Магілёве, Быхаве, Гомелі, Чэрыкаве, Крычаве і Мсціслаўі (Русский вестник. Т. 54. М., 1864. С. 389). Сілы ж паўстанцаў налічвалі каля 800 чалавек. Да таго ж мясцовыя арганізатары прадставілі Л. М. Звяждоўскаму звесткі пра навербаваных да 15 тыс. чалавек. Гэтых сіл з падмацаваннем шляхты было б дастаткова, каб разбіць раскіданыя царскія сілы паасобку. Разлічвалі яны і на незадавальненне народа вынікамі рэформы 1861 г.

Адносны поспех спадарожнічаў першаму выступленню атрада Людвіга Звяждоўскага. Пры падтрымцы студэнтаў Горы-Горацкага земляробчага інстытута яму ў ноч з 23 на 24 красавіка 1863 г. удалося захапіць г. Горкі. Аднак мясцовыя жыхары не падтрымалі яго, і паўстанцы былі разбіты.

Крыху больш трымаліся атрады, якія дзейнічалі на рубяжы Магілёўскага і Аршанскага паветаў, у тым ліку атрад Антонія Аленскага, які дзейнічаў на правым беразе Дняпра — сучасная Шклоўшчына. 22 красавіка 1863 г. у фальварку Чарнаручча ў памешчыка Макавецкага сабралася 30 чалавек. Месца збору — Чарнаруцкі лес. Адсюль і назва атрада — Чарнаруцкі.

Вось як апісваюць дакументы падзеі таго дня:

«Паны с разных сторон, по одной и по две повозки, направлялись в лес к месту, называемому Макаровым кругом. Не доезжая до него, для безопасности, отправляли людей обратно, а далее шли пешком... На Макаровом кругу полковник Антоний, в золотом

шитом кундуше, вечером принял команду, проверил присутствующих, и на ночь вся компания человек до 100 отправилась в фольварк Черноручье к помещику Маковецкому, где был готов ужин и хозяин встретил их на крыльце с хлебом и солью» (Восстание в Литве и Белоруссии 1863—1864 гг. М., 1965. С. 485).

Атрад пад кіраўніцтвам Антонія пачаў весці агітацыю сярод сялян за падтрымку паўстаўшых. Яго кіраўнік валодаў красамоўствам і ўмеў схіляць да сябе насельніцтва. У кожнай вёсцы Аленскі збіраў сходкі і агітаваў сялян за паўстанне. Так, 23 красавіка на золку ён адправіўся са сваім атрадам у суседнюю ад Чарнаруцкага фальварка вёску Навасёлле і загадаў сялянам сабрацца. Было свята — Юр'еў дзень. Аленскі сказаў: «...От нынешнего дня вы не обязаны служить пригонь, уничтожайте также акциз на водку и соль. На выкуп не давайте ни гроша. Эта земля вся ваша и детей ваших. Рекрут у вас насильно брать не будут, разве только по собственной охоте. Рекруту будет пенсии в сутки 25 грошей, 4 фунта белого хлеба и 1,5 фунта мяса». У вёсцы Палыкавічы Антоній сабраў сялян каля карчмы, выступіў з прамовай, якая нагадвала прамову ў Навасёллі, але дапоўніў не словамі: «Вас уже семь лет обманывают вольностью, французы уже в Минске, коль скоро мы прогоним москалей, будет другая воля, в рекруты брать не будут, а служить будут в своем уезде. Подати платить по три злотых; барщину — только до Юрьева дня» (там же, с. 360).

Шклоўскі ксёндз прачытаў прысягу на вернасць польскаму каралю і французскаму імператару. Потым запрасіў ахвотнікаў ісці ў атрад. Але ніхто з сялян не зварухнуўся. Атрад пайшоў далей, ксёндз — з крыжам наперадзе.

Раніцай 23 красавіка да станавога прыстава ў Шклоў завітаў селянін з ваколіц Чарнаручча з паведамленнем, што ён сустрэў у лесе натоўп узброеных людзей. Яны прасілі паказаць дарогу на Макараў круг і дабавілі, што яны палякі і французы, забралі Пецярбург і Варшаву і ідуць на Магілёў.

Станавы Вейль адправіўся ў Магілёў з паведамленнем, што ў Чарнаруччы сабралася шайка і адправілася па дарозе на Друцк. Вечарам з Магілёва была паслана стралковая рота з 20 казакамі. А ў Віцебск паслана тэлеграма губернатару з просьбай направіць з Сянна роту насустрач шайцы.

24 чысла рота на падводах і казакі выступілі са Шклова, напалі на след атрада паўстанцаў і па іх слядах накіраваліся на Друцк. 27 красавіка атрад быў разгромлены ў Сенненскім павеце. 21 чалавек быў забіты, двое паранена, 19 паўстанцаў узята ў палон. Пазней сяляне вылавілі яшчэ 60 паўстанцаў. Выратаваліся толькі Антоній і ксёндз са Шклова Пржыалкоўскі, якія былі злоўлены ў Мінскай губерні і расстраляны.

Улады Магілёўскай губерні не дазволілі распаўсюдзіцца полымю паўстання, лакалізавалі яго. Следам быў выдадзены загад магілёўскага губернатара: «...Несостоявшие в военной службе жители Могилевской губернии, кроме крестьян православного вероисповедования, обязаны, в день объявления сего, снести всякое имеющееся у них огнестрельное и холодное оружие, а также порох в местные полицейские управления... Ослушники всех этих распоряжений будут судимы, как мятежники, на основании военных полевых законов» (Современная летопись. № 16. 1863. С. 4—5).

Такім чынам, сяляне Шклоўшчыны, як і ўсёй губерні, падманутыя дэмагагічнай агітацыяй улад і праваслаўнага духавенства, дапамагалі лавіць паўстанцаў. Яны ўспрымалі паўстанне як барацьбу за аднаўленне прыгонніцтва. Многія сяляне сцвярджалі, што «мяцежнікі-паны хацелі ісці супраць Аляксандра Мікалаевіча, які даў нам волю» (Русский инвалид. № 23. 1863. С. 7—8).

Паўстанне было падаўлена, але ўрад адмяніў з красавіка 1863 г. у Беларусі і Літве часоваабавязаныя адносіны сялян да памешчыкаў, зменшыўшы на 20% выкупныя плацяжы. Была вернута частка зямлі, аднятая да рэформы, што значна аблегчыла іх становішча.

А. Турбінск

АДМІНІСТРАЦЫЙНА-ТЭРЫТАРЫЯЛЬНЫ ПАДЗЕЛ НА ПАЧАТАК XX ст. (у сучасных граніцах раёна)

Для адміністрацыйнага кіравання Магілёўская губерня была падзелена на 11 паветаў, 36 станаў і 145 валасцей.

Воласці	Плошча (тыс. дзес.*)	Усіх нас. пунктаў**	Колькасць двароў
Гарадзішчанская	22—21	50	1476
Любініцкая	20—37	43	1700
Нічыпаравіцкая	21—14	47	1590
Старасельская	32—35	118	1814
Таўпечыцкая	14—14	45	1056
Чарнаруцкая	18—22	55	1172
Шклоўская	19—14	68	1826

Статистический обзор Могилевской губернии по 1914 г. Могилев, 1915, февраль. С. 14—21.

* Першая лічба ў плошчах — па даных Губстаткамітэта, другая — па даных лесазах. камітэта.

** Па даных на 1910 г.

ВЯСКОВЫЯ ТАВАРЫСТВЫ. 1912 г.

Магілёўскі павет, воласці: Таўпечыцкая — 14, Чарнаруцкая — 22, Шклоўская — 20.
Горацкі павет, воласці: Гарадзішчанская — 23, Любініцкая — 22, Нічыпаравіцкая — 25.
Аршанскі павет, Старасельская воласць — 27.

Памятная книжка Могилевской губернии на 1912 г. С. XXV.

Мяшчанскія ўправы: Шклоўская (староста А. М. Вільчынскі), мясцовыя ўпраўленні — Зарэчна-Шклоўскае, Старасельскае.

* * *

СПІС ВАЛАСНЫХ ПРАЎЛЕННЯЎ, СТАРШЫНЬ, ПІСАРАЎ

Магілёўскі павет: Таўпечыцкае — В. А. Манкевіч, Д. Р. Пракоўеў; Чарнаруцкае — І. Ф. Захаранка, Н. А. Шмулянцоў; Шклоўскае — П. В. Новікаў, М. Г. Аляшкевіч.
Горацкі павет: Гарадзішчанскае — К. Д. Дучкоў, А. П. Ульянаўскі; Любініцкае — Ф. А. Ананьеў, А. М. Падабед; Нічыпараўскае — Я. М. Іўлеў, А. Г. Міронаў.
Аршанскі павет: Старасельскае — І. А. Карабіцкі, І. С. Падбярэзскі.

Памятная книжка Могилевской губернии на 1907 г. С. 109—110.

ЦАРКОЎНЫЯ ПРЫХОДЫ

Праваслаўныя: Александрыйскі, Бракаўскі, Вазнясенскі, Варанцэвіцкі, Вадвянскі, Васкрасенскі, Гарадзішчанскі, Гарадзецкі, Дудавіцкі, Зарэцкі, Заходскі, Язерскі, Кішчыцкі, Капыскі, Камсеніцкі, Любіжскі, Любініцкі, Лазіцкі, Машанацкі, Мікалаеўскі, Нічыпараўскі, Отмуцкі, Прэабражэнскі, Плешчыцкі, Петрапаўлаўскі, Раства Багародзіцы, Сліжоўскі, Славенскі, Свята-Духаўскі, Старасельскі, Слабадскі, Старашклоўскі, Свяцілаўскі, Тубышскі, Фашчаўскі, Чырчынскі, Чарнаруцкі, Чарнянскі, Шклоўскі.

Рымска-каталіцкія: Шклоўскі, Фашчаўскі, Старасельскі, Вадвянскі, Бракаўскі.
Каталіцкія: Шклоў. Іудзейскія сінагогі і малітоўныя дамы. Лютаранская царква (Магілёў).

Названы па «Списку населенных мест Могилевской губернии». Могилев, 1908. С. 20—59.

Падрыхтаваў *Г. Напрэеў*

СА СПРАВАЗДАЧЫ МАГІЛЁЎСКАГА ЕПАРХІЯЛЬНАГА ВУЧЫЛІШЧНАГА САВЕТА АБ ЦАРКОЎНАПРЫХОДСКІХ ШКОЛАХ І ШКОЛАХ ПІСЬМЕННІАСЦІ МАГІЛЁЎСКАЙ ЕПАРХІІ ЗА 1887—1888 гг.

Могилевский уезд.
Первый округ благочиния.

Водвянского прихода — церковноприходская школа в с. Водва; помещается она в устроенном для нее доме, учителем состоит сын псаломщика Григорий Голодновский, обучавшийся в духовном училище; законоучителем состоит священник Иоанн Голодновский; первый получает 50 р., последний — 20 р. за учебное время; учащихся 25 мальчиков.

Общее число прихожан 1763 чел.; учащихся 25; один учащийся на 70 чел.

Высоцкого прихода — церковноприходская школа в с. Высоком; помещается она в устроенном для нее доме, учителем состоит кр. Авакум Воробьев, получает по 7 р. за учебный месяц. Законоучителем состоит священник Николай Шафрановский; учащихся 25 мальчиков и 2 девочки.

Общее число прихожан 1728 чел.; учащихся 27; один учащийся на 64 чел.

Комсеничского прихода — церковноприходская школа в с. Комсеничи; помещается она в устроенном для нее доме, учителем состоит сын священника Тимофей Скребнев, обучавшийся в духовном училище, получает от общества 70 р. за учебное время; законоучителем состоит священник Парфентий Солнцев; учащихся 30 мальчиков.

Того же прихода школа грамотности в д. Клепеничах, помещается она в устроенном для нее доме, учителем состоит унтер-офицер Василий Степанов, получает от общества 30 р. за учебное время; учащихся 16 мальчиков.

Общее число прихожан 2037 чел.; учащихся 46, один учащийся на 44 чел.

Лозицкого прихода — церковноприходская школа в с. Лозицах, помещается она в устроенном для нее доме, учителем состоит кр. Лука Лобковский, получает от общества 70 р. за учебное время, законоучителем состоит Василий Добровольский, учащихся 25 мальчиков.

Того же прихода школы грамотности: в д. Говядах, школа помещается в устроенном для нее доме, учителем состоит кр. Севастьян Леонов, получает от общества 45 р. за учебное время. Учащихся 20 мальчиков и 1 девочка;

в д. Новоселках школа помещается в доме учителя, которым состоит кр. Василий Ануфриев; получает от общества 25 р. за учебное время, учащихся 15 мальчиков.

Число душ в приходе 2026; учащихся 61, один учащийся на 33 чел.

Черноручского прихода — школы грамотности:

в д. Ступлянах школа помещается в наемном доме, учителем состоит кр. Федор Стефанов, получает от прихожан 40 р. в зиму; учащихся 12 мальчиков и 1 девочка;

в д. Тудорово школа помещается в устроенном для нее доме, учителем состоит кр. Никита Фомин, получает от прихода 30 р. за учебное время; учащихся 13 мальчиков.

Число душ в приходе 2162; учащихся 26, один учащийся на 83 чел.

Чернянского прихода — церковноприходская школа в с. Черном, помещается она в наемном доме, учителем состоит сын псаломщика Семен Книжников, получает от общества 25 р. за учебное время; законоучителем состоит священник Александр Цытович; учащихся 20 мальчиков.

Того же прихода школа грамотности в д. Толкочах, помещается она в наемном доме, учителем состоит кр. Сильвестор Снитко, получает от общества 20 р. за учебное время; учащихся 16 девочек.

Общее число прихожан 939 чел.; учащихся 36, один учащийся на 26 чел.

Чирчинского прихода — церковноприходская школа в с. Езерах, помещается она в устроенном для нее доме, учительницею состоит дочь священника Евдокия Билецкая, окончившая курс в Буйничском женском духовном училище, получает от общества 40 р. за учебное время, законоучителем состоит священник Лука Клиндухов; учащихся 29 мальчиков и 1 девочка.

Того же прихода школа грамотности в д. Литовск, помещается она в крестьянском доме, учителем состоит солдат Петр Величко, получает от общества 30 р. за учебное время; учащихся 13 мальчиков.

Общее число душ в приходе 1694; учащихся 43, один учащийся на 34 чел.

Шкловского Преображенского прихода:

Школа грамотности в д. Уланово, помещается она в наемном доме, учителем состоит кр. Алексей Григорьев, получает 20 р. за учебное время; учащихся 15 мальчиков.

Число душ в приходе 1352; учащихся 15, один учащийся на 90 чел.

Шкловского Воскресенского прихода — церковноприходская школа в м. Шклове, помещается она в наемном доме, учителем состоит кр. Гавриил Буланович, обучавшийся в Го-

рецком земледельческом училище, получает 20 р. в зиму от общества; законоучителем состоит священник Петр Пославский; учащихся 23 мальчика и 8 девочек.

Того же прихода школа грамотности в д. Загорье; помещается она в наемном доме, учителем состоит кр. Никифор Войтех, получает от общества 4 р. в месяц; учащихся 10 мальчиков и 3 девочки.

Общее число прихожан 1100 чел.; учащихся 44, один учащийся на 25 чел.

Шкловского Троицкого прихода — церковноприходская школа в м. Шклове, помещается она в наемном доме; законоучителем и учителем состоит псаломщик Григорий Голынец, окончивший курс духовной семинарии, получает 20 р. за учебное время; учащихся 4 мальчика и 6 девочек.

Того же прихода школа грамотности в д. Заходах, помещается она в наемном доме, учителем состоит кр. Степан Алексеев, получает 20 р. за учебное время; учащихся 10 мальчиков.

Общее число населения прихода 1319 чел.; учащихся 20, один учащийся на 65 чел.

Старошкловского прихода — церковноприходская школа в с. Старом Шклове, помещается она в наемном доме, учителем состоит псаломщик Адам Троянов, обучавшийся в духовном училище, получает от общества 30 р. за учебное время; законоучителем состоит священник Петр Ангелейко; учащихся 17 мальчиков и 1 девочка.

Того же прихода — школы грамотности: в д. Овчиненках школа помещается в наемном здании, учителем состоит кр. Афанасий Белиза, получает 20 р. за учебное время; учащихся 13 мальчиков;

в д. Тросне обучаются поочередно в домах родителей, учителем состоит кр. Алексей Старовойтов, получает от общества 26 р. в зиму; учащихся 11 мальчиков.

Общее число прихожан 1374 чел.; учащихся 37, один учащийся на 37 чел.

Могилевские епархиальные ведомости, 1889. С. 6—7.

Второй округ благочиния.

Александрийского прихода — церковноприходская школа в с. Александрия, помещается она в наемном доме, учителем состоит кр. Василий Кастонович, получает от родителей учащихся по 60 коп. в месяц за ученика; законоучителем состоит священник Федор Ливрентович; учащихся 14 мальчиков и 2 девочки.

Старосельского прихода — школа грамотности в д. Барках, школа помещается в наемном доме, учителем состоит кр. Петр Лаврентьев, получает от родителей по 25 коп. в месяц за учащегося; законоучителем состоит священник Петр Высоцкий; учащихся 23 мальчика и 2 девочки.

В д. Смальянцах школа помещается в доме помещицы Менщинской бесплатно, учителем состоит кр. Иван Крупенин, получает от помещицы Менщинской 10 р. в учебный месяц; законоучителем состоит священник Петр Высоцкий; учащихся 23 мальчика и 9 девочек.

Населения прихода 2593 души; учащихся 57, один учащийся на 45 чел.

Могилевские епархиальные ведомости, 1889. С. 30.

* * *

Сяленні, дзе меліся вучэбныя ўстановы, падведамасныя Магілёўскай дырэкцыі народных вучылішч:

Гарадзішча, Любінічы, Нічыпаравічы, Фашчаўка, Шклоў (2), Княжыцы, Таўпечыцы, Чарнаручча, Стараселле.

Памятная книжка Могилевской губернии на 1901 г. С. 240—242.

ЦАРКОЎНАПРЫХОДСКІЯ ШКОЛЫ

1907 г.: Старашклоўская, Тудараўская, Чарнянская, Шклоўска-Вазнясенская, Барсукоўская, Вадвянская, Княжыцкая, Лазіцкая, Царковіцкая — Магілёўскі павет; Бабініцкая, Заходская, Любіжская, Плешчыцкая, Зарэчна-Шклоўская, Сліжоўская — Горацкі павет; Ордаўская — Аршанскі павет.

Памятная книжка Могилевской губернии на 1907 г. С. 83—86.

ЗАГІНУЛІ Ў РУСКА-ЯПОНСКУЮ ВАЙНУ 1904—1905 гг*.

Гарадзішчанская воласць

Алексяёнак Фама, Гнедзікаў Іван, Данькоў Мікіта, Дубровіч Гаўрыла, Кавалёў Рыгор, Лычаў Дзямід, Мінін Пётр, Новікаў Рыгор, Няхаеў Сямён, Парцянкін Апанас, Пачкаеў Мікіта, Плоцін Фама, Сенакосаў Аляксандр, Снарок Якаў, Феакцістаў Аляксей, Цёплы Герасім, Цішкоў Рыгор, Чушаеў Іван.

Любініцкая воласць

Азарэвіч Кузьма, Алейнікаў Сцяпан, Андрэеў Лук'ян, Беларускі Цімафей, Беларускі Міхаіл, Бялянка Якаў, Дандзюкоў Юрый, Дзянісенка Феафан, Жмудзікаў, Казакоў Сямён, Казянецкі Мімха, Каідаў Мікалай, Крупацін Рыгор, Кузьмін Сямён, Ларыёнаў Фёдар, Лашкевіч Сямён, Лунікаў Емяльян, Мінкін Піліп, Міхатулін Емяльян, Парфянкоў Антон, Саўкін Рыгор, Сафронаў Апанас, Сідараў Антон, Сідараў Кандрат, Спірыдонаў Васіль, Старасценка Ульян, Цымбалаў Тарас, Цімошчанка Ерафей, Цэлікаў Фёдар, Шалкоў Пётр, Шкураў Стэфан, Шыдлоўскі Захар, Якімаў Цімафей, Яфрэмаў Сямён.

Нічыпараўская воласць

Анішчанка Яфім, Бабіў Зіновій, Буданаў Пётр, Бічкароў Кандрат, Гарбузоў Маісей, Гарнікаў Апанас, Васіленка Іван, Данілаў Дзямід, Жыгуноў Мікалай, Зубрыновіч Антон, Захарыкаў Рыгор, Казлоў Іван, Кавалёў Андрэй, Курпаткін Пётр, Магдэнак Гаўрыла, Маркаў Максім, Навумёнак Арцём, Новікаў Уладзімір, Нікіфараў Савелій, Палякоў Міхаіл, Пронцішаў Лука, Рэянтовіч Пётр, Сляпцоў Аўрам, Сойкін Лук'ян, Хацінцаў Ягор, Цыкуноў Максім, Цыкуноў Дзмітрый, Цішкоўскі Павел, Цемрукоў Дзяніс, Шкатухоў Гаўрыла, Юрчакоў Аляксей, Ярмоленка Ягор.

Старасельская воласць

Грыгор'еў Дзмітрый, Каліноўскі Іван, Прусаў Андрэй.

Таўпечыцкая воласць

Андрэйчыкаў Пётр, Жогаў Палікарп, Забурскі Міхаіл, Рабцаў Пімен, Скарабагаты Дзмітрый.

Чарнаруцкая воласць

Бараболь Фёдар, Беглякоў Карп, Бондараў Фядос, Бондараў Павел, Гаршэчнікаў Даніла, Васількоў Аляксей, Дземчанка Антон, Жыгуноў Павел, Зубчанкоў Якаў, Іваноў Восіп, Іўчанка Васіль, Кавалёў Пракоп, Казлоў Апанас, Канавалаў Захар, Мікалаеў Іван, Новікаў Емяльян, Патапаў Якаў, Сазонаў Восіп, Салодкі Фёдар, Салодкі Арцём, Свірыдаў Пётр, Сідаронак Навум, Сотнікаў Якаў, Сямёнаў Ізот, Цярэшчанка Сазон, Шабайда Ануфрый, Шабулда Георгій, Шарай Іван, Шынкароў Сямён, Шунькоў Антон.

Шклоўская воласць

Арэлікаў Арцём, Булда Рыгор, Васільеў Якаў, Дзям'янаў Іван, Іваноў Максім, Казяніцкі Сімга, Крукоўскі Цімафей, Курчык Шмуель, Маісееў Сцяпан, Маіхізёнак Рыгор, Міхайлаў Якаў, Мікалуцкі Станіслаў, Мурашкін Яўсей, Паўлаў Усцін, Паўчанка Іван, Сітнікаў Восіп, Фінкельштэйн Ефранім, Чахоўскі Іван, Шэфтэнь Лейзер, Шкуранкоў Сідар, Шмерлін Гірша.

* * *

Вінаградаў Ціхан, Дзянісаў Пракоп, Дуброўскі Пётр, Ксяндзоў Цімафей, Міронаў Якаў, Ніколін Васіль, Раманькоў Архіп.

Падрыхтавала *В. Паўлава*

* Спіс няпоўны. У Дзяржаўнай бібліятэцы імя Салтыкова-Шчадрына знойдзены імёны ваеннаслужачых 161-га пяхотнага Александрыйскага, 34-га Усходнесібірскага, 7-га стралковага палкоў, якія загінулі ў баях пад Мукдэнам, каля населеных пунктаў Цаохентунь, Тафашынь і радзе іншых у канцы 1904 — лютым 1905 гг. Лёс другіх землякоў, у тым ліку рэзервістаў, невядомы.

Напярэдадні першай рэвалюцыі ў Расіі

Напярэдадні рэвалюцыі 1905—1907 гг. начальнік Магілёўскага жандарскага ўпраўлення даносіў у дэпартамент паліцыі, што ў выніку шырокага пранікнення сацыял-дэмакратычных ідэй у бліжэйшыя да Копысі і Шклова вёскі ўжо летам 1903 г. узмацніўся сялянскі рух, які праяўляўся ў спробах захопу зямель памешчыкаў. Сяляне вёсак Зубава, Леўкава, Мікіцінічы, Ржаўцы і іншых на чале са шклоўскімі і капыскімі рабочымі, гаворыцца ў данясенні, сталі «збірацца ў вольны час на сходкі ў лясах і абмяркоўваць пытанні аб паляпшэнні свайго быту за кошт сярэдніх землеўладальнікаў, будучы перакананымі, што зямля не павінна належаць памешчыку, які яе асабіста сам

не апрацоўвае, а павінна быць падзелена паміж сялянамі, якія апрацоўваюць яе сваёй асабістай працай».

У кастрычніку таго ж года газета «Искра» (№ 50) паведамляла, што карэспандэнт з Копысі і Шклова піша: «Старыя жалобныя песні змяніліся бадзёрымі, рэвалюцыйнымі гімнамі. Расце і мацнее рэвалюцыйная свядомасць і настрой мас». Некалькі соцень копыскіх і шклоўскіх рабочых забаставалі ў сувязі з маючым адбыцца судом над іх таварышамі і наладзілі ў Шклове палітычную дэманстрацыю, якая прайшла пад лозунгам «Далоў царскія законы, суды, далоў царскае самадзяржаўе!» Пасля дэманстрацыі за горадам адбыўся масавы сход, дзе абмяркоўваліся задачы рабочага класа. Паліцыя рабіла спробу адразу арыштаваць удзельнікаў сходу, але беспаспяхова.

Больш шырокі размах барацьба з царызмам працоўных Шклоўшчыны набыла ў 1905—1907 гг. У адказ на расстрэл піцерскіх рабочых у студзені 1905 г. сацыял-дэмакраты Шклова арганізавалі масавую палітычную дэманстрацыю. Услед за гэтым былі падпалены дзяржаўныя ўстановы, памешчыцкія маёнткі. У ноч на 20 красавіка 1905 г. у Шклове была спалена гандлёвая база, а 28 красавіка — фабрычная канюшня.

А вось што тэлеграфавалі памешчыкі Горацкага павета міністру ўнутраных спраў 8 чэрвеня 1905 г.: «Рэвалюцыйны рух, які даўно існуе ў Копысі, Шклове, Смятанцы ў якасці забастовак, населяў і нават забойстваў, з вясны распаўсюджваецца на сельскія мясцовасці сумежных паветаў Магілёўскай губерні, на якіх бадзяюцца агітатары, раскідваючы пракламацыі і сеючы смуту. Вынікам з'яўляецца: самаўпраўная пасьба на ўладальніцкіх землях, пагрозы лясной ахове, заявы ўладальнікам, што сяляне будуць з гэтага часу карыстацца землямі, не пытаючыся іх згоды... Мясцовыя ўлады бяссільны падтрымаць парадак». У заключэнні памешчыкі прасілі міністра прыняць меры для аднаўлення законнасці.

У тым жа годзе 6 жніўня на вуліцы Шклова быў забіты паліцэйскі ўраднік. Пасля масавых выступленняў шклоўскіх рабочых, рамеснікаў і сялян 16, 23 і 31 жніўня 1905 г. магілёўскі губернатар выклікаў з Вільні казакаў і ўчыніў у Шклове і Смятанцы збіванне розгамі рабочых і сялян. 13 кастрычніка начальнік жандармерыі Палякоў данёс у дэпартамент паліцыі, што ў Шклове забаставалі рабочыя фабрыкі Крывашэіна, дробных майстэрняў і іншых прадпрыемстваў, у тым ліку гандлёвых.

Пра тое, што гэта забастоўка была ў Шклове 13 кастрычніка, пацвярджае рапарт загадчыка шклоўскага двухкласнага яўрэйскага пачатковага вучылішча інспектару вучылішч Магілёўскай губерні: «Сёння, 13 кастрычніка 1905 года ў пачатку заняткаў у памяшканне вучылішча ўварваўся натоўп рабочых і патрабаваў роспуску вучняў з выпадку таго, што ў Шклове аб'яўлена ўсеагульная забастоўка. ...На мае довады, што для саміх дзяцей не зусім бяспечна ў цяперашні час без усялякага нагляду бегаць па вуліцах і быць сведкам многіх непрыстойных вулічных сцэн і г. д., яны мне адказалі, што не жадаюць, каб дзеці займаліся ў школе, калі дарослыя бастуюць, і што з іх боку будуць прыняты меры, каб дзеці не бегалі па вуліцах...»

У дзень аб'яўлення царскага маніфеста «17 кастрычніка» ў Оршы адбылася дэманстрацыя працоўных, у якой прынялі ўдзел і шклоўскія сацыял-дэмакраты. У адказ на гэта царскія карнікі арганізавалі крывавы яўрэйскі пагром, у якім загінулі 22 члены самаабароны шклоўскай і дубровенскай рэвалюцыйных арганізацый.

Як сведчаць гэтыя факты, пралетарыят Шклова прымаў актыўны ўдзел у рэвалюцыйных падзеях 1905—1907 гг.

М. Ільюшэнка

''Ударны фронт''. 1985. 24 студзеня.

З ЖУРНАЛА ПАЛІЦЫІ АРШАНСКАГА ПАВЕТА

Февраль 1905 г. Имен. Александрия, Староселькой вол. Исправник доносил: «Совместно с земским начальником и чинами полиции выезжал для принятия мер к подавлению насильственных действий со стороны крестьян м. Александрия по отношению к помещику имен. Алек-я Герасимову».

НАРБ, ф. 2001, воп. 1, спр. 1999, л. 7.

АБ РАБОЧЫМ І СЯЛЯНСКІМ РУХУ Ў г. КОПЫСІ І ЯГО ВАКОЛІЦАХ

З данясення начальніка Магілёўскага губернскага жандарскага ўпраўлення ў дэпартаменце паліцыі

1903 г. верасня 16.
Сакрэтна.

Вследствие предложения Департамента полиции от 9 сентября с. г. за № 8271 имею честь уведомить, что по наблюдениям последнего времени с половины июля с. г. стало заметным распространение вредных идей социал-демократического характера, коими заражены все рабочие, как евреи, так и русские, на фабриках, заводах и в мастерских заштатного г. Копыси, с. Сметанки и м. Шклова, а также крестьянское население прилегающих к означенным пунктам деревень, по преимуществу Любинической волости Горецкого уезда. По заявлению местных землевладельцев Чачкова, Курча, генерала Рейна и др., такая перемена в настроении крестьянских умов особенно сказалась в конце истекшего лета и выразилась более рельефно в убийстве полицейского урядника Якушевича в ночь с 8 на 9 сентября с. г. в с. Сметанке через окно из ружья. В таковом преступлении подозреваются и, кажется, достаточно уличены двое крестьян-рабочих того же селения: Иван Сергеев-Шершнёв, Самуил Семёнов-Садовский с завода Песельника.

Одновременно с упомянутым убийством было покушение на жизнь сидевшего с покойным Якушевичем за одним столом управляющего крахмальным заводом г-на Чачкова Николая Калиновского, но последний, несмотря на выстрел, направленный в него через другое окно того же помещения, по счастливой случайности остался невредим.

Ввиду вышеупомянутого убийства, а равно и выдающихся сходок рабочих, совершавшихся в г. Копыси и его окрестностях 13, 16, 31 августа с. г. с участием крестьян, г-н губернатор решил перейти к более внушительным мерам, способным показать фактически населению местечек и более или менее отдалённых деревень Любинической волости и др., что правительство, когда нужно, всегда располагает надлежащими средствами воздействия для восстановления и поддержания порядка. А потому и губернатор вызвал по телефону из г. Вильно сотню казаков, которая и прибыла по железной дороге 13 сего сентября через Оршу и была распределена по полусотне в м. Шклове и заштатном г. Копыси со Сметанкой.

Такая неожиданная мера, видимо, произвела на население, как еврейское, так и русское, довольно сильное впечатление, усугублённое ещё тем, что по распоряжению г-на губернатора 15 сего сентября в с. Сметанке, отстоящей в 8 верстах от Копыси, были подвергнуты, при большом стечении крестьян из разных селений и евреев, телесному наказанию розгами лица, особо обратившие на себя внимание своей тайно-преступной деятельностью среди рабочих и крестьян...

...В ночь с 14 на 15 сего сентября были произведены 15 обысков в г. Копыси и селениях Александрии и Сметанке у еврейских и русских рабочих кафельных фабрик, причём у рабочего Ефима Петрашина были обнаружены нелегальные песни.

Полковник *Поляков*

Документы и материалы по истории Белоруссии. 1900—1917. Т. 3. Мн., 1953. С. 370—371.

ТЭЛЕГРАМА НАЧАЛЬНІКА МАГІЛЁЎСКАГА ГУБЕРНСКАГА ЖАНДАРСКАГА ЎПРАЎЛЕННЯ Ў ДЭПАРТАМЕНТ ПАЛІЦЫІ АБ ЗАБАСТОЎЦЫ Ў г. ШКЛОВЕ 1905 г. КАСТРЫЧНІКА 13

В г. Шклове забастовали рабочие завода Кривошеина и мелких мастерских, остановлена деятельность почтовой конторы, учебные заведения, питейные лавки закрыты, направлена туда рота из Орши.

Полковник *Поляков*

НАЧАЛЬНІК МАГІЛЁЎСКАГА ЖАНДАРСКАГА ЎПРАЎЛЕННЯ

9 ліпеня 1903 г.

В ночь на 4-е число сего июля в м. Шклов были разбросаны гектографированные прокламации противоправительственного содержания, изданные Могилевским социал-демократическим комитетом под двумя заглавиями: 1) «Ко всем» и 2) «К Шкловским рабочим». Такие прокламации подобраны на улицах, во дворах м. Шклов... Всего 145 экземпляров.

Виновных в распространении сих прокламаций пока не удалось обнаружить, почему негласное расследование продолжается.

В прокламации под заглавием «Ко всем» между прочим приводится случай избиения рабочего в м. Шклов полицейскими чинами, задержанного 29 июня.

К сожалению случай этот подтвержается.

Полковник *Поляков*

ДАРФ 68 349 $\frac{III\ 96}{7д\text{-}15VII}$ лист 6.

Шклоўская арганізацыя РСДРП, узнікла ў 1903 г., з утварэннем Палескага камітэта РСДРП (студзень 1904 г.) увайшла ў яго склад. Удзельнічала ў I з'ездзе арганізацый РСДРП Палескага раёна (май 1905, Гомель), на якім зацверджана паўнамоцнай арганізацыяй.

21.08.1904 г. пад кіраўніцтвам мясцовых сацыял-дэмакратаў у горадзе адбылася антыўрадавая дэманстрацыя рабочых, якія пратэставалі супраць суда над 60 рабочымі — удзельнікамі першамайскай дэманстрацыі. У знак пратэсту супраць расстрэлу 12.02.1904 г. у Беластоку мітынгу рабочых сацыял-дэмакраты Шклова арганізавалі палітычную стачку, праводзілі антываенныя дэманстрацыі і мітынгі. Пад уплывам рэвалюцыйнай прапаганды членаў Шклоўскай арганізацыі РСДРП сяляне навакольных вв. Зубава, Ляўкова, Мікіцінічы, Валосавічы наладжвалі сходкі, дзе абмяркоўвалі сваё становішча, неабходнасць палітычных свабод у краіне. Найбольш актыўную дзейнасць Шклоўская арганізацыя праводзіла ў перыяд рэвалюцыі 1905—1907 гг. у адказ на адозву Палескага камітэта РСДРП «таварышы рабочыя» ў сувязі з падзеямі 9.01.1905 г. у Пецярбургу ў горадзе адбыліся стачкі, палітычныя дэманстрацыі і ўзброеныя сутычкі з паліцыяй; напярэдадні 1 Мая 1905 г. у стачцы-масоўцы ўдзельнічала каля 500 чалавек. У час Усерасійскай палітычнай стачкі баставалі рабочыя завода Крывашэіна, майстэрняў, служачыя паштовых кантор і навучэнцы. Каб задушыць забастоўку, царскія ўлады накіравалі ў Шклоў салдат.

Для ўзмацнення работы ў вёсцы ў 1906 г. пры Шклоўскай арганізацыі РСДРП створана сялянская група. У першыя гады рэакцыі (1907—1908) дзейнасць Шклоўскай арганізацыі амаль спынілася. З канца 1908 г. актывізавалася; у 1909 г. перамогай закончылася 4-месячная стачка шчаціншчыкаў, якія на нейкі час адстаялі 8-гадзінны рабочы дзень. У ноч на 20.04.1913 г. паліцыя арыштавала 4 членаў Шклоўскай арганізацыі РСДРП — рабочых цэлюлознай фабрыкі; пры вобыску знойдзены лістоўкі, спісы членаў арганізацыі, пратаколы сходаў і іншыя партыйныя дакументы. Да 1914 г. Шклоўская арганізацыя РСДРП умацавалася, пад яе кіраўніцтвам адбылася забастоўка краўцоў горада (1914 г.). Перастала існаваць у першую сусветную вайну.

БелСЭ. Мн., 1974. Т. 11. С. 330.

У ГАДЫ ПЕРШАЙ СУСВЕТНАЙ ВАЙНЫ

Из просмотренных газетных публикаций ериода первой мировой войны сведений о обытиях в Шкловской и других волостях ынешнего Шкловского района обнаружить далось крайне мало. Лишь кое-что попадало рубрику «Местная жизнь» газеты «Могиевский вестник». Например, такая картинка з жизни провинциального Шклова: «В центе м. Шклов болото не просыхает, по улицам и базару пройти нельзя, к лавкам доступа нет, грязью заливается поперек вся улица. Зловоние, грязь жить не дают. ...Летом из-за пыли окон открыть нельзя, на улице и площади глаза песком засыпает. Домовладельцы на устройство мостовой не идут, отвечая: «Наши деды и прадеды жили без мостовой...» Домовладельцы и лавочники отказались платить нанятым было четырем ночным

сторожам по 20—30 копеек в месяц, и сторожа ушли, бросив все. Сильно бедствуют солдатские семьи, у некоторых из них по 4—6 детей... Во дворах грязь, мусор, нечистоты, отбросы, всякая нечисть и падаль. Убрать бы все это к теплу!» — восклицает в заключение корреспондент заметки, скрывший свою фамилию под псевдонимом Лишний («МВ». № 55, 8 марта 1915 г.).

Общественность, обыватели с наступлением теплых дней все больше стали возлагать надежды на старосту Шкловской мещанской управы А. М. Вильчинского (11 лет в должности), членов управы С. М. Идельсона и С. М. Шарая (14 лет избирается в управу) и кандидата в члены А. Начевкина (№ 53. 6 марта 1915 г.). Обстановка заставила управу образовать санитарную комиссию во главе с земским начальником М. А. Игнациусом (председатель), членами которой стали: земский врач Н. Я. Мышковская, земский гласный Макаревич и священник — отец Г. Корейша. Местечко было разбито на 8 участков, в каждом из которых действовали санитарными попечителями и некоторые обыватели м. Шклов. Наименования участков позволяют судить о некоторых очагах местечка: фабрично-пристанский (попечитель И. В. Конопацкий), Бульварный (доктор Лейкин и Ф. Городецкий), Могилевский (нотариус И. Е. Гончаров и Д. Р. Прокофьев), Школьный (тот же Д. Р. Прокофьев), Карпиловский (доктор Нискевич и фельдшер Вишневский), Базарный (зав. училищем С. Н. Петрашкевич), Костёльный (земский страховой агент В. И. Готальский). На собраниях попечителей решались вопросы: о приведении в порядок колодцев; об очистке площадей и дворов; о свалке нечистот; об осмотре бань, торгово-промышленных и фабричных заведений, ночлежных домов, чайных и столовой, бойни и лавок и т. д., о добровольном пожарном обществе (№ 78. 8 апреля 1915 г.).

Прослеживаются и факты классового социального расслоения людей в Шкловской волости, подчас с трагическим исходом. Так, у д. Путники, расположенной в 7 верстах от Шклова, в апреле 1915 г. сторожем частнособственнической рощи Августово был убит выстрелом из револьвера крестьянин Андрей Бораднов только за то, что последний срубил несколько тонких лозин (№ 94. 28 апреля, 1915 г.).

Война вносила в жизнь Шковщины много необычного. В помещичьих имениях, на фабриках и в некоторых мастерских появились в качестве рабочей силы пленные немцы и австрийцы. А их пленено на фронте к тому времени было уже немало. Только через Минск с начала войны по 1 февраля 1915 г. прошло военнопленных германцев — 1880 офицеров и 102 103 солдата (№ 27. 4 февраля 1915 г.).

Одновременно Заднепровье, в том числе и Шковщину, стали заполнять потоки беженцев, хлынувших с западных фронтовых и прифронтовых районов. Белорусские крестьяне встречали беженцев из Гроднещины, Минщины и Ковенщины хлебом, молоком, овощными продуктами, давали им приют и кров, при этом стыдились, что немногим могут помочь (№ 181. 19 августа 1915 г.). Душа белорусского крестьянина болела и наполнялась состраданием к бедствующим беженцам, и об этом с участием писали газеты.

Первоначально путь беженцев проходил через пункты: Белыничи — Нежково — Княжицы — Полыковичи и далее на Красное (Смоленщина). Поток их был настолько интенсивным и многотысячным, что властям и саперным частям пришлось соорудить через Днепр дополнительные временные мосты (№ 206. 17 сентября 1915 г.). К концу сентября, в связи с окончательным оборудованием питательных пунктов, устройством бараков и организацией санитарного обслуживания беженцев, обеспечения фуражем лошадей и скота, их потоки были направлены измененным путем: Белыничи — Головчин — Говяды — Шклов — Локути и далее на восток (№ 207. 22 сентября 1915 г.).

К началу сентября 1915 г. поток беженцев стал еще напряженнее, за день проходило несколько десятков тысяч человек, в связи с чем были оборудованы новые пункты. Обозначились три тракта потока беженцев. Северный маршрут шел через Бобруйск — Толочин — Оршу — Холбня, средний — через Белыничи — Шклов — Горки — Романово, южный — через Дворец — Рогачев — Кричев — Рославль. И, наконец, беженцами была загружена железная дорога Калинковичи — Речица — Гомель — Новозыбков. И так продолжалось до второй половины октября, когда поток беженцев стал несколько спадать (№ 239. 1 ноября 1915 г.).

В Шклове для детей беженцев был организован приемно-распределительный приют на 20 человек. Здесь обессиленных от голода и изнурительных передвижений с запада на восток детей лечили, кормили и потом уже окрепшими отправляли в Могилев. Некото-

рые дети-сироты оседали в Шклове и волостных деревнях, принятые в семьи сердобольных жителей Шкловщины (№ 237. 30 октября 1915 г.). Оседали и целыми семьями.

Одновременно с беженцами через Шкловщину проходили на восток и многотысячные стада скота. Поток их был настолько велик, что журналисты и власти окрестили его «Коровьим нашествием». От недостатка кормов, фуража и сена коровы сотнями погибали, и, как отмечалось в газетах, «между Шкловом и Копысью по берегам Днепра и в самой реке валялись и плавали множество трупов коров». Наступила угроза эпидемий, приглушенная лишь заморозками и приближающейся морозной зимой (№ 219. 8 октября 1915 г.).

Подсчитано, что с 29 сентября по 20 октября через Шкловский питательный пункт проследовало свыше 300 тысяч беженцев и более 50 тысяч лошадей с телегами и повозками со скарбом убегающих от фронта и наступающих германцев (№ 255. 21 ноября 1915 г.).

Для лечения больных беженцев в Шклове была открыта больница, в которой работали один лечащий врач и два фельдшера. В больницу обращались за помощью и некоторые жители Шклова и близлежащих деревень (№ 255. 21 ноября 1915 г.).

Многие беженцы, обремененные трудностями в поисках фуража для своих лошадей, вынуждены были их продавать местным крестьянам. Чтобы ликвидировать злоупотребления в этом деле, в Шклове была создана комиссия по скупке лошадей, повозок, упряжи от беженцев. Одновременно из приднепровских деревень в Шклов по реке направлялось закупленное сено, а оттуда — во все питательные пункты Шкловщины, и не только ее. В Петрограде побывали агенты по сбору теплых вещей, и оттуда в Шклов прибыло шесть вагонов. Вскоре детский приют для беженцев в Шклове был расширен для проживания в нем 40 детей (№ 256. 24 ноября 1915 г.).

Небезынтересно узнать, что на питательных пунктах в Шклове, Городище, д. Говяды Княжицкой волости и других беженцы ежедневно получали по 2 фунта (800 граммов) хлеба, суп с мясом или щи, гречневую кашу с салом, чай. Имелись утепленные ночлежные бараки, а также для содержания на случай эпидемий сыпного тифа и холеры, дизентерии и брюшного тифа (№ 255. 21 ноября 1915 г.).

Шкловское волостное правление до 1915 г. не было связано телефоном с Могилевом, в губернии тогда имелось всего 17 телефонов земской телефонной сети. Слабой материальной базой обладали и почтовые станции. Так, в Черноручской земской конно-почтовой станции имелось всего три лошади, дополненные еще одной лошадью к февралю 1915 г. (№ 29. 6 февраля 1915 г.). Но в связи с многотысячным потоком беженцев и необходимостью в минимальные сроки решать неотложные вопросы, к началу июля 1915 года была открыта телефонная линия Шклов — Могилев через Черноручье (№ 155. 15 июля 1915 г.).

В годы первой мировой войны население Шкловщины сильно разочаровалось в политике правительства Николая II, прозванного в народе Николаем Кровавым. Горечь от утраты родных и близких, убитых на фронтах проклятой народом империалистической бойни, рост осиротевших солдатских семей, опустошение края волнами нахлынувших беженцев, появление эпидемических болезней, упадок промышленного и сельскохозяйственного производства и другие неурядицы обострили к концу 1916 — началу 1917 г. социальное положение на Шкловщине, социальный взрыв приближался...

І. Краўцоў

РОДАМ СА ШКЛОЎШЧЫНЫ

АКСЕЛЬРОД Павел Барысавіч (1850, Шклоў Магілёўскай губерні, — 17.04.1928), сацыял-дэмакрат, адзін з лідэраў меншавізму, публіцыст. З бедных мяшчан. Закончыў Шклоўскую рускую пачатковую школу, Магілёўскую гімназію (1869), вучыўся ў Кіеўскім універсітэце (1872—1874). У 70-х гг. народнік, пасля расколу «Зямлі і волі» прымкнуў да групы «Чорны перадзел». У пачатку 80-х гг. арыштаваны ў Ясах і высланы з Румыніі, эмігрыраваў у Швейцарыю. З 1883 г. прымаў удзел у стварэнні групы «Вызваленне працы», саратнік і сябра Г. В. Пляханава. «Основание русской социал-демократии — главная заслуга группы «Освобождение труда», Плеханова, Аксельрода и их друзей», — адзначаў У. І. Ленін (Поўн. зб. тв. Т. 4. С. 245). Дэлегат

П. Б. Аксельрод

Парыжскага (1889), Цюрыхскага (1893), Лонданскага (1896) кангрэсаў II Інтэрнацыянала, сустракаўся з Ф. Энгельсам (ліпень 1889 г.). У 1896—1899 гг. адзін з рэдактараў зборніка «Работнік». З 1900 г. — член редакцыі «Іскры» і «Зары». З 1895 г. — саратнік, а з 1903 г. — апанент Леніна. Дэлегат II, V з'ездаў, V (агульнарасійскай) канферэнцыі РСДРП. Член Савета партыі (1903—1905). У 1905 г. выказаў ідэю склікання шырокага «рабочега съезда», які ён супрацьпаставіў партыі пралетарыяту. У гады рэакцыі адзін з кіраўнікоў ліквідатараў, уваходзіў у рэдакцыю меншавіцкай газеты «Голас сацыял-дэмакрата», супрацоўнічаў у нелегальнай газеце «Неўскі голас», у часопісе «Наша зара» і іншых меншавіцкіх выданнях. У 1912 г. удзельнічаў у антыпартыйным «жнівеньскім блоку». У час першай сусветнай вайны займаў цэнтрысцкую пазіцыю. Дэлегат Цымервальдскай (1915) і Кінтальскай (1916) сацыялістычных канферэнцый, дзе прымкнуў да правага крыла. Пасля лютаўскай рэвалюцыі член выканкома Петраградскага савета, падтрымліваў Часовы ўрад. Кастрычніцкую рэвалюцыю сустрэў варожа, эмігрыраваў у Германію, прапагандаваў узброеную інтэрвенцыю супраць Савецкай Расіі. Выдаў кнігу ўспамінаў «Пережытае і перадуманае» (т. І. Берлін, 1923). Памёр і пахаваны ў Берліне (История КПСС: В 6 т. Т. 1. М., 1964. С. 125, 129, 146, 158, 221, 332).

Э. Карніловіч

ВАЛЫНСКІ Віктар Якаўлевіч (1.10. 1882, Шклоў Магілёўскай губерні, — 9.04.1934), дзеяч рэвалюцыйнага руху ў Расіі, журналіст, дыпламат. Член РСДРП, меншавік з 1903 г. (член КПСС з 1919 г.). З сям'і служачага. Закончыў Адэскае рэальнае вучылішча (1902). Рэвалюцыйную дзейнасць пачаў у 1902 г. у Адэсе агітатарам, 26 сакавіка 1903 г. арыштаваны і высланы на 4 гады ў Якуцкую вобласць. У лютым — сакавіку 1904 г. — удзельнік Якуцкага ўзброенага пратэсту палітссыльных, прыгаворан да 12 гадоў катаргі. У студзені 1905 г. збег з Аляксандраўскага цэнтрала, эмігрыраваў у Швейцарыю, працаваў у жэнеўскай друкарні «Іскра». З ліпеня 1905 г. — член Крымскага камітэта РСДРП, кіраўнік усеагульнай забастоўкі ў Мелітопалі, удзельнік Севастопальскага узброенага паўстання, збег у Амерыку. У 1907 г. вярнуўся ў Расію, рэвалюцыйную работу вёў у Адэсе, Пецярбургу, Беластоку і яшчэ тройчы арыштоўваўся. У 1911 г. эмігрыраваў, жыў у Англіі, Аргенціне, Аўстраліі, Афрыцы. Пасля лютаўскай рэвалюцыі 1917 г. вярнуўся ў Адэсу, удзельнічаў у барацьбе за савецкую ўладу ў горадзе. З 1920 г. — намеснік старшыні Адэскага губсаўнаргаса, загадчык агітпрапа Адэскага губкома РКП(б), рэдактар губернскай газеты «Камуніст». З канца 1920 г. — на дыпламатычнай рабоце: першы сакратар савецкага паўпрэдства ў Латвіі, Эстоніі, Мексіцы. З 1926 г. — у рэдакцыі газеты «Гудок», загадчык аддзела друку Далькрайкома ВКП(б), арганізоўваў энцыклапедыю Далёкаўсходняга краю (адкладзена). З 1932 г. — памочнік галоўнага рэдактара БСЭ, загадчык бюро друку паўпрэдства СССР у Кітаі. Член Цэнтральнага савета Усесаюзнага таварыства паліткатаржан. Памёр у Шанхаі. (Политическая каторга и ссылка: Биограф. справочник. М., 1934. С. 124; Корнилович Э. А. На гребне истории. Мн., 1989. С. 17, 18.)

Э. Карніловіч

ГОЛМАН Іван Дзмітрыевіч (1873, Шклоў Магілёўскай губерні, — 1.09.1934), дзеяч рэвалюцыйнага руху ў Расіі, партыйны работнік. Член РСДРП з 1898 г. З сям'і лесагандляроў. Закончыў рамесніцкае вучылішча, ліцейшчык. З 1898 г. вёў рэвалюцыйную работу ў Екацярынаславе, Баку, Таганрозе як агітатар і прапагандыст. Удзельнік першай расійскай рэвалюцыі ў Наварасійску, у 1905 г. — арганізатар першамайскай дэманстрацыі, член Наварасійскага Савета рабочых дэпутатаў, сакратар Чарнаморскага камітэта РСДРП. Чатыры разы арыштоўваўся царскімі ўладамі, прыгаворваўся да смяротнага пакарання, сядзеў у Екацярынадарскай турме, ва Уладзімірскім

цэнтралі. З 1913 г. — на пасяленні ў Енісейскай губерні. У гады першай сусветнай вайны — у сацыяльна-дэмакратычных арганізацыях Паўночнага Каўказа. У 1917—1920 гг. — удзельнік барацьбы за савецкую ўладу на Паўночным Каўказе. Пасля грамадзянскай вайны — на партыйнай рабоце. У 30-я гг. — старшыня рэўкамісіі Азова-Чарнаморскага крайкома ВКП(б). Памёр у маскоўскай бальніцы. (Политическая каторга и ссылка: Биограф. справочник. М., 1934. С. 150; «Известия». 1934. 3 сентября. Сообщение о смерти.)

Э. Карніловіч

ГУЗІКАЎ Восіп. Нарадзіўся 2 верасня 1806 г. у Шклове ў сям'і вандроўнага музыканта. Бацька ўтрымліваў сям'ю, зарабляючы ігрой на флейце на сялянскіх вяселлях, кірмашах і гуляннях у навакольных сёлах. Слава пра таленавітага музыку распаўсюдзілася на ўсю Магілёўскую губерню і нават да Масквы. Неаднойчы стары Міхалка ездзіў у сталіцу, дзе паспяшаў велікасвецкае кола.

Рана далучыўся да музыкі і сын Восіп. Дзесяцігадовым хлапчуком ён дасканала валодаў ігрой на флейце. Не ведаючы нот, па памяці чыста выконваў мноства народных песень, танцаў, найгрышаў — беларускіх, рускіх, украінскіх, яўрэйскіх. Неўзабаве на вяселлях Восіп стаў замяняць вайго бацьку. Акампанаваў яму на скрыпцы яго старэйшы брат, таксама віртуоз.

У 16 гадоў Восіпа ажанілі па волі бацькоў. Неўзабаве ў яго з'явілася двое дзяцей. Пачалося нялёгкае жыццё. Да сямейных клопатаў дабавілася цяжкая хвароба — сухоты. Фізічна хворы, але не згубіўшы прытомнасці духу, Восіп задумаў вынайсці новы, да гэтага часу нікому не вядомы музычны інструмент. Не ведаючы матэматыкі і законаў акустыкі, самавучка-вынаходца сканструяваў інструмент (ксілафон), які сваім гучаннем здзівіў і захапіў музычную Еўропу. Але першымі слухачамі і суддзямі яго былі сяляне навакольных суседніх вёсак. Пачуўшы музыку Гузікава, яны кідалі працу і спяшаліся на яго імправізаваны канцэрт, які найчасцей даваўся на прызбе роднай хаты.

В. Гузікаў

Неўзабаве старога знаёмага з новым інструментам сустракала Масква, дзе Гузікаў, як паведамлялася, «нашел живой общий отклик». Потым ён адправіўся ў Кіеў. Тут у той час даваў канцэрты польскі скрыпач і дырыжор К. Ліпінскі. Ігра музыканта-самавучкі яго зачаравала. У літаратуры прыводзяцца наступныя словы: «Поистине, Гузиков, я восхищаюсь Вами. Вы еще больший художник, чем я. Я использовал средства, которые были представлены в мое распоряжение. Вы же создали себе новые».

Акрылены такой высокай ацэнкай масцітага музыканта, Гузікаў з захапленнем аддаецца ўдасканальванню ігры на сваім вынаходстве. Яму апладзіравалі не толькі ў гарадах Расіі, а і ў Польшчы, Германіі, Аўстрыі, Францыі і Галандыі.

Старажытны Кракаў прымаў Гузікава «с величайшими почестями». Але сапраўднай сенсацыяй, якая прынесла яму заслужанае прызнанне ў самай патрабавальнай публікі, сталі яго выступленні ў Вене — адным з самых музыкальных гарадоў Еўропы.

Пасля Вены ён наведаў многія гарады Германіі. Выдатны нямецкі кампазітар, піяніст і дырыжор Ф. Мендэльсон так выказаўся пасля канцэрта: «Это настоящий феномен, исключительный музыкант, стоящий не ниже любого великого виртуоза как по манере исполнения, так и по своему зрелому мастерству. И потому-то он обрадовал меня своей игрой на этом деревянно-соломенном инструменте гораздо больше, чем многие своей игрой на фортепьяно, хотя инструмент его очень неблагодарен... Как бы то ни было, я уже давно не испытывал такого наслаждения от концерта, ибо Гузиков поистине гений».

Памёр ён 21 кастрычніка 1837 г. у нямецкім г. Ахене ў час канцэрта з інструментам у руках. Месца пахавання яго астанкаў невядома, у рускім друку не з'явілася пра гэта ні слова. А між тым патрабавальная заходнееўрапейская публіка параўноўвала Гузікава з Паганіні.

Многае яшчэ невядома ў біяграфіі знакамітага ўраджэнца Шклова. Не вызначаны рэпертуар музыканта, якія ён выконваў народныя творы і творы прафесійных кампазітараў. Нічога пакуль невядома і пра яго ўласныя сачыненні і імправізацыі.

Відаць, небескарыснай можа аказацца спроба адшукаць сам інструмент Гузікава, які, магчыма, захаваўся ў якім-небудзь зарубежным этнаграфічным музеі — прататып сучаснага ксілафона.

Неабходна заўважыць, што гэта быў час, калі ў Расіі фанатычна захапляліся ўсім замежным, калі для рускага дваранства, выхаванага на еўрапейскіх узорах культуры, сваё роднае, айчыннае аставалася далёкім і чужым. Сляпое пакланенне захаду прывяло да таго, што самабытная народная творчасць не прыжывалася і не дапускалася на сцэну. В. Гузікаў быў адным з нямногіх, хто разбурыў гэтыя стэрэатыпы.

А. Турбінскі, А. Грудзіна

МАРГОЛІН Маісей Маркавіч (17.03.1862, Шклоў Магілёўскай губерні), публіцыст, пісьменнік. З купецкай сям'і. Закончыў юрыдычны факультэт Пецярбургскага універсітэта. З 1890 г. — супрацоўнік, з 1891 г. — галоўны сакратар рэдакцыі Энцыклапедычнага слоўніка Э. Брагкаўза і І. А. Эфрона. Найбольш буйны яго артыкул у слоўніку — «Банкі». Супрацоўнічаў у часопісах «Усход» і «Яўрэйскае жыццё». З 1904 г. — рэдактар часопіса «Яўрэйскае жыццё». Аўтар кнігі «Асноўныя плыні ў гісторыі яўрэйскага народа» (1900 г.). (Энциклопедический словарь. Дополн., т. 11. СП6., 1906. С. 140; Венгеров С. А. Критико-библиографич. словарь русских писателей и ученых. Петроград, 1915. Т. 2. С. 61.)

Э. Карніловіч

ХАНІН Леў Рыгоравіч (1882, Шклоў Магілёўскай губерні, — 1959), прафесійны рэвалюцыянер, удзельнік трох расійскіх рэвалюцый. Член РСДРП з 1901 г. З сям'і мяшчан. Закончыў Пецярбургскі тэхналагічны інстытут (1913). З 1902 г. — у Екацярынаславе, студэнт Вышэйшага горнага вучылішча, член Екацярынаслаўскага камітэта РСДРП, вёў прапаганду на Бранскім заводзе, у рабочым пасёлку Амур. У маі 1903 г. арыштаваны і высланы з горада, паехаў у Адэсу. Удзельнік першай расійскай рэвалюцыі, снежаньскага ўзброенага паўстання ў Маскве. Са студзеня 1906 г. — член Маскоўскага чыгуначнага камітэта РСДРП, партыйны арганізатар і прапагандыст на Мікалаеўскай і Яраслаўскай чыгункі. У снежні 1906 г. у м. Куокала, на дачы «Ваза» сустрэўся з У. І. Леніным, гутарыў з ім пра выпуск нелегальнай газеты «Чыгуначнік». Тады ж у Пецярбургу арыштаваны і заключаны ў турму «Крыжы», дзе прасядзеў 5 месяцаў. З чэрвеня 1907 г. — на партыйнай рабоце ў Пецярбургу, вёў агітацыю ў рабочых гуртках Маскоўскай заставы, вучыўся ў інстытуце, працаваў на розных будоўлях. Пасля лютаўскай рэвалюцыі 1917 г. — член легендарнага Маскоўска-Застаўскага райкома партыі, член Петраградскай гарадской думы. Удзельнік кастрычніцкага ўзброенага паўстання ў Петраградзе, член раённага рэўкома, са снежня — член Нарвскага раённага Савета ад фабрыкі «Скараход», камісар раённай управы. Пасля грамадзянскай вайны — на кіруючай гаспадарча-адміністрацыйнай рабоце. Узнагароджаны ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга (1955). Аўтар успамінаў пра У. І. Леніна, пра Кастрычніцкую рэвалюцыю. У апошнія гады — персанальны пенсіянер (Герои Октября. М., 1967. Т. 2. С. 539—540).

Э. Карніловіч

ФУНДАМІНСКІ Мацвей Ісідаравіч (1866, Шклоў Магілёўскай губерні, — 15.03.1896), рэвалюцыянер-народавалец, студэнт. З сям'і купца. Закончыў 1-е маскоўскае рэальнае вучылішча, вучыўся на 2-м курсе Пятроўскай земляробчай акадэміі. Валодаў пяццю замежнымі мовамі, праявіў здольнасці да матэматыкі і прыродазнаўства. З 1884 г. — член маскоўскай рэвалюцыйнай нелегальнай арганізацыі «Народная воля». Летам 1886 г. ездзіў у Парыж для перагавораў аб адраджэнні народавольскай арганізацыі, гутарыў з П. Л. Лаўровым, А. Н. Бахам. У снежні 1886 г. арыштаваны ў Маскве за прыналежнасць да рэвалюцыйнай арганізацыі і заключаны ў маскоўскую турму, у якой прасядзеў паўтара года. Летам 1888 г. адміністрацыйна высланы на 10 гадоў у Якуцк, дзе 22 сакавіка 1889 г. удзельнічаў ва ўзброеным супраціўленні палітссыльных у доме Манастырова, быў цяжка

паранены. Ваенны суд прыгаварыў яго да 20 гадоў катаргі, якую адбываў у Вілюйску, Атакуі, Горным Зерантуі. У 1895 г. выйшаў на вольнае пасяленне. Праз год у Іркуцкай бальніцы памёр ад сухотаў. Пахаваны ў Іркуцку. (Бах А. Н. Записки народовольца. М., 1929. С. 51; В якутской неволе: Сб. воспом. и мат. М., 1927. С. 94.)

Э. Карніловіч

Шклоў

Здаецца, бачу тыя стругі,
Што так напорыста плывуць.
Шчыты і новыя кальчугі
Бліснуць — маланкай паласнуць.
Плывуць варагі ўніз — на Кіеў,
А сведкай — родны мой Дняпро.
Мячы надзейныя такія —
Як шчасце вернага пяро!
А прашчур мой карчуе ляда
На правым беразе ракі,
Кладзе камель на панарады,
Глядзіць на дзіва з-пад рукі.
Тады свае павесіў лыкі
На тым жа ліпавым суку,
Прамовіў: — Страх то не вялікі,
Не тое ўбачыш на вяку...

Не раз прымервалі да шыі
Пятлю мангольскага ярма
Нашчадкі лютага Батыя,
Ды самі ўбачылі — дарма.
Свайго няўстойлівага лёсу
Прайшоў крутыя віражы,
Сагнуты быў і безгалосы,
Пра шчасце толькі варажыў.
Даўно забыў — скажу да слова —
Свой горкі лёс і лебяду.
Я назву сціпленькую Шклова
На карце вобмацкам знайду.

В. Гаўрусеў

1917

1941

ДА НОВАГА ГРАМАДСКАГА ЛАДУ

Ад Лютага да Кастрычніка

Першая сусветная вайна давяла Расію да глыбокага крызісу — ваеннага, эканамічнага, палітычнага. Надзвычай цяжка склаўся лёс Беларусі. Пасля паражэння расійскіх войск ва ўсходняй Прусіі і паследуючага адступлення на яе тэрыторыі разгарнуліся ваенныя дзеянні. Да кастрычніка 1915 г. нямецкія войскі захапілі значную частку Беларусі — да лініі Дзвінск — Паставы — Баранавічы — Пінск, усталявалі тут жорсткі акупацыйны рэжым. Ва ўсходніх раёнах, на Шклоўшчыне ў тым ліку, становішча было таксама цяжкае. Праз паветы і воласці праходзіла і затрымлівалася многа бежанцаў. У Магілёве размясцілася Стаўка Вярхоўнага камандавання, а ў навакольных месцах — шматлікія армейскія ўстановы, значная колькасць войск, на ўтрыманне якіх рэквізавалі жывёлу, фураж, прадукты харчавання. Дарослых мужчын мабілізоўвалі і адпраўлялі на фронт. Мясцовыя прадпрыемствы з-за недахопу кваліфікаваных рабочых, сыравіны, паліва амаль поўнасцю спынілі работу, сельская гаспадарка прыйшла ў заняпад. Імклівa расла дарагавізна, востра адчуваўся недахоп усіх тавараў спажывання. Усё гэта ўзмацняла незадавальненне мас народа самадзяржаўем, ваенна-палітычным рэжымам, гнётам мясцовых багацеяў, чыноўнікаў. У краіне наспяваў рэвалюцыйны выбух. І ў лютым 1917 г. ён адбыўся.

Рэвалюцыя пачалася ў Петраградзе і хутка ахапіла ўсю Расію. Царскае самадзяржаўе было звергнута. Узнік Часовы ўрад з прадстаўнікоў фінансавага капітала, памешчыкаў, розных буржуазных, а пазней і дробнабуржуазных партый. Побач з афіцыйным Часовым урадам «...узнік галоўны, неафіцыйны, неразвіты яшчэ, параўнальна слабы рабочы ўрад, які выражае інтарэсы пралетарыяту і ўсёй бяднейшай часткі гарадскога і сельскага насельніцтва» (Ленін У. І. Поўны зб. тв. Т. 31. С. 18). Меліся на ўвазе Саветы рабочых, сялянскіх і салдацкіх дэпутатаў. Аднак вясной і летам 1917 г. у большасці з іх верхаводзілі згодніцкія палітыкі — эсэры, меньшавікі і інш. Атрымалася двоеўладдзе — своеасаблівае перапляценне ўлады буржуазіі — Часовага ўрада і згодніцкіх Саветаў. Выканаць волю народных мас — забяспечыць мір — усім людзям, зямлю — сялянам, фабрыкі і заводы — пад кантроль мас — яны не маглі і не хацелі з прычыны сваіх класавых інтарэсаў. Вайна не спынялася, памешчыцкае землеўладанне не закраналася, нічога не атрымаў рабочы клас. Наспявала рэвалюцыя, якая б здольна была ажыццявіць інтарэсы мільёнаў працоўных, прывесці да новага грамадскага ладу.

У кастрычніку 1917 г. паўсталі рабочыя і рэвалюцыйна настроеныя салдаты

ў Петраградзе. Часовы ўрад быў звергнуты. Другі Усерасійскі з'езд Саветаў прыняў доўгачаканыя народам Дэкрэты аб міры, аб зямлі, утварыў новы ўрад — Савет Народных Камісараў Расійскай рэспублікі на чале з У. І. Леніным. Кастрычніцкая рэвалюцыя, атрымаўшы перамогу ў цэнтры Расіі, стала пашырацца па ўсёй краіне.

У Мінску ўлада перайшла ў рукі Саветаў адразу ж як стала вядома аб перамозе ўзброенага паўстання ў Петраградзе. Савецкая ўлада была ўстаноўлена ў Віцебску, Гомелі, Оршы, многіх іншых гарадах і населеных пунктах. Складаней было становішча ў Магілёве, дзе размяшчалася Стаўка. Яе давялося ліквідаваць атраду рэвалюцыйных сіл. 19 лістапада 1917 г. тадышні Магілёўскі Савет прызнаў Савецкую ўладу і стварыў Ваенрэўком, да якога перайшлі ўлада ў горадзе і кантроль над Стаўкай. А раніцай 20 лістапада пачала дзейнічаць новая, Рэвалюцыйная Стаўка на чале з М. В. Крыленкам.

У Шклове і валасцях, якія пазней увайшлі ў склад раёна, Савецкая ўлада таксама ўсталявалася ў лістападзе 1917 г. Тады ж у Шклове быў створаны атрад Чырвонай гвардыі. Вялікую ролю адыграў у гэтым К. С. Бакуновіч — марак з «Аўроры», удзельнік ліквідацыі контррэвалюцыйнай Стаўкі ў Магілёве.

Паступова Саветы стваралі свае органы кіравання, скасавалі земствы, управы і іншыя ўстановы былога Часовага ўрада. Аднак дзейнічалі мясцовыя адміністрацыі, у тым ліку ў Шклове, якія ўпэўнена. У другой палове снежня 1917 г. газета «Революционная Ставка» ў справаздачы аб I з'ездзе Саветаў Магілёўскай губ. (закончыў работу 18 снежня.— *Рэд.*) паведамляла:

«... Заседавший в течение 2 дней подряд съезд Советов рабочих и солдатских депутатов, функционирующих в пределах Могилевской губ., закончил свои занятия... заслушав большую программу вопросов и много докладов с мест, представляющих значительный интерес.

...В повествовании председателя Шкловского Совета рабочих и солдатских депутатов слышатся минорные нотки, свидетельствующие, пожалуй, об известной нерешительности, об отсутствии твердости в выявлении своей воли.

«Местечко Шклов,— говорит оратор,— историческое, но никакой роли в истории наш Совет не сыграет! Мы не имеем той вооруженной силы, на которую мы могли бы опереться, у нас, наконец, считанные работники! — плачется делегат и иллюстрирует свою мысль двумя примерами: — В Шклове функционирует спичечная фабрика, дающая заработок около 400 рабочим. И вот крестьяне отказываются решительно возить дрова на эту фабрику, вследствие чего громадное предприятие неминуемо должно прекратить свое производство. Рабочие, которым предстоит перспектива быть выброшенными на улицу, прямо осаждают нас просьбами: «Проявите свой авторитет, образумьте крестьян!..» Но все наши попытки в этом смысле не дали никакого результата. И выходит так, что там, где речь идет о мелочах (например, заботы о керосине для населения), различные реквизиции продовольственных продуктов у местных торговцев и прочем, там, пожалуй, мы проявляем себя, а как только речь заходит о событиях крупного масштаба, вроде, например, вышеприведенного или же имевшего недавно место стремления крестьянского населения Шкловского у. образовать отдельное земство, без участия в нем рабочего пролетариата из местечка, что явилось результатом агитации черной сотни, тем как бы расписываемся в бессилии. Опять-таки, квартирующие у нас армейские части определенно заявили, что применять вооруженную силу в пользу той или иной стороны они не станут, буде даже в этом представится надобность...

«Хватит с нас»,— говорят они и проводят политику полного нейтралитета.

Таковы вот картины из жизни Шкловского Совета!» («Революционная Ставка». 1917. 21—23 декабря).

Як у Шклове, так і ў валасцях мелася нямала непаладкаў у рабоце Саветаў. Адчувалася не толькі няўмеласць, але і адкрытае і скрытае супраціўленне ранейшае існаваўшых і меўшых пэўны ўплыў на людзей згодніцкіх партый меншавікоў, эсэраў, бундаўцаў. Тым не менш Саветы як органы народаўладдзя паступова ўмацоўваліся.

5—10 студзеня 1918 г. у Магілёве адбыліся II губернскі з'езд Саветаў рабочых і салдацкіх дэпутатаў і IV губернскі з'езд сялянскіх дэпутатаў. Дэлегаты абодвух з'ездаў выказаліся за падтрымку Савецкага ўрада, выбралі свае выканаўчыя камітэты і вырашылі аб'яднацца ў адзіны Савет рабочых, салдацкіх і сялянскіх дэпутатаў. Ён быў утвораны 14 студзеня. Старшынёй выканкома стаў М. Л. Гольман (гл.: Гісторыя Беларускай ССР. Т. 3. Мн., 1973. С. 79).

Г. Напрэеў

ДАКУМЕНТЫ СВЕДЧАЦЬ

ТЭЛЕГРАМА ВЫКАНКОМА МАГІЛЁЎСКАГА ГУБ. САВЕТА Ў ПЕТРАГРАД АБ АРГАНІЗАЦЫІ САВЕТАЎ У ГУБЕРНІ

22 студзеня 1918 г.

Советы имеются в уездных городах: Быхове, Гомеле, Горках, Климовичах, Мстиславле, Орше, Рогачеве, Сенно, Чаусах и Черикове; кроме того, местечковые: ...Копысский — Копысь Горецкого у.; ...Толочинский — Толочин Оршанского у.; Шкловский — Шклов Могилевского у. ...

В Могилеве имеются губернский и уездный Советы.

Председатель губисполкома *Журавлев*
Секретарь *Пеньевский*

Великая Октябрьская Социалистическая революция в Белоруссии. Т. 2. Мн., 1957. С. 816.

* * *

18 лютага 1918 г. кайзераўская Германія, спыніўшы раней дасягнутае перамір'е, кінула больш за 50 германскіх і аўстра-венгерскіх дывізій у наступленне супраць Савецкай Расіі. Сіл на барацьбу з агрэсарам не хапала, і ўжо ў першыя тыдні на цэнтральным напрамку праціўнік захапіў Мінск, Полацк, Оршу, значную частку Магілёўскай губерні*, у тым ліку правабярэжную (р. Дняпро.— *Рэд.*) частку валасцей Шклоўшчыны. Акупанты разграмілі Саветы, адабралі ў рабочых і сялян усё, што яны атрымалі ад рэвалюцыі, няшчадна разбуралі прадпрыемствы, адымалі жывёлу, хлеб, вывозілі ў Германію нарабаванае і нават людзей. Аб масавых рэпрэсіях захопнікаў паведамляў Савету Народных Камісараў РСФСР Паўночна-Заходні абласны камітэт РКП(б): «Немцы палююць на людзей, ловяць пагалоўна ўсіх на вуліцах і ў дамах, трымаюць у лагерах пад вартай, а затым грузяць у наглуха запячатаныя вагоны і вывозяць у невядомым напрамку» (гл.: Гісторыя Беларускай ССР. Т. 2. Мн., 1958. С. 93).

* 12 сакавіка — 31 кастрычніка Магілёў быў акупіраваны корпусам Доўбар-Мусніцкага, з мая — кайзераўскай Германіяй.

СА ЗВОДКІ АПЕРАТЫЎНАГА АДДЗЕЛА ВЫШЭЙШАГА ВАЕННАГА АДДЗЕЛА АБ АКУПАЦЫЙНЫМ РЭЖЫМЕ НА ЗАНЯТАЙ ГЕРМАНСКІМІ ВОЙСКАМІ ТЭРЫТОРЫІ

№ 2352 р

1 жніўня 1918 г.

...Весь ревизованный запас продуктов, скота и других материалов немцами усиленно вывозится в Германию. Так, 10 июля со стн. Шклов немцами вывезено 32 вагона льна, 22 вагона тряпья, 38 вагонов бумаги со шкловской фабрики, 40 вагонов лошадей и с 10 июля ежедневно вывозится 2—3 вагона домашних животных. Аналогичные донесения поступают и из других уездов Белоруссии.

Начальник оперативного управления Высш. Воен. Совета генерального штаба *Н. Сулейман*

Помощник по развед. части генштаба *Б. Шапошников*

Борьба за Советскую власть в Белоруссии. 1918—1920. Сб. док. Т. 1. Мн., 1968. С. 171.

ПАВЕДАМЛЕННЕ ГАРАЦКАГА ІНФАРМАЦЫЙНАГА БЮРО ГАЛОЎКАЗАХУ АБ АРГАНІЗАЦЫІ ПАВЯТОВЫМІ САВЕТАМІ МАГІЛЁЎСКАЙ ГУБЕРНІ БАРАЦЬБЫ З АКУПАНТАМІ

1918. Сакавіка 30 (17)

С занятием немцами Могилева губернский исполнительный комитет фактически не существует.

Руководство местной жизнью перешло в руки местных уездных Советов. Горецкий Совет организует оборону Могилевской губернии, собирает оставшиеся силы и закрепляет связь с ближайшими местностями.

По всем уездам организованы партизанские отряды для борьбы с германскими бандами, переходящими демаркационную линию в целях грабежа.

Борьба с обеих сторон беспощадная. Пленных не берут. Из германского тыла к нам приходят группами и по одиночке наши там оставшиеся солдаты, приводя нередко с собою пленных германцев или легионеров, принося пулеметы и оружие.

Железная дорога до Орши со станциями Копысь и Шклов занята немцами.

Из города Чаусы польские легионеры выбиты нашим партизанским отрядом. Климовичи, Чериков и Мстиславль в наших руках.

Оставшиеся уездные Советы учреждают свое областное объединение.

Информационное бюро

Документы и материалы по истории Белоруссии. Т. 4. Мн., 1954. С. 384—385.

З ДАКЛАДА АДКАЗНАГА АРГАНІЗАТАРА УСЕРАСІЙСКАЙ КАЛЕГІІ С. КРАЎЗЕ АБ ФАРМІРАВАННІ ЧАСЦЕЙ ЧЫРВОНАЙ АРМІІ І ПАРТЫЗАНСКІХ АТРАДАЎ У МАГІЛЁЎСКАЙ ГУБЕРНІ

5 красавіка 1918 г.

По приезде в Могилев 2 марта узнаю следующее: 1) Совет эвакуируется в Смоленск, 2) Революционный штаб с 600 чел. боевой дружины и партизанских отрядов принял боевую обстановку.

13 марта взял боевую задачу: удержать наступление легионеров на Могилев и дать эвакуироваться, что и было сделано. С 200 чел. боевой дружины при двух пулеметах отправился в м. Селец, в 12 верстах юго-западнее Могилева, где и продержался до 4 часов дня 14 марта, после чего отступил на Лотву и Шклов, северо-западнее Могилева, где принялся за работу по организации Красной Армии. Был создан штаб Красной Армии из местных организаций и к 17 марта было завербовано 390 чел. в Красную Армию. После налаженной работы в Шклове отправился на Оршу, откуда отправился в волость, где на общих митингах были вынесены резолюции — поголовно вступить в ряды партизанских отрядов и Красной Армии. В результате в настоящее время в Оршанском уезде около 1400 партизан и 900 чел. Красной Армии, чем и заканчиваю свою работу. 26 — 27 марта выезжаю в Петроград, по пути останавливаюсь в Витебске — впечатление хорошее...

Ответственный организатор *Станислав Краузе*

Борьба за Советскую власть в Белоруссии. 1918—1920. Сб. док. Т. 1. С. 63.

ПАСТАНОВА СХОДУ СЯЛЯН с. ПЛЕШЧЫЦ НІЧЫПАРАВІЦКАЙ вол. ГОРАЦКАГА п. МАГІЛЁЎСКАЙ губ. АБ ПАДТРЫМЦЫ САВЕЦКАЙ УЛАДЫ

Мы, нижеподписавшиеся граждане с. Плещиц Могилевской губ. Горецкого уезда Ничипоровичской волости, присутствовали на собравшемся сельском сходе, в присутствии сельского комитета и всего нашего общего населения постановили стоять за Советскую Федеративную Республику и постановили единогласно. Всего было на сельском сходе и баллотировало поднятием рук за Советскую Федеративную Республику 1062 голоса. За германских империалистов не оказалось ни одного, в чём и подписуемся грамотные: Василий Власцов, Мирон Практиков, Михаил Куропаткин, Алексей Судьков, Малак Миронов, Козлов, Карп Судаков.

Председатель *С. Шлапаков*

Секретарь (подпись неразборчива)

Комитеты бедноты Белоруссии. Мн., 1958. С. 63.

РЭЗАЛЮЦЫЯ СХОДУ СЯЛЯН ВЁСКІ ЦІМОХАЎКІ ГАРАДЗІШЧАНСКАЙ ВОЛАСЦІ

11 чэрвеня 1918 г.

Под председательством Тимоховского сельского совета был собран полный сход нашего селения с 20-летнего возраста и до старых (всего 250 членов мужчин и женщин), вынесли резолюцию открытым голосованием, что селение Тимоховка Могилевской губ. Горецкого у. Городищенской волостной земской управы все единогласно отказалось от границ германско-украинских, желает остаться в границах Федеративной Российской Советской Республики.

Да здравствует Федеративная Советская Республика! Да здравствуют народные комиссары! Да здравствуют граждане-товарищи!

Председатель Совета *Сипаков*

Секретарь (подпись неразборчива)

Комитеты бедноты Белоруссии. Сб. док. Мн., 1958. С. 63.

Падрыхтаваў *А. Турбінскі*

Падпольны падраённы камітэт РКП(б) у Шклове

У маі 1918 г. быў створаны і дзейнічаў да кастрычніка 1918 г. падпольны падраённы камітэт РКП(б) у г. Магілёве. Ён ажыццяўляў таксама кіраўніцтва дзейнасцю Шклоўскага і Быхаўскага падраённых камітэтаў партыі.

Шклоўскі падпольны падрайком РКП(б) створаны ў канцы мая 1918 г. У склад камітэта ўвайшлі П. І. Сямёнаў (падпольная мянушка Мухін) — старшыня, М. Л. Матронкін — нам. старшыні, Г. М. Лабузноў — сакратар, В. Карага, Ф. Кайдаў. Некалькі пазней у камітэт увайшлі А. Спіцкі, І. Папкоў. Актыўнымі падпольшчыкамі з'яўляліся М. Новікаў, Н. Кароткін, С. Галінскі, Т. Матронкін, В. Матронкін, А. Котаў, Ф. Чарвякоў, К. Гуляй, Е. Барадзёнак, А. Рэдзькін і інш.

Падрайком праводзіў работу ў пяці валасцях Магілёўскага павета: Шклоўскай, Стара-Чарнаруцкай, Таўпечанскай, Круглянскай, Паўлавіцкай. У кастрычніку 1918 г. Шклоўская падпольная падраённая партыйная арганізацыя налічвала больш 40 членаў РКП(б), 83 спачуваючых (гл.: Почанин С. В грозовом восемнадцатом. Мн., 1969. С. 130—131).

СПРАВАЗДАЧА АБ ДЗЕЙНАСЦІ ШКЛОЎСКАГА ПАДРАЁННАГА КАМІТЭТА РКП(б)

Не раней 28 кастрычніка 1918 г.

В великие майские дни 1918 г., когда в Белоруссии свирепствовал немецкий империализм, представителями Облискомзапа т. П. И. Семеновым и т. Брегманом была начата подпольная организация РКП (большевиков). К этим вождям освобождения темной массы первый навстречу пришел т. Матренкин, который как сын страны ознакомил этих вождей с популярностью хода жизни сел, деревень и рабочих писчебумажной фабрики, к коим навстречу пришли тт. Лобузнов, Кайдов, Коряга, Новиков, Червяков, Ножиков, Лужанков и другие, с наболевшим сердцем проводившие жизнь под немецким гнетом, и, видя тяжесть напавших на народ германских вампиров и всей буржуазии, которая засела под теплое крылышко Вильгельма и терзает до изнеможения. Они ждали этого избавления, но под угрозой немецких штыков им приходилось жить врозь, не понимая друг друга, которые через небольшое время слились воедино, составляя из себя авангард темной массы, и в августе месяце 11, 12 и 13 числа состоялся съезд представителей Белоруссии и Литвы, на котором участвовали от нашего Шкловского подрайона тт. Матренкин, Лобузнов, Кайдов, Напсиков, Новиков, Коряга, Червяков и Галинский, где осведомились с другими товарищами и наметили общий план дальнейшей работы.

По возвращении на свои старые места, несмотря на угрозы немецких штыков, принялись осведомлять товарищей, делать собрания, которые состоялись по уютным избам, лесам, оврагам и кладбищам, и так с каждым днем набирались члены и успешно организовывались ячейки, которые из них следующие: на писчебумажной фабрике м. Шклова, в с. Старый Шклов, д. Загорье, в д. Земцы и в д. Тросно и Литовск и т. д. Но чем раньше было организовать ячейки был избран подпольный Шкловский подрайонный комитет партии... который вел дальнейшую партийную работу, распространял литературу везде и всюду, регистрировал поступающих членов в партию и вел активную агитацию среди немецких солдат и населения. Затем, узнав о нашей деятельности, пришли к нам на помощь старый активный работник т. Спицкий и т. Попков, которые принимали активное участие в нашей работе.

Итак, за несколько недель до ухода немцев из Шклова состоялось общее собрание членов партии и сочувствующих, на котором выставили из себя административную власть, так называемый Военно-революционный комитет, названы были следующие товарищи: А. Спицкий, Попков, Кайдов, Матренкин, Коряго, Городенко, Гуляй, Короткин, Редькин, который сейчас же начал по уходе немцев занимать Шклов и его окрестности, взяв всю полноту власти в свои руки. За три дня до ухода немцев была организована добровольческая дружина в составе 150 человек и переправлена за демаркационную линию — р. Днепр. 28 октября 1918 г. перешли в Шклов, и власть перешла в руки Военно-революционного комитета.

Шкловский подрайонный комитет РКП (большевиков) перешел на легальное положение... Сейчас же была созвана конференция всех партийных ячеек всего подрайона, и произошло слияние с существующей тогда в Шклове городской ячейкой во главе со старым партийным работником т. Ципкиным, на которой была реорганизована вся организация и были распущены все члены, принадлежащие ко всем ячейкам, и регистрировались новые члены в партию, считаясь с их прошлым поведением в партийном отношении, и был избран подрайонный комитет партии из самых преданных, стойких, дисциплинированных партийных товарищей, во главе которого т. Спицкий — председателем и т. Ципкин — товарищем председателя и т. Лобузнов — секретарем, членами — тт. Попков, Матренкин, Валусько и Кравцов.

В настоящее время комитет партии является высшим контролирующим органом всего подрайона (все распоряжения и руководящие указания проводятся в жизнь всеми партийными и советскими работниками), контролирует все советские учреждения в расположении своего подрайона; партийный комитет развивает свою агитаторскую культурно-просветительскую деятельность, как то: устраивание митингов, лекций, собеседований по всем вопросам текущей жизни. Привлекаются к лекциям рабочие и деревенская беднота. Развитие агитаторской деятельности тормозится частью тем, что в ответственных партийных работниках комитет нуждается, и в особенности в литературе, которая должна быть в широком масштабе распространена между крестьянами в деревнях, которые хотят и жаждут знать о ходе революционной жизни. В организации входят преимущественно деревенская беднота и рабочие...

Председатель партии *А. И. Спицкий* Секретарь *Г. М. Лобузнов*

Борьба за Советскую власть в Белоруссии. 1918—1920. Сб. док. Т. 1. С. 281—283.

СПІЦКІ Аляксандр Іванавіч (1895, в. Старое месца Магілёўскага павета, цяпер Шклоўскага р-на). Удзельнік барацьбы за Савецкую ўладу ў Беларусі, першай сусветнай і грамадзянскай войнаў. Член КПСС з 1917. З сялян. Закончыў Шклоўскае народнае вучылішча. З 1915 — у царскай арміі, ваяваў на Заходнім фронце, удзельнічаў у баях пад Варшавай, атручаны газамі. Лячыўся ў маскоўскім шпіталі, дзе пазнаёміўся з салдатамі-балышавікамі. Са студзеня 1918 — на радзіме, у час нямецкай акупацыі вёў падпольную работу ў Шклоўскай воласці. Вымушаны быў часова выехаць на неакупіраваную тэрыторыю. Летам 1918 вярнуўся ў Шклоў і актыўна ўключыўся ў партыйную падпольную работу, выбраны членам падпольнага Шклоўскага падрайкома партыі. З лістапада 1918 — старшыня Шклоўскага райкома РКП(б), з кастрычніка 1919 — старшыня Шклоўскага валрэўкома. У 1919 старшыня першага Шклоўскага выканкома, адначасова ваенны камісар павета, стварыў партызанскі атрад. У ліпені 1920 добраахвотна ўступіў у Чырвоную Армію, ваенны камісар зводнай стралковай брыгады, ваяваў на Заходнім фронце. Вясной 1921 дэмабілізаваўся, зноў стаў старшынёй Шклоўскага райвыканкома.

Пасля Вялікай Айчыннай вайны — персанальны пенсіянер. Жыў у г. Балахна Горкаўскай вобл.

Борьба за Советскую власть в Белоруссии. 1918—1920. Сб. док. Т. 1. С. 282—283.

Э. Карніловіч

А. І. Спіцкі

СЯМЁНАЎ Пётр Іванавіч. Член КПСС з красавіка 1917. Удзельнік Кастрычніцкай рэвалюцыі ў Нясвіжы. Член Нясвіжскага Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў у 1917. У красавіку 1918 разам з іншымі таварышамі ЦК і Паўночна-Заходнім абласным камітэтам РКП(б) накіраваны на партыйную работу ў Беларусь і з мая па лістапад 1918 быў старшынёй Шклоўскага падпольнага падраённага камітэта і намеснікам старшыні Магілёўскага падпольнага райкома партыі. Пасля выгнання нямецкіх акупантаў у 1918—1924 працаваў у органах Наркамхарча. З 1924 па 1937 — у РКІ і партыйным кантролі. З 1938 па 1955 — на кіруючай гаспадарчай рабоце. З 1955 — на пенсіі.

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 464, л. 15.

Э. Карніловіч

АБ РАБОЦЕ ШКЛОЎСКАГА ПАДПОЛЬНАГА КАМІТЭТА ПАРТЫІ Ў ТЫЛЕ НЯМЕЦКІХ АКУПАНТАЎ У 1918 г.

З успамінаў П. І. Сямёнава

...Во время февральской буржуазно-демократической революции я служил в 675-м пехотном Конотопском полку взводным унтер-офицером. В апреле 1917 г. вступил в РКП(б). В полку не плохо была поставлена организационно-политическая работа большевиками, в результате чего солдаты полка активно действовали во время февральской революции... В начале июля 1917 г. полк был разоружен по приказу Керенского, личный состав направлен на пополнение других частей.

...Через несколько дней после Октябрьской революции, по просьбе представителя армейского комитета 2-й армии одним из батальонов участвовали в изгнании казаков из Несвижа. От батальона был избран членом Несвижского городского Совета рабочих и солдатских депутатов. Работал в продовольственной комиссии при городской управе.

Когда началось наступление немцев, пришлось в конце февраля 1918 г. эвакуироваться вместе с предгорсовета Некрасовым, дру-

гими членами Совета. Явились в Смоленск в распоряжение Облкомзапа. Вскоре по указанию ЦК партии был направлен на подпольную работу в районы, оккупированные кайзеровскими войсками. После ряда «мытарств» оказался на Шкловщине. Ехал туда с товарищем Шаповаловым из Могилевского уезда.

...В первой же деревне, где ночевали, утром собралось много крестьян. Я провел беседу, информировал о положении в нашей стране, рассказал, что надо делать им на месте, рекомендовал избрать руководителя для работы, снабдил их агитационными брошюрами, которых мы имели около 500 экз. Проезжая другое село, снова имел беседу с крестьянами. Порекомендовал начать организовывать отряд на месте, избрать командира, знающего военное дело. Информировал их о положении в стране.

В этом же селе был задержан Шаповалов и отведен к немецкому коменданту. Пришлось задержаться. Крестьяне помогли переодеться, выдали меня за своего, местного. Выручили они и моего товарища. Вскоре познакомился с жителем д. Земцы Матренкиным Михаилом. Он охотно согласился вести работу в подполье. Познакомился с учителем из д. Загорье Лабузновым Георгием, который также активно включился в дело. Согласились также с Корягой, рабочим писчебумажной фабрики.

В дальнейшем для обеспечения руководства организацией партизанских отрядов и проведения политической работы среди рабочих и крестьян был создан подрайонный комитет под моим председательством. Секретарем был Лабузнов. В состав комитета входили также Матренкин, Коряга и Спицкий. Заседания проводили больше всего на квартире Коряги. Руководящие указания получали от Могилевского районного подпольного комитета, председателем которого был Брегман Александр, заместителем — я.

В нашей работе было два периода. Согласно директив Облкомзапа вначале главным направлением в работе являлась организация партизанских отрядов, ведение разведки о расположении немецких войск, их составе, вооружении и т. д. Данные сообщали коменданту Оршанского участка Рывину. Через него же получали винтовки, боеприпасы, которые хранили на базе в лесу. Ведали ей Матренкина Тамара и Котов Артем, бывший матрос из д. Земцы.

...Распространением агитационной литературы занимались все партизаны. Получали из Могилева через сестер Эмму и Цету Ремз.

15 августа 1918 г. в Смоленске состоялась партийная конференция подпольных работников Литвы и Белоруссии. Брегман и я были в президиуме. Руководил конференцией Алимбеков и известная большевичка Самойлова.

После конференции главное внимание сосредоточили на организацию партячеек, активизацию политической работы среди населения оккупированной немцами местности. Рабочие и крестьяне, бедняки и середняки активно помогали подпольщикам: не брали денег за ночлег, обеспечивали продуктами, транспортом...

За время подпольной работы много выросло хороших работников, которые тогда же вступили в партию. Нейман из Быхова в 30-х годах работал в ЦКК — РКИ, Спицкий после реоккупации стал председателем райисполкома, Коряга — зав. отделом райисполкома, Соболев — военным комиссаром волости.

Активно участвовали в подпольной работе женщины. Они были связистами, дежурили на постах охраны собраний и т. д.

...Из указанных мною подпольных работников знаю, что Матренкин, Коряга и Койдов умерли; Брегман убит поляками, когда он был комиссаром бригады в Красной Армии; Лобузнов живет в Минске.

Успаміны датаваны красавіком 1957 г.

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 464, лл. 2—25.

Падрыхтаваў *Г. Напрэеў*

ЛАБУЗНОЎ Георгій Малахавіч (1898—27.10.1973) — в. Загор'е Шклоўскага р-на, з беднай сялянскай сям'і. Член КПСС з 1918. У 1917 служыў у арміі. У красавіку 1918 вярнуўся на радзіму, актыўна ўключыўся ў работу падраённага Шклоўскага камітэта партыі. З лістапада 1918, пасля вызвалення Шклова, — сакратар Шклоўскага камітэта партыі і адначасова намеснік старшыні аблвыканкома. У жніўні 1919 мабілізаваны ў Чырвоную Армію. Удзельнік грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў. У мірны час працаваў у органах народнай асветы. Заслужаны настаўнік БССР (1949). Персанальны пенсіянер. Пахаваны ў Загор'і.

Борьба за Советскую власть в Белоруссии. 1918—1920. Сб. док. Т. 1. С. 281.

З успамінаў Г. М. Лабузнова

Г. М. Лабузноў

...На Шкловщине засевшие еще во время Керенского в Советы эсеры и меньшевики долго тормозили проведение в жизнь декретов, принятых II съездом Советов. Еще в январе 1918 г. помещица Кривошеина как сидела в своем имении, так и продолжала сидеть. Все крупные и другого калибра торговцы и купцы... продолжали торговать, скупать у крестьян хлеб, лён и другие продукты.

С приходом в феврале 1918 г. на Шкловщину польских легионеров, а с ними и немецких оккупантов жизнь трудового народа, а особенно крестьян, еще больше ухудшилась...

Восстановление Советской власти. 1 ноября 1918 г. Могилевским губревкомом было принято постановление об восстановлении Советской власти в губернии. Шкловский ревком... утверждается районным революционным комитетом — высшей властью в районе, в который входят следующие волости: Шкловская, Старосельская, Черноручская, Солнечницкая, Круглянская и Павловичская. Районному ревкому предписывается срочно распустить все волостные и земские управы и передать все дела волостным ревкомам...

Принимались все меры для того, чтобы в Шклове и в районе было спокойно, не допускались антисоветские выступления... Подрайком партии и ревком взялись за изыскание хлеба для Красной Армии и средств для органов местной власти. На крупных торговцев и кулаков была наложена контрибуция...

Со стороны кулаков, дезертиров, воров, спекулянтов, бандитов и грабителей мы встретили организованное и неорганизованное сопротивление... Кулаки д. Овчиненки подчинились требованиям местной власти только тогда, когда на место выехал вооруженный отряд с уполномоченными от ревкома Хлиманцовым Ф. С. и Кайдовым Ф. Я. На подавление кулацкого саботажа в д. Комсеничи выезжал с отрядом районный военный комиссар т. Соболев М. Ф., военрук т. Малахов И. К. и Волусько Д. Ф. ...На ликвидацию «зеленых», засевших в лесах Горки — Шклов, составляющих большую силу из дезертиров, в помощь воинскому подразделению г. Смоленска были направлены из Шклова боевые силы и вооруженные комсомольцы. «Зеленые» были ликвидированы. Банда из семи человек, скрывавшаяся во Францовке, была местными силами поймана и передана в распоряжение Латышского полка, проходившего тогда через Шклов, и по решению полкового суда была в Шклове расстреляна.

С первых дней восстановления Советской власти в Шклове были организованы отделы ревкома: административный, военный, продовольственный, земельный, народного хозяйства, народного просвещения, народного здравоохранения и регистрации. А также была создана ЧК, организована местная караульная дружина из добровольцев для охраны города и налажен выпуск местной (печатной) газеты «Известия». ...На писчебумажной фабрике был создан рабочий комитет, который осуществлял контроль над администрацией фабрики.

В марте 1919 г. Шкловский районный революционный комитет был реорганизован в волостной исполнительный комитет Совета рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов. Председателем исполкома Совета был избран Спицкий А. И., заместителем Лабузнов Г. М., секретарем Брегман А. Было возбуждено ходатайство о переименовании местечка Шклов в город Шклов.

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 465, лл. 13, 32—38.

КАРАГА Васіль, рабочы Шклоўскай папяровай фабрыкі. Член падпольнага камітэта партыі. Пасля вызвалення Шклова быў абраны ў новы склад камітэта і з'яўляўся членам райкома.

Починин С. В грозовом восемнадцатом. С. 130.

РЭЗАЛЮЦЫЯ АБ СТВАРЭННІ ЗАХОДНЯЙ ВОБЛАСЦІ, ПРЫНЯТАЯ II З'ЕЗДАМ САВЕТАЎ

11 красавіка 1918 г.
г. Смаленск

II съезд Советов Западной области признает, что в ходе Российской Революции выявилась необходимость объединения старых губерний в областные единицы по принципам экономическим, географическим и этнографическим, что губернии Смоленская, Могилевская, Витебская и Минская как губернии не промышленные... и в то же время сливающиеся по своему географическому расположению, естественно тяготеют друг к другу, образуя одно целое — Западную область, что дезорганизация хозяйственной жизни, вызванная близостью придвинувшегося фронта, одинаково диктует всем четырем губерниям необходимость создания сильного объединяющегося областного центра, могущего взять на себя задачу воссоздания разрушенного хозяйственного аппарата и руководства экономической жизнью области.

Считаясь со всеми этими обстоятельствами, съезд Советов Западной области постановляет:

включить Смоленскую, Витебскую, Могилевскую и Минскую губернии в состав Западной области и организовать областной центр Советской власти в Смоленске, как естественном центре Западной области.

ФДА, Магілёў, ф. 464, воп. 1, спр. 2, лл. 118—119.

РЭЗАЛЮЦЫЯ ПАЎНОЧНА-ЗАХОДНЯЙ АБЛАСНОЙ КАНФЕРЭНЦЫІ РКП(б) ПА ПЫТАННІ АБ ПАРТЫЙНЫХ АРГАНІЗАЦЫЯХ У ВОБЛАСЦІ

1. Во главе всех организаций Западной области стоит избранный Областной конференцией Областной комитет.

...О районных объединениях

8. Вся область распадается на районные объединения, состоящие из уездных (подрайонных волостных и деревенских организаций).

Сентябрь 1918 г.

ФДА, Магілёў, ф. 6606, воп. 1, спр. 25а, л. 195.

Камбеды на Шклоўшчыне

11 чэрвеня 1918 г. УЦВК і СНК рынялі Дэкрэт «Аб арганізацыі вясовай беднаты і забеспячэнні яе хлебам, прадметамі першай неабходнасці сельскагаспадарчымі прыладамі».

Шклоўшчына ў той час знаходзілася прыфрантавой паласе. Ворагі Савецкай улады распускалі чуткі, што наш край пяройдзе пад уладу германцаў. сваіх рэзалюцыях, прынятых на сходах, сяляне выказвалі рашучасць змацца за тое, каб застацца ў саставе СФСР. Такі сход адбыўся ў чэрвені 918 г. у Гарадзішчанскай воласці.

Усе сяляне прагаласавалі за Савецкую ўладу і на сходзе, які адбыўся в. Гарадзец. У памянёных вёсках, а аксама ў іншых населеных пунктах тваралiся ўзброеныя дружыны, якія памагалі прадстаўнікам Петраграда, Масквы, іншых прамысловых цэнтраў Расіі арганізоўваць камбеды. На іх ускладваліся задачы ўліку і канфіскацыі ў кулакоў лішкаў хлеба, размеркаванне яго паміж беднымі, паставак хлеба Чырвонай Арміі, аховы лясоў ад самавольных парубак, распаўсюджванне культуры на сяле і інш. Бязлітасна праследаваліся тыя, хто вырабляў самагон, знішчаючы тым самым хлеб і адурманьваючы насельніцтва.

Камбеды бралі на ўлік і перадавалі харчовым камітэтам паветаў лішкі хлеба, які рэалізоўваўся толькі па цвёрдых цэнах. Адносіны да камітэтаў беднаты былі дваякія: беднякі іх падтрымлівалі, кулакі, вядома, былі супраць. Праўда, як адзначалася 30 кастрычніка 1918 г. на VII надзвычайным з'ездзе Саветаў і камбедаў Чавускага павета ў выступленні Котава, мелі месца і некаторыя перагібы: «У межах Чэрвенскай воласці бываюць выпадкі, калі рэквізуюцца прадукты харчавання без спецыяльнага дазволу».

Камбеды садзейнічалі пераходу на бок Савецкай улады сераднякоў, упарадкавалі ўлік і размеркаванне хлеба, абясшкоджвалі многіх контррэвалюцыянераў.

У. Скульбедаў

СПІС ЧЛЕНАЎ ЛЮБІНІЦКАГА ВАЛАСНОГА ВЫКАНКОМА

ТРУБКИН Прохор Савастьянович, сочувствующий коммунистам-большевикам, председатель.

ПЕТРУШКИН Никита Якимович, большевик, зав. земотделом.

ГУРИНОВ Павел Самсонович, сочувствующий большевикам, казначей.

ИСАКОВ Иван Иванович, сочувствующий большевикам, член исполкома.

НАРБ, ф. 2037, воп. 1, спр. 16, л. 26.

ПРАТАКОЛ АГУЛЬНАГА СХОДУ ЗАБРОДСКАГА ТАВАРЫСТВА

22 кастрычніка 1918 г.

Собрались в полном составе 85 человек, в присутствии комитета деревенской бедноты деревни Забродье было разъяснено на полученную комитетом бумагу из Горецкого уездного исполкома... кто состоял или состоит большевиком, коммунистом или беспартийным... Единогласно признали быть сочувствующими большевикам и поддерживать Советскую власть.

Председатель *И. Жолудов*

Секретарь *С. Жолудов*

НАРБ, ф. 2037, воп. 1, спр. 16, л. 46.

* * *

Не прынёс спакою на беларускую зямлю год 19-ты. Не паспелі збавіцца ад нямецкіх захопнікаў, як навісла новая пагроза чужаземнага закабалення. На гэты раз яна зыходзіла ад буржуазнай Польшчы, за спіной якой стаялі магутныя сілы імперыялістаў ЗША і краін Заходняй Еўропы. У пачатку сакавіка польскія войскі ўварваліся ў межы Беларусі, за параўнаўча кароткі тэрмін захапілі заходнія і цэнтральныя раёны, а вясной 1920 г. нясцямі ўглыбіліся далёка на тэрыторыю Гомельшчыны і Магілёўшчыны. Польскія інтэрвенты нічым не адрозніваліся ад кайзераўска-германскіх. Зноў тэрор, рабаўніцтва, знішчэнне людзей і народнага багацця, што яшчэ засталося ад часоў імперыялістычнай вайны, нямецкай акупацыі, бандыцкіх налётаў атрадаў Доўбар-Мусніцкага, Булак-Булаховіча і іншых. Зноў давялося напружваць усе сілы на барацьбу з інтэрвентамі і іх белагвардзейскімі памагатымі, нацыяналістамі.

Жыхары Шклоўскай і другіх валасцей не заставаліся ў баку ад барацьбы. На фронт адпраўляліся мабілізаваныя камуністы і беспартыйныя патрыёты, у тым ліку члены камітэта РКП(б) і Шклоўскага выканкома Савета Спіцкі, Лабузноў, Шукальскі, Казінецкі, Катовіч. На фронт ішлі многія камсамольцы, маладыя рабочыя. «Соха и молот» пісала аб провадах шклаўчан 2 верасня: «Рано в 5 часов состоялось

прощальное торжественное собрание Компарта, Комола, членов фабзавкома г. Шклова. На собрании с кратким приветствием выступил от имени Компарта Коган (старшыня к-та РКП(б).— *Рэд.*). В приветствии всех выступивших была одна мысль, пролетариат не остановится ни перед чем, только бы сохранить свою Советскую власть. Потом строем все организации со знаменами и флагами направились на стн. Шклов». У баях з інтэрвентамі загінулі шклоўскія камсамольцы А. Качурын, А. Ерухімовіч, Л. Марголін. (На жаль, устанавіць імёны ўсіх загінуўшых пакуль не ўдалося.— *Рэд.*)

Падрыхтаваў *Г. Напрэеў*

РАДКІ З ГАЗЕТ

Местечко Шклов Могилевской губ. С первых дней советской власти в местечке составился кружок любителей под режиссерством М. Макаровой, который задался просветительской целью; кружок вошел в ведение отдела народного образования и почти каждую неделю ставит спектакль. 26 января с. г. ставили пьесу Островского «Без вины виноватые». Пожелаем же успеха в этом благом начинании! Необходимо обратить особенное внимание на такие кружки, необходимо проникнуть в деревню, которая никогда не видела сцены и не имеет понятия, что такое «театр».

«Соха и Молот». 1919. 29 января.

III МАГІЛЁЎСКІ ГУБЕРНСКІ З'ЕЗД ПРАФЕСІЯНАЛЬНЫХ САЮЗАЎ

(Даклады з месцаў)

Шклов. Т. Флеер: Рабочих в Шклове насчитывается 1200 человек. На одной только писчебумажной фабрике находится 700 человек. Имеется и лесопильный завод. Писчебумажная фабрика не имеет своих представителей в Союзе профсоюзов. В Совет входит пять союзов: союз текстильщиков — 20 человек, объединенный союз рабочих, союз советских служащих, союз учителей и союз почтовых служащих. Особых комиссий, кроме комиссии по проверке трудящихся при союзах, не существует. Пока Совет объединяет 800 членов профсоюзов, но за последнее время цифра стала сильно расти.

Вступительный взнос 50 коп. Месячный членский взнос 1% зарплаты. Безработных членов профсоюзов насчитывается 120 человек. Страховой кассы нет. На писчебумажной фабрике имеется больничная касса. Тарифных ставок нет. Советские служащие имеют очень низкие тарифы, как и в волости, между тем Шклов насчитывает 15 тыс. населения. На днях открывается рабочий кооператив. Работа в Совете профсоюзов только в стадии налаживания.

«Соха и Молот». 1919. 15 января.

ДАКУМЕНТЫ СВЕДЧАЦЬ

У Дзяржархіве Магілёўскай вобл. ёсць дакументы, якія характарызуюць стан Шклоўскай папяровай фабрыкі «Спартак» у гады ўсталявання савецкай улады, яе ролю ў развіцці прамысловасці рэспублікі, звесткі па гісторыі прадпрыемства.

У дакладзе дырэктара-распарадчыка фабрыкі юрыста М. С. Айзенштадта (лістапад 1918 г.) указана, што фабрыка спачатку выпускала кардон і абгортачную паперу. Сябе не апраўдвала і была прададзена гандлёваму дому Валенберга і К°, а Крывашэін увайшоў у справу як удзельнік. 15 кастрычніка 1906 г. фабрыка была прададзена акцыянернаму таварыству рускай кардоннай і картанажнай вытворчасці, а затым здадзена ў арэнду Г. Н. Гарнштэйну. З 1910 г. пачынаецца расшырэнне вытворчасці, фабрыка пераходзіць на атапленне вугалем, устанаўліваецца дадатковае абсталяванне — паравыя катлы, два дызельныя маторы па 600 конскіх сіл кожны. Аднак даход ад прадпрыемства быў нязначны, і ў 1914 г. Гарнштэйн перадаў яго акцыянернаму таварыству, якое знаходзілася ў Петраградзе. Праўленне таварыства ведала продажам паперы, займалася забеспячэннем фабрыкі сыравінай і матэрыяламі. Мела значныя сродкі і шырока субсідзіравалася банкамі. Гэта дало магчымасць паставіць вытворчасць так, што фабрыка ў хуткім часе заняла адно з першых месцаў сярод папяровых фабрык Расіі. Яна стала выпускаць розныя гатункі паперы, пачынаючы з тонкай папяроснай (філігран) і канчаючы газетнай і грубай абгортачнай.

Фабрыка састаяла з аддзяленняў: анучасартыровачнага, ануча-прамыўнога, рольнага, папяровых машын, пакамернага і апаратурнага. Яна мела наступныя падсобныя цэ-

хі: слясарны, такарны, цяслярны, мулярны, ліцейны. Упраўленне фабрыкі складалі аддзелы: продажу, бухгалтарска-фінансавы, забеспячэння, які дзяліўся на пададдзелы: забеспячэння палівам, сыравінай і матэрыяламі.

Займаемая плошча прадпрыемства складала 20 дзесяцін, на якіх размяшчаліся вялікі фабрычны корпус, 5 драўляных і 1 мураваны дамы, школа для дзяцей рабочых, амбулаторыя, 2 магазіны, кааператыўная лаўка, іншыя гаспадарчыя пабудовы.

На фабрыцы працавала (у 3 змены) 500 рабочых і 53 служачых (лістапад 1918 г.). За месяц яны выпускалі 2200 пудоў папяроснай паперы і 2600 — курыльнай. Абсталяванне складалася з 5 паравых катлоў, 6 паравых машын, 2 дызель-матораў, 3 генератараў, 3 папераробчых машын, якія выпускалі ў суткі па 400 пудоў газетнай і пісчай паперы або па 700 пудоў абгортачнай, па 100 пудоў курыльнай паперы.

Пастановай калегіі Галоўнага ўпраўлення прадпрыемствамі па папяровай прамысловасці ў снежні 1918 г. усе справы, капіталы і іншая маёмасць фабрыкі былі аб'яўлены ўласнасцю РСФСР.

«Ударны фронт». 1963. 23 сакавіка.

* * *

На Шкловской бумажной фабрике непрерывно 144 часа в неделю работает 600 рабочих, разделившись на три смены. Основное ядро фабрики — это немногим меньше половины общего числа, мужчины — рабочие с 20 до 45-летнего возраста. Остальную часть работающих составляют женщины и небольшое число подростков.

Довольно тяжелое экономическое положение рабочих. Средний заработок рабочего 20 — 22 руб. в день. Можно себе представить, каковы условия существования многосемейных рабочих при теперешней дороговизне и несмотря на то, что многие рабочие уже успели в м. Шклове, приобретя небольшое «хозяйство», в том числе и коровенку, несносность их существования доходит до крайних пределов...

«Соха и Молот». 1919. 1 февраля.

АДЗІН З ПЕРШЫХ

Пра кіраўнікоў папяровай фабрыкі «Спартак», у тым ліку пра яе заснавальніка А. Крывашэіна, нямала сказана. А вось пра Аляксеева вядома толькі прозвішча. Ён адзін з першых кіраўнікоў фабрыкі савецкага часу. Быў прызначаны дырэктарам у 1931 г. пасля пажару на прадпрыемстве. Пад яго кіраўніцтвам папернікі дасягнулі значных поспехаў, пастаянна перавыконваючы даводзімыя заданні.

...Аляксееў 20-гадовым хлопцам пайшоў працаваць на адну з папяровых фабрык Пецярбурга. У 1914 г. рабочыя часта баставалі. Аляксееў таксама быў у іх радах, за што і быў зволены з фабрыкі. Давялося перайсці на тэкстыльную фабрыку. Але доўга на ёй не папрацаваў, бо стаў радавым царскай арміі.

Бурныя падзеі 1917 г. у Расіі заспелі яго ў Румыніі ў дзеючай арміі. Быў непасрэдным удзельнікам Кастрычніцкай рэвалюцыі. Неўзабаве Аляксееў зноў вяртаецца на папяровую фабрыку. Тут у студзені 1918 г. ён актыўна ўдзельнічае ў стварэнні атрадаў Чырвонай гвардыі. Сам прызначаецца камісарам кулямётнай каманды па змаганні з контррэвалюцыянерамі. Давялося ваяваць з белапалякамі, змагацца з бандытамі ў 1921—1922 гг. у Тамбоўскай і Варонежскай губернях.

Працуючы ў Шклове, Аляксееў становіцца ініцыятарам будаўніцтва новага цэха па выкарыстанні адходаў ільнопрадукцыі для вырабу паперы. У 1938 г. уступае ў строй новы цэх па перапрацоўцы драўлянай масы. Дзякуючы павышэнню прадукцыйнасці працы прырост зарплаты з 1930 па 1933 г. склаў 37%. Калектыў фабрыкі атрымаў Усесаюзную прэмію ў суме 10 тыс. руб. Яна была выкарыстана на паляпшэнне культурна-бытавых умоў рабочых. За 3 гады пабудаваны трохпавярховы дом на 36 кватэр, дзіцячыя яслі, сталовая, была свая прыгарадная сельская гаспадарка. 76 рабочым пажылога ўзросту дадзены дадатковыя адпачынкі да 12 дзён.

М. Ільюшэнка. «Ударны фронт». 1987. 8 верасня.

ПАВЯТОВЫ З'ЕЗД САВЕТАЎ
(Даклады з месцаў)

Шкловская волость.

Тов. Спицкий: К нашей волости принадлежат 29 деревень с 18-тысячным населением. Исполком был организован через 1,5 месяца после реоккупации...

На земельный отдел выпала обязанность по распределению земли помещиков среди неимущих крестьян. Такой земли в Шкловской волости имеется немного. Есть бывшее имение Кривошеина, в котором устроено коммунальное хозяйство фабрично-заводским комитетом Шкловской писчей бумажной фабрики. Вся земля засеяна. Для обсеменения отпущено 900 пудов. Пустующей земли не будет. Что касается отдела народного образования, то здесь нужно отметить, что школьные работники не вполне понимают своих задач, как и везде. Кроме старых школ, открыты еще 23 школы I ступени, 1 школа II ступени и 2 детских сада. Имеется библиотека с 6 тысячами книг. Имеется театр, где часто любительским рабочим кружком ставятся спектакли, на которые приглашаются крестьяне из окрестных деревень...

Что касается натурального налога, то из причитающихся на волость 500 пудов крестьяне изъявили согласие платить льном и волокном, так как хлеба у них нет. Кроме того, в волости существует особый экономический отдел, который наблюдает за домами и предприятиями Шклова, расставляет рабочих по домам буржуазии. Экономический отдел занялся было заготовкой дров для фабрики и местечка, но Гублес не отпускает средства.

Отделом актов гражданского состояния было сначало встречено сопротивление со стороны духовенства, но с 1 января с. г. все акты заключаются в отделе после того, как исполком посадил двух попов под арест...

В волости имеется земская больница; больных тифом там имеется около 45 человек. Из национализированных двух аптек образована одна советская. Теперь ощущается недостаток в медикаментах. Существует рабочая кооперация, которая субсидируется исполкомом. Особого голодного кризиса нет.

«Соха и Молот». 1919. 25 мая.

Актыўныя змагары за новы лад жыцця

БРАЎКОВІЧ Фадзей Аляксеевіч (1894, в. Слабодка Шклоўскага р-на — 1943), удзельнік Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, партыйны і савецкі дзяржаўны дзеяч БССР. Член КПСС з мая 1917. З сям'і рабочага. Закончыў Аршанскае гарадское вучылішча. З 1908 — у Копысі, рабочы кафельнага завода. З 1915 — у царскай арміі, фельчар, удзельнік першай сусветнай вайны. З лютага 1918 у Чырвонай Арміі: сакратар павятовага ваенкамата, ваенком павета. З 1921 — член Рагачоўскага павятовага камітэта партыі, з 1923 — старшыня Рагачоўскага павятовага выканкома. У 1925—1926 — народны камісар фінансаў БССР. У 1926—1932 — прадстаўнік Полацкага акружкома КП(б)Б, пастаянны прадстаўнік БССР пры Саўнаркоме СССР у Маскве, саветнік паўпрэдства СССР у Варшаве. З 1933 — дырэктар Белдзяржвыдавецтва ў Мінску, потым — дырэктар рыбгаса «Волма». Член ЦК КП(б)Б (1924—1935), член ЦВК БССР (1924—1936). У 1936 арыштаваны органамі НКУС і асуджаны да 10 гадоў заключэння. У 1956 рэабілітаваны пасмяротна.

БелСЭ. Т. 11. С. 207.

ДАМАНЬКОЎ Савелій Апанасавіч (1897, в. Хоцімка Шклоўскага р-на), удзельнік грамадзянскай вайны. Член КПСС з 1958. З бедных сялян. З 14 гадоў батрачыў у памешчыкаў і арэндатараў. З 1916 прызваны ў царскую армію. Удзельнік першай сусветнай вайны, ваяваў на Заходнім фронце. У 1918 вярнуўся на радзіму, прымаў удзел у партызанскай барацьбе супраць нямецкіх акупантаў у Беларусі. У красавіку 1919 у Магілёве дабравольна ўступіў у бронеатрад, якім камандаваў балышавік-магілёвец Н. М. Грачоў. Удзельнічаў у баях на Заходнім фронце, у жорсткім баі пад в. Тайкачы ў 25 км ад Бабруйска. У 1920—1922 — на Паўднёва-Заходнім фронце, служыў вадзіцелем у камбрыга Г. І. Катоўскага.

З 1922 працаваў шафёрам на шэрагу прадпрыемстваў, устаноў, у воінскіх часцях. У гады Вялікай Айчыннай вайны — шафёр у штабе партызанскага руху. З 1967 жыў у Маскве, персанальны пенсіянер. Аўтар успамінаў пра грамадзянскую вайну.

Даманьков С. В боях под Тайкачами//В борьбе за Советскую власть. Мн., 1967. С. 176—181.

ЕРМАКОЎ Іван Фядотавіч (1892, в. Пруднікі Гарадоцкага р-на Віцебскай вобл.), удзельнік грамадзянскай вайны, дзяржаўны і партыйны дзеяч БССР. Член КПСС з чэрвеня 1918. Закончыў настаўніцкую семінарыю. З 1915 — у царскай арміі. У 1918 — старшыня аблвыканкома ў Гарадоцкім павеце. З 1919 — у Чырвонай Арміі, палітработнік 28-й стралковай дывізіі, якой камандаваў В. М. Азін, удзельнічаў у баях на Усходнім і Паўднёвым франтах. У 1921—1923 — сакратар Гарадоцкага павятовага камітэта КП(б)Б. З 1924 — у сістэме народнай адукацыі: загадчык Магілёўскага, Мінскага акрАНА. У 1930—1931 — першы дырэктар Гомельскага педагагічнага інстытута, у 1931—1933 — рэктар Белдзяржуніверсітэта. З 1934 — начальнік палітаддзела Шклоўскай МТС, з 1935 — сакратар Шклоўскага райкома партыі, член рэўкамісіі ЦК КП(б)Б (1934—1937).

НАРБ, ф. 15, воп. 4, спр. 213, лл. 1—4; ф. 4, воп. 2, спр. 104, л. 98.

ЖДАНОВІЧ Сцяпан Навумавіч (1896, в. Баркі Шклоўскага р-на), удзельнік грамадзянскай вайны, гаспадарчы дзеяч. Член КПСС з лютага 1917. З бедных сялян. Закончыў Кіеўскую акадэмію харчовай прамысловасці (1933). З дзіцячых гадоў батрачыў, потым працаваў у Данбасе. У 1917 — у Чырвонай гвардыі. У 1918—1923 — у Чырвонай Арміі, ваяваў на Заходнім фронце, з 24 верасня 1919 — ваенны камісар 8-й, 17-й стралковых дывізій. Са жніўня 1920 — на Паўночным Каўказе, удзельнічаў у барацьбе з бандытызмам. З 1933 — у Малдавіі намеснік дырэктара кансервавага завода «1 Мая». У 1940 — упраўляючы трэста кансервавай прамысловасці Малдавіі. На I — V з'ездах Кампартыі Малдавіі выбіраецца членам ЦК КП Малдавіі. Узнагароджаны ордэнамі Леніна, Працоўнага Чырвонага Сцяга, «Знак Пашаны», медалямі. Выбіраўся дэпутатам Ціраспальскага гарсавета, член гаркома партыі. З 1966 — персанальны пенсіянер саюзнага значэння. Ганаровы грамадзянін горада Ціраспаля. Дэлегат XVII з'езда ВКП(б).

Гражданская война и военная интервенция в СССР. Энциклопедия. М., 1983. С. 119, 536.

МІРОНАЎ Дзмітрый Кірылавіч. Жа
хары Шклоўшчыны, якія бываюць у Ма
лёве, вядома, ведаюць вуліцу Міронава
звярталі ўвагу на мемарыяльную дошку
надпісам: «Міронаў Дз. К. Член КПС
Чырвонагвардзеец, актыўны ўдзельнік уст
наўлення Савецкай улады на Магілёўшч
не, дэлегат VIII з'езда РКП(б). Член а
ружнога камітэта партыі. Памёр у 1923
дзе».

Дз. К. Міронаў нарадзіўся ў 1895 г.
в. Ордаць Шклоўскага р-на. З дзесяці гад
пачаў працаваць вучнем у швейнай майст
ні. Калі пачалася першая сусветная вай
быў прызваны ў царскую армію. У 1916
зволіўшыся са службы, прыехаў у Гор
Вялікі ўплыў на фарміраванне бальшав
кай свядомасці Дзмітрыя Кірылавіча а
залі ссыльныя студэнты, якія вярнулі
ў Горкі з Сібіры пасля Лютаўскай рэвал
цыі. Дз. К. Міронаў становіцца паслядо
ным прапагандыстам бальшавіцкіх ідэй,
клікае мясцовых сялян змагацца за зямл

Пасля перамогі Кастрычніцкай рэвал
цыі пад кіраўніцтвам Дз. К. Міронава і я
таварышаў С. Д. Пагодзіна, В. І. Лубя
У. Д. Караблёва ў Горках была ўстаноўле
Савецкая ўлада. Контррэвалюцыйныя сіл
якія яшчэ засталіся, працягвалі супрац
ляцца, контррэвалюцыянеры, на чале з б
лым афіцэрам А. Падзерскім і эсерам П.
Волка, дэзарганізоўвалі работу савец
устаноў. Савецкія органы былі эвакуіра
ны ў в. Баёва. У горадзе застаўся камі
абароны, які ўзначальваў бальшавік М
сееў. Контррэвалюцыянерам удалося арыш
ваць членаў камітэта і яго кіраўнікоў і
садзіць у турму. Калі атрад Пагодзіна,
якім быў і Міронаў, падышоў да турмы,
абарону яе выступіла контррэвалюцыйн
банда. У час узброенай сутычкі загі
С. Д. Пагодзін. (Яго імя цяпер носіць ч
гуначная стн. у Горках. — *Рэд.*)

Дз. К. Міронаў

Пасля таго, як ВЦВК 11 чэрвеня 1918 г. прыняў дэкрэт аб стварэнні камітэтаў беднаты, Дз. К. Міронаў накіроўваецца для правядзення дэкрэта ў жыццё. Ён арганізоўвае камбеды, кіруе іх дзейнасцю. У сакавіку 1919 г. мясцовая партарганізацыя выбірае яго дэлегатам VIII з'езда РКП(б). Вярнуўшыся ў Горкі, Міронаў разгарнуў дзейнасць па ажыццяўленні рашэнняў з'езда. Ён выклікаў да сябе сваіх братоў Фёдара, Барыса і Аляксандра і асабіста накіраваў іх на фронт абараняць маладую Савецкую рэспубліку.

У маі 1919 г. былыя афіцэры царскай арміі Пруднікаў і Вязаў арганізавалі банду пад назвай «Зялёныя». Яны захапілі частку Гарадзішчанскай, Маслакоўскай і Нічыпаравіцкай воласцей. Пад камандаваннем Міронава банда была разбіта, яе рэшткі ўцяклі разам з атаманам.

Партарганізацыя ў 1920 г. накіроўвае Дз. К. Міронава ў Магілёў, дзе ён працуе старшынёй акруговага спажывецкага саюза, быў членам акругкома РКП(б). Многа сіл і энергіі ўкладае, працуючы на гэтай пасадзе. У халодны восеньскі дзень, выконваючы даручэнне акругкамітэта партыі, Міронаў выехаў на кані ў Чавускі павет, прастудзіўся, захварэў на запаленне лёгкіх і памёр.

Па рашэнні акругвыканкома з 1933 г. вуліца Афіцэрская ў Магілёве перайменавана ў вуліцу яго імя.

«Ударны фронт». 1968. 1 кастрычніка.

РАДКЕВІЧ Мікалай Андрэевіч (1890, Шклоў), удзельнік Кастрычніцкай рэвалюцыі, першай сусветнай і грамадзянскай войнаў. Член КПСС з кастрычніка 1918. Выхадзец з рабочай сям'і. Беларус, токар. З юнацкіх гадоў паехаў на Украіну у заработкі. У 1905 працаваў на заводзе у г. Нікалаеве. З 1911 служыў у царскай арміі. У кастрычніку 1917 удзельнічаў ва ўзброеным паўстанні ў Мікалаеве. З 1919 — у Чырвонай Арміі, ваяваў на Паўднёвым фронце.

Пасля грамадзянскай вайны вярнуўся ў Беларусь. У маі 1924 — дэлегат VIII з'езда КП(б)Б ад Магілёўскай арганізацыі. Дэлегат XIV з'езда КП(б)Б (студзень 1932) ад Чавускай арганізацыі.

НАРБ, ф. 4, воп. 2, спр. 35, л. 243.

ШАСТАКОЎ Макар Андрэевіч (1893, м. Старасселле Шклоўскага р-на), удзельнік барацьбы за Савецкую ўладу на Каўказе. Член КПСС з ліпеня 1917. З бедных сялян. Закончыў Старасельскую 4-класную школу. З 14 гадоў — рабочы Шклоўскай папяровай ф-кі, удзельнічаў у мітынгах і забастоўках, уступіў у прафсаюз. З 1914 — у царскай арміі, служыў у Петраградзе, потым на Каўказе, удзельнічаў у рэвалюцыйным руху, састаяў ў марксісцкім гуртку ваеннаслужачых. Пасля Лютаўскай рэвалюцыі 1917 — матарыст майстэрняў радыёдывізіёна, дэпутат Аляксандраўскага гарадскога Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў. Вёў агітацыйную работу ў Ціфлісе і Уладзікаўказе. З канца 1918 — у Лоры, прапагандыст і агітатар. З 1919 — у Арменіі: намеснік старшыні Джалал-Алгійскага павятовага рэўкома, дырэктар Алаведскага медкамбіната, старшыня Алаведскага саўнаргаса Ларыйскага павета. Дэлегат IX Усерасійскага з'езда Саветаў (снежань 1921).

У паслярэвалюцыйны перыяд — на кіруючай гаспадарчай рабоце. Неаднаразова выбіраўся членам ЦК КП Арменіі. Апошнія гады жыў у Тбілісі, персанальны пенсіянер.

Л. Аксёнаў

...АРАКІ СА ШКЛОЎШЧЫНЫ Ў ПЕРШУЮ СУСВЕТНУЮ ВАЙНУ, ...ТАЎСКАЙ І КАСТРЫЧНІЦКАЙ РЭВАЛЮЦЫЯХ, ГРАМАДЗЯНСКУЮ ВАЙНУ

...МАТРОС З «АЎРОРЫ». Пры спатканні ...Канстанцінам Сямёнавічам Бакуновічам ...е нагадалася памятная для шклаўчан сустр...а вясной 1966 г. з першым камісарам ...йсера «Аўрора» Аляксандрам Віктаравіч... Белышавым і двойчы Героем Савецкага ...юза лётчыкам дальняй бамбардзіровачнай авіяцыі Васілём Мікалаевічам Осіпавым. Гэтая сустрэча звяла былых разведчыкаў і воінаў.

У многіх прысутных тады ў клубе папяровай фабрыкі «Спартак» навярнуліся слёзы. А. В. Белышаў сустрэў былога матроса крэйсера «Аўрора» шклаўчаніна К. С. Бакуновіча, а В. М. Осіпаў — свайго былога механіка Васіля Русакова, таксама шклаўчаніна.

К. С. Бакуновіч

Канстанцін Сямёнавіч многае што прыгадаў са свайго багатага жыцця, з таго часу, калі «Аўрора» зрабіла выстрал — сігнал да штурму Зімняга ў кастрычніку 1917 г.

...Навагрудчына дарэвалюцыйных часоў. Вацька з маткаю не маглі пракарміць вялікую сям'ю. І яму, дзесяцігадоваму падлетку, давялося пайсці працаваць парабкам да кулака. А далей — блуканне па пакутах. У пошуках заробку ездзіў з горада ў горад. Працаваў у прыватнікаў у Гомелі, Вільні. Усюды глядзеў на жыццё вачыма пакорлівага сялянскага юнака, які вызначаўся працавітасцю і цікаўнасцю.

Інакш сустрэла яго рабочая Рыга, дзе Косця трапіў на інструментальны завод. Наступова сялянская рахманасць выціскалася рабочай бунтарнасцю, жаданнем пастаяць за сябе. Гэтая эвалюцыя адбывалася пад уплывам кадравых рабочых.

Потым Канстанцін Сямёнавіч прыпамінае сваю службу на крэйсеры «Аўрора». Грымнула першая сусветная вайна. Яна многім перайначыла лёс. Канстанцін разам з інструментальным заводам з Рыгі эвакуіруецца на Волгу. Але там доўга не затрымліваецца. Восенню 1914 г. ён прызываецца ў армію і трапляе ў Кранштадт, дзе вясной 1916 г. залічваецца ў каманду крэйсера «Аўрора».

І вось наступілі кастрычніцкія дні 1917 г. Матросы крэйсера былі настроены на рэвалюцыйнаму. Калі наступіў момант аказаць падтрымку рэвалюцыйнаму Петраграду, афіцэры «Аўроры» адмовіліся кіраваць камандай. Гэтую місію прынялі на сябе бальшавікі на чале з А. В. Белышавым. Крэйсер увайшоў у Няву і накіраваўся да Зімняга.

...Сігнальны выстрал «Аўроры» даў дыханне рэвалюцыі. Яна павінна была прайсці па краіне і замацаваць уладу рабочых і сялян. З такой нагоды многія матросы «Аўроры» пакінулі палубу і панеслі рэвалюцыю ў розныя канцы краіны, пракладаючы ёй шлях са зброяй у руках. Сярод іх быў і Бакуновіч.

Наступіў загад ліквідаваць стаўку Духоніна і Карнілава ў Магілёве. Гэта было даручана рэвалюцыйным атрадам матросаў і салдат пад кіраўніцтвам Крыленкі. Удзельнікам тых падзей быў і Канстанцін Бакуновіч, матрос з «Аўроры».

Потым нялёгкія баявыя дарогі грамадзянскай вайны. Бакуновіч ваюе ў дэсантным атрадзе супраць Калчака, удзельнічае ў баях пад Царыцыным супраць Дзянікіна. Быў паранены. Пасля давялося ваяваць з бандытамі.

Наступіў мірны час. І Канстанцін Сямёнавіч змяніў матроскі бушлат на рабочую спяцоўку чыгуначніка. Матрос з «Аўроры» 30 гадоў працаваў пуцявым абходчыкам на станцыі Шклоў. Пад час святкавання 49-й гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі наведаў свой крэйсер «Аўрора», камандзір якога падараваў яму здымак з надпісам: «Ветэрану чырвонасцяжнага крэйсера «Аўрора», удзельніку штурма Зімняга палаца Бакуновічу Канстанціну Сямёнавічу ад асабовага саставу крэйсера «Аўрора».

Л. Анціпенка. «Ударны фронт». 1966. 24 лістапада.

* * *

Напярэдадні першай сусветнай вайны ў армію былі прызваны тысячы шклаўчан: хто ў пяхотныя часці, хто ў артылерыйскія, а многія ў марфлот. Навуковы супрацоўнік Цэнтральнага ваенна-марскога музея ў С.-Пецярбургу І. Я. Краўцоў называе імёны маракоў, якія ён знайшоў у музеі, а таксама ў архіўных справах РДВА, РДА ВМФ, некаторых іншых. Поўных звестак пра ўдзельнікаў першай сусветнай вайны, рэвалюцый 1917 г., грамадзянскай вайны знайсці, на жаль, не ўдалося.

АБОЗОВ Мартын Антонович, 1889, д. Городец Любиничской в. На февраль 1921 — мастеровой артдивизиона Кронштадтской крепости, участник обороны Петрограда в 1919 г.

АВКСЕНТЬЕВ Александр Захарович, 1896, д. Ордать, призыв 1916. Участник первой мировой

Ф. М. Волкаў

и гражданской войн. Окончил в Кронштадте школу писарей и судовых содержателей Балтфлота, служил на эсминце «Забияка». Участвовал в Октябрьском вооруженном восстании в Петрограде и подавлении мятежа Керенского-Краснова 25.10.—1.11.1917, в Ледовом походе кораблей из Гельсингфорса в Кронштадт 10—16.04.1918.

АДАМОВ Гавриил, 1898, д. Тросно (Тройца?) Шкловской в., призыв 1914, участник первой мировой войны. Окончил фельдшерскую школу, в 1919—1920 служил лекарским помощником в 508-м полку 57-й сд, прошел с боями против белополяков от Калинкович и Речицы до Западного Буга. Не раз отмечался в приказах за храбрость.

АЗАРОВ Тит Иванович, 1893, призыв 1915, д. Окуневка Городищенской в. Участник первой мировой и гражданской войн — матрос линкора «Петропавловск». С отрядом революционных моряков линкора сражался на улицах Кронштадта по ликвидации мятежников в марте 1921 г.

АКСЕНОВ Денис Иванович, 1898, д. Доманы Ничипоровичской в. Участник гражданской войны. На 18.08.1920 значился номерным 13-й батареи 2-го адн Кронштадской крепости.

АЛАДЬЕВ Василий Ильич, 1890, призыв 1911, д. Слободка Старосельской в., окончил сельскую школу, работал старшим машинистом на фабрике. Участник первой мировой и гражданской войн. Демобилизован в 1918 г. из Балтфлота, 27.09.1920 вторично призван — в Кронштадтскую морскую базу. 1.12.1920 назначен машинистом канлодки «Хивинец».

БАЙДОВ Иван Самойлович, 1891, призыв 1912, д. Бомони (?) Ничипоровичской в. Участник первой мировой и гражданской войн. На 31.01.1921 значился красноармейцем 561-го полка.

БИЗУНОВ Панкрат Максимович, 1889, д. Заболотье Ничипоровичской в., призыв 1910. Участник первой мировой и гражданской войн. На 31.01.1921 значился телефонистом 560-го полка 187-й осбр Кронштадтской крепости.

БРИЧКОВ Иван Григорьевич, 1895, д. Ходулы Любиничской в., призыв 1915. Участник первой мировой и гражданской войн. Вторично призван 6.10.1920 в Днепровскую военную флотилию, значился в Переходящей роте.

ВОЛКОВ Федор Николаевич, 1897, д. Рамшино Черноручской в., призыв 1916. С 6.12.1916 г. — в Псковской школе прапорщиков. 30.10.1917 на фронте ранен, подвергся двум газовым атакам немцев. С 15.06.1918 г. командир 2-го батальона 2-го Оршанского полка, вошедшего в 17-ю сд. Отличился в боях с белополяками, награжден орденом Красного Знамени. После гражданской войны остался кадровым командиром Красной Армии, окончил Военную Академию, командовал войсковыми соединениями в звании полковника. Начало Великой Отечественной войны встретил в Прибалтике, с боями отступал через родные места Шкловщины. Участник Смоленского сражения. Пропал без вести в осенних боях 1941 г.

ВОСТРЯКОВ Петр Захарович, 29.07.1881, уроженец Шкловской в., с 1904 — в артиллерийской команде, демобилизован в 1906 г. Вторично призван в 1914. Участник первой мировой и гражданской войн. 4.10.1916 демобилизован после контузии на фронте с должности старшего фейерверкера — командира взвода Кронштадтской крепостной артиллерии. С 16.04.1918 — командир взвода батареи 151-го полка 17-й сд, освобождал от немцев Белоруссию, воевал против белополяков.

ГАВРИЛОВ Павел Прокофьевич, д. Тереховы Пруды Ничипоровичской в. Участник первой мировой и гражданской войн — боцман подводной лодки «Волк» Балтфлота. В 1919 — в составе экспедиционных отрядов моряков.

ГЛУШАНКОВ Сергей Яковлевич, 1884, д. Ордать (Шкловский р-н), призыв 1905. Участник первой мировой и гражданской войн. Окончил в Кронштадте Минную школу — минер Балтфлота. Вторично призван 24.06.1919 — минер тральщика «Клюз» Балтфлота.

ГОЛОСОВ Никита Михайлович, 1883, г. Шклов, призыв 1904, в 1920 — завхоз политотдела ДВФ, с 4.03.1921 — повар штаба отряда судов охраны Днепра.

ГОРДЕЕВ Семён Петрович, 1894, д. Заходы Ничипоровичской в., призыв 1914. Участник первой мировой и гражданской войн. Вторично призван в 1920—560-й полк 187-й осбр.

ГОРЛАЧЕВ Григорий Николаевич, 1893, д. Заходы Ничипоровичской в., призыв 1914. Участник первой мировой и гражданской войн. Вторично призван в 1920—560-й полк 187-й осбр.

ГРИГОРЬЕВ Тимофей Емельянович, 1890, д. Любиничи, призыв 1911. Участник строительства оборонительных сооружений Кронштадтской крепости.

ГРИЩЕНКОВ Александр Андреевич, 1896, с. Каменная Лава (ныне Шкловского р-на), призыв 1916. Участник первой мировой и гражданской войн — машинист 2-й статьи крейсера «Громобой», перехода из Гельсингфорса в Кронштадт 26—27.11.1917 для защиты революции.

ГРОМОВ Антон Андреевич, 1895, д. Городище, призыв 1915. Участник первой мировой и гражданской войн — в составе Кронштадтской крепостной артиллерии, в 1920 — наводчик батареи форта РИФ (Кронштадт). 18.03.1921 пропал без вести в Кронштадтском мятеже.

ГУСЬКОВ Иван Федорович, 1899, д. Сметаничи Шкловского р-на, призыв 1919. Участник гражданской и ВОВ. 7.05.1919 зачислен в 151-й полк 17-й сд, участвовал в боях с петлюровцами, бандами у Мозыря и в Украине, в 1920 — против белополяков в районе ст. Шатилки и в наступлении от Днепра до Западного Буга и Варшавы красноармейцем комендантской команды 151-го полка. Погиб на фронте ВОВ; его семью и детей сожгли фашисты в д. Сметаничи вместе с ее жителями.

ГУРЕНКОВ Иван Степанович, 1891, д. Ст. Водва, призыв 1912. Участник первой мировой и гражданской войн. 15.04.1919 вступил добровольцем в 151-й полк 17-й сд, воевал в его составе против петлюровцев в Белорусском Полесье и в Украине, в 1920 — против белополяков красноармейцем команды конных разведчиков.

ДИЩЕНКО Петр Андреевич, 1900, с. Черноручье. Участник гражданской войны — 559-й полк 187-й осбр.

ДЫМКОВ Захар Прокофьевич, 1895, Шкловская в., призыв 1915. В 1916 окончил Машинную школу Балтфлота (Кронштадт). Служил кочегаром крейсера «Рюрик», в 1920 — кочегаром эскадренного миноносца «Меткий» Балтфлота.

ДОЛИМАЕВ Степан Митрофанович, 1892, Черноручская в., призыв 1914. Окончил в Кронштадте Машинную школу Балтфлота, участник первой мировой войны. Служил кочегарным старшиной линкора «Император Павел I» (с 16.04.1917 — «Республика»). Участник ледового похода из Гельсингфорса в Кронштадт 5—10.04.1918 и обороны форта ИНО в апреле 1918. На 14.08.1918 — в 7-й роте линкора.

ЕВСЕЕВ Антон Елисеевич, 1895, д. Ничипоровичи, призыв 1915. Участник первой мировой и гражданской войн. На 23.08.1920 значился красноармейцем 560-го полка 187-й осбр.

ЕГОРОВ Гавриил Давыдович, 1896, д. Ст. Водва, призыв 1916. Участник первой мировой, гражданской и ВОВ. 31.07.1919 вступил в 151-й полк 17-й сд красноармейцем команды конных разведчиков, воевал против белополяков. Погиб на фронте ВОВ.

ЕРМОЛЕНКО Никифор Дмитриевич, 1901, д. Городец Любиничской в. С 1.04.1918 — в партизанском отряде С. И. Абрамовича, преобразованного в 161-й полк, отличился в бою в д. Камень (Лепельский р-н). 29.09.1919 — ранен. Был представлен к ордену Красного Знамени.

ЖУДРО Анатолий Николаевич, 1891, д. Высокое Шкловской в., призыв 1912. Участник первой мировой войны, в 1918 демобилизован, но сразу вступил добровольцем в погранслужбу Западной завесы на демаркационной полосе с немцами. В 1919 был начальником заставы 9-го пограничного полка (2-й батальон), воевал против петлюровцев на участке Мозырь — Овруч, белополяков на Пинском и Синявском боевых участках.

ЖУРАВСКИЙ Василий Максимович, 1897, д. Хилец Старосельской в. Участник гражданской войны (ученик трюмного машиниста эскадренного миноносца «Автроил» Балтфлота). 27 декабря 1918 г. попал в плен на захваченном английскими кораблями эсминце и передан буржуазным властям Эстонии. 3—4 февраля 1919 г. 36 советских моряков были расстреляны эстонскими карателями на о. Найссар (Нарген), в числе расстрелянных был и В. М. Журавский.

ЖУРАВСКИЙ Алексей Максимович, 1896, д. Хилец Старосельской в. (Шкловский р-н), призыв 1916. Участник первой мировой и гражданской войн на Балтфлоте. Вторично призван 4.09.1920 в морской отряд Переходящих команд (Кронштадт), 1.02.1920 назначен на транспорт «Сухона».

ЗАБЕНЬКОВ Григорий Прокофьевич, 6.01.1890, д. Окуневка Городищенской в., призыв 1911. На 2.02.1921 красноармеец комендантской команды штаба 187-й осбр, участник подавления Кронштадтского мятежа.

ИВЧЕНКО Степан Васильевич, 1898, д. Клепиничи Черноручской в. С 13.10.1918 — пулеметчик 2-й роты 151-го полка. Его боевая деятельность ставилась в пример красноармейцам.

ИЛЬЮШКОВ Федор Иванович, 1899, д. Плещицы Ничипоровичской в. Участник гражданской войны — красноармеец 560-го полка 187-й осбр.

КАЛАЧЕВ Афанасий Егорович, 1891, д. Переponенки (?) Шкловской в., призыв 1912. Участник первой мировой и гражданской войн. На 31.01.1921 — красноармеец 560-го полка 187-й осбр. Кронштадской крепости. Полк участвовал на стороне мятежников в марте 1921.

КАЗАКОВ Харитон Иванович, 1893, д. Боровишино Черноручской в., призыв 1914. Участник первой мировой и гражданской войн — матрос Балтфлота на линкоре «Петропавловск». На 8.08.1921 значился в списках линкора «Марат» (бывший «Петропавловск»).

КАЗИМИРОВ Трофим Филиппович, 1898, в. Евдокимовичи Ничипоровичской в. Участник гражданской войны. На 17.08.1920 — номерной 11-й батареи 3-го адн Кронштадтской крепости.

КИСЕЛЕВ Василий Семенович, д. Чигири (Шкловский р-н). Участник первой мировой и гражданской войн — моряк Балтфлота. Демобилизован в 1918, вторично призван 28.10.1920 и назначен писарем Берегового отдела Балтфлота (в Кронштадте). На 26.02.1921 значился писарем комиссии по приему молодого пополнения.

КОВАЛЕВ Николай Павлович, 1895, призыв 1915. В 1920 вторично призван из Черноручской в. в Береговой отдел Балтфлота в Кронштадт; окончил в Кронштадте Машинную школу. Участник первой мировой и гражданской войн. 9.06.1920 из 1-го флотского полуэкипажа (Москва) направлен в Отдельный отряд главного минера Кронштадтской морской базы. 17.03.1921 пропал без вести в ходе Кронштадтского мятежа.

КОЗЫРЕВ Роман Степанович, 1900, д. Путники (?) Любиничской в. Участник гражданской войны. В 1921 служил номерным батареи 3-го адн Кронштадтской крепости. 18.03.1921 пропал без вести во время Кронштадтского мятежа.

Я. П. Малахаў

КОЗЛОВ Федор Маркович, 1896, д. Займище Ничипоровичской в. В 1918 — партизан, затем красноармеец 3-го Западного батальона (Елец), с 1.03.1918 — красноармеец 4-й роты 151-го полка, в составе которого воевал в 1919—1920 гг.

КОЗЛОВ Антон Иванович, 1891, Черноручская в. В 1912 призван в Балтфлот, в 1918 демобилизован, в 1920 воевал в составе ДВФ против белополяков и банд в Белоруссии и в Украине.

КОНОВАЛОВ Филипп Захарович, 1896, д. Слободка Черноручской в., призыв 1914. Участник первой мировой и гражданской войн (старший машинист эсминца «Автроил»). На нем участвовал в Ледовом походе из Гельсингфорса в Кронштадт с 10 по 19.04.1918, в постановке минного заграждения у Шепелевского маяка 8.12.1918.

Вместе с остальными моряками экипажа «Автроил» был взят в плен и передан англичанами эстонским буржуазным властям. В начале февраля 1919 моряки были расстреляны.

КОЗАКОВ Ефрем Иванович, 1895, д. Радишено Городищенской в. В 1918 окончил школу мотористов-подводников в Петрограде. В 1919 защищал город от войск Юденича мотористом 7-го дивизиона дозорных катеров.

КОЗЫРЕВ Семен Васильевич, 1896, г. Шклов, призыв 1917. С 30.05.1918 — доброволец 151-го полка 17-й сд. В боях 1919 отличился командиром взвода под Мозырем против петлюровцев, под Лунинцем, а весной 1920 г. на Березине у стн. Шатилки против белополяков. За умелое командование и героизм в боях награжден серебряными часами, отмечен благодарностями в приказах.

КРЮЧКОВ Петр Давыдович, 1901, Шкловская в., призыв 1920. На 13.01.1921 значился боцманом плав. средств Шлиссельбургской крепости.

КРЫЛЬЦОВ Егор Леонтьевич, 1899, д. Ничипоровичи. Весной 1918 вступил в партизанский отряд против немецких оккупантов, затем зачислен в 3-й запасной батальон (г. Елец), откуда с 12.08.1918 — красноармейцем 151-го полка 17-й сд. Участник освобождения Белоруссии от немцев в конце 1918 и боев с петлюровцами, стрекопытовцами и белополяками в 1919 — 1920.

КУЛЬКОВ Тимофей Митрофанович, 1899, д. Ст. Водва. Участник гражданской и ВОВ. 1.03.1919 из партизанского отряда добровольно вступил в 4-ю роту 151-го полка 17-й сд, воевал в Белорусском Полесье и в Украине, против немцев, гайдамаков, петлюровцев и белополяков, в 1920 наступал до Западного Буга и Варшавы. В 1941 призван на фронт, погиб в бою.

КУЛЬКОВ Николай Митрофанович, 1897, д. Ст. Водва. Участник гражданской войны. 1.06.1918 добровольцем вступил в 151-й полк 17-й сд; командиром взвода 4-й роты сражался в Белорусском Полесье и на севере Украины, в 1920 — в наступлении от Днепра до Буга и Варшавы.

КУТКЕВИЧ Василий Яковлевич, 1901, г. Шклов, призыв 1921. Санитар 1-го Балтийского флотского экипажа (Кронштадт), на 8.04.1922 значился в отпуске в г. Шклов.

ЛАПАЕВ Иосиф Андреевич, 1894, д. Добрейка, призыв 1916. Участник первой мировой войны во флоте, в 1918 демобилизован. 21.07.1920 вторично призван в Кронштадт.

ЛЕГЕРОВ Василий Иванович, 1891, д. Потаново Ничипоровичской в. Участник гражданской войны, окончил церковноприходскую школу. На 31.01.1921 значился телефонистом 560-го полка 187-й осбр.

ЛОСЕНКОВ Терентий Иванович, Черноручская в. В 1920 воевал против белополяков и банд в Белоруссии и в Украине.

ЛОПУШКИН Тимофей Степанович, 1891, д. Подгайцы Ничипоровичской в. Участник гражданской войны — красноармеец хозяйственной команды 560-го полка 187-й осбр.

ЛУКАШЕНКО Трофим Прохорович, 1891, с. Александрия Старосельской в., призыв 1912. Участник первой мировой и гражданской войн. На 31.01.1921 значился оружейным инструктором 560-го полка 187-й осбр. В дни Кронштадтского мятежа 560-й полк находился в Кронштадте.

МАЛАХОВ Егор Платонович, 1901, с. Водва. Участник гражданской войны. 15.02.1919 добровольцем вступил в 4-ю роту 151-го полка 17-й сд, воевал против петлюровцев у Мозыря и Овруча, против белополяков у Пинска, в 1920 наступал до Буга и Варшавы. Попал в плен, бежал. После окончания войны активно участвовал в колхозном строительстве, был избран председателем колхоза. В 1939 мобилизован в Красную Армию, участвовал в освобождении Западной Белоруссии. После демобилизации, с конца 1939 и до 1941, работал председателем колхоза в Каменнолавском сельсовете. С 1941 по 1944 — на фронтах Великой Отечественной войны. С 1944 — председатель колхоза в Шкловском р-не.

МАЛОЛЕТКО Клементий Владимирович, 1891, д. Литовск Черноручской в., призыв 1912. Участвовал в первой мировой войне и революции (кочегаром 1-й статьи на крейсере «Громобой»).

МОЛЧАНОВ Иван Иванович, 1895, д. Старосельe Любиничской в., призыв 1915. Участник первой мировой и гражданской войн. С 1919 — красноармеец команды конных разведчиков 151-го полка 17-й сд.

МАЛАШЕНОК Марк Корнеевич, 1891, д. Овсянки Городищенской в., призыв 1921. Участник первой мировой и гражданской войн, моряк Балтфлота. В 1919—1920 — в составе Днепровской военной флотилии (ДВФ), воевал против деникинцев, петлюровцев, белополяков и банд на Днепре и Припяти.

МАРТЫНОВ Борис Мартынович, 1890, д. Старосельe Любиничской в. В 1919 призван в 187-ю осбр Кронштадтской крепости, участник обороны Петрограда от войск ген. Юденича. 187-я осбр участвовала в разгроме Кронштадтского мятежа в марте 1921.

МЕЛЬНИКОВ Афанасий Михайлович, 1898, д. Ст. Водва. Участник гражданской войны. 1.06.1918 добровольцем вступил в 4-ю роту 151-го полка 17-й сд и сражался с врагами Советской власти и интервентами в Белорусском Полесье и на севере Украины, в 1920 — против белополяков.

МЕЛЬНИКОВ Тимофей Михайлович, 1900, д. Ст. Водва. Участник гражданской войны. 20.01.1919 добровольцем вступил в 4-ю роту 151-го полка 17-й сд, воевал в Белорусском Полесье и на севере Украины, в 1920 — против белополяков.

МИНКЕВИЧ Иван Евгеньевич, 1894, Шкловская в. Участник первой мировой и гражданской войн. Окончил медицинский факультет Казанского университета, в 1916 добровольцем ушел на фронт в отряд Красного Креста. С 1917 — фельдшер лазарета Морской крепости Петра Великого (г. Ревель), 1-го батальона морской Моонзундской артиллерийской позиции обороны Финского залива; участник боя 3.10.1917 у мыса Ориссар острова Эзель с немецкими кораблями, а на второй день в проливе Большой Зунд. Врач 26-го участка строительства Морской крепости Петра Великого. С 9.04.1918 — врач Оршанского отряда Красной армии, врач 151-го полка 17-й сд.

МИЛЬТО Яков Васильевич, 1894, д. Старосельe, призыв 1914. Участник революций 1917, первой мировой и гражданской войн, в мае 1917 на фронте избран секретарем полкового комитета. С 1919 — в 151-м полку 17-й сд, сражался против петлюровцев, банд и белополяков.

МОИСЕЕВ Иван Андреевич, 1889, д. Старосельe Любиничской в. Участник гражданской войны — красноармеец продовольственного транспорта штаба 187-й осбр. Участник подавления Кронштадтского мятежа.

НИКИТИН Георгий Петрович, 1896, д. Словени Любиничской в., призыв 1916. Участник первой мировой и гражданской войн; с 10.05.1918 — красноармеец команды конных разведчиков 151-го полка.

НИКИТИН Михаил Петрович, 1895, д. Словени Любиничской в., призыв 1915. Участник первой мировой и гражданской войн. С 1.12.1919 — красноармеец команды разведчиков 151-го полка.

ОБЛАЩИКОВ Федор Петрович, 2.07.1891, д. Водва (ныне Шкловский р-н), призыв 1918. Участник гражданской войны. На 2.02.1921 значился канониром (арт. специальность) 4-го адн Кронштадтской крепости (на форту РИф) в батарее № 11. 17.03.1921 пропал без вести во время Кронштадтского мятежа.

ОЛЕЙНИК Василий Георгиевич, 1893, д. Сметаничи, призыв 1914. Старший матрос, участник первой мировой войны в Балтфлоте, с 10.05. 1920 — на канлодке «Мощный» ДВФ. Участвовал в боях против белополяков в Трипольском прорыве, освобождении Киева, Наровли, Мозыря, Петрикова.

ОСТРОХОВИЧ Василий Николаевич, д. Словени Любиничской в. С 23.09.1918 — красноармеец 151-го полка. На 15.02.1920 — в хозяйственной части полка.

ПЕТЕРБУРГСКИЙ Александр Иванович, 1896, с. Любиничи, призыв 1916. Участник первой мировой и гражданской войн. В 1919 — пулеметчик бронепарохода «Трахтомиров» ДВФ, воевал против белополяков на Припяти у Петрикова и против банд атамана Струка у Чернобыля.

ПИСКУН Петр Семенович, г. Шклов. Участник первой мировой и гражданской войн. Работал на Киевском заводе «Арсенал», участвовал в восстании против гайдамаков, был начальником артиллерии 2-й бригады кораблей Днепровской флотилии, участвовал в боях против банд Зеленого у Триполя, мятежных войск Григорьева у Черкасс (май 1919), белополяков на Припяти (июль и сентябрь 1919), деникинцев у Екатеринослава (август 1919). Исполнял обязанности политкома бригады, начальника бригады, начальника боевого участка Припятского р-на (Мозырь — Туров).

ПРОШИН Игнат Моисеевич, 1893, д. Плещицы Ничипоровичской в., призыв 1914. Участник первой мировой и гражданской войн. Вторично призван в 1920 — красноармеец 560-го полка 187-й осбр Кронштадтской крепости.

ПРАНТИН Федор Моисеевич, 1898, д. Плещицы Ничипоровичской в. Участник гражданской войны — солдат 560-го полка 187-й осбр.

ПРУДНИКОВ Сергей Климович, 1895, д. Овсянки Городищенской в., призыв 1915. Участник первой мировой войны и революции 1917 (кочегар 2-й статьи линкора «Севастополь»).

РЯЗВЯЗНЫЙ Лев Федорович, 1894, г. Шклов. Участник первой мировой войны, с 28.09.1919 — пулеметчик 3-й роты 151-го полка, отличился во многих боях с белополяками в Белоруссии.

САВВА Александр Федорович, 1899, д. Стайки (Шкловский р-н). Участник гражданской войны. На 5.11.1920 значился писарем-телефонистом Кронштадтского р-на Службы связи Балтийского флота.

СЕРГЕЕВ Агей Петрович, 1894, д. Городец, призыв 1915. Участник первой мировой войны на Балтийском море. В 1920 — повар штаба 1-го дивизиона судов ДВФ, затем кочегар штабного судна «Пинск», участник боев по освобождению от белополяков Мозыря, Петрикова, Турова.

СЕРБАЕВ Петр Кузьмич, 1889, д. Завороты. Старший повозочный 560-го полка, участник пер-

вой мировой и гражданской войн; на февраль 1921 — в Кронштадтской крепости.

СИДОРОВ Прокофий Ермолаевич, 1895, д. Путники Любиничской в., призыв 1915. Участник первой мировой и гражданской войн — кочегар 1-й статьи линкора «Севастополь».

СИДОРОВ Поликарп Захарович, 1890, д. Окуневка Городищенской в. Участник первой мировой и гражданской войн. На 31.01.1921 значился старшиной хозяйственной команды 560-го полка 187-й осбр.

СИКОРСКИЙ Сергей Григорьевич, 1892, Староселькая в., призыв 1913. Участник первой мировой и гражданской войн. На 16.06.1919 значился лекарским помощником Кронштадтского Морского госпиталя, действовал на фронте под фортом Красная Горка.

СОТНИКОВ Федор Макарович, 1896, д. Ржавцы Любиничской в., призыв 1917. Участник гражданской войны на Восточном, Южном и Западном фронтах в 1917—1920, дважды ранен, матрос Балтфлота и Днепровской военной флотилии.

СОХРИН Лендер, г. Шклов. С 14.01.1919 в хозкоманде 149-го полка 17-й сд.

СУЩИНСКИЙ Николай Николаевич, 1890, д. Плещицы Ничипоровичской в., призыв 1911. Участник первой мировой и гражданской войн, отмечен Георгиевскими крестами. С 12.06.1918 в 151-м полку, на 1.01.1920 значился начальником конной разведки полка, представлен к ордену Красного Знамени.

Примечание. До призыва работал народным учителем народного училища. Призван как ратник 29.03.1911; поручик 21-го Сибирского пехотного полка, по 15.08.1917 — командир роты на фронте, с 1.06.1918 — начальник конной разведки Ростовского пехотного полка; в 1917 окончил Казанское военное училище.

ТАРАСОВ Лазарь Петрович, 1891, д. Староселье. Участник гражданской войны. На 2.12. 1921 значился красноармейцем 187-й осбр., участник подавления Кронштадтского мятежа.

ТИХОНОВ Константин Никитович, 1894, д. Городец Любиничской в. Участник первой мировой и гражданской войн. С 19.03.1918 — в партизанском отряде С. И. Адамовича. В бою 29.09.1919 в д. Каменка ранен, попал в плен, бежал; был представлен к ордену Красного Знамени.

ТОДОРЕНКО Елисей Иванович, 1896, д. Ст. Водва, призыв 1916. Участник первой мировой и гражданской войн. В 1917 в составе 171-го запасного пехотного полка участвовал в Петрограде в свержении царского самодержавия, затем — в июльской вооруженной демонстрации, в октябре 1917 с остатками полка — в свержении Временного буржуазного правительства в Петрограде. В 1918 в составе 1-го революционного отряда красногвардейцев действовал против белых генералов на Тамбовщине. Оказавшись дома, весной 1918 вступил в г. Горки в партизанский отряд Погодина, а 1.05.1918 с отрядом влился в 151-й полк 17-й сд и назначен командиром расчета станкового пулемета, воевал под Мозырем и Овручем против немцев, гетманцев, петлюровцев, белополяков. В начале июня 1921 после тяжелой болезни демобилизован из Красной Армии.

ТОДОРЕНКО Иван Данилович, 1899, д. Ст. Водва. Участник гражданской и Великой Отечественной войн. В 1919 добровольно вступил в 151-й полк 17-й сд, воевал красноармейцем с немцами, гайдамаками, петлюровцами, белополяками в Белоруссии и в Украине. В 1941 призван в Красную Армию, на фронте пропал без вести.

УСТИНОВ Матвей Сергеевич, 1899, д. Городец, Любиничской в. С 1.04.1918 — в партизанском отряде С. И. Абрамовича. За бой в д. Каменка против белополяков 29.09.1919 представлен к ордену Красного Знамени: в том бою был ранен, взят в плен белополяками, из плена бежал.

ФУРЕНКОВ Михаил Дмитриевич, 1888, д. Шостаки Городищенской в., призыв 1914. Участник первой мировой войны и обороны Петрограда в 1919. На сентябрь 1920 — в 5-й роте 560-го полка 187-й осбр Кронштадтской крепости.

ХАРТОВ Павел Антонович, 1894, д. Займище Ничипоровичской в., призыв 1914. Участник первой мировой и гражданской войн, с 17.05.1919 — в команде конных разведчиков 151-го сп.

ЧУМАКОВ Игнат Кириллович, 1891, д. Озеры Ничипоровичской в. Участник первой мировой войны — рулевой; в 1920 — в составе Днепровской военной флотилии.

ШАРАНДИНОВ Антон Михайлович, 1889, Ничипоровичская в. Участник гражданской войны, на 31.01.1921 значился красноармейцем 560-го полка 187-й осбр.

ШЕБЕКО Николай Панкратьевич, 1899, д. Клепиничи Черноручской в. С 17.11.1918 — санитар 2-й роты 151-го полка, отмечался в приказах за бесстрашие при спасении раненых.

ШИБАЙЛОВ Яков Никитич, д. Рыжковичи, на январь 1919 значился письмоводителем штаба 151-го полка.

ШИЛОВ Иван Павлович, 1898, д. Ст. Водва. Участник гражданской войны. 1.06.1918 добровольцем вступил в 151-й полк 17-й сд, воевал в Белоруссии и на севере Украины в 1919, против белополяков в 1920.

ШАВИНСКИЙ Николай Федорович, г. Шклов. Участник первой мировой войны. С 24.10.1919— помощник делопроизводителя хозяйственного управления 151-го полка.

ШИЛОВ Тимофей Елисеевич, 1889, д. Займище Ничипоровичской в. С весны 1918 — партизан 3-го Западного батальона, с 4.09.1918 — солдат 4-й роты 151-го полка.

ЯКУБЕНКО Андрей Петрович, 1890, д. Заворотня Ничипоровичской в. Участник первой мировой и гражданской войн. На 31.01.1921 значился красноармейцем 560-го полка 187-й осбр.

На дэмаркацыйнай лініі 1918 года

Согласно Брестского договора 1918 года по Днепру в Шкловщине пролегла демаркационная линия между немецкими и советскими войсками и властями. Для охраны демаркационной линии был сформирован 5-й Оршанский район пограничной охраны, контролировавший участок длиною в 150 верст. Район делился на подрайоны и более мелкие подразделения, именовавшиеся дистанциями. Так, 1-я дистанция 1-го подрайона располагалась в предместье Заречье, что близ Шклова. Имелось 4 подрайона.

Первым организатором 5-го района с 29 мая 1918 года стал Лимантов Александр Александрович, его помощником — С. М. Фортини, оба ранее служили в Отдельном корпусе пограничной стражи.

К 1 августа 1918 года в районе насчитывался 161 пограничник из добровольцев в основном Курской губернии. Стали поступать и местные жители. 5-й Оршанский район пограничной охраны делился на 4 подрайона, подрайон — на 3 дистанции (их названия — от пунктов местности, где проживали начальники дистанций). Дистанции делились на заставы, их по штатам положено было иметь 56.

С прибытием в Оршу военкома П. И. Мирошникова комплектование по вольному найму было заменено мобилизацией по нарядам мобилизационного отдела Всероссийского Главного штаба Красной Армии.

1 октября 1918 года район посетили члены инспекции Московского военного округа, осмотревшие оружие и обмундирование на пограничниках и оставшиеся чрезвычайно довольными чистотой и порядком в расположениях, дистанциях, учебной школе и на заставах. Огромная работа по проверке прохождения людей и грузов через демаркационную линию осуществлялась таможнями, в том числе и Шкловской таможней. В районе Шклова охрану демаркационной линии нес 4-й Ростовский пехотный полк, а с июля 1918 года охрана линии всецело легла на пограничников 1-й дистанции (Зареченская погранистанция).

Всего в 1918 году пограничниками района составлено 212 протоколов, задержано контрабандных товаров 173 раза, незаконно перешедших границу — 113 человек. Всего задержано 452 человека.

С аннулированием Брестского мира условия изменились, так как демаркационная линия перестала существовать, а Красная Армия пошла на запад. 5-й Оршанский район вошел в подчинение командира 2-й бригады Смоленской дивизии Чекатовского. 10 ноября 1918 года все подрайоны (14 дистанций) выступили походным порядком за отступающими германскими войсками: 1305 пеших и 55 конных пограничников, 123 обозные лошади при 4-х пулеметах. Выходили на новую демаркационную линию: Докучино — Грушки — Шевеличи — Белыничи — Бигриц — Буйничи.

12 декабря 1918 года из Ново-Борисова управление 5-го Оршанского района пограничной охраны переехало в Минск и там район был переименован в 9-й район пограничной охраны. 6 января 1919 года части района прибыли в г. Несвиж, а 15 января район получил новое наименование — 9-й стрелковый полк 2-й дивизии погранвойск. Начальники подрайонов стали командирами батальонов, начальники дистанций — командирами рот. Из состава полковой школы были выделены пулеметная и саперная команды. Временным командиром кавалерийского дивизиона стал Кузнецов Андрей Николаевич.

13 марта 1919 года полк из Несвижа выступил для занятия позиций против белополяков в распоряжение 17-й стрелковой дивизии на Пинский боевой участок в Лунинец. 16 апреля полк отошел за реку Щара, затем участвовал в боях на Синявском боевом участке. В этих боях участвовали и уроженцы Шкловщины, служившие в частях 9-го погранполка.

РДВА, ф. 18 342, воп. 1, спр. 17, лл. 1—8.

І. Краўцоў,
супрацоўнік Цэнтральнага ваенна-марскога музея (СПб.)

ВАЧЫМА КАРЭСПАНДЭНТАЎ

В Публичной библиотеке им. Салтыкова-Щедрина (Санкт-Петербург) сохранилась неполная подшивка газеты «Известия Исполнительного Комитета Совета рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов м. Шклова и волости» за 1919 год (впредь сокращенно «ИШ»). Правда, здесь полной картины событий не дается, а люди, как в те годы было принято, упоминаются лишь по фамилиям. Повезло в этом отношении лишь немногим историческим личностям из числа местного населения.

Так, в газете «Могилевские губернские домости» («МГВ») на выборах 9 июля 17 года гласными в городскую думу г. Гор- от блока социалистических партий про- ли Фабристов Степан Устинович (в 1917 — сарь Управления Строителя Кронштадт- ой крепости, активный участник восстания марта 1917 в Кронштадте по свержению модержавия; в июле 1917 в отпуске на огилевщине избран гласным думы г. Гор-, по возвращении в Кронштадт избран 01.1918 членом Кронштадтского Совета ГА ВМФ, ф. р-661, оп. 1, д. 4, л. 106; 242, л. 281)) и Кулеш Дмитрий Михайло-ч, а кандидатами — Гомонов Тарас Самуи-вич и Хрисаненков Лукьян Афанасьевич. МГВ». № 36. 9.07.1917). Возможно, кто- из них уроженец Шкловской вол., вхо-вшей в Горецкий уезд.

Многие моряки Шкловщины после октяб- 1917 г. возвратились с Балтики домой организовывали на местах Советскую асть. Газета «Известия Могилевского Со-та рабочих и солдатских депутатов» ИМС») сообщала о работе на Могилевщи- т. Червякова, который 8 января 1918 года л избран председателем Президиума 4-го огилевского губернского съезда крестьян-их депутатов. В числе 316 депутатов съезда ли и крестьяне Шкловской волости. ИМС». № 2. 11.01.1918.) Съезд крестьян иветствовал своей речью председатель огилевского губернского Совета т. Гуре-ч.

Трудящиеся Шкловщины горячо привет-овали ноябрьскую революцию 1918 года Германии, означавшую начало освобожде-я белорусской территории от немецкой ок-пации. Характерна в этом отношении резо-ция крестьян Княжицкой волости: «Мы, аждане Княжицкой вол., собравшись на брание при волостном управлении и заслу-в доклады представителей 151-го стрелко-го полка т. Абрамовича и Шпеера о рево-ции в Германии и международном положе-и, шлём братский привет революционным мецким рабочим, свергнувшим своего ко-нованного палача — всемирного жандар- кровавого кайзера, и обещаем революци-ному пролетариату Германии всевозмож-ю поддержку в его борьбе с внутренней внешней буржуазией...». («ИМС». № 15. 11.1918.)

Одним из фактов становления Советской асти на Шкловщине было назначение с ноября 1918 года участковых народных дей. Так, в м. Княжицы (6-й участок) был назначен судьей Иванов Иван Антонович, в м. Шклов (7-й участок) — Лукьянов Василий Николаевич, в м. Тетерино и Черноручскую волость (9-й участок) — Голубовский Александр Тимофеевич. («ИМС». № 12. 19.11.1918.)

Представляет интерес сообщение газеты «Известия Исполкома СРК и СД м. Шклова и волости» о вновь избранном 17 марта 1919 года исполкоме Совета: А. И. Спицкий — председатель исполкома, он же заведующий отделом Управления, военком и редактор газеты; А. А. Брегман — секретарь исполкома и его президиума, он же член волостного Совета, коммунист; Г. М. Лобузнов — товарищ (заместитель) председателя исполкома, он же заведующий отделом регистрации; Н. И. Некрасов — заведующий отделом снабжения (продотдела); Ильюшенков — заведующий земельным отделом; Соболев — заведующий отделом народного образования (в июне зав. ОНО уже И. Жудро), и подотделом здравоохранения. Имелись еще члены исполкома Коряго и Алексей Смирнов.

7 апреля состоялось в Шклове объединенное собрание коммунистических ячеек (местная, фабричная, местной караульной роты и почтовых служащих), присутствовало более 100 коммунистов и сочувствующих. Повестка дня: объединить все ячейки в единое для Шклова и волости Центральное бюро ячеек (ЦБЯ). Председателем ЦБЯ избрали А. И. Спицкого и членами — по 5 представителей от каждой ячейки. Заслушав доклад о гомельских событиях (Стрекопытовский мятеж. — *И. К.*), собрание почтило память зверски убитого под Гомелем т. Мальцева. Тов. Мальцев состоял членом Шкловской организации РКП(б) и был одним из лучших и преданных делу Революции работников. («ИШ». № 17. 24.04.1919.) Из других коммунистов Шклова, участвовавших в боях с контрреволюцией, отмечается И. Цыпкин, член РКП(б) с 1916 года. После 1917 г. он был председателем Шкловского исполкома Совета, председателем Шкловского исполкома ЧК, позже — по болезни — заведующим страховой кассой, с 23.04.1919 — на кавалерийских курсах в г. Твери, затем на фронте против белополяков в 1-м Гомельском пролетарском батальоне. Оттуда демобилизован — хронический ревматизм суставов. В октябре 1918, после ухода немцев, возглавлял Шкловскую городскую партийную организацию. («ИШ». № 24. 22.06. — 2.07.1919; Борьба за Советскую власть в Белоруссии. 1918 — 1920. Сб. док. Т. 1. С. 281—282.)

Заседанием Президиума Шкловского исполкома от 29 марта было решено дать электрический свет в театр «Модерн», а также спроектировать электроосвещение всего Шклова; открыть приют на 100 человек, так как имеется много нетрудоспособных в местечке; ввести налог на домовладельцев, получающих квартплату от жильцов; дать отношение в Совнархоз о предоставлении дома Кремера под детский сад. Одновременно президиум согласился с личными мотивами члена исполкома Алексея Смирнова о сложении с него обязанностей члена Шкловского исполкома. («ИШ». № 17. 12.04.1919.) Опубликован приказ № 10 Шкловского волвоенкомата о призыве на службу в Красную Армию граждан рождения 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889 и 1890 годов; приказ подписали военком А. И. Спицкий, военрук Соболев и зав. отделом всеобуча Корякин. (Там же. № 17.)

Сообщается и об организации в Шклове рабочего кооператива комиссией, созданной осенью 1918 года. Уже два года, с весны 1917 года, существовало общество потребителей из числа рабочих и служащих писчебумажной фабрики. Общество слилось с рабочим кооперативом, и все это вылилось в появление Центрального рабочего кооператива с более чем 1000 пайщиков. ЦРК в течение нескольких месяцев закупил продуктов и товаров на сумму более 650 тысяч рублей. Обо всем этом написал в газету корреспондент Флеер. 18 мая на общем собрании пайщиков под председательством Вигдорова был заслушан отчетный доклад председателя правления Шкловского ЦРК Григорьева и члена ревизионной комиссии Кеслера, отметивших, что за три месяца работы кооператив имел 111 тыс. руб. чистой прибыли. Готовилось открытие библиотеки и читальни-чайной. В корреспонденции члена редколлегии М. Н. Мархасина отмечена хорошая работа членов правления ЦРК по заготовке товаров Флеера и Гуревича и говорилось, что Шкловский ЦРК лучше губернских.

В тесной связи с ЦРК работали профсоюзные организации. Так, на общем собрании союза рабочих игольного цеха 21 марта под председательством И. Цыпкина и секретаря Б. Гейдельберга были переизбраны члены правления союза. Вместо М. Рыжика и Дамескина были избраны новые члены правления Ножницкий и Коробок, а позже добавлены (кооптированы) Поречкин и Столяров. («ИШ». № 19. 1.05.1919.)

Упоминаются коммунисты почтово-телеграфной конторы: председатель ячейки Е. Подберезский, секретарь В. Свистак, коммунисты Фалькович, Маньковский и Говорень. («ИШ». № 25. 22.06.1919.)

Корреспондент И. Шукальский сообщил о деятельности Совнархоза, коллегия которого оформилась в апреле 1919 года и была озабочена оборудованием слесарных, столярных, портновских и сапожных мастерских. Одновременно сообщается, что с 1 января по 1 апреля 1919 г. родилось 111 человек (из них мужского пола — 67, женского — 44), умерло — 83 (мужчин — 44, женщин — 39), заключено 58 браков. Заработало и бюро по организации РКСМ, расположившееся в бывшем лазарете по ул. Пролетарской, дом 21. («ИШ». № 18. 19.04.1919.)

Возвращаясь к организации Советской власти на Шкловщине, газета отмечала, что в начале марта 1919 г. была закончена реорганизация сельсоветов и начаты выборы волостных Советов. К 17 марта был сконструирован Совет рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов м. Шклов и Шкловской волости из 58 человек (из них от деревень — 27 депутатов, от писчебумажной фабрики — 13, от м. Шклов — 14, от спичечной фабрики вместе с железнодорожниками — 3). К 1 мая были открыты новые избы-читальни, вечерние школы для взрослых в нескольких деревнях волости, в с. Высокое и Овчиненки, созданы культурно-просветительные бюро, создавались кружки для организации передвижного театра. С этими целями широко использовался дворец бывшего имения помещиков Кривошеиных, переименованный в Дворец пролетарской культуры им. 1 Мая. С лекциями в нем выступал врач Бибер, политораторы. К 1 мая была закончена перепись населения Шкловской волости, названы сведения о переписи дд. Загорье, Земцы, Даньковичи, Комалов, Рыжковичи, Высокое, М. Комаров. Были выполнены работы по заготовке леса для моста через Днепр. («ИШ». № 19. 1.05.1919.)

Имелись успехи и у шкловской милиции, ликвидировавшей несколько банд. Так, в 1 апреля были пойманы главари банды Коновалов (из д. Тубышек) и Воеводов, ограбившие в марте 1919 г. жителей д. Заболотье Черноручской в. на сумму 11 тыс. руб. В мае 1919 г. был арестован бандит Колмаков Герцель у дачи Францовка, милиция напала на след бандитов Н. Каша и М. Боровицкого.

18 июня милиционеры Иван Андреев, С. Юрченко, Н. Волков, С. Коголь, К. Ивашнев и старшина Тарасенко с помощником начальника милиции 2-го района Могилевского уезда Фамицким в перестрелке смертельно ранили бандита Фёдора Дурасевича, который еще в феврале 1919 г. ограбил со своей бандой крестьян хутора Окуневка Горецкого уезда на сумму 60 тыс. руб., изнасиловав при этом 40-летнюю женщину. Во время перестрелки бандит не только вел огонь из винтовки, но и бросил гранату, к счастью не разорвавшуюся. (Там же, № 26. 2.07.1919.)

9 мая газета вышла с призывом: «К оружию — против Колчака!», а 18 мая на волостном съезде Советов была принята резолюция такого содержания: «...Мы приветствуем все начинания и мероприятия рабоче-крестьянской народной власти, направленные к уничтожению всех посягателей на великие завоевания Октябрьской революции. Со своей стороны обещаем всемерно содействовать всеми силами и средствами в ликвидации всей подлой авантюры, затеянной помещиками и капиталистами. Выражаем свою горячую надежду, что только в тесном союзе крестьянства и пролетариата мы сумеем избавиться от всех зол и бедствий, надвигающихся из всех белогвардейских лагерей. Долой паразитов и угнетателей трудового народа всего мира! Да здравствует великий вождь мирового пролетариата Ленин!» («ИШ». № 23. 30.05.1919.)

Волостной съезд избрал 18 делегатов на уездный съезд Советов. Это были: И. Шукальский, А. Брегман, Владимир Лейзерович (член редколлегии «Известий»), В. Свистак (секретарь коммунистической ячейки почтово-телеграфной конторы), И. И. Некрасов (зав. продотделом), Ильюшенков (зав. земотделом), Я. Стеркин, Фалькович (коммунист почта-телеграф конторы), Колбаско, Анихимовский, Алданов, Дурасевич, Мякшин, Марченко, Рущуков, Воробьев, Колачев, А. И. Спицкий. («ИШ». № 23...)

19 июля 1919 года в связи с истечением срока деятельности прежнего состава Совета на общем собрании трудящихся г. Шклова был избран Совет РК и КД Шклова и волости. От фракции коммунистов города в СРК и КД избраны А. И. Спицкий, И. И. Некрасов, А. Брегман, Коробок, Ильюшенков, Я. Стеркин, Кочурин, И. Шукальский, М. Рыжик, кандидатами избраны коммунисты Дукель, Г. М. Лобузнов, В. Свистак, Погрошовский. От собрания депутатами были избраны Флеер, Хайкин, Командул. Выдвигались, но не были избраны от фракции коммунистов Страхаль, Матренкин, от собрания предлагались, но не избраны Вигдоров, Гальперин, Гуляй, Мерзон, Гуревич, Клявин. От деревень волости депутаты избирались на своих собраниях, их фамилии в газете не приводятся (не упоминаются).

Собрание закончило свою работу пением пролетарского гимна «Интернационал». (Там же. № 29. 6.08.1919.) 27 июля во Дворце пролетарской культуры в торжественной обстановке, при большом стечении горожан и сельских жителей, открылось заседание вновь избранного Совета. (Там же. № 29).

Советские учреждения в Шклове в 1919 году размещались по адресам: исполком — в здании бывшего банка (Красная площадь), отдел народного образования — в доме Крического (ул. 1-я Советская), подотдел народного хозяйства — в доме Томгина (ул. Ленинская), подотдел продовольствия — в доме Багорова (ул. Ленинская), типография — в доме Дамескина. («ИШ». № 26. 2.07. 1919.)

Нельзя не заметить, что в «Известиях Шкловского Совета» крайне скупо упомянуто о проходившей в стране гражданской войне, ничего не сказано о действовавших тогда на Шкловщине эсерах, меньшевиках, бундовцах и других политических течениях и партиях.

І. Краўцоў

* * *

ПЕРШЫНЕЦ ДРУКАВАНАГА СЛОВА

Для асвятлення жыцця на Шклоўшчыне быў наладжаны выпуск газеты, першы нумар якой выйшаў 1 лютага 1919 г. пад назваю «Известия Исполнительного Комитета Советов рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов м. Шклова и волости». Гэта было адно з першых перыядычных выданняў у гады станаўлення Савецкай улады ў Магілёўскай губерні. Газета выходзіла на 4 старонках. Першым яе рэдактарам быў Аляксандр Спіцкі, які адначасова з'яўляўся старшынёю рэўкома, выканкома і ваенным камісарам. Усіх нумароў «Известий» выйшла 29. Апошні датуецца 6 жніўнем 1919 г.

П. Баянкоў

«Ударны фронт». 1978. 27 красавіка.

Першыя камсамольцы раёна

Адразу ж пасля вызвалення ад кайзераўскіх акупантаў аднавілася дзейнасць сацыялістычнай маладзёжнай арганізацыі. Яна была перайменавана ў раённую арганізацыю камуністычнага Саюза моладзі (кіраўнікамі былі Я. Качурын, В. Лейзяровіч, А. Ерухімовіч, Л. Марголін). У Шклове ў актыў уваходзілі Казініцкі, Бароўскі, Іванкін, Дзергіс, Дзям'янчык. На папяровай фабрыцы ў камсамольскую ячэйку ўваходзіла 16 юнакоў і дзяўчат. Узначальваў Казініцкі.

Па-рознаму склаўся іх далейшы лёс, як і лёс многіх другіх. Адны загінулі ў барацьбе за Савецкую ўладу, іншыя працягвалі справу рэвалюцыі. Напрыклад, сын бядняцкага селяніна з в. Таўкачы Іван Несцераў быў першым камсамольцам, арганізатарам і кіраўніком камсамольскай ячэйкі на радзіме, байцом атрада ЧОНа. Потым па пуцёўцы камсамола ён паехаў вучыцца на рабфак у Мінск, а ў 1928 г. паступіў у Маскоўскую горную акадэмію. Пасля заканчэння не быў накіраваны на работу на Украіну. З 1933 па 1962 г. камуніст Іван Фірсавіч Несцераў працаваў на розных кіруючых пасадах. Прымаў удзел у вызваленчым паходзе Чырвонай Арміі ў Заходнюю Украіну і Заходнюю Беларусь у 1939 г. У час Вялікай Айчыннай вайны зноў стаў вайскоўцам. Хваблівa вызначыўся старшы лейтэнант І. Ф. Несцераў восенню 1944 г. пры вызваленні Венгрыі. У адным з баёў быў цяжка паранены. За праяўленую мужнасць зампаліту Несцераву было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Актыўным камсамольцам быў у сваёй роднай вёсцы Тройца ў 20-я гады Пётр Мільто. Ён з'яўляўся важаком адной з першых камсамольскіх ячэек не толькі ў сваім сельсавеце, але наогул у раёне. Вучыўся ў Магілёўскім педтэхнікуме. Адным з першых па заклiку камсамола паехаў на Далёкі Усход, дзе пасля заканчэння індустрыяльна-педагагічнага інстытута працаваў адказным камсамольскім работнікам у Хабараўску, на Сахаліне; перад Вялікай Айчыннай вайной — у Наркамаце ўнутраных спраў СССР. З першых дзён вайны Пётр Дзмітрыевіч Мільто ў ліку добраахвотнікаў 5-й Маскоўскай камуністычнай дывізіі. Ваяваў разведчыкам. Быў двойчы цяжка паранены і кантужаны, тройчы — лёгка.

Яму давялося яшчэ ваяваць і супраць японцаў на Далёкім Усходзе. Радзіма адзначыла ратны подзвіг П. Дз. Мільто чатырма ордэнамі Чырвонага Сцяга.

«Ударны фронт». 1988. 13 верасня.

ДЭЛЕГАТКА ІРЫНА КРОТАВА

1920 г. Ва ўсіх валасцях Магілёўскага павета склікаюцца жаночыя сходы і канферэнцыі, на якіх вырашаюцца пытанні далучэння жанчын да грамадскага жыцця, і удзелу ў справе палітычнага і культурнага выхавання на вёсцы.

Дэлегатка Ірына Кротава — сялянка Шклоўскай воласці. Нарадзілася ў беднай сям'і. Летам пасвіла кароў, зімой хадзіла ў школу, памагала бацькам па гаспадарцы. Выйшла замуж. Муж хутка памёр. Ірына асталася з трыма дзецьмі. Бязрадаснае існаванне чакала жанчыну.

Але прыйшла Савецкая ўлада. Жыццё сялянкі-бяднячкі змянілася. «Цяпер, — сказала Ірына, — хоць таксама жыву не багата, але затое сама сабе гаспадыня».

Яна поўнасцю аддае сябе грамадскаму жыццю. Не прапускае ніводнага сходу, ніводнай канферэнцыі. Шклоўская воласць разбіта на тры раёны, работа з жанчынамі праводзілася ў кожным з іх. І Кротава паспявала ўсюды. Яна памагала жанчынам разумела іх нялёгкае жыццё і карысталася ў сялянак аўтарытэтам.

«Яе называюць камуністкай і ўсюды выбіраюць, — пісала ў 1924 г. магілёўская газета «Соха и Молот». — Яна выбрана ў валасную зямельную камісію, састаіць загадацельніцай у нарсудзе, членам рэўкамітэта ўзаемадапамогі, кандыдаткай сельсавет і ў камісію па пабудове кааперацыі на аснове дабраахвотнага членства. Выбрана яна і на Надзвычайны Беларускі з'езд у Мінску. «Хоць я і хворая, — гаварыла яна, — а паеду, вельмі цікава мне пабываць на з'ездзе».

Выступленні Ірыны Кротавай на канферэнцыях і сходах былі заўсёды вельмі цікавыя. І жанчыны слухалі яе з вялікай увагай. На адным са сходаў яна выступіла з прапановай пра змычку горада і вёскі. «Рабочыя і сяляне, — гаварыла яна, — павінны быць як адна сям'я. Рабочыя павінны дапамагаць сялянам і наадварот. Нядобрая вільна некаторыя гавораць, што рабочы жы-

ешш селяніна. Няхай рабочы ўзнімае сваю ытворчасць, а селянін няхай вучыцца лепш раць зямлю — і тады і той і другі зажы-уць лепш».

Такой была адна з першых жанчын былой Шклоўскай воласці, якой савецкая ўлада адкрыла дарогу да жыцця.

Е. Савосіна

Штамп:
Могилевский Совет
народного хозяйства
управлен. Дел
августа 5 дня
№ 4736

Всем отделам осовнархоза

Президиум Могилевского Окружного Совета Народного Хозяйства передает для сведения и руководства

Народный Комиссариат Внутренних Дел 9 июля 1919 г. утвердил следующий состав Гомельской губ.: 1. Быховский, 2. Гомельский, 3. Могилевский, 4. Рогачевский, 5. Чаусский, 6. Чериковский, 7. Мглинский и с Почепским районом, 8. Новозыбковский, 9. Климовичский, 10. Стародубский. 11. Суражский, 12. Речицкий, 13. Горецкий, 14. Оршанский.
Последние три уезда входят в состав Гомельской губернии полностью.
Подлинные за надлежащими подписями.

ФДА, Магілёў, ф. 6, воп. 1, спр. 137.

У МІРНЫ ЧАС

Пасля вызвалення ад інтэрвентаў ў одзе ліпеньскага (1920) наступлення ырвонай Арміі на тэрыторыі Беларупачалося аднаўленне Савецкай улады. Ажыццяўлялася гэта па-ранейшаму надзвычай складаных умовах. Застава-ася складанай абстаноўка на граніцах, е пакончана было з бандытызмам, наодная гаспадарка за гады імперыялітычнай і грамадзянскай войнаў прыйла ў поўны заняпад. Паўразбураныя рамысловыя прадпрыемствы Шкло— папяровая фабрыка «Спартак» і апалкавая фабрыка «Барацьба» не праавалі з прычыны адсутнасці паліва сыравіны. Упала ўрадлівасць вяскоых палеткаў, рэзка скарацілася кольасць прадуктыўнай і рабочай жывёлы. горадзе і іншых населеных месцах чуваўся востры недахоп прадуктаў арчавання.

Аднак намаганнямі партыйцаў, шырокіх працоўных мас жыццё, хоць і марудна, уваходзіла ў мірную каляіну. жніўні — кастрычніку 1920 г. прадзілі суботнікі па адраджэнні прамысловых прадпрыемстваў. У ліпені гэтага ж года ў Шклове адкрылі кушнерную фабрыку. Актыўна прайшоў «Тыдзень селяніна». На дапамогу сялянству былі мабілізаваны ўсе кавалі Шклова, у майстэрнях фабрык рамантавалі транспартныя сродкі, сельгасінвентар.

Урачыстым было адкрыццё ў Шклове для дзяцей рабочых школы I і II ступені. Газета «Соха и Молот» аб гэтым пісала восенню 1920 г.:

«...Под звуки оркестра со знаменами в руках 300 детей, сопровождаемые многочисленной толпой шкловчан, проследовали по улицам в фабричный театр, где были произнесены теплые приветственные речи товарищем и маленьким учеником Островым, растрогавшим своей детской речью всех присутствующих.

Приветствующий от заводоуправления Соколовский отметил, что школа — это результат нашей Октябрьской революции и должна воспитать детей труда в таком духе, чтобы по окончании ее

при свете знания и науки они могли с честью продолжать великое дело отцов, дело освобождения люда от ига капитала.

После речи был роздан детям сладкий чай с пирогом и в заключение продемонстрировано 7 картин научного содержания в фабричном кинематографе.

...Школа им. Ленина была сооружена руками рабочих почти при незаметных затратах, в очень короткий срок. Старый полуразрушенный, пришедший в негодность дом бывшего волостного правления превращен в светлый храм свободной науки для пролетарских детей. Шире дорогу пролетариату в деле строительства школ».

З асабістага архіва *М. Ільюшэнкі*

ПЕРШЫЯ КАМУНІСТЫЧНЫЯ СУБОТНІКІ

Яны нарадзіліся на Магілёўшчыне восенню 1919 г. Наладжваліся па ініцыятыве камуністаў і камсамольцаў.

У чэрвені 1920 г. Гомельскі губком РКП(б) прыняў рашэнне аб правядзенні «Тыдня дапамогі хворым і параненым чырвонаармейцам». Актыўны ўдзел у гэтым мерапрыемстве прынялі работніцы прадпрыемстваў Шклова. Яны наведвалі шпіталі, арганізоўвалі канцэрты, раздавалі падарункі.

На прадпрыемствах, ва ўстановах мястэчка праходзілі мітынгі і сходы, на якіх працаўнікі прымалі канкрэтныя абавязацельствы па аказанні дапамогі сялянам. Гараджане выязджалі ў вёскі для правядзення палявых работ. Спецыялісты выраблялі прадметы сялянскага быту і сельскагаспадарчы інвентар.

У кастрычніку 1920 г. па ўсёй краіне быў аб'яўлены «Тыдзень дапамогі Заходняму фронту». У Шклове і воласці гэтае мерапрыемства прайшло вельмі актыўна. Для дапамогі франтавікам сабрана шмат прадуктаў харчавання і прамысловых тавараў. Партыйныя, камсамольскія і савецкія работнікі на прадпрыемствах і ў вёсках чыталі лекцыі і даклады, вялі растлумачальную работу па аказанні практычнай дапамогі чырвонаармейцам.

Добрым мерапрыемствам быў і «Тыдзень дзіцяці», які праводзіўся ў снежні 1920 г. Была адчынена дзіцячая сталовая на 300 месцаў. Адно з лепшых памяшканняў мястэчка перададзена дзіцячаму дому. Рамонт і абсталяванне гэтага памяшкання зроблены рабочымі і служачымі ў час суботнікаў.

Вось што пісала 17 кастрычніка 1920 г. газета «Соха и Молот» з выпадку правядзення ў Шклове суботнікаў нядзельнікаў па аказанні дапамогі фронту: «На агульным сходзе работніц швейных майстэрань з прычыны патрэбнасці бялізны для фронту прынята пастанова: у суботу, 10 кастрычніка, усе майстэрняй працаваць поўны дзень грошы за пашыў адлічыць у фонд фронту. За рабочы дзень на 25 машынах было пашыта 230 камплектаў адзення. Работа была дружнай, з высокай прадуктыўнасцю працы».

Праводзіліся суботнікі па электрыфікацыі і добраўпарадкаванні мястэчка.

М. Ільюшэнка. «Ударны фронт». 1980. 20 кававіка

З ДАКЛАДА СТАРШЫНІ МАГІЛЁЎСКАГА РЭЎКОМА АБ ВЫДЗЯЛЕННІ САМАСТОЙНАЙ МАГІЛЁЎСКАЙ ГУБЕРНІ (ПРАДСТАЎЛЯЕЦЦА ЗГОДНА РАСПАРАДЖЭННЮ САВАРМА 16)

Бывшая Могилевская губерния по своим географическим границам была ненормальна так как представляла из себя чрезвычайно удлиненную территорию с севера на юг, плохо обслуживаемую путями сообщения, почему отдельные ее уезды не были связаны межд

собой... В силу этого возник вопрос об изменении границ губернии. Так как условия жизни губернии (только что происшедшее освобождение от оккупантов, польская угроза и т. д.) требовали скорейшего разрешения вопроса, то и было решено перенести губцентр в Гомель. Новая Гомельская губерния, образовавшаяся из бывшей Могилевской (без уездов Сенненского и Мстиславского) и нескольких уездов Черниговской и Минской губерний, оказалась совершенно измененной, так как территория губернии еще более увеличилась, связь между отдельными уездами нарушилась совершенно. В финансово-экономическую и административную жизнь ряда северных уездов, особенно оторванных от губцентра, была внесена полная дезорганизация. Эти условия неминуемо вызвали в указанных уездах сильнейшую тенденцию к выделению самостоятельной губернии, которая завершилась совещанием северных уездов, состоявшимся 6 апреля с. г. в Могилеве...

На вышеуказанном совещании были представлены или заранее присоединились к решению о выделении губернии уезды: Могилевский, Оршанский, Горецкий, Чаусский, Мстиславский (ныне Смоленская губ.), Быховский, Чериковский, Климовичский и Рогачевский, опрос о выделении был решен в положительном смысле всеми голосами против одного представителя Чериковской кооперации, который считал нежелательным отделение от юга, так как это порывает связь с Украиной.

При рассмотрении вопроса о новом губцентре опять-таки всеми голосами против одного, при одном воздержавшемся, было признано необходимым образовать его в Могилеве, как наиболее подходящем со всех точек зрения: а) наиболее промышленный и пролетарский город в упомянутых уездах; б) находится в центре предполагаемой губернии; в) лучше других связан со всеми путями сообщения; г) как бывший губернский центр наилучше отвечает всем предъявляемым требованиям. Кроме того, он является и более крупным и хлебным культурным центром...

Постановления совещания были представлены в Наркомвнудел, в административную комиссию ВЦИК, в которых в принципе были одобрены, но вопрос не был разрешен ввиду польского выступления, которое отвлекло внимание как центра, так и губернии к более серьезным задачам...

Июля, 21 дня 1920 года. Могилев на Днепре.

ФДА, Магілёў, ф. 769, воп. 1, спр. 1, лл. 39—40.

РАДКІ З ГАЗЕТ

На вёсцы

Местечко Староселье Оршанского уезда. В нашей волости, как и во всей части Оршанского уезда, бывшей под немецкой оккупацией, 1919 год прошел в заживлении ран, нанесенных оккупацией.

...В местечке открыты два детских сада — еврейский и русский,— первые в волости, еврейские школа I ступени и вечерние курсы... Была приведена в порядок районная библиотека, при ней открыты читальня и киоск для продажи литературы, открыто волостное агентство «Центропечать». Приступили к оборудованию народного дома...

В волости открыто несколько новых школ, около 15 вечерних пунктов и 10 изб-читален. Теперь на очереди открытие сети детских садов...

М. К-ич. «Соха и Молот». 1920. 4 марта.

Да тыдня селяніна

Шклов. Со среды 28 июля началась Неделя крестьянина. Все кузнецы мобилизованы для бесплатной починки в кузне сельскохозяйственных орудий. Для доставки крестьянам железа разбирается на части негодный к употреблению большой котел.

«Соха и Молот». 1920. 1 августа.

Збор ільну і пянькі

С 1 апреля по 16 июля с. г. на Шкловский приемный пункт поступило 2876 пудов льна и куделя от крестьян разных деревень и волостей, причем крестьянам выплочено свыше 1 миллиона рублей наличными и 3787 аршин мануфактуры разных сортов в виде премии. В общем замечается сочувственное отношение крестьян окружных волостей к сбору льняных товаров. Крестьяне указывают, что

если бы лен и кудель премировались бы солью, в которой крестьяне теперь крайне нуждаются, то привоз был бы громадный.

Народная асвета

Отдел наробраза в Шклове развил большую деятельность. Так, в октябре им открыты детские дома с преподаванием на еврейском и русском языках. Для членов союза швейпрома и кожевенного производства организуются вечерние курсы. Всего школ по г. Шклову и волости — 24, учащихся — 2138, учащих — 70 человек. Из Уенаркобраза получен 1 пуд 25 фунтов керосина для снабжения школ по ликвидации безграмотности. В волости удалось открыть уже десять школ грамоты. К открытию новых изб-читален приняты соответствующие меры. Театральной секцией Наробраза поставлено 16 спектаклей и концертов-митингов для профсоюзов и сельсоветов, прошедших с большим успехом.

«Соха и Молот». 1921. 22 января.

* * *

У 1921 г. быў пакладзены пачатак стваранню камун і іншых кааператыўных аб'яднанняў. У Шклоўскай воласці першым з такіх была сельскагаспадарчая ферма, арганізаваная на базе былога маёнтка памешчыка Крывашэіна. Упраўляючым прызначылі дэмабілізаванага з радоў Чырвонай Арміі былога старшыню рэўкома і валаснога выканкома А. І. Спіцкага. Узначальваў ён гаспадарку да студзеня 1924 г., дарэчы прыгадаць — ён быў удзельнікам 1 сельскагаспадарчай выстаўкі і Усесаюзнай нарады пралетарскаму земляробству, якая была склікана ў Маскве 10 кастрычніка 1923 г.

Акрамя Шклоўскай, кааперыраванне ішло і ў іншых валасцях. Так, у Чарнаручы адразу ж пасля вызвалення ад акупантаў былі арганізаваны саюз спажывецкага таварыства. Невялікія спажывецкія кааператывы стварыліся ў вв. Таўкачы і Чорнае.

М. Ільюшэнк

СА СПРАВАЗДАЧЫ МАГІЛЁЎСКАГА ЭКАНОМСАВЕТА САВЕТУ ПРАЦЫ І АБАРОНЫ НА 1 КАСТРЫЧНІКА 1921 г.

...В Могилевском уезде по переписи 1920 г. имелось 17 предприятий, в т. ч. Шкловская писчебумажная фабрика. Национализирована. Число работающих — 115.

В 1921 г. закрыты и сданы в аренду 15 предприятий.

Процент лесистости: Черноручская в.— 18, Шкловская — 18, по уезду — 26.

* * *

Экономсовещания. Наиболее жизненными оказались, кроме уэкономсовещания, волостные экономсоветы в Шкловской, Белыничской и Княжицкой волостях. В последнее время приступили к организации фабрично-заводских комитетов при Шкловской писчебумажной фабрике...

* * *

Связь. В настоящее время в Могилевской почтово-телеграфной конторе имеется 240 городских абонентов и две подстанции Шклов и Копысь. На первой имеется 40 абонентов, второй — 17. Имеется связь: Могилев — Орша, Могилев — Шклов, Могилев — Копысь.

...В Шклове имеется фабричная амбулатория при писчебумажной фабрике, обслуживающая и спичечную фабрику, с 1 врачом и 2 фельдшерами.

* * *

Санитарные условия жизни рабочих в Могилеве и уезде таковы: питание в общем ниже нормы; жилища рабочих в Могилеве и м. Шклове большей частью неудовлетворительны в гигиеническом отношении: по счету, по кубатуре воздуха и проч.; ...в Шклове источники питьевой воды служат только открытые колодцы, требующие давно очистки и ремонта. Помещения заводов, фабрик и мастерских как в Могилеве, так и в Шклове в санитарно-гигиеническом отношении в общем плохие.

За последние два — три года холерных заболеваний не было. Наиболее неблагоприятными являются... Шкловская волость по сыпному тифу.

Издание Уэкономсовета. Могилев. 1921. С. 15—61.

СА СПРАВАЗДАЧЫ ПАВЯТОВАГА І АКРУЖНОГА ЭКАНАМСАВЕТАЎ

У Дзяржархіве Магілёўскай вобл. ёсць два дакументы «Справаздача Магілёўскага павятовага эканамсавета Савету Працы і Абароны» за 1921 г. і «Справаздача аб дзейнасці Магілёўскага акружнога выканаўчага камітэта Саветаў рабочых, сялянскіх і чырвонаармейскіх дэпутатаў Другому акружному з'езду Саветаў за 1924—1926 гады». У іх ёсць цікавыя звесткі пра Шклоў і раён таго часу.

Пасля рэарганізацыі ў 1919 г. Магілёўскай губерні Шклоўская воласць у саставе Магілёўскага павета ўваходзіла ў Гомельскую губерню. Шклоў і воласць былі па сваёй значнасці буйнейшымі ў Магілёўскім павеце. У 1921 г. Шклоўскі валасны эканамічны Савет з'яўляўся «найбольш жыццёвым» у павеце.

Акрамя валэканамсавета, гаворыцца ў справаздачы: «...у апошні час прыступлена да арганізацыі фабрычна-завадскога камітэта пры Шклоўскай пісчапапяровай фабрыцы».

У 1921 г. воласць мела 19953,5 дзесяцін зямлі, у тым ліку зручнай для апрацоўкі — 15235,5, нязручнай — 1218, пад лесам — 3500.

Пасля Магілёва Шклоў займаў адно з першых месцаў у павеце па развіццю рамеснай вытворчасці. У 1921 г. тут было 5 грузчыкаў на мясцовым транспарце, местачковая тэлефонная станцыя налічвала 40 абанентаў з прамой сувяззю з Магілёвам. Штатная пажарная каманда налічвала 28 чалавек пры 8 конях.

У 1924 г. тэрыторыя Беларусі расшыралася за кошт паветаў РСФСР, населеных беларусамі. Тады ж была створана Магілёўская акруга Беларускай ССР, у яе ўвайшоў і Шклоўскі р-н. У ім налічвалася 424 саматужна-рамесных прадпрыемствы, у тым ліку: рыбалавецкіх і паляўнічых — 6, па вытворчасці цэглы — 2, ганчарных вырабаў — 146, кавальскіх — 33, сталярных майстэрняў — 14, бандарных — 13, колавых — 27, млыноў і крупадзёрак — 22, па апрацоўцы скур і аўчын — 13, швейных майстэрняў — 51, абутковых — 43. На гэтых прадпрыемствах было занята 474 рамеснікі.

«У канцы 1925 г.,— гаворыцца ў справаздачы,— створаны акруговы саматужна-прамысловы саюз, які паставіў сваёй мэтай памагаць развіццю прамыслова-кааператыўных арганізацый, аб'ядноўваць саматужнікаў у арцелі, а таксама арганізоўваць таварыствы па збыту і нарыхтоўцы сыравіны».

Згодна зямельнаму кодэксу 1925 г., прынцып надзялення сялян зямлёй па ліку едакоў быў заменены максімальным і мінімальным надзеламі. Па Шклоўскаму р-ну ён быў ад 4,6 да 9,2 дзесяцін. З 296 353 га лесу 222 513 га былі дзяржаўныя і 73 840 га — мясцовага значэння. Плошча дзяржаўных лясоў у раёне займала 5 % ад агульнай плошчы акругі. Яе гандлёвая сетка налічвала 1849 прадпрыемстваў, у Шклоўскім р-не — 274, у тым ліку дзяржаўных — 6, кааператыўных — 49, прыватных — 217.

Райвыканком налічваў у 1926 г. 17 членаў. Крыху раней, у канцы 1925 г. быў створаны гарадскі Савет. Ён налічваў 59 членаў. У першых выбарах Савета прынялі ўдзел 43,4 % выбаршчыкаў, а ў 1926/27 гаспадарчым годзе — 60,9 %.

У справаздачы адзначаецца: «З найбольш значных вынікаў абследавання прадпрыемстваў можна адзначыць паляпшэнне ўмоў працы на папяровай фабрыцы «Спартак» у Шклове: пабудавана вентыляцыя, палепшана асвятленне, узведзена новае сартыровачнае памяшканне». Па стану на 1 кастрычніка 1925 г. на фабрыцы працавала 678 рабочых або 33 % ад агульнай колькасці рабочых усіх цэхавых, прамысловых прадпрыемстваў акругі. З яе 5 прафтэхвучылішчаў — адно (фабрычна-завадское) было ў Шклове.

«У бягучым годзе,— чытаем у справаздачы,— створаны і цяпер афармляюцца камбінаты камунальных прадпрыемстваў у Чавусах, Шклове і Быхаве». Па Шклоўскаму камбінату планавалася ўстаноўка ў 1926/27 гаспадарчым годзе электраматора на млыне, «які павінен служыць дадатковай рухаючай сілай да турбіны, коштам 6500 рублёў».

А. Кутузаў

...АРЭННЕ РАЁНА

...ліпені 1924 г. сесія ЦВК БССР змяніла ...адміністратыўны падзел рэспублікі. За... паветаў і валасцей утвараліся акругі ...аёны, якія падзяляліся на сельсаветы. ...клад Шклоўскага р-на ўвайшлі былыя ...наруцкая, Нічыпаравіцкая, Любініцкая, часткова Старасельская, Таўпечанская і Гарадзішчанская воласці.

Напрыканцы 1924 г. адбыўся першы раённы з'езд Саветаў, на якім выбраны выканком. Яго старшынёй абраны т. Вараб'ёў і сакратаром т. Лодысеў.

«Ударны фронт». 1977. 28 ліпеня.

МЯСТЭЧКА СТАЛА ГОРАДАМ

...Шестой этап в развитии городских поселений охватывает период восстановления народного хозяйства в годы довоенных пятилеток.

В восстановительный период рост городских поселений был незначительным: в то время был упорядочен их состав в результате принятой в 1925 г. для территории республики новой классификации новых населенных пунктов. Право городов, кроме восьми прежних, получил лишь Шклов...

Чертков А. И. Основные вопросы формирования и пути развития городских поселений Могилевской области. Могилев. 1970. С. 20.

* * *

...У 1934 г. паводле ўказа Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР ад 27 верасня «Аб класіфікацыі населеных пунктаў Беларускай ССР», сетка пасяленняў гарадскога тыпу рэспублікі была зацверджана ў складзе 11 гарадоў абласнога падначалення, 24 гарадоў раённага падначалення, 14 рабочых і 52 гарадскіх пасёлкаў. Гарады раённага падначалення: ...Шклоў. Магілёўская вобл.

Польскі С. А. Нарысы геаграфіі гарадоў Беларускай ССР. Мн., 1973. С. 121—122.

З ДАКЛАДА НАМЕСНІКА СТАРШЫНІ АКРВЫКАНКОМА АБ СТАНЕ ШКЛОЎСКАГА РАЁНА І РАБОЦЕ РАЙВЫКАНКОМА (канец 1924 г.)

...В районе насчитывается 162 населенных пункта. В административном отношении разделен на 19 сельсоветов. Центр — м. Шклов. Расположение его ко всем частям района весьма удобно, так как оно находится в центре района и все проселочные пути сходятся к нему. Шклов — промышленное и торговое местечко, в значительной степени заселенное рабочими, в котором насчитывается по данным статистики до 6617 душ обоего пола. Во всем районе населения до 52 157 человек. Вблизи местечка на расстоянии 8,56—10,7 км на восток проходит шоссейная дорога на Оршу. Таким образом, связь между г. Могилевом и местечком Шклов — первого как центром округа, второго — как центром района весьма удобная: железная дорога, шоссе; даже при случае — водным путем по р. Днепр, и, кроме того, телефонная и телеграфная.

Сельское хозяйство в районе ведется по трехпольной системе, но заметно увеличивается тяга передовых хозяев к травосеянию. Из посевов культурных трав преобладают посевы клевера. Кое-где в отдельных хуторских хозяйствах, вводится многополье. Преобладающие почвы в районе — суглинки, подзолистые и супесчаные. Из агрономических учреждений в районе находятся два агрономических и прокатных пункта. Агрономические силы района привлечены райисполкомом к культурно-просветительской работе по сельскому хозяйству. В декабре месяце прошлого года ими проведено среди крестьянства 28 лекций-собеседований и 10 лекций по животноводству.

Интенсивным образом проводится в районе землеустройство. Незначительная часть земли устроена еще при царском правительстве, так называемыми столыпинскими хуторами. Затем за период с 1922 по 1924 г. земли устроено 14 627 десятин в 32 селениях. В общем надо считать, что всего земли устроено до 17—18 % земельных площадей района.

По территории района протекает несколько небольших речек, русла коих в большинстве случаев засорены и заросли мелким кустарником. Поэтому бассейны этих речек в некоторых местах представляют большие заболоченные пространства. В районе имеются большие перспективы мелиорации. Еще в прошлом году были приняты меры к организации в районе мелиоративных товариществ. Эти товарищества, объединившись в 1924 г., произвели большую работу по очистке русла р. Сметанки, причем прорыт канал имени т. Ленина длиной 9 верст 217 саженей. С прорытием этого канала осушается площадь болот в 1300 десятин. К концу 1924 г. в районе числилось 16 мелиоративных товариществ с числом членов 456. Из них райисполком в течении октября — декабря обследовал 13 товариществ. При обследовании выяснили, что из 13 мелиоративных товариществ оформлены только 6, некоторые товарищества будучи кредитованы для производства работ, израсходовали полученные средства на свои личные хозяйства.

Из ветеринарных учреждений в районе находятся два ветпункта, через которые прошло в 1924 г. 3672 больных животных.

В самом м. Шклов находится писчебумажная фабрика «Спартак», на которой к концу 1924 г. было занято 600 рабочих, и фабрика спичечной соломки «Борьба», с лесопильным

и мельничным отделами. Ранее вырабатываемая фабрикой спичечная соломка вывозилась в большинстве случаев за границу. В настоящее время спичечная соломка не вырабатывается и на фабрике работает только лесопильный и мельничный отдел, в котором занято 63 человека.

Кустарная промышленность в районе слабо развита. В м. Шклов преобладает кустарное производство: сапожное, портняжное, кожевенное, шапочное, слесарное и столярное. Кустари м. Шклов объединены в общество с количеством членов 120 человек.

Бюджет района исчислен и утвержден Пленумом окрисполкома в доходной части 71 886 руб., а в расходной 88 990 руб., т. е. с дефицитом в 17 104 руб., но Наркомфином бюджет принят в сумме 82 239 руб., без дефицита. Наркомфин увеличил доходную часть за счет лесных отходов (12 089), не включенных первоначально в доходную смету, но уменьшил несколько сумму надбавок к госналогу и сбору, а также сумму поступлений налога с грузов, привозимых и увозимых по железной дороге.

Составленный и утвержденный бюджет надо считать очень жестким. Учет объектов обложений прошел в общем удовлетворительно. Результаты учета выражаются в следующих цифрах: пашни 46 777 десятин, луга заливные 460 десятин, незаливные луга 7641 десятина, лошадей 8753 головы, коров 11 637 голов, едоков 52 402, хозяйств 8714. Таким образом на одно хозяйство падает пашни 5,37 десятин, лугов 0,882 десятины, лошадей — 1, коров — 1,33. Всего исчислено налога 237 202 руб., из них государственных 174 452 руб., местного 62 770 руб.

С начала компании по 7.11 сего года по району выполнен 70,1 % годового удержания налога. Выполнение налога идет несколько туговато, ввиду того, что есть много плательщиков, немогущих по бедности платить. Вследствие этого райисполкому представлен так называемый скидочный фонд в размере 45 500 руб., из которого использовано, т. е. сложено с беднейших налогоплательщиков 14 115 руб. Таким образом исчисление суммы налога несколько уменьшается и в конце концов твердое задание налога выражается в 192 374 руб.

Постановка народного образования в районе представляется в следующем виде: учреждения народного образования — всего 54, из них в районе — 48, в м. Шклов — 6. Из числа последних — одна семилетка. В школах обучается 4067 детей. Такой сетью школ охвачено до 30 % детей школьного возраста. В районе имеются три государственные избы-читальни. Кроме того, по настоянию населения оставлены 7 изб-читален, которые содержатся самим населением.

Из прочих политпросветительских учреждений в центре района находится кинотеатр, вмещающий около 300 человек, при фабрике «Спартак» имеется фабричный клуб, библиотека. Кроме того, в м. Шклов имеется детский дом на 30 детей, помещение которого требует ремонта.

На ликвидацию неграмотности райисполком обращает должное внимание. Так в декабре организовано два ликпункта. Организовано также две ячейки общества «Долой неграмотность».

Райисполком обращает внимание и на распространение сельскохозяйственных знаний в деревне. Так в январе организован в с. Ст. Шклов сельхозкружок, а в с. Городище открыты трехмесячные курсы.

Лечебная часть в Шкловском р-не сама по себе недостаточна, но в сравнении с другими районами более или менее удовлетворительна.

В настоящее время следующая лечебная сеть: Шкловская народная больница и больничная амбулатория, в с. Городище фельдшерский пункт. Райисполком в 1924 г. произвел средний ремонт больницы. Средств, отпускаемых по бюджету, по мнению РИКа, недостаточно.

Работа комитетов взаимопомощи полностью еще не выявлена. На ноябрь 1924 г. комитеты имели фонд 686 пудов 26 фунтов и 35 десятин, из коего было обсеменено рожью 29 десятин и яровыми 6 десятин. Райисполком принимает через районный комитет взаимопомощи меры к оживлению работы крестьянов. Благодаря начатой в этом отношении работе в декабре был создан фонд в 8 комитетах, которые до сего его не имели, в размере 375 пудов.

Коммунальное хозяйство в Шклове довольно значительное. В Шклове имеется 39 национализированных домов, в районе — 27, торговых складских помещений — 228. Часть домов отдана в аренду по договорам, часть занята школами.

Райисполком отремонтировал некоторые дома. Им также ведется работа по пересмотру договора на сданное в аренду имущество.

Райисполком произвел учет складских помещений и лавок — 172. Приняты РИКом меры к благоустройству м. Шклов. Так, например, прорыты канавы по бокам улиц для стоков, устроены мосты. РИК собрал материал о состоянии дорог и мостов. Оказалось, что дороги и мосты в районе требуют капитального и текущего ремонта.

Кооперативных объединений в районе следующее количество: в м. Шклов — 2, в том числе Ц. Р. Г., в районе — 8. В м. Шклов кооперировано 90 % членов совозов, а в сельско-

хозяйственной местности 6,5 % по отношению к общему числу населения. В центре района кооперация оказывает заметное влияние на понижение рыночных цен на продукты первой необходимости. В районе кооперация работает слабо. В районе имеется сельскохозяйственное кредитное товарищество, в котором пайщиков на 1.01.1925 г. состояло 543 человека.

... Райисполкомом выявлено, что бывшее правление сельскохозяйственного кредитного товарищества совершило ряд злоупотреблений. Виновные привлечены к ответственности.

Милиция работает удовлетворительно, хотя надо признать, что штат милиции по району недостаточный. Преступность в районе выражается в самогонокурении, кражах, конокрадстве.

В области лесного хозяйства все леса местного значения переданы крестьянам. Наблюдается самовольный лесопоруб, в этом отношении за октябрь — декабрь составлено 300 актов.

Шкловскому РИКу предложено дать НКВД полный отчет за январь месяц.

Зам. председателя окрисполкома *Дьяков*
Секретарь *Алейников*

ФДА, Магілёў, ф. 336, воп. 1, адз. зах. 5.

З ПАСТАНОВЫ БЮРО ШКЛОЎСКАГА РК КП(б)Б ад 21 САКАВІКА 1925 г. «АБ ВЫДЗЯЛЕННІ СЯЛЯН У ЧЛЕНЫ ЦВК БССР І АКРВЫКАНКОМА»

...Наметить следующую кандидатуру в члены ЦИК БССР — крестьянина Сенчилова Федора, Городищенский сельсовет, д. Благовка, 10 десятин земли, 11 душ, среднее хозяйство, пчеловод, садовод, ввел улучшенный севооборот, популярен среди крестьян. Читает книги по сельскому хозяйству. Сын обучается в сельхозинституте.

В члены окрисполкома: Макаревича Ефима, крестьянин д. Черноручье, хозяйство ниже среднего, налоги платит аккуратно. Активен, неграмотный. Хутор. Четырехполевой севооборот, 6 десятин земли, 5 душ.

Кандидатами в окрисполком: Ильюшенко Ф. Ф.— д. Борисковичи, член райисполкома, самостоятельный хозяин, 7 душ, активист, пользуется авторитетом; Гелохова Филиппа Федоровича, 9 душ, бедняк, самостоятельный хозяин. Председатель селькресткома, кандидат РИКа, живет в деревне.

З асабістага архіва *М. Ільюшэнкі*

З ПРАТАКОЛА ПЛЕНУМА ШКЛОЎСКАГА РК КП(б)Б АД 3 САКАВІКА 1926 г.

«О хозяйственном строительстве» — доклад председателя РИКа Журбенко: ...Всего по району дворов — 8800, едоков — 46 500, земель сельхоззначения — 68 824 десятины, паходной — 41 291 десятина, сенокоса — 8000 десятин. В городской черте — 200 десятин.

Мелиоративных товариществ имеется 17, членов в них — 500, но многие из них не внесли пая. Молочная артель — 1. Еврейский сельхозколлектив «Искра» состоит из 14 семей, 131 десятины земли. Огородно-садоводческих товариществ имеется два с площадью 59 десятин. Кредитные товарищества развиваются быстро: к 1924 г. их было 316, на 1 марта 1926 г.— 1400. Паевой капитал составляет 2680 руб. Скота насчитывается по району 88 346 голов, из них лошадей рабочих — 9236, молодняка — 1989. Рогатого скота — 13 628, молодняка — 4849, овец — 33 302, свиней — 25 156.

Потребительских обществ — 10. В них членов — 8128, т. е. 35 % всех хозяйств. Пайщиков ЦРК насчитывается 854 человека — 72 % рабочих. Паевой капитал составляет 4166 руб., оборотный — 21 716 руб. Заготовлено в этом году: ржи 8610 пудов, пшеницы — 153, овса — 9909, ячменя — 3283, льносемя — 737, льна и кудели — 1696 пудов.

Из кустарной промышленности имеются: гончарная, по изготовлению ободов, саней, деревянной посуды и др. В городе 5 артелей. В этом году будет проводиться лесонасаждение...

С выступления на пленуме секретаря РК ЛКСМБ Розенблюма:

...Состав районной комсомольской организации — 20 ячеек, из них 16 в деревнях, две

фабричные и две городские. Всего членов ВЛКСМ 521 человек, из них членов партии — 10, кандидатов — 42.

...Обучалось: в городской политшколе — 33 человека, в пионершколе, где готовились пионервожатые — 16, ликбезе — 29, партшколе — 44, еврейской школе — 16, общеобразовательной школе — 7 человек. В деревнях охвачены партшколой 28 человек, в школах крестьянской молодежи — 37, политкружках 222 человека. Всего охвачено обучением 430 человек.

З асабістага архіва *М. Ільюшэнкі*

РАДКІ З ГАЗЕТ

В нашей деревне Караси, после долгих разговоров и ожиданий, открылся, наконец, сырьевой завод. В организовавшуюся молочную артель вступило пока 23 пайщика, но молоко сдают и многие не пайщики.

Завод оборудован хорошо и вполне соответствует своему назначению. Часть крестьянства, раньше говорившая: «Что проку будет от завода?» — теперь поняла, что организация завода — штука выгодная и хорошая. Еще бы — за ведро молока, на месте, 70 копеек платят.

Деревенский М. «Могилевский селянин». 1925. 16 ліпеня.

...Весной нынешнего года Городищенское лесничество при помощи населения засеяло и засадило сосной 120 десятин. Кроме того, заложено два сосновых питомника. Как посадка, так и посев в хорошем состоянии. Осенью будет посажено еще 30 десятин сосны.

Донин И. «Могилевский селянин». 1925. 6 верасня.

З успамінаў ветэрана партыі І. П. Развязнога

...У 1927 г. мяне, маладога рабочага, камсамольская арганізацыя фабрыкі «Спартак» прыняла ў свае рады. Мы тады былі зачынальнікамі ўсіх спраў. Кожны камсамолец быў байцом па ліквідацыі непісьменнасці і абавязаны быў навучыць чытаць не менш трох-чатырох чалавек. Вучылі звычайна пасля работы і ў выхадныя дні. Арганізацыя і правядзенне суботнікаў і нядзельнікаў, шэфства над піянерскімі дружынамі і атрадамі, абавязковы ўдзел у мастацкай самадзейнасці, правядзенне антырэлігійных вечароў — вось далёка не поўны пералік таго, чым займаўся камсамол 20-х гадоў.

«Ударны фронт». 1988. 27 жніўня.

У каго будзе вучыцца Шклоўшчына?

На Шкловской выставке премировано 70 из 184 хозяйств. Премии распределились: почетных — 64, натуральных — 54, денежных — 6, на сумму 26 руб. за рукоделие. Вот наиболее выдающиеся хозяйства Шкловщины.

1. **Азенов Конон** из д. Дубровка Толкачевского сельсовета. В хозяйстве: жеребята — помесь финно-арденской породы — в 1924 г. покрыто 65 маток, в 1926 г. — 68 маток. На выставке 11 жеребят. Награжден Почетным дипломом I разряда и Сухановским плугом.

2. **Пос. «Единение»** братьев **Лебедевых** Окуневского сельсовета. 10 десятин пашни, девятипольный севооборот. 6 кобылиц — три помеси арденки, три — местной улучшенной породы, собственной годовли. Кустарное ремесло — колеса. Награжден Почетным дипломом I разряда и пружинной бороной.

3. **Вильчик, д. Шнаровка,** 2,5 десятины земли. Кобылица помесь бельгийской породы, с жеребкой 2,5 г. и жеребенком 1 г. Собственной годовли. Награжден Дипломом I разряда и сбруей в 45 руб.

4. **Портянкин Афанасий,** малоземельный из д. Литвиновичи Городищенского сельсовета. Огородничество. Брюква в 11 ор, турнепс в 15 ор, свекла в 12 ор (урожай 5000 пудов с десятины), пастернак, редька, капуста (кочаны в 30 ор), тыква в 35 ор, картофель разных сортов. Питомник фруктовых деревьев из 100 привитых и 5000 саженцев; представлено несколько деревьев. Портянкин посетителям рекомендует корнеплоды как молокогонный корм и советует их разводить. Награжден Дипломом, Сухановским плугом.

5. **Храмцовы Тарас и Ульян.** Земли 9 десятин. Питомник фруктовых деревьев из 1500 привитых и 10 000 дичков. Представлено 100 деревьев. Продано на выставке 81 дерево. Награждены Дипломом и плугом.

6. **Мироненко Андрей,** малоземельный, из д. Н. Бращино. Бык-производитель из породы красильно-белорусского скота с хорошей молочностью. Покрыто 35 маток. Награжден Дипломом и Сухановским плугом.

7. **Цымбаревич Иван,** Лутно Чернянского сельсовета. Бык-ангельн. Покрыто 70 маток. Награжден Дипломом.

8. **Цымбаревич Иосиф,** Лутно Чернянского сельсовета. Жеребец, помесь ардена, 3,5 лет. Покрыто 15 маток. Кобылица-метис. Ардена, кобылица местной улучшенной породы и двое жеребят от них. Баран-меринос. Собственной годовли. Диплом и цепь.

9. **Гульцов Захарий,** д. Васильевка Старо-Водвянского сельсовета. Бык-ангельн. Покрыто 70 маток. Полеводство (восьмипольное). Сполихи сортовых хлебов, люпин и сераделка. Урожайность хлебов свыше 100 пудов. Диплом.

10. **Емельянов Устин,** д. Церковище Окуневского сельсовета. Разведение льна-долгунца на волокно. Диплом.

11. **Сухоруков Иосиф,** Караси Городищенского сельсовета. Девятиполье. Сортовые хлеба с урожайностью до 120 пудов. Кобылицы помеси арденки. Диплом.

12. **Белякович Иван,** хутор Каменка Ново-Бращинского сельсовета. Семиполье. Сортовые хлеба с урожайностью до 100 пудов. Удел Дадан-Блатт личного усовершенствования. Питомник фруктовых деревьев из 150 привитых и 200 непривитых — несколько деревьев правильно выращенных и привитых. Маслоделие. Плитки прессованного масла в 5 сф. Ремесло: три рубанка своего изделия. Диплом.

13. **Батуревич Сергей Павлович,** Каменка Ново-Бращинского сельсовета. Шестиполье. Сортовые хлеба урожайностью в 140 пудов. Сорта яблок. Кустарное ремесло: ружье своего изделия и модель образцового скотного сарая. Диплом.

14. **Белякович Александра Ивановна,** Каменка Ново-Бращинского сельсовета. Женские рукоделия. Диплом.

В. К. «Могилевский селянин». 1926. 29 кастрычніка.

НАСТУП НА НЕПІСЬМЕННАСЦЬ

З першых гадоў Савецкай улады шмат увагі надавалася адукацыі насельніцтва. Гэта было выклікана тым, што атрымалі ў спадчыну краіну амаль суцэльнай непісьменнасці. І тыя змены, якія адбываліся за кароткі час, відавочны на прыкладзе нашага раёна, нашага Каменна-Лаўскага сельскага Савета.

Педагагічную дзейнасць на Шклоўшчыне мне давялося пачаць у 1923 г. У той час у сельскай мясцовасці былі толькі пачатковыя школы і адна сямігодка ў горадзе. У нашай першай раённай канферэнцыі настаўнікаў удзельнічалі толькі 32 педагогі — столькі іх налічвалася ў раёне. І гэтаму нешматлікаму атраду прадстаяла зрабіць многае. Акрамя вучобы дзяцей, трэба было вывесці з цемры непісьменнасці дарослае насельніцтва.

Пры кожным валасным выканкоме на Шклоўшчыне былі створаны лікбезы, якія павінны былі наведваць непісьменных ва ўзросце да 55 гадоў. І тут на нашым шляху былі пэўныя цяжкасці. Пажылыя сяляне лічылі, што ім адукацыя не патрэбна, неахвотна адпускалі на вучобу і сваіх падросткаў. Памятаецца, цяжка было наладзіць вучобу лікбеза ў Таўкачах, дзе працавалі тады мы з жонкай Ганнай Цімафееўнай. Патрэбна было знаходзіць выйсце. Наладжвалі вечарынкі, арганізавалі хор, драмгурток. Калі людзі збіраліся, то па заканчэнні танцаў або рэпітыцый праводзілі вучобу. Гэта выратоўвала. Многія ахвотна садзіліся за падручнікі. Некаторыя з ліквбезаўцаў пазней нават закончылі ВНУ. Сярод іх Іван Галаганаў, Павел Князькоў і іншыя.

Што да Каменна-Лаўскага сельсавета, то на яго тэрыторыі да рэвалюцыі была толькі адна земская школа. Яе наведвала мізэрная колькасць дзяцей сялян. Таму нядзіўна, што ў вёсках былі адзінкі людзей, якія маглі так-сяк чытаць і пісаць.

Зусім змяніўся малюнак з навучаннем сельскіх дзяцей пасля таго, як устанавілася савецкая ўлада. У многіх вёсках былі адчынены пачатковыя школы — Царковішчы, Дабрэйцы, Бушляках, Высокім, Вадве. У 1932 г. у Каменна-Лаўскай школе — 5-ы клас.

Паступова сяляне пазбаўляліся ад думкі, што сельскаму працаўніку не патрэбна адукацыя. У школу ахвотна пасылалі нават дзяўчынак. Пачатковую адукацыю набывала пераважная колькасць дзяцей...

Н. Балобін

«АБ МЕРАХ ПА ЛІКВІДАЦЫІ НЕПІСЬМЕННАСЦІ»

З пастановы ЦВК і СНК БССР. Чэрвень (?) 1930 г.

1. Усе непісьменныя ад 12 да 45 гадоў, як у вёсцы, так і ў горадзе, не пазбаўленыя выбарчых правоў, павінны зарэгістравацца да 1 жніўня 1930 г. у месцы свайго пражывання... Вучот правесці таксама і падлеткаў ва ўзросце 12—18 гадоў...

2. Паказаныя ў артыкуле 1 асобы павінны ліквідаваць сваю непісьменнасць у наступныя тэрміны:

а) рабочыя і члены прафсаюзаў на працягу 1930; б) сельгас. рабочыя, батракі і дапрызыўнікі 1909—1910 гг. да 1 мая 1931 г.

Усё астатняе працоўнае насельніцтва, і ў першую чаргу калгаснікі, на працягу 1931—1932 гг.

НАРБ, ф. 4, воп. 3, спр. 38, ч. 1, л. 80.

З ДАКЛАДА У СНК БССР СТАРШЫНІ КАМІСІІ ПА ЭКАНАМІЧНЫМ АБСЛЕДАВАННІ ШКЛОЎСКАГА РАЁНА

сакавік 1926 г.

...Быстрая перетасовка работников РИКа вызвала ослабление всей его работы, обстоявшей и до этого в ухабистом администрировании и слабом руководстве всей хозяйственной жизни района... сложилось мнение, что в таком экономически сильном промышленно развитом районе нынешнему составу РИКа справиться трудно...

Хозяйственная жизнь в районе напирала и росла в общей советской системе, о чем свидетельствует значительный рост производительности в сельском хозяйстве, не учитываемый и не изучаемый РИКом...

* * *

Общая площадь земли в районе 77,226 десятин находится в пользовании:

Категория землепользователей	Число хозяйств	Всей земли (десятин)	В том числе (десятин)			
			пашни	сенокоса	леса и кустов	прочей удобной
У крестьянских хозяйств	8913	58900,93	39847	8318	5431,93	5304
У совхозов	—	—	—	—	—	—
У колхозов, коммун и артелей	1	170	130	36	—	4
У прочих сельских хозяйств	13	104	78	20	—	6
У Госфонда	—	16 373,50	1236	391	14 656,50	90
Итого:	8927	75 548,43	41 291	8765	20 088,43	5404

Все бывшие в районе имения распределены.

Бывших помещичьих земель распределено 4988 десятин пашни и 14 десятин леса... Земля бывших имений была распределена волостными земельными комитетами среди батраков и малоземельных крестьян в первые годы революции, а затем земотделом закреплена за ними.

Живут главным образом хуторами. С хозяйством справляются. Недостает сельхозинвентаря, землемерных и агрономических сил для правильного ведения хозяйства. Чересполосно пользуются землей 43 % всех хозяйств, хуторами — 25 %, отрубами — 3 % и поселками — 29 %. Крестьяне успели увидеть в хуторском крепком хозяйстве по сравнению с чересполосицей более прогрессивный характер, но большинство малоземельных и средних хозяйств в районе предпочитает хотя и мало популярную поселковую форму землепользования, дающую совместную, более расширенную площадь угодий и пастбищ, коллективную силу перевозки дворов, закупки с. х. машин, постройки школ, рытья колодцев и других хозяйственных и культурных возможностей...

Распространенность аренды земли малая. Арендаторами являются главным образом зажиточные и середняки. Землю в аренду сдают главным образом бедняцкие хозяйства (вдов, сирот, инвалидов, семьи красноармейцев и выселяющихся в другие места)...

Урожайность (с десятины пудов):

	Сведения Окрстатбюро			Сведения РИКа	
	1911	1912	1913	1924	1926
Рожь озимая	65	60	60	45	55
Овес	55	64	75	55	60
Ячмень	53	51	62	60	50
Пшеница яровая	70	55	62	58	50
Картофель	525	417	410	576	600

Как видно, урожайность мерно подвигается к довоенному... Причина уменьшения урожайности ячменя, пшеницы и других культур, требующих большего удобрения, вызвано истощением почвы, обусловлено уменьшением скота и отсутствием твердой формы землепользования в годы войны, голода и разрухи.

Наличие сельхозинвентаря: молотилок конных с приводом — 263, соломорезок — 188, плугов — 7902, борон пружинных — 125, окучников — 188. За 1925 г. закупки сельхозинвентаря и улучшенных семян зерновых культур и посевных трав по сравнению с довоенным периодом несомненно увеличились...

За последние три года середняцкая группа хозяйств увеличилась преимущественно за счет верхушки старой деревни, с притоком служилого элемента. С уменьшением земли эта часть зажиточной группы первая взяла курс на повышение товарности в хозяйстве.., с применением ростовщичества и частного кабального кредита, прячась под рубрику середняка. Наряду с этим еще больше увеличилась бедняцкая группа хозяйств...

Хлеба не хватает главным образом у бедняцкой группы хозяйств. Самой бедняцкой части — до так называемого Рождества, а маломощной — до Пасхи. Незначительная часть середняцких хозяйств при недостатке хлеба, особенно в зимний период, комбинирует другие продукты, которые у бедняка отсутствуют...

Животноводство (по данным Окрстатбюро за 1925 г.): рабочих лошадей — 9219, лошадей до 3 лет — 2275, быков старше 2 лет — 99, коров — 11 157, подтелков и бычков до 2 лет — 3878, телят до 1 года — 3709, овец — 4590, ягнят — 16 350, коз и козлов — 150, свиней старше 4 месяцев — 13 630, поросят до 4 месяцев — 8962. Всего — 83 999.

По сравнению с довоенным временем количество рабочего и крупнорогатого скота увеличилось благодаря увеличению числа хозяйств и развития травосеяния, а также общей тяги населения к товарности в сельском хозяйстве; количество свиней и овец уменьшилось из-за свирепствующей чумы и сибирской язвы.

В 1925 г. имелось хозяйств без рабочего скота — 11,21 %, с единицей рабочего скота — 75,49 %, хозяйств без коров — 6,1 %, с одной коровой — 66,49 %, с двумя — 25,16 %, с тремя — 1,65 %, с четырьмя — 0,55 %...

В районе в крестьянских хозяйствах имелось 181 десятина садов, в Госфондах — 90 десятин, из коих 8 десятин — в распоряжении Черноручского садово-огородного товарищества... В 1925 г. в районе имелось пчелоульев рамочных — 232 и колодных 594...

* * *

Сельскохозяйственное кредитное товарищество с закупочно-бытовыми и снабженческими пунктами имелось одно — в Шклове (1470 членов). В 1926 г. организовано Лутнянское сельскохозяйственное машинное товарищество (15 членов). Имеется Лутнянская молочная артель (20 пайщиков) и Карасевская сыроваренная (19 членов), Черянское пчеловодное товарищество (27 пайщиков), садово-огородное товарищество в бывшем имении Черноручье (5 пайщиков)...

Кооперировано по кредитному товариществу 14 % крестьянских хозяйств, в том числе бедняков — 60 %, середняков — 25 %, зажиточных — 15 %.

Совхозов в районе нет. Колхозы, коммуны и артели. В районе — 2 артели, одна еврейская земледельческая артель «Спартак» (на месте бывшей фабричной фермы). Артель занимает 170 десятин земли (пахотной — 130, усадебной — 4 и луга — 36 десятин). В артель вошло 14 семейств с 69 едоками.

Вторая артель «Гавриловка», образованная с 1923 г. в бывшем имении Гавриловка в порядке землеустройства на площади 42 десятины земли. В состав артели входят 8 семейств с 32 едоками.

В артель «Спартак» вступило 70 % трудового еврейского населения Шклова и 30 % нетрудового элемента, живущего в городе в собственных домах и частных квартирах, до сего времени занимающихся торговлей. В артель «Гавриловку» вошли семейства, собравшиеся из разных деревень (беднота и демобилизованные красноармейцы)...

Отношение крестьянского населения к артелям отрицательное, так как население района за весь период революции не видало ни одного примерного сельскохозяйственного объединения в районе.

Отношение артелей к кооперации потребительское, не имеющее между собой нужной связи о сбыте и закупке сельхозпродуктов и промышленных товаров.

В феврале 1926 г. райисполкомом вынесено постановление: «Гавриловку», как не имеющую никаких перспектив на возобновление артельного труда, ликвидировать, прося ОкрЗо артель перевести в поселок, землеустроить ее по минимальной норме с отводом усадебных мест и широких полос.

Объективным показателем к упрочению молодой еврейской артели «Спартак» имеется: 1) стремление к обработке земли без наемного труда; 2) быстрый рост сельхозинвентаря; 3) наличие приобретенного оборудования для развития производственной части хозяйства...

Откупленный артелью «Спартак» от бывшей фабричной фермы урожай на корне за 1925 г., по сравнению с крестьянским, стоял несколько выше. Культурные приемы выражаются в многолетнем севообороте, культивировании семян, разведении племенного и молочного скота и применением обработки земли более усовершенствованным сельхозинвентарем, за исключением трактора.

Отдельные хозяйства артели «Гавриловка» ничем не отличаются во всей своей жизни от маломощных крестьянских хозяйств...

Райисполком к поднятию существующих артелей и организации новых практических мер не принимал...

Лесное хозяйство. Общая площадь лесов, включая и леса местного значения, — 20088,43 десятин. Потребность в строевом лесе удовлетворяется на 40 %, в дровяном — на 70 %... Переданные местному населению леса обеспечат их потребность на 60 % в топливе и на 25 % в строевом поделочном материале.

Промышленность.

1. Писчебумажная фабрика «Спартак». В довоенное время работала при 3 бумажных машинах. По имеющимся данным за 1913 г. выработано разной бумаги 345,224 пуда. Рабочих было 602 человека, из них на древомассом заводе — 61 человек. Средний заработок квалифицированного рабочего — 25—30 руб., неквалифицированного — 15—20 руб. В настоящее время за 1924/25 бюджетный год выработано разной бумаги 243,884 пуда. Рабочих — 686 человек и временных — 24 человека, средний заработок квалифицированного рабочего — 50—55 руб., неквалифицированного — 25—30 руб. Фабрика работает при 3 бумажных машинах; недогрузка их примерно на 15—20 % идет главным образом за счет плохого состояния силового хозяйства.

2. **Шкловская паровая мельница** при фабрике «Борьба», находящаяся в арендном пользовании граждан С. Хатиновера и Шифрина. Рабочих на мельнице 5 человек, средний заработок 30—50 руб. Мельница перерабатывает от 600 до 800 пудов зерна при рабочем 8-часовом дне за одну смену. Зерно доставляется крестьянами окрестных деревень.

Лесопильный завод при фабрике спичечной соломки «Борьба», при котором работает мельница, бездействует из-за отсутствия и дороговизны лесоматериала (осина).

3. **Электростанция** оборудована и пущена в Шклове 18 марта 1925 г. Рабочих — 3 человека. Обслуживает местное население (квартиры и учреждения). Двигатель-дизель 60 л. с.; динамо-машина переменного тока завода «Унион-Берлин», 40 киловатт.

4. **Старошкловская паровая мельница** (в арендном пользовании артели «Красный мукомол»). Рабочих — 7 человек. За сутки перемалывается на одном поставе около 700 пудов зерна крестьян окрестных деревень.

5. **Шкловская турбинная мельница «Пролетарий»,** эксплуатируется РИКом. 16 рабочих. Выработка до 300 пудов в сутки при работе одного постава.

6. Ржавцевская водяная мельница.
7. Заречно-Шкловская мельница.
8. Путниковская мельница.

9. Вильяново-Погостская мельница.
10. Даньковичская мельница.
11. Чирчинская мельница.
12. Городищенская мельница.
13. Троицкая мельница.

Кустарно-ремесленная промышленность. По Шклову: сапожных промыслов — 42 (50 чел.), портняжных — 19 (33 чел.), кузнечных — 17 (23 чел.), слесарных — 9 (15 чел.), булочных — 6 (17 чел.), парикмахерских — 14 (20 чел.), шапочных — 7 (9 чел.), волночесных — 5 (10 чел.), мукомольных — 1 (7 чел.), крупорушек — 1 (5 чел.), колбасных — 3 (6 чел.), красильных — 2 (4 чел.), кожевенных — 7 (7 чел.), колесных — 1 (1 чел.), столярных 3 (3 чел.), кирпичных — 1 (1 чел.), фотографий — 2 (2 чел.), часовых дел — 2 (2 чел.), шорных — 2 (2 чел.), заготовочных — 3 (3 чел.); итого: 147 (220 чел.). **По сельской** местности: рыболовных и охотничьих — 6 (6чел.), кирпичных — 2 (4чел.), гончарных — 146 (156 чел.), кузнечных — 33 (44 чел.), столярных — 17 (17 чел.), бондарных — 13 (13 чел.), санных — 18 (18 чел.), колесных — 27 (29 чел.), мукомольных — 22 (31 чел.), сальников — 19 (19 чел.), овчинных — 6 (8 чел.), волночесных — 6 (13 чел.), портняжных — 51 (56 чел.), сапожных — 43 (47 чел.), слесарных — 5 (5 чел.), лыжных — 8 (8 чел.); итого — 424 (476 чел.).

По г. Шклову с 1924 г. существует общество кустарей — 122 члена, в состав коего входят 5 артелей, зарегистрированных в ВСНХ БССР, и трудколлектив швейников — 28 человек при Могилевском отделе труда, всего объединено 59 человек. Остальные члены об-ва работают в одиночку.

* * *

Безработных по району 88 человек. Учтено 160 батраков и батрачек. Средний заработок батрака — 40 руб. в год.

* * *

По состоянию на 1 января 1926 г. в районе имелось 8 потребкооперативов, из них в городе — потребобщество «Селянін» с тремя лавками, обслуживающие 15 деревень, а остальные 7 кооперативов расположены в Городище, Бращино, Высоком, Б. Лозицах, Слижах, Черноручье и Любиничах. Всего в сельских кооперативах 2138 пайщиков, что составляет по отношению к 8927 сельским хозяйствам 23,9 %.

* * *

Городское и сельское благоустройство и строительство находится в разрушенном и запущенном состоянии. Шкловской больнице угрожает снятие электроосвещения из-за отсутствия средств на оплату. Водоснабжение — кроме колодцев — отсутствует. Новое строительство в городе — здание Дома культуры и частичный ремонт для учреждений...

Культура. В прошлом году в районе имелось 53 школы при 93 комплектах, в настоящем — 56 школ, из них одна семилетка, а остальные — четырехлетки. Охвачено детей школьного возраста 56 %. Число комплектов — 102. Имеется 4 гос. избы-читальни, 1 народный дом, 1 райбиблиотека, 2 клуба при фабрике «Спартак» и «Борьба» и гортеатр в Шклове. В сети политпросветучреждений имеется, кроме того, 17 ликпунктов, красные уголки и чтецкие пункты. На 1 января по району считается в среднем на 4,6 двора одна газета... В Шклове имеется нарбольница, рабочая амбулатория и врачебно-акушерский пункт. Врачебные пункты имеются в Городище, Черноручье.

НАРБ, ф. 6, воп. 1, спр. 862, лл. 195—265.

У НЕКАЛЬКІ РАДКОЎ

* * *

У 1925 г. у раёне дзейнічала 272 гандлёвых прадпрыемствы, у тым ліку дзяржаўных — 6, кааператыўных — 49 і прыватных — 217.

У 1927 г. камітэты сялянскай узаемадапамогі аб'ядноўвалі звыш 80 працэнтаў сялянскіх двароў раёна.

* * *

У 1928 г. у раёне арганізавана 5 калектыўных гаспадарак і 2 камуны: «Ільіч» — на землях памешчыка Рубаноўскага і імя Молатава — у в. Лутня. Узбуйнілася яўрэйская сельгасарцель «Іскра». Да канца 1929 г. было створана 29 калгасаў з агульнай зямельнай плошчай 5 тыс. га.

«Ударны фронт». 1977. 4, 9, 16 жніўня.

* * *

У 1928 г. з шасці бядняцкіх гаспадарак быў створаны калгас «Гарадок», які меў 140 га зямлі.

* * *

Вясной 1929 г. у в. Сарціслаў арганізаваны калгас «Прамень камунізму». Аб'ядноўваў 25 гаспадарак, меў 215 га зямлі ворнай і 15 — сельгасугоддзяў. Першым старшынёй праўлення быў мясцовы бядняк Іван Марозаў. У гэтым жа годзе арганізаваўся і калгас імя Леніна ў в. Рыжкавічы. Меў 105 га палявой, 21 га гароднінай зямлі і 12 — сенакосу. У калгасе пабудавалі кузню, узвялі цагельны завод і свінарнік на 50 галоў, распачалі будаўніцтва малочнай фермы на 200 кароў.

«Ударны фронт». 1977. 16 жніўня.

Датэрмінова адведзены

На пленуме Шклоўскага местачковага савета за бяздзейнасць у справе калектывізацыі выведзены са складу сяброў сельсавета тт. Коша, Какушка, Смаргуноў, Куткевіч, Данкевіч, Алёна Адзесава, Маісееў і Новікаў, а сябру сельсавета Аўдакову вынесена вымова. Замест тых, хто стаяў у баку ад працы па арганізацыі калгаса, абраны сапраўдныя змагары за правядзенне калектывізацыі.

Н-скі

Сельсавет абараняе эксплуататараў

Акунёўскі сельсавет у сваёй практычнай рабоце захоўвае кулакоў ад выканання перад дзяржавай тых абавязкаў, якія вызначаны нашым урадам у адносінах да тых, хто карыстаецца найміцкай сілай.

Кулакі з вёскі Царковішча Тарасаў З. і Кірылаў Ігнат, якія трымалі батракоў на працягу года, невядома па якой прычыне абкладзены сельгаспадаткам у індывідуальным парадку. Старшыня сельсавета наўмысна не звярнуў на гэта ўвагі. Трэба выправіць памылку Акунёўскага сельсавета і вінаўных прыцягнуць да адказнасці.

Пяро селькора

«Камунар Магілёўшчыны». 1930. 28 лютага.

З актаў абследавання арцеляў

У снежні 1925 г. прэзідыум Магілёўскага акружнога выканкома прыняў пастанову аб абследаванні калектыўных гаспадарак акругі на вызначэнне іх рэнтабельнасці. Захавалася некалькі актаў камісіі па абследаванні сельскагаспадарчых арцеляў на Шклоўшчыне. Так, камісія прадстаўнікоў акрвыканкома зрабіла абследаванне стану гаспадаркі арцеляў «Спартак» і «Гаўрылаўка».

Сельскагаспадарчая арцель «Спартак» была арганізавана па ініцыятыве мясцовага насельніцтва і атрымала ў карыстанне 170 дзесяцін зямлі, з якіх пад сенакосам было 37 дзесяцін, пад садам — 21 дзесяціна. Ужо на пачатку, у першыя месяцы існавання арцелі, у яе ўваходзіла 14 сем'яў сялян, якія жылі ў Шклове. Члены арцелі закупілі абсталяванне і пачалі будаўніцтва сукнавалкі і маслабойкі.

Ворная зямля, адведзеная для арцельнага карыстання, была добрая. Заліўны луг даваў да 250 пудоў сена з дзесяціны, але частка яго была забалочана. Таму члены арцелі ставілі пытанне перад райвыканкомам аб правядзенні меліярацыйных работ.

Уся жывёла была абагульнена. Кармілі яе сенам і бульбай і ўтрымлівалі ва ўзорным стане. Будынкі былі ўцеплены і абсталяваны. Ураджай, малако, мяса і іншыя сельгаспрадукты дзяліліся паміж членамі арцелі па едаках, а іх было 69. Сяляне з задавальненнем працавалі ў сваёй калектыўнай гаспадарцы, паказваючы добры прыклад сваім землякам, яшчэ не ўступіўшым у арцель.

Праверыўшы стан арцелі, камісія пастанавіла: «Для правільнага, хутчэйшага развіцця гаспадаркі арцелі патрэбны крэдыты: на племянную і прадуктыўную жывёлу 10 550 рублёў, сельскагаспадарчыя машыны і прылады — 1075 рублёў, на меліярацыю — 5000 рублёў, на тэхнічныя мерапры-

емствы — 7500 рублёў». Райвыканкому было даручана «ўдзяліць арцелі больш увагі ў яе паўсядзённай рабоце і аказаць садзейнічанне ў вырашэнні кватэрнага пытання, назіраць за своечасовым рамонтам дзяржпабудоў».

Арцель «Гаўрылаўка» была створана ў 1923 г. на землях былога памешчыка. У яе ўвайшло 8 сем'яў з 32 членамі-едакамі. Ім было адведзена 42 дзесяціны зямлі, з якіх пад сенакосам — 7,75 дзесяціны. Луг быў забалочаны і знаходзіўся каля вёскі Бабчына.

Ні дзяржаўных пабудоў, ні сада арцель не атрымала. Члены яе пасяліліся на абрэзках садова-агароднай гаспадаркі Гаўрылаўка і пачалі забудоўвацца — узвялі 6 дамоў і некалькі хлявоў. «Восем сем'яў сабраліся з розных вёсак, — гаварылася ў акце камісіі, — крайняя беднота, якая служыла ў Чырвонай Арміі. Жывуць зусім бедна, бо сяло спустошана былымі карыстальнікамі — арэндатарамі і аднавіць яе ўрадлівасць арцель пакуль не змагла. У пачатку арганізацыі пробавалі грамадскае заворванне, але з гэтага нічога не выйшла з-за адсутнасці патрэбнага інвентару, машын».

І ўсё ж, нягледзячы на крайнюю беднасць членаў арцелі, на адсутнасць вопыту, недахоп матэрыяльных сродкаў, наяўнасць у многіх членаў арцелі старых прыватніцкіх звычак, калектыўны рух ужо тады развіваўся хуткімі тэмпамі, сяляне бачылі ў сваім аб'яднанні адзіны выхад са сваёй вечнай галечы.

К. Свасціна. «Ударны фронт». 1981. 10 сакавіка.

РАСКУЛАЧВАННЕ ПА ЦЯЛЬНЯШКІНУ

Іншы з усіх бакоў вяскоўцы і хутаране. Усе яны накіроўваліся да хаты-чытальні — былой сядзібы раскулачанага і высланага хутаранiна Апанаса.

Блізіўся час пачатку сходкі. І вось на ганак выйшаў старшыня сельсавета Цяльняшкін, якога ўпотай называлі «сучкай», бо ён быў здатны кусаць кожнага і вельмі балюча. Прывітаўшыся з сялянамі, запрасіў іх заходзіць у памяшканне. Потым пачаў рабіць пераклічку. Выявілася, што на сход не з'явіліся Ігнат Глінка і Аляксей Пістратаў. Тут старшыня паклікаў да сябе сакратара камсамольскай ячэйкі Ваську Суворукава па мянушцы «Герчык» і даў заданне сёння ж напісаць на варотах або дзвярах дамоў кожнага з іх вялікімі літарамі «сабатажнік». Слова, якога баяліся сяляне больш самага моцнага разраду маланкі ў летнюю навальніцу.

...Слова бярэ Цяльняшкін. Ён гаворыць, што вышэйстаячыя ўлады давялі план раскулачыць з высылкай на Урал яшчэ адну гаспадарку. Ёсць намер выслаць Смольскага Аляксандра, бо ён у пазамінулым годзе карыстаўся працай наёмнага батрака.

Цішыня. Толькі ўсхліпванне жанчын пачулася ў зале.

— Хопіць! Масква слязам не верыць, — пагрозліва сказаў старшыня. — Мы зробім гэта ў пяцідзённы тэрмін.

Тут з лаўкі падняўся Смольскі і дрыжачым голасам пачаў:

— Дарагія мае аднавяскоўцы, даруйце мне, калі я перад вамі вінаваты. Я сапраўды наймаў у работнікі Сямёна Ваўка з Галабурд, але ж без яго засталося б не засеянае поле. А ў мяне вялікая сям'я, і кожны хоча есці. Памілуйце, не губіце дзяцей.

— Хопіць, кулацкае адроддзе! Пазбаўляю цябе слова, — грымнуў старшыня і звярнуўся да прысутных: — Па вашых тварах бачу, што згодны з нашым рашэннем. Галасаваць не будзем.

Прысутныя, наадварот, былі не задаволены такім рашэннем, бо ведалі, што раскулачванню падлягаў другі гаспадар, які жыў таксама, як і Смольскі, у Кашчэеўцы. У яго было 7 кароў, трое коней, шмат іншай дробнай жывёлы і птушкі.

— Але ж Андрэеў з радні Цяльняшкіну, і ён вырашыў замяніць яго Смольскім. Так сумна закончылася барацьба з кулацтвам у нашай вёсцы, — прыгадвала бабка Агрыпіна, з вуснаў якой запісаны гэты расказ.

...Дзень выдаўся цёплы, сонечны, па-сапраўднаму майскі. Каля хаты Смольскіх сабралася шмат народу. Людзі прыйшлі праводзіць у далёкую дарогу аднавяскоўцаў. Нябачна было на двары толькі Андрэевых, самых блізкіх суседзяў гаротнікаў.

Неўзабаве з'явіўся Цяльняшкін з узброеным міліцыянерам.

У сям'і Смольскіх было 9 дзяцей. Старэйшай з іх Надзеі — 17, а самай малодшай не споўнілася яшчэ і двух гадоў. Пры зборах людзі бачылі, што ў ад'язджаючых нават няма ўдосталь хлеба на дарогу. А калі дзяцей пачалі апранаць, то выявілася, што на ўсю гэтую араву знайшлося толькі тры пары лапцей.

Неўзабаве міліцыянер даў загад запрэгчы ў калёсы адзінага Аляксандравага каня, каб

адвезці сям'ю выгнаннікаў у Шклоў на чы-
гунку. На калёсы пагрузілі небагаты скарб,
пасадзілі малых дзяцей і сталі чакаць тых,
хто абяцаў прынесці са сваіх двароў сёе-тое,
каб папоўніць «багацце» раскулачанага.

Калі падалі каманду ехаць, пачалося та-
кое, чаго ніхто не мог прыпомніць са свайго
жыцця. Жанчыны падыходзілі да Малан-
ні — маці абяздоленай сям'і. Яны развіт-
валіся і плакалі больш чым па нябожчыку.
Дзеці на возе і каля яго паднялі таксама
страшэнны лямант.

Перш чым адправіцца ў дарогу, Цяль-
няшкін загадаў прынесці дошкі, малаток,
цвікі, і сам пачаў забіваць вокны накрыж.
Раздаваўся раздзіраючы душу стук малатка,
які апавяшчаў Смольскім, што яны тут ужо
не гаспадары.

Павольна перастаўляла ногі замучаная
працай кляча, а побач з ёй ішлі аднавяскоў-
цы. Калі даехалі да мяжы Аляксандравай
зямлі і суседа Сяргея, спыніліся. Аляк-
сандр і Малання апусціліся на калені, па-
цалавалі зямлю, пакланіліся натоўпу.
Жанчына-гаротніца роспачна прамовіла:

— Бывай, радзіма, наша родная зямля
і наш дом. Бывайце, добрыя людзі...

І. Сіверын. «Ударны фронт». 1990. 22 лістапада.

ЧЫСТКА ПАРТЫІ ПА ШКЛОЎСКАМУ РАЁНУ

Чыстка пачалася з 10 ліпеня 1929 г. Пра-
вяркомам сумесна з РК КП(б)Б выпрацава-
ны план, які шырока абвешчаны насельніцт-
ву, а таксама правярком звярнуўся да на-
сельніцтва з адозвай аб удзеле ў чыстцы.
У горадзе, на чыгунцы і на фабрыцы «Ба-
рацьба» вывешаны скрыні для заяў. Па вёс-
ках расклеены аб'явы.

Да 16 ліпеня 1929 г. праверана тры ячэй-
кі з лікам 18 сяброў і кандыдатаў партыі.
Насельніцтва досыць добра папярэдне аз-
наёмлена з прадстаячай чысткай.

З 18 праверэных выключана з радоў парт-
ыі — адзін сябар і два кандыдаты, ад-
носна двух — справы перадаюцца ў АКК з-за
няяўкі іх на праверку (Фашчаўская ячэй-
ка — Лабкоўскі і Лукашоў, яны кандыдаты
на выключэнне). Выключаны: Парцянка
Апанас, сябар партыі (Гарадзішчанская
ячэйка) — за п'янства з кулаком і былым
папом, за сакрыццё свайго маёмаснага стано-
вішча, раней у вёсцы займаўся гандлем, меў
краму, не карыстаецца аўтарытэтам сярод
сялянства. Біндзераў і Камедаў (Гарадзец-
кая ячэйка) — за непраяўленне дастатковай
ініцыятывы па арганізацыі калектыву, у
якім яны састаялі, за склоку паміж сабой,
з прычыны чаго калектыў распаўся, за анты-
сімітызм і несправядлівае атрыманне
льгот. Камедаў (як старшыня КС) — за не-
законны вобыск і Біндзіраў — за рэлігійны
абрад хрышчэння дзіцяці.

Накладзены партспагнанні: Крупеньку
(Фашчаўская ячэйка) — за выпіўку і неда-
статковую барацьбу з самагонаварэннем —
аб'яўлена вымова. Бруеву (Гарадзецкая
ячэйка) — за цяганіну па справе перадачы
з земфонда — аб'яўлена вымова. Пабядзін-
скаму — за непрыняцце дастатковых мер су-
праць утварэння ў яго сям'і рэлігійнага аб-
раду хрышчэння — пастаўлена на від.

Трэба адзначыць, што сялянства, не сум-
няваючыся, гаворыць аб недахопах у працы
нашых партыйцаў (аб Парцянку выказалася
15 чалавек), але ў некаторых ячэйках самі
партыйцы на сходах маўчаць аб недахопах
і паводзінах сваіх жа таварышаў.

«Магілёўскі селянін». 1929. 21 ліпеня.

З ПРАТАКОЛА БЮРО ЦК КП(б)Б

ад 16.05.1931 г.

1. Лічыць неабходным высяленне кулакоў праводзіць с 1 чэрвеня 1931 г., у першую чаргу раскулачаных.
2. Лічыць неабходным паслаць усім РК і гаркомам КП(б)Б зачынены дырэктыўны ліст аб высяленні кулакоў... (Знайсці ліст не ўдалося.— *Рэд.*)

НАРБ, ф. 4, воп. 3, спр. 41, ч. 3, л. 797.

СА СХОДУ ПАРТАКТЫВУ РАЁНА

11 сакавіка 1931 г.

...Прыняць крокі к недапушчэнню самавольнага разбору інвентара, насення і жывёлы шляхам шырокай растлумачальнай работы сярод батрацка-бядняцка-серадняцкай масы, адначасова ўзмацніць барацьбу з рознымі кулацкімі і іншымі варожымі дзеяннямі...

Шырока разгарнуць работу па абагульненні рабочай жывёлы згодна статуту. Дабіцца таго, каб поўнасцю забяспечыць знаходжанне ў калгасе ўсіх бядняцка-серадняцкіх гаспадарак, раней запісаўшыхся ў калгас...

Не паслабляць работу па ачыстцы калгасаў ад кулацкіх і варожых элементаў.

НАРБ, ф. 4, воп. 3, спр. 34, ч. 3, л. 1095.

* * *

Нягледзячы на «крутыя» меры зніжэнне колькасці калектывізаваных гаспадарак працягвалася. Па Магілёўскай акрузе ў цэлым у сакавіку 1931 г. — з 70,6 да 19,2 %.

Тамсама, л. 1123.

Нягледзячы на тое, што патрэбнай матэ-
рыяльнай і псіхалагічнай асновы для па-
спяховага правядзення калектывізацыі не
было, тым не менш, абапіраючыся на мэтады
прымусу, у рэспубліцы на 1 сакавіка
1930 г. калектывізавалі 457,7 тыс. сялян-
скіх гаспадарак, ці 58 % іх агульнай коль-
касці. А ў 30 раёнах працэнт калектывіза-
цыі дасягнуў 86 %. У Магілёўскай акрузе,
у якую ўваходзіў Шклоўскі раён, гэты пра-
цэнт перавысіў 80. Такія тэмпы далі пад-
ставу кіраўніцтву рэспублікі лічыць, што
да канца 1930 г. уся Беларусь стане поўнас-
ці калектывізаванай. Зыходзячы з гэтага,
10 лютага 1930 г. яно звярнулася ў ЦК
ВКП(б) з дакладной запіскай, у якой прасіла
ўключыць БССР у лік раёнаў буйнога
абагульнення сельскай гаспадаркі і абвяс-
ціць яе рэспублікай суцэльнай калектывіза-
цыі.

З гэтага, аднак, нічога не атрымалася. Ужо
ў канцы лютага — пачатку сакавіка па рэс-
публіцы пачалі адзначацца сялянскія хва-
ляванні, масавыя выхады са штучна ствара-
ных калектыўных гаспадарак, разбіранне
абабяржаўленай маёмасці. Пасля ж артыку-
ла І. В. Сталіна «Головокружение от успе-
хов», які быў надрукаваны 2 сакавіка
1930 г., інтэнсіўнасць адтоку з калгасаў
нават больш узрасла. Кіраўніцтву рэспубліі
давялося тэрмінова мяняць лявацкую так-
тыку «кідка ў камуну», а пасля сталінскага
артыкула і адпаведных пастаноў ЦК
ВКП(б), калі пачаўся афіцыйны адыход ад
праводзімага курса, шукаць вінаватых у пе-
рагібах.

У ліку такіх вінаватых аказалася кіраў-
ніцтва Шклоўскага раёна, якое не толькі
імкнулася стрымаць выхады сялянскіх гас
падарак з калгасаў, але і паспрабавала віну
за «заскокі» ўскласці перш за ўсё на вышэй
шых кіраўнікоў з Мінска і Масквы. Аба-
піраючыся на актыў, раённае кіраўніцтва
афіцыйна заявіла, што адступленне нанясе
значна большую шкоду, чым тое, што ўжо
зроблена шляхам ціску на сялян. На па-
сяджэнні пленума РК КП(б)Б рэспубліка
скае партыйнае кіраўніцтва было абвінава
чана ў тым, што яно прымае рашэнні, не
абгаварваючы іх папярэдне ў нізавых пар
тыйных калектывах, а потым гэтыя калек
тывы абвінавачваюцца ў правалах. Кры
тычныя заўвагі, хоць і ў стрыманай фор
ме, былі выказаны і па артыкулах Ста
ліна.

Напалохаўшыся магчымых вынікаў, пер
шы сакратар ЦК КП(б)Б К. В. Гей патраба
ваў тэрмінова абмеркаваць становішча ў
Шклоўскай партыйнай арганізацыі на па
сяджэнні бюро ЦК КП(б)Б. Райком парты
быў распушчаны, яго лінія кваліфікавана
як апартуністычная. Пасля пасяджэння ён
накіраваў І. В. Сталіну спецыяльны ліст,
у якім інфармаваў аб прынятых мерах па
кіраўніцтву раёна і запэўніў у адданасці
генеральнай лініі. Адначасова, зыходзячы

а становішча, якое склалася з ходам калектывізацыі, прасіў дапамогі для яе актывізацыі ў далейшым.

Прыводзім пастанову ЦК КП(б)Б па Шклоўскаму раёну і ліст Гея генеральнаму сакратару ЦК ВКП(б).

ПАСТАНОВА БЮРО ЦК КП(б)Б «АБ СТАНОВІШЧЫ Ў ШКЛОЎСКАЙ РАЁННАЙ ПАРТАРГАНІЗАЦЫІ МАГІЛЁЎСКАЙ АКРУГІ»

26 сакавіка 1930 г.

Бюро ЦК КП(б)Б, заслухаўшы даклад сакратара Магілёўскага АК КП(б)Б т. Нейланда аб рашэннях бюро Шклоўскага РК КП(б)Б «Аб барацьбе са скрыўленнямі партлініі ў калгасным руху» і артыкул т. Сталіна «Головокружение от успехов», канстатуе, што гэтыя рашэнні Шклоўскага РК яўна апартуністычныя, з'яўляюцца пратэстам супраць лініі партыі на выпраўленне скрыўленняў партыйнай лініі ў калгасным будаўніцтве, гэтыя рашэнні азначаюць супраціўленне Шклоўскага РК КП(б)Б правядзенню ў жыццё пастановы ЦК Усе КП(б)Б («Правда», 15.III).

Бюро ЦК пастанаўляе:

1. Распусціць Шклоўскі райком КП(б)Б, склікаць не пазней 5 красавіка ўнечарговую раённую партыйную канферэнцыю для выбараў новага райкома. Даручыць Магілёўскаму АК КП(б)Б у адносінах да членаў райкома, супраціўляючыхся правядзенню ў жыццё лініі партыі, прымяніць суровыя меры партыйнага спагнання.

2. Сябра Магілёўскага АК КП(б)Б, рэдактар газеты «Камунар Магілёўшчыны» т. Пераход, які знаходзіўся ў Шклоўскім раёне на працы па калектывізацыі і правядзенні веснавой сяўбы, ведаў аб гэтых рашэннях Шклоўскага райкома і ні сам на месцы, ні праз акругком, ні праз газету не прыняў належных мер дзеля адмены гэтых пастаноў — зняць з працы рэдактара газеты і вывесці са складу акругкома.

Кандыдат бюро Магілёўскага АК КП(б)Б т. Зельдовіч, якому было даручана акругкомам правесці сход партактыва ў Шклове з мэтай мабілізацыі партарганізацыі на выкананне пастановы ЦК Усе КП(б) «Аб барацьбе са скрыўленнямі партлініі ў калгасным будаўніцтве», так правёў актыў, што апошні фактычна далучыўся да апартуністычнай пастановы Шклоўскага РК, — вывесці са складу бюро Магілёўскага акругкома. Паведаміць аб гэтым паліткіраўніцтва Беларускай Вайсковай Акругі.

3. Бюро ЦК адзначае, што бюро Магілёўскага АК КП(б)Б не надало належнага палітычнага значэння апартуністычным рашэнням бюро Шклоўскага райкома, яўна позна рэагавала на гэтыя з'явішчы, за што паставіць на від бюро Магілёўскага АК КП(б)Б.

Даручыць Магілёўскаму АК КП(б)Б тэрмінова праверыць прапрацоўку ва ўсіх ячэйках партыйнай арганізацыі пастановы ЦК Усе КП(б)Б «Аб барацьбе са скрыўленнямі партлініі ў калгасным будаўніцтве», мабілізаваўшы ўсю партыйную арганізацыю на правядзенне ў жыццё гэтай пастановы.

Бюро ЦК КП(б)Б даручае Магілёўскаму акругкому тэрмінова расследаваць абураючыя выпадкі затрымання і захавання газет з артыкулам т. Сталіна «Головокружение от успехов» і далажыць бюро ЦК аб выніках расследавання.

Сакратар ЦК КП(б)Б (Гей)

НАРБ, ф 4, воп. 3, спр. 34-III, лл. 1058—1059.

ПЛЕНУМ ЦК КП(б)Б АБ ПАЗІЦЫІ ШКЛОЎСКАГА РАЙКОМА ПАРТЫІ

З РЭЗАЛЮЦЫІ «АБ ХОДЗЕ КАЛЕКТЫВІЗАЦЫІ І ПАДРЫХТОЎЦЫ ДА ВЕСНАВОЙ ПАСЯЎНОЙ КАМПАНІІ»

27—30 сакавіка 1930 г.

Аб тым, што некаторыя члены партыі памылкі і перагібы, дапушчаныя імі пры правядзенні калектывізацыі, выдавалі за лінію партыі і тым самым супрацьпастаўлялі гэтыя скажэнні правільнай лініі партыі, сведчыць пастанова Шклоўскага райкома партыі (Магілёўская акруга), які замест энергічнага выпраўлення дапушчаных скрыўленняў партыйнай лініі на падставе артыкула т. Сталіна і пастановы ЦК Усе КП(б)Б выступіў супраць гэтай пастановы і артыкула.

Пленум ЦК КП(б)Б, ацэньваючы гэты факт як супраціўленне праводзімай партыяй лініі, катэгарычна асуджае паказаны праваапартуністычны падыход да выканання дырэктыў партыі і пастанаўляе: адобрыць пастанову Бюро ЦК аб роспуске Шклоўскага райкома КП(б)Б, аб скліканні нечарговай райпартканферэнцыі для выбараў новага райкома, аб прыцягненні да партыйнай адказнасці асобных членаў райкома як непапраўных апартуністаў, а таксама пастанову Бюро аб пастаноўцы на від Магілёўскаму АК за несвоечасовае рэагаванне на палітычна шкодную пастанову Шклоўскага РК КП(б)Б.

«Партыйны работнік». 1930. № 6-7. С. 37—41.

ЛІСТ ПЕРШАГА САКРАТАРА ЦК КП(б)Б К. ГЕЯ І. В. СТАЛІНУ

28 сакавіка 1930 г.

Уважаемый тов. Сталин!

26 марта мы обсудили дело Шковского райкома на бюро ЦК. Отношение райкома к директивам ЦК ВКП(б) и к Вашей статье мы характеризовали: 1) как оппортунистическое, 2) как сопротивление проведению партлинии и исправлению искажений и перегибов в колхозном строительстве. Постановлением бюро ЦК КП(б)Б Шковский райком распущен, назначены досрочные перевыборы.

Два обстоятельства заслуживают того, чтобы быть упомянутыми. Шковский райком не согласен с Вашей статьей и с директивами партии, но записать это прямо в своем решении у шковцев не хватило духа. Решение, принятое ими, говорит о том, что следовало бы, мол, сначала обсудить статью в парторганизациях, а потом публиковать во всеобщее сведение. Это звучит как требование: дайте дискуссию.

Второе обстоятельство заключается в том, что окружком не реагировал своевременно на решения Шковского райкома, хотя представители окружкома принимали участие в заседаниях бюро и актива района. В нашем решении, которое прилагается, Вы найдете, как мы реагировали на это. Этот факт показывает, что даже окружная организация не мобилизовалась достаточно быстро на исправление искажений.

Сказанным выше не исчерпывается, однако, ответ на вопрос, поставленный Вами. Сопротивление проведению в жизнь директив партии не ограничивается случаем со Шковским районом. В иных формах оно проявляется, например, в фактах сокрытия газет с Вашей статьей. Оценка Вашей статьи и постановления ЦК ВКП(б) от 10 марта, как «отступления», относятся к явлениям того же порядка. Эти разговоры не только голоса зарвавшихся «коллективизаторов» в кавычках, но, как показала Республиканская конференция батрацко-бедняцких групп — это настроение соответствует той мелкобуржуазной революционности (рррреволюционности), которая свойственна бедняцким слоям деревни, поскольку они не руководятся или плохо руководятся нами. Есть нарекания и такого рода, что статья эта появилась поздно, когда на местах зашли уж слишком далеко. В то же время статья Ваша встретила, безусловно, положительное отношение в здоровой части организации, в массах бедноты и среднего крестьянства и среди колхозников, главным образом, более устойчивых и заботящихся о хозяйственной прочности колхоза. Мы проводим сейчас большую разъяснительную работу, ставя в центре ее вопрос об исправлении допущенных ошибок и извращений.

Положение колхозов в настоящее время находится в прямой зависимости от методов их создания. Чем больше было перегибов и извращений, тем сильнее явления распада и выхода из колхозов. Решающим является сейчас иметь быструю ориентировку организации, устранение всякого сопротивления, так как оно задерживает переход колхозов на более здоровую основу, увеличивает длительность того периода, который связан с ликвидацией бумажного и непрочного в колхозном строительстве. Как велик будет этот отлив из колхозов, судить пока трудно. В наиболее зарвавшемся Мозырском округе, где процент коллективизации свыше 70 %, реально осталось сейчас около 30 %, да и о тех еще преждевременно говорить, что это осталось прочно. Лично думаю, что процент ярового клина, который будет засеян колхозами, составит все-таки по БССР между 30 % и 40 % против тех бумажных 60 %, которые мы имели к концу февраля.

Коллективизация в БССР проходит в условиях более трудных, чем в большинстве других районов Союза. Это в первую очередь молодость и малочисленность рабочего класса и в особенности его состава. Рабочий в Белоруссии в очень значительной своей части не связан с деревней, выходец из мещанско-ремесленных слоев города. 40 % рабочих по национальности составляют евреи. Подбор руководящих кадров для колхозов встречает

поэтому особенные трудности. Совхозы по своему положению находятся на той ступени развития, при которой они не могут играть ведущей роли в сельском хозяйстве. Лишь теперь это дело ставится серьезно.

На 1 октября 1929 г. количество тракторов в республике составило всего 198 единиц. В таком положении виноваты, конечно, и республиканские органы. Прищеповщина не интересовалась этим делом. Хуже всего, однако, что и дальнейшее снабжение нас тракторами идет совершенно недопустимыми темпами. Наиболее реальное, что мы имеем, это те 40 тракторов для пограничной полосы, которые мы получаем во внеплановом порядке и при Вашем непосредственном содействии. Плановое же снабжение идет следующим образом: по плану следовало получить до весеннего сева 196 тракторов, фактически получено 23. Вчера получена телеграмма т. Яковлева о том, что нам назначено еще 30 тракторов. Если они не опоздают к севу, то эти 53 трактора составят все, что мы получаем в счет выполнения плана в 196 тракторов.

Следующая трудность колхозного строительства заключается в том, что основным направлением сельского хозяйства республики является животноводство, что представляется делом более сложным, чем зерновое хозяйство. Наконец, если учесть крайнюю бедность крестьянского хозяйства, которая усиливает стремление к коллективизации, но одновременно способствует развитию потребительских настроений в колхозах, станет ясно, что республика нуждается в серьезной помощи в деле укрепления колхозов и руководства ими. Конкретно я просил бы о следующем:

1) Массовые мобилизации в деревне прекращены. Было бы, однако, целесообразно выделить нам, путем персонального отбора, человек 200 партийных работников, знающих деревню и сельское хозяйство, из которых каждый мог бы быть руководителем колхоза. Мы используем их, главным образом, в погранокругах.

2) Обеспечить максимально возможное удовлетворение разработанного нами по поручению ПБ плана хозяйственного укрепления колхозов погранполосы, в частности, обеспечить полное удовлетворение нашей заявки на трактора в погранполосе (6 тракторных станций по 100 тракторов в каждой в этом еще году).

3) В случае необходимости поддержать нас в деле выделения кредитов для целевого кредитования колхозов (на животноводство).

Полагаю также, что было бы целесообразно вскоре после XVI съезда партии заслушать в Политбюро доклад ЦК КП(б)Б, который намечался к слушанию еще в прошлом году, но слушание которого было отложено.

С товарищеским приветом (Гей)

НАРБ, ф. 4. воп. 21, спр. 192, лл. 239—242; воп. 3, спр. 34 (III), л. 1058.

Падрыхтаваў *Р. Платонаў*, доктар гістарычных навук

овы прыліў*

Нягледзячы на перагібы ў правядзенні алектывізацыі на Шклоўшчыне, на сёньшні дзень маецца значны прыліў у калга-, а таксама арганізацыя новых калгасаў добраахвотных асновах.

Пасьля адліву ў арганізаваных калгасах таўся касьцяк калгасьнікаў, якія поўнасью перайшлі на шлях сацыялістычнай рэінструкцыі вёскі, якія поўнасьцю перакаліся ў выгаднасці калектыўнай працы...

Калгасы Шклоўшчыны, у якіх быў паўлены правільны ўчот працы, правільнае зьмеркаванне ўраджаю, як, напрыклад, Барацьба», «Камінтэрн», калгасьнікам выдзіць у дзень 2 руб., а жанчынам па кап. у сярэднім на кожны працоўны ень, акрамя тых пераваг, што калгасьнік атрымлівае ўсе прадукты па цьвёрдай цане...

Зараз назіраецца прыліў і арганізацыя новых калгасаў. Прылілося 360 гаспадарак, і арганізавана 8 новых калгасаў з 130 гаспадарак, што складае калектывізацыю раёна на 10.11.30 г. 1230 гаспадарак, або 13,3 % з 9 % 1929 г. Арганізацыя калгасаў і ініцыятыўных груп ідзе і далей, такім чынам дырэктыва... да 1.01.31 г. калектывізаваць раён да 20 % будзе выканана...

Культурная праца ў калгасах яшчэ недастатковая. Ліквідацыя непісьменнасці, арганізацыя розных гурткоў у калгасах, — задачы не толькі культпрацоўнікаў, а ўсіх арганізацый.

«Шляхі калектывізацыі». 1931. № 1. 1 студзеня. С. 22.

* Скарочана.

Зьдзельшчына апраўдала сябе

Шклоўскі раён мае 93 калгасы, у іх 2093 гаспадаркі, што складае 31,3 % калектывізацыі бядняцка-серадняцкіх гаспадарак.

80 калгасаў пераведзены на зьдзельшчыну, якая павысіла вытворчасьць працы і ўцягнула новыя бядняцка-серадняцкія гаспадаркі ў калгасы. Недахопам на сёньняшні дзень з'яўляецца тое, што праўленьне поўнасьцю не пераключылася на добры ўчот зьдзельных работ...

«Шляхі калектывізацыі». 1931. № 12. С. 7.

А. Я. Кляшчоў

Вясной 1930 г. паводле рашэння ЦК КП(б)Б і СНК БССР арганізавана першая ў раёне Шклоўская машынна-трактарная станцыя. Першым дырэктарам быў А. Я. Кляшчоў. У 1931 г. МТС мела 40 трактароў, абслугоўвала 79 калгасаў.

«Ударны фронт». 1977. 23 жніўня.

КЛЯШЧОЎ Аляксей Яўхімавіч, 12(25). 03.1905, в. Міхнавічы Мазырскага пав. Мінскай губ. — 13.12.1968, савецкі партыйны і дзяржаўны дзеяч, адзін з арганізатараў і кіраўнікоў партызанскага руху на Беларусі ў Айчынную вайну. Ген.-м. (1943). Герой Савецкага Саюза (1944). З сялян... Працоўную дзейнасць пачаў у Петрыкаўскім р-не. У 1927—1929 — у Чырвонай Арміі. З 1930 — дырэктар Шклоўскай, Дрысенскай, Мехаўскай МТС... У Айчынную вайну — у тыле ворага... упаўнаважаны ЦК КП(б)Б па Пінскай вобл., сакратар Пінскага падпольнага абкома КП(б)Б. Камандзір Пінскага партызанскага злучэння... У 1948—1953 — старшыня СМ БССР...

БелСЭ. Т. VI. 1972. С. 36.

СА СПРАВАЗДАЧЫ АБ ДЗЕЙНАСЦІ РАЙПАРТАРГАНІЗАЦЫІ НА ПАРТКАНФЕРЭНЦЫІ

Дакл. Кіштэмаў

8 студзеня 1934 г.

...Да канферэнцыі прыйшлі з наступнымі паказчыкамі ў справе сацыялістычнага будаўніцтва: на канец 1933 г. ф-ка «Спартак» выпусціла прадукцыі (вал., у цэнах 1926/27 гг.) на 5,9 млн руб. На прадпрыемстве ўведзены новы цэх, які забяспечваў сыравінай і паўфабрыкатамі. У 1932 г. арганізаваны ў якасці цэха фабрыкі торфазавод «Вольніца», што вырашыла праблему забеспячэння палівам.

Лесазавод «Барацьба» за тры кварталы 1933 г. выпусціў гатовай прадукцыі на 329,9 тыс. руб. Завод некалькі расшырыўся, было ўзведзена тры жылыя дамы. Паспяхова справіўся з выкананнем планавых заданняў трэцяга квартала 1933 г. лесазавод «Другая пяцігодка». На Шклоўскім ільнозаводзе імя Сталіна ўстаноўлена дзве турбіны па выпрацоўцы доўгага і кароткага валакна. Аднак «у выніку абязлічкі, цякучкі кадраў, нізкай працоўнай дысцыпліны ільнозавод сістэматычна не выконваў даведзеных заданняў». План 10 месяцаў 1933 г. выкананы ўсяго на 40,9 %. Не выканалі планавыя заданні і цагельныя заводы.

У 18 розных арцелях было занята 309 рабочых. Іх валавая прадукцыя за год склала 1,7 млн руб. Амаль усе арцелі працавалі на прывазной сыравіне і выпускалі тавары бытавога прызначэння.

На тэрыторыі раёна створаны леспрамгас, у распараджэнні якога 13 251 га лясоў дзяржаўнага і 10 500 га мясцовага значэння. За год нарыхтавана больш за 30 тыс. кубаметраў драўніны і 23 тыс. кубаметраў паліва. Лясная гаспадарка вялася ў планавым парадку. Насадкі маладога лесу перавышалі плошчы вырубленага. Толькі ў 1933 г. пасаджаны 596 га лесу.

У справаздачы адзначаліся поспехі ў калектывізацыі сельскай гаспадаркі. У раёне было 229 калгасаў, 85 з якіх абслугоўвала МТС, у якой мелася 40 трактароў. Калгасы мелі 49,5 тыс. га worнай зямлі.

Раён калектывізаваны на 54 %. Праводзіцца значная работа па арганізацыйна-гаспадарчаму ўмацаванню калгасаў, паляпшэнню дысцыпліны, узняццю прадукцыйнасці працы. У 1932 г. у сярэднім на 1 працадзень выдадзена 2,5 кг зерня, 3,8 кг бульбы, 24 кап. грашыма. У 1933 г. аплата павысілася: на працадзень у сярэднім выдавалі па 4 кг зерня, 6 кг бульбы, 42,5 кап. грашыма.

Спецыялізацыя сельскай гаспадаркі па-ранейшаму ішла ў напрамку расшырэння льнаводства (8 тыс. га ў 1931 г., 10,5 тыс. га ў 1933 г.). У калгасах раёна 148 малочнатаварных і 46 свінагадоўчых ферм. Пагалоўе буйной рагатай жывёлы складала 4707 галоў і свіней 1973 галавы. Асноўнай цяглавай сілай былі коні. Іх налічвалася больш 10 тыс. і каля 4 тыс. маладняку.

У раёне працавалі саўгас «Белдортранса» і 2 кааператыўныя гаспадаркі (адна пры папяровай ф-цы і адна пры гарпо), але яны не сталі вядучымі сельскагаспадарчымі прадпрыемствамі.

Электрыфікацыя сельскай гаспадаркі, у першую чаргу ў калгасах, пачалася ў 1932 г. У пачатку 1934 г. «лямпачка Ільіча» загарэлася ў населеных пунктах шасці сельскіх Саветаў.

У 1933 г. працавала 156 школ, дзе навучалася 15,8 тыс. дзяцей. Настаўнікаў было 408. Аднак у справе ліквідацыі непісьменнасці і малапісьменнасці былі недахопы. З 4886 непісьменных закончылі лікбезы ўсяго 2572 чалавекі.

Расшырылася сетка культурна-асветніцкіх устаноў. Працавалі адзін народны дом, раённая бібліятэка, 27 сельскіх Дамоў культуры, 2 стацыянарныя і 6 перасоўных кінаўстановак.

Праяўляліся клопаты аб ахове здароўя. Працавалі дзве бальніцы, тры ўрачэбныя амбулаторыі, тры фельчарска-акушэрскія пункты, 21 аздараўленчы пункт. Яслямі ў горадзе было ахоплена 27 дзяцей і ў вёсцы на перыяд сельгасработ 1250 дзяцей.

«Прамень камунізму». 1934. 10 студзеня.

У НЕКАЛЬКІ РАДКОЎ

8 сельсаветаў тэлефанізавана да гэтага часу ў раёне, а таксама Шклоўская і Фашчаўская МТС. У студзені намечана тэлефанізаваць яшчэ 4 сельсаветы, прадугледжаных планам 1935 г. Колькасць тэлефонных абанентаў горада ўзрасла са 191 на 1 студзеня 1935 г. да 271 — у снежні.

* * *

Радыёвузлом устаноўлена 510 кропак, магутнасць яго складае 30 ват. З пачатку 1936 г. радыёвузел будзе расшыраны да 100 ват з ахопам 1500 радыёкропак. Намечана радыёфікаваць поўнасцю калгас «VII з'езд Саветаў» Шклоўскага сельсавета, імя Сталіна, «Праўда», імя Леніна Рыжкавіцкага сельсавета, а таксама вёскі Данькавічы, Загор'е і Зароўцы гэтага сельсавета. На расшырэнне і пераабсталяванне радыёвузла выркуецца патраціць 30 тыс. рублёў.

* * *

Пры калгасе «Іскра» Рыжкавіцкага сельсавета адчынены маслабойны завод для перапрацоўкі лыняного семя і канапель на масла. Прымаюцца заказы на перапрацоўку ад калгасаў, калгаснікаў і аднаасобнікаў.

«Прамень камунізму». 1936. 3 студзеня.

* * *

Мікіцінічы. У калгасе «1 Мая» (в. Н. Стайкі) упершыню загарэлася «лямпачка Ільіча». Электрафікаваныя будынкі, у якіх зімуе жывёла, — канюшня, свінарнік і кароўнік. Праведзена электрычнасць і ў канцэлярыі калгаса. Электрыфікацыя калгаса працягваецца. Хутка засвеціцца «лямпачка Ільіча» ў хатах калгаснікаў.

І. Марозаў. «Прамень камунізму». 1936. 3 студзеня.

* * *

Пры гарадской амбулаторыі абсталяваны новы электракабінет, у якім наладжана электралячэнне. У кабінеце ёсць наступная апаратура: кварц (чорнае сонца), або лямпа Баха, сіняе святло, агульная светавая ванна і фарэдзізацыя. Калі ў чэрвені было 347 наведванняў электракабінета, то ў верасні — 619 наведванняў.

* * *

Фашчаўская МТС, якая знаходзіцца ад Шклова на адлегласці 18 кіламетраў, электрыфікавана і радыёфікавана. З кастрычніка ў кватэрах работнікаў МТС, у канторы і сталоўцы, на вуліцах загарэлася «лямпачка Ільіча». У сталовай установлены радыёпрыёмнік. Кожны вечар сюды збіраюцца і слухаюць радыёперадачы не толькі работнікі МТС, але і калгаснікі калгаса «Спартак».

І. Юханаў. «Прамень камунізму». 1936. 8 кастрычніка.

* * *

110 ясляў, з іх 9 сталых, арганізоўваецца ў калгасах на час палявых работ. Для забеспячэння ясляў кадрамі прапушчана праз курсы ясельных сясцёр 33 чалавекі. На час палявых работ арганізоўваецца 100 перасовачных аптэк.

«Прамень камунізму». 1935. 20 красавіка.

* * *

Рыжкавічы. У калгасе імя Валадарскага пабудаваны дзіцячыя яслі. Памяшканне добра абсталявана, сцены аббіты шпалерай. Для дзяцей закуплена цацак на 70 руб. і кухонных прылад на 48 руб. У калгасе ахоплены дзіцячымі яслямі 22 дзіцяці.

«Прамень камунізму». 1935. 28 мая.

* * *

У Каменна-Лаўскім сельсавеце ў гэтым годзе адчыняецца ўрачэбнамедыцынскі пункт. Усяго ў раёне будзе працаваць у 1936 г. 7 урачэбна-фельчарскіх пунктаў.

* * *

У 1935/36 навучальным годзе ў нашым раёне налічваецца 85 пачатковых, 24 няпоўных сярэдніх і 2 сярэднія школы. Усімі школамі ахоплена 15 258 дзяцей. Акрамя таго, у горадзе ёсць адна вячэрняя школа павышанага тыпу і 55 школ для малапісьменных у раёне.

«Прамень камунізму». 1936. 25 студзеня.

* * *

У калгасах «Другая пяцігодка» Падгайцаўскага сельсавета і «Чырвоны партызан» Таўкачоўскага сельсавета будуюцца цагельныя заводы. У 1937 г. яны дадуць па 2000 штук цэглы. Для аказання дапамогі калгасам у будаўніцтве гэтых заводаў адпушчаны доўгатэрміновы крэдыт.

«Прамень камунізму». 1936. 15 верасня.

* * *

Новыя хаты-радзільні адчынены ў гэтым годзе ў Вяліка-Лазіцкім і Нова-Брашчынскім сельсаветах. Хата-радзільня з акушэрскім пунктам на 2—3 ложкі днямі адчыняецца ў Таўкачоўскім сельсавеце. Акрамя гэтага, райздравам намечана адчыніць яшчэ дзве хаты-радзільні ў Славенскім і Каменна-Лаўскім сельсаветах. Для забеспячэння хат-радзільняў акушэрскімі кадрамі паслана на гадзічныя акушэрскія курсы ў горад Оршу 5 чалавек, 4 чалавекі пасланы на 3-месячныя курсы работнікаў дзіцячых ясляў.

«Прамень камунізму». 1936. 5 кастрычніка.

ЗЯМЛЯ ЗАМАЦАВАНА НАВЕЧНА

На 10 кастрычніка Шклоўскі раён закончыў выдачу калгасам дзяржаўных актаў на вечнае карыстанне зямлёй. Калгасам уручана 209 актаў і замацавана за імі 94 606,82 га зямлі. Цвёрда акрэсленыя граніцы калгасаў значна аблегчаць складанне перспектыўнага плана развіцця кожнага калгаса.

Тэхнікі-землеўпарадкавальнікі райза пасланы на дапамогу другім раёнам БССР.

«Прамень камунізму». 1936. 18 кастрычніка.

І ТАК БЫЛО...

Шклоў. У горадзе ёсць лазня, якая функцыяніруе два разы на тыдні. У ёй заўсёды

поўна народу, у прадлазніку са столі капаюць халодныя кроплі вады...

Толькі нядаўна ў кінатэатры ўстаноўлены гукавыя кінаапараты. За апошні час дэманстраваліся карціны «Чапаеў», «Тры песні аб Леніне», «Кіраў», «Вясёлыя рабяты». Гэта добра. Для раённага цэнтра гэта вялікае дасягненне. Аднак і тут не без бяды. Бываюць моманты, калі дэманструецца гукавая кінакарціна, нечакана робяць перапынак на дзве гадзіны... У кінатэатры холадна, пачынаюць заўсёды са спазненнем, новае фае не абсталявана.

Ужо наступіла вясна. Нікога не хвалюе, што пачнецца паводка. Нельга будзе прайсці не толькі на базар, але ж і з адной вуліцы на другую. Давядзецца спыніць рух па гораду.

Вось так выглядае наш раённы цэнтр... Горад не ўпарадкаваны, электрычныя ліхтары не гараць, тратуары паразбіваны, лазня не ў парадку, у кіно беспарадак. Парк пры фабрыцы «Спартак» ператвораны ў звалку. Не мае Шклоў выгляду раённага цэнтра...

«Прамень камунізму». 1935. 25 сакавіка.

ПРАВЕРКА СЦВЯРДЖАЛА

На пачатку 1937 г. у шэрагу сельскіх раёнаў Беларусі праводзілася праверка работы падатковых і фінансавых органаў. Былі выяўлены масавыя парушэнні дзейнічаўшых у той час законаў, перш за ўсё, у адносінах да аднаасобных гаспадарак. У Шклоўскім раёне, як і ў многіх іншых, спачатку апісвалася, а потым насільна забіралася маёмасць аднаасобнікаў за невыкананне імі, як тлумачылася ў актах, абавязацельстваў па хлебапастаўках і ільназдачы, а таксама фінансавых плацяжоў, культзбору, сельгаспадатку і інш., пры вылічэнні так званых кан'юнктурных даходаў. Абавязацельствы па хлебапастаўкаў, напрыклад, даводзіліся да сялянскага двара з разліку складзенага плана сяўбы, сам жа план у многіх выпадках распрацоўваўся фармальна і не забяспечваўся адводам аднаасобнікам зямельных участкаў, альбо такія ўчасткі адводзіліся за 10—15 км ад месца жыхарства. Гэта пазбаўляла сялян магчымасці выканаць дзяржаўныя абавязацельствы, што, у сваю чаргу, выкарыстоўвалася для рэпрэсій. Друкуецца далей дакладная запіска, прызначаная сакратарам ЦК КП(б)Б, напісаная на канкрэтных прыкладах парушэнняў законнасці і скрыўленняў фінансава-падатковай палітыкі ў раёне.

Сёння відавочна, што парушэнні выклікаліся, з аднаго боку, імкненнем мясцовых работнікаў заняць «вышэйшая месца», у параўнанні з іншымі, па ўзроўні акругі, рэспублікі. Такое «спаборніцтва» ў сялян заахвочвалася зверху. А, з другога боку, такім спосабам падштурхоўвалі аднаасобнікаў да хутчэйшага ўступлення ў калгасы і канчатковага завяршэння калектывізацыі. Не выпадкова ва ўсе сельскія саветы раённы фінансавы аддзел накіраваў інструкцыйны ліст аб адабранні ў сялян маёмасці за нявыплату падаткаў, які быў распрацаваны на падставе дырэктыў 1934 г.— часа шырокай калектывізацыі (друкуецца).

Летам 1937 г. кіраўніцтва БССР было абвінавачана ў стварэнні разгалінаванага аж да раёнаў «антысавецкага падполля», мэтай якога нібыта была падрыхтоўка выхаду з СССР. Усіх вышэйшых кіраўнікоў рэспублікі рэпрэсіравалі. Многіх раённых работнікаў арыштоўвалі і судзілі, нярэдка на адкрытых працэсах у раёнах, абвінавачваючы ў тым, што яны быццам бы свядомым скрыўленнем фінансава-падатковай палітыкі імкнуліся выклікаць масавае незадавальненне сялян-аднаасобнікаў, а таксама калгаснікаў Савецкай уладай.

Секретарям ЦК КП(б)Б
тов. Волкову
тов. Левицкому
тов. Репинскому

ДАКЛАДНАЯ ЗАПІСКА АБ ПАРУШЭННІ РЭВАЛЮЦЫЙНАЙ ЗАКОННАСЦІ І СКРЫЎЛЕННІ ФІНАНСАВА-ПАДАТКОВАЙ ПАЛІТЫКІ ПА ШКЛОЎСКАМУ РАЁНУ

Проверкой установлено, что в районе было допущено грубое искривление и нарушение революционной законности в отношении единоличных хозяйств. Производилось массовое и незаконное изъятие имущества: 1934 г. у 100 хозяйств, 1935 г. у 138 хозяйств, 1936 г. у 266 хозяйств, а всего подвергнуто изъятию 504 хозяйства. В 1937 г. РИКом отменено и возвращено, как незаконно изъятое, имущество 222 хозяйствам, из них возвращено натурой

107 хоз[яйствам] и деньгами — 114 х[озяй]ствам. Одновременно, по линии Комитета заготовок, за невыполнение государственных обязательств применялись массовые штрафы к единоличным хозяйствам. За 1936 г. оштрафовано 48 хозяйств на сумму 15 400 р[ублей]. В 1937 г. президиумом РИКа штрафы отменены, а незаконно наложенные и взысканные возвращены.

При изъятии имущества забирали вещи домашнего обихода без их описи, что давало возможность присваивать имущество отдельным работникам. Например, у единоличника Федосова Ивана — д. Озеры Заходского с[ельского] совета — членом с[ельского] совета Стасовым изъято: лошадь, телега, хомут, навозные вилы, лопата, кастрюля, ведро, веревка и 10 веников. Вырученные за имущество деньги не пошли в погашение недоимки. РИКом в 1937 г. возвращено имущество гр-ну Федосову, а Стасов отдан под суд — осужден на 3 года.

У единоличника Овсянникова Сергея — д. Подгайцы Подгайцевского [ельского] с[овета] первый раз изъяли: корову, лошадь, хомут, два сарая, амбар за недоимки, а второй раз, за незаконно наложенный штраф, явились ночью и забрали трое поросят, телку, сена 80 пуд[ов], соломы 50 пуд[ов], две цепи, окучник и две доски. РИКом имущество возвращено в 1937 г., а виновные — пред[седатель] с[ельского] с[овета] Симочков, Тайцев и др. отданы под суд (Симочков арестован).

Вместо прекращения недопустимого произвола в изъятии имущества Шкловским РИКом за подписью Савицкого (согласно решения СНК БССР от 28.11.34 г.) спущено инструктивное письмо, которое устанавливает нормативы изъятия и обязывает с[ельские] с[оветы] производить массовые изъятия имущества и творить беззакония.

РК КП(б)Б и РИК знали о грубом извращении политики партии в районе, в частности, финансово-налоговой политики и массовых изъятиях, но не мобилизовали парторганизацию на исправление допущенных извращений и выявление действительного положения в районе. Возвращали крестьянам имущество [лишь] по сигналам, от случая к случаю.

...

Инструктор сельхозотдела ЦК КП(б)Б (Зайцев)

13 февраля 1938 г.

НАРБ, ф. 4, воп. 21, спр. 1276, л. 88—90.

Всем сельсоветам
Шкловского района
Чернянскому сельсовету

ІНСТРУКТЫЎНАЕ ПІСЬМО ЗАГ. РАЙФА САВІЦКАГА АБ АДАБРАННІ Ў СЯЛЯН МАЁМАСЦІ ЗА НЯВЫПЛАТУ ПАДАТКАЎ

Люты, 1934

Настоящим разъясняем, что взыскание в принудительном порядке производится путем изъятия имущества по единоличным крестьянским хозяйствам за невыполнение государственных обязательных натуральных поставок и денежных платежей в установленные сроки на все имущество, принадлежащее тому или иному хозяину, за исключением необходимого для недоимщика и всех, кто находится на его иждивении,— одежды, обуви, белья и других вещей домашнего обихода на каждое лицо:

1. Одно летнее или осеннее пальто, бурка или поддевка.
2. Одно зимнее пальто или полушубок, или шуба.
3. Один зимний костюм для мужчин, а для женщин — два летних платья.
4. Одна летняя шапка и одна теплая шапка, а для женщин — два летних и один теплый платок.
5. Один кожух на крестьянский двор.
6. Три пары нательного белья.
7. Одна пара кожаной и валеной обуви.
8. Одна кровать, матрац, одна подушка, две простыни, две наволочки, одно одеяло и два полотенца.

9. Один комплект тарелок, вилок, ножей, ложек, один стул.

Кроме этого, на каждую семью недоимщика накидывается один самовар, чугун или чайник, два кухонных полотенца, две скатерти, самая необходимая кухонная посуда и детская одежда, обувь, белье и прочие детские вещи, одна хата и необходимое количество топлива на три месяца. Изъятие не распространяется на паевые взносы членов кооперативных организаций и на страховое вознаграждение по обязательному страхованию. Все остальное имущество, имеющееся в единоличном хозяйстве, подлежит изъятию на покрытие задолженности.

Одновременно с дачей этого указания Райфо категорически требует от каждого председателя, счетовода с[ельского] совета самой быстрой реализации изъятого имущества не более чем через два дня.

Предупреждаем, что в случае долгого держания изъятого имущества, работа с[ельского] совета будет расцениваться как проявление либерализма и нежеление выполнять возложенные обязанности. Быстрая реализация изъятого имущества может послужить уроком для других недоимщиков.

Примите самые решительные меры, мобилизуйте весь имеющийся актив, особенно вовлекайте в это дело фининспекцию, заменив неработоспособных членов финсекций лучшими работающими людьми, с таким расчетом, чтобы финансовый план вашего с[ельского] совета был выполнен к 15.12.34 г. полностью по всем видам платежей. Райфо надеется, что вы проявите в выполнении финплана свое гражданское мужество, энергию, настойчивость.

НАРБ, ф. 4. воп. 21, спр. 1276, лл. 91—92.

Падрыхтаваў *Р. Платонаў*

* * *

У 1937 г. у раёне назіраліся масавыя выступленні сялян за аднаўленне дзейнасці зачыненых цэркваў. Выступленні адбыліся адначасова у суседніх населеных пунктах Шклоўскага, Дрыбінскага, а таксама Магілёўскага раёнаў, веручыя з якіх уваходзілі ў адзіныя прыходы. Колькасць удзельнікаў называецца па-рознаму: у спецпаведамленні НКУС БССР першаму сакратару ЦК КП(б)Р В. Ф. Шаранговічу — за 1000 чалавек, у дакладной запісцы РК КП(б)Б другому сакратару ЦК Д. І. Валковічу — звыш 500. У адпаведнасці з палітычнай атмасферай таго часу арганізатары выступленняў былі абвінавачаны ў антысавецкай дзейнасці і выкарыстанні рэлігіі ў контррэвалюцыйных мэтах.

Сов. секретно
Секретарю ЦК КП(б)Б т. **Шаранговичу**

СПЕЦСООБЩЕНИЕ НКВД БССР
О МАССОВЫХ ВЫСТУПЛЕНИЯХ ЗА ОТКРЫТИЕ ЦЕРКВЕЙ
В ШКЛОВСКОМ И ДРИБИНСКОМ РАЙОНАХ БССР

1) 7 апреля 1937 г. в дер. Ничипоровичи Шкловского района около Ничипоровической церкви, которая в 1936 г. была закрыта и оборудована под клуб, собралась толпа около 1000 человек с требованием передать им ключи от бывш[ей] церкви и, после получения отказа в этом, толпа начала ломать двери, разбивать замок и пыталась самовольно проникнуть в помещение клуба.

Выездом на место окр[ужного] работника и произведенным расследованием установлено, что непосредственными инициаторами и зачинщиками этого выступления явилась группа единоличников-середняков, бывших членов церковного совета в числе 7 человек, которые нами арестованы.

По делу ведется следствие.

2) 9 апреля 1937 г. группа в числе свыше 100 человек явилась в Рясянский сельсовет Дрибинского района с требованием немедленного открытия бездействующей, но официально незакрытой Рясянской церкви.

Инициаторами этого выступления, как установлено, является проживающий в местечке Рясна поп Монетин, который группирует вокруг себя к/р церковный актив.

Монетина подвергаем аресту.

Шкловский и прилегающий к нему Дрибинский районы насыщены церковными элементами. За последние два года нами по этим районам ликвидирован ряд к/р церковных групп.

Симптоматично, что открытые выступления за открытие церквей в ряде районов (Кировский, Шкловский, Дрибинский) были приурочены ко дню религиозного праздника «благовещенье» — 7—9 апреля, что указывает на несомненное наличие единого центра, организующего эти выступления.

Зам. наркомвнудел БССР комиссар госбезопасности 3-го ранга *Каруцкий*

16 апреля 1937 г.
№ 53715
г. Минск, БССР

НАРБ, ф. 4, воп. 21, спр. 1096, лл. 129—130.

ДАКЛАДНАЯ ЗАПІСКА ШКЛОЎСКАГА РАЙКОМА ПАРТЫІ Ў ЦК КП(б)Б АД 21 КРАСАВІКА 1937 г.
ВЫСТУПЛЕННІ СЯЛЯН У НІЧЫПАРАЎСКІМ СЕЛЬСАВЕЦЕ З ПАТРАБАВАННЕМ АДЧЫНІЦЬ ЦАРКВУ

Сакрэтна
Сакратару ЦК КП(б)Б т. **Валковічу**

ДАКЛАДНАЯ ЗАПІСКА

Шклоўскі РК КП(б)Б паведамляе Вас аб меўшым месца 7 красавіка 1937 года выступленні ў Нічыпараўскім сельсавеце нашага раёна з боку даволі значнай групы сялян, пераважна аднаасобнікаў, з патрабаваннем адчыніць царкву ў гэтым сельсавеце, і ажыўленні ў некаторых іншых сельсаветах клерыкальна-антысавецкіх элементаў (вёскі Ст. Шклоў Рыжкавіцкага сельсавета, Барэцкі Каменна-Лаўскага сельсавета).

7 красавіка, у дзень Благавешчання, чалавек звыш 500 сялян сабраліся ў вёску Нічыпаравічы да царквы з патрабаваннем адчыніць царкву. Гэтая царква была зачынена ў 1936 годзе на падставе жадання большасці насельніцтва дадзенага сельсавета шляхам збору подпісаў і адчужэння гэтай царквы было дазволена рашэннем РВК і ЦВК БССР.

Зараз жа, як стала вядома ў раёне (было паведамлена па тэлефоне) аб гэтым антысавецкім выступленні ў сельсавет былі напраўлены два работнікі райаддзялення НКВД і старшыня аргбюро ваяўнічых бязбожнікаў член КП(б)Б для расследавання і прынятця мер на месцы.

Папярэднім расследаваннем устаноўлена, што арганізатарам гэтага выступлення з'явіўся царкоўны савет, які заставаўся існаваць і пасля зачынення царквы. Усёй гэтай падрыхтоўкай і выступленнем кіраваў поп Уладзіміраў, які служыў у Нічыпараўскай царкве да зачынення царквы, а зараз знаходзіцца ў Магілёве. Гэты царкоўны Савет састаяў з адных аднаасобнікаў, антысавецкі настроеных элементаў Нічыпараўскага сельсавета Шклоўскага раёна і вёскі Даманы Дрыбінскага раёна.

Для таго каб сабраць больш людзей, гэтымі антысавецкімі элементамі былі пушчаны чуткі, што ў гэты дзень прыедуць у сельсавет старшыня РВК тав. Козінцаў і пракурор раёна для вырашэння пытання аб царкве.

У гэтым выступленні ўдзельнічалі грамадзяне Нічыпараўскага сельсавета і частка Заходскага [сельсавета] Шклоўскага раёна, Еганаўскага сельсавета Дрыбінскага раёна і некаторых бліжэйшых вёсак Магілёўскага раёна.

Раённыя работнікі, якія выехалі ў сельсавет, растлумачылі тым жа грамадзянам, што царква аднята на законнай падставе, згодна подпісаў большасці насельніцтва і таму адчынена яна быць не можа. Пасля чаго яны разышліся.

Восем чалавек арыштавана, усе аднаасобнікі, антысавецкі настроеныя элементы, актыўныя ўдзельнікі падрыхтоўкі гэтага выступлення. На месцы прыняты меры па разгортванні і наладжванні работы арганізацый ваяўнічых бязбожнікаў. Падбіраем адналедных людзей-камуністаў для ўзмацнення партыйнага кіраўніцтва і масава-палітычнай работы ў гэтым сельсавеце.

Па лініі райсаюза туды падкінута на некалькі тысяч рублёў прамтавараў.

У вёсках Ст. Шклоў Рыжкавіцкага сельсавета і Барэцкі Каменна-Лаўскага, дзе цэрквы зачынены, але не адчужаны, назіраецца некаторае ажыўленне з боку часткі аднаасобнікаў і калгаснікаў за адчыненне гэтых цэркваў. У гэтыя калгасы паслана некалькі таварышаў з раённага партыйнага актыву для наладжвання масава-палітычнай і антырэлігійнай работы.

Сакратар Шклоўскага РК КП(б)Б (Ермакоў)

21 красавіка 1937 г.
Шклоў

НАРБ, ф. 4, воп. 21, спр. 1053, лл. 201—202.

Падрыхтаваў *Р. Платонаў*

У НЕКАЛЬКІ РАДКОЎ

Узбуйненне калгасаў

На працягу 1935 г. і да сакавіка 1936 г. па раёну на базе 39 дробных калгасаў было створана 19 узбуйненых. Узбуйненне праводзілася ў адміністрацыйных межах сельскіх Саветаў.

«Ударны фронт». 1977. 15 лістапада.

* * *

На 10 мая 1938 г. у калектыўныя гаспадаркі аб'ядналіся 11 789 аднаасобных гаспадарак (88,7 % усёй колькасці). Калгасы апрацоўвалі 95 % ад агульнай плошчы ворных зямель раёна. Усяго было 207 калгасаў.

У трох МТС — Шклоўскай, Фашчаўскай і Любініцкай мелася 126 трактароў, 15 збожкаўборачных камбайнаў, 35 ільноцерабілак, нямала іншай сельгастэхнікі. Калгасы мелі 15 грузавых аўтамабіляў.

«Ударны фронт». 1977. 6 снежня.

Партыйныя і камсамольскія арганізацыі

У 1938 г. па стану на май раённая партарганізацыя складалася з 18 пярвічных, трох кандыдацкіх груп і 14 камуністаў-адзіночак. Усяго на ўліку было 159 камуністаў. Па партстажу: з 1917 па 1920 г. — 12, з 1921 па 1925 г. — 31, з 1926 па 1929 г. — 44 чалавекі. Астатнія ўступілі ў партыю пасля 1929 г.

У раёне дзейнічала 125 пярвічных камсамольскіх арганізацый, аб'яднаўшых у сваіх радах 2134 камсамольцы.

«Ударны фронт». 1977. 6 снежня.

На службе Радзіме

Аляксей Мікітавіч Ціханаў нарадзіўся і вырас у в. Гарадзец у бядняцкай сялянскай сям'і, пазнаў цяжкую працу. З-за яе было не да вучобы. Юнаку споўнілася 19 гадоў, калі ў 1916 г. закончыў Капыскае пачатковае вучылішча.

Неўзабаве Аляксея прызвалі ў царскую армію. Ішла імперыялістычная вайна, і амаль адразу малады салдат аказаўся на Заходнім фронце. Праявіў мужнасць пры падрыве моста, па якому перапраўляліся кайзераўскія войскі, за што быў узнагароджаны Георгіеўскім крыжам. У хуткім часе атрымаў званне малодшага унтэр-афіцэра. Дарагой цаной заплаціў салдат за ўзнагароду і званне. У баях страціў вока, быў атручаны газам. Інвалідам вярнуўся ў родную вёску.

Кастрычніцкую рэвалюцыю сустрэў з радасцю, становіцца адным з актывістаў па станаўленні ўлады Саветаў у навакольных вёсках. Раздаваў сялянам зямельныя надзелы багацеяў, канфіскаваную маёмасць, справай і словам агітаваў за свабоднае жыццё. У кастрычніку 1918 г. Ціханаў уступае ў рады Чырвонай Арміі. Інжынерная

часць, дзе ён служыў, узводзіла ўмацаваную лінію абароны пад Барысавам, а пасля масты на рэках Бярэзіна і Нёман. Узначальваў барацьбу з бандытызмам у Горацкім павеце.

Грамадзянская вайна ўрэшце закончылася. Пачаўся новы этап барацьбы за Савецкую ўладу на Шклоўшчыне. Аляксея Мікітавіча прызначаюць сакратаром Гарадзецкага сельсавета. Пазней працаваў старшынёй рабінай зямельнай камісіі, загадчыкам земельнага аддзела і намеснікам старшыні Шклоўскага райвыканкома. У 1926 г. звязаў свой лёс з партыяй Леніна. На пачатку 30-х гадоў яго прызначылі старшынёй Крычаўскага райвыканкома. Клопатаў прыбавілася, а ведаў не хапала. Папрасіўся на вучобу. Закончыў Мінскі дарожны тэхнікум. Затым працаваў загадчыкам дарожнага аддзела Шклоўскага райвыканкома. Пад яго кіраўніцтвам рамантаваліся і будаваліся новыя дарогі. Тры апошнія гады перад вайной узначальваў Магілёўскі абласны дарожны аддзел, быў загадчыкам транспартнага аддзела абкома партыі.

...Пачалася Вялікая Айчынная вайна. Карані гітлераўцы былі ўжо на подступах да Магілёва, а дэсантныя групы фашыстаў высаджваліся за дзесяткі кіламетраў на Усход ад яго. А. М. Ціханаву даручылі даставіць архіўныя дакументы абкома партыі ў Тамбоў. Адказнае заданне было выканана, а ў канцы ліпеня 1941 г. Аляксей Мікітавіч залічаны ў дзеючую армію. У адным з баёў на Бранскім фронце быў цяжка паранены. Пасля шпіталю накіроўваецца ў глыбокі тыл, у Башкірскую АССР. Там сустрэў і сваю сям'ю, якая была эвакуіравана на пачатку вайны з Магілёва. Зноў партыйная работа на пасадзе другога сакратара Куюргазінскага райкома партыі. «Усё для фронту, усё для перамогі!» — пад такім дэвізам працавалі работнікі тылу. Тыднямі не мог наведаць сям'ю. Сустрэчы і выступленні ў калектывах, справы на прамысловых прадпрыемствах, у калгасах і саўгасах не пакідалі часу для адпачынку. Затое на фронт ішлі эшалоны з хлебам і мясам, мабілізаванымі воінамі, тэхнікай і абмундзіраваннем.

Пачатак верасня 1942 г. Тэлеграма з Масквы Башкірскаму абкому партыі: «Накіруйце ў распараджэнне ЦК КП(б) Беларусі А. М. Ціханава». І вось сустрэча ў Маскве з адказнымі работнікамі апарата ЦК КП(б)Б, якая закончылася вучобай у спецшколе адной з воінскіх часцей. І зноў баявое заданне. У камандзіровачным прадпісанні, выдадзеным Беларускім штабам партызанскага руху 23 лютага 1943 г., было сказана: «...т. Ціханаў Аляксей Мікітавіч камандзіруецца на аэрадром Бухары для арганізацыі ўсёй работы, звязанай з адпраўкай боепрыпасаў у тыл праціўніка, у партызанскія атрады Беларусі...». Дзесяткі тон патрэбных народным мсціўцам грузаў адправіў Аляксей Мікітавіч самалётамі ў родную Беларусь. Нямала зрабіў А. М. Ціханаў як прадстаўнік Беларускага штаба партызанскага руху, у час барацьбы Чырвонай Арміі і партызан за вызваленне Беларусі.

Баявы шлях ветэрана — абаронцы Радзімы — адзначаны двума ордэнамі Чырвонай Зоркі і многімі медалямі.

М. Ільюшэнка

* * *

Дэлегатам II Усесаюзнага з'езда калгаснікаў-ударнікаў (люты 1932 г.) ад Шклоўскага раёна была ўдарніца перадавога калгаса «Зара» Стара-Вадвянскага сельсавета Марыя Фёдараўна Кузняцова.

* * *

У сакавіку 1935 г. адбыўся раённы злёт калгаснікаў-ударнікаў.

Былі першымі стаханаўцамі

Шырокі размах прыняў у раёне стаханаўскі рух. На папяровай фабрыцы «Спартак» у 1935 г. намнога перавыконвалі нормы выпрацоўкі Шляхота, Чыжэўскі, Манцэвіч, Рыжанкоў.

* * *

У Фашчаўскай МТС прыклад у рабоце паказала трактарная брыгада № 1, якую ўзначальваў Суслаў. За 10 месяцаў 1935 г. выпрацоўка ў пераводзе на мяккае ворыва склала 1784 га пры гадавым заданні 1440 га. Высокай выпрацоўкі і эканоміі паліва дабіліся трактарысты Голубеў і Храпановіч.

* * *

Стаханаўка Кундалёва з калгаса «Ленінскі шлях» Чарнаруцкага сельсавета за дзень

апрацоўвала па 13—15 кг ільновалакна пры норме 4—5 кг. Ільнотрапальшчыца калгаса «Перамога» Александрыйскага сельсавета Анастасія Гаваркова, прымяняючы стаханаўскія метады па апрацоўцы лёну, за дзень, 6 снежня, натрапала 68 кг валакна. Па 42—55 кг валакна на рахунку ў гэты дзень у Ганны Сматрыцкай, Ульяны Анікеевай, Еўдакіі Архіпавай. За праяўленую ініцыятыву і першынство ў барацьбе за выкананне высокіх норм, працоўны гераізм і выдатныя поспехі ў павышэнні прадукцыйнасці працы па апрацоўцы лёну пастановай ЦК КП(б)Б і Савета Народных Камісараў БССР стаханаўкі-льнаводкі калгаса «Перамога»: А. Гаваркова ўзнагароджана граматай ЦВК і СНК БССР (а крыху пазней — ордэнам «Знак пашаны») і прэміравана швейнай машынай, А. Архіпава, У. Анікеева — грамatамі ЦВК і СНК БССР і прэміраваны патэфонамі, А. Сматрыцкая — швейнай машынай.

Па матэрыялах газеты «Прамень камунізму». Жнівень — снежань 1935 г.

Масавы працоўны энтузіязм

На вёсцы першымі ў нашым раёне пачалі працаваць па-стаханаўску калектывы малочнатаварных ферм калгасаў імя Кірава Славенскага, імя Фрунзе Гарадзецкага, «Зара» Стара-Вадвянскага сельсаветаў.

У пачатку 1936 г. ЦВК СССР узнагародзіў ордэнамі перадавікоў жывёлагадоўлі краіны. Ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга — першая ў раёне такая высокая ўзнагарода — быў уручаны загадчыку малочнатаварнай фермы калгаса імя Кірава Славенскага сельсавета Івану Адамавічу Клімянкову. Ён быў дэлегатам Усесаюзнай нарады жывёлаводаў у Маскве. З выпадку ўручэння ўзнагароды СНК БССР прыслаў яму прывітанне: «Віншуем Вас, Іван Адамавіч Клімянкоў, з высокай узнагародай — ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, якім Вас узнагародзіў урад Саюза ССР за Вашу выдатную працу па ўздыму сацыялістычнай жывёлагадоўлі. Ваша праца і высокая ўзнагарода Вас павінны быць прыкладам для калгаснікаў... Жадаем далейшых поспехаў у Вашай працы!»

У летапіс народнай славы ўвайшлі імёны другіх пачынальнікаў стаханаўскага руху сярод жывёлаводаў: свінаркі калгаса імя Фрунзе Гарадзецкага сельсавета М. Ф. Кадушкінай, загадчыка конегадоўчай фермы калгаса «Зара» Стара-Вадвянскага сельсавета Н. П. Носава, даяркі калгаса «Прыют» Каменна-Лаўскага сельсавета А. М. Стрыжанавай, загадчыка авечкагадоўчай фермы калгаса «Ударнік» Славенскага сельсавета П. Ф. Арашкова.

Працаваў па-стаханаўску калектыў жывёлагадоўчай фермы калгаса «Молат» Славенскага сельсавета, дзе загадчыцай была Марыя Аўрамаўна Манькова. Пасля заканчэння тэхнікума яна працавала ў раёне да выхаду на пенсію ўчастковым заатэхнікам райземаддзела, удзельнічала ва Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўцы.

Шырокі размах набыў стаханаўскі рух сярод механізатараў раёна. Аднаму з першых гэтае ганаровае званне было прысвоена па выніках работы за 1935 г. трактарысту Шклоўскай МТС Іпаліту Восіпавічу Цымбарэвічу. Яшчэ ў 1928 г. ён уступіў у камуну імя Молатава ў яго роднай вёсцы Лутна. Дзяржава выдзеліла маладой гаспадарцы трактар «Фардзон». Два гады працаваў Цымбарэвіч на ім у камуне. А калі была арганізавана Шклоўская МТС, яго паслалі на курсы па падрыхтоўцы трактарыстаў для работы на айчынных трактарах маркі «Пуцілавец». Пасля вучобы амаль па тры нормы выконваў малады трактарыст. Потым зноў вучоба на курсах брыгадзіраў пры Белсельгасакадэміі. Яго трактарная брыгада заўсёды заваёўвала першынство. У перадваенным 1940 г. брыгада выканала гадавое заданне на 136 %. Іпаліта Восіпавіча ўзнагародзілі граматай Наркамзема рэспублікі і ўручылі яму грашовую прэмію. Ветэран Айчыннай вайны аднаўляў разбураную акупантамі МТС, працаваў тут да канца свайго жыцця.

Зайздросны лёс і ў стаханаўца 30-х гадоў брыгадзіра трактарнай брыгады гэтай жа МТС Георгія Дзядкова. За высокія паказчыкі ў працы ён быў у 1940 г. удзельнікам Усесаюзнай сельгасвыстаўкі. Не змяніў сваёй прафесіі і пасля вайны. Па ўсіх паказчыках брыгада заўсёды перакрывала заданні. У 1955 г. Георгія Дзядкова выбралі дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР.

У Фашчаўскай МТС адну з трактарных брыгад узначальваў Антон Сімпліцыянавіч Суслаў. План веснавых палявых работ у 1935 г. калектыў брыгады выканаў на 113 %. Кожны механізатар да канца года даваў выпрацоўку на трактар да 445 га пры норме 260.

М. Ільюшэнка. «Ударны фронт». 1985. 15 жніўня.

МІЦКЕВІЧ Анастасія Георгіеўна. Звеннявая стаханаўскага звяна калгаса «Запаветы Леніна» Александрыйскага сельсавета. Вырошчвала лён на 10 га. На кожным з іх было атрымана па 10,3 ц ільновалакна і 8 ц ільносемя. Яе прадукцыя экспанавалася на сельгасвыстаўцы ў Маскве. У 1938 г. А. Г. Міцкевіч была выбрана дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. У 1939 г. узнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга, была ў ліку дэлегатаў ад рэспублікі на адкрыцці Ферганскага канала. Пасля Вялікай Айчыннай вайны працавала старшынёй Александрыйскага сельсавета.

А. Г. Міцкевіч

* * *

У пачатку лютага 1936 г. адбылася Усесаюзная нарада па жывёлагадоўлі. Ад Шклоўскага раёна на ёй удзельнічалі І. А. Клімянкоў, свінарка калгаса імя Фрунзе Гарадзецкага сельсавета М. Е. Кадушкіна, загадчык конегадоўчай фермы калгаса «Зара» Стара-Вадвянскага сельсавета Н. П. Носаў, старшыня калгаса «Прыют» Каменна-Лаўскага сельсавета Н. П. Аладдзеў, даярка гэтай жа гаспадаркі А. М. Стрыжанава, загадчык авечкагадоўчай фермы калгаса «Ударнік» Славенскага сельсавета П. Ф. Арашкоў.

«Ударны фронт». 1977. 1 лістапада.

З ПРАТАКОЛА ПАСЯДЖЭННЯ АРГКАМІТЭТА ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БССР ПА МАГІЛЁЎСКАЙ ВОБЛАСЦІ АД 10 МАЯ 1939 ГОДА

Зацвердзіць кандыдатамі на ўдзел ва Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўцы ад Шклоўскага раёна:

Калгас «Перамога» Каменна-Лаўскага сельсавета, дзе атрымана ў 1937 г. з плошчы 32 га ільновалакна 116,44 ц, а ў 1938 г. з плошчы 27 га валавы збор склаў 120,15 ц;

ГЛАДЗІКАВА Аляксея Кузьміча — старшага механіка Фашчаўскай МТС за своечасовы і дабраякасны рамонт трактароў у 1937—1939 гг., якія прыняты дзяржаўнай камісіяй з адзнакай «добра»;

ІВАНОВУ Еўдакію Апанасаўну — звеннявую калгаса імя Варашылава Мікіцініцкага сельсавета, якая атрымала ўраджай з 1 га ў 1937 г.— 9,5 ц ільновалакна, а ў 1938 г.— 8,2 ц;

ЩІНА Гіршу Вульфавіча — рахункавода калгаса «Іскра» Рыжкавіцкага сельсавета, які дабіўся значнага скарачэння адміністрацыйна-гаспадарчых расходаў;

РОЯК Зафіру Аронаўну, якая ў 1937—1938 гг. абслугоўвала племферму калгаса «Чырвоны ўдарнік» Гарадзецкага сельсавета. У выніку стараннай работы атрымала ў сярэднім за 2 гады па 15 парасят на адну свінаматку;

ЧАРНЯЎСКАГА Сямёна Якаўлевіча — трактарыста Фашчаўскай МТС, выпрацаваўшага за змену на трактары ХТЗ больш за 360 га і зэканоміўшага пры гэтым 277,5 кг паліва. Работа яго прынята з адзнакай «добра».

«Ударны фронт». 1989. 25 сакавіка.

УДЗЕЛЬНІКІ УСГВ У 1940 г.

Самая большая колькасць іх была з вёсак цяперашняга калгаса імя Леніна — 8 чалавек. Сярод іх — звеннявая Еўдакія Карпаўна Зубрыновіч, якая ў 1939 г. выпрацавала 375 працадзён і атрымала ўраджайнасць ільновалакна 6 цэнтнераў з гектара на пло-

шчы 5 га; брыгада Івана Гаўрылавіча Ільюшэнкі вырасціла на кожным гектары па 5,7 ц ільновалакна на плошчы 29,5 га, брыгадзір быў удзельнікам выстаўкі. У Ганаровую кнігу УСГВ таксама занесены цялятніца Пелагея Антонаўна Капышава, старшыня праўлення калгаса Піліп Аляксандравіч Крупін, садавод Піліп Апанасавіч Паніфедаў, брыгадзір Дзмітрый Якаўлевіч Смаргуноў.

Пяць чалавек занесены ў Ганаровую кнігу УСГВ з вёсак калгаса «Радзіма». Звеннявыя Анастасія Платонаўна Пракопава і Ніна Фёдараўна Каляснёва ўдастоены такога гонару за тое, што ў 1938 г. вырасцілі на кожным гектары па 11,9 ц ільнасемя. Былі ўдзельнікамі выстаўкі таксама загадчык авечкагадоўчай фермы Емяльян Дзмітрыевіч Кунакін, старшыня былога калгаса «Ленінскі шлях» Сямён Нікіфаравіч Аўдзеенка.

Былі ўдзельнікамі выстаўкі і прадстаўнікі вёсак калгаса імя Кірава: загадчык авечкагадоўчай фермы Іван Емяльянавіч Кавалькоў, цялятніца Сцепаніда Тарасаўна Нікіціна, аўчар Уладзімір Іванавіч Афіцэраў, старшыня калгаса Антон Цімафеевіч Прохараў.

Славіліся да вайны і сельскія працаўнікі вёсак калгаса «Перамога». Сярод удзельнікаў выстаўкі былі брыгадзір-садавод Сцяпан Васільевіч Якаўлеў, аўчар Панцеляймон Мартынавіч Стральцоў, звеннявая па лёну Марыя Іванаўна Абрамовіч.

Усяго з раёна занесена ў Ганаровую кнігу УСГВ 1940 г. больш за 70 перадавікоў сельскай гаспадаркі.

«Ударны фронт». 1967. 17 студзеня.

ПАСЛАНЕЦ ПЕРШАЙ СЕЛЬГАСВЫСТАЎКІ

У суровыя гады грамадзянскай вайны пачалі ўзнікаць калектыўныя гаспадаркі — сельскагаспадарчыя камуны, арцелі, таварыствы па супольнай апрацоўцы зямлі. Першае такое аб'яднанне ў былой Шклоўскай воласці было створана рабочымі папяровай фабрыкі на землях памешчыка Крывашэіна. З 1921 па 1924 г. гэтую гаспадарку ўзнаваў арганізатар і кіраўнік Савецкай улады ў воласці Аляксандр Іванавіч Спіцкі. Гаспадарка вялася дбайна і была паказальная. Удзельнік першай Усесаюзнай нарады па пралетарскім земляробстве, якая адбылася ў 1923 г. у Маскве, А. І. Спіцкі прадстаўляў гэтую гаспадарку на І сельскагаспадарчай выстаўцы.

Калектыўная гаспадарка папернікаў, якая атрымала назву «Іскра», напачатку развівалася марудна і была на грані распаду. Умелы арганізатар А. І. Спіцкі, вярнуўшыся з франтоў грамадзянскай вайны, змог залучыць бядняцкія яўрэйскія гаспадаркі, дробных рамеснікаў, рабочыя прадпрыемствы. Былі набыты амаль усе сельгасмашыны і прылады. Яны ў значнай ступені аблягчалі працу. Гэта — жняркі-снопавязалкі, касілкі, бульбакапалкі, камбінаваная малатарня. Члены арцелі апрацоўвалі 222 га зямлі, мелі 41 га натуральных сенакосаў. У іх было 124 галавы буйной рагатай жывёлы, звыш 40 коней.

Статыстыка не захавала даных па прадуктыўнасці статка. А вось па ўраджайнасці зерневых хлебаробы дасягнулі значных поспехаў. З кожнага гектара збіралі па 13—15 ц амбарнага зерня. Інтэнсіўнае развіццё набыло агародніцтва і садаводства.

У «Іскру» ехалі, каб пераняць вопыт. А павучыцца тут было чаму. Прымянялася здзельнае размеркаванне працы і аплаты яе па разрадах у залежнасці ад аб'ёмаў выкананых работ. Добра была пастаўлена культурна-асветніцкая работа. Усе дзеці вучыліся на сродкі арцелі, летам арганізоўваліся дзіцячыя пляцоўкі і яслі. У гарачы час работ працавала сталовая.

«Ударны фронт». 1983. 3 лістапада.

КАНДЫДАТЫ НА УСГВ 1941 г.

Па выніках работы за 1940 г. кандыдатамі на Усесаюзную сельскагаспадарчую выстаўку 1941 г. былі вылучаны: трактарыст Любініцкай МТС А. А. Васіленка, слесар гэтай МТС Г. Е. Рабека, цялятніца калгаса «Новае жыццё» Старасельскага сельсавета Е. І. Беляковіч, цялятніца калгаса «Чырвоная ніва» Рыжкавіцкага сельсавета П. А. Капышава, цялятніца калгаса «Праўда» Рыжкавіцкага сельсавета А. Н. Савіцкая і ўсе работнікі зямельнага атрада, якія забяспечылі ўвядзенне севазваротаў у 138 калгасах раёна.

«Ударны фронт». 1977. 20 снежня.

Жыхары Шклоўскага раёна — ахвяры беспадстаўных палітычных рэпрэсій 1930—1950 гг.

Складаныя абставіны склаліся на Шклоўшчыне, як і ва ўсёй краіне, у надзвычай супярэчлівыя 30-я гады. З аднаго боку — аб гэтым красамоўна сведчаць матэрыялы і дакументы, змешчаныя ў хроніцы «Памяць», — упартая, самаадданая праца па ажыццяўленні планаў першых, перадваенных пяцігодак. Людзі радаваліся поспехам, якія ўдавалася дасягнуць калектывам прадпрыемстваў. Менш стала «перагібаў» у развіцці сельскагаспадарчай вытворчасці. Няпроста і нялёгка прайшоўшая калектывізацыя змяніла ўвесь уклад сялянства, масы насельніцтва на сацыялістычных асновах. Паступова адыходзілі ў нябыт непісьменнасць, бескультур'е. У цэхі прадпрыемстваў, на калгасныя палі і будаўнічыя пляцоўкі прыйшло новае пакаленне, якое вырасла ўжо пры савецкай уладзе, настойліва імкнулася да новага жыцця, светлай будучыні, аб якой марыла пакаленне бацькоў. Не ўсё, чаго жадалі, здзяйснялася, і тым не менш людзі радаваліся ўсяму, што дапамагала жыць лепш і весялей», як калісьці спявалі. Так было, дакладней, хацелася, каб было.

Але ж сапраўднасць мела (аб чым у хроніцы нямала сказана) і адваротную старонку: прыносіла не толькі добрае, а і многа гора для людзей. Гаворка ідзе аб трагічным лёсе сотні грамадзян раёна, несправядліва абвінавачаных у «шпіянажы і шкодніцтве», іншых «грахах». Рэалізацыя вядомага тэзіса Сталіна аб абвастрэнні класавай барацьбы на меры руху да сацыялізму, дэфармацыя ўлады, беззаконне, як і многія іншыя фактары, — усё гэта нанесла краіне велізарную шкоду, прывяло да масавых рэпрэсій супраць дастойных людзей — партыйных, савецкіх і гаспадарчых кіраўнікоў, настаўнікаў, культпрасветработнікаў, медыкаў, рабочых і сялян. Трагічнымі былі «метады» правядзення суцэльнай калектывізацыі, барацьбы з кулацтвам. Менавіта тады, асабліва у 1937—1938 гг., была арыштавана, накіравана ў ВПЛ, выслана за межы рэспублікі, знішчана найбольшая колькасць жыхароў Шклоўшчыны. Нездарма трыццатыя гады ўвайшлі ў нашу гісторыю як гады «вялікага тэрору», жорсткай дзейнасці судовых, а ячэ ў большай меры пазасудовых органаў: «дваек», «троек», асобных нарад, калегій АДПУ, НКУС, КДБ і інш. Палітычныя рэпрэсіі надоўга ўсялілі ў свядомасць многіх жыхароў падазронасць, недавер'е, страх. Людзі вырошчвалі хлеб, гадавалі дзяцей, займаліся мірнай стваральнай працай і раптам станавіліся «ворагамі народа», страчвалі свабоду, часта жыццё. Якія толькі абвінавачванні не прыпісваліся ім: і ўдзельнікі «антысавецкіх, дыверсійна-тэрарыстычных, контррэвалюцыйных арганізацый», і «агенты замежных разведак». Прыцягваліся да адказнасці за антысавецкую прапаганду, распаўсюджанне контррэвалюцыйных чутак, агітацыю супраць калгасаў, шкодніцтва і інш.

Няпроста было тады разабрацца у тым, што адбывалася. Многія верылі, што быццам сярод нас жывуць ворагі, таму падтрымлівалі органы НКУС, КДБ, якія, уласна кажучы, вялі «непрымірымую» барацьбу з імі ж. Толькі праз гады мы даведаліся праўдзіва аб тых, хто без віны загінуў у турмах, спецпасяленнях, засценках НКУС. Сотні сялян раёна аказаліся рэпрэсіраванымі ў адміністрацыйным парадку (раскулачаны) і высланы на Поўнач, Урал, у Сібір...

Справядлівасць, аднак, узяла верх: у 1950—1970-х гг. многія з неабгрунтавана рэпрэсіраваных рэабілітаваны. Людзям вяртаюць іх чэсныя імёны. Работа гэта складаная, яна ўсё яшчэ працягваецца: некаторыя справы ўдакладняюцца, правяраюцца.

У мэтах справядлівасці, увекавечання памяці ахвяр рэпрэсій спісы рэабілітаваных жыхароў Шклоўскага раёна друкуюцца у хроніцы «Памяць».

АБЛАЖЧЫКАЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1891 у в. Ст. Вадва, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

АБЛОЖЫКАЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1891 у в. Ст. Вадва, аднаасобнік. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

АБРАЖЭЕЎ Міхаіл Сазонавіч, н. у 1886 у в. Патапава. Рэпрэсіраваны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989 г.

АБРАЖЭЕЎ Яфім Міхайлавіч, н. у 1890 у в. Сапронькі. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

АБРАМОВІЧ Пракоп Ануфрыевіч, н. у 1901 у в. Лотва, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

АБРАМОВІЧ Іван Васільевіч, н. у 1903 у в. Лотва, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

АГАФОНАЎ Пётр Паўлавіч, н. у 1907 у в. Барыскавічы, старшыня калгаса. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

АДАШЧЫК Канстанцін Лукіч, н. у 1894 у в. Манькава, калгаснік. Асуджаны на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

АКІНЦІНАЎ Іван Іванавіч, н. у 1900 ў в. Гарадзішча, аднаасобнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

АКУЛАЎ Аляксей Ігнатавіч, н. у 1908 у в. Мікалаеўка, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

АКШЭЎСКІ Міхаіл Казіміравіч, н. у 1878 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1962.

АЛАДЗЕЎ Рыгор Максімавіч, н. у 1891 у в. Падкняжанне. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

АЛДАНАЎ Ігнат Самуйлавіч, н. у 1898 у в. Саведенкі. Арыштаваны ў 1921. Рэабілітаваны.

АЛДАНАЎ Рыгор Міхайлавіч, н. у 1870 у в. Саведенкі, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

АЛЕЙНІКАЎ Іпаліт Паўлавіч, н. у 1884 у в. Слабодка. Асуджаны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1957.

АЛЕЙНІКАЎ Антон Станіслававіч, н. у 1887 у в. Слабодка. Рэпрэсіраваны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

АЛЕЙНІКАЎ Вікенцій Сцяпанавіч, н. у 1898 у в. Слабодка, настаўнік Княжыцкай школы. Асуджаны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1958.

АЛЕЙНІКАЎ Іван Іванавіч, н. у 1876 у в. Слабодка. Рэпрэсіраваны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

АЛЕЙНІКАЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1893 у в. Слабодка. Рэпрэсіраваны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

АЛЕШЧЫК Канстанцін Лукіч, н. у 1894 у в. Нядведка Навагрудскага пав., калгаснік в. Манькава. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

АЛЁШЫН Мікалай Сяргеевіч, н. у 1899 у Маскве, жыхар Шклова, аднаасобнік. Асуджаны ў 1932 на 3 гады высылкі ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

АЛЯХНОВІЧ Баніфацый Францавіч, н. у 1899 у в. Аляксандраўка, старшыня калгаса. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

АНАНЬЕЎ Мікіта Іванавіч, н. у 1878 у в. Любінічы, земляроб. Арыштаваны ў 1932, асуджаны на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1957.

АНДРОСАЎ Васіль Іванавіч, н. у 1890, слесар Шклоўскага льнозавода. Асуджаны ў 1934 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

АНІСІМАЎ Андрэй Андрэевіч, н. у 1875 у в. Клін, члены сям'і: **Еўдакія Аксёнаўна,** н. у 1879, **Вера,** н. у 1916, **Марыя,** н. у 1918, **Анастасія,** н. у 1919, **Віктар,** н. у 1921, **Клаўдзія,** н. у 1924. Сасланы ў 1930 у Свярдлоўскую вобл. Рэабілітаваны ў 1993.

АНІХІМОЎСКІ Мартын Пятровіч, н. у 1883 у в. Балбасава Аршанскага р-на, токар папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1936 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

АНТОНЧЫКАЎ (АНТАНОВІЧ) Трафім Фадзеевіч, н. у 1897 у в. Тударава, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

АНЦІПЁНКА Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1892, жыхар Шклова, загадчык агароднінай базы раённай нарыхтоўчай канторы. Арыштаваны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1970.

АРАШКОЎ Іван Піліпавіч, н. у 1870 у в. Стараселле, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

АРЖАНОВІЧ Канстанцін Іванавіч, н. у 1875 у в. Чамаданы. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі. Рэабілітаваны ў 1989.

АРЖАНОВІЧ Леанід Восіпавіч, н. у 1913 у в. Чамаданы, ваеннаслужачы. Асуджаны ў 1945 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1963.

АРЛОВІЧ Іван Антонавіч, н. у 1874 у в. Зароўцы, прыёмшчык агародніны райзага. Арыштаваны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1938.

АРЛОВІЧ Восіп Мікалаевіч, н. у 1880 ў в. Зароўцы, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

АРЛОВІЧ Антон Фёдаравіч, н. у 1864 у в. Зароўцы, калгаснік. Асуджаны на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

АРЛОЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1883, члены сям'і: **Вольга Ягораўна,** н. у 1882, **Мікалай Сяргеевіч,** н. у 1909, **Вера Сяргееўна,** н. у 1911, **Андрэй Сяргеевіч,** н. у 1917 — жыхары в. Гарадзішча. Раскулачаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1992.

АСІПЁНАК Яфім Емяльянавіч, н. у 1890 у в. Крывая Гродзенскай вобл., цясляр на будоўлі дзіцячых ясляў у Шклове. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

АТРОШКІН Герасім Максімавіч, н. у 1909 у в. Гавяды, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

АТРОШКІН Дзмітрый Антонавіч, н. у 1891 у в. Гавяды, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

АТРОШКІН Васіль Лявонавіч, н. у 1887 у в. Аўчыненкі, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

АЎХІМКОЎ Сяргей Ільіч, н. у 1879, у в. Навасёлкі, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

АЎХІМКОЎ Антон Ільіч, н. у 1894 у в. Навасёлкі, земляроб. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

АЎХІМКОЎ Сяргей Ільіч, н. у 1878. у в. Навасёлкі, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

АФАНАСЬЕЎ Мікалай Якаўлевіч, н. у 1874 у в. Стараселле, святар. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны 16.01.1989.

АХАНЬКОЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1881 у в. Пударава, аднаасобнік, арыштаваны ў 1937, асуджаны на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БАБІЧАЎ Пётр Яўсеевіч, н. у 1876 у в. Заполле. Асуджаны ў 1933 на высылку на 3 гады ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

БАБІЧАЎ Ягор Пятровіч, н. у 1906, у в. Заполле, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БАБРОЎ Карп Ціханавіч, н. у 1875 у в. Палывавічы, калгаснік. Асуджаны на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

БАГАЙСКІ Станіслаў Іванавіч, н. у 1873 у в. Камаровічы Мазырскага пав., электраманцёр папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1936 на 6 гадоў пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1989.

БАГДАНОЎСКАЯ Алена Венядзіктаўна, члены сям'і: **Ігнат Іванавіч, Ганна Іванаўна, Антаніна Іванаўна, Вікенцій Іванавіч** — жыхары в. Бабравінне. Раскулачаны ў 1930, сасланы ў Пермскую вобл. Рэабілітаваны ў 1992.

БАЙДАКОЎ Міхаіл Дзмітрыевіч, н. у 1922 у в. Шэоўцы, працаваў на шахтах Украіны. Асуджаны на 10 гадоў пазбаўлення волі ў 1948. Рэабілітаваны ў 1964.

БАНДАРКОЎ Аляксей Мінавіч, н. у 1875 у в. Камароўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

БАРАНАЎ Якаў Лук'янавіч, н. у 1892 у в. Мілінічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

БАРАНАЎ Яўхім Аўрамавіч, н. у 1868 у в. Дайнава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1931 на 5 гадоў пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1992.

БАРАНІНКАЎ Яўсей Антонавіч, н. у 1896 у в. Зарэчча, настаўнік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

БАРКОЎ Ерафей Цітавіч, н. у 1883 у в. Дабрэйка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1966.

БАРЫСЕВІЧ Адам Ануфрыевіч, н. у 1890 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1949 на высылку ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1962.

БАРЫСЕВІЧ Адам Ануфрыевіч, н. у 1892 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

БАРЫСЕВІЧ Мікалай Ануфрыевіч, н. у 1902 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1962.

БАСКОВА Надзея Іванаўна, н. у 1922 у в. Горкі, рахункавод ільнозавода. Асуджана на 8 гадоў ВПЛ. Рэабілітавана ў 1963.

БАТУРЭВІЧ Сяргей Паўлавіч, н. у 1881 у в. Стараселле. Асуджаны ў 1929 на 3 гады высылкі. Рэабілітаваны ў 1989.

БАХАНЬКОЎ Ягор Пятровіч, н. у 1898 у в. Ст. Вадва, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БАШАНКОЎ Георгій Палікарпавіч, н. у 1886 у в. Ордаць, настаўнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

БЕДУШЭЎСКІ Піліп Васільевіч, н. у 1883 у в. Ларoўцы. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БЕКАРЭВІЧ Павел Аляксеевіч, н. у 1883 у в. Юрцава Аршанскага р-на, святар, жыў на стн. Шклоў. Асуджаны ў 1930 на 3 гады высылкі. Рэабілітаваны ў 1989.

БЕЛЯКОВІЧ Мацвей Восіпавіч, н. у 1891 у в. Каменка, селянін. Арыштаваны і расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

БЕЛЯКОВІЧ Ягор Ісаевіч, н. у 1879 у в. Каменка, селянін. Асуджаны ў 1929 на 3 гады высылкі. Рэабілітаваны ў 1989.

БІРУКОЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1889 у в. Ждановічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1964.

БЛІЗНЯКОЎ Восіп Маркавіч, н. у 1888 у в. Бярозаўка Бялыніцкага р-на, жыў у в. Смятанічы. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1961.

БЛУНОЎ Карл Якаўлевіч, н. у 1891 на хут. Цэнас (Латвія), калгаснік в. Башкіраўка. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

БОБЫСЛЕЎ Панарыл Ферасавіч, н. у 1882 у в. Цвіркава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1934 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БОЛБАРАЎ Дзмітрый Дзмітрыевіч, н. у 1896 у в. Стрыеўка Гродзенскай вобл., калгаснік в. Любінічы. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БОРШ Андрэй Канстанцінавіч, н. у 1891, члены сям'і: **Міхаіл Андрэевіч,** н. у 1922, **Мікалай Андрэевіч,** н. у 1928, **Лідзія Антонаўна,** н. у 1903, **Марыя Андрэеўна,** н. у 1926, **Аляксандр Андрэевіч,** н. у 1930 — жыхары в. Папоўцы. Раскулачаны ў 1930 і сасланы ў Пермскую вобл. Рэабілітаваны ў 1992.

БРАКАЎ Ерафонт Цітавіч, н. у 1883 у в. Дабрэйка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1966.

БРЫКУНОЎ Макар Гаўрылавіч, н. у 1906 у в. Завараты, калгаснік. Асуджаны ў 1931 на высылку. Рэабілітаваны ў 1989.

БУГАЕВІЧ Іван Ігнатавіч, н. у 1876 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

БУГАЁЎ Якаў Цімафеевіч, н. у 1894 у в. Ордаць, калгаснік. Арыштаваны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1990.

БУРАНКОЎ Рыгор Нікіфаравіч, н. у 1885 у в. Рудзіцы. Арыштаваны ў 1937, расстраляны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1958.

БУРАНКОЎ Рыгор Нікіфаравіч, н. у 1885 у в. Рудзіцы, фельчар Каменна-Лаўскага медпункта. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

БУРДЗІЛОЎСКІ Сцяпан Васільевіч, н. у 1883 на хут. Сады, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, сасланы ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1964.

БУРДЗІЛОЎСКІ Мікалай Васільевіч, н. у 1879 на хут. Сады, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, сасланы ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1964.

БУТРАМЕНКА Іван Якаўлевіч, жыхар в. Кадзевічы, раскулачаны ў 1932. Рэабілітаваны ў 1992.

БУТРАМЕНКА Антон Васільевіч, н. у 1911 у в. Папоўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

БУТРАМЕНКА Васіль Іванавіч, н. у 1885 у в. Папоўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, сасланы ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

БУТРАМЕНКАЎ Віктар Восіпавіч, н. у 1902

у в. Папоўцы, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны.

БЫКОЎСКІ Іван Іванавіч, н. у 1906 у в. Лотва, земляроб. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

БЫЧКОЎ Міхаіл Антонавіч, н. у 1884 у в. Цейца Люблінскай губ. (Польшча), калгаснік В. Рыжкавічы. Асуджаны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1960.

БЯЛЕВІЧ Фелікс Восіпавіч, н. у 1875 у маёнтку Сухі Бор Вільнюскага р-на, рэзчык папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

БЯРОЗКА Захар Стэфанавіч, н. у 1895 у в. Н. Брашчына, члены сям'і: **Марыя Кузьмінічна, Іван Захаравіч,** н. у 1923, **Вольга Захараўна,** н. у 1918. Раскулачаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1995.

ВАЙЦУЛЕВІЧ Пётр Іванавіч, н. у 1875 у в. Даргелева Дрысенскага пав. Віцебскай губ., пенсіянер в. Падбор'е. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

ВАЛУСЬКА Нікіфар Пятровіч, н. у 1884 у в. Гавяды, святар. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВАЛЧКОЎ Анісім Ігнатавіч, н. у 1903 у в. Капысіца, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1963.

ВАЛЧКОЎ Навум Ігнатавіч, н. у 1898 у в. Капысіца, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1963.

ВАЛЧКОЎ Васіль Ігнатавіч, н. у 1889 у в. Засценак, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1963.

ВАРАНОВІЧ Восіп Андрэевіч, н. у 1896 у в. Гвалтоўнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

ВАРЭНІКАЎ Яўсей Антонавіч, н. у 1896 у в. Зарэчча, настаўнік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ВАСІЛЕЎСКІ Фёдар Іванавіч, н. у 1897 у в. Забудзькі Асіповіцкага р-на, электрык стн. Шклоў. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ВАСІЛЕНКА Апанас Лук'янавіч, н. у 1885 у в. Н. Стайкі, рабочы. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВАСІЛЕЎСКІ Панцеляймон Фролавіч, н. у 1870 у в. Дубраўка. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1962.

ВАСІЛЬЕЎ Васіль Мікалаевіч, н. у 1896 у в. Таўкачы, калгаснік. Асуджаны ў 1936. Рэабілітаваны ў 1958.

ВАСІЛЬЕЎ Якаў Міхайлавіч, н. у 1873 у в. Барыскавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 з пазбаўленнем права пражывання ў асобных зонах СССР тэрмінам на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

ВАСІЛЬЕЎ Гаўрыла Васільевіч, н. у 1870 у в. Карасі, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВАСІЛЕНКА Рыгор Іванавіч, н. у 1865 у в. Уланава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ВАШЧАНКА Апанас Паўлавіч, н. у 1912 у в. Курына Віцебскага р-на, механік ільнозавода. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1968.

ВЕРАБ'ЁЎ Рыгор Пятровіч, н. у 1925 у с. Прыгоннікі. Асуджаны ў 1942 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1964.

ВЕРАМЕЕЎ Пётр Іванавіч, н. у 1904 у в. Слабодка, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

ВЕРАМЕЕЎ Антон Маркавіч, н. у 1898 у в. Слабодка, калгаснік. Арыштаваны ў 1933, асуджаны на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

ВЕРХАЎЦОЎ Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1906 у в. Трэгушкі, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЕРЦЯХОЎСКІ Браніслаў Іванавіч, н. у 1884, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВІЛЬЧЫК Трафім Трафімавіч, н. у 1877 у в. Таперкі Гродзенскай губ., вартаўнік райспажыўсаюза. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЙТАЎ Пётр Васільевіч, н. у 1867 у в. Н. Ждановічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, сасланы ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1964.

ВОЛІКАЎ Фінадот Пятровіч, н. у 1875 у в. Плешчыцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

ВОЛКАЎ Лаўрэнцій Паўлавіч, н. у 1897 у в. Еўдакімавічы, земляроб. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ВОЛКАЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1880 у в. Хілец, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЛКАЎ Міхаіл Канстанцінавіч, н. у 1885 у в. Еўдакімавічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЛКАЎ Міхаіл Пятровіч, н. у 1880 у в. Хілец, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЛКАЎ Нікіфар Антонавіч, н. у 1882 у в. Уланава, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЛКАЎ Сяргей Пятровіч, н. у 1875 у в. Кустоk, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі. Рэабілітаваны ў 1989.

ВОЛКАЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1883 у в. Хілец, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЫРВІЧ Ягор Сямёнавіч, н. у 1898 у в. Апалонаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЫРВІЧ Фёдар Сцяпанавіч, н. у 1872 у в. Шнараўка, калгаснік. Асуджаны ў 1932 на 3 гады пазбаўлення права пражывання ў 12 раёнах. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЫСОЦКІ Емяльян Нікіфаровіч, н. у 1877 у в. Лазіцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў высылкі. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЫСОЦКІ Міхаіл Кірылавіч, н. у 1880 у в. Смятанічы, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ВЯРХОЎЦАЎ Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1906 у в. Трабушкі, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАЛАВАЧ Васіль Дарафеевіч, н. у 1879 у в. Паленка Аршанскага р-на, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАЛАВАЧ Фама Дарафеевіч, н. у 1885 у в. Паленка Горацкага пав., жыхар в. Зарэчча, без пэўных заняткаў. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАЛАВАЧ Аляксандр Андрэевіч, н. у в. Банкетаўка Княжыцкага сельсавета. Рэпрэсіраваны ў 1931. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАЛАГАЕЎ Віктар Міхайлавіч, н. у 1920 у в. Таўкачы, ваеннаслужачы. Асуджаны ў 1944 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1945.

ГАЛАНАЎ Клім Рыгоравіч, н. у 1884 у в. Навасёлкі, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

ГАЛЕЦКІ Дзмітрый Тарасавіч, н. у 1888 у в. Гарадок, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАЛІНОЎСКІ Адам Сямёнавіч, н. у 1919 у в. Лазіцы, калгаснік. Арыштаваны ў 1950, асуджаны на 25 гадоў ВПЛ. Рэабілатаваны ў 1955.

ГАЛІНСКІ Адам Сямёнавіч, н. у 1919 у в. Лазіцы, калгаснік. Асуджаны на 25 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1955.

ГАЛІНСКІ Сцяпан Васільевіч, н. у 1888 у в. М. Лазіцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАЛУБЦОЎ Захар Мікітавіч, н. у 1886 у в. Акунёўка, калгаснік. Асуджаны, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

ГАНГАРУК Раман Фёдаравіч, н. у 1908 у в. Ст. Бярозава Гродзенскай вобл., рахункавод калгаса імя Валадарскага Шклоўскага р-на. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ГАНЧАРОЎ Антон Іванавіч, н. у 1888 у в. Крывель, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1966.

ГАПЕЕЎ Пётр Агафонавіч, н. у 1883 у в. Еўдакімавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ГАРУСАЎ Панас Мікітавіч, н. у 1890 у в. Благаўка, прадавец. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ГАРУСАЎ Панас Мікітавіч, н. у 1896 у в. Благаўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады перасялення ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАЎРУСЕЎ Пуда Трафімавіч, н. у 1872 у в. Барыскавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 з пазбаўленнем права пражывання ў асобных зонах СССР тэрмінам на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

ГАЎРУСЕЎ Павел Піліпавіч, н. у 1905 у в. Барыскавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ГЕНЕРАЛАЎ Цімафей Конанавіч, н. у 1897 у в. Капысіца, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ГЛУШАКОЎ Васіль Панасавіч, н. у 1898 у в. Ліцвінавічы. Асуджаны ў 1933 на 3 гады працоўнага пасялення. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРАКАЎ Цімафей Пятровіч, н. у 1898 у в. Шастакі, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРАМАКОЎСКІ Аляксандр Мікалаевіч, н. у 1893 у в. Грамакі, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на 1 год ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРАМАКОЎСКІ Аляксандр Еўдакімавіч, н. у 1867 у в. Грамакі, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРАМАКОЎСКІ Вікенцій Адамавіч, н. у 1879 у в. Канапельчыцы Талачынскага р-на, аднаасобнік в. Дубраўка. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРАНЬКОЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1887 у в. Чамаданы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1969.

ГРАНЬКОЎ Пётр Мікітавіч, н. у 1892 у в. Дзіўнае. Асуджаны ў 1931 на 5 гадоў пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1992.

ГРОМАЎ Пётр Іванавіч, н. у 1896 у в. Гарадзішча, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ГРОМАЎ Усцін Ігнатавіч, н. у 1891 у в. Гарадзішча, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ГРУШЭЦКІ Віктар Пятровіч, н. у 1881, з кулакоў. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны.

ГРЫГАРУК Купрыян Фёдаравіч, н. у 1893, аднаасобнік в. Шнараўка. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ГРЫГАРУК Раман Фёдаравіч, н. у 1908, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ГРЫШЧАНКОЎ Уладзімір Данілавіч, н. у 1889 у в. К. Лавы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ГУНКЕВІЧ Аляксандр Васільевіч, н. у 1878 у в. Зарэчны Шклоў, калгаснік. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1957.

ГУНКЕВІЧ Павел Васільевіч, н. у 1885 у в. Любінічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1957.

ГУСЛЕЎ Міхаіл Ягоравіч, н. у 1904 у в. Пата нава, святар. Асуджаны ў 1937, расстраляны Рэабілітаваны ў 1966.

ДАВІДОВІЧ Ігнат Аўгуставіч, н. у 1904 у в. Крывель, старшыня рады Фашчаўскага касцё ла. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАВІДОВІЧ Супліцыян Аўгуставіч, н. у 1902 у в. Крывель, грузчык райспажыўсаюза. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАВЫДАЎ Васіль Міхеевіч, н. у 1883 у в. Папоўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАВЫДАЎ Панас Міхеевіч, н. у 1888 у в. Папоўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАВЫДАЎ Дзяніс Дарафеевіч, н. у 1878 у в. Папоўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАВЫДАЎ Аляксей Малахавіч, н. у 1893

в. Папоўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАВЫДАЎ Сцяпан Аляксеевіч, н. у 1895 у в. Папоўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАВЫДАЎ Пётр Аляксеевіч, н. у 1897 у в. Папоўцы, земляроб. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАВЫДАЎ Еўдакім Дарафеевіч, н. у 1895 у в. Папоўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАВЫДОВІЧ Антон Францавіч, н. у 1897 у в. Крывель, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

ДАМАРАЦКІ Станіслаў Сцяпанавіч, н. у 1877 у в. Н. Вадва. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

ДАМАРАЦКІ Віктар Варфаламеевіч, н. у 1871 у в. Ялькоўшчына-3, селянін. Асуджаны ў 1933 на 3 гады пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1989.

ДАНКЕВІЧ Якім Аляксеевіч, н. у 1890 у в. Зароўцы, рахункавод калгаса. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЖУНЬКОЎСКАЯ Ірына Восіпаўна, н. у 1874 у с. Расахавец Арлоўскай губ., хатняя гаспадыня в. Фашчаўка. Асуджана ў 1930 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітавана ў 1989.

ДЗЕНІСЕВІЧ Сяргей Мікалаевіч, н. у 1867 у в. Ст. Шклоў, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на 2 гады, расстраляны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЗЕРАВЯГА Сямён Фёдаравіч, н. у 1903 у в. Тросна, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЗЕРАВЯГА Максім Якаўлевіч, н. у 1875 у в. Зароўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЗЕРАВЯГА Ягор Максімавіч, н. у 1913 у в. Зароўцы, працаваў на чыгуначнай стн. Копысь. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЗМІТРЫЕЎ Яўмен Уладзіміравіч, н. у 1875 у в. Дабрэйка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ з заменай высылкі на 5 гадоў. Рэабілітаваны ў 1966.

ДЗЯНІСАЎ Максім Дзянісавіч, н. у 1881 у в. Капысіца, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

ДЗЯНІСАЎ Ціхан Дзянісавіч, н. у 1889 у в. Капысіца. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1963.

ДЗЯТКОЎ Васіль Яфімавіч, н. у 1890, вартаўнік сада ў в. Шэды Горацкага р-на. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЗЯТКОЎ Сцяпан Дзмітрыевіч, н. у 1899 у в. Н. Брашчына, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

ДЗЯТКОЎ Якаў Данілавіч, н. у 1890 у в. Каменка, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЗЯТЛАЎ Карп Кузьміч, н. у 1890 у в. Любінічы, земляроб. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. У 1937 расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ДУБКОЎСКІ Тамаш Ігнатавіч, н. у 1876 у в. Стараселле. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ДУБРОЎСКІ Фёдар Андрэевіч, н. у 1917 у в. Мерч, брыгадзір калгаса. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1955.

ДУНДОЎ Якаў Восіпавіч, н. у 1895 у в. Н. Ляхаўка, калгаснік. Асуджаны і расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ДУНДОЎ Дзяніс Восіпавіч, н. у 1886 у в. Н. Ляхаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

ДУРАСЕВІЧ Платон Іванавіч, н. у 1891 у в. Папоўцы, каваль калгаса. Асуджаны ў 1949 на высылку ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1965.

ДУРАСЕВІЧ Андрэй Васільевіч, н. у 1878 у в. Лотва, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ДУРАСЕВІЧ Іван Лявонавіч, н. у 1893 у в. Папоўцы, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ДЫБОЎСКІ Рыгор Мікалаевіч, н. у 1899 у в. Ст. Брашчына, дзяжурны чыгуначнай стн. Лемніца. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЕМЯЛЬЯНАВА Аляксандра Цімафееўна, н. у 1891 у в. Царковішча. Раскулачана ў 1930. Рэабілітавана ў 1995.

ЕМЯЛЬЯНАВА Алена Кузьмінічна, н. у 1881 у в. Царковішча. Раскулачана ў 1930. Рэабілітавана ў 1995.

ЕМЯЛЬЯНАВА Праскоўя Цімафееўна, н. у 1907 у в. Царковішча. Раскулачана ў 1930. Рэабілітавана ў 1995.

ЕМЯЛЬЯНАВА Марыя Цімафееўна, н. у 1904 у в. Царковішча. Раскулачана ў 1930. Рэабілітавана ў 1995.

ЕМЯЛЬЯНАЎ Цімафей Усцінавіч, н. у 1883 у в. Царковішча. Рэабілітаваны.

ЕМЯЛЬЯНАЎ Іван Цімафеевіч, н. у 1914 у в. Царковішча. Раскулачаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1995.

ЕМЯЛЬЯНАЎ Рыгор Цімафеевіч, н. у 1911 у в. Царковішча. Раскулачаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1995.

ЕНУЧЭНКА Іван Піліпавіч, н. у 1874 у в. Смятанічы, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЕРМАКОЎ Фёдар Цімафеевіч, н. у 1878 у в. Дабрэйка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1966.

ЕРМАКОЎ Рыгор Раманавіч, н. у 1883 у в. Слабодка, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1956.

ЕРМАКОЎ Фядот Карнеевіч, н. у 1898 у в. Навасёлкі, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ЕРМАШКЕВІЧ Міхаіл Васільевіч, н. у 1904 у Аршанскім р-не, тэхнолаг ільнозавода. Асуджаны ў 1934 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

ЕЎДАКІМАЎ Мікалай Яўсеевіч, н. у 1895 у в. Акунёўка. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ЕЎДАКІМАЎ Яўсей Ісаевіч, н. у 1866 у

в. Акунёўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЕФІМЕНКА Кірыла Сямёнавіч, н. у 1874 у в. Чорнае, аднаасобнік. Асуджаны ў 1929 на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ЖАЛУДОЎ Сямён Цітавіч, н. у 1883 у в. Славені, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ЖАРАЎ Васіль Іванавіч, н. у 1910 у г. Шклове, памочнік механіка льнозавода. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

ЖУКАЎ Ціт Кліменцьевіч, н. у 1990 у в. Заполле, члены сям'і: **Аляксандра Арсенаўна,** н. у 1905, **Варвара Цітаўна,** н. у 1924, **Вольга Цітаўна,** н. у 1926, **Марыя Цітаўна,** н. у 1932, **Ганна Цітаўна,** н. у 1935, **Міхаіл Цітавіч,** н. у 1947, **Глотава Праскоўя Цітаўна,** н. у 1930. Раскулачаны ў 1930, сасланы ў Пермскую вобл. Рэабілітаваны ў 1992.

ЖУРАЎСКІ Кузьма Данілавіч, н. у 1890 у в. Уланава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ЖУРАЎСКІ Іларыён Антонавіч, н. у 1877 у в. Карзуны, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЖУРАЎСКІ Андрэй Іванавіч, н. у 1893 у в. Хілец, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі. Рэабілітаваны ў 1989.

ЖУХАВЕЦ Павел Іванавіч, н. у 1886 у г. Віцебску, начальнік чыгуначнай стн. Шклоў. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ЖЫЗНОЎСКІ Восіп Мікалаевіч, н. у 1883 у м. Чашнікі, рабочы папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1957.

ЖЭЛАКОВІЧ Антон Пятровіч, н. у 1898 у в. Фашчаўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ЖЭЛАКОВІЧ-КОЛАС Анэля Лявонаўна, н. у 1900 у в. Фашчаўка. Асуджана ў 1937, расстраляна. Рэабілітавана ў 1989.

ЗАБУРСКІ Міхаіл Пятровіч, н. у 1882 у в. Слабодка, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1962.

ЗАГОРСКІ Яфім Васільевіч, н. у 1877 у в. Карзуны, рабочы саўгаса. Асуджаны ў 1930, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ЗАРОЎСКІ Церах Андрэевіч, н. у 1886, аднаасобнік в. Кастрыца. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ЗАШЧЭПІН Восіп Аляксеевіч, н. у 1877 у в. Заполле, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЗБАРОЎСКІ Андрэй Леанідавіч, н. у 1904, настаўнік СШ № 1. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ЗБУРЦІНСКІ Лявонцій Іванавіч, н. у 1903 у в. Аляксандраўка, урач 72-га танкавага батальёна. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1955.

ЗІМНІ Каспек Казіміравіч, н. у 1892 у Полыпчы, калгаснік в. Рыжкавічы. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1991.

ЗІНКЕВІЧ Кузьма Іванавіч, н. у 1883 у в. Шчацінка, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЗЛАТКОЎСКІ Іван Ягоравіч, н. у 1893 у в. Любінічы, рабочы лыжнай базы шоўкавай ф-кі г. Магілёва. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЗОЦІКАЎ Васіль Аляксеевіч, н. у 1899 у в. Навасёлкі, дзесятнік раённай нарыхтоўчай канторы. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ІВАНОЎ Сідар Маісеевіч, н. у 1887 у в. Цвыркава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ІВАНОЎ Андрэй Маісеевіч, н. у 1890 у в. Цвыркава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ІВАНОЎ Антон Фёдаравіч, н. у 1895 у в. Гарадзішча, рахункавод калгаса. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ІВАНОЎ Ігнат Сямёнавіч, н. у в. Тросенка, калгаснік. Рэпрэсіраваны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1962.

ІВАНОЎСКІ Сяргей Кірылавіч, н. у 1923 у в. Рамшына. Асуджаны ў 1950 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1975.

ІВАШНЁЎ Іван Восіпавіч, н. у 1872 у в. Тросенка, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады пазбаўлення права пражывання ў 12 пунктах. Рэабілітаваны ў 1989.

ІВАШНЁЎ Ігнат Сямёнавіч, н. у 1893 у в. Тросенка, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

ІВАШЧАНКА Уладзімір Васільевіч, н. у 1912 у в. Залессе, работнік стн. Магілёў. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

ІЛЬЮШЭНКА Ніна Ігнацьеўна, н. у 1921 у в. Аўчыненкі, настаўніца. Асуджана ў 1947 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітавана ў 1989.

ІЎРЫ Мэер Мордухавіч, н. у 1909 у м. Сураж, служачы папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

КАВАЛЕНКА Анісім Аляксандравіч, н. у 1882 у в. Княжыцы, святар. Асуджаны ў 1930 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАВАЛЕЎСКІ Іван Піліпавіч, н. у 1908 у в. Мерч, брыгадзір калгаса. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1955.

КАВАЛЁВА Дар'я Ерафееўна, н. у 1884 у в. Папоўцы, аднаасобніца. Асуджана ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітавана ў 1989.

КАГАЛАЎ Фёдар Антонавіч, н. у 1921 у в. Любінічы, тэхнік АГС 38-га стралковага палка. Асуджаны ў 1949 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1955.

КАЖЭРКА Пракоп Іванавіч, н. у 1881 у в. Патапава. Асуджаны ў 1930 на 5 гадоў. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЗАКЕВІЧ Ганна Паўлаўна, н. у 1894 у в. Дубраўка, аднаасобніца. Асуджана ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітавана ў 1989.

КАЗАКЕВІЧ Рыгор Мацвеевіч, н. у 1867 у

в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1939.

КАЗАКЕВІЧ Супліцыян Рыгоравіч, н. у 1891 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, высланы ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1982.

КАЗАКЕВІЧ Іван Рыгоравіч, н. у 1907 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, высланы ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1982.

КАЗЛОЎ Фёдар Рыгоравіч, н. у в. Плешчыцы. Раскулачаны ў 1933. Рэабілітаваны ў 1993.

КАЗЛОЎ Фама Захаравіч, н. у 1896 у в. Шастакі, дзяк. Асуджаны ў 1930 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЗЛОЎ Пётр Восіпавіч, н. у 1888 у в. Яськаўшчына, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1964.

КАЗЛОЎ Сямён Раманавіч, н. у 1903 у в. Мікіціцы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

КАЗЛОЎ Арцём Кандратавіч, н. у 1879 у в. Славені, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

КАЗЛОЎ Фама Захаравіч, н. у 1896 у в. Шастакі, дзяк. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЗЛОЎСКІ Канстанцін Іванавіч, н. у 1884 у в. Крывель, без пэўных заняткаў. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЗЛОЎСКІ Іван Віктаравіч, н. у 1885 у в. Княжыцы, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

КАЗЛОЎСКІ Іван Іванавіч, н. у 1888 у в. Крывель, загадчык гаспадаркі школы № 2 г. Шклова. Асуджаны ў 1938 да расстрэлу, даных аб выкананні прыгавору няма. Рэабілітаваны ў 1958.

КАЗЛОЎСКІ Стэфан Восіпавіч, н. у 1894 у в. Княжыцы, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

КАЙДАНАЎ Васіль Сцяпанавіч, н. у 1890 у в. Хадулы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАКОШКА Васіль Ігнатавіч, н. у 1878 у в. Рыжкавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЛАСОЎСКІ Барыс Дзмітрыевіч, н. у 1920 у в. Старасселле, тэхнік нарміроўшчык чыгуначнай сти. Мінск-Пасажырская. Асуджаны ў 1947 на 25 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1954.

КАЛАЧОЎ Савасцьян Панасавіч, н. у 1912 у г. Шклове, настаўнік СШ у г. Прапойску. Рэпрэсіраваны ў 1936. Рэабілітаваны ў 1959.

КАЛЕСНІКАЎ Андрэй Мікалаевіч, н. у 1896 у в. Вабічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЛЕСНІКАЎ Даніла Мікалаевіч, н. у 1905 у в. Вабічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЛІНОВІЧ Антон Іванавіч, н. у 1897 у в. Слабодка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

КАЛІНОЎСКІ (КАЛІНОВІЧ) Мікалай Станіслававіч, н. у 1899 у в. Чамаданы, цясляр калгаса. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1970.

КАЛЬЧЭЎСКІ Сцяпан Андрэевіч, н. у 1861, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЛЯСНЁЎ Даніла Мікалаевіч, н. у 1906 у в. Вабічы, аднаасобнік. Асуджаны на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЛЯСНЁЎ Іван Ціханавіч, н. у 1909 у в. Вабічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЛЯСНЁЎ Фёдар Мікалаевіч, н. у 1888 у в. Вабічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЛЯСНЁЎ Іван Ціханавіч, н. у 1903 у в. Вабічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАЛЯСНЁЎ Андрэй Мікалаевіч, н. у 1896 у в. Вабічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАМКОЎ Васіль Аляксеевіч, н. у 1877 у в. Слабодка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАНАВАЛАЎ Трафім Максімавіч, н. у 1872 у в. Тубышкі Круглянскага р-на, пальшчык Лотвянскага цагельнага з-да. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАНДРАДЗІЙ Макс Іванавіч, н. у 1879 у Эстоніі, аднаасобнік в. Башкіраўка. Асуджаны ў 1930 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАНДРАКОЎ Васіль Лявонавіч, н. у 1869 у в. Замошша, калгаснік. Асуджаны на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

КАНДРАТАЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1881 у в. Даманы, цясляр Шклоўскага льнозавода. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАНДРАЦЬЕЎ Іван Сафонавіч, н. у 1874 у в. Ордаць, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАНДРАЦЬЕЎ Фядот Міхайлавіч, н. у 1895 у в. Сарціслаў, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

КАНДРАЦЬЕЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1881 у в. Даманы, цясляр ільнозавода. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАНЦАВЫ Мартын Іванавіч, н. у 1897 у в. Барсукі, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАРАЛЬКОЎ Сцяпан Сідаравіч, н. у 1868 у в. Цвыркава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАРМАНАЎ Якаў Панасавіч, н. у 1898 у в. Ліцвінавічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1932 на 3 гады пазбаўлення права пражывання ў 12 пунктах. Рэабілітаваны ў 1989.

КАРПЕЧАНКА Ніканор Раманавіч, н. у 1883 у в. Капысіца, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны.

КАРПУШАЎ Кірыла Венядзіктавіч, н. у 1884 у в. Нічыпаравічы, член царкоўнага савета. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1966.

КАСЦЮКОВІЧ Захар Сафонавіч, н. у 1988 у

в. В. Мяжнік, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КАСЦЮКОВІЧ Ягор Сафонавіч, н. у 1900 у в. Мяжнік, члены сям'і: **Таццяна Андрэеўна,** н. у 1904, **Мальвіна Ягораўна,** н. у 1931. Раскулачаны ў 1931. Рэабілітаваны ў 1993.

КАСЦЮКОВІЧ Захар Сафонавіч, н. у 1888 у в. В. Мяжнік, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КІБКОЎ Сідар Карнеевіч, н. у 1905 у в. Еганы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1958.

КІНДОРКІН Пётр Тарасавіч, н. у 1902 у в. Забродцзе, цясляр школы. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

КІСЯЛЁЎ Міхаіл Ермалаевіч, н. у 1905 у в. Ордаць, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 3 гады пазбаўлення права пражывання ў 12 пунктах. Рэабілітаваны ў 1991.

КІТОЎ Іван Іванавіч, н. у 1876 у в. Хілец, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на высылку на 3 гады. Рэабілітаваны ў 1989.

КЛІМЯНКОЎ Іван Паўлавіч, н. у 1882 у в. Забалацце Магілёўскага р-на, калгаснік в. Н. Комсенічы. Асуджаны ў 1937 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1964.

КЛІМЯНКОЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1900 у в. Н. Комсенічы, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КЛІНЦОЎ Трафім Васільевіч, н. у 1886 у в. Даманы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КЛІШЭЎСКІ Георгій Барысавіч, н. у 1907 у в. Башкіраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1932 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1964.

КНЯЗЬКОЎ Восіп Аляксандравіч, н. у 1900 у в. Ферма, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

КОБЫШ Ігнат Паўлавіч, н. у 1896 у в. Кантараўка Веткаўскага р-на, завуч Плешчыцкай НСШ. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

КОГАЛЕЎ Пётр Палікарпавіч, н. у 1890 у в. Забродцзе, аднаасобнік. Асуджаны ў 1932 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1957.

КОГАЛЬ Пётр Карнеевіч, н. у 1869, члены сям'і: **Марыя Ягораўна, Павел Пятровіч, Канстанцін Пятровіч, Яўгенія Пятроўна, Салодкая Лідзія Пятроўна,** н. у 1920, **Кацярына Пятроўна,** н. у 1922, **Мікалай Пятровіч,** н. у 1925, **Міхаіл Пятровіч, Вольга Пятроўна** — жыхары в. Сядзіба. Раскулачаны ў 1930, сасланы ў Пермскую вобл. Рэабілітаваны ў 1992.

КОЖАЎ Іларыён Ягоравіч, н. у 1885 у в. Бушлякі, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

КОЛАСАЎ Рыгор Парускавіч, н. у 1892 у в. Гаршкова. Раскулачаны ў 1930, высланы ў Сібір. Рэабілітаваны ў 1992.

КРАСЕНСКІ-КЭЙРЭ Рудольф Пятровіч, н. у 1895, супрацоўнік РАУС. Рэпрэсіраваны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1956.

КРАСІНСКІ Рудольф Пятровіч, н. у 1895 у сялібе Мандроучас (Латвія), начальнік Шклоўскага РА НКУС. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1956.

КРАСЯКОЎ Андрэй Пракопавіч, н. у 1895, члены сям'і: **Агаф'я Аляксееўна,** н. у 1906, **Іван Андрэевіч,** н. у 1925, **Пётр Андрэевіч,** н. у 1928 — жыхары в. Папоўцы. Раскулачаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1995.

КРУЖАЛЬКОЎ Максім Кірылавіч, н. у 1896 у в. Смятанічы, касір. Асуджаны ў 1938 на 8 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1955.

КРУПЕНЯ Аляксандр Паўлавіч, н. у 1910 у в. Калінаўка. Раскулачаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1995.

КРУПЕНЯ Парфен Карпавіч, н. у 1877, члены сям'і: **Кацярына Кірылаўна,** н. у 1876, **Мікалай Парфенавіч,** н. у 1920, **Таццяна Парфенаўна,** н. у 1923 — жыхары в. Калінаўка. Раскулачаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1995.

КРУПЕНЯ Павел Фёдаравіч, н. у 1900 у в. Нізоўцы, пажарнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КРУПЕНЬКА Іван Антонавіч, н. у 1882 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, высланы ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1982.

КРУПЕНЬКА Антон Якубавіч, н. у 1909 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

КРУПЕНЬКА Якуб Аляксандравіч, н. у 1865 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

КРУПЕНЬКА Станіслаў Іпалітавіч, н. у 1895 у в. Саськаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

КРУПЕНЬКА Павел Вікенцьевіч, н. у 1913 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1931 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КРУПЕНЬКА Іпаліт Станіслававіч, н. у 1865 у в. Саськаўка. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

КРУПЕНЬКА Восіп Юр'евіч, н. у 1894 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, высланы ў Паўночны край. Рэалібітаваны ў 1982.

КРУПЕНЬКА Пётр Станіслававіч, н. у 1897 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, высланы ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1982.

КРУПЕНЬКА Антон Віктаравіч, н. у 1919 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, высланы ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1982.

КРЫВЕЛЬСКІ Уладзімір Кузьміч, н. у 1909 у в. Рыжкавічы, рабочы будаўнічай арцелі. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КРЫЛОЎ-УТКА Дзмітрый Мартынавіч, н. у 1882 у в. Стайкі, старшы качагар папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1958.

КРЫМСКІ Мікалай Пятровіч, н. у 1901 у в. Дуковічы Круглянскага р-на, жыхар в. Хоцімка. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1991.

КРЫМСКІ Пётр Львовіч, н. у 1878 у в. Нічыпаравічы, жыхар в. Хоцімка. Асуджаны ў 1933. Рэабілітаваны ў 1989.

КРЫСЯКОЎ Нікіфар Пракопавіч, н. у 1911 у в. Папоўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на

высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

КРЫСЯКОЎ Пракоп Рыгоравіч, н. у 1869 у в. Смятанічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

КУЖАЛЬКОЎ Ярэм Кірылавіч, н. у 1885 у в. Смятанавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КУЗЬКОЎ Гаўрыла Ільіч, н. у 1890 у в. Заваты, актыўны царкоўнік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1961.

КУЗЬМА Францішак Францавіч, н. у 1895 у в. Байшэ (Польшча), тэхнік гаркамунгаса. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1957.

КУЗЬМІН Парфен Рыгоравіч, н. у 1894 у в. Еўдакімавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

КУЗЬМІЧ Васіль Іванавіч, н. у 1899 у Польшчы, пракурор раёна. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

КУЛІКАЎ Георгій Цярэнцьевіч, н. у 1907 у в. Літоўск, дзяжурны стн. Шклоў. Асуджаны ў 1938 на 8 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

КУЛЬБАЦКІ Аляксей Іванавіч, н. у 1894 у в. Фашчаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

КУЛЬБАЦКІ Станіслаў Вікенцьевіч, н. у 1892 у в. Фашчаўка, калгаснік. Арыштаваны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1990.

КУЛЬБАЦКІ Антон Андрэевіч, н. у 1899 у в. Слабодка. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

КУЛЬКОЎ Васіль Рыгоравіч, н. у 1914 у в. Ст. Вадва, без пэўных заняткаў. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

КУРНЕВІЧ Восіп Пятровіч, н. у 1882 у в. Лазіцы, святар. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КУСІКАВА Лідзія Васільеўна, н. у 1923 у г. Шклове, табельшчыца папяровай ф-кі «Спартак». Асуджана ў 1946 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітавана ў 1966.

КУХАРЭНКА Аляксей Пятровіч, н. у 1885 у в. Чорнае, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

КЭЙРЭ Эрнст Пятровіч, н. у 1885, жыхар г. Шклова, дырэктар раймлынтрэста. Рэпрэсіраваны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1977.

ЛАБАНАЎ Фёдар Мінавіч, н. у 1889 у в. Чорнае, настаўнік. Асуджаны ў 1932 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАБАЦКІ Міхаіл Піліпавіч, н. у 1927 у в. Трылесіна, салдат 31-га чыгуначнага батальёна. Асуджаны ў 1948 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1965.

ЛАБКОЎ Сцяпан Францавіч, н. у 1896 у в. Княжыцы, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ЛАЗАРЭНКА Васілій Кандратавіч, н. у 1894 у в. Баркі, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

ЛАЗАРЭНКА Іван Кандратавіч, н. у 1891 у в. Баркі, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

ЛАЗАРЭНКА Платон Васільевіч, н. у 1883 у в. Баркі, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1991.

ЛАЗАРЭНКА Мікіта Аксёнавіч, н. у 1889 у в. Ст. Вадва, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАЗАРЭНКА Міхаіл Парфенавіч, н. у 1905 у в. Валынка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАЗУРКЕВІЧ Сяргей Міхайлавіч, н. у 1869 у в. Ст. Казлоўск Калінінскай вобл., святар в. В. Зарэчча. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1966.

ЛАЙКОЎ Марк Захаравіч, н. у 1892 у в. Сарціслаў, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ЛАПО Рыгор Пракопавіч, н. у 1882 у в. Чорнае, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАРЫКАЎ Антон Сямёнавіч, н. у 1898 у в. Капысіца. Раскулачаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1994.

ЛАРЫКАВА Ганна Кузьмінічна, н. у 1907 у в. Капысіца. Раскулачана ў 1930. Рэабілітавана ў 1994.

ЛАТЫШАЎ Лазар Фядосавіч, н. у 1870 у в. Плешчыцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛАЎРЭНАЎ Нікан Васільевіч, н. у 1891 у в. Плешчыцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ЛАХАНАЎ Якаў Сямёнавіч, н. у 1886 у в. Плешчыцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

ЛЕАНЕНКА Кірыла Іванавіч, н. у 1886 у в. Ст. Вадва, аднаасобнік. Асуджаны на 5 гадоў катаржных работ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЕАНЕНКА Кірыла Іванавіч, н. у 1889 у в. Ст. Вадва, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЕЎКІН Елісей Ярмілавіч, н. у 1886 у в. Забродзе, цясляр парашутнай вышкі стн. Орша. Асуджаны ў 1935 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

ЛЕЎКІН Пётр Міхайлавіч, н. у 1906 у в. В. Славені, селянін. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЕЎКІН Елісей Яфімавіч, н. у 1886 у в. Сапронькі, цясляр парашутнай вышкі на стн. Орша. Асуджаны ў 1935 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

ЛОБАЎ Максім Лявонавіч, н. у 1895 у в. Н. Лешча, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛОЙКА Рыгор Іванавіч, н. у 1890 у в. Блінок Гродзенскай губ., камінар стн. Шклоў. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1991.

ЛАГАЎНЕР Міхаіл Яфімавіч, н. у 1914 у в. Старасселле, курсант РСЧА. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛУЖАНКОЎ Нікіфар Цімафеевіч, н. у 1890 у в. Васільеўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛУЖКОЎСКІ Максім Парфенавіч, н. у 1884

у в. Комсенічы, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 8 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1964.

ЛЫСКОЎСКІ Аляксандр Баніфацыевіч, н. у 1894 у в. Елькавінка Круглянскага р-на, жыхар в. Дымава. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ЛЯШКОЎ Дзяніс Еўдакімавіч, н. у 1898 у в. Кур'яны, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

МАГЛЁЎЦАВА Еўдакія Іванаўна, н. у 1913 у в. М. Чорнае, калгасніца. Асуджана ў 1945 на 5 гадоў высылкі ў Краснаярскі край. Рэабілітавана ў 1990.

МАЖУГОЎ Аляксандр Якімавіч, н. у 1903 у в. Путнікі, калгаснік. Асуджаны ў 1946 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1965.

МАКАРАЎ Сяргей Емяльянавіч, н. у 1894 у в. Акунёўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МАКАРАЎ Ягор Фёдаравіч, н. у в. Забродзе. Рэпрэсіраваны, рэабілітаваны ў 1989.

МАЛАЛЁТКІН Харытон Васільевіч, н. у 1884 у в. Загараны Круглянскага р-на, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МАЛІНОЎСКІ Андрэй Мікалаевіч, н. у 1872 у в. Уланава, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МАНЦЭВІЧ Віктар Міхайлавіч, н. у 1901 у в. Вагановічы Чашніцкага р-на, сетачнік папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

МАНЦЭВІЧ Франц Міхайлавіч, н. у 1903 у в. Чашнікі, слесар папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

МАНЦЭВІЧ Вячаслаў Міхайлавіч, н. у 1897 у в. Рагановічы Віцебскай губ., сетачнік папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

МАНЬКОЎСКІ Міхаіл Пракопавіч, н. у 1912 у в. В. Уланава. Асуджаны ў 1945 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1973.

МАРКУШЭВІЧ Станіслаў Людвігавіч, н. у 1870 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1982.

МАРТЫНАЎ Ціт Гаўрылавіч, н. у 1894 у в. Акунёўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1998.

МАСКОЎ Аляксандр Мікалаевіч, н. у 1916 у в. Уланава. Рэпрэсіраваны ў 1938. Рэабілітаваны ў 1989.

МАСЬКОЎ Андрэй Рыгоравіч, н. у 1885 у в. Уланава, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

МАСЬКОЎ Мікалай Давыдавіч, н. у 1898 у в. Уланава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

МАСЬКОЎ Мікалай Давыдавіч, н. у 1886 у в. Уланава, члены сям'і: **Алена Кузьмінічна,** н. у 1886, **Сцяпан Мікалаевіч,** н. у 1912. Раскулачаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1993.

МАТУЛЬКОЎ Мацвей Ціханавіч, н. у 1897 у в. Еганы, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 5 гадоў пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1958.

МАЦВЕЕНКА Цярэнцій Захаравіч, н. у 1892 у в. Аўчыненкі. Асуджаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1989.

МАШКОЎ Фёдар Ільіч, н. у 1893 у в. Славені, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

МЕЛЬНІКАЎ Іван Васільевіч, н. у 1891 у в. Ст. Вадва, земляроб. Асуджаны ў 1935 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1961.

МІГУРСКІ Іван Лявонцьевіч, н. у 1895 у в. Ст. Чамаданы, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

МІКАЛАЕЎ Уладзімір Сяргеевіч, н. у 1927 у в. Варапаеўка, дэзінфектар Шклоўскай эпідстанцыі. Асуджаны ў 1952 на 20 гадоў пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1992.

МІКАЛУЦКІ Сцяпан Іванавіч, н. у 1894 у в. Саськаўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МІКАЛУЦКІ Ігнат Андрэевіч, н. у 1890 у в. Саськаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

МІКІША Надзея Якаўлеўна, н. у 1888 у в. Шастакі, без пэўных заняткаў. Асуджана ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітавана ў 1989.

МАШКОЎ Ілья Аляксеевіч, н. у 1863 у в. Славені, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

МЕЛЬЯНЦАЎ Нікіфар Антонавіч, н. у 1876 у в. Плешчыцы, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МІЛЬТО Андрэй Феліксавіч, н. у 1882 у в. Хілец, пчаляр калгаса. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МІЛЬТО Міхаіл Еўдакімавіч, н. у 1893 у в. Гвалтоўнік, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МІНЕМАН Эдуард Фёдаравіч, н. у 1881 у г. Магілёве, аднаасобнік в. Дубраўка. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1966.

МІРАНКОЎ Сямён Іванавіч, н. у 1892 у в. Хадулы, машыніст электрастанцыі ў Шклове. Асуджаны ў 1936 на 4 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

МІРАНКОЎ Сямён Іванавіч, н. у 1892 у в. Хадулы, машыніст 2-й электрастанцыі. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МІРОНАЎ Павел Іванавіч, н. у 1881 у в. Радзішына, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

МІХАЙЛОЎСКІ Іван Францавіч, н. у 1891 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1962.

МІХАЙЛОЎСКІ Пётр Маркавіч, н. у 1891 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1962.

МІХАЛЮТА Станіслаў Іванавіч, н. у 1895 у в. Фашчаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

МІХЛЮКОЎ Архіп Іванавіч, н. у 1880 у в. Петушкі, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

МУРАШКА Дзяніс Міхайлавіч, н. у 1877 у в. Гарадзянка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

НАВІЦКІ Антон Іванавіч, н. у 1894 у в. Востраў Бягомльскага р-на, калгаснік в. Міхалькі. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

НАВІЦКІ Андрэй Тарасавіч, н. у 1884 у в. Сліжы, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

НАЗАРАЎ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1903 у в. Н. Комсенічы, земляроб. Асуджаны ў 1934 на 3 гады пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1959.

НІКАЛАЕЎ Пётр Восіпавіч, н. у 1902 у в. Дабрэйка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ і ў 1949 на высылку ў Какчатаўскую вобл. Рэабілітаваны ў 1966.

НОВІКАЎ Ісідар Іларыёнавіч, н. у 1899 у в. Карасі, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

НОВІКАЎ Мікалай Васільевіч, н. у 1870 у в. Лопавічы, члены сям'і: **Марыя Мікалаеўна,** н. у 1880, **Ганна Мікалаеўна,** н. у 1907, **Анастасія Мікалаеўна,** н. у 1910, **Аляксандр Мікалаевіч,** н. у 1912, **Марыя Мікалаеўна,** н. у 1914, **Аляксандр Мікалаевіч,** н. у 1916. Раскулачаны і саслана ў Сібір. Рэабілітаваны ў 1992.

НОВІКАЎ Фядос Іларыёнавіч, н. у 1891 у в. Карасі, аднаасобнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

НОВІКАЎ Станіслаў Аўгуставіч, н. у 1896 у в. Княжыцы, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1940.

НОВІКАЎ Уладзімір Пятровіч, н. у 1901 у в. Лопавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 6 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1964.

НЯДВЕДСКІ Адам Сцяпанавіч, н. у 1888 у в. Алюты, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1964.

НЯДВЕДСКІ Сцяпан Восіпавіч, н. у 1855 у в. Алюты, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1964.

НЯЗЮК Андрэй Восіпавіч, н. у 1880 у в. Тударава, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАБОРЦАЎ Кандрат Якаўлевіч, н. у 1896 у в. Ордаць, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ПАБОРЦАЎ Аляксандр Нікіфаравіч, н. у 1904 у в. В. Мяжнік, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАБОРЦАЎ Антон Сямёнавіч, н. у 1887 у в. В. Мяжнік, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАГРАБІЦКІ Міхаіл Мацвеевіч, н. у 1897 у в. Лістападавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ПАДАБЕД Кірыла Трафімавіч, н. у 1882 у в. Цвыркава, хлебароб. Асуджаны ў 1934 на 3 гады пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1959.

ПАДАБЕД Нікіфар Васільевіч, н. у 1881 у в. Цвыркава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1932 на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАДАБЕД Сямён Трафімавіч, н. у 1895 у в. Цвыркава, калгаснік. Асуджаны ў 1932 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАДБЯРЭЗНІК (ПАДБЯРЭЗКА) Іван Іванавіч, н. у 1895 у г. Шклове, сетачнік папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны і расстраляны. Рэабілітаваны ў 1957.

ПАДСКРОБКІН Дзмітрый Рыгоравіч, н. у 1920 у в. Старасселле, цясляр калгаса. Асуджаны ў 1947. Рэабілітаваны ў 1956.

ПАЛЯКОЎ Панас Іванавіч, н. у 1880 у в. Бушлякі, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАЛЯКОЎ Сіла Фёдаравіч, н. у 1893 у в. Карасі, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ПАНАСЮКОЎ Павел Васільевіч, н. у 1879 у в. Мікіцінічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ з заменай на высылку ў Паўночны край на такі ж тэрмін. Рэабілітаваны ў 1958.

ПАНФІЛОВІЧ Мартын Пятровіч, н. у 1888, сетачнік ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1957.

ПАНФІЛОВІЧ Пётр Клімавіч, н. у 1913 у г. Шклове, рабочы стн. Шклоў. Асуджаны ў 1945 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1977.

ПАНФІЛОВІЧ Пётр Кліменцьевіч, н. у 1913 у г. Шклове. Рэпрэсіраваны ў 1944, рэабілітаваны ў 1977.

ПАПКОЎ Іван Адамавіч, н. у 1902 у в. Таўкачы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАРФІЛОВІЧ Мартын Пятровіч, н. у 1888 у в. М. Араўка Круглянскага р-на, сетачнік папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1957.

ПАРЦЯНКІН Ануфрый Андрэевіч, н. у 1972 у в. Ліцвінавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1932 на 3 гады пазбаўлення права пражывання ў 12 пунктах. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАРЦЯНКІНА Фядора Стэфанаўна, н. у в. Сліжы, калгасніца. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітавана ў 1989.

ПАРЧЫНСКІ Фама Стэфанавіч, н. у 1896 у п. Бешанковічы Віцебскай губ., майстар папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

ПАРЧЭЎСКІ Станіслаў Аляксандравіч, н. у 1885 у г. Магілёве, загадчык млына ў Шклове. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1965.

ПАЎЛОВІЧ Ігнат Андрэевіч, н. у 1891 у в. Зароўцы. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1963.

ПАЎЛОВІЧ Пётр Андрэевіч, н. у 1902 у в. Зароўцы, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1964.

ПАЎЛОВІЧ Сямён Міхайлавіч, н. у 1885 у в. Зароўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАЎЛОВІЧ Макар Дзямідавіч, н. у 1880, члены сям'і: **Таццяна Дзмітрыеўна,** н. у 1885, **Ніна Макараўна,** н. у 1915, **Сяргей Макаравіч,**

н. у 1917 — жыхары в. Зароўцы. Раскулачаны ў 1931. Рэабілітаваны ў 1995.

ПАЎЛОЎСКІ Станіслаў Францавіч, н. у 1905 у м. Уза, урач райбальніцы. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАЎЧАНКА Павел Адамавіч, н. у 1888 у в. Папоўцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПАШКЕВІЧ Іван Захаравіч, н. у 1881 у в. Лявіцы, старшыня калгаса. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі ў Башкірыю. Рэабілітаваны ў 1989.

ПЕРАЛОМАЎ Сяргей Прохаравіч, н. у 1892 у в. Плешчыцы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 8 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

ПЕЧАНЬКОЎ Фядос Якаўлевіч, н. у 1913 у в. Тросенка, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1964.

ПЕЧАНЬКОЎ Мікалай Мікалаевіч, н. у 1914 у в. Тросенка, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПЕЧАНЬКОЎ Якаў Пятровіч, н. у 1874 у в. Тросенка, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ПІНКОЎСКІ Адам Міхайлавіч, н. у 1870 у в. Аляксандраўка, члены сям'і: **Марыя Парфіраўна,** н. у 1890, **Міхаіл Адамавіч,** н. у 1915, **Цэзар Адамавіч,** н. у 1917, **Сцепаніда Адамаўна,** н. у 1922, **Эмілія Адамаўна,** н. у 1926. Раскулачаны ў 1929. Рэабілітаваны ў 1993.

ПІМЕНАЎ Пракоп Данілавіч, н. у 1883 у в. Гарадзішча, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПІМЕНАЎ Прохар Данілавіч, н. у 1890 у в. Гарадзішча, шавец. Асуджаны ў 1931 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ПОЛАЗАЎ Аляксандр Ерафеевіч, н. у 1890 у в. К. Лавы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПОНТАЛЕЎ Марк Парфіравіч, н. у 1904 у в. Заполле. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1964.

ПРАВАЛОЦКІ Антон Станіслававіч, н. у 1894 у в. Слабодка, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПРАКОПАЎ Лявон Іванавіч, н. у 1897 у в. Мікіцінічы, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ПРАСАЛОВІЧ Мікалай Казіміравіч, н. у 1906 у в. Карэуны, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ПРАСМЫЦКІ Аляксандр Іванавіч, н. у 1890 у в. Ялькоўшчына-3, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПРАСМЫЦКІ Стэфан Іванавіч, н. у 1888, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПРУДНІКАЎ Дзмітрый Анісімавіч, н. у 1880 у в. Ордаць, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1991.

ПРУЖЫНІН Раман Рыгоравіч, н. у 1874 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ПУШКАРОЎ Цімафей Макаравіч, н. у 1883 у в. Карэуны, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ПЯРЭЎСЬКА Аляксандр Паўлавіч, н. у г. Шклове, майстар дыстанцыі пуці. Рэпрэсіраваны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1961.

ПЯТРОЎ Фёдар Міронавіч, н. у 1870 у в. Ільінская Кастрамской губ., земляроб в. Фашчаўка, члены сям'і: **Марыя Мікалаеўна,** н. у 1877, **Віктар Фёдаравіч,** н. у 1913, **Ксенія Фёдараўна,** н. у 1915. Раскулачаны ў 1929, высланы ў Салікамск. Рэабілітаваны ў 1992.

ПЯТРОЎ Фёдар Міронавіч, н. у 1870 у в. Ільінская Кастрамской губ., фельчар в. Фашчаўка. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ПЯТРОЎСКІ Фёдар Рыгоравіч, н. у в. Гарбанічы Баранавіцкага р-на, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ПЯТРОЎСКІ Сямён Рыгоравіч, н. у в. Удлава, члены сям'і: **Еўдакія Усцінаўна, Іван Сямёнавіч, Генадзь Сямёнавіч, Андрэй Сямёнавіч, Яўгенія Сямёнаўна, Ганна Сямёнаўна.** Раскулачаны ў 1929. Рэабілітаваны ў 1993.

РАБАЎ Іван Яфімавіч, н. у в. Плешчыцы. Раскулачаны ў 1933. Рэабілітаваны ў 1993.

РАБЦАЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1913 у в. Карэуны, рабочы. Асуджаны ў 1945 і 1947 на 15 гадоў катаржных работ. Вызвалены ў 1951. Рэабілітаваны ў 1957.

РАБЦАЎ Фёдар Дзям'янавіч, н. у 1899, калгаснік. Асуджаны на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

РАДАМОВІЧ Аляксандр Трафімавіч, н. у 1897 у г. Пецярбургу, кінамеханік клуба папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

РАДЗЬКОЎ Арцём Яфімавіч, н. у 1892 у в. Даманы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

РАДЗЬКОЎ Іван Трафімавіч, н. у 1896 у в. Акунёўка, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

РАКОМСКІ Макар Маісеевіч, н. у 1872 у в. Бель, рабочы. Асуджаны на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

РАМАНАЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1899 у г. Орша, манцёр Шклоўскага льнозавода. Асуджаны ў 1934 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

РАМАНАЎ Карней Сцяпанавіч, н. у 1852 у в. Акунёўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

РАМАНАЎ Пётр Фёдаравіч, н. у 1896 у в. Аўчыненкі, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

РАМАНАЎ Савелій Васільевіч, члены сям'і: **Агаф'я Дзямідаўна, Дамінікея Савельеўна,** н. у 1906, **Казакова Марыя Савельеўна,** н. у 1912, **Валянціна Савельеўна,** н. у 1915, **Вольга Савельеўна,** н. у 1920 — жыхары в. Рамшына. Раскулачаны ў 1930, сасланы ў Пермскую вобл. Рэабілітаваны ў 1992.

РАМАНЮК Мікіта Мікітавіч, н. у 1896 у в. Пратулін Канстанцінаўскага пав. (Польшча),

бухгалтар аддзялення Дзяржбанка. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

РАТНІКАЎ Фёдар Фёдаравіч, н. у 1902 у в. Аўчыненкі, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

РАТНІКАЎ Фёдар Міронавіч, н. у 1872 у в. В. Аўчыненкі, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

РАТНІКАЎ Лявон Міронавіч, н. у 1870 у в. Аўчыненкі, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

РАШЧЫНСКІ Яфім Мікітавіч, н. у 1873 у Аршанскім р-не, аднаасобнік в. Башкіраўка. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

РУБАНОЎСКІ Андрэй Васільевіч, н. у 1906 у в. Ляхаўка, служыў у Чырвонай Арміі. Асуджаны на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

РУДКОЎСКІ Раман Якаўлевіч, н. у 1895 у в. Цвыркава, земляроб. Асуджаны на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

РУДКОЎСКІ Фёдар Якаўлевіч, н. у 1899 у в. Цвыркава, земляроб. Асуджаны ў 1934 на 3 гады пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1959.

РЫБАКОЎ Сяргей Карнеевіч, члены сям'і: **Алена Іванаўна, Ганна Сяргееўна** — жыхары в. Палыкавічы. Раскулачаны ў 1930, сасланы ў Якуцію. Рэабілітаваны ў 1992.

РЫБАКОЎ Дзмітрый Нікіфаравіч, н. у 1899 у в. Ржаўцы, грузчык папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

РЫБАКОЎ Раман Сяргеевіч, н. у 1898 у в. Палыкавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933. Рэабілітаваны ў 1989.

РЫДЗЕЎСКІ Фёдар Сцяпанавіч, н. у 1879 у в. Забор'е, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

РЫДЗЕЎСКІ Фама Людвігавіч, н. у 1894 у в. Лутня, аднаасобнік. Асуджаны ў 1932 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

РЫДЗЕЎСКІ Фёдар Сцяпанавіч, н. у 1894 у в. Палыканічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

РЫДЗЕЎСКІ Пётр Васільевіч, н. у 1891 у в. Рубеж, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

РЫЖКЕВІЧ Уладзімір Ільіч, н. у 1896 у в. Н. Вадва, калгаснік. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

РЫМКЕВІЧ Фёкла Фёдараўна, н. у 1891 у в. Мікалаеўка, хлебароб в. Дубраўка. Асуджана ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

РЫМКОВІЧ Павел Васільевіч, н. у 1877 у в. Аляксандраўка, хлебароб. Асуджаны ў 1933 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

РЭМУХАЎ Ігнат Фаміч, н. у 1874 у в. Слабодка, стараста царквы. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1956.

РЭЯНТОВІЧ Восіп Антонавіч, н. у 1902 у в. Фашчаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1957.

РЭЯНТОВІЧ Супліцыян Антонавіч, н. у 1883 у в. Фашчаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1940.

САВЕЛЬЕЎ Аляксандр Гаўрылавіч, н. у 1898 у в. Радзішына, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

САВЕЛЬЕЎ Сяргей Васільевіч рэпрэсіраваны ў 1933, рэабілітаваны ў 1981.

САВІЦКІ Пётр Восіпавіч, н. у 1883 у в. Каменка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

САЛАВЕЙ Маісей Ельевіч, н. у 1919 у г. Шклове, працаваў ў Магілёўскім трэсце сталовых. Асуджаны ў 1951 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1954.

САЛАЎЁЎ Аляксандр Васільевіч, н. у 1883 у в. Хадзевічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1961.

САЛАЎЁЎ Сяргей Васільевіч, н. у 1888 у в. Хадзевічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1961.

САЛАЎЁЎ Пётр Васільевіч, н. у 1893 у в. Хадзевічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1961.

САЛАЎЁЎ Рыгор Васільевіч, н. у 1904 у в. Гарбачы, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

САМПІЧ Васіль Іванавіч, н. у 1894 у в. Дубраўка, святар. Асуджаны ў 1930 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1964.

САМУЙЛАЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1878 у в. Хадулы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

САМУЙЛАЎ Фама Раманавіч, н. у 1880 у в. Рудня, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

САМУЙЛАЎ Лявон Раманавіч, н. у 1894 у в. Рудня, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

САМУСЕНКА Фядот Фадзеевіч, н. у 1898 у в. Гарадзішча, упаўнаважаны Карэлдрэвазабеспячэння. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

САНТОЦКІ Фама Сцяпанавіч (Станіслававіч), н. у 1898 у в. М. Лотва, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

САРВІРА Фелікс Пятровіч, н. у 1892 у в. Дубраўка, старшыня калгаса. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1962.

САРВІРА Аляксандр Пятровіч, н. у 1906 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

САСНОЎСКІ Антон Ігнатавіч, н. у 1894 у в. Дымава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

САФОНАЎ Мікалай Трафімавіч, н. у 1905 у в. Н. Ляхаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1959.

САФОНАЎ Рыгор Трафімавіч, н. у 1902 у в. Н. Ляхаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

СВІРЫДЗЕНКА Антон Мікалаевіч, н. у 1893

у в. Навасёлкі, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СВІРЫДЗЕНКА Антон Мікалаевіч, н. у 1893 у в. Навасёлкі, рахункавод калгаса. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

СЕЛІВАНАЎ Сцяпан Паўлавіч, н. у 1896 у в. Княжыцы, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

СЕЛЮКОЎ Фёдар Рыгоравіч, н. у 1877 у в. Аўчыненкі, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі ў Казахстан. Рэабілітаваны ў 1989.

СЕЛЮКОЎ Дзмітрый Рыгоравіч, н. у 1883 у в. Аўчыненкі, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СЕНЬКОЎ Раман Міхайлавіч, н. у 1900 у в. Башкіраўка, земляроб. Асуджаны ў 1930 на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

СЕРБУЛЁЎ Пётр Фёдаравіч, н. у 1893 у в. Валосавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 7 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1963.

СІПКЕВІЧ Аляксей Сямёнавіч, н. у 1871 у в. Старасёлле, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

СІПКЕВІЧ Мікалай Аляксандравіч, н. у 1919 у в. Старасёлле, ваеннаслужачы. Асуджаны ў 1941 на 7 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1965.

СІПКЕВІЧ Іван Якаўлевіч, н. у 1896 у в. Ферма, калгаснік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

СІПКЕВІЧ Антон Якаўлевіч, н. у 1899 у в. Ферма, старшыня калгаса. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1960.

СЛАВІНА Яніна Браніславаўна, н. у 1900 у г. Дзвінск (Латвія), бухгалтар РВК Шклова. Асуджана ў 1938, расстраляна. Рэабілітавана ў 1989.

СМАЛЯК Васіль Ігнатавіч, н. у 1889 у в. Гарадзішча, бухгалтар Магілёўскага аўтарамзавода. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

СМАТРЫЦКІ Стэфан Іванавіч, н. у 1888 у в. Мяшкова Талачынскага р-на, аднаасобнік в. Ялькоўшчына-3. Асуджаны на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СМІРНОЎ Пётр Кузьміч, н. у 1878 у в. Алесіна Калінінскай вобл., галоўны механік папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

СМІРНОЎ Серафім Цімафеевіч, н. у 1907 у г. Шклове, начальнік канторы сувязі. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

СНАПКОЎ Іван Ермалаевіч, н. у 1887 у в. Саеленкі, працаваў цесляром у Быхаве. Асуджаны ў 1932 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СНЫТКО Міхаіл Ксенафонтавіч, н. у 1874 у в. Лугіновічы, дзяк. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СОБАЛЕЎ Кузьма Андрэевіч, н. у в. Н. Брашчына. Раскулачаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1995.

СОБАЛЕЎ Максім Піліпавіч, н. у 1894 у г. Шклове, настаўнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1957.

СОПЕЛЕЎ Мікалай Васільевіч, н. у 1877 у в. Дабрэйка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ з заменай высылкі на 5 гадоў у Казахстан. Рэабілітаваны ў 1966.

СОПЕЛЕЎ Канстанцін Цімафеевіч, н. у 1899 у в. Дабрэйка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1966.

СОТНІКАЎ Восіп Дзмітрыевіч, н. у 1901 у в. Літоўск, старшыня калгаса. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

СТАЛЬМАКОЎ Захар Васільевіч, н. у 1879 у в. Карасі, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

СТАЛЬМАКОЎ Захар Васільевіч, н. у 1877 у в. Гарадзішча, царкоўны стараста. Асуджаны ў 1932 на 3 гады з пазбаўленнем права пражывання ў 12 пунктах. Рэабілітаваны ў 1989.

СТАНКЕВІЧ Павел Канстанцінавіч, н. у 1903 у в. Заціпша, калгаснік. Асуджаны ў 1934 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1957.

СТАНКЕВІЧ Пелагея Ігнатаўна, н. у 1883, **Міхаіл Іванавіч** — жыхары в. Н. Вадва. Раскулачаны ў 1930, сасланы на Далёкі Усход. Рэабілітаваны ў 1992.

СТАНКЕВІЧ Казімір Маўрыкеевіч, н. у 1903, у в. Заціпша, ваеннаслужачы. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

СТАРАЖЭВІЧ Іван Ігнатавіч, н. у 1873 у в. Вільянава, калгаснік. Асуджаны ў 1939 на 3 гады працоўнага пасялення. Рэабілітаваны ў 1989.

СТРАЛЬЦОЎ Пётр Стэфанавіч, н. у 1875 у в. Дабрэйка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1966.

СТРЎКАЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1904 у в. За-

гор'е, рабочы. Асуджаны ў 1931 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СТРЫЖЭВІЧ Станіслаў Ігнатавіч, н. у 1887 у в. Н. Вадва, земляроб. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

СУВОРАЎ Пётр Пятровіч, н. у 1873 у в. Масланкі, калгаснік. Асуджаны на 3 гады высылкі на Урал. Рэабілітаваны ў 1989.

СУРГАНАЎ Ісак Паўлавіч, н. у 1870 у в. Дзіўнава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

СУРГАНАЎ Сяргей Ісакавіч, н. у 1899 у в. Дзіўнава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1957.

СУЧКОЎ Ілья Міхайлавіч, н. у 1880, члены сям'і: **Вольга Міхайлаўна,** н. у 1883, **Любоў Ільінічна,** н. у 1914, **Аляксандр Ільіч,** н. у 1915, **Пётр Ільіч,** н. у 1917, **Зінаіда Ільінічна,** н. у 1921 — жыхары в. Старасселле. Раскулачаны ў 1930. Рэабілітаваны ў 1992.

СЦЯПАНАЎ Антон Ціханавіч, н. у 1881 у с. Вейна, святар в. Гарадзішча. Асуджаны ў 1932 на 3 гады ВПЛ, у 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СЦЯПАНАЎ Міхаіл Арцёмавіч, н. у 1924 у в. Пронцаўка, ваеннаслужачы. Асуджаны ў 1945 на катаржныя работы на 20 гадоў. Рэабілітаваны ў 1978.

СЦЯПАНАЎ Васіль Піліпавіч, н. у 1888 у в. К. Лавы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СЧАСНЫ Антон Францавіч, н. у 1894 у в. Крывель, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі. Рэабілітаваны ў 1989.

СЫЧОЎ Яўмен Іванавіч, н. у 1885 у в. Гарадзішча, аднаасобнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

СЮРКІН Ульян Цітавіч, н. у 1891 у в. Чарапы, хлебароб. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯКАЦКІ Іван Іванавіч, н. у 1894 у в. Дубраўка, ветфельчар. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯКАЦКІ Адам Юр'евіч, н. у 1890 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1980.

СЯКАЦКІ Антон Венядзіктавіч, н. у 1900 у в. Н. Чамаданы, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯКАЦКІ Венядзікт Абражэевіч, н. у 1872 у в. Н. Чамаданы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯКАЦКІ Восіп Францавіч, н. у 1888 у в. Чамаданы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯКАЦКІ Антон Якаўлевіч, н. у 1884 у в. Фашчаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯКАЦКІ Якаў Ігнатавіч, н. у 1874 у в. Чамаданы, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯКАЦКІ Мартын Вікенцьевіч, н. у 1874 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯКАЦКІ Восіп Іванавіч, н. у 1904 у в. Дубраўка. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

СЯКАЦКІ Іван Фабіянавіч, н. у 1860 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1982.

СЯКАЦКІ Лука Іванавіч, н. у 1893 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1982.

СЯКАЦКІ Рыгор Іванавіч, н. у 1902 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1982.

СЯКАЦКІ Бярнард Станіслававіч, н. у 1885 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1982.

СЯКАЦКІ Сцяпан Фабіянавіч, н. у 1867 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯМАШКА Сямён Паўлавіч, н. у 1894 у в. Слабодка, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1956.

СЯМЁНАЎ Восіп Фёдаравіч, н. у 1880 у в. Варкова. Асуджаны ў 1933 на 3 гады працоўнага пасялення. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯМЁНАЎ Даніла Сямёнавіч, н. у 1862, аднаасобнік в. Навасёлкі. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯРБАЕЎ Лявон Антонавіч, н. у 1861 у в. Заваты. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯРБАЕЎ Сяргей Мікалаевіч, н. у 1901 у в. Патапава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯРГЕЕЎ Фёдар Сцяпанавіч, н. у 1869 у в. Чорнае, аднаасобнік. Асуджаны ў 1929 на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯРГЕЕЎ Фёдар Сцяпанавіч, н. у 1866 у в. Чорнае, без пэўных заняткаў. Асуджаны ў 1931 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

СЯРВІВА Фелікс Пятровіч, н. у 1892 у в. Дубраўка, старшыня калгаса. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1962.

СЯРВІВА Аляксандр Пятровіч, н. у 1906 у в. Дубраўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

СЯЧКОЎ Цярэнцій Тарасавіч, н. у 1884, аднаасобнік в. Зарэчча. Асуджаны ў 1934, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ТАМАШЭВІЧ Іван Рыгоравіч, н. у 1884 у в. Каменка, настаўнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ТАМАШЭВІЧ Аляксандр Адамавіч, н. у 1897 у в. Бабравінная, земляроб. Рэабілітаваны ў 1989.

ТАМАШЭВІЧ Нікіфар Пятровіч, н. у 1896 у в. Мерч, калгаснік. Асуджаны на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1964.

ТАРАКАНАВА Ірына Прохараўна, н. у 1906 у в. Русакі, калгасніца. Асуджана ў 1945 на 5 гадоў высылкі ў Краснаярскі край. Рэабілітавана ў 1990.

ТАРАСАЎ Аляксей Фаміч, н. у 1884 у в. Царковішча, калгаснік. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ТАРАСАЎ Барыс Рыгоравіч, н. у 1897 у в. Царковішча, калгаснік. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ТКАЧУК Антон Антонавіч, н. у 1894 у в. Курылаўцы Навадворскай вол. Віленскай губ., загадчык сталовай торфазавода. Асуджаны ў 1936, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

ТРАПАЧОЎ Емяльян Аляксеевіч, н. у 1904 у в. Путнікі, конюх калгаса. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ТРЫЗОНАЎ Іван Антонавіч, н. у 1890 у в. Чаніданы, аднаасобнік, царкоўны стараста. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1966.

ТРЫХМІНАЎ Сямён Рыгоравіч, н. у 1877 у в. Тударава, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ТУЗ Аляксей Мікітавіч, н. у 1900 у в. Каменка, ваенурач. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1957.

ТУМАНАЎ Гаўрыла Іванавіч, н. у 1882 у в. Чорнае, святар. Асуджаны ў 1929 на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ТУРБІНСКІ Іван Пятровіч, н. у 1898, аднаасобнік в. Заходы. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

УБСКІ Стэфан Ягоравіч, н. у 1908 у в. Уланава, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

УБСКІ Фёдар Ягоравіч, н. у 1910 у в. Уланава, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

УДАЛЬЕЎ Іван Аляксеевіч, н. у 1883 у в. М. Сліжы, аднасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

УЛАДЗІМІРАЎ Іван Васільевіч, н. у 1879 у в. Дабройка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1966.

УСАЎ Мацвей Прохаравіч, н. у 1891 у в. Шастакі. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1991.

УСАЎ Станіслаў Андрэевіч, н. у 1897 у в. Дубраўка, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

УСЦІНАЎ Аляксандр Афанасьевіч, н. у 1902 у в. Шнараўка, бухгалтар. Асуджаны ў 1932 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

УСЦІНАЎ Восіп Сяргеевіч, н. у 1903 у в. Саваленкі, кагласнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ФАМІН Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1884 у в. Нічыпаравічы, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ФІЛАЦІСТАЎ Ігнат Васільевіч, н. у 1877 у в. Радзішына, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ФЕДЗЮКОЎ Васіль Ігнатавіч, н. у 1886 у в. Дольдзева Сеннінскага р-на, шорнік калгаса ў в. Н. Стайкі. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ХАДАСЕВІЧ Дзмітрый Самсонавіч, члены сям'і: **Сцепаніда, Захар Дзмітрыевіч, Аляксандр Дзмітрыевіч** — жыхары в. Калінаўка. Раскулачаны ў 1930, асланы ў Котлас. Рэабілітаваны ў 1992.

ХАЛАМЁНАК Георгій Яўменавіч, н. у 1898, дырэктар папяровай ф-кі «Спартак». Рэпрэсіраваны і рэабілітаваны.

ХАЛСТОВІЧ Іван Сцяпанавіч, н. у 1892 у Старобінскім р-не, цясляр калгаса в. Каменка. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1973.

ХАЛЯНКОЎ Аляксей Рыгоравіч, н. у 1873 у в. Мікіцінічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ умоўна. Рэабілітаваны ў 1958.

ХАРКЕВІЧ Іван Антонавіч, н. у 1897 у в. Смятанічы, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 8 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1962.

ХАРКЕВІЧ Клімянціна Баляслававўна, н. у 1908, тэлеграфістка ў г. Шклове. Асуджана ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітавана ў 1962.

ХАРКЕВІЧ Лідзія Францаўна, н. у Н. Вадва, аднаасобніца. Асуджана ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітавана ў 1989.

ХАРЫКАЎ Апанас Якімавіч, н. у 1878 у в. Ордаць. Асуджаны ў 1939 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1991.

ХАРЫН Якаў Іванавіч, н. у 1877 у с. Чарняева Арлоўскай губ., майстар папяровай ф-кі «Спартак». Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1957.

ХАРЫТАНОВІЧ Адам Пятровіч, жыхар в. Катэнка. Раскулачаны ў 1930, сасланы ў Якуцію. Рэабілітаваны ў 1992.

ХРАМЦОЎ Міхаіл Спірыдонавіч, н. у 1853 у в. Алюты, аднаасобнік. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1964.

ХРАМЦОЎ Рыгор Барысавіч, н. у 1899 у в. Ліцвінавічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ХРАМЦОЎ Тарас Рыгоравіч, н. у 1879 у в. Ліцвінавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1959.

ХРАНОЎСКІ Міхаіл Іванавіч, н. у 1886 у в. Дубраўка, вартаўнік аўтарамзавода. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ХРУШЧОЎ Аляксандр Ягоравіч, н. у 1902 у в. Масікава Аршанскага р-на, калгаснік в. Забор'е. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦЕВАК Васіль Сямёнавіч, н. у 1902 у в. Хваросна Пінскага пав., загадчык Леннарыхтоўгандлю па Шклоўскаму р-ну. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦІМАФЕЕЎ Аляксандр Іванавіч, н. у 1886 у в. Дымава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦІТКОЎ Аляксей Антонавіч, н. у 1907 у в. Н. Лешча, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦІТОЎ Фама Рыгоравіч, н. у 1902 у в. Мікіцінічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ЦІХАНАЎ Антон Сяргеевіч, н. у 1895 у в. Акунёўка, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦІХАНАЎ Кандрат Міхайлавіч, н. у 1909 у в. Гарадзец. Арыштаваны ў 1944. Рэабілітаваны ў 1949.

ЦІХАНАЎ Рыгор Мітрафанавіч, н. у 1890 у в. Акунёўка, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ЦЫГАНКОЎ Лявон Андрэевіч, н. у 1886 у в. Таўкачы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦЫМБАРЭВІЧ Адам Феліксавіч, н. у 1898 у в. Зацішша, не працаваў. Асуджаны ў 1934 на 8 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЦЫМБАРЭВІЧ Віктар Феліксавіч, н. у 1897 у в. Зацішша, пажарнік нафтасклада. Асуджаны ў 1934 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1957.

ЦЯМРУК Восіп Францавіч, н. у 1889 у в. Крывель. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЧАМАНСКІ Максім Восіпавіч, н. у 1885 у в. Рудня Жлобінскага р-на, механік лесазавода «Барацьба». Асуджаны ў 1948 на 3,5 года пазбаўлення волі. Рэабілітаваны ў 1990.

ЧАПЛЮК Восіп Вікенцьевіч, н. у 1899 у в. Канюхі Гродзенскай губ., упраўляючы «Нарыхтоўжывёла» ў г. Шклове. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1962.

ЧАРНЯЎСКІ Яўціхій Апанасавіч, н. у 1908 у в. Навасёлкі, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЧУМАКОЎ Карп Кірылавіч, н. у 1883 у в. Азер'е, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ЧУМАКОЎ Карп Кірылавіч, н. у 1878 у в. Азер'е, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЧУШАЎ Аксён Анісімавіч, н. у 1882 у в. Шастакі, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1990.

ЧУШАЎ Серафім Аксёнавіч, н. у 1908 у в. Шастакі, без пэўных заняткаў. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЧЫРКОЎ Яфім Іларыёнавіч, н. у 1895 у в. Патапава, аднаасобнік. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1966.

ЧЭЛАЧАЎ Сафон Тарасавіч, н. у 1897 у в. Еўдакімавічы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ЧЭЛАЧАЎ Расон Тарасавіч, н. у 1878 у в. Еўдакімавічы. Асуджаны ў 1933 на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1958.

ШАБУЛДА Дар'я Арцёмаўна, н. у в. Рагозна. Раскулачана ў 1932. Рэабілітавана ў 1993.

ШАЙКОЎ Яфім Харытонавіч, н. у 1893 у в. Высокае, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАЙКОЎ Іван Харытонавіч, н. у 1880 у в. Высокае, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАЙКОЎ Міхаіл Мітрафанавіч, н. у 1909 у в. Высокае, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАРНІКАЎ Андрэй Архіпавіч, н. у 1896 у в. Літоўск, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАРНІКАЎ Ціт Андрэевіч, н. у 1883 у в. Літоўск, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАСТАКОЎ Раман Андрэевіч, н. у 1885 у в. Н. Брашчына. Раскулачаны ў 1933. Рэабілітаваны ў 1995.

ШАФРАНСКІ Уладзімір Клімавіч, н. у 1879 у в. Дубраўка. Асуджаны ў 1930 на высылку ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1991. Рэпрэсіраваны ў 1937. Рэабілітаваны ў 1989.

ШАФРАНСКАЯ Фёкла Васільеўна, н. у 1896 у в. Дубраўка, калгасніца. Асуджана ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітавана ў 1962.

ШПУРГАЛАЎ Яфім Макаравіч, н. у 1890 у в. Н. Сліжы, калгаснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ШУПЛЯКОЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1877 у в. Чарнаручча, аднаасобнік в. Загаранка Чавускага р-на. Асуджаны ў 1930 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШУРАНКОЎ Павел Іванавіч, н. у 1903 у в. Таўкачы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШУРЫНАЎ Міхаіл Барысавіч, н. у 1898 у в. Еўдакімавічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ШУЦІКАЎ Сцяпан Сяргеевіч, н. у 1893 у в. Тросенка, калгаснік. Асуджаны ў 1942 на 8 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШУЦІКАЎ Захар Іванавіч, н. у 1890 у в. Чорнае, ляснік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ШЫПІЦА Леанід Паўлавіч, н. у 1893 у м. Індуры Гродзенскай губ., сталяр арцелі «Чырвоны бондар» г. Шклова. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1958.

ШЫПІЛКА Сцяпан Васільевіч, н. у 1892 у в. Вабічы, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШЫПІЛКА Іван Васільевіч, н. у 1898 у в. Вабічы, аднаасобнік. Асуджаны на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ШЫПІЛА-ШЫПІЦАВА Анастасія Якаўлеўна, н. у 1901 у в. Канюкі Гродзенскай губ., хатняя гаспадыня ў г. Шклове. Асуджана ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітавана ў 1958.

ШЫЦІКАЎ Пімен Іванавіч, н. у 1876 у в. Чорнае, рабочы цякарні. Асуджаны ў 1929 на 3 гады высылкі ў Паўночны край. Рэабілітаваны ў 1989.

ШЭНДЗЕРАЎ Васіль Захаравіч, н. у 1895 у в. Азер'е, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1958.

ЮРЫСАЎ Рыгор Паўлавіч, н. у 1893 у в. Трэбушкі, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЮРАСАЎ Тарас Маісеевіч, н. у 1892 у в. Тросна, калгаснік. Асуджаны ў 1938 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1963.

ЮР'ЕЎ Раман Восіпавіч, н. у 1891 у в. Мікіцінічы, настаўнік. Асуджаны ў 1938, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1967.

ЮРЧАНКА Іван Іванавіч, н. у 1905 у в. Плешчыцы, чырвонаармеец. Асуджаны ў 1937 на 6 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1960.

ЮРЭВІЧ-ГРУБЭ Альвіна Якаўлена, н. у 1888 у Латвіі, калгасніца в. Лотва. Асуджана ў 1938, расстраляна. Рэабілітавана ў 1989.

ЯНУКОВІЧ Пётр Іванавіч, н. у 1863, ксёндз Фашчаўскага касцёла. Асуджаны ў 1937, расстраляны. Рэабілітаваны ў 1989.

ЯКУКОВІЧ Супліцыян, н. у 1891 у в. Фашчаўка, калгаснік. Асуджаны ў 1937 на 10 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1987.

ЯНЧАНКА Емяльян Сямёнавіч, н. у 1886 у в. Хоцімка. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЯРМОЛЕНКА Іван Дзмітрыевіч, н. у 1898 у в. Таўкачы, калгаснік. Асуджаны ў 1933 на 5 гадоў ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЯРОШКІН Іван Ігнатавіч, н. у 1908 у в. В. Славені, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

ЯЎСЕЕЎ Сямён Цімафеевіч, н. у 1919 у в. Забродзе, аднаасобнік. Асуджаны ў 1933 на 3 гады ВПЛ. Рэабілітаваны ў 1989.

1941

1945

У ГАДЫ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

Да досвітку 22 чэрвеня 1941 г. фашысцкая Германія, вераломна парушыўшы дагавор аб ненападзенні, пачала вайну супраць Савецкага Саюза. Тысячы варожых самалётаў падверглі варварскай бамбардзіроўцы мірныя гарады і вёскі, важныя жыццёвыя цэнтры краіны. На савецкую зямлю напалі добра падрыхтаваныя танкавыя і матарызаваныя дывізіі трох магутных груп армій «Поўнач», «Цэнтр», «Поўдзень», а з імі войскі сатэлітаў тагачаснай Германіі — Венгрыі, Італіі, Румыніі, Фінляндыі, — агульнай колькасцю 5,5 млн салдат і афіцэраў. На іх узбраенні мелася звыш 47 тыс. гармат і мінамётаў, каля 4300 танкаў і штурмавых гармат, 4980 баявых самалётаў (гл.: История второй мировой войны 1939—1945 гг.: В 12 т. Т. 4. М., 1974. С. 21—22). У другім эшалоне за перадавымі часцямі знаходзіліся 5 ахоўных дывізій, паліцэйскі полк «Цэнтр», матарызаваныя і кавалерыйскія часці СС, падраздзяленні жандармерыі.

Непасрэдна на Беларусь наступалі войскі групы армій «Цэнтр». У яе склад уваходзілі дзве арміі (4-я і 9-я) і дзве танкавыя групы (2-я і 3-я) — усяго 50 поўнасцю ўкамплектаваных дывізій (у тым ліку 9 танкавых, 6 матарызаваных і 1 кавалерыйская) і дзве брыгады. Групу армій падтрымліваў 2-гі паветраны флот — самы моцны ў нацысцкай арміі (1670 баявых самалётаў). Акрамя таго, ёй было перададзена больш трэці ўсіх інжынерных і дарожна-будаўнічых войск і каля палавіны асобных артылерыйскіх, зенітных і супрацьтанкавых дывізіёнаў і батарэй рэзерву сухапутных сіл Германіі (гл.: Всенародная борьба в Белоруссии против немецко-фашистских захватчиков: В 3 т. Т. 1. Мн., 1983. С. 38). Уся гэтая армада навалілася на пагранічныя атрады, 3, 10, і 4-ю савецкія арміі, што знаходзіліся на тэрыторыі Беларусі, нанесла ім цяжкія страты. У кнізе «Великая Отечественная война Советского Союза. 1941—1945. Краткая история» так характарызуецца становішча, якое склалася ў Заходняй асобай ваеннай акрузе (з 22 чэрвеня перайменавана ў Заходні фронт): «С переходом в наступление главных сил немецко-фашистской армии количественное превосходство гитлеровцев стало подавляющим... Это позволило противнику на многих участках быстро преодолеть сопротивление передовых частей Красной Армии. Оборона советских войск носила очаговый характер. Части прикрытия вступали в бой неодновременно и неорганизованно. Вблизи направлений главных ударов врага не было сильных резервов. Отсутствие сплошного фронта обороны давало возможность танковым и моторизованным соединениям противника обходить узлы

сопротивления наших войск и наносить им удары во фланги и с тыла. В результате этого части и подразделения Красной Армии нередко вынуждены были или драться в окружении, или отходить на восток» (с. 61).

Аднак і ў гэтых умовах у першыя ж дні і тыдні вайны савецкія воіны праявілі нябачаную мужнасць, гераізм. У летапіс стойкасці і адвагі ўвайшлі абарона Брэсцкай крэпасці, баі пад Мінскам, на рубяжах Бярэзіны. Тым не менш, спыніць наступленне не ўдавалася. У пачатку ліпеня агнявы вал вайны дасягнуў усходніх раёнаў Беларусі. Група армій «Цэнтр» імкнулася з ходу авалодаць Оршай, Магілёвам, Віцебскам, Смаленскам, акружыць тут і разграміць войсковыя злучэнні Заходняга фронту, выйсці на прамы шлях да Масквы. Менавіта на землях Магілёўшчыны, Гомельшчыны, Віцебшчыны, Смаленшчыны ў ліпені — жніўні 1941 г. адбыліся ахваткі з варожымі сіламі, якія ў немалой меры садзейнічалі зрыву гітлераўскага плана маланкавай вайны.

Упарта і стойка абаранялі Оршу часці 73-й стралковай дывізіі (кам. палк. А. І. Акімаў). На ўчастку Шклоў — Магілёў — Быхаў цвёрдае процідзеянне наступаючым нямецкім войскам аказалі воіны 61-га стралковага корпуса (кам. ген.-маёр Ф. А. Бакунін). У яго склад уваходзілі 53, 110, 172-я стралковыя дывізіі з радам прыданых часцей. Важнейшай задачай корпуса была абарона Магілёва, якая пачалася ў канцы першай дэкады ліпеня і працягвалася амаль да канца месяца. Асноўны ўдар тут прыйшоўся на 172-ю стралковую дывізію (кам. ген.-маёр М. Т. Раманаў). Байцоў падтрымлівалі тысячы магілёўцаў. Вялікія былі страты, аднак і вораг згубіў нямала. Тэмпы наступлення групы армій «Цэнтр» на маскоўскім напрамку былі запаволены. Пазней аб выніках баёў за Магілёў маршал К. Я. Варашылаў пісаў ва ўспамінах: «Оглядываясь сквозь призму лет, можно сказать: если Брест явился образцом беспримерного мужества горстки советских людей, их стойкости в борьбе против ударной группировки гитлеровской армии на пограничном рубеже нашей Родины, то на втором стратегическом рубеже — по реке Днепр — более обширным очагом такого же упорного сопротивления стал город Могилев...

Многие защитники города на Днепре погибли на поле боя. Но никогда не будет забыт их вклад в победу над врагом. Они незримо присутствовали в боях под Москвой и Сталинградом, на Кавказе и Курской дуге, на Днепре, Немане, Одере, штурмовали Берлин, поднимали флаги над рейхстагом» (цыт па: Всенародная борьба в Белоруссии... С. 69).

Абарона Шклова

У пачатку ліпеня абарону па правым беразе Дняпра на ўчастку Копысь — Шклоў занялі часці 53-й стралковай дывізіі*. Яе левы фланг на працягу 10 км займаў 223-ці стралковы полк падмацаваны дывізіёнам 122-мм гармат (кам. палка падпалк. В. А. Сямёнаў). На правым флангу працягам 15 км рыхтаваўся да баёў 12-ы стралковы полк з прыданым дывізіёнам 152-мм гаўбіц (кам. палка палк. М. А. Жук). Суседзямі справа і злева былі адпаведна 110-я і 137-я стралковыя дывізіі. Камандны пункт 53-й стралковай дывізіі размясціўся ў в. Славені.

Гітлераўцы імкліва рваліся да Дняпра. Перад фронтам 61-га корпуса дзей

* 53-я Чырвонасцяжная, ордэна Суворава II ступені Нова-Украінская сд была сфарміравана восенню 1931 г. у Саратаўскай вобласці і ўвайшла у склад Асобага 63-га ск. У 1941 г. дывізію ўзначаліў палк. Ф. П. Канавалаў. Па прыбыцці на Заходні фронт яна была ўключана ў склад 61-га ск 13-й арміі (камандуючы ген.-л. Ф. Н. Рамізаў). Удзельнічала ў баях на Магілёўшчыне, пад Масквой, у Смаленскай, Бранскай і Калужскай абласцях, ва Украіне і ў Малдавіі.

нічалі з Бабруйскага напрамку 3-я і 4-я танкавыя дывізіі, а з боку Барысава — Беразіно — 10, 17, 18-я танкавыя і 29-я матарызаваная дывізіі немцаў. Выстаўленыя супраць заслоны з двух батальёнаў 223-га і 12-га стралковых палкоў амаль двое сутак на Друці стрымлівалі націск намнога перавышаючых сіл праціўніка, знішчылі там нямала тэхнікі, салдат, але і самі мелі вялікія страты. У ноч з 5 на 6 ліпеня па загаду камандзіра дывізіі байцы атрадаў заслоны адышлі на рубеж Дняпра. 6 ліпеня пад прыкрыццём авіяцыі сюды прарваліся і гітлераўскія мехчасці. Артылерыйскім і аружэйна-кулямётным агнём іх удалося затрымаць. Да цемнаты падбілі некалькі танкаў, знішчылі сотні фашысцкіх салдат. А раніцай 7 ліпеня зноў давялося ўступіць у бой, які не спыніўся і на наступны дзень. Сотні самалётаў бамбілі пазіцыі нашых воінаў у раёне Копысі, вв. Славені, Гарадзец, Гарадзішча і ў іншых месцах. Асабліва моцнымі былі паветраныя ўдары па месце праз Днепр. Тут стварылася вялікае скапленне пяхоты і ваеннай тэхнікі часцей Чырвонай Арміі, якія вымушаны былі адыходзіць на левы бераг Дняпра. Страты былі велізарныя. А пасля таго, як днём 8 ліпеня мост парушылі, апошняя пераправа для правабярэжных часцей перастала існаваць. Немцы яшчэ больш узмацнілі націск, імкнучыся скінуць савецкія падраздзяленні ў раку. Атака ішла за атакай. Не спыняліся бамбёжкі. Варожая артылерыя біла па абодвух берагах Дняпра.

Абяскроўленыя часці дывізіі і ўсяго 61-га стралковага корпуса не мелі танкаў і самалётаў, не мелі сродкаў для іх знішчэння. Тым не менш, вораг, хаця і не надоўга, быў затрыманы. На ўсходні бераг Дняпра сумелі пераправіць нямала тэхнікі, маёмасці прадпрыемстваў, калгасаў, бежанцаў, баявых падраздзяленняў. Толькі 9 ліпеня ўвечары нямецкім часцям удалося ў раёне Копысі забяспечыць фарсіраванне Дняпра. Немцы захапілі плацдармы злева і справа ад размяшчэння 53-й стралковай дывізіі. Камандзір дывізіі Ф. П. Канавалаў, камандзір 12-га стралковага палка М. А. Жук, многія другія камандзіры, сотні чырвонаармейцаў былі параненыя. Чалавечымі целамі заслаліся акопы.

11 ліпеня гітлераўцы захапілі Шклоў, усю заходнюю частку раёна. Часці 53-й дывізіі сталі адыходзіць на рубеж Акунёўка — Гарадзішча. 13 ліпеня каля вечара немцы прарваліся ў яе тыл. Адступаючы, падраздзяленні вымушаны былі бясконца ўступаць у бой. Каля 21 гадзіны варожыя аўтаматчыкі акружылі штаб дывізіі. Завязаўся рукапашны бой. Пад моцным агнём невялікай групе прарыву ўдалося ўратаваць сцяг дывізіі, вынесці яго з варожага кольца. Многім давялося застацца ў акружэнні. Разрозненыя часці дывізіі працягвалі адступленне, а вечарам 17 ліпеня змаглі вырвацца з варожага кольца, выйсці ў размяшчэнне 28-й арміі. Сюды з невялікім атрадам чырвонаармейцаў выйшлі таксама камандзір дывізіі Ф. П. Канавалаў, начальнік штаба А. Н. Крымскі, камісар К. А. Зыкаў. Пасля кровапралітных баёў на Дняпры і паследуючага выхаду з акружэння ў дывізіі засталося толькі каля тысячы чалавек. Загадам камандуючага 28-й арміяй ген.-маёра В. Я. Качалава 53-я стралковая дывізія ўвайшла ў склад 33-га стралковага корпуса (гл.: До последнего часа. Саратов, 1987. С. 2—32).

Гітлераўцы паспяшылі «пахаваць» дывізію, аб чым сведчыла захопленая ў афіцэра карта. Яе яшчэ чакаў вялікі баявы шлях. «Если же проявить некоторую долю злопамятства, — писал позже К. Симонов, — то следует добавить, что 10-я танковая и 29-я моторизованная дивизии немцев, в июле сорок первого года нанесшие на Днепре такой тяжкий удар нашей 53-й дивизии, закончили свое существование при следующих обстоятельствах: 29-я моторизованная дивизия была разбита и взята нами в плен под Сталинградом зимой 1943 года, 10-я танковая воевала на Восточном фронте до 1942 года, после тяжелых

потерь была выведена на переформирование в Южную Францию, потом переброшена в Африку и в мае 1943 года сложила оружие перед англичанами» (Симонов К. Собр. соч.: В 10 т. Т. 8. М., 1982. С. 100—101).

Падрыхтаваў *Г. Напрэеў*

З успамінаў былога камандзіра артылерыі 53-й стралковай дывізіі Р. Д. Пласкова

Да 5 ліпеня 1941 г. часці нашай дывізіі, якія падвяргаліся ўдарам праціўніка з паветра, неслі страты, занялі абарону на ўсходнім беразе Дняпра. У гэты ж дзень камандзір дывізіі Ф. П. Канавалаў, камісар К. А. Зыкаў і я выехалі на камандны пункт камандзіра 61-га стралковага корпуса. Генерал Ф. А. Бакунін уважліва выслухаў даклад палкоўніка Ф. П. Канавалава аб стане і дзеяннях дывізіі і паставіў задачу: заняць і надзейна ахоўваць паласу абароны Копысь — Шклоў. Уся артылерыя добра акапалася, асабліва супрацьтанкавая, замаскіравалася, супрацьлеглы бераг быў добра бачны, прыстрэлены. На світанні 8 ліпеня разведка данесла аб перамяшчэнні дзвюх варожых калон танкаў і бронетранспарцёраў у напрамку нашага пярэдняга краю. Хутка з лесу паказаліся і самі калоны. Відаць, немцы не спадзяваліся сустрэць на Дняпры супраціўленне і рухаліся даволі бяспечна. Падпусціўшы танкі на адлегласць 600—800 метраў, адкрыў моцны агонь прамой наводкай лёгкі артылерыйскі полк і асобны супрацьтанкавы артылерыйскі дывізіён. А 64-ы гаўбічны артылерыйскі полк адкрыў агонь з закрытых пазіцый. Да дзесятка варожых машын было падбіта і падпалена, астатнія пачалі спешна адыходзіць да лесу. Але радавацца было рана. Перагрупіраваўшыся, гітлераўцы пры падтрымцы артылерыі і авіяцыі зноў пайшлі на рубяжы нашай абароны. Артылерыя спыніла танкавую лавіну ворага і прымусіла зноў павярнуць назад. На заходнім беразе Дняпра гарэла ўжо каля двух дзесяткаў непрыяцельскіх танкаў.

На працягу двух сутак часці 53-й дывізіі стрымлівалі імкнуўшыхся да Дняпра гітлераўцаў, адбіваючы па некалькі атак за дзень. Асабліва варта адзначыць майстэрства камандзіра 2-га дывізіёна 64-га артылерыйскага палка капітана З. М. Падбярэзіна. У час бою ён не адлучаўся з назіральнага пункта, умела кіраваў батарэямі пры адбіцці атак танкаў ворага агнём гармат прамой наводкі. Таксама ўмела дзейнічаў і камандзір батарэі гэтага ж палка старшы лейтэнант Т. І. Шаламаў. На рахунку яго батарэі былі дзесяткі падбітых варожых танкаў. Пры штабе дывізіі быў узвод коннай разведкі — 30 стралкоў. Камандаваў імі лейтэнант Сахараў. У першых жа баях кавалерысты рабілі цуды. Рухаючыся побач з шашой па лясных сцежках, коннікі заходзілі ў фланг наступаючым гітлераўцам і з-за кустоў з блізкай адлегласці расстрэльвалі пяхоту. У баях адважныя коннікі амаль усе загінулі. Лейтэнант Чайкін камандуючы ўзводам, толькі ў адным баі знішчыў каля 30 фашыстаў і захапіў першага палоннага. Адным з першых у дывізіі лейтэнант быў узнагароджаны ордэнам Леніна. У баях на Дняпры цяжка паранены. Камандзір батальёна 12-га стралковага палка маёр Цярэшчанка ў баі на Дняпры загінуў. Яго замяніў камандзір роты старшы лейтэнант Лядзяеў. Гітлераўцы ўклініліся ў абарону батальёна пад прыкрыццём танкаў. Умелай арганізацыяй бою больш за сто фашыстаў было знішчана.

Запомнілася размова камісара 12-га палка В. Д. Фёдарава з камандзірам палка М. А. Жуком.

— Міхаіл Антонавіч, едзь у шпіталь, падлячыся, — сказаў Фёдараў.

— Няма на каго полк пакінуць.

— Як няма на каго? У палку шмат Лядзяевых!

Умела камандаваў батальёнам капітан А. І. Бараеў. Яму даводзілася прыкрываць адыход з бою галоўных сіл дывізіі. Страты ў батальёне былі меншыя, чым у іншых. Паспяхова ён вайваў на Дняпры, пад Ельняй, на Дясне

Самаддана змагалася на Дняпры батарэя 36-га артылерыйскага палка пад кіраўніцтвам старшага лейтэнанта Ф. Ф. Пастаногава. Часта камандзіры стралковых падраздзяленняў прасілі, каб іх падтрымаў менавіта ён.

...Пасля 4-дзённых напружаных баёў гітлераўцы зноў пайшлі ў атаку. Раніцай 12 ліпеня пачаўся наш адыход у лес, які знаходзіўся на паўночным усходзе ад Шклова. Тут да нас пад'ехаў сяржант кавалерыйскага эскадрона і паведаміў, што лявей нашай калоны стаяць нямецкія грузавыя машыны, пакрытыя брызентам. З начальнікам штаба дывізіі палкоўнікам А. Н. Крымскім разам з ротай аховы мы накіраваліся да гэтых машын. На іх бартах была свастыка. Дзіўным падалося, што адсутнічалі прыкметы жыцця. Заглянулі ўнутр машын і сваім вачам не паверылі. У машынах спалі напаўголыя немцы. Усюды былі раскінуты бутэлькі з-пад гарэлкі і кансервавыя бляшанкі. Крымскі загадаў адкрыць агонь, акружыўшы машыны. Немцы з дзікім лямантам адкрылі агонь у адказ, але ў беспарадку. Нашы байцы расстрэльвалі ўцякаючых, закідалі кузавы бутэлькамі з гаручай сумессю.

...Нам, артылерыстам, прыйшлося адбіваць не адну атаку гітлераўцаў каля Шклова. Побач з намі мужна змагаліся і воіны 100-й стралковай дывізіі ген.-маёра І. Н. Русіянава, якія з баямі выйшлі з варожага кольца з-пад Мінска. Дывізія мела вялікія страты, разам мы адыходзілі на ўсход.

«Ударны фронт». 1971. 26 чэрвеня, 1 ліпеня.

На Дняпроўскім рубяжы

Ліпень 1941 г., сярэдзіна месяца

...Да 15 ліпеня актыўнымі баявымі дзеяннямі 61-ы корпус, падтрыманы часцямі 20-га мехкорпуса, не даваў магчымасці войскам праціўніка выйсці да Магілёва з поўначы. Пры гэтым нашы часці не толькі ўпарта абараняліся, але і самі пераходзілі ў контратаку. Менавіта такая контратака была зроблена 12—13 ліпеня з рубяжа Саскаўка — Мікалаеўка ў напрамку вёсак Бель і Рыжкавічы. Праціўнік быў адкінуты на 2—3 км і панёс адчувальныя страты.

14 ліпеня раніцай праціўнік буйнымі сіламі атакаваў часці 53-й дывізіі ў раёне Копысі. У гэтым баі загінулі выконваючы абавязкі начальніка штаба корпуса Фурынаў і кантужаны камандзір корпуса Бакунін. Начальнікам штаба корпуса быў зацверджаны Каракі.

Сумесна з 1-й Маскоўскай механізаванай дывізіяй (кам. палк. Глуздоўскі) 61-ы стралковы полк 17 ліпеня з рубяжа Сухары — Машынакі нанёс удар па ворагу ў напрамку Дубраўка — Копысь. У выніку былі вызвалены населеныя пункты Даманы, Займішча, Дзіўнава, Ордаць, Старыя Чамаданы, Забродзе і інш. Падраздзяленні 110-й стралковай дывізіі падышлі да Копысі. Аднак працягваць наступленне не было сіл. Да таго ж флангі 61-га стралковага корпуса аказаліся адкрытымі, сувязь з суседнімі часцямі згублена, занята ворагам чыгуначная стн. Цёмны лес. Варожае кольца акружэння часцей 61-га корпуса сціскалася, яны вымушаны былі адысці на ўчастак Чэрнеўка — Кішчыцы — Княжыцы — Масток, а затым з цяжкімі баямі прарывацца з варожага акружэння. На захад ад Чэрыкава далучыліся да часцей Чырвонай Арміі.

М. Ільюшэнка

Маленькая доктарка

Маленькая докторша Таня Овсянникова... Образ этой обоятельной и храброй молодой женщины из знаменитой трилогии К. Симонова «Живые и мертвые» хорошо знаком и близок миллионам читателей. Но далеко не всем известно, что ее прообразом послужила Валентина Владимировна Тимофеева — бывшая военфельдшер 53-й стрелковой дивизии.

«Эта женщина, в присутствии которой мужчина не смеет не быть храбрым», — написал в своем очерке К. Симонов.

Раннее детство Валя провела в Аткарске, после переезда семьи в Саратов училась в 19-й средней школе, летом в зубоврачебном техникуме. В воздухе пахло войной и она решила связать свою жизнь с Красной Армией. Муж, кадровый командир С. К. Шевченин, не возражал.

С началом войны Валя попросилась на передовую, и ее направили в 223-й стрелковый полк 53-й стрелковой дивизии. В бою находилась на самых горячих участках: выносила раненых из-под огня, оказывала им первую медицинскую помощь... Сколько в то время было сделано перевязок, сколько спасла человеческих жизней? Этого она и сама не знает, не считала, не до того было. Наравне с мужчинами пришлось в полной мере испытать всю горечь первого самого трудного военного лета. Подразделение, в котором находилась Валя, оказалось в окружении. Попала в партизанский отряд, возглавляемый бывшим командиром 110-й стрелковой дивизии полковником В. А. Хлебцовым. Единственная женщина в отряде, она лечила раненых, готовила пищу, проводила санитарную обработку, нередко выполняла боевые задания, была разведчицей. В бою её ранило в ногу. Некоторое время Вале пришлось жить у местных жителей, выдавая себя за белорусскую крестьянку. А когда рана затянулась, она возвратилась в партизанский отряд, с ним, в декабре 1941 г., вышли к своим на территории Тульщины.

Валентине дали возможность встретиться на родине с матерью, сыном, друзьями. Затем снова фронтовые будни, ранение, госпиталь. И назло всем чертям осталась жива. В 1979 г. приезжала в Саратов на встречу с однополчанами *(До последнего часа. Саратов, 1956. С. 32—36).*

Г. Напрэеў

У першыя месяцы акупацыі раёна

З ДАКЛАДНОЙ ЗАПІСКІ СТАРШАГА АПЕРАТЫЎНАЙ ГРУПЫ СЛЯПЦОВА Я. А. У ЦК КП(б)Б

8 кастрычніка 1941 г.*

...Во всех городах и сельских советах фашисты устанавливают свои комендатуры. Я наблюдал, что и в Шклове, и в Копыси, да и других местах полицейскими служат наши «граждане». В селе Любиничи Шкловского района говорят об одном таком, что когда-то он был заведующим собеса в Могилевском уезде — это в 1923—1924 гг., потом — «активистом» во время коллективизации. Сейчас он «начальник» колхоза и неплохой предатель. Немцы забирают с помощью таких все у колхозников. Я видел, как немцы захваченный колхозный скот оставляют, а у колхозников их скот забирают, вплоть до последней коровы.

В деревне (название неразборчиво. — *Ред.*) немцы у единоличницы, у которой сын летчик, а муж взят на трудовые работы, забрали все: лошадь, кабана, ячмень — последние два пуда. В этой же деревне у колхозницы взяли последний полушубок, холст, платки и другие вещи, тут же связали их шпагатом, написали адрес и положили в почтовую машину. В селе Столбцы немецкие солдаты начали тянуть, чтобы изнасиловать, дочь одной женщины. Дочь была последней в семье. Изверги убили эту 19-летнюю девушку.

Слепцов

8.10.41 г.

НАРБ, ф. 4, воп. 33а, спр. 77, лл. 300—302.

З ДАДАТКАЎ ДА ДАКЛАДНОЙ ЗАПІСКІ

...В районе Шклова, где мне пришлось быть долгое время, я наблюдал, как идет уборка урожая, которую организовали немцы... На работу должны были выходить по звонку все трудоспособные с 14-летнего возраста и старше. Работали по 11—12 часов.

...В большинстве случаев, когда приходит немецкая армия, до установления ею своего

[1] Слянцоў Я. А. Знаходзіўся на тэрыторыі раёна з 3 па 17 верасня 1941 г.

порядка, колхозники разбирают общее имущество. Делят лошадей — на 2—3 двора лошадь, также збрую и другой инвентарь, а также и хлеб, где он был...

Настроение у большинства колхозников упадническое... Я писал в докладной записке, что ходят всякие лживые слухи. У людей много недовольства. Говорят, что в докладах убеждали, что нас никто не победит, а сейчас что произошло? Сами все убежали, а нас оставили на издевательства немцам... Люди ободряются, когда говоришь им, что мы немца все равно разобьем, даже те, кто заявляет, что им все равно, где работать, и так работать, и этак работать...

В Шкловском районе нет лесов, поэтому нет и партизанского отряда. Но я видел в Горецком районе, д. Каменка, как колхозники везли продукты партизанам. И с воодушевлением рассказывали, как партизаны громят немцев. Я пытался узнать о конкретных действиях партизан, но они на эту тему не стали со мной разговаривать.

Население, особенно призывного возраста, пока все дома, но взяты немцами на учет. Кое-кто из них работает на восстановительных работах.

Картофель, когда я уходил из Шклова, еще почти не убирали. Еще много и хлеба на полях. Уборка идет вяло. Норм выработки нет, колхозники работают, лишь бы провести день. Я говорил об этом с колхозниками д. Староселье Шкловского района. Они говорят, что пришло время «отдыха» и на работу, и на еду. Люди понимают теперь прекрасно, что трудятся не на себя, а на немцев.

11.10.41 г.

НАРБ, ф. 4, воп. 33а, спр. 77, лл. 303—304.

Падрыхтаваў *Р. Платонаў*

Палітыка рабаўніцтва, насілля, крывавага тэрору

Акупацыйны рэжым, які быў устаноўлены на захопленай тэрыторыі Савецкага Саюза, з'яўляўся сродкам ажыццяўлення злачыннай палітыкі каланізацыі і германізацыі «инородческого населения, ограбления и истребления его». Па вядомым плане «Ост» толькі ў Беларусі намячалася за адносна кароткі тэрмін «выселить» (чытай: знішчыць) 75 % насельніцтва, а астатніх анямечыць, выкарыстаць у якасці рабоў. «Новы парадак» насаджалі шматлікія ваенныя, грамадзянскія і паліцэйскія органы, гестапа, т. зв. «служба бяспекі», палявыя і мясцовыя камендатуры, розныя нацыяналістычныя, здраднiцкія органы і арганізацыі. Актыўна дзейнічала фашысцкая прапаганда.

Абапіраючыся на карныя атрады, на мясцовых здраднікаў, фашысцкія разбойнікі забіралі зерне, жывёлу, рабавалі маёмасць і культурныя каштоўнасці, вывозілі з прадпрыемстваў машыны, абсталяванне, палілі пабудовы. Пагрозамі, штрафамі, збіеннямі яны прымушалі выконваць шматлікія павіннасці, непакорных знішчалі. Па распараджэнні камандуючага тылам групы армій «Цэнтр» ад 31 жніўня 1941 г. у раёне праводзіліся перапіс насельніцтва, выяўленне немясцовых жыхароў, пошукі чырвонаармейцаў. Загадвалася здаваць зброю, фотаапараты, радыёпрыёмнікі, ваенную маёмасць. Людзей расстрэльвалі за самыя нязначныя падазрэнні ў сувязях з партызанамі, падпольшчыкамі, губілі за нявыплату бясконцых падаткаў, за непаслухмянасць, за любое супраціўленне. З асаблівай жорсткасцю распраўляліся з камуністамі і камсамольцамі, савецкімі актывістамі.

Адным з жахлівых бакоў фашысцкага акупацыйнага рэжыму было правядзенне генацыду ў адносінах да асоб яўрэйскай нацыянальнасці. Нашэсце нямецкіх войск на нашу краіну павінна было садзейнічаць «канчатковаму вырашэнню яўрэйскага пытання». Антысемітызм гітлераўцы зрабілі асноўным пунктам сваёй прапаганды, якая была накіравана на насельніцтва Беларусі. Акупацыя падавалася імі як выратаванне жыхароў рэспублікі ад «яўрэйскага бальшавізму».

Па ўказанні Гітлера фашысцкія верхаводы загадзя пачалі распрацоўваць план «канчатковага вырашэння яўрэйскага пытання», што азначала знішчэнне ўсіх яўрэяў... Па звестках начальніка 4-га аддзела гестапа Эйхмана, якому Гітлер даручыў правядзенне ў жыццё гэтай праграмы, было забіта 6 млн яўрэяў, што складала $^1/_3$ частку яўрэяў усяго свету (Нюрнбергский процесс: В 7 т. Т. 7. М., 1961. С. 401—402).

Звярыную палітыку знішчэння савецкіх грамадзян яўрэйскай нацыянальнасці гітлераўскія галаварэзы з бяспрыкладнай жорсткасцю ажыццяўлялі на ўсёй часова акупіраванай тэрыторыі Беларусі, у тым ліку і на Шклоўшчыне. Сюды ўслед за войскамі вермахта прыбылі айнзацкаманды, зондэркаманды, тайная палявая паліцыя (ГФП), паліцыя бяспекі і СД, фельдкамендатуры, ортскамендатуры, жандармерыя і іншыя карныя органы, у абавязкі якіх разам з вермахтам уваходзіла і вырашэнне «яўрэйскага пытання». Усе гэтыя органы і часці былі ўкамплектаваны спецыяльна падабранымі асобамі, якія былі выхаваны ў духу нацызму і вызначаліся асаблівай жорсткасцю ў адносінах да людзей іншых нацыянальнасцей. Менавіта яны адразу ж аддзялілі яўрэяў ад мясцовых жыхароў і загналі іх у гета.

Загады палявых і мясцовых камендатур па стварэнні гета выдаваліся паўсюдна: у Бабруйску, Баранавічах, Брэсце, Мазыры, Лідзе, Мінску і іншых гарадах Беларусі. У асноўным гета ствараліся закрытага тыпу. Іх тэрыторыі абносіліся калючым дротам, ахоўваліся гітлераўскімі салдатамі і паліцыяй.

Згодна з распараджэннем нямецкіх акупацыйных улад, яўрэям забаранялася самавольна пакідаць гета, мяняць месцажыхарства і кватэры ў гета, карыстацца тратуарамі, грамадскім транспартам, установамі і паркамі, наведваць школы.

Для яўрэяў уводзілася абавязковае нашэнне апазнавальных знакаў — акруглыя латы і шасціканцовыя зоркі жоўтага колеру, нарукаўныя павязкі з шасціканцовымі зоркамі.

Амаль да ліквідацыі гета яўрэі павінны былі прымусова выконваць работу для акупантаў, пры якой многія з іх паміралі з-за нечалавечых умоў жыцця і працы, з-за адсутнасці медыцынскай дапамогі.

Часткай злачыннага акупацыйнага рэжыму з'яўляўся вываз працаздольнага насельніцтва з Беларусі ў Германію ў якасці дармавой рабочай сілы. Правал планаў маланкавай вайны, значныя страты ў жывой сіле на савецка-германскім фронце патрабавалі мабілізацыі ў вермахт усё больш чалавечых рэсурсаў, што пазбаўляла прамысловасць і сельскую гаспадарку фашысцкай Германіі рабочых рук. Гэты недахоп гітлераўскія правіцелі імкнуліся папоўніць за кошт асоб, гвалтоўна вывезеных з акупіраванай тэрыторыі СССР.

Ужо ў лістападзе 1941 г. было дадзена ўказанне па выкарыстанні «рускай рабочай сілы» ў Германіі. У пачатку 1942 г. была пастаўлена задача вывезці на прымусовыя работы ў Германію з акупіраваных абласцей СССР 15 млн чалавек. Гаспадарчай інспекцыі групы армій «Цэнтр» і генеральнай акрузе «Беларусь» прадпісвалася штодзённа пасылаць у рэйх па 500—1000 рабочых.

Спачатку вярбоўка насельніцтва ў Германію вялася на добраахвотнай аснове. Аднак у спецыяльных разнарадках па валасцях указвалася, колькі чалавек і ў які тэрмін воласць павінна паставіць. У сувязі з ростам колькасці тых, хто адмаўляўся ад вярбоўкі, гітлераўцы перайшлі да насільных метадаў. Паўсюдна на акупіраванай тэрыторыі Беларусі, у тым ліку і на Шклоўшчыне, акупанты пачалі шырока ўжываць метад масавых аблаў. Ачапляліся цэлыя гарадскія раёны, кварталы, вуліцы, базары, вакзалы, вёскі. Адбывалася сапраўднае паляванне на людзей, асабліва ў перыяд правядзення карных аперацый супраць партызан.

Вываз на фашысцкую катаргу ажыццяўлялі спецыяльныя ведамствы на чале з генеральным упаўнаважаным па выкарыстанні рабочай сілы, войскі і паліцыя. Працаздольных мужчын, жанчын і падлеткаў пад канвоем адпраўлялі ў пера-

ыльныя лагеры, жорстка здзекваліся. цэлым гітлераўцам удалося захапіць вывезці ў Германію з акупіраваных бласцей СССР каля 5 млн чалавек, тым ліку з Беларусі каля 380 тыс., са Іклоўскага раёна — звыш 2 тыс. чавек.

Умовы жыцця і працы савецкіх людзей у Германіі былі выключна цяжкімі. ны рэгламентаваліся спецыяльнай інструкцыяй, у якой гаварылася: «Усе абочыя павінны атрымліваць такую ежу, такое жыллё і падвяргацца такому абыходжанню, якое давала б магчымасць эксплуатаваць іх у самай высокай ступені і пры самых мінімальных затратах». Непасільная праца, голад, антысанітарыя прыводзілі да шматлікіх захворванняў і вялікай смяротнасці. Ратаванне савецкіх людзей ад вывазу ў фашысцкае рабства было адной з важнейшых задач падпольных партыйных органаў, партызан і падпольшчыкаў.

У. Лемяшонак, доктар гістарычных навук

З ДЫРЭКТЫВЫ РЭЙХСФЮРЭРА СС І ПАЛІЦЫІ ФОН Д. БАХА АФІЦЭРАМ І ПАЛІЦЫІ

1.XI.1943 г.

...С этого времени стараться захватить как можно больше пленных. На основании указания ОКВ приказывается всех лиц, встречающихся в непосредственной близости к районам военных действий, рассматривать как пленных. Их нельзя обвинить в ведении военных действий, но можно рассматривать как пособников банд партизан.

Зараженные бандами партизан районы объявить районами военных действий и эвакуировать. Всех трудоспособных мужчин этих районов в возрасте 16—55 лет считать военнопленными и сразу же отправлять в рейх. Всех мужчин моложе 16 и старше 55 лет и всех работоспособных женщин отправлять в приемные лагеря, а оттуда кратчайшим путем в рейх. Все оставшееся население, особенно женщины и дети, выселяются и используются на полезных работах.

Пераклад з нямецкай Г. Г. Бялькевіча

НАРБ, ф. 845, воп. 1, спр. 206, л. 12.

З РАСПАРАДЖЭННЯ ГЕНЕРАЛЬНАГА КАМІСАРА БЕЛАРУСІ КУБЭ І НАЧАЛЬНІКА СС І ПАЛІЦЫІ ГЕНЕРАЛЬНАЙ АКРУГІ БЕЛАРУСІ ЦЭНЭРА

1. Забараняецца падтрымліваць бальшавіцкія банды, іншых хаўруснікаў і асоб, якія да іх належаць...

2. Кожны абавязаны ў выпадку з'яўлення бальшавіцкіх бандаў, іхных памагатых ці падазроных асоб ... безадкладна заявіць бліжэйшай нямецкай установе... За памыснае супрацоўніцтва будуць выдавацца грашовыя ўзнагароды, а таксама гарэлка, папяросы і махорка. Сяляне, якія асабліва адзначацца ў змаганні з бальшавіцкімі бандамі, атрымаюць як узнагароду сялянскую гаспадарку.

3. Усякае быццё на вуліцы, пляцах, сенажацях, палях і ў лясах сурова забараняецца. Забароненым часам наогул з'яўляецца час ад 21 да 5 гадзін, на вёсках ад 21 да 4 гадзін і ў Мінску ад 22 да 5 гадзін...

4. Усякае перасяленне і змена месца жыхарства, а таксама язда ў якасці падарожнікаў на аўто і фурманках без дазволу нямецкіх улад забараняецца...

5. Усякі збор людзей як пад адкрытым небам, так і ў будынках забараняецца...

6. Падазроныя асобы могуць быць паліцэйскімі ўладамі затрыманыя. Яны павінны ў гэтым выпадку адразу падняць ўгару рукі. Пры непаслухмянасці будзе ўжыта зброя... Да злачынных элементаў будуць ужывацца самыя суровыя пакаранні, у дадзеным выпадку — аж да кары смерцю праз расстрэл.

Вышэйпададзеныя распараджэнні ўваходзяць у сілу безадкладна.

Мінск, 1 лістапада 1942 г. Подпісы

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 335, лл. 2—4.

З АБ'ЯВЫ АБ НАКІРАВАННІ НА РАБОТУ Ў ГЕРМАНІЮ

...Кроме уже признанных на работу лиц 1925 года рождения, обязаны также выполнять трудовую повинность в Германии и лица 1926 года рождения. Исключение и впредь составляют только лица, поступившие добровольцами в РОА и освободительные отряды или в отряды службы порядка.

8 августа 1943 г. Главнокомандующий

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 335, л. 16.

СА СПРАВАЗДАЧ АБ ДЗЕЙНАСЦІ 723-й ГРУПЫ ГФП

(тайнай палявой паліцыі)

...Комендантом стн. Шклов доставлены в группы ГФП русские Павлючук Александр, Контратский Иосиф, Юженков Павел за вскрытие вагона с мукой для вермахта. Расстреляны 11.02.1941 г.

Са справаздачы за студзень 1942 г.: 12.01.1942 г. вблизи Шклова, удалось захватить партизанскую банду в составе: Иван Дудков, 1918 г. рождения, уроженец д. Уланово; Павел Зоргин, 1923 г. рождения, уроженец д. Вышково; Алексей Николаев, 1924 г. рождения, уроженец д. Уланово; Андрей Шнаков, 1909 г. рождения, уроженец д. Полыковичи; Роман Иванов, 1918 г. рождения, уроженец д. Вышково... Банда уже длительное время действовала в этом районе. На ее счету убийство полицейского городской полиции Шклова, поджог колхозной конюшни и др. Все они расстреляны.

... 4.01.1942 г. расстрелян за принадлежность к банде Иван Бардулов, 1918 г. рождения, уроженец и житель д. Заречье. Во время обыска в его доме была обнаружена укороченная партизанская винтовка с патронами и ручная граната.

Са справаздачы за сакавік 1942 г.: В д. Ордать было выяснено, что проживающие там красноармейцы в последнее время занимаются активной антинемецкой пропагандой, будоражат население, угрожают ему скорым возвращением Красной Армии и уничтожением всех пронемецки настроенных лиц. В ходе проведенного расследования были выявлены следующие бывшие красноармейцы: Дмитрий Иванов, 1895 г. рождения, уроженец Москвы; Валентин Зверев, 1913 г. рождения, житель Москвы; Гавалов Эпштейн, 1916 г. рождения, уроженец и житель д. Ордать, еврей.

На допросах они были изобличены в антинемецкой пропаганде и разоблачены как партизаны... Они были расстреляны.

У справаздачы за 26 сакавіка паведамлялася: «Рускія Вусаў Станіслаў з в. Дубраўкі каля Шклова, былы партыйны камісар са Шклова і немясцовы жыхар Еўдакімчык Васіль былі выкрыты як партызанскія памагатыя і расстраляны». Толькі за жнівень 1942 г. групай было «арыштавана 584 чал., з якіх расстраляна 353 чал.».

Са справаздачы за студзень 1943 г.: Русские полицейские службы порядка, переодетые в бандитов, направились в д. Рубеж, чтобы установить пофамильно бандитских связников. Их с радостью приняли Гузова Ольга и ее дочь Кулакова Анюта. Обе женщины охотно согласились оказывать всяческую поддержку «бандитам» и просили их уничтожить полицейских службы порядка в д. Толкачи. Они обещали узнать численность полицейских и их вооружение. Арестованные группой ГФП, они сначала все отрицали, но в конце концов вынуждены были сознаться. В ходе следствия установлено, что муж Гузовой и ее сын уже давно расстреляны как бандиты, а они сами до сих пор поддерживали связь с бандитами, снабжали их продовольствием, передавали им сведения и выполняли роль курьеров.

Обе женщины расстреляны.

Са справаздачы за люты 1943 г.: ...Районной полицией службы порядка были арестованы и доставлены в группу ГФП следующие лица: Киреев Сергей из д. Копысь, Паборцев Егор Иванович из д. Александрия, Денисенко Константин Иванович из д. Мошники, Шараев Демьян Данилович из д. Копысь, Чариков Василий Иванович из д. Копысь, Башков Семен Павлович из д. Мошники.

Они были изобличены и сознались в совершении нескольких грабительских нападений на различные деревни в Шкловском районе в середине прошлого года... Они были расстреляны.

...По подозрению в принадлежности к бандитской деятельности полицией службы порядка были арестованы и доставлены в группу ГФП следующие лица: Сорокин Михаил из д. Ярки, Игнатенко Григорий из д. Копысь, Гречка Василий из д. Копысь.

Перечисленные лица несколько месяцев находились в банде и участвовали в нападениях. С их слов, они были принудительно мобилизованы в банду. Однако предоставившиеся им ранее возможности для побега не использовали, а бежали только тогда, когда банда была атакована. Во время ареста и обыска в квартире Игнатенко был обнаружен спрятанный пистолет.

Указанные лица были расстреляны.

Са справаздачы за сакавік 1943 г.: ...В группу ГФП был доставлен захваченный раненым бандит Воронов Николай. Он являлся бывшим служащим восточного батальона и в конце декабря вместе с двумя другими служащими батальона получил задание от лейтенанта Турбинова разведать расположение банды и договориться с ней о переходе к бандитам лейтенанта Турбинова с его людьми из восточного батальона.

Турбинов в последних числах января вместе с 20 служащими его роты восточного батальона и двумя противотанковыми орудиями сбежал из восточного батальона и присоединился к банде Смирнова (Селицкого). 12.02.1943 г. вся бригада должна была выступить в Лепель. Со слов Воронова, он и еще два бандита проспали время выступления бригады и не смогли присоединиться к ней. Трое суток они бродили по лесу и 26.02 были застигнуты восточным батальоном. В бою Воронов был ранен и захвачен в плен. Двум другим бандитам удалось уйти.

Воронов был расстрелян.

...Периферийной командой Могилева арестованы Сивакова Юлиана, Озилина Альма по подозрению в вербовке в банды служащих местных формирований и обеспечении их фальшивыми документами. В ходе следствия подтвердилось, что обвиняемые действительно имели разговор на эту тему с тремя служащими украинского батальона. Паспорта для них должен был изготовить бывший начальник паспортного стола в Шклове Петренко Алексей, который имел для этой цели чистые бланки. Все трое настойчиво и до последнего момента отрицали обвинение, в особенности свою связь с бандитами, однако все они были изобличены и расстреляны.

В периферийную команду ГФП в Шклове был доставлен захваченный во время нападения на д. Скубиловку, 12 км юго-западней Шклова, в ночь на 1.03.1943 г. бандит Вильчик Никита. Последний был захвачен на санной упряжке и при себе имел 2 гранаты, 1 русскую винтовку с 50 патронами и пистолет с 25 патронами, а также маскировочный халат... Вильчик был передан 709-й группе ГФП.

7.03.1943 г. из д. Староселье к бандитам бежало 15 служащих 286-го кавалерийского эскадрона. В этой связи была арестована русская Миронова Галина, которая несмотря на отрицание своей вины была изобличена в том, что являлась посредницей между бежавшими украинцами — кавалеристами и бандитами, а также в том, что длительное время выполняла роль курьера бандитов.

Она была расстреляна.

...Периферийной командой ГФП в Шклове были арестованы Антошкевич Евгения Денисовна, Шариков Федор Иванович и Кудьянова Любовь Федоровна, жители д. Рацево. Все они были изобличены в том, что систематически поддерживали связь с бандитами, снабжали их различными сведениями, предоставляли им укрытие, в особенности дом Антошкевич Е. Д. (мать бандитского командира Денисова) служил местом встреч и пребывания бандитов из окрестностей, а также проведения собраний...

Все арестованные расстреляны.

Са справаздачы за красавік 1943 г.: ...В группу ГФП поступило сообщение, что 13.04.1943 г. после зверской расправы над начальником полиции в д. Черноручье Якушевым, которая была учинена полицейским Линдаренко, главарем и подстрекателем к бунту, вся полицейская служба порядка в количестве 38 человек перешла к бандитам.

В последующие дни бежавшие полицейские постепенно добровольно начали возвращаться обратно и, кроме 8 человек, все явились или на свой опорный пункт или же в опорный пункт д. Толкачи, а также Шклов. Остальные 8 бежавших полицейских во время операции против партизан были застигнуты в лесу возле д. Шахово. Пятеро из них были арестованы, а полицейский Пантелюшин убит при бегстве. Бывшим полицейским Линдаренко и Слесаренко удалось бежать.

...Установлено, что Линдаренко после убийства начальника полиции вместе со своим соучастником Пантелюшиным, угрожая пистолетом, разоружил указанных выше полицейских службы порядка и во главе их выступил в болотистую местность возле д. Березовки. В конце концов большинство полицейских бежали обратно, остались только Линдаренко со своими сообщниками, из которых в указанной выше операции были арестованы: 1. Николай Сесульчик, 2. Николай Ралько, 3. Иван Микалуцкий, 4. Георгий Савельев (Завельев), 5. Петр Ус.

Указанные под цифрами 2, 3, 5 русские принимали участие в убийстве старосты д. Рагозна. Сесульчик и Савельев были близкими друзьями Линдаренко и уже давно были в курсе его плана вместе с полицейскими опорного пункта перейти к бандитам... Все пятеро были расстреляны.

Са справаздачы за жнівень 1943 г.: ...На основании показаний бандитского перебежчика периферийной командой ГФП в Шклове был арестован бургомистр д. Слижи Роганов.

В ходе следствия было установлено, что он поддерживал связь с начальником бандитской разведки и систематически передавал этой банде различные сведения, а также оказывал банде всевозможную помощь. Его жена уже давно находится в этом бандитском лагере.

Роганов при попытке к бегству был расстрелян.

Са справаздачы за верасень 1943 г.: ...В группу ГФП поступило сообщение, что в р-не д. Никитичи появилась банда грабителей, маскирующаяся днем под безобидных крестьян. По подозрению в Шклове было арестовано 20 человек. Из них трое: Терещенко Владимир, Баранов Павел и Стариков Михаил — были разоблачены как участники указанной банды и расстреляны.

...Команда ГВП секретариата в Шклове при въезде в д. Уланово для ареста бежавшего полицейского службы порядка натолкнулась на 2 вооруженных бандитов. В ходе перестрелки они были убиты. Ими оказались бывший полицейский Галецкий Николай, бежавший к бандитам, и бандитка Сидлерова Валентина. Возле трупов были захвачены автомат, 1 пистолет, 1 карабин, 1 ручная граната, 1 лимонка и 100 штук патронов.

Пераклад з нямецкай Г. Г. Бялькевіча

НАРБ, ф. 4683, воп. 1, 3.

Падрыхтаваў *Г. Напрэеў*

Перевод с немецкого Г. Г. Белькевича

З ДАКЛАДА МАГІЛЁЎСКАЙ АБЛАСНОЙ КАМІСІІ АБ МАСАВЫМ ВЫНІШЧЭННІ МІРНАГА НАСЕЛЬНІЦТВА ГІТЛЕРАЎСКІМІ ЗАХОПНІКАМІ, РАЗГРАБЛЕННІ І ЗНІШЧЭННІ ІМІ НАРОДНАГА ЗДАБЫТКУ І АСАБІСТАЙ МАЁМАСЦІ САВЕЦКІХ ГРАМАДЗЯН НА ТЭРЫТОРЫІ ВОБЛАСЦІ ЎЎ 1941-1944 гг.

Не раней 27 чэрвеня 1944 г.

...В 1941 г. в сентябре в Шклове фашисты согнали до 300 чел., погнали их к противотанковому рву у д. Заречье и произвели массовый расстрел. Заставили самих несчастных людей ложиться в противотанковый ров, после чего их расстреливали. Часть людей осталось живыми и ранеными, и их вместе с мертвыми засыпали землей. Двое суток шевелилась земля на этом месте.

Очевидцы рассказывают и о других фактах зверств немецко-фашистских захватчиков. В июле 1943 г. в д. Великие Лозицы Шкловского района прибыл немецкий карательный отряд с целью насильственного угона в немецкое рабство молодежи из этой деревни. 17 молодых девушек убежали из деревни и спрятались в пещере. Немцы обнаружили девушек и предложили им выйти из пещеры, но девушки предпочли умереть на родной земле и выйти из пещеры отказались. Тогда немецкие изверги забросали убежище девушек гранатами, начиненными отравляющими веществами, где и погибли 17 советских девушек...

НАРБ, ф. 845, воп. 1, спр. 56, лл. 145, 192.

* * *

...22 чэрвеня 1942 г. карны атрад гітлераўцаў акружыў вёску Смятанічы Таўкачоўскага сельсавета. Старыя, жанчыны і дзеці былі сагнаны ў дом і хлеў. Будынкі немцы падпёрлі і запалілі іх. Шмат дзяцей схавалася ў агародах. Немцы знаходзілі іх і жывымі кідалі ў агонь.

«Чырвоны барацьбіт». 1945. 22 сакавіка.

З АКТА АБ ЗЛАЧЫНСТВАХ НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ ЗАХОПНІКАЎ У в. МАЛАЯ ЛАЗІЦА 26 ЧЭРВЕНЯ 1944 г.

Мы, нижеподписавшиеся колхозники колхоза «Новое житье» с. Малая Лозица: Луженков Петр Алексеевич (71 г.), Галинский Яков Сергеевич (63 г.), Павлович Андрей Иванович (61 г.), Галинская Агафья Федоровна (60 г.), майор Власов и капитан Лайтер — составили настоящий акт о следующем:

...Немецкие бандиты отравили 25 колхозников, среди них много женщин и детей в д. Б. Лозицы Шкловского района.

Сожгли д. Сметаничи Шкловского района (100 домов), в которых сгорело 85 колхозников.

В Шкловском и Могилевском районах расстреляли больше 1000 колхозников.

В чем и составлен настоящий акт.

П. А. Луженков, Я. С. Галинский, А. И. Павлович, А. Ф. Галинская, майор А. Власов и капитан И. Лайтер.

ЦАМА РФ, ф. 1140, т. 1, спр. 212, л. 62; «Сталинец». 1944. № 88.

З успамінаў А. Паўлючэнкі — сведкі знішчэння аднавяскоўцаў

У лёсе кожнага народа, кожнага чалавека вайна, акрамя агульнай для ўсіх бяды, пакідае яшчэ сваю адметную злавесную адзнаку. Не з'яўляецца выключэннем з гэтага і мой асабісты лёс, і лёс маёй роднай в. Дзіўнава. Пра некаторыя трагічныя падзеі часоў акупацыі лічу сваім абавязкам расказаць чытачам кнігі «Памяць», тым больш, што жывых сведак засталося мала.

Дык вось 11 ліпеня 1941 года мы, вяскоўцы, каго не мабілізавалі ў армію, нагляделі шэрую хмару пылу, які падняўся над палявой дарогай у раёне в. Гарадзішча. Як высветлілася, гэта нямецкае вайсковае падраздзяленне звярнула з шашы Орша — Магілёў і рушыла ў напрамку Горак. Наша вёска, апынуўшыся непадалёку, застыла ў трывожнай невядомасці...

Праз два дні варожая артылерыя з-за лесу зрабіла кароткі абстрэл уяўных акопаў (а гэта была меліярацыйная канава) і праз вёску праехалі дзве бронемашыны і чатыры ці пяць матацыклаў з нямецкімі салдатамі. Мой бацька, Ціт Іванавіч, паслаў маю маці, Анастасію Іосіфаўну, у Чарапоўскі лес — там была наша вайсковая часць, каб напярэдзіць чырвонаармейцаў. Праз некаторы час яны з'явіліся ў вёсцы і наладзілі засаду. Старшы лейтэнант, які камандаваў аперацыяй, арганізаваў справу як мае быць. Як калі варожыя салдаты вярталіся, напэўна з разведкі, з імі пакваталіся стралкі засады. Бронемашыны і два матацыклы былі спалены, забіты чатыры салдаты. Уцалелыя, на двух матацыклах, паспелі ўцячы.

Наступныя два дні зноў было трывожнае зацішша — ні нашых, ні немцаў... На досвітку 15 ліпеня ў вёсцы пачуліся стрэлы — быў забіты стары Хальцаў Фама Захаравіч. Гэта ў Дзіўнава ўцягвалася нямецкая калона. На грузавіках, матацыклах, конных павозках у суправаджэнні бронемашын. Прыкладна праз дзве гадзіны ў цэнтры вёскі, якраз насупраць нашай хаты, пры пераездзе цераз канаву, застыла легкавушка. Немцы пачалі корпацца ў маторы. У гэты час усё з таго ж Чарапоўскага лесу паявіліся чырвонаармейцы. Чатыры заваёўнікі засталіся ляжаць, дзе іх напаткала смерць. Ахвяр з боку чырвонаармейцаў не было.

Зноў наступіла трывожнае чаканне... 18 ліпеня, раніцай, па загаду старшыні калгаса Архіпа Салапаева, трупы немцаў пахавалі ў агульнай магіле на ўзбочыне вясковых могілак. А недзе каля адзінаццатай гадзіны дня мясцовыя назіральнікі апавясцілі, што з боку в. Чамаданы ў напрамку Дзіўнава рушыцца калона немцаў. Неўзабаве ланцугом яны акружылі вёску. Запылалі сялянскія хаты і гаспадарчыя пабудовы, распачалася страляніна. Усіх жыхароў — старых, жанчын, дзяцей і падлеткаў — выганялі з хат, прымітыўных зямлянак-бамбасховішчаў і пад канвоем накіроўвалі ў канец вёскі. Там, на скрыжаванні вуліц, дзе калісьці стаяла карчма, ад агульнай масы аддзялялі ў асобную групу больш здаровых мужчын і падлеткаў. Туды трапіў і я. Калі набралася 16 чалавек, пад узмоцненай вартай нас пагналі за межы вёскі. Калі міналі могілкі, павярнулі туды. Нам загадалі сесці на ўскрайку, якраз насупраць нямецкай магілы. Траім выдалі па лапаце і загадалі адкапаць пакойнікаў. Пакуль раскопвалі магілу, да нашай

групы прывялі яшчэ дваіх мужчын. Такім чынам нас набралася 18 чалавек. Некалькі салдат і афіцэраў справілі над выкапанымі з магілы нейкі цырыманіял, фатаграфавалі іх і самі фатаграфаваліся, а нас прымусілі капаць новую яму. Стала зразумела, што гэта будзе наша вечнае прытулішча. Пры гэтым перакладчык з гневам сказаў, што «вандалам» (гэта значыць нам) «не будзе літасці за смерць і здзекі над нямецкімі салдатамі-вызваленцамі». Надзеі на нейкі цуд заставалася ўсё меней і меней. Каб ратавацца бегствам не магло быць і думкі. Шанс на выратаванне — прасіць ворага пашкадаваць нас, не расстрэльваць. Амаль кожны выказваў сваю просьбу. Напрыклад, Павел Салапаеў, Павел Якіменка і я спасылаліся на сваё малалецтва — нам ледзь-ледзь споўнілася па шаснаццаць гадоў. Нехта паказваў лістоўкі, у якіх немцы абяцалі ўсе даброты таму, хто прад'явіць іх... Але ніхто не прасіў сабе паратунку...

Праз нейкі час перакладчык (ён меў афіцэрскі чын) звярнуўся з нейкім зваротам да іншага афіцэра, відаць вышэйшага звання, і паказаў на нашы постаці, а затым загадаў выйсці з агульнай групы шасцярым — нам, траім малалеткам, сямейнай пары са Шклова і аднаму бежанцу з Магілёва. Сказана было нам тут жа на могілках назбіраць кветак, каб ускласці на магілу нямецкіх салдат, якіх зноў закапвалі. Мы выканалі распараджэнне. Нашым вяскоўцам загадалі стаць непадалёк ад свежавыкапанай ямы. Выбухнуў нейкі нечалавечы ці то стон, ці то крык. Грымнуў залп. Стралялі амаль ва ўпор. Як падкошаныя ўсе дванаццаць зваліліся, хто на спіну, хто на бок. Тут жа кожнаму паслалі па кулі. Стралялі яшчэ і яшчэ па кожным, у каго цяплілася жыццё. Я добра запомніў, як цяжка паміраў Павел Кавалёў — яму дасталася пяць куль...

Нам загадалі пахаваць расстраляных. Амаль у бяспамяцтве пачалі зносіць і ўкладваць у яму акрываўленыя целы сваіх таварышаў. Паклалі па чатыры ў рад, адзін на аднаго ў тры рады. Закрылі забітых скошанай канюшынай, засыпалі зямлёй.

...У 1969 годзе, калі на брацкай магіле ставілі помнік, напісалі імёны семярых: Васьковіч Аляксей П., Васьковіч Віктар М., Кавалёў Павел С., Салапаеў Архіп А., Ушакоў Міхаіл С., Чэлачаў Ягор М., Шынкароў Фядос Г. На жаль, траіх так і не ўспомнілі, відаць, ад іх роду ў вёсцы ці ў блізкіх мясцінах нікога не засталося. А яшчэ ў гэтай магіле аказалася двое невядомых салдат. Іх узялі ў палон дзесьці на шляху да нашай вёскі. Па знешнім абліччы верагодна гэта былі казахі ці ўзбекі. Яны былі раздзетыя да бялізны, босыя і за ўвесь час да расстрэлу не вымавілі ніводнага слова.

Такім крывава-ахвярным стаў першы дзень акупацыі маёй роднай вёскі Дзіўнава.

Яшчэ адна крывавая трагедыя разыгралася ў вёсцы пад самы канец акупацыі. 9 мая 1944 года група партызан днём пераходзіла лясную дарогу паміж вёскамі Саськаўка і Дзіўнава. У гэты ж самы час з Фашчаўкі у Займішча, дзе стаялі невялікія варожыя гарнізоны, на дзвюх падводах па гэтай жа дарозе ехалі немцы. І так было лёсам накавана, каб яны сустрэліся, што называецца тварам у твар. Партызаны былі насцярожаныя і заўважылі немцаў першымі. З засады адкрылі агонь і забілі чатырох ворагаў. Некалькім удалося выратавацца. Партызаны сабралі трафеі і пайшлі сваім маршрутам. А немцы тым жа надвячоркам правялі карную экспедыцыю. У Дзіўнаве і Саськаўцы сабралі 11 старых і аднаго падлетка і ўсіх расстралялі. Саманму старэйшаму з расстраляных, майму дзеду па маці з вёскі Саськаўка Сякацкаму Іосіфу Рыгоравічу, ішоў 84-ы год, саманму малодшаму хлопчыку з Дзіўнава, Салапаеву Сярожу, не споўнілася і 14. Астатнім было далёка за 60. На заву імёны расстраляных у гэты дзень усіх дзіўнаўскіх дзядоў: Кавалёў Васіль (дзед Маргай), Гаранкоў Пракоп, Жураў Ціхан, Жураў Мікіта (дзед Цар), Васьковіч Аўхім, Хальцаў Фама. Няхай прабачаць мяне саськаўцы, іх імёнаў, на жаль, не ведаю. Перш чым пакінуць месца расправы, немцы замініравалі некалькі трупаў. Калі родныя забіралі нябожчыкаў, каб пахаваць, адна міна ўзарвалася і пакалечыла жанчыну.

Помняцца і іншыя крывавыя сляды акупацыйнага ліхалецця. Аднойчы дзед «Макаравіч» (Аляксандраў Васіль Макаравіч) — найцікавейшы ў сваіх нестандартных паводзінах чалавек — вяртаўся з гасцей, вядома ж на лёгкім падпітку. І трэба яму на тое ліха спыніцца ля рэшткаў даўно спаленай нямецкай аўтамашыны. Адкуль ні вазьміся з лесу на дарогу выехала некалькі верхавых немцаў. Не паспеў наш дзед ачаломецца, як адзін з коннікаў прыцэліўся ў яго з карабіна: «Бах!» — няма «Макаравіча».

І яшчэ... Дзесьці на пачатку зімы 1943—1944 гадоў, калі фронт спыніўся на раць Проня, акрамя звыклых партызан па начах сталі наведвацца невядомыя людзі, узброеныя аўтаматамі, у новых армейскіх кажухах. Былі

гэта ці то разведчыкі, ці чырвонаармейцы-дэсантнікі. Недзе ў лясной мярэчы ў трохвугольніку вёсак Дзіўнава — Чарапы — Саськаўка яны змайстравалі будан, у ім і жылі. Пра гэту стаянку ведалі многія, але адзін хлопец, Паўлючэнка Фёдар Васільевіч, які пасля акружэння прабіраўся ў сваю вёску, наладзіў з імі сувязь. Ды, як хадзілі чуткі, нейкаму нядобраму чалавеку расказаў пра сваю «вандроўку», а той давёў да вушэй немцаў. Развязка наступіла хутка. Немцы злавілі Фёдара і прымусілі яго весці іх у лес. Каб выратаваць сям'ю, а дома былі маці, маладая жонка і брат-падлетак, Фёдар павёў ворагаў у лес па сваіх слядах, выразна бачных на снезе. Не даходзячы колькі сотняў метраў да будана, ён, пятляючы паміж дрэў, кінуўся наўцёкі. Немцы распачалі страляніну, забілі Фёдара, але выдалі сябе. Чырвонаармейцы-разведчыкі паспелі пакінуць стаянку, знікнуць з гэтага месца. Так наш вясковец-патрыёт выратаваў жыцці баявых малазнаёмых таварышаў.

Апошняя трагедыя з крывавым канцом разыгралася роўна за два тыдні да вызвалення — 12 чэрвеня 1944 года. Пасля прарыву апошняй блакады горацкіх лясоў некаторыя партызанскія групы перабраліся ў нашы мясціны. Аднойчы, пераходзячы з аднаго ляснога масіву ў іншы, партызаны пакінулі добра бачны след на чэрвеньскай расе. Гэта прыкмета і паслужыла немцам арыенцірам для праследавання. След вёў міма хутара Хальцава Аксёна Фаміча і губляўся ў лесе. Немцы ў лес не сунуліся, а ўсю сваю звярыную лютасць вымесцілі на сям'і мірнага хутараніна. На парозе хаты застрэлілі гаспадыню Елізавету з паўтарамесячным немаўляткам на руках, а затым падпалілі пабудовы. У схованцы ад дыму задыхнуўся сам гаспадар Аксён Фаміч, 1903 года нараджэння, і два сыны.

...За тры гады акупацыі дзіўнаўцы перажылі цяжкія выпрабаванні. На вайну з 128 двароў пайшлі больш як 150 воінаў, а вярнулася ледзь 30 параненых, скалечаных, хворых. Астатнія — хто «загінуў на фронце», хто «прапаў без вестак», хто «не прыйшоў з вайны». У самой вёсцы немцы забілі ці спалілі 26 мужчын, старых, дзяцей. Кожная сям'я панесла незваротныя чалавечыя і матэрыяльныя ахвяры. Вайна забрала пяць братоў Салапаевых — Архіпа, Аўхіма, Івана, Паўла і Сярожу, чатырох братоў Зязюліных — Якава, Івана, Захара і Рамана, траіх братоў Якіменкаў — Мяфодзія, Петрака і Аўрама. Гэты паімённы спіс не мае канца...

Прыход 26 чэрвеня 1944 года Савецкай Арміі быў сустрэты як цудадзейная ява, як выратавальная сіла, як збавенне ад пастаяннага жаху, як вяртанне кожнага ўцалелага да свайго натуральнага чалавечага аблічча, чалавечай вартасці і каштоўнасці. З гэтым пачуццём і цяпер жыве кожны, каму давялося прайсці праз трохгадовае пекла акупацыі.

Я ўдзячны свайму маладзейшаму таварышу-аднавяскоўцу Хальцаву Івану Аксёнавічу за тое, што ён дапамог мне ўзнавіць у памяці і абнародаваць у гэтым допісе некаторыя падзеі, факты, даты, імёны. Няхай не сатрэцца ў гадах стужка чалавечай памяці ні пра добрае, ні пра благое...

А. Паўлючэнка

З успамінаў В. І. Мільто — вязня канцлагера

Валянцін Іванавіч Мільто — адзін з тых, у каго дзяцінствам была вайна, а дзіцячым садам — канцлагер. Друкуем яго успамін як жывога сведкі таго жудаснага і бесчалавечнага, што прынесла нашаму народу фашысцкая акупацыя.

«...У лістападзе 1943 г., — расказвае ён, — маіх маці, Антаніну Яфімаўну, састарэлага дзядулю Яфіма, шасцігадовага брата Эдуарда, мяне — чатырохгадовага хлапчука, некалькіх аднавяскоўцаў Тамару Рыбакову, Віктара Акулава заваёўнікі забралі з бацькоўскіх хат, пагрузілі ў вагон з нарамі і павезлі аж ва Усходнюю Прусію. Больш года жылі ў нейкім фанерным бараку. Маці ганялі на ўзвядзенне ўмацаванняў, а дзядулю з іншымі мужчынамі — працаваць на цагельны завод. Мы, дзеці, мерзлі ў чаканні той бурды, што была для нас адзінай ежай. Памятаю, увесь час хацелася есці. Не забудзецца яшчэ, як з братам залезлі пад аўтамабіль, а мяне раз'юшаны гітлеравец кінуў у пясок, нацэліўся застрэліць. Яго руку адвёў другі немец, відаць, з добрай душой.

Памятаю, трымаючы мяне на руках, маці паказвала на вогненныя стрэлы «кацюш», што ляцелі ў бок умацаванняў пад г. Хайсбергам (там знаходзіўся і канцлагер). Савецкія салдаты пачаставалі мёдам — боскім падарункам для нас. На конях (на тры сям'і падвода) дабіраліся да Мінска, адтуль ужо на цягніку ў Шклоў. Дом быў разбіты, уладкаваліся ў дзядзькі... Нямецкі «дзетсадзік» доўга вылазіў бокам: некалькі разоў хварэў на запаленне лёгкіх. Прыйшла пахавальная на бацьку-франтавіка. Але нічога, выжылі, адбудаваліся, сталі на ногі...»

Валянцін Іванавіч Мільто, ужо дарослым, працаваў токарам, завочна закончыў вучобу ў Магілёўскім палітэхнікуме і ў Горацкай сельгасакадэміі. А пасля былы вязень канцлагера стаў начальнікам раённай інспекцыі па экалогіі.

Запісаў *У. Паўлаў*

Народ не пакарыўся

Фронт у тыле ворага. Жорсткі акупацыйны рэжым не зламаў волю і мужнасць большасці савецкіх людзей. Яны сталі падымацца на справядлівую, свяшчэнную вайну супраць фашысцкіх захопнікаў. Вялікую ролю ў гэтым адыграла шырока разгорнутая арганізацыйна-мабілізацыйная і прапагандысцкая работа, што пачалася адразу ж пасля выступлення па радыё 22 чэрвеня нам. старшыні Саўнаркома і наркома замежных спраў В. М. Молатава. У звароце да народа ўтрымліваўся заклік да з'яднання, арганізаванасці ў барацьбе з ворагам. Ставілася задача пры вымушаным адыходзе часцей Чырвонай Арміі не пакідаць акупантам хлеба, жывёлы, паліва, ніякіх каштоўнасцей; арганізоўваць партызанскія атрады і дыверсійныя групы, умацоўваць веру ў перамогу над фашысцкай Германіяй.

У той жа дзень ЦК КП(б)Б прыняў пастанову «Аб задачах і мерапрыемствах у сувязі з выступленнем па радыё намесніка старшыні СНК СССР Молатава В. М.», у якой гаварылася: «...Созвать в Минске и в других областных городах партийные активы для мобилизации партийных организаций на разрешение задач, вытекающих из военной обстановки. На Минском партийном активе (созвать на 3 часа дня) выступление поручить тов. Пономаренко.

На всех предприятиях, в колхозах, совхозах, учреждениях провести митинги.

Обязать все обкомы, горкомы и райкомы, советские, комсомольские и профсоюзные организации принять меры к организованному переводу работы промышленности и транспорта на нужды Красной Армии».

НАРБ, ф. 4, воп. 33, спр. 1, л. 1.

Праграмным дакументам для партыйных і савецкіх органаў, для народа з'явіліся Дырэктывы СНК СССР і ЦК ВКП(б) ад 29.06.1941 г. партыйным і савецкім арганізацыям прыфрантавых абласцей. Патрабавалавася:

...4) При вынужденном отходе частей Красной Армии угонять подвижной железнодорожный состав, не оставлять врагу ни одного паровоза, ни одного вагона, не оставлять противнику ни килограмма хлеба, ни литра горючего. Колхозники должны угонять скот, хлеб сдавать под сохранность государственным органам для вывозки его в тыловые районы. Все ценное имущество, в том числе цветные металлы, хлеб и горючее, которое не может быть вывезено, должно, безусловно, уничтожаться.

5) В занятых врагом районах создавать партизанские отряды и диверсионные группы для борьбы с частями вражеской армии, для разжигания партизанской войны всюду и везде, для взрыва мостов, дорог, порчи телефонной и телеграфной связи, поджога складов. В захваченных районах создавать невыносимые условия для врага и всех его пособников, преследовать и уничтожать их на каждом шагу, срывать все их мероприятия.

Всенародное партизанское движение в Белоруссии в годы Великой Отечественной войны. С. 50—51.

З ДЫРЭКТЫВЫ ЦК КП(б)Б АД 1.07.1941 г. ПАРТЫЙНЫМ, САВЕЦКІМ І КАМСАМОЛЬСКІМ АРГАНІЗАЦЫЯМ ПА РАЗГОРТВАННІ ПАРТЫЗАНСКАЙ ВАЙНЫ Ў ТЫЛЕ ВОРАГА

... 2. Все местности Белоруссии, занятые врагом, должны немедленно покрыться густой сетью партизанских отрядов, ведущих непрерывную ожесточенную борьбу на уничтожение врага.

3. В районах и селах создаются подпольные партийные и комсомольские ячейки, главная задача которых — мобилизация народа на беспощадную расправу с врагом. Для

этой цели все коммунисты и комсомольцы, способные носить оружие, остаются на территории, занятой врагом.

4. Подпольные организации и партизанские отряды должны иметь явочные квартиры, адреса которых сообщить военному отделу ЦК. Эти явки помогут держать связь, объединять (подпольщиков) и направлять (им) директивы и помощь.

5. Твердо помнить, что партизанская борьба не имеет ничего общего с выжидательной пассивной тактикой. Она имеет боевой наступательный характер. Не надо ждать врага — надо его искать и уничтожать.

6. Задачи партизан: уничтожать всякую связь в тылу врага, взрывать и портить мосты, дороги, поджигать склады горючего и продовольствия, автомашины, самолеты, устраивать крушения поездов. Уничтожать врагов, не давать им покоя ни днем ни ночью. Убивать их всюду, где застигнешь, убивать чем попало: топором, косой, ломом, вилами, ножом. Объединить несколько партизанских отрядов, нападать неожиданно на отряды противника и уничтожать. Особенно важно напасть ночью на аэродромы, сжечь самолеты, перебить летчиков...

7. Нельзя ждать ни минуты, начинать действовать сейчас же, быстро и решительно.

Всенародное партизанское движение в Белоруссии в годы Великой Отечественной войны... С. 53—54.

БУКШТЫНАЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1903 г., беларус, член КПСС з 1928 г. Напярэдадні вайны працаваў у сакратарыяце старшыні СНК СССР. У ліпені 1941 г. стаў камандзірам узвода ў дывізіі народнага апалчэння Ленінскага раёна Масквы. З чэрвеня 1942 г. — камандзір аддзялення 277-га партызанскага атрада ў Магілёўскай вобл. Са жніўня 1942 па студзень 1943 г. быў камандзірам 5-га атрада ў партызанскай брыгадзе «Чэкіст», адначасова ў кастрычніку 1942 — сакавіку 1943 г. — камісар гэтай брыгады. З чэрвеня 1943 па май 1944 г. з'яўляўся сакратаром Шклоўскага падпольнага райкома КП(б)Б. У жніўні 1943 — маі 1944 г. уваходзіў у кіруючы склад Шклоўскай ваенна-аператыўнай групы. У маі 1944 г. адазваны ў распараджэнне Магілёўскага падпольнага абкома партыі. Узнагароджаны некалькімі ордэнамі і медалямі СССР.

У барацьбе за вызваленне роднай зямлі

З успамінаў Ф. І. Букштынава

Аднымі з першых у Шклоўскім раёне, хто стаў на барацьбу з гітлераўскімі акупантамі, былі такія беззаветныя патрыёты сваёй краіны, як Мікалай Шусцікаў, Уладзімір і Пётр Чарновы з в. Грыбачы, Любоў Крывельская і Зінаіда Платонава з в. Рыжкавічы, сёстры Хаўранковы з в. Ганцавічы, Кацярына Краўчанка з в. Дымава. Усе яны — выхаванцы камсамола, душой і сэрцам адданыя савецкай уладзе, бацькоўскай зямлі. Гэта яны ўжо ў першыя тыдні вайны, перапісваючы з аркуша на аркуш словы з прамовы І. В. Сталіна, з якой ён звярнуўся 3 ліпеня 1941 г. да савецкага народа, па начах расклейвалі іх на вуліцах райцэнтра і вёсак Шклоўшчыны.

У сілу неспрыяльных умоў, якія склаліся для савецкіх войск у пачатку вайны, на акупіраванай ворагам тэрыторыі апынуліся і многія чырвонаармейцы, камандзіры Чырвонай Арміі. Тут, у Магілёўскай вобласці, яны адразу ж уключыліся ў барацьбу з ворагам. У ліку іх быў і лейтэнант Іван Дзмітрыевіч Буланаў, якога шляхі адступлення прывялі ў в. Вышкава Шклоўскага раёна. Сумесна з мясцовымі жыхарамі Паўлам Хаткевічам, Канстанцінам Кітовым, Зояй Аладзевай і іншымі патрыётамі з Вышкава, Тройцы і Уланава Іван Дзмітрыевіч арганізоўвае групу, з якой вясной 1942 г. вырастае партызанскі атрад.

Такія ж патрыятычныя групы былі створаны ў вёсках Літоўск і Шчацінка. У іх арганізуючае ядро ўваходзілі старшы лейтэнант Рыгор Сямёнавіч Іваноў, Уладзімір Мікалаевіч Рабінін, Віктар Фёдаравіч Чысцякоў, настаўніца-камсамолка Марыя Каліст-ратаўна Венядзіктава. А ў суседніх вёсках Алькоўка і Бярозаўка Аршанскага раёна сфарміравалася група лейтэнанта Барыса Мікалаевіча Клюшнікава.

Ф. І. Букштынаў

Сярод партызан Шклоўскага раёна знаходзіліся і былыя супрацоўнікі райаддзела міліцыі. У гэтую групу, якой кіраваў Міхаіл Мікалаевіч Бараноўскі, уваходзілі Павел Аксёнавіч Красякоў, Міхаіл Мікалаевіч Іваноў, Сяргей Андрэевіч Пушылін, Леў Рыгоравіч Салавей і інш.

У атрадах ваявала нямала пагранічнікаў. Магчыма, гэтыя абставіны і навялі на думку ўпаўнаважанага ЦК Кампартыі Беларусі Івана Якаўлевіча Канькова, які ў той час быў на Шклоўшчыне, аб тым, што створанае аб'яднанне партызанскіх атрадаў павінна іменавацца не інакш як партызанская брыгада «Чэкіст».

Камандзірам брыгады стаў Герасім Аляксеевіч Кірпіч, камісарам — былы палітработнік аднаго з падраздзяленняў Чырвонай Арміі Фёдар Міхайлавіч Сядлецкі, а начальнікам штаба — Іван Дзмітрыевіч Буланаў. Агульны партыйны сход, які праходзіў у тыя дні, выбраў партбюро брыгады на чале з Георгіем Мікалаевічам Андрэевым.

З кожным днём павялічваўся прыток жадаючых стаць у рады народных мсціўцаў. Здзяйсняючы ўцёкі з варожага палону, былыя чырвонаармейцы шукалі дарогу да партызан. Так, пры дапамозе нашых сувязных Любы Крывельскай і Зіны Платонавай у брыгаду трапіла вялікая група ваеннапалонных, якім удалося вырвацца з-за калючага дроту лагера пасёлка Барань паблізу Оршы. А праз некаторы час у рады партызан улілося каля 30 чалавек з гарнізона, які стварылі фашысты з былых ваеннапалонных у вёсцы Дубраўка таго ж Аршанскага раёна. Іх прывяла наша разведчыца Паліна Войтава.

Ужо летам 1942 г. камандаванню брыгады давялося заняцца ўзбуйненнем сваіх падраздзяленняў. Былі створаны новыя атрады пад кіраўніцтвам Аляксандра Фёдаравіча Сімдзянкіна, Андрэя Сцяпанавіча Нікітчанкі, Івана Мікалаевіча Суворава і Аляксандра Іванавіча Шамарына.

Такім чынам, праз год з невялікім пасля пачатку вайны на тэрыторыі Шклоўскага раёна ўжо дзейнічала даволі буйная партызанская брыгада з васьмі атрадаў, кожны з якіх у сярэднім налічваў каля сотні байцоў. Акрамя таго, у жніўні брыгада выдзеліла са сваіх радоў ініцыятыўныя групы пад кіраўніцтвам М. М. Іванова і І. В. Кананыхіна, якія павінны былі разрасціся ў асобныя адзінкі і дзейнічаць на левабярэжнай частцы Шклоўскага раёна.

Рост партызанскіх радоў патрабаваў вялікай колькасці ўзбраення, якое неабходна было здабываць у баях з фашыстамі. Даволі значнае папаўненне партызанскага арсенала мы атрымалі пры разгроме варожага гарнізона і валасной управы ў вёсках Старое Брашчына і Старасялле, а таксама ў час дывер-сіі на чыгуначным перагоне Копысь — Шклоў, калі пад адхон пусцілі нямецкі эшалон. Неацэнную дапамогу тады партызанам аказала моладзь многіх населеных пунктаў. Так, камсамольцы з вёскі Мікалаеўка Андрэй Акулаў і Мікалай Шумейка, патрыёты з вёскі Бушлякі Кірыла Кутузаў і Аляксей Шусцікаў са сваімі таварышамі сабралі і даставілі ў атрады не адзін дзесятак вінтовак і аўтаматаў, не адну сотню патронаў.

З гэтай жа мэтай летам 1942 г. мы ажыццявілі аперацыю «Сенакос». У разгар уборкі лугоў на левабярэжжы Дняпра, дзе пры адступленні савецкія войскі вялі цяжкія абарончыя баі, паслалі спецыяльную пошукавую групу на чале з камуністам Іванам Самсонавічам Шчарбаковым. Сабраць некалькі дзесяткаў вінтовак і аўтаматаў аказалася лягчэй, чым пераправіць іх праз Дняпр у партызанскую зону. Выручыла кемлівасць. Займеўшы некалькі падвод, група Шчарбакова паклала свой цэнны груз на дно калёс, а зверху нагрузіла сена. Гэты абоз «касцоў» пераправіўся праз Днепр прама па шклоўскім мосце на вачах у фашыстаў. Камандзір групы І. С. Шчарбакоў за гэтую паспяхова праведзеную аперацыю быў узнагароджаны медалём «За баявыя заслугі».

У выніку партызанскіх налётаў вясной і летам 1942 г. на правабярэжнай частцы Шклоўскага і прылеглых да яго Бялыніцкага, Круглянскага і Талачынскага раёнаў, дзе дзейнічалі сумесна з нашымі атрады К. М. Белавусава, С. Г. Жуніна, М. І. Абрамава, Н. Д. Авяр'янава і іншыя, былі амаль паўсюдна разгромлены гітлераўскія гарнізоны. Фашысты ўтрымлівалі толькі раённыя цэнтры ды лічаныя найбольш буйныя населеныя пункты, абсталяваўшы там цытадэлі за дротавымі загародамі і земляны-мі валамі.

...Доўга заставацца такое становішча, вядома, не магло. З дня на дзень трэба было чакаць, што вораг абавязкова прыме якінебудзь контрмеры. І вось 20 ліпеня ў штаб брыгады паступілі звесткі, што фашысты

збіраюць сілы для карацельнай аперацыі ў зоне дзеяння нашых атрадаў. Для гэтага прыцягваліся падраздзяленні шклоўскага, аршанскага і магілёўскага гарнізонаў.

Ужо к вечару наступнага дня ў вв. Калінаўка, Карзуны і Уланава з'явіліся авангарды праціўніка, якія ішлі са Шклова. Праз гадзіны паўтары стала вядома, што частка фашысцкіх падраздзяленняў магілёўскага гарнізона, якая рухалася па дарозе Чарнаручча — Шчацінка — Тройца, павярнула на ўсход, заняла вв. Чыжоўку і Чырчын, спрабуючы ўдарыць у тыл атраду А. С. Нікітчанкі, які ўжо вёў бой каля Уланава. Веставыя атрада своечасова паведамілі пра небяспеку, і партызаны пад прыкрыццём цемнаты ўздоўж лясной рачулкі Бярозаўка за ноч выйшлі з небяспечнай зоны.

Раніцай 22 ліпеня ўсе нашы атрады сабраліся каля в. Дымава. Атрад А. Ф. Сімдзянкіна заняў абарону на ўскраіне Рацаўскага лесу каля Гвалтоўніка. Атрады А. С. Дзяніса-ва і Б. М. Клюшнікава выставілі ахоўныя заслоны на дарогах у нашу зону з Круглага і Талачына, а атрады Г. С. Іванова і Н. П. Кавалёва сумесна з прыбыўшымі сюды на золку партызанамі з атрада А. С. Нікітчанкі акапаліся на ўскрайку Рацаўскага лесу, разлічваючы, што праціўнік, які следаваў уздоўж рэчкі Бярозаўка, абавязкова павінен з'явіцца на дарозе Хацькова — Стараселле з наступленнем дня. Меркаванні спраўдзіліся. У 10 гадзін раніцы на полі каля даваеннага Дымаўскага дома інвалідаў з'явіліся фашысты магілёўскай групы, а неўзабаве да іх далучыліся і гітлераўцы, якія ішлі ад Стараселля.

Народныя мсціўцы ўдарылі па ворагу з усіх відаў зброі — мінамётаў, кулямётаў, вінтовак. Апынуўшыся пад агнём сярод чыстага поля, гітлераўцы не ведалі, куды дзявацца. Адзін з іх, кінуўшы зброю, пабег да ўскрайку лесу, адкуль партызаны вялі агонь.

— Іх бін дэмакрат!.. Іх віль лебен!..* Не страляйт! — закрычаў ён яшчэ здалёку.

Але дабегчы да лесу яму не ўдалося: упаў, скошаны куляй, насланай услед кімсьці з паспеўшых залегчы фашыстаў.

— Гады! Свайго ўхлопалі, — працадзіў скрозь зубы наш аўтаматчык Мікалай Мільто.

...Бой закончыўся перамогай партызан. Толькі горстцы фашыстаў удалося дабегчы да аўтамашын і спешна ўцячы ў бок Чарнаручча. Партызаны падабралі на месцы бою багатыя трафеі і адышлі ў глыб Рацаўскага лесу.

...Летам 1942 г. у штабе начальніка тылу групы нямецка-фашысцкіх армій «Цэнтр» дэталёва распрацавалі план карнай аперацыі пад кодавай назвай «Сава». Яна пачалася ў першых числах верасня. Тылавым фашысцкім войскам дадалі некалькі палявых часцей, якія накіроўваліся на фронт, і авіяцыю. Гітлераўцы паставілі даволі пэўную мэту: акружыць партызанскую брыгаду «Чэкіст» і поўнасцю знішчыць яе.

Цаной немалых намаганняў нам усё ж удалося вырвацца з варожага кольца і, зрабіўшы шматдзённы марш, перайсці ў Віцебскую вобласць**. Амаль на паўгода Лепельскі, Чашніцкі раёны Віцебскай і часткова Халопеніцкі раён Мінскай вобласці сталі зонай дзеяння нашай брыгады, і толькі 11 красавіка 1943 г., выконваючы загад БШПД, мы вярнуліся ў Шклоўскі раён***.

Трэба адзначыць, што к гэтаму часу карэнным чынам змянілася становішча спраў на Магілёўшчыне ў каардынацыі баявых дзеянняў партызан. Барацьбу супраць захопнікаў у вобласці ўзначаліў Магілёўскі падпольны абком КП(б)Б, створаны па рашэнні ЦК КП(б)Б у красавіку 1943 г. Пры абкоме была ваенна-аператыўная група, якая кіравала ўсёй практычнай работай па арганізацыі, каардынацыі і развіцці партызанскага руху ў Магілёўскай вобласці. У раёнах сталі ствацца падпольныя парторганы. 28 чэрвеня 1943 г. такі орган — падпольны райком партыі — узнік і ў Шклоўскім раёне. У састаў яго ўвайшлі: камбрыг Г. А. Кірпіч, Ш. Л. Кеслер, Ф. Т. Сіялка, І. С. Шчарбакоў. Сакратаром выбралі мяне.

Падпольны райком партыі ў больш шырокіх маштабах пачаў весці агітацыйную і прапагандысцкую работу сярод насельніцтва. У кожным партызанскім атрадзе стварылі прапагандысцкія групы, якія не толькі рэгулярна праводзілі палітгутаркі з таварышамі па зброі, але і выступалі перад жыхарамі вёсак раёна. Інфармацыю пра становішча спраў на франтах, працоўныя дасягненні савецкага народа, зарубежныя навіны мы атрымлівалі па рацыі — яе прымала радыстка В. А. Палішчук, якую прыслалі ў наш раён з-за лініі фронту.

---

* Я — дэмакрат!.. Я хачу жыць!..

** Пры гэтым атрады І. М. Суворава і М. К. Хадорыка загінулі, атрады А. С. Нікітчанкі і Н. І. Кавалёва часова ўвайшлі ў састаў 8-й Круглянскай партызанскай брыгады.

*** Пасля гэтага атрады брыгады атрымалі нумарныя абазначэнні.

Нейкі час райком партыі абыходзіўся без свайго друкаванага органа, але абставіны ўсё настойлівей патрабавалі стварэння падпольнай газеты. Такія газеты ўжо выдаваліся ў многіх раёнах вобласці. Шклоўскія камуністы звярнуліся за дапамогай да падпольшчыкаў Оршы і Магілёва, і неўзабаве да нас, у партызанскую зону, літаральна па прыгаршчах, пачаў прыбываць друкарскі шрыфт. Знайшоўся і спецыяліст друкарскай справы — адзін з нашых партызан — П. І. Кальчэнка. Дзякуючы яго знаходлівасці абсталявалі паходную касу для шрыфту, якая ўяўляла сабой метровы кавалак брызенту з мноствам мяшэчкаў-кішэньчыкаў — для кожнай літары свой. Гэта аказалася вельмі практычна ў нашым паходным жыцці. Такім жа негрузасткім і зручным у паходзе быў і астатні друкарскі інвентар.

Рэдактарам падпольнай раённай газеты, якой далі назву «За Родину», стаў член райкома партыі І. С. Шчарбакоў. Супрацоўнічалі ў ёй і баявыя камандзіры, і радавыя партызаны, і жыхары раёна.

З вялікай павагай і даверам адносіўся народ да друкаванага слова, і таму заўсёды партызанскія разведчыкі і сувязныя, ідучы на заданне, бралі свежыя нумары газеты.

Газеты і лістоўкі мы актыўна выкарыстоўвалі ў рабоце па разлажэнні варожых гарнізонаў, за вяртанне ў рады змагароў за свабоду Радзімы тых людзей, хто, паддаўся падману, аказаўся ў радах так званай «Рускай вызваленчай арміі».

...Але вайна ў тыле ворага — гэта не толькі адкрытыя баі, не толькі разгром гарнізонаў праціўніка або дыверсіі падрыўнікоў на шасэйных дарогах і чыгунках. Нашым людзям даводзілася забірацца ў гітлераўскія ўстановы, у размяшчэнне іх часцей, каб весці там вельмі патрэбную разведачную работу. А патрапіць туды няпроста. Патрабаваліся адпаведныя дакументы.

Такія пасведчанні акупацыйных улад і ўсемагчымыя пропускі выдатна рабіў партызан нашай брыгады Казачонак. Па зробленых ім дакументах у Оршы, напрыклад, былі ўладкаваны на працу падпольшчыцы Марыя Глушанкова, Вольга Гарбацэвіч, Антаніна Фаміна і Вольга Дземеш. Там жа, у Оршы, працавала і самая малодшая з шасці сясцёр-падпольшчыц Хаўранковых з в. Ганцавічы — Зінаіда Піліпаўна, праз якую да партызан паступалі звесткі пра рух нямецкіх войск не толькі па чыгункі Мінск — Смаленск, а і па аўтадарожных магістралях Орша — Магілёў, Орша — Смаленск. У задачу гэтай падпольшчыцы ўваходзіў таксама збор звестак пра размяшчэнне ў горадзе і на станцыі варожых складоў з узбраеннем і боепрыпасамі.

Хочацца сказаць некалькі цёплых слоў пра тых людзей, хто быў прыняты Шклоўскім райкомам партыі ў тыя грозныя гады ў рады камуністаў. Іх некалькі дзесяткаў, і сярод іх такія, як Іван Дзмітрыевіч Буланаў — начальнік штаба брыгады «Чэкіст», Рыгор Мікалаевіч Севасцьянаў — намеснік камбрыга, а пазней начальнік штаба ваенна-аператыўнай групы пры падпольным райкоме партыі, Павел Агафонавіч Галіцын — начальнік разведкі, падрыўнік Махадалі Тапвалдыеў, якому за смеласць і адвагу ў адной з аперацый на «жалезцы» прысвоілі высокае званне Героя Савецкага Саюза, і інш.

...Вайна з'явілася цяжкім выпрабаваннем для нас, савецкіх людзей. І гэтае вялікае выпрабаванне мы вытрымалі з гонарам.

Падрыхтаваў *Г. Напрэеў*

Партызанскія фарміраванні, якія дзейнічалі на Шклоўшчыне

Адным з буйнейшых фарміраванняў была **партызанская брыгада «Чэкіст»**.

Створана ў канцы мая 1942 г. з атрадаў Г. А. Кірпіча (пазней партызанскі атрад 1-ы) і І. Дз. Буланава (пазней партызанскі атрад 10-ы) як «Аб'яднанне партызанскіх атрадаў». У ліпені 1942 г. рэарганізавана ў брыгаду «Чэкіст». Атрады атрымалі нумарныя абазначэнні.

У чэрвені 1942 г. на базе атрада Г. А. Кірпіча (1-ы) быў створаны атрад А. Ф. Сімдзянкіна (5-ы), з асабовага складу, выдзеленага атрадам І. Дз. Буланава (10-ы), — атрад А. С. Нікітчанкі (12-ы). У ліпені ў брыгадзе арганізаваны атрад І. М. Суворава (у кастрычніку раскіданы ў час бою з карнікамі, камандзір загінуў). У гэтым жа месяцы ў брыгаду былі ўключаны асобныя атрады Б. М. Клюшнікава (20-ы), М. М. Бараноўскага (40-ы), М. К. Хадорыка (у кастрычніку 1942 г. расфарміраваны). У жніўні 1942 г. створаны атрады А. І. Шамарына

(15-ы) і А. І. Зайцава (у гэтым жа месяцы рассеяны ў баі з карнікамі).

У верасні 1942 г. у час экспедыцыі карнікаў брыгада прарвала блакаду і выйшла ў Лепельскі раён Віцебскай вобл. Атрады А. С. Нікітчанкі і П. А. Красякова (былы М. М. Бараноўскага) перабраліся ў Круглянскі раён, дзе ўвайшлі ў 8-ю Круглянскую брыгаду пад нумарамі 12-ы і 40-ы.

У красавіку 1943 г. у брыгадзе быў створаны атрад «25 лет Октября» (пазней 25-ы). У гэтым жа месяцы брыгада зноў прыбыла ў Шклоўскі раён і была ўключана ў склад Магілёўскай (абласной) ваенна-аператыўнай групы. У ліпені 1943 г. вярнуўся ў брыгаду 40-ы атрад.

Акрамя Шклоўскага брыгада «Чэкіст» дзейнічала ў Круглянскім, Бялыніцкім, Талачынскім, Аршанскім і Лепельскім раёнах. Партызаны вялі баі з ворагам, ратавалі насельніцтва ад загубы і вывазу на катаржныя работы ў Германію. Праводзілі аперацыі на чыгуначных участках Мінск — Орша, Орша — Магілёў.

У жніўні 1943 г. у сувязі з арганізацыяй Шклоўскай ваенна-аператыўнай групы* брыгада расфарміравана. На гэты час яна мела 7 атрадаў агульным лікам больш за 800 партызанаў.

Камандзір брыгады — Кірпіч Герасім Аляксеевіч (май 1942 — жнівень 1943); камісары: Сядлецкі Фёдар Міхайлавіч (май 1942 — кастрычнік 1942, сакавік 1943 — жнівень 1943); Букштынаў Фёдар Іванавіч (кастрычнік 1943 — сакавік 1943); нач. штаба — Буланаў Іван Дзмітрыевіч (май 1942 — кастрычнік 1942, сакавік 1943 — жнівень 1943), Севасцьянаў Рыгор Мікалаевіч (кастрычнік 1942 — сакавік 1943).

1-ы асобны атрад — арганізаваны ў сакавіку 1942 г. на тэрыторыі Круглянскага раёна з груп Г. С. Іванова, В. Н. Рабініна, А. Ф. Сімдзянкіна і Г. А. Кірпіча. Пазней у атрад улілася група Р. М. Севасцьянава, П. А. Галіцына. У канцы мая ўвайшоў у склад брыгады «Чэкіст», у жніўні 1943 г. уключаны ў склад Шклоўскай ВАГ. На дзень злучэння з Чырвонай Арміяй, 29 чэрвеня 1944 г., налічваў 485 партызан, у т. л. мужчын — 429, жанчын — 56. Камандзіры: Кірпіч Герасім Аляксеевіч (сакавік 1942 — чэрвень 1942), Іваноў Рыгор Сямёнавіч (чэрвень 1942 — чэрвень 1944); камісары: Счаслаўскі Пётр Ігнатавіч (сакавік 1942 — май 1944, загінуў), Данілаў Мікалай Міхайлавіч (май 1944 — чэрвень 1944); нач. штаба — Шамарын Аляксандр Іванавіч (люты 1943 — жнівень 1943), Папоў Дзяніс Фёдаравіч (жнівень 1943 — чэрвень 1944).

5-ы асобны атрад — сфарміраваны ў чэрвені 1942 г. у Сасноўскай дачы Шклоўскага раёна з асабовага складу, які выдзеліў 1-ы атрад. У жніўні 1943 г. перададзены Шклоўскай ВАГ. На дзень злучэння з часцямі Чырвонай Арміі налічваў 362 партызаны, у т. л. мужчын — 339, жанчын — 23. Камандзір — Сімдзянкін Аляксандр Фёдаравіч; камісары: Кунгурцаў Ігнат Яўстахавіч (чэрвень 1942 — ліпень 1942), Ельканавіч Самуіл Муліч (ліпень 1942 — жнівень 1942, загінуў), Букштынаў Фёдар Іванавіч (жнівень 1942 — студзень 1943), Крэнеў Сяргей Аляксандравіч (студзень 1943 — снежань 1943); Саўчанка Сцяпан Пятровіч (снежань 1943 — чэрвень 1944); нач. штаба — Пракапец Давыд Якаўлевіч (чэрвень 1943 — чэрвень 1944).

10-ы асобны атрад — арганізаваны ў красавіку 1942 г. у Сісенеўскай дачы Шклоўскага раёна, дзейнічаў самастойна, у канцы мая 1942 г. увайшоў у склад брыгады «Чэкіст», у жніўні 1943 г. перададзены Шклоўскай ВАГ. На дзень злучэння з Чырвонай Арміяй, 29 чэрвеня 1944 г., налічваў 376 партызан, у т. л. мужчын — 335, жанчын — 41. Камандзіры: Буланаў Іван Дзмітрыевіч (красавік 1942 — чэрвень 1942), Дзянісаў Аляксандр Сямёнавіч (ліпень 1942 — верасень 1942, загінуў), Маркаў Пётр Іванавіч (верасень 1942 — сакавік 1943, загінуў), Дзякаў Мікалай Сямёнавіч (сакавік 1943 — красавік 1944), Крымцаў Іван Міхайлавіч (красавік 1944 — чэрвень 1944, загінуў), Белабрагін Антон Антонавіч (чэрвень 1944); камісары: Пракапец Давыд Якаўлевіч (чэрвень 1942 — жнівень 1942), Грышанаў Фёдар Адамавіч (жнівень 1942 — чэрвень 1944); нач. штаба — Красоўскі Станіслаў Міхайлавіч (чэрвень 1943 — чэрвень 1944).

* Ваенна-аператыўная група — адна з формаў аператыўнага і партыйнага кіраўніцтва партызанскім рухам. Створана ў жніўні 1943 г. на базе партызанскіх атрадаў 1, 5, 10, 15, 20, 25, 40-га партызанскай брыгады «Чэкіст». У верасні 1943 г. створаны атрад 60-ы, у кастрычніку — 31-ы. У снежні 1943 г. атрады 15-ы і 40-ы перададзены партызанскай брыгадзе 8-й. Кіраўніцтва ВАГ: сакратары падпольнага РК КП(б)Б Ф. І. Букштынаў, А. У. Бай; камандзір Г. А. Кірпіч, нач. штаба Р. М. Севасцьянаў. ВАГ пры падпольным райкоме партыі як партызанскае фарміраванне ўваходзіла ў Магілёўскае партызанскае злучэнне (Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне. 1941—1945. Мн., 1990. С. 638).

20-ы асобны атрад — арганізаваны ў чэрвені 1942 г. у Шклоўскім раёне на базе групы Б. М. Клюшнікава (створана зімой 1941—1942 у Аршанскім раёне). У чэрвені 1942 г. уключаны ў склад брыгады «Чэкіст», у жніўні 1943 г. перададзены Шклоўскай ВАГ. На дзень злучэння з часцямі Чырвонай Арміі, 29 чэрвеня 1944 г., налічваў 418 партызан, у т. л. мужчын — 386, жанчын — 32. Камандзіры: Клюшнікаў Барыс Мікалаевіч (чэрвень 1942 — кастрычнік 1942, загінуў), Якімаў Сцяпан Мікітавіч (кастрычнік 1942 — чэрвень 1944); камісары: Масюраў Мікалай Іванавіч (ліпень 1942 — кастрычнік 1942, загінуў), Сіялка Фёдар Цімафеевіч (кастрычнік 1942 — жнівень 1943), Ігнаценка Георгій Ісаевіч (жнівень 1943 — чэрвень 1944); нач. штаба — Мацюшэўскі Анатоль Іларыёнавіч (чэрвень 1943 — чэрвень 1944).

25-ы асобны атрад — арганізаваны ў красавіку 1943 г. у складзе брыгады «Чэкіст» на базе ўзвода з 10-га атрада. Спачатку называўся «25 лет Октября», потым — 25-ы. У жніўні 1943 г. уключаны ў склад Шклоўскай ВАГ. На дзень злучэння з Чырвонай Арміяй налічваў 152 партызаны, у т. л. мужчын — 147, жанчын — 5. Камандзір — Якушка Ілья Аляксеевіч (красавік 1943 — чэрвень 1944); камісары: Левін Мікалай Фёдаравіч (красавік 1943 — май 1944), Пічугін Міхаіл Паўлавіч (май — чэрвень 1944); нач. штаба: Макееў Ягор Аўціхавіч (чэрвень 1943 — красавік 1944), Цімашэнка Якаў Ціханавіч (красавік — чэрвень 1944).

60-ы асобны атрад імя Ф. М. Сядлецкага — арганізаваны ў верасні 1943 г. у складзе Шклоўскай ВАГ на базе партызанскай групы, створанай у жніўні 1943 г. Да лістапада 1943 г. называўся 30-ы, затым — 60-ы, у снежні 1943 г. яму прысвоена імя загінуўшага камандзіра М. Ф. Сядлецкага. На дзень злучэння з часцямі Чырвонай Арміі, 29.06.1944 г., налічваў 331 партызана, у т. л. мужчын — 303, жанчын — 28. Камандзіры: Сядлецкі Фёдар Міхайлавіч (верасень 1943 — снежань 1943, загінуў), Крэнеў Сяргей Аляксеевіч (снежань 1943 — чэрвень 1944); камісар — Букштынаў Павел Іванавіч (верасень 1943 — чэрвень 1944); нач. штаба: Хадорык Макс Канстанцінавіч (верасень 1943 — кастрычнік 1943, загінуў), Жамейка Іван Восіпавіч (кастрычнік 1943 — сакавік 1944, загінуў), Тразін Мікалай Мікалаевіч (сакавік — чэрвень 1944).

Партизанские формирования Белоруссии в годы Великой Отечественной войны. 1941—1944. Мн., 1983. С. 563—568.

115-ы Горацкі атрад. У кастрычніку 1943 г. з разрозненых партызанскіх груп 17-й брыгады і іншых фарміраванняў, якія выйшлі з блакады ў Горацкі і сумежныя з ім раёны, быў арганізаваны атрад 35-ы (8 лютага 1944 г. перайменаваны ў 115-ы Горацкі). Атрад дзейнічаў у Горацкім, Шклоўскім, Дрыбінскім раёнах Магілёўскай і Дубровенскім, Аршанскім Віцебскай абласцей. Злучыўся з часцямі Чырвонай Арміі 26 чэрвеня 1944 г. агульнай колькасцю 801 партызан, у т. л. мужчын — 705, жанчын — 96. Пасля выхаду атрада ў савецкі тыл БШПР вызначыў яго 115-й Горацкай брыгадай. Камандзір — Ленчыкаў Георгій Рыгоравіч (кастрычнік 1943 — чэрвень 1944); камісары: Лагімахаў Іван Іванавіч (кастрычнік 1943 — май 1944), Палікарпаў Аляксей Фролавіч (май — чэрвень 1944).

112-ы Горацкі асобны атрад — арганізаваны ў верасні 1943 г. у Горацкім раёне. Да мая 1944 г. уваходзіў 2-м атрадам у 115-ю Горацкую брыгаду, затым выдзеліўся ў самастойны. Дзейнічаў у Горацкім, Шклоўскім раёнах Магілёўскай, Дубровенскім, Аршанскім Віцебскай абласцей. На 26 чэрвеня 1944 г. налічваў 681 партызана, у т. л. мужчын — 579, жанчын — 102. Камандзір атрада — Шароў Васіль Данілавіч (кастрычнік 1943 — чэрвень 1944); камісары: Бурлаеў Уладзімір Захаравіч (лістапад 1943 — студзень 1944), Рэвякаў Пётр Сільвестравіч (студзень — чэрвень 1944, загінуў); нач. штаба — Кумчы Сяргей Цітавіч (кастрычнік 1943 — чэрвень 1944).

Партизанские формирования Белоруссии... С. 573—574.

277-ы партызанскі полк Клічаўскай ВАГ, створаны ў верасні 1943 г. Дзейнічаў у складзе Клічаўскай ВАГ у Клічаўскім, Бялыніцкім, Магілёўскім, Быхаўскім, Кіраўскім, Шклоўскім раёнах Магілёўскай і Крупскім раёне Мінскай абласцей. Злучыўся з часцямі Чырвонай Арміі 28 чэрвеня 1944 г. Камандзіры палка: Ізох Ігнат Зіноўевіч (верасень 1943 — май 1944), Коканцаў Міхаіл Паўлавіч (чэрвень 1944); камісары: Гершовіч Ісак Маісеевіч (верасень 1943 — люты 1944), Кніга Мікалай Іванавіч (люты — чэрвень 1944), Радзюк Арсеній Максімавіч (чэрвень 1944); нач. штаба — Токараў Савелій Ціханавіч (верасень 1943 — чэрвень 1944).

Партизанские формирования Белоруссии... С. 522—523.

278-ы асобны атрад, створаны 9 чэрвеня 1942 г. як спецатрад пры Клічаўскім падпольным райкоме КП(б)Б з партызан, якія выдзелены 277-м асобным атрадам. Дзейнічаў у Клічаўскім, Бярэзінскім, Кіраўскім, Бялыніцкім, Шклоўскім, Быхаўскім раёнах. Камандзіры: Кніга Мікалай Іванавіч (чэрвень 1942 — кастрычнік 1943), Анoніч Васіль Малахавіч (кастрычнік 1943 — чэрвень 1944); камісары: Латышаў Аляксей Міхайлавіч (чэрвень — кастрычнік 1942), Заяц Якаў Іванавіч (красавік 1943), Курганаў Андрэй Цімафеевіч (красавік 1943 — чэрвень 1944); нач. штаба: Кушнер Павел Андрэевіч (люты 1943 — май 1944), Рудоў Іван Фёдаравіч (чэрвень 1944).

122-гі партызанскі полк «За Радзіму» Бялыніцкай ВАГ, сфарміраваны ў кастрычніку 1943 г. Дзейнічаў у Бялыніцкім і Шклоўскім раёнах. Злучыўся з часцямі Чырвонай Арміі 30 чэрвеня 1944 г. Камандзір — Ліпскі Антон Іванавіч (кастрычнік 1943 — чэрвень 1944); камісар — Кручынін Мікалай Фёдаравіч; нач. штаба: Сікорскі Павел Андрэевіч (кастрычнік 1943 — лістапад 1943), Салтаказін Мікалай Аляксеевіч (лістапад 1943 — чэрвень 1944).

760-я брыгада імя М. Беразоўскага*, дзейнічала з лютага 1942 г. спачатку як атрад 5-й Клічаўскай, затым 5-й Магілёўскай брыгады, з ліпеня 1943 г. — Бялыніцкай ВАГ на тэрыторыі Клічаўскага, Бялыніцкага, Шклоўскага раёнаў. Брыгадай стала лічыцца з верасня 1943 г. Камандзіры: Келбнеў Георгій Міхайлавіч (люты 1942 — красавік 1942, загінуў), Пярэсценка Рыгор Іванавіч (красавік 1942 — чэрвень 1944); камісар — Міхайлаў Васіль Максімавіч (люты 1942 — чэрвень 1944); нач. штаба: Лантухоў Іван Яфімавіч (люты — красавік 1942, загінуў), Баранаў Міхаіл Антонавіч (красавік 1942 — ліпень 1943), Ражаў Канстанцін Іванавіч (ліпень 1943 — чэрвень 1944).

35-я брыгада Бялыніцкай ВАГ, створана ў Тудараўскім лесе Шклоўскага раёна ў верасні 1942 г. з асобных партызанскіх груп, якія засталіся пасля баёў з карнікамі атрада Ф. І. Чабыкіна. У красавіку 1943 г. групы аб'ядналіся ў атрад, які дзейнічаў самастойна ў Горацкім, Дрыбінскім і Шклоўскім раёнах. Пасля злучэння з часцямі Чырвонай Арміі 30 чэрвеня 1944 г. БШПР вызначыў атрад 35-й брыгадай са студзеня 1944 г. Камандзіры: Саўчак Пётр Іванавіч (красавік 1943 — май 1943, загінуў), Прахарэнка Іван Рыгоравіч (май 1943 — ліпень 1944); камісары: Шонін Сцяпан Аляксандравіч (красавік 1943 — чэрвень 1943), Думчаў Рыгор Ільіч (чэрвень 1943 — ліпень 1943, красавік 1944 — чэрвень 1944); нач. штаба — Мамінаў Ігнат Мікалаевіч (ліпень 1943 — чэрвень 1944).

Партизанские формирования Белоруссии... С. 525—526, 529—530, 531—532.

61-я брыгада Магілёўскай ВАГ, створана ў Клічаўскім раёне з ґрупы ваеннаслужачых, якая ў маі 1942 г. стала атрадам. Дзейнічаў як асобны ў Бялыніцкім, Клічаўскім, Магілёўскім, Шклоўскім, Быхаўскім, Кіраўскім раёнах. Пасля выхаду ў савецкі тыл у ліпені 1944 г. вызначаны 61-й брыгадай. Камандзір — Паўлаў Рыгор Кузьміч (май 1942 — чэрвень 1944).

8-я Круглянская брыгада, створана ў сярэдзіне чэрвеня 1942 г. з партызанскіх атрадаў С. Г. Жуніна, Д. А. Кулікова, Г. С. Місніка і асобных груп, якія дзейнічалі ў Круглянскім і сумежных з ім раёнах з вясны 1942 г. У кастрычніку 1942 г. у склад брыгады ўліліся атрады А. С. Нікітчанкі і П. А. Красякова, якія адсталі ад асноўных сіл брыгады «Чэкіст» у час выхаду з блакады праціўніка. (У ліпені 1943 г. атрад Красякова (№ 40) вернуты брыгадзе «Чэкіст».) Дзейнічала брыгада ў Круглянскім, Шклоўскім, Бялыніцкім раёнах Магілёўскай і Крупскім раёне Мінскай абласцей. У жніўні 1943 г. брыгада была расфарміравана, а яе атрады перададзены (як асобныя) Круглянскай ваенна-аператыўнай групе. Камандзіры брыгады: Маршчынскі Аляксандр Аляксеевіч (чэрвень — кастрычнік 1942), Жунін Сяргей Георгіевіч (кастрычнік 1942 — жнівень 1943, са жніўня да снежня 1943 г. — камандзір ВАГ).

Партизанские формирования Белоруссии... С. 553, 560.

2-гі асобны атрад, пачаў арганізоўвацца ў ліпені 1942 г. у Шклоўскім і Горацкім раёнах, канчаткова сфарміраваўся ў верасні 1942 г. Дзейнічаў у Шклоўскім, Горацкім, Чэрыкаўскім, Хоцімскім, Прапойскім (Слаўгарадскім), Краснапольскім раёнах. Злучыўся з часцямі Чырвонай Арміі 29 верасня 1943 г. Камандзіры: Чабыкін Фёдар Іванавіч (верасень 1942 — красавік 1943), Кірылаў Яўгеній Пятровіч (красавік — верасень 1943).

* Міхаіл Беразоўскі — адзін з арганізатараў атрада, загінуў у баі 6 сакавіка 1942 г.

Г. А. Кірпіч

І. Дз. Буланаў

3-ці асобны атрад, створаны ў верасні 1942 г. У студзені 1942 г. каля в. Лазіцы Шклоўскага раёна стварылася партызанская група (8 чал.) на чале з Іванам Васільевічам Кананыхіным. У чэрвені 1942 г. яна ўлілася ў брыгаду «Чэкіст». У жніўні 1942 г. па загаду камандавання брыгады група дзейнічала ў Шклоўскім, Горацкім раёнах, колькасна выросла і ў верасні аформілася ў атрад. З кастрычніка 1942 г. да сакавіка 1943 г. ён уваходзіў у склад групы атрадаў М. Н. Іванова ў Чачэрскім раёне. 2 кастрычніка 1943 г. атрад злучыўся з часцямі Чырвонай Арміі.

Партизанские формирования Белоруссии... С. 584.

Брыгада «Звязда», створана ў жніўні 1942 г. у Горацкім раёне. Дзейнічала таксама ў Шклоўскім і Дрыбінскім раёнах Магілёўскай, Аршанскім, Дубровінскім Віцебскай абласцей. Камандзіры: Іўлеў Міхаіл Ігнатавіч (жнівень — верасень 1942), Войстраў Дзмітрый Фёдаравіч (верасень — кастрычнік 1942, ч. в.). У кастрычніку 1942 г. ва ўмовах карнай экспедыцыі праціўніка брыгада была падзелена на дробныя групы, а галоўны атрад вясной 1943 г. увайшоў у Чавускім раёне ў склад палка «Трынадцать», а асобныя групы ў склад 112-га і 115-га Горацкіх атрадаў.

Партизанские формирования Белоруссии... С. 594.

85-ы асобны атрад, арганізаваны 30 чэрвеня 1941 г. у Заслаўскім раёне з камандната складу 85-й сд, які не выйшаў з варожага тылу. Атрад дзейнічаў да ліпеня ў Заслаўскім, затым у Бярэзінскім, Шклоўскім і Мсціслаўскім раёнах. На 17 ліпеня 1941 г. налічваў 43 партызаны. З верасня 1941 г. гісторыя атрада па дакументах не прасочваецца. Камандзір атрада — Малышаў Барыс (чэрвень 1941), нач. штаба — Харцый Сцяпан Фёдаравіч (чэрвень 1941).

Партизанские формирования Белоруссии... С. 595.

КІРПІЧ Герасім Аляксеевіч, н. 15.01.1909 г. у в. Яцкі Васількаўскага р-на Кіеўскай вобл. у сям'і селяніна. Украінец. С 1918 па 1923 г. вучыўся ў пачатковай школе, затым стаў працаваць: па найму ў заможных сялян, у паказальных Тозах, саўгасе «Лосятин». У 1929 г. прымаў удзел у арганізацыі калгаса ў в. Яцкі. У 1930 г. закончыў 7 класаў вячэрняй школы, пасля — курсы рахункаводаў. У 1932 г. быў накіраваны ў распараджэнне УПВ ОГПУ, атрымаў назначэнне ў Цімкавіцкі 17-ы пагранатрад. Вучыўся ў школе малодшага камсаставу, служыў камандзірам узвода, старшынёй кулямётнага дывізіёна пагранатрада. У 1934 г. прыняты кандыдатам у члены КПСС. Застаўся на звыштэрміновай службе на пасадзе старшыні 9-й пагранзаставы. Атрымаў сярэднюю адукацыю. У ліпені 1937 г. прыняты ў члены КПСС.

На пасадзе камандзіра кулямётнага ўзвода ўдзельнічаў у вызваленчым паходзе ў Заходнюю Беларусь. Служыў затым у пагранвойсках (Брэст, Гродна, Беласток). Удзельнічаў у баях з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў р-не Ваўкавыска, Слоніма, Любчы, Мінска. Па заданні камандавання быў перакінуты ў раён Оршы — Шклова, дзе прыняў удзел у стварэнні партызанскага атрада (жнівень 1941 г.). З сакавіка 1942 г. камандзір партызанскай брыгады «Чэкіст». Быў членам Шклоўскага падпольнага райкома КП(б)Б, камандзірам Ваенна-аператыўнай групы (да злучэння з Чырвонай Арміяй 3.07.1944 г.). Пастановай бюро ЦК КП(б)Б быў назначаны інструктарам, затым загадчыкам сектара аддзела кадраў ЦК. Пасля заканчэння Рэспубліканскай партыйнай школы працаваў нам. загадчыка аддзела парторганаў Мінскага АК КПБ, з 1953 па студзень 1959 г. — сакратаром Рудзенскага РК па зоне МТС. У 1958 г. закончыў ВПШ пры ЦК КПСС. Працаваў у Камітэце партдзяржкантролю пры СМ БССР, Міністэрстве сацыяльнага забеспячэння.

За заслугі перад Радзімай узнагароджаны ордэнамі Чырвонай Зоркі (1942), Суворава I ступені (1944), «Знак Пашаны» (1944), медалямі «Партызану Айчыннай вайны» I і II ступені, «За перамогу над Германіяй...», «За працоўныя заслугі», Войска Польскага, юбілейнымі.

Г. Напрэеў

Шклоўскі гарадскі Савет дэпутатаў

Выканаўчы камітэт

РАШЭННЕ № 9 ад 30.09.1994 г.
АБ ПРЫСВАЕННІ ЗВАННЯ ГАНАРОВАГА ГРАМАДЗЯНІНА ГОРАДА ШКЛОВА КІРПІЧУ Г. А.

Разгледзеўшы зварот савета ветэранаў партызанскай брыгады «Чэкіст» аб прысваенні камандзіру партызанскай брыгады «Чэкіст» палкоўніку ў адстаўцы Герасіму Аляксеевічу Кірпічу звання ганаровага грамадзяніна горада Шклова і ўлічваючы наступнае:

Г. А. Кірпіч унёс дастойны ўклад у барацьбу з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. З першых дзён акупацыі Беларусі ён прымаў актыўны ўдзел у арганізацыі і кіраўніцтве партызанскай брыгады. З мая 1942 года да дня вызвалення кіраваў партызанскай брыгадай «Чэкіст».

У брыгадзе дзейнічала 9 партызанскіх атрадаў, у якіх ваявала з акупантамі 3231 чалавек і некалькі соцень падпольшчыкаў і сувязных.

Партызаны брыгады знішчылі каля 11 000 гітлераўцаў, пусцілі пад адхон 265 эшалонаў з жывой сілай і тэхнікай праціўніка, знішчылі 372 аўтамабілі і бронемашыны, вывелі са строю шмат кіламетраў сувязі, разграмілі некалькі дзесяткаў фашысцкіх гарнізонаў, унеслі вялікі ўклад у вызваленне горада Шклова ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Выканаўчы камітэт гарадскога Савета дэпутатаў вырашыў:

прысвоіць Герасіму Аляксеевічу Кірпічу — палкоўніку ў адстаўцы, камандзіру брыгады «Чэкіст» — званне ганаровага грамадзяніна горада Шклова.

Старшыня Савета — А. М. Чупрынскі

Сакратар выканкома — М. У. Ананьеў

БУЛАНАЎ Іван Дзмітрыевіч, н. у 1913, станіца Мелехаўская Растоўскай вобл. у сялянскай сям'і. 4-гадовым астаўся без бацькі (памёр). У дзяцінстве закончыў 5 класаў. З 1934 г. працаваў на будаўніцтве водаправода (г. Шахты), вучыўся ў вячэрняй школе, потым на курсах электрамашыністаў. У 1936 г. прызваны ў Чырвоную Армію. Служыў напачатку ў Растоўскай вобл., потым у Беларусі. У 1938—1939 гг. вучоба на курсах мал. лейтэнантаў ва Уруччы (пад Мінскам), атрымаў назначэнне ў 100-ю сд (ген.-маёр Русіянаў) на пасаду кам. узвода. Удзельнічаў у вызваленні Заходняй Беларусі, у баях з фінамі. Быў узнагароджаны медалём «За адвагу» і атрымаў званне — лейтэнант. Пасля вяртання дывізіі ў Масюкоўшчыну (пад Мінскам) дэмабілізаваўся і працаваў нейкі час у Кіраўскім райвыканкоме г. Мінска. У пачатку вайны з Германіяй вярнуўся ў сваю дывізію, удзельнічаў у баі ў раёне Астрашыцкага гарадка. Паблізу Шклова ўзвод Буланава аказаўся адрэзаным ад сваёй часці, астаўся ў тыле ворага. Байцы разышліся па блізкіх вёсках (Уланава, Трылесіна, Вышкава і інш.), а праз нейкі час, з вясны 1942 г., сталі арганізоўвацца ў партызанскі атрад.

З успамінаў І. Дз. Буланава

...Часова мы сталі жыхарамі Вышкава, Уланава і іншых вёсак. Актыўна рыхтаваліся да стварэння партызанскага атрада. У яго арганізацыі дапамогу нам аказалі камсамольцы Ваня Хаткевіч з в. Хілец і Зоя Аладзева з Уланава. У сакавіку 1942 г. з групай у 16 чалавек выйшлі ў Сасновы бор паблізу Уланава. У групу ўваходзілі Аляксандр Васін, Пётр Корнеў, Ягор Рогаў, Уладзімір Праканец, Аляксандр Дзянісаў, Сямён Левін, Канстанцін Вараб'ёў, Уладзімір Астакаў. З намі былі Зоя Алданава, Ваня Хаткевіч і інш. Усе ведалі, што я меў воінскае званне лейтэнант, і таму назначылі мяне камандзірам партызанскага атрада.

Зрабіўшы ў лесе шалашы, праз некалькі дзён выйшлі на першую баявую аперацыю: у м. Стараселле разгромілі паліцэйскі ўчастак, узялі першыя трафеі — каля 10 вінтовак і некалькі соцень патронаў. Неўзабаве разгромілі другі паліцэйскі ўчастак у Ст. Брашчыне. У красавіку 1942 г. у атрад рэгулярна ішло папаўненне, у тым ліку Андрэй Сцяпанавіч Нікітчанка з чатырма таварышамі, якія ўцяклі з аршанскага лагера ваеннапалонных. Потым далучылася група Бараноўскага, Якавенкі, але мы пачалі ім арганізаваць свой атрад. Наш атрад налічваў ужо 60 чалавек. Вырашылі наладзіць сувязь з фронтам. Гэтую місію выканалі Ваня Хаткевіч і Зоя Аладзева. Мы тым часам з Нікітчанкам, Якавенкам і групай партызан каля стн. Копысь разабралі ўчастак рэек, дзе сышоў пад адхон паравоз з вагонамі. У канцы красавіка 1942 г. каля стн. Коханава такім жа метадам пусцілі пад адхон другі нямецкі цягнік. Былі разбіты 4 вагоны з жывой сілай, меліся забітыя і параненыя фашысты. У аперацыі ўдзельнічалі А. Нікітчанка, А. Васін, нашы разведчыцы Люба Крывельская, Зіна Платонава і інш. У маі таго ж года група партызан пад камандаваннем А. Нікітчанкі на шляху Шклоў — Стараселле падарвала і спаліла нямецкую аўтамашыну. Было забіта 4 акупанты.

У канцы мая 1942 г. у Сасновы бор на сувязь прыйшлі з суседняга партызанскага атрада Г. А. Кірпіч, Р. М. Севасцьянаў, Г. М. Салафутдзінаў, Ф. М. Сядлецкі. Было вырашана аб'яднацца ў партызанскую брыгаду, якой далі назву «Чэкіст».

У саставе брыгады былі створаны 4 партызанскія атрады. Камандаванне першым атрадам даручылі А. Сімдзянкіну, другім — Р. Іванову. Мой атрад раздзялілі на два. Камандзірам аднаго стаў А. Нікітчанка, другога — А. Дзянісаў. У састаў брыгады таксама ўвайшоў атрад Бараноўскага. Пазней з Аршанскага раёна ўліўся атрад Б. Клюшніка. Быў арганізаваны конны разведатрад на чале з кадравым афіцэрам Шамарыным.

Пакуль камплектавалася брыгада, атрад Нікітчанкі правёў некалькі баявых аперацый. Так, з засады каля в. Уланава была знішчана група немцаў і паліцаяў, узарваны чыгуначны мост паміж Шкловам і Копыссю. Кіраваў гэтай аперацыяй Аляксандр Васін. У аперацыі каля стн. Коханава ўдзельнічалі атрады Іванова і Сімдзянкіна, якія разабралі чыгуначныя рэйкі. Мінёры ўстанавілі на палатне міны. Букштынаў, Сімдзянкін, Іваноў, я і група партызан былі ў прыкрыцці. Праз нейкі час убачылі ад Коханава агеньчыкі цягніка. Паравоз узарваўся на міне, цягнік астаўся стаяць на месцы. На жаль, зарад аказаўся не надта моцным. Гэта была наша першая няўдача.

Нашы аперацыі непакоілі немцаў. Яны вырашылі знішчыць нас, сканцэнтравалі групу карнікаў з немцаў і паліцэйскіх у Стараселлі. Атрады былі прыведзены ў баявую гатоўнасць. Раніцай 22 чэрвеня 1942 г. гэтая групоўка паявілася ў в. Дымава. На ўзлеску знаходзіліся атрады Нікітчанкі і Іванова. У гэтым напрамку і пайшоў вораг разгорнутым фронтам. Партызаны падпусцілі яго на прыцэльны выстрал, адкрылі масіраваны агонь. Дзесяткі трупаў фашыстаў засталіся на дымаўскім полі. Пасля гэтага бою гітлераўцы да верасня 1942 г. не паказваліся ў Рацаўскі лес, дзе базіравалася брыгада.

З-за лініі фронту ў ліпені 1942 г. вярнулася Зоя Аладзева з групай спецыялістаў-падрыўнікоў на чале з Максімам Гарбаценкам. Цэнтральны штаб партызанскага руху прыслаў з Зояй радыёстанцыю і радыстку Клаву Буракову. Ваня Хаткевіч з задання не вярнуўся, загінуў пры пераходзе лініі фронту. Быў пасмяротна ўзнагароджаны ордэнам Чырвонай Зоркі. Праз рацыю мы наладзілі сувязь з Беларускім штабам партызанскага руху, перадавалі разведданыя.

У пачатку жніўня 1942 г. вырашылі вывесці са строю нямецкі вузел сувязі ў Лісунах, дзе быў нямецкі гарнізон. За гэтую справу ўзяліся камандзір атрада Ключнікаў і яго камісар Масюраў. Ноччу выйшлі на зыходнае становішча. Камандзір роты Якімцоў і начальнік разведкі Фралоў з групай партызан наглядалі за гарнізонам, удакладнялі становішча. На другую ноч прыступілі да аперацыі. Першую роту пакінулі ў заслонах на дарозе з Коханава і Оршы. Партызаны вывелі са строю тэлефонную сувязь. Галоўны ўдар наносілі ад Оршы. Якімцоў і Фралоў з групай партызан павінны былі падысці да школы, дзе быў гарнізон, і закідаць немцаў гранатамі. Ноч была на зыходзе. Да школы заставалася не больш за сто метраў. Заляглі, паўзком набліжаліся да цэлі. Нямецкі варты паспеў падняць трывогу. Партызаны адкрылі ружэйна-кулямётны агонь. З вокнаў жа школы паляцелі нямецкія гранаты, а затым немцы адкрылі моцны агонь. Бой пра-

цягваўся каля 2 гадзін. У партызан канчаліся патроны. Давялося даць каманду на адыход. У гэтым баі было страчана два партызаны. І сярод немцаў былі забітыя і параненыя.

Да верасня 1942 г. атрады брыгады «Чэкіст» нанеслі шмат адчувальных удараў па акупантах. І вораг задумаў каварную пастку партызанам, базы якіх знаходзіліся ў Шклоўскім і Талачынскім раёнах. Фашысты вырашылі раптоўна блакіраваць і знішчыць базу нашай брыгады. Але мы былі інфармаваны пра гэты намер і аб канцэнтрацыі праціўніка ў Шклове і на сти. Копысь. На другі дзень раніцай, узброены артылерыяй і бронемашынамі, вораг паявіўся ў Стараселлі і іншых вёсках. Сілы былі няроўныя. Камандаванне брыгады вырашыла пакінуць лагеры, вывесці з Рацаўскага лесу ўсе атрады. З наступленнем цемры яны накіраваліся ў Крупскі лес. У гэты дзень адзін з атрадаў, камандзірам якога быў І. А. Суворaў, знаходзіўся на аператыўным заданні. Я быў пакінуты з групай партызан у Рацаўскім лесе, каб вывесці атрад з-пад удару ворага. Са мной асталіся партызаны Мікалай Пяхота, Мікалай Каялаў, Хадорчык. Усю ноч хадзілі па лесе, але атрада Суворава не дачакаліся. Прачасаўшы лес, праціўнік пераканаўся, што тут, акрамя пустых партызанскіх шалашоў, нікога няма. Калі ж вораг пакінуў лес, мы накіраваліся ва ўмоўленае месца да сваіх атрадаў. У прыцемках праходзілі каля в. Рацаўская Слабада. Убачылі, што фашысты стоўпіліся каля паходнай кухні. М. Пяхота даў доўгую аўтаматную чаргу па ворагу. Сярод фашыстаў пачалася паніка, адкрылася хаатычная страляніна. Мы пайшлі далей.

У пошуках сваіх даведаліся, што Г. А. Кірпіч змяніў ранейшы намер і павёў брыгаду не ў Крупскі лес, а ў Лепельскі раён. Брыгада раздзялілася на дзве групы, каб перайсці чыгунку і аўтамагістраль Мінск — Масква. У адну з іх уваходзілі штаб брыгады, атрады Іванова, Сімдзянкіна і Шамарына, у другую — атрады Нікітчанкі, Дзянісава і Ключнікава. Сувязь з атрадам Суворава яшчэ не была наладжана. Першая група паспяхова адолела перашкоду на захадзе ад стн. Коханава. Другая ж на чале з Нікітчанкам паспрабавала прарвацца на ўчастку на ўсход ад станцыі, але была абстраляна ворагам і вымушана была вярнуцца ў ранейшы раён дыслакацыі.

Наша група з пяці чалавек сустрэлася з разведчыкамі атрада Ключнікава, а таксама з Нікітчанкам. Апошні неўзабаве перабазіраваўся ў Крупскія лясы і далучыўся да брыгады С. Г. Жуніна. Наша група з атрадам Ключнікава знаходзілася ў лесе каля в. Альхоўка. Неўзабаве разведкай было ўстаноўлена, што праціўнік канцэнтруе сілы для блакады Альхоўскага лесу, дзе мы знаходзіліся некалькі сутак. Вырашылі перадыслацыравацца на ранейшую базу — у Рацаўскі лес. Тут мы сустрэліся з атрадам Дзянісава, якім на той час камандаваў маёр Мікалай Іванавіч Кавалёў, ураджэнец Старасельля. Мы ўстанавілі, што праціўнік у Арэхаўцы ўзвёў умацаванні, размясціўся гарнізонам. Вырашылі наладзіць засаду паміж Арэхаўкай і Хацькоовым з удзелам дзвюх груп Ключнікава і Кавалёва пад камандаваннем апошняга. Дазор паведаміў, што ад Хацькова ідзе конны абоз праціўніка. І вось, калі паказалася апошняя павозка, партызаны адкрылі масіраваны агонь па фашыстах. Праціўнік выслаў падмацаванне з Арэхаўскага гарнізона. Партызаны зняліся і без страт адышлі ў глыб лесу. А праз паўгадзіны Кавалёў дакладваў мне аб паспяховым выкананні задання. Вораг панёс значныя страты.

У красавіку 1943 г. брыгада «Чэкіст» вярнулася на сваю базу — у Рацаўскі лес. У першыя дні мы разграмілі буйны нямецка-паліцэйскі гарнізон у Елькаўшчыне. Потым перадыслацыраваліся ў Бялыніцкі раён, устанавілі сувязь са штабам Магілёўскага падпольнага абкома КП(б)Б.

Летам 1943 г., у сувязі з падзеямі на Арлоўска-Курскім напрамку, з Цэнтральнага штаба партызанскага руху была атрымана радыёграма: «Падрыхтуйце пляцоўку для прыёму грузаў з самалётаў». Камандзіры атрадаў Сімдзянкін і Іваноў падрыхтавалі такую пляцоўку. І вось з-за верхавін дрэў выплыў сілуэт самалёта. Ён пачаў разварот, на самалёце замігцелі сігнальныя агеньчыкі. Раздалася каманда: «Запаліць вогнішчы». Лётчык зрабіў яшчэ адзін круг. З трэцяга заходу лётчыкі пачалі скідваць нам груз — каля 10 мяшкоў па сто кілаграмаў кожны. У іх у асноўным былі скрыні з толам, дэтанатары, бікфордаў шнур, запальнікі, некалькі аўтаматаў ППШ, карабіны, патроны, медыкаменты, некалькі камплектаў абмундзіравання, махорка і нават сухафрукты.

У хуткім часе пасля атрымання грузаў у брыгаду прыбыў афіцэр сувязі — прадстаўнік Цэнтральнага штаба партызанскага руху. Ён уручыў камандзіру брыгады сакрэтны пакет. На ім быў надпіс: «Ускрыць па сігналу з Цэнтральнага штаба партызанскага руху». Перад штабам брыгады была пастаўлена задача: быць гатовымі для правядзення «рэйкавай вайны». Таму паміж атрадамі размеркавалі ўчасткі чыгунак, правялі інструктыўныя заняткі. І вось наступіў доўгачаканы дзень. Атрады Сімдзянкіна, Іванова, Шамарына, Дзянісава павінны былі дзейнічаць на ўчастку чыгункі Мінск — Масква паміж станцыямі Бор і Талачын; другая група атрадаў Якімава, Крэнева, Якуткі, Белабрагіна — на чыгункі Кіеў — Ленінград паміж станцыямі Орша і Магілёў. Аперацыя «рэйкавая вайна» прайшла паспяхова. У гэтую ноч на ўсіх чыгунках Беларусі грымелі выбухі. Рух варожых паяздоў на пэўны час быў спынены...

«Ударны фронт». 1965. №№ 151—154.

Падрыхтаваў *Л. Анціпенка*

Р. С. Іваноў

П. І. Счаслаўскі

ІВАНОЎ Рыгор Сямёнавіч, н. у 1915 г. Кадравы камандзір Чырвонай Арміі. Удзельнік баёў з белафінамі ў 1939—1940 гг. Да Вялікай Айчыннай вайны служыў у 8-й сд, якая адной з першых уступіла ў бой з фашысцкімі захопнікамі. Дывізія панесла вялікія страты і аказалася ў акружэнні. Не ўсе выйшлі з акружэння. У жніўні 1941 г. Р. С. Іваноў прыбыў у в. Літоўск Шклоўскага раёна і адразу ўключыўся ў падпольную работу. З утварэннем брыгады «Чэкіст» узначаліў атрад 1-ы, якім кіраваў да злучэння з савецкімі воінамі ў канцы чэрвеня 1944 г. Пасля вызвалення Беларусі да выхаду на пенсію працаваў на кіруючых пасадах у Мінску і Мінскай вобл. Узнагароджаны многімі ордэнамі і медалямі.

З успамінаў Р. С. Іванова

Калі я прыбыў у в. Літоўск, акупанты пачалі здзяйсняць свой новы крывавы парадак. З'явіліся шыбеніцы, канцлагеры. Але гэта не запалохала савецкіх патрыётаў. Яны аб'ядноўваліся ў баявыя падпольныя групы. Такая арганізацыя была створана ў нас. У яе ўвайшлі патрыёты з суседніх вёсак Шклоўскага, Круглянскага і Бялыніцкага раёнаў. Узначалілі гэтыя групы я і камсамолка Марыя Венядзіктава. Актыўна ўдзельнічалі ў рабоце групы Аляксандр, Яўген, Ніна Радзьковы, Зінаіда і Ніна Прохаравы, Мікалай Дзякаў, Мікалай Дземідзенка, Іван Даніленка, Віктар Кейзераў, Лідзія і Сяргей Ганчаровы, Мікалай Купрыянаў, Аляксандр і Андрэй Савельевы. Збіралі зброю і боепрыпасы. Сталі абучаць моладзь ваеннай справе. Распаўсюджвалі антыфашысцкія лістоўкі сярод насельніцтва на падставе зводак Саўінфармбюро. Наша работа яшчэ больш узмацнілася пасля сустрэчы з групамі Г. А. Кірпіча і У. М. Рабініна.

...У студзені 1942 г. раніцай ад Круглага прыбыў атрад карнікаў. Гэтая акцыя была загадзя задумана, каб спячымі захапіць падпольшчыкаў. Некаторым з іх удалося ўцячы ў лес, а Аляксандра Радзькова і яго маці, Машу Венядзіктаву, Зінаіду Прохараву арыштавалі і павезлі ў Круглае. Пасля доўгіх здзекаў А. Радзькова расстралялі. Катаванні падарвалі здароўе Зінаіды Прохаравай, і яна хутка памерла. Машы Венядзіктавай з дапамогай круглянскіх падпольшчыкаў удалося ўцячы.

Вясной наша група на чале з Г. А. Кірпічам пачынае ўзброеную барацьбу. Грамілі нямецка-паліцэйскія ўправы, маслазаводы, наладжвалі дыверсіі на шасэйных і чыгуначных дарогах.

У канцы мая 1942 г. аб'ядналіся ў партызанскую брыгаду. Я быў прызначаны камандзірам атрада № 1. У пачатку чэрвеня ва ўсіх атрадах камандзіры і байцы прынялі партызанскую клятву на вернасць Радзіме.

На пытанне, якая з многіх баявых аперацый атрада была праведзена найбольш бліскуча, мой адказ быў адназначны: тая, дзе пастаўленая задача поўнасцю выконвалася без страт або з мінімумам іх. Да такіх аперацый з удзелам атрада трэба аднесці дымаўскі бой, разгром гарнізонаў у Галоўчыне, Прыганях, Карзунах, Стараселлі. А вось пры разгроме Галошаўскага гарнізона загінуў камісар атрада П. І. Счаслаўскі. Восенню 1942 г. у выніку масіраванай блакіроўкі

брыгада з баямі перамясцілася ў Лепельскую зону.

У красавіку 1943 г. брыгада вяртаецца ў сваю зону дзеянняў. Зноў пачаліся баявыя партызанскія будні. Актыўна дзейнічалі падрыўнікі атрада. На дзень злучэння з рэгулярнымі часцямі байцамі атрада было пушчана пад адхон 55 эшалонаў з жывой сілай і тэхнікай ворага, знішчаны 44 паравозы, 441 вагон, падарвана 333 рэйкі, знішчана 47 аўтамашын, танкаў і бронемашын — 3, а таксама 20 чыгуначных і шасэйных мастоў. Збіты адзін варожы самалёт. Забіта 56 нямецкіх афіцэраў, 4438 салдат, 135 паліцаяў.

Але многія не дажылі да дня перамогі, геаічна загінулі ў баях з ворагам. Сярод іх П. І. Пятроў, П. М. Крыўчыкаў, Г. Л. Салтанаў, П. Ф. Какорын, В. М. Бурмін, М. Д. Вязькоў, В. М. Крыцкі, Ф. М. Болдаў, Д. Н. Страхаў, П. Т. Шваюк, Д. Казакоў, Н. Н. Баянаў, М. А. Грушэцкая, В. А. Грушэцкі.

Запісала *В. Паўлава*

СЧАСЛАЎСКІ Пётр Ігнатавіч, н. у 1908 г. у в. Казлы Круглянскага р-на.

1925—1928 гг.— вучыўся ў Бялыніцкай школе. З 1928 па 1929 г. працаваў грузчыкам у вагонарамонтных майстэрнях, г. Масква.

1929—1931 гг.— студэнт тэхнікума.

1931—1935 гг.— студэнт Маскоўскага лесатэхнічнага інстытута.

1935—1936 гг.— студэнт Ленінградскай лесатэхнічнай акадэміі імя С. М. Кірава.

1937—1939 гг.— галоўны механік фанернага завода «Звезда».

1939—1940 гг.— тэхрук фанернага завода «Красный октябрь», Мазыр Палескай вобл.

1.02.40—1.08.40 г.— загадчык прамысловага аддзела Палескага абкома КП(б)Б.

1.08.40—22.06.41 гг.— дырэктар Мазырскай ГЗС.

З 22.05.42 г.— камісар партызанскага атрада № 1 брыгады «Чэкіст». Загінуў 16.05.1944 г.

В. Паўлава

УСПАМІН АБ КАМІСАРЫ

Заўсёды з вялікай любоўю і цеплынёй успамінаюць былыя паплечнікі па партызанскай барацьбе камісара атрада № 1 брыгады «Чэкіст» Пятра Ігнатавіча Счаслаўскага.

Ён быў пакінуты на акупіраванай фашысцкімі войскамі тэрыторыі для арганізацыі і кіраўніцтва партызанскай барацьбой. Пераадольваючы вялікія цяжкасці, дабраўся ён да роднай вёскі і тут напачатку актыўна ўключыўся ў падпольную работу. У снежні 1941 года ў вёсцы Шчацінка Старасельскага сельсавета нашага раёна адбылася сустрэча Пятра Счаслаўскага з будучым камандзірам брыгады «Чэкіст» Герасімам Аляксеевічам Кірпічам, у якога ўжо была група народных мсціўцаў. У сакавіку 1942 года П. І. Счаслаўскі ўступае ў атрад № 1 брыгады «Чэкіст», камандуе ўзводам. У гэтым жа годзе быў зацверджаны камісарам атрада.

Так, ён быў сапраўдным камісарам... Счаслаўскі не толькі вёў арганізатарскую і палітыка-выхаваўчую работу з байцамі і насельніцтвам, але і сам актыўна ўдзельнічаў у баявых аперацыях, асабістым прыкладам агітаваў байцоў на адданую барацьбу супраць ворага.

...Ішоў другі год вайны. Полымя партызанскай барацьбы разгаралася, набірала моц, і з кожным днём папаўняліся рады народных мсціўцаў.

...Успамінаецца такі выпадак. З-за лініі фронту паступіў вялікі запас патронаў да аўтаматаў ППШ, а іх у партызан было мала. І вось П. І. Счаслаўскі прапанаваў выраблять аўтаматы непасрэдна ў партызанскім атрадзе. Многія не верылі ў поспех гэтай справы. Аднак майстры-энтузіясты хутка развеялі ўсе сумненні. Задумка ўвасобілася ў канкрэтны вынік. Праз непрацяглы час у штаб дастаўлены самаробны аўтамат.

Такі аўтамат за нумарам «2» быў падараваны начальніку Цэнтральнага штаба партызанскага руху П. К. Панамарэнку.

...16 мая 1944 года, незадоўга да злучэння з часцямі Савецкай Арміі, стаў ракавым днём для камісара Пятра Счаслаўскага. Гэта здарылася пры разгроме фашысцкага гарнізона ў вёсцы Галошава, размешчанага паміж населенымі пунктамі Старасельле і Коханава.

...Пад прыкрыццём агню кулямётчыкаў Міхаіла Жданько і Яўгена Белячкова Счаслаўскі з групай партызан прабраліся да будынка, дзе замацаваліся гітлераўцы. Ён зрабіў замах, каб кінуць гранату, але не паспеў...

Пасля вайны родная вёска Казлы, у якой нарадзіўся Пётр Ігнатавіч, перайменавана ў Счаслаўскую.

«Ударны фронт». 1990. 13 верасня.

І. Кулікаў

З ХАРАКТАРЫСТЫКІ І. С. ШЧАРБАКОВА

ЩЕРБАКОВ Иван Самсонович является членом Шкловского РК КП(б)Б. Рождения 1902 г., белорус, образование среднее, член ВКП(б) с 1932 г., в партизанах с 5 апреля 1942 г. по день соединения с Красной Армией — 1 июля 1944 г. За период пребывания в партизанах тов. Щербаков проявил себя в борьбе с немецким фашизмом как патриот своей великой социалистической родины. Является активным участником в организации партизанского отряда. Работал диверсантом, лично им взорвано четыре вражеских эшелона с живой силой и техникой. С марта месяца 1943 г. по июль 1944 г. работал ответственным секретарем партбюро партизанской бригады «Чекист», где провел большую работу по организации и укреплению парторганизаций в партизанских отрядах бригады. При организации Шкловского подпольного РК КП(б)Б в июне месяце 1943 г. тов. Щербаков назначен членом РК КП(б)Б, зав. отдела пропаганды и агитации и ответственным редактором райгазеты, где также провел большую политмассовую работу в отрядах... Наряду с этим организовывал работу подпольной печати — выпуск газет и листовок. Пользуется авторитетом, политически грамотен и тактичен. С 3 июля с. г. по совместительству работает комиссаром партизанского отряда № 31. Дважды представлен к высшей правительственной награде, что и удостоверяется.

Секретарь Шкловского подпольного РК КП(б)Б Бай
12.VII.1944 г.

НАРБ, ф. 4171, воп. 1, спр. 3, л. 38.

З ХАРАКТАРЫСТЫКІ Ш. Л. КЕСЛЕРА

КЕСЛЕР Шлема Лейбович, рождения 1915 г., член КПСС с 1940 г. С мая месяца 1942 г. в партизанском отряде № 1... Принимал активное участие в партийной жизни. Работал парторгом отряда. Всю работу партийной организации направлял на активизацию боевых действий. Участник подрыва двух вражеских эшелонов. Участник разгрома 9 (девяти) вражеских гарнизонов и многих открытых боев с немецкими захватчиками.

С июня 1943 г. избран членом Шкловского подпольного РК КП(б)Б и работал секретарем подпольного РК ЛКСМБ... Представлен к правительственной награде, что и удостоверяется.

Секретарь Шкловского подпольного РК КП(б)Б Бай
16.VII.1944 г.

НАРБ, ф. 4171, воп. 1, спр. 3, л. 39.

З ДАКЛАДНОЙ ЗАПІСКІ КАМАНДАВАННЯ ПАРТЫЗАНСКАЙ БРЫГАДЫ «ЧЭКІСТ» У ЦК КП(б)Б

17 жніўня 1942 г.

...В районах Шкловском, Толочинском, Круглянском и частично Оршанском и Белыничском действует партизанская бригада «Чекист» численностью в 600 бойцов и командиров, из них членов и кандидатов КП(б)Б — 60 человек, комсомольцев свыше 100 человек. Командир бригады ст. лейтенант — начальник пограничной заставы Кирпич Г. А., начальник штаба — лейтенант Буланов И. Д., комиссар бригады — батальонный комиссар Седлецкий Ф. М. Штаб бригады расположен в Рацевском лесу, около д. Хатьково Шкловского района. В состав бригады входят 9 отрядов...

На вооружении бригады имеются: 23 ручных и станковых пулемета, автоматов ППД и винтовок — около 500, 2 миномета без мин...

Бригада создана в начале июля, а движение и работа по созданию бригады из малых групп началась с марта. Первоначально это были одиночные, пока еще незначительные выступления, действовали разрозненно, без единого плана руководства; только в июне месяце 1942 года в первых числах все группы и отряды смогли объединиться в сводный отряд. Тогда же был организован и штаб.

За время существования бригады проведены следующие операции.

Прежде всего, отряды уничтожали органы немецкой власти — волостные управы. В разное время за отчетный период разгромлены и прекратили свое существование волости Старосельская, Улановская, Черноручинская, Новобращинская, Лозитская Шкловского района; Туминичевская и Дубровская Оршанского района; Воронцевичская, Жукневская, Полудовская и другие Круглянского и Толочинского районов; Браковская Могилевского района; Головчинская Белыничского. На территории разгромленных волостей прекращены заготовки продуктов для немцев.

Наряду с этой работой, отряды действовали на железных дорогах, срывая движение поездов. Для этого использовались всяческие средства: разборка путей, подрыв мостов, закладка мин, обстрел поездов. В результате организовано крушение 8 разных воинских поездов и взрыв одного большого железнодорожного моста. Крушение поездов производилось на участках железной дороги Орша — Могилев и Орша — Толочин. До сих пор еще лежат разбитые паровозы и вагоны у путей...

Одновременно отряды бьют фашистов из засад и в открытом бою. За это время было много схваток с ними...

Кроме боевой работы бригадой проводится в деревнях среди населения массово-разъяснительная работа специальными агитаторами на темы: «Кто такие партизаны и за что они борются», «Об организации в деревнях групп самообороны», «Не давать врагу продуктов», «Кто такие фашисты и их цели». Деятельность бригады только устной агитацией не ограничивается. В деревнях и даже районах комендатур распространяются воззвания и обращения к населению.

С организацией штаба партизанские отряды получают оперативные задания от штаба и об их исполнении отчитываются. Между отрядами распределяются дни и участки железных дорог и других объектов, когда и где должна проводиться диверсионная работа.

...В районах действий партизанской бригады немецкая власть представлена бургомистрами, полицией и батальонами так называемой «народной армии». Так, в Шклове имеется 800 человек «народоармейцев» и 270 человек полиции, набранной из белорусского населения, немцев — ни одного. Комендант Шклова — русский, бывший майор Красной Армии — Воронов. В Копыси 100 человек «народоармейцев» и 6 человек немцев охраняют лесопилку и железную дорогу...

При переходе из районов нашего действия через фронт мы на всем своем пути устанавливали, что немцев нет и власть поддерживается только предателями, вступившими в полицию...

Активные действия партизан, отсутствие немцев, затяжка войны, а также грабительская политика немцев создали коренной перелом в политическом настроении населения Белоруссии. Если в первые дни были отдельные крестьяне, которые к немцам относились благожелательно, даже приветствовали их, то теперь, после хозяйничанья оккупантов, даже эти без ненависти говорить о них не могут. Население поддерживает партизан и ждет прихода Красной Армии. Налицо колоссальные симпатии ко всему советскому. При переходе отрядов через деревни, население выходит на улицы и приветствует их. У отрядов тесная связь с населением. Сейчас следует ожидать дальнейшего возрастания ненависти к захватчикам со стороны населения, так как немцы приступают к сбору урожая, а размеры этого сбора немалые. С гектара подлежит сдаче 21 пуд ржи, с гектара — 24 пуда сена, с гектара — 120 пудов картофеля. Сбор урожая в таком количестве оставит население без хлеба, скот без кормов, а это приведет, как указывалось выше, к дальнейшему росту недовольства против оккупантов. Кроме того, каждый обязан сдавать с одной коровы 400 литров молока, платить за собаку 75 рублей, за каждую душу населения — 150 рублей, мяса берут сколько требуется, лошадей также. Есть деревни без единой коровы, без единой лошади.

Меры воздействия на непокорных или медлительных — расстрел и повешение. Но весьма часты случаи, когда внезапно приезжает в деревню отряд немцев, хватает кого встретит, без всяких причин расстреливает и уезжает...

Террор вносит другой оттенок в настроения людей; это постоянный страх, ужас, люди друг друга боятся, разговаривают озираясь.

Нашумевший «новый земельный закон» на практике представляет собой следующее: в отдельных районах земля разделена между хозяйствами, в отдельных районах посев

произведен общинно и теперь засеянные поля предполагается делить. Ежедневно можно видеть большие группы людей и сейчас, которые ходят по полю с криками и руганью между собой — делят землю, сенокосы. Определенной системы и нормы в земельных наделах нет; в одной деревне семья в 6 душ пользуется землей в 3 гектара, в другой — семья в 5 душ обрабатывает участок в 4 гектара; делят землю сами крестьяне.

Торговля отсутствует. Никаких товаров не завозится... В наших районах, а также в районах, через которые мы прошли, школы не работали и не работают.

В райцентрах есть лечпункты, но только для немцев или представителей власти. Для населения нет ничего: ни амбулаторий, ни больниц, ни аптек. Заболевших тифом, скарлатиной и другими заразными болезнями немцы расстреливают. Это имело место в Копыси, Орше и других местах.

В промышленности никакой жизни нет, все разрушено и стоит, если не считать торфзавода в Шклове и лесопилки в Копыси, которые работают.

Днепр, как водный путь, в районах от Могилева до Орши не используется.

В районах действия нашей бригады имеется 2 железные дороги: Орша — Могилев и Орша — Минск. Дорога Орша — Могилев сейчас работает слабо, в день проходит 2—3 поезда, ночью поезда не проходят совсем. На этой дороге почти ежедневно дежурят наши отряды, они подрывают путь, обстреливают поезда. Движение на этом участке слабо еще, по-видимому, потому, что нашим отрядом у д. Слободка подорвана ферма моста и поезда проходят только по одному пути. Дорога Орша — Минск работает интенсивно. Днем поезда идут через каждые 20—30 минут, а иногда с еще меньшими интервалами, но ночью и здесь поезда или не идут совсем, или проходят 2—3. По шоссейной магистрали Орша — Минск движение автотранспорта также интенсивно, но только днем. Дорога Лепель — Орша не работает. Железная дорога Витебск — Полоцк работает весьма интенсивно, поезда идут через каждые 15—20 минут. За последнее время усилена охрана дорог, к охране их привлекается местное население, на километр на ночь выставляется во главе с немцами наряд от 5 до 8 человек.

...В лагерях военнопленных существует кошмарный режим, людям, доведенным голодом до умирания, предлагают хорошую обеспеченную жизнь, им обещают хорошее питание, если они вступят в «народную армию». «Вам, — говорят пленным, — охранять склады, дороги, собирать урожай и бороться с партизанами, но не силой оружия, а агитацией, вы будете их уговаривать, чтобы они бросали оружие и переходили на сторону немецких властей. Не нужно партизан убивать, их нужно убеждать».

Спасая жизнь, люди вступали в эту «народную армию»...

В батальоне, который стоит в Шклове, есть 10 станковых пулеметов «Максим». В понедельник 27 июля этот батальон по заданию своего командования должен выступить из Шклова в разгромленные волости для восстановления власти. Настроение бойцов так называемой «народной армии» для немцев неблагоприятное. С партизанами они воевать не собираются, говорят, что при первом же бое перейдут на сторону партизан.

Нашим отрядом один из этих бойцов был задержан, он оказался из Сталинградской области, шофер. В составе этой так называемой «народной армии» есть и москвичи, и ленинградцы, и сибиряки, и узбеки, и казахи — называют их «украинцы». Штабом бригады были составлены обращения к этим «украинцам» и распространены среди них, а задержанного сталинградского шофера Козлова опустили с наказом провести работу среди своих товарищей и обеспечить переход их на сторону партизан. Отряды часто задерживают шпионов, засылаемых к партизанам. Нашей бригадой разоблачено и расстреляно свыше 30 человек.

* * *

Подводя итоги данной характеристики положения в Белоруссии, необходимо сказать следующее:

1. 80 %, а местами и более, мужского состава населения сидит дома.
2. Рост партизанского движения повсеместно.
3. Сочувственное отношение населения к партизанам, помощь партизанам, связь с ними.
4. Озлобление против немцев со стороны населения.

5. Недостаточное обеспечение партизанских отрядов и оружием и боеприпасами, что ограничивает численный рост.

6. Партизанские группы все еще действуют на территории Белоруссии разрозненно, отсутствует руководящий центр, который объединил бы их и там, на месте, руководил бы ими. Руководить через фронт нельзя.

7. Назрел момент для организации всебелорусского восстания, что возможно осуществить при организации снабжения оружием и при поддержке Красной Армии с фронта.

8. Тыл немцев слаб и необходимо этот момент использовать для нанесения сокрушительного удара врагу на территории всей Белоруссии, что и будет началом полного разгрома его в этом году.

17.VIII.1942 г.

(Игнатенко, Граблевский, Клюшников)

НАРБ, ф. 4, воп. 33а, спр. 638, лл. 70—72.

Падрыхтаваў *Р. Платонаў*

Атрады дзейнічаюць

Пры ўзнікненні партызанскіх атрадаў і пачатку іх баявых дзеянняў праціўнік вёў сябе выключна бяспечна, не маючы ніякіх умацаванняў. Такое становішча дазваляла партызанам правесці шэраг паспяховых аперацый па разгроме нямецка-фашысцкіх гарнізонаў.

У в. Новае Брашчына знаходзіўся паліцэйскі гарнізон і валасная ўправа: 7 паліцэйскіх, бургамістр з пісарам. У в. Уланава размяшчалася валасная ўправа з 12 паліцэйскімі. Г. А. Кірпіч прыняў рашэнне ў ноч на 5.05.1942 г. правесці налёт на Нова-Брашчынскую валасную ўправу. Гэтая першая аперацыя была поўнай нечаканасцю для немцаў і паліцэйскіх.

Першая дыверсія на чыгунцы была праведзена камандзірам атрада Буланавым. 17 мая 1942 г. ён з групай у 16 чалавек выйшаў на чыгунку Орша — Магілёў на перагоне Копысь — Шклоў з задачай разабраць рэйкі, спусціць варожы эшалон. У выніку пайшоў пад адхон эшалон з вуглем, чыгунка на ўчастку не працавала двое сутак.

І. Кулікаў

Бой каля в. Дымава

З успамінаў былога партызана брыгады «Чэкіст» І. В. Кулікава

Пасля дыверсій на ўчастку чыгункі Орша — Магілёў войскі праціўніка, прызначаныя для фронту, адправіцца не мелі магчымасці, у выніку ўтварылася скапленне эшалонаў на станцыях Орша, Копысь, Коханава, Талачын. Мясцовыя нямецкія ўлады дамовіліся з камандаваннем часцей, якія накіроўваліся на фронт, прачасаць Рацаўскі, Казённы лясы і Сісенеўскую дачу. У гэты час атрад № 12 Нікітчанкі знаходзіўся ў Сісенеўскай дачы. Штаб брыгады і астатнія атрады базіраваліся ў Рацаўскім і Казённым лясах.

Ноччу на 20.06.1942 г. праціўнік блакіраваў Сісенеўскую дачу. На світанку пры дапамозе мясцовых здраднікаў немцы да 300 чалавек пайшлі лесам. Пры падыходзе да лагера, дзе адпачывалі партызаны, праціўнік быў выяўлены вартавым М. Смірновым, які падаў сігнал пра небяспеку. Партызаны падняліся па трывозе і выйшлі з лагера. Праціўнік праз некалькі мінут з'явіўся ў лагеры, разграміў яго, спаліў шалашы, забраў прадукты і вопратку.

Агульная колькасць праціўніка, па даных насельніцтва, была 500—600 чалавек на 53 машынах. Гітлераўцы па-зверску распраўляліся з мірным насельніцтвам у вёсках, якія наведвалі партызаны. Так, у в. Тройца яны спалілі некалькі хат.

Нікітчанка ўмела манеўраваў, страціў толькі аднаго чалавека. З наступленнем цемры прыбыў у Рацаўскі лес. 21.06.1942 г. разведка данесла, што праціўнік размясціўся ў м. Коханава з мэтай барацьбы з партызанамі. Камандзірам атрадаў быў аддадзены загад зрабіць засады на верагодных падыходах праціўніка і пры з'яўленні яго ўступіць у бой.

Атрад № 1 заняў абарону на ўзлеску па шляху Галошава — Старасельле, атрад № 5 — на шляху Галошава — Рацава, атрад № 12 заняў узлесак на захадзе ад вв. Дымава, Хацькова, атрад № 20 быў у рэзерве.

Р. М. Севасцьянаў

22.06.1942 г. праціўнік заняў в. Кувечына і м. Старасельле, стаў рухацца на Дымава. Партызаны, якія рыхтаваліся даць яму адпор, занялі выгадныя пазіцыі, падпусцілі карнікаў на блізкую адлегласць, а затым адкрылі моцны ружэйна-кулямётны агонь.

Для праціўніка ён аказаўся нечаканым. На полі бою засталіся каля 30 гітлераўцаў, не менш за 40 было паранена. Партызанам дасталася нямала зброі, патронаў.

З успамінаў Р. Севасцьянава

...Паспяховае завяршэнне бою з гітлераўцамі каля в. Дымава 22 чэрвеня 1942 г. натхніла мсціўцаў на новыя подзвігі. Мястэчка Галоўчын Бялыніцкага р-на знаходзіцца на даволі бойкім месцы — на дарозе Талачын — Круглае — Магілёў, якія, у сваю чаргу, звязаны з важнымі стратэгічнымі магістралямі Магілёў — Мінск, Мінск — Орша.

Нямецкае камандаванне з першых дзён акупацыі выкарыстоўвала гэты населены пункт як апорны. Быў тут і моцны гітлераўскі гарнізон. Пад казарму было прыстасавана 2-павярховае памяшканне, вакол мястэчка — агнявыя ўмацаванні, усё абнесена калючым дротам. Галоўчынскія маслазавод, лесапільня таксама выкарыстоўваліся ворагам. Вось чаму так важна было для нас разграміць гітлераўскі гарнізон у Галоўчыне.

Пасля глыбокай разведкі, дэталёвага аналізу мясцовасці камандаванне прыйшло да вываду напасці на Галоўчын днём. З гэтай мэтай пераапранулі партызан у нямецкую форму, на машыны, куды яны паселі, устанавілі станковыя кулямёты, да кожнага кузава прымацавалі па гармаце. Так планавалі ўехаць у мястэчка. Для падмацавання выставілі свае заставы ад Круглага, Бялыніч і Магілёва, каб не даць ворагу падцягнуць падмацаванне. Падрыхтавалі і добраўзброены кавалерыйскі эскадрон з атрада А. М. Шамарына, які прытаіўся ў пералеску.

І вось 25 ліпеня калона з аўтамашын, матацыклаў, веласіпедаў урачыста, інакш і не скажаш, уехала ў мястэчка. Вартавыя паспешліва адчынілі цэнтральныя вароты. Калона накіравалася прама да казармы. Па камандзе І. Дз. Буланава, начальніка штаба, усе імкліва саскочылі з машын і накіраваліся да казармы. Тыя, хто назіраў за прыбыўшымі з акна, зразумелі, у чым справа. Але ўжо было позна, супраціўленне ворага было падаўлена.

У гэтай аперацыі, якая працягвалася каля гадзіны, быў знішчаны гітлераўскі апорны пункт, захоплены багатыя трафеі, у тым ліку шмат прадуктаў, якімі мы падзяліліся з мірнымі жыхарамі.

Запісаў *Л. Анціпенка*

З успамінаў Г. А. Кірпіча

Ішоў сакавік 1942 г. Камандаванне партызанскага атрада, рэарганізаванага неўзабаве ў брыгаду «Чэкіст», распрацавала чарговую ваенную аперацыю. Задача зводзілася да разгрому параўнальна невялікага нямецка-паліцэйскага гарнізона ў в. Новае Брашчына. Пры ўдакладненні плана я вырашыў пагутарыць з падабранымі ў штабе правадніками. Сярод іх аказаўся юнак з в. Тройца Мікалай Мільто. Мне падабаліся яго павадзіны, спакойны твар, вытрымка. Ён цудоўна ведаў мясцовасць, падыходныя шляхі да валасной управы і да дома, дзе кватэраваў бургамістр, здраднік Ільюшэнка. Гэта дапамагло нам паспяхова ажыццявіць аперацыю. Варожы гарнізон быў разгромлены без нашых страт. У якасці трафеяў былі ўзяты 1 ручны кулямёт, 12 вінтовак, 2 парабелумы, каля 3000 патронаў, 32 ручныя гранаты. Былі вызвалены савецкія салдаты, сабраныя паліцэйскімі ў вёсках для адпраўкі ў Шклоў. Арыштаваны бургамістр Ільюшэнка быў расстраляны па прыгавору аператыўнага савета атрада.

Увесь гэты час я ўважліва назіраў за нашым маладым правадніком. Аперацыя партызан зрабіла на яго моцнае ўражанне, а неў

забаве сам стаў адным з актыўных і адважных байцоў брыгады. Такіх мужных, як Мікалай Мільто, было шмат. Але я хачу расказаць пра Мікалая Дзмітрыевіча Мільто як пра чалавека, у характары, патрыятычных дзеяннях і ўчынках якога можна наглядна бачыць пачуцці і настрой тых савецкіх юнакоў, якія, аказаўшыся на часова акупіраванай ворагам тэрыторыі, па закліку сэрца пачалі барацьбу з фашысцкімі варварамі з першых жа дзён акупацыі.

* * *

Вёска Тройца Шклоўскага раёна з'яўляецца цэнтрам калгаса імя М. І. Калініна. Я ж прыпамінаю гэтую вёску ў першыя месяцы вайны. Была яна па-свойму прыгожая, размешчаная ў луцэ рэчкі. На вуліцах можна было касіць траву, як на лузе. І толькі вузкая сцяжынка па сярэдзіне была вытаптана. Мне, партызану, якому давялося ваяваць з акупантамі ў гэтых мясцінах, такой і прыпамінаецца гэтая вёска. Часта прыпамінаю тыя гады, тыя мясціны, людзей, з якімі даводзілася тады сустракацца. Памятаю наведванне Тройцы ў першых числах красавіка 1942 г. Наша брыгада тады толькі пачынала фарміравацца. Нам патрэбны былі верныя людзі, зброя. У вёску я накіраваўся з маім намеснікам па разведцы Рыгорам Мікалаевічам Севасцьянавым. Нас суправаджалі аўтаматчыкі Павел Булаеў, Алесь Бачкоў і Яцына Н. Н. Па-веснавому свяціла сонца, звінелі ручаі, парыла зямля. Але людзі былі задуменныя і маўклівыя. З намі, праўда, былі прыветлівыя, не задавалі лішніх пытанняў. У Тройцы сустрэліся са знаёмым Севасцьянаву пажылым калгаснікам Жураўскім Міхаілам Антонавічам. Ён ахвотна расказваў пра сваіх аднасяльчан, пра даваеннае калгаснае жыццё. Тут быў параўнальна невялікі, але перадавы калгас «Чырвоны шлях». На чале яго быў камуніст са стажам, удзельнік грамадзянскай вайны Фёдар Пракопавіч Пятроўскі. У калгасе тады збіралі па 18 ц з гектара збожжавых, добрыя ўраджаі даваў лён, малочнатаварная ферма была багатая і высокапрадукцыйная. Лета 1941-га абяцала асабліва багаты ўраджай. І збожжавыя, і лён, і канюшына — усё буйна даспявала. Радаваў стары сад багаццем фруктаў. Тут жа быў пчальнік ў 111 сем'яў. Калгаснікі жылі спакойна, радаваліся сваім дасягненням.

Ніхто не думаў, што так нечакана ўсё зменіцца. Вайна парушыла мірнае жыццё маленькай вёсачкі. Гора і слёзы пасяліліся ў хатах. Наш субяседнік жыва намаляваў нам провады аднасяльчан на фронт. Двух сыноў правёў на вайну Мікіта Пятровіч Жураўскі. Адправіла на фронт сыноў Марыя Навумаўна Раманькова. Гэтая жанчына рана аўдавела, шмат вынесла гора, пакуль падняла на ногі 12 дзяцей. З яе дома пайшло ваяваць шасцёра сыноў. (Наведваючы Тройцу пасля вайны, я даведаўся, што сыны Мікіты Пятровіча загінулі: Фёдар — пад Масквой, а Косця — пад Берлінам. Да Марыі Раманьковай вярнуўся толькі адзін сын Герасім.)

Слухаючы Міхаіла Антонавіча, мы зноў перажывалі цяжкія падзеі тых дзён. Нялёгка было праводзіць сваіх родных і блізкіх людзей. Нялёгка было заставацца ў тыле. Гнеў выклікалі дзікія зверствы фашыстаў, пра якія мы таксама дастаткова ведалі.

Не паспелі, аднак, высахнуць слёзы развітання, як у вёсцы з'явіліся немцы. Вакол ішлі баі. Паміж вёскамі Сісенева і Калінаўка, пад Манькавым і Стараселлем шмат палягло нашых салдат. ...Жураўскі сказаў нам, што ў вёсцы ведаюць пра партызан і многія згодны ім памагаць і папоўніць рады. Па яго словах, група моладзі была гатова да дзеянняў, толькі не было каму іх арганізаваць. Стары, назіральны чалавек выдзеліў з групы моладзі Мікалая Мільто, які тады працаваў на млыне, быў сувязным партызан.

Мікалай працаваў адзін, малоў зерне, збіраў гарнцавыя фунты па савецкіх законах. Нарыхтаваную муку хаваў у тайніках, раздаваў па дварах гаспадыням, і тыя пяклі хлеб партызанам. Кожная гаспадыня атрымлівала норму выпечкі хлеба на тыдзень. І гэта дабравольна выконвалася ўсімі жыхарамі вёскі.

Пагутарыўшы з Мільто, мы з Севасцьянавым вырашылі, што перад намі цудоўны партызанскі разведчык. «Вось што, Мікалай, — сказаў я, — ты добры млынар, але прафесія разведчыка табе падыдзе больш. З млынам жа ўправіцца Мікалай Антонавіч Жураўскі». Юнак тут жа згадзіўся ісці да нас, хоць у Мікалая на руках была сям'я: маці-ўдава, дзве сястры, брат, пляменнікі. Ён быў у доме гаспадар, галоўны працаўнік, кармілец, як называла яго маці. Мікалай ведаў, як усім будзе цяжка, калі ён пойдзе да партызан, як жорстка распраўляюцца з сем'ямі партызан немцы. І ўсё-такі адказаў нам: «Я гатовы». Акрамя таго, назваў таварышаў, якія гатовы пайсці з ім, назваў

людзей, якіх можна было выкарыстаць як сувязных. Імі пазней сталі Д. М. Мільто, сястра Мікалая Ганна, юны Ваня Жураўскі, яго аднагодка Оля Жураўская. З дапамогай таварышаў Мікалай Мільто збіраў па начах зброю, якая засталася на полі бою, і хаваў не ў надзейных месцах у лесе. У тайніках аказаліся: адзін станковы кулямёт, 6 ручных кулямётаў, 12 вінтовак, тры скрыні гранат з капсулямі, тры наганы, столькі ж аўтаматаў, 8 цынкавых скрынь вінтовачных патронаў, 4 скрыні патронаў у стужках да станковага кулямёта, тысяч пяць аўтаматных патронаў у драўляных скрынях.

— Гэта цэлы арсенал, гэта клад, — радаваліся мы. Зброю забралі ў той жа дзень. Пажылыя калгаснікі Міхаіл і Мікалай Жураўскія, Мікалай Старажэвіч, Пётр Мільто памаглі нам запрэгчы коней, пагрузіць зброю і боепрыпасы на калёсы і паспяхова давезці да Рацаўскага лесу. На ўскрайку яны асталіся, а мы адвезлі зброю ў лагер. Праз некалькі гадзін вярнулі ім коней.

Партызаны былі вельмі рады такому «падарунку». Зброю размеркавалі паміж атрадамі. Былы збройны майстар Лявільіч усё ўважліва перагледзеў і пачысціў. Станковы кулямёт адразу ж устанавілі на тачанку пры штабной кулямётнай камандзе.

...Вялікае гора перажывалі тады людзі. Фашысты вар'яцелі. Учынялі расправы над мірнымі жыхарамі. Расстралялі былога сельскага актывіста Івана Сямёнавіча Жураўскага. Дзікую расправу ўчынілі гітлераўцы ў снежні 1941 г. над жанчынамі, дзецьмі і старымі, якія, пазбавіліся жылля, пасяліліся ў былым радзільным доме ў Нова-Бранчынскай бальніцы. Дзяцей, старых бязлітасна забівалі, кідалі ў калодзежы. Тых, хто быў маладзейшы, грузілі ў машыны для адпраўкі ў Германію, а хто меў намер збегчы — расстрэльвалі на месцы. Жудаснай была расправа фашыстаў над яўрэйскім насельніцтвам. Немцы прыгналі да Брынкавага бору каля 400 яўрэяў. Былі тут і ваеннапалонныя салдаты і афіцэры. Іх прымусілі выкапаць чатыры вялізныя ямы. Раздаліся аўтаматныя чэргі, людзі падалі, іх скідвалі ў ямы, а калі яны запаўняліся, засыпалі зямлёй. Гэта было жудаснае пахаванне мёртвых і паўмёртвых. Некаторыя з асуджаных на смерць кідаліся на фашыстаў, уступалі ў няроўны бой. У іх ліку быў Арон Блюмін, жыхар в. Стараселле. Выкарыстаўшы момант, калі фашысцкі забойца замяняў дыск у аўтамаце, ён накінуўся на яго, збіў з ног, схапіў аўтамат і, прыстрэліўшы немца, збег у Брынкавы бор. Праз тры дні далучыўся да партызанскага атрада І. Дз. Буланава. Ён праявіў сябе бясстрашным воінам, удзельнічаў у многіх баях з гітлераўцамі, іх паслугачамі.

...М. Мільто быў залічаны ў атрад № 12. Але некаторы час яшчэ выконваў заданне на млыне. Замену знайсці аказалася не надта лёгка, а хлеб патрэбны быў кожны дзень. Ён паступаў у брыгаду «Чэкіст» праз яе прадстаўніка М. Я. Пяхоту. Ен быў прысланы разведорганамі ў тыл ворага, з'яўляўся маім памочнікам па МТЗ, а потым да канца вайны аператыўным упаўнаважаным у атрадах №№ 12 і 40.

Мікалай Мільто, працуючы на млыне, разам з Пяхотам і партызанам В. Чысцяковым вывучылі падрыўную справу і ўдзельнічалі ў аперацыях па ўзрыву чыгуначных мастоў. Так, 15 чэрвеня 1942 г. яны заклалі 25 кг толу пад чыгуначны мост праз рэчку Бярозку каля в. Карзуны, паміж Копыссю і Шкловам. Моцны ўзрыў скалануў паветра, калі з'явіўся эшалон. Некалькі вагонаў з дымам і пылам падняліся ў паветра. Заднія вагоны пайшлі пад адхон, пярэднія сыплі з рэек.

...21 чэрвеня 1942 г. нямецкае камандаванне Магілёўскага, Шклоўскага і Аршанскага гарнізонаў выслала буйную карную экспедыцыю супраць нашай брыгады. Мэтай экспедыцыі было пакончыць з партызанамі ў правабярэжнай прыдняпроўскай зоне Шклоўскага і Аршанскага раёнаў. Нямецкія атрады, заняўшы шэраг населеных пунктаў нашай зоны, наткнуліся потым на супраціўленне партызанскіх застаў і на нейкі час прыпынілі рух. У гэты момант Мікалай Мільто па заданні камандавання выехаў з групай партызан у в. Тройца з задачай мабілізаваць насельніцтва і арганізаваць вываз запасаў зерня і мукі з млына ў патаемныя месцы. Гэтую задачу ён выканаў.

Праз некаторы час ён ужо стаяў у сакрэце з партызанам Алёшам, якога ўсе называлі татарынам. Яны былі ўзброены аўтаматамі і гранатамі, мелі вялікі запас боепрыпасаў. Размясціліся ва ўкрыццях на ўскрайку Уланаўскага лесу. Не прайшло і гадзіны, як з'явіліся немцы. Хлопцы падпусцілі іх блізка, метраў на 15, і адкрылі агонь. Фашысты замітусіліся, многія падалі, скошаныя партызанскімі кулямі, астатнія заляглі, адкрылі агонь па сакрэту. Тады партызаны прымянілі гранаты. Пакінуўшы забітых, акупанты адступілі, але не надоўга. Неўзабаве ў бой уступіў вялікі карны атрад. Мікалай і Алё-

ша адступілі і ўліліся ў свой узвод пад камандаваннем Аляксандра Васіна.

Немцы з трох бакоў уварваліся ва Уланаўскі лес і ўступілі ў бой, мяркуючы, што напалі на асноўны цэнтр партызан. Але тут дзейнічаў толькі невялікі атрад Нікітчанкі. У цемры ночы па-майму загаду атрад спешна перайшоў на зараней падрыхтаваную пазіцыю — на паўднёва-ўсходні ўскраек Рацаўскага лесу, на захад ад в. Дымава.

Адзін за другім прыбывалі на пазіцыі іншыя атрады, размяшчаліся, рыхтавалі зброю.

...Неўзабаве паступіў сігнал: немцы набліжаюцца з в. Тройца з паўднёвага боку і ад Стараселля. Вось іх атрад ад Стараселля зайшоў на Дымаўскае поле, вось другія падраздзяленні карнікаў накіраваліся на злучэнне з ім, ішлі з поўдня, каб сумесна развярнуць наступленне на Дымаўскі лес...

Нарэшце — сігнал да бою партызанам. Нібы маланка рассекла шэрань і рассунула неба — з усіх відаў зброі грымнуў залп атрадаў. Добра запрацаваў і мой аўтамат, яго знаёмы трэск зліваўся ў агульным гуле. Ад нечаканага ўдару немцы, нібы шалёныя, пачалі мітусіцца то ў адзін, то ў другі бок, частка іх падала на зямлю. Але праз нейкі час гітлераўцы прывялі сябе ў баявы парадак і таксама адкрылі моцны агонь. Да іх падышлі свежыя падраздзяленні з Магілёўскага экспедыцыйнага атрада праз Чарнаручча, сталі цясніць нашы пазіцыі. Бой зацягнуўся. У гэты момант першым падняўся ў контратаку атрад № 12. Грымнула партызанскае «ўра!», і людзі паспяшаліся наперад, на ворага. Мікалай вырваўся наперад і крыкнуў, што было моцы: «Бі подлых гадаў!» Ён імкліва бег наперад, усё бліжэй да немцаў, але, цяжка паранены ў галаву, упаў, абліваючыся крывёю. Да яго паспяшалася медсястра Ларыса Гарохава, аказала яму першую медыцынскую дапамогу.

Вось у атаку падняўся атрад Іванова. Частка немцаў з крыкамі «Гітлер капут!» стала перабягаць на наш бок. Другая частка імкнулася схавацца ў памяшканнях Дымаўскага дома інвалідаў, але і там была дасягнута партызанамі групы, якую ўзначальваў намеснік камандзіра брыгады Р. М. Севасцьянаў. Толькі нямногім фашыстам удалося выратавацца бегствам. Карная экспедыцыя была разгромлена. Партызаны сцягвалі з поля бою трафейныя кулямёты, аўтаматы і прыцягнулі нават паходную кухню.

Я падышоў да параненага Мікалая Мільто. Гаварыць ён не мог. Апрытомнеў толькі ў палатцы брыгаднага шпіталя, дзе ён праляжаў 18 дзён. Быў удзячны галоўнаму ўрачу Ганне Іванаўне Кокінай, якая хутка яго выхадзіла. Вылечыўшыся, Мікалай зноў стаў у строй і выконваў разведвальныя заданні, у прыватнасці па разлажэнні і разгроме нямецка-паліцэйскага гарнізона, размешчанага восенню 1942 г. у в. Уланава.

Яшчэ шмат разоў Мікалаю Мільто даводзілася выконваць самыя розныя заданні партызанскай разведкі. Але гэта ўжо адносіцца да другой партызанскай брыгады. Справа ў тым, што ў лістападзе 1943 г. з нашай брыгады былі выдзелены тры атрады, якія накіроўваліся ў заходнія раёны рэспублікі. Брыгадзе Жуніна патрэбны былі моцныя і мужныя байцы для баявых дзеянняў у глыбокім тыле ворага. Сярод іх быў і Мікалай Дзмітрыевіч Мільто ў саставе атрада № 12 (Нікітчанкі). Прыкладна за тыдзень да злучэння з часцямі Чырвонай Арміі Мікалай Дзмітрыевіч быў вельмі цяжка паранены...

Партызанскі шпіталь

З першых дзён існавання брыгады «Чэкіст» камандаванне клапацілася аб медыцынскім абслугоўванні і лячэнні партызан. У кожным атрадзе былі ўрач або фельчар і медсястра. Медыцынскую службу ўзначальвала Ганна Іванаўна Кокіна.

Паступаючыя ў атрады праходзілі абавязковы медагляд. З партызанамі наладжваліся гутаркі на медыцынскія тэмы. Не радзей аднаго разу ў месяц мыліся ў лазні. Летам у партызанскіх вёсках, на зіму ў лесе будаваліся зямлянкі для жылля, а непадалёк ад іх — лазня.

Многім параненым і некаторым хворым неабходны былі аперацыі. Але ў брыгадзе спачатку не было хірургаў. Са слязамі Кокіна дакладвала камбрыгу Кірпічу, што ад гангрэны памёр Мікалай Петухоў, не змаглі выратаваць без хірурга камандзіра атрада М. Бараноўскага. Сувязныя разведчыкі атрымалі заданне знайсці хірурга. Дзякуючы падпольшчыцы Паліне Антонаўне Войтавай устанавілі, што ў Аршанскім шпіталі працуюць два нашы ваенныя хірургі Вікенцій Ваўчок і Канстанцін Чэхаў (іх, ваеннапалонных, немцы прымусілі працаваць у сваім шпіталі). Выканала заданне камбрыга камсамолка-разведчыца Кацярына

І. В. Кулікаў

Краўчанка. Так у партызанскім шпіталі з'явіліся два вопытныя доктары.

...Аўтару гэтых радкоў пэўны час давялося быць камендантам брыгаднага шпіталя. На байцоў нашага ўзвода ўскладваліся задачы: ахова шпіталя, забеспячэнне прадуктамі, у выніку эвакуацыі тэрмінова даставіць хворых у бяспечнае месца, выкананне гаспадарчых работ. У шпіталі была зямлянка для параненых, другая — з хворымі, трэцяя — інфекцыйная, чацвёртая — для аперацый. У цёплыя дні пацыентаў выводзілі пагрэцца на сонейка. Медработнікі і некаторыя партызаны ў вольны час збіралі лекавыя травы, мох, які выкарыстоўваўся замест ваты, дзікі часнок, з якім варылі суп. З парашутаў і хатняй тканіны рыхтавалі перавязачны матэрыял.

Вялікім аўтарытэтам карысталася галоўны ўрач Г. І. Кокіна. З матчыным клопатам і ласкай адносілася яна да параненых і хворых. Павагай таксама карысталася ўрач атрада № 5 Таццяна Якаўлеўна Крывіцкая. Клапатліва даглядала параненых і хворых. Ва ўсім ёй дапамагала фельчарка Лідзія Дземяшкевіч. Хірургі Ваўчок і Чэхаў ужо на другі дзень пасля прыбыцця аперыравалі параненых. Умела, у цяжкіх умовах змагаліся яны за жыццё байцоў не толькі брыгады «Чэкіст», але і суседніх партызанскіх злучэнняў С. Г. Жуніна і Ф. Ф. Дуброўскага.

Любоў і шчырую падзяку заслужылі нашы добрыя ўрачы. Вясной 1944 г. перад пачаткам аперацыі «Багратыён» цяжка параненыя і хворыя былі вывезены ў савецкі тыл. Ачунялыя вярнуліся ў атрады. На гэтым брыгадны шпіталь спыніў сваё існаванне.

І. Кулікаў

Як мы «выкралі» хірургаў

Вайна заспела мяне ў Магілёве навучэнкай педвучылішча. Фронт усё бліжэй накатваўся да горада. Я паспяшалася ў родную вёску Дымава да бацькоў.

Праз пэўны час даведалася, што ў Рацаўскім лесе ёсць брыгада народных мсціўцаў «Чэкіст». Наша сям'я ўстанавіла сувязь з 15-м атрадам брыгады (камандзір Шамарын). З вясны 1942 г. і мне давялося ўключыцца ў выкананне розных заданняў. У прыватнасці, назірала за аэрадромам у Балбасаве, некалькі разоў адпраўлялася сувязной у Оршу. У ліпені таго ж года завербавала для партызан двух урачоў-хірургаў.

Адправілі мяне ў Оршу на прыгожай рэсорцы. Узяла ў спадарожніцы сваю 12-гадовую сястру Зіну. Па шляху крыху збочылі да вёскі, дзе жыла наша далёкая радня, настаўніца Надзея Краўчанка. У яе заначавалі. А раніцай утрох рушылі ў дарогу. У Оршы распытвалі людзей, дзе можна знайсці рускага доктара для цяжкахворага. Многія раілі пашукаць шчасця ў былой «Сямешкаўцы», дзе працавалі палонныя ўрачы.

Трапілі ў памяшканне бальніцы. Навокал ахова, нямецкія афіцэры і салдаты снуюць туды-сюды. Сіла волі спатрэбілася, каб супакоіцца, напусціць на твар адчай і пакуты, разгубленасць. А тут, на маё шчасце, чалавек ідзе па калідоры ў белым халаце. Я да яго, так, маўляў, і так, прыехала з вёскі Панізоўе, за 18 км ад Оршы, справа неадкладная: бацька-стараста і яшчэ адзін чалавек зносілі траву на лузе і натыкнуліся на міну: мужыка напавал, а бацька цяжка паранены. Везці ў бальніцу ніяк нельга. Патрэбен хірург. І — у слёзы, адначасова мармычу, што маці нічога не пашкадуе, нават карову, каб выратаваць кармільца. Тут яшчэ адзін доктар падыходзіць, слухае. Нарэшце першы гаворыць:

— Трэба дапамагчы чалавеку. Вы нас пачакайце, хутка канец работы.

Дачакаліся, паехалі. Мінаем камендатуру. «Стой!» — камандуе адзін. Унутры ўсё залядзянела. Зірнула на Зіну, Надзею — белыя, што палатно. Няўжо пастка? А ўрачы таямніча ўсміхнуліся і супакоілі:

— Паперы трэба займець, інакш за горад такой кампаніяй не выпусцяць.

Зусім адлягло ад сэрца, калі хлопцы вярнуліся і мы пакацілі наперад. Дарогай разгаварыліся з новымі спадарожнікамі. Прозвішча аднаго хірурга Чэхаў, на жаль, забылася імя, другога — Ваўчок Вікенцій Міхайла-

віч. Хірургаў даставілі ў зону дзеяння атрада Шамарына.

Праз некалькі дзён нам стала вядома, што ў Оршы з'явіліся аб'явы, у якіх абяцалася ўзнагарода таму, хто зловіць партызан, якія «выкралі» з бальніцы двух урачоў...

К. Крайчанка. «Ударны фронт». 1990. 22 лютага.

Выхад з вогненага кольца

...Дымовская операция показала оккупантам, что силами одних экспедиционных отрядов с партизанами в этой зоне им не справиться. Фашистское командование решило направить регулярные воинские части с танками, авиацией, артиллерией, ударить по партизанам внезапно, прочесать Рацевский и другие леса этого района и таким образом раз и навсегда покончить с партизанами.

...Всю вторую половину дня 29 августа 1942 г. происходили стычки партизанских засад с противником. Усиленно работала разведка, руководимая Севостьяновым. Сообщения, переданные подпольщицей Ховренковой Надей, оказались правильными. В Шклове, Копыси и других станциях шла разгрузка фашистских эшелонов — солдат и техники... Об организованном сопротивлении не могло быть и речи: в бригаде было около 2 тысяч бойцов, вооруженных в основном винтовками и автоматами.

К вечеру враг занял все населенные пункты вокруг Рацевского леса: в Староселье, Рацеве, Слободе, Дымове, Хотькове, Лаговщине, Зубове, Ореховке и других деревнях остановились немецкие танки, пехота. В каждом доме расположились солдаты-автоматчики, пулеметчики, артиллеристы, танкисты, пехотинцы. Над лесом кружились немецкие самолеты, бросали листовки с призывом сдаваться в плен, давали обещания помилования тем, кто сложит оружие. Не было никаких сомнений, что враг завтра ворвется в партизанский лагерь Рацевского леса — сил у него хватало. Всю вторую половину этого тревожного дня в лесу слышны были взрывы, на опушках — автоматная дробь, одиночные выстрелы, пулеметная трескотня — отзвук боев и стычек партизан с наседавшим врагом. В бригадный госпиталь начали поступать раненые бойцы, появились первые погибшие.

В такой обстановке было созвано совещание комсостава и политработников бригады. Совещание начал Г. А. Кирпич:

— Почти полгода мы били фашистов в этой зоне, теперь они собрались побить нас,— сказал он.— Обстановка, как видите сами, тяжелая, сложная. Но отчаянию и панике в наших рядах не должно быть места. Что будем делать, товарищи?

И хотя знал комбриг мысли командиров и политработников, все же спросил:

— Прошу высказать свое мнение.

— Нам бы патрончиков да ПТР побольше,— сокрушался Григорий Семенович Иванов, командир 1-го отряда. Мы бы им показали, как совать нос в нашу зону.

Наступила удручающая тишина, тяжелое молчание. Со стороны Староселья вновь послышалась автоматная очередь. За ней — минометный огонь, правда бесприцельный.

— У нас целая ночь,— поднялся начальник разведки Севостьянов.— Факт, что немцы ночью в лес не полезут. Они собираются это сделать завтра. Мы за ночь можем уйти, и уйти далеко, а куда — враг не узнает.

— Правильно,— согласился комиссар бригады Ф. М. Седлецкий.— Чтобы спасти соединение от полного и неминуемого разгрома, нужно уйти. Сопротивляться в такой обстановке бессмысленно. Нужно уйти организованно, без паники. Но куда уйти, надо подумать. Опять наступила пауза, удручающая тишина.

— Обстановка показывает, что на юге и востоке у врага силы большие. Значит, нам надо уходить на север или запад, лучше в сторону Орши. Я предлагаю за эту ночь перебраться в Ольховский лес, где начинал свои действия 10-й отряд. Лес находится близко от крупного аэродрома Болбасово, и враг вряд ли догадается, что мы будем находиться там. Предложение Бориса Николаевича Клюшникова было принято единодушно. В ночь на 30 августа бригада «Чекист» оставила Рацевский лес. Обходя населенные пункты, бригада за ночь проделала 20-километровый марш и к рассвету уже была в Ольховском лесу.

...В недоумении были фашистские каратели, когда обнаружили в лесу одни пустые шалаши. По размерам лагеря, по количеству шалашей можно было судить, что партизан здесь проживало немало. Куда же девались партизаны? Не канули же они сквозь землю! И основные силы бесчисленной армады карателей, вооруженных до зубов современной техникой, устремились на запад и юго-запад,

в леса, поля и деревни. Но партизан и здесь не оказалось.

А бригада «Чекист» весь неспокойный день 30 августа провела в Ольховском лесу, в нескольких километрах от фашистского аэродрома Болбасово. С аэродрома подымались самолеты, некоторые пролетали над лесом, но бомбить лес никто не думал — никому из гитлеровских захватчиков и в голову не приходила мысль, что в ближайшем лесу располагается партизанское соединение.

...Перейти важнейшие коммуникации врага — железную дорогу и автомагистраль Минск — Москва, которые в этом месте проходили рядом одна с другой и усиленно охранялись оккупантами, бригада не могла. Большое количество людей, повозок с ранеными и больными, с бригадным имуществом и продовольствием, навьюченных лошадей — все это легко мог обнаружить враг. Ведь почти все населенные пункты заняты немцами и полицейскими. Усугублялось положение бегством из бригады более двух десятков паникеров-дизертиров в основном из местных жителей, недавно пришедших в бригаду. Они могли быть пойманы врагом и по своей воле или под пытками выдать всю бригаду, указать, куда она направилась. К счастью, оккупанты никого не поймали — паникеры отсиделись в большинстве своем на своих чердаках, погребах и других укрытиях.

Вечером 30 августа в Ольховском лесу опять было созвано совещание комсостава. Вопрос один: что делать дальше? Обстановка оставалась крайне трудной, сложной, напряженной. Об открытом сражении с врагом не могло быть и речи — слишком неравные силы. Нужно было оставлять этот район. И оставлять немедленно, пока враг не обнаружил бригаду.

— У нас один путь,— твердо и уверенно высказывал свое мнение Андрей Никитченко,— это путь на север через железку и автомагистраль. Там немцев нет, они дальше Толочина не пойдут. Большую колонну всей бригады легко обнаружить. Это понятно каждому. Сегодняшний день показал, как трудно нам было. Обнаружили бы нас немцы, одной авиацией смешали бы с землей и нас, и лошадей, и весь лес. Вот почему я предлагаю для перехода железной дороги и автомагистрали разделить бригаду на две части, ночью уйти отсюда, а завтра соединиться в условленном месте.

— Будут другие предложения, отличные от предложений Никитченко? — обратился Герасим Алексеевич к командирам и политработникам. Других предложений не последовало. И здесь же бригада была поделена на две боевые группы отрядов. В первую группу вошли: штаб бригады, отряды Иванова, Симдянкина и маневренная группа Шамарина, которая действовала на правах отряда. Во вторую группу вошли отряды Никитченки, Клюшникова, Денисова, Ковалева. Общее командование второй группой отрядов поручалось Андрею Степановичу Никитченко. Местом встречи обоих групп намечалась южная окраина болотно-лесного массива Усвиж-Бук, в 7—8 километрах севернее Толочина.

В ночь на 31 августа первая группа отрядов перешла железную дорогу и автомагистраль между станцией Толочин и полустанком Видерщина, где размещался крупный фашистский гарнизон, более-менее благополучно. Полицейские из гарнизона в Подберезье обнаружили в ночной темени что-то подозрительное, открыли запоздалый и неприцельный огонь по хвосту колонны. Пулями были убиты две лошади: на одной был навьючен станковый пулемет, на второй — 82-миллиметровый миномет. Неожиданным сильным рывком лошади вырвали поводья из рук ведших их ребят и убежали. Исчезновение станкового пулемета для группы отрядов в то время было, конечно, значительной утратой, но людских потерь не было, так как огонь оккупанты вели вслепую. Поздно вечером первая группа остановилась в условленном месте, а позже взяла курс на Лепельщину.

...По-другому сложилась судьба второй группы отрядов, которую возглавлял А. С. Никитченко. Разведка установила, что самое безопасное место для перехода железной дороги — участок между станцией Коханово и полустанком Рудня. Однако перейти железку восточнее станции Коханово группа не решилась. Она была обнаружена охраной железной дороги, обстреляна ружейно-пулеметным и минометным огнем и вынуждена была в ту же ночь 31 августа возвратиться в Ольховский лес. В это время сюда прибыл И. Д. Буланов с товарищами из Рацевского леса.

Неудача перехода железной дороги заставила Никитченко и командиров отрядов второй группы принять новое решение. На суровый и неотложный вопрос: «Что делать?» — мнения командиров второй группы сходились: «В Крупские леса, к Жунину».

В конце сентября отряды группы после изнурительных переходов и преследований врага остановились в лесах на границе Круглянского и Белыничского районов по соседству с бригадой Сергея Жунина. Здесь же был и отряд капитана Суворова.

Почти полторы сотни километров оккупированной местности разделяли теперь обе группы отрядов бригады «Чекист». Связи между ними не было. И все же посланные с Лепельщины связные сумели добраться и найти вторую группу отрядов. Положение ее было тяжелым, и следовать на Лепельщину не могла. По пути следования находились регулярные, хорошо вооруженные части гитлеровцев. За время тяжелых переходов с Оршанщины отряды второй группы в стычках и боях с врагом потеряли ряд боевых товарищей, в том числе и командира отряда Александра Денисова.

Партизанка отряда Денисова Татьяна Наумовна Пушилина вспоминает: «Во время тяжелой для партизан немецкой блокировки Александр Денисов сначала был ранен в ногу. Его посадили на лошадь, и он ехал рядом со штабной повозкой. На рассвете он с несколькими бойцами возле деревни Бакова Слобода наткнулись на немецкую засаду, вступили в бой, в котором он и погиб. Похоронили его возле дороги на опушке леса, в котором летом стоял его отряд».

...Уставшие, измученные бойцы нуждались хотя бы в кратковременном отдыхе. Давала о себе знать изношенная обувь, чувствовался недостаток одежды, продовольствия.

Так с конца августа 1942 года бригада «Чекист» разделилась на две почти равные части. Отряды, находящиеся со штабом, располагались в Лепельских лесах, вторая часть отрядов осталась на стыке Крупского, Круглянского и Белыничского районов.

На Лепельшчыне

...Разбивая мелкие полицейские участки, отряды первой группы бригады «Чекист» медленно продвигались на северо-запад. Особенно удачным был разгром небольшого гарнизона в деревне Яново. Здесь находилось немецкое подсобное хозяйство — откормочный пункт скота: коров, свиней и телят. Бригаде достались большие трофеи продовольствия, фуража и несколько лошадей с упряжью.

Наступили осенние холода, дожди, слякоть. Не за горами и зима. Нужно было прятать и лечить раненых и больных. Вопрос о более постоянном месте дислокации бригады в зимний период давно обсуждался командованием. Большинство партизан указывало на массив Лепельских лесов, где можно было построить землянки. Располагаться в шалашах и палатках, как это было летом в Рацевском лесу, не дали бы морозы и холода. Вот почему в середине октября, после трехнедельной остановки у Лукомльского озера, отряды первой группы перебазировались на юг Лепельского района. В лесах недалеко от деревень Стайск, Велевщина и других расположились отряды Иванова, Симдянкина, Шамарина и штаб бригады.

...В канун 25-й годовщины Великого Октября сюда прибыли из Круглянщины поредевшие отряды второй группы. Из бойцов бывших отрядов Суворова, Клюшникова и Денисова теперь здесь был сформирован один отряд № 20. Командиром этого отряда назначался Степан Никитич Якимов, комиссаром — Федор Тимофеевич Сиялко.

...Быстро обживалась бригада на новом месте. В лесах появились партизанские поселения из землянок с настоящими «улицами» и «переулками». Здесь, как и на старом месте, подавляющее большинство населения поддерживало партизан, сочувствовало им и оказывало всемерную помощь. Быстро пополняла свои ряды бригада. Желающих стать партизанами из местных жителей было много, особенно молодежи.

...В середине ноября выпал снег — на Лепельщину пришла зима. Белым ковром покрылись холмистые поля и широкие долины, заковались льдом озера и реки. В вершинах стройных сосен и мохнатых елей шумит ветер, свищет в голых сучьях осин и берез. Располагаться в лесах на юге Лепельского района бригаде пришлось недолго. Скоро свой «оружейный завод» поставил шесть исправных станковых пулеметов, несколько автоматов, винтовок. Еще больше оружия прибыло из Большой земли. Из района Бегомля доставлено много боеприпасов, взрывчатки, бикфордова шнура — все то, что направил в бригаду БШПД. С каждым днем становилась яснее картина о силах врага — четко и неустанно работала разведка, партизанские связные и подпольщики. Снова бои, бои. Большие и малые, кратковременные и многочасовые, предвиденные и случайные, удачные и неудачные, ночные. В Свядицах, Стайске, Аношках, Велевщине, Волосовичах, Рудне...

І. С. Шчарбакоў

...А в первых числах апреля 1943 года из Белорусского штаба партизанского движения пришла радиограмма с указанием возвратиться бригаде «Чекист» на старое место, в район, где была образована бригада. Сейчас же в район новой дислокации была послана конная разведка, которая быстро возвратилась и доложила обстановку. Два дня ушло на подготовку к переходу на старые, знакомые места, к Рацевскому лесу.

Прусский И. М. Партизанская бригада «Чекист». Гомель, 1993. С. 51—59, 64—78.

Сувязь з К. С. Заслонавым

З Канстанцінам Заслонавым была ўстаноўлена сувязь з мая 1942 г. Яго сувязныя прыходзілі да нас, нашы — Пётр Кліпакоў, былы малодшы ваентэхнік 422-га артпалка, і Анатоль Селязнёў, былы сяржант 151-й стралковай дывізіі, — часта знаходзіліся пры штабе Заслонава. Нярэдка праз іх мы атрымлівалі міны пад выглядам вугалю-антрацыту. Гэтыя міны выкарыстоўваліся нашымі агентамі, якія мелі пропускі на права хадзіць па Оршы, а разам з тым закідваць іх у кантэйнеры паравозаў (калі траплялі ў топку — паравозы ўзрываліся)...

Г. Кірпіч
(З успамінаў)

Партыйна-палітычная работа ў партызанскай брыгадзе

В начале организации в партийных отрядах было 8 партийных организаций, которые насчитывали 66 членов и кандидатов ВКП(б).

За время существования бригады, партийная организация выросла на 105 человек, из них вновь принято в партию 60 человек и взято на партийный учет 43 члена и кандидата ВКП(б).

Комсомольских организаций в период организации партизанской бригады было 8, которые насчитывали 119 членов ВЛКСМ. К моменту соединения с частями Красной Армии комсомольская организация выросла на 279 человек, из них вновь принято 186 и взято на учет комсомольской организацией 93 человека.

...Партийные и комсомольские собрания проводились по вопросам: прием в члены и кандидаты ВКП(б), изучение приказов и докладов, об авангардной роли коммунистов и комсомольцев в боевой деятельности и дисциплине и др.

Политзанятия проводились по учебному плану, составленному подпольным РК КП(б)Б. Занятиями руководили комиссары и политруки.

Политинформации проводились ежедневно по материалам сводок Совинформбюро и из материалов внутренней жизни отряда, бригады. В материалы политинформаций также включали материал, показывая зверства немцев и разоблачение немецкой лживой печатной пропаганды.

В отрядах читались лекции и доклады. Лекторами и докладчиками были члены подпольного РК КП(б)Б, командиры и комиссары.

В партизанских отрядах выходили боевые листки. С июля 1943 года издавалась газета «За Родину» (редактор И. С. Щербаков. — *Рэд.*) как орган подпольного РК КП(б)Б.

Всего выпущено 17 номеров газеты, 26 номеров листовок, каждый тиражом в среднем 300—400 экземпляров. С организацией ротной системы боевые листки начали выходить при ротах.

В каждом отряде был организован агитколлектив из политически зрелых коммунистов и комсомольцев. Агитаторов было по одному на взвод. Они проводили работу по разъяснению сообщений Совинформбюро, читали статьи из газет и т. д.

Командир п/соединения «Чекист»
(Кирпич)

НАРБ, ф. 3500, воп. 4, спр. 88, лл. 481—485.

З ЗАГАДА ПА ВАГ ПРЫ ШКЛОЎСКІМ ПАДПОЛЬНЫМ РАЙКОМЕ КП(б)Б АД 8 ВЕРАСНЯ 1943 г.

Содержание: о поощрении командно-политического и рядового состава за образцовое проведение боевой операции.

4 сентября с. г. командиры отрядов № 40, № 15 тт. Красяков П. А. и Шамарин А. И., находясь на участке Шкловского района со своим личным составом, получили разведданные о противнике: в дер. Рабичи появился карательный немецкий отряд численностью свыше 60 чел. на двух грузовых машинах и около 12 подвод с задачей ограбить мирных жителей, забрать молодежь для угона в Германию. Командиры отрядов тт. Красяков П. А. и Шамарин А. И., договорившись между собой, быстро приняли решение — разбить карательный отряд. Правильно расставив силы и огневые средства, прикрыв засадами вероятные пути продвижения противника, пошли в наступление на деревню. Противник, не успев выполнить своей поставленной задачи, был выбит из деревни и разбит на пути отхода, только части противника, бросив обоз и машины, удалось скрыться. Отряды собрали трофеи, машины сожгли, имущество раздали крестьянам, часть необходимых продуктов взяли с собой и возвратились в лагерь без потерь. Вся молодежь, намеченная для увоза в Германию, спасена. Проведенная операция имеет большое политическое значение для местного населения и показывает боевую выучку личного состава отрядов.

Приказываю:

Командиру отряда № 40 тов. Красякову Павлу Аксентьевичу и командиру отряда № 15 тов. Шамарину Александру Ивановичу за правильное решение и умелое руководство личным составом и огневыми средствами объявить благодарность. Всем командирам и бойцам, принимавшим участие в этой операции объявляю благодарность и желаю больших успехов в боевой деятельности. Командирам отрядов представить списки бойцов и командиров, отличившихся в бою, для представления к награде. Приказ объявить всему личному составу.

Секретарь Шкловского РК КП(б)Б Букштынов
Командир В|оенно|-оперативной группы Шкловского РК КП(б)Б полковник Кирпич
Нач. штаба В|оенно|-оперативной группы Шкловского РК КП(б)Б Севостьянов

НАРБ, ф. 3500, воп. 4, спр. 88, л. 90.

Падрыхтаваў *У. Лемяшонак*

З ЗАГАДА № 50 ПА ВАЕННА-АПЕРАТЫЎНАЙ ГРУПЕ ПРЫ МАГІЛЁЎСКІМ ПАДПОЛЬНЫМ АБКОМЕ КП(б)Б

10.10.43 г.

3.10.43 г. в 17.00 разгромлен немецко-полицейский гарнизон в д. Приганы Круглянского р-на. Гарнизон состоял из 87 гитлеровцев, в том числе 6 немцев.

Операция была проведена следующим образом: из отрядов №№ 1, 5, 10 были выбраны партизаны, одетые в немецкую форму, и сведены в группу в 80 человек.

Построившись в колонну с обозом под видом народников, партизаны вошли в деревню, часовые отдали честь и указали, где находится комендант. Вызвав коменданта и начальника полиции, партизаны устроили привал и незаметно позалезали в дзоты, потом по команде начали в упор расстреливать и бить гранатами противника.

В бою был убит комендант, начальник полиции, 4 немца и 35 полицейских. 42 полицейских взято в плен.

Захвачены трофеи: 77 винтовок, 1 ротный миномет, 1 РПД, 2 ящика мин, склад продовольствия. Взято стадо коров, принадлежащих полиции.

В ходе боя от вражеской пули пали смертью храбрых 4 партизана и 9 было ранено.

Данная операция была разработана и непосредственно проведена начальником штаба Военно-оперативной группы т. Севостьяновым Григорием Николаевичем. Сам т. Севостьянов, будучи ранен в бою в д. Ореховка, все время не прекращает своей работы. Под его непосредственным руководством в сентябре произведены диверсии по уничтожению зерносклада в г. Шклове, организована была диверсия на нефтебазе льнокомбината г. Орша.

24.09 на стн. Лотва убит немецкий офицер.

11.09 в Шклове подожжено 5,5 т бензина.

5.09 в 11.30 агентами т. Севостьянова в районе стн. Червень между Оршей и Могилевом взорван железнодорожный эшелон.

Т. Севостьянов имеет большие заслуги в деле развития партизанского движения в Шкловском р-не.

За отличные боевые действия и умение целеустремленно наносить организованный удар по противнику всем партизанам и партизанкам, участвующим в разгроме немецко-полицейского гарнизона в д. Пригани, объявляю благодарность.

Начальника штаба Военно-оперативной группы при Шкловском подпольном РК КП(б)Б т. Севостьянова за умелое руководство операцией, проявленную при выполнении боевого приказа храбрость и мужество и за ряд успешно проведенных им боевых операций представляю к правительственной награде.

Да здравствуют патриоты социалистической Родины — партизаны и партизанки!

Да здравствует наш Верховный Главнокомандующий — Маршал Советского Союза товарищ Сталин!

Секретарь Могилевского подпольного обкома КП(б)Б полковник Мовчанский
Командир Военно-оперативной группы — подполковник Солдатенко
Начальник штаба — майор Георгиевский

НАРБ, ф. 4239, воп. 1, спр. 6, л. 16.

Падрыхтаваў У. Лемяшонак

СА СПРАВАЗДАЧЫ Ў АБЛАСНЫ КАМІТЭТ ЛКСМБ САКРАТАРА ШКЛОЎСКАГА ПАДПОЛЬНАГА РК ЛКСМБ КЕСЛЕРА Ш. Л.

...Комсомольцы Шкловщины по приходу немецких извергов на территорию района начали работать подпольно, направляя всю свою работу на срыв мероприятий немецких властей. Прибывший из-за линии фронта по спецзаданию в составе десантной группы в октябре 1941 г. член ВЛКСМ Чистяков Виктор начинает налаживать связь с комсомольцами-подпольщиками дд. Литовское, Н. Бращино... К началу 1942 г. комсомольская организация д. Литовское арестовывается гестапо, после чего она как организация перестает существовать, а работают лишь одиночки, как т. Венедиктова и др.

Комсомольцы-подпольщики, находясь в деревне, вооружаются, в марте 1942 г. уходят в Рацевский лес в партизанские отряды... К началу июня 1942 г. в партизанских отрядах организуются комсомольские организации. В июне 1943 г. создается подпольный РК ЛКСМБ (базировался в партизанской бригаде «Чекист». — *Г. Н.*).

С этого времени значительно поднялась внутрисоюзная комсомольская работа. Регулярно проводились в ротах комсомольские собрания (по приказам Верховного Главнокомандующего, о дисциплине, об активизации боевой деятельности, о вовлечении девушек-партизанок в активную боевую деятельность и др.).

Диверсионная работа. В партизанских отрядах ВОГ было организовано 17 диверсионных молодежно-комсомольских групп с охватом 96 членов ВЛКСМ. Старшими групп были члены ВЛКСМ: Агатенко Михаил — погиб при выполнении 18-й диверсии; Юрченко — организатор и участник 19 диверсий по подрыву вражеских эшелонов; Скакунов — организатор 13 диверсий; Марталов (фамилия неразборчива. — *Г. Н.*) — организатор 12 диверсий; Пшонка Николай — организатор 9 диверсий; Савин Михаил — организатор 8 диверсий; Волков — организатор 10 диверсий; Шустиков — организатор 8 диверсий; Костолонова — организатор и участник 6 диверсий; комсомолки Горбаневич и Фомина — организаторы 8 диверсий... Диверсионная группа по работе на шоссе Могилев — Минск, где старшим был т. Камниш (фамилия неразборчива. — *Г. Н.*), член ВЛКСМ, на участке Белыничи — Березино совершили 30 диверсий...

Кроме совершения диверсий по инициативе комсомольских организаций были организованы группы по изысканию тола.

Разведработа. 42 члена ВЛКСМ были в составе разведвзводов отрядов... Большую помощь в организации разведки оказывали подпольные комсомольские организации д. Дуброво и др. В разведывательных целях создавались группы «охотников» по поимке «языков».

Открытые бои, засады... Комсомольцы, получив соответствующий инструктаж, показывали образцы мужества и героизма. Так, группа комсомольцев в 10 человек под командой помкомиссара по комсомолу т. Кудрявцева совершила налет на штаб немецкой воинской

части в д. Комсица, разгромила его, захватила штабные документы. При разгроме сильно укрепленного вражеского гарнизона в д. Корзуны отличились ком. отделения Абросимов (член ВЛКСМ), который (с отделением) напал на караульное помещение гарнизона, где находилось 8 немцев. Задача была выполнена. При разгроме гарнизона в Круглянском районе комсомолец Страхов Дмитрий забросал гранатами огневую точку, уничтожил ее (но был тяжело ранен и через полсуток скончался). При разгроме вражеского гарнизона в д. Лотва комсомолец Зинькевич и помкомиссара по комсомолу т. Обухов (отряд № 10) уничтожили группу противника из 12 человек.

НАРБ, ф. 4213, воп. 1, спр. 1, лл. 46—51.

Падрыхтаваў *Г. Напрэеў*

З ПАСТАНОВЫ НАРАДЫ КАМСАМОЛЬСКАГА АКТЫВУ

12 снежня 1943 г.

...Заслушав доклад секретаря РК ЛКСМБ тов. Митина «О работе районной комсомольской организации и о стоящих задачах перед комсомольской организацией района», совещание отмечает:

Районный комитет ЛКСМБ Шкловского района проделал большую работу по развертыванию партизанской войны в тылу у врага и вовлечении в нее широких масс комсомольцев и молодежи района, по воспитанию молодежи в п/о и в деревнях в духе преданности нашей Родине и делу партии Ленина — Сталина.

В отрядах Шкловского района насчитывается 12 комсомольско-молодежных диверсионных групп с охватом 55 % комсомольцев.

Казанцев Андрей — командир подрывной группы — спустил семь вражеских эшелонов. Участвовал во всех проводимых отрядом боях. Представлен к правительственной награде.

Сафронов Александр — спустил семь вражеских эшелонов. Представлен к правительственной награде.

Волоткевич Иван — спустил семь эшелонов. Участник всех боев, проводимых отрядом. Представлен к правительственной награде.

Демеш Ольга — спустила шесть эшелонов противника. В отряде работает разведчицей, дает ценные разведданные о противнике. Костоломова Оля спустила под откос пять эшелонов.

Комсомольцы знают положение на фронтах. Изучают решения партии и Советского правительства, речи и приказы т. Сталина, книгу т. Сталина «О Великой Отечественной войне Советского Союза». Докладчики и беседчики постоянно по этим вопросам проводят беседы с населением, распространяют листовки, газеты.

В районе работают 69 комсомольцев-агитаторов и беседчиков. В отрядах регулярно каждый месяц выпускаются боевые листки. Комсомольцы занимают авангардную роль во всех проводимых операциях и мероприятиях командования.

Топовалдыев Мамадали — разведчик. Смел, храбр. Участник многих боев, 2 раза переходил линию фронта. Топовалдыев имеет на своем личном счету 13 убитых фрицев. Неоднократно вступал в бой один с автоматом, в то время как враг превышал в несколько раз. Участник многих диверсий. Представлен к высшей правительственной награде.

Кривицкая Татьяна Як. Начальник санитарной службы п/о № 5. Участница всех проводимых отрядом боев. Заботливо, как мать, относится к раненым бойцам. Принимает активное участие во внутрисоюзной комсомольской работе.

Котельников Николай неоднократно участвовал в диверсиях. Участник всех проводимых отрядом боевых операций. Смел, храбр, инициативен. Выдвинут на должность ком. взвода. Награжден орденом Красной Звезды.

Кудрявцев Валентин — участник спуска трех вражеских эшелонов. Участник разгрома немецкого штаба. Им пойман и доставлен немец. Принимает активное участие во внутрисоюзной комсомольской работе.

Сазонков Петр — дважды участник в спуске вражеских эшелонов. Участник взрыва Оршанской нефтебазы в 14 000 тонн. Смелый и отважный пулеметчик. Награжден орденом Красной Звезды.

Закревский Василий. Неоднократно участвовал в боях. Показал себя смелым, стойким в борьбе с врагом. Выдвинут на должность нач. разведки отряда. Благодаря правильно построенной агентурной сети дает ценные сведения. Представлен к правительственной награде.

Демешкевич Лидия — смелая, беззаветная, преданная дочь нашей Родины, нач. санслужбы отряда № 20. Участница многих боев. Неоднократно выносила с поля боя раненых бойцов. Чутко, заботливо ухаживает за ранеными. Активно работает по комсомольской работе.

Можно много еще перечислить лучших комсомольцев, отличившихся в борьбе с врагом, больше ста комсомольцев представлены и награждены орденами Советского государства.

...Комсомольские собрания в отрядах и ротных КСМ организациях проводились регулярно. Наряду с этим в работе районной комсомольской организации имеется ряд существенных недостатков.

Комсомольские организации района недостаточно проводили воспитательную работу. В результате со стороны отдельных комсомольцев имеются нарушения.

КСМ организации недостаточно занимались вопросом изучения личного состава, а особенно вновь пришедших, следствие — малый рост рядов комсомола.

Райком комсомола не практиковал в своей работе созыва по обмену опытом актива КСМ организаций района.

Районная комсомольская организация мало занималась руководством подпольными КСМ организациями в районе.

Исходя из этого, совещание комсомольского актива районной организации Шкловского РК ЛКСМБ

п о с т а н о в л я е т:

1. Всю политико-воспитательную работу строить на поднятии боевой деятельности.
2. Улучшить изучение всего личного состава, а особенно вновь прибывающих, смелее принимая проверенную молодежь в ряды ВЛКСМ.
3. На заседаниях РК ЛКСМБ заслушивать отчеты секретарей бюро: о работе с несоюзной молодежью, о политмассовой работе в п/о и на деревне.
4. Предложить РК ЛКСМБ практиковать совещание секретарей бюро, ротных организаций для обмена опытом работы.
5. Улучшить руководство подпольными КСМ организациями на районе.

Секретарь РК ЛКСМБ Кеслер

НАРБ, ф. 4201, воп. 1, спр. 19, лл. 19—22.

Падрыхтаваў *У. Лемяшонак*

Удары па ворагу мацнелі

З АПЕРАТЫЎНАЙ ЗВОДКІ АТРАДА № 60

лістапад 1943 г.

7.11.43. Взорвана грузовая автомашина на шоссе Могилев — Минск. Убито 5 немцев, ранено 4. (Диверсанты: Коледа, Самойленко, Козочкин.)

10.11.43. Этой же диверсионной группой взорвана автомашина на шоссе Могилев — Минск у д. Сикерка. Убито 8 немцев, 4 ранено.

14.11.43. Взорван эшелон противника на перегоне Шклов — Копысь (124 км). Разбито: паровоз, 5 вагонов с живой силой. Убито и ранено около 200 гитлеровцев. (Старший группы Захарченко, подрывники: Беляцкий, Власенко, Козлова, Шандо.)

14.11.43. На перегоне Шклов — Копысь, в тупике 109 км маломагнитной миной, подвешенной к эшелону с горючим, уничтожено 4 цистерны горючего. (Выполнял диверсию осведомитель Г. Крупенко по заданию Захарченко.)

15.11.43. Взорвано две повозки на шоссе у д. Сикерка. Убито 4 немца, 3 ранено. (Подрывники: Калинин, Кашкетов, Скрипченко.)

19.11.43. Маломагнитной миной, подвешенной к эшелону с горючим в Шклове, взорван состав в 7 км от Могилева. Уничтожено 6 цистерн с горючим. (Произвел диверсию Матвеенко по заданию Захарченко.)

26.11.43. Взорвана автомашина на шоссе Могилев — Минск. Убито: 1 офицер, 2 солдата, 5 тяжело ранено. (Диверсанты: Калинин, Скрипченко, Тепляков.)

27.11.43. Взорван эшелон на перегоне Шклов — Лотва. Разбито: паровоз, 2 вагона с боеприпасами, 1 порожняя платформа. (Старший подрывной группы Шандо, подрывники: Власенко, Рагозин, Козлова.)

29.11.43. Взорван эшелон на перегоне Копысь — Орша, у д. Химы. Разбито: паровоз, 8 вагонов с живой силой, 1 порожняя платформа. Убито и ранено до 300 гитлеровцев. Движение задержано на 12 часов. (Старший группы Милюшников, подрывники: Донец, Карьеров.)

Командир отряда Седлецкий, комиссар П. И. Букштынов, нач. штаба Жамейко

ДАНЫЯ ПА ДРУГІХ АТРАДАХ ВАГ

за лістапад 1943 г.

Атрад № 1. Знішчана 1 легкавая машына, 150 м тэлефоннай сувязі; забіта і ранена ў баях 16 паліцэйскіх; забіта пры дыверсіях 1 афіцэр-немец, 3 салдаты-немцы, 6 паліцэйскіх, узяты ў палон 1 немец, узяты трафеі — 1 пісталет. Свае страты: 8 ранена.

Атрад № 5. Знішчана 3 паравозы, 10 вагонаў, 2 платформы, 1 грузавая аўтамашына, 1 легкавая, 10 т сена; пашкоджаны: 3 вагоны, 2 платформы. Забіты ў баі 1 француз. Забіты пры дыверсіях: 2 афіцэры-немцы, 125 салдат, ранена пры дыверсіях: 1 афіцэр-немец, 120 нямецкіх салдат. Узяты ў палон: 2 немцы-салдаты, 1 паліцэйскі. Узяты трафеі: 1 вінтоўка, 2 пісталеты. Свае страты: 2 раненых.

Атрад № 10. Знішчана: 1 паравоз, 4 платформы, 4 аўтамашыны, 8 т сена; забіта ў баях: 1 афіцэр-француз, 4 салдаты; ранены ў баях: 2 салдаты-французы, 2 «народнікі». Узяты ў палон: 1 унтэр-афіцэр (немец), 1 салдат, 3 паліцэйскіх. Трафеі: 4 вінтоўкі, 1 пісталет, 3 гранаты. Свае страты: 5 забіта, 1 ранены.

Атрад № 15. Знішчана: 5 вагонаў, 1 цыстэрна, 3 танкі, 1 грузавая машына, 3 гарматы. Забіта пры дыверсіях: 16 немцаў-салдат, ранена: 8 немцаў-салдат. Свае страты: 1 ранены.

Атрад № 20. Знішчана: 2 паравозы, 9 платформаў, 3 цыстэрны. Пашкоджаны 1 паравоз. Забіта ў баях: 4 французы, ранена 2. Свае страты: 3 забіта.

Атрад № 25. Забіта і ранена 5 французаў. Сваіх страт няма.

Атрад № 31. Знішчана: 2 паравозы, 6 вагонаў, 6 платформаў, 2,5 т бензіну. Пашкоджаны 1 паравоз. Сваіх страт няма.

Атрад № 40. Знішчаны: 1 драўляны мост, 350 м тэлефоннай сувязі. Забіта і ранена пры дыверсіях 10 нямецкіх салдат. Свае страты: 2 забітых, 1 ранены.

Па заданні ВАГ знішчана: 1 паравоз, 3 цыстэрны, кабель стаўкі нямецкага камандавання (вырублены ў 2 месцах).

Страты атрадаў за месяц: 10 партызан забіта, 13 ранена.

НАРБ, ф. 4239, воп. 1, спр. 3, лл. 18, 20—22.

У снежні 1943 г. атрадамі ВАГ знішчана 6 паравозаў, 26 платформаў, 23 вагоны, 26 цыстэрнаў з палівам, 16 аўтамашын, 9,5 км тэлефоннай сувязі. Пашкоджаны: 1 паравоз, 8 платформаў, 18 вагонаў, 3 аўтамашыны. Забіта ў баях: 2 фельдфебелі, 1 яфрэйтар, 17 немцаў-салдат, 23 паліцэйскіх. Ранена ў баях: 19 немцаў, 7 паліцэйскіх. Забіта пры дыверсіях: 181 немец, 1 здраднік; ранена пры дыверсіях: 32 немцы, 2 здраднікі. Узяты ў палон 1 унтэр-афіцэр (немец). Трафеі — 16 вінтовак.

Свае страты: 15 забіта, 4 схоплены праціўнікам, 8 ранена.

Там жа. Л. 95.

У студзені 1944 г. атрадамі ВАГ знішчана 9 паравозаў, 21 платформа, 45 вагонаў, 5800 м тэлефоннай сувязі, 15 т зерня; пашкоджана 7 платформаў. Забіта ў баях: 2 афіцэры-немцы, 15 салдат, 4 французы, 63 паліцэйскіх; ранена: 7 немцаў, 6 французаў, 5 паліцэйскіх; забіта пры дыверсіях: 320 немцаў, ранена — 255. Узяты ў палон 1 паліцэйскі. Трафеі: 1 станковы кулямёт, 5 ручных, 2 аўтаматы, 31 вінтоўка, 1 рэвальвер «наган», 2 пісталета парабелум, 2500 шт. патронаў, 7 коней.

Свае страты: забіта 21, ранена 24, з іх 2 схоплены ў палон, 1 партызанка схоплена разам з мірнымі жыхарамі.

Там жа. Л. 29—30.

У лютым 1944 г. атрадамі ВАГ знішчаны 9 паравозаў, 12 платформаў, 61 вагон, 1 аўтамашына, 1 гармата, 1 мост, 15,2 км тэлефоннай сувязі; пашкоджаны 1 паравоз, 15 платформаў, 19 вагонаў. Забіта ў баях: 6 немцаў, 1 здраднік; ранена ў баях: 7 немцаў, 6 паліцэйскіх. Забіта пры дыверсіях: 388 салдат і афіцэраў-немцаў, 2 паліцэйскіх; ранена пры дыверсіях: 355 салдат і афіцэраў. Трафеі: 1 кулямёт, 1 вінтоўка, 1 пісталет, 500 патронаў.

Свае страты: забітых — 15, памёр ад ран — 1, раненых — 11, схоплены праціўнікам — 5, памерлі ад хвароб — 4, падарваліся на чыгунцы двое.

Там жа. Л. 34.

У сакавіку 1944 г. атрадамі ВАГ знішчана 25 паравозаў, 65 платформаў, 82 вагоны, 7 цыстэрнаў, 41 аўтамашына, 6,5 км тэлефоннай сувязі; пашкоджаны 1 паравоз, 1 платформа, 5 вагонаў. Забіта і ранена пры дыверсіях 545 салдат і афіцэраў (немцаў), 3 французы.

Свае страты: забіта 30, ранены — 1.

Там жа. Л. 40.

У красавіку 1944 г. атрадамі ВАГ знішчана: 37 паравозаў, 78 платформаў, 132 вагоны, 12 цыстэрнаў, 45 аўтамашын, 10 танкаў. Пашкоджана: 2 паравозы, 4 платформы, 8 аўтамашын. Забіта ў баях: немцаў — 3 афіцэры, 99 салдат, французаў — 5. Ранена ў баях 39 немцаў. Забіта і ранена пры дыверсіях: немцаў — 281, паліцаяў — 5.Трафеі: вінтовак — 5, патронаў — 1500, дыскаў да РСД — 12.

Свае страты: забіта — 13, ранена — 14, узята ў палон — 1, прапаў без вестак — 1, затануў — 1.

Там жа. Л. 47.

У маі — чэрвені, напярэдадні наступлення Чырвонай Арміі ў Беларусі атрады Шклоўскай ВАГ, як і іншыя партызанскія фарміраванні, актыўна ўдзельнічалі ў «рэйкавай вайне», у захаванні народнай маёмасці, правядзенні палявых работ. 29 чэрвеня 1944 г. адбылася доўгачаканая сустрэча з наступаючымі часцямі Чырвонай Арміі.

Падрыхтаваў *Г. Напрэеў*

ЗАГАД № 50 ПА ВАГ ШКЛОЎСКАГА ПАДПОЛЬНАГА РК КП(б)Б АД 5 КАСТРЫЧНІКА 1943 г. АБ ЗААХВОЧВАННІ КАМАНДНАГА І РАДАВОГА СКЛАДУ ЗА ПАСПЯХОВАЕ ПРАВЯДЗЕННЕ БАЯВОЙ АПЕРАЦЫІ ПА РАЗГРОМЕ ВАРОЖАГА ГАРНІЗОНА Ў в. ПРЫГАНІ КРУГЛЯНСКАГА р-на

...3 октября с. г. в 17.00 был разгромлен сильно укрепленный гарнизон противника в д. Пригани Круглянского района, численностью 78 человек предателей и 6 человек немцев.

В разгроме гарнизона участвовали отряды: № 5, № 10, 1-я рота отряда № 1 и одно отделение отряда № 20. Операция разработана начальником штаба Военно-оперативной группы т. Севостьяновым Г. Н. В результате внезапного занятия 3 дзотов противника партизаны вышеуказанных подразделений прошли в расположение гарнизона беспрепятственно и овладели объектом д. Пригани. Один дзот удалось противнику занять, завязался бой... противник был выбит из дзота. Заняли дзоты и атаковали последний дзот — 2-й взвод отряда № 5 и 1-й взвод отряда № 1 (командир отряда т. Иванов).

В бою убито 4 немца, 35 предателей и взято в плен 43 предателя. Взяты трофеи: 1 ручной миномет, 2 РПД, 2 автомата, 60 винтовок, 4 пистолета ТТ и один немецкий, склад с б/п и продовольствием. Уничтожено: дзоты и 2 общежития, где размещался гарнизон.

Свои потери: 1 убит, 11 раненых, из которых 3 тяжелораненых умерло...

Приказываю: командному составу за умелое руководство подразделениями в разгроме вражеского гарнизона и бойцам-партизанам за храбрость и мужество в борьбе с немецкими захватчиками персонально объявить благодарность следующим товарищам: начальнику штаба в/о группы т. Севостьянову Г. Н., заместителю нач. штаба в/о группы т. Буланову И. Д., командиру отряда № 1 т. Иванову Г. С., командиру отряда № 10 т. Дьякову Н. С. Отряд № 1: командиру взвода Борчукову И. А., бойцам — Икрянникову А. Л., Федорову А. Г., Поликашеву А. Д., Исполину Н. И. Отряд № 5: лейтенанту Корнышенко Г. Е., Корбань П. Р., Пронину Н. С., Шикову Н. А. Отряд № 10: командиру

взвода Нефедову М. Л., командиру отд. Обухову С. И., бойцам — Буякову Н., Устинову Н. Д., Пшеницину Я. И. Отряд № 20: Семенову А. С.

Выступить с ходатайством перед областным комитетом КП(б)Б о представлении к правительственной награде: нач. штаба в/о группы т. Севостьянова Г. Н., зам. нач. штаба в/о группы т. Буланова И. Д., командира отряда № 1 т. Иванова Г. С., бойцов: Федорова А. Г., Икрянникова А. Л., Пшеницина Я. И., командира отряда № 5 Симдянкина Н. Ф. Всему личному командно-политическому и рядовому составу, соучаствующему в операции, от лица службы объявляю благодарность и желаю подвигов и храбрости в дальнейшей борьбе против немецких оккупантов.

Приказ объявить всему личному составу.

Секретарь Шкловского подпольного РК КП(б)Б Букштынов
Командир ВОГ полковник Кирпич
Начальник штаба ВОГ Севостьянов

НАРБ, ф. 3500, воп. 4, спр. 88, л. 97.

Падрыхтаваў *У. Лемяшонак*

З ЗАГАДА ПА ВАГ ПРЫ ШКЛОЎСКІМ ПАДПОЛЬНЫМ РК КП(б)Б

ад 1 лютага 1944 г.

Содержание: об успешном проведении боевых и диверсионных операций отрядами № 1 и № 60 им. Седлецкого в январе месяце 1944 г.

Текст: Во исполнение оперативного плана ВОГ Могилевского подпольного обкома КП(б)Б и приказов командования ВОГ Шкловского подпольного РК КП(б)Б, командиры отрядов т. Иванов и т. Кренев, находясь на участке Шкловского р-на, провели ряд операций по борьбе с фашистами и спасению населения от угона в Германию, по уничтожению телефонной связи противника.

Наиболее характерные операции:

19 января с. г. командир отряда № 60 т. Кренев получил данные о противнике: карательный отряд г. Шклова, организованный из немцев и полиции, численностью 60 человек, сильно вооруженный автоматическим оружием, вышел по шляху Шклов — Круглое на деревни: Черное, Черноручье для ограбления и угона населения в Германию.

Т. Кренев и нач. штаба т. Жамейко умело организовали засаду в районе д. Александровка и, подпустив противника на близкое расстояние, внезапным ударом разбили его.

В результате боя уничтожено 28 предателей и немцев, в том числе нач. полиции г. Шклова, 4 ранено и 1 взят в плен, остальные, бросив обоз и оружие, разбежались.

Подобраны трофеи: 3 пулемета, из которых 1 станковый французский, 1 автомат, 15 винтовок, более 2 тыс. патронов, 7 лошадей с упряжью. Своих потерь отряд не имеет.

Также отряд организовал крушение воинского эшелона противника. Уничтожил зерносклад (15 тонн зерна) в д. Химы Оршанского р-на.

Командир отряда № 1 т. Иванов подготовил данные о противнике гарнизона д. Корзуны Шкловского р-на численностью 79 человек, в том числе 9 немцев, 1 унтер-офицер с вооружением 1 станковый пулемёт, 5 ручных пулеметов, автоматы, винтовки. Гарнизон расположен на шоссе и сильно укреплен дзотами, обнесен проволочным заграждением.

Т. Иванов вместе с комиссаром т. Счеславским и нач. штаба Поповым наметили план операции, выделив штурмовую группу во главе с командиром роты т. Крымцовым и в ночь на 23.01.44 г. в 3.00 ночи бесшумно подошла к укреплениям, с трех сторон ворвались в расположение противника, забрасывая гранатами и ведя автоматический огонь по окнам общежития и огневым точкам противника.

В результате боя уничтожено: 28 полицейских, 5 немцев, из них 1 унтер-офицер. Части противника удалось спастись бегством по траншеям и крестьянским сараям. Уничтожено 7 общежитий, склад с боеприпасами, караульное помещение, столовая, разрушены укрепления.

Взяты трофеи: 1 ручной пулемет, 16 винтовок, 2 пистолета, часть патронов, 10 лошадей, обувь и обмундирование. Отряд без потерь вышел из боя, имея 5 бойцов раненых.

Отряд также за январь месяц организовал крушение 5 воинских эшелонов противника с живой силой и техникой.

Не плохо также организована диверсионная работа в отряде № 20 командиром отряда т. Якимовым. За декабрь 1943 г. и январь месяц 1944 г. организовано крушение 8 вражеских эшелонов с живой силой и техникой.

Приказываю:

За высокое воспитание личного состава, за боевую выучку, смелость и руководство в бою от имени РК КП(б)Б и командования ВОГ объявить благодарность:

Командиру отряда № 1 лейтенанту Иванову Г. С., комиссару отряда Счеславскому П. И., нач. штаба лейтенанту Попову, пом. комиссара по комсомолу Кудрявцеву В. И., командиру роты ст. лейтенанту Крымцеву И. М., политрукам рот: Дмитриеву А. Л., мл. политруку Карпенко И. С., командирам взводов: Скорба М. П., Кумчевскому Г. А., командиру диверсионной группы Ключ М. Н., командирам отделений: Ломко С. С., Генералову Н. В., бойцам: Исполину Н. И., Азоренок А. С., Матюшевскому И., Барилову П. А., Вольковской Е. Н., лечпому Ковалевой А. Ф.

Командиру отряда № 60 им. Седлецкого лейтенанту Креневу С. А., комиссару т. Букштынову П. И., нач. штаба лейтенанту Жамейко И. И., командирам взводов: Комлеву М. А., Копранову И. Ф., командиру отделений: Павлову Н. К., пулеметчикам: Ралейчик Н. С., Липину Н. В., Моткину А. А., фельдшеру Карьерову А. М.

Секретарь Шкловского подпольного РК КП(б)Б Букштынов
Командир ВОГ при Шкловском подпольном РК КП(б)Б полковник Кирпич
Нач. штаба ВОГ Севостьянов

НАРБ, ф. 3500, воп. 4, спр. 15, л. 17.

Разведчык Тапвалдыеў

...Шмат баявых спраў было на рахунку камандзіра аддзялення разведкі брыгады «Чэкіст», слаўнага сына узбекскага народа камсамольца Мамадалі Тапвалдыева. У ходзе жорсткіх баёў з нямецка-фашысцкімі войскамі на мінскім напрамку ў чэрвені 1941 г. часць, у якой служыў яфрэйтар М. Тапвалдыеў, трапіла ў акружэнне. Перайшоўшы да партызанскіх формаў барацьбы ў тыле ворага ў лістападзе 1941 г., ён разам з разведчыкам М. М. Пяхотам прабраўся ў Барысаў, перарэзаў драцяную загароду ў лагеры ваеннапалонных і вызваліў з фашысцкай няволі 146 байцоў Чырвонай Арміі. 25 сакавіка 1942 г. Тапвалдыеў на чале групы ваеннаслужачых у колькасці 13 чалавек з ручным кулямётам і 2 вінтоўкамі прыбыў у партызанскі атрад Г. А. Кірпіча. Неўзабаве яго прызначылі камандзірам аддзялення разведкі. Ён удзельнічаў у многіх баях і засадах, але найбольш праявіў сябе ў разведцы. Сярод разведчыкаў ён займаў першае месца па колькасці дастаўленых «языкоў». У канцы ліпеня 1942 г., знаходзячыся ў разведцы каля в. Варынцэвічы Талачынскага р-на, адзін прыняў бой з групай карнікаў і кулямётным агнём знішчыў 6 гітлераўцаў. Адважнаму разведчыку ўдалося пранікнуць восенню 1942 г. у Талачын, у часць, якую фарміравалі гітлераўцы з ваеннапалонных для барацьбы з партызанамі, і вывесці адтуль у сваю брыгаду 27 чалавек са зброяй.

За мужнасць і гераізм, праяўленыя ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, Указам Прэзідыума ВС СССР ад 15 жніўня 1944 г. Мамадалі Тапвалдыеву прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Всенародная борьба в Белоруссии... Т. 1. С. 373.

М. Тапвалдыеў

М. М. Пяхота

Падрыўнік М. Пяхота

У жніўні 1941 г. Мікалай Максімавіч па заданні ЦК КП(б)Б быў накіраваны ў Беларусь у саставе групы падрыўнікоў для правядзення дыверсій на камунікацыях ворага — на тэрыторыі Шклоўскага, Бялыніцкага, Круглянскага і Талачынскага раёнаў. Ветэран успамінае: «Лета 42-га. Вораг ірвецца да Волгі. Па чыгункі Орша — Магілёў ідуць фашысцкія эшалоны з баявой тэхнікай і жывой сілай. У брыгаду «Чэкіст» паступіў за-

гад перарэзаць гэтую магістраль, а таксама ўзарваць чыгуначны мост каля вёскі Слабодка. Да аперацыі рыхтаваліся загадзя. Знайшлі авіяцыйныя бомбы, з якіх выплавілі 80 кг толу, падрыхтавалі капсулі і шнур. Была наладжана сувязь з палоннымі, якія маглі аказаць дапамогу ў правядзенні аперацыі».

І вось да маста ад Шклова падыходзіць 12 партызан, з якіх два падрыўнікі ў нямецкай форме, двое — у паліцэйскай. Міхаіл Нудэльман, які дасканала ведаў нямецкую мову, паведаміў ахоўнікам, што са Шклова ім выслана падмога. Размова з ворагам была кароткай. Калі зайшлі ў службовае памяшканне, ахоўнікаў абяззброілі і звязалі.

А Мікалай Пяхота і яго сябра масквіч Віктар Чысцякоў устанавілі на фермах маста два зарады па 50 кг кожны, запалілі бікфордаў шнур. Якраз у гэты час з-за пагорка вынырнуў варожы эшалон, да адказу напоўнены танкамі, гарматамі і жывой сілай. Адступаць у лес партызанам не было ніякай магчымасці, таму яны асталіся на месцы дыверсіі, каля маста. Мікалай Максімавіч прыветна памахаў рукой фашыстам на поездзе. Паравоз на мосце. Яшчэ некалькі секунд — і раздаецца аглушальны выбух. Мост, а разам з ім і цягнік асядаюць у ваду.

Пасля гэтага важная для акупантаў магістраль не працавала амаль цэлы тыдзень.

* * *

М. М. Пяхота ўзнагароджаны за паспяховае выкананне баявых заданняў ордэнамі Чырвонага Сцяга, Чырвонай Зоркі (двума), многімі медалямі.

А. Шчасновіч

Вайна на рэйках

Напярэдадні «рэйкавай вайны» ў 1943 г. на самалётах была дастаўлена ў брыгаду ўзрыўчатка. На нарадзе камандзіраў і палітработнікаў атрадаў Г. А. Кірпіч назваў участкі чыгунак Мінск — Орша і Орша — Магілёў, якія на працягу больш за 10 кіламетраў трэба было вывесці са строю. У атрадах прайшлі заняткі па падрыўной справе, праведзены праверкі па тэхніцы бяспекі. Тым часам разведкі атрадаў грунтоўна вывучалі падыходы да чыгункі, сістэму яе аховы. Будучы байцом атрада № 25, мне двойчы давялося ўдзельнічаць у разведцы ўчастка ад раз'езда ў бок Шклова. Узначальваў разведку палітрук роты атрада С. В. Марчанка, ураджэнец в. Стары Шклоў, які добра ведаў мясцовасць. Са жніўня начальнік штаба атрада Я. Е. Макееў выдаў нам па дзве толавыя шашкі, дэтанатары, па 12—15 см бікфордавага шнура да іх. У прызначаны час атрад з Шахаўскага лесу накіраваўся на аперацыю. Падышлі да чыгункі, па ўмоўленым знаку С. В. Марчанкі заклалі шашкі пад рэйкі, падпалілі шнуры і хуценька залеглі ў кювет. І вось пачалася кананада. Потым зрабілі другі заход. Пасля выкарыстання ўсёй узрыўчаткі атрад накіраваўся ў в. Макараўка...

Другі этап вайны на рэйках пад кодавай назвай «Канцэрт» праводзіўся з 19 верасня да лістапада 1943 г. Натхнёныя пачаткам вызвалення Беларусі савецкімі войскамі, партызаны актывізавалі сваю дзейнасць. Так, оперупаўнаважаны атрада № 5 Мікалай Сафонаў з групай вывеў са строю шпалапрапітачны завод, узарваў дызель на стн. Талачын, а на перагоне Слаўнае — Трацылава, каля маста праз Друць Ніна Ласкевіч падарвала варожы эшалон. Больш за 25 т бензіну было спалена, знішчана 10 гармат, 6 танкаў, некалькі вагонаў з афіцэрамі і салдатамі.

Трэці масавы этап «рэйкавай вайны» праведзены перад пачаткам аперацыі «Багратыён». Да гэтага партызаны брыгады правялі разбуральныя аперацыі на ўчастку шашы Магілёў — Мінск. Аперацыя на чыгунцы намячалася на ноч з 19 на 20 чэрвеня 1944 г. Брыгадзе адводзіўся ўчастак паміж станцыямі Слаўнае — Трацылава. Кіраваў аперацыяй камбрыг Г. А. Кірпіч. У 24 гадзіны ў неба з Філатаўскага лесу ўзвіліся дзве чырвоныя ракеты. Атрады прыступілі да справы. Падрыўнікі памкнуліся да чыгуначнага палатна. Нямецкая ахова пачала страляніну з дзотаў і ўмацаванняў. Партызаны ў адказ адкрылі масіраваны агонь. І хоць гітлераўцы ўвялі ў бой мінамёты, хутка агонь праціўніка быў падаўлены. Партызаны смялей пачалі дзейнічаць на рэйках. Хутка тут разгулялася кананада. Выбухі грымелі на працягу дзвюх гадзін. І вось у небе ўспыхнула белая ракета, якая абазначыла канец аперацыі.

І. Кулікаў

РАПАРТ
НАЧАЛЬНІКУ АПЕРАТЫЎНАЙ ГРУПЫ ПАРТЫЗАНСКАГА РУХУ ПРЫ ШТАБЕ ЗАХОДНЯГА ФРОНТУ А. А. АРХАНГЕЛЬСКАМУ АБ ВЫНІКАХ АПЕРАЦЫІ ПА ПАДРЫВУ РЭЕК У НОЧ НА 20 ЧЭРВЕНЯ 1944 г.

Доношу, что партизанскими отрядами ВОГ в ночь на 20 июня 1944 г. была проведена боевая операция по взрыву рельсов на железной дороге Борисов — Орша, участок Славное — Троцилово.

При проведении операции отряды с боем заняли железнодорожное полотно и каждый отряд взорвал следующее количество рельсов:

отряд № 1—250 рельсов и вывел из строя 1200 м т[елеграфно] -телеф[онной линии] связи;

отряд № 5—392 рельса и вывел из строя 700 м телеграфно-телефонной [линии] связи;

рота отряда № 10—101 рельс;

отряд № 20—352 рельса и вывел из строя 400 м телеграфно-телефонной [линии] связи;

отряд № 31—245 рельсов;

отряд № 60—280 рельсов;

отряд № 25, действовавший на железной дороге Орша — Могилев, участок Шклов — Лотва, взорвал 65 рельсов.

Всего взорвано 1685 рельсов. Уничтожено 2300 м телеграфно-телефонной [линии] связи.

Уничтожено 2 засады и охрана из двух бункеров противника. Жертвы противника не установлены, один солдат взят в плен.

Свои потери: 7 убито, 2 умерло от ран, 1 пропал без вести, 27 ранено.

Секретарь Шкловского подпольного РК КП(б)Б Бай
Командир Шкловской ВОГ Кирпич

Всенародное партизанское движение в Белоруссии в годы Великой Отечественной войны. Т. 3. С. 444—445.

Сям'я патрыётаў

Пра Усцінню Сідлярову «раёнка» пісала яшчэ ў 1933 г. Астаўшыся ўдавой з пяццю дзецьмі, яна ўступіла ў толькі што створаны калгас «Пэўны шлях» і пайшла працаваць на жывёлагадоўчую ферму. У першы ж год калектыўнага жыцця зарабіла 800 працадзён, 41 пуд жыта, 22 пуды ячменю і 4 пуды грэчкі.

Ва ўдавы падрасталі дзеці. Надзейнымі памочнікамі маці сталі старэйшыя Акуліна, Іван і Валя. Працавітымі раслі блізняты Косця і Оля. Перад пачаткам Вялікай Айчыннай вайны і яны дапамагалі маці.

У першыя дні вайны на фронт пайшоў Іван. Акуліна на той час працавала на Нова-Брашчынскім ільнозаводзе. Валя, Косця і Оля жылі ў вёсцы з маці. Калі Уланава было занята фашыстамі, на палях бою і ў лясах асталося шмат параненых байцоў і камандзіраў Чырвонай Арміі. Вясковыя патрыёты аказвалі ім усялякую дапамогу. Валя з Акулінай падабралі і прывезлі ў свой дом цяжка параненага камандзіра і вылечылі яго. Дзяўчаты вёскі збіралі зброю і боепрыпасы і хавалі ў надзейных тайніках. Валя на той час ужо была сувязной толькі што створанага партызанскага атрада.

Пра дзейнасць сям'і патрыётаў даведаліся карнікі. Заставацца ў вёсцы было небяспечна. Сёстры Акуліна і Валя пайшлі ў лес да народных мсціўцаў, пачалі змагацца з нямецкімі захопнікамі. Пра баявыя подзвігі сясцёр цёпла расказваў былы начальнік штаба брыгады «Чэкіст» Р. М. Севасцьянаў. Вось радкі з яго кнігі ўспамінаў:

«...У вёсцы Шэпялевічы размяшчаўся буйны варожы гарнізон. Разгарэўся сустрэчны бой. У ранішнюю цішыню ўварваліся кулямётныя і аўтаматныя чэргі. Камбрыг загадаў разгарнуць атрады і кіравацца да вёскі Боўсевічы. Сярод параненых аказаўся камісар брыгады Ф. І. Букштынаў. Смерцю храбрых пала ў баі Акуліна Сідлярова. Услед за ёй уступілі ў атрад яе брат Косця і сястра Валя. У маі ў Сісенеўскім лесе ў баі з карнікамі яна прыкрывала адыход партызан, была цяжка паранена. Карнікі акружылі яе і сталі прыбліжацца. Страляць не было чым. Валя ўзяла апошнюю гранату, і калі фашысты падышлі зусім блізка, ірванула кольца... Дорага аддала яна жыццё. Фашысты доўга здзекваліся над яе целам. Потым расстралялі яе маці Усцінню Васільеўну».

...Мне давялося сустрэцца з былым юным партызанам Канстанцінам Сідляровым. Ён расказаў, што восенню 1943 г. пасля гібелі сясцёр і расстрэлу маці малодшую сястру Олю і сына Акуліны камандаванне брыгады адправіла самалётам у савецкі тыл. У першыя дні вайны загінуў брат Іван. Пасля вызвалення раёна Косця працаваў у калгасе на розных работах.

М. Ільюшэнка

Байцы нябачнага фронту

Успех партизанской борьбы в большей мере зависел от того, как работает разведка — глаза и уши бригады.

Надо отметить, что разведка бригады «Чекист», возглавляемая сначала Г. Н. Севостьяновым, а с февраля сорок третьего года и до соединения с Советской Армией П. А. Голицыным, работала активно. Это, конечно, не означает, что не было ошибок, провалов. Надо иметь в виду, что работала и фашистская разведка, были изменники и провокаторы.

...Опытных разведчиков в бригаду присылал БШПД. Несколько групп прибыло в 1942 году. Это были замечательные разведчики, подрывники, снайперы, прошедшие специальную подготовку на Большой земле. В декабре 1942 года прибыли в бригаду Алексей Астахов и Михаил Баканин. Оба комсомольца закончили в Москве курсы снайперов, потом спецшколу. Оба зарекомендовали себя в отряде Иванова как смелые и опытные подрывники и разведчики, участвовали во многих боевых операциях.

Алексей Астахов погиб при разгроме Приганьского гарнизона, а ленинградец Михаил Баканин был разведчиком до соединения бригады «Чекист» с частями Советской Армии.

Если же разведчики попадали в руки оккупантов, их ожидала мученическая смерть.

Молодая женщина из Оршанского района Мария Егоровна Шачикова стала партизанской связной с первых дней зарождения партизанского движения. Она много раз была в Орше, доставляла партизанам ценные сведения о работе железнодорожного узла и гарнизона. Мария неоднократно посещала Дубровский гарнизон немцев, установила связи с полицейскими, которые желали перейти на сторону партизан. Весной 1943 года гарнизон почти в полном составе перешел в бригаду «Чекист». Оккупантам стало известно, что Мария Шачикова сыграла большую роль в переводе гарнизона. Над ней нависла угроза ареста. Тогда Мария ушла в партизанский отряд № 60 Ф. М. Седлецкого. Через некоторое время, когда Мария шла на боевое задание, она была схвачена оккупантами. Марию подвергли нечеловеческим пыткам: у нее вырезали грудь, отрезали язык и уши и, полуживую, истекшую кровью, расстреляли. Не оставили в покое и маму Марии. Старуху схватили, облили бензином и сожгли.

Всего один год проработала учительницей в Воронцевичской школе Ольга Фадеевна Гуренова. Началась война. Молодая учительница-комсомолка стала связной партизанского отряда № 5 бригады «Чекист». Ходила в Коханово и Толочин, выполняя партизанские задания. Однажды ее задержал часовой полицейский на железнодорожном переезде станции Толочин. Олю обыскали. В прическе девушки нашли шифровку, из которой было видно, что она партизанская разведчица. Ольгу страшно били, поместили в одиночную камеру. Не вынесла она зверских пыток палачей, сошла с ума. Ее расстреляли в Толочине.

В июне 1942 года из Горок в бригаду «Чекист» прибыли Валентина Воробьева и Нина Ласкевич. Первые боевые задания девушки выполнили успешно и умело. После этого 28 июля 1942 года был подписан приказ: «Зачислить в бригадную разведку:

1. Валентину Филипповну Воробьеву, 1921 года рождения, белоруску, члена ВЛКСМ, образование среднее;

2. Нину Ивановну Ласкевич, 1923 года рождения, белоруску, члена ВЛКСМ, образование среднее».

Перед самой войной Нина окончила Горецкую СШ с похвальной грамотой, мечтала стать учительницей...

Более года В. Воробьева и Н. Ласкевич выполняли ответственные задания. Они ходили в Шклов и Толочин, Копысь и Оршу, Круглое и Белыничи, на левый берег Днепра и в Усакинские леса для связи с подпольным обкомом партии. В сентябре 1942 года, когда бригада выходила из огненного кольца фашистской блокировки, Валя Воробьева пошла с Павлом Голицыным за линию фронта с докладом в БШПД. Валя дожила до светлого Дня Победы. Иначе сложилась судьба Нины. 8 сентября 1943 года она с 17-летним парнем со Смоленщины Николаем Шелухиным на подводе отправилась в Круглое на

связь с партизанским подпольщиком. Недалеко от Круглого они нарвались на фашистскую засаду. Завязалась перестрелка. Раненые Нина и Николай попали в руки полицаев. Их дико избивали, обливали холодной водой и опять били. 11 сентября их, полуживых, повесили, но они не выдали ни одного подпольщика, ни одного связного, они остались верны партизанской присяге и умерли как герои.

В июне 1941 года группа учителей Мстиславльского района возвращалась с экскурсии в город Ленинград. В группе экскурсантов была молодая учительница-комсомолка Галина Авдеевна Миронова. В это время фашисты бомбили станции на железной дороге Ленинград — Киев, и поезд остановился где-то около Невеля. Галина Авдеевна пешком добралась до деревни Рацево, где жили ее родители.

Когда весной 1942 года в Рацевском лесу зажглись первые партизанские костры, Галина Миронова и ее подруга Анна Алехнович становятся партизанскими связными. Более года они пробирались во вражеские гарнизоны, ходили в Коханово, Толочин, Круглое, приносили «чекистам» нужные и важные сведения.

Последнее задание было не из легких, но Галина и Анна взялись с охотой. Весной 1943 года оккупанты разместили в Староселье, что в пяти-шести километрах от Рацева, крупный гарнизон, состоящий из немцев и власовцев. Связные узнали, что многие власовцы желают перейти в партизаны. Начальник разведки 1-го отряда Иван Гаврилович Сафронов рассказывает: «Галина Миронова и Анна Алехнович по нашему заданию много раз ходили в Старосельский гарнизон. После рискового разговора с власовцами они привели двух из них в условленное место — на опушку Рацевского леса. Там был обсужден вопрос перехода в партизаны».

Однако эта операция прошла не совсем удачно. Только 26 власовцам в эту июньскую ночь суждено было стать партизанами. Немцы подняли тревогу и всех остальных власовцев направили в Шклов. Начался допрос тех, кто не сумел оставить гарнизон. И случилось страшное, роковое в судьбе Галины Мироновой. Один из тех, кто желал стать партизаном, не выдержал пыток и назвал ее имя. Июньским днем 1943 года карательный отряд со Шклова неожиданно окружил Рацево. Первое, что сделали каратели, — это схватили Галину Миронову. Ее жестоко пытали, держали в одиночной камере.

Галина никого не выдала.

Когда же ее, избитую и измученную, вели на расстрел, она запела свою любимую песню о Родине.

...Агентурную разведку в отряде № 5 с момента его образования и до соединения с частями Советской Армии возглавлял Николай Алексеевич Сафронов. До призыва в армию он работал учителем в Марийской АССР. В начале июля 1941 года он попал в окружение и остановился в деревне Воронцевичи. За период проживания в этой деревне он хорошо узнал людей не только Воронцевич, но и окрестных деревень. В его группе агентурной разведки были не только кадровые бойцы Советской Армии, попавшие в плен или окружение, но и местные жители — Анатолий Мачаховский, Василий Ветошкин, Володя Благуш, Иван Королев, Володя Бельский, Николай Борозна и другие товарищи. Разведчики группы Николая Сафронова участвовали во многих боях, диверсиях на коммуникациях врага, вели боевую разведку при передвижениях отряда и бригады.

Постоянной же задачей группы была агентурная разведка. Летом 1943 года группа имела более 30 связных и подпольщиков в разных населенных пунктах. Только на станции Толочин по заданию группы работали Иван Павлович Гончаров, Бронислав Петрович Пиотух, Емельян Артемьевич Панченко — отец известного белорусского поэта Пимена Панченко. До сентября 1943 года здесь же работал Володя Бельский, пока над ним не нависла угроза ареста. Тогда он пришел в группу и проявил себя смелым и находчивым разведчиком.

...С образованием Шкловского подпольного райкома партии на связь с подпольным обкомом партии в Усакинские леса Кличевского района от Шкловской ВОГ посылались Нина Ласкевич, Валя Воробьева и некоторые другие партизанские разведчики. Однако чаще всего направлялся в обком партии Сергей Андреевич Пушилин. Старший сержант Красной Армии Сергей Пушилин был участником тяжелых оборонительных боев летом 1941 года при защите Могилева. Один из немногих оставшихся в живых окруженцев он остался на Шкловщине, а весной 1942 года стал организатором партизанской борьбы с врагом. Когда партизанские отряды начали строиться по принципу батальонов, Сергей Пушилин назначается командиром взвода в отряде А. С. Никитченки. Не лишенный чувства юмора, о себе он

говорил: «Липецкий колхозник — белорусский партизан». Родом он был из села Большой Хомутец Липецкой области, до войны работал в колхозе. Друзья и товарищи по борьбе говорили о нем: «В минуты смертельной опасности он становится хладнокровнее, более сосредоточен, внимателен и спокоен». Получая в штабе бригады или в обкоме партии пакет с грифом «Совершенно секретно», Сергей Андреевич обыкновенно полушутя, полусерьезно говорил: «Сам погибай, а пакет уничтожай, но врагу не отдавай». Он пользовался доверием партизан, командования бригады и работников подпольного обкома партии. Он был тоже бойцом невидимого фронта.

И. М. Прусский. Партизанская бригада «Чекист». С. 101—110.

Разведка дакладвала

З успамінаў П. А. Галіцына

Павел Агафонавіч Галіцын нарадзіўся 31 снежня 1922 г. у Свярдлоўскай вобл. у сям'і рабочага. З 1940 да 1984 служыў у Савецкай Арміі. Камандзір разведкі ўзвода, начальнік разведкі партызанскай брыгады «Чэкіст», нам. начальніка разведкі стралковай і кулямётна-артылерыйскай дывізіі, начальнік разведкі арміі, начальнік аддзела Генеральнага штаба, нам. начальніка навукова-даследчага інстытута. Выконваў спецыяльныя заданні камандавання. Член КПСС з 1944 г. (прыняты ў партыю Шклоўскім падпольным РК КП(б)Б. Удзельнік парада Перамогі 1945 г. Мае ўрадавыя ўзнагароды — 8 ордэнаў і 14 медалёў. П. А. Галіцын — генерал-маёр у адстаўцы, на заслужаным адпачынку.

П. А. Галіцын

...У баявых дзеяннях партызанскай брыгады «Чэкіст» вялікае значэнне надавалася разведцы і дыверсіям на камунікацыях. Брыгада дзейнічала на стратэгічным напрамку, праз які праходзяць чыгуначная і аўтамабільная дарогі Мінск — Масква, што дазваляла гітлераўцам карацейшым шляхам перакідваць з Германіі на Заходні фронт войскі, баявую тэхніку, узбраенне і боепрыпасы. Чыгуначныя і аўтамабільныя дарогі Ленінград — Віцебск, Орша — Кіеў давалі магчымасць немцам выконваць перагрупоўкі ўздоўж фронту. У раёнах Оршы, Магілёва, Барысава і іншых населеных пунктаў размяшчаліся аператыўныя і стратэгічныя рэзервы праціўніка. На гэтыя і іншыя аб'екты нацэльвалася камандаваннем партызанская разведка. Брыгадная разведка рэгулярна інфармавала цэнтральны і беларускі штабы партызанскага руху, штаб Заходняга фронту аб воінскіх перавозках, перадыслакацыі часцей і мерапрыемствах гітлераўскага камандавання. Разведка арганізоўвалася і вялася ў даволі шырокай паласе, у якую ўваходзілі Аршанскі, Магілёўскі, Шклоўскі, Бялыніцкі, Круглянскі, Талачынскі і Крупскі раёны. Гэтая паласа падзялялася на зоны дзеянняў партызанскіх атрадаў, у якіх яны неслі адказнасць за арганізацыю разведкі і баявых дзеянняў. Так, 10-ы і 25-ы атрады вялі разведку праціўніка на Шклоў, Магілёў і яго прыгарады, а 1-ы атрад дзейнічаў у Шклоўскім раёне. Разведвальная дзейнасць праводзілася ў інтарэсах камандавання дзеючых франтоў і непасрэдна брыгады. Асноўнымі выканаўцамі гэтай адказнай задачы былі партызаны-разведчыкі атрадаў, штаба брыгады, падпольшчыкі і сувязныя. Назіралі за перавозкамі праціўніка, мініравалі чыгунку, наладжвалі дыверсіі ў Шклове і Лотве — Дзяніс і Іван Грышчанковы, Міхаіл і Рыгор Ермачэнкі, у Магілёве — Аляксей і Ларыса Варламавы, муж і жонка Новікавы, многія іншыя. Сапраўднымі патрыётамі-разведчыкамі і сувязнымі на Шклоўшчыне былі члены сям'і Хаўранковых з вёскі Ганцавічы. Падпольная група на чале з Сяргеем Шугалеем вяла разведку ў Шклове, Лотве, здзяйсняла дыверсіі на чыгункі. Група пастаянна падтрымлівала сувязь з партызанамі 10-га атрада, праз А. А. Белабрагіна перадавала ім каштоўную інфармацыю.

Значны ўрон захопнікам наносілі дыверсійныя групы атрадаў, на рахунку якіх па некалькі чыгуначных эшалонаў, пушчаных пад адхон. Так, В. Юрчанка з 20-га атрада

падарваў 19 эшалонаў, М. Агаценка з 1-га атрада — 17, Н. Скакуноў і І. Савін з 20-га атрада — па 13 эшалонаў, А. Казанцаў з 5-га атрада — 10 і іншыя. Многія з партызан прымалі ўдзел у 2—3 аперацыях па знішчэнні воінскіх эшалонаў праціўніка. Вясной 1943 г. разведка брыгады інфармавала галоўнае камандаванне аб перакідцы нямецкіх войск пад Курск і Белгарад, аб перавозцы туды новых танкаў «Тыгр» і самаходных артылерыйскіх установак «Пантэра». Летам пасля паражэння немцаў на Курскай дузе разведка брыгады дакладвала пра паток нямецкіх эшалонаў на захад з параненымі, аб эвакуацыі прыфрантавой зоны складоў і баз, вывазе крадзенай маёмасці. Напярэдадні стратэгічнай аперацыі «Баграціён» па вызваленні Беларусі разведкай брыгады была ўскрыта групоўка войск 4-й нямецкай арміі, якая супрацьстаяла нашаму Заходняму фронту, з указаннем флангаў і стыкаў паміж дзеючымі нямецкімі дывізіямі.

Адной з асноўных крыніц атрымання разведвальных звестак былі паказанні палонных фашыстаў. Мэтанакіраваныя задачы па захопу іх ставіліся разведчыкам Н. Каянаву, М. Тапавалдыеву, В. Закрэўскаму, А. Іванову, П. Страздзіну і іншым. Так, за паўтара месяца да пачатку беларускай аперацыі ў штаб Заходняга фронту на самалёце была дастаўлена з брыгады падрабязная схема інжынерных збудаванняў на абарончым рубяжы немцаў па заходнім беразе Дняпра. Разведка яго пад Шкловам вялася разведчыкамі спецыяльна сфарміраванай групы на чале з С. Малашкевічам. Акрамя таго, звесткі паступалі ад палонных немцаў, паліцэйскіх і ўласаўцаў, якія ўдзельнічалі ў будаўніцтве збудаванняў, а таксама ад вясковых жыхароў. Разведданыя брыгады напярэдадні наступлення савецкіх войск у Беларусі былі высока ацэнены камандаваннем Заходняга фронту. Камандзіру, нач. штаба, нач. разведкі брыгады камандуючы войскамі фронту выказаў падзяку, ад яго імя былі ўручаны каштоўныя падарункі.

Пры актыўным удзеле разведчыкаў разгромлены гарнізоны ў Жукніве, Клімавічах, Тросне, Лотве, Чарнаруччы, Елькаўшчыне і іншыя. Лепшымі разведчыкамі, кіраўнікамі разведкі праявілі сябе Мамадалі Тапавалдыеў, Мікалай Каянаў, Мікалай Залаты, Анатоль Мачахоўскі, Пётр Страздзін, Васіль Закрэўскі, браты Мікалай і Карл Захарчанкі, Браніслаў Злеўскі, Уладзімір Рабінін, Віктар Чысцякоў, Мікалай і Іван Сафонавы, Антон Белабрагін, Аляксандр Бублікаў, Мікалай Фёдараў, Антось Хайнацкі і іншыя. Вось толькі адзін прыклад баявой дзейнасці разведчыкаў. У маі 1943 г. група разведчыкаў з 8 чалавек 10-га атрада на чале з А. А. Белабрагіным абяззброіла паліцэйскі гарнізон на цагельным заводзе стн. Лотва. Было захоплена шмат зброі і боепрыпасаў. Аперацыя праведзена з дапамогай сувязных падпольшчыкаў Сяргея Шугалея і Веры Жарынай.

Добра праявілі сябе ў разведцы і нашы дзяўчаты Л. К. Крывельская, Валя Вараб'ёва, Зоя Аладзева, Зіна Платонава, Ніна Фаміна, Ніна Ласкевіч, Вольга Гарбацэвіч, Вольга Левановіч, Вольга Касталомава, Вольга Дземеш, Марыя Венядзіктава, Паліна Войтава. На рахунку кожнай па некалькі выхадаў на адказныя заданні, пушчаныя пад адхон воінскія эшалоны і іншыя дыверсіі.

Разведчыкі выконвалі абавязкі па сувязі з Беларускім штабам партызанскага руху. У 1942—1944 гг. з брыгады праз фронт накіроўваліся У. Рабінін, Л. Крывельская, А. Гарбацэвіч, В. Вараб'ёва, М. Венядзіктава, М. Тапавалдыеў, Г. І. Ігнаценка, Ф. М. Сядлецкі, І. Дз. Буланаў. У выніку штаб аказваў нам канкрэтную дапамогу. У брыгаду накіроўваліся радысты, інструктары падрыўной справы, перыядычна на самалётах пастаўлялася ўзрыўчатка, міны, зброя, боепрыпасы.

Камандаванне і разведка брыгады садзейнічалі групам, якія закідваліся ў тыл ворага па лініі галоўнага разведвальнага ўпраўлення Генеральнага штаба. Так, з базы брыгады ў 1943—1944 гг. дзейнічала разведгрупа на чале з маёрам Б. Н. Вацлаўскім.

Запісаў *У. Паўлаў*

ДАВЕДКА АБ АСАБОВЫМ СКЛАДЗЕ АТРАДАЎ ВАГ НА ЧАС ЗЛУЧЭННЯ З ЧАСЦЯМІ ЧЫРВОНАЙ АРМІІ

№№ отрядов	Личный состав	В том числе женщин	Погибло	Пропало без вести
1	485	56	59	5
5	362	23	50	5
10	376	41	37	1
20	418	32	50	10
25	152	5	18	2
31	364	26	17	3
60	331	28	37	3
Всего:	2488	211	268	29

Примечание: 5 декабря 1943 г. отряды № 15 и № 40 в количестве 485 человек откомандированы в Брестскую область, где они и соединились с Красной Армией.

НАРБ, ф. 3500, воп. 4, спр. 88, лл. 152—157.

Вооружение на 1 июня 1944 года: пулеметов — 115 (из них станковых — 10); автоматов — 245; винтовок — 1215; минометов — 7; ПТР — 6.

Там жа. Л. 165.

Партызаны брыгады «Чэкіст», узнагароджаныя Прэзідыумам Вярхоўнага Савета СССР у 1943 г.

За доблесть и мужество, проявленные в партизанской борьбе в тылу против немецких захватчиков, наградить*:

орденом Ленина — Горбатенкова Максима Трифоновича;

орденом Красного Знамени — Васина Александра Степановича, Галицина Павла Агафоновича, Денисова Александра Семеновича, Красякова Павла Аксентьевича, Лагуткина Николая Ивановича, Лукашенко Федоса Михайловича, Марченко Степана Васильевича, Мякотенко Петра Яковлевича, Никитченко Андрея Степановича, Нордмана Эдуарда Болеславовича, Нудэльмана Моисея Борисовича, Пехоту Николая Максимовича, Пушилина Сергея Андреевича, Рябинина Владимира Николаевича, Салафундинова Гальмухана Шарафудиновича, Скворцова Ивана Григорьевича, Солдатова Сергея Викторовича, Соломатина Николая Васильевича, Суворова Ивана Николаевича, Семдянкина Александра Федоровича, Хаткевича Ивана Егоровича, Шахмартова Дмитрия Александровича, Якимова Степана Никитича, Яковенко Николая Марковича;

орденом Красной Звезды — Аладьеву Зою Антоновну, Быстрова Григория Ефимовича, Воробьева Павла Петровича, Иванова Григория Семеновича, Иванова Михаила Ивановича, Каликиченко Андрея Ивановича, Клюшникова Бориса Николаевича, Корнева Петра Петровича, Котальникова Василия Степановича, Коянова Николая Ивановича, Кривельскую Любовь Кузьминичну, Массюрова Николая Ивановича, Султанова Гапара, Тихоненко Николая Григорьевича, Ульянова Павла Константиновича, Хромова Василия Павловича;

медалью «За отвагу» — Медведева Георгия Александровича, Шадрина Николая Егоровича, Якушко Илью Алексеевича;

медалью «За боевые заслуги» — Апанасенко Николая Кононовича, Евлампиева Степана Евлампиевича, Жукова Александра Григорьевича, Климанковича Владимира Кузьмича, Котельникова Николая Ильича, Крючко Михаила Ивановича, Мачаховского Анатолия Романовича, Олехновича Владимира Петровича, Семенкова Анатолия Ивановича, Чебышева Виктора Федоровича, Черных Валентина Дмитриевича, Чистякова Виктора Федоровича, Шестакова Николая Ильича, Щербакова Ивана Самсоновича.

НАРБ, ф. 4239, воп. 1, спр. 4, лл. 29—30.

---

* Названы партызаны брыгады «Чэкіст». (Дзённік камбрыга Г. Кірпіча, асабісты архіў.)

Група партызан брыгады «Чэкіст»
(фота з асабістага архіва камбрыга Г. А. Кірпіча)

С. І. Аўтановіч

М. Г. Венядзіктава

О. В. Гарбацэвіч

І. В. Кананыхін

Г. А. Кірпіч

М. П. Каржавін

П. А. Красякоў

П. А. Крынічка

М. Дз. Мільто

М. П. Сімдзянкіна

А. Ф. Сімдзянкін

А. Ф. Халянкова

Спіс узнагароджаных ордэнамі і медалямі партызан Шклоўскай ВАГ. 1944 г.:

орденом Красной Звезды: Кирпич Григорий Алексеевич, Базанов Александр Арсентьевич, Коновалов К. Ф.;

орденом Красного Знамени: Панфилов Семен Андреевич;

медалью «Партизану Отечественной войны» I степени: Кирпич Григорий Алексеевич, Кокина Ася Самойловна, Милюшников Михаил Михайлович, Петракевич Евдоким Михайлович;

медалью «Партизану Отечественной войны» II степени: Волков Иван Васильевич, Волков Григорий Петрович.

НАРБ, ф. 4237, воп. 1, спр. 4, л. 80.

Падрыхтаваў *Г. Напрэеў*

Падполле дзейнічала

Справядлівы характар вызваленчай барацьбы супраць нямецка-фашысцкіх акупантаў абумоўліваў аб'ектыўную непазбежнасць масавага народнага супраціўлення ворагу. Побач з узброенымі сіламі партызанскіх атрадаў і больш буйных фарміраванняў з самага пачатку акупацыі раёнаў Беларусі сталі дзейнічаць падпольныя партыйна-камсамольскія, маладзёжныя групы і антыфашысцкія арганізацыі, цесна звязаныя, як і партызаны, абапіраючыся на мясцовае насельніцтва. Спачатку падпольныя групы і арганізацыі дзейнічалі самастойна, а пасля стварэння падпольных партыйных і камсамольскіх раённых і абласных камітэтаў наладзілася каардынацыя іх работы ў населеных пунктах, больш цесная сувязь з партызанскімі фарміраваннямі.

У Шклоўскім раёне партыйна-камсамольскае падполле дзейнічала ў жніўні 1941 — лістападзе 1943 г. Яно складвалася з арганізацый, якія налічвалі 13 падпольных груп, больш за 100 падпольшчыкаў, у тым ліку 32 камуністы і 39 камсамольцаў. Групы, створаныя з рабочых, калгаснікаў, настаўнікаў, медработнікаў, студэнтаў, хатніх гаспадынь да пачатку 1942 г. аб'ядналіся ў падпольныя арганізацыі. Важную ролю ў стварэнні падполля адыгралі ваеннаслужачыя Чырвонай Арміі, што выйшлі з акружэння або ўцяклі з палону. Патрыёты падтрымлівалі сувязь з кіраўніцтвам Магілёўскага партыйна-камсамольскага падполля, камандаваннем партызанскай брыгады «Чэкіст», з лета 1943 г. працавалі пад кіраўніцтвам Шклоўскага падпольнага РК КП(б)Б.

Падпольная арганізацыя Гарадзецкага і Славенскага сельсаветаў, якую ўзначальвалі камуністы камандзір Чырвонай Арміі Іосіф Ф. Стукалаў, потым А. Я. Казлоў, аб'ядноўвала 5 падпольных груп: 3 у в. Любінічы (кіраўнікі Іосіф Стукалаў, Казлоў, камуніст М. М. Юр'еў, камсамольцы В. Ц. Грыгор'еў, У. Ц. Гурынаў, Іван Ф. Стукалаў, беспартыйны А. П. Гелахаў), група Любініцкай МТС (камсамольцы П. І. Рыбакоў, Р. В. Міронаў), в. Лешча (В. М. Шалаеў).

У арганізацыю Старавадвянскага і Каменна-Лаўскага сельсаветаў, якую ўзначальваў рабочы чыг. стн. Шклоў С. Л. Шугалей, уваходзілі падпольныя групы на чыг. стн. Лотва (кіраўнік Ф. С. Грышчанкаў) і ў в. Малое Міхайлава (Шугалей).

Арганізацыя «Патрыёт Радзімы», якую ўзначальваў камуніст капітан Чырвонай Арміі М. М. Ляднёў (пасля яго гібелі — настаўнік А. А. Сякацкі), дзейнічала на тэрыторыі Таўкачоўскага, Чарнаруцкага і Вялікалазіцкага сельсаветаў, налічвала 6 груп: у в. Вялікія Лазіцы (кіраўнікі: камандзір Чырвонай Арміі М. П. Каржавін, камсамолец М. Ф. Галіноўскі), в. Гаваяды (камуніст Г. А. Валасняў і камсамолка П. А. Крынічка), в. Тударава (камуністы І. В. Кананыхін і Л. Р. Камісараў), в. Смятанічы (камуністы П. А. і Р. А. Красяковы), в. Мерч (камуніст Ц. А. Герасімовіч), в. Зацішша (Сякацкі).

З першых дзён акупацыі камуністы і камсамольцы, беспартыйныя актывісты праводзілі гутаркі, распаўсюджвалі савецкія лістоўкі. Па радыё прымалі зводкі Саўінфармбюро, пісалі і распаўсюджвалі іх. Радыёпрыёмнікі былі ў Грыгор'ева, Рыбакова, Шугалея, Герасімовіча. Лістоўкі перадавалі на явачных кватэрах, якія ўтрымлівалі І. Д. Гуркін, Г. В. Бондарава (в. Любінічы), Б. А. Атрошчанка (в. Гаваяды), А. Р. Красякоў, Сякацкі, Л. В. Кандраценка (в. Вялікія Лазіцы). Явачныя кватэры адначасова служылі і складамі зброі. У доме Гуркіна зброю рамантавалі. Патрыётамі Гарадзецкага і Славенскага сельсаветаў было сабрана і перададзена партызанам 2 станковыя, 9 ручных кулямётаў, 2 мінамёты, вялікая колькасць вінтовак і боепрыпасаў. Перавозілі зброю К. В. Рыбакова (Мірона-

ва) і М. І. Новікаў. Падпольшчыкі арганізацыі «Патрыёт Радзімы» перадалі партызанам і выкарысталі самі шмат зброі, патронаў. Устанавіўшы ў снежні 1941 г. праз падпольшчыка в. Зацішша А. І. Галісевіча сувязь з Магілёўскім падполлем, удзельнікі арганізацыі «Патрыёт Радзімы» атрымлівалі з горада зброю, боепрыпасы і перадавалі іх у брыгаду «Чэкіст». Для перавозкі зброі Галісевіч і Г. М. Андрэеў выкарыстоўвалі павозку з двайным дном. У студзені 1942 г. любініцкія патрыёты Іосіф і Іван Стукалавы, М. І. Падчашанка на шашы Орша — Магілёў знішчылі нямецкіх аўтаматчыкаў. 24.05.1942 г. падпольшчыкі вёсак Любінічы і Лешча Грыгор'еў, П. С. Хамелеў, В. М. і П. М. Шалаевы, С. А. Шонін разам з партызанамі разграмілі паліцэйскі ўчастак і маслазавод у в. Гарадзішча, праз тыдзень — у в. Фашчаўка. У 1941 г. браты Фёдар, Іван, Дзяніс Грышчанковы пусцілі пад адхон варожы эшалон, узарвалі каля в. Малое Міхайлава 2 аўтамашыны. У красавіку 1942 г. патрыёты в. Малое Міхайлава спалілі ў в. Лотва сепаратарны пункт. Я. М. Снатко ўзарваў машыннае аддзяленне Латвянскага цагельнага завода. Да канца 1942 г. братамі Грышчанковымі на чыгункі Шклоў — Магілёў было ўзарвана 3 паравозы, 13 вагонаў, знішчаны 3 цыстэрны з бензінам. У кастрычніку 1941 г. падпольшчыкі в. Смятанічы на чале з П. А. Красяковым пусцілі пад адхон паравоз і 2 вагоны, у лістападзе — снежні 1941 г. група в. Мерч з засады на дарозе знішчыла 8 варожых салдат. Рэгулярна рабілі дыверсіі патрыёты в. Гаваяды, Тударава, Зацішша: падпільвалі тэлеграфныя слупы, ірвалі тэлефонную сувязь, разбіралі дряўляныя масты. Падпольшчыкі падтрымлівалі сувязь з партызанамі, перадавалі ім звесткі аб праціўніку, зброю, боепрыпасы, харчы. Сувязнымі былі Атрошчанка, М. Ф. Галіноўскі, Галісевіч, Герасімовіч, сёстры В. К. і М. К. Данільчанкі, Ф. І. Казлоў, Л. В. Кандраценка, Сякацкі, У. І. Янчэўскі і інш.

У барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў загінулі А. П. Гелахаў, В. Ц. Герасімовіч, Х. Ц. Герасімовіч, І. Д. Гуркін, А. Я. Казлоў, А. Р. Красякоў, В. Дз. Кулікова, М. М. Ляднёў, А. Я. Маргуноў, Р. В. Міронаў, К. І. Новікаў, М. І. Новікаў, М. І. Падчашанка, А. Ф. Стукалава, А. А. Сякацкая, А. А. Сякацкі, М. М. Юр'еў.

Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне... С. 637—638.

БАРАНОЎСКІ Міхаіл Мікалаевіч. Ураджэнец в. Рыжкавічы. Да вайны працаваў інструктарам Шклоўскай міліцыі. Райкомам КП(б)Б быў пакінуты ў раёне для арганізацыі партызанскай і падпольнай барацьбы з ворагам. За даволі кароткі тэрмін здолеў арганізаваць групу патрыётаў з акружэнцаў, якія аказаліся на тэрыторыі Чарнаруцкага і Таўкачоўскага сельскіх Саветаў, а таксама мясцовых жыхароў. У яе ўвайшлі Павел Красякоў, Леў Салавей, Сяргей Пупышлін, Сцяпан Бабічаў, Міхаіл Іваноў, Зінаіда Платонава, Любоў Крывельская і інш.

У пачатку 1942 г. патрыятычная група пад кіраўніцтвам Бараноўскага яшчэ больш вырасла і пачала ўжо весці больш эфектыўную барацьбу з ворагам. А ў маі гэтага года атрадам, які ўзначаліў М. Бараноўскі, улілася ў партызанскую брыгаду «Чэкіст». Але нядоўга цягнулася яго жыццё — у канцы мая 1942 г. памёр. Быў пахаваны на могілках в. Хацькова, пасля вайны перахаваны на могілках в. Жукнева Талачынскага раёна.

Л. Анціпенка

У стане ворага

Бясстрашнымі змагарамі супраць гітлераўцаў былі браты Фёдар, Іван і Дзяніс Грышчанковы. Яны стварылі дыверсійную групу на чыгункі Орша — Магілёў. Дзякуючы добрай канспірацыі, яна не была раскрыта і праводзіла дыверсіі аж да прыходу Чырвонай Арміі.

Аб тым, як дзейнічалі браты, расказвае старэйшы з іх, кіраўнік групы Фёдар Сямёнавіч Грышчанкоў. «У трывожным і трагічным 1941 годзе я працаваў дзяжурным на станцыі Лотва Магілёўскага аддзялення Беларускай чыгункі. Два тыдні ідзе вайна. 8 ліпеня ў восем гадзін раніцы я заступіў на дзяжурства. Гадзін у 12 дня на станцыю верхам на кані прыскакаў старшыня Старавадвянскага сельсавета Падабед і паведаміў, што ў сямі кіламетрах ад станцыі немцы высадзілі дэсант з 5 танкамі. Фашысты базіруюцца ў лесе. Я неадкладна пазваніў у Магілёў у артполк, каб выехалі для знішчэння дэсанта. У гэты час чыгунка ў абодвух напрамках яшчэ працавала нармальна. На платформах, у вагонах вывозіліся мука, цукар і іншыя прадукты. А ў 16 гадзін на станцыі з'явіліся фашысты. Я тут жа званю

па селектару дыспетчару ў Магілёў. Дыспетчар мне не паверыў. Ён завяраў, што гэта нашы выехалі для знішчэння дэсанта. Праз лічаныя мінуты ў кантору дзяжурнага зайшоў тузін немцаў. Яны пабілі ўсю апаратуру, акрамя селектара. Стралялі па партрэтах, якія былі ў кабінеце начальніка станцыі.

Як толькі немцы выйшлі, я тэрмінова па селектару звязаўся з кіраўніком абароны Магілёва. Яго цікавіла, ці шмат немцаў на станцыі, куды яны бяруць кірунак. А немцы ішлі да Дняпра. Толькі я паспеў адказаць, як сувязь парушылася. Я паспяшаўся дадому, схаваўся. Мы з братам Іванам жылі ў дзяржаўных кватэрах на станцыі Лотва. Паўстала праблема, што рабіць далей. Пасля кароткіх разважанняў вырашылі пачаць барацьбу з акупантамі. Запасаліся зброяй, боепрыпасамі, хавалі іх у лесе. Потым пачалі пераразаць дрот нямецкай тэлефоннай і тэлеграфнай сувязі. Да нас далучыўся брат Даніла, а потым мой сын Аляксей. Мы пазней праз Сяргея Шугалея звязаліся з партызанамі, дастаўлялі ім зброю.

Як толькі немцы ў 1941 годзе аднавілі рух па чыгунцы, мы атрымалі сваё першае дыверсійнае хрышчэнне, падклаўшы пад рэйку снарад. На ім падарваўся паравоз і перакуліўся ў адхон. Неўзабаве наладзілі яшчэ адну дыверсію, падарвалі на лясной дарозе дзве варожыя аўтамашыны.

Наступіў 1942 год. Праз Шугалея я пазнаёміўся з нашым палкоўнікам Рыжыкавым, які папрасіў мяне адправіцца ў Магілёў, падабраць там праз знаёмых чалавек 25, прывезці іх у Новы Міхайлоў для стварэння групы падрыўнікоў. Неўзабаве дабраўся да Магілёва, звярнуўся да добра мне знаёмага Карпянкова, які працаваў начальнікам станцыі Магілёў-2. Але ён аказаўся здраднікам, выдаў мяне ворагу. 7 сакавіка 1942 года я быў арыштаваны і пасаджаны ў Магілёўскай турме ў камеру-адзіночку. У ёй правёў 12 дзён. Допыты чаргаваліся пабоямі. У гэты час Шугалей рабіў спробы вырваць мяне з рук гестапа, звязаўся са знаёмым рускім настаўнікам, перакладчыкам гестапа. Пры яго садзейнічанні я быў вызвалены.

У мяне памацнела нянавісць да ворага. Я, Іван, Даніла і Аляксей даведаліся, што немцы ў пуні пад замком трымаюць сто кілаграмаў толу, капсулі і шнур. Мы ўсё гэта выкралі і вырашылі пайсці ў партызаны. Мяне і брата Івана Шугалей правёў у партызанскі атрад № 10 брыгады «Чэкіст». Але начальнік штаба Севасцьянаў прапанаваў

Ф. С. Грышчанкоў

Г. С. Шугалей

нам вярнуцца да дому, уладкавацца на працу да немцаў на станцыі Лотва і працягваць дыверсіі. Я пайшоў працаваць стрэлачнікам, а Іван пуцявым рабочым. Нам выдалі наручныя павязкі, і мы ў любы час маглі хадзіць па чыгунцы.

Начальнікам станцыі быў немец, дзяжурнымі — немец і два чэхі. Я завёў знаёмства з чэхамі, якія намякалі, што ненавідзяць фашыстаў, Гітлера і гатовы пайсці да партызан. Пазней яны мне дапамагалі, паведамлялі начны графік руху паяздоў.

З толу, капсуляў і шнуру мы самі выраблялі міны. А потым прыступілі да дыверсій.

У 1943 годзе на ахове чыгункі былі так званыя «народнікі». Некаторыя з іх хацелі перайсці да партызан. З такімі я часта заводзіў гаворку, намякаў, што магу дапамагчы. Перабежчыкаў сабралася 12 чалавек. Я прывёў іх да Шугалея ў лес. Усе яны былі перапраўлены ў партызанскі атрад.

Я да сённяшняга дня не магу забыць яшчэ адной нашай дыверсіі. Пасажырскі поезд Магілёў — Берлін са станцыі Лотва штодзённа адпраўляўся ў 12 гадзін ночы. У ім ездзілі афіцэры і салдаты, якія атрымлівалі водпускі. Падпільнаваўшы, калі ахова адышла ў бок, мы падклалі пад рэйку самаробную міну — кілаграмаў 25 толу. Выбух быў страшэнны.

Праз некаторы час мы вымушаны былі пакінуць казённыя кватэры і адправіцца ў вёскі, бо немцы сталі сачыць за намі, падазраючы ў дыверсіях. І ім удалося гэта ўстанавіць. За тое, каб мяне злавіць жывым, паліцаям абяцалася вялікая ўзнагарода. Тым часам я ўжо быў у атрадзе партызан».

«Ударны фронт». 1968. 28 снежня.

Падрыхтаваў *Л. Анціпенка*

Словам і асабістым прыкладам

З успамінаў Г. А. Кірпіча, былога члена Шклоўскага падпольнага райкома КП(б)Б.

...Вырашыўшы дзейнічаць у тыле ворага партызанскімі метадамі, мы неадкладна ўстанавілі сувязь з мясцовымі патрыётамі. Спачатку ўдалося сустрэцца з пакінутымі для работы ў падполлі былымі супрацоўнікамі раённага аддзела міліцыі П. А. Красяковым і М. М. Бараноўскім. Праз іх выйшлі на сувязь з другімі таварышамі. Байцы нашай групы С. С. Іконнікаў (Каняшкін), І. І. Калеснікаў і Ф. Т. Шваюк устанавілі кантакты з некаторымі камуністамі, якія засталіся ў вёсках Шклоўскага, Аршанскага і Круглянскага раёнаў. Сярод іх — старшыня Шпскага гарвыканкома К. А. Граблеўскі, дырэктар саўгаса «Індустрыя» Пухавіцкага раёна Ф. Т. Сіялка, інструктар Багушэўскага райкома партыі І. С. Шчарбакоў, дырэктар Аўгустоўскага санаторыя, які быў каля Беластока, П. Н. Клюшнікаў і яго брат лейтэнант Б. Н. Клюшнікаў, супрацоўнікі міліцыі М. Н. Іваноў (з Магілёва) і А. С. Дзянісаў (з Брэста).

...Дзякуючы смеласці і знаходлівасці патрыётаў Максіма Хадорыка, Марыі Хаўранковай і Ганны Несцяркавай, якія даставілі з Оршы друкарскую машынку і паперу, мы пачалі выпускаць лістоўкі. Па даручэнні партыйнай арганізацыі пісалі іх І. С. Шчарбакоў і А. С. Кокіна.

Вялікім было ўздзеянне і вуснай прапаганды. У вёсках часта выступалі з дакладамі, вялі гутаркі І. С. Шчарбакоў, Ф. М. Сядлецкі і іншыя.

...Раённы камітэт КП(б)Б падабраў прапагандыстаў і агітатараў, па 5—6 у кожным атрадзе з ліку не толькі палітработнікаў, але і радавых камуністаў. Яны рэгулярна выступалі з дакладамі, праводзілі гутаркі сярод партызан і насельніцтва.

...З пачуццём удзячнасці ўспамінаюцца і подзвігі падпольшчыкаў. Браты Іван і Васіль Малашкевічы з вёскі Міхайлова Шклоўскага раёна вывезлі з Магілёва ў брыгаду больш за 2 тоны солі — вельмі дэфіцытнай у тыле ворага. Акрамя таго, браты аказвалі бескарысную дапамогу сем'ям франтавікоў і народных мсціўцаў.

Зубныя ўрачы са Шклова Н. С. Швядзькова і Г. С. Касперская дастаўлялі партызанам медыкаменты і медыцынскія інструменты. Праз некаторы час урач Ганна Савельеўна Касперская перапраўлена нам бормашыну, а затым сама прыйшла ў брыгаду. Тады мы адкрылі зубаўрачэбны кабінет.

Шэсць дочак удзельніка грамадзянскай вайны Піліпа Кузьміча Хаўранкова, якія пражывалі ў вёсцы Ганцавічы, удзельнічалі ў барацьбе супраць фашысцкіх акупантаў (ім прысвечаны артыкулы на наступных старонках кнігі. — *Г. Н.*).

...Значная частка партызан і падпольшчыкаў — гэта моладзь. Выхаваная ў духу палымянага савецкага патрыятызму, яна адразу ж пасля акупацыі паднялася на барацьбу з ненавісным ворагам.

Актыўна дзейнічала камсамольска-маладзёжная падпольная арганізацыя пад кіраўніцтвам настаўніцы Марыі Калістратаўны Венядзіктавай. Пражываючы ў вёсцы Літоўскія Круглянскага раёна, яна ў сакавіку 1942 г. стала разведчыцай нашага 1-га атрада. Па задáнні камандавання М. К. Венядзіктава двойчы пераходзіла лінію фронту, дастаўляючы данясенні ў БШПР.

Вясной 1942 г. па ініцыятыве камісара брыгады Фёдара Міхайлавіча Сядлецкага ў вёсцы Дуброва Шклоўскага раёна стварылі камсамольска-маладзёжную падпольную арганізацыю імя К. Я. Варашылава. Аксіння Таланкова, Марыя Казлова, Таццяна Тальцова, якія ўваходзілі ў яе склад, вялі разведку ў Шклове і прыдняпроўскім умацаваным раёне праціўніка, распаўсюджвалі лістоўкі, заклікалі насельніцтва сабатаваць пастаўкі акупантам прадуктаў харчавання, цёплых рэчаў.

Падобныя арганізацыі ўзнікалі і ў іншых вёсках. Многія падпольшчыкі ў далейшым уліліся ў партызанскія атрады, затым сталі добрым папаўненнем для часцей Чырвонай Арміі.

...Усёй баявой і палітычнай работай камсамола кіраваў са жніўня 1942 г. Магілёўскі падпольны абком ЛКСМБ і ўпаўнаважаны ЦК ЛКСМБ па [Шклоўскаму] раёну П. Т. Волкаў. З чэрвеня 1943 г. прыступіў да работы Шклоўскі падпольны райком камсамола ў складзе М. А. Іванова (сакратар), В. В. Міціна (сакратар па прапагандзе), К. Ф. Захарчанкі, П. А. Галіцына і В. Ф. Чэбышава. Камсамольцы з'яўляліся вернымі памочнікамі камуністаў і ў баях з ворагам, і ў палітычнай рабоце сярод насельніцтва...

Партийное подполье в Белоруссии. 1941—1944. Мн., 1985. С. 204—211.

М. П. Хаўранкова

Е. П. Хаўранкова

М. П. Хаўранкова

З. П. Хаўранкова

Н. П. Хаўранкова

Г. П. Хаўранкова

Сям'я непакорных

Хаўранковы нарадзіліся ў в. Ганцавічы Шклоўскага р-на.

Матрона Піліпаўна (н. 18.11.1907), сувязная партызан. **Ефрасіння Піліпаўна** (н. 11.07.1912), сувязная партызан. **Марыя Піліпаўна** (12.08.1914 — жнівень 1943). Да вайны працавала эканамістам. У Айчынную вайну падпольшчыца, сувязная партызан. Распаўсюджвала лістоўкі сярод насельніцтва, забяспечвала партызан медыкаментамі, боепрыпасамі, звесткамі разведкі. У чэрвені 1943 г. арыштавана і закатавана нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Галіна Піліпаўна (н. 6.08.1919), настаўніца, сувязная партызан.

Надзея Піліпаўна (1.09.1922—21.09.1942). Перад вайной настаўніца ў Прапойскім (Слаўгарадскім) р-не. У Айчынную вайну па яе ініцыятыве сёстры збіралі зброю, памагалі параненым савецкім воінам. З мая 1942 г. разведчыца партызанскага атрада, потым партызанскай брыгады «Чэкіст». Праводзіла падпольныя камсамольскія сходы ў вёсках, садзейнічала ўступленню моладзі ў партызанскія атрады, удзельнічала ў баявых аперацыях. У верасні 1942 г. арыштавана і закатавана нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Зінаіда Піліпаўна (н. 11.07.1925), вяла разведвальную работу ў Шклоўскім і Аршанскім раёнах. У партызанах са жніўня 1942 г., сувязная партызанскай брыгады «Чэкіст». У студзені — верасні 1943 г. член Горацкага падпольнага РК ЛКСМБ. Выратавала 27 савецкіх ваеннапалонных, забяспечвала партызан боепрыпасамі, медыкаментамі.

Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне... С. 612—613.

З ХАРАКТАРЫСТЫК

КУСТОВА (Хавренкова) Мария Филипповна — уроженка деревни Ганцевичи Высоцкого с/с Шкловского района БССР, проживала в городе Орша, служащая, белоруска, замужняя, образование 7 классов, не судима, избирательных прав не лишалась.

В партизанский отряд № 40 бригаду № 8 вступила с 5 августа 1942 г. и работала на должности связной по 3 ноября 1943 г. Выполняла особо важные задания командования отряда, т. е. доставляла сведения о продвижении грузов противника по железной дороге к фронту и обратно. Сообщала о месте расположения в городе Орше живой силы и техники, складов с боеприпасами и вооружением.

Вследствие чего неоднократно наша Советская авиация производила налеты и наносила крупные удары по военным объектам, располагавшимся в городе Орше. Доставила 15 винтовок, 4 пулемета, 200 кг тола, для подрыва воинских эшелонов, 20 000 винтовочных патронов в отряд. Разложила два крупных полицейских гарнизона, которые перешли на сторону партизан. Отравила на территории города Орши 35 гитлеровцев. Была до конца своей жизни предана своему народу, готова была в любую минуту выполнять любое задание своей Родины.

В 1943 г. была замучена гитлеровскими бандитами.

Командир отряда № 40 бригады № 8 (Красяков)

Заверяю подпись Красякова военком Жабинского района (Шайхудинов)

23.08.44.

М. Жабинка

ХАВРЕНКОВА Надежда Филипповна — уроженка деревни Ганцевичи Высоцкого с/с Шкловского р-на Могилевской области. Учительница, белоруска, незамужняя, член ВЛКСМ, образование среднее. До оккупации Шкловского р-на Надежда работала учительницей. В августе 1941 г. в Шкловском р-не организовалась группа партизан, после чего из группы в 13 человек организовался отряд № 40. Одним из активных связных становится Надежда. Кроме пропаганды среди учителей и населения она занималась сбором и хранением оружия, организацией диверсий, побегов военнопленных из лагерей города Могилева и Орши, уничтожением фашистов и предателей. Всего Надежда передала партизанам 20 винтовок, 6 наганов, 3 пулемета, 30 тысяч винтовочных патронов с города Орши. Много мин, гранат, компасов, карт, взрывчатки. В 1942 г. летом Хавренкова Надежда, будучи на шоссе Орша — Могилев Шкловского р-на, села в автомашину с немецко-фашистскими офицерами с подругой Раей, где двумя выстрелами Нади и Раи были убиты один полковник и второй майор немецко-фашистских войск. Шофера заставили доставить их в партизанский отряд, где он был взят в плен. Будучи зачислена 1 мая 1942 г. в партизанский отряд № 40 имени Ворошилова, Хавренкова принимала участие в двух диверсиях по минированию железной дороги, в результате чего были подорваны и уничтожены два эшелона с живой силой и техникой противника, 2 паровоза, 2 вагона с живой силой, 5 вагонов с боеприпасами, 6 площадок с арторудиями, разбито 11 автомашин, 9 арторудий, 40 гитлеровцев уничтожено.

Надежда Хавренкова участвовала в уничтожении железнодорожного моста между станциями Шклов — Лотва. Этим самым сорвала на некоторое время немцам возможность доставлять военные грузы и живую силу на фронт под Харьков. Принимала активное участие в боях по разгрому немецко-полицейских гарнизонов: Маслаки, Староселье и другие. В 1942 г. в августе месяце будучи в засаде, она лично уничтожила меткими выстрелами 9 немецко-фашистских захватчиков и подобрала на поле боя 6 винтовок и 3 автомата. На дороге между Крутым — Толочином ею поставлены мины, где была взорвана автомашина и убито взрывом 11 фашистских захватчиков. В 1942 г. участвовала в организации двух партизанских отрядов на территории Шкловского, Горецкого и Дрибинского р-нов. Было мною дано задание произвести разведку Червинского аэродрома, где располагалась летная часть немецко-фашистских войск, это задание было выполнено, и после выполнения Хавренкова Надежда следовала в штаб бригады с полной документацией и по пути следования гитлеровцами была захвачена. 21 сентября 1942 г. погибла от немецко-фашистских рук, расстреляна в городе Шклове. Была до конца своей жизни предана своему народу...

Командир отряда № 40 бригады № 8 (Красяков)

13/1—59 г.

Ганаруся сваёй сям'ёй

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, мы з'ехаліся ў бацькоўскі дом у вёсцы Ганцавічы. Фронт прайшоў праз Ганцавічы, баі ішлі ўжо дзесьці далёка, але мы былі глыбока перакананы, што ненавісныя фашысты знойдуць сабе магілу на нашай зямлі. Таму з першых дзён вайны мы ўступілі на небяспечны і нялёгкі шлях барацьбы, добра ведаючы, што на кожным кроку нас падсцерагае смерць.

На полі бою асталіся загінуўшыя воіны. Мы са сваёй маці пахавалі іх, а іх зброю схавалі ў надзейным месцы. Удалося выратаваць і трох цяжка параненых воінаў. Пазней, крыху паздаравеўшы, яны далучыліся да партызан.

У 1942 годзе, калі быў арганізаваны партызанскі атрад Красякова, мы — шасцёра — уключыліся ў падпольную работу. Дапамагалі праз Днепр перавозіць зброю, хадзілі ў разведку на чыгунку, удзельнічалі ў падрыве варожых эшалонаў.

Жыццё сястры Надзі аказалася нядоўгім. 21 верасня 1942 года прабіралася ў Шклоў, яе пасля катаванняў забілі.

Фашысцкія наймíты падсцерагалі нас на кожным кроку. У 1943 годзе здраднік выдаў немцам Марыю. З васьмігадовым сынам Толем яна была кінута ў турму. Была арыштавана ўся наша сям'я, разам з маленькімі дзецьмі Матруны і маім трохгадовым сынам. Арыштавалі нашых састарэлых бацькоў. У гестапа нас білі, заганялі пад ногці іголкі, прыціскалі дзвярамі пальцы, а Зіне паламалі два рабры, здзекваліся над дзецьмі...

Дзесяць тыдняў катавалі Марыю, яна перанесла нечалавечыя пакуты. 22 жніўня 1943 года яе павесілі ў Оршы. Яе сын Толя быў з намі. Ад перанесенага гора ў час вайны, убачанага ў гестапа хлопчык у 1948 годзе памёр.

Вораг ад нас нічога не дабіўся, вымушаны быў выпусціць нас пад строгі нагляд. Але нас гэта не запалохала. Мы працягвалі барацьбу, пакуль у Ганцавічы не прыйшло вызваленне.

Хаўранкова, былая партызанка

«Ударны фронт». 1968. 5 снежня.

Група падпольшчыкаў
(фота з фондаў музеяў раёна)

А. Ф. Стукалава

М. Ф. Стукалаў

Ц. Ц. Гурынаў

В. Ц. Грыгор'еў

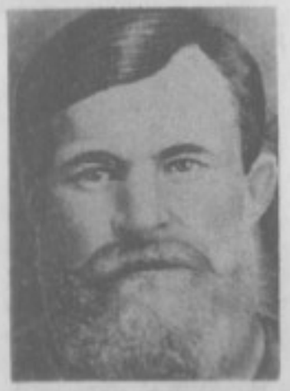

Ф. В. Стукалаў

І. Ф. Стукалаў

Ц. Д. Рыбакоў

І. Д. Гуркін

М. М. Юр'еў

З падполля — у партызаны

З успамінаў І. Ф. Міхалюты

...Як і многім тысячам вайскоўцаў, што служылі на Заходняй граніцы, мне давялося адведаць подых вайны ў першыя ж гадзіны не пачатку. На ранку 22 чэрвеня дзесяткі нямецкіх самалётаў бамбілі ваенны гарадок Беласток, дзе знаходзілася і наша аўтарота (яна абслугоўвала штаб 10-й арміі). Гарэлі машыны, казармы, пахла парахавым дымам і крывёю. Неўзабаве налёт паўтарыўся, праўда, на гэты раз не такі разбуральны: таму заслуга нашых зенітчыкаў. А далей усё пайшло як у кашмарным сне: адступленне ў напрамку на Ваўкавыск, прарыў штабной калоны з акружэння, зноў адступленне, ціпер асобнымі групамі. Дзе фронт, дзе баявыя падраздзяленні, ніхто як мае быць не ведаў. Пад Мінскам каторы раз аказаліся ў варожым кольцы. Выходзілі да сваіх хто як мог, групамі і паасобку. У Талачыне даведаліся, што Орша захоплена ворагам, а мы — на акупіраванай тэрыторыі. З сябрам па бядзе, Паўлам Серабраковым (родам з Ніжняга Тагіла), накіраваліся да маёй роднай вёскі Фашчаўка (на левабярэжжы Дняпра). Да таго часу яна таксама аказалася захопленай немцамі. На месцы фарміравалі «ўладу»: назначалі бургамістраў, старастаў, адкрывалі паліцэйскія ўчасткі.

Што было рабіць? Стаў шукаць тых, хто не скарыўся, імкнуўся да барацьбы. Пастунова склалася адносна невялікая група для работы ў падполлі: Сенакосаў Павел, Мікалуцкі Іван, Калімулін (Ангараў) Ул., Крысевіч Стась, Сенакосаў Мікола (сын Паўла), Куксаў Ул. (пас. Бель), Сякацкі Адась (в. Дубраўка), Цямрук Ігнат (в. Крывель), Коля (Кумар Дзесякішаў) і я. Крыху пазней да нас далучыліся Міхалюта М., Лабкоўскі Антон, Грачыха Ігнат, Гадунова Ніна, Гадуноў Коля, Сенакосаў Стась, Субач А., Гапуцін С. (усе трое з в. Чамаданы).

У першы час мы збіралі зброю на месцы нядаўніх баёў. Калі ж нашы самалёты сталі скідваць лістоўкі, зводкі Саўінфармбюро, мы іх збіралі, размнажалі, вывешвалі на «бойкіх» месцах (каля калодзежу, на плытах і г. д.). Калі ў нашы вёскі сталі наведвацца партызаны з Горацкага, радзей Шклоўскіх і іншых партызанскіх атрадаў, мы звязваліся з імі, удзельнічалі ў дыверсіях. Вясной 1942 г. былі разгромлены многія паліцэйскія ўчасткі, валасная ўправа і сепаратарны пункт у Фашчаўцы. З'явіліся першыя страты. Пры спробе разбурыць мост на шашы Магілёў — Орша, каля Заход, паліцаі-ахоўнікі схапілі Януковіча Франца (прыехаў да брата ў Фашчаўку), прывезлі ў в. Княжыцы і там забілі, папярэдне прымусілі капаць магілу.

Пасля ўсяго гэтага стала немагчымым заставацца ў сваіх вёсках. Трэба было ісці да партызан, аднак іх блізка не было (вакол малалясістая мясцовасць). Ангараў з часткай падпольшчыкаў накіраваліся ў раён Цёмнага лесу, што пад Горкамі. Там гаспадарылі партызаны, да іх яны і далучыліся. Мне з Рэянтовічам С. і другімі падпольшчыкамі праз некаторы час пашанцавала ўвайсці ў партызанскі атрад № 35 (І. Прахарэнкі). З гэтым атрадам мы ў жніўні 1943 г. перайшлі за Днепр і ўліліся ў Бялыніцкую ВАГ*. Мяне прынялі ў партыю, а ў верасні назначылі палітруком роты.

Да таго часу партызанская вайна прыняла актыўную форму: нападалі на гарнізоны паліцэйскіх, апорныя пункты акупантаў, умела абараняліся пры блакадах, наносілі значныя страты дыверсіямі на чыгунках і шасэйных дарогах.

Пасля злучэння з Чырвонай Арміяй наш атрад вярнуўся ў Магілёў. Тут атрымалі ўзнагароды, назначэнні. Мне давялося ісці на партыйна-прапагандысцкую работу, затым культпрасветную на гражданцы. Ёй аддаў некалькі дзесяцігоддзяў.

Верасень 1996 г.

Запісаў *Г. Напрэеў*

---

* У атрадзе № 35 знаходзіўся таксама ўраджэнец в. Фашчаўка Азараў Іван Якаўлевіч, 1924 г. нараджэння. Загінуў у 1943 г. пры выкананні баявога задання. Пахаваны ў в. Заполле Бялыніцкага р-на, у брацкай магіле.

Падпольны друк Шклоўшчыны

...З першых дзён стварэння партызанскіх атрадаў да вызвалення раёна ў тыле ворага выпускалася газета «За Родину»* — орган Шклоўскага падпольнага РК КП(б)Б, рэгулярна выходзілі лістоўкі «Весткі з Радзімы», у якіх друкаваліся аператыўныя зводкі Саўінфармбюро, паведамленні з-за граніцы, звароты ЦК КП(б)Б да насельніцтва.

Газеты і лістоўкі друкаваліся ў глыбокім падполлі — у лясах, зямлянках, у час пераходаў...

Пераліствaючы зараз экзэмпляры падпольнай газеты, друкаванай на рознакаляровай паперы, успамінаецца гераічная барацьба партызан...

У заметцы «Фашысцкія грабежнікі разгромлены», надрукаванай 20 верасня 1943 года, гаворыцца: «Карны нямецкі атрад 4 верасня ўварваўся ў вёску Вабічы з мэтай аграбіць маёмасць сялян і забраць моладзь для адпраўкі ў Германію на катаржныя работы. Нямецкіх грабежнікаў партызаны з атрадаў Крынёва і Шамарына сустрэлі свінцовым агнём і выбілі з вёскі. Адступаючы, фрыцы нарваліся на партызанскую засаду, дзе панеслі страты забітымі і параненымі. Знішчана 2 аўтамашыны, 15 падвод. Награбленую немцамі маёмасць партызаны раздалі сялянам».

У артыкуле «Гітлераўскія каты падняліся ў паветра», змешчаным у газеце за 6 лістапада 1943 года, гаворыцца: «15 кастрычніка па дарозе Шклоў — Тросна фашысцкія разбойнікі, прабіраючыся ў вёску, наскочылі на міну, якую паставілі партызаны тав. Сямдзянкіна. Узарвана аўтамашына, 5 фрыцаў забіта і 8 ранена. 17 кастрычніка гэтай жа групай пад кіраўніцтвам тав. З. на перагоне чыгункі Копысь — Орша ўзарваны варожы эшалон. Знішчаны цягнік, спалена 7 цыстэрнаў з гаручым, 17 вагонаў з аўтамашынамі і 5 вагонаў з рознай вайсковай маёмасцю».

А вось што пісала газета 23 лютага 1944 года: «26-ю гадавіну Чырвонай Арміі партызаны сустракаюць баявымі дзеяннямі на камунікацыях ворага. Партызанскі атрад тав. Іванова разграміў два нямецкіх гарнізоны ў вёсках Калінаўка і Карзуны Шклоўскага раёна. Забіта больш за 100 немцаў. Захоплены зброя, абоз і вайсковая маёмасць». Падрыўная група гэтага атрада ўзарвала 8 варожых эшалонаў з тэхнікай і жывой сілай. Пад абломкамі разбітых вагонаў загінула больш за тысячу фрыцаў.

Сустракаючы свята 1 Мая 1944 года, газета за 30 красавіка падводзіць вынікі дзеянняў Шклоўскай партызанскай брыгады «Чэкіст» тав. Кірпіча, якая дзейнічала ў Шклоўскім раёне пад кіраўніцтвам падпольнага райкома партыі.

— Толькі адна Н-ская партызанская часць камандзіра К. (брыгада Кірпіча.— *І. Ш.*),— піша газета,— за перыяд барацьбы з нямецкімі захопнікамі ўзарвала 190 варожых чыгуначных эшалонаў, 161 аўтабронемашыну, зроблена многа засад і разгромаў нямецкіх гарнізонаў. У выніку праведзеных аперацый забіта больш за 12 000 салдат і афіцэраў праціўніка...

«Чырвоны барацьбіт». 1945. 3 ліпеня.

І. Шчарбакоў

* «За Родину», заснавана ў 1931 г. пад назвай «Прамень камунізму». У час фашысцкай акупацыі орган Шклоўскага падпольнага РК КП(б)Б. Вядома 14 нумароў за 1.08.1943—17.06.1944 гг. на рускай мове. Рэдактар І. С. Шчарбакоў. Пасля вызвалення — «Чырвоны барацьбіт», з 1963 г.— «Ударны фронт».

Надышоў час вызвалення

23 чэрвеня 1944 г. пачалася Беларуская наступальная аперацыя пад кодавай назвай «Баграціён». Яе ажыццяўлялі войскі 1-га Беларускага фронта (камандуючы ген. арміі К. К. Ракасоўскі*), 2-га Беларускага фронта (камандуючы ген. арміі Г. Ф. Захараў), 3-га Беларускага фронта (камандуючы ген.-палк. І. А. Чарняхоўскі) і 1-га Прыбалтыйскага фронта (камандуючы ген. арміі І. Х. Баграмян). У напрамку Магілёва наступалі войскі 2-га Беларускага фронта. Пасля артпадрыхтоўкі, якая працягвалася раніцай дзве гадзіны, перадавыя падраздзяленні ўзмоцненай 49-й арміі ген.-лейтэнанта І. Грышына

* За вялікія заслугі ў кіраўніцтве войскамі ў перыяд Беларускай наступальнай аперацыі К. К. Ракасоўскаму прысвоена званне Маршала Савецкага Саюза, а таксама Героя Савецкага Саюза.

фарсіравалі р. Проня. У ходзе жорсткіх баёў абарона праціўніка ў першы дзень была прарвана на глыбіню 5—8 км і па фронту на 12 км. На другі дзень злучэнні арміі паспяхова развівалі наступленне. Яны выйшлі да р. Бася і захапілі плацдармы на яе заходнім беразе. Да канца 25 чэрвеня прарыў варожай абароны дасягнуў 75 км па фронту і 30 км у глыбіню. Пачалося праследаванне адступаючага праціўніка.

Раніцай 26 чэрвеня перадавыя атрады дывізій 49-й арміі выйшлі да Дняпра. 27 чэрвеня праз Днепр па мастах пераправілася рухомая група арміі і пайшла ў напрамку Магілёва.

Да канца дня 27 чэрвеня 153-я стралковая дывізія 49-й арміі прасунулася з баямі на глыбіню 15 кіламетраў, выйшла на рубеж ля в. Таўкачы, вызваліўшы Вялікую Камароўку, Савеленкі і іншыя населеныя пункты. На наступны дзень, 28 чэрвеня, дывізія працягвала наступленне ў напрамку Тударава, уступіла на тэрыторыю Круглянскага раёна.

42-я стралковая дывізія 27 чэрвеня прасунулася на 20 кіламетраў, вызваліўшы Лотву, Старую Вадву, Лазіцы, іншыя вёскі і авалодала мястэчкам Галоўчын Бялыніцкага раёна.

Злева ад 42-й наступала 32-я стралковая дывізія. 27 чэрвеня яна таксама фарсіравала Днепр і працягвала наступленне ў напрамку Барсукоў. 28 чэрвеня выйшла да Бялыніч.

У 70-й стралковай дывізіі 33-й арміі былі створаны два атрады праследавання — у 252-м і 329-м стралковых палках. У 252-м палку гэту функцыю выконваў стралковы батальён капітана Філімонава. У 329-м стралковым палку атрад праследавання быў створаны на базе батальёна капітана Піліпаса.

Батальён капітана Філімонава рухаўся па тэрыторыі раёна — Сасноўка, Забродцзе, Ржаўцы. Выйшлі да Дняпра і сталі весці пераправу.

Батальён капітана Піліпаса рухаўся ў напрамку Любінічы, Гарадзец. Дасягнуўшы Дняпра каля Шклова, прыступілі да фарсіравання ракі. Пераправіўшыся, байцы без затрымкі сталі вызваляць ускраіну горада ад гітлераўцаў, забяспечваючы пераправу ўсяму свайму палку.

Дакументы сведчаць

ОТ СОВЕТСКОГО ИНФОРМБЮРО

Оперативная сводка за 24 июня

На Могилевском направлении наши войска, перейдя в наступление, форсировали реку Проня, прорвали сильно укрепленную оборону противника севернее Чаусы и продвинулись вперед до 20 километров, расширив прорыв до 50 километров по фронту. Нашими войсками освобождено более 70 населенных пунктов и среди них крупные населенные пункты Старое, Прибужье, Воловичи, Заложье, Будино, Радучи, Большое Щекотово, Слободка, Шестаки, Жаковка, Черневка, Коровчино, Хоньковичи, Поповка, Разинка, Чернавцы, Беливичы.

Оперативная сводка за 27 июня

На Могилевском направлении наши войска, преследуя противника повсеместно, вышли к восточному берегу реки Днепр на участке Орша — Могилев, освободив при этом более 300 населенных пунктов, среди которых крупные: Зубово, Копысь, Никитиничи, Ржавцы, Заречье, Луполово, Сидоровичи, Следюки, станции Зубры, Дары, Луполово. Наши войска форсировали реку Днепр севернее и южнее города Могилев, перерезали железную дорогу Орша — Могилев и завязали уличные бои в городе Могилев.

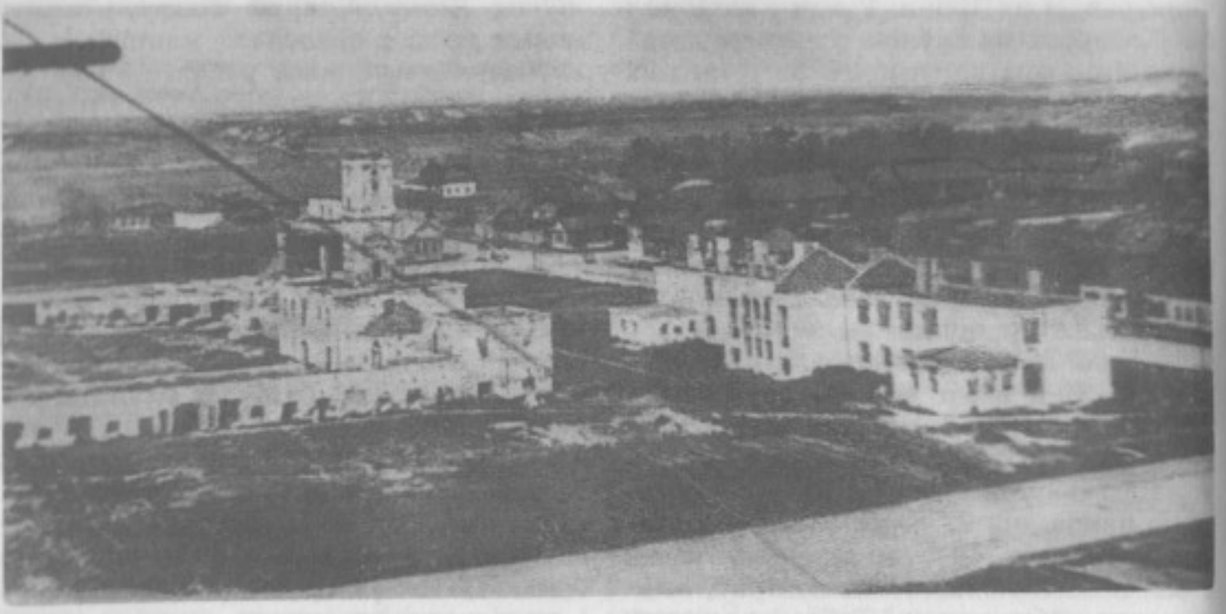

Шклоў, чэрвень, 1944 г.

Оперативная сводка за 28 июня

Войска 2-го Белорусского фронта, форсировав реку Днепр на участке протяженностью 120 км, прорвали вторую оборонительную полосу немцев, подготовленную ими по западному берегу реки, и штурмом овладели крупным областным центром Белоруссии — городом Могилев, а также с боями заняли районные центры Могилевской области: город Шклов, город Быхов и более 450 других населенных пунктов, среди которых крупные населенные пункты: Подкняженье, Уланово, Черное, Черноручье, Дубровка, Бряхово, Сеньково, Голынец 1-й и 2-й, Новая и Старая Лешневка, Бовшев, Липовка, Ходутичи, Мокрое и железнодорожные станции: Копысь, Шклов, Лотва, Полыковские хутора, Буйничи, Дашковка, Барсуки, Боркалабово, Хленица, Быхов.

З ЗАГАДА КАМАНДАРМА 33-й АРМІІ

...Командирам дивизий. Каждой выделить подвижной отряд, снабдить его пулеметами, полковыми орудиями и 82-миллиметровыми минометами с запасом патронов, снарядов и в течение 26.06 этими отрядами захватить Шклов.

Командарм требует от командиров сд назначить в подвижные отряды лучших смелых людей и без всяких промедлений действовать по кратчайшим дорогам, выводящим в Шклов.

Отряды снабдить радиостанциями. К выполнению задач приступить немедленно.

Командиру 70-й сд полковнику Колесникову.

Прошу Вас учесть, что действия этих передовых отрядов обеспечат не только частный успех, но и великую победу над врагом.

Лично прошу Вас сделать все, чтобы эти подвижные отряды сегодня же были в Шклове.

Честь в этом принадлежит Вам.

Нач. штаба 33-й армии ген.-майор Пенчевский

26.06.1944 г.
14.30

ЦАМА РФ, ф. 1204, оп. 1, спр. 14, л. 18.

* * *

У баі за Шклоў таксама ўдзельнічала 222-я стралковая дывізія 33-й арміі. Яна паспяхова фарсіравала Днепр і разам з 70-й стралковай дывізіяй вызваляла горад.

28 чэрвеня. Шклоў пачаў адлік часу свайго вызвалення ад фашысцкай навалы. Камандзіру перадавога атрада 329-га стралковага палка 70-й дывізіі Піліпасу за вызваленне Шклова прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Наступленне працягвалася. 252-гі стралковы полк наступаў у напрамку Уланава, Тройца. 329-ы — у напрамку Гаваракі, Палыкавічы. 68-ы стралковы полк, галоўныя сілы якога пераправіліся праз Днепр, памкнуўся за 329-м у напрамку на Гаваракі, а дагнаўшы яго, пайшоў на Гаршкова.

У вёсцы Гаршкова немцы кінулі ў контратаку больш за два батальёны пяхоты з 20 танкамі і самаходнымі гарматамі. Разгарэўся жорсткі бой. У ім асабліва вызначыўся камандзір гарматы старшы сяржант А. В. Бажанаў з 68-га палка. Але ён загінуў. Аляксандру Васільевічу пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

222-я стралковая дывізія 33-й арміі пасля вызвалення Шклова працягвала наступленне ў напрамку Вялікае і Малое Чорнае, Чарнаручча.

У баі за вёску Трылесіна вызначыўся камандзір узвода лейтэнант П. М. Зюлькоў. Ён закрыў сваім целам амбразуру варожага дзота. П. М. Зюлькову пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

...На працягу трох дзён — 26, 27 і 28 чэрвеня 1944 г. — на Шклоўскай зямлі ішлі жорсткія баі. Вораг быў разбіты, раён вызвалены. Баявыя дзеянні наземных войск падтрымлівалі лётчыкі 4-й паветранай арміі (камандуючы ген.-палк. Вяршынін). Вайна пайшла на Захад...

Г. Напрэеў

З ДАНЯСЕННЯЎ І ЖУРНАЛА БАЯВЫХ ДЗЕЯННЯЎ 70-й СТРАЛКОВАЙ ДЫВІЗІІ

27.06.44 г. Приняв боевой порядок и сбив заслоны противника на р. Бася, части дивизии продолжали преследование противника.

...Во взаимодействиях с понтонным батальоном 33-й армии и саперным батальоном дивизии с 21.00 27.06.44 наводили переправу через р. Днепр. Передовой отряд, форсировав р. Днепр, создавая угрозы отряду прикрытия противника в г. Шклов, на рубеже Б. Уланово — Ст. Брацино встретил сильное огневое сопротивление противника и завязал с ним бой... 329-й сп авангардом во взаимодействии с 252-м сп, форсировав к 16.30 р. Днепр и прочесав г. Шклов, обеспечил переправу остальным подразделениям полка на погрузочных средствах и к 22.00 27.06.44 вышел в Старый Шклов.

В бою за Шклов отличились: 3/329-го сп, командир батальона капитан Пилипас. Операцией по овладению г. Шклов руководил начальник оперативного отделения штаба дивизии подполковник Богданов.

Потери дивизии за 27.06.44 г.: убито 3 чел., ранено 14 чел. Потери противника: уничтожено 78 солдат и офицеров, взято в плен 20 власовцев и 10 немецких солдат. Трофеи: паровозов — 2, вагонов — 110, платформ — 15. Склад с мукой — 40 тонн, 2 склада с боеприпасами, склад с продфуражом, 2 вагона с картофелем, 2 трактора-тягача, самоходное орудие.

28.06.44 г. В результате боев авангардных подразделений на рубеже Б. Уланово, Ст. Брацино (252-й сп), Горшково, Яновка (329-й сп) противник отходит в направлении ур. Сисенская, Н. Брацино.

К 13.30 авангардный 3/252-го сп вышел на северо-западную опушку рощи 500 м вост. Ст. Брацино и в ожидании подхода переправляющейся через р. Днепр артиллерии вел разведку противника и организовал бой за овладение Уланова.

К 14.00 252-й сп главными силами в составе 1-го и 2/252-го сп форсировал р. Днепр, выступил по маршруту Лотва — Ст. Брацино, к 20.00 вышел в районе безымянной высоты 1 км юго-восточнее Б. Уланово и к 21.00 овладел им. 329-й сп к 14.00 авангардом вышел на рубеж Горшково — Шклов. В 19.00 во взаимодействии с 252-м сп овладел Горшково — Шахово и продолжал преследовать противника в направлении Говораки, имея боевой порядок в линию батальона.

68-й сп к 17.00 форсировал р. Днепр и головой колонны в 17.30 прошел 1,7 км северо-западнее Шклова, следуя за 329-м сп. По предварительным данным за 28.06.44, дивизия имеет потери: ранено 84 чел., убито 22 чел. Захвачено в плен 74 солдата и офицера противника, до 25 повозок, 3 самоходных орудия, 8 автомашин. На подступах к Говоракам 329-й сп дважды был контратакован и оба раза нанес большие потери противнику, выдержав контратаки, поддерживаемые артминометным огнем противника.

Трофеи: автомашин — 28, повозок — 15, велосипедов — 6, мотоциклов — 3.

29.06.44 г. части дивизии сосредоточились: 252-й сп — Ст. Бращино, 68-й сп — Говораки, 329-й сп — Яновка.

14.00 29.06.44 г. части дивизии начали преследовать отходящего противника.

ЦАМА РФ, ф. 1204, воп. 1, спр. 10, лл. 108—112.

КАМАНДЗІРУ 70-й СТРАЛКОВАЙ ДЫВІЗІІ

ВЫНІКОВАЕ БАЯВОЕ ДАНЯСЕННЕ Штаполк 252 к 12.00 28.06.44 г.

1. 3/252-го сп в 16.30 27.06.44 г. с боем форсировал р. Днепр в районе Ржавцы и перерезал Шклов — Орша. На железной дороге с боями отбиты у противника 2 паровоза, 55 вагонов, из них 5 вагонов с военным имуществом, захвачено 8 пленных и 1 автомашина. Встретился с противником в районе отм. 198,8 и преследует его в направлении Ст. Бращино. В 10.00 28.06.44 г. заняли Бращино и приводили себя в порядок... Ожидаем подхода главных сил.

Батальоны 2 и 1/252-го сп сосредоточились в районе Ржавцы... С 27 на 28.06.44 г. 200 человек работало на постройке переправы... Готовимся к наступлению, выполнению дальнейшей задачи.

2. Противник поспешно отступает из районов М. Уланово, Б. Уланово, Ст. Бращино на запад. 3/252-го сп преследует его по пятам.

3. Уточненные потери за 26.06.44 г.: убит — 1, ранено — 5, разбито минометов (82-мм — 1, станковых пулеметов — 2). За 27 и 28.06.44 г. потерь в личном составе и вооружении не имеем.

Командир 252-го сп подполковник Кузнецов

Начальник штаба капитан Постный

ЦАМА РФ, ф. 227, воп. 38 578, спр. 2, л. 320.

ВЫНІКОВАЕ БАЯВОЕ ДАНЯСЕННЕ 329-га СТРАЛКОВАГА ПАЛКА

г. Шклоў, 28.06.44 г.

Подразделения полка в 9.00 вышли из г. Шклова по заданному маршруту. В 15.00 на рубеже Шахово — Горшково встретили огневое сопротивление врага, с боем стали продвигаться вперед. В 16.00 противник при поддержке двух средних танков перешел в контратаку силой до 80 человек пехоты. После полуторачасового боя противник, понеся потери, стал быстро отходить в западном направлении, прикрываясь огнем самоходных орудий, в сторону деревень Горшково, Шахово, а затем Говораки. После занятия Говораков был вновь контратакован силой до двух рот пехоты и пяти танков. Контратака была отбита. Продолжаю продвигаться от деревни Говораки в западном направлении. С правого фланга противник оказывает огневое сопротивление. Имеются потери в личном составе, уточнить пока еще не удалось.

Командир 329-го сп подполковник Гусев

Нач. штаба майор Киркоров

ЦАМА РФ, ф. 329, воп. 38 833, спр. 21, л. 89.

З БАЯВЫХ ДАНЯСЕННЯЎ 227-га АРТЫЛЕРЫЙСКАГА ПАЛКА

27.06.1944 г. К исходу дня согласно приказу командующего артиллерии 70-й стрелковой дивизии, полк в составе трех дивизионов сосредоточился в районе Шклова (Заречье) и был готов для переправы через р. Днепр материальной части. Наша полковая и дивизионная разведка переправилась через Днепр, совместно с пехотой на подручных средствах продолжали преследовать противника и докладывать обстановку.

Потери: разбита одна автомашина, наскочившая на противотанковую мину противника, при этом тяжело ранен водитель.

Полк в полной боевой готовности к выполнению боевых задач.

28.06.1944 г. Переправившись через р. Днепр, полк в составе трех дивизионов, взаимодействуя с нашей пехотой, продолжал преследование отступающего противника. Противник, усиленный танками и самоходными орудиями, арьергардными частями оказывает сопротивление. Дивизионы, поддерживая наступающую пехоту, вели огонь.

В результате первый дивизион уничтожил 9 автомашин, 2 ручных пулемета, 16 повозок с грузом. Убито и ранено до 70 солдат и офицеров, израсходовано 76—85, 122—54.

В бою отличились командир 1-й батареи ст. лейтенант Вожерин и командир 2-й батареи ст. лейтенант Лаврентьев.

Второй дивизион, ведя огонь по отступающим колоннам в районе Новое Бращино, уничтожил 7 автомашин, 3 105-мм орудия, 3 минометных орудия, а также ранили и убили до взвода пехоты противника.

Взвод орудий 4-й батареи 2-го дивизиона (командир взвода лейтенант Грачев), следуя в авангарде наступающих подразделений 252-го сп, в районе Уланово вступил в бой с танками и самоходными орудиями противника, прикрывающими отход своих войск, и в результате ожесточенной схватки, в которой расчеты проявили исключительную храбрость, нанеся противнику тяжелый урон, сами понесли большие потери. При этом было разбито 2 орудия, 1 автотягач, серьезно повреждено орудие и 1 автотягач. Ранен командир взвода лейтенант Грачев и 6 человек расчетов. В первом дивизионе убит 1 рядовой.

29.06.1944 г. Противник закрепился на рубеже Новое Бращино — Песчанка — Горшково и оказывает сопротивление, стремясь вывести из-под удара свои основные силы и технику. С рассветом наша пехота, при поддержке артиллерии полка, атаковала противника и в результате пятичасового боя разгромила его. Противник оставил много убитых и раненых солдат, разбитой и неисправной техники и транспорта. Наши войска захватили пленных. Поддерживая действия пехоты, артиллерия полка вела огонь на подавление огневых средств и колони противника.

1-й дивизион уничтожил: 9 автомашин, 10 повозок с грузом, 75 солдат и офицеров противника.

2-й дивизион уничтожил: 25 автомашин с грузом, 1 210-миллиметровое орудие, 2 105-миллиметровых орудия, 16 повозок с грузом, 50 солдат и офицеров-пехотинцев. Взято в плен 4 солдата противника. Пленных захватили разведчики Егоров и Гордеев. Захвачено 4 артиллерийских лошади, 4 радиостанции, 2 велосипеда и 3 км кабеля.

В бою отличились: командир 5-й батареи капитан Матвеев, командир 4-й батареи старший лейтенант Мартышкин, старшина ОП-5 лейтенант Аббакумов, командир отделения разведки сержант Лячинсков, разведчик Дробич, радист сержант Александров, командир орудия Петухов, рядовой Иванов, командир орудия сержант Швецов, военфельдшер 2-го дивизиона лейтенант Кильдеева.

3-й дивизион, двигаясь совместно с пехотой, в районе д. Горшково настиг колонну противника и вступил в бой с прикрывавшими колонну танками. В результате боя, в котором весь личный состав проявил исключительное мужество и долголетний опыт, вынудили противника в беспорядке отступить. Расчёт сержанта Черновалова, ведя огонь прямой наводкой, подбил один танк противника, другой расчёт младшего сержанта Докучаева, ведя огонь прямой наводкой, подбил 1 самоходное орудие «Фердинанд», разбито до 16 автомашин, уничтожено до 110 солдат и офицеров противника, израсходовано 76—115, 122—70 снарядов.

В бою погибли: начальник штаба 3-го дивизиона капитан Фирсов, командир 8-й батареи старший лейтенант Гапеев, старшина ОП-8 батареи старший лейтенант Неручев, красноармейцы Местафутдинов, Плюньян, Сараев; ранены: Шамарина, старший сержант Чернов-алов, сержант Фирсов.

Разгромив противника на указанном рубеже, наши части начали его преследование и к исходу дня сосредоточились у д. Озеры.

ЦАМА РФ, ф. 227, воп. 221 780, спр. 2, лл. 27—29.

З ДАНЯСЕННЯЎ І ЖУРНАЛА БАЯВЫХ ДЗЕЯННЯЎ 42-й СТРАЛКОВАЙ ДЫВІЗІІ

НАЧАЛЬНИКУ ШТАБА 69-го СК

БОЕВОЕ ДОНЕСЕНИЕ К 3.00 26.06.44 г.

Карта 500 00 **Штадив 42-й сд**

1. Противник на рубеже Защита, Б. Мухоморовщина, выст. отметка 202, 8 Детский дом. Бушляки оказывает упорное сопротивление наступающим частям дивизии, ведет сильный ружейно-пулеметно-минометный огонь, огонь самоходной артиллерии и тяжелой артиллерии из глубины, по боевым порядкам пехоты, артиллерии частей дивизии и переправе через р. Днепр.

Авиация противника активности не проявляла, вела одиночными самолетами разведку и пыталась воспрепятствовать массированному налету нашей авиации.

2. 42-я сд в течение дня вела напряженный бой с противником за овладение улучшенной дорогой Шклов — Могилев. На 24.00 части дивизии прочно закрепились на рубеже.

44-й сп перерезал и оседлал улучшенную дорогу Шклов — Могилев фронтом на север и запад в районе Добрейка.

455-й сп перерезал и прочно закрепился на улучшенной дороге Шклов — Могилев в районе Добрейка.

459-й сп закрепился на юге и западе окраины Церковища.

Части дивизии приводят в порядок свои подразделения, кормят людей, эвакуируют убитых и раненых с поля боя.

Нач. штаба 42-й сд подполковник Логачев

ЦАМА РФ, ф. 11—40, воп. 1, спр. 47, л. 162.

З БАЯВОГА ДАНЯСЕННЯ 42-й СТРАЛКОВАЙ ДЫВІЗІІ

26.06.44 г.

26.06.44 г. С утра части дивизии начали форсировать р. Днепр в районе Церковища. До установки пантонного моста через реку часть пехоты 44-го и 459-го сп форсировали реку на подручных средствах и вплавь. Не встречая огневого воздействия со стороны противника, подразделения овладели западным берегом на рубеже отметок 193,9 западнее окраины Церковища. Вследствие отсутствия переправочных средств дивизия в течение первой половины дня не имела возможности переправить артиллерию непосредственной поддержке пехоте, поддерживая переправившуюся часть пехоты на западный берег артминометным огнем с восточного берега. Во второй половине дня был построен пантонный мост и немедленно переправлена артиллерия непосредственной поддержке пехоте, затем были переправлены части усиления и тыла.

К исходу дня переправившиеся части дивизии возобновили наступление в направлении Каменные Лавы, Ст. Водва, Лозицы, Васильки, встретили огневое сопротивление пехоты. Противник, занявший поспешно оборону на рубеже Б. Мухоморовщина, Добрейка, Детский дом и поддержанный дальнобойной артиллерией, самоходными орудиями и танками, имел незначительное продвижение на отдельных участках. В районе Добрейки перерезали улучшенную дорогу Орша — Могилев.

В течение ночи части дивизии вели разведку с целью захвата пленных, приводили части в порядок, пополнялись боеприпасами, готовились с утра 27.06.44 г. возобновить преследование.

Разбитые и разрозненные части противника в боях 25.06 поспешно отходили в юго-западном направлении, прикрываясь мелкими арьергардными отрядами, неспособными оказать сколько-нибудь серьезного сопротивления на выгодных рубежах.

Заслон, оставленный на Западном берегу р. Днепр, без особого сопротивления был выбит нашими передовыми подразделениями, переправившимися на Западный берег р. Днепр. Таким образом, разбитые части противника не смогли использовать сильно укрепленного водного рубежа, отошли в юго-западном направлении. К исходу дня противник перед фронтом дивизии, стянув незначительные силы с отходящих отрядов, усилив их самоходной артиллерией и танками, пытался остановить продвижение частей, ликвидировать плацдарм, захваченный нашими частями, безуспешно переходя в контратаки.

Уточненные потери за 25.06. Убито — 25, ранено — 181 человек.

Потери противника: огнем пехотного оружия и артиллерии уничтожено до 120 солдат и офицеров, разбито 14 автомашин, 7 пулеметов. Подавлен огонь батареи 75-миллиметровых орудий, взято в плен 2 солдата.

Трофеи по предварительным данным: 1 мотоцикл и 7 автомашин.

27.06.44 г. С утра 27.06.44 г. части дивизии, сбив противника с рубежа Б. Мухоморовщина, отметка 202,8, Детский дом до рубежа железной дороги, встречая огневое сопротивление противника, медленно продвигались вперед, отбив контратаку из направления Высокое.

Во второй половине дня, прикрываясь одним станковым пулеметом с севера, стремительно перешли к преследованию разбитых отрядов противника.

К 17.00 части дивизии вышли на рубеж: 44-й сп — Высокое, Николаевка, Синявщина; 455-й сп — одним сб овладел Головчино; 459-й сп — Браково.

В ночь на 28 июня дивизия подтягивала тылы и пополнялась боеприпасами.

Противник, понеся потери на рубеже Б. Мухоморовщина, с боями предпринимая контратаки, мелкими группами до железной дороги оказывал организованное сопротивление. С рубежа железной дороги разрозненные, разбитые группы противника в панике бежали в западном и юго-западном направлениях. Потери по уточненным данным за 26 июня составили: 21 убитый и 242 раненых советских солдат. У врага около 100 убитых.

28 июня 1944 г. 42-я Смоленская стрелковая дивизия, отбив контратаки, возобновила преследование противника.

29.06.44 к 10.00 вышла на восточный берег р. Друть, овладев Белыничами.

ЦАМА РФ, ф. 1140, воп. 1, спр. 37. лл. 113—117.

З БАЯВЫХ ДАНЯСЕННЯЎ 44-га СТРАЛКОВАГА ПАЛКА

44-й сп в ночь на 22.06.44 г. занял исходное положение для наступления юго-западнее Дроздовки.

3/44-го сп производил работы по оборудованию КП. 23.06.44 г. занял исходное положение для наступления.

2/44-го сп занимался боевой подготовкой. В ночь на 23.06.44 г. совершил марш и к часу ночи 23.06.44 г. занял исходное положение для наступления юго-западнее Дроздовки.

В 11.00 23.06.44 г. после двухчасовой артподготовки части первого эшелона перешли в наступление, прорвали оборону противника, овладели 4 траншеями и завязали бой с резервами противника на рубеже Трилесино.

44-й сп во 2-м эшелоне дивизии, двигаясь за боевыми порядками 455-го и 459-го сп, к 21.00 23.06.44 г. вышел на рубеже 1,5 км восточнее Трилесино, где перешел в резерв командира 69-го ск.

Противник, разбитый в первой линии обороны, оказывал сопротивление введением в бой резервов на рубеже Трилесино.

На рассвете 24.06.44 г. части первого эшелона сбили противника с рубежа Трилесино и начали его преследование в западном направлении. Во второй половине дня 24.06.44 г. части первого эшелона овладели Чернявкой и завязали бой за переправу через р. Бася.

44-й сп, двигаясь батальонными колоннами по маршруту Трилесино, к 13.00 вышел на рубеж Жевань, где перешел в подчинение командира дивизии.

Противник, понеся большие потери в живой технике при бое наших частей первого эшелона за первую линию обороны и на рубеже Трилесино, не смог выдержать наступательного порыва частей первого эшелона, и остатки разбитых частей противника отошли на западный берег р. Бася, откуда неоднократно контратаковали введенной в бой частью резервной 110-й пд.

В 8.00 25.06.44 г. 44-й сп выступил по маршруту Жевань, Юровка и к 11.00 25.06.44 г. вышел на рубеж Чертовщино.

В 11.00 25.06.44 г. части первого эшелона форсировали р. Бася, овладели д. Углы и начали преследование отходящего противника в западном направлении.

В 13.00 25.06.44 г. 44-й сп получил приказ наступать в направлении Громаки — Козляки, Ладыжино, Черепы, Бель с задачей прикрыть правый фланг дивизии и перерезать шоссейную дорогу Могилев — Минск в районе Плещицы.

В 15.00 25.06.44 г. подразделения полка сосредоточились в лесу юго-западнее д. Углы.

В 16.00 25.06.44 г. 3/44-го сп перешел в наступление в направлении Громаки и завязал бой с группой прикрытия противника на рубеже юго-запад участка Громаки.

В 17.00 25.06.44 г. 3/44-го сп сбил группу прикрытия, овладел д. Громаки.

В 18.00 25.06.44 г. 1,2/44-го сп начали преследование противника по маршруту Козляки, Ладыжино, Черепы, Бель.

В 2.20 26.06.41 г. разведка доложила, что противник с задачей удержать шоссе удерживает Бель. Командир полка принял решение не вступать в бой с противником, обойти Бель по ручью юж. Бель и выйти на шоссе.

В 4.00 26.06.44 г. 44-й сп перерезал шоссе Могилев — Минск, 2,3/44-го сп закрепился на рубеже в районе Плещицы фронтом на северо-запад и юго-запад.

1/44-го сп продолжал преследовать противника в направлении Добрейка и к 6.00 26.06.44 г. вышел на восточный берег р. Днепр и на подручных средствах начал его форсирование.

В 8.00 26.06.44 г. противник силой до роты пехоты при поддержке двух самоходных орудий перешел в атаку на 3/44-го сп. В ходе боя не добившись успехов, понеся потери, отошел.

К 9.00 26.06.44 г. 1-я ср форсировала р. Днепр, захватила плацдарм на западном берегу. К 12.00 1/44-го сп полным составом форсировал р. Днепр на подручных средствах и прочно удерживал плацдарм на западном берегу.

Подход 153-й сд дал возможность снять 2,3/44-го сп с шоссе и выйти на восточный берег р. Днепр.

К 23.00 26.06.44 г. 44-й сп всем составом форсировал р. Днепр и перешел в наступление в направлении Б. Мухоморовщина с задачей перерезать шоссе Могилев — Орша.

В 21.00 26.06.44 г. противник силой до роты пехоты при поддержке самоходных орудий дважды переходил в контратаку с направления Б. Мухоморовщины, каждый раз не добившись успеха, понеся потери, оказывался в исходном положении.

Потери: убито — 5, ранено — 15 человек. Потери противника: убито и ранено до 30 солдат и офицеров, пленены один офицер и два солдата, разбито машин 10 штук.

Трофеи: 2 мотоцикла, 1 легковая машина со штабными документами.

27.06.44 г. В 6.00 1,2/44-го сп, перейдя в наступление, перерезали шоссе Могилев — Орша, овладели Б. Мухоморовщина, Моховое, Комаровка, вышли на линию железной дороги Могилев — Орша в районе Требушки и завязали бой за железной дорогой.

В 9.00 27.06.44 г. отбили две контратаки противника силой до батальона при поддержке двух танков.

К 11.30 1,2/44-го сп сбили противника, перерезали железную дорогу, овладели Требушки и закрепились фронтом на северо-западе.

3/44-го сп в 10.00 овладел стн. Лотва, Светлая Поляна и к 12.45 вышел на северо-запад опушки леса юго-западнее Николаевки и закрепился...

Противник разрозненными подразделениями частей 57-я пд, сбитый с рубежа восточнее шоссейной дороги Могилев — Орша, закрепился на линии железной дороги Могилев — Орша.

В 9.00 силой до батальона при поддержке 2 танков дважды переходил в контратаку с направления Требушки, каждый раз не добившись успеха, неся потери, откатывался в исходное положение. В 11.30 разрозненными подразделениями частей 57-я пд начала отход в западном направлении.

44-й сп, преследуя отходящего противника в направлении Комсеничи, Старая Водва, к 28.06.44 г. вышел на северо-запад опушки леса юго-восточнее Старой Водвы.

28.06.44 г. Преследуя отходящего противника по маршруту Барановка, Красный перекоп, М. Лозицы, Б. Лозицы, Мерчь, к 11.00 сосредоточились зап. опушки леса юго-западнее Лужки...

ЦАМА РФ, ф. 1204, воп. 69 766, спр. 1, лл. 4—6.

З ЖУРНАЛА БАЯВЫХ ДЗЕЯННЯЎ 455-га СТРАЛКОВАГА ПАЛКА

...27.06.44 г. К 4.00 полк в полном составе сосредоточился на восточном берегу р. Днепра в готовности к форсированию в районе д. Добрейка. Одновременно выполнив задачу по обеспечению правого фланга 1-й сб соединился с полком на восточном берегу р. Днепр. В 5.00 27.06.44 г. полк начал форсировать р. Днепр, используя подручные средства (плотики из бревен), и частично вплавь.

Несмотря на все усилия противника препятствовать переправляться артминометным огнем, полк при незначительных потерях в людях и технике форсировал р. Днепр и к 24.00 26.06.44 г. вышел на шоссе Могилев — Шклов.

При форсировании р. Днепр 1-я рота 1-го сб капитана Ермакова, преодолев водный рубеж, первая выдвинулась на западный берег р. Днепр. Противник имел заранее подготовленный рубеж на западном берегу р. Днепр. Передний край обороны проходил по господствующим высотам, откуда хорошо простреливалась местность и подступы, идущие к переправе, имея одну линию траншей на скатах высот и вторую по гребню.

Подступы к первой линии траншей простреливались плотным, фронтальным, косоприцельным огнем.

Перед первой линией траншей имелось проволочное заграждение типа «немецкий забор».

В инженерном отношении оборонительный рубеж был хорошо оборудован и, учитывая водные преграды, он представлял мощную оборону, но благодаря быстрому продвижению подразделений полка внезапным выходом на р. Днепр и форсированию его, противнику не удалось провести свою систему огня, что и способствовало подразделениям полка форсировать р. Днепр. Попытки противника задержаться на железной дороге, также успеха не имели.

При форсировании р. Днепр своими боевыми делами отличились:

Комбат 3-го сб Кочанов И. А. Под его умелым руководством батальон быстро форсировал под пулеметно-артиллерийским и минометным огнем противника р. Днепр, с выходом на западную окраину д. Добрейка. Батальон был дважды контратакован пехотой с тремя самоходными пушками со стороны противника. Капитан Кочанов организованно повел бойцов в контратаку. Противник стал постепенно отходить с большими потерями в живой силе и технике. Капитан Кочанов погиб смертью храбрых за освобождение своей Родины. Посмертно представлен к правительственной награде — ордену Отечественной войны I степени.

Комбат 2-го сб майор Сидорец, достигнув р. Днепр, подтянул живую силу и технику батальона, организовал переправу из подручных средств (плотики из бревен, на чем переправил в первую очередь матчасть пулеметов и минометов, которые прикрывали своим огнем личный состав батальона). Потерь в живой силе и технике не имели. Умело организованная переправа способствовала массированным ударам по закрепившемуся противнику на западном берегу р. Днепр. Противник, не выдержав натиска бойцов и организованного огня 2-го сб, поспешно отходил, оставив на поле боя убитых и вооружение. 2-й сб во взаимодействии с 3-м сб 26.06.44 г. в 8.00 обходным маневром на опушке леса, что южнее д. Каменные Лавы, овладели стн. Лотва, преодолевая незначительное сопротивление разрозненных групп противника, отходящих на запад в направлении Головчино.

Взяты трофеи: мотоциклов — 1 шт., арт. лошадей — 12 шт.

...В 14.30 при смене нп полка следовавшая группа в количестве 22 человек, в том числе 4 штабных офицера, двигавшиеся по указанному маршруту д. Малые Лозицы, встретили обоз противника в количестве 40—50 шт. подвод с продуктами и награбленным гражданским имуществом, который сопровождался не менее 100 солдатами и офицерами. При выходе обоза противника из д. Говяды наша группа с имеющимся станковым пулеметом и автоматами завязала с ним бой. В результате обоз был разгромлен, при этом было убито: 1 офицер, 18 солдат противника, захвачено 13 лошадей, кухня и более 10 возов с награбленным имуществом, продуктами, взят 1 пленный, остальные спаслись бегством. Используя высоты, перелески, противник на западном берегу р. Вабич пытался задержать наше продвижение. Противник имел живой силы до батальона пехоты, при поддержке 6 самоходных орудий. Полк в составе трех батальонов обходным маневром через д. М. Соколовка с боями овладел нас. пунктом Головчин. Отдельные группы противника с самоходными орудиями отошли в район кладбища на шоссе 2 км юго-западнее М. Головчин. Сопротивление противника было сломлено к исходу дня 28.06.44 г. Понеся потери в живой силе и технике, противник спешно отходил в направлении района Белыничи, оставив на поле боя до 30 убитых солдат и офицеров.

ЦАМА РФ, ф. 329, воп. 49 780, спр. 4, лл. 27—35.

З ЖУРНАЛА БАЯВЫХ ДЗЕЯННЯЎ 563-га СТРАЛКОВАГА ПАЛКА

1. Противник, оказывая слабое сопротивление, отошел на зап. берег р. Бася, предположительно на рубеж Ордать — ур. Гебелевщина. Пленные, захваченные в районах Кицицы в количестве 11 человек, принадлежат 1-му батальону 590 ППС, 753-му саперному батальону 110 ПД.

2. Полк в 18.00 25.06.44 г. перешел в наступление на рубеж Заборье, а к 20.00 овладел Заборье, Преображенск, Калиновка, Ново-Васильевка и форсировал р. Бася и овладел д. Рудицы. В 21.00 получил приказ отойти на рубеж Застенки — Белая — Заборье и прочно прикрывать правый фланг с севера и северо-востока. Потери л/состава: убито сержантов — 1, рядовых — 2; всего — 3. Ранено: офицеров — 2, сержантов — 4, рядовых — 10; всего — 16.

28.06.44 г. Противник отходит на Запад, оказывая слабое сопротивление наступающим подразделениям полка.

Полк в 19.00 27.06.44 г. начал преследование противника по маршруту: Митовка — Заболотье — Ганцевичи — Борисковичи — Ляховка. К 24.00 достиг леса вост. Дубровка, где личный состав отдыхал до 6.00. 28.06.44 г. В 7.00 начал преследование противника по

маршруту: Дубровка — Тудорово, Корбатовка — Гавриловка — Клянининчи, имея боевой порядок.

В 12.00 28.06.44 г. встретил сильное сопротивление из Криулин, батальоны развернул и обходом с севера овладел Криулин и выбил противника из Малиновки, Церковища.

Взяты трофеи: 8 автомашин, 1 тягач и мотоцикл. Пленных 5 человек и убитых 50 чел. Потери личного состава за 28.06.44 г. Убито рядовых — 3, ранено: сержантов — 2, рядовых — 4.

ЦАМА РФ, ф. 1384, воп. 11 109, спр. 9, лл. 24—25.

З ПАЛІТДАНЯСЕННЯЎ ПАЛІТАДДЗЕЛА 42-й СТРАЛКОВАЙ ДЫВІЗІІ НАЧАЛЬНІКУ ПАЛІТАДДЗЕЛА 49-й АРМІІ ПАЛКОЎНІКУ ГАЛОЎКІНУ АБ НАСТУПАЛЬНЫХ БАЯХ 26 і 27 ЧЭРВЕНЯ 1944 г.

Дивизия в течение 25 и 26 июня 1944 г., сломив сопротивление немцев на р. Бася, продвинулась вперед на 32 км... Освободила следующие крупные населенные пункты: Углы, Доманы, Потапово, Ничипоровичи, Николаевку, Плещицы и на западном берегу Днепра — с. Добрейка. В освобожденных селах находилось гражданское население как местные, а также эвакуированное население с прифронтовой полосы между реками Проня и Бася. Население встречало с большой радостью наших бойцов и рассказывало им о зверствах немцев в их селах. Так в д. Доманы женщины рассказали, что немцы забрали в селе всех до единой коровы, всех кур и мелкий скот. Во всех населенных пунктах, освобожденных 25—26 июня, немцы отобрали у крестьян весь скот, д. Потапово на 60 % спалили. Политико-моральное состояние личного состава частей дивизии здоровое, бойцы, сержанты и офицеры стрелковых полков проявляют высокий наступательный порыв.

...Противник, пытаясь задержать продвижение наших частей, переходит в контратаки. 44-й сп, выйдя на шоссейную дорогу Орша — Могилев, был контратакован, контратака была отбита, при этом взято в плен 7 немецких солдат, подбито 3 автомашины с бензином, боеприпасами и продовольствием. Командир взвода разведки 44-го сп ст. лейтенант Пичужный проник со своими бойцами в тыл врага. Немцы, не замечая наших разведчиков, спокойно ехали на легковой машине. Пичужный задержал машину, при этом взял в плен 1 унтер-офицера и 2 солдат.

В системе партийно-политической работы с личным составом проведены информации по сводке Совинформбюро, приказом тов. Сталина войскам 1-го и 2-го Белорусских фронтов.

...27.06.44 г. дивизия форсировала р. Днепр. Перед этим полки с боями прошли 28 км. Враг, стараясь задержать стремительное продвижение наших подразделений, цеплялся за каждый населенный пункт, использовал каждый ручей как преграду наступающим, прибегал к различным хитростям, оставляя в кустах и во ржи группы засады. Но никакие усилия врага не смогли удержать наступательного порыва бойцов, сержантов и офицеров дивизии.

На рассвете бойцы 44-го сп, уставшие физически, но бодрые духом и полные желания быстрее овладеть западным берегом Днепра, готовились к переправе... Первыми в дивизии форсировали Днепр отважные пулеметчики 2-й стрелковой роты 44-го сп красноармейцы Коваль и Камолов и автоматчики Мухис и Хоменко. Эта смелая четверка, достигнув западного берега Днепра, устремилась к немецким траншеям, находящимся по скатам высоты, западнее деревни Добрейки. А через несколько минут реку форсировали целые подразделения, переправляясь на подручных средствах.

Очень инициативно действовал при форсировании Днепра минометный расчет 3-й минроты 455-го сп (ком. ст. лейтенант А. Т. Плеханов), который за короткое время сделал из бревен плот, поставил на него миномет, боеприпасы и в числе первых форсировал Днепр. Переправившись на западный берег, быстро оборудовали огневую позицию и открыли огонь по противнику.

Враг стремился уничтожить переправившиеся подразделения, несколько раз переходя в контратаку пехотой, поддерживаемой самоходными пушками «Фердинанд» и танками. 26 июня в 19.00 создалось настолько трудное положение, что командир 455-го сп подполковник Кольченко вызвал артогонь на себя, чтобы ценой своей жизни удержать важный рубеж. Маневр удался. При отражении этой контратаки было уничтожено свыше 60 вражеских солдат и офицеров. Наши подразделения и подполковник Кольчевский от огня не пострадали.

Ломая сопротивление врага, наступающие батальоны к исходу суток перерезали шоссе Могилев — Орша, таким образом лишив врага прямого автомобильного сообщения между двумя большими городами. 27 июня части дивизии овладели станцией Лотва, перерезав железную дорогу Орша — Могилев.

Сломив сопротивление немцев в районе железной дороги и большака, полки дивизии развили быстрый темп наступления, пройдя за день с боями свыше 25 километров.

В этот день отличились личный состав 455-го и 459-го сп.

Начальник политотдела 42-й сд гв. подполковник Ильяшенко.

ЦАМА РФ, ф. 1140, воп. 1, спр. 144, лл. 206—207, 308—309.

З УКАЗА ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР «АБ УЗНАГАРОДЖАННІ ОРДЭНАМІ ЗЛУЧЭННЯЎ І ЧАСЦЕЙ ЧЫРВОНАЙ АРМІІ»

За образцовое выполнение заданий командования в боях, при форсировании рек Проня и Днепр, прорыв сильно укрепленной обороны немцев, а также за овладение городами Могилев, Шклов, Быхов, проявленные при этом доблесть и мужество наградить орденом Красного Знамени 42-ю Смоленскую стрелковую дивизию.

Председатель Президиума Верховного Совета Союза ССР М. Калинин
Секретарь Президиума Верховного Совета Союза ССР А. Горкин

10.07.1944 г.

АБ УЗНАГАРОДЖАННІ ВЫЗНАЧЫЎШЫХСЯ Ў ХОДЗЕ БАЁЎ

В наступательном бою с 23 июня с. г. бойцы, сержанты и офицеры дивизии показывают образцы мужества, геройства на поле боя. За мужество и героизм в бою многие бойцы представлены к награждению правительственными наградами. Так, например, за героические подвиги мл. сержант Алебаев Жусумбек и красноармеец Горкин Егор награждены командиром 69-го корпуса на поле боя.

На 1.07.1944 г. награждено:

орденом Отечественной войны I степени	1
орденом Отечественной войны II степени	1
орденом Славы III степени	44
медалью «За отвагу»	34
«За боевые заслуги»	23
орденом Красной Звезды	88
Всего:	191 человек,

в том числе 22 офицера, 169 сержантов и рядовых

Представлен наградной материал в корпус и армию на 49 солдат и офицеров.

Всего на 1.07.1944 г. представлено и награждено правительственными наградами 240 человек, из них: офицеров — 52 человека, рядовых и сержантов — 188 человек.

Начальник политотдела 42-й Смоленской стрелковой дивизии полковник (Ильяшенко)

ЦАМА РФ, ф. 1140, воп. 1, спр. 144, лл. 213—214.

СА СПРАВАЗДАЧ АБ БАЯВОЙ РАБОЦЕ 233-й ШТУРМАВОЙ АВІЯДЫВІЗІІ

Противник на Могилевском направлении после сокрушающих ударов наземных войск и авиации с воздуха 23.06.44 г. начал поспешно отводить технику и войска в западном направлении, ведя арьергардные бои на промежуточных рубежах Бася и Реста.

Все задачи, поставленные командующим 4-й ВА и по вызову радиостанции наведения, дивизия выполняла группами 4—8—12 ИЛ-2 в строю четверок в пеленге пар при непосредственном сопровождении истребителей 309 ИАСД до цели и обратно.

Бомбардировочно-штурмовые удары наносились 2—3 и более заходами с высот 1000 до 300—200 м и бреющего полета. Экипажи энергично атаковывали противника, производя в некоторых случаях по 7—8 заходов по объекту.

...В результате действия наших наземных войск и авиации в период 24—25 июня противник поспешно отступал с промежуточных рубежей рек Бася и Реста. Под ударами авиации он не смог закрепиться и оттягивал свои войска за Днепр.

...Наши наземные войска 25 июня подошли к р. Днепр. На рассвете 26.06.44 г. наши войска заняли плацдарм на правом берегу р. Днепр, но развитию успеха продвижения нашей подвижной группы не давала группировка противника, особенно артиллерия и «Фердинанды» в районе Барсуки — Купелы — Ольховка. Командующим 4-й ВА была поставлена задача дивизии — нанести бомбардировочно-штурмовой удар по артиллерии, «Фердинандам» в названном районе. Во исполнение приказа была выслана группа 8 ИЛ-2 198-го ШАП (ведущий ст. лейтенант Васильев). В 18.58—19.13 с высоты 900 м и до бреющего полета четырьмя заходами бомбами, пулеметно-пушечным огнем группа атаковала противника, а также двумя заходами пулеметно-пушечным огнем атаковала железнодорожный эшелон до 80 вагонов в движении на участке Цвырково — Ольховка. Через 20—30 минут в этот же район была выслана еще одна группа 8 Ил-2 от 198-го ШАП (ведущий капитан Семенов). Нанося бомбардировочно-штурмовой удар по артиллерии, живой силе и самоходной артиллерии, произвела 8 заходов, держа противника под своим огнем 20—25 минут.

В результате энергичных действий 16 самолетов ИЛ-2 было частично парализовано действие артиллерии, самоходных пушек и живой силы противника, подавлен огонь одной минометной батареи.

Подвижная группа наземных войск генерал-лейтенанта Тюрина использовала действия штурмовиков, вовремя атаковала занимаемые противником позиции и к исходу дня 26.06.44 г. вышла к железной дороге Шклов — Могилев. Оттуда повернула на юго-запад в обход Могилева.

ШТУРМАВЫЯ ДЗЕЯННІ ПА АДЫХОДЗЯЧЫХ КАЛОНАХ ПРАЦІЎНІКА НА ШКЛОЎСКІМ НАПРАМКУ

После выхода подвижной группы ген.-лейт. Тюрина на р. Днепр противник с поспешностью начал отводить свои войска и технику по дорогам, особенно на Шкловском направлении.

В поставленную задачу дивизии входило уничтожение автоколонн по дорогам: Шклов — Литвиновичи — Шклов и по дорогам: Б. Яковлевичи — Шклов, Копысь — Славени и далее на запад: Шклов — Черноручье, Шклов — Новое Бращино, Копысь — Староселье. Атаки велись с высоты 900 м до 300—200 м с одного и более заходов в зависимости от противодействия зенитных средств противника. При атаке цели с двух и более заходов штурмовики производили удары с круга попарно. После выхода из атак опять принимали боевой порядок четверки в пеленге пар, если колонна четверок, то четверки за четверками на дистанции 500—600 м.

На уничтожение автотранспорта и живой силы противника в указанном районе дивизия за 3 дня операции произвела 252 самолето-вылета с налетом 320 час. 08 мин. В результате бомбардировочно-штурмовых действий экипажами уничтожено 250 автомашин с различным грузом, 9 танков, до 1000 вражеских солдат, 69 подвод с грузом, 5 тягачей, 2 орудия ПА в движении, взорвано 4 склада с боеприпасами и разрушена 1 переправа у д. Троица.

ДЗЕЯННІ ГРУПЫ ШТУРМАВІКОЎ 312-га ШАП

Группа 12 ИЛ-2 в составе четверок (ведущий группы майор Зырянов) при непосредственном сопровождении 9 ЯК-1 309 ИАСД в 10.30 26.06.44 г. вылетела с аэродрома Сурмиловка с задачей уничтожить автотранспорт по дороге от д. Чемоданы на Шклов. Придя в район цели в 11.00, экипажи наблюдали движение автоколонны до 150 единиц, где были тягачи и повозки. В 11.00—11.12 с высоты 800 до 150 м тремя заходами группа атаковала колонну. Удар первой четверки был нанесен с планирования по головной части колонны с целью застопорить ее, создать пробку. Следующие группы сбрасывали бомбы по всей а/к, повторные заходы штурмовики проводили с круга, поливая вражескую технику пулеметно-пушечным огнем.

В результате трех заходов групп штурмовиков по наблюдению экипажей уничтожено и выведено со строя 25 автомашин, 5 повозок, 1 тягач, несколько десятков вражеских солдат. Группа выполнила задание и без потерь возвратилась на аэродром.

27 июня 1944 г. в 17.50, по данным разведки, в районе Новое Бращино скопилось до 150—200 а/м. В 19.34 взлетела группа из 16 самолетов ИЛ-2 (ведущий майор Зырянов) при непосредственном сопровождении 8 ЛА-5 309 ИАСД.

В 20.00—20.10 с высоты 800 до 1000 м решением ведущего группы цель атаковалась с 3 заходов четверками попарно. По наблюдению экипажей бомбы рвались в расположении а/м. При появлении штурмовиков немцы пытались рассредоточить автотранспорт, но

уже было поздно. Штурмовики первыми ударами бомб создали пробки и замешательство в а/м расположении. Повторными последовательными ударами уничтожали и рассеивали транспорт и живую силу противника.

В результате действий группы 16 ИЛ-2 уничтожено и повреждено до 80 а/м, убито и ранено до 150 человек живой силы.

...Действия групп штурмовиков особенно были интенсивны во второй половине дня. Задача выполнялась группами 4—8—16 ИЛ-2 при непосредственном сопровождении истребителей 309 ИАСД. Высота следования штурмовиков по маршруту 500—600 м, боевой порядок штурмовиков при следовании к цели был четверка в пеленге пар в колонне 8—16 ИЛ-2. Истребители сопровождали попарно выше 200—150 м и по сторонам штурмовиков. Атаки цели проводились с высот 800 м с пикированием до 200 м и с бреющего полета с одного — четырех заходов.

В данный район на уничтожение скопления вражеской техники произведено 27 вылетов.

После энергичных действий штурмовиков и истребителей сопровождения уничтожено 72 а/м, до 170 человек, взорван склад с горючим на южной окраине д. Межники.

В этот день была повреждена переправа через р. Березовка у пункта Тройца.

ДЗЕЯННІ ШТУРМАВІКОЎ ДЫВІЗІІ ПА ЗРЫВУ ЧЫГУНАЧНЫХ ПЕРАВОЗАК ПА ЧЫГУНЦЫ МАГІЛЁЎ — ОРША

Во время отвода своих войск противник использовал в этих целях и ж/д перевозки. В целях их срыва по дороге Могилев — Орша дивизия произвела 20 вылетов.

В результате действий взорвано 2 ж/д эшелона на ж/д стн. Шклов.

Одновременно с вылетами на уничтожение а/т произведено 16 вылетов на уничтожение ж/д эшелонов в районе ж/д Могилев — Шклов...

Характерным вылетом групп штурмовиков является вылет группы 12 самолетов ИЛ-2 26 июля 1944 г. по ж/д станции Шклов.

Согласно поставленной задаче штабом 4 ВА в 19.50 на уничтожение 2 ж/д эшелонов на стн. Шклов была выслана группа 12 ИЛ-2 от 312-го ШАП (ведущий группы майор Зырянов) при сопровождении 8 ЛА-5 309 ИАСД. В 20.25—20.44 с высоты 800 м с пикированием до 200 м и до бреющего полета двумя заходами атаковала и взорвала два эшелона на месте: с паровозом и без паровоза на стн. Шклов.

ЦАМА РФ, ф. 20 216, воп. 1, спр. 54, лл. 128—138.

Падрыхтавалі
В. Паўлава, А. Турбінскі

ТОЛЬКІ ФАКТЫ

У баях за плацдарм на заходнім беразе Дняпра вызначыліся воіны 92-га пантонна-маставога батальёна пад камандаваннем А. І. Канарчыка. За ўмела праведзеную баявую аперацыю 120 салдат, сяржантаў і афіцэраў былі ўдастоены ўрадавых узнагарод.

* * *

Камандзір разліку 75-міліметровай супрацьтанкавай гарматы старшы сяржант І. Мамыкін некалькі разоў выбіваў фашыстаў з засады, знішчыў 1 танк, 3 бронетранспарцёры, шмат гітлераўцаў. Пры фарсіраванні Дняпра каля Шклова прыкрыў пераправу стралковых часцей. Узнагароджаны ордэнам Славы І ступені.

* * *

57 цяжкапараненых воінаў Савецкай Арміі вынес з поля бою на тэрыторыі раёна старшына медыцынскай службы В. Н. Вішнякоў.

* * *

За ўмелую аперацыю па разгроме групоўкі фашыстаў каля в. Трылесіна камандзір батальёна Л. К. Крыжэцкі ўзнагароджаны ордэнам Леніна. Ордэнамі Чырвонай Зоркі і Чырвонага Сцяга ўзнагароджаны за праяўленую мужнасць пры вызваленні вв. Трылесіна і Староселле радавы Г. М. Зарубін.

* * *

Наступленне войск 49-й арміі падтрымлівала 4-я Паветраная армія. У састаў начной бамбардзіровачнай дывізіі ўваходзіў 46-ы гвардзейскі полк, у якім ваявалі выключна жанчыны. Камандзірам палка была Е. Д. Бяржанская. Лётчыцы палка трапна бамбілі адступаючага праціўніка ў раёне рэк Проня, Бася, Днепр. 23 лётчыцы ўдастоены звання Героя Савецкага Саюза. Сярод іх — Еўдакія Андрэеўна Нікуліна. Да беларускай наступальнай аперацыі «Баграціён» яна ваявала на Паўночным Каўказе, Кубані і ў Крыму. Камандзір эскадрыллі Е. А. Нікуліна асабліва вызначылася ў час начной бамбардзіроўкі адступаючых гітлераўцаў на ўчастку дарогі Шклоў — Чарнаручча, у час якой была знішчана вялікая колькасць баявой тэхнікі і жывой сілы праціўніка. Мужнай лётчыцы прысвоена высокае званне Героя Савецкага Саюза 26.10.1944 г.

Па дакументах ЦАМА РФ падрыхтавалі *В. Паўлава, А. Турбінскі*

ЗАГАД ВЯРХОЎНАГА ГАЛОЎНАКАМАНДУЮЧАГА

ГЕНЕРАЛ-ПАЛКОЎНІКУ ЗАХАРАЎУ

Войска 2-го Белорусского фронта, форсировав Днепр на участке протяжением 120 километров, прорвали вторую оборонительную полосу немцев, подготовленную на западном берегу реки, и сегодня, 28 июня, штурмом овладели крупным областным центром, белорусским городом Могилев — оперативно важным узлом обороны немцев на Минском направлении, а также с боями заняли города Шклов и Быхов. В боях при форсировании Днепра и овладении городами Могилев, Шклов и Быхов отличились войска генерал-лейтенанта Болдина, генерал-лейтенанта Гришина, генерал-лейтенанта Крученкина, генерал-майора Мультана, генерал-майора Захарова, генерал-майора Терентьева, генерал-майора Наумова, генерал-майора Смирнова, генерал-майора Якимовича, полковника Щенникова, полковника Колесникова, полковника Дружинина, полковника Юрина, полковника Слица, полковника Артемьева, генерал-полковника Вершинина и вспомогательных подразделений.

В ознаменование одержанной победы соединения и части, наиболее отличившиеся в боях при форсировании Днепра и овладении городами Могилев, Шклов и Быхов, представить к присвоению наименований «Верхнеднепровских», «Могилевских» и к награждению орденами.

Сегодня, 28 июня, в 22 часа столица нашей Родины, Москва, от имени Родины салютует доблестным войскам 2-го Белорусского фронта, форсировавшим Днепр и овладевшим городами Могилев, Шклов и Быхов, двадцатью артиллерийскими залпами из двухсот двадцати четырех орудий.

За отличные боевые действия объявляю благодарность руководимым Вами войскам, участвовавшим в боях при форсировании Днепра и за освобождение городов Могилев, Шклов, Быхов.

Вечная слава героям, павшим в боях за свободу и независмость нашей Родины!

Смерть немецким захватчикам!

Верховный Главнокомандующий Маршал Советского Союза И. Сталин.

Москва, 28 июня 1944 г.

Адзначаны Зоркай Героя

АГАФОНАЎ Фрол Ягоравіч. Нарадзіўся 15 жніўня 1905 г. у в. Доўгае Калужскай вобл. 27 чэрвеня 1944 г. пад шквальным агнём ворага яго ўзвод навёў пераправу з падручных сродкаў праз Днепр каля Шклова. Камандзір узвода вызначыўся і пры фарсіраванні Нёмана.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 24 сакавіка 1945 г.

АНДРУШЧАНКА Уладзімір Кузьміч. Нарадзіўся 17 мая 1919 г. у с. Зарачаны Жытомірскага р-на. Полк пад яго камандаваннем актыўна і рашуча дзейнічаў пры пераправе і прарыве абароны ворага 23 чэрвеня 1944 г. на р. Проня. 26 чэрвеня каля в. Плешчыцы першым фарсіраваў р. Днепр. Пры гэтым страты воінаў яго падраздзяленняў і баявой тэхнікі былі нязначныя.

У. К. Андрушчанка

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 21 ліпеня 1944 г.

АНДРЭЕЎ Іван Яфімавіч. Нарадзіўся 9 лютага 1908 г. у в. Вежкі Уладзімірскай вобл. Ст. сяржант Андрэеў вызначыўся пры фарсіраванні Дняпра. Першым пераплыў на правы бераг ракі, захапіў дзве лодкі і на іх пераправіў праз Днепр штурмавую групу, якая захапіла плацдарм. Затым пад агнём ворага з сапёрамі навёў пераправу.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 24 сакавіка 1945 г.

БАЖАНАЎ Аляксандр Васільевіч. Нарадзіўся 1 верасня 1917 г. у в. Труханцава Барысаглебскага р-на Яраслаўскай вобл. З сялян. Рускі. Член КПСС з 1942 г. Працаваў у калгасе. На фронце з 1941 г. Камандзір гарматы, ст. сяржант Бажанаў вызначыўся пры вызваленні Магілёўскай вобл. У ноч на 29 чэрвеня 1944 г. пры адбіцці контратакі танкаў праціўніка каля в. Гаршкова Шклоўскага р-на ў разліку скончыліся боепрыпасы. А. В. Бажанаў з гранатамі кінуўся пад варожы танк.

Пахаваны каля в. Гаршкова ў брацкай магіле.

Герой Савецкага Саюза (22.08.1944).

БАТЫРАЎ Пётр Міхайлавіч. Нарадзіўся ў в. Чулпанава Маскоўскай вобл. Летам 1944 г. пам. камандзіра па паветрана-стралковай службе 163-га гвардзейскага знішчальнага палка, гвардыі капітан Батыраў зрабіў разведку варожай абароны і пераправ на рэках Проня, Днепр і Бярэзіна, эшалонаў ворага на чыгуначным шляху Магілёў — Орша, варожай групоўкі, акружанай на захад ад Шклова. Ударамі з паветра нанёс непрыяцелю вялікія страты. У адным з паветраных баёў у ліпені 1944 г. Батыраў загінуў.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена пасмяротна 23 лютага 1945 г.

ГАЛАСКОКАЎ Уладзімір Аляксандравіч. Нарадзіўся 28 ліпеня 1918 г. у г. Омску. 29 чэрвеня 1944 г. каля в. Стараселле

А. В. Бажанаў

пры выкананні задання трапіў пад моцны агонь праціўніка. Цяжка паранены працягваў бой. Знішчыў 3 варожыя супрацьтанкавыя гарматы, 20 аўтамашын, некалькі дзесяткаў гітлераўцаў.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 24 сакавіка 1945 г.

ГРЫБКОЎ Мікалай Іванавіч. Нарадзіўся 27 мая 1908 г. у в. Елацьма Разанскай вобл. Камандзір стралковай роты, ст. лейтэнант вызначыўся пры наступленні з рубяжа р. Проня. 23—24 чэрвеня 1944 г., адбіваючы контратакі гітлераўцаў, сваёй ротай адрэзаў пяхоту ворага ад танкаў і без страт разграміў варожы гарнізон у в. Жэвань. Пасля фарсіравання р. Басі частка палка трапіла ў акружэнне нямецкіх танкаў. Грыбкоў прыняў на сябе камандаванне батальёнам і арганізаваў кругавую абарону. У баі было адбіта шэсць атак праціўніка. Пры фарсіраванні Дняпра рота Грыбкова сумесна з сапёрамі ўзвяла мост праз раку і забяспечыла пераправу нашых часцей.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 24 сакавіка 1945 г.

ГУШЧЫН Павел Фёдаравіч. Нарадзіўся 14 кастрычніка 1924 г. у в. Антушава Валагодскай вобл. Як камандзір роты вызначыўся ў чэрвені 1944 г. пры фарсіраванні Дняпра каля Шклова. Мал. лейтэнант умела арганізаваў пераправу роты, захапіў плацдарм і замацаваўся на ім, даўшы магчымасць астатнім падраздзяленням фарсіраваць раку. Пры адбіцці контратакі ворага яго рота прыняла на сябе галоўны ўдар. У гэтым баі было знішчана больш за 300 гітлераўцаў. Загінуў П. Ф. Гушчын у баі 15 лютага 1945 г.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена пасмяротна 24 сакавіка 1945 г.

ЗАНУДЗІН Юрый Фёдаравіч. Нарадзіўся 25 мая 1923 г. у с. Барадзіліна Сяміпалацінскай вобл. 24 чэрвеня рота пад яго камандаваннем адбіла танкавую контратаку ворага, у саставе батальёна разграміла варожы батальён у в. Лэвань Дрыбінскага р-на. Фарсіравала р. Бася, заняла першыя траншэі ворага і 14 гадзін адбівала варожыя контратакі ворага. У ліку першых рота пераправілася праз Днепр, агнём прыкрывала будаўніцтва маста праз раку.

Званне Героя Савецкага Саюза ст. лейтэнанту прысвоена 24 сакавіка 1945 г.

ЗАХАРАЎ Аляксей Ніканоравіч. Нарадзіўся 24 лютага 1921 г. у с. Нікольскае Ліпецкай вобл. Вызначыўся ў чэрвені 1944 г. пры фарсіраванні Дняпра на поўнач ад Магілёва. 24 чэрвеня 1944 г. пад агнём ворага з кулямётам пераправіўся праз раку і прыкрываў пераправу сваёй пяхоты, 27 чэрвеня ў час варожай контратакі камандзір кулямётнай роты, ст. сяржант А. Н. Захараў кулямётным агнём адсек ад танкаў варожую пяхоту, знішчыў танк і больш за 40 гітлераўцаў, чым садзейнічаў утрыманню плацдарма.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 27 чэрвеня 1945 г.

ЗЮЛЬКОЎ Пётр Маркавіч. Герой Савецкага Саюза (22.08.1944). Нарадзіўся 16 студзеня 1924 г. у в. Конаўка Кіраўскага р-на Калужскай вобл. Рускі. Член КПСС з 1944 г. Скончыў курсы мал. лейтэнантаў (1942). З 1942 г. на Заходнім і 2-м Беларускім франтах. Камандзір узвода ўпраўлення батарэі мінамётнага палка. Лейтэнант Зюлькоў вызначыўся пры вызваленні Шклоўскага р-на. 27 чэрвеня 1944 г. у баі за в. Трылесіна закрыў сваім целам амбразуру варожага дзота. Пахаваны ў брацкай магіле ў в. Палыкавічы. Яго імем названа Гаўрылаўская васьмігадовая школа Кіраўскага р-на Калужскай вобл., на радзіме героя і будынку школы ўстаноўлены мемарыяльныя дошкі.

КАНАРЧЫК Аляксандр Іванавіч. Нарадзіўся 16 снежня 1904 г. у с. Пірагоўка Хмяльніцкай вобл. У чэрвені 1944 г. яго батальён пад агнём ворага навёў пераправу праз Днепр каля в. Дабрэйка і забяспечыў перакідку войск на правы бераг ракі. За гэтую аперацыю батальёну маёра А. І. Канарчыка прысвоена ганаровае званне «Верхнедняпроўскі».

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 24 жніўня 1944 г.

КАСТЭНКА Фёдар Дамітрыевіч. Камандзір кулямётнага аддзялення, ст. сяржант, нарадзіўся 6 чэрвеня 1919 г. У чэрвені 1944 г. яго аддзяленне першым пераправілася праз р. Бася, заняла траншэю ворага, чым садзейнічала наступленню ўсёй роты. 25 чэрвеня фарсіравала Днепр і, трапіўшы ў акружэнне варожых танкаў і мотапяхоты, вяло бой з пераўзыходзячымі сіламі праціўніка.

П. М. Зюлькоў

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 24 сакавіка 1945 г.

КАТАРЫН Генадзь (Генрых) Іванавіч. Камандзір аддзялення, ст. сяржант, нарадзіўся 18 лістапада 1925 г. у горадзе Анега Архангельскай вобл. У час фарсіравання р. Проні ў чэрвені 1944 г. падпоўз з кулямётам да варожага дзота, які перашкаджаў пераправе, знішчыў кулямётную кропку з раслікам. Пры фарсіраванні Дняпра ў ліку першых пераправіўся праз раку, знішчыў 2 варожыя кулямётныя кропкі, чым садзейнічаў паспяховаму наступленню палка. Загінуў 2 жніўня 1944 г. пры вызваленні Літвы.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена пасмяротна 24 сакавіка 1945 г.

МУЛЬТАН Мікалай Мікалаевіч. Ген.-маёр, камандзір 69-га ск, нарадзіўся 24 лістапада 1900 г. у в. Някрасаўшчына Івацэвіцкага р-на. За ўмелае кіраванне часцямі злучэння пры фарсіраванні Дняпра і мужнае ўтрыманне плацдарма на яго правым беразе яму прысвоена званне Героя Савецкага Саюза 21 ліпеня 1944 г.

НІКУЛІНА Еўдакія Андрэеўна. Камандзір эскадрыллі бамбардзіровачнага авіяпалка, нарадзілася 8 лістапада 1917 г. Ноччу на 26 чэрвеня 1944 г. на ўчастку аўтадарогі Шклоў — Чарнаручча бамбіла адступаючага ворага, выклікала 2 ачагі пажару.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 24 кастрычніка 1944 г.

ПАНАМАРЭНКА Іван Самсонавіч. Камандзір кулямётнага разліку, нарадзіўся ў жніўні 1922 г. у в. Міхайлаўка Омскай вобл. 27 чэрвеня 1944 г. фарсіраваў Днепр на тэрыторыі Шклоўскага р-на, першы ўварваўся ў траншэю ворага, падавіў яго агнявыя кропкі. Двойчы паранены, не пакінуў поле бою. Загінуў у баі 27 жніўня 1944 г.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена пасмяротна 24 сакавіка 1945 г.

ПЛІПАС Валянцін Віктаравіч. Герой Савецкага Саюза (24.03.1945). Нарадзіўся 14 лютага 1920 г. у в. Новая Сяліцьба Благавешчанскага р-на Амурскай вобл. З сялян. Рускі. У Чырвонай Арміі з 1939 г. На фронце з 1942 г. Намеснік камандзіра батальёна, капітан В. В. Піліпас вызначыўся ў Беларускай аперацыі на тэрыторыі Магілёўскай вобл. У ноч на 27.06.1944 г. перадавы рухомы атрад 70-й сд пад яго камандаваннем, праследуючы адступаючага праціўніка, дасягнуў умацаванні на левым беразе Дняпра, вызваліў в. Валасевічы, знішчыў каля роты варожых салдат. Затым В. В. Піліпас з групай байцоў у ліку першых пераправіўся на правы бераг ракі і ўварваўся

М. М. Мультан і А. І. Сліц. На пераправе праз р. Днепр

І. С. Яжкоў

ў г. Шклоў. Пасля вайны працаваў у Балахцінскім зернесаўгасе Краснаярскага края. Памёр 13.09.1957 г.

ШЧУГІН Дзмітрый Мікалаевіч. Нарадзіўся ў 1907 г. у г. п. Калывань Новасібірскай вобл. 26 чэрвеня 1944 г. выйшаў наперад баявых парадкаў часці і першым фарсіраваў р. Днепр каля в. Плешчыцы, з узводам накіраваўся на шашу Шклоў — Магілёў. Тут была падбіта адна з трох машын праціўніка, захоплены ў палон нямецкія афіцэры з важнымі дакументамі штаба адной з дывізій ворага і картай з нанесенымі на ёй апорнымі пунктамі праціўніка. Умелай разведкай лейтэнант Дз. М. Пічугін забяспечыў хуткую пераправу часці праз Днепр і пасадзейнічаў энергічнаму наступленню яе на правабярэжжы.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 24 сакавіка 1945 г.

СЛІЦ Антон Іванавіч. Нарадзіўся 17 мая 1894 г. у в. Анзулі Латвійскай ССР. 42-я сд пад яго камандаваннем у наступальных баях з 28 чэрвеня 1944 г. прайшла з баямі звыш 100 кіламетраў, фарсіравала рэкі Бася, Днепр, Друць, захапіўшы плацдармы і забяспечыўшы поспех наступлення. З 23 па 30 чэрвеня дывізіяй вызвалена больш за 200 населеных пунктаў, знішчана 19 танкаў, 31 гармата, 119 аўтамашын, 1837 салдат і афіцэраў ворага.

Менавіта за гэтыя баі палкоўніку А. І. Сліцу прысвоена званне Героя Савецкага Саюза 21 ліпеня 1944 г.

СМІРНОЎ Міхаіл Яўгенавіч. Сяржант, нарадзіўся 6 лістапада 1925 г. Разам з батальёнам фарсіраваў Днепр на поўнач ад Шклова. На захопленым плацдарме ўдзельнічаў у адбіцці некалькіх контратак праціўніка.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 26 сакавіка 1945 г.

СТАЦЭНКА Якаў Ціханавіч. Камандзір кулямётнага разліку, сяржант, нарадзіўся 15 верасня 1923 г. 25 чэрвеня 1944 г. у ліку першых фарсіраваў Днепр на поўнач ад Шклова і ўтрымліваў плацдарм да падыходу падраздзяленняў палка.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 24 сакавіка 1945 г.

ФРОЛІКАЎ Дзмітрый Георгіевіч. Камандзір танкавага ўзвода, мал. лейтэнант, нарадзіўся ў 1918 г. у в. Краснае Разанскай вобл. 27 чэрвеня 1944 г. у Шклоўскім і Круглянскім р-нах захапіў 2 пераправы, адрэзаў ворагу шлях для адступлення, знішчыў 8 танкаў і самаходных установак, 170 аўтамашын.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 24 сакавіка 1945 г.

ЮРЫН Аляксей Мікалаевіч. Палкоўнік, камандзір сд, нарадзіўся 18 сакавіка 1905 г. у г. Трубчэўск Бранскай вобл. У чэрвені 1944 г. яго дывізія фарсіравала Днепр на поўнач ад Шклова, захапіла плацдарм. За час баёў знішчана 8 танкаў, бронемашына, 20 гармат, 6 мінамётаў, 37 аўтамашын, шмат жывой сілы ворага.

Званне Героя Савецкага Саюза прысвоена 21 ліпеня 1944 г. Загінуў у баі 26 ліпеня 1944 г.

ЯЖКОЎ Іван Сцяпанавіч. Герой Савецкага Саюза (24.03.1945). Нарадзіўся 15 мая 1923 г. у в. Вялікае Чараватава Дзіўскага р-на Ніжнегародскай вобл. Рускі. Член ВЛКСМ. На фронце з 1941 г. Памочнік камандзіра стралковага ўзвода, сяржант. І. С. Яжкоў вызначыўся 25 чэрвеня 1944 г. у баі пры фарсіраванні р. Бася каля в. Рудзіцы.

У час варожай контратакі агнём з аўтамата знішчыў больш за 20 гітлераўцаў, калі роту спыніў агонь з варожага дзота. Яжкоў дабраўся да яго і сваім целам закрыў амбразуру. Пахаваны ў в. Чэрнеўка ў брацкай магіле.

«Он нас прикрыл»

Ивана Ежкова, электромонтера Кузбасского металлургического завода, что в Горьковской области, в армию призвали в марте сорок второго. Сразу же на фронт он не попал, а учился в танковой школе. Только после ее окончания Ивана послали на передовую. Довелось Ежкову участвовать в боях против гитлеровцев, хотя и недолго: был ранен, попал в госпиталь. Там получил печальное известие с Ленинградского фронта — погиб старший брат.

...Ивану Ежкову удалось доказать врачам, что его место на фронте. Танкиста выписали досрочно, но отправили в пехотную часть — ранение не позволяло ему вернуться в танковую. Так Иван Ежков стал командиром отделения в 563-м стрелковом полку 153-й Смоленской стрелковой дивизии и с этим полком дошел до Могилевщины. В Могилевской области у деревни Рудицы Шкловского района он пошел в свой последний бой.

...Стояли жаркие июньские дни сорок четвертого года. 153-я Смоленская стрелковая дивизия вошла в состав 49-й армии генерал-лейтенанта И. П. Гришина и стала готовиться к наступательным боям. Только после полудня 24 июня 1944 г. полки дивизии были введены в прорыв и стали продвигаться к Днепру, чтобы форсировать его и взять деревню Защита. По приказу ком. полка подполковника Ф. С. Федотова капитан Ковригин, ком. третьего батальона, подтянулся к западной окраине дер. Черневка, развернулся, чтобы после артподготовки стремительно атаковать врага. Огневой налет артиллерии был кратковременным, но эффективным... «Стремительно поднявшийся в атаку батальон занял Займище, форсировал безымянную лесную речушку и завязал бой за дер. Рудицы», — вспоминал об этом бое ком. 563-го сп В. С. Федотов.

Полученный... приказ взять Рудицы, форсировать речку Бася и продвинуться к Днепру с ходу не удалось. Полк настиг основные силы отступавшего противника и его сопротивление резко возросло: контратаки следовали одна за другой.

Подполковник Федотов приказал ком. второго батальона капитану Гомолке обойти Рудицы с севера. Комбат сумел быстро достичь деревни, но обойти ее не успел. Туда раньше на несколько минут вышел вражеский батальон, развернулся и пошел в атаку на правый фланг полка. «Я приказал Гомолке выдвинуть на правый фланг станковый пулемет и отделение солдат, — писал Ф. С. Федотов, — артиллеристам и минометчикам скорректировать огонь по наступавшим».

Капитан Гомолко послал на правый фланг стрелковое отделение сержанта Ежкова... Получив приказ, он удачно выбрал позицию, установил пулемет так, что наступавшие фашисты неминуемо попадали под губительный огонь станкового пулемета и автоматов... Пулемет и автоматы бойцов заговорили тогда, когда до немцев оставалось шагов пятьдесят... Атака гитлеровцев была отбита. Отделение сержанта Ежкова вместе с бойцами своего и третьего батальонов стали продвигаться вперед. Казалось, что им остается сделать всего несколько шагов, чтобы ворваться в Рудицы. Но не только бойцов отделения, а оба батальона остановил сильный пулеметный и артиллерийский огонь гитлеровцев. На окраине деревни кинжальный огонь вели два дзота, и обойти их никак нельзя. Помочь им не могли и артиллеристы — они меняли позиции, поэтому командир полка приказал капитану Гомолке выкатить на прямую наводку 45-мм пушку... Но в это время к вражескому дзоту пополз сержант Ежков. Сержант был почти уже рядом с дзотом, когда тело его вдруг дернулось и замерло в какой-то неестественной позе... Но Ежков, казавшийся убитым, вдруг быстро подтянул правую ногу, привстал на одно колено и одну за другой швырнул в амбразуру дзота две гранаты. Прогрохотали разрывы, но тут рассеялся дым и стало ясно, что дзот невредим и снова ведет огонь... Ежков вскочил с земли и кинулся прямо на хлещущий огнем дзот... Стук вражеского пулемета стал глухим и оборвался.

Никому из командиров подавать команду не пришлось, цепи бойцов второго и третьего батальонов поднялись сами... Минут через десять — пятнадцать батальоны ворвались в Рудицы.

«На командный пункт принесли тело Ивана Ежкова. Он лежал на окровавленной плащ-палатке, маленький, с закрывшимися навсегда глазами, с непривычно неподвижным лицом. Загоревшие кисти рук успокоенно лежали на разбитой груди, словно отдыхали после трудной работы», — вспоминает командир полка. Бойцы четвертой роты, принесшие тело товарища, стояли вокруг, сняв пилотки.

— Не прикрыли мы Ежкова, — вырвалось у одного из солдат.

— Он нас прикрыл, — сурово ответил пулеметчик Ермаков.

За совершенный подвиг сержант Ежков Иван Степанович 24 марта 1945 года удостоен высокого звания Героя Советского Союза.

Побратимы Матросова. Мн., 1984. С. 211—218.

Героі Савецкага Саюза — нашы землякі

ВЯЛІЧКА Генадзь Восіпавіч. Нарадзіўся 15.02.1922 г. у в. Лутна Шклоўскага р-на. З сялян. Беларус. Закончыў школу авіямеханікаў (1941), электрамеханічны тэхнікум (1963). У Чырвонай Арміі з 1940 г. На фронце з чэрвеня 1941 г. Удзельнік баёў пад Сталінградам, на Доне, за вызваленне Украіны, Польшчы, Чэхаславакіі. Снайпер, гвардыі сяржант Г. В. Вялічка знішчыў 330 гітлераўцаў, падрыхтаваў 200 снайпераў. Удастоены звання Героя Савецкага Саюза 26.10.1943 г. Да 1946 г. служыў у Савецкай Арміі, лейтэнант. Жыве ў Данецкай вобл.

Навечно в сердце народном. Мн., 1984. С. 91.

Г. В. Вялічка

М. А. Карначонак

КАРНАЧОНАК Мікалай Аляксандравіч. Нарадзіўся ў 1922 г. у пас. Баркі Шклоўскага р-на. Рана застаўся без бацькі. Пасля заканчэння Баркоўскай пачатковай школы паступае ў Старасельскую сямігодку.

Неўзабаве ў яго сям'і адбываюцца перамены. Маці выходзіць другі раз замуж. І сям'я пераязджае жыць у Оршу. Мікола працягвае вучыцца і набывае сярэднюю адукацыю. Працуючы на мясакамбінаце, наведвае Аршанскі аэраклуб. Пасля яго заканчэння накіроўваецца на вучобу ў авіяцыйнае вучылішча і прысвячае сябе цалкам службе ў Чырвонай Арміі.

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, быў прызначаны камандзірам звяна 434-га знішчальнага палка. З ліпеня 1941 г. па кастрычнік 1942 г. лётчык удзельнічаў у баях на розных франтах, зрабіўшы 349 баявых вылетаў, асабіста збіў 10 самалётаў ворага.

У цяжкі, напружаны час 1942 г. на берагах Волгі, калі баі ішлі каля сцен Сталінграда, Мікалай за дзень рабіў па 6—7 баявых вылетаў. За адвагу ў баях беларускі сокал быў узнагароджаны двума ордэнамі Чырвонага Сцяга. А на часова акупіраванай тэрыторыі ў Оршы жыла маці савецкага афіцэра Ефрасіння Савельева. Яе схапілі гестапаўцы і замучылі ў турме.

Сын жа, Мікалай Аляксандравіч Карначонак, аддаў жыццё за Радзіму каля сцен Сталінграда. Яму пасмяротна прысвоена званне Героя Савецкага Саюза 23 верасня 1942 г. Імя Карначонка занесена ў «Ганаровую кнігу народнай славы раёна», яго імем названа вуліца ў Шклове.

І. Маісееў

«Ударны фронт». 1968. 4 ліпеня.

А. С. Мілюцін

І. А. Лапянкоў

І. Ф. Несцераў

П. І. Ярмоленка

ЛАПЯНКОЎ Іван Адамавіч (15.01.1912, в. Яськаўшчына Шклоўскага р-на — 6.12.1972). Герой Савецкага Саюза (1944). Член КПСС з 1939 г. Удзельнік Сав.-Фін. вайны 1939—1940 гг. З 1941 г. на Заходнім,

Калінінскім, Варонежскім, 1-м Украінскім, 1-м Беларускім франтах. Нам. камандзіра мотастралковага батальёна, ст. лейтэнант І. Лапянкоў вызначыўся пры фарсіраванні Віслы на поўнач ад г. Баранаў-Сандамірскі (Польшча). 30.07.1944 г. з групай аўтаматчыкаў разведаў месца для фарсіравання, знішчыў каля 70 гітлераўцаў, захапіў 2 лодкі, пераправіўся цераз раку і замацаваўся на левым беразе. 6 гадзін група адбівала контратакі, стварыўшы ўмовы батальёну і брыгадзе для фарсіравання ракі. Пасля вайны жыў і працаваў у г. Ачынск; яго імем названа вуліца горада, на доме — мемарыяльная дошка.

МІЛЮЦІН Андрэй Сцяпанавіч (15.02.1924, в. Царковішча Шклоўскага р-на — 12.07.1985). Герой Савецкага Саюза (1946). Член КПСС з 1944 г. На фронце з 1943 г., камандзір кулямётнага ўзвода зенітнага артполка. Ст. сяржант Мілюцін вызначыўся ў баях на вуліцах Будапешта, дзе ў снежні 1944 — студзені 1945 г. яго ўзвод знішчыў бронетранспарцёр, 20 агнявых і 12 назіральных пунктаў, 3 аўтамашыны, каля 350 гітлераўцаў, адбіў 3 контратакі. Пасля вайны да 1961 г. на савецкай і гаспадарчай рабоце. Імя А. С. Мілюціна занесена ў «Ганаровую кнігу народнай славы раёна».

НЕСЦЕРАЎ Іван Фірсавіч (7.07.1904, в. Таўкачы Шклоўскага р-на). Герой Савецкага Саюза (1945). Член КПСС з 1926 г. З 1942 г. на Сталінградскім, 2-м і 3-м Украінскіх франтах. Нам. камандзіра батальёна па палітчастцы. Капітан Несцераў вызначыўся пры фарсіраванні Дуная ў Венгрыі. 4.12.1944 г. на чале роты ўварваўся на прыстань, у рукапашным баі рота знішчыла каля 100 гітлераўцаў, адбіла 4 контратакі,

С. Ю. Цароў, удзельнік Парада Перамогі

Э. І. Новікаў, удзельнік вызвалення Шклова

што садзейнічала пераправе батальёна. Пасля вайны да 1962 г. на савецкай і партыйнай рабоце.

ЯРМОЛЕНКА Панцялей Ігнатавіч (7.09.1909, в. Пруды Шклоўскага р-на — 24.10.1984). Герой Савецкага Саюза (1943). Член КПСС з 1943 г. Са жніўня 1942 г. на Сталінградскім, Варонежскім, 1-м Украінскім франтах. Камандзір гарматы. Сяржант Ярмоленка вызначыўся пры фарсіраванні Дняпра на плацдарме на поўдзень ад Кіева: 29.09.1943 г. агнём з гарматы падтрымліваў пераправу батальёна. У баі байцы пад яго камандаваннем адбілі 5 варожых контратак, знішчылі 2 станковыя кулямёты, бронемашыну, больш за 60 гітлераўцаў. Да 1971 г. працаваў у сельскай гаспадарцы.

Па матэрыялах кн. «Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне...». С. 148, 294, 344, 382, 651.

Падрыхтаваў *Г. Напрэеў*

Слады вайны: матэрыяльныя і людскія страты

З РАШЭННЯ ВЫКАНКОМА ШКЛОЎСКАГА ГАРСАВЕТА

ад 3 чэрвеня 1969 г.

...Рассмотрев материалы Чрезвычайной комиссии по расследованию злодеяний немецко-фашистских оккупантов с 11 июля 1941 г. по 27 июня 1944 г. на территории Шклова и уточнив данные на местах, исполком городского Совета удостоверяет, что на территории Шклова немецко-фашистскими оккупантами было уничтожено: советских граждан — 407 чел., предприятий — 5, домов местных Советов — 84, ведомств и организаций — 15, личной собственности — 458, культурно-просветительных учреждений — 4, МТС — 1 (с наличием в ней 64 тракторов, 4 автомашин, 11 комбайнов, 17 молотилок и множества другого с/хозинвентаря и машин), деревянный мост через Днепр (400 м). Ограблено все имущество предприятий, городских и районных организаций и учреждений...

Погибло на фронтах Великой Отечественной войны 738 чел., в партизанских отрядах и подпольных организациях 73 чел.

Председатель горсовета Чупринский А. М.

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, лл. 33—34.

ШКЛОЎ

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вуліца Савецкая, у скверы. Пахаваны 152 воіны, якія загінулі ў баях супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у 1941 г. і ў чэрвені 1944 г. Сярод пахаваных воіны 252-га, 329-га стралковых палкоў 70-й стралковай дывізіі 33-й арміі, 566-га стралковага палка 153-й стралковай дывізіі 49-й арміі 2-га Беларускага фронта. У 1954 г. на магіле пастаўлены помнік — скульптура воіна на фоне абеліска.

Помнік савецкім воінам і землякам. На ўсходняй ускраіне горада, на левым беразе Дняпра. На ўшанаванне памяці воінаў, якія загінулі ў час абароны і вызвалення горада, а таксама землякоў, якія аддалі жыццё ў барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У 1979 г. пастаўлены абеліск.

Мемарыяльная дошка на будынку канторы льнозавода. Устаноўлена ў 1965 г. у памяць рабочых, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Помнік рабочым папяровай фабрыкі «Спартак». Сярод вытворчых будынкаў прадпрыемства. Ушаноўвае памяць 150 рабочых, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

З РАШЭННЯ ВЫКАНКОМА РАЙСАВЕТА

3 чэрвеня 1969 г.

Рассмотрев материалы Чрезвычайной комиссии по расследованию злодеяний немецко-фашистских оккупантов на территории Шкловского района в период с июля 1941 г. по июнь 1944 г. и уточнив данные на местах, исполком Совета удостоверяет, что из имеющихся 250 деревень на территории района 219 уничтожено полностью, 137 частично, в которых уничтожено (всего) 2777 дворов, уничтожено 2142 человека, угнано в фашистское рабство 1555 чел. (из них возвратилось 1324 чел.).

Погибло на фронтах Великой Отечественной войны 3651 человек, в партизанских отрядах 287 человек. В деревнях, которые не подверглись разрушению, уничтожено 249 человек, угнано — 631 человек (возвратилось 557 человек). Погибло на фронтах Великой Отечественной войны 2261 человек, в партизанских отрядах 105 человек.

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, л. 35.

СПІС ЗАГІНУЎШЫХ У ВЯЛІКУЮ АЙЧЫННУЮ ВАЙНУ ПА СЕЛЬСАВЕТАХ

Наименование сельсовета	Количество накануне войны		Количество уничтоженных		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
1. Александрийский	1015	4583	209	94	326	32
2. Городищенский	894	4544	347	80	402	25
3. Городецкий	941	4180	68	62	321	41
4. Заходский	1054	4133	323	60	281	7
5. Каменно-Лавский	1531	5751	88	21	697	14
6. Ордатский	759	2364	64	40	331	7
7. Рыжковичский	1400	6441	261	125	462	20
8. Словенский	1480	8208	144	85	606	50
9. Старосельский	1348	6138	321	474	526	47
10. Толкачевский	908	4042	96	102	369	11
11. Фащевский	997	3140	70	6	410	6
12. Чернорученский	670	3086	107	32	302	10

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, л. 36.

АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
Низовцы	47	206	5	—	4	—
Тросенка	46	220	—	—	24	—
Слободка	105	297	2	3	29	—
Корзуны	35	145	—	—	15	1
Просады	35	175	7	—	12	—
Хилец	54	255	—	9	13	2
Вышково	41	190	5	—	22	—
Богушовка	48	191	—	1	11	—
Герасимовщина	29	194	19	—	17	2
Б. Замошье	22	107	—	—	9	—
М. Замошье	60	285	2	—	22	3
Александрия	162	816	49	12	45	5
Подкняженье	78	329	47	14	25	—
Капысица	80	373	42	38	30	8
Маньково	37	184	5	—	12	8
Ферма	19	91	6	—	6	—
М. Межник	56	266	5	—	14	—
Б. Межник	55	209	12	15	16	2
Ст. Копысь	6	50	3	2		1

На территории сельского Совета: братских могил — 3, в них захоронено воинов Красной Армии — 99, гражданских — 13.

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, лл. 44—45.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. У цэнтры вёскі Вялікі Мяжнік. Пахаваны 96 воінаў 1156-га стралковага палка 344-й стралковай дывізіі 33-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у чэрвені 1944 г. У 1958 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Капысіца, на могілках. Пахаваны 18 воінаў, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у чэрвені 1944 г. У 1972 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Брацкая магіла савецкіх лётчыкаў. Вёска Замошша, на могілках. Пахаваны 2 лётчыкі, якія загінулі ў паветраным баі над вёскай у чэрвені 1944 г. У 1957 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Магіла Гаршкова Віктара Аляксандравіча. Вёска Малы Мяжнік, на могілках. Лётчык В. А. Гаршкоў загінуў у паветраным баі над вёскай у чэрвені 1944 г. У 1958 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Помнік землякам. Вёска Вялікі Мяжнік, каля магазіна. На ўшанаванне памяці 20 адновяскоўцаў, якія загінулі ў барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У 1979 г. пастаўлена стэла.

ГОРОДЕЦКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
Городец	98	496	17	—	54	6
Н. Чемоданы	56	212	—	5	13	8
Башкировка	36	212	—	1	7	—

Продолжение

1	2	3	4	5	6	7
Б. Заречье	94	383	1	—	35	2
М. Заречье	27	108	2	—	11	—
Княжицы	97	468	11	6	23	—
Августов	67	268	10	31	27	—
Слободка	101	367	2	—	26	4
Заходы	95	473	3	19	24	20
Путники	80	365	—	—	32	1
Городок	34	194	—	—	17	—
Кривель	96	389	21	—	19	—
Ходулы	60	245	1	—	33	—

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, л. 47.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. У цэнтры вёскі Княжыцы. Пахаваны 175 воінаў 113-га стралковага палка 32-й стралковай дывізіі 49-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у чэрвені 1944 г. У 1957 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Магіла партызан. Вёска Слабодка, на могілках. Пахаваны 4 партызаны, якіх нямецка-фашысцкія акупанты расстралялі ў 1943 г. У 1978 г. на магіле пастаўлены абеліск.

ГОРОДИЩЕНСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
1	2	3	4	5	6	7
Церковище	80	327	3	—	26	—
Н. Слижи	36	193	36	2	17	2
Слижи	24	128	7	3	11	—
М. Слижи	56	249	56	—	8	1
Городище	47	235	12	5	28	2
Б. Слижи	76	381	—	—	14	—
Литвиновичи	75	400	25	15	45	8
Благовка	103	510	103	3	80	—
Сартиславль	48	220	5	1	35	—
Караси	71	323	43	6	24	2
Новоселки	65	350	8	2	35	1
Моисеенки	25	126	1	1	8	—
Русаки	46	365	36	37	26	5
Окуневка	95	512	7	1	35	—
Ст. Вильяново	21	106	2	3	4	2
Рудня	26	119	3	1	6	—

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, л. 59.

Брацкая магіла савецкіх воінаў, партызан, ахвяр фашызму. У цэнтры вёскі Гарадзішча. Пахаваны 35 воінаў 241-га стралковага палка 95-й стралковай дывізіі 49-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ад нямецка-фашысцкіх акупантаў у чэрвені 1944 г., а таксама партызаны і мірныя жыхары. У 1958 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Магіла Горына Івана Сяргеевіча. Вёска Карасі, на могілках. Воін Чырвонай Арміі лётчык І. С. Горын загінуў у паветраным баі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у ліпені 1944 г. У 1958 г. на магіле пастаўлены абеліск.

ЗАХОДСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
1	2	3	4	5	6	7
Заходы	75	316	3	18	24	—
Евдокимовичи	153	624	20	5	47	—
Озерье	96	394	—	—	36	—
Пруды	68	256	68	10	23	—
Плещицы	346	1298	15	12	65	5
Подгайцы	68	243	—	5	22	1
Локути	82	335	72	9	17	—
Бель	122	490	122	5	29	—
Новоселье	26	105	23	5	10	—
Островец	18	72	—	1	8	1

На территории сельского Совета похоронено в братских могилах воинов Красной Армии — 31 чел.

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, л. 61.

Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан. На могілках вёскі Еўдакімавічы. Пахаваны 10 воінаў і 20 партызан, якія загінулі ў чэрвені — ліпені 1944 г. пры вызваленні вёсак Еўдакімавічы, Азер'е, Заходы. У 1957 г. на магіле ўзведзены абеліск.

Брацкая магіла савецкіх воінаў у вёсцы Лакуці. Злева ад дарогі Орша — Магілёў. Пахаваны 7 воінаў 329-га стралковага палка 70-й стралковай дывізіі 33-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў час вызвалення вёсак Лакуці і Бель у чэрвені 1944 г. У 1958 г. на магіле пастаўлены помнік — скульптура воіна.

Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан. Вёска Плешчыцы, каля школы. Пахаваны 32 воіны 44-га і 459-га стралковых палкоў 70-й стралковай дывізіі 33-й арміі 2-га Беларускага фронта і 46 партызан, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ў чэрвені 1944 г. У 1958 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. За 1,5 кіламетра ад вёскі Плешчыцы, у лесе. Пахаваны 32 воіны Чырвонай Арміі, якія памерлі ад ран у палявым шпіталі ў чэрвені 1944 г. У 1986 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Помнік землякам. У цэнтры вёскі Заходы. На ўшанаванне памяці 93 землякоў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Помнік адкрыты ў 1981 г.

Помнік землякам. Вёска Лакуці, каля будынка праўлення калгаса. На ўшанаванне памяці 138 воінаў-землякоў, якія загінулі на франтах Вялікай Айчыннай вайны. У 1968 г. пастаўлены абеліск.

КАМЕННО-ЛАВСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
1	2	3	4	5	6	7
Каменные Лавы	99	31	30	7	90	—
Добрейка	147	514	2	—	120	—
Церковище	78	296	6	2	44	2
Бушляки	90	301	4	1	31	—
Барсуки	102	362	—	2	40	—
Б. Михайлово	49	161	—	1	40	2
Лотва	42	132	—	—	11	—
Ст. Водва	181	828	5	3	68	4
Цвырково	90	371	33	2	29	2

Продолжение

1	2	3	4	5	6	7
Н. Водва	45	186	—	—	15	1
Васильевка	40	154	—	—	30	—
Н. Комсеничи	60	221	—	—	22	1
Моисеенки	49	206	—	—	19	—
Савелинки	52	218	3	3	19	—
Николаевка	20	67	—	—	8	1
Синявщина	10	35	—	—	2	—
Н. Высокое	25	77	—	—	4	—
Требушки	58	159	—	—	3	—
Ст. Высокое	30	120	—	—	8	—
Б. Комаровка	66	270	5	—	31	—
Моховое	49	144	—	—	2	—
М. Комаровка	20	101	—	—	3	—
Литовское	57	192	—	—	29	—
Защита	40	148	—	—	17	1
М. Михайлово	32	151	—	—	12	—

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, л. 63.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Каменныя Лавы, на могілках. Пахавана 114 воінаў 444-га і 445-га стралковых палкоў 42-й стралковай дывізіі 49-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў час вызвалення вёсак Каменныя Лавы і Дабрэйка ў чэрвені 1944 г. У 1957 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Камароўка. Пахаваны 18 воінаў, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ў чэрвені 1944 г. У 1977 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Старое Высокае, на могілках. Пахаваны 48 воінаў 44-га і 459-га стралковых палкоў 42-й стралковай дывізіі і 567-га стралковага палка 153-й стралковай дывізіі 49-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ў чэрвені 1944 г. У 1957 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Старое Высокае, каля школы. Пахаваны воіны 42-й стралковай дывізіі, якія загінулі ў час вызвалення раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у чэрвені 1944 г. У 1965 г. на магіле пастаўлена стэла.

Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан. Вёска Комсенічы, на могілках. Пахаваны 8 воінаў і 3 партызаны, якія загінулі ў баях за вызваленне вёскі ад нямецкіх акупантаў у чэрвені 1944 г. У 1957 г. на магіле пастаўлены абеліск.

Помнік землякам. Вёска Ст. Вадва, каля Дома культуры. На ўшанаванне памяці 192 воінаў-землякоў, якія загінулі на франтах Вялікай Айчыннай вайны. У 1975 г. пастаўлены абеліск, за ім сцяна з імёнамі загінуўшых.

Помнік савецкім воінам. За 0,5 кіламетра ад вёскі Дабрэйка, каля шашы Шклоў — Магілёў. На ўшанаванне памяці воінаў Савецкай Арміі, якія загінулі пры фарсіраванні Дняпра і захопе плацдарма ў чэрвені 1944 г. Абеліск пастаўлены ў 1984 г.

Помнік савецкім воінам. За 0,5 кіламетра ад вёскі Камароўка на ўсход, у полі. На ўшанаванне памяці воінаў 42-й стралковай дывізіі 49-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі каля вёскі ў баях з нямецкімі акупантамі ў чэрвені 1944 г. Абеліск пастаўлены ў 1984 г.

ОРДАТСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
1	2	3	4	5	6	7
Ордать	198	690	—	1	84	4
Шестаки	66	153	—	4	40	—
Редишино	56	185	—	—	25	2
Майоровщина	16	59	16	1	16	1
Вишенка	21	52	—	—	6	—

Продолжение

1	2	3	4	5	6	7
Рудицы	115	325	12	—	41	—
Грамаки	19	117	3	—	8	—
Ст. Займище	48	148	12	13	23	—
Н. Займище	37	126	2	—	25	—
Н. Вильяново	30	73	—	—	11	—
Ладыжено	30	67	—	—	6	—
Дивново	123	385	19	22	56	—

НАРБ, ф. 1683, воп. 3, спр. 770, л. 65.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Дзіўнава, на могілках. Пахаваны 7 воінаў, якія загінулі ў час абароны вёскі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў ў 1941 г. У 1974 г. на магіле пастаўлена стэла.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. За 0,5 кіламетра на захад ад вёскі Ладыжына, ва ўрочышчы Чарапоўшчына. Пахаваны воіны, якія загінулі ў баях супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у 1941—1944 гг. На магіле пастаўлены абеліск.

Брацкая магіла савецкіх лётчыкаў. Вёска Дзіўнава, на могілках. Пахаваны 2 лётчыкі, якія загінулі ў паветраным баі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў 9.04. 1944 г. У 1960 г. на магіле пастаўлена стэла.

Помнік ахвярам фашызму. За 0,2 кіламетра ад вёскі Дзіўнава. На ўшанаванне памяці мірных жыхароў, якіх знішчылі нямецка-фашысцкія захопнікі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1969 г. пастаўлены абеліск.

Помнік землякам. Вёска Ордаць, каля могілак. На ўшанаванне памяці 368 рабочых саўгаса «Рабочы», якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну. У 1968 г. пастаўлена стэла.

РЫЖКОВИЧСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
1	2	3	4	5	6	7
Рыжковичи	202	695	44	6	47	1
Даньковичи	84	273	—	—	16	—
Загорье	56	350	7	3	26	—
Репалово	23	122	7	—	15	—
Городянка	38	232	21	1	10	—
Шнаровка	34	156	3	1	7	2
Поповцы	66	357	3	13	6	—
Лоповичи	26	105	—	—	5	1
Ганцевичи	17	67	—	—	13	2
Заровцы и к ней Застенки, Брусь, Беланово, Красное, Яблоново	162	810	9	12	68	4
Б. Ст. Шклов	79	366	4	2	15	2
М. Ст. Шклов	18	165	3	2	10	1
Апполоновка	42	179	38	1	11	—
Хотимка	37	204	—	1	28	1
Земцы	58	238	—	—	16	—
Искра	33	120	—	50	15	—
Б. Овчининки	53	307	25	4	31	—
М. Овчининки	53	302	1	—	19	—
Н. Овчининки	48	197	—	3	9	1
М. Черное	53	168	25	6	14	1
Б. Черное	105	503	36	13	31	2
Александровка	40	156	35	2	14	—

Продолжение

1	2	3	4	5	6	7
Тросно	57	304	—	—	32	2
Лутно	16	65	—	—	4	—

На территории сельского Совета 2 братские могилы, в них захоронено 46 воинов Красной Армии и партизан.

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, лл. 75—76.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Чорнае, на могілках. Пахаваны 33 воіны, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у чэрвені 1944 г. На магіле ў 1957 г. пастаўлены абеліск.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. За 1,5 кіламетра на паўднёвы ўсход ад вёскі Загор'е. Пахавана больш за 100 воінаў, якія загінулі ў ліпені 1941 і ў чэрвені 1944 гг. На магіле ў 1963 г. пастаўлена стэла.

Магіла Ляднёва Мікалая Макаравіча. Вёска Чорнае, на могілках. Лейтэнант Ляднёў загінуў у 1942 г. Абеліск на магіле пастаўлены ў 1963 г.

Магіла Хаўранковай Надзеі Піліпаўны. Вёска Лопавічы, на могілках. Стэла на магіле пастаўлена ў 1957 г.

Помнік землякам. Вёска Чорнае, каля Дома культуры. На ўшанаванне памяці аднавяскоўцаў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Абеліск пастаўлены ў 1967 г.

СЛОВЕНСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
1	2	3	4	5	6	7
Н. Стайки	65	265	33	5	18	—
Ст. Стайки	70	283	5	8	42	—
Сапроньки	67	292	—	—	34	—
Заровья	22	78	—	7	11	—
Ржавцы	140	571	—	9	57	3
Кучарино	37	148	—	—	16	—
Сосновка-1	18	75	—	—	6	—
Волосовичи	51	232	—	—	8	—
Староселье	120	523	—	4	49	4
Любиничи	112	596	—	4	52	2
Залеща	24	102	—	—	9	4
Пос. Леща	16	84	—	3	6	3
Н. Леща	45	186	4	5	25	4
Сосновка-2	55	223	55	10	26	5
Забродье	123	482	10	7	43	11
Словени	110	495	10	12	44	2
М. Словени	35	169	2	6	12	1
Заполье	74	269	7	5	28	2
Пронцевка	56	212	—	—	19	3
Каменка	58	245	—	—	18	—
Никитиничи	103	498	—	—	60	4
Клин	39	175	—	—	23	2

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, л. 1007.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Любінічы, на могілках. Пахаваны 70 воінаў, якія загінулі ў баях супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у 1941 г. На магіле ўстаноўлены абеліск у 1968 г.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Малыя Славені, на могілках. Пахаваны 3 воіны, якія загінулі ў баі за вызваленне вёскі ў чэрвені 1944 г. На магіле пастаўлены абеліск у 1963 г.

Магіла савецкага воіна. Вёска Вялікія Славені. Загінуў у баі за вызваленне вёскі ў чэрвені 1944 г. На магіле пастаўлены помнік.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Пронцаўка, на могілках. Пахаваны 21 воін 843-га стралковага палка 238-й стралковай дывізіі 50-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ў чэрвені 1944 г. На магіле пастаўлены абеліск у 1960 г.

Помнік землякам. Вёска Забродзье, каля будынка школы. На ўшанаванне памяці 116 землякоў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Абеліск пастаўлены ў 1963 г.

Помнік землякам. Вёска Любінічы, каля будынка праўлення калгаса. На ўшанаванне памяці 65 аднавяскоўцаў, якія загінулі ў баях супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. Абеліск пастаўлены ў 1963 г.

СТАРОСЕЛЬСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
1	2	3	4	5	6	7
Тройца	39	194	6	4	21	1
Каменка	34	154	1	2	22	1
Сисенево	37	175	4	—	15	2
Чирчино	35	206	3	2	20	1
Калиновка	53	248	13	7	19	1
Б. Уланово	70	305	16	54	34	12
Б. Лотва	45	194	1	—	5	—
М. Уланово	43	212	—	22	13	4
М. Лотва	40	198	1	—	11	—
Дуброва	22	54	12	—	11	—
Понизовье	15	38	—	—	5	—
Мацево	15	84	—	—	3	—
Поповка	9	43	—	—	5	—
Ст. Бращино	24	102	9	—	9	1
Песчанка	18	82	—	—	5	—
Н. Бращино	45	156	8	—	21	1
Щетинка	30	134	5	4	10	—
Горка	8	41	1	1	2	—
Тишовка	6	22	6	2	2	—
Воропанка	14	38	—	—	5	—
Горшково	14	82	12	—	6	—
Шахово	16	106	2	—	8	—
Говораки	29	148	29	11	12	4
Трилесино	20	85	20	29	6	1
Клин	30	90	5	1	6	—
Староселье	162	757	45	297	43	8
Смальянцы	83	348	2	—	20	1
Городок	45	189	—	—	14	1
Гвалтовник	19	120	—	—	12	1
Дымово	20	95	20	2	9	1
Лидино	22	135	22	8	9	—
Хатьково	56	300	56	14	45	—
Б. Центр	54	245	—	3	30	—
Б. Кастрычник	27	131	—	—	10	—
Б. Ворошилово	35	171	—	—	7	—
Б. Заря	23	140	—	—	12	—
Заборье	41	170	1	—	16	1
Березовка	22	104	—	—	13	3
Рогожанка	12	38	12	1	4	2
Зорька	9	44	9	5	5	—

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, л. 120.

Магіла Сядлецкага Фёдара Міхайлавіча. Вёска Старасселле, на могілках. У 1957 г. на магіле пастаўлены бюст Ф. М. Сядлецкага.

Брацкая магіла партызан. За 2,4 кіламетра ад вёскі Шчацінка, каля лесу. Пахаваны 14 партызан 60-га асобнага партызанскага атрада імя Ф. М. Сядлецкага, якія загінулі ў баі супраць акупантаў у сакавіку 1944 г. На магіле пастаўлены абеліск у 1983 г.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Гаваракі, на могілках. Пахаваны 35 воінаў 252-га стралковага палка 70-й стралковай дывізіі 33-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ў чэрвені 1944 г. На магіле пастаўлены абеліск у 1968 г.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. На заходняй ускраіне вёскі Гаршкова. Пахаваны 36 воінаў 69-га стралковага палка 70-й стралковай дывізіі 33-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі пры вызваленні вёскі ад акупантаў у чэрвені 1944 г. Сярод пахаваных — Герой Савецкага Саюза Аляксандр Васільевіч Бажанаў. У 1968 г. на магіле ўстаноўлены абеліск.

Магіла савецкіх ваеннапалонных і мірных жыхароў. За 0,8 кіламетра на поўдзень ад вёскі Гвалтоўнік. Пахаваны больш за 80 ваеннапалонных і мірных жыхароў, якіх нямецка-фашысцкія захопнікі расстралялі ў 1942 г. На магіле пастаўлены абеліск у 1957 г.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. За 0,2 кіламетра на ўсход ад вёскі Чырчына. Пахаваны 197 воінаў 68-га і 252-га стралковых палкоў 70-й стралковай дывізіі і 1154-га стралковага палка 344-й стралковай дывізіі 33-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў баях за вызваленне вёскі ад захопнікаў у чэрвені 1944 г. На магіле ў 1957 г. пастаўлена стэла і пліта з прозвішчамі загінуўшых.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. У цэнтры вёскі Старасселле. Пахаваны 110 воінаў. Сярод іх — воіны 70-й стралковай дывізіі 33-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў баях за вызваленне вёскі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у чэрвені 1944 г. На магіле ў 1957 г. пастаўлены абеліск.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Лотва, у скверы. Пахаваны 16 воінаў. Сярод іх воіны 4-й стралковай дывізіі 49-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у чэрвені 1944 г. Абеліск на магіле пастаўлены ў 1957 г.

Магіла ахвяр фашызму. За 0,5 кіламетра на захад ад вёскі Клін, у лесе. Пахавана 200 мірных жыхароў яўрэйскай нацыянальнасці, расстраляных нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў 1942 г. На магіле ў 1957 г. установлены абеліск.

Магіла Валянціны Сідляровай. За 1,5 кіламетра на ўсход ад вёскі Уланава. Партызанка-разведчыца, загінула ў баі ў верасні 1942 г. На магіле пастаўлены абеліск у 1969 г.

ТОЛКАЧЕВСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
1	2	3	4	5	6	7
Толкачи	92	375	—	3	68	1
Дубровка	90	361	4	4	47	1
Борисковичи	37	185	—	1	33	—
Ляховка	28	137	1	—	5	—
Говяды	83	343	1	4	42	1
Скубиловка	22	68	—	—	14	—
Перекоп	21	84	—	—	8	—
Сметаничи	121	605	75	78	19	1
Б. Лозицы	111	553	1	9	48	3
М. Лозицы	110	595	7	1	39	2
Мерч	120	480	5	—	21	2
Затишье	64	256	2	2	25	—

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, л. 126.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Таўкачы, каля будынка выканкома сельсавета. Пахаваны 19 воінаў 44-га і 455-га стралковых палкоў 42-й стралковай дывізіі 49-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў час вызвалення раёна ў чэрвені 1944 г. На магіле ў 1957 г. пастаўлены абеліск.

Магіла ахвяр фашызму. Вёска Заціша, на могілках. Пахаваны А. А. і Н. А. Сякацкія, якіх нямецкія захопнікі расстралялі за сувязь з партызанамі ў 1943 г. На магіле ў 1957 г. пастаўлены абеліск.

Магіла ахвяр фашызму. На заходняй ускраіне вёскі Смятанічы. Пахаваны 74 жыхары вёскі, якіх нямецка-фашысцкія захопнікі 3.08.1942 г. загналі ў хлеў і спалілі. Сярод пахаваных старыя, жанчыны, дзеці. На магіле ў 1967 г. пастаўлены абеліск.

Магіла Жыгоцкага Уладзіміра Сцяпанавіча. У вёсцы Мерч, на могілках. Партызан 10-га асобнага атрада Шклоўскай ваенна-аператыўнай групы загінуў у баі 13.06.1944 г. На магіле ў 1975 г. пастаўлены крыж.

Магіла ахвяр фашызму. Вёска Мерч, на могілках. Пахаваны 3 мірныя жыхары, якіх нямецка-фашысцкія захопнікі расстралялі за сувязь з партызанамі. У 1975 г. на магіле пастаўлены крыж.

Магіла Куліковай Веры Дамітрыеўны. Вёска Гавады, на могілках. Падпольшчыца, закатавана нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў верасні 1943 г. На магіле ў 1957 г. пастаўлены помнік.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Заціша, на могілках. Пахаваны 3 воіны, якія загінулі ў баі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у 1941 г. На магіле ў 1975 г. устаноўлены абеліск.

Магілы савецкіх воінаў. Вёска Гавады, у асобных магілах пахаваны 5 воінаў, якія загінулі ў час абароны Шклова ў 1941 г. На 4 магілах пастаўлены крыжы, на адной у 1975 г. — абеліск.

Магіла ахвяр фашызму. Вёска Вялікія Лазіцы, на могілках. Пахаваны 8 мірных жыхароў, якіх нямецка-фашысцкія захопнікі атруцілі газам. На магіле ў 1975 г. пастаўлены абеліск.

Магіла ахвяр фашызму. За 1 кіламетр ад вёскі Заціша. Пахаваны 3 мірныя жыхары, якіх нямецка-фашысцкія захопнікі расстралялі за сувязь з партызанамі. На магіле ў 1975 г. устаноўлены абеліск.

Магілы ахвяр фашызму. Вёска Гавады, на могілках. У асобных магілах пахаваны 5 мірных жыхароў, якіх нямецка-фашысцкія захопнікі знішчылі ў час Вялікай Айчыннай вайны. На магілах пастаўлены крыжы.

Магіла партызан. Вёска Заціша, на могілках. Пахаваны 2 партызаны, якія загінулі ў баі супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў у 1943 г. На магіле ў 1975 г. пастаўлены абеліск.

Магіла Крымцава Мікалая Іванавіча. За 1,5 кіламетра ад вёскі Вялікія Лазіцы, каля лесу. Камандзір партызанскага атрада № 10 брыгады «Чэкіст» загінуў ў час Вялікай Айчыннай вайны. На магіле ў 1991 г. пастаўлена стэла.

Магіла Руцькова Міхаіла Мікалаевіча. Вёска Таўкачы, на могілках. Партызан, загінуў у час Вялікай Айчыннай вайны. На магіле ў 1975 г. пастаўлены крыж.

Магілы савецкіх воінаў. Вёска Мерч, у чатырох магілах пахаваны савецкія воіны, якія памерлі ў шпіталі ад ран у 1944 г. На кожнай магіле ў 1944 г. пастаўлена стэла.

Магіла савецкага воіна (імя невядома). Вёска Заціша, на могілках. Загінуў у час вызвалення раёна ў чэрвені 1944 г. На магіле ў 1975 г. пастаўлены абеліск.

ФАЩЕВСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
1	2	3	4	5	6	7
Фащевка	180	600	3	—	47	1
Дубравка	135	350	13	—	50	—
Саськовка	92	320	11	—	38	—
Ст. Чемоданы	150	410	22	6*	84	—
Черепы	100	390	5	—	63	5
Потапово	95	320	15	—	39	—
Ничипоровичи	80	250	—	—	37	—

* Сожжены за помощь партизанам: Шайников Франц Павлович, Шайникова Бронислава Андреевна, Шайникова Надежда Брониславовна, Шайников Станислав Францевич, Шайников Виктор Францевич, Шайнякова Татьяна Францевна. Там же. Л. 140.

Продолжение

1	2	3	4	5	6	7
Николаевка	60	150	—	—	12	—
Светловка	8	50	—	—	1	—
Дубравка-2	40	150	1	—	19	—
Завароты	55	170	—	—	20	—

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, л. 128.

Брацкая магіла савецкіх воінаў. Вёска Дубраўка-1, на могілках. Пахаваны 5 воінаў 556-га стралковага палка 153-й стралковай дывізіі 49-й арміі 2-га Беларускага фронта, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ў чэрвені 1944 г. На магіле ў 1958 г. пастаўлены абеліск.

Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан. Вёска Саськаўка, на могілках. Пахаваны 10 воінаў 557-га стралковага палка 153-й стралковай дывізіі 49-й арміі 2-га Беларускага фронта і 1 партызан, якія загінулі ў час вызвалення вёскі ў чэрвені 1944 г. На магіле ў 1962 г. пастаўлены абеліск.

Магіла савецкіх ваеннапалонных і мірных жыхароў. Вёска Старыя Чамаданы, у сквера. Пахавана больш за 400 чалавек, якіх нямецка-фашысцкія захопнікі спалілі ў хляве ці расстралялі 15.07.1941 г. На магіле ў 1967 г. установлены абеліск.

Помнік землякам. Вёска Фашчаўка, у парку. На ўшанаванне памяці 422 землякоў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Пастаўлены ў 1958 г. абеліск і 2 пліты з імёнамі загінуўшых.

Помнік савецкім воінам. Вёска Дубраўка. На ўшанаванне памяці больш за 200 воінаў, якія загінулі ў баях каля вёскі ў ліпені 1941 г. Абеліск пастаўлены ў 1983 г.

ЧЕРНОРУЧСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

Название деревень	Имелось накануне войны		Уничтожено		Погибло на фронтах	Погибло в партизанах и подполье
	дворов	населения	дворов	населения		
1	2	3	4	5	6	7
Черноручье	52	253	9	4	26	2
Красная Горка	20	120	1	—	11	—
Полыковичи	35	145	2	3	24	—
Рубеж	19	74	19	5	4	—
Рамшино	67	269	22	8	23	3
Рагозно	64	242	50	4	28	1
Бабчино	30	136	—	1	10	—
Климовичи	99	456	—	—	50	1
Тудорово	123	552	1	1	48	—
Корбатовка	46	264	3	1	23	3
Вабичи	40	192	—	3	24	—
Ступляны	67	338	—	2	27	—
Лихачи	8	45	—	—	4	—

НАРБ, ф. 4683, воп. 3, спр. 770, л. 145.

Брацкая магіла савецкіх воінаў і партызан. Вёска Палыкавічы. Пахаваны 102 воіны і 8 партызан, якія загінулі ў баях за вызваленне раёна ў 1944 г. Сярод пахаваных — Герой Савецкага Саюза Пётр Маркавіч Зюлькоў. На магіле ў 1958 г. пастаўлены абеліск.

Помнік землякам. Вёска Клімавічы, каля будынка Дома культуры. На ўшанаванне памяці 195 землякоў, якія загінулі ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Абеліск пастаўлены ў 1958 г.

Помнік землякам. Вёска Тударава, каля будынка праўлення калгаса. На ўшанаванне памяці 138 землякоў, якія загінулі на франтах Вялікай Айчыннай вайны. Абеліск пастаўлены ў 1967 г.

Падрыхтавалі *Г. Напрэеў, Л. Анціпенка*

Родныя вы нашы!
У смутку вялікім схіліўшы галовы,
стаім перад Вамі.
Вы не скарыліся лютым забойцам
у чорныя дні фашысцкай навалы.
Вы смерць прынялі,
ды полымя сэрцаў Вашай любові
да Савецкай Радзімы
навек незгасальна.
Памяць пра Вас у нас назаўсёды,
як неўміручая наша зямля
і як вечна яркае сонца над ёю!

Воіны Чырвонай Арміі, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны пры абароне і вызваленні раёна і пахаваныя на яго тэрыторы

АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

ДЕРЕВНЯ КОПЫСЬ

АЛЕКСЕЕВ Антон Иванович, р. в 1904, Смоленская обл., Лазиновский р-н, к-н, пропал без вести 10.07.41.

АЛЕКСЕЕВ Дмитрий Николаевич, р. в 1913, Тульская обл., г. Ефремов, с-т, пропал без вести 10.07.41.

АХРАМЕЕВ Владимир Федорович, р. в Тульской обл., Ефремовский р-н, рядовой, пропал без вести 10.07.41.

БАРТОШИК Николай Дмитриевич, р. в 1915, Слуцкий р-н, д. Городище, мл. л-т, пропал без вести 10.07.41.

БОНДАРЕНКО Михаил Иванович, р. в 1913, Киевская обл., Карсунский р-н, ст. л-т, пропал без вести 10.07.41.

БУЛАНОВ Иван Дмитриевич, р. в 1912, Ростовская обл., мл. л-т, пропал без вести 10.07.41.

ВОЛКОВ Владимир Николаевич, р. в 1921, г. Феодосия, мл. л-т, пропал без вести 10.07.41.

ГАМАЮНОВ Тимофей Павлович, р. в 1913, Ростовская обл., Морозовский р-н, с-на, пропал без вести 10.07.41.

ГОЛДЕЙКОВ Алексей Васильевич, р. в г. Ковалкино, мл. с-т, пропал без вести 10.07.41.

ГРИЦАЕНКО Александр Васильевич, р. в 1914, Киевская обл., Ростовский р-н, л-т, пропал без вести.

ДИДЬКО Николай Владимирович, рядовой, пропал без вести 10.07.41.

ДОНСКОЙ Василий Савельевич, р. в Тульской обл., Валовский р-н, мл. с-т, пропал без вести 10.07.41.

КОНЧЕНКО Александр Тимофеевич, р. в 1905, Могилевская обл., Чаусский р-н, м-р, пропал без вести 10.07.41.

КОРОЛЕВ Николай Иванович, р. в 1906, Волгоградская обл., Даниловский р-н, пропал без вести 10.07.41.

ЛИПЧАНСКИЙ Николай Арсентьевич, р. в 1909, Ростовская обл., Милютинский р-н, пропал без вести 10.07.41.

МАЦКОВ Никифор Трофимович, р. в 1901, Житомирская обл., Яроинский р-н, к-н, погиб 10.07.41.

МЕЛЬНИЧУК Яков Филиппович, р. в Житомирской обл., Черняховский р-н, рядовой, пропал без вести 10.07.41.

НЕЛЮБИН Петр Степанович, р. в 1916, Удмуртия, Белезненский р-н, л-т, пропал без вести 10.07.41.

НЕСЕРИН Иван Иванович, р. в 1921, Волгоградская обл., г. Красная Слобода, л-т, пропал без вести.

НИКОЛАЕВ Сергей Сергеевич, р. в 1909, г. Ленинград, к-н, пропал без вести 10.07.41.

НИКОЛАЕНКО Николай Александрович, р. в 1913, Черниговская обл., Павловский р-н, мл. л-т, пропал без вести 10.07.41.

ОВЧАРЕНКО Александр Филиппович, р. в 1913, Ростовская обл., Владимирский р-н, мл. л-т, пропал без вести 10.07.41.

ОНИЩЕНКО Андрей Маркович, р. в 1908, г. Жлобин, военврач, погиб 10.07.41.

ОСТАПЕНКО Григорий Ильич, р. в 1919, г. Полтава, мл. л-т, пропал без вести 10.07.41.

ПЕНЬКОВСКИЙ Петр Григорьевич, р. в 1913, Николаевская обл., Владимирский р-н, ст. л-т, пропал без вести 10.07.41.

ПЕТРУСЕВИЧ Дмитрий Ефимович, р. в 1917, Полесская обл., Камаринский р-н, мл. л-т, пропал без вести 10.07.41.

ПОПОВ Александр Александрович, р. в 1918, г. Одесса, л-т, пропал без вести 10.07.41.

ПРАТАСОВ Игнат Федорович, р. в 1916, Кировская обл., Черновский р-н, л-т, пропал без вести 10.07.41.

ПУЧНЕВСКИЙ Роман Иванович, р. в 1919, г. Полтава, л-т, пропал без вести 10.07.41.

РОМАШКИН Дмитрий Павлович, р. в 1913, Рязанская обл., Сысоевский р-н, мл. л-т, пропал без вести 10.07.41.

СЕСАРОВ Василий Дмитриевич, р. в 1905, Иваново-Вознесенская обл., л-т, пропал без вести 10.07.41.

СИЗОВ Вениамин Герасимович, р. в 1908, г. Томск, л-т, пропал без вести 10.07.41.

СИЛЮЦКИЙ Дмитрий Захарович, р. в Могилевской обл., Мстиславский р-н, рядовой, пропал без вести 10.07.41.

СЛЮСАРЬ Иван Ефимович, р. в 1913, Сумская обл., Крамыцкий р-н, л-т, пропал без вести 10.07.41.

СТЕПАНОВ Василий Павлович, р. в 1908, Ленинградская обл., к-н, пропал без вести 10.07.41.

ТАКАЕВ Мукар Гайбенович, р. в 1920, л-т, пропал без вести 10.07.41.

ТАРИЕВ Василий Тихонович, р. в 1917, Саратовская обл., Салтыковский р-н, пропал без вести 10.07.41.

УДАСОВ Павел Сергеевич, р. в 1913, Саратовская обл., Кир-Булачанский р-н, мл. л-т, пропал без вести 10.07.41.

УТКИН Павел Иванович, р. в 1916, Смоленская обл, мл. л-т, пропал без вести 10.07.41.

ФРЕЙМАН Григорий Николаевич, р. в г. Москва, мл. с-т, пропал без вести 10.07.41.

ХУЦЕШВИЛИ Ераст Васильевич, р. в г. Тбилиси, рядовой, пропал без вести 10.07.41.

ЧЕПЕЦКИЙ Андрей Степанович, р. в Орловской обл., Жуковский р-н, рядовой, пропал без вести 10.07.41.

ШИНКАРЕНКО Василий Павлович, р. в 1915, Полтавская обл., мл. л-т, пропал без вести 10.07.41.

ШКУРКО Николай Кондратьевич, р. в 1916, Днепропетровская обл., Васильевский р-н, л-т, пропал без вести 10.07.41.

ДЕРЕВНЯ МЕЖНИК

АРАПИН Михаил Михайлович, р. в Новосибирской обл., с-т, погиб 28.06.44.

ВИНОГРАДОВ Николай Васильевич, р. в 1915, Московская обл., Подольский р-н, л-т, погиб 28.06.44.

ВЛАСОВ Захар Никитович, р. в 1897, г. Москва, рядовой, погиб 28.06.44.

ВОРОНКОВ Андрей Федорович, р. в Смоленской обл., ефр., погиб 28.06.44.

ЕВСИКОВ Андрей Иванович, р. в 1924, г. Брянск, рядовой, погиб 28.06.44.

НОВИКОВ Павел Михайлович, р. в Тульской обл., л-т, погиб 28.06.44.

СОЛОВЬЕВ Александр Александрович, р. в Пензенской обл., л-т, погиб 28.06.44.

ТАРКОВ Борис Владимирович, р. в Свердловской обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ХАТЕЕВ Василий Сергеевич, р. в 1912, Тульская обл., л-т, погиб 28.06.44.

ХУДЖАКАДЗЕ Владимир Абросович, р. в Грузии, рядовой, погиб 28.06.44.

ЧИЖОВ Павел Павлович, р. в Смоленской, обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ШИБЕКОВ Павел Павлович, р. в Алтайском крае, Завьяловский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЯКУШЕВ Андрей Демьянович, р. в Смоленской обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ГОРОДЕЦСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

ДЕРЕВНЯ КНЯЖИЦЫ

АЛЕКСЕЕВ Георгий Кузьмич, р. в 1924, Оренбургская обл., Дзержавинский р-н, мл. л-т, погиб 28.06.44.

АЛКИШЕВ Шимурал, р. в 1909, г. Каракалпакия, Канрадский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

АРАПОВ Филипп Яковлевич, р. в Тульской обл., ст. с-т, погиб 27.04.44.

АСТАНИН Сергей Дмитриевич, р. в 1908, Алтайский край, Завьяловский р-н, с-т, погиб 30.06.44.

БАТАНОВ Илья Михайлович, р. в 1924, Иркутская обл., Базанский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

БЕРДЕРЕЕВ Семен Роланович, р. в Омской обл., ст. с-т, погиб 28.06.44.

БОЛТАЕВ Усан, р. в 1910, Ургенченская обл., Хазарзыбский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

БУКЕТОВ Иван Яковлевич, р. в 1924, Кировская обл., Кировский р-н, ст. с-т, погиб 28.06.44.

БУСКА Тимофей Яковлевич, р. в 1919, Львовская обл., Ляшковский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ВАСИЛЬЕВ Алексей Григорьевич, р. в 1900, Тверская обл., Кенгалинский р-н, ст. с-т, погиб 28.06.44.

ВЛАСОВ Петр Моисеевич, р. в 1916, Амурская обл., Александровский р-н, с-т, погиб 28.06.44.

ВОБЛИКОВ Павел Федорович, р. в Луганской обл., ст. с-т, погиб 11.07.41.

ВОРОНЦОВ Иван Иванович, р. в 1916, Удмуртия, Шарханский р-н, мл. с-т, погиб 28.06.44.

ГАМЕМОВ Сафар, р. в 1925, Башкирия, Ницкий р-н, мл. с-т, погиб 23.06.43.

ГРИГОРОВИЧ Поль Евгеньевич, р. в 1914, Амурская обл., Благовещенский р-н, мл. л-т, погиб 28.06.44.

ГУРСКИЙ Иван Семенович, р. в Черниговской обл., ст. с-т, погиб 16.10.43.

ГУСЕЛЬНИКОВ Николай Алексеевич, р. в 1914, Алтайский край, Сорочинский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ДАВЫДОВ Павел Алексеевич, р. в 1905, Челябинская обл., Насакванский р-н, л-т, погиб 28.06.44.

ДЕЕВ Василий Семенович, р. в 1925, г. Москва, мл. л-т, погиб 28.06.44.

ДЗЯВГА Владимир Владимирович, р. в 1922, Минская обл., Заславльский р-н, ст. с-т, погиб 28.06.44.

ЕРОХОВ Владимир Денисович, р. в 1916, Гомельская обл., ст. с-т, погиб 28.06.44.

ЕФИМОВ Михаил Дмитриевич, р. в 1908, Воронежская обл., Новохоперский р-н, ст. с-т, погиб 29.06.44.

ИГАМБЕРДЫЕВ Разак, р. в 1914, г. Таркуль, рядовой, погиб 28.06.44.

ИНСАНОВ Галим Камалентанович, р. в Башкирии, рядовой, погиб 8.03.43.

КАЛИНОВСКИЙ Андрей Петрович, р. в 1924, Башкирия, Иглинский р-н, мл. с-т, погиб 18.06.44.

КАРИМОВ Хасан, р. в 1918, г. Богуруслан, рядовой, погиб 28.06.44.

КАЧУРИН Андрей Федорович, р. в 1901, Саратовская обл., ст. с-т, погиб 27.06.44.

КОЗАК Владимир Иванович, р. в Иркутской обл., рядовой, погиб 28.04.44.

КОЗИНЦЕВ Иван Архипович, р. в 1909, Полесская обл., Ельский р-н, ст. л-т, погиб 28.06.44.

КОННОВ Александр Семенович, р. в 1920, г. Москва, мл. л-т, погиб 28.06.44.

КРАСНОПОЛЬСКИЙ Михаил Степанович, р. в 1915, Пензенская обл., Головинчанский р-н, л-т, погиб 30.06.44.

КРУГЛОВ Сергей Михайлович, р. в г. Кострома, к-н, погиб 28.06.44.

ЛОГИНОВ Николай Петрович, р. в 1920, Ленинградская обл., Дергильский р-н, с-т, погиб 28.06.44.

ЛОЗИН Алексей Александрович, р. в 1916, Московская обл., Раминский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЛОКТИОНОВ Сергей Павлович, р. в 1917, Курская обл., Ивановский р-н, ст. л-т, погиб 28.06.44.

ЛОПАРЕВИЧ Сергей Петрович, р. в Московской обл., Можайский р-н, ст. л-т, погиб 28.06.44.

МАЛЬЦЕВ Аркадий Алексеевич, р. в Удмуртии, мл. с-т, погиб 11.07.41.

МАЛЫШОК Иван Григорьевич, р. в 1914, Сумская обл., Шастовский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

МЕРЕНКОВ Павел Филиппович, р. в 1925, Могилевская обл., Мстиславльский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

МИРОШНИЧЕНКО Федор Степанович, р. в 1912, Полтавская обл., Чернобиевский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

МИХНЕВ Иван Федорович, р. в 1922, Курская обл., Скароднянский р-н, с-т, погиб 28.06.44.

МОИСЕНКО Николай Степанович, р. в 1925, Орловская обл. Климовский р-н, мл. с-т, погиб 28.06.44.

НОВОЖИЛОВ Сергей Иванович, р. в 1915, г. Ярославль, рядовой, погиб в июне 1941.

ПАВЛОВ Василий Нестерович, р. в 1921, Алтайский край, мл. с-т, погиб 29.06.44.

ПАНТЕЛЕЕВ Гурий Николаевич, р. в 1925, Вологодская обл., Грозовецкий р-н, мл. с-т, погиб 28.06.44.

ПАРНАЗАРОВ Мира, р. в 1924, Таджикистан, Сухандарская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ПЕНЯЗЬ Александр Георгиевич, р. в 1912, Хабаровский край, г. Свободный, мл. л-т, погиб 28.06.44.

ПЕРМИНОВ Иван Николаевич, р. в Кировской обл., с-т, погиб 6.07.44.

РАЗДОБАРЕВ Петр Петрович, р. в 1915, Орловская обл., рядовой, умер от ран 4.12.43.

РАСУЛОВ Хамиджан, р. в 1907, Андижанская обл., Ленинский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

РЕТИНСКИЙ Виктор Николаевич, р. в 1924, г. Москва, мл. с-т, погиб 28.06.44.

САРДИН Александр Федорович, р. в 1925, Оренбургская обл., Северо-Кармалинский р-н, мл. с-т, погиб 28.06.44.

СВЕТОЧЕВ Михаил Андреевич, р. в 1914, Воронежская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

СЕДЕЛЬНИКОВА Татьяна Михайловна, р. в 1918, г. Красноярск, рядовая, погибла 28.06.44.

СЕДОВ Андрей Алексеевич, р. в 1920, Московская обл., Клинский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

СМЕКАЛИН Павел Васильевич, р. в 1902, Мордовия, Ковыльнинский р-н, ст. с-т, погиб 30.06.44.

СТЕЩЕНКО Иван Афанасьевич, р. в 1912, Запорожская обл., Красноармейский р-н, ст. с-т, погиб 28.06.44.

СУЕТИН Анатолий Михайлович, р. в 1917, Челябинская обл., ст. с-т, погиб 11.07.41.

ТАЙЛЕХОВ Тулясен, р. в 1922, г. Каракалпакия, Тюминский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ТЕМНИКОВ Петр Степанович, р. в 1916, Алтайский край, г. Барнаул, рядовой, погиб 28.06.44.

ТЛЯУВ Абаз, р. в Кашкар-Дарьинской обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ТОЛСТИКОВ Николай Александрович, р. в 1925, Смоленская обл., Краснянский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ТУРЛАНБАЕВ Назарбек, р. в 1924, рядовой, погиб 28.06.44.

ТЮЛЯЕВ Александр Степанович, р. в 1914, Свердловская обл., Первомайский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ФРОЛОВ Никонор Максимович, р. в 1911, Кировская обл., Полянский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ХАСАНОВ Алиф, р. в г. Баку, рядовой, погиб 28.06.44.

ЧЕРТУШКИН Василий Тимофеевич, р. в 1904, Курская обл., Крупецкий р-н, рядовой, погиб 6.07.44.

ШАТАЛЬМАНОВ Закир Сафонович, р. в 1925, Чигимский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ШЕВЦОВ Андрей Васильевич, р. в 1900, Ставропольский край, Александровский р-н, погиб 28.06.44.

ЩЕРБАКОВ Борис Петрович, рядовой, погиб 27.06.44.

ЮДИН Николай Кириллович, р. в 1899, Омская обл., рядовой, погиб 27.06.44.

ДЕРЕВНЯ СЛОБОДКА

КРИВОВ Иван Захарович, р. в 1926, Краснодарский край, рядовой, погиб 26.06.44.

ПЕТЬКО Сергей Кириллович, р. в 1925, рядовой, погиб 28.06.44.

ГОРОДИЩЕНСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

БУГАЙЧУК Степан Маркович, р. в Киевской обл., с-на, погиб 26.06.41.

ЗУБЕНКО Иван Андреевич, р. в 1920, Ставропольский край, рядовой, погиб в июне 1941.

ИВАНОВ Владимир Михайлович, р. в 1923, г. Саратов, рядовой, погиб 25.06.44.

КОРШУНОВ Василий Павлович, р. в 1926, г. Нижний Новгород, ефр., погиб 24.06.44.

КРАСНОВ Алексей Кириллович, р. в г. Ейск, мл. с-т, погиб 23.09.43.

ПРИМАК Аверьян Тихонович, р. в 1922, Ровенская обл., рядовой, погиб 24.06.44.

ТЮРИН Никифор Егорович, р. в 1897, г. Бишкек, рядовой, погиб 23.06.44.

ХАРКЕВИЧ Прохор Михайлович, р. в 1911, Могилевская обл., Мстиславльский р-н, рядовой, погиб 24.06.44.

ЧЕРНОВ Алексей Андреевич, р. в Тамбовской обл., рядовой, погиб 26.06.44.

ЯЗОВАНОВ Василий Романович, р. в Оренбургской обл., рядовой, погиб 24.06.44.

ЗАХОДСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

ДЕРЕВНЯ ПЛЕЩИЦЫ

АЛЕКСАНДРОВ Петр Васильевич, р. в 1905, рядовой, погиб 24.07.44.

АРТЮШИН Владимир Васильевич, р. в 1925, Тамбовская обл., мл. с-т, погиб 26.06.44.

АФОНИН Дмитрий Александрович, р. в 1912, г. Москва, мл. с-т, погиб 28.06.44.

БАЛАГАЗИНОВ Базарбай, р. в Павлодарской обл., рядовой, умер от ран 11.07.44.

БАРАЙДУКИН Леонид Андреевич, р. в г. Москва, мл. л-т, умер от ран 2.07.44.

БЕДЕНЕЕВ Михаил Александрович, р. в г. Соль-Илецк, Оренбургской обл., л-т, погиб 25.06.44.

БУШМИН Александр Иванович, р. в 1906, Челябинская обл., рядовой, погиб 25.06.44.

ГАНЗЮК Арсений Тимофеевич, р. в 1905, Ровенская обл., рядовой, погиб 25.06.44.

ГАВРИЛОВ Николай Прокофьевич, р. в 1910, г. Днепродзержинск, рядовой, погиб 28.06.44.

ГЕРАСИМЕНКО Николай Осипович, р. в Гомельской обл., Буда-Кошелевский р-н, мл. л-т, погиб 27.06.44.

ДАВЛЕТОВ Сальги, р. в 1892, Кулябинская обл., рядовой, погиб 6.07.44.

ДЖУМАНИЯРОВ Атахон, р. в 1924, Татарстан, Ильянский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЗЛОБИН Николай Михайлович, р. в 1925, Оренбургская обл., с-т, погиб 26.06.44.

ИВАНОВ Александр Сергеевич, р. в 1923, Калининская обл., Емельяновский р-н, л-т, погиб 25.06.44.

КАРАТАЕВ Дмитрий Елизарович, р. в 1918, Орловская обл., Красовский р-н, с-т, погиб 27.06.44.

КЛИМОВ Николай Иванович, р. в 1924, Московская обл., г. Серпухов, рядовой, погиб 26.06.44.

КРИВКО Федор Кириллович, р. в Кустанайском р-не, рядовой, погиб 26.06.44.

КУНИН Никонор Иванович, р. в 1897, Нижегородская обл., Ивановский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

КУНИНОВ Мурза, р. в 1897, Хандарьянская обл., Шурганский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ЛУКАЧОВ Сидор Николаевич, р. в 1925, Нижегородская обл., Городецкий р-н, мл. с-т, умер от ран 1.07.44.

ЛЯХОВ Александр Петрович, р. в 1904, Воронежская обл., мл. л-т, погиб 25.06.44.

МАВРИН Александр Николаевич, р. в 1925, Акмалинская обл., Рузаевский р-н, ефр., погиб 28.06.44.

МАЛЬЦЕВ Всеволод Николаевич, р. в 1918, Свердловская обл., Ивдельский р-н, мл. с-т, погиб 25.06.44.

МАРКОВ Филипп Семенович, р. в 1896, Витебская обл., Оршанский р-н, рядовой, умер от ран 1.07.44.

НИКИТЕНКО Илья Герасимович, р. в 1903, Смоленская обл., рядовой, умер от ран 21.11.43.

НОВИКОВ Василий Михайлович, р. в 1924, Чистопольский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

НОСКОВ Петр Николаевич, р. в 1923, Пермская обл., г. Чусовой, ст. л-т, погиб 25.06.44.

ОВСЯННИКОВ Николай Михайлович, р. в 1903, Свердловская обл., Ново-Лялинский р-н, с-т, погиб 5.07.44.

ОРЛОВ Иван Алексеевич, р. в Нижегородской обл., г. Кулебак, рядовой, погиб 24.06.44.

ПОРФИРЬЕВ Георгий Дмитриевич, р. в 1921, г. Черкассы, к-н, погиб 29.06.44.

ПРОКОПЧУК Николай Иванович, р. в 1925, г. Житомир, рядовой, умер от ран 3.07.44.

РОМАШКА Дмитрий Павлович, р. в Черниговской обл., ефр., погиб 26.06.44.

РУСАКОВ Егор Иванович, р. в 1910, Тверская обл., Новосокольнический р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

САТАРОВ Кутаумдион, р. в 1918, Хорезмская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

СТАРКИН Семен Васильевич, р. в Саратовской обл., с-на, погиб 26.06.44.

ТАРАНКЕВИЧ Андрей Павлович, р. в 1901, г. Анапа, рядовой, погиб 26.06.44.

ТИХОНОВ Николай Павлович, р. в 1924, Ярославская обл., Ростовский р-н, л-т, погиб 26.06.44.

ЧАРИН Атабай, р. в 1925, Марийская обл., рядовой, погиб 4.07.44.

ЧЕРНЫШОВ Иван Федорович, р. в 1914, Сумская обл., Лебединский р-н, пропал без вести 26.06.44.

ДЕРЕВНЯ ЛОКУТИ

ЗАХАРОВ Федор Захарович, р. в 1908, Чувашия, Красноармейский р-н, рядовой, погиб 25.06.44.

СЕЙМУРАТОВ Урашш, р. в 1918, г. Каракалпакия, рядовой, погиб 30.06.44.

ТРОСНЕНКО Владимир Федорович, р. в 1915, Сумская обл., Сеневский р-н, рядовой, погиб 25.06.44.

ФЕДОРОВ Иван Филиппович, р. в 1908, Рязанская обл., с-т, погиб 28.06.44.

ФИЛИПКОВА Антонина Матвеевна, р. в 1923, Ярославская обл., рядовая, погибла 26.06.44.

ДЕРЕВНЯ ЕВДОКИМОВИЧИ

КУЛАГИН Матвей Алексеевич, р. в 1894, Рязанская обл., рядовой, умер от ран 9.07.44.

КУНГУРЦЕВ Дмитрий Федорович, р. в 1922, г. Ленинск-Кузнецкий, умер от ран 15.07.44.

НАГОВИЦЫН Василий Фадеевич, р. в 1898, Свердловская обл., рядовой, погиб 24.06.44.

ПУЗАНОВ Иван Федорович, р. в Мордовии, рядовой, умер от ран 11.07.44.

САПОЖКОВ Александр Михайлович, р. в Тверской обл., рядовой, умер от ран 1.07.44.

СОВЕНКО Михаил Наумович, р. в Орловской обл., рядовой, погиб 27.06.44.

ФЕДОРОВ Михаил Петрович, р. в Тверской обл., рядовой, погиб 26.06.44.

ЯМЦОВ Петр Романович, р. в 1921, Ростовская обл., рядовой, умер от ран 8.07.44.

КАМЕННО-ЛАВСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

ДЕРЕВНЯ ДОБРЕЙКА

АЛИХАНОВ Иса, р. в 1907, Дагестан, рядовой, погиб 26.06.44.

БИКОЖАЕВ Турам, р. в 1896, Киргизстан, Бурунзанская обл., ст. с-т, погиб 27.06.44.

БУЯНОВ Иван Ануфриевич, р. в 1922, Витебская обл., Суражский р-н, ст. с-т, погиб 27.06.44.

БЫСТРОВ Петр Григорьевич, р. в 1927, Тверская обл., Пеновский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ВЯСЬКИН Сергей Семенович, р. в 1924, Смоленская обл., Руднянский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ГОРЮНОВ Иван Митрофанович, р. в 1906, Орловская обл., Новозыбковский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ДАРНОВ Клавдий Семенович, р. в 1922, Кировская обл., Нагорский р-н, с-т, погиб 27.06.44.

ДЕНИСОВ Алексей Иванович, р. в 1926, Ивановская обл., Курловский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ДОРОГОЙ Андрей Иванович, р. в 1913, Харьковская обл., Зачепиловский р-н, ст. с-т, погиб 26.06.44.

ДРЯБЛОВ Геннадий Константинович, р. в 1925, Архангельская обл., г. Няндом, рядовой, погиб 26.06.44.

ЕЛАГИН Андрей Иванович, р. в 1897, Тульская обл., Турусский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

ЗАВЬЯЛОВ Александр Афанасьевич, р. в 1915, Башкирия, Карабельский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ИБРАШЕВ Ахат, р. в 1903, Саратовская обл., Терновский р-н, мл. с-т, погиб 27.06.44.

КАЗАКЕВИЧ Владимир Иванович, р. в 1925, г. Славянск, рядовой, погиб 27.06.44.

КАРИМОВ Мамадан, р. в 1925, Наманганская обл., Касанский р-н, рядовой, погиб 24.06.44.

КАСИМОВ Заит, р. в 1924, г. Ташкент, рядовой, погиб 26.06.44.

КОНЕНОК Владимир Сергеевич, р. в 1923, Смоленская обл., Руднянский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

КОПАНОВ Исак Аронович, р. в 1921, Оренбургская обл., г. Бугуруслан, к-н, погиб 26.06.44.

КРИВОШЕЕВ Павел Федорович, р. в 1925, Смоленская обл., Дорогобужский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ЛАНИН Василий Семенович, р. в 1925, Курская обл., Карачаевский р-н, ефр., погиб 26.06.44.

МАКАРКИН Владимир Алексеевич, р. в 1924, Омская обл., Кагановичский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

МАМАНАЗИРОВ Сабир, р. в 1925, Ферганская обл., Горский р-н, мл. с-т, погиб 26.06.44.

МОРОЗОВ Константин Сергеевич, р. в 1916, Смоленская обл., Починковский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

НАЗАРОВ Юсуп, р. в 1906, Узбекистан, Ургутский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ПЕЛЕВИН Михаил Григорьевич, р. в 1920, г. Свердловск, рядовой, погиб 27.06.44.

ПЛЕСКАЧЕВ Анатолий Лазаревич, р. в 1925, Могилевская обл., Круглянский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ПОРЯДКОВ Виктор Иванович, р. в 1926, Ивановская обл., Пучежский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ПУШКАРЕНКО Андрей Афанасьевич, р. в 1911, Полтавская обл., Покрово-Богочанский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

РЕЗАКОВ Борис Станиславович, р. в 1908, г. Тбилиси, с-т, погиб 27.06.44.

СМЕРНИТСКИЙ Анатолий Николаевич, р. в 1911, Ивановская обл., Серединский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ТАЛУБЕЕВ Николай Яковлевич, р. в 1913, г. Курск, с-на, погиб 27.06.44.

ФОМИЧУК Николай Федорович, р. в 1919, Артемовский р-н, рядовой, погиб 24.06.44.

ХАБИБУЛИН Хамза, р. в 1925, Башкирия, Гафуринский р-н, мл. с-т, погиб 27.06.44.

ХОМЕНКО Петр Денисович, р. в 1907, Полтавская обл., Ковалевский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ЧЕРНЕНКО Иван Иванович, р. в 1900, Архангельская обл., рядовой, погиб 24.06.44.

ЧЕРНЫХ Илья Акимович, р. в 1924, Орловская обл., Клецкий р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ШАДАМАНОВ Умарзан, р. в 1914, Наманганская обл., Янчикурганский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ШЕСТАКОВ Владимир Матвеевич, р. в 1925, г. Архангельск, мл. с-т, погиб 27.06.44.

ДЕРЕВНЯ КАМЕННЫЕ ЛАВЫ

АВЕРШИН Григорий Митрофанович, р. в 1908, Ростовская обл., Анастасьевский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

АРУТЮНОВ Саркиз, р. в 1912, г. Тбилиси, рядовой, погиб 27.06.44.

АРХАРОВ Николай Александрович, р. в 1918, Московская обл., Люберецкий р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

БАЗАРОВ Михаил Филиппович, р. в 1911, Ленинградская обл., Подорский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

БЕЛИКОВ Николай Николаевич, р. в 1925, г. Москва, мл. с-т, погиб 28.06.44.

БЕЛЯКОВ Андрей Иванович, р. в 1918, Орловская обл., Должанский р-н, к-н, погиб 27.06.44.

ГОЛОВАТЬ Алексей Евтеевич, р. в 1907, Сумская обл., Ямпольский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЕГОРОВ Тимофей Афанасьевич, р. в 1899, Алтайский край, Сарненский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЕГОРЧАТОВ Михаил Степанович, р. в 1911, Ивановская обл., Тейковский р-н, погиб.

ЗИЯДОВ Мушшин, р. в 1905, Узбекистан, мл. с-т, погиб 27.06.44.

ЗЯДЛЫЙ Мамин, р. в 1925, мл. с-т, погиб 27.06.44.

МОЗГОВОЙ Николай Васильевич, р. в 1912, г. Семипалатинск, погиб 23.06.44.

НОВОЖИЛОВ Протолион Михайлович, р. в 1909, Вологодская обл., Усть-Кубинский р-н, ст. с-т, погиб 24.06.44.

САРЛАЕВ Абдулахан Ганеевич, р. в 1925, Московская обл., Касимовский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

СКОПЧЕНКО Иван Васильевич, р. в 1908, Луганская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

СТРОГИН Петр Герасимович, р. в 1926, Ивановская обл., Курловский р-н, ефр., погиб 28.06.44.

ЧАПЛЕВ Иван Петрович, р. в 1925, Московская обл., Можайский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЧУГУНОВ Владимир Иванович, р. в 1926, Татария, Такамышский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЧУКРОВ Евсей Осипович, р. в 1917, погиб 27.06.44.

ЯКУБОВ Гариф Шакурович, р. в 1925, Оренбургская обл., г. Медногорск, рядовой, погиб 27.06.44.

ДЕРЕВНЯ ВЫСОКОЕ

АСТАХОВ Алексей Егорович, р. в 1925, Тамбовская обл., Юрловский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

БАБАДЖАНОЙ Рахим, р. в 1923, Харезмская обл., Шватовский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

БАБИР Иван Сергеевич, р. в 1924, Черниговская обл., рядовой, погиб 30.06.44.

БАЙМАХОМЕТОВ Майматбай, р. в 1895, рядовой, погиб 28.06.44.

БЕРДЫЕВ Аманмурат, р. в 1918, Ашхабадская обл., погиб 30.06.44.

БУЛАКОВ Николай Иванович, р. в 1922, Смоленская обл., Гжацкий р-н., с-т, погиб 26.06.44.

ВАСИЛЕНКО Василий Данилович, р. в 1905, Черниговская обл., Куликовский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ВОЗНЕСЕНСКИЙ Сергей Александрович, р. в 1923, г. Свердловск, рядовой, погиб 30.06.44.

ГАВРИЛЕНКО Дмитрий Егорович, р. в 1917, Красноярский край, г. Канск, мл. л-т, погиб 29.06.44.

ГОНЕНКО Василий Степанович, р. в 1910, Полтавская обл., Дробовский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЕРОФЕЕВ Александр Архипович, р. в 1923, Ярославская обл., Кличинский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ЛЕВАКИН Яков Игнатович, р. в 1908, Западно-Казахская обл., Чапаевский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ИЛСОТИН Дмитрий Викторович, р. в 1926, Рязанская обл., Захаровский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

КОЗЫРЕВ Федор Васильевич, р. в 1915, Воронежская обл., Кростанский р-н, л-т, погиб 27.06.44.

ЛЕБЕДЕВ Владимир Владимирович, р. в 1904, Смоленская обл., Духовщинский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ОСИПОВ Иван Степанович, р. в 1919, Горьковская обл., Брастовский р-н, мл. с-т, погиб 26.06.44.

ПИРОГОВ Андрей Алексеевич, р. в 1900, Омская обл., Тевризский р-н, с-т, погиб 29.06.44.

ПЛОТНИКОВ Михаил Григорьевич, р. в 1903, Курганская обл., Чаменский р-н, с-т, погиб 28.06.44.

ПОНОМАРЕВ Никифор Меркулович, р. в 1908, Свердловская обл., г. Камышлов, рядовой, погиб 25.06.44.

ПУТИНЦЕВ Георгий Нефантович, р. в Бурятии, Хоринский р-н, погиб 30.06.44.

САНАКУЛОВ Абданазар, р. в 1910, Наманганская обл., Таре-Курганский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

СВЕРГУН Иван Николаевич, р. в 1924, Сумская обл., Стелянский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

СЕРЕДА Иван Кириллович, р. в 1926, Полтавская обл., Миргородский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ТАЖИГУЛОВ Джанга, р. в 1907, Казахстан, Гурьевская обл., рядовой, погиб 27.06.44.

ТИМОШЕНКО Тимофей Карпович, р. в 1912, Житомирская обл., Малинский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ТРЕГУБ Николай Александрович, р. в 1924, Сталинская обл., Волновахский р-н, с-т, погиб 27.06.44.

ТЫСЛЕНКО Федор Григорьевич, р. в 1925, Сталинская обл., Славянский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

УСОВ Кирилл Семенович, р. в 1908, Челябинская обл., Галынский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ФЕДОРОВ Михаил Гаврилович, р. в 1913, Смоленская обл., Смоленский р-н, погиб 26.06.44.

ФЕДЧЕНКО Петр Иванович, р. в 1925, Смоленская обл., Всходский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЩЕРБАКОВ Иван Иванович, р. в 1906, Гурьевская обл., Бахсайский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ЮСУПОВ Егор, р. в 1925, Тарамская обл., Тарамский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ДЕРЕВНЯ КОМСИНИЧИ

ЖАРИН Филипп Логвинович, р. в 1912, погиб 14.06.43.

СЕМЕНОВ Александр Филиппович, р. в 1923, Тульская обл., Плавский р-н, мл. с-т, погиб 27.06.44.

ЯКОВЛЕВ Семен Петрович, р. в 1911, Читинская обл., Шилтынский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ЕРЕВНЯ СТАРАЯ ВОДВА

БАЗЕГАНОВ Сарикан, р. в 1921, Ашхабадская обл., мл. с-т, погиб 29.06.44.

БЕЛЯЕВА Валентина Васильевна, р. в 1921, Куйбышевская обл., Кашкинский р-н, ст. л-т-фельдшер, погибла 29.06.44.

ГЕЛЬМЕТТАДИНОВ Хайсан, р. в 1906, Татария, Казальгольский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ГОРЕЛКИН Федор Трофимович, р. в 1915, Тамбовская обл., Рассказовский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ЕРГИНОЗАРОВ Бабай, р. в 1895, г. Ашхабад, рядовой, погиб 27.06.44.

КАРПИНСКИЙ Владимир Иосифович, р. в 1925, Узбекистан, рядовой, погиб 27.06.44.

КАСАТИКОВ Александр Васильевич, р. в 1914, Смоленская обл., рядовой, погиб 29.06.44.

КОВАЛЬ Петр Васильевич, р. в 1904, Ровенская обл., рядовой, погиб 26.06.44.

КОРЖАКОВ Николай Сергеевич, р. в 1910, Могилевская обл., Дрибинский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

КУЗНЕЦОВ Николай Иванович, р. в 1923, г. Москва, рядовой, погиб 28.06.44.

ПАХОМОВ Иван Дмитриевич, р. в 1920, Амурская обл., рядовой, погиб 27.06.44.

ПАНОМАРЕВ Василий Иванович, р. в 1925, Московская обл., мл. с-т, погиб 27.06.44.

САДЫКОВ Хузай, р. в 1913, Башкирия, рядовой, погиб 26.06.44.

СМОЛЯН Григорий Фадеевич, р. в 1905, Запорожская обл., рядовой, погиб 29.06.44.

ТУРВАКОВ Раджон, р. в 1924, Узбекистан, рядовой, погиб 30.06.44.

ТУРДЫЕВ Сатым, р. в 1912, Хорезмская обл., Шабардинский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ТУРКОВ Андрей Николаевич, р. в 1898, Самарская обл., рядовой, погиб 27.06.44.

СЛАВЕНСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

БУЛГАШБАЕВ Кузлай, р. в 1915, Ташаузская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ВАЛУЕВ Николай Игнатович, р. в Орловской обл., рядовой, погиб 25.06.44.

ВИСАРИОНОВ Дмитрий Григорьевич, р. в 1926, Татария, рядовой, погиб 26.06.44.

ГАВРИЛОВ Павел Данилович, р. в 1909, Смоленская обл., д. Заборье, рядовой, погиб 18.09.44.

ГОРДИЕНКО Александр Борисович, р. в 1921, г. Ростов-на-Дону, мл. с-т, погиб 26.06.44.

ЕРШОВ Иван Егорович, р. в 1909, Тамбовская обл., рядовой, погиб 29.06.44.

ЖУРБА Гавриил Кириллович, р. в 1901, Воронежская обл., рядовой, погиб 27.06.44.

ЗАБЯЛИЦКИЙ Андрей Сергеевич, р. в 1925, Алтайский край, рядовой, погиб 25.06.44.

ЗАЙЦЕВ Всеволод Николаевич, р. в 1921, г. Омск, ст. с-т, погиб 27.06.44.

ИВАНОВ Дмитрий Тимофеевич, р. в 1907, Новосибирская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ИСАКОВ Алексей Иванович, р. в 1906, Ставропольский край, рядовой, погиб 28.06.44.

НАЗАРЕНКО Василий Илларионович, р. в 1913, г. Херсон, мл. с-т, погиб 28.06.44.

СИДОРОВ Николай Матвеевич, р. в 1913, Башкирия, Шарайский р-н, с-т, погиб 28.06.44.

СУГОВ Александр Александрович, р. в 1925, Ярославская обл., рядовой, погиб 29.06.44.

СУГУЛЕБАЕВ Б., погиб 28.06.44.

ХВОСТИН Гаврила Иванович, р. в 1922, Красноярский край, Крыловский р-н, мл. л-т, погиб 28.06.44.

ЧЕЛЕМБЕТОВ Сейтекс, р. в 1910, г. Каракалпакия, погиб 1.07.44.

РЫЖКОВИЧСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

БАЙРАНСУЛОВ Хаж Раш, р. в 1925, Башкирия, Байманский р-н, мл. с-т, погиб 27.06.44.

ГАПЕЕВ Иван Гаврилович, р. в Омской обл., ст. л-т, погиб 28.06.44.

ГРОШЕВ Михаил Евстафьевич, р. в Бурятии, с-т, погиб 27.06.44.

КРИВОШЕНОВ Всеволод Александрович, р. в 1905, г. Бешкек, с-на, погиб 30.06.44.

ЛОБАЧЕВ Александр Иванович, р. в г. Тула, ст. с-т, умер от ран 30.06.44.

ЛОПАТКИН Федор Петрович, р. в 1916, Алтайский край, л-т, погиб 27.06.44.

МАЛЮКОВ Николай Алексеевич, р. в 1916, Тамбовская обл., мл. л-т, погиб 27.06.44.

МЕСТАФУТДИНОВ Закет, р. в 1917, Татария, рядовой, погиб 28.06.44.

ПЛЮНДЯН Григорий Рафаилович, р. в 1908, Витебская обл., г. Двинск, рядовой, погиб 28.06.44.

ПРИПУТИН Николай Игнатович, р. в 1923, Воронежская обл., Борисоглебский р-н, л-т, погиб 27.06.44.

САЗОНТОВ Семен Данилович, р. в Новосибирской обл., ст. с-т, умер от ран 30.06.44.

САРАЕВ Матвей Борисович, р. в 1912, Читинская обл., ст. с-т, погиб 28.06.44.

САФРОНОВ Федор Петрович, р. в 1908, Орловская обл., рядовой, погиб 27.06.44.

ТРИПУТИН Николай Игнатович, р. в 1929, г. Минск, л-т, погиб 25.06.44.

УЛАНОВ Михаил Борисович, р. в 1923, г. Киев, ст. с-т, погиб 27.06.44.

УСОВ Виктор Иванович, р. в 1912, Самарская обл., рядовой, погиб в июне 1944.

ХАКИМОВ Мамет, р. в 1910, Туркмения, рядовой, погиб 27.06.44.

ШИГАТОВ Кайли Шигатович, р. в 1914, Татария, погиб в июне 1944.

ШРАЙБМАН Яков Львович, р. в 1914, Каменецкая обл., л-т, погиб 27.06.44.

СТАРОСЕЛЬСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ
ДЕРЕВНЯ ГОВОРАКИ

АБРАМОВ Николай Александрович, р. в 1921, г. Луза-2, Кировская обл., мл. л-т, погиб 29.06.44.

АЙМАНОВ Ченшебай, р. в 1900, Каракалпакия, рядовой, погиб 29.06.44.

АЛИСНАЕВ Базим, р. в 1923, Карагандинская обл., Цельманский р-н, погиб 29.06.44.

АНИСИМОВ Платон Васильевич, р. в 1912, Курганская обл., Макушенский р-н, рядовой, погиб 6.07.44.

БАБАДЖАНОВ Дурды, р. в 1908, Харезмская обл., Ургенский р-н, погиб 29.06.44.

БОЧКОВ Виктор Петрович, р. в 1923, Тамбовская обл., Сосоновский р-н, рядовой, погиб 3.07.44.

БРАТНИКОВ Владимир Емельянович, р. в 1924, Могилевская обл., рядовой, погиб 26.06.44.

ВУЛИМАМЕДОВ Артык, р. в 1914, Туркменская ССР, рядовой, погиб 29.06.44.

ГАЛАБИР Василий Михайлович, р. в 1925, Николаевская обл., Варваринский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ГУБАРЕВ Сергей Сергеевич, р. в 1916, Рязанская обл., м-р, погиб 29.06.44.

ДЖУМАНОВ Сергей, р. в 1920, Туркмения, рядовой, погиб 29.06.44.

ЗАХАРОВ Андрей Никитович, р. в 1923, Воронежская обл., Воробьевский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЗВЕРЕВ Петр Егорович, р. в 1924, Саратовская обл., с-т, погиб 5.07.44.

КАЛЕКОВ Василий Николаевич, р. в 1923, Московская обл., с-т, погиб 6.07.44.

КАЛЕНОВ Абдула, р. в 1922, г. Каракалпакия, Шабасский р-н, рядовой, погиб 6.07.44.

КОРОЛЕВ Александр Иванович, р. в 1899, Могилевская обл., Горецкий р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

КРУЧЕНКОВ Павел Николаевич, р. в 1923, г. Калуга, с-т, погиб 29.06.44.

МАРЖУРХАНОВ, рядовой, погиб 29.06.44.

МЕДВЕДЕВ Павел, р. в 1923, Омская обл., ефр., погиб 29.06.44.

МЕХЖИЕВ Борис Михайлович, р. в 1917, Азербайджан, с-т, погиб 29.06.44.

ПИРОГОВ Маркел Владимирович, р. в 1919, Марийская республика, Куженерский р-н, рядовой, погиб 6.07.44.

ПОЛУГОДКОВ Василий Харитонович, р. в 1896, Могилевская обл., Мстиславский р-н, ст. с-т, погиб 29.06.44.

РАВАЖЕВ Реймберди, р. в 1910, Каракалпакия, Гахтахуперский р-н, рядовой, погиб 6.07.44.

РАЕВ Павел Кононович, р. в 1895, Гомельская обл., Чечерский р-н, рядовой, погиб 6.07.44.

РАМАЗАНОВ Степан Васильевич, р. в 1913, Пензенская обл., Беднодемьянский р-н, рядовой, погиб 3.07.44.

РЗАЕВ Агланян, р. в 1925, Каракалпакия, Карачвакский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

РЗАЕВ Бесимбай, р. в 1910, Каракалпакия, Шабасский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

САЙСКЕЕВ Ушамбай, р. в 1925, Каракалпакия, Тахбыкуцерский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ТАТАРИНЦЕВ Петр Иванович, р. в 1914, Воронежская обл., Хохельский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ТАТЖАЛБАЕВ Акунжан, р. в 1906, Ферганская обл., Мархланский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ТУРСУНОВ Шаркияз, р. в 1919, рядовой, погиб 29.06.44.

УРУСОВ Петр Васильевич, р. в г. Харьков, л-т, погиб 29.06.44.

ФЕДОРОВ Александр Васильевич, р. в 1924, Ленинградская обл., Павловский р-н, мл. с-т, погиб 6.07.44.

ХАСАНОВ Дисалан, р. в 1925, Азербайджан, Акторский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ХУДАЙБЕРНАВ Апанияр, р. в 1908, Каракалпакия, Шинбайский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ЧИЖОВ Иван Иванович, р. в 1905, Смоленская обл., Медынский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ШИРИГАТОВ Абдурахман, р. в 1916, Каракалпакия, Шабасский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ШПАКОВ Николай Михайлович, р. в 1927, Могилевская обл., Мстиславский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ДЕРЕВНЯ ЧИРЧИНО

АТАТЖАНОВ Адамбай, р. в 1915, Ташаузская обл., Андреевский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

БАЗАРОВ Михаил Филиппович, р. в 1911, Новгородская обл., Холинский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

БАЙТЮРИН Гамсул, р. в 1899, Чкаловская обл., Кавандинский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

БАХМЕТЬЕВ Николай Исакович, р. в 1895, Могилевская обл., Мстиславский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

БЛОХИН Василий Афанасьевич, р. в 1923, Могилевская обл., Дрибинский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

БОГОЗЕЙ Василий Захарович, р. в Хмельницкой обл., Валочинский р-н, с-на, погиб 25.06.44.

БОРОДИН Георгий Филиппович, р. в 1909, Курская обл., Михайловский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ВАРГАСОВ Дмитрий Яковлевич, р. в 1908, Ярославская обл., Ореховский р-н, ст. с-т, погиб 30.06.44.

ВАСИН Иван Митрофанович, р. в 1922, Орловская обл., Свердловский р-н, мл. с-т, погиб 30.06.44.

ВОЛОХОВСКИЙ Федор Арсентьевич, р. в 1891, Мстиславский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ВОЛКОВ Дмитрий Яковлевич, р. в 1918, Смо-

ленская обл., Починский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ГОРЮНОВ Сергей Филиппович, р. в 1914, Смоленская обл., рядовой, погиб 30.06.44.

ДИВАК Федор Михайлович, р. в 1901, Орловская обл., Красногорский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ДРОЗДОВ Иван Ефимович, р. в 1902, Сталинградская обл., Владимирский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ДУБИНО Федот Иванович, р. в 1913, Полтавская обл., Козельщинский р-н, с-на, погиб 30.06.44.

ДУБЯГА Иосиф Федорович, р. в 1901, Мстиславский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ДУДЫЕВ Мерет, р. в 1918, Таджикистан, Тахминский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ДУРДАЧОВ Марат, р. в 1914, Туркмения, Ташаубская обл., рядовой, погиб 30.06.44.

ЖАРИН Анисим Климентьевич, р. в 1899, Могилевская обл., Мстиславский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ЖАРИН Васнлий Ильич, р. в г. Актюбинск, рядовой, погиб 30.06.44.

ЗАХАРЕНКО Михаил Иванович, р. в 1923, Хиславицкий р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ЗЫЛЕВ Федор Логинович, р. в 1915, Могилевская обл., Мстиславский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ИВАНОВ Александр Иванович, р. в 1907, Кировская обл., Кекнурский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

КАЗАКОВ Константин Иванович, р. в 1911, Могилевская обл., Мстиславский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

КРУПИН Роман Гульянович, р. в Кировской обл., л-т, погиб 30.06.44.

КУРБАНОВ Базир, р. в 1911, Каракалпакия, Турткальский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ЛАРИОНОВ Иван Ларионович, р. в 1902, Чувашия, Чувильский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

МАКУШОВ Владимир Тимофеевич, р. в 1920, г. Саратов, гв. л-т, погиб 30.06.44.

МУРАДОВ Санд, р. в 1912, Тахаубская обл., Тахтыпенский р-н, погиб 30.06.44.

НИЯЗМАТОВ Суван, р. в 1899, Харезмская обл., Анкайский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

НОСКОВ Ефим Иванович, р. в 1903, Пензенская обл., Безсарайский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ПАРАМОНОВ Сергей Антонович, р. в 1904, Мордовия, рядовой, погиб 30.06.44.

ПЕРЕЛЫГИН Павел Михайлович, р. в 1912, Алтайский край, Устерский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ПУКЕМОВ Дмитрий Степанович, р. в 1907, Кировская обл., Какнарский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

СЕМЕНКОВ Андрей Михайлович, р. в 1899, Могилевская обл., Мстиславский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ТКАЧЕНКО Федос Васильевич, р. в 1913, Сумская обл., рядовой, погиб 30.06.44.

ХАБИГАУРОВ Хатын, р. в 1921, Челябинская обл., Нагайбокский р-н, с-т, погиб 30.06.44.

ХЕЛИН Дмитрий Григорьевич, р. в 1921, Днепропетровская обл., Верхнеднепровский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ХИДИРОВ Гаджнарслан, р. в 1921, Дагестан, Кайтакский р-н, мл. с-т, погиб 30.06.44.

ХРАЛЮГИН Егор Киреевич, р. в 1901, Смоленская обл., Стодолищенский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ХУВАЙДАЕВ Садило, р. в 1904, Самаркандский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ШВЕДЧИКОВ Василий Иванович, р. в 1912, Удмуртия, Можгинский р-н, с-т, погиб 30.06.44.

ЩЕМЕЛЕВ Алексей Лазаревич, р. в 1897, Мстиславский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ЩИТОВ Николай Кузьмич, р. в 1902, Кировская обл., Дарайский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ЮМАНОВ Иван Николаевич, р. в 1901, Чувашия, рядовой, погиб 30.06.44.

ДЕРЕВНЯ СТАРОСЕЛЬЕ

АЛЕКСАНДРОВ Николай Иванович, р. в 1926, Ивановская обл., Никологорский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

БАКАРОВ Петр Степанович, р. в 1925, Ивановская обл., Никологорский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

БОБКОВ Николай Егорович, р. в 1926, Рязанская обл., Воскресенский р-н, рядовой, погиб 2.07.44.

БУДКИН Сергей Дмитриевич, р. в 1926, Горьковская обл., Лысковский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

БУКИН Петр Федорович, р. в 1909, Тамбовская обл., Рудский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ВОРОБЬЕВ Виктор Петрович, р. в 1926, Ивановская обл., Никологорский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

ВОРОБЬЕВ Степан Родионович, р. в 1922, Рязанская обл., Салатчинский р-н, мл. с-т, погиб 27.06.44.

ГЕРАЩЕНКО Николай Николаевич, р. в 1918, Николаевская обл., Н.-Воронцовский р-н, с-т, погиб 27.06.44.

ГРИГОРЬЕВ Николай Тимофеевич, р. в 1926, Горьковская обл., Вознесенский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

ГУЛИМОВ Ганн, р. в Татарии, рядовой, погиб 27.06.44.

ГУСЕВ Степан Михайлович, р. в 1902, Челябинская обл., Нязе-Петровский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

ДАНИЛОВ Леонид Михайлович, р. в 1926, Горьковская обл., Лысковский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

ЕПИФАНОВ Андрей Сергеевич, р. в 1926, Рязанская обл., Тульский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ЗУБАРЕВ Николай Васильевич, р. в 1925, Горьковская обл., Дальнеконстантиновский р-н, мл. с-т, погиб 27.06.44.

ИЛЬЧЕНКО Павел Семенович, р. в 1925, Кировоградская обл., Новоюрьевский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

КАРТАШОВ Иван Устинович, р. в 1922, Курская обл., Уразовский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

КИРПИКОВ Михаил Анатольевич, р. в Кировской обл., л-т, погиб 29.06.44.

КЛИМОВ Николай Петрович, р. в 1925, Ульяновская обл., Самарский р-н, мл. с-т, погиб 28.06.44.

КЛЮЕВ Александр Аркадьевич, р. в 1925, Горьковская обл., мл. с-т, погиб 27.06.44.

КНЯЗЕВ Степан Антонович, р. в 1926, Рязанская обл., Тарекурайский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

КУЗЬМИН Георгий Кузьмич, р. в 1924, Чувашия, Яльгинайский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ЛАТРУКИН Аркадий Алексеевич, р. в 1926, г. Горки, рядовой, погиб 28.06.44.

ЛИХАЧОВ Клавдий Викторович, р. в 1918, Омская обл., Ново-Заимский р-н, с-на, погиб 27.06.44.

МАЗУРИН Афанасий Ильич, р. в 1898, г. Москва, рядовой, погиб 27.06.44.

МАЛОВСКИЙ Егор Тихонович, р. в 1920, погиб 10.06.44.

МАЛЫШЕВ Владимир Михайлович, р. в 1921, Краснодарский край, Аксисовский р-н, с-т, погиб 27.06.44.

МАМЕНКО Алексей Алексеевич, р. в 1922, Днепропетровская обл., Котавский р-н, с-т, погиб 28.06.44.

МАСЛАКОВ Евгений Сергеевич, р. в 1926, Ивановская обл., Никологорский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

МАТВЕЕВ Александр Михайлович, р. в 1926, Горьковская обл., Московский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

МЕРКУРЬЕВ Вениамин Кириллович, р. в Вологодской обл., рядовой, погиб 30.06.44.

МОКШАНОВ Виктор Васильевич, р. в 1926, Горьковская обл., Лысковский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

МУСИЕНКО Петр Иосифович, р. в 1909, Киевская обл., ефр., погиб 27.06.44.

НАСТИН Семен Алексеевич, р. в 1926, Татарстан, Кызыл-Юлдугский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

НИКИТЕНКО Константин Андреевич, р. в 1922, Курская обл., Валокановский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

НИКИТИН Иван Федорович, р. в 1908, Калининская обл., с-на, погиб 26.06.44.

НОВИКОВ Александр Яковлевич, р. в 1926, Калининская обл., рядовой, погиб 26.06.44.

ОБАРИН Кирилл Александрович, р. в 1926, Ленинградская обл. г. Красногвардейск, ефр., погиб 27.06.44.

ОВСЯННИКОВ Михаил Николаевич, р. в 1926, Смоленская обл., Сухиничский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ОГУРЦОВ Иван Дмитриевич, р. в 1924, Курская обл., Саженский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ПЕТРУШЕНКО Леонид Романович, р. в 1921, Днепропетровская обл., зам. политрука, погиб 11.07.44.

ПОЛОЖЕНЦЕВ Иван Иванович, р. в 1914, Краснодарский край, Курганский р-н, мл. с-т, погиб 26.06.44.

ПУЗАНОВ Николай Сергеевич, р. в 1924, Тамбовская обл., Бондарский р-н, рядовой, погиб 25.06.44.

ПЫХАНОВ Яков Яковлевич, р. в 1925, Курская обл., Шебенский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

РУБЛЕВ Сергей Климентьевич, р. в Кировской обл., мл. л-т, погиб 27.06.44.

РУМЯНЦЕВ Алексей Дмитриевич, р. в Якутии, рядовой, погиб 28.06.44.

САМАРИН Николай Иванович, р. в 1926, Нижегородская обл., Хетайский р-н, ефр., погиб 26.06.44.

СЕМЕРОВ Алексей Макарович, р. в 1911, Нижегородская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

СМЕТАНИН Петр Васильевич, р. в 1923, Ульяновская обл., Корсунайский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

СМИРНОВ Михаил Иванович, р. в 1926, Тверская обл., Сандовский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

СОБОЛЕВ Леонид Павлович, р. в 1921, Ярославская обл., Нивехцинский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

СУВОРОВ Вениамин Павлович, р. в 1926, Нижегородская обл., Лысковский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

ТАРАСОВ Владимир Степанович, р. в 1926, Рязанская обл., Касимский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ТАРАСОВ Василий Васильевич, р. в 1926, Смоленская обл., г. Медынь, рядовой, погиб 27.06.44.

ТИЩЕНКО Платон Моисеевич, р. в 1906, Акмалинская обл., Петропавловский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ТЮМЕНЕВ Петр Сергеевич, р. в 1926, Рязанская обл., Новаринский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

УСМАНОВ Якуб Ибрагимович, р. в 1926, Таджикистан, Октябрьский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ФИРСОВ Василий Ильич, р. в 1926, Ивановская обл., Никологорский р-н, ефр., погиб 28.06.44.

ХОЛИН Федор Павлович, р. в 1926, Рязанская обл., Каверинский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ЧЕРКОВ Алексей Николаевич, р. в 1926, Мордовия, Куженерский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ЧИНЕНКОВ Михаил Анисимович, р. в 1925, Нижегородская обл., Павловский р-н, мл. с-т, погиб 27.06.44.

ШАКМАРДАНОВ Шаган, р. в 1905, Татарстан, Чинский р-н, с-на, погиб 27.06.44.

ШАНКИН Владимир Алексеевич, р. в 1926, Ивановская обл., Нижегорский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

ШАТАЛИН Николай Степанович, р. в 1926,

Нижегородская обл., Лысковский р-н, ефр., погиб 27.06.44.

ШАПАКОВ Василий Ефимович, р. в 1926, Ивановская обл., Никологорский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ШИЛОВ Федор Алексеевич, р. в 1926, Нижегородская обл., Семеновский р-н, погиб 27.06.44.

ШТАНЬКОВ Иван Борисович, р. в 1925, Запорожская обл., Большетоктайский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ДЕРЕВНЯ ДУБРОВО

АРТЕМЬЕВ Федор Андреевич, р. в 1920, Нижегородская обл., рядовой, погиб 29.06.44.

БАНОВ Вячеслав Федорович, р. в 1922, Ярославская обл., с-т, погиб 29.06.44.

ЖУРАВЛЕВ Михаил Федорович, р. в 1919, Омская обл., с-т, погиб 29.06.44.

ЗОРИН Семен Федорович, р. в 1908, мл. с-т, погиб 29.06.44.

ЛАЗУНОВ Захар Лаврентьевич, р. в 1899, Курская обл., Краснянский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ХОРОШАВИН Виктор Николаевич, р. в 1922, Горьковская обл., Балахнинский р-н, с-т, погиб 29.06.44.

ЧЕРНОВА Александра Владимировна, р. в 1925, Московская обл., Лафаринский р-н, мл. с-т, погибла 29.06.44.

ДЕРЕВНЯ ТРИЛЕСИНО

АБИКЕЕВ Асманат, р. в Киргизстане, Нарынский р-н, с-т, погиб 29.06.44.

АБРАМОВ Николай Иванович, р. в 1909, Нижегородская обл., Выксунский р-н, погиб 29.06.44.

АЙДАБОР Карнан, р. в 1924, Ташаузская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

АЛИКУЛОВ Равчай, р. в 1912, Самаркандская обл., Норманский р-н, снайпер, погиб 29.06.44.

АМЕТОВ Пураджан, р. в 1925, г. Каракалпакия, рядовой, погиб 26.06.44.

АНАДОВ Петр Алексеевич, р. в Ивановской обл., Нерехатский р-н, л-т, погиб 29.06.44.

АНТОШИН Михаил Николаевич, р. в 1925, Рязанская обл., Шатский р-н, ефр., погиб 29.06.44.

АТАЕВ Хаземрат, р. в 1913, Ташаузская обл., рядовой, погиб 29.06.44.

АТАТЖАНОВ Дисамабай, р. в 1925, г. Каракалпакия, Калининский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

БЕРДИКАБУЛОВ Серкабул, р. в 1914, г. Каракалпакия, рядовой, погиб 29.06.44.

БИЗУНОВ Дмитрий Захарович, р. в 1908, Смоленская обл., Стодолищенский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

БОЙКО Михаил Степанович, р. в 1918, Запорожская обл., Приморский р-н, с-т, погиб 25.06.44.

БОЛДОВСКИЙ Герасим Александрович, р. в 1898, Могилевская обл., Дрибинский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

БОЛЬШАКОВ Иван Федорович, р. в 1916, Саратовская обл., Салоклавский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

БОРОХОВ Михаил Тимофеевич, р. в 1923, Смоленская обл., Хиславический р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

БОРСУКОВ Прохор Фонович, р. в 1909, Смоленская обл., Стодолищенский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ВАРЕНЬКОВ Павел Андреевич, р. в 1919, Курганская обл., Крупецкий р-н, л-т, погиб 29.06.44.

ВОСКОБОЙНИКОВ Иван Васильевич, р. в 1919, г. Орджоникидзе, с-т, погиб 29.06.44.

ГЛАДКОВ Сергей Тихонович, р. в 1917, Ростовская обл., Николаевский р-н, ст. с-т, погиб 29.06.44.

ГОЛОВАШ Сидор Кириллович, р. в 1904, Киевская обл., Вальшанский р-н, рядовой, погиб 23.06.44.

ГОНОХОВ Алексей Васильевич, р. в 1900, Омская обл., Крутанский р-н, рядовой, погиб 23.06.44.

ГОНЧАРОВ Яков Родионович, р. в 1897, Курская обл., Аскольский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ГУБАРЕВ Сергей Сергеевич, р. в 1916, Рязанская обл., г. Сапожек, м-р, погиб 29.06.44.

ДАВЫДОВ Иван Сергеевич, р. в 1920, Воронежская обл., с-на, погиб 29.06.44.

ДЕМЕНКОВ Никита Ефимович, р. в 1901, Могилевская обл., Мстиславский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ДУНЮШКИН Василий Дмитриевич, р. в 1923, Башкирия, Уфимский р-н, рядовой, погиб 20.07.44.

ЖИРЯКОВ Александр Сергеевич, р. в 1911, Московская обл., Браненский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ЗАЯРНЫЙ Иван Прокопович, р. в 1910, Харьковская обл., рядовой, погиб 23.06.44.

ЗЛОДЫРЕВ Валентин Георгиевич, р. в 1925, г. Москва, рядовой, погиб 23.06.44.

ЗУБОВ Федор Григорьевич, р. в 1906, Куйбышевская обл., Глушинский р-н, ст. с-т, погиб 29.06.44.

ИВАНОВ Григорий Осипович, р. в 1912, Калининская обл., мл. л-т, погиб 29.06.44.

КАЛАЧЕВ Михаил Алексеевич, р. в 1923, Орловская обл., мл. л-т, погиб 24.06.44.

КАПУСТИН Ануфрий Васильевич, р. в 1926, Ленинградская обл., Киршанский р-н, мл. л-т, погиб 29.06.44.

КАРАДАШВИЛИ Шалва Георгиевич, р. в 1907, г. Тбилиси, ст. л-т, погиб 29.06.44.

КИЖАРОВ Владимир Абдулович, р. в 1925, Саратовская обл., г. Пугачев, с-т, погиб 29.06.44.

КОВАЛЬЧУК Климентий Иванович, р. в 1903, Ровенская обл., рядовой, погиб 29.06.44.

КОЗАКОВ Виктор Константинович, р. в 1909, г. Москва, л-т, погиб 29.06.44.

КОЗЛОВ Николай Ефимович, р. в 1924, Могилевская обл., Мстиславский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

КОМАЛДИНОВ Сайфулин Хайрудинович, р. в 1917, Башкирия, Милянинсский р-н, л-т, погиб 29.06.44.

КОМЛЕВ Иван Андреевич, р. в 1914, Тамбовская обл., Уваровский р-н, с-т, погиб 29.06.44.

КОНДРАТЕНКО Владимир Емельянович, р. в 1924, Витебская обл., Дубровинский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

КОНЮШКОВ Леонид Егорович, р. в 1926, Молдова, Еласовский р-н, рядовой, погиб 25.06.44.

КОПЫЛОВ Максим Николаевич, р. в 1899, Тамбовская обл., Рассказовский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

КОРОЛЕВ Иван Варламович, р. в 1923, Калининская обл., Великтужский р-н, мл. л-т, погиб 29.06.44.

КОРГИМКИН Николай Михайлович, р. в 1924, Кировская обл., Шурминский р-н, мл. с-т, погиб 29.06.44.

КРЫЛКОВ Афанасий Андреевич, р. в 1922, Волгоградская обл., Бударинский р-н, л-т, погиб 24.06.44.

КРЮКОВ Иван Тимофеевич, р. в 1912, Оренбургская обл., г. Белозерск, с-т, погиб 29.06.44.

ЛИНЕВ Николай Павлович, р. в 1923, Нижегородская обл., Спасский р-н, мл. с-т, погиб 24.06.44.

ЛОГИНОВ Николай Терентьевич, р. в 1916, Воронежская обл., с-т, погиб 29.06.44.

ЛЫЧАГИН Иван Иванович, р. в 1926, Рязанская обл., Воскресенский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

МАГОМЕДОВ Магад, р. в 1923, Дагестан, рядовой, погиб 29.06.44.

МАМАРИНОВ Урум, р. в 1920, Харезмская обл., Хазарский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

МАНСУРОВ Бакирзян, р. в 1914, Киргизстан, Узгинская обл., рядовой, погиб 23.06.44.

МАРТЫНОВ Николай Петрович, р. в 1925, Челябинская обл., рядовой, погиб 23.06.44.

МИНЧЕНКО Адам Игнатович, р. в 1903, Могилевская обл., Мстиславльский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

МОЛОЧНЫЙ Василий Михайлович, р. в 1920, Воронежская обл., г. Острогожск, рядовой, погиб 27.06.44.

НАМСАРАЕВ Дамидаржи, р. в 1925, рядовой, погиб 26.06.44.

НАУМОВ Василий Владимирович, р. в 1924, Алтайский край, Калманский р-н, с-т, погиб 29.06.44.

НЕЧАЕВ Игнат Прокопьевич, р. в 1921, Алтайский край, Истонский р-н, л-т, погиб 29.06.44.

НИКИТИН Сергей Васильевич, р. в 1905, Ивановская обл., Юрьево-Польский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

НИКИФОРОВ Иван Иванович, р. в 1925, Узбекистан, Самаркандская обл., рядовой, погиб 24.06.44.

ОНИЩУК Тимофей Кондратьевич, р. в 1906, Каменск-Подольская обл., к-н, погиб 29.06.44.

ПАВЛОВ Георгий Павлович, р. в 1911, Чувашия, рядовой, погиб 29.06.44.

ПАРФЕНОВ Петр Харитонович, р. в 1909, Смоленская обл., Хиславичский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ПЕДИН Степан Данилович, р. в 1911, Челябинская обл., Ежковский р-н, л-т, погиб 24.06.44.

ПЕНЬКОВ Сергей Васильевич, р. в 1908, г. Байрам-Али, с-т, погиб 24.06.44.

ПЛЕХАНОВ Николай Тимофеевич, р. в 1920, Курганская обл., Мокроусовский р-н, погиб 24.06.44.

ПОЛЕЖАЕВ Михаил Данилович, р. в 1908, Полтавская обл., Кашинский р-н, рядовой, погиб 23.06.44.

САВЧЕНКО Прокоп Прохорович, р. в 1902, Могилевская обл., Кричевский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

САРАНИН Иван Семенович, р. в 1907, Полтавская обл., Зинковский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

САХАНОВ Карп Егорович, р. в 1912, Смоленская обл., Стодолищенский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

СИМОНЕНКО Иван Сергеевич, р. в 1924, Могилевская обл., Мстиславльский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ТИМОФЕЕВ Иван Филиппович, р. в 1902, Смоленская обл., Хиславичский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ТИМОШИН Алексей Фролович, р. в 1924, Орловская обл., Мусненский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ХАЙДУК Эжус, р. в 1920, Ташаузская обл., рядовой, погиб 29.06.44.

ШАЛАЕВ Иван Емельянович, р. в 1924, Смоленская обл., Сухинечский р-н, л-т, погиб 29.06.44.

ШАРАНДА Яков Тимофеевич, р. в 1925, Смоленская обл., Мищевский р-н, рядовой, погиб 25.06.44.

ШАТАЛИН Николай Григорьевич, р. в 1923, Ульяновская обл., л-т, погиб 24.06.44.

ШЕВЧЕНКО Никита Трофимович, р. в 1897, Полтавская обл., рядовой, погиб 24.06.44.

ШОЛЕН Петр Логинович, р. в 1899, Курская обл., Велико-Михайловский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ЩЕКОЧИХИН Степан Акимович, р. в 1915, Тамбовская обл., Глазковский р-н, с-т, погиб 29.06.44.

ЭЛЕБАЕВ Асад, р. в 1918, г. Каракалпакия, Шабасский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ДЕРЕВНЯ ГОРШКОВО

АНДРИЕВСКИЙ Петр Николаевич, р. в 1923, Смоленская обл., Стодолищенский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

АРТЮНОВ Николай Артемович, р. в 1925, г. Баку, ст. с-т, погиб 28.06.44.

АСКАРОВ Мурзам, р. в 1896, Наманганская обл., Тура-Курганский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

АТАЕВ Талай, р. в 1909, Бухарская обл., Иждунский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

БАБКОВ Алексей Матвеевич, р. в 1923, г. Москва, рядовой, погиб 26.06.44.

БАЙСАВАНОВ Ярогай, р. в 1893, Джамбульская обл., Красногорский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

БАМБЕТОВ Сенсамбай, р. в 1905, Павлодарская обл., Куйбышевский р-н, погиб 28.06.44.

БАТАНОВ Александр Васильевич, Герой Советского Союза, погиб.

БЕЙСАМБАЕВ Абил, р. в 1903, Павлодарская обл., Иртышский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

БЕЛОГУРОВ Василий Алексеевич, р. в 1915, Читинская обл., Ален-Заводский р-н, с-т, погиб 26.06.44.

БУРАКОВ Дмитрий Михайлович, р. в 1911, Новосибирская обл., Купянский р-н, с-т, погиб 26.06.44.

ВАСИЛЬЕВ Яков Васильевич, р. в 1921, Могилевская обл., Мстиславльский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ВЕДЕНЕЕВ Григорий Маркович, р. в 1908, Курская обл., Солнцевский р-н, с-на, погиб 26.06.44.

ВОЛКОВ Виктор Иванович, р. в 1925, Свердловская обл., г. Ниж. Салда, с-т, погиб 28.06.44.

ГОРЕЛОВ Иван Иванович, р. в 1904, Тульская обл., Дежгенский р-н, ст. с-т, погиб 28.06.44.

ГРИЩЕНКОВ Серафим Федорович, р. в 1921, Витебская обл., Дубровинский р-н, мл. с-т, погиб 28.06.44.

ДЕМИДОВ Данил Николаевич, р. в 1923, Смоленская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ДЕНИСЕНКО Михаил Филиппович, р. в 1918, Киргизстан, Балахчинский р-н, ст. с-т, погиб 28.06.44.

ЗАЙЦЕВ Алексей Никифорович, р. в 1911, Чувашия, Козловский р-н, с-т, погиб 26.06.44.

ЗУБАРОВСКИЙ Александр Михайлович, р. в 1913, Смоленская обл., Шумячский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

КАЛИЖАНОВ Терентий Капитонович, р. в 1887, Татарстан, Канвинчевский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

КОЗЫРЕВ Владимир Демидович, р. в 1924, Могилевская обл., Мстиславльский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

КОРНИЕНКО Иван Андреевич, р. в 1897, Смоленская обл., Стодолищенский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

КОТОВ Митрофан Михайлович, р. в 1911, Воронежская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

КУРБАНОВ Жуманияз, р. в 1906, Узбекистан, Урчагский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЛАГУНОВ Федор Иванович, р. в 1903, Удмуртия, Сарапульский р-н, мл. с-т, погиб 28.06.44.

ЛАРИОНОВ Николай Ильич, р. в 1904, Иркутская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ЛЕОНОВ Вячеслав Михайлович, р. в 1922, г. Москва, рядовой, погиб 28.06.44.

МЕНДЕЛЕВ Александр Федорович, р. в 1896, Могилевская обл., Мстиславльский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

МОРОЗОВ Василий Иванович, р. в 1924, Воронежская обл., Хворостянский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

НОВИКОВ Григорий Парфенович, р. в 1907, Могилевская обл., Мстиславльский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ОРАЗБАЕВ Авдусамай, р. в 1900, г. Ташкент, рядовой, погиб 28.06.44.

ПАНАРИН Петр Александрович, р. в 1923, Куйбышевская обл., Ижевский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ПЕЛЬМЕЧОВ Иван Прокопьевич, р. в 1924, Коми, Сысальский р-н, мл. с-т, погиб 26.06.44.

ПЛАТОНОВ Иван Максимович, р. в 1897, Смоленская обл., Стодолищенский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ПЯТЧЕНКОВ Федор Филиппович, р. в Смоленской обл., Кардымовский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

РАДКЕВИЧ Николай Федорович, р. в 1924, Могилевская обл., Мстиславльский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

САЛИХОВ Абдулай Аликович, р. в 1915, Новосибирская обл., Горгацкий р-н, мл. с-т, погиб 28.06.44.

САЛОМАТИН Василий Николаевич, р. в 1909, Ставропольский край, Александровский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

САМОДУРОВ Тимофей Иванович, р. в 1893, г. Ярославль, рядовой, погиб 28.06.44.

САМСОНОВ Федор Филиппович, р. в 1905, Андреевский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

СЕЛИФАНОВ Анатолий Петрович, р. в 1897, Нижегородская обл., Кетовский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

СУГДЮКОВ Алексей Филиппович, р. в 1925, г. Ереван, рядовой, погиб 28.06.44.

ТАКТАЕВ Аркадий Иванович, р. в 1912, Кузыцкий р-н, с-т, погиб 27.06.44.

ТУРОВЦЕВ Иван Васильевич, р. в 1902, Смоленская обл., Монастырщенский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ФРОЛЕТ Федор Николаевич, р. в 1924, Алтайский край, Знаменский р-н, погиб 26.06.44.

ХАДУНСКИЙ Ефим Федорович, р. в 1907, Смоленская обл., Хиславичский р-н, с-т, погиб 28.06.44.

ХАМАЗА Михаил Константинович, р. в 1907, Киевская обл., Петровский р-н, с-т, погиб 28.06.44.

ЧЕРНОУССКИЙ Федор Иосифович, р. в 1897, Курская обл., Аскольский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ШАНАБАЕВ Шанакан, р. в 1907, Казахстан, ефр., погиб 28.06.44.

ШАНИН Кадыкен, р. в 1904, Павлодарская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ШОТОВ Магасибет, р. в 1905, Павлодарская обл., Бояноульский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ШУРЫГИН Иван Алексеевич, р. в 1924, Нижегородская обл., Работкинский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ДЕРЕВНЯ СТАРОЕ БРАЩИНО

БАЙТЮРИН Гамсул, р. в 1899, Оренбургская обл., Кавандинский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ВОЛКОВ Дмитрий Яковлевич, р. в 1915, Смоленская обл., Стодолищенский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

КАРПЕНКО Тимофей Лаврентьевич, р. в 1911, с-на, погиб 27.06.44.

КОЛБЕДИНОВ Талбей, р. в 1906, Наманганская обл., рядовой, погиб 27.06.44.

ПАВЛОВ Дмитрий Ильич, р. в 1912, Татарстан, Ахшанский р-н, мл. с-т, погиб 28.06.44.

СТРЕБКОВ Василий Семенович, р. в 1906, Липецкая обл., Елецкий р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ХАЛБАЕВ Кушен, р. в 1917, Ташаузская обл., Кунеургенский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ОРДАЦКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

АЛИСОВ Сергей Никитович, р. в 1922, Воронежская обл., Щучинский р-н, ефр., погиб 26.06.44.

ГАТАМОВ Нарсула, р. в 1922, Дагестан, рядовой, погиб 26.06.44.

МАДРАЙМОВ Шанизар, р. в 1925, Узбекистан, Хозимская обл., рядовой, погиб 27.06.44.

МЕЛЕШЕВ Иван Филиппович, р. в 1914, Запорожская обл., Ореховский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ТОЛКАЧЕВСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

АЛЕКСЕЕВ Василий Ильич, р. в 1924, Татария, Октябрьский р-н, ефр., погиб 30.06.44.

ДИКАН Степан Семенович, р. в 1922, Ровенская обл., рядовой, погиб 30.06.44.

ДОРОГОЙ Андрей Иванович, р. в 1897, Липецкая обл., Липецкий р-н, ст. с-т, погиб 28.06.44.

МАЛОШТАН Иван Терентьевич, р. в Сумской обл., рядовой, погиб 29.06.44.

МАРТЫНЕНКО Петр Иванович, р. в 1918, Киевская обл., Ржищевский р-н, ст. л-т, погиб 29.06.44.

ПИВОВАРОВ Михаил Григорьевич, рядовой, погиб 28.06.44.

УТКИН Тимофей Дмитриевич, р. в 1917, Нижегородская обл., с-т, погиб 26.06.44.

ШИРШОВ Николай Трифонович, р. в 1910, Саратовская обл., ефр., погиб 26.06.44.

ЩЕРБАКОВ Василий Андреевич, р. в 1914, Тверская обл., с-т, погиб 28.06.44.

ЧЕРНОРУЧСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

ДЕРЕВНЯ ПОЛЫКОВИЧИ

АЙДЖИТТОВ Арал, р. в 1912, Омская обл., Ляйкский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

АРТЮШЕНКО Михаил Николаевич, р. в 1910, Полесская обл., Наровлянский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

АРУТЮНОВ Николай Аршакович, р. в г. Баку, ст. с-т, погиб 28.06.44.

АРХИПОВ Александр Павлович, р. в 1923, г. Самара, рядовой, погиб 27.06.44.

БУДИНСКИЙ Анатолий Антонович, р. в 1912, Киевская обл., рядовой, погиб 27.06.44.

БАРАНОВ Николай Михайлович, р. в 1923, Тверская обл., Ржевский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ГЛАДКОВ Сергей Тихонович, р. в 1917, Ростовская обл., Константиновский р-н, погиб 29.06.44.

ГЛЕКОВ Ефим Сафронович, р. в Смоленской обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ГРОМОВ Кузьма Ефимович, ст. л-т, погиб 28.06.44.

ЕЛИСЕЕВ Федор Павлович, р. в Смоленской обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ЗУБОВ Федор Григорьевич, р. в Самарской обл., ст. с-т, погиб 28.06.44.

ЗЮЛЬКОВ Петр Маркович, р. в 1924, г. Бердянск, Герой Советского Союза, л-т, погиб 27.06.44.

ИВАНОВ Николай Никифорович, р. в 1913, Тамбовская обл., Ржансинский р-н, ст. л-т, погиб 28.06.44.

ИСЛАМГАШЕВ Курбангали, р. в 1910, Башкирия, рядовой, погиб 27.06.44.

КАРАНЬКОВ Виктор Илларионович, р. в 1923, Смоленская обл., Касплянский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

КОРШУНОВ Иван Ильич, р. в 1924, Новоильковский р-н, с-т, погиб 27.06.44.

КРИКУН Федор Максимович, р. в 1914, Полтавская обл., рядовой, погиб 27.06.44.

КУЗНЕЦОВ Елисей Павлович, р. в 1900, Читинская обл., Нерченский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

КУРБАНОВ Баита, р. в 1902, Кутамский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

КУРУМБЕКОВ Уразынбет, р. в 1909, рядовой, погиб 29.06.44.

ЛАНИН Георгий Георгиевич, р. в 1910, Читинская обл., г. Керчинск, мл. с-т, погиб 27.06.44.

ЛАУМЕНКО Егор Федорович, р. в 1893, Могилевская обл., Мстиславский р-н, погиб 29.06.44.

ЛЕНЬ Василий Митрофанович, р. в 1914, рядовой, погиб 27.06.44.

ЛЕШЕВ Илья Григорьевич, р. в 1913, Молдова, Шатовский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

ПАЙВИН Михаил Александрович, р. в Курганской обл., Шадринский р-н, ефр., погиб 28.06.44.

ПАРФЕНОВ Петр Харитонович, р. в Смоленской обл., Хиславичский р-н, рядовой, погиб 29.09.44.

ПАШИХИН Иван Степанович, р. в 1915, г. Пермь, с-т, погиб 6.07.44.

ПЕТРОВ Иван Александрович, р. в Ярославской обл., Ростовский р-н, рядовой, умер от ран 6.11.43.

ПРИКОТА Иван Яковлевич, р. в Саратовской обл., Озимский р-н, ст. л-т, погиб 28.06.44.

ПРОНЬКИН Сергей Петрович, р. в 1917, Пензенская обл., Городищенский р-н, погиб 27.06.44.

РАСКУЛЕВ Амурат, р. в 1923, Туркмения, Марийская обл., рядовой, погиб 27.06.44.

РОЕВ Павел Кононович, р. в Гомельской обл., Буда-Кошелевский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

РОМАНОВ Филипп Сергеевич, р. в Курганской обл., Дебятевский р-н, мл. л-т, погиб 26.06.44.

РУДСКИЙ Михаил Константинович, р. в 1912, г. Барановичи, с-т, погиб 26.06.44.

САВИН Юрий Степанович, р. в Тульской обл., Новомосковский р-н, л-т, погиб 9.06.44.

САМСУТИН Анатолий Семенович, р. в 1926, Орловская обл., Севский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

СЕРДЮКОВ Алексей Филиппович, р. в Астраханской обл., Владимирский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

СЕРОВ Александр Арсентьевич, р. в 1921, Ярославская обл., Полковский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ТАТРИН Игнат Степанович, р. в 1911, Воронежская обл., рядовой, умер от ран 12.11.43.

ФАДЕЕВ Николай Григорьевич, р. в 1925, Пензенская обл., Терновский р-н, мл. с-т, погиб 27.06.44.

ФЕДОРОВ Василий Иванович, р. в 1925, Витебская обл., Сиротинский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЧЕРНОВ Александр Владимирович, р. в Московской обл., с-на, погиб 29.06.44.

ШУРЫГИН Иван Алексеевич, р. в Нижегородской обл., Котовский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ЯКУШЕВИЧ Михаил Астафьевич, р. в 1925, Новосибирская обл., Чуломский р-н, с-т, погиб 27.06.44.

ФАЩЕВСКИЙ СЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

АХУНЖАНОВ Сатвалды, р. в 1925, г. Ашхабад, мл. с-т, погиб 26.06.44.

БАЛЬЖАНАЙ Варыкбай, р. в 1916, г. Каракалпакия, Танта-Никольский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

БАУБЕКОВ Али, р. в 1902, Павлодарская обл., Лазовский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

БАЧЕВ Хабичи, р. в 1919, Ленинабатская обл., рядовой, погиб 26.06.44.

БЕБЕЛЕВ Александр Гаврилович, р. в 1925, мл. с-т, погиб 26.06.44.

БЕЛОЧКИН Яков Федорович, р. в 1914, г. Харьков, рядовой, погиб 22.06.44.

БОРИСЮК Николай Дмитриевич, р. в 1925, Житомирская обл., Радомский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

БУРУНЧАЛОВ Хажигалей, р. в Башкирии, мл. с-т, погиб 26.06.44.

БУСЫРЕВ Николай Андреевич, р. в 1904, г. Ярославль, рядовой, погиб 25.06.44.

ВАСИЛЬЕВ Данила Яковлевич, р. в 1907, Оренбургская обл., Миролаховский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ВИСЯЧ Николай Тарасович, р. в Полтавской обл., рядовой, погиб 26.06.44.

ГАНЬКИН Стефан Родионович, р. в 1908, Ростовская обл., Александровский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ГАШНИКОВ Дугал Балясевич, р. в 1926, рядовой, погиб 30.06.44.

ГИЛЕВ Петр Федорович, р. в 1919, Алтайский край, Новищихинский р-н, мл. л-т, погиб 26.06.44.

ГОНЧАР Пантелей Петрович, р. в 1926, Краснодарский край, рядовой, погиб 28.06.44.

ГРИГУНОВ Николай Петрович, р. в 1924, Саратовская обл., Петерский р-н, мл. с-т, погиб 28.06.44.

ДУМЧЕВ Виктор Гаврилович, р. в 1902, ст. с-т, погиб 28.06.44.

ДУСЕНБАЕВ Альчараз, р. в 1909, Серагашенский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

ЕРОФЕЕВ Андрей Аверьянович, р. в 1916, Красноярский край, рядовой, погиб 30.06.44.

ЕФРЕМЕНКО Даниил Филиппович, р. в 1918, Винницкая обл., Краснопольский р-н, ст. л-т, погиб 27.06.44.

ЗАХАРЕНКО Николай Лукич, р. в Смоленской обл., рядовой, погиб 27.06.44.

ЗИНОВЬЕВ Павел Илларионович, р. в 1903, Татария, Апостовский р-н, рядовой, погиб 25.06.44.

ИБРАГИМОВ Халил, р. в 1907, г. Москва, рядовой, погиб 26.06.44.

ИЖБАНОВ Мажыр, р. в 1915, Сухандарская обл., Шурчинский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ИЛЬЮШКИН Василий Семенович, р. в 1915, Ростовская обл., рядовой, погиб 26.06.44.

ИПАТОВ Варлам Амосович, р. в 1905, Волгоградская обл., мл. с-т, погиб 26.06.44.

ИРКИН Иван Дорофеевич, р. в 1908, Ростовская обл., Александровский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ИСАЕВ Исан, р. в 1915, г. Ташкент, погиб 26.06.44.

ИСКАНДЕРОВ Ренмбай, р. в 1919, Узбекистан, г. Никусов, рядовой, погиб 28.06.44.

ИШМАТОВ Абдула, р. в 1925, Узбекистан, Канабленский р-н, погиб 28.06.44.

КАБАНОВ Иван Сергеевич, р. в Смоленской обл., рядовой, погиб 3.07.44.

КАНДРУКОВ Павел Григорьевич, р. в 1925, Орловская обл., Браславский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

КЕСЛЕР Арен Мушарович, р. в 1924, Молдова, Кургуцкий р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

КОЗЛОВСКИЙ Иван Семенович, р. в 1919, Витебская обл., мл. л-т, погиб 28.06.44.

КОЛЕСОВ Василий Ефимович, р. в 1917, г. Новосибирск, рядовой, погиб 26.06.44.

КРАЙНОВ Геннадий Сергеевич, р. в 1923, Ивановская обл., г. Тайково, рядовой, погиб 26.06.44.

КУЛЬДАНИЕВ Абдула, р. в 1904, Ферганская обл. Буйдинский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ЛАВРУХИН Павел, р. в 1924, рядовой, погиб 29.06.44.

ЛАЗАРЕВ Павел Васильевич, р. в 1913, Орловская обл., Ульяновский р-н, с-на, погиб 21.06.44.

МАВЛЯКОВ Клич, р. в 1925, Туркмения, Сотовский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

МАВЛЯНОВ Усман, р. в 1908, Самаркандская обл., Ворошиловский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

МАКАРОВ Леонид Ильич, р. в 1907, Оренбургская обл., Троицкий р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

МАРЧЕНКО Сергей Кириллович, р. в 1925, Житомирская обл., рядовой, погиб 30.06.44.

МАСЛИКОВ Григорий Ефимович, р. в 1912, Новосибирская обл., рядовой, погиб 26.06.44.

МЕДВЕДЕВ Степан Сергеевич, р. в 1924, Тверская обл., с-т, погиб 28.06.44.

МЕЛИКОВ Марат, р. в 1925, Таджикистан, погиб.

МОРОЗОВ Александр Петрович, р. в 1924, Тверская обл., Лапинский р-н, с-т, погиб 28.06.44.

МУЗАФАРОВ Абдуалян, р. в 1910, Оренбургская обл., Осенинский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

МУСИН Каларат, р. в 1922, Узбекистан, с-т, погиб 28.06.44.

МУХИН Михаил Артемович, р. в 1925, Житомирская обл., Малинский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

НАДЖИНОВ Санмутдин, р. в г. Курганшин, рядовой, погиб 28.06.44.

НАЗАРОВ Умар, р. в 1916, г. Каракалпакия, рядовой, погиб 28.06.44.

НИКИТИН Николай Антонович, р. в 1924, Тамбовская обл., Старо-Юрьевский р-н, мл. л-т, погиб 26.06.44.

НИКОЛАЕВ Виктор Иванович, р. в 1921, Ивановская обл., Владимирский р-н, рядовой, погиб 23.06.44.

НИСМАТУЛИН Хабир, р. в 1924, г. Оренбург, рядовой, погиб 26.06.44.

ОРАЗОВ Шаил, р. в 1925, Мансукульская обл., рядовой, погиб 26.06.44.

ПАЦЯН Иван Моисеевич, р. в 1913, Киевская обл., мл. л-т, погиб 27.06.44.

ПИНЧУК Игнат Григорьевич, р. в 1913, Бобруйский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

ПОТАПЕНКО Николай Иванович, р. в 1925, Харьковская обл., Волчанский р-н, мл. л-т, погиб 26.06.44.

РАХМАНОВ Усуфил, р. в 1896, Ташкентская обл., рядовой, погиб 26.06.44.

РЕВЯКОВ Петр Семенович, р. в г. Смоленск, погиб 27.06.44.

РЯБУХИН Павел Александрович, р. в 1902, г. Ленинград, мл. с-т, погиб 26.06.44.

Брацкая магіла савецкіх воінаў, г. Шклоў

САННИКОВ Петр Дмитриевич, р. в 1921, Воронежская обл., Анкинский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

САЛУЯНОВ Николай Иванович, р. в 1898, г. Бузулук, рядовой, погиб 26.06.44.

САТАРОВ Тагай, р. в 1925, Волгоградская обл., Таганский р-н, рядовой, погиб 30.06.44.

СЕНОКОСОВ Станислав Иосифович, р. в 1925, Шкловский р-н, погиб 30.06.43.

СЕРГЕЕВ Матвей Иванович, р. в 1925, рядовой, погиб 27.06.44.

СИМАНОВСКИЙ Александр Михайлович, р. в 1924, Архангельская обл., Камышский р-н, мл. с-т, погиб 20.06.44.

СМАИЛОВ Алтай, р. в 1909, рядовой, погиб 22.06.44.

СОЛОВЬЕВ Петр Тимофеевич, р. в 1913, Воронежская обл., Острогорский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

СОРОКИН Иван Афанасьевич, р. в 1910, Оренбургская обл., г. Орск, рядовой, погиб 26.06.44.

СТАРКОВ Сергей Андреевич, р. в 1912, г. Орск, рядовой, погиб 26.06.44.

СУЧКОВ Павел Васильевич, р. в Нижегородской обл., рядовой, погиб 22.06.44.

ТАРАСОВ Иван Лаврентьевич, р. в 1925, Смоленская обл., Козельский р-н, мл. с-т, погиб 25.06.44.

Каля магілы ў дні 50-годдзя вызвалення Шклова

ТЕТЕРЯ Иван Васильевич, р. в Брянской обл., Клинцовский р-н, рядовой, погиб 9.07.44.

ТОЛСТЫХ Владимир Григорьевич, р. в 1900, Оренбургская обл., рядовой, погиб 28.06.44.

ТРЕТЬЯКОВ Анатолий Михайлович, р. в 1922, Кызыл-Ордынская обл., Аральский р-н, рядовой, погиб 26.06.44.

УЛЕМАСОВ Файзербай, р. в 1917, рядовой, погиб 30.06.44.

УТАБАЕВ Ратиян Утабаевич, р. в 1901, Актюбинская обл., Новороссийский р-н, рядовой, погиб 28.06.44.

ФАМИНОВ Николай Степанович, р. в 1922, Краснодарский край, рядовой, погиб 26.06.44.

ХАНТАБАЕВ Турлон, р. в 1924, Ташкентская обл., с-т, погиб 26.06.44.

ХАНТОВ Расул, р. в 1923, Андижанская обл., погиб 26.06.44.

ХАСАНОВ Набижан, р. в 1911, рядовой, погиб 30.06.44.

ЦВЕТКОВ Виктор Федорович, р. в 1925, Ивановская обл., г. Кинешма, рядовой, погиб 29.06.44.

ЧЕРНОВ Владимир Федорович, р. в 1924, г. Джамбул, с-на, погиб 26.06.44.

ЧУЛКОВ Николай Егорович, р. в 1917, г. Йошкар-Ола, с-т, погиб 26.06.44.

ШАДРИН Иван Петрович, р. в 1925, Башкирия, рядовой, погиб 26.06.44.

ШАРИНОВ Мулаймат, р. в 1917, рядовой, погиб 26.06.44.

ЮЛЗАШЕВ Турсун, р. в 1920, рядовой, погиб 26.06.44.

ЯКОВЛЕВ Алексей Николаевич, р. в 1911, Смоленская обл., Вяземский р-н, ст. л-т, погиб 26.06.44.

ГОРОД ШКЛОВ

АНАНЕЧЕНКОВ Николай Романович, р. в 1924, Смоленская обл., Старольшенский р-н, рядовой, погиб 4.07.44.

АРИПОВ Муртымон, р. в 1904, рядовой, погиб 4.07.44.

БАНДУРА Александр Федорович, р. в 1899, Актюбинская обл., рядовой, погиб 3.07.44.

БАНДУРОВ Михаил Петрович, р. в 1920, Оренбургская обл., Белозерский р-н, ст. с-т, погиб 7.07.44.

БАРАНОВ Николай Федорович, р. в 1903, Ярославская обл., Нагорьевский р-н, рядовой, погиб 4.07.44.

БЕНКЕНОВ Цаар, р. в 1911, Туркменистан, Барам-Алийский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

БОВШ Петр Алексеевич, р. в 1921, Киевская обл., Тарашанский р-н, пропал без вести.

БУРКИН Алексей Александрович, погиб 10.07.41.

ГЛАЗУНОВ Василий Иванович, р. в 1913, г. Москва, пропал без вести 10.07.41.

ГРИЦАНЧУК Павел Антонович, р. в Житомирской обл., Черняховский р-н, пропал без вести 10.07.41.

ЗНАМЕНЦЕВ Андрей Иванович, р. в 1897, Московская обл., Кушкинский р-н, рядовой, погиб 7.07.44.

ИГНАТЕНКО Владимир Данилович, р. в 1917, ст. с-т, погиб 5.07.44.

КАЗАНЦЕВ Александр Порфирьевич, р. в 1893, Краснодарский край, Минусинский р-н, рядовой, погиб 29.06.44.

КАПИТАНОВ Илья Николаевич, р. в 1908, рядовой, погиб 6.07.44.

КОМАНЧУК Аллаберген, р. в г. Каракалпакии, Чабасенский р-н, рядовой, погиб 4.07.44.

КОНОВАЛОВ Илья Иванович, р. в 1915, Тамбовская обл., Улицкий р-н, мл. политрук, погиб 11.07.44.

МАКАРЕНКО Василий Федорович, р. в 1921, Запорожская обл., Знаменский р-н, рядовой, пропал без вести 9.07.41.

МЕЛЬНИК Дмитрий Осипович, р. в 1921, Запорожская обл., рядовой, пропал без вести 9.07.41.

МЕЛЬНИКОВ Ларион Гаврилович, р. в 1906, Могилевская обл., Горецкий р-н, рядовой, погиб 8.07.44.

НАРБЕКОВ Георгий Федорович, р. в 1924, Курская обл., Ястребовский р-н, с-т, погиб 5.07.44.

НЕЖИВОЙ Иван Андреевич, р. в Николаевской обл., Варваровский р-н, рядовой, пропал без вести 10.07.41.

ОСЕНЬКИН Василий Андреевич, р. в 1911, Мордовия, Красно-Свободский р-н, мл. с-т, погиб 27.07.44.

ПАРКАЛОВ Василий Гаврилович, р. в г. Минске, рядовой, пропал без вести 9.07.41.

ПАХОМОВ Николай Ефимович, р. в 1924, Смоленская обл., Монастырщенский р-н, рядовой, погиб 27.06.44.

ПОЛЯН Давид Исаакович, р. в г. Минске, рядовой, пропал без вести 12.07.41.

РУДИЦЕР Нохим Лейбович, р. в г. Минске, рядовой, пропал без вести 12.07.41.

СОЛДАТОВ Григорий Яковлевич, р. в г. Минске, рядовой, пропал без вести 12.07.41.

СТОЛЯРОВ Иван Никитович, р. в 1926, Свердловской обл., г. Азамит, рядовой, погиб 2.07.44.

ФЕДОРОВ Иван Петрович, р. в г. Минске, рядовой, пропал без вести 12.07.41.

ХАТЕЕВ Василий Сергеевич, р. в 1912, г. Минск, рядовой, погиб 11.07.41.

ХМУРО Иван Дмитриевич, р. в 1918, Башкирия, стн. Благовор, рядовой, погиб 2.07.44.

ЧАУС Петр Никитович, р. в Григорьевской обл., Добрянский р-н, пропал без вести 10.07.41.

ЧУМАЧЕНКО Николай Семенович, р. в 1918, Ростовская обл., л-т, пропал без вести 10.07.41.

ЧУМЕНКО Игнат Федорович, р. в 1907, Луганская обл., Свердловский р-н, мл. с-т, погиб 7.07.44.

ШИБА Афанасий Калинович, р. в 1913, г. Киев, пропал без вести 9.07.41.

Воіны-землякі, якія загінулі ці прапалі без вестак на франтах Вялікай Айчыннай вайны ў 1941—1945 гг.

АЛЕКСАНДРЫЙСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

АДАШКІН Яўген Восіпавіч, н. у 1924, в. Манькава, загінуў 18.11.43 у Віцебскай вобл.

АЛАДЗЕЎ Мацвей Фаміч, н. у 1891, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

АЛАДЗЕЎ Мікалай Макаравіч, н. у 1924, в. Слабодка, з вайны не вярнуўся.

АЛАДЗЕЎ Пётр Аўрамавіч, н. у 1909, в. Слабодка, з вайны не вярнуўся.

АЛАДЗЕЎ Міхаіл Паўлавіч, н. у 1905, в. Карзуны, загінуў 15.08.44 у Літве.

АЛАДЗЕЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1913, в. Прасалы, з вайны не вярнуўся.

АЛАДЗЕЎ Яўген Сямёнавіч, н. у 1908, в. Прасалы, з вайны не вярнуўся.

АЛАДЗЕЎ Васіль Гаўрылавіч, н. у 1909, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

АЛАДЗЕЎ Лявонцій Васільевіч, н. у 1924, загінуў у Кенігсбергу.

АЛАДЗЕЎ Фама Мікалаевіч, н. у 1913, в. Вышкава, с-т, памёр ад ран 22.12.43 у Віцебскай вобл.

АЛАДЗЕЎ Максім Гаўрылавіч, н. у 1898, в. Вышкава, загінуў у 1945 у Германіі.

АЛАДЗЕЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1907, в. Падкняжанне, радавы, прапаў без вестак 12.02.45.

АЛАДЗЕЎ Мікалай Дзмітрыевіч, н. у 1922, в. Мяжнік, прапаў без вестак ва Усходняй Прусіі.

АЛАДЗЕЎ Іван Васільевіч, н. у 1918, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛАДЗЕЎ Якаў Ларыёнавіч, н. у 1906, в. Вышкава, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛАДЗЕЎ Кузьма Пракопавіч, н. у 1896, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛАДЗЕЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1915, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛАДЗЕЎ Іван Лаўрэнавіч, н. у 1906, радавы, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

АЛАДЗЕЎ Васіль Самсонавіч, н. у 1921, в. Слабодка, с-т, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

АЛАДЗЕЎ Ягор Іванавіч, н. у 1895, в. Карзуны, радавы, памёр ад ран 24.10.44 ва Усходняй Прусіі.

АЛЕЙНІКАЎ Браніслаў Канстанцінавіч, н. у в. Слабодка, загінуў 21.08.44 у Літве.

АЛЯКСЮК Барыс Восіпавіч, н. у 1922, в. Карзуны, радавы, памёр ад ран 30.01.45.

АНДРЭЕЎ Васіль Яфімавіч, н. у 1905,

Помнік землякам, в. Александрыя

в. Александрыя, падпалкоўнік, загінуў 30.04.44.

АНДРЫЯНАЎ Васіль Пятровіч, н. у в. М. Замошша, ніякіх звестак не захавалася.

АНДРЭЙЧЫКАЎ Дзмітрый Захаравіч, н. у 1915, прапаў без вестак у снежні 1941.

АНДРЭЙЧЫКАЎ Павел Захаравіч, н. у в. Александрыя, загінуў 6.08.44 у Польшчы.

АНІКЕЕЎ Павел Іванавіч, н. у 1910, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АНІКЕЕЎ Пётр Іванавіч, н. у 1918, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АРЛОЎСКІ Канстанцін Іванавіч, н. у в. Багушоўка, загінуў 1.02.45 у Латвіі.

АРЛОЎ Мікалай Сямёнавіч, н. у 1918, в. М. Замошша, з вайны не вярнуўся.

АРЛОЎСКІ Ягор Іванавіч, н. у в. Багушоўка, загінуў 25.02.45 ва Усходняй Прусіі.

АРХІПАЎ Рыгор Фёдаравіч, н. у 1908, в. Падкняжанне, радавы, загінуў 18.02.45.

АРЦЁМАЎ Уладзімір Рыгоравіч, н. у 1909, в. Слабодка, з вайны не вярнуўся.

АРЦЁМАЎ Іван Карпавіч, н. у 1923, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

БАГДАНАЎ Фёдар Міхайлавіч, н. у 1922, л-т, загінуў 1.08.43.

БАЗЫЛЕЎ Пётр Захаравіч, н. у 1907, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАЗЫЛЕЎ Раман Захаравіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

БАЗЫЛЕЎ Іван Захаравіч, н. у 1912, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

БАЙДАКОЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1912, в. Нізоўцы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

БАЙДАКОЎ Пётр Сяргеевіч, н. у 1924, в. Нізоўцы, загінуў у Ленінградзе.

БАЙДАКОЎ Васіль Дзмітрыевіч, н. у в. Нізоўцы, з вайны не вярнуўся.

БАЙДАКОЎ Васіль Герасімавіч, н. у 1914, в. Александрыя, загінуў пад Смаленскам.

БАЙДАКОЎ Уладзімір Міхайлавіч, н. у 1921, в. Нізоўцы, радавы, прапаў без вестак 5.03.42.

БАЙДАКОЎ Пётр Самуйлавіч, н. у в. Александрыя, у Чырвонай Арміі з 1939, прапаў без вестак.

БАЙДАКОЎ Канстанцін Трафімавіч, н. у 1917, в. Нізоўцы, с-т, загінуў 26.09.43.

БАЙДУКОЎ Мікалай Ягоравіч, н. у 1925, радавы, загінуў 9.02.45 ва Усходняй Прусіі.

БАРАЎЦОЎ Ілья Міхайлавіч, н. у 1909, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1943.

БАРАНАЎ Рыгор Данілавіч, н. у 1909, в. Слабодка, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

БАРАЗНОЎ Іван Емяльянавіч, н. у 1912, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАРАЗКОЎ Антон Лук'янавіч, н. у 1910, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАРКОЎСКІ Піліп Апанасавіч, н. у 1902, в. Слабодка, загінуў у 1942 пад Арлом.

БІРУКОЎ Фёдар Цітавіч, н. у 1912, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

БІРУКОЎ Арцём Раманавіч, н. у 1906, в. Карзуны, прапаў без вестак.

БОНДАРАЎ Павел Сцяпанавіч, н. у 1922, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БРУКОЎСКІ Сцяпан Пятровіч, н. у 1896, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БУРЫМСКІ Пётр Раманавіч, н. у 1894, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БУРМІНСКІ Уладзімір Захаравіч, н. у 1921, в. М. Мяжнік, з вайны не вярнуўся.

БУРАКОЎ Андрэй Пятровіч, н. у 1914, радавы, загінуў 7.08.44 у Літве.

БУРАКОЎ Арцём Раманавіч, н. у 1900, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак.

БЯЛЬКОЎ Даніла Паўлавіч, н. у 1917, в. Нізоўцы, загінуў у 1943.

БЯЛКОЎ Даніла Паўлавіч, н. у 1915, в. Нізоўцы, загінуў 19.03.44 у Віцебскай вобл.

БЯЛЯСАЎ Пракоп Фаміч, н. у 1912, в. Хілец, прапаў без вестак у 1944.

ВАЛЕТАЎ Міхаіл Апанасавіч, н. у 1920, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАЛОДЗЬКІН Віктар Рыгоравіч, н. у 1914, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАШЧЫНСКІ Андрэй Захаравіч, н. у 1918, в. Мяжнік, радавы, прапаў без вестак у лютым 1945.

ВЕРАМ'ЁЎ Васіль Елісеевіч, н. у 1900, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВЕРАМ'ЁЎ Іван Макаравіч, н. у 1909, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВЕРАМ'ЁЎ Мікалай Нікіфаравіч, н. у 1921, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ВЕРАМ'ЁЎ Прохар Нічыпаравіч, н. у 1918, в. Слабодка, з вайны не вярнуўся.

ВЕРАМ'ЁЎ Давыд Фёдаравіч, н. у 1911, в. Слабодка, загінуў 13.04.43 у Луганскай вобл.

ВОЛКАЎ Канстанцін Сямёнавіч, н. у 1914, в. Хілец, прапаў без вестак у 1944.

ВЫСОЦКІ Іван Сафонавіч, н. у 1914, в. Хілец, загінуў у 1944 у Германіі.

ГАВАРКОЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1920, з вайны не вярнуўся.

ГАВАРКОЎ Іван Фаміч, н. у 1900, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАВАРКОЎ Цімафей Фаміч, н. у 1923, загінуў у Вене.

ГАВАРКОЎ Фама Аляксеевіч, н. у 1908, з вайны не вярнуўся.

ГАЛЬЯШОЎ Пётр Захаравіч, н. у 1898, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАЛЬЯШОЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1924, з вайны не вярнуўся.

ГАЛЬЯШОЎ Аляксей Мітрафанавіч, н. у в. Александрыя, загінуў 1.08.44 у Літве.

ГАНАКОЎ Сідар Астахавіч, н. у 1911, в. Александрыя, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАНАРОЎСКІ Якаў Андрэевіч, н. у 1898, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГЛАДКОЎ Рыгор Паўлавіч, н. у 1916, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

ГРАНЯКОЎ Сцяпан Сямёнавіч, н. у 1908, радавы, прапаў без вестак 7.07.42.

ДАНІЛАЎ Фёдар Дзям'янавіч, н. у в. Слабодка, загінуў 12.07.44.

ДАНЬКОЎ Іван Емяльянавіч, н. у 1922, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДАРАСЕВІЧ Фама Севасцьянавіч, н. у в. Карзуны, загінуў 4.08.44 пад Беластокам.

ДЗЕМЯШКЕВІЧ Віктар Мікалаевіч, н. у 1924, в. Прасалы, радавы, загінуў 15.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ДЗЕМЯШКЕВІЧ Іван Восіпавіч, н. у 1918, в. Манькава, загінуў 29.12.43.

ДЗЯНІСЕНКА Іван Іванавіч, н. у 1921, в. В. Мяжнік, загінуў у 1941.

ДЗЯМ'ЯНЕНКА Ігнат Іванавіч, н. у 1913, в. Багушоўка, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ДЗЯНІСАЎ Міхаіл Мікітавіч, н. у 1919, в. Герасімоўшчына, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1939.

ДЗЯНІСАЎ Васіль Мікітавіч, н. у 1915, в. Герасімоўшчына, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1941.

ДЗЯНІСАЎ Сяргей Яўціхавіч, н. у в. Капысіца, прапаў без вестак пад Смаленскам.

Т. Ф. Ганакоў

ДЗЯНІСАЎ Анатоль Ціханавіч, н. у 1926, в. Капысіца, радавы, загінуў 22.08.44 у Беластоцкай вобл.

ДУБКОЎСКІ Станіслаў Пятровіч, н. у 1918, в. Манькава, прапаў без вестак у 1942.

ДУБКОЎСКІ Ігнат Пятровіч, н. у 1926, в. Манькава, прапаў без вестак у 1942. Беластоцкай вобл.

ДУБОЎСКІ Іван Цімафеевіч, н. у 1919, в. Нізоўцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДУБОЎСКІ Іван Цімафеевіч, н. у 1918, в. Нізоўцы, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ДУБРОЎСКІ Міхаіл Сяргеевіч, н. у 1911, радавы, загінуў 26.02.45 у Польшчы.

ДУЙНОЎ Аляксей Максімавіч, н. у 1913, в. Капысіца, к-н, загінуў 5.01.43.

ЕЛЬСКІ Фёдар Прохаравіч, н. у в. В. Мяжнік, у Чырвонай Арміі з 1939, прапаў без вестак.

ЕРАМЕЕЎ Давыд Фёдаравіч, н. у в. Слабодка, памёр ад ран 13.04.43 пад Луганскам.

ЕРАШОЎ Васіль Якаўлевіч, н. у 1917, в. Вышкава, ст. с-т, памёр ад ран 12.04.42 у Ленінградскай вобл.

ЕРАШОЎ Дзмітрый Фаміч, н. у 1906, в. В. Мяжнік, радавы, загінуў 1.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ЕРАШОЎ Аляксей Сяргеевіч, н. у 1913, с-т, памёр ад ран 28.04.45 у Аўстрыі.

ЕРМАЧКОЎ Максім Малахавіч, н. у 1907, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЕРМАКОЎ Максім Малахавіч, н. у 1906, в. Карзуны, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ЕРМАЛОВІЧ Марк Панкратавіч, н. у 1893, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1942.

ЕРМАЛОВІЧ Марк Пятровіч, н. у 1892, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЖАРЭЙКА Стэфан, н. у 1905, в. Нізоўцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЖУРАЎСКІ Іван Паўлавіч, н. у 1895, в. Нізоўцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЖУРАЎСКІ Іван Паўлавіч, н. у 1906, в. Вышкава, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944

ЖУРАЎСКІ Апанас Максімавіч, н. у 1905, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЖУРАЎСКІ Іван Іванавіч, н. у в. Вышкава, загінуў у Ленінградскай вобл. 22.01.43.

ЗАГОРСКІ Аляксандр Анісімавіч, н. у 1906, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЗАГОРСКІ Стэфан Мітрафанавіч, н. у 1910, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЗАЛЎКА Васіль Сідаравіч, н. у 1913, в. Александрыя, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЗУЕВІЧ Васіль Восіпавіч, н. у 1898, в. Багушоўка, прапаў без вестак у верасні 1941.

ЗЭЛІКАЎ Пётр Мікітавіч, н. у в. Александрыя, загінуў 10.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ЗЭЛІКАЎ Пётр Мікалаевіч, загінуў у 1944 у Венгрыі.

ІВАШНЕЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1912, в. Тросенка, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ІВАШНЕЎ Фёдар Мікалаевіч, н. у 1925, в. Тросенка, загінуў 22.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ІВАШНЕЎ Іван Паўлавіч, н. у 1902, в. Тросенка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ІВАШНЕЎ Аляксей Сямёнавіч, н. у 1905, в. Тросенка, к-н, прапаў без вестак у студзені 1944.

ІВАШНЕЎ Міхаіл Міронавіч, н. у 1922, у Чырвонай Арміі з 1941, загінуў 10.10.44.

ІВАШНЕЎ Якаў Яфімавіч, н. у 1904, в. Тросенка, мал. с-т, загінуў 24.10.44 у Беластоцкай вобл.

ІВАШНЕЎ Аляксандр Міронавіч, н. у 1925, в. Тросенка, радавы, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

ІВАНЧАНКА Даніла Сідаравіч, н. у в. Герасімоўшчына, загінуў 18.12.42.

ІЎЧАНКА Ціт Нічыпаравіч, н. у в. Мяжнік, загінуў у снежні 1944 у Польшчы.

КАБАНАЎ Міхаіл Сямёнавіч, н. у 1920, в. Манькава, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

КАБАКОЎ Антон Емяльянавіч, н. у 1906, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

КАВАЛЁЎ Фёдар Мікітавіч, н. у 1916, з вайны не вярнуўся.

КАЗЛОЎ Міхаіл Паўлавіч, н. у 1914, у Чырвонай Арміі з 1942, прапаў без вестак.

КАЗЛОЎ Фёдар Паўлавіч, н. у 1912, в. Слабодка, прапаў без вестак.

КАЗЛОЎ Іван Паўлавіч, н. у 1921, з вайны не вярнуўся.

КАЗЛОЎ Іван Ігнатавіч, н. у 1914, загінуў у 1944 у Літве.

КАЗЛОЎ Фёдар Кандратавіч, н. у 1900, в. Вышкава, радавы, памёр ад ран 27.01.44 у Ленінградскай вобл.

КАЗЛОЎ Сцяпан Кандратавіч, н. у 1909, в. Вышкава, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАЗЛОЎ Яўген Сямёнавіч, н. у 1926, в. Вышкава, радавы, прапаў без вестак 21.12.44.

КАЗЛОЎ Павел Яфімавіч, н. у 1924, в. Вышкава, радавы, загінуў 6.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КАЛІНІН Іван Андрэевіч, н. у 1902, в. Александрыя, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КАЛІНІН Якаў Андрэевіч, н. у в. Александрыя загінуў 6.08.44 у Літве.

КАПАШЫЛАЎ Іван Капітонавіч, н. у 1911, в. Замошша, радавы, загінуў 21.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КАРАЛЁЎ Сямён Захаравіч, н. у 1905, в. Нізоўцы, к-н, загінуў 10.07.44 у Латвіі.

КАРАЛЁЎ Іван Цімафеевіч, н. у 1913, в. Нізоўцы, радавы, прапаў без вестак у 1944.

КАРАЛЁЎ Фёдар Кірылавіч, н. у 1919, в. Нізоўцы, радавы, памёр ад ран 20.05.42.

КАРАЛЁЎ Іван Мартынавіч, н. у 1908, в. Нізоўцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАРАСЁЎ Павел Яфімавіч, н. у 1890, в. Александрыя, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАРНАЧЭНКА Іван Аляксеевіч, н. у 1913, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАРНІЧЭНКА Васіль Сцяпанавіч, н. у в. Герасімоўшчына, загінуў 3.08.44.

КАРНІЧЭНКА Фёдар Сцяпанавіч, н. у в. Герасімоўшчына, загінуў 23.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КАРПАЎ Віктар Мікітавіч, н. у 1926, в. Александрыя, радавы, прапаў без вестак у 1945.

КАРЧЭЎСКІ Міхаіл Андрэевіч, н. у 1922, в. Слабодка, загінуў 24.01.45 у Каўнасе.

КАРЧЭЎСКІ Андрэй Антонавіч, н. у 1890, в. Слабодка, з вайны не вярнуўся.

КАСЦЮКОВІЧ Іван Захаравіч, н. у 1926, в. В. Мяжнік, загінуў 22.02.45 у Латвіі.

КАТЛОЎСКІ Канстанцін Паўлавіч, н. у 1906, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАТЛОЎСКІ Пётр Паўлавіч, н. у 1906, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАТЛОЎСКІ Ягор Паўлавіч, н. у 1908, в. Герасімоўшчына, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1941.

КАЦАБУРАЎ Дзмітрый Лукіч, н. у 1912, в. Замошша, радавы, памёр ад ран 21.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КАЦАБУРАЎ Сямён Лук'янавіч, н. у 1906, в. Замошша, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАЦАБУРАЎ Пётр Паўлавіч, н. у 1906, в. Замошша, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІРЫЛАЎ Васіль Іванавіч, н. у 1920, загінуў у 1943.

КІРЭЕЎ Арцём Сцяпанавіч, н. у 1918, загінуў у снежні 1941.

КІРЭЕЎ Сямён Барысавіч, н. у 1914, в. Александрыя, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

КІСЯЛЁЎ Самсон Сцяпанавіч, н. у 1893, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІСЯЛЁЎ Сцяпан Макаравіч, н. у 1903,

в. Замошша, радавы, прапаў без вестак у 1944.

КІТОЎ Павел Адамавіч, н. у 1906, в. Хілец, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КЛІМЯНКОЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1915, в. Багушоўка, ст. с-т, загінуў 27.02.45 у Германіі.

КОШАЛЁЎ Стэфан Лукіч, н. у 1909, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОШАЛЁЎ Фёдар Мікалаевіч, н. у 1921, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОШАЛЁЎ Фядос Максімавіч, н. у 1913, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРУПЕНЬ Аркадзь Герасімавіч, н. у в. Александрыя, загінуў 22.12.44 у Латвіі.

КРУПЕНЬ Апанас Арцёмавіч, н. у 1900, в. В. Замошша, радавы, прапаў без вестак.

КРУПЕНЬ Максім Міхайлавіч, н. у 1903, в. М. Замошша, загінуў у 1945 у Германіі.

КРУПЕНЬ Максім Рыгоравіч, н. у 1910, в. Замошша, з вайны не вярнуўся.

КРУПЕНЬ Павел Пятровіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

КРУПЕНЬ Павел Яфімавіч, н. у 1918, в. М. Замошша, з вайны не вярнуўся.

КРУПЕНЬ Сямён Цімафеевіч, н. у 1925, в. М. Замошша, радавы, памёр ад ран 17.04.45 у Германіі.

КРУПЕНЬ Ціхан Арцёмавіч, н. у 1895, в. В. Замошша, радавы, прапаў без вестак у 1944.

КРУПЕНЬКА Ціхан Сямёнавіч, н. у 1920, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРУПЯНЬКОЎ Васіль Андрэевіч, н. у 1909, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КУЗЬМІЦКІ Аляксандр Іванавіч, н. у 1919, радавы, прапаў без вестак 20.02.42.

КУЗЬМІЦКІ Гаўрыіл Апанасавіч, н. у в. Капысіца, загінуў 16.03.42.

КУЗЬМІН Сямён Прохаравіч, н. у в. Слабодка, з вайны не вярнуўся.

КУЛЬШНАЎ Дзмітрый Максімавіч, н. у 1922, в. Мяжнік, радавы, прапаў без вестак у маі 1945.

КУЛЯШОЎ Фёдар Сямёнавіч, н. у 1917, в. Капысіца, загінуў у 1944 пад Кёнігсбергам.

КУПЧАНКА Барыс Тарасавіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

КУХАРАЎ Андрэй Міхайлавіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

КУХАРАЎ Іван Маркавіч, н. у в. Александрыя, загінуў 17.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КУХАРАЎ Іван Сцяпанавіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

КУХАРАЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1916, в. Александрыя, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

КУХАРАЎ Канстанцін Міхайлавіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

КУХАРАЎ Максім Якаўлевіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

КУХАРАЎ Пётр Міхайлавіч, н. у 1908, в. Александрыя, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КУХАРАЎ Якаў Міхайлавіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

КУЦУБНОЎ Мікалай Сяргеевіч, н. у 1920, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУЧАРАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1912, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУЧАРАЎ Міхаіл Паўлавіч, н. у в. Вышкава, загінуў 9.09.44 пад Беластокам.

ЛАБКОЎ Сяргей Паўлавіч, н. у 1923, радавы, загінуў 23.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ЛАТЫШАЎ Якаў Пятровіч, н. у в. Падкняжанне, у Чырвонай Арміі з 1941, загінуў пад Вязьмай.

ЛАЎКОВІЧ Цімафей Рыгоравіч, н. у 1915, радавы, прапаў без вестак.

ЛЕАНОВІЧ Аркадзь Рыгоравіч, н. у 1918, в. Нізоўцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛЕБЕДЗЕЎ Андрэй Цімафеевіч, н. у в. Падкняжанне, загінуў 29.08.44 пад Беластокам.

ЛЕБЯДЗІНСКІ Іван Іванавіч, н. у в. Падкняжанне, прапаў без вестак 28.08.42.

ЛЕПЯШЫНСКІ Макар Васільевіч, н. у 1918, в. Мяжнік, загінуў 21.07.42 у Германіі.

ЛІСАЎ Андрэй Прохаравіч, н. у 1892, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛІСАЎ Васіль Піліпавіч, н. у 1907, в. Слабодка, прапаў без вестак 2.10.42.

ЛІСАЎ Рыгор Захаравіч, н. у 1912, в. Слабодка, радавы, памёр ад ран ва Усходняй Прусіі.

ЛІТВІНАЎ Анатоль Емяльянавіч, н. у 1922, радавы, загінуў 12.02.42.

ЛІТВІНАЎ Сяргей Яфімавіч, н. у 1909, памёр ад ран у лютым 1944.

ЛІТВІНАЎ Яўген Якаўлевіч, н. у 1920, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛОЎЧЫ Анатоль Аляксандравіч, н. у 1918, в. Александрыя, с-т, загінуў 18.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ЛОЎЧЫ Анатоль Аляксеевіч, н. у 1918, в. Александрыя, радавы, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ЛОЎЧЫ Піліп Аляксеевіч, н. у 1918, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛЯСКОЎСКІ Міхаіл Ларыёнавіч, н. у 1920, в. Нізоўцы, загінуў у снежні 1941 пад Ленінградам.

ЛЯЎКОЎ Макар Рыгоравіч, н. у в. Капысіца, загінуў 10.10.44 у Польшчы.

ЛЯЎКОВІЧ Герасім Ігнатавіч, н. у в. Слабодка, з вайны не вярнуўся.

ЛЯЎКОВІЧ Пракоп Андрэевіч, н. у в. Слабодка, загінуў 26.01.45 ва Усходняй Прусіі.

МАГДАЛЁЎ Якаў Міхайлавіч, н. у 1899, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

МАІСЕЕЎ Аляксей Рыгоравіч, н. у 1915, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАІСЕЕЎ Антон Пракопавіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

МАІСЕЕЎ Васіль Прохаравіч, н. у 1903, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

МАІСЕЕЎ Іван Пракопавіч, н. у 1907, в. Александрыя, радавы, загінуў 19.09.45.

МАІСЕЕЎ Канстанцін Паўлавіч, н. у 1926, в. Карзуны, радавы, загінуў 20.04.45.

МАКАЛІНСКІ Піліп Васільевіч, н. у 1911, радавы, загінуў без вестак у жніўні 1944.

МАКАРАЎ Васіль Сямёнавіч, н. у 1904, в. Капысіца, радавы, памёр ад ран 24.11.41.

МАКАРАЎ Даніла Стэфанавіч, н. у 1901, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАКСІМЕНКА Міхаіл Ануфрыевіч, н. у 1900, в. Слабодка, радавы, загінуў у жніўні 1942 у г. Курску.

МАКСІМЕНКА Міхаіл Ануфрыевіч, н. у 1903, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у 1944.

МАЛАШЧАНКА Міхаіл Рыгоравіч, н. у 1921, радавы, загінуў 26.11.43 у Палтаўскай вобл.

МАРОЗАЎ Аляксандр Фёдаравіч, н. у 1912, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у маі 1945.

МАРОЗАЎ Васіль Дзмітрыевіч, н. у в. Нізоўцы, з вайны не вярнуўся.

МАРОЗАЎ Васіль Іларыёнавіч, н. у 1914, в. Падкняжанне, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАРОЗАЎ Васіль Мартынавіч, н. у 1924, радавы, загінуў 19.08.44 у Беластоцкай вобл.

МАРОЗАЎ Іван Іларыёнавіч, н. у 1911, в. Падкняжанне, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАРОЗАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1894, в. Падкняжанне, радавы, прапаў без вестак 2.08.43.

МАРОЗАЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1905, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАРОЗАЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1902, в. Герасімоўшчына, загінуў пад Масквой.

МАРОЗАЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1916, в. Мяжнік, з вайны не вярнуўся.

МАРОЗАЎ Канстанцін Мікалаевіч, н. у 1924, в. В. Мяжнік, радавы, загінуў 2.02.45 у Польшчы.

МАРОЗАЎ Павел Ягоравіч, н. у 1912, в. Герасімоўшчына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАРОЗАЎ Павел Якаўлевіч, н. у 1924, в. В. Мяжнік, з вайны не вярнуўся.

МАРОЗАЎ Пётр Мартынавіч, н. у 1918, в. Падкняжанне, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАРОЗАЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1914, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

МАРОЗАЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1916, в. В. Мяжнік, з вайны не вярнуўся.

МАРОЗАЎ Сямён Паўлавіч, н. у 1914, в. Падкняжанне, л-т, загінуў 30.01.45 ва Усходняй Прусіі.

МАРОЗАЎ Сяргей Гаўрылавіч, н. у в. В. Мяжнік, загінуў 15.10.44 у Польшчы.

МАРОЗАЎ Фёдар Мартынавіч, н. у 1920, в. Падкняжанне, з вайны не вярнуўся.

МАРУСЕВІЧ Аляксандр Яўсеевіч, н. у 1905, в. Манькава, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАРУСЕВІЧ Аляксей Яўсеевіч, н. у 1914, в. Манькава, загінуў 2.11.44.

МАРУСЕВІЧ Антон Яўсеевіч, н. у 1916, в. Манькава, радавы, прапаў без вестак 11.12.41.

МАСКАЛЁЎ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1910, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАСКАЛЁЎ Стэфан Сямёнавіч, н. у 1896, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАТРОНКІН Пётр Кузьміч, н. у 1913, в. Нізоўцы, з вайны не вярнуўся.

МАХАНЬКОЎ Антон Фёдаравіч, н. у 1912, в. Александрыя, ст. л-т, прапаў без вестак у 1943.

МАХАНЬКОЎ Валянцін Фёдаравіч, н. у в. Александрыя, загінуў 4.04.44.

МАХАНЬКОЎ Ігнат Якаўлевіч, н. у 1898, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАХАНЬКОЎ Пётр Астапавіч, н. у 1905, прапаў без вестак.

МАХАНЬКОЎ Сямён Мікітавіч, н. у 1910, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАШЫНОЎСКІ Мікалай Лявонавіч, н. у 1914, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МЕЛІХАВА Марыя Восіпаўна, н. у 1920, в. В. Мяжнік, з вайны не вярнулася.

МЕЛІХАЎ Ілья Восіпавіч, н. у 1914, в. В. Мяжнік, з вайны не вярнуўся.

МЕЛЬНІКАЎ Іван Мацвеевіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

МІЛЬТО Андрэй Іванавіч, н. у 1924, в. Капысіца, радавы, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

МІЛЬТО Мікалай Іванавіч, н. у 1921, в. Капысіца, с-на, прапаў без вестак у снежні 1944.

МІЛЬТО Пётр Андрэевіч, н. у 1926, радавы, загінуў 12.12.44.

МІХАЙЛАЎ Міхаіл Міхайлавіч, н. у в. Александрыя, загінуў 20.12.45 у Польшчы.

МІХАЙЛАЎ Пётр Міхайлавіч, н. у 1912, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІЦКЕВІЧ Іван Кузьміч, н. у 1922, л-т, прапаў без вестак 28.10.42.

МІЦКЕВІЧ Іван Кузьміч, н. у 1920, в. Александрыя, ст. с-т, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НАВІЦКІ Андрэй Андрэевіч, н. у в. Герасімоўшчына, загінуў 3.09.44 пад Беластокам.

НАВІЦКІ Андрэй Емяльянавіч, н. у 1918, в. Капысіца, з вайны не вярнуўся.

НАВІЦКІ Емяльян Яфімавіч, н. у 1894, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НАВІЦКІ Валянцін Восіпавіч, н. у 1926, в. Капысіца, загінуў у 1945 пад Кёнігсбергам.

НАВІЦКІ Валянцін Емяльянавіч, н. у в. Капысіца, загінуў 14.04.45 ва Усходняй Прусіі.

НІКІФАРАВА Праскоўя Іванаўна, н. у 1918, радавая, прапала без вестак у жніўні 1944.

НІКІФАРАЎ Рыгор Пятровіч, н. у 1888, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НОВІКАЎ Гаўрыла Аляксеевіч, н. у 1908, в. Плешчыцы, л-т, прапаў без вестак у ліпені 1943.

НОВІКАЎ Фёдар Трафімавіч, н. у 1908, в. Слабодка, прапаў без вестак у 1941.

ПАБОРЦАВА Марыя Аляксееўна, н. у 1920, в. В. Мяжнік, загінула ў Германіі ў 1945.

ПАБОРЦАЎ Антон Сяргеевіч, н. у 1906, в. Мяжнік, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАБОРЦАЎ Антон Іванавіч, н. у 1894, в. Мяжнік, радавы, загінуў пад г. Ярцава ў лістападзе 1941.

ПАБОРЦАЎ Васіль Паўлавіч, н. у 1908, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ПАБОРЦАЎ Віктар Антонавіч, н. у 1923, в. В. Мяжнік, мал. с-т, загінуў 15.02.45 у Польшчы.

ПАБОРЦАЎ Іван Іларыёнавіч, н. у 1904, в. Слабодка, з вайны не вярнуўся.

ПАБОРЦАЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1905, в. В. Мяжнік, з вайны не вярнуўся.

ПАБОРЦАЎ Мікалай Іларыёнавіч, н. у 1912, в. Слабодка, с-т, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ПАБОРЦАЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1906, в. В. Мяжнік, памёр ад ран у г. Саратаве ў 1943.

ПАБОРЦАЎ Пётр Сяргеевіч, н. у 1914, в. В. Мяжнік, загінуў у 1942.

ПАБОРЦАЎ Рыгор Сямёнавіч, н. у 1924, в. Слабодка, загінуў 16.01.44 ва Усходняй Прусіі.

ПАБОРЦАЎ Сяргей Ерамеевіч, н. у 1897, в. Мяжнік, радавы, прапаў без вестак 14.08.42.

ПАБОРЦАЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1914, в. В. Мяжнік, з вайны не вярнуўся.

ПАПКОЎ Ісак Максімавіч, н. у 1896, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАТАПАЎ Барыс Іванавіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

ПАЎЛАЎ Павел Ціханавіч, н. у 1895, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАЦЕХІН Уладзімір Пятровіч, н. у 1922, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПЕЧАНЬКОЎ Андрэй Паўлавіч, н. у 1918, в. Нізоўцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЕЧАНЬКОЎ Анатоль Ігнатавіч, н. у 1916, в. Слабодка, прапаў без вестак у снежні 1941.

ПЕЧАНЬКОЎ Антон Ігнатавіч, н. у 1915, в. Слабодка, загінуў пад Мажайскам.

ПЕЧАНЬКОЎ Канстанцін Іванавіч, н. у 1926, в. Тросенка, радавы, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

ПЕЧАНЬКОЎ Павел Мікалаевіч, н. у 1919, в. Тросенка, прапаў без вестак у 1945.

ПЕЧАНЬКОЎ Піліп Мікалаевіч, н. у 1924, в. Тросенка, з вайны не вярнуўся.

ПЕЧАНЬКОЎ Уладзімір Мікалаевіч, н. у 1921, в. Тросенка, з вайны не вярнуўся.

ПЕЧАНЬКОЎ Цімафей Якаўлевіч, н. у 1890, в. Нізоўцы памёр ад ран 2.12.44.

ПЕЧАНЬКОЎ Фёдар Мацвеевіч, н. у 1918, в. Карзуны, с-т, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРАВАЛОЦКІ Сцяпан Станіслававіч, н. у 1920, в. Слабодка, радавы, загінуў 25.02.45 у Польшчы.

ПРАКОФ'ЕЎ Іван Васільевіч, н. у 1907, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПРАСАЛОВІЧ Вікенцій Мікалаевіч, н. у 1915, в. Карзуны, радавы, памёр ад ран 23.09.45 у Польшчы.

ПРАСАЛОВІЧ Ігнат Мікалаевіч, н. у 1903,

А. І. Печанькоў

в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ПРАСАЛОВІЧ Ігнат Рыгоравіч, н. у 1905, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРАСАЛОВІЧ Мікалай Аляксандравіч, н. у 1913, в. Прасалы, з вайны не вярнуўся.

ПРАСАЛОВІЧ Раман Адамавіч, н. у 1925, в. Прасалы, радавы, памёр ад ран 13.04.45 ва Усходняй Прусіі.

ПРАСАЛОВІЧ Роберт Восіпавіч, н. у 1923, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак 21.02.45.

ПРАСАЛОВІЧ Станіслаў Міхайлавіч, н. у 1908, в. Прасалы, радавы, загінуў 7.08.44 у Літве.

ПРАСАЛОВІЧ Станіслаў Сцяпанавіч, н. у в. Карзуны, загінуў 20.04.45 у Германіі.

ПУНЧАНКА Кузьма Іванавіч, н. у в. Капысіца, радавы, загінуў 5.02.42.

ПУШКАРОЎ Аляксандр Пятровіч, н. у 1906, в. Карзуны, радавы, загінуў 20.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ПУШКАРОЎ Валянцін Ігнатавіч, н. у 1920, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПУШКАРОЎ Мікалай Пятровіч, н. у 1919, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПУШКІН Мікалай Канстанцінавіч, н. у 1918, в. Нізоўцы, прапаў без вестак.

ПУШКІН Якаў Канстанцінавіч, н. у 1925, в. Нізоўцы, з вайны не вярнуўся.

ПЯТРОЎСКІ Васіль Пракопавіч, н. у 1912, в. Манькава, загінуў у красавіку 1945.

РАБЦАЎ Мікалай Іванавіч, н. у в. Падкняжанне, памёр ад хваробы 5.09.41 у Варонежскай вобл.

РАБЦАЎ Міхаіл Яфімавіч, н. у 1921, в. Капысіца, ст. л-т, загінуў 16.02.45.

РАБЦАЎ Павел Арцёмавіч, н. у 1922, в. Вынкава, радавы, памёр ад ран 21.02.45 у Латвіі.

РАБЦАЎ Павел Платонавіч, н. у 1918, в. Капысіца, ст. л-т, загінуў 6.03.45.

РАГОЎСКІ Васіль Рыгоравіч, н. у 1910, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РАГОЎСКІ Мікалай Адамавіч, н. у 1911, в. Падкняжанне, к-н, прапаў без вестак у 1943.

РАГОЎСКІ Якаў Адамавіч, н. у 1914, в. Падкняжанне, радавы, загінуў 12.10.44 у Польшчы.

РАДЫЁНАЎ Навум Васільевіч, н. у 1907, в. Карзуны, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

РАДЫЁНАЎ Рыгор Іванавіч, н. у 1926, в. Багушоўка, с-т, загінуў 26.01.45 ва Усходняй Прусіі.

РАЎНЯГА Іван Цярэнцьевіч, н. у 1915, в. М. Мяжнік, загінуў у Балтыйскім моры ў 1942.

РУДЗЬКО Іван Рыгоравіч, н. у 1919, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РЫБАКОЎ Валянцін Паўлавіч, н. у 1903, в. Александрыя, загінуў 22.02.45 ва Усходняй Прусіі.

РЫБАКОЎ Іван Мартынавіч, н. у 1919, памёр ад ран у г. Омску 14.01.43.

РЫБАКОЎ Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1926, радавы, памёр ад ран 3.05.45.

РЫБАКОЎ Пётр Астапавіч, н. у 1909, в. Александрыя, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РЫБАКОЎ Пётр Міхайлавіч, н. у 1912, в. Александрыя, мал. л-т, прапаў без вестак 26.07.43.

РЫБАКОЎ Пётр Пятровіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

РЫБАКОЎ Раман Іванавіч, н. у в. Александрыя, з вайны не вярнуўся.

РЫБАКОЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1903, в. Александрыя, памёр ад ран 11.08.42.

РЫЖКОЎ Максім Савельевіч, н. у 1907, в. М. Мяжнік, з вайны не вярнуўся.

РЫЖКОЎ Сяргей Захаравіч, н. у 1916, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РЭЯНТОВІЧ Вікенцій Андрэевіч, н. у 1906, в. Слабодка, с-на, прапаў без вестак у верасні 1944.

САЗОНАЎ Піліп Андрэевіч, з вайны не вярнуўся.

САКАЛОЎСКІ Адам Ігнатавіч, н. у 1910, в. Манькава, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

САКАЛОЎСКІ Віктар Восіпавіч, н. у 1918, в. Манькава, радавы, прапаў без вестак у 1941.

САКАЛОЎСКІ Уладзімір Ігнатавіч, н. у 1919, в. Манькава, загінуў пад Кёнігсбергам у 1944.

СІДАРАЎ Макар Сяргеевіч, н. у 1897, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІДАРАЎ Міхаіл Гардзеевіч, н. у 1895, радавы, загінуў у кастрычніку 1944.

СІДАРАЎ Павел Фёдаравіч, н. у 1891, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІДАРАЎ Уладзімір Дзмітрыевіч, н. у 1918, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІДАРАЎ Цімафей Яфімавіч, н. у 1917, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІДАРОВІЧ Андрэй Тарасавіч, н. у 1902, в. Падкняжанне, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

СКАРАБАГАТЫ Васіль, н. у 1906, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СКВАРЦОЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1920, в. Вышкава, загінуў 16.01.43.

СМАТРЫЦКІ Антон Іванавіч, н. у 1920, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СМАТРЫЦКІ Іван Восіпавіч, н. у в. Капысіца, загінуў 7.08.44 на тэрыторыі Сувальскага р-на.

СМАТРЫЦКІ Іван Захаравіч, н. у 1901, в. Падкняжанне, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СТРАХАЎ Антон Міхайлавіч, н. у 1905, в. Нізоўцы, радавы, загінуў 5.08.44 у Літве.

СЯКАЦКІ Іван Восіпавіч, н. у в. Слабодка, загінуў 17.08.44 у Літве.

СЯМАШКА Марк Іванавіч, н. у 1914, в. Карзуны, загінуў пад Масквой.

СЯРГУШКОЎ Васіль Пятровіч, н. у 1916, радавы, загінуў 23.10.42.

ТАМАРАЎ Іларыён Трафімавіч, загінуў 31.10.44.

ТАПТУНОЎ Уладзімір Апанасавіч, н. у 1917, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ТАРАНКОЎ Валянцін Мікітавіч, н. у 1925, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ТАРАНКОЎ Мікіта Мікалаевіч, н. у 1893, радавы, загінуў 3.01.42.

ТРУСАЎ Іван Паўлавіч, н. у 1892, в. Карзуны, прапаў без вестак.

ТРУСАЎ Яфім Аляксандравіч, н. у 1912, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ТУЗАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1908, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ТУМАРОЎ Іван Яфімавіч, н. у 1904, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ТУПІЦКІ Фёдар Пятровіч, н. у 1904, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

УІТАЎ Ілья Мікалаевіч, н. у 1906, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

УПІСКІ Фёдар Ягоравіч, н. у 1910, в. Нізоўцы, з вайны не вярнуўся.

УПСКІ Міхаіл Сяргеевіч, н. у 1913, в. Нізоўцы, з вайны не вярнуўся.

УСІКАЎ Васіль Кірылавіч, н. у в. Слабодка, памёр ад ран 26.10.44 у Германіі.

УТНОЎСКІ Арвід Андрэевіч, н. у 1919, в. Александрыя, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

УШБУЛЕЎ Рыгор Іванавіч, н. у 1906, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХАДЗЕЎЦАЎ Анатоль Сцяпанавіч, н. у 1918, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХАДЗЕЎЦАЎ Пётр Нікіфаравіч, н. у 1913, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХАРАНЖЭВІЧ Іван Міхайлавіч, н. у в.Азерцы Талачынскага р-на, памёр у шпіталі 14.03.42.

ХАРЧЭЎСКІ Міхаіл Андрэевіч, н. у 1922, в. Слабодка, радавы, памёр ад ран 24.01.45.

ХАТКЕВІЧ Пётр Ягоравіч, н. у 1919, в. Хілец, прапаў без вестак у 1941.

ХРАНКОЎ Парфірый Пятровіч, н. у в. Мяжнік, загінуў 11.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ХРАНКОЎ Дзмітрый Еўдакімавіч, н. у 1921, в. Замошша, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХРАНКОЎ Сямён Дзянісавіч, н. у 1909, в. Замошша, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЕЛЯПНЁЎ Міхаіл Мітрафанавіч, н. у 1911, радавы, загінуў 15.10.44 у Польшчы.

ЦЕРАХАЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1913, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦЕРАХАЎ Фёдар Сямёнавіч, н. у 1918, в. Капысіца, прапаў без вестак у верасні 1941.

ЦЫНОЎСКІ Арвід Андрэевіч, у Чырвонай Арміі з 1939, прапаў без вестак.

ЦЭХАНСКІ Міхаіл Фаміч, н. у 1912, в. Карзуны, з вайны не вярнуўся.

ЦЭХАНСКІ Раман Фёдаравіч, н. у 1914, в. Карзуны, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЮРАХАЎ Васіль Максімавіч, загінуў 19.04.44 у Малдавіі.

ЦЯМРУК Сцяпан Восіпавіч, н. у в. Слабодка, загінуў 17.08.44 у Літве.

ЧАПЯЛІНСКІ Васіль Аляксеевіч, н. у 1916, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАРЭЙКАЎ Сцяпан Канстанцінавіч, н. у 1903, в. Нізоўцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАРУБІН Васіль Нікіфаравіч, н. у 1920, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШВЕДКАЎ Кузьма Васільевіч, н. у 1900, ст. с-т, памёр ад ран 27.02.45.

ШВЕДКАЎ Сцяпан Васільевіч, н. у 1914, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШМУГУРОЎ Іван Аляксеевіч, н. у 1917, прапаў без вестак у снежні 1941.

ШМУГУРОЎ Пракоп Аляксеевіч, н. у 1906, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШМУГУРОЎ Прохар Аляксеевіч, н. у 1906, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШМУГУРОЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1919, в. Вышкава, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШПАКАЎ Мікалай Міронавіч, н. у 1923, в. Герасімоўшчына, радавы, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ШПАКАЎ Павел Андрэевіч, н. у 1904, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШУРАЎ Павел Захаравіч, н. у в. М. Замошша, загінуў 26.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ШЧАРБАКОЎ Цімафей Сцяпанавіч, н. у 1909, в. Герасімоўшчына, загінуў пад Сталінградам.

ШЧАРБАКОЎ Фёдар Антонавіч, н. у 1913, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЧАЎЛІНСКІ Сямён Трафімавіч, н. у 1892, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЧАЎЛІНСКІ Уладзімір Данілавіч, н. у 1918, памёр ад ран 25.01.44.

ЮЛЬПАЎ Міхаіл Стэфанавіч, н. у 1918, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЯРШОЎ Пётр Сяргеевіч, н. у 1890, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АРДАЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

АВЕРКАЎ Кірыла Аляксеевіч, н. у в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

АКІНЦІНАЎ Віктар Іванавіч, н. у 1924, в. Вільянава, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

АКСЁНАЎ Дзяніс Іванавіч, н. у 1897, в. Ладыжына, не вярнуўся з вайны.

АЛЯКСАНДРАЎ Сямён Макаравіч, н. у 1891, в. Дзіўнава, загінуў у 1945 у Германіі.

АНДРЭЕЎ Цімафей Васільевіч, н. у 1901, в. Рудзіцы, загінуў у 1945.

АНТОНАЎ Анісім Купрэевіч, н. у 1913, в. Шастакі, загінуў у 1942 пад Смаленскам.

АРЦЁМАЎ Макар Лукіч, н. у в. Рудзіцы, звестак не захавалася.

АСТАПАЎ Аляксей Сцяпанавіч, н. у 1906, в. Шастакі, не вярнуўся з вайны.

БАРАНАЎ Аляксей Яфімавіч, н. у 1916, в. Дзіўнава, загінуў пад Бранскам.

БАРАНАЎ Васіль Яфімавіч, н. у 1902, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

БАРАНАЎ Кірыла Яфімавіч, н. у в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

БАРАНАЎ Мікіта Яфімавіч, н. у 1907, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАРАНКОЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1924, в. Рудзіцы, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

БАРДЖЭЕЎ Еўдакім Сяргеевіч, н. у 1921, в. Займішча, прапаў без вестак.

БАРДЖЭЕЎ Мікалай Сяргеевіч, н. у 1921, в. Займішча, прапаў без вестак.

БАРЫСЕНКА Сцяпан Андрэевіч, н. у в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

БАШАНКОЎ Аляксей Самсонавіч, н. у 1911, в. Шастакі, загінуў у баі 3.02.45 у Латвіі.

БАШАНКОЎ Мануіл Георгіевіч, н. у 1924, в. Ордаць, прапаў без вестак у верасні 1944.

БАШАНКОЎ Мікалай Юр'евіч, н. у 1918, в. Ордаць, не вярнуўся з вайны.

БАШАНКОЎ Палік Юр'евіч, н. у 1923, в. Ордаць, загінуў пад Варшавай.

БУГАЁЎ Стэфан Емяльянавіч, н. у 1901, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БУКАЦКАЎ Якаў Гаўрылавіч, н. у 1901, в. Ордаць, загінуў у 1945 у Германіі.

БУРАЎЦОЎ Ігнат Барысавіч, н. у 1922, в. Рудзіцы, загінуў на Украіне.

БУРАЎЦОЎ Нічыпар Андрэевіч, н. у 1919, в. Рудзіцы, не вярнуўся з вайны.

БУРСКІ Васіль Восіпавіч, н. у 1919, в. Шастакі, загінуў 20.07.41.

БЯЛЯЕЎ Мітрафан Пудавіч, н. у 1910, в. Ордаць, загінуў у баі ў лістападзе 1941.

ВАСІЛЬЕЎ Аляксей Іванавіч, н. у 1891, в. Ордаць, загінуў у 1944 на тэрыторыі Горацкага р-на.

ВАСІЛЬЕЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1906, в. Ордаць, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ВАСІЛЬЕЎ Кузьма Лаўрэнавіч, н. у в. Ордаць, загінуў у 1944.

ВАСІЛЬЕЎ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1920, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1944.

К. Дз. Волкаў

А. М. Іваноў

ВАСІЛЬЕЎ Пётр Дзмітрыевіч, н. у в. Ордаць, загінуў у 1941.

ВАСІЛЬЕЎ Раман Пятровіч, н. у 1908, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАСІЛЬЕЎ Савелій Мартынавіч, н. у 1906, в. Ордаць, прапаў без вестак у 1941.

ВАСІЛЬЕЎ Фёдар Аляксеевіч, н. у 1922, в. Ордаць, не вярнуўся з вайны.

ВАСІЛЬЕЎ Цімафей Ігнатавіч, н. у 1902, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАСІЛЬЕЎ Якаў Дзмітрыевіч, н. у 1900, в. Ордаць, загінуў на фронце 27.11.41.

ВАСЬКОВІЧ Іван Рыгоравіч, н. у 1923, в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

ВАСЬКОВІЧАнуфрый Панцялеевіч, н. у 1897, в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

ВАСЬКОВІЧ Пётр Мацвеевіч, н. у в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

ВАСЬКОВІЧ Пётр Яфімавіч, н. у в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ВАСЬКОВІЧ Савелій Іванавіч, н. у в. Ордаць, не вярнуўся з вайны.

ВАСЬКОВІЧ Фядос Мацвеевіч, н. у в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ВОЙТАЎ Іван Агеевіч, н. у 1910, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВОЙТАЎ Павел Аляксеевіч, н. у 1907, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВОЙТАЎ Павел Аўсеевіч, н. у 1907, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВОЙТАЎ Сідар Аўсеевіч, н. у 1910, в. Ордаць, прапаў без вестак.

ВОЛКАЎ Кірыла Дзмітрыевіч, н. у 1908, в. Ордаць, прапаў без вестак у лютым 1945.

ВОЛКАЎ Макар Фядосавіч, н. у в. Ордаць, звестак не захавалася.

ВОЛКАЎ Сідар Дзмітрыевіч, н. у 1895, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАНЧАРОЎ Данііла Маркавіч, н. у 1912, в. Ордаць, прапаў без вестак у 1944.

ГАНЧАРОЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1903, в. Ордаць, прапаў без вестак 22.11.44.

ГАРБУЗАЎ Іван Юр'евіч, н. у в. Займішча, звестак не захавалася.

ГАРУСАЎ Іван Антонавіч, н. у 1909, в. М. Вільянава, прапаў без вестак.

ГІЛЬКОЎ Сяргей Панцялеевіч, н. у 1909, в. Н. Вільянава, прапаў без вестак.

ГРАМЫКА Іван Апанасавіч, н. у 1914, в. Н. Вільянава, прапаў без вестак 29.07.44 у Літве.

ГУЗАЎ МікітаАнуфрыевіч, н. у 1918, в. Рудзіцы, загінуў на Украіне.

ДАВЫДЗЁНКА Аляксей Фадзеевіч, н. у 1922, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДАНЬКО Сцяпан Сідаравіч, н. у в. Шастакі, прапаў без вестак 20.01.42 у Ленінградскай вобл.

ДАНЬКОЎ Аляксей Пятровіч, н. у 1897, в. Шастакі, прапаў без вестак.

ДАНЬКОЎ Андрэй Нічыпаравіч, н. у 1903, в. Шастакі, не вярнуўся з вайны.

ДАНЬКОЎ Апанас Мікітавіч, н. у 1914, в. Шастакі, загінуў 19.12.41 у в. Палішча Ленінградскай вобл.

ДАНЬКОЎ Ігнат Дзмітрыевіч, н. у 1911, в. Шастакі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДАНЬКОЎ Пётр Дзмітрыевіч, н. у 1918, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДАНЬКОЎ Уладзімір Сяргеевіч, н. у 1922, в. Шастакі, памёр ад ран 21.08.44.

ДАНЬКОЎ Фёдар Мікітавіч, в. Шастакі, звестак не захавалася.

ДРАГУНОЎ Георгій Нікіфаравіч, н. у 1921, в. Ордаць, прапаў без вестак 6.04.44.

ДРАГУНОЎ Іван Антонавіч, н. у 1921, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДУДКІН Азар Сямёнавіч, н. у в. Ордаць, не вярнуўся з вайны.

ДУДКІН Іван Сямёнавіч, н. у 1905, в. Ордаць, прапаў без вестак.

ДЗЯМІДАЎ Іван Елісеевіч, н. у 1904, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДЗЯМІДАЎ Рыгор Елісеевіч, н. у 1906, в. Шастакі, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

ДЗЯМ'ЯНАЎ Ягор Лукіч, н. у 1915, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ДЗЯНІСАЎ Кірыла Міхайлавіч, н. у 1903, в. Рудзіцы, прапаў без вестак.

ЖУРАЎ Гаўрыла Сямёнавіч, н. у 1898, в. Дзіўнава, загінуў пад Масквой.

ЖУРАЎ Мікалай Мікітавіч, н. у 1920, в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

ЖУРАЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1904, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ЖЫПРОЎ Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1902, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ЗАХАРАЎ Мікіта Макаравіч, н. у 1922, в. Шастакі, загінуў 9.03.45.

ЗЯЗЮЛІН Якаў Андрэевіч, н. у 1908, в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

ЗЯЗЮЛІН Раман Андрэевіч, н. у 1923, в. Дзіўнава, загінуў у 1943, Гарадоцкі р-н Віцебскай вобл.

ЗЯЗЮЛІН Захар Андрэевіч, н. у 1918, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ЗЯЗЮЛІН Іван Андрэевіч, н. у 1911, в. Дзіўнава, загінуў у 1940 у савецка-фінскую вайну.

ЗЯЗЮЛІН Мітрафан Піліпавіч, н. у 1912, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ІВАНОЎ Аляксей Мікалаевіч, н. у 1918, в. Ордаць, загінуў 3.02.45.

ІПАЦЬЕЎ Арсеній Васільевіч, н. у 1914, в. Шастакі, загінуў 4.04.43 у в. Гарэлы Лом Ірнаўскага р-на.

КАВАЛЁЎ Апанас Васільевіч, н. у в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

КАВАЛЁЎ Іван Андрэевіч, н. у 1921, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАВАЛЁЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1920, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

КАВАЛЁЎ Мікалай Васільевіч, н. у 1921, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

КАВАЛЁЎ Рыгор Васільевіч, н. у 1892, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

КАВАЛЕНКА ЯгорАнуфрыевіч, н. у 1924, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

КАВАЛЬКОЎ ІванАнуфрыевіч, н. у 1922, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

КАВАЛЬКОЎ Павел Адамавіч, н. у 1916, в. Дзіўнава, загінуў ва Усходняй Прусіі.

КАВАЛЬКОЎ Фёдар Ануфрыевіч, н. у 1920, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

КАВАЛЬКОЎ Фёдар Рыгоравіч, н. у 1921, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

КАВАЛЬКОЎ Цімафей Адамавіч, н. у 1918, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

КАЗЛОЎ Міхаіл Емяльянавіч, н. у 1923, в. Ордаць, загінуў у баі 8.12.42 на х. Ардонскі Паўночна-Асецінскай АССР.

КАЗЛОЎ Піліп Елісеевіч, н. у 1906, в. Ордаць, прапаў без вестак у ліпені 1942.

КАЗЛОЎ Ягор Піліпавіч, в. Займішча, загінуў пад Кёнігсбергам.

КАНАПАЕЎ Ананій Іванавіч, н. у 1919, в. Рудзіцы, загінуў пад Беластокам.

КАНАПАЕЎ Ігнат Лукіч, в. Ордаць, не вярнуўся з вайны.

КАНДРАЦЬЕЎ Васіль Феакціставіч, н. у 1909, в. Радзішана, не вярнуўся з вайны.

КАНДРАЦЬЕЎ Іван Мікітавіч, н. у 1913, в. Радзішана, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

КАНДРАЦЬЕЎ Кузьма Феакціставіч, в. Радзішана, загінуў 19.01.44 у в. Тры Отракі Ленінградскай вобл.

КАНДРАЦЬЕЎ Фёдар Мікітавіч, н. у 1897, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАРОТКІН Нічыпар Фядосавіч, н. у в. Н. Вільянава, загінуў у 1942 у г. Растоў-на-Доне.

КАРОТКІН Мікалай Нічыпаравіч, н. у 1923, в. Вільянава, прапаў без вестак.

КІРКАЛАЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1919, в. Ордаць, прапаў без вестак у студзені 1945.

КІСЯЛЁЎ Леў Мікітавіч, н. у 1895, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІСЯЛЁЎ Мікалай Ігнатавіч, н. у 1913, в. Ордаць, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

КІСЯЛЁЎ Мікалай Мікітавіч, н. у 1906, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІСЯЛЁЎ Міхаіл Ермалаевіч, н. у 1905, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРЫЖАНКОЎ Іван Іларыёнавіч, н. у 1912, в. Ордаць, загінуў у 1941 у Беластоцкай вобл.

КСЕНАФОНТАЎ Пётр Фёдаравіч, н. у 1918, в. Шастакі, прапаў без вестак у верасні 1944.

КУЧАРАЎ Сцяпан Міхайлавіч, н. у 1896, в. Ордаць, загінуў 31.12.44 ва Усходняй Прусіі.

КУЧАРАЎ Сямён Міхайлавіч, н. у 1908, в. Ордаць, загінуў 18.07.44.

КУЧАРАЎ Міхаіл Паўлавіч, н. у 1924, в. Вішанька, памёр ад ран 9.09.44 у с. Жэкунь Беластоцкай вобл.

ЛАМКОЎ Лаўрэнцій Сцяпанавіч, н. у в. Ордаць, загінуў у Польшчы.

ЛАМКОЎ Мікалай Сцяпанавіч, н. у 1918, в. Ордаць, загінуў пад Масквой.

ЛАСІКАЎ Лаўрэнцій Сцяпанавіч, н. у 1922, прапаў без вестак 21.07.44.

ЛАЎРАШЧУК Міхаіл Іванавіч, н. у 1925, в. Ладыжана, прапаў без вестак.

ЛАЎРАШЧУК Прохар Іванавіч, н. у в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ЛЕЙЗЯРОВІЧ Залман Рыгоравіч, н. у 1906, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛІПША Сямён Навумавіч, н. у 1910, в. Шастакі, прапаў без вестак 9.08.44.

ЛІПША Фёдар Навумавіч, н. у 1905, в. Шастакі, загінуў 17.08.44 на х. Крауж-Морчы ў Літве.

МАІСЕЕНКА Міхаіл Паўлавіч, н. у 1919, в. Радзішана, загінуў 16.09.42.

МАРЧАНКА Іван Сямёнавіч, н. у 1924, в. Рудзіцы, прапаў без вестак.

МАСКАЛЁЎ Герасім Сяргеевіч, н. у 1901, в. Рудзіцы, прапаў без вестак.

МАСКАЛЁЎ Ілья Фёдаравіч, н. у 1923, в. Рудзіцы, прапаў без вестак.

МАСКАЛЁЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1921, в. Рудзіцы, загінуў у 1944 у Літве.

МАСКАЛЁЎ Сямён Фёдаравіч, н. у 1921, в. Рудзіцы, прапаў без вестак.

МАСЕЙКІН Васіль Данілавіч, н. у 1920, в. Рудзіцы, прапаў без вестак.

МАСЕЙКІН Парфен Максімавіч, н. у 1914, загінуў у 1943.

МЕЛЯШКОЎ Уладзімір, н. у 1910, в. Н. Вільянава, прапаў без вестак.

МІКОДЗІН Ерафей Сямёнавіч, н. у 1903, в. Ордаць, не вярнуўся з вайны.

МІКОДЗІН Канстанцін Сямёнавіч, н. у 1914, в. Ордаць, прапаў без вестак у ліпені 1944.

МІРОНАЎ Еўдакім Аляксеевіч, н. у 1919, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІРОНАЎ Іван Гаўрылавіч, н. у 1908, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МІРОНАЎ Мікалай Цітавіч, н. у 1903, в. Радзішана, прапаў без вестак у верасні 1944.

МІРОНАЎ Міхаіл Гаўрылавіч, н. у в. Ордаць, звестак не захавалася.

МІРОНАЎ Рыгор Рыгоравіч, н. у в. Ордаць, памёр ад ран 31.03.44 у в. Пузыры Мікалаеўскай вобл.

МЯДЗВЕДЗЕЎ Еўдакім Мікітавіч, н. у 1911, в. Ордаць, прапаў без вестак у верасні 1944.

МЯДЗВЕДЗЕЎ Патап Гаўрылавіч, н. у 1904, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

МЯДЗВЕДЗЕЎ Фёдар Рыгоравіч, н. у 1919, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

МЯДЗВЕДЗЕЎ Якаў Гаўрылавіч, н. у 1910, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

І. І. Прыжанкоў

НІКІЦІН Яўціхій Рыгоравіч, н. у 1907, в. Рудзіцы, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

НОВІКАЎ Даніла Яфімавіч, н. у 1915, в. Шастакі, не вярнуўся з вайны.

НОВІКАЎ Мікалай Паўлавіч, н. у 1908, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАБОРЦАЎ Ігнат Уласавіч, н. у 1910, в. Ордаць, загінуў 6.04.45 у Польшчы.

ПАЛЯКОЎ Захар Яўсеевіч, н. у в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ПАЛЯКОЎ Панас Елісеевіч, н. у 1923, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ПАПКОЎ Васіль Аўрамавіч, н. у 1921, в. Ладыжана, не вярнуўся з вайны.

ПАПКОЎ Васіль Аўрамавіч, н. у 1923, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ПАПСУЕЎ Яўтен Захаравіч, н. у 1905, в. Рудзіцы, загінуў пад Псковам.

ПАТУШКАЎ Рыгор Адамавіч, н. у 1911, в. Ордаць, загінуў у палоне ў лагеры Ламсдорф.

ПАТУШКАЎ Рыгор Макаравіч, н. у 1912, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАЎЛАЎ Дзям'ян Фёдаравіч, н. у 1911, загінуў на фронце ў снежні 1941.

ПАЎЛЮЧЭНКА Мікалай Васільевіч, н. у 1917, в. Дзіўнава, прапаў без вестак у снежні 1943.

ПЕЧАНЬКОЎ Даніла Мікітавіч, в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

ПРЫЖАНКОЎ Іван Іларыёнавіч, н. у 1912, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЫНЦІН Фёдар Рыгоравіч, н. у 1908, в. Грамакі, прапаў без вестак.

ПЯТРОЎ Цімафей Пятровіч, н. у 1902, в. Шастакі, прапаў без вестак.

РАБЦАЎ Кузьма Крысанавіч, н. у 1920, в. Займішча, звестак не захавалася.

РАБЦАЎ Палікарп Крысанавіч, н. у в. Займішча, звестак не захавалася.

РАТНІКАЎ Андрэй Малахавіч, н. у 1897, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РЫЖАНКОЎ Пётр Мікалаевіч, н. у 1919, в. Дзіўнава, загінуў пад Чэрвенем.

РЫЖАНКОЎ Фёдар Прохаравіч, н. у 1912, в. Дзіўнава, загінуў пад Варшавай.

РЫЖКОЎ Марк, н. у 1908, в. Ордаць, загінуў у палоне ў лагеры Ламсдорф.

САВЕЛЬЕЎ Іван Аляксандравіч, н. у 1927, в. Радзішана, памёр ад ран 31.12.45.

САВЕЛЬЕЎ Павел Еўсцігнеевіч, н. у 1900, в. Радзішана, загінуў у баі 27.09.43 у в. Чыбіткі Палтаўскай вобл.

САВЯНКОЎ Антон Палікарпавіч, н. у 1893, в. Ордаць, загінуў у снежні 1944.

САЛАМЕЕЎ Фёдар Пятровіч, н. у в. Грамакі, прапаў без вестак.

САЛАПАЕЎ Іван Анісімавіч, н. у 1920, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

САЛАПАЕЎ Павел Анісімавіч, н. у 1924, в. Дзіўнава, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

САЛАПАЕЎ Яфім Анісімавіч, н. у 1919, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

САФОНАЎ Дзям'ян Якаўлевіч, н. у 1909, в. Шастакі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САФОНАЎ Рыгор Якаўлевіч, н. у 1907, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

САФОНАЎ Юрый Якаўлевіч, н. у 1907, в. Шастакі, не вярнуўся з вайны.

СВЯТЛОЎ Аляксей Парфёнавіч, н. у 1918, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЕЛІВЕСТРАЎ Ананій Аляксандравіч, н. у 1914, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЕМЧАНКА Дзмітрый Дзям'янавіч, н. у 1908, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЁМЧЫН Пётр Трафімавіч, н. у 1900, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЁМЧЫН Марк Емяльянавіч, н. у 1908, в. Ордаць, загінуў у красавіку 1944.

СЁМЧЫН Міна Трыфанавіч, н. у 1903, в. Ордаць, не вярнуўся з вайны.

СЁМЧЫН Пётр Трыфанавіч, н. у 1897, в. Ордаць, прапаў без вестак у 1941.

СІДАРАЎ Рыгор Кандратавіч, н. у 1905, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІКОРЫН Павел Якаўлевіч, н. у 1902, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІКОРЫН Пракоп Сямёнавіч, н. у 1919, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІКОРЫН Сяргей Сямёнавіч, н. у 1911, в. Рудзіцы, прапаў без вестак.

СІКОРЫН Ягор Маісеевіч, н. у 1913, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІКОРЫН Якаў Восіпавіч, н. у 1910, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СКВАРЦОЎ Іван Ягоравіч, н. у 1921, в. Ордаць, загінуў 29.05.42 у в. Фамінічы Смаленскай вобл.

СКВАРЦОЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1922, в. Ордаць, звестак не захавалася.

СМАЛЯНКОЎ Азар Антонавіч, н. у 1913, в. Рудзіцы, не вярнуўся з вайны.

СНЫТКОЎ Еўдакім Міронавіч, н. у 1916, в. Займішча, звестак не захавалася.

СНЫТКОЎ Ілья Міронавіч, н. у 1911, в. Займішча, прапаў без вестак.

СУВОРАЎ Дамітрый Фядосавіч, в. Займішча, звестак не захавалася.

СЫРАДОЕЎ Захар Дзмітрыевіч, н. у 1904, в. Ордаць, загінуў 24.09.44.

СЫРАДОЕЎ Іван Захаравіч, н. у 1912, в. Ордаць, загінуў у снежні 1941 пад Ленінградам.

СЫРАДОЕЎ Мікалай Дзмітрыевіч, н. у 1904, в. Ордаць, загінуў 30.07.41 у г. Асташкове Калінінскай вобл.

СЫРАДОЕЎ Якаў Дзмітрыевіч, н. у 1914, в. Ордаць, загінуў 16.09.44.

СЯРГЕЕЎ Мікалай Цімафеевіч, н. у 1915, в. Ордаць, прапаў без вестак у ліпені 1941.

СЯРГЕЕЎ Рыгор Цімафеевіч, н. у 1911, в. Ордаць, прапаў без вестак 25.08.44.

ТАДЗЕЕЎ Мікалай Захаравіч, н. у 1914, в. Ордаць, прапаў без вестак у верасні 1944.

ТАРАСЕНКА Аляксандр Фадзеевіч, в. Н. Вільянава, загінуў пад Смаленскам.

ТАЎКАЧОЎ Васіль Міхайлавіч, н. у 1920, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ТАЎРЭНКА Сямён Нікіфаравіч, н. у 1904, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ТРАФІМАЎ Адам Фёдаравіч, н. у 1892, в. Рудзіцы, не вярнуўся з вайны.

ТРАФІМАЎ Канстанцін Фёдаравіч, н. у 1901, в. Рудзіцы, загінуў пад Бранскам.

ТРУТЧАНКА Георгій Анікеевіч, н. у 1919, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ТРУТЧАНКА Іван Цітавіч, н. у 1919, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

УДАЛЬЁЎ Фёдар Трафімавіч, н. у 1902, в. Сліжы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

УСАЎ Даніла Тарасавіч н. у 1910, в. Шастакі, прапаў без вестак у верасні 1944.

УСАЎ Іван Мацвеевіч, н. у 1919, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

УШАКОЎ Ісак Платонавіч, в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

УШАКОЎ Мацвей Пракопавіч, в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

УШАКОЎ Гаўрыла Усцінавіч, в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

УШАКОЎ Яфім Усцінавіч, в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

УШАКОЎ Мікалай Пракопавіч, н. у 1911, в. Дзіўнава, прапаў без вестак 29.09.42.

УШАКОЎ Дзяніс Маскімавіч, в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

ФЕАКТЫСТАЎ Васіль Дзям'янавіч, н. у 1909, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ФЕАКТЫСТАЎ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1913, в. Радзішана, прапаў без вестак у 1943.

ФЕАКТЫСТАЎ Сцяпан Андрэевіч, н. у 1911, в. Радзішана, прапаў без вестак у 1943.

ФЕАКТЫСТАЎ Сцяпан Радыёнавіч, н. у 1915, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ФЕАКТЫСТАЎ Гаўрыіл Яфімавіч, н. у 1904, в. Радзішана, загінуў у баі ў снежні 1941 пад Ленінградам.

ХАЛЬЦАЎ Аляксей Васільевіч, н. у 1920, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ХАЛЬЦАЎ Малах Васільевіч, н. у 1917, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ХАЛЬЦАЎ Мікіта Фаміч, н. у 1913, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ХАРЫКАЎ Аляксандр Фёдаравіч, н. у 1913, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ХАРЫКАЎ Аляксей Фёдаравіч, н. у 1912, в. Ордаць, не вярнуўся з вайны.

ХОРТАЎ Прохар Іванавіч, н. у в. Займішча, звестак не захавалася.

ХОТАЎ Іван Антонавіч, н. у в. Займішча, звестак не захавалася.

ЦАРАЎ Дзмітрый Паўлавіч, н. у в. Рудзіцы, загінуў у 1945 пад Берлінам.

ЦАРАЎ Максім Сяргеевіч, н. у в. Рудзіцы, звестак не захавалася.

ЦЫКУНОЎ Аляксей Феакціставіч, н. у 1913, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЫКУНОЎ Піліп Нікіфаравіч, н. у 1908, в. Ордаць, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЦЫКУНОЎ Фёдар Маісеевіч, н. у 1905, в. Ордаць, загінуў у баі 4.08.44 у в. Валкунішкі ў Літве.

ЦЭЙТЛІН Рыгор Хонавіч, н. у 1914, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЯЛЯТНІКАЎ Уладзімір Фёдаравіч, н. у 1920, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЧАНЕЛІН Філімон Мол, н. у 1897, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЧУШАЎ Дзмітрый Аксёнавіч, н. у 1905, в. Шастакі, загінуў 29.09.43 у в. Пустаўка Касцюковіцкага р-на.

ЧУШАЎ Сямён Якаўлевіч, н. у 1919, в. Ордаць, памёр ад ран 13.01.44 у в. М. Замайдзе Смаленскай вобл.

ЧЭПЯЛЕНКА Васіль Ціханавіч, н. у в. Радзішана, прапаў без вестак 19.10.44.

ЧЭПЯЛЕНКА Фёдар Цімафеевіч, н. у 1921, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШАРЫПА Мікалай Восіпавіч, н. у 1925, в. Ст. Вільянава, памёр ад ран 6.09.44 у в. Цыганчкі Беластоцкага р-на.

ШЛЯХТАЎ Восіп Карпавіч, н. у 1914, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЛЯХТАЎ Ілья Панцеляймонавіч, н. у 1911, в. Ордаць, загінуў у баі ў жніўні 1943.

ШЛЯХТАЎ Уладзімір Лявонавіч, н. у 1921, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШУМЕЙКА Васіль Сямёнавіч, н. у 1924, в. Шастакі, загінуў 22.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ШУМЕЙКА Канстанцін Фаміч, н. у 1895, в. Шастакі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШУМЕЙКА Пракоп Восіпавіч, н. у 1895, в. Шастакі, прапаў без вестак у верасні 1941.

ШУМЕЙКА Стэфан Цімафеевіч, н. у 1909, в. Шастакі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШУМЕЙКА Сямён Фаміч, н. у 1909, в. Шастакі, загінуў 19.08.44 у Літве.

ШУМЕЙКА Феакціст Юр'евіч, н. у 1909, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШУПОРЫН Васіль Якаўлевіч, н. у 1920, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШУПОРЫН Уладзімір Барысавіч, н. у 1920, в. Ордаць, прапаў без вестак.

ШЧЭРБА Станіслаў Восіпавіч, н. у 1919, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЫЛАЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1924, в. Займішча, звестак не захавалася.

ШЫЛАЎ Маісей Ануфрыевіч, в. Дзіўнава, не вярнуўся з вайны.

ШЫНДЗІКАЎ Мікалай Мінавіч, н. у 1916, в. Ордаць, загінуў у баі 22.03.45 у г. Сопат у Польшчы.

ШЫНДЗІКАЎ Міхаіл Пахомавіч, н. у 1909, в. Ордаць, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ШЫНДЗІКАЎ Пётр Паўлавіч, н. у в. Ордаць, загінуў 12.02.44 у с. Першамайскае Днепрапятроўскай вобл.

ШЫНКАРОЎ Аляксандр Максімавіч, н. у 1902, в. Дзіўнава, загінуў пад Ельняй.

ШЫНКАРОЎ Восіп Пятровіч, н. у 1922, в. Дзіўнава, загінуў у 1943.

ШЭЙНІКАЎ Фама Дзянісавіч, в. Дзіўнава, загінуў.

ШЭЙНІКАЎ Пракоп Іванавіч, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ШЭЙНІКАЎ Іван Захаравіч, н. у 1912, в. Дзіўнава, загінуў пад Смаленскам.

ШЭЙНІКАЎ Захар Дзянісавіч, в. Дзіўнава, з вайны не вярнуўся.

ЮР'ЕЎ Іван Іванавіч, н. у 1923, в. Шастакі, прапаў без вестак у сакавіку 1943.

ЮР'ЕЎ Парфен Сямёнавіч, н. у 1916, в. Шастакі, прапаў без вестак у верасні 1941.

ЮРКЕВІЧ Апанас Кузьміч, н. у 1903, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ЯКІМЕНКА Аўрам Халімонавіч, н. у 1920, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ЯКІМЕНКА Віктар Раманавіч, н. у 1901, в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ЯКІМЕНКА Мяфодзій Халімонавіч, н. у в. Дзіўнава, прапаў без вестак.

ЯКІМЕНКА Пётр Халімонавіч, н. у 1918, в. Дзіўнава, загінуў у 1941.

ЯРОЦКІ Мацвей Севасцьянавіч, н. у 1907, в. Ордаць, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЯЎСЕЕЎ Адам Барысавіч, н. у 1923, в. Рудзіцы, прапаў без вестак.

ЯЎСЕЕЎ Арсен Восіпавіч, н. у в. Ордаць, звестак не захавалася.

ЯЎСЕЕЎ Андрэй Піліпавіч, н. у 1909, в. Рудзіцы, прапаў без вестак.

ЯЎСЕЕЎ Яўхім Трафімавіч, н. у 1909, в. Рудзіцы, не вярнуўся з вайны.

ЯЎСЕЕЎ Мікалай Восіпавіч, н. у 1918, в. Ордаць, загінуў у баі 20.08.44 у Румыніі.

ЯЎСЕЕЎ Міхаіл Пракопавіч, н. у 1912, в. Ордаць, звестак не захавалася.

ЯЎСЕЕЎ Несцер Восіпавіч, н. у в. Ордаць, звестак не захавалася.

ЯЦКОЎСКІ Ціхан Ісаевіч, н. у 1909, в. Ладыжына, не вярнуўся з вайны.

ГАРАДЗІШЧАНСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

АБРАМОВІЧ Сяргей Міхайлавіч, н. у 1919, в. Сліжы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

АЗАРАЎ Уладзімір Іванавіч, н. у 1922, в. Карасі, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

АЗАРАЎ Мікалай Афанасьевіч, н. у 1922, в. Карасі, прапаў без вестак у 1942.

АЗАРАВА Антаніна Іванаўна, н. у 1923, прапала без вестак у 1944.

АКІНЦІНАЎ Якаў Ігнатавіч, н. у 1903, в. Гарадзішча, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

АЛЯКСАНДРАЎ Рыгор Фёдаравіч, н. у 1918, в. М. Сліжы, прапаў без вестак у 1942.

АЛЯКСЕЕЎ Сяргей Рыгоравіч, н. у 1922, в. Навасёлкі, загінуў 10.03.44 у Эстоніі.

АЛЯКСЕЕЎ Фёдар Аляксандравіч, н. у 1911, мал. л-т, прапаў без вестак у ліпені 1943.

АЛЯКСЕЕЎ Аляксей Савельевіч, н. у 1900, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

АНДРЭЕЎ Мікалай Васільевіч, н. у 1921, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

АНІСІМАЎ Пётр Якаўлевіч, н. у 1908, в. Сліжы, прапаў без вестак у 1942.

АНІСІМАЎ Фёдар Якаўлевіч, н. у 1900, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

АТРОШКІН Іван Зосімавіч, н. у 1921, в. М. Сліжы, прапаў без вестак у 1941.

АЎРАМЕНКА Нічыпар Панцялеевіч, н. у 1901, з вайны не вярнуўся.

АЎРАМЕНКА Ціхан Іванавіч, н. у 1908, в. Гарадзішча, прапаў без вестак.

АЎРАМЕНКА Нічыпар Сяргеевіч, н. у 1915, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

АЎРАМЕНКА Рыгор Арцёмавіч, н. у 1900, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

АЎХІМКОЎ Павел Сяргеевіч, н. у 1903, в. Навасёлкі, з вайны не вярнуўся.

АЎХІМКОВА Настасся Сяргееўна, н. у в. Навасёлкі, з вайны не вярнулася.

АЎХІМКОЎ Аляксей Сяргеевіч, н. у 1918, в. Навасёлкі, танкіст, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАБІЧАЎ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1912, в. Маісеенкі, загінуў 11.10.44 у Польшчы.

БАЛАБОСАВА Васіліса Якаўлеўна, н. у 1914, в. Навасёлкі, з вайны не вярнулася.

БАЛАБОСАВА Надзея Якаўлеўна, н. у 1918, в. Навасёлкі, з вайны не вярнулася.

БАЛАБОСАЎ Васілій Фёдаравіч, н. у 1900, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАЛАБОСАЎ Валянцін Якаўлевіч, н. у 1922, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

БАРАБАНАЎ Максім Іванавіч, н. у 1918, в. Навасёлкі, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

БАТУРЫН Фёдар Цімафеевіч, н. у в. Сліжы, загінуў 24.08.43 пад Старой Русай.

БАТУРЫН Яўген Цімафеевіч, н. у 1917, в. Сліжы, прапаў без вестак у 1942.

БАТУРЫН Аляксандр Цімафеевіч, н. у 1920, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАШКІРАЎ Ізот Іванавіч, н. у 1908, танкіст, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

БЕЛЯНКОЎ Піліп Іванавіч, н. у 1898, в. Русакі, загінуў у 1945.

БЕЛЯНКОЎ Кузьма Ігнатавіч, н. у 1896, в. Царковішча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БЕЛЯНКОЎ Пётр Іванавіч, н. у 1901, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

БЕШАЎ Ціт Прохаравіч, н. у 1901, радавы, прапаў без вестак 22.09.42.

БОНДАРАЎ Васіль Аляксеевіч, н. у 1913, в. Сарціслаў, з вайны не вярнуўся.

БОНДАРАЎ Ціт Іванавіч, н. у 1914, в. Сарціслаў, з вайны не вярнуўся.

БЫЧКОЎ Іван Емяльянавіч, н. у 1919, радавы, загінуў 19.02.45 у г. Мельзак.

ВАДАХОДАЎ Сяргей Афанасьевіч, н. у 1905, радавы, загінуў 12.11.42 у п. Бекетаўка пад Сталінградам.

ВАЛАНЦЭВІЧ Адам Іванавіч, н. у 1909, в. Н. Вільянава, загінуў у 1941.

ВАЛАНЦЭВІЧ Віктар Адамавіч, н. у 1915, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ВАРАБ'ЁЎ Цімафей Іванавіч, н. у 1915, в. Акунёўка, прапаў без вестак у 1941.

ВАРАБ'ЁЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1910, радавы, памёр ад ран у жніўні 1944.

ВАСІЛЬЕЎ Іларыён Пятровіч, н. у 1918, в. Карасі, радавы, загінуў у баі 28.10.44 у в. Хшаны.

ВАСІЛЬЕЎ Кузьма Лаўрэнцьевіч, н. у 1891, в. Навасёлкі, радавы, памёр 12.10.44 пад Беластокам.

ВАСІЛЬЕЎ Павел Сяргеевіч, н. у 1913, в. Акунёўка, прапаў без вестак у 1942.

ВАСІЛЬЕЎ Пётр Дзмітрыевіч, н. у 1901, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ВАСІЛЬЕЎ Даніл Мартынавіч, н. у 1896, в. Маісеенкі, радавы, памёр ад ран 18.08.44 у Літве.

ВАСІЛЬЕЎ Цімафей Паўлавіч, н. у 1925, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ВАСІЛЬЕЎ Мікалай Якаўлевіч, н. у 1926, прапаў без вестак 14.02.45.

ВАСІЛЬЕЎ Сцяпан Мартынавіч, н. у 1910, мал. л-т, прапаў без вестак 26.07.43.

ГАДУНЦОЎ Рыгор Восіпавіч, н. у в. Сліжы, радавы, загінуў 14.02.44 у в. Сутышы Ленінградскай вобл.

ГАЙКОЎ Даніла Антонавіч, н. у 1914, в. Благаўка, радавы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

ГАЙКОЎ Міхаіл Антонавіч, н. у 1886, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ГАЛАВАЧ Канстанцін Сцяпанавіч, н. у 1917, в. Царковішча, з вайны не вярнуўся.

ГАЛАВАЧ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Царковішча, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ГАЛАНАЎ Аляксандр Кліменцьевіч, н. у 1924, в. Літвінавічы, загінуў у 1945 у Паўднёвай Прусіі.

ГАЛАНАЎ Рыгор Ларыёнавіч, н. у 1906, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак 20.09.44.

ГАЛАЧКОЎ Пётр Сідаравіч, н. у 1906, в. Рудня, радавы, прапаў без вестак 22.10.41.

ГАЛІЧАЎ Мікалай Нікіціч, н. у 1923, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ГАЛЬКОЎ Сяргей Панцялеевіч, н. у 1908, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ГАНЧАРОЎ Васіль Аляксеевіч, н. у 1910, в. Маісеенкі, з вайны не вярнуўся.

ГАНЧАРОЎ Аляксей Пракопавіч, н. у 1914, в. Навасёлкі, загінуў 25.04.45.

ГАНЧАРОЎ Павел Антонавіч, н. у 1910, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ГАНЧАРОЎ Аляксей Міхайлавіч, н. у 1903, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАРУСАЎ Андрэй Пятровіч, н. у 1908, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ГАРУСАЎ Іван Антонавіч, н. у 1909, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГЕРАСІМАЎ Іван Нічыпаравіч, н. у 1916, в. Навасёлкі, з вайны не вярнуўся.

ГЕРАСІМАЎ Цярэнцій Елісеевіч, н. у 1911, прапаў без вестак у 1943.

ГЕРАСІМАЎ Пётр Сяргеевіч, н. у 1920, в. Навасёлкі, у Чырвонай Арміі з 1939, з вайны не вярнуўся.

ГЕРАСІМАЎ Міхаіл Аляксандравіч, н. у 1914, в. Навасёлкі, з вайны не вярнуўся.

ГЕРАСІМАЎ Уладзімір Нікіфаравіч, н. у 1925, радавы, загінуў у баі 20.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ГЕРАСІМАЎ Кузьма Аляксандравіч, н. у 1900, в. Русакі, прапаў без вестак 16.02.42.

ГЕРАСІМОВІЧ Уладзімір Савельевіч, н. у 1920, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГЛУШАКОЎ Васіль Піліпавіч, н. у 1896, в. Літвінавічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГНЯДЗЕНКА Ілья Емяльянавіч, н. у 1902, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ГОЛІКАЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1900, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

ГРАМЫКА Іван Апанасавіч, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак 29.07.44.

ГРАЧЫХІН Павел Цімафеевіч, н. у 1902, радавы, загінуў 22.01.42 у в. Сапава Смаленскай вобл.

ГРАЧЫХІН Міхаіл Архіпавіч, н. у 1920, в. Благаўка, радавы, памёр ад ран 27.07.43.

ГРОМАЎ Васіль Емяльянавіч, н. у 1908, в. Гарадзішча, прапаў без вестак пад Сталінградам.

ГРОМАЎ Васіль Пятровіч, н. у 1924, радавы, загінуў у Літве 25.07.44.

ГРОМАЎ Пётр Віктаравіч, н. у 1898, в. Гарадзішча, радавы, загінуў 29.07.44 у Літве.

ГРОМАЎ Аляксандр Іосіфавіч, н. у 1922, в. Гарадзішча, радавы, загінуў у ліпені 1941 у г. Ярцава Смаленскай вобл.

ГРОМАЎ Даніл Ігнатавіч, н. у 1915, в. Гарадзішча, с-т, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ГРОМАЎ Дзмітрый Андрэевіч, н. у 1897, в. Гарадзішча, радавы, памёр ад ран у жніўні 1941.

ГРОМАЎ Лявон Андрэевіч, н. у 1918, в. Гарадзішча, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ГРОМАЎ Сцяпан Рыгоравіч, н. у 1914, радавы, загінуў 18.12.41 у в. Міхайлаўка Маскоўскай вобл.

ГРОМАЎ Сцяпан Рыгоравіч, н. у 1908, в. Гарадзішча, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ГУЗІКАЎ Апанас Яфрэмавіч, н. у 1898, в. Русакі, загінуў у лютым 1945 пад Кёнігсбергам.

ГУЗІКАЎ Віктар Паўлавіч, н. у 1922, в. Русакі, лётчык, загінуў над Балтыйскім морам у 1945.

ГУЗІКАЎ Васіль Піліпавіч, н. у 1907, в. Літвінавічы, радавы, загінуў 18.10.44 у Польшчы.

ГУЗІКАЎ Дзям'ян Яфрэмавіч, н. у 1896, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ГУЗІКАЎ Андрэй Яфрэмавіч, н. у в. Русакі, ст. л-т, памёр ад ран 25.09.43.

ГУЗІКАЎ Мікалай Уладзіміравіч, н. у 1927, загінуў 1.02.45 у Польшчы.

ГУЗКОЎ Дзям'ян Архіпавіч, н. у 1906, прапаў без вестак у маі 1944.

ГУСАЎ Антон Іванавіч, н. у 1912, радавы, з вайны не вярнуўся.

ГУСЕЎ Антон Іванавіч, н. у 1907, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ДАВЫДЗЕНКА Іван Раманавіч, н. у 1901, загінуў 11.07.41.

ДАВЫДЗЕНКА Віктар Фёдаравіч, н. у 1924, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1945.

ДАВЫДЗЕНКА Сямён Раманавіч, н. у 1911, в. Русакі, л-т, памёр ад ран 28.11.44 у Венгрыі.

ДАВЫДЗЕНКА Пётр Яўменавіч, н. у 1921, в. Літвінавічы, загінуў 22.10.44.

ДАВЫДЗЕНКА Іван Ціханавіч, н. у 1900, в. Літвінавічы, загінуў у 1941.

А. Я. Жэлязоўскі

ДАВЫДЗЕНКА Арсеній Ігнатавіч, н. у 1908, яфр., загінуў 20.03.45 у Польшчы.

ДАНЬКОЎ Андрэй Нічыпаравіч, н. у 1902, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ДАНЬКОЎ Міхаіл Нічыпаравіч, н. у 1910, в. Навасёлкі.

ДАРАФЕЕЎ Андрэй, н. у 1890, в. Карасі, прапаў без вестак у 1943.

ДАРАФЕЕЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1923, в. Карасі, прапаў без вестак 14.08.44 у Польшчы.

ДАРАФЕЕЎ Самуіл Андрэевіч, н. у 1911, в. Карасі, загінуў 15.04.45 ва Усходняй Прусіі.

ДАРАФЕЕЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1923, в. Карасі, прапаў без вестак у 1942.

ДЗЕМІДЗЕНКА Сцяпан Андрэевіч, н. у 1925, в. Маісеенкі, радавы, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ДЗЕМЯНКОЎ Васіль Сцяпанавіч, н. у 1920, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ДЗЕМЯНКОВА Ганна Сцяпанаўна, н. у 1926, в. Сліжы, загінула 22.07.45 у Германіі.

ДЗЕРАВЯГА Павел Андрэевіч, н. у 1917, в. Маісеенкі, прапаў без вестак.

ДЗЕРАВЯГА Міхаіл Андрэевіч, н. у 1912, в. Маісеенкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ДЗЯДКОЎ Іван Гаўрылавіч, н. у 1910, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ДЗЯМІДАЎ Пётр Паўлавіч, н. у 1914, в. Сарціслаў, прапаў без вестак.

ДЗЯМІДАЎ Кандрацій Паўлавіч, н. у в. Сарціслаў, радавы, загінуў 13.08.42.

ДЗЯМІДАЎ Рыгор Паўлавіч, н. у 1919, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

ДЗЯМІДАЎ Павел Данілавіч, н. у 1925, в. Гарадзішча, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ДРАЗДОЎ Андрэй Данілавіч, н. у 1907, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ДЫДЗІКАЎ Сцяпан Тарасавіч, н. у в. Навасёлкі, з вайны не вярнуўся.

ДЫДЗІКАЎ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1921, в. Навасёлкі, з вайны не вярнуўся.

ДЫДЗІКАЎ Ермалай Васільевіч, н. у 1918, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЕМЯЛЬЯНАЎ Павел Васільевіч, н. у 1905, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ЖЭЛЯЗОЎСКІ Міхаіл Сцяпанавіч, н. у 1923, в. В. Сліжы, загінуў пад Сталінградам.

ЖЭЛЯЗОЎСКІ Андрэй Якаўлевіч, н. у 1912, в. В. Сліжы, камдыў, загінуў 10.06.42 на Курскай дузе.

ЖЭЛЯЗОЎСКІ Іван Якаўлевіч, н. у 1908, в. В. Сліжы, радавы, загінуў у Літве.

ЖЭЛЯЗОЎСКІ Пётр Іосіфавіч, н. у 1923, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ЖЭЛЯЗОЎСКІ Павел Сцяпанавіч, н. у 1916, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1942.

ЗАЛУЦКІ Іван Міхайлавіч, н. у 1913, в. Сліжы, з вайны не вярнуўся.

ЗАЛУЦКІ Лявон Паўлавіч, н. у в. М. Сліжы, радавы, загінуў 6.02.45 у Германіі.

ЗОЦІКАЎ Дзмітрый Максімавіч, н. у 1908, радавы, загінуў 23.09.41.

ЗОЦІКАЎ Яфім Гаўрылавіч, н. у 1897, радавы, прапаў без вестак у студзені 1942.

ЗОЦІКАЎ Дзмітрый Максімавіч, н. у 1901, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ІВАНОЎ Іван Навумавіч, н. у 1919, в. Гарадзішча, у Чырвонай Арміі з 1939, з вайны не вярнуўся.

ІВАНОЎ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1914, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ІВАНОЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1913, в. Гарадзішча, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

ІВАНОЎ Анатолій Антонавіч, н. у 1926, в. Гарадзішча, радавы, загінуў 13.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ІЗАБЕЛАЎ Міхаіл Піліпавіч, н. у 1912, в. Благаўка, з вайны не вярнуўся.

ІЛЬЯНКОЎ Дзмітрый Міхайлавіч, н. у 1910, в. Карасі, з вайны не вярнуўся.

ІЛЬЯНКОЎ Рыгор Міхайлавіч, н. у 1914, в. Карасі, радавы, загінуў 8.02.45 у Германіі.

ІСАЧАНКА Іван Патапавіч, н. у 1920, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак 1.05.45.

ІСАЧАНКА Васіль Андрэевіч, н. у 1924, в. Карасі, ст. с-т, памёр ад ран 21.07.41.

ІСАЧАНКА Аляксандр Іванавіч, н. у 1909, в. Карасі, прапаў без вестак.

КАВАЛЁЎ Сцяпан Сямёнавіч, н. у 1918, в. Акунёўка, прапаў без вестак у 1941.

КАВАЛЁЎ Сямён Сямёнавіч, н. у 1920, в. Акунёўка, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

КАВАЛЁВА Вольга Яўгеньеўна, н. у 1925, в. Карасі, з вайны не вярнулася.

КАВАЛЁЎ Аляксей Андрэевіч, н. у 1924, в. Карасі, загінуў у 1944 ва Усходняй Прусіі.

КАВАЛЁЎ Пётр Ціханавіч, н. у 1910, в. Карасі, прапаў без вестак.

КАВАЛЁЎ Рыгор Ананьевіч, н. у 1922, в. Русакі, радавы, загінуў 27.06.44 у Віцебскай вобл.

КАЗАКЕВІЧ Франц Іосіфавіч, н. у 1905, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

КАЗЛОЎ Пётр Макаравіч, н. у 1902, в. Гарадзішча, мал. л-т, загінуў 18.03.43 у Смаленскай вобл.

КАЗЛОЎ Сцяпан Платонавіч, н. у 1918, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у лютым 1945.

КАЗЛОЎ Ягор Цярэнцьевіч, н. у 1915, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАЗЛОЎ Сцяпан Платонавіч, н. у 1918, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

КАЗЛОЎ Міхаіл Платонавіч, н. у 1910, в. М. Сліжы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

КАЗЛОЎ Яфім Гаўрылавіч, н. у 1910, в. Літвінавічы, радавы, загінуў 20.07.44 у Літве.

КАЗЛОЎ Іван Гаўрылавіч, н. у 1907, в. Літвінавічы, прапаў без вестак.

КАЗЛОЎ Яфім Гаўрылавіч, н. у 1910, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

КАЗЛОЎ Міхаіл Сяргеевіч, н. у 1918, в. Гарадзішча, у Чырвонай Арміі з 1938, з вайны не вярнуўся.

КАЗЛОЎ Сцяпан Платонавіч, н. у 1912, в. М. Сліжы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

КАЗЛОЎ Іван Гаўрылавіч, н. у в. Гарадзішча, загінуў 21.07.41.

КАЗЛОЎ Сямён Сяргеевіч, н. у 1923, в. Гарадзішча, радавы, загінуў 2.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КАЗЛОЎ Іван Гаўрылавіч, н. у 1907, в. Гарадзішча, прапаў без вестак у 1941.

КАЗЛОЎ Васіль Сяргеевіч, н. у 1925, в. Гарадзішча, з вайны не вярнуўся.

КАЗУБОВІЧ Сцяпан Уладзіміравіч, н. у 1902, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КАЛІНОВІЧ Павел Іванавіч, н. у 1895, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАЛІНОВІЧ Іван Паўлавіч, н. у 1920, в. Царковішча, радавы, загінуў у лютым 1942.

КАЛІСТРАТАЎ Аляксей Яфімавіч, н. у 1908, в. Літвінавічы, танкіст, прапаў без вестак.

КАЛТУНОЎ Міхаіл Кандрацьевіч, н. у 1920, в. Навасёлкі, у Чырвонай Арміі з 1940, з вайны не вярнуўся.

КАЛТУНОЎ Барыс Кандрацьевіч, н. у 1916, в. Навасёлкі, л-т, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КАНДРАЦЬЕЎ Лявон Міхайлавіч, н. у 1905, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1939, з вайны не вярнуўся.

КАРАЛЁЎ Якаў Мікалаевіч, н. у 1918, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у лістападзе 1941.

КАРАНЬКОЎ Сяргей Васільевіч, н. у 1910, в. Навасёлкі, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

КАРМАНАЎ Іван Апанасавіч, н. у в. Літвінавічы, радавы, загінуў 25.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КАРМАНАЎ Пётр Карпавіч, н. у 1895, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАРМАНАЎ Аляксей Максімавіч, н. у 1923, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КАРМАНАЎ Сяргей Сямёнавіч, н. у 1912, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

КАРНЕЕЎ Мікалай Давыдавіч, н. у 1921, в. Карасі, з вайны не вярнуўся.

КАРНЕЕЎ Уладзімір Давыдавіч, н. у 1925, в. Карасі, радавы, загінуў 21.04.45 у Германіі.

КАРНЕЕЎ Фёдар Давыдавіч, н. у 1914, в. Карасі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАРНЕЕЎ Пётр Давыдавіч, н. у 1919, в. Карасі, радавы, загінуў 30.08.42 у Калінінскай вобл.

КАРНЕЕЎ Уладзімір Давыдавіч, н. у 1926, радавы, загінуў 20.04.45 у Германіі.

КАРОТКІН Фёдар Яфімавіч, н. у 1914, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у 1941.

КАРОТКІН Сідар Уласавіч, н. у 1898, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КАРОТКІН Нічыпар Фядотавіч, н. у 1899, в. Благаўка, загінуў 18.08.43 у Растоўскай вобл.

КАРОТКІН Якаў Анісімавіч, н. у 1901, в. Акунёўка, с-т, прапаў без вестак у красавіку 1944.

КАРОТКІН Іван Сямёнавіч, н. у 1921, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у 1941.

КАРОТКІН Андрэй Дамітрыевіч, н. у 1906, в. Благаўка, радавы, загінуў 2.08.44 у Літве.

КАРОТКІН Мікалай Нічыпаравіч, н. у 1919, в. Вільянава, загінуў у кастрычніку 1941.

КАРОТКІН Пётр Дамітрыевіч, н. у 1904, в. Благаўка, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

КАРОТКІН Іван Дзям'янавіч, н. у 1902, в. Благаўка, радавы, загінуў 13.08.42.

КАРПАЎ Парфен Рыгоравіч, н. у 1919, в. Царковішча, с-т, загінуў 11.09.44 у Літве.

КАРПАЎ Міхаіл Раманавіч, н. у 1921, в. Царковішча, радавы, загінуў 13.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КАРТОНАЎ Аляксей Якаўлевіч, н. у 1922, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

КАРТОНАЎ Яўсей Антонавіч, н. у 1915, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІРГІЗАЎ Міхаіл Іларыёнавіч, н. у 1919, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КІРЫЛІН Андрэй Іванавіч, н. у 1904, в. Навасёлкі, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КІРЫЛІН Павел Фёдаравіч, н. у 1906, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІРЫЛІН Лаўрэн Максімавіч, н. у 1913, в. Навасёлкі, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

КІРЫЛАЎ Фока Ігнатавіч, н. у в. Царковішча, радавы, памёр ад ран 7.03.45 у Польшчы.

КІРЫЛАЎ Ілья Емяльянавіч, н. у 1905, в. Рудня, прапаў без вестак у снежні 1944.

КІРЫЛІН Гаўрыла Максімавіч, н. у 1903, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КІРСАНАЎ Якаў Аляксандравіч, н. у в. Рудня, радавы, загінуў 5.08.44.

КІРСАНАЎ Васіль Акімавіч, н. у 1915, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у 1941.

КІСЯЛЁЎ Свірыд Сямёнавіч, н. у 1914, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КЛЕЙМАН Сімха Хевальевіч, н. у 1909, в. Карасі, с-т, загінуў 2.02.45.

КЛІМАЎ Лука Фёдаравіч, н. у 1897, в. Гарадзішча, радавы, прапаў без вестак у 1941 пад Смаленскам.

КЛІМАЎ Сяргей Міхайлавіч, н. у 1918, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КЛІМАЎ Лукаш Фёдаравіч, н. у 1897, в. Гарадзішча, радавы, памёр ад ран 10.10.44.

КЛЫЧКОЎ Пётр Парфенавіч, н. у 1912, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КЛЫЧКОЎ Кірыл Яфімавіч, н. у 1910, в. Літвінавічы, загінуў 9.05.42.

КОНДЗЕРАЎ Мікалай Ціханавіч, н. у 1918, в. Сарціслаў, загінуў 29.07.44 у Каўнасе.

КОНДЗЕРАЎ Іван Ціханавіч, н. у 1914, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КОНДЗЕРАЎ Іван Арцемьевіч, н. у 1913, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

КРЫЖЭЎСКІ Канстанцін Уладзіміравіч, н. у 1924, в. Ст. Вільянава, загінуў 14.10.43 у Кіеўскай вобл.

КСЯНДЗОЎ Цімафей Іванавіч, н. у 1910, в. М. Сліжы, санітар, загінуў 10.10.44 у Польшчы.

КУЗЬМЯНКОЎ Іван Цярэнцьевіч, н. у 1925, в. Навасёлкі, радавы, загінуў 14.01.45 у Польшчы.

КУЛІКОЎ Іван Васільевіч, н. у 1913, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КУЛЬБАЦКІ Іван Антонавіч, н. у 1911, в. Акунёўка, радавы, загінуў 1.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КУРГУЗАЎ Дзям'ян Ігнацьевіч, н. у 1912, в. М. Сліжы, прапаў без вестак у 1942.

КУРЫЛІН Павел Фёдаравіч, н. у 1906, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРНІН Дзямід Іларыёнавіч, н. у 1895, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРКІН Цімафей Цімафеевіч, н. у 1922, в. Сарціслаў, танкіст, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

КУРКІН Дзям'ян Ларыёнавіч, н. у 1893, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

КУРКІН Дзям'ян Пятровіч, н. у 1909, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ЛАГУНОЎ Аляксандр Мартынавіч, н. у 1916, в. Навасёлкі, памёр ад ран 13.05.42.

ЛАЙКОЎ Трафім Васільевіч, н. у 1909, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ЛАЙКОЎ Сямён Іванавіч, н. у 1917, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ЛАПЕЦІН Іван Лук'янавіч, н. у 1919, в. Літвінавічы, у Чырвонай Арміі з 1939, прапаў без вестак.

ЛАПЕЦІН Рыгор Лук'янавіч, н. у 1910, в. Літвінавічы, прапаў без вестак.

ЛАПКОЎ Сямён Іванавіч, н. у 1917, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ЛАРЧАНКА Леанід Іванавіч, н. у 1923, в. Царковішча, радыст, прапаў без вестак 30.03.44.

ЛАТЫШАЎ Дзмітрый Емяльянавіч, н. у в. Акунёўка, прапаў без вестак.

ЛАЎРАНКОЎ Восіп Паўлавіч, н. у 1912, в. Навасёлкі, загінуў 20.09.44 у Латвіі.

ЛАЎРАНКОЎ Фядот Паўлавіч, н. у 1908, в. Навасёлкі, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

ЛАЎРОЎ Марк Аляксеевіч, н. у 1905, в. Сарціслаў, прапаў без вестак.

ЛАЎРОЎ Віктар Іванавіч, н. у 1923, в. Сарціслаў, радавы, загінуў 18.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ЛАЎРОЎ Марк Аляксеевіч, н. у 1899, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЛАЎРОЎ Фёдар Паўлавіч, н. у 1908, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ЛАЎРОЎ Іван Пятровіч, н. у 1903, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ЛАЎРЭНАЎ Фёдар Мікітавіч, н. у 1921, в. Карасі, прапаў без вестак.

ЛАЎРЭНАЎ Мікалай Мікітавіч, н. у 1925, в. Карасі, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

ЛАЎРЭНАЎ Іосіф Паўлавіч, н. у в. Навасёлкі, радавы, памёр ад ран 20.09.44.

ЛАЎРЭНАЎ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1916, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у ліставадзе 1941.

ЛАЎРЭНАЎ Сямён Сцяпанавіч, н. у 1910, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЛЕБЕДЗЕЎ Рыгор Анісімавіч, н. у 1913, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

ЛЕБЕДЗЕЎ Віктар Іванавіч, н. у 1924, в. Акунёўка, загінуў у 1945 пад Берлінам.

ЛЕБЕДЗЕЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1923, в. Акунёўка, загінуў у 1945.

ЛЕБЕДЗЕЎ Кірыл Сідаравіч, н. у 1918, в. Акунёўка, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

ЛЕБЕДЗЕЎ Канстанцін Лявонавіч, н. у 1918, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ЛЕБЕДЗЕЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1926, в. Сліжы, радавы, загінуў 29.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ЛЕБЕДЗЕЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1919, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ЛЕВУСАЎ Аляксандр Рыгоравіч, н. у 1920, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛЕВУСАЎ Рыгор Фядотавіч, н. у 1896, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЛІСОЎСКІ Міхаіл Антонавіч, н. у 1906, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ЛУКАШОЎ Васіль Апалонавіч, н. у 1921, в. Русакі, загінуў 20.10.44 ва Усходняй Прусіі.

К. С. Марчанка

ЛУКАШОЎ Мікалай Герасімавіч, н. у 1919, в. Сарціслаў, радавы, загінуў 21.10.43 пад Ленінградам.

ЛУКАШОЎ Уладзімір Андрэевіч, н. у 1919, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ЛУКАШОЎ Аляксандр Андрэевіч, н. у 1911, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1942.

ЛУКАШОЎ Герасім Прохаравіч, н. у 1892, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛЯВІЦКІ Аркадзь Васільевіч, н. у 1921, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ЛЯМЦАЎ Міхаіл Ульянавіч, н. у 1919, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ЛЯОНАЎ Павел Антонавіч, н. у 1918, в. М. Сліжы, прапаў без вестак у 1941.

ЛЯОНАЎ Аляксей Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у верасні 1941.

МАГЕРАЎ Пётр Феакціставіч, н. у 1896, в. Сліжы, радавы, загінуў 27.11.44 ва Усходняй Прусіі.

МАГІЛІН Сямён Мікітавіч, н. у в. Русакі, радавы, загінуў 18.08.44 у Літве.

МАГІЛІН Міхаіл Васільевіч, н. у 1924, в. Русакі, радавы, памёр ад ран 18.10.44.

МАГІЛІН Іван Фёдаравіч, н. у 1893, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1942.

МАКАРАЎ Фёдар Макаравіч, н. у 1908, в. Навасёлкі, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

МАКАРАЎ Міхаіл Емяльянавіч, н. у 1906, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

МАКАРАНКА Васіль Іванавіч, н. у 1918, в. Акунёўка, мал. л-т, памёр ад ран 14.11.43 пад Невелем.

МАКАРЭВІЧ Рыгор Іосіфавіч, н. у 1921, в. М. Сліжы, у Чырвонай Арміі з 1940, з вайны не вярнуўся.

МАКЕЕЎ Іван Восіпавіч, н. у 1906, в. Ст. Вільянава, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

МАКЕЕЎ Яфім Осіпавіч, н. у 1908, в. Ст. Вільянава, загінуў у Фінляндыі.

МАРКОЎСКІ Сцяпан Антонавіч, н. у в. Гарадзішча, радавы, загінуў 10.02.45 у Польшчы.

МАРКОЎСКІ Міхаіл Антонавіч, н. у 1908, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

МАРОЗАЎ Нічыпар Іванавіч, н. у 1911, в. Сарціслаў, прапаў без вестак.

МАРАЧКІН Леанід Іларыёнавіч, н. у 1916, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак 7.08.44.

МАРЧАНКА Кузьма Сафронавіч, н. у 1897, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у верасні 1942.

МАСКАЛЕНКА Васіль Аляксандравіч, н. у 1913, радавы, загінуў у снежні 1941 у Маскоўскай вобл.

МАСЛЯНКОЎ Іван Пятровіч, н. у 1923, в. Маісеенкі, радавы, прапаў без вестак у красавіку 1945.

МАТРОСАЎ Іван Іосіфавіч, н. у 1908, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

МАТРОСАЎ Сяргей Уласавіч, н. у 1903, в. Сарціслаў, прапаў без вестак.

МАТРОСАЎ Сяргей Цімафеевіч, н. у 1919, в. Сарціслаў, л-т, з вайны не вярнуўся.

МАТРОСАЎ Фёдар Цімафеевіч, н. у 1912, в. Сарціслаў, радавы, загінуў 12.02.45 ва Усходняй Прусіі.

МАХРАЧОЎ Мікалай Яфімавіч, н. у 1920, в. Акунёўка, загінуў у 1945 пад Берлінам.

МАХРАЧОЎ Мікалай Канстанцінавіч, н. у 1916, в. Акунёўка, афіцэр, прапаў без вестак у 1942.

МАХРАЧОЎ Міхаіл Яфімавіч, н. у 1918, в. Акунёўка, афіцэр, прапаў без вестак у 1942.

МАХРАЧОЎ Мікалай Яфімавіч, н. у 1921, в. Сліжы, радавы, загінуў 28.02.45 ва Усходняй Прусіі.

МАШКОЎ Мікіта Нікіфаравіч, н. у 1904, в. Карасі, загінуў 27.02.45 ва Усходняй Прусіі.

МАШКОЎ Максім Андросавіч, н. у 1921, в. Карасі, з вайны не вярнуўся.

МАШЛІН Іван Фёдаравіч, н. у 1898, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

МЕЛЯШКОЎ Уладзімір Арцёмавіч, н. у 1910, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

МІГАЧОЎ Трафім Сцяпанавіч, н. у 1896, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

МІГАЧОЎ Міхаіл Кузьміч, н. у 1920, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

МІГАЧОЎ Трафім Стэфанавіч, н. у 1905, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

МІГУРСКІ Станіслаў Іванавіч, н. у 1912, в. Рудня, артылерыст, прапаў без вестак у ліпені 1944.

НІКАШЭНКА Васіль Карпавіч, н. у 1920, в. Гарадзішча, у Чырвонай Арміі з 1940, з вайны не вярнуўся.

НІКАШЭНКА Андрэй Карпавіч, н. у 1923, в. Гарадзішча, з вайны не вярнуўся.

НІКАШЭНКА Іван Карпавіч, н. у 1910, в. Гарадзішча, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

МІЛЮЦІН Васіль Сцяпанавіч, н. у 1918, в. Рудня, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

МУРАЎЁЎ Антон Пятровіч, н. у 1913, в. Сліжы, артылерыст, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МУХАМОРАЎ Ягор, н. у 1907, в. В. Сліжы, прапаў без вестак.

НАПРЭЕНКА Яфрэм Сямёнавіч, н. у 1896, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у 1945.

НАПРЭЕНКА Васіль Ахрэмавіч, н. у 1896, в. Благаўка, прапаў без вестак у ліпені 1944.

НАПРЭЕНКА Якаў Аляксандравіч, н. у 1913, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

НАПРЭЕНКА Міхаіл Іларыёнавіч, н. у 1924, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

НАПРЭЕНКА Піліп Афанасьевіч, н. у 1896, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

НАПРЭЕНКА Дзмітрый Афанасьевіч, н. у 1905, в. Благаўка, санінструктар, прапаў без вестак 22.06.42.

НАПРЭЕНКА Якаў Уладзіміравіч, н. у 1910, в. Літвінавічы, радавы, загінуў у 1943 пад Оршай.

НАПРЭЕНКА Мікалай Рыгоравіч, н. у 1924, в. Літвінавічы, прапаў без вестак у 1944.

НАПРЭЕНКА Мікалай Рыгоравіч, н. у в. Літвінавічы, радавы, загінуў 3.11.44 ва Усходняй Прусіі.

НАПРЭЕНКА Яфім Сямёнавіч, н. у 1903, в. Благаўка, радавы, з вайны не вярнуўся.

НАЧОЎКІН Нічыпар Іларыёнавіч, н. у 1913, в. Аўгустова, мал. л-т, загінуў 9.10.44 у Румыніі.

НІКІЦІН Аляксандр Ермалаевіч, н. у 1923, в. Сарціслаў, радавы, загінуў 13.01.45 пад Кёнігсбергам.

НІКІЦІН Ермалай Мікалаевіч, н. у 1900, в. Сарціслаў, прапаў без вестак.

НІКАШЭНКА Іван Карпавіч, н. у 1897, в. Гарадзішча, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

НОВІКАЎ Міхаіл Рыгоравіч, н. у 1924, в. Карасі, радавы, прапаў без вестак у верасні 1941.

НОВІКАЎ Іван Пятровіч, н. у 1908, л-т, прапаў без вестак у 1943.

НОВІКАЎ Пётр Сяргеевіч, н. у 1908, в. Карасі, радавы, прапаў без вестак у верасні 1941.

НОВІКАЎ Ілья Аляксеевіч, н. у 1907, в. Русакі, радавы, загінуў 26.12.44 у Латвіі.

НОВІКАЎ Сцяпан Фёдаравіч, н. у 1922, в. Карасі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

НОВІКАЎ Іван Пятровіч, н. у 1918, в. Карасі, загінуў 22.06.41 пад Брэстам.

НОВІКАЎ Прохар Міронавіч, н. у 1907, в. Рудня, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

НЯХАЕЎ Анісім Сяргеевіч, н. у 1901, в. Навасёлкі, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

НЯХАЕЎ Аляксандр Андрэевіч, н. у 1925, в. Навасёлкі, у Чырвонай Арміі з 1944, з вайны не вярнуўся.

НЯХАЕЎ Елісей Сяргеевіч, н. у 1900, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ПАБЯДЗІНСКІ Дзмітрый Аляксеевіч, н. у 1905, в. Царковішча, радавы, загінуў у 1942 пад Смаленскам.

ПАБЯДЗІНСКІ Рыгор Сідаравіч, н. у 1923, в. Гарадзішча, радавы, прапаў без вестак у 1945.

ПАДЛЯПЕЦКІ Ілья Ігнатавіч, н. у 1913, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ПАДЛЯПЕЦКІ Іван Ігнатавіч, н. у 1915, в. Русакі, радавы, памёр ад ран 15.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ПАЗДНЕКАЎ Дзмітрый Сямёнавіч, н. у 1905, в. Маісеенкі, радавы, загінуў у верасні 1941 пад г. Ярцава.

ПАЛЯКОЎ Уладзімір Сіланцьевіч, н. у в. Карасі, з вайны не вярнуўся.

ПАЛЯКОЎ Андрэй Яфімавіч, н. у 1920, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПАЛЯКОЎ Нічыпар Яфімавіч, н. у 1901, в. Навасёлкі, памёр ад ран у в. Сліжы Шклоўскага р-на.

ПАНЬКОЎ Федасей Прохаравіч, н. у 1910, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1942.

ПАРТНЕНКА Іван Міхайлавіч, н. у в. Навасёлкі, прапаў без вестак.

ПАРТНЕНКА Даніл Міхайлавіч, н. у 1898, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

ПАРТНОЎ Фёдар Кузьміч, н. у 1908, в. Літвінавічы, прапаў без вестак у лютым 1945.

ПАРЦЯНКІН Цімафей Рыгоравіч, н. у 1904, в. Літвінавічы, радавы, загінуў у 1941.

ПАРЦЯНКІН Уладзімір Анісімавіч, н. у 1920, в. Русакі, прапаў без вестак у сакавіку 1943.

ПАРЦЯНКІН Іван Радзівонавіч, н. у 1905, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1942.

ПАРЦЯНКІН Рыгор Арцёмавіч, н. у 1906, в. Літвінавічы, радавы, загінуў у сакавіку 1944 у Польшчы.

ПАРЦЯНКІН Анісім Паўлавіч, н. у 1899, в. Русакі, радавы, памёр ад ран 12.10.44.

ПАЎЛАЎ Іван Аляксандравіч, н. у 1918, в. В. Сліжы, у Чырвонай Арміі з 1940, прапаў без вестак.

ПАЎЛАЎ Ціт Кузьміч, н. у 1896, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ПАЎЛАЎ Іван Аляксандравіч, н. у 1919, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ПАЎЛОЎСКІ Захар, н. у 1913, в. Сарціслаў, прапаў без вестак.

І. А. Паўлаў

ПЕТРЫКАЎ Іван Максімавіч, н. у 1924, в. Гарадзішча, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПІМЕНАЎ Сяргей Пракопавіч, н. у 1905, в. Маісеенкі, загінуў у 1945 у Берліне.

ПШЧОЛІН Іван Гаўрылавіч, н. у 1915, в. Літвінавічы, прапаў без вестак.

ПШЧОЛІН Рыгор Гаўрылавіч, н. у 1917, в. Літвінавічы, загінуў у 1941 пад Чарнігавам.

ПШЧОЛІН Іван Захаравіч, н. у 1915, в. Літвінавічы, л-т, з вайны не вярнуўся.

ПШЧОЛІН Пётр Захаравіч, н. у 1923, в. Літвінавічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПУНЧАНКА Пётр Іванавіч, н. у 1914, радавы, памёр ад ран у ліпені 1941.

РАБЕКА Іван Канстанцінавіч, н. у 1911, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у верасні 1941.

РАБЕКА Сцяпан Іванавіч, н. у 1901, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

РАБЕКА Якаў Іванавіч, н. у 1918, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

РАГАНАЎ Аляксандр Іванавіч, н. у 1915, в. В. Сліжы, загінуў у 1945.

РАГАНАЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1922, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у маі 1945.

РАГОЎСКІ Віктар Міхайлавіч, н. у 1920, в. Царковішча, загінуў.

РАДЗЬКОЎ Мікалай Цімафеевіч, н. у в. Сліжы, радавы, загінуў 17.03.45 у Германіі.

РАДЗЬКОЎ Сцяпан Трафімавіч, н. у 1901, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

РАДЗЬКОЎ Сяргей Міхайлавіч, н. у 1911, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1942.

РАЙДУДЗІН Пётр Анісімавіч, н. у 1915, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

РАЙДУДЗІН Рыгор Арцёмавіч, н. у 1900, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

РАЙДУДЗІН Іван Анісімавіч, н. у 1918, в. Навасёлкі, з вайны не вярнуўся.

РАЙДУДЗІН Пётр Дзмітрыевіч, н. у 1910, в. Навасёлкі, з вайны не вярнуўся.

РАКАЎ Антон Васільевіч, н. у 1918, в. Акунёўка, прапаў без вестак у 1942.

РАМАНЬКОЎ Васіль Паўлавіч, н. у 1912, в. Царковішча, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

РЫЖКОЎ Яўхім Клімавіч, н. у 1892, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

РЫЖКОЎ Іван Уласавіч, н. у 1914, в. Благаўка, радавы, загінуў 7.08.44.

РЫЖКОЎ Васіль Уласавіч, н. у 1893, в. Благаўка, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

РЫЖКОЎ Аляксей Цярэнцьевіч, н. у в. Благаўка, радавы, загінуў 17.10.44 у Ленінградскай вобл.

РЫЖКОЎ Ілья Сцяпанавіч, н. у 1915, в. Русакі, мал. л-т, прапаў без вестак 29.09.42.

РЫЖКОЎ Пётр Уладзіміравіч, н. у 1906, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

РЫЖКОЎ Міхаіл Уласавіч, н. у 1905, в. Благаўка, загінуў 9.04.45 ва Усходняй Прусіі.

РЫЖКОЎ Аляксандр Пятровіч, н. у 1915, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РЭПЧЫН Васіль Трыфанавіч, н. у 1909, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

РЭПЧЫН Іван Трыфанавіч, н. у 1905, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

САВЕЛЬЕЎ Уладзімір Іванавіч, н. у 1922, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

САВЕЛЬЕЎ Сяргей Сцяпанавіч, н. у 1907, в. Сарціслаў, прапаў без вестак.

САВЕЛЬЕЎ Іван Ісакавіч, н. у 1924, в. Сарціслаў, прапаў без вестак у 1945.

САВЕНКАЎ Платон Савельевіч, н. у 1912, в. Благаўка, радавы, загінуў 18.01.45 у Польшчы.

САМУЙЛАЎ Міхаіл Андрэевіч, н. у 1918, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1942.

САМУЙЛАЎ Анатоль Пятровіч, н. у 1913, в. Царковішча, загінуў 4.11.43.

САМУСЕНКА Аляксандр Фадзеевіч, н. у 1904, в. Гарадзішча, радавы, загінуў у снежні 1941 пад Масквой.

САМУСЕНКА Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1904, в. Гарадзішча, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

САМУСЕНКА Макар Фадзеевіч, н. у в. Гарадзішча, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

САПУТКІН Фёдар Дзям'янавіч, н. у 1902, в. Благаўка, радавы, загінуў 22.04.45 у Германіі.

САСМЕНАЎ Мікалай Іосіфавіч, н. у 1921, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

САФРОНЕНКА Рыгор Аляксандравіч, н. у 1904, в. Царковішча, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

САФРОНЕНКА Валянцін Рыгоравіч, н. у 1919, в. Карасі, с-т, прапаў без вестак у жніўні 1941.

САФРОНЕНКА Мікалай Мікалаевіч, н. у 1923, в. Карасі, з вайны не вярнуўся.

СВАСЦЕЕЎ Лістрат Іванавіч, н. у 1908, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

СВІРЫДЗЕНКА Мікалай Кузьміч, н. у 1924, в. Навасёлкі, радавы, загінуў 24.06.44 у Віцебскай вобл.

СВІРЫДЗЕНКА Анатоль Антонавіч, н. у 1923, в. Навасёлкі, радавы, загінуў 2.02.45 ва Усходняй Прусіі.

СВІРЫДЗЕНКА Васіль Антонавіч, н. у 1911, в. Навасёлкі, радавы, загінуў 14.09.44 у Польшчы.

СЕВАСЦЕЕЎ Рыгор Карпавіч, н. у 1912, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

СЕНАКОСАЎ Антон Андрэевіч, н. у 1910, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1942.

СЕНАКОСАЎ Вікенцій, н. у в. Царковішча, мал. с-т, прапаў без вестак 22.08.41.

СЕНАКОСАЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1922, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

СЕНАКОСАЎ Станіслаў Іванавіч, н. у 1918, в. Царковішча, л-т, прапаў без вестак 14.04.43.

СІВЕРЫН Васіль Дзмітрыевіч, н. у 1919, в. Маісеенкі, у Чырвонай Арміі з 1939, прапаў без вестак.

СІВЕРЫН Уладзімір Архіпавіч, н. у 1922, в. Маісеенкі, прапаў без вестак.

СІВЕРЫН Сцяпан Архіпавіч, н. у 1914, в. Маісеенкі, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

СІВЕРЫН Іван Дзмітрыевіч, н. у 1922, в. Маісеенкі, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СІВЕРЫН Аляксей Ягоравіч, н. у 1910, в. Маісеенкі, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

СІВЕРЫН Міхаіл Васільевіч, н. у 1906, в. Маісеенкі, радавы, загінуў у кастрычніку 1941 пад Выбаргам.

СІДНЕЎ Нікан Епіфанавіч, н. у 1910, в. Царковішча, радавы, памёр ад ран 11.03.45 у Польшчы.

СІДАРАЎ Васіль Сямёнавіч, н. у 1915, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

СІДАРАЎ Салахтон Анісімавіч, н. у 1913, в. Сарціслаў, прапаў без вестак у 1942.

СІДАРАЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1903, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

СІДАРАЎ Ісак Іванавіч, н. у 1905, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

СІДАРАЎ Мацвей Яўхімавіч, н. у 1918, в. Сарціслаў, загінуў у 1945 у Германіі.

СІДАРАЎ Мікіта Яўціхавіч, н. у 1911, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у 1941.

СІДАРАЎ Апанас Трафімавіч, н. у 1907, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІДАРАЎ Марк Аляксеевіч, н. у 1901, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

СІДАРАЎ Мікіта Ягоравіч, н. у 1906, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

СІДАРАЎ Цімафей Фёдаравіч, н. у 1895, в. Карасі, радавы, прапаў без вестак 6.07.43 пад Курскам.

СІДАРАЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1920, в. Сарціслаў, с-т, загінуў 5.03.45 у Германіі.

СІКОРЫН Уладзімір Купрыянавіч, н. у в. Літвінавічы, радавы, загінуў 16.01.45 ва Усходняй Прусіі.

СІЛЬЧАНКА Лідзія Цімафееўна, н. у 1921, в. Ст. Вільянава, медсястра, загінула ў Мозыры.

СІЛЬЧАНКА Леанід Цімафеевіч, н. у 1925, в. Ст. Вільянава, радавы, загінуў 26.12.44 у Літве.

СІЛЬЧАНКА Цімафей Дзмітрыевіч, н. у 1898, в. Н. Вільянава, загінуў у 1944 каля в. Русакі.

СІЛЬЧАНКА Васіль Цімафеевіч, н. у 1909, в. Гарадзішча, загінуў 18.07.44 у Літве.

СКАМ'ЯНАЎ Антон Іванавіч, н. у 1920, в. Царковішча, радавы, загінуў 20.11.41.

СКАМ'ЯНАЎ Антон Іванавіч, н. у 1920, в. Царковішча, радавы, памёр ад ран 7.02.42.

СТАЛЯРОЎ Ульян Паўлавіч, н. у 1919, в. Гарадзішча, у Чырвонай Арміі з 1939, з вайны не вярнуўся.

СТАЛЯРОЎ Сяргей Паўлавіч, н. у 1920, в. Гарадзішча, у Чырвонай Арміі з 1940, з вайны не вярнуўся.

СТАЛЯРОЎ Аляксей Паўлавіч, н. у 1915, в. Гарадзішча, л-т, загінуў 5.08.41.

СТАНІШЭЎСКІ Іван Пятровіч, н. у 1911, в. В. Сліжы, падпалкоўнік, прапаў без вестак.

СТАНІШЭЎСКІ Мікалай Пятровіч, н. у 1913, в. В. Сліжы, прапаў без вестак.

СТАНІШЭЎСКІ Антон Пятровіч, н. у 1921, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СТАНІШЭЎСКІ Аляксандр Пятровіч, н. у 1920, в. Сліжы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СТАРАСЦЕНКА Мікалай Дзмітрыевіч, н. у 1922, в. Гарадзішча, радавы, загінуў 1.03.45 у Германіі.

СУДЗЯНКОЎ Макар Піліпавіч, н. у 1901, в. Літвінавічы, прапаў без вестак.

СУДЗЯНКОЎ Піліп Міхайлавіч, н. у 1903, в. Літвінавічы, радавы, памёр ад ран 7.08.44 у Літве.

СУДЗЯНКОЎ Макар Міхайлавіч, н. у 1893, в. Літвінавічы, радавы, загінуў 16.12.41 у г. Тамбове.

СУХАРУКАЎ Васіль Адамавіч, н. у 1909, в. Карасі, з вайны не вярнуўся.

СЫЧОЎ Мікалай Яўменавіч, н. у 1913, в. Гарадзішча, радавы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

СЫЧОЎ Міхаіл Яўменавіч, н. у 1921, в. Гарадзішча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЫЧОЎ Мікалай Сямёнавіч, н. у 1913, радавы, памёр ад ран у ліпені 1941.

СЫЧОЎ Пётр Емяльянавіч, н. у 1911, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

СЯКАЦКІ Станіслаў Феліксавіч, н. у в. Благаўка, радавы, загінуў 8.02.44 у Ленінградскай вобл.

СЯМЁНАЎ Севасцьян Іванавіч, н. у 1905, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

СЯНЧЫЛА Іван Азаравіч, н. у 1921, в. Благаўка, прапаў без вестак.

СЯНЧЫЛА Васіль Ерафеевіч, н. у 1921, в. Благаўка, у Чырвонай Арміі з 1940, з вайны не вярнуўся.

СЯНЧЫЛА Васіль Герасімавіч, н. у 1898, в. Благаўка, радавы, памёр ад ран 7.01.45 у Польшчы.

СЯНЧЫЛА Аляксей Сцяпанавіч, н. у 1899, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

СЯНЧЫЛА Пётр Сяргеевіч, н. у 1926, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЯНЧЫЛА Аляксей Іларыёнавіч, н. у 1914, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

СЯЧКОЎ Павел Якаўлевіч, н. у 1911, в. Рудня, радавы, прапаў без вестак у лютым 1945.

ТАРАСЕНКА Іван Усцінавіч, н. у 1914, в. Благаўка, загінуў 7.09.44 у Вільнюсе.

ТАРАСЕНКА Віктар Усцінавіч, н. у 1916, в. Благаўка, загінуў 23.10.41 у Нара-Фамінску.

ТАРАСЕНКА Дзям'ян Яфімавіч, н. у 1898, в. Благаўка, радавы, загінуў 27.01.45 у Клайпедзе.

ТАРАСЕНКА Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1926, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у лютым 1945.

ТАРАСЕНКА Аляксандр Фёдаравіч, н. у 1896, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ТАРАСЕНКА Аляксандр Фадзеевіч, н. у 1897, в. Благаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ТАРАСЕНКА Антон Паўлавіч, н. у 1904, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ТАРАСАЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1912, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ТАРАСАЎ Уладзімір Фёдаравіч, н. у 1918, в. Царковішча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ТАРАСАЎ Віктар Андрэевіч, н. у 1922, в. Царковішча, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1945.

ТКАЧОЎ Аляксандр Сямёнавіч, н. у 1922, в. Русакі, загінуў 16.03.44.

ТКАЧОЎ Мацвей Аляксандравіч, н. у 1908, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ТКАЧОЎ Сямён Аляксандравіч, н. у 1894, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ТЛУСЦІКАЎ Ягор Васільевіч, н. у 1910, в. Н. Вільянава, пахаваны у в. Благаўка ў гады вайны.

ТРУБКІН Міхаіл Максімавіч, н. у 1921, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ТРУБКІН Дзмітрый Рыгоравіч, н. у 1925, в. В. Сліжы, ст. с-т, загінуў 12.02.45 пад Кёнігсбергам.

ТРУБКІН Мікалай Рыгоравіч, н. у 1920, в. В. Сліжы, загінуў пад Сталінградам.

УДАЛЬЕЎ Фёдар Трафімавіч, н. у 1918, в. В. Сліжы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

УДАЛЬЕЎ Андрэй Макаравіч, н. у 1921, з вайны не вярнуўся.

УДАЛЬЕЎ Пётр Парфенавіч, н. у в. Царковішча, радавы, загінуў 4.08.44 пад Марыупалем.

УДАЛЬЕЎ Міхаіл Апанасавіч, н. у 1906, в. Русакі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

УДАЛЬЕЎ Пётр Афанасьевіч, н. у 1897, в. Сліжы, загінуў 28.12.41.

УДАЛЬЕЎ Міхаіл Афанасьевіч, н. у 1906, в. Русакі, радавы, загінуў у 1941.

УСЦІНАЎ Павел Ільіч, н. у 1916, в. М. Сліжы, загінуў у 1945.

УСЦІНАЎ Мікалай Ільіч, н. у 1918, в. М. Сліжы, прапаў без вестак.

УШАЦІКАЎ Пётр Дзяменцьевіч, н. у 1915, в. Царковішча, з вайны не вярнуўся.

УШАЦІКАЎ Фёдар Дзяменцьевіч, н. у 1918, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1944.

ФАМІН Сяргей Міхайлавіч, н. у 1924, в. Царковішча, прапаў без вестак.

ФЕДАРЭНКА Іосіф Пятровіч, н. у 1896, в. Карасі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ФЕДАРЭНКА Васіль Пятровіч, н. у 1906, в. Карасі, загінуў у 1945.

ФЕДАРЭНКА Іосіф Рыгоравіч, н. у 1898, в. Карасі, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак у 1941.

ФЯДОТАЎ Давыд Пятровіч, н. у 1914, в. Навасёлкі, з вайны не вярнуўся.

ФЯДОТАВА Вера Паўлаўна, н. у 1920, в. Навасёлкі, з вайны не вярнулася.

ФЯДОТАЎ Уладзімір Пятровіч, н. у 1918, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ФЯДОТАЎ Сяргей Пятровіч, н. у 1920, в. Навасёлкі, с-т, загінуў 10.09.42 у Ленінградскай вобл.

ФЯДОТАЎ Іван Пятровіч, н. у 1922, в. Навасёлкі, прапаў без вестак 21.04.42.

ХАЛЯНКОЎ Мікіта Піліпавіч, н. у 1922, в. Сарціслаў, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХАРЫКАЎ Павел Яўменавіч, н. у 1914, в. Русакі, у Чырвонай Арміі з 1939, прапаў без вестак.

ХАРЫКАЎ Павел Емяльянавіч, н. у 1915, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ХЛЕБНІКАЎ Пётр Мікітавіч, н. у 1918, радавы, прапаў без вестак у 1945.

ХРАМЦОЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1919, в. Літвінавічы, загінуў 22.09.44 у Латвіі.

ХРАМЦОЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1910, в. Літвінавічы, загінуў 12.07.41.

ХРАМЦОЎ Васіль Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Літвінавічы, у Чырвонай Арміі з 1940, з вайны не вярнуўся.

ХРАМЦОЎ Макар Сцяпанавіч, н. у 1917, в. Літвінавічы, з вайны не вярнуўся.

ХРАМЦОЎ Фёдар Сцяпанавіч, н. у 1924, в. Акунёўка, загінуў 17.01.45 у Польшчы.

ХРАМЦОЎ Аляксандр Емяльянавіч, н. у 1901, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ХРАМЦОЎ Кірыл Нічыпаравіч, н. у 1917, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у снежні 1941.

ХРАМЦОЎ Дзмітрый Рыгоравіч, н. у 1918, в. Літвінавічы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ЦІМАФЕЕЎ Піліп Арцёмавіч, н. у 1914, в. Маісеенкі, радавы, загінуў 31.01.45 пад Кёнігсбергам.

ЦІТОЎ Фядос Севасцьянавіч, н. у 1902, радавы, загінуў 13.10.44 у Польшчы.

ЦІТОЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1903, в. Рудня, радавы, памёр ад ран 25.09.44 у Каўнасе.

ЦІХАНАЎ Фёдар Ціханавіч, н. у 1903, в. Акунёўка, прапаў без вестак.

ЦІХАНАЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1924, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ЦІХАНАЎ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1924, радавы, прапаў без вестак 8.12.44.

ЦІШКОЎ Аляксей Гаўрылавіч, н. у 1905, в. Сліжы, мал. л-т, прапаў без вестак 18.09.41.

ЦІШКОЎ Васіль Антонавіч, н. у 1917, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ЦЫГАНКОЎ Валянцін Стэфанавіч, н. у 1926, в. Карасі, прапаў без вестак у 1945.

ЦЫГАНКОЎ Уладзімір Іванавіч, н. у 1923, в. Карасі, загінуў у 1945 у Германіі.

ЦЫГАНКОЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1898, в. Карасі, з вайны не вярнуўся.

ЦЫГАНКОЎ Мікалай Апанасавіч, н. у 1925, в. Карасі, загінуў у 1942.

ЦЫГАНКОЎ Уладзімір Стэфанавіч, н. у 1926, в. Карасі, прапаў без вестак у 1945.

ЦЫГАНКОЎ Ермалай Мацвеевіч, н. у 1894, в. Карасі, загінуў у 1945.

ЦЫГАНКОЎ Сяргей Несцеравіч, н. у 1920, в. Карасі, з вайны не вярнуўся.

ЦЯРЭНЦЬЕЎ Васіль Мітрафанавіч, н. у 1910, в. В. Сліжы, у Чырвонай Арміі з 1939, прапаў без вестак.

ЦЯРЭНЦЬЕЎ Васіль Мітрафанавіч, н. у 1906, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЧАРНЯЎСКІ Пётр Ігнатавіч, н. у 1920, в. Маісеенкі, з вайны не вярнуўся.

ЧАРНЯЎСКІ Канстанцін Ягоравіч, н. у 1921, в. Маісеенкі, з вайны не вярнуўся.

ЧАРНЯЎСКІ Адам Барысавіч, н. у 1919, в. Маісеенкі, з вайны не вярнуўся.

ЧАРНЯЎСКІ Антон Логінавіч, н. у 1911, радавы, загінуў 24.09.42 пад Ленінградам.

ЧУМАКОЎ Іван Піліпавіч, н. у 1911, загінуў 21.09.42 пад Ленінградам.

ЧЭПКАЎ Віктар Іванавіч, н. у 1924, в. Літвінавічы, загінуў у 1945 у Польшчы.

ЧЭПКАЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1922, в. Гарадзішча, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ЧЭРНІКАЎ Аляксандр Мікалаевіч, н. у 1924, в. Маісеенкі, с-т, загінуў 24.04.45 у Германіі.

ЧЭХОЎСКІ Канстанцін Раманавіч, н. у 1926, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у студзені 1945.

ШАДУЛЬСКІ Ягор Фёдаравіч, н. у 1915, в. Літвінавічы, загінуў пад Ельняй.

ШАДУЛЬСКІ Барыс Фёдаравіч, н. у 1921, загінуў 19.11.43 у Днепрапятроўскай вобл.

ШАЛАЙКОЎ Стэфан Ігнатавіч, н. у 1907, в. Рудня, памёр ад ран 7.05.45 у Германіі.

ШАЛАЙКОЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1912, в. Царковішча, радавы, загінуў 22.12.41.

ШАЛУПА Парфен Якаўлевіч, н. у 1912, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ШАЛУПА Парфен Тарасавіч, н. у 1904, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ШАМЯТКОЎ Фёдар Рыгоравіч, н. у в. Карасі, загінуў у 1945 у Польшчы.

ШАРШНЁЎ Фёдар Макаравіч, н. у в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак 31.10.44.

ШАРЫПА Мікалай Восіпавіч, н. у 1924, в. Ст. Вільянава, радавы, памёр ад ран 6.09.44 пад Беластокам.

ШАРЫПА Іван Маісеевіч, н. у 1919, в. Маісеенкі, радавы, прапаў без вестак 3.07.44.

ШАРЫПА Іосіф Гардзеевіч, н. у 1905, в. Ст. Вільянава, радавы, загінуў 12.04.42 у Мурманскай вобл.

ШАЎЦОЎ Васіль Ільіч, н. у 1926, в. Карасі, радавы, загінуў 19.10.44.

ШАЎЦОЎ Уладзімір Ільіч, н. у 1928, в. Карасі, загінуў у 1944.

ШАЦІЦА Андрэй Карнеевіч, н. у 1907, в. Навасёлкі, радавы, загінуў 31.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ШАЦІЦА Іван Карнеевіч, н. у 1905, в. Навасёлкі, прапаў без вестак у снежні 1945.

ШАЦІЦА Іван Карнеевіч, н. у 1905, в. Карасі, радавы, прапаў без вестак у лютым 1945.

ШАШКОЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ШАШКОЎ Рыгор Цярэнцьевіч, н. у 1908, в. Сарціслаў, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ШАШКОЎ Уладзімір Цярэнцьевіч, н. у 1919, радавы, памёр ад ран 20.04.45 у Германіі.

ШАШКОЎ Міхаіл Антонавіч, н. у 1906, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак 11.05.42.

ШАШКОЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1919, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ШКЛЯРАЎ Рыгор Ціханавіч, н. у 1915, в. Карасі, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ШЛЫК Раман Ягоравіч, н. у в. Сліжы, прапаў без вестак у сакавіку 1944.

П. М. Шолкаў

С. М. Шолкаў

ШОЛКАЎ Пётр Мікалаевіч, н. у 1918, в. В. Сліжы, у Чырвонай Арміі з 1940, прапаў без вестак.

ШОЛКАЎ Сяргей Мікалаевіч, н. у 1921, в. В. Сліжы, у Чырвонай Арміі з 1940, прапаў без вестак.

ШОЛКАЎ Дзмітрый Пракопавіч, н. у 1912, в. В. Сліжы, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ШОЛКАЎ Андрэй Міхайлавіч, н. у 1906, в. Сліжы, прапаў без вестак.

ШОЛКАЎ Сяргей Аўрамавіч, н. у 1921, в. Акунёўка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ШПУРГАЛАЎ Іван Цімафеевіч, н. у 1919, л-т, загінуў 26.12.41 у Калінінскай вобл.

ШПУРГАЛАЎ Васіль Рыгоравіч, н. у 1920, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ШЧАМЯЛЁЎ Васіль Мікітавіч, н. у 1904, в. Навасёлкі, ст. л-т, прапаў без вестак у чэрвені 1943.

ШЧАМЯЛЁЎ Павел Піліпавіч, н. у 1926, в. Навасёлкі, з вайны не вярнуўся.

ШЧАМЯЛЁЎ Васіль Андрэевіч, н. у 1904, в. Навасёлкі, ст. л-т, прапаў без вестак у чэрвені 1943.

ШЧАМЯЛЁЎ Васіль Аляксеевіч, н. у 1901, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ШЧАМЯЛЁЎ Іван Аляксандравіч, н. у 1918, в. Навасёлкі, ст. л-т, загінуў 8.12.42 пад Сталінградам.

ШЧАМЯЛЁЎ Піліп Цімафеевіч, н. у в. Навасёлкі, памёр ад ран 25.01.45 у Польшчы.

ШЧАМЯЛЁЎ Андрэй Цімафеевіч, н. у 1906, в. Навасёлкі, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ШЫМАНАЎ Сцяпан Васільевіч, н. у 1892, в. Благаўка, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ШЫНАЙКОЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1912, в. Рудня, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ЮЧКОЎ Уладзімір Пятровіч, н. у 1925, в. Акунёўка, з вайны не вярнуўся.

ЮЧКОЎ Павел Дзмітрыевіч, н. у 1919, . Акунёўка, загінуў 17.12.42 у Смаленскай вобл.
ЯКІМАЎ Дзмітрый Дзям'янавіч, н. у 1922, . Рудня, лётчык, прапаў без вестак у 1944.
ЯРМОЛЕНКА Трыфан Піліпавіч, н. у 1908, . Царковішча, мал. с-т, прапаў без вестак у расавіку 1943.
ЯРМОЛЕНКА Мікалай Мінавіч, н. у 1913, . Царковішча, радавы, загінуў 15.01.45 ва Усходняй Прусіі.
ЯЎМЕНАЎ Мікалай Якаўлевіч, н. у в. Сліжы, радавы, загінуў 18.08.44 у Літве.
ЯЎМЕНАЎ Мікалай Якаўлевіч, н. у 1919, . В. Сліжы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.
ЯЎМЕНАЎ Тарас Якаўлевіч, н. у 1919, в. В. Сліжы, прапаў без вестак у 1942.
ЯЎСЕЕЎ Фёдар Нічыпаравіч, н. у 1904, . Навасёлкі, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.
ЯЎСЕЕЎ Дзмітрый Піменавіч, н. у 1913, загінуў у верасні 1941 у Карэліі.
ЯЎСЕЕЎ Лявон Мацвеевіч, н. у 1903, в. Карасі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ЯЎСЕЕВА Елізавета Самуілаўна, н. у 1924, . Карасі, з вайны не вярнулася.
ЯЎСЕЕЎ Дзмітрый Піменавіч, н. у 1913, . Карасі, прапаў без вестак у 1942.
ЯЎСЕЕЎ Ціхан Самуілавіч, н. у 1911, в. Карасі, загінуў у Германіі.
ЯФІМАЎ Сцяпан Маркавіч, н. у 1915, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ЯФІМАЎ Пётр Лукіч, н. у 1909, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.
ЯФРЭМАЎ Пётр Лукіч, н. у 1910, в. Сарціслаў, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАРАДЗЕЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

АБРУБАЎ Захар Іванавіч, н. у 1917, в. Аўгустова, сувязіст, загінуў 8.03.43 пад Ленінградам.
АДЭСАЎ Якаў Сцяпанавіч, н. у в. Слабодка, загінуў пад Кіевам.
АЗАРЭВІЧ Самуіл Ахрэмавіч, н. у 1899, в. М. Зарэчча, загінуў у 1941 у лагеры для ваеннапалонных.
АЗАРЭВІЧ Цімафей Кузьміч, н. у 1921, в. М. Зарэчча, ст. л-т, загінуў 11.07.42.
АЗАРЭВІЧ Дзмітрый Яфрэмавіч, н. у 1910, в. М. Зарэчча, прапаў без вестак.
АЗАРЭВІЧ Іосіф Яфрэмавіч, н. у 1896, в. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
АЗАРЭВІЧ Лявон Фёдаравіч, н. у 1914, в. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
АЛАДЗЕЎ Мікалай Яфімавіч, н. у 1916, в. Зарэчча, прапаў без вестак.
АЛЕЙНІКАЎ Стась Антонавіч, н. у в. Слабодка, загінуў у 1944 ва Усходняй Прусіі.
АЛЕЙНІКАЎ Браніслаў Канстанцінавіч, н. у 1915, в. Слабодка, загінуў у Літве.
АЛЕЙНІКАЎ Андрэй Сцяпанавіч, н. у 1901, в. Слабодка, загінуў 2.02.45 пад Кёнігсбергам.
АЛЕЙНІКАЎ Іпаліт Іосіфавіч, н. у 1905, в. Слабодка, загінуў у 1944 пад Барысавам.
АЛЕЙНІКАЎ Антон Сцяпанавіч, н. у 1917, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
АЛЕЙНІКАЎ Антон Станіслававіч, н. у 1914, в. Слабодка, мал. с-т, загінуў 13.07.42 пад Сталінградам.
АЛЕЙНІКАЎ Іосіф Станіслававіч, н. у 1921, в. Слабодка, с-т, прапаў без вестак у жніўні 1941.
АЛЕЙНІКАЎ Савелій Сцяпанавіч, н. у 1912, в. Слабодка, радавы, загінуў 28.01.45 у Польшчы.
АЛЕЙНІКАЎ Станіслаў Іосіфавіч, н. у 1921, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
АЛЕЙНІКАЎ Яўген Іванавіч, н. у 1921, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у лістападзе 1944.
АЛЕЙНІКАЎ Аўгуст Антонавіч, н. у 1911, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
АЛЕЙНІКАЎ Іпаліт Антонавіч, в. Слабодка, прапаў без вестак.
АЛЕЙНІКАЎ Станіслаў Віцэнавіч, н. у 1913, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у лістападзе 1944.
АЛЕЙНІКАЎ Аўмен Мікалаевіч, н. у 1907, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
АЛЕЙНІКАЎ Антон Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
АЛЕЙНІКАЎ Іосіф Мартынавіч, н. у в. Крывель, загінуў у лістападзе 1941 Смаленскай вобл.
АЛЕЙНІКАЎ Іван Францавіч, н. у 1926, в. Крывель, радавы, загінуў 1.02.45 у Польшчы.
АЛЯКСЕЙКАЎ Васіль Сідаравіч, н. у 1920, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
АЛЯКСЕЙКАЎ Фёдар Сідаравіч, н. у 1913, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1946.
АСТАПАЎ Цімафей Захаравіч, н. у 1895, в. Гарадзец, прапаў без вестак.
АЎДЗЕЕЎ Васіль Ісаевіч, н. у 1916, в. Княжыцы, л-т, загінуў 27.06.41 у Магілёве.
АЎДЗЕЕЎ Канстанцін Ісаевіч, н. у 1919, в. Княжыцы, загінуў 29.04.45 пад Кёнігсбергам.
АЎДЗЕЕЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1912, в. Чамаданы, загінуў пад Ленінградам.
АЎРАМАЎ Цімафей Іванавіч, н. у 1901, в. Заходы, прапаў без вестак.
АЎРАМАЎ Сяргей Ларыёнавіч, н. у 1906, радавы, загінуў у красавіку 1945 на р. Одэр.
БАГДАНАЎ Пётр Сцяпанавіч, н. у в. Крывель, ст. л-т, загінуў 29.09.44.
БАГДАНАЎ Мікалай Сцяпанавіч, н. у 1922, в. Аўгустова, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
БАГДАНАЎ Уладзімір Пятровіч, н. у 1906,

в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
БАДЗЯКОЎ Дзмітрый Мікалаевіч, н. у 1906, в. Аўгустова, прапаў без вестак у 1943.
БАДЗЯКОЎ Фёдар Антонавіч, н. у 1915, в. Аўгустова, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.
БАЖКОЎ Іван Адамавіч, н. у 1911, в. Путнікі, прапаў без вестак.
БАКАРЭВІЧ Сяргей Сцяпанавіч, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.
БАЛЯСАЎ Пракофій Фаміч, н. у 1908, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
БАРАНАЎ Каліграт Фаміч, н. у 1914, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.
БАТУРА Сяргей Мітрафанавіч, н. у 1912, в. Заходы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
БАТУРА Мікалай Гаўрылавіч, н. у 1905, в. М. Зарэчча, загінуў 1.10.44.
БАТУРАЎ Аркадзь Гаўрылавіч, н. у 1920, в. М. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
БАХАНЬКОЎ Нічыпар Кузьміч, н. у 1905, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
БЕЛЯНКОЎ Іван Ягоравіч, н. у 1905, в. Хадулы, загінуў 23.01.44.
БЕЛЯНКОЎ Піліп Ягоравіч, н. у 1912, в. Хадулы, з вайны не вярнуўся.
БЕШАНКОЎ Андрэй Ларыёнавіч, н. у 1912, в. Заходы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
БЕШАНКОЎ Андрэй Ларыёнавіч, н. у 1910, в. Заходы, з вайны не вярнуўся.
БЕШАНКОЎ Ягор Аляксандравіч, н. у 1915, в. Заходы, мал. л-т, прапаў без вестак у чэрвені 1942.
БЕШАНКОЎ Сямён Аляксандравіч, н. у 1921, в. Заходы, радавы, загінуў 23.08.43 пад Харкавам.
БІНДАРАЎ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1920, в. Заходы, з вайны не вярнуўся.
БОНДАРАЎ Аляксей Фядосавіч, н. у 1907, в. Заходы, загінуў 27.04.45 у Германіі.
БОНДАРАЎ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1919, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
БРУЕЎ Канстанцін Ільіч, н. у 1922, в. Путнікі, у Чырвонай Арміі з 1944, з вайны не вярнуўся.
БРУЕЎ Іван Ільіч, н. у 1919, в. Путнікі, прапаў без вестак у чэрвені 1944.
БРУЕЎ Павел Дзмітрыевіч, н. у 1897, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак 24.09.42.
БРУЕЎ Цімафей Емяльянавіч, н. у 1910, в. Путнікі, с-т, загінуў 8.02.45.
БРУЕЎ Панцеляймон Кірылавіч, н. у 1918, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у 1939.
БРУЕЎ Аляксей Дзмітрыевіч, н. у 1911, в. Путнікі, загінуў 29.07.44 у Літве.
БРУЕЎ Фёдар Кірылавіч, н. у 1924, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
БРУЕЎ Павел Дзмітрыевіч, н. у 1899, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак 24.09.42.
БРУЕЎ Панцеляймон Кірылавіч, н. у 1915, в. Путнікі, загінуў у Ленінградзе.
БРУЕЎ Кірыл Дзмітрыевіч, н. у 1908, в. Путнікі, загінуў у 1944 пры фарсіраванні р. Нёман.
БРУЕЎ Мікалай Кірылавіч, н. у 1904, в. Путнікі, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.
БРУЕЎ Мікалай Емяльянавіч, н. у 1908, в. Путнікі, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.
БРЫЧЫКАЎ Іван Сідаравіч, н. у 1919, в. Заходы, прапаў без вестак у верасні 1941.
БУБНОЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1913, в. М. Зарэчча, радавы, загінуў 25.10.44 ва Усходняй Прусіі.
БУДКОЎ Іван Ягоравіч, н. у 1921, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
БУКЕТАЎ Аляксандр Лук'янавіч, н. у 1901, радавы, загінуў 7.10.44 у Літве.
БУЛДОЎ Сяргей Васільевіч, н. у 1912, в. М. Зарэчча, загінуў 16.08.44 у Літве.
БУРЦАЎ Павел Дзмітрыевіч, н. у 1899, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак 24.09.42.
БУТКОЎСКІ Цімафей Фёдаравіч, н. у 1908, в. В. Зарэчча, радавы, загінуў 4.08.44 у Літве.
БУЧНЫ Пётр Мікалаевіч, н. у 1917, в. Заходы, радавы, прапаў без вестак у студзені 1945.
БЯЛЯЕЎ Даніл Яфімавіч, н. у 1889, радавы, прапаў без вестак у снежні 1941.
ВАЛАСЕВІЧ Іван Сямёнавіч, н. у 1924, в. Зарэчча, с-т, загінуў 13.04.45 ва Усходняй Прусіі.
ВАЛАСЕВІЧ Аляксей Сямёнавіч, н. у 1923, в. М. Зарэчча, з вайны не вярнуўся.
ВАЛОЗІН Маісей Раманавіч, н. у 1920, в. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.
ВАЛУЕВІЧ Станіслаў Савельевіч, н. у в. Княжыцы, загінуў у 1945.
ВАЛУЕВІЧ Антон Андрэевіч, н. у 1913, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ВАЛУЕВІЧ Станіслаў Францавіч, н. у 1916, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ВАЛЧКОЎ Захар Васільевіч, н. у 1901, в. Заходы, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
ВАРЭНІК Антон Макаравіч, н. у 1922, в. В. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ВАРЭНІК Мікіта Цімафеевіч, н. у в. Зарэчча, загінуў 2.08.44 у Літве.
ВАРЭНІК Павел Макаравіч, н. у 1920, в. В. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ВАРЭНІКАЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1909, с-т, прапаў без вестак у ліпені 1944.
ВАРЭНІКАЎ Антон Макаравіч, н. у 1908, загінуў 3.03.42.
ВАСІЛЬЕЎ Фёдар Мітрафанавіч, н. у 1914, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак 30.09.44.
ВЕРХАЛОЎ Елісей Фёдаравіч, н. у 1897,

. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у 1944.
ВІХРОЎ Апалон Сямёнавіч, н. у 1913, . В. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ВІХРОЎ Пётр Восіпавіч, н. у 1911, радавы, агінуў у жніўні 1941 пад Магілёвам.
ВІХРОЎ Іван Іванавіч, н. у 1920, в. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у красавіку 1945.
ВІХРОЎ Васіль Іванавіч, н. у 1922, . М. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ГАЛАНАЎ Аляксандр Карнеевіч, н. у в. Слабодка, звестак не захавалася.
ГАЛАНАЎ Вікенцій Карнеевіч, н. у в. Слабодка, звестак не захавалася.
ГАЛАНАЎ Андрэй Станіслававіч, н. у 1913, в. Чамаданы, л-т, прапаў без вестак.
ГАЛАНАЎ Іосіф Станіслававіч, н. у 1901, в. Чамаданы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.
ГАЛАНАЎ Франц Станіслававіч, н. у 1904, в. Чамаданы, прапаў без вестак.
ГАЛАНАЎ Антон Усцінавіч, н. у 1909, радавы, загінуў у снежні 1944.
ГАЛАНАЎ Антон Станіслававіч, н. у 1902, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ГАЛЬКЕВІЧ Сямён Іванавіч, н. у 1910, в. Хадулы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.
ГАНЧАРОЎ Анатоль Сцяпанавіч, н. у 1910, в. Княжыцы, прапаў без вестак у жніўні 1941.
ГАПЕЕЎ Сяргей Сцяпанавіч, н. у 1895, в. Гарадок, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.
ГАПЕЕЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1922, в. Гарадок, прапаў без вестак у 1941.
ГАПЕЕЎ Канстанцін Ягоравіч, н. у 1898, в. Заходы, загінуў у 1944 пад Ваўкавыскам.
ГАПЕЕЎ Уладзімір Цітавіч, н. у 1919, в. Гарадок, мал. л-т, загінуў 17.01.44 пад Ленінградам.
ГАПУЦІН Антон Дзям'янавіч, н. у 1919, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ГАПУЦІН Сцяпан Дзям'янавіч, н. у 1918, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ГАРАНІН Кірыл Піліпавіч, н. у 1909, . В. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у 1944.
ГАРАНІН Іван Севасцьянавіч, н. у 1916, . В. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 943.
ГАРБАЦКАЎ Кандрат Паўлавіч, н. у 1897, . Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у жніўні 944.
ГАЎРУСЕЎ Васіль Іванавіч, н. у 1921, . М. Зарэчча, прапаў без вестак у жніўні 1941.
ГЕЛАХАЎ Пётр Піліпавіч, н. у 1906, мал. л-т, прапаў без вестак у снежні 1941.
ГЕЛАХАЎ Яўген Ісакавіч, н. у 1904, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.
ГЛЕКАЎ Васіль Яфімавіч, н. у 1915, . М. Зарэчча, прапаў без вестак у жніўні 1941.
ГЛУШЫНСКІ Станіслаў Антонавіч, н. у 1906, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ГОЛУБЕЎ Васіль Паўлавіч, н. у 1905, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ГРАЧОЎ Яўген Дзям'янавіч, н. у 1919, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.
ГРАЧЫХА Сцяпан Карнеевіч, н. у 1919, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.
ГРАХОЛЬСКІ Міхаіл Рыгоравіч, н. у 1895, радавы, загінуў у студзені 1942 пад г. Ялец.
ГРАХОЛЬСКІ Мікалай Тарасавіч, н. у 1920, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.
ГРАХОЛЬСКІ Сяргей Васільевіч, н. у в. М. Зарэчча, у Чырвонай Арміі з 1941, звестак не захавалася.
ГРЭКАЎ Марк Мікітавіч, н. у 1914, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у 1942.
ГРЭЦКІ Сяргей Кузьміч, н. у 1921, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
ГРЭЦКІ Цімафей Кузьміч, н. у 1914, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
ГУНЬКЕВІЧ Ягор Міхайлавіч, н. у 1899, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ГУНЬКЕВІЧ Дзмітрый Нічыпаравіч, н. у 1924, в. Зарэчча, радавы, памёр ад ран 20.04.45 ва Усходняй Прусіі.
ГУРСКІ Пётр Архіпавіч, н. у 1913, в. Хадулы, старшына, загінуў 10.09.43 у Сумскай вобл.
ГУРСКІ Пётр Мікалаевіч, н. у 1913, в. Хадулы, с-т, загінуў 10.09.43 у Сумскай вобл.
ГУРСКІ Віктар Рыгоравіч, н. у 1926, в. Хадулы, радавы, загінуў у кастрычніку 1944.
ГУРСКІ Ягор Сяргеевіч, н. у 1911, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ГУТНІК Мірон Маісеевіч, н. у в. Заходы, загінуў 15.10.44 у Польшчы.
ДАВІДОВІЧ Кароль Фабіянавіч, н. у 1914, в. Крывель, загінуў у студзені 1943 пад Сталінградам.
ДАВІДОВІЧ Іван Сцефанавіч, н. у 1922, в. Крывель, с-т, загінуў 15.05.42 у Харкаўскай вобл.
ДАВІДОВІЧ Віктар Станіслававіч, н. у 1919, в. Гарадок, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ДАВІДОВІЧ Канстанцін Сцяпанавіч, н. у 1916, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у ліставадзе 1944.
ДАВІДОВІЧ Антон Фабіянавіч, н. у 1916, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ДАВІДОВІЧ Іван Станіслававіч, н. у 1913, в. Башкіраўка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ДАВІДОВІЧ Станіслаў Францавіч, н. у 1906, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ДАВІДОВІЧ Іван Якаўлевіч, н. у 1910, в. Крывель, радавы, загінуў 12.10.44.

ДАВІДОВІЧ Іосіф Іванавіч, н. у 1895, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у сакавіку 1945.
ДАВІДОВІЧ Іосіф Аляксандравіч, н. у 1922, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ДАВІДОВІЧ Сцяпан Францавіч, н. у 1891, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у ліставадзе 1944.
ДАВІДОВІЧ Канстанцін Станіслававіч, н. у 1916, в. Гарадок, звестак не захавалася.
ДАВЫДОВІЧ Станіслаў Іванавіч, н. у 1913, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ДАНІЛІН Даніл Рыгоравіч, н. у 1920, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.
ДАНЬКОЎ Пётр Станіслававіч, н. у 1915, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ДЗЕНІСЕНКА Уладзімір Емяльянавіч, н. у 1918, в. Заходы, л-т, загінуў 23.03.45.
ДЗЕНІСЕНКА Якаў Емяльянавіч, н. у 1914, в. Заходы, радавы, памёр ад ран 25.11.44.
ДЗІВАКОЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1907, в. Зарэчча, радавы, загінуў 19.04.45 ва Усходняй Прусіі.
ДОЛГІН Канстанцін Ягоравіч, н. у 1894, в. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ДУДАРАЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1919, в. Гарадзец, у Чырвонай Арміі з 1940, з вайны не вярнуўся.
ЕЛАХАЎ Зосім Ісакавіч, н. у 1905, радавы, загінуў у 1941 пад Канатопам.
ЖУЙКО Яўген Іванавіч, н. у в. М. Зарэчча, прапаў без вестак 30.11.44.
ЖУЙКО Пётр Іванавіч, н. у 1921, в. Зарэчча, радавы, загінуў 20.08.44 у Літве.
ЖЭЎЛАКОВІЧ Сцяпан Рыгоравіч, н. у 1914, в. Чамаданы, загінуў у 1944.
ЖЭЎЛАКОВІЧ Станіслаў Рыгоравіч, н. у 1916, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ЗАЙЦАЎ Аляксей Ільіч, н. у 1914, в. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у сакавіку 1945.
ЗОБІКАЎ Сцяпан Нічыпаравіч, н. у 1907, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
ІГНАТОВІЧ Стась Францавіч, н. у 1910, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.
ІГНАЦЬЕЎ Васіль Мікалаевіч, н. у в. Зарэчча, радавы, загінуў 2.08.44 у Літве.
ІГНАТКОЎ Уладзімір Міхеевіч, н. у 1925, в. Гарадзец, загінуў 17.01.45 ва Усходняй Прусіі.
ІЛЬЮШЭНКА Ісаак, н. у в. Башкіраўка, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.
ІЎКІН Андрэй Яўменавіч, н. у 1922, в. Гарадок, у Чырвонай Арміі з 1940, з вайны не вярнуўся.
ІЎКІН Іван Рыгоравіч, н. у 1917, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАБАНАЎ Ягор Мікалаевіч, н. у 1896,

Ц. К. Кабаеў

в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАБАЕЎ Цімафей Казіміравіч, н. у 1917, в. Любінічы, ст. с-т, загінуў 16.10.43 у Днепрапятроўскай вобл.
КАБАЛКІН Рыгор Саламонавіч, н. у 1899, в. В. Зарэчча, радавы, загінуў 18.03.43.
КАВАЛЫШКІН Уладзімір Паўлавіч, в. М. Зарэчча, с-т, загінуў 23.03.45 у Польшчы.
КАВАЛЁЎ Леў Сямёнавіч, н. у 1923, в. Башкіраўка, звестак не захавалася.
КАВАЛЁЎ Лявон Емяльянавіч, н. у 1914, в. М. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАЗАКЕВІЧ Станіслаў Савельевіч, н. у 1918, в. Княжыцы, мал. с-т, прапаў без вестак 26.05.42.
КАЗАКЕВІЧ Іосіф Іванавіч, н. у 1910, в. Гарадок, радавы, памёр ад ран 2.10.44.
КАЗАКЕВІЧ Франц Іосіфавіч, н. у 1905, в. Башкіраўка, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.
КАЗАКЕВІЧ Іосіф Станіслававіч, н. у 1919, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАЗАКЕВІЧ Іпаліт Станіслававіч, н. у 1921, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАЗАКЕВІЧ Барыс Сцяпанавіч, н. у 1922, радавы, загінуў 31.08.43 пад Смаленскам.
КАЗЛОЎСКІ Станіслаў Іванавіч, н. у в. Княжыцы, загінуў 28.03.45 пад Берлінам.
КАЗЛОЎСКІ Яўген Францавіч, н. у 1923, в. Башкіраўка, у Чырвонай Арміі з 1944, з вайны не вярнуўся.
КАЗЛОЎСКІ Станіслаў Мацвеевіч, н. у 1909, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАЗЛОЎСКІ Станіслаў Антонавіч, н. у 1920, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАЗЛОЎСКІ Уладзімір Антонавіч, н. у 1924, в. Княжыцы, радавы, загінуў у сакавіку 1945.
КАЗЛОЎСКІ Іван Восіпавіч, н. у 1921, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАЗЛОЎСКІ Вікенцій Іванавіч, н. у 1912, в. Княжыцы, радавы, памёр ад ран у жніўні 1944 у Літве.

КАЗЛОЎ Мартын Цімафеевіч, н. у 1921, в. Крывель, радавы, загінуў 1.03.45 у Германіі.

КАЛІНОВІЧ Іван Паўлавіч, н. у 1920, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАНДРАЦЬЕЎ Фядос Якаўлевіч, н. у 1902, с-на, памёр ад ран 21.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КАНДРАЦЬЕЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1909, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАНЬКОЎ Павел Рыгоравіч, н. у 1918, в. М. Зарэчча, прапаў без вестак у верасні 1941.

КАНЬКОЎ Уладзімір Сяргеевіч, н. у 1909, в. В. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у верасні 1942.

КАНЬКОЎ Канстанцін Аляксандравіч, н. у 1912, в. М. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у 1942.

КАРОТЧАНКА Аляксандр Герасімавіч, н. у 1922, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

КАЧАЕЎ Іван Маісеевіч, н. у 1899, в. В. Зарэчча, радавы, загінуў 3.02.42.

КАШО Фёдар Яфімавіч, н. у в. Хадулы, загінуў 18.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КЕЛБАЕЎ Прохар Каліў, н. у 1902, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІРЫЛУШКІН Карп Канстанцінавіч, н. у 1916, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КІРЫЛУШКІН Нічыпар Нічыпаравіч, н. у 1908, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

КІРКАЛАЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1919 в. Хадулы, радавы, загінуў 29.11.44.

КОЗЕРАЎ Іван Паўлавіч, н. у 1913, в. Путнікі, радавы, загінуў 15.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КОЗЫРАЎ Дзмітрый Мінавіч, н. у 1910, в. Заходы, радавы, прапаў без вестак у маі 1945.

КОЗЫРАЎ Ягор Фёдаравіч, н. у 1920, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

КОЗЫРАЎ Іван Паўлавіч, н. у 1913, в. Путнікі, радавы, загінуў 15.02.45.

КОЗЫРАЎ Андрэй Ермалаевіч, н. у 1900, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у маі 1945.

КОЗЫРАЎ Нікіфар, н. у 1910, в. Заходы, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

КОЗЫРАЎ Фёдар Нікіфаравіч, н. у 1923, в. Заходы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

КОЗЫРАЎ Сцяпан Ягоравіч, н. у 1923, в. В. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у 1944.

КОСЦЕРАЎ Ларыён Ананасавіч, н. у 1898, в. Ржаўцы, загінуў 20.01.44.

КРАЎЧАНКА Савелій Федасеевіч, н. у 1900, радавы, прапаў без вестак 28.12.41.

КРАМАРЭНКА Сімяон, н. у 1920, в. Княжыцы, радавы, загінуў 4.12.42.

КРАСНАГОРСКІ Антон Захаравіч, н. у в. Хадулы, загінуў у Германіі.

КРАСНАГОРСКІ Антон Іванавіч, н. у 1910, в. Хадулы, у Чырвонай Арміі з 1942, загінуў пад Адэсай.

КРУПЕНЬКА Марыя, н. у 1921, в. Зарэчча, медсястра, у Чырвонай Арміі з 1941, загінула.

КРУПЕНЬКА Дзмітрый Аляксеевіч, н. у 1906, радавы, загінуў у снежні 1944.

КРУПЕНЬКА Сямён Васільевіч, н. у 1920, в. Зарэчча, ст. с-т, загінуў 24.01.44 у Ленінградскай вобл.

КУЗЬМЯНКОЎ Максім Маркавіч, н. у 1908, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у студзені 1945.

КУЗЬМЯНКОЎ Максім Карпавіч, н. у 1909, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КУНЦОЎ Пётр Цімафеевіч, н. у 1905, радавы, загінуў у жніўні 1944.

КУРАЛЕНКА Кірыл Аркадзьевіч, н. у в. Путнікі, прапаў без вестак 5.08.44.

КУРГАНАЎ Іван Фролавіч, н. у 1916, в. Аўгустова, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРПАЦІН Васіль Цімафеевіч, н. у 1919, в. Аўгустова, у Чырвонай Арміі з 1939, прапаў без вестак.

КУРЫЛЫШЧЫКАЎ Марк Данілавіч, н. у 1902, в. Гарадзец, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

КУРЫЛЫШЧЫКАЎ Давыд Данілавіч, н. у в. Гарадзец, загінуў 5.09.44.

КУТКОВІЧ Рыгор Нічыпаравіч, н. у 1924, в. Гарадзянка, с-т, загінуў 14.01.45 у Польшчы.

КУЧЫНСКІ Генадзь Іванавіч, н. у 1926, в. Башкіраўка, радавы, загінуў 10.10.44 пад Беластокам.

ЛАБКОЎ Станіслаў Вікенцьевіч, н. у в. Княжыцы, л-т, прапаў без вестак у снежні 1941.

ЛАБКОЎ Сцяпан Францавіч, н. у 1915, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛАБКОЎ Кірыл Герасімавіч, н. у 1905, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛАБКОЎ Антон Сцяпанавіч, н. у 1910, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАЗУРКІН Цімафей Пятровіч, н. у 1919, в. Башкіраўка, загінуў у 1945.

ЛАЗУРКІН Іван Пятровіч, н. у 1921, в. Башкіраўка, радавы, загінуў у кастрычніку 1944.

ЛАЗУРКІН Свірыд Мацвеевіч, н. у 1906, в. Гарадзец, радавы, загінуў 17.01.45.

ЛАКРЫСЕНКА Леў Піліпавіч, н. у 1896, в. Гарадок, радавы, загінуў 3.08.44 у Літве.

ЛАКРЫСЕНКА Анатоль Піліпавіч, н. у 1920, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛАПАТАЎ Абрам Прохаравіч, н. у 1908, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1942.

ЛАТУШКІН Іван Фёдаравіч, н. у 1921, в. Гарадзец, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

ЛАЎРАНКОЎ Арцём Рыгоравіч, н. у 1911, в. Башкіраўка, радавы, прапаў без вестак у 1944.

ЛЕПЛЯ Ягор Сямёнавіч, н. у 1907, в. Зарэчча, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ЛЕПЛЯ Ягор Данілавіч, н. у 1895, в. М. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛЕПЛЯ Іван Карпавіч, н. у 1915, в. Зарэчча, у Чырвонай Арміі з 1941, загінуў у лагеры для ваеннапалонных.

ЛЕПЛЯ Рыгор Гаўрылавіч, н. у 1917, в. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак.

ЛІПСКІ Іван Мітрафанавіч, н. у 1901, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

ЛІПСКІ Уладзімір Парфенавіч, н. у в. Ржаўцы, загінуў 17.03.45 у Польшчы.

ЛІСЯНКОЎ Цірэнцій Севасцьянавіч, н. у 1912, в. Хадулы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

ЛУЗГАНАЎ Ілья Трафімавіч, н. у 1914, в. Заходы, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛУЗГАНАЎ Барыс Васільевіч, н. у 1901, в. Заходы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

ЛУПІКАЎ Васіль Ягоравіч, н. у 1915, в. Заходы, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛУПІКАЎ Іван Ягоравіч, н. у 1912, в. Заходы, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛУПІКАЎ Міхаіл Ягоравіч, н. у 1909, в. Заходы, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛУПІКАЎ Андрэй Емяльянавіч, н. у 1901, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

МАЕЎСКІ Сяргей Апанасавіч, н. у 1916, в. В. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАЕЎСКІ Кузьма Апанасавіч, н. у 1918, в. В. Зарэчча, с-т, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

МАЗУРЧАНКА Мікалай Мікалаевіч, н. у 1916, мал. л-т, прапаў без вестак 25.06.41.

МАЛАХАЎ Ілья Іванавіч, н. у 1906, в. Хадулы, загінуў пад Масквой у 1941.

МАЛАХАЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1910, в. Хадулы, мал. с-т, загінуў у 1944 у Польшчы.

МАЛАХАЎ Нікан Іванавіч, н. у 1918, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАЛАХАЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1906, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

МАЛАХАЎ Васіль Іванавіч, н. у 1919, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАЛАХАЎ Аляксей Андрэевіч, н. у 1919, в. Хадулы, радавы, загінуў 2.04.45 у Латвіі.

МАЛАХАЎ Аляксандр Сямёнавіч, загінуў 27.09.42 у Сталінградзе.

МАРОЗАЎ Канстанцін Тарасавіч, н. у 1916, в. Аўгустова, прапаў без вестак.

МАСЛАБОЙЧЫК Цімафей Антонавіч, н. у 1912, в. Путнікі, звестак не захавалася.

МАСЛАБОЙЧЫК Іван Антонавіч, н. у 1903, в. Путнікі, звестак не захавалася.

МАСЛАБОЙЧЫК Васіль Арсенцьевіч, н. у 1910, радавы, загінуў 9.08.44 у Літве.

МАЦЕУШАЎ Аляксей Іванавіч, н. у 1905, в. Княжыцы, прапаў без вестак у 1943.

І. Т. Лузганаў

МАЦЬКОЎ Міхаіл Рыгоравіч, н. у 1922, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МАШЭНІН Рыгор Мацвеевіч, н. у 1896, в. Заходы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МЕЛЬНІКАЎ Аляксандр Паўлавіч, н. у 1919, в. Княжыцы, мал. л-т, загінуў 21.08.43.

МЕРЗОН Яфім Абрамавіч, н. у 1907, в. Зарэчча, прапаў без вестак у маі 1944.

МІГУРСКІ Антон Кірылавіч, н. у 1922, в. Слабодка, л-т, загінуў у 1943 пад Ленінградам.

МІГУРСКІ Антон Казіміравіч, н. у 1921, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІГУРСКІ Іван Казіміравіч, н. у 1918, в. Чамаданы, загінуў у 1943.

МІНКІН Сцяпан Піліпавіч, н. у 1914, в. Заходы, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1946.

МІРАНКОЎ Пётр Іванавіч, н. у 1917, в. Хадулы, л-т, загінуў у 1941 пад Дарагобушам.

МІРАНКОЎ Даніла Іванавіч, н. у 1919, в. Хадулы, ст. л-т, загінуў у 1941 пад Масквой.

МІРАНКОЎ Максім Канстанцінавіч, н. у 1910, в. М. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МІРКІН Рыгор Аляксеевіч, н. у 1924, с-т, разведчык, памёр ад ран 30.08.44 у Румыніі.

НАЧОЎКІН Нічыпар Іларыёнавіч, н. у 1913, в. Аўгустова, мал. л-т, загінуў 9.10.44 у Румыніі.

НІТУК Сцяпан Фёдаравіч, н. у 1911, в. Слабодка, загінуў 29.12.41.

ПАДЧАШАНКА Андрэй Іванавіч, н. у 1918, в. Аўгустова, у Чырвонай Арміі з 1940, звестак не захавалася.

ПАЛЯКОЎ Сцяпан Пракоф'евіч, н. у 1911, радавы, загінуў 1.08.44 у Літве.

ПАЛЯКОЎ Пахом Яфімавіч, н. у 1910, в. Гарадзец, радавы, загінуў 11.10.44 у Літве.

ПАМОЗАЎ Дзмітрый Емяльянавіч, н. у 1896, в. Башкіраўка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАРФЯНКОЎ Андрэй Емяльянавіч, н. у 1911, в. Гарадзец, загінуў 5.09.43.

ПАТАПАЎ Іван Аляксеевіч, н. у 1917, в. Га-

радзец, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПАЎЛОЎСКІ Аляксей Захаравіч, н. у 1919, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАЎЛЮЧКОЎ Іван Іванавіч, н. у 1900, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЕТРЫКАЎ Дзям'ян Іванавіч, н. у 1916, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПЕТРЫКАЎ Іван Максімавіч, н. у 1924, в. Гарадзец, у Чырвонай Арміі з 1944, з вайны не вярнуўся.

ПЕТРЫКАЎ Юрый Максімавіч, н. у 1918, в. Гарадзец, у Чырвонай Арміі з 1944, загінуў у 1944 ва Усходняй Прусіі.

ПЕТРЫКАЎ Сяргей Максімавіч, н. у 1921, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПЕТРЫКАЎ Георгій Максімавіч, н. у в. Гарадзец, загінуў 14.08.44.

ПЕЧАНЬКОЎ Уладзімір Цімафеевіч, н. у в. Тросенка, загінуў 29.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ПЕЧАНЬКОЎ Васіль Іванавіч, н. у 1911, в. Аўгустова, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЕЧАНЬКОЎ Фёдар Прохаравіч, н. у 1918, в. Зарэчча, радавы, загінуў у лістападзе 1941.

ШНТАЛЮШКА Аляксей Іванавіч, н. у в. Путнікі, загінуў 25.04.45 у Германіі.

ШНТАЛЮШКА Ціт Ісакавіч, н. у 1913, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

ШНТАЛЮШКА Мікалай Ісакавіч, н. у 1908, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ШНТАЛЮШКА Фёдар Іванавіч, н. у 1917, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ШНТАЛЮШКА Сямён Ісакавіч, н. у 1916, радавы, загінуў 20.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ШНЧАНКА Мінай Трафімавіч, н. у 1913, в. Путнікі, у Чырвонай Арміі з 1941, загінуў 22.04.45.

ПРАВАЛОЦКІ Вікенцій Антонавіч, н. у 1910, в. Слабодка, у Чырвонай Арміі з 1941, загінуў 12.08.44 ва Усходняй Прусіі.

ПРАСАЛОВІЧ Аляксандр Ігнатавіч, н. у в. Зарэчча, загінуў 20.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ПРУДНІКАЎ Аляксей Гаўрылавіч, н. у 1918, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПРУДНІКАЎ Кузьма Ермалаевіч, н. у 1892, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ПРУДНІКАЎ Мікалай Гаўрылавіч, н. у 1908, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

ПРЫЛЕКАЎ Фёдар Мікалаевіч, н. у 1917, радавы, загінуў 20.07.41.

ПРЫЛЕПА Фёдар Мікітавіч, н. у 1918, в. Башкіраўка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПРЫХОДЗЬКА Яфім Стэфанавіч, н. у 1913, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

РАБАЎ Сямён Андрэевіч, н. у 1913, в. Аўгустова, ст. л-т, загінуў 10.02.44.

РАЗВЯЗНЫ Апанас Цімафеевіч, н. у 1895, в. М. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

РАЗВЯЗНЫ Афанасій Цімафеевіч, н. у 1909, в. М. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у 1944.

РАКАЎ Васіль Якаўлевіч, н. у 1922, в. Гарадзец, л-т, загінуў пад Харкавам 10.09.43.

РАМАНЮК Самуіл Сцяпанавіч, н. у 1918, в. Аўгустова, радавы, прапаў без вестак у верасні 1944.

РАМАНАЎ Міхаіл Аляксандравіч, н. у 1921, в. Аўгустова, л-т, загінуў 15.01.45 у Польшчы.

РАЦЬКОЎ Аляксандр Пракопавіч, н. у в. М. Зарэчча, памёр ад ран 7.02.44.

РЫБАКОЎ Пётр Астапавіч, н. у 1909, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РЫЖЫКАЎ Міхалай Мінавіч, н. у 1921, у Чырвонай Арміі з 1940, з вайны не вярнуўся.

РЭЯНТОВІЧ Вікенцій Андрэевіч, н. у 1906, в. Слабодка, с-на, памёр ад ран 2.11.41.

САЗОНАЎ Іван Раманавіч, н. у 1919, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

САМОЙЛАЎ Аляксей Міхайлавіч, н. у 1918, радавы, прапаў без вестак у снежні 1941.

САМОЙЛАЎ Аляксей Захаравіч, н. у 1913, в. Хадулы, радавы, загінуў у 1944.

САМУЙЛАЎ Серафім Якаўлевіч, н. у 1915, в. М. Зарэчча, у Чырвонай Арміі з 1941, загінуў 9.05.43.

САМУЙЛАЎ Пётр Дзям'янавіч, н. у 1893, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САМУЙЛАЎ Сідар Сямёнавіч, н. у 1912, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САМУЙЛАЎ Аляксей Макаравіч, н. у 1918, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

САМУЙЛАЎ Фёдар Васільевіч, н. у 1919, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

САМУЙЛАЎ Ілья Дзям'янавіч, н. у 1901, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САРОКА Аляксандр Рыгоравіч, н. у в. Княжыцы, звестак не захавалася.

САЎКІН Іван Канстанцінавіч, н. у 1924, радавы, прапаў без вестак у красавіку 1945.

САЎЧУХОЎ Афанасій Антонавіч, н. у 1904, в. Путнікі, радавы, загінуў 20.02.45 ва Усходняй Прусіі.

САЧКОЎ Аляксандр Сцяпанавіч, н. у 1912, в. Зарэчча, прапаў без вестак у 1941.

СЕЛІВАНАЎ Антон Аляксандравіч, н. у 1915, в. Княжыцы, мал. л-т, загінуў 7.01.44.

СЕЛІВАНАЎ Сцяпан Станіслававіч, н. у 1903, в. Княжыцы, радавы, загінуў 19.08.44 у Літве.

СЕЛІВАНАЎ Антон Іосіфавіч, н. у 1916, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЕЛІВАНАЎ Антон Паўлавіч, н. у 1905, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЕЛІВАНАЎ Антон Станіслававіч, н. у 1913, в. Княжыцы, загінуў 24.01.42 у Арлоўскай вобл.

СЕЛІВАНАЎ Іван Пятровіч, н. у 1906, в. Княжыцы, с-т, памёр ад ран 21.10.42 у Калінінскай вобл.

СЕЛІВАНАЎ Канстанцін Іосіфавіч, н. у 1920, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЕЛІХАНАЎ Рыгор Кандратавіч, н. у в. Гарадок, загінуў 23.02.45 у Германіі.

СЕНАКОСАЎ Аляксандр Антонавіч, н. у 1905, в. Чамаданы, загінуў 20.09.44 у Латвіі.

СЕНАКОСАЎ Франц Андрэевіч, н. у 1912, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак 7.12.44.

СЕНАКОСАЎ Казімір Антонавіч, н. у 1899, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЕНАКОСАЎ Антон Іванавіч, н. у 1912, в. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЕНАКОСАЎ Антон Аляксандравіч, н. у 1909, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

СЕНАКОСАЎ Станіслаў Іосіфавіч, н. у 1925, в. Гарадок, радавы, загінуў 30.06.43.

СЕРГУШКОЎ Дзмітрый Арцёмавіч, н. у 1907, в. Старасселле, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІДАРАЎ Іван Антонавіч, н. у 1914, в. Путнікі, ст. л-т, загінуў 8.09.43 пад Смаленскам.

СІДАРАЎ Прохар Пракопавіч, н. у 1922, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІДАРАЎ Ягор Пракопавіч, н. у 1921, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СІДАРАЎ Цімафей Антонавіч, н. у в. Путнікі, загінуў 21.08.44 у Літве.

СІДАРАЎ Дзмітрый Ціханавіч, н. у 1905, в. Путнікі, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

СІДАРАЎ Уладзімір Пракопавіч, н. у 1924, в. Путнікі, радавы, загінуў 14.01.45 ва Усходняй Прусіі.

СІМАНЬКОЎ Мікалай Ягоравіч, н. у 1920, в. Башкіраўка, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

СІМАНЬКОЎ Давыд Ягоравіч, н. у 1912, в. Башкіраўка, звестак не захавалася.

СІНІКАЎ Іван Ігнатавіч, н. у 1920, в. Зарэчча, л-т, загінуў у 1941.

СІНІКАЎ Уладзімір Ігнатавіч, н. у 1923, дзетык, загінуў у сакавіку 1945.

СКАМ'ЯНАЎ Іван Дзям'янавіч, н. у 1899, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЛІЖЫКАЎ Дзяніс Іосіфавіч, н. у 1889, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СТАРНАТКІН Мікалай Дзмітрыевіч, н. у 1907, радавы, загінуў 3.04.45 у Аўстрыі.

СТУЧАЛАЎ Арцём Мікалаевіч, н. у в. Любінічы, радавы, памёр ад ран 20.01.45 у Польшчы.

СУБАЧ Лаўрэнцій Рыгоравіч, н. у 1906, в. Гарадок, у Чырвонай Арміі з 1944, з вайны не вярнуўся.

СУБАЧ Іван Рыгоравіч, н. у 1899, в. Гарадок, радавы, загінуў у палоне 26.05.43.

СУСЛАЎ Антон Францавіч, н. у 1911, в. Княжыцы, радавы, загінуў у кастрычніку 1941.

СЧАСНЫ Казімір Аляксандравіч, н. у 1908, в. Крывель, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЧАСНЫ Іван Ігнатавіч, н. у 1925, радавы, загінуў у Германіі 5.05.45.

СЯКАЦКІ Казімір Станіслававіч, н. у 1915, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЯКАЦКІ Пётр Мацвеевіч, н. у 1909, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЯКАЦКІ Станіслаў Стэфанавіч, н. у 1910, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЯКАЦКІ Станіслаў Ігнатавіч, н. у 1907, в. Крывель, с-на, загінуў 18.03.44 пад Бухарэстам.

СЯКАЦКІ Іван Бенядзіктавіч, н. у 1905, в. Чамаданы, радавы, загінуў 26.01.44.

СЯКАЦКІ Павел Севасцьянавіч, н. у 1922, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у 1942.

СЯКАЦКІ Станіслаў Іосіфавіч, н. у 1920, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у лютым 1945.

СЯКАЦКІ Аляксандр Антонавіч, н. у 1908, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак 22.10.41.

СЯКАЦКІ Антон Іосіфавіч, н. у 1916, в. Княжыцы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЯКАЦКІ Віцэнт Паўлавіч, н. у 1906, в. Чамаданы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЯМЁНАЎ Іван Макаравіч, н. у 1919, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЯНЧЫЛА Аляксей Сцяпанавіч, н. у 1897, в. Сліжы, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ТРУБКІН Іван Цітавіч, н. у 1918, в. Гарадзец, у Чырвонай Арміі з 1940, з вайны не вярнуўся.

ТРУБКІН Міхаіл Цітавіч, н. у 1914, в. Гарадзец, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ТРЫПАЧОЎ Мікалай Герасімавіч, н. у 1910, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

УЛАСЕВІЧ Аляксей Сямёнавіч, н. у 1922, в. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

УСЦІНАЎ Рыгор Мікітавіч, н. у 1918, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

УСЦІНАЎ Максім Сяргеевіч, н. у 1908, в. Гарадзец, загінуў 29.07.44 пад Каўнасам.

ФЛЕЕР Абрам Аронавіч, н. у 1918, в. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

ФРАЛОЎ Андрэй Сямёнавіч, н. у в. Путнікі, загінуў у Літве 18.08.44.

ФРАЛОЎ Фёдар Восіпавіч, н. у 1905, в. Гарадзец, радавы, загінуў 5.12.41 у Харкаўскай вобл.

ФРАНЦАЎ Мікалай Аляксандравіч, н. у 1922, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у снежні 1944.

ХАМЕЛЕЎ Мікалай Міхайлавіч, н. у в. Гарадзец, загінуў 16.10.44 у Літве.

ЦЕРАХАЎ Іван Фаміч, н. у 1920, в. Заходы, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЦІХАНАЎ Пётр Фёдаравіч, н. у 1920, в. Чамаданы, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

ЦІХАНАЎ Пётр Фёдаравіч, н. у 1919, в. Гарадзец, у Чырвонай Арміі з 1944, з вайны не вярнуўся.

ЦІХАНАЎ Іван Дзмітрыевіч, н. у 1919, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЦІХАНАЎ Пётр Канстанцінавіч, н. у 1921, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЦЫРУЛЬНІКАЎ Дзмітрый Маркавіч, н. у 1917, в. Путнікі, мал. с-т, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЯМРУК Сцяпан Іосіфавіч, н. у в. Слабодка, у Чырвонай Арміі з 1944, загінуў пад Кёнігсбергам.

ЦЯМРУК Сцяпан Пятровіч, н. у 1916, в. Крывель, загінуў у Польшчы.

ЦЯМРУК Іван Іпалітавіч, н. у 1917, в. Гарадок, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

ЦЯМРУК Іван Сцяпанавіч, н. у 1920, в. Гарадок, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦЯМРУК Станіслаў Пятровіч, н. у 1913, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЯМРУК Сцяпан Пятровіч, н. у 1916, в. Крывель, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЯМРУК Антон Севасцьянавіч, н. у 1913, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЧАРНЯЎСКІ Антон Лявонавіч, н. у 1907, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ШАВЕЛЬКА Пётр Сямёнавіч, н. у 1918, в. Зарэчча, ст. с-т, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАЛАЕЎ Мікалай Ягоравіч, н. у в. Гарадзец, прапаў без вестак 25.01.45.

ШАНТАЛЁЎ Уладзімір Валянцінавіч, н. у в. Княжыцы, загінуў 23.07.43 пад Курскам.

ШАРАЕЎ Навум Іванавіч, н. у 1906, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ШАРАЕЎ Гаўрыла Дзмітрыевіч, н. у 1911, в. Хадулы, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШКУРОЎ Цімафей Васільевіч, н. у 1919, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ШКУРОЎ Павел Васільевіч, н. у 1923, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак 21.02.45.

ШКУРАТАЎ Ягор Якаўлевіч, н. у 1907, в. Путнікі, радавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ШУМІЛАЎ Цімафей Еўдакімавіч, н. у 1912, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ШУРЫНАЎ Адам Ісакавіч, н. у 1908, в. Слабодка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЧЭРБА Іосіф Аляксеевіч, н. у 1922, в. В. Зарэчча, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЭВЯЛЁЎ Мікалай Ягоравіч, н. у 1925, в. Гарадзец, радавы, прапаў без вестак 25.01.45.

ЮЖЦАЎ Іван Сцяпанавіч, н. у в. Слабодка, памёр ад ран.

ЮНІКАЎ Марк Ільіч, н. у 1911, в. Заходы, загінуў 15.08.44 у Літве.

ЮЦОЎ Іпаліт Сцяпанавіч, н. у в. Слабодка, звестак не захавалася.

ЮЦОЎ Сцяпан Вікенцьевіч, н. у 1921, л-т, загінуў у 1943 пад Ленінградам.

ЮЦОЎ Антон Вікенцьевіч, н. у 1900, в. Слабодка, у Чырвонай Арміі з 1944, з вайны не вярнуўся.

ЮЦОЎ Іван Станіслававіч, н. у 1919, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЮЦОЎ Іосіф Станіслававіч, н. у 1919, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у 1941.

ЮЦОЎ Пётр Стэфанавіч, н. у 1912, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЮЦОЎ Іван Станіслававіч, н. у 1910, в. Слабодка, радавы, памёр ад ран 6.10.44.

ЮЦОЎ Барыс Сцяпанавіч, н. у 1923, в. Слабодка, радавы, прапаў без вестак у верасні 1943.

ЮЦОЎ Аляксандр Станіслававіч, н. у 1903, в. Чамаданы, загінуў пад Масквой у 1941.

ЮЦОЎ Іван Станіслававіч, н. у 1906, в. Чамаданы, радавы, загінуў у жніўні 1941.

ЯРМОЛЕНКА Міхаіл Дзмітрыевіч, н. у 1895, в. Гарадзец, радавы, загінуў 15.04.45 ва Усходняй Прусіі.

ЗАХОДСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

АБЛІШЧЫКАЎ Антон Сідаравіч, н. у 1912, в. Мікалаеўка, загінуў 14.10.44 у Польшчы.

АКСЁНАЎ Ахрэм Іванавіч, н. у 1902, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

АЛЯШКОЎ Мікалай Харытонавіч, н. у 1918, в. Бель, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АЛЯШКОЎ Цімафей Харытонавіч, н. у 1914, в. Бель, памёр ад ран 31.05.43 у г. Калуга.

АНДРОСАЎ Іван Ігнатавіч, н. у 1921, в. Падгайцы, загінуў на фронце 15.10.41 у г. Чарнігаў.

АНДРЭЕЎ Міхаіл Панцеляймонавіч, н. у 1925, в. Падгайцы, загінуў у 1945 пад Кёнігсбергам.

АСТАПЕНКА Андрэй Іванавіч, н. у 1914, в. Плешчыцы, загінуў 17.10.44 пад Беластокам.

АСТАПЕНКА Засім Арцёмавіч, н. у 1912, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АСТАПЕНКА Канстанцін Адамавіч, н. у 1918, в. Плешчыцы, не вярнуўся з вайны.

Помнік воінам-землякам, в. Заходы

АСТАПЕНКА Сямён Іванавіч, н. у 1919, в. Плешчыцы, загінуў 16.09.43 у в. Круглы Лог Арлоўскай вобл.

АЎДАКІМАЎ Савелій Іванавіч, н. у 1914, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЎДЗЕЕЎ Цярэнцій Дзмітрыевіч, н. у 1913, в. Лакуці, загінуў у 1944 ва Усходняй Прусіі.

АЎРАМАЎ Цімафей Іванавіч, н. у 1915, в. Заходы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

АЎСЯНКІН Дзмітрый Стэфанавіч, н. у 1906, в. Падгайцы, прапаў без вестак у красавіку 1944.

АЎСЯНКІН Іван Аўхімавіч, н. у 1919, в. Падгайцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АЎСЯНКІН Уладзімір Сцяпанавіч, н. у 1915, в. Падгайцы, загінуў 26.10.42.

АЎСЯНКІН Сцяпан Нікіфаравіч, н. у 1927, в. Падгайцы, загінуў 13.09.45.

АЎХУШКА Яўмен Еўдакімавіч, н. у 1911, в. Падгайцы, загінуў 20.10.44.

АЎХУШКА Панас Еўдакімавіч, н. у 1905, в. Падгайцы, прапаў без вестак у 1942.

БАБКОЎ Якаў Васільевіч, н. у 1900, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАБРОЎ Іван Маісеевіч, н. у 1924, в. Заходы, не вярнуўся з вайны.

БАБРОЎ Патап Герасімавіч, н. у 1902, в. Заходы, загінуў у 1941.

БАБРОЎ ТрафімАнуфрыевіч, н. у 1916, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАБРОЎ Цімафей Аляксеевіч, в. Заходы, прапаў без вестак.

БАЗЫЛЕЎ Мікалай Захаравіч, н. у 1918, в. Навасёлле, памёр ад ран 22.06.44 у г. Вязнікі Іванаўскай вобл.

БАЗЫЛЕЎ Ціт Цярэнцьевіч, н. у 1900, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАРДУКОЎ Аляксандр Мікалаевіч, н. у 1915, в. Азер'е, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

БАРДУКОЎ Аляксей Іванавіч, н. у 1914, в. Азер'е, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

БАРЗДОЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1905, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

БАРШЧОЎ Ягор Захаравіч, н. у 1913, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАРЫСКАЎ Уладзімір Іванавіч, н. у 1919, в. Азер'е, звестак не захавалася.

БАСЮКОЎ Восіп Дзянісавіч, н. у 1918, в. Плешчыцы, не вярнуўся з вайны.

БАСЮКОЎ Іван Дзянісавіч, н. у 1920, в. Плешчыцы, не вярнуўся з вайны.

БАТУРА Сяргей Мітрафанавіч, н. у 1918, в. Заходы, загінуў 18.08.41 у г. Ярцава.

БАЧКАРОЎ Іван Іванавіч, н. у 1914, памёр ад ран 18.03.43 у в. Карцава Калінінскай вобл.

БАЧКАРОЎ Ільля Іванавіч, н. у 1908, в. Азер'е, загінуў 20.07.43 у с. Красная Дубрава Курскай вобл.

БАЧКАРОЎ Лазар Іванавіч, н. у 1902, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БЕЛАГУБАЎ Фёдар Цімафеевіч, н. у 1906, в. Азер'е, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

В. Ц. Брычыкаў

БЕЛАГУБАЎ Адам Стахванавіч, н. у 1919, в. Азер'е, прапаў без вестак у ліпені 1941.

БЕРАЗКОЎ Мікалай Ягоравіч, н. у 1897, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БЕШАНКОЎ Андрэй Іларыёнавіч, н. у 1910, в. Заходы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БЕШАНКОЎ Ягор Аляксандравіч, н. у 1915, в. Заходы, прапаў без вестак у 1942.

БІНДАРАЎ Аляксей Фядосавіч, н. у 1907, в. Заходы, загінуў 27.04.45 у Германіі.

БІНДАСОЎ Васіль Пракопавіч, н. у 1913, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БЛАЖКОЎ Пётр Дзмітрыевіч, н. у 1925, в. Заходы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БОНДАРАЎ Васіль Восіпавіч, н. у 1912, в. Плешчыцы, не вярнуўся з вайны.

БОНДАРАЎ Пётр Паўлавіч, н. у 1914, в. Падгайцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БРЫЧЫКАЎ Васіль Цімафеевіч, н. у 1916, в. Плешчыцы, загінуў 1.10.42 пад Сталінградам.

БУЧХАЙ Пётр Мікалаевіч, н. у 1917, в. Заходы, загінуў у 1945.

ВАРАБ'ЁЎ Васіль Елісеевіч, н. у 1892, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАРАНЦОЎ Іван Іларыёнавіч, н. у 1915, в. Заходы, загінуў у 1945.

ВАРАНЦОЎ Мікалай Нікіфаравіч, н. у 1920, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАРАНЦОЎ Яфім Іванавіч, н. у 1921, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАРЭНІКАЎ Даніла Сямёнавіч, н. у 1919, в. Еўдакімавічы, памёр ад ран 11.08.43 пад Отрыцай Смаленскай вобл.

ВАРЭНІКАЎ Якаў Сямёнавіч, н. у в. Еўдакімавічы, загінуў 15.09.44 у Літве.

ВАСІЛЕНКА Ананас Іванавіч, н. у в. Пруды, звестак не захавалася.

ВАСІЛЬЕЎ Антон Сідаравіч, н. у 1918, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак у 1944.

ВАСІЛЬЕЎ Уладзімір Трафімавіч, н. у 1925, в. Мікалаеўка, загінуў у 1945.

ВАШЧАНКА Андрэй Лявонавіч, н. у 1909, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАШЧАНКА Антон Пятровіч, н. у 1904, в. Еўдакімавічы, загінуў 3.10.41.

ВАШЧАНКА Ягор Лявонавіч, в. Еўдакімавічы, загінуў 10.10.44 у Польшчы.

ВЛАДОЧКА Анатоль Іванавіч, н. у 1921, в. Плешчыцы, загінуў 30.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ВОЛКАЎ Даніла Лаўрэнавіч, н. у 1920, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВОЛКАЎ Іван Аксёнавіч, н. у 1918, в. Еўдакімавічы, загінуў у лістападзе 1941 пад Масквой.

ВОЛКАЎ Канстанцін Аксёнавіч, н. у 1922, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак 2.04.45.

ГАЛАНАЎ Цімафей Фёдаравіч, н. у 1924, в. Падгайцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАЛУБЦОЎ Яфім Цімафеевіч, н. у 1918, в. Лакуці, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ГАЛУЗА Іван Ісаевіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАЛУЗА Цімафей Кузьміч, н. у 1914, в. Пруды, загінуў у 1943.

ГОЛЧАНКА Антон Фёдаравіч, н. у 1916, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у чэрвені 1941.

ГОЛЧАНКА Міхаіл Мартынавіч, н. у 1898, в. Пруды, загінуў у 1942.

ГОЛЧАНКА Панас Мартынавіч, н. у 1905, в. Пруды, прапаў без вестак 20.01.45.

ГАНАКОЎ Антон Фёдаравіч, н. у в. Лакуці, прапаў без вестак 2.03.44.

ГАНАКОЎ Васіль Фёдаравіч, н. у 1922, в. Лакуці, загінуў.

ГАНАКОЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1919, в. Лакуці, загінуў 20.01.44 у Літве.

ГАНАКОЎ Цімафей Фёдаравіч, н. у 1922, в. Лакуці, загінуў у красавіку 1945 у Берліне.

ГАПЕЕЎ Еўдакім Ягоравіч, н. у 1902, в. Заходы, памёр ад ран 21.08.44 у Літве.

ГАПЕЕЎ Дзмітрый Васільевіч, н. у 1909, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАПЕЕЎ Дзмітрый Пятровіч, н. у 1919, в. Еўдакімавічы, памёр ад ран 27.12.44 у Латвіі.

ГАРБУЗАЎ Сямён Аляксандравіч, н. у 1914, загінуў у палоне ў студзені 1942.

ГАРЛАЧОЎ Віктар Аляксеевіч, н. у 1925, в. Заходы, прапаў без вестак.

ГАРЛАЧОЎ Іван Васільевіч, н. у 1901, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАРЛАЧОЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1924, в. Заходы, памёр ад ран 20.08.44 у Беластоцкай вобл.

ГАРЛАЧОЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1919, в. Заходы, памёр ад ран 31.03.45 у г. Глюкаў (р-н г. Данцыг).

ГАРЛАЧОЎ Сцяпан Герасімавіч, н. у 1912, в. Заходы, загінуў у 1945.

ГАРЛАЧОЎ Сямён Васільевіч, н. у 1900, в. Заходы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЎРЫЛАЎ Сяргей Пракопавіч, н. у 1910, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАЎРЫЛЕНКА Аляксандр Малахавіч, н. у 1914, в. Заходы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ГОМАНАЎ Дзмітрый Цімафеевіч, н. у 1912, в. Азер'е, загінуў 29.10.44 у Латвіі.

ГРЫГОР'ЕЎ Васіль Іванавіч, н. у 1916, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДАВЫДЗЕНКА Васіль Фёдаравіч, н. у в. Плешчыцы, загінуў 18.10.41 пад Масквой.

ДАЛЬКОЎ Церах Іванавіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДАНІЛАЎ Дзмітрый Дзямідавіч, н. у 1914, в. Лакуці, не вярнуўся з вайны.

ДРАЗДОЎ Іван Андрэевіч, н. у 1910, в. Плешчыцы, не вярнуўся з вайны.

ДРУГАКОЎ Барыс Пракопавіч, н. у в. Падгайцы, не вярнуўся з вайны.

ДУДЗІНСКІ Арцём Апанасавіч, н. у 1920, в. Бель, прапаў без вестак у снежні 1944.

ДУДЗІНСКІ Фёдар Апанасавіч, н. у 1916, в. Бель, прапаў без вестак.

ДУРАСЕВІЧ Пётр Фёдаравіч, н. у 1920, в. Заходы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЕЎДАКІМАЎ Савелій Іванавіч, н. у в. Еўдакімавічы, звестак не захавалася.

ЕЎДАКІМАЎ Сямён Іванавіч, н. у в. Еўдакімавічы, звестак не захавалася.

ЗАЙЦАЎ Цімафей Цімафеевіч, н. у 1917, в. Падгайцы, загінуў 7.10.43 у в. Васільеўка Дняпрапятроўскай вобл.

ЗАПОЙКІН Аляксей Кузьміч, н. у 1923, в. Азер'е, загінуў 12.10.43 у в. Касцюкоўка Слаўгарадскага р-на.

ЗАРОЎСКІ Іван Антонавіч, н. у 1917, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІВАНОЎ Аляксей Рыгоравіч, н. у 1919, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак 3.07.43.

ІВАНОЎ Рыгор Сямёнавіч, н. у 1895, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ІВАНОЎ Фёдар Сідаравіч, н. у 1905, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІВАНОЎСКІ Юзэф Фёдаравіч, н. у 1914, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ІВАШКОЎ Васіль Елісеевіч, н. у 1900, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІВАШКОЎ Фядос Ларыёнавіч, н. у 1907, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІЛЬІНСКІ Мікалай Дамітрыевіч, н. у 1911, в. Плешчыцы, загінуў 1.08.41 у г. Ярцава.

ІЛЬІНСКІ Фядосій Іванавіч, н. у 1907, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ІЛЬІНСКІ Якаў Дзмітрыевіч, н. у 1905, в. Плешчыцы, загінуў 25.01.45 у в. Баркова Сіроцкага павета.

ІЛЬЮШКОЎ Кузьма Максімавіч, н. у 1921, в. Плешчыцы, загінуў у 1941.

ІСАКОЎ Дамітрый Макаравіч, н. у 1919, в. Заходы, загінуў у баі 31.08.42 у в. Трунёва Ленінградскай вобл.

ІСАКОЎ Лявон Яфімавіч, н. у 1909, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАВАЛЁЎ Аляксей Герасімавіч, н. у 1905, в. Пруды, не вярнуўся з вайны.

КАВАЛЁЎ Дамітрый Аляксеевіч, н. у в. Бель, памёр ад ран 17.03.45 у Германіі.

КАВАЛЁЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1923, в. Пруды, загінуў 4.09.44 у Беластоцкай вобл.

КАВАЛЁЎ Пётр Герасімавіч, н. у 1914, прапаў без вестак у жніўні 1944.

Дз. Дз. Данілаў

Ф. А. Дудзінскі

Л. Я. Ісакоў

А. А. Дудзінскі

КАВАЛЁЎ Фёдар Харытонавіч, н. у 1918, в. Бель, звестак не захавалася.

КАВАЛЁЎ Ягор Харытонавіч, н. у 1916, в. Бель, памёр ад ран 20.02.45 у Польшчы.

КАДАЧКІН Іван Мікітавіч, н. у 1911, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАДАЧКІН Міхаіл Мікітавіч, н. у 1916, в. Еўдакімавічы, загінуў 9.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КАЗЛОЎ Фёдар Барысавіч, н. у 1906, в. Лакуці, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАЗЯМІРАЎ Аляксей Піліпавіч, н. у 1901, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

КАЗЯМІРАЎ Антон Сідаравіч, н. у 1916, в. Еўдакімавічы, загінуў у баі 15.01.45 у Польшчы.

КАЗЯМІРАЎ Восіп Захаравіч, н. у 1906, в. Еўдакімавічы, загінуў на фронце 26.07.41.

КАЗЯМІРАЎ Міхаіл Пятровіч, н. у 1923, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак у снежні 1944.

КАЗЯМІРАЎ Трафім Піліпавіч, н. у 1895, в. Азер'е, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАЗЯЎКІН Фёдар Пятровіч, н. у 1916, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАМЕДАЎ Іван Васільевіч, н. у 1889, в. За-

Я. Х. Кавалёў

ходы, памёр ад ран 26.11.43 у в. Хадорына Віцебскай вобл.

КАРАНЬКОЎ Якаў Нічыпаравіч, н. у 1920, в. Мікалаеўка, звестак не захавалася.

КАРПЕНКА Павел Ларыёнавіч, н. у в. Заходы, загінуў у 1941.

КАСТРЫЦА Антон Сцяпанавіч, н. у 1914, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КВАШЫН Міхаіл Мартынавіч, н. у в. Пруды, звестак не захавалася.

КІРЭЙКАЎ Іван Пятровіч, н. у 1922, в. Азёры, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КІСЯЛЁЎ Адам Патапавіч, н. у 1918, в. Лакуці, прапаў без вестак.

КІСЯЛЁЎ Васіль Патапавіч, н. у в. Плешчыцы, загінуў у 1941.

КІСЯЛЁЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1910, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІСЯЛЁЎ Нікіфар Сямёнавіч, н. у 1911, в. Пруды, загінуў у 1944.

КІСЯЛЁЎ Прохар Елісеевіч, н. у 1897, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІСЯЛЁЎ Ягор Патапавіч, н. у 1922, в. Лакуці, загінуў у 1941.

КЛЫЧКОЎ Кірыла Нікіфаравіч, н. у 1903, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОГАН Дамітрый Восіпавіч, н. у 1905, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

КОЖАЎ Сідар Якаўлевіч, н. у 1906, в. Пруды, прапаў без вестак у 1941.

КОЗЫРАЎ Мікіта Зіноўевіч, н. у 1904, в. Заходы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОЗЫРАЎ Нікіфар Зіноўевіч, н. у 1904, в. Заходы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОЗЫРАЎ Фёдар Нічыпаравіч, н. у в. Заходы, загінуў 20.01.44 у Полыпчы.

КОТАЎ Якаў Васільевіч, н. у 1920, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

КОТАЎ Аляксандр Рыгоравіч, н. у 1913, в. Пруды, з вайны не вярнуўся.

КОТАЎ Васіль Мікалаевіч, н. у 1923, в. Заходы, не вярнуўся з вайны.

КОТАЎ Ісак Мікалаевіч, н. у 1902, в. Заходы, не вярнуўся з вайны.

КОТАЎ Панцялей Рыгоравіч, н. у 1920, в. Пруды, загінуў у 1944.

КОТАЎ Сямён Рыгоравіч, н. у 1915, в. Пруды, загінуў у баі 30.10.44 у Варшаўскім ваяводстве.

КОТАЎ Іван Васільевіч, н. у 1905, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОТАЎ Яфім Мартынавіч, н. у в. Плешчыцы, загінуў пад Арлом.

КРУПЕНЬКА Павел Вікенцьевіч, н. у 1911, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУЗЬМІН Раман Рыгоравіч, н. у в. Еўдакімавічы, загінуў 2.02.45 на ст. Унколе.

КУЗЬМІЧОЎ Іван Платонавіч, н. у 1922, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУЗЬМІЧОЎ Макар Максімавіч, н. у 1911, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУЗЬМІЧОЎ Уладзімір Макаравіч, н. у 1905, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у снежні 1941.

КУЗЬМІЧОЎ Уладзімір Максімавіч, н. у 1905, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУЗЬМІЧОЎ Якаў Пракопавіч, н. у 1922, в. Плешчыцы, загінуў.

КУЗЬМІЧОЎ Якаў Сідаравіч, н. у в. Плешчыцы, не вярнуўся з вайны.

КУКСОЎ Аляксей Сяргеевіч, н. у 1911, в. Бель, прапаў без вестак у верасні 1944.

КУЛАЧКОЎ Кірыла Нічыпаравіч, н. у 1903, в. Бель, звестак не захавалася.

КУНДАЛЁЎ Васіль Якаўлевіч, н. у 1920, в. Плешчыцы, загінуў у баі 10.07.41.

КУНДАЛЁЎ Канстанцін Ільіч, н. у 1911, в. Плешчыцы, звестак не захавалася.

КУНДАЛЁЎ Піліп Ільіч, н. у 1903, в. Плешчыцы, не вярнуўся з вайны.

КУНДАЛЁЎ Юрый Герасімавіч, н. у 1918, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУНДАЛЁЎ Якаў Ільіч, н. у 1901, в. Плешчыцы, не вярнуўся з вайны.

КУПЦОЎ Андрэй Фаміч, н. у 1904, прапаў без вестак у жніўні 1944

КУПЦОЎ Сяргей Ільіч, н. у 1906, в. Заходы, загінуў у баі 4.09.42 у Смаленскай вобл.

КУРПАЦІН Васіль Цімафеевіч, н. у 1919, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРПАЦІН Мяфодзій Васільевіч, н. у 1919, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

КУРПАЦІН Фёдар Пятровіч, н. у 1911, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРЧАНАЎ Васіль Антонавіч, н. у в. Плешчыцы, загінуў 27.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КУРЧАНАЎ Васіль Герасімавіч, н. у 1913, в. Плешчыцы, загінуў 30.10.44.

КУРЧАНАЎ Іван Герасімавіч, н. у 1907, в. Плешчыцы, загінуў на фронце 31.03.43.

КУРЧАНАЎ Ілья Герасімавіч, н. у 1915, в. Плешчыцы, звестак не захавалася.

КУРЧАНАЎ Макар Герасімавіч, н. у 1913, в. Плешчыцы, прапаў без вестак.

КУРЧАНАЎ Павел Герасімавіч, н. у 1905, в. Плешчыцы, загінуў.

КУТКОВІЧ Уладзімір Васільевіч, н. у 1925, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУТКОВІЧ Юрый Сямёнавіч, н. у 1901, в. Падгайцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУТУЗАЎ Аляксандр Нікіфаравіч, н. у 1900, в. Лакуці, прапаў без вестак у ліпені 1942.

ЛАБКОЎ Даніла Аўрамавіч, н. у 1914, в. Лакуці, звестак не захавалася.

ЛАБКОЎ Канстанцін Аўрамавіч, н. у 1916, в. Лакуці, звестак не захавалася.

ЛАБКОЎ Максім Аўхімавіч, н. у 1908, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАБУСКЕВІЧ Канстанцін Іванавіч, н. у 1918, загінуў у баі 20.09.43 у Чарнігаўскай вобл.

ЛАВІНАЎ Васіль Прохаравіч, н. у 1905, загінуў у баі 23.02.43 у г. Жыздроў.

ЛАВІНАЎ Іларыён Данілавіч, н. у 1912, в. Бель, загінуў на фронце ў кастрычніку 1941 у г. Вязьме.

ЛАВІНАЎ Павел Прохаравіч, н. у 1903, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАВІНАЎ Юрый Данілавіч, н. у 1915, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАВІНАЎ Ягор Данілавіч, н. у 1916, в. Бель, звестак не захавалася.

ЛАРЧАНКА Дзмітрый Трафімавіч, н. у 1897, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у красавіку 1943.

ЛАТЫШАЎ Аляксей Лазаравіч, н. у 1915, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛАТЫШАЎ Якаў Пятровіч, н. у 1906, памёр ад ран у г. Есентукі.

ЛАЎНІК Юліян Прохаравіч, н. у 1919, в. Лакуці, загінуў на фронце 15.01.43.

ЛАЎРАНКОЎ Арцём Рыгоравіч, н. у 1911, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ЛАЎРАНКОЎ Сяргей Рыгоравіч, н. у 1906, в. Мікалаеўка, загінуў у 1945.

ЛЕАНТОВІЧ Пётр Ларыёнавіч, н. у 1915, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛЕГЕРАЎ Аляксандр Юр'евіч, н. у в. Плешчыцы, прапаў без вестак.

ЛЕГЕРАЎ Аўрам Дзмітрыевіч, н. у 1904, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛЕМЯШКОЎ Васіль Іванавіч, н. у 1918, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛЕМЯШКОЎ Іван Несцеравіч, н. у 1900, в. Азер'е, прапаў без вестак 26.10.44.

ЛОСІКАЎ Якаў Фёдаравіч, н. у 1910, в. Плешчыцы, памёр ад ран 5.10.44 у Варшаўскім ваяводстве.

ЛУЗІНАЎ Антон Іванавіч, н. у 1907, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЛУЗІНАЎ Ціт Ларыёнавіч, в. Лакуці, памёр ад ран 12.03.43 у в. Каменка Смаленскай вобл.

ЛУК'ЯНАЎ Цімафей Емяльянавіч, н. у 1900, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЛУПЯКОЎ Васіль Ягоравіч, н. у 1915, загінуў у палоне 10.02.42 у лагеры на тэрыторыі Заходняй Еўропы.

МАГДЭНКА Іван Міхайлавіч, н. у 1924, прапаў без вестак 18.01.45.

МАГДЭНКА Іван Якімавіч, н. у 1912, в. Падгайцы, загінуў.

МАГДЭНКА Мікалай Віктаравіч, н. у 1916, в. Падгайцы, не вярнуўся з вайны.

Брацкая магіла савецкіх воінаў, в. Лакуці

МАГДЭНКА Сяргей Віктаравіч, н. у 1925, в. Падгайцы, не вярнуўся з вайны.

МАКАРКОЎ Сямён Фёдаравіч, н. у 1914, в. Плешчыцы, загінуў у 1944.

МАЛАХАЎ Барыс Васільевіч, н. у в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАЛАХАЎ Іван Васільевіч, н. у 1907, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

МАРКАЎ Васіль Кірылавіч, н. у 1914, в. Еўдакімавічы, памёр ад ран 16.02.45.

МАРОЗАЎ Іван Пятровіч, н. у 1904, в. Лакуці, загінуў 31.08.44 у Эстоніі.

МАСКАЛЁЎ Аляксандр Васільевіч, н. у 1914, в. Пруды, звестак не захавалася.

МАСКАЛЁЎ Арцём Антонавіч, н. у 1924, в. Пруды, звестак не захавалася.

МАСКАЛЁЎ Ілья Рыгоравіч, н. у 1902, в. Плешчыцы, загінуў пад Бранскам.

МАСКАЛЁЎ Міхаіл Антонавіч, н. у 1924, в. Пруды, загінуў у баі 1.09.44 у Беластоцкай вобл.

МАСКАЛЁЎ Уладзімір Якаўлевіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАХАНЬКОЎ Максім Гаўрылавіч, н. у 1908, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у 1945.

І. Н. Лемяшкоў

МАХАНЬКОЎ Сідар Якаўлевіч, н. у 1900, в. Плешчыцы, загінуў пад Кёнігсбергам.

МЕЛЬЯНЦАЎ Мікалай Нікіфаравіч, н. у 1908, в. Плешчыцы, памёр ад ран 31.03.45 у Венгрыі.

МЕРКУШЭВІЧ Станіслаў Фёдаравіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІРАНКОЎ Кузьма Харытонавіч, н. у 1908, в. Бель, не вярнуўся з вайны.

МІРАНКОЎ Міхаіл Ціханавіч, н. у 1910, в. Бель, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МУРАШКА Уліт Піліпавіч, н. у 1906, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у верасні 1944.

НАЧОЎКІН Сяргей Яўсеевіч, н. у 1920, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НІКІФАРАЎ Міхаіл Максімавіч, н. у 1909, в. Азер'е, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

НІКІФАРАЎ Мітрафан Васільевіч, н. у 1919, в. Астраўкі, прапаў без вестак у 1944.

НІКІФАРАЎ Фёдар Васільевіч, н. у 1908, в. Азер'е, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

НІКІФАРАЎ Ягор Якаўлевіч, н. у 1923, в. Астраўкі, загінуў у баі 8.03.45 у Гожаўскім ваяводстве.

НОВІКАЎ Антон Сцяпанавіч, н. у 1914, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у верасні 1944.

НОВІКАЎ Васіль Харытонавіч, н. у 1902, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НОВІКАЎ Гаўрыла Аляксеевіч, н. у 1908, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у 1943.

НОВІКАЎ Іван Назаравіч, н. у в. Плешчыцы, прапаў без вестак 25.07.44.

НОВІКАЎ Рыгор Сафонавіч, н. у 1916, загінуў у баі 15.01.45 у Польшчы.

НОВІКАЎ Сяргей Васільевіч, н. у 1923, в. Навасёлле, памёр ад ран 3.02.45 у Польшчы.

НОВІКАЎ Ягор Харытонавіч, н. у 1910, в. Навасёлле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

НОВІКАЎ Якаў Якаўлевіч, н. у 1917, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАДСЦЕННАЯ Еўдакія Максімаўна, н. у 1923, в. Бель, загінула ў час бітвы на Курскай дузе.

ПАДСЦЕННЫ Пётр Канстанцінавіч, н. у 1902, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАДСЦЕННЫ Піліп Канстанцінавіч, н. у 1906, в. Бель, загінуў у баі 22.02.45 у Польшчы.

ПАНАСЕВІЧ Мікіта Іванавіч, н. у 1909, в. Бель, загінуў у баі 17.09.41.

ПАПЕЛЬКА Фёдар Сцяпанавіч, н. у в. Плешчыцы, звестак не захавалася.

ПАПОЎ Мікіта Якаўлевіч, н. у в. Плешчыцы, загінуў у 1941.

ПАПОЎ Рыгор Платонавіч, н. у 1903, в. Плешчыцы, не вярнуўся з вайны.

ПАЎЛЮЧКОЎ Усцін Васільевіч, н. у 1911, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЕРАЛОМАЎ Яўхім Нічыпаравіч, н. у 1909, в. Плешчыцы, загінуў 17.04.45 пры бамбёжцы.

ПЕТУШКОЎ Сцяпан Ігнатавіч, н. у в. Плешчыцы, не вярнуўся з вайны.

ПЕЧАНКОЎ Васіль Прохаравіч, н. у 1905, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПЕЧАНКОЎ Міхаіл Мікітавіч, н. у 1903, в. Бель, прапаў без вестак 15.08.44.

ПЕЧНІКАЎ Міхаіл Малахавіч, н. у 1912, загінуў у баі ў жніўні 1942 у в. М. Яркі Сталінградскай вобл.

ПЛЕСКАНЦОЎ Аляксей Фядосавіч, н. у в. Падгайцы, звестак не захавалася.

ПОЛТУСЕЎ Мікалай Максімавіч, н. у 1917, в. Плешчыцы, загінуў у баі 7.07.43 у в. Гнілец Курскай вобл.

ПОЛТУСЕЎ Церах Восіпавіч, н. у в. Плешчыцы, звестак не захавалася.

ПРАЎЛОЦКІ Станіслаў, н. у в. Мікалаеўка, звестак не захавалася.

ПРОНЦІШАЎ Аляксей Яўменавіч, н. у 1921, в. 2-я Пяцігодка, загінуў у баі 9.11.42.

ПРОНЦІШАЎ Андрэй Аўменавіч, н. у 1925, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ПРОНЦІШАЎ Васіль Міронавіч, н. у 1918, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у 1941.

ПРОНЦІШАЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1919, в. Плешчыцы, прапаў без вестак 20.02.42.

ПРОХАРАЎ Васіль Мартынавіч, н. у в. Кастрыцы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ПРОХАРАЎ Ігнат Назаравіч, н. у в. Кастрыцы, загінуў 1.03.45 на тэрыторыі Польшчы.

ПРУДНІКАЎ Антон Васільевіч, н. у 1910, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПРУДНІКАЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1924, загінуў у 1945 на тэрыторыі Германіі.

ПРУДНІКАЎ Раман Рыгоравіч, н. у 1920, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у сакавіку 1943.

ПУТНІК Мірон Маісеевіч, н. у в. Заходы, загінуў 15.10.44 на тэрыторыі Польшчы.

ПЫТКОЎ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1908, в. Прудкі, прапаў без вестак у верасні 1944.

РАБАЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1920, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

РАБАЎ Лаўрэнцій Яфімавіч, н. у 1910, в. Плешчыцы, загінуў у баі 11.02.44 у в. Тоўстыя Рогі Кіеўскай вобл.

РАБАЎ Яфім Іванавіч, н. у в. Плешчыцы, загінуў 29.06.44 пад Бабруйскам.

РАКОМСКІ Восіп Макаравіч, н. у 1911, загінуў у баі 9.09.42.

РАМАНАЎ Аляксей Сцяпанавіч, н. у 1890, в. Пруды, не вярнуўся з вайны.

РЫБАКОЎ Сідар Сямёнавіч, н. у 1903, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САЛАЎЁЎ Дзмітрый Восіпавіч, н. у 1926, в. Мікалаеўка, загінуў у баі ў ліпені 1944.

САЛАДКОЎ Канстанцін Сямёнавіч, н. у 1913, в. Падгайцы, загінуў у баі 28.07.41.

САЛАПАЕЎ Дзмітрый Нікіфаравіч, н. у 1899, в. Азер'е, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САЛДАЦЕНКА Васіль Паўлавіч, н. у 1922, в. Плешчыцы, загінуў у баі 21.02.45 у Германіі.

САМУЛЁЎ Міхаіл Фядосавіч, н. у 1917, в. Падгайцы, не вярнуўся з вайны.

САМУЛЁЎ Раман Дзянісавіч, н. у 1909, в. Плешчыцы, загінуў у баі 23.02.45 ва Усходняй Прусіі.

САМУСЕЎ Іван Іларыёнавіч, н. у 1908, в. Азер'е, загінуў у баі 17.01.45 у Польшчы.

САМУСЕЎ Ігнат Ягоравіч, н. у 1910, в. Азер'е, загінуў у баі 14.09.44 у Эстоніі.

СЕЛЯЗНЁЎ Сцяпан Піліпавіч, н. у 1892, памёр ад ран 4.04.43 у в. Круча Смаленскай вобл.

СЕМЧЫНКА Мікіта Сцяпанавіч, н. у 1914, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЛАЕЎСКІ Франц Восіпавіч, н. у 1925, в. Мікалаеўка, памёр ад ран 10.09.44.

СНІПРОЎ Якаў Мартынавіч, н. у 1906, в. Падгайцы, прапаў без вестак у верасні 1944.

СОБАЛЕЎ Пётр Лаўрэнцьевіч, н. у 1917, в. Мікалаеўка, загінуў у баі 27.06.41.

СОЙКІН Адам Аляксандравіч, н. у 1911, в. Пруды, загінуў у 1942 у Ленінградзе.

СОЙКІН Адам Дзянісавіч, н. у 1916, в. Пруды, загінуў 13.03.45.

СОЙКІН Іван Антонавіч, н. у 1910, в. Пруды, загінуў у 1942.

СОЙКІН Іван Іванавіч, н. у 1901, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СОЙКІН Фядос Міхайлавіч, н. у 1901, в. Заходы, прапаў без вестак 12.09.44.

СОШЧЫК Аляксандр Фёдаравіч, н. у в. Заходы, загінуў у Літве.

СУВОРАЎ Канстанцін Іванавіч, н. у 1909, загінуў на фронце 7.02.42.

СУВОРАЎ Максім Андрэевіч, н. у 1907, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СУДАКОЎ Адам Карпавіч, н. у 1924, в. Плешчыцы, загінуў у баі 22.01.45.

СУДАКОЎ Аляксандр Аляксеевіч, н. у 1918, в. Плешчыцы, загінуў пад Беластокам.

СУДАКОЎ Восіп Дзмітрыевіч, н. у 1922, в. Плешчыцы, звестак не захавалася.

СУДАКОЎ Кірыла Іванавіч, н. у 1900, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СУДАКОЎ Павел Іванавіч, н. у 1893, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СУДАКОЎ Якаў Фёдаравіч, н. у 1902, в. Плешчыцы, звестак не захавалася.

СЦЯПАНЧАНКА Аляксандр Мікітавіч, н. у в. Плешчыцы, прапаў без вестак.

СЦЯПАНЧАНКА Васіль Мікітавіч, н. у 1921, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

І. І. Сойкін

А. Е. Турбінскі

СЦЯПАНЧАНКА Міхаіл Аляксеевіч, н. у в. Плешчыцы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

СЦЯПАНЧАНКА Пётр Ігнатавіч, н. у 1911, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЦЯПАНЧАНКА Юрый Васільевіч, н. у 1918, в. Плешчыцы, звестак не захавалася.

СЯРБАЕЎ Якаў Філімонавіч, н. у 1921, в. Азер'е, загінуў у баі 30.06.42 у с. Валоўчык Курскай вобл.

ТРАЦЦЯКОЎ Аляксандр Ільіч, н. у 1920, в. Плешчыцы, загінуў у баі 27.03.45.

ТРАЦЦЯКОЎ Васіль Раманавіч, н. у 1904, в. Плешчыцы, памёр ад ран 8.10.43 у в. Міцькава Смаленскай вобл.

ТУРБІНСКІ Аляксей Ерамеевіч, н. у 1898, в. Пруды, прапаў без вестак 3.02.44.

ТУРБІНСКІ Антон Дзмітрыевіч, н. у 1905, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ТУРБІНСКІ Цімафей Макаравіч, н. у в. Пруды, загінуў 1.02.45.

ФАЦКІ Юрый Іванавіч, н. у в. Плешчыцы, загінуў у 1941.

ФРАЛОЎ Іван Піліпавіч, н. у 1901, в. Азер'е, загінуў у баі 22.04.42.

ФУРМАНАЎ Іван Іванавіч, н. у 1920, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ФУРМАНАЎ Сяргей Фёдаравіч, н. у 1914, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ФЯДОСАЎ Мікалай Аўрамавіч, н. у 1900, в. Азер'е, загінуў 6.09.45 у Беластоцкай вобл.

ХАЛАДКОЎ Васіль Пракопавіч, н. у 1912, в. Бель, звестак не захавалася.

ХАЛАДКОЎ Канстанцін Сямёнавіч, н. у 1913, в. Падгайцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХАЛЬЦОЎ Пётр Цітавіч, н. у 1905, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ХВАЦКІ Юрый Іванавіч, н. у 1918, в. Плешчыцы, памёр ад ран 5.04.43 у в. Сучкоў Ленінградскай вобл.

ЦЕМРУКОЎ Панас Кузьміч, н. у 1892, в. Бель, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦІХАНАЎ Аляксей Мяфодзьевіч, н. у 1916, в. Бель, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦІШКОЎСКІ Пракоп Міхайлавіч, н. у 1914, в. Еўдакімавічы, звестак не захаваўся.

Помнік землякам, в. Старая Вадва

ЦІШКОЎСКІ Фядос Мікітавіч, н. у в. Еўдакімавічы, загінуў.

ЦІШКОЎСКІ Якаў Пятровіч, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦЫБУЛЬСКІ Андрэй Юр'евіч, н. у 1903, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у 1941.

ЦЫБУЛЬСКІ Мікалай Андрэевіч, н. у 1918, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦЫБУЛЬСКІ Мікалай Юр'евіч, н. у 1913, в. Плешчыцы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЦЫБУЛЬСКІ Міхаіл Андрэевіч, н. у 1914, загінуў у баі 20.08.44 у с. Горы Лясныя.

ЦЯМРУК Васіль Пятровіч, н. у 1920, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЧАПЯЛІНСКІ Ігар Аксёнавіч, н. у 1920, в. Заходы, загінуў 24.02.45.

ЧАПЯЛІНСКІ Кандрат Якаўлевіч, н. у 1914, в. Заходы, загінуў у 1941.

ЧАПЯЛІНСКІ Цімафей Андрэевіч, н. у 1892, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЧАПЯЛІНСКІ Фёдар Іванавіч, н. у 1914, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЧАПЯЛІНСКІ Ягор Паўлавіч, н. у 1912, в. Заходы, загінуў у 1943 пры фарсіраванні р. Бярэзіна.

ЧАПЯЛІНСКІ Цімафей Захаравіч, н. у 1907, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЧАРТКОЎ Адам Гаўрылавіч, н. у в. Плешчыцы, звестак не захавалася.

ЧУЙКО Восіп Якаўлевіч, н. у 1896, в. Азер'е, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЧУМАКОЎ Дзмітрый Нікіфаравіч, н. у 1902, в. Азер'е, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЧУМАКОЎ Іван Макеевіч, н. у 1919, в. Азер'е, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ЧУМАКОЎ Мікіта Нікіфаравіч, н. у 1915, в. Азер'е, загінуў у баі 25.12.44 у Латвіі.

ЧЭЛАЧАЎ Андрэй Тарасавіч, н. у 1897, памёр ад ран 10.10.44 у Польшчы.

ЧЭЛАЧАЎ Іван Сафронавіч, н. у 1922, в. Еўдакімавічы, загінуў пад г. Чавусы.

ЧЭЛАЧАЎ Сафрон Тарасавіч, н. у 1898, в. Еўдакімавічы, загінуў на тэрыторыі Польшчы.

ЧЭЛАЧАЎ Сцяпан Фядосавіч, н. у 1908, в. Еўдакімавічы, загінуў пад г. Смаленскам.

ШАГУНКОЎ Іван Іларыёнавіч, н. у 1913, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАКУТНЁЎ Сцяпан Емяльянавіч, н. у 1902, в. Еўдакімавічы, не вярнуўся з вайны.

ШАКУТНЁЎ Сцяпан Смельянавіч, н. у 1902, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ШАЛАКОЎ Захар Іларыёнавіч, н. у 1913, загінуў у баі ў кастрычніку 1941 у в. Навасёлле Заходняе.

ШАРАНДЗІРАЎ Раман Антонавіч, н. у 1920, в. Бель, прапаў без вестак 4.09.41 у в. Холм Смаленскай вобл.

ШАРГАЕЎ Іван Іванавіч, н. у 1919, в. Азер'е, загінуў у баі 14.09.43 на х. Шаўчэнка.

ШАРГАЕЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1919, в. Азер'е, прапаў без вестак у верасні 1944.

ШАРГАЕЎ Раман Якаўлевіч, н. у 1909, в. Азер'е, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШКАТУЛАЎ Давыд Панасавіч, н. у 1917, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШКАТУЛАЎ Іван Захаравіч, н. у 1910, в. Бель, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШКАТУЛАЎ Піліп Фядосавіч, н. у 1905, в. Падгайцы, не вярнуўся з вайны.

ШКАТУЛАЎ Сяргей Панасавіч, н. у 1913, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШМУЛЯЦОЎ Анатолій Герасімавіч, н. у 1927, в. Мікалаеўка, загінуў на фронце 29.04.45 у Польшчы.

ШУРЫНАЎ Адам Ісакавіч, н. у 1907, в. Еўдакімавічы, прапаў без вестак 29.07.42.

ШЧАРБАКОЎ Дзмітрый Сямёнавіч, н. у 1904, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЧАРБАКОЎ Васіль Сямёнавіч, н. у 1922, в. Лакуці, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ШЧАРБАКОЎ Іван Захаравіч, н. у 1905, в. Лакуці, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЧАРБАКОЎ Канстанцін Захаравіч, н. у 1920, в. Лакуці, загінуў у баі 3.04.44 у с. Еванава Пскоўскага р-на.

ШЫНКАРОЎ Максім Рыгоравіч, н. у 1918, в. Плешчыцы, загінуў у баі 17.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ШЫНКАРОЎ Мікалай Пракопавіч, н. у 1926, в. Плешчыцы, загінуў пад г. Будапешт.

ЮННІКАЎ Марк Ільіч, н. у в. Заходы, загінуў 13.08.44 у Літве.

ЯРМОЛЕНКА Іван Паўлавіч, н. у 1920, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЯРМОЛЕНКА Піліп Паўлавіч, н. у 1910, в. Заходы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЯРМОЛЕНКА Фёдар Ягоравіч, н. у 1893, в. Пруды, загінуў у баі 14.02.44 у в. Курган Гомельскай вобл.

КАМЕННА-ЛАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

АБЛАШЧЫКАЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1912, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АБРАМЕНКА Мікалай Мікалаевіч, н. у 1923, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у сакавіку 1942.

АБРАМЕНКА Мікалай Піліпавіч, н. у 1902, в. Ст. Вадва, загінуў 6.10.41 у в. Трасноўка Аршанскай вобл.

АБРАМОВІЧ Іван Адамавіч, н. у 1913, в. Н. Міхайлоў, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АБРАМОВІЧ Станіслаў Адамавіч, н. у 1911, в. Н. Міхайлоў, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АВАШЧАНКА Піліп Лазаравіч, н. у 1900, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АВЕРЧАНКА Міхаіл Уласавіч, н. у 1922, в. Дабрэйка, памёр ад ран 21.09.44 у Беластоцкай вобл.

АВЕРЧАНКА Пракоп Мікалаевіч, н. у в. Дабрэйка, прапаў без вестак 14.08.44.

АВЕРЧАНКА Улас Мікалаевіч, н. у 1902, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у верасні 1944.

АКАЛАКУЛАК Карл Антонавіч, н. у в. Вадва, загінуў 14.10.44 у Польшчы.

АКУЛАЎ Ілья Лук'янавіч, н. у 1902, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛДАНАЎ Аляксандр Маркавіч, н. у 1918, в. Савеленкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛДАНАЎ Андрэй Дзмітрыевіч, н. у 1902, в. Савеленкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛДАНАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1913, в. Савеленкі, прапаў без вестак у снежні 1941.

АЛДАНАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1915, в. Савеленкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛДАНАЎ Васіль Кузьміч, н. у 1894, в. Савеленкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АЛДАНАЎ Максім Ісакавіч, н. у 1907, в. Савеленкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛДАНАЎ Міхаіл Сцяпанавіч, н. у 1905, в. Савеленкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛДАНАЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1891, в. Савеленкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛДАНАЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у в. Савеленкі, загінуў 23.06.44 у Віцебскай вобл.

АЛДАНАЎ Пётр Анісімавіч, н. у 1914, в. Савеленкі, прапаў без вестак у снежні 1943.

АЛДАНАЎ Фёдар Яфімавіч, н. у в. Савеленкі, загінуў 21.08.44 у Літве.

АЛЕЙНІКАЎ Аляксей Нікіфаравіч, н. у 1926, памёр ад ран 3.06.45 ва Усходняй Прусіі.

Я. П. Чапялінскі

АЛЕЙНІКАЎ Пётр Мікітавіч, н. у 1901, в. Цвыркава, загінуў у баі 29.04.45 над Берлінам.

АЛЕЙНІКАЎ Сямён Цімафеевіч, н. у в. Ст. Вадва, памёр ад ран 14.01.43 у Фамінскім ляснічстве Растоўскай вобл.

АЛІСЕЕЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1918, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛІСЕЕЎ Харытон Іванавіч, н. у 1908, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛЯНЬКОЎ Васіль Азаравіч, н. у 1909, загінуў 7.07.41 на р. Бярэзіна.

АЛЯНЬКОЎ Пётр Мікітавіч, н. у 1901, в. Цвыркава, прапаў без вестак у красавіку 1945.

АЛЯНЬКОЎ Сямён Цімафеевіч, н. у 1924, в. Цвыркава, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

АЛЯНЬКОЎ Цімафей Яфімавіч, н. у 1917, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АМЕЛЬЧАНКА Іван Цітавіч, н. у 1909, в. Зашчыта, загінуў у жніўні 1941.

АНДРЭЙЧЫКАЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1901, в. Літоўск, прапаў без вестак у ліпені 1941.

АНУФРЫЕЎ Ціт Канстанцінавіч, н. у 1911, в. Літоўск, прапаў без вестак у 1942.

АРЦЁМЕНКАЎ Восіп Кузьміч, н. у 1903, в. Дабрэйка, загінуў 10.12.44 у Венгрыі.

АРЦЁМЕНКА Ягор Аляксандравіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 20.09.44 у Латвіі.

АЎЧЫННІКАЎ Яфім Сямёнавіч, н. у 1916, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у 1944.

АФАНАСЬЕЎ Іван Максімавіч, н. у в. Маісеенкі, загінуў 1.08.44 у Літве.

АФІТАЎ Уладзімір Паўлавіч, н. у 1920, в. Міхайлоў, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАБЕЙКІН Андрэй Міхайлавіч, н. у в. Камароўка, загінуў 9.08.44 у Літве.

БАЙКОЎ Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1920, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1941.

БАЛАНКОЎ Аляксандр Мікалаевіч, н. у 1919, в. Савеленкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАЛКОНСКІ Уладзімір Кузьміч, н. у 1915, в. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАНАДЫСЕЎ Васіль Мікалаевіч, н. у 1926, в. Комсенічы, прапаў без вестак у снежні 1944.

БАРАНАЎ Канстанцін Сафронавіч, н. у 1911, в. Дабрэйка, памёр ад ран 10.04.45 у г. Торн

БАРАЎЦОЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1922, в. Васілеўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАРКОЎ Ісак Архіпавіч, н. у 1904, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у верасні 1942.

БАРКОЎ Мартын Еўдакімавіч, н. у 1900, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у жніўні 1941.

БАРКОЎ Пётр Мартынавіч, н. у 1921, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у жніўні 1941.

БАРКОЎ Рыгор Еўдакімавіч, н. у 1905, в. Дабрэйка, загінуў у ліпені 1941 у в. Воранава Ленінградскай вобл.

БАРКОЎ Ягор Архіпавіч, н. у 1910, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у снежні 1942.

БАРКОЎСКІ Аляксандр Апанасавіч, н. у 1907, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАРЫСЕНКА Аркадзь Мікалаевіч, н. у 1921, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАРЫСЕНКА Іван Якаўлевіч, н. у 1926, в. Лотва, прапаў без вестак у 1944.

БАХАНЬКОЎ Васіль Арцёмавіч, н. у 1890, в. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАХАНЬКОЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1903, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАХАНЬКОЎ Максім Іванавіч, н. у 1910, в. К. Лавы, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

БАХАНЬКОЎ Міхаіл Кузьміч, н. у 1918, прапаў без вестак у верасні 1944.

БАХАНЬКОЎ Нікіфар Арцёмавіч, в. Вадва, памёр ад ран 26.02.43 у с. Рэбрыкава Варашылаваградскай вобл.

БАХАНЬКОЎ Пётр Нікіфаравіч, н. у 1927, в. Міхайлоў, прапаў без вестак у лютым 1945.

БАХАНЬКОЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1916, в. Лотва, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАХАНЬКОЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1918, в. К. Лавы, прапаў без вестак у ліпені 1943.

БАХАЎЦОЎ Ілья Акулавіч, н. у 1910, в. Міхайлоў, прапаў без вестак у сакавіку 1942.

БАЦЮТА Васіль Іванавіч, н. у 1903, в. Ст. Вадва, загінуў у баі ў лістападзе 1944 у Польшчы.

БАЦЮТА Мікалай Ігнатавіч, н. у 1908, в. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАЦЮТА Панас Іванавіч, н. у 1912, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1941.

БАЧКАР Іван Панасавіч, н. у 1924, в. Лотва, прапаў без вестак у 1943.

БЛІННІКАЎ Іван Аляксеевіч, н. у 1919, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БОНДАРАЎ Канстанцін Фёдаравіч, н. у 1914, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БОНДАРАЎ Кузьма Дзмітрыевіч, н. у 1916, в. Махавое, прапаў без вестак у верасні 1944.

БОНДАРАЎ Мікалай Васільевіч, н. ў 1920, в. Комсенічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

БОНДАРАЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1919, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у снежні 1941.

БОНДАРАЎ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1918, в. Вадва, загінуў 24.11.44 у Латвіі.

БОНДАРАЎ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1922, в. Мікалаеўка, загінуў 21.10.44 ва Усходняй Прусіі.

БОНДАРАЎ Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1921, в. Махавое, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БУДКОЎ Мітрафан Якаўлевіч, н. у 1892, в. К. Лавы, прапаў без вестак у 1942.

БУЛАНАЎ Васіль Сямёнавіч, н. у в. Камароўка, загінуў 3.09.43 у Арлоўскай вобл.

БУТРАМЕЕЎ Мікалай Паўлавіч, н. у 1923, в. Лотва, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

БУТРАМЕНКА Аляксандр Кірылавіч, н. у 1896, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БУТРАМЕНКА Іван Мітрафанавіч, н. у 1920, загінуў у ліпені 1941 у г. Львове.

БУТРАМЕНКА Мікіта Міхайлавіч, н. у 1907, в. Папоўцы, прапаў без вестак у 1944.

БУТРАМЕНКА Сямён Іванавіч, н. у 1898, в. Папоўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БУТРАМЕНКА Ягор Стэфанавіч, н. у 1904, в. Папоўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАВІЛАЎ Валянцін Аляксеевіч, н. у 1918, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у снежні 1941.

ВАВІЛАЎ Сямён Яфімавіч, н. у 1906, в. Дабрэйка, памёр ад ран 13.07.44 у Польшчы.

ВАРАБ'ЁЎ Аляксандр Якаўлевіч, н. у 1918, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАРАБ'ЁЎ Церах Архіпавіч, н. у 1902, в. Зашчыта, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАРАНКОЎ Іван Іларыёнавіч, н. у 1905, в. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАРАНЦОЎ Максім Іванавіч, н. у 1911, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у верасні 1944.

ВАРЭННІКАЎ Мікалай Ціханавіч, н. у 1927, в. Ст. Вадва, памёр ад ран 21.03.45.

ВАСІЛЕЎСКІ Аляксандр Уладзіміравіч, н. у 1908, прапаў без вестак у 1941.

ВАСІЛЕЎСКІ Аляксей Цімафеевіч, н. у 1902, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАСІЛЕЎСКІ Віктар Уладзіміравіч, н. у 1910, прапаў без вестак у лютым 1943.

ВАСІЛЕЎСКІ Мікалай Уладзіміравіч, н. у 1912, прапаў без вестак у снежні 1943.

ВАСЮКОЎ Панас Яфрэмавіч, н. у в. Высокае, загінуў 10.10.44 у Польшчы.

ВОДНЕЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1919, в. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАЙНОЎ Аляксей Сямёнавіч, н. у 1923, в. Лотва, прапаў без вестак у чэрвені 1945.

ГАНЧАРОЎ Андрэй Васільевіч, н. у в. Літоўск, памёр ад ран 28.03.44 у с. Стадніцы Вінніцкай вобл.

ГАНЧАРОЎ Еўдакім Уласавіч, н. у в. Літоўск, загінуў 9.08.44 у Літве.

ГАНЧАРОЎ Сяргей Аўласавіч, н. у 1902, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАНЧАРОЎ Цярэнцій Аўласавіч, н. у 1905, в. Махавое, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАНЧАРОЎ Фёдар Астасеевіч, н. у 1914, в. Барсукі, прапаў без вестак у 1944.

ГАНЧАРОЎ Фёдар Дзмітрыевіч, н. у 1894, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАНЬКОЎ Раман Дзянісавіч, н. у 1900, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у снежні 1941.

ГАНЬКОЎ Раман Іванавіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 14.10.44 у Румыніі.

ГАРЫЛОЎ Вячаслаў Міхайлавіч, н. у в. К. Лавы, прапаў без вестак у 1943.

ГАЎРЫЛАЎ Ігнат Піліпавіч, н. у 1900, в. Высокае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГЕРАСІМОВІЧ Аляксей Кірылавіч, н. у 1913, в. Высокае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГЕРАСІМОВІЧ Іван Еўдакімавіч, н. у 1920, в. Высокае, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ГЕРАСІМОВІЧ Сцяпан Макаравіч, н. у 1924, памёр ад ран 30.11.44.

ГІЦЕЛЕЎ Іван Сяргеевіч, н. у 1920, в. Барсукі, загінуў 27.06.41 у г. Львове.

ГІЦЕЛЕЎ Сямён Віктаравіч, н. у 1920, в. Барсукі, прапаў без вестак у 1941.

ГЛУШАКОЎ Георгій Ігнатавіч, н. у 1914, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1943.

ГЛУШАКОЎ Нікіфар Сяргеевіч, н. у 1916, прапаў без вестак 19.12.41 у в. Марына Арлоўскай вобл.

ГЛУШАКОЎ Яфім Мітрафанавіч, н. у 1911, в. Махавое, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГРАВІКОЎ Нікіфар Раманавіч, н. у 1905, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГРЫГОР'ЕЎ Фёдар Рыгоравіч, н. у 1890, в. Цвыркава, прапаў без вестак у верасні 1941.

ГРЫШЧАНКОЎ Аляксандр Андрэевіч, н. у 1891, в. К. Лавы, прапаў без вестак у верасні 1942.

ГРЫШЧАНКОЎ Васіль Сяргеевіч, н. у 1921, в. К. Лавы, прапаў без вестак у 1944.

ГРЫШЧАНКОЎ Іван Кузьміч, н. у 1919, в. К. Лавы, прапаў без вестак у 1941.

ГРЫШЧАНКОЎ Мікалай Аляксандравіч, н. у 1894, в. К. Лавы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГРЫШЧАНКОЎ Уладзімір Данілавіч, в. К. Лавы, загінуў 23.08.44 у Беластоцкай вобл.

ГУБАНАЎ Яфім Міхайлавіч, н. у 1905, в. Камароўка, прапаў без вестак у верасні 1944.

ГУРСКІ Іван Барысавіч, н. у 1905, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГУСЬКОЎ Іван Фёдаравіч, в. Смятанічы, загінуў на фронце.

ДАВЫДАЎ Пётр Малахавіч, н. у 1910, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ДАМАНЬКОЎ Ануфрый Цярэнцьевіч, н. у 1908, загінуў 25.07.44.

ДАМАРАЦКІ Аляксандр Вікенцьевіч, н. у 1909, в. М. Вадва, прапаў без вестак у снежні 1941.

ДАРАСЕВІЧ Андрэй Іванавіч, н. у 1906, прапаў без вестак 5.04.45.

ДАРАСЕВІЧ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1909, в. Лотва, памёр ад ран 11.01.44 у с. Чернаватка Днепрапятроўскай вобл.

ДЗЕДУШКАЎ Мікалай Пятровіч, н. у 1924, в. Міхайлоў, памёр ад ран 17.04.45 у г. Франкфурт у Германіі.

ДЗЕМІДЗЕНКА Аляксандр Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Лопавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДЗЕМІДЗЕНКА Мітрафан Мартынавіч, н. у в. Лопавічы, загінуў 25.08.44 у Літве.

І. П. Дуцькоў

ДЗЕМІДЗЁНАК Іван Рыгоравіч, н. у 1909, прапаў без вестак 1.09.44.

ДЗЕРАВЯГА Георгій Іванавіч, н. у 1918, в. Міхайлоў, прапаў без вестак 25.11.41 у г. Ліўны Арлоўскай вобл.

ДЗЕХЦЯРОЎ Уладзімір Паўлавіч, н. у 1918, в. Міхайлоў, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ДЗМІТРЫЕЎ Васіль Мікітавіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 12.10.44 у Польшчы.

ДРАЗДОЎ Мікалай Ігнатавіч, н. у 1918, в. Высокае, памёр ад ран 16.08.45 у с. Гошча Ровенскай вобл.

ДРУГАНАЎ Барыс Пракопавіч, н. у 1899, в. Барсукі, прапаў без вестак у 1941.

ДРУГАНАЎ Кірыла Саўкавіч, н. у 1918, в. Барсукі, прапаў без вестак у 1941.

ДУРАСЕВІЧ Аляксей Мікітавіч, н. у 1919, в. Папоўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДУРАСЕВІЧ Андрэй Антонавіч, н. у 1919, в. Рэпалава, прапаў без вестак у чэрвені 1942.

ДУРАСЕВІЧ Графій Іванавіч, н. у 1901, в. Рэпалава, прапаў без вестак у верасні 1942.

ДУРАСЕВІЧ Дзмітрый Іванавіч, н. у 1912, в. Н. Міхайлоў, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДУРАСЕВІЧ Павел Барысавіч, н. у 1913, в. Папоўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДУРАСЕВІЧ Яфім Нікіфаравіч, н. у 1908, в. Папоўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДУЦЬКОЎ Іван Паўлавіч, н. у 1923, в. Комсенічы, прапаў без вестак у сакавіку 1942.

ДЫМКОЎ Аляксей Мікалаевіч, н. у 1904, в. К. Лавы, прапаў без вестак 15.08.44.

ДЫМКОЎ Васіль Іванавіч, н. у в. К. Лавы, загінуў 3.09.44 у Беластоцкай вобл.

ДЫМКОЎ Ніканор Мікалаевіч, н. у 1895, в. К. Лавы, прапаў без вестак у 1941.

ДЫМКОЎ Сяргей Міхайлавіч, н. у 1924, в. К. Лавы, загінуў 26.06.44 у в. Грышаны Віцебскай вобл.

ДЫШЧАНКА Васіль Пятровіч, н. у 1925, в. Н. Комсенічы, загінуў 24.03.45.

ЕМЯЛЬЯНАЎ Уладзімір Пракопавіч, н. у в. Цвыркава, загінуў 30.10.44.

ЕМЯЛЬЯНАЎ Уладзімір Якаўлевіч, н. у 1918, в Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1945.

ЕРАФЕЕЎ Мікалай Карнеевіч, н. у 1908,

Брацкая магіла савецкіх воінаў, в. Старое Высокае

в. Царковішча, прапаў без вестак у верасні 1942.
ЕРАФЕЕЎ Фёдар Даянісавіч, н. у 1918, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1942.
ЕРМАКОЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1923, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ЖАРЫНАЎ Іван Аўсеевіч, н. у 1917, в. Цвыркава, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
ЖАРЫНАЎ Іван Емяльянавіч, н. у 1922, в. Цвыркава, загінуў у баі ў Польшчы.
ЖАРЫН Васіль Емяльянавіч, н. у 1917, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ЖОЛУДЗЕЎ Сяргей Ігнатавіч, н. у 1909, в. Савеленкі, прапаў без вестак у красавіку 1945.
ЗАЙКІН Серафім Аляксеевіч, н. у 1919, в. Барсукі, загінуў 21.07.41.
ЗАЙЧАНКА Максім Карнавіч, н. у 1909, в. Лопавічы, загінуў 18.03.44.
ЗАЙЧАНКА Мікалай Платонавіч, н. у 1919, в. Лопавічы, загінуў 15.01.44 у в. Манакова Новасакольнікаўскага р-на.
ЗАЙЦАЎ Уладзімір Аляксеевіч, н. у 1906, в. Міхайлоў, прапаў без вестак у верасні 1944.
ЗМІТРАЧЭНКА Рыгор Міхайлавіч, н. у 1923, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1944.
ЗУБАРАЎ Аляксандр Маркавіч, н. у 1922, в. Літоўск, прапаў без вестак у верасні 1944.
ЗУБАРАЎ Восіп Азаравіч, н. у 1889, в. Літоўск, прапаў без вестак у лістападзе 1944.
ЗУБАРАЎ Фёдар Азаравіч, н. у 1889, в. Літоўск, прапаў без вестак у снежні 1944.
ЗУБАРАЎ Ягор Панасавіч, н. у 1905, в. Літоўск, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ЗУБРЫЦКІ Аляксандр Кірылавіч, н. у 1907, в. Літоўск, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ЗУБРЫЦКІ Сцяпан Цітавіч, н. у 1904, в. Літоўск, памёр ад ран 28.10.41.
ІВАНОЎ Адам Андрэевіч, н. у в. Цвыркава, загінуў 4.02.45 пад Беластокам.
ІВАНОЎ Пётр Сідаравіч, н. у 1917, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ІВАНОЎ Піліп Фадзеевіч, н. у 1910, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1941.
ІВАНОЎ Рыгор Емяльянавіч, н. у 1903, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ІВАНОЎ Уладзімір Георгіевіч, н. у 1916, в. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ІВАШКОЎ Цімафей Андрэевіч, н. у 1920, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ІВАШНЁЎ Іван Адамавіч, н. у 1908, в. Латва, памёр ад ран 24.03.45 у Польшчы.
ІГНАТАЎ Дзмітрый Мацвеевіч, н. у в. Комсенічы, загінуў 25.01.45 ва Усходняй Прусіі.
ІГНАЦЬЕЎ Дзмітрый Паўлавіч, н. у 1926, в. Бушлякі, загінуў 23.02.45 у Латвіі.
ІГНАЦЬЕЎ Міхаіл Максімавіч, н. у 1921, в. Бушлякі, памёр ад ран у 1941.
ІГНАЦЬЕЎ Парфен Сазонавіч, н. у 1907, в. Бушлякі, загінуў на фронце 30.01.42.
ІГНАЦЬЕЎ Уладзімір Пятровіч, н. у 1921, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1941.
ІСАЕЎ Рыгор Антонавіч, н. у 1903, в. Зашчыта, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАВАЛЁЎ Іван Парфенавіч, н. у 1920, в. Міхайлоў, прапаў без вестак у жніўні 1941.
КАВАЛЁЎ Міхаіл Піліпавіч, н. у 1909, в. К. Лавы, прапаў без вестак у верасні 1944.
КАВАЛЁЎ Пётр Іванавіч, н. у 1896, в. Васільеўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.
КАЗАКЕВІЧ Раман Міхеевіч, н. у 1891, в. Папоўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАЗАНКОЎ Іўка Якаўлевіч, н. у 1906, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1942.
КАЗАНКОЎ Міхаіл Юдавіч, н. у 1921, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1944.
КАЛАЧОЎ Іван Васільевіч, н. у 1899, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАЛАЧОЎ Іван Іванавіч, н. у 1897, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАМБАЛАЎ Іван Панасавіч, н. у 1900, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАНАПКОЎ Васіль Аўдзеевіч, н. у 1890, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАНДРАЦЬЕЎ Максім Іванавіч, н. у 1918, в. Царковішча, загінуў 16.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КАНЦАВЫ Мікалай Анісімавіч, н. у 1920, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1943.
КАПАНЦАЎ Каліграт Савельевіч, н. у 1905, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у лістападзе 1944.
КАПЫЛОЎ Мікалай Пракопавіч, н. у 1907, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАРАЛЕНКА Іван Іванавіч, н. у в. Вадва, прапаў без вестак 31.03.45.
КАРАЛЁЎ Ерафей Еўдакімавіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 28.01.45 у Польшчы.
КАРАЛЁЎ Міхаіл Іванавіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 2.02.45 у Латвіі.
КАРАЛЁЎ Павел Фёдаравіч, н. у 1917, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у лістападзе 1944.
КАРАЛЬКОЎ Аляксандр Сідаравіч, н. у 1902, в. Цвыркава, прапаў без вестак у лютым 1944.
КАРАЛЬКОЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1913, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАРАЛЬКОЎ Мікалай Стэфанавіч, н. у 1921, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАРАЛЬКОЎ Пракоп Сідаравіч, н. у 1892, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАРОТКІН Даніла Ільіч, н. у 1905, в. Літоўск, загінуў 24.09.41 у г. Бранску.
КАРОТКІН Іван Мікалаевіч, н. у 1918, в. Літоўск, прапаў без вестак у верасні 1944.
КАРОТКІН Ларыён Міхайлавіч, н. у 1902, в. Літоўск, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАРОТКІН Фёдар Маркавіч, н. у 1901, в. Літоўск, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
КАРПАЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1902, в. Царковішча, загінуў 19.03.45 у Польшчы.
КАРПАЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1913, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.
КАРПАЎ Мікалай Самсонавіч, н. у 1920, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1941.
КАРПЕНКА Іўка Керсанавіч, н. у 1897, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1941.
КАРПЕНКА Пётр Фаміч, н. у 1900, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1942.
КАРПЯНКОЎ Васіль Карнеевіч, н. у 1922, в. Н. Міхайлоў, загінуў у баі 13.10.44 у Беластоцкай вобл.
КАРСУНОЎ Лукаш Міхайлавіч, н. у 1908, в. Барсукі, прапаў без вестак у 1941.
КАРТЫЛЁЎ Іван Ягоравіч, н. у 1919, в. Літоўск, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КІСЯЛЁЎ Аляксей Федасеевіч, н. у в. Папоўцы, прапаў без вестак у снежні 1941.
КІСЯЛЁЎ Васіль Данілавіч, н. у 1903, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.
КІСЯЛЁЎ Міхаіл Пятровіч, н. у 1920, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у жніўні 1941.
КІСЯЛЁЎ Пётр Аляксеевіч, н. у в. Камароўка, загінуў 5.03.45.
КІСЯЛЁЎ Павел Нікіфаравіч, н. у 1916, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КІСЯЛЁЎ Піліп Іванавіч, н. у 1898, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.
КЛІМАЎ Аляксандр Лукашавіч, н. у 1910, в. Барсукі, прапаў без вестак у 1941.

Я. П. Зубараў

КОЖАЎ Павел Ігнатавіч, н. у 1919, в. Бушлякі, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КОЖАЎ Рыгор Трыфанавіч, н. у 1919, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1941.
КОЖАЎ Ягор Васільевіч, н. у 1921, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1941.
КРАЎЦОЎ Аляксей Несцеравіч, н. у 1917, в. Царковішча, прапаў без вестак у жніўні 1941.
КРАЎЦОЎ Дзмітрый Трафімавіч, н. у 1914, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1942.
КРАЎЦОЎ Уладзімір Глебавіч, н. у 1900, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1942.
КРУЦЯЛЁЎ Адам Адамавіч, н. у 1920, в. Камароўка, загінуў 12.02.45 у Польшчы.
КРУЧКОЎ Восіп, н. у 1914, в. К. Лавы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.
КРУЧКОЎ Ларыён Іванавіч, н. у в. Літоўск, загінуў 2.05.45 у Польшчы.
КРУЧКОЎ Пётр Раманавіч, н. у 1918, в. Камароўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.
КРУЧКОЎ Раман Раманавіч, н. у 1921, в. Камароўка, загінуў у ліпені 1944.
КРУЧКОЎ Сцяпан Апанасавіч, н. у 1901, в. Літоўск, загінуў у ліпені 1944.
КРЫВАШЭІН Іван Цітавіч, н. у 1919, в. Комсенічы, прапаў без вестак у сакавіку 1942.
КРЫВУШКІН Аляксандр Іванавіч, н. у 1917, в. Цвыркава, прапаў без вестак у верасні 1941.
КУЗЬМЯНКОЎ Аляксандр Патапавіч, н. у 1890, в. Высокае, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КУЗЬМЯНКОЎ Захар Барысавіч, н. у 1904, в. Высокае, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КУЛЕТАЎ Іван Малахавіч, н. у 1914, в. Літоўск, памёр ад ран 18.08.44.
КУЛІКАЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1922, в. Ст. Вадва, загінуў 16.01.45 у Польшчы.
КУЛЯШОЎ Васіль Макаравіч, н. у 1918, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1941.
КУЛЯШОЎ Іван Пятровіч, н. у 1920, в. Барсукі, прапаў без вестак у 1941.
КУЛЯШОЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1919, в. Н. Міхайлоў, загінуў 8.02.45 ва Усходняй Прусіі.
КУЛЯШОЎ Лазар Малахавіч, н. у 1897, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КУЛЯШОЎ Мікалай Пятровіч, н. у 1919, загінуў у баі 19.04.45 у Германіі.

П. М. Леаненка

КУЛЯШОЎ Мікалай Якаўлевіч, н. у 1925, в. Міхайлоў, памёр ад ран 21.10.44 у Польшчы.

КУЛЯШОЎ Сяргей Фядосавіч, н. у 1918, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1942.

КУЛЯШОЎ Ягор Нікіфаравіч, н. у 1923, в. Барсукі, загінуў 15.03.45 у Польшчы.

КУЛЯШОЎ Ягор Яфімавіч, н. у в. Барсукі, загінуў 15.03.45 у Германіі.

КУЛЬБАЦКІ Іван Антонавіч, н. у 1911, в. Ст. Вадва, загінуў у 1945 у Кёнігсбергскай акрузе.

КУЛЬКОЎ Іван Мітрафанавіч, н. у 1916, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУЛЬКОЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1912, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУЛЬКОЎ Цімафей Мітрафанавіч, н. у 1899, в. Ст. Вадва, загінуў.

КУЛЬКОЎ Мікалай Іванавіч, н. у в. Ст. Вадва, загінуў 16.01.45 у Польшчы.

КУЛЬКОЎ Якаў Іванавіч, н. у 1917, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРАЛЕНКА Мікалай Сцяпанавіч, н. у 1920, в. Ст. Вадва, памёр ад ран 21.08.42 у г. Колпіна Ленінградскай вобл.

КУРАЛЕНКА Максім Цімафеевіч, н. у 1895, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРАЛЕНКА Мікалай Цімафеевіч, н. у 1901, в. Ст. Лотва, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КУТКОВІЧ Іван Васільевіч, н. у 1920, загінуў 4.08.42 у Ленінградскай вобл.

КУТКОВІЧ Пётр Яфімавіч, н. у в. Літоўск, прапаў без вестак 15.03.45.

КУХАРАЎ Панфін Аляксеевіч, н. у 1906, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1942.

ЛАЗАРЭНКА Іван Фёдаравіч, н. у 1925, в. Мікалаеўка, загінуў 30.03.45 у Германіі.

ЛАПІЦКІ Нестар Васільевіч, н. у 1910, в. Бушлякі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАПІЦКІ Цімафей Васільевіч, н. у 1910, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1941.

ЛАПІЦКІ Фёдар Васільевіч, н. у 1914, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1943.

ЛАПЫШАЎ Іван Харлампіевіч, н. у 1904, в. Барсукі, прапаў без вестак 29.09.44.

ЛАПЫШАЎ Лявон Харлампіевіч, н. у в. Барсукі, загінуў 19.08.45.

ЛАРЫЁНАЎ Марк Яфімавіч, н. у 1921, в. Савеленкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛЕАНЕНКА Мікалай Фёдаравіч, н. у 1902, в. Вадва, прапаў без вестак у 1941.

ЛЕАНЕНКА Пётр Мартынавіч, н. у 1918, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛЕАНЕНКА Фёдар Васільевіч, н. у 1912, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ЛЕМЕШАЎ Дзяніс Мікалаевіч, н. у 1904, в. Зашчыта, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛІСОЎСКІ Міхаіл Антонавіч, н. у 1906, в. Сліжы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ЛУЖАНКОЎ Рыгор Васільевіч, н. у 1914, в. Міхайлоў, загінуў у 1942.

ЛУК'ЯНАЎ Малах Васільевіч, н. у 1909, в. Міхайлоў, прапаў без вестак у сакавіку 1942.

ЛУК'ЯНАЎ Міхаіл Цімафеевіч, н. у в. Вадва, прапаў без вестак у красавіку 1943.

ЛУК'ЯНАЎ Уладзімір Адамавіч, н. у 1920, в. Міхайлоў, прапаў без вестак у верасні 1941.

МАЛАХАЎ Ігнат Андрэевіч, н. у 1912, в. Рэпалава, прапаў без вестак у жніўні 1941.

МАЛАХАЎ Іван Платонавіч, н. у 1904, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАЛАХАЎ Канстанцін Васільевіч, н. у в. Ст. Вадва, загінуў 6.03.45 у Германіі.

МАЛАХАЎ Мікалай Гаўрылавіч, н. у 1918, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1941.

МАЛАХАЎ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1902, в. Савеленкі, прапаў без вестак у кастрычніку 1942.

МАЛАХАЎ Міхаіл Андрэевіч, н. у 1926, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у верасні 1941.

МАЛАШЧАНКА Канстанцін Анісімавіч, н. у 1915, в. К. Лавы, прапаў без вестак 1941.

МАРТЫНАЎ Мікалай Гаўрылавіч, н. у 1900, в. Літоўск, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАРТЫНАЎ Яфім Андрэевіч, н. у 1912, в. Рэпалава, прапаў без вестак у жніўні 1942.

МАРЧАНКА Лявон Цімафеевіч, н. у 1911, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАРЧАНКА Пётр Ісакавіч, н. у 1919, в. Мікалаеўка, загінуў 5.07.43.

МАРТЫНКОЎ Васіль Віктаравіч, н. у 1914, в. Лазіцы, прапаў у жніўні 1943.

МАРТЫНКОЎ Мікалай Ігнатавіч, н. у 1910, в. Дабрэйка, памёр ад ран 4.11.44 у г. Шталупенен ва Усходняй Прусіі.

МАСЛАКОЎ Іван Пятровіч, н. у 1906, в. Н. Вадва, прапаў без вестак у верасні 1944.

МЕЛЬНІКАЎ Андрэй Ермалаевіч, н. у 1920, в. Савеленкі, загінуў у 1945.

МЕЛЬНІКАЎ Іван Барысавіч, н. у 1918, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1941.

МЕЛЬНІКАЎ Іван Лазаравіч, н. у 1924, в. Ст. Вадва, загінуў 21.01.45.

МЕЛЬНІКАЎ Іван Іванавіч, н. у 1923, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1941.

МЕЛЬНІКАЎ Канстанцін Васільевіч, н. у 1921, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у верасні 1941.

МЕЛЬНІКАЎ Мікалай Барысавіч, н. у 1922, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак 3.04.44.

МЕЛЬНІКАЎ Фёдар Якаўлевіч, н. у 1908, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МЕЛЬНІКАЎ Ягор Васільевіч, н. у 1905, памёр ад ран 15.09.44 у Беластоцкай вобл.

МЕТЛАШЭЎСКІ Аркадзь Мікалаевіч, н. у в. Ст. Вадва, загінуў 16.01.45 у Польшчы.

МЕТЛАШЭЎСКІ Ягор Васільевіч, н. у 1894, в. Вадва, прапаў без вестак у снежні 1941.

МІКАЛАЕЎ Дзмітрый Пятровіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 10.08.44 пад Беластокам.

МІКАЛАЕЎ Яфім Яўхімавіч, н. у 1904, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у лютым 1942.

МІКЛАШЭЎСКІ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1921, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІКЛАШЭЎСКІ Пётр Мікалаевіч, н. у 1924, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІКЛАШЭЎСКІ Мікалай Ягоравіч, н. у 1923, в. Вадва, памёр ад ран 2.05.45 у Германіі.

МІЛІШЧАНКА Васіль Мікітавіч, н. у 1902, в. Васільеўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІЛЮШКОЎ Фёдар Фёдаравіч, н. у 1923, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІНЧАНКОЎ Адам Цімафеевіч, н. у 1922, в. Цвыркава, прапаў без вестак у красавіку 1945.

МІНШЫКАЎ Сяргей Сяргеевіч, н. у в. Міхайлоў, загінуў 14.07.45.

МІРАНКОЎ Міхаіл Сцяпанавіч, н. у 1922, в. Ганцавічы, загінуў 24.08.44.

МІХАЧКОЎ Пётр, н. у 1916, в. Дабрэйка, памёр ад ран 11.09.44, г. Каўнас, Літва.

МІХЕЙЧАНКА Ціт Аляксеевіч, н. у 1908, в. Трэбушкі, прапаў без вестак у маі 1945.

МУЗЫКАНТАЎ Дзмітрый Рыгоравіч, н. у 1908, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МУЗЫКАНТАЎ Канстанцін Аўхімавіч, н. у в. Камароўка, загінуў 20.03.45.

МУХАМЕДАЎ Пётр Мікалаевіч, н. у 1909, загінуў у ліпені 1944.

МУХАМОРАЎ Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1898, в. Зашчыта, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МЯКІШЫНАЎ Аляксей Нікіфаравіч, н. у в. Літоўск, загінуў 2.03.45.

МЯКІШЫНАЎ Іван Ягоравіч, н. у 1923, в. Літоўск, загінуў 14.02.45 ва Усходняй Прусіі.

МЯКІШЫНАЎ Максім Пятровіч, н. у 1918, в. Літоўск, загінуў 13.03.43 пад Ленінградам.

МЯКІШЫНАЎ Мікалай Мітрафанавіч, н. у 1901, прапаў без вестак у красавіку 1944.

МЯКІШЫНАЎ Мікалай Пятровіч, н. у 1921, в. Літоўск, загінуў 23.03.43 пад Ленінградам.

МЯКІШЫНАЎ Павел Данілавіч, н. у 1912, в. Літоўск, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

МЯКІШЫНАЎ Пётр Ягоравіч, н. у 1918, в. Літоўск, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МЯКІШЫНАЎ Ягор Мітрафанавіч, н. у 1903, в. Літоўск, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НОВІКАЎ Аляксей Піліпавіч, н. у 1919, в. К. Лавы, загінуў 23.03.42 у в. Шала Ленінградскай вобл.

НОВІКАЎ Еўдакім Ларыёнавіч, н. у 1904, в. Зашчыта, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НОВІКАЎ Іван Іванавіч, н. у 1910, в. Цвыркава, прапаў без вестак у ліпені 1941.

НОВІКАЎ Ігнат Фёдаравіч, н. у 1905, в. Рэпалава, прапаў без вестак у ліпені 1942.

НОВІКАЎ Мікалай Сямёнавіч, н. у в. Цвыркава, загінуў 24.10.44 у Польшчы.

НОВІКАЎ Сямён Сямёнавіч, н. у 1904, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАДАБЕД Даніла Емяльянавіч, н. у 1900, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАДАБЕД Ларыён Емяльянавіч, н. у 1902, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАДЫМАКА Сцяпан Мікітавіч, н. у 1911, в. Н. Комсенічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАДЫМАКА Якаў Аляксеевіч, н. у 1903, в. Комсенічы, загінуў у сакавіку 1945 ва Усходняй Прусіі.

ПАДЫМАКА Яўгеній Піліпавіч, н. у 1921, в. Комсенічы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ПАЛЕНАЎ Іван Іванавіч, н. у 1921, в. Бушлякі, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ПАЛІТАНЧЫН Іван Аляксеевіч, н. у 1900, в. Цвыркава, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПАЛІТОНЧЫК Васіль Кузьміч, н. у 1920, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАЛКОЎСКІ Аляксандр Лявонцьевіч, н. у 1912, в. Міхайлоў, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ПАЛЯКОЎ Восіп Ніканоравіч, н. у 1914, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1941.

ПАЛЯКОЎ Павел Іванавіч, н. у 1918, в. Бушлякі, прапаў без вестак у кастрычніку 1942.

ПАЛЯКОЎ Фядос Калістратавіч, н. у 1912, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1941.

ПАНЦАКОЎ Іван Уладзіміравіч, н. у 1921, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у верасні 1941.

ПАНЬКОЎ Фёдар Прохаравіч, н. у 1908, в. Барсукі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАПКОЎСКІ Адам Кузьміч, в. Міхайлова, загінуў 20.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ПЕХЦЕР Кузьма Ільіч, н. у 1900, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПІВУНОЎ Васіль Лук'янавіч, н. у в. Бушлякі, загінуў 20.01.45 у Польшчы.

ПІВУНОЎ Мікалай Ісакавіч, в. Бушлякі, загінуў 22.04.45 ва Усходняй Прусіі.

ПІВУНОЎ Трафім Архіпавіч, н. у 1910, в. Бушлякі, прапаў без вестак у снежні 1944.

ПІВУНОЎ Ягор Архіпавіч, н. у 1907, в. Бушлякі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПІСКУНОЎ Іван Кірылавіч, н. у 1923, памёр ад ран 27.01.45 у Літве.

ПЛУТАЎ Іван Данілавіч, н. у в. К. Лавы, загінуў 25.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ПРАКОФ'ЕЎ Валянцін Данілавіч, н. у в. Міхайлова, загінуў 5.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ПРАКОФ'ЕЎ Дзмітрый Іванавіч, н. у 1920, в. К. Лавы, загінуў 12.08.44 у Беластоцкай вобл.

ПРАКОФ'ЕЎ Фёдар Сямёнавіч, н. у 1920, в. Міхайлоў, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ПРАКОФ'ЕЎ Уладзімір Іванавіч, н. у 1904, в. К. Лавы, прапаў без вестак у 1941.

ПРАТАСЕВІЧ Павел Іванавіч, н. у 1911, в. Н. Вадва, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПУЧКОЎ Раман Васільевіч, н. у 1905, в. Са-еленкі, прапаў без вестак у 1941.
ПУЧКОЎ Пётр Васільевіч, н. у 1902, в. Саве-енкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ПУШКІН Антон Васільевіч, н. у 1892, . К. Лавы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ПУШКІН Міхаіл Сяргеевіч, н. у 1917, . К. Лавы, прапаў без вестак у 1944.
ПУШКІН Сяргей Васільевіч, н. у 1900, . К. Лавы, прапаў без вестак у 1942.
ПЫРКОЎ Андрэй Міхайлавіч, н. у 1918, в. Літоўск, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ПЫРКОЎ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1922, в. Літоўск, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ПЯТАКОЎ Іван Захаравіч, н. у 1921, в. Дабрэйка, загінуў у баі 20.08.43 у в. Чырыкава Наўгародскай вобл.
ПЯТАКОЎ Ілья Іванавіч, н. у 1904, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у верасні 1942.
ПЯТАКОЎ Панас Панцялеевіч, н. у в. К. Лавы, загінуў 25.02.45 у Латвіі.
РАБЦАЎ Сяргей Паўлавіч, н. у в. Ст. Вадва, загінуў 17.10.44 у Польшчы.
РАГУЦКІ Мікіта Рыгоравіч, н. у 1916, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1942.
РАКУЦКІ Мікалай Вавілавіч, н. у 1918, в. Барсукі, прапаў без вестак у маі 1943.
РАКУЦКІ Мікалай Львовіч, н. у 1927, в. К. Лавы, загінуў 4.02.44 у Пінскай вобл.
РАМАНАЎ Мікалай Паўлавіч, н. у в. Міхайлова, загінуў 11.02.45 ва Усходняй Прусіі.
РАМАНЕНКА Захар Ягоравіч, н. у 1911, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1941.
РАМАНЕНКА Фама Мікалаевіч, н. у 1901, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у маі 1945.
РАШЧУКОЎ Іван Панасавіч, н. у 1920, в. Трэбушкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.
РАШЧУКОЎ Ягор Васільевіч, н. у 1911, в. Трэбушкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.
РУБАНАЎ Акім Міхайлавіч, н. у 1906, в. Камароўка, загінуў 13.07.41.
РУБАНАЎ Андрэй Ігнатавіч, н. у 1907, в. Махавое, прапаў без вестак у жніўні 1944.
РУБАНАЎ Васіль Раманавіч, н. у в. Камароўка, загінуў 10.02.45 у Германіі.
РУБАНАЎ Восіп Еўдакімавіч, н. у 1896, в. Камароўка, загінуў 10.02.45 у Германіі.
РУБАНАЎ Захар Ігнатавіч, н. у 1910, в. Камароўка, загінуў 9.02.45 у г. Познань у Польшчы.
РУБАНАЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1925, в. Камароўка, памёр ад ран 28.04.45 у Германіі.
РУБАНАЎ Сцяпан Васільевіч, н. у 1926, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у снежні 1944.
РУБАНАЎ Сяргей Пілімавіч, н. у 1912, в. Камароўка, загінуў у баі 25.04.44.
РУБАНАЎ Уладзімір Яфімавіч, н. у в. Камароўка, загінуў 23.10.44 ва Усходняй Прусіі.
РУДАКОЎ, н. у в. Вадва, загінуў у баі ў жніўні 1941 у н. Сальмэ Карола-Фінскай ССР.
РУТКОЎСКІ Сцяпан Карпавіч, н. у 1910, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1944.
РУТКОЎСКІ Сямён Герасімавіч, н. у в. Цвыркава, загінуў 11.10.44 у Польшчы.
РУЦЬКОЎ Кузьма Цярэнцьевіч, н. у 1901, в. Комсенічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
РУЦЬКОЎ Рыгор Дзмітрыевіч, н. у 1889, в. Комсенічы, прапаў без вестак у снежні 1941.
РЫБАКОЎ Іван Лук'янавіч, н. у 1923, в. Махавое, прапаў без вестак у снежні 1944.
РЫБАКОЎ Канстанцін Панасавіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 11.08.44 пад Беластокам.
РЫБАКОЎ Міхаіл Пятровіч, н. у в. Камароўка, загінуў 17.08.44 пад Каўнасам.
РЫБАКОЎ Ніканор Міхайлавіч, н. у 1901, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у снежні 1941.
РЫБАКОЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1903, в. Мікалаеўка, памёр ад ран 11.08.42.
РЭГУЦКІ Іван Рыгоравіч, н. у 1920, в. Бушлякі, прапаў без вестак у 1943.
РЭДЗЬКІН Анісім Паўлавіч, н. у 1920, в. Зашчыта, прапаў без вестак у жніўні 1944.
РЭДЗЬКІН Ануфрый Рыгоравіч, н. у 1912, в. Зашчыта, прапаў без вестак у жніўні 1944.
РЭДЗЬКІН Іван Антонавіч, н. у 1920, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
САЛАЎЁЎ Васіль Панасавіч, н. у 1905, в. Цвыркава, прапаў без вестак у жніўні 1941.
САЛАЎЁЎ Марк Іванавіч, н. у 1906, в. Цвыркава, загінуў 24.04.45 ва Усходняй Прусіі.
САЛОДКІ Дзмітрый Адамавіч, н. у 1921, в. Н. Міхайлоў, прапаў без вестак у жніўні 1944.
САЛОДКІ Іван Адамавіч, н. у 1916, в. Н. Міхайлоў, прапаў без вестак у лістападзе 1944.
САСКАЎЦОЎ Андрэй Сямёнавіч, н. у 1917, в. Камароўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
САЎЧАНКА Васіль Аляксеевіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 1.03.45 у Латвіі.
САЎЧАНКА Дзмітрый Аляксеевіч, н. у 1921, в. Дабрэйка, загінуў у Курскай вобл.
САЎЧАНКА Сяргей Васільевіч, н. у в. Літоўск, загінуў 15.08.44 у Літве.
САФРОНАЎ Панас Фадзеевіч, н. у 1912, в. Маісеенкі, загінуў 25.12.44.
СЕРГУШКОЎ Іван Фадзеевіч, н. у в. Камароўка, загінуў 22.03.45.
СІДАРАЎ Павел Ягоравіч, н. у 1904, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у снежні 1944.
СІДАРЭНКА Васіль Мацвеевіч, н. у 1918, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у верасні 1942.
СІДНЕЎ Нікан Епіфанавіч, н. у в. Царковішча, загінуў 8.03.45 у Германіі.
СІЛАЕЎ Яўгеній Сяргеевіч, н. у 1921, в. Лотва, прапаў без вестак у верасні 1941.
СІЛКІН Авакум Іванавіч, н. у в. К. Лавы, загінуў 30.10.44 у Венгрыі.
СІЛКІН Елісей Іванавіч, н. у 1914, в. К. Лавы, прапаў без вестак у 1941.
СІЛЬЧАНКА Міхаіл Сідаравіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 28.01.45 ва Усходняй Прусіі.
СІМАНЬКОЎ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1926, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1944.
СІТНІКАЎ Ілья Пятровіч, н. у 1921, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у верасні 1944.
СІТНІКАЎ Кузьма Герасімавіч, в. К. Лавы, загінуў 30.10.44 пад Беластокам.
СКАПСОЎ Аляксей Ягоравіч, н. у в. Савеленкі, загінуў 8.04.45 ва Усходняй Прусіі.

СКАВАРОДКІН Аляксей Давыдавіч, н. у 1916, в. Махавое, прапаў без вестак у верасні 1944.
СМАЛЯКОЎ Іван Пятровіч, н. у 1918, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у снежні 1941.
СМАЛЯКОЎ Уладзімір Пятровіч, н. у 1921, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у жніўні 1941.
СМАЛЯРОЎ Аляксандр Лаўрэнавіч, н. у 1908, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
СНЯТКОЎ Уладзімір Сцяпанавіч, н. у 1922, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
СОЙКІН Іван Антонавіч, н. у 1906, в. Бушлякі, прапаў без вестак у жніўні 1944.
СОПЕЛЁЎ Антон Герасімавіч, н. у 1910, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у снежні 1941.
СОПЕЛЁЎ Дзмітрый Мікалаевіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 28.02.45 у Польшчы.
СОПЕЛЁЎ Пётр Антонавіч, н. у 1918, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.
СОТНІКАЎ Ілья Пятровіч, н. у 1921, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у верасні 1941.
СОТНІКАЎ Пётр Максімавіч, н. у 1896, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.
СОТНІКАЎ Сідар Уладзіміравіч, н. у 1904, в. Літоўск, прапаў без вестак у 27.07.44.
СТАНКЕВІЧ Адольф Мікалаевіч, н. у 1901, в. Лотва, прапаў без вестак у 1941.
СТАСЬКОЎ Восіп Іванавіч, н. у 1918, в. Рэпалава, загінуў 27.06.44 пад Выбаргам.
СТРАЛЬЦОЎ Аляксандр Трафімавіч, н. у 1926, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у лютым 1945.
СТРАЛЬЦОЎ Іван Нікіфаравіч, н. у 1920, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у снежні 1942.
СТРАЛЬЦОЎ Ігнат Мартынавіч, н. у 1907, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у лютым 1942.
СТРАЛЬЦОЎ Міхаіл Анісімавіч, н. у 1901, в. Дабрэйка, загінуў 22.04.45 у Паўночнай Памеранії.
СТРАЛЬЦОЎ Трафім Пятровіч, н. у 1909, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у сакавіку 1942.
СТРЫЖАНАЎ Пётр Мартынавіч, н. у 1921, в. Дабрэйка, загінуў у красавіку 1945.
СТРЫЖАНАЎ Яфім Пракопавіч, н. у 1908, в. Літоўск, прапаў без вестак у снежні 1944.
СУЗДАЛЁЎ Андрэй Варламавіч, н. у 1898, в. Камароўка, прапаў без вестак 12.03.42 у Харкаўскай вобл.
СЦЕПАНЕНКА Міхаіл Гаўрылавіч, н. у 1915, в. Ст. Вадва, загінуў у палоне 23.02.42 у лагеры Ламсдорф.
СЦЯПАНАЎ Васіль Пракопавіч, н. у 1918, в. К. Лавы, загінуў 19.11.43 у в. Абухаўка Днепрапятроўскай вобл.
СЦЯПАНАЎ Іван Васільевіч, н. у 1918, в. К. Лавы, прапаў без вестак у 1944.
СЦЯПАНАЎ Савелій Васільевіч, н. у в. К. Лавы, загінуў 17.01.45 у Польшчы.
СЫПЕЛЁЎ Андрэй Цімафеевіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 4.08.44 пад Беластокам.
СЯДНЁЎ Герман Тарасавіч, н. у 1902, в. Барсукі, прапаў без вестак у 1942.
СЯДНЁЎ Пётр Фёдаравіч, н. у 1913, в. Барсукі, прапаў без вестак у 1941.
СЯДНЁЎ Ягор Ісаевіч, н. у 1923, в. Барсукі, загінуў 1.02.45 ва Усходняй Прусіі.
СЯКАЦКІ Мар'ян Лук'янавіч, н. у 1922, в. Папоўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ТАДАРЭНКА Іван Данілавіч, н. у 1900, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ТАДАРЭНКА Міхаіл Уладзіміравіч, н. у 1913, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у верасні 1944.
ТАТАНАЎ Максім Іванавіч, н. у 1923, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у лютым 1942.
ТАТАНАЎ Якаў Давясцянавіч, н. у 1905, в. Дабрэйка, прапаў без вестак 25.07.42.
ТКАЧОЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1918, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у верасні 1941.
ТРОЦКІ Іван Пятровіч, н. у 1902, в. Дабрэйка, загінуў 12.08.44 у Беластоцкай вобл.
ТУПЧКІН Фёдар Іванавіч, н. у 1925, в. Барыскавічы, загінуў 5.02.45 ва Усходняй Прусіі.
ТУРБІНСКІ Рыгор Віктаравіч, н. у 1911, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1941.
УЛАДЗІМІРАЎ Васіль Міхайлавіч, н. у 1915, в. Дабрэйка, загінуў у 1941 пад Смаленскам.
УСАЎ Андрэй Міхайлавіч, н. у 1915, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
УСАЎ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1908, в. Мікалаеўка, памёр ад ран 7.02.45 ва Усходняй Прусіі.
ФАСЮК Барыс Сямёнавіч, н. у 1913, в. Літоўск, памёр ад ран 20.02.43 у в. Карчміно Ленінградскай вобл.
ФОКІН Фёдар Іванавіч, н. у 1909, в. Міхайлоў, прапаў без вестак у чэрвені 1944.
ФРАЛОЎ Іван Ануфрыевіч, н. у 1908, в. Комсенічы, прапаў без вестак у жніўні 1942.
ХАЛАДКОЎ Іван Барысавіч, н. у 1909, в. Бушлякі, прапаў без вестак у ліпені 1944.
ХАЎРАНКОЎ Аркадзь Яфімавіч, н. у 1913, в. Ганцавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ХАЎРАНКОЎ Іван Піліпавіч, н. у 1916, в. Ганцавічы, прапаў без вестак у 1942.
ХЛІМАНЦОЎ Карп Ягоравіч, н. у 1916, в. Рэпалава, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ХОМЧАНКА Лука Мацвеевіч, н. у 1900, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1942.
ХРАНОЎСКІ Іван Дзямідавіч, н. у 1923, в. Комсенічы, прапаў без вестак у верасні 1941.
ХРАНОЎСКІ Канстанцін Антонавіч, н. у в. Комсенічы, загінуў 22.01.45 ва Усходняй Прусіі.
ХРУПАЧОЎ Мікалай Мікалаевіч, н. у 1906, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1941.
ЦАРАНКОЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1909, в. Царковішча, прапаў без вестак у 1942.
ЦЕРАХАЎ Васіль Максімавіч, н. у 1906, в. Камароўка, загінуў 19.08.41.
ЦЕРАХАЎ Марк Еўдакімавіч, н. у 1909, в. Зашчыта, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ЦЕРАХАЎ Нестар Фокавіч, н. у 1901, в. Камароўка, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЦІМАФЕЕЎ Піліп Арцёмавіч, в. Маісеенкі, загінуў 31.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ЦІТОЎ Пётр Аляксеевіч, н. у 1902, в. Бушлякі, памёр ад ран у 1945.

ЦІТОЎ Ягор Аляксеевіч, н. у 1905, в. Бушлякі, прапаў без вестак у снежні 1944.

ЦЯРСКОЎ Васіль Максімавіч, н. у 1907, в. М. Камароўка, загінуў 19.08.41 у г. Белая Царква.

ЧАЙКОЎ Аляксей Сямёнавіч, н. у 1923, в. Лотва, прапаў без вестак у маі 1945.

ЧАХОЎСКІ Міхаіл Вікенцьевіч, н. у 1920, в. Н. Вадва, прапаў без вестак 16.01.45.

ЧЭПКАЎ Яфім Лявонавіч, н. у в. Ст. Вадва, загінуў 19.07.44 у Літве.

ШАЙКОЎ Аляксей Васільевіч, н. у 1922, в. Высокае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАЙКОЎ Ілья Ігнатавіч, н. у 1900, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у сакавіку 1942.

ШАЙКОЎ Міхаіл Мітрафанавіч, н. у 1909, в. Высокае, прапаў без вестак у красавіку 1942.

ШАЙКОЎ Раман Яфімавіч, н. у 1920, в. Высокае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАЙКОЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1900, в. Высокае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАЙКОЎ Фёдар Мацвеевіч, н. у 1903, в. Высокае, загінуў у жніўні 1941.

ШАЙНІКАЎ Андрэй Архіпавіч, н. у 1898, в. Літоўск, памёр ад ран 14.09.44 у г. Вільнюсе.

ШАТАЛОСАЎ Сямён Нікіфаравіч, н. у 1912, в. Зашчыта, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШВЕДАЎ Аляксандр Зосімавіч, н. у 1909, в. Барсукі, прапаў без вестак у верасні 1944.

ШВЕДАЎ Аляксандр Фёдаравіч, н. у 1911, в. Барсукі, прапаў без вестак у 1941.

ШВЕДАЎ Нікіфар Лявонавіч, н. у 1923, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у лютым 1942.

ШВЕДАЎ Пётр Лявонавіч, н. у 1923, в. Дабрэйка, загінуў у баі 9.02.45.

ШКУРАНКОЎ Іларыён Мацвеевіч, н. у 1903, в. Савеленкі, загінуў у верасні 1941.

ШКУРАНКОЎ Сяргей Сідаравіч, н. у в. Зашчыта, загінуў 23.12.44 у Латвіі.

ШКУРОЎ Сямён Сідаравіч, н. у 1912, в. Зашчыта, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЛАПАКОЎ Уладзімір Ільіч, н. у 1922, в. Ст. Вадва, загінуў 6.05.44.

ШУРАНКОЎ Ціхан Сідаравіч, н. у 1919, в. Зашчыта, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШУСЦІКАЎ Валянцін Мікітавіч, н. у в. Міхайлова, загінуў 2.10.44 пад Баранавічамі.

ШУЦІКАЎ Ягор Пятровіч, н. у 1918, в. Лотва, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ШЫБКО Іван Тарасавіч, н. у 1903, загінуў у жніўні 1944.

ШЫНДЗЕРАЎ Васіль Абрамавіч, н. у в. Дабрэйка, загінуў 7.10.44 у Румыніі.

ШЫНДЗЕРАЎ Ілья Ісакавіч, н. у 1907, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у студзені 1942.

ШЫНДЗЕРАЎ Якім Панасавіч, н. у 1903, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

ШЭЛКАЎ Міхаіл Аляксандравіч, н. у 1918, в. Высокае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЭЛКАЎ Міхаіл Сцяпанавіч, н. у в. Высокае, загінуў 23.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ШЭЛКАЎ Сцяпан Цітавіч, н. у 1895, в. Высокае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЭЛКАЎ Сяргей Цітавіч, н. у в. Высокае, памёр ад ран 17.09.44 пад Беластокам.

ШЭНДРАК Мікалай Гардзеевіч, н. у 1923, прапаў без вестак 27.11.42.

ШЭЎЧАНКА Іван Іларыёнавіч, н. у 1924, в. Бушлякі, прапаў без вестак у маі 1945.

ЯГОРАЎ Гаўрыла Давыдавіч, н. у 1896, в. Ст. Вадва, з вайны не вярнуўся.

ЯКАЎЛЕЎ Васіль Цітавіч, н. у 1921, в. К. Лавы, прапаў без вестак у 1942.

ЯКАЎЛЕЎ Міхаіл Мікітавіч, н. у 1900, в. К. Лавы, прапаў без вестак у 1941.

ЯКАЎЛЕЎ Сяргей Васільевіч, н. у 1925, в. К. Лавы, загінуў 30.01.45.

ЯКШЫНАЎ Мікалай Пятровіч, н. у 1921, в. Літоўск, загінуў 23.02.43 пад в. Ужын на востраве Ільмень.

ЯРМОЛЕНКА Анісім Елісеевіч, н. у 1904, в. Дабрэйка, прапаў без вестак у маі 1945.

СЛАВЕНСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

АБРАЖЭЕЎ Рыгор Васільевіч, н. у 1909, загінуў 5.10.44.

АБРАЖЭЕЎ Фёдар Міхайлавіч, н. у 1890, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АГЕЕЎ Іван Іларыёнавіч, н. у 1920, прапаў без вестак у студзені 1944.

АКІМАЎ Цімафей Цімафеевіч, н. у 1912, в. Каменка, прапаў без вестак 30.09.42.

АЛДАНАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1913, в. Савеленкі, прапаў без вестак у снежні 1941.

АЛЕКСІН Ціхан Калістратавіч, н. у 1916, в. Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АНАНЬЕЎ Мікалай Мікалаевіч, н. у 1908, в. Любінічы, не вярнуўся з вайны.

АНАНЬЕЎ Мікалай Мікітавіч, н. у 1906, в. Любінічы, не вярнуўся з вайны.

АНАНЬЕЎ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1918, в. Сасноўка, прапаў без вестак 14.05.42.

АНАНЬЕЎ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1916, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АНАНЬЕЎ Павел Фёдаравіч, н. у 1900, в. Любінічы, загінуў у 1945 пад Берлінам.

АНДРОСЕНКА Іван Фёдаравіч, н. у в. Нікіцінічы, загінуў у 1945.

АНДРОСЕНКА Ілья Сямёнавіч, н. у 1905, в. Нікіцінічы, не вярнуўся з вайны.

АНДРОСЕНКА Фёдар Сямёнавіч, н. у в. Нікіцінічы, загінуў у 1945.

АНДРЭЕЎ Сідар Якаўлевіч, н. у 1905, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АНДРЭЙЧАНКА Фёдар Сямёнавіч, н. у 1895, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АНДРЭЙКАЎ Міхаіл Пятровіч, н. у 1910, в. Нікіцінічы, не вярнуўся з вайны.

АНДРЭЙКАЎ Павел Пракопавіч, н. у 1915, в. Нікіцінічы, загінуў у 1941 пад Беразіно.

АНДРЭЙКАЎ Сідар Якаўлевіч, н. у 1905, в. Нікіцінічы, не вярнуўся з вайны.

АНДРЭЙКАЎ Фёдар Яфімавіч, н. у 1906, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АНДРЫКАЎ Павел Пракопавіч, н. у 1915, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АНІСЕНКА Андрэй Пракопавіч, н. у 1911, в. Кучарына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АНІСЕНКА Арцём Пятровіч, н. у 1898, в. Кучарына, загінуў 22.01.45 ва Усходняй Прусіі.

АНІСІМАЎ Іван Сідаравіч, н. у 1901, в. Лешча, не вярнуўся з вайны.

АНІСІМАЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1921, в. Стараселле, загінуў у Польшчы ў 1945.

АНІСЬКОЎ Аляксандр Рыгоравіч, н. у 1908, в. Заброддзе, загінуў у Германіі ў 1945.

АНТАНЕВІЧ Сямён Калістратавіч, н. у 1906, в. Н. Стайкі, загінуў 12.10.44 у Мемельскай вобл.

АНТОНАЎ Іван Пракопавіч, н. у 1920, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АНТОНАЎ Макар Пракопавіч, н. у 1909, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АНУФРЫЕЎ Іван Свірыдавіч, н. у 1900, в. Лешча, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АНУФРЫЕЎ Пётр Свірыдавіч, н. у 1920, в. Лешча, не вярнуўся з вайны.

АНЦІПАЎ Іван Пракопавіч, н. у 1920, звестак не захавалася.

АНЦІПАЎ Макар Пракопавіч, н. у 1909, в. Пронцаўка, загінуў 28.02.45 у п. Кіршынен.

АРАШКОЎ Дзяніс Фёдаравіч, н. у 1913, в. Заброддзе, загінуў у 1943 у Сумскай вобл.

АРЛОЎ Іван Емяльянавіч, н. у 1909, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АРХІПАЎ Іван Андрэевіч, н. у 1912, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у снежні 1944.

АРХІПАЎ Іван Арсенавіч, н. у 1922, в. Пронцаўка, прапаў без вестак.

АРХІПАЎ Іван Сазонавіч, н. у 1919, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у ліпені 1944.

АРХІПАЎ Сідар Якаўлевіч, н. у 1907, в. Пронцаўка, загінуў 27.01.45.

АТРОШКІН Іван Антонавіч, н. у 1900, в. Заброддзе, загінуў 20.03.43.

АТРОШКІН Лявон Антонавіч, н. у 1903, в. Заброддзе, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АТРОШКІН Уладзімір Піліпавіч, н. у в. Заброддзе, не вярнуўся з вайны.

АТРОШКІН Яфім Дзям'янавіч, н. у 1906, в. Заброддзе, загінуў 29.01.45.

АЎРАМАЎ Андрэй Міхайлавіч, н. у 1917, в. Кучарына, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АЎРАМАЎ Іван Трафімавіч, н. у 1924, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

АЎТУШЭНКА Павел Кандратавіч, н. у 1899, в. Любінічы, загінуў у Харкаўскай вобл.

АЎТУШЭНКА Фёдар Кузьміч, н. у 1896, в. Любінічы, не вярнуўся з вайны.

АФІЦЭРАЎ Віктар Іванавіч, н. у 1920, в. Заполле, прапаў без вестак у красавіку 1945.

АФІЦЭРАЎ Васіль Рыгоравіч, н. у 1900, в. Заполле, загінуў 10.03.42.

А. Р. Аніськоў

Дз. Ф. Арашкоў

Р. М. Баветаў

АФІЦЭРАЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1927, в. Заполле, не вярнуўся з вайны.

АФІЦЭРАЎ Ягор Піменавіч, н. у 1919, в. Клін, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАБІЧАЎ Еўдакім Пятровіч, н. у 1918, в. Заполле, не вярнуўся з вайны.

БАБІЧАЎ Іван Пятровіч, н. у 1910, в. Заполле, прапаў без вестак.

БАБІЧАЎ Рыгор Міхайлавіч, н. у 1911, в. Заполле, загінуў 17.08.41 у г. Дарагабуж Смаленскай вобл.

БАБІЧАЎ Ягор Пятровіч, н. у 1906, в. Заполле, прапаў без вестак.

БАВЕТАЎ Раман Максімавіч, н. у 1907, в. Заброддзе, не вярнуўся з вайны.

БАГДАНАЎ Павел Якаўлевіч, н. у 1908, в. Каменка, загінуў 15.02.45 у Польшчы.

БАГУЦКІ Кірыла Васільевіч, н. у 1902, в. Клін, прапаў без вестак у снежні 1944.

БАДЗЯКОЎ Анісім Ільіч, н. у в. В. Славені, загінуў 13.10.44 у Варшаўскім ваяводстве.

БАДЗЯКОЎ Васіль Лявонавіч, н. у 1901, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАДЗЯКОЎ Дзмітрый Мікалаевіч, н. у 1908, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАДЗЯКОЎ Іван Васільевіч, н. у 1922, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАНДАРКОЎ Васіль Фёдаравіч, н. у 1920, в. Валосавічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАНДАРКОЎ Дзмітрый Нікіфаравіч, н. у

У. П. Валодзькін

1910, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАРАНАЎ Іван Міхеевіч, н. у 1924, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАРАНАЎ Павел Міхеевіч, н. у 1926, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак.

БАРАНАЎ Фёдар Якаўлевіч, н. у 1924, в. Клін, памёр ад ран у студзені 1945 ва Усходняй Прусіі.

БАРАНАЎ Фёдар Якаўлевіч, н. у 1907, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАРКОЎ Фёдар Якаўлевіч, н. у 1907, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАРСУКОЎ Дзмітрый Сцяпанавіч, н. у в. Забродзе, не вярнуўся з вайны.

БАРШЧОЎ Іван Андрэевіч, н. у 1908, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАРЫСАЎ Кузьма Палікарпавіч, н. у 1903, в. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БЕКЕРАЎ Мікіта Сцяпанавіч, н. у 1911, в. Заполле, загінуў 17.06.44 каля возера Сюрмікелі-Ярві.

БЕКЕРАЎ Піліп Мікалаевіч, н. у 1906, в. Лешча, загінуў у 1942 пад Сталінградам.

БЕЛЯКОВІЧ Аркадзій Максімавіч, н. у 1914, в. Каменка, памёр ад ран 19.10.44 у Беластоцкай вобл.

БІБІКАЎ Восіп Ільіч, н. у 1906, в. Любінічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

БЛАХУЦІН Іван Фёдаравіч, н. у 1921, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БЛАШКОЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1926, в. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БОНДАРАЎ Рыгор Нікіфаравіч, н. у 1921, в. Любінічы, загінуў у 1941.

БРЫКІН Кірыла Мікітавіч, н. у 1901, в. Старасселле, загінуў у кастрычніку 1943 у Лоеўскім раёне.

БУЕЎ Іван Паўлавіч, н. у 1918, в. Каменка, прапаў без вестак у верасні 1944.

БУЕЎ Іван Савельевіч, н. у 1911, в. Каменка, не вярнуўся з вайны.

БУРАКОЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1911, в. Каменка, загінуў 27.02.44 у в. В. Гірына Калінінскай вобл.

БУРАКОЎ Фядос Якаўлевіч, н. у 1907, в. Каменка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

БЯЗЗУБІК Уладзімір Емяльянавіч, н. у 1920, в. Клін, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БЯРНАЦКІ Іван Якаўлевіч, н. у 1913, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БЯРНАЦКІ Мікалай Якаўлевіч, н. у 1918, в. Каменка, загінуў.

БЯРНАЦКІ Якаў Якаўлевіч, н. у 1914, в. Каменка, прапаў без вестак.

ВАЛАДЗЬКО Аляксей Міхайлавіч, н. у 1920, в. Н. Стайкі, прапаў без вестак у верасні 1944.

ВАЛОДЗЬКІН Васіль Пятровіч, н. у 1922, в. Любінічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ВАЛОДЗЬКІН Уладзімір Платонавіч, н. у 1919, г. Любінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАРАБ'ЁЎ Віктар Паўлавіч, н. у 1918, в. Нікіцінічы, загінуў у палоне 27.03.43.

ВАСІЛЬЕЎ Стэфан Прохаравіч, н. у 1914, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ВАСІЛЬКОЎ Сцяпан Прохаравіч, н. у 1914, в. Старасселле, прапаў без вестак.

ВАСТРАНКОЎ Восіп Лявонавіч, н. у 1914, в. Лешча, загінуў 10.04.43 у в. Казацкая Курскай вобл.

ВАСТРАНКОЎ Пракоп Свірыдавіч, н. у 1914, в. Лешча, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАСТРАНКОЎ Уладзімір Лявонавіч, н. у 1911, в. Лешча, прапаў без вестак 6.01.42 у в. Баталіна Калінінскай вобл.

ВАШЧЭЛІН Лаўрэн Восіпавіч, н. у 1889, в. Клін, загінуў у 1944.

ВАШЧЭЛІН Пракоп Восіпавіч, н. у 1898, в. Клін, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАШЧЭЛІН Ягор Восіпавіч, н. у 1907, в. Забродзе, загінуў у 1944 у Літве.

ВАШЧЭЛІН Якаў Восіпавіч, н. у 1909, в. Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВЕРАМ'ЁЎ Віктар Паўлавіч, н. у 1918, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак.

ВЕРАМ'ЁЎ Ілья Фёдаравіч, н. у 1908, в. Нікіцінічы, загінуў 23.08.41 у г. Вязьма.

ВЕРАЦЦЕЎ Ілья Фёдаравіч, н. у 1908, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ВЕРЦІХОЎСКІ Віталь Восіпавіч, н. у 1911, в. Забродзе, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ВІХРОЎ Навум Андрэевіч, н. у 1919, в. Валосавічы, загінуў 18.03.43.

ВОЙНІЧ Цімафей Ерафеевіч, н. у 1909, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАБРУСЕЎ Васіль Іванавіч, н. у 1921, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ГАБРУСЕЎ Мітрафан Цітавіч, н. у 1920, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАБРУСЕЎ Якаў Антонавіч, н. у 1899, в. Ржаўцы, прапаў без вестак 25.08.44.

ГАЛАПЯЦІН Трафім Міхайлавіч, н. у 1913, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛЮТАЎ Восіп Паўлавіч, н. у 1919, в. Лешча, прапаў без вестак у 1944.

ГАЛЯШОЎ Сафрон Міхайлавіч, н. у 1914, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАНЧАРОЎ Антон Пятровіч, н. у 1913, в. Клін, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАНЧАРОЎ Восіп Пятровіч, н. у 1922, в. Клін, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ГАНЧАРОЎ Ягор Пятровіч, н. у 1918, в. Клін, прапаў без вестак.

ГАПЕЕЎ Гаўрыла Карнеевіч, н. у 1914, в. Каменка, звестак не захавалася.

ГАПЕЕЎ Рыгор Дзямідавіч, н. у 1919, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАПЕЕЎ Павел Карнеевіч, н. у 1912, в. Каменка, загінуў у 1944.

ГАПЕЕЎ Пётр Пятровіч, н. у 1906, в. Каменка, памёр ад ран 18.10.44 у Польшчы.

ГАРБАЧОЎ Дзмітрый Фёдаравіч, н. у в. Н. Стайкі, загінуў 1.01.44 у Эстоніі.

ГАРЭЛЬКА Васіль Лявонавіч, н. у 1905, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГЕЛАХАЎ Зосім Захаравіч, н. у 1905, в. Любінічы, загінуў у 1941 пад Смаленскам.

ГЕЛАХАЎ Пётр Піліпавіч, н. у 1906, прапаў без вестак у снежні 1941.

ГЕЛАХАЎ Фёдар Пракопавіч, н. у 1896, в. Любінічы, загінуў 23.04.45 у Германіі.

ГОЛЬЦАЎ Фёдар Стэфанавіч, н. у 1907, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГОЛЬЦЕР Васіль Мікалаевіч, н. у 1909, в. Каменка, прапаў без вестак у верасні 1944.

ГРАМАКОЎСКІ Андрэй Мікалаевіч, н. у 1909, в. Забродзе, загінуў 5.09.42.

ГРАМАКОЎСКІ Міхаіл Мітрафанавіч, н. у 1918, в. Любінічы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ГРЫГОР'ЕЎ Сцяпан Пятровіч, н. у 1913, в. Кучарына, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГУРЫНАЎ Аляксей Анісімавіч, н. у 1914, в. Стайкі, прапаў без вестак у верасні 1944.

ГУРЫНАЎ Іван Самсонавіч, н. у 1916, в. Забродзе, прапаў без вестак у красавіку 1944.

ГУСАЎ Пётр Пятровіч, н. у 1910, в. Каменка, загінуў у 1944.

ДАМАРАДАЎ Сяргей Антонавіч, н. у 1924, в. Каменка, загінуў 10.11.44 ва Усходняй Прусіі.

ДАМАРАЦКІ Мікалай Максімавіч, н. у 1919, в. Любінічы, не вярнуўся з вайны.

ДАНІЛІН Ягор Рыгоравіч, н. у 1922, в. Ржаўцы, памёр ад ран 25.11.44.

ДЗМІТРЫЕЎ Ізот Андрэевіч, н. у 1911, в. Старасселле, загінуў 31.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ДЗМІТРЫЕЎ Тарас Аўдзеевіч, н. у 1918, в М. Славені, загінуў у 1941.

ДЗЮНДЗІКАЎ Павел Ягоравіч, н. у 1904, в. Забродзе, прапаў без вестак у 1945.

ДЗЯМІДАЎ Сямён Раманавіч, н. у 1917, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДЗЯМІДАЎ Уладзімір Ягоравіч, н. у 1921, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДЗЯМ'ЯНАЎ Васіль Пракопавіч, н. у 1923, в. Нікіцінічы, загінуў у 1943 пад Ленінградам.

ДЗЯМ'ЯНАЎ Іван Парфенавіч, н. у 1919, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДЗЯМ'ЯНАЎ Міхаіл Пракопавіч, н. у 1919, в. Нікіцінічы, загінуў у р-не Крывога Рога.

Дз. С. Еўдакімаў

М. С. Еўдакімаў

І. І. Жураўлёў

Е. І. Жолудзеў

ДЗЯМ'ЯНАЎ Міхаіл Якаўлевіч, н. у 1918, загінуў пад Ленінградам.

ДЗЯМ'ЯНАЎ Пётр Пракопавіч, н. у 1912, в. Нікіцінічы, загінуў у Літве.

ДЗЯМ'ЯНАЎ Сямён Якаўлевіч, н. у 1913, в. Нікіцінічы, загінуў пад Берлінам.

ДЗЯНІСКІН Аляксей Стэфанавіч, н. у 1912, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

ДРАЗДОЎ Аляксандр Сафонавіч, н. у 1918, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДРАЗДОЎ Андрэй Сафонавіч, н. у 1909, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДРАЗДОЎ Апанас Паўлавіч, н. у 1916, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДРАЗДОЎ Іван Емяльянавіч, н. у 1911, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДРАЗДОЎ Фёдар Сафонавіч, н. у 1919, в. Сапронькі, прапаў без вестак у ліпені 1942.

ДРАЗДОЎ Ягор Аляксеевіч, н. у 1893, в. Сапронькі, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ДУДАРАЎ Сідар Андрэевіч, н. у 1913, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДЫЧКІН Аляксей Пракопавіч, н. у 1912, в. Любінічы, загінуў 21.02.42 у в. Какашылава Калінінскай вобл.

ДЫЧКІН Нестар Міхайлавіч, н. у 1913,

в. Любінічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЕЛАХАЎ Зосім Ісакавіч, н. у 1905, в. Любінічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЕМЯЛЬЯНАЎ Аркадзь Дзмітрыевіч, н. у 1922, в. Славені, загінуў у 1944.

ЕМЯЛЬЯНАЎ Кірыла Дзмітрыевіч, н. у 1913, в. В. Славені, памёр ад ран 7.03.45 у с. Котава Горкаўскай вобл.

ЕРМАЧЭНКА Фёдар Маркавіч, н. у 1919, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЕЎДАКІМАЎ Аляксандр Сцяпанавіч, н. у 1905, в. Лешча, прапаў без вестак у 1944.

ЕЎДАКІМАЎ Дзмітрый Сцяпанавіч, н. у 1914, в. Заброддзе, не вярнуўся з вайны.

ЕЎДАКІМАЎ Мікалай Стэфанавіч, н. у 1908, в. Заброддзе, прапаў без вестак у 1943

ЖОЛУДЗЕЎ Аляксандр Ігнатавіч, н. у 1907, загінуў 21.09.44 у Латвіі.

ЖОЛУДЗЕЎ Епіфан Ігнатавіч, н. у 1912, в. Лешча, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

ЖОЛУДЗЕЎ Іван Ігнатавіч, н. у 1905, в. Заброддзе, не вярнуўся з вайны.

ЖОЛУДЗЕЎ Кірыла Ігнатавіч, н. у 1912, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЖОЛУДЗЕЎ Павел Пракопавіч, н. у 1918, в. Лешча, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЖОЛУДЗЕЎ Палікарп Апанасавіч, н. у 1909, в. Заброддзе, прапаў без вестак у 1943.

ЖОЛУДЗЕЎ Яфім Сямёнавіч, н. у 1911, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЖОЛУДЗЕЎ Сяргей Ігнатавіч, н. у 1909, в. Сасноўка, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

ЖУКАЎ Аляксандр Васільевіч, н. у 1917, в. Заполле, прапаў без вестак у 1941.

ЖУКАЎ Максім Якаўлевіч, н. у 1905, загінуў 16.10.44 у Польшчы.

ЖУКАЎ Фёдар Васільевіч, н. у 1919, в. Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЖУРАЎЛЁЎ Іван Ігнатавіч, н. у 1905, в. Заброддзе, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЗАЛУСКІН Селіван Феякіевіч, н. у 1921, в. Валосавічы, прапаў без вестак 15.04.45.

ЗАХАРЭНКА Іван Ісаевіч, н. у 1909, в. Н. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЗЕНКІН Якаў Міхайлавіч, н. у 1919, в. Заброддзе, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ІВАНОЎ Зот Дзянісавіч, н. у 1912, в. Лешча, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ІВАНОЎ Сцяпан Дзянісавіч, н. у 1907, в. Лешча, не вярнуўся з вайны.

ІВАНОЎ Цімафей Сямёнавіч, н. у 1898, в. Валосавічы, прапаў без вестак у лютым 1943.

ІВАНОЎ Цімафей Ягоравіч, н. у 1908, в. Каменка, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ІВАНОЎ Ціхан Дзянісавіч, н. у 1906, в. Лешча, не вярнуўся з вайны.

ІГНАТАЎ Маісей Гаўрылавіч, н. у 1904, в. Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ІСАКОЎ Іван Ульянавіч, н. у 1914, в. Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІСАКОЎ Максім Міхайлавіч, н. у 1892, в. В. Славені, загінуў на тэрыторыі Калінінскай вобл.

ІСАКОЎ Мікалай Платонавіч, н. у 1923, в. Славені, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ІСАКОЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1908, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ІСАКОЎ Фёдар Сямёнавіч, н. у 1906, в. Славені, загінуў пад Беластокам.

ІЎКІН Андрэй Яўменавіч, н. у 1922, в. Гарадок, загінуў 23.02.45 у Польшчы.

КАБАЕЎ Віктар Васільевіч, н. у 1903, в. Любінічы, прапаў без вестак.

КАБАЕЎ Прохар Казіміравіч, н. у 1902, в. Любінічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАБАЕЎ Цімафей Казіміравіч, н. у 1920, в. Любінічы, не вярнуўся з вайны.

КАВАЛЁЎ Сідар Ціханавіч, н. у 1916, в. Валосавічы, загінуў у 1943 пад Ленінградам.

КАВАЛЁЎ Сямён Фаміч, н. у 1912, в. Стараселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КАЗАКОЎ Емяльян Трафімавіч, н. у 1912, в. Стараселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КАЗАКОЎ Пётр Трафімавіч, н. у 1907, в. Стараселле, не вярнуўся з вайны.

КАЗАКОЎ Фёдар Трафімавіч, н. у 1907, в. Стараселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КАЗЛОЎ Аляксей Філімонавіч, н. у 1919, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАЗЛОЎ Барыс Барысавіч, н. у 1923, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1941.

КАЗЛОЎ Васіль Фядотавіч, н. у 1908, в. Кучарына, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАЗЛОЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1906, в. Любінічы, прапаў без вестак 22.10.41 у г. Нарафамінск Маскоўскай вобл.

КАЗЛОЎ Канстанцін Якаўлевіч, н. у 1906, в. Любінічы, загінуў 31.10.44.

КАЗЛОЎ Сяргей Якаўлевіч, н. у 1913, в. Любінічы, прапаў без вестак у снежні 1943.

КАЗЛОЎ Сяргей Мікалаевіч, н. у 1919, в. М. Славені, загінуў у 1941.

КАЗЛОЎ Сямён Міхайлавіч, н. у 1921, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАЗЛОЎ Уладзімір Мікалаевіч, н. у 1918, в. В. Славені, загінуў на Арлоўска-Курскай дузе.

КАЗЛОЎ Піліп Міхайлавіч, н. у 1905, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАЗЛОЎ Трафім Якаўлевіч, н. у 1903, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАЗЛОЎ Філімон Паўлавіч, н. у 1918, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАЗЛОЎ Якаў Аляксеевіч, н. у 1890, в. Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАЛДАБАЕЎ Васіль, н. у 1914, в. Нікіцінічы, звестак не захавалася.

КАЛПІЛАЎ Іван Данілавіч, н. у 1917, в. Н. Стайкі, прапаў без вестак у красавіку 1945.

КАЛПІЛАЎ Фёдар Данілавіч, н. у 1912, в. Н. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАНДЗЕРАЎ Рыгор Кузьміч, н. у 1900, в. Любінічы, загінуў у 1941 у Крыму.

КАНДРАЦЬЕЎ Аляксей Максімавіч, н. у 1921, в. Сасноўка, прапаў без вестак у лістападзе 1941.

КАНДРАЦЬЕЎ Карней Іванавіч, н. у 1909, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАНДРАЦЬЕЎ Стэфан Максімавіч, н. у 1911, в. Каменка, прапаў без вестак у 1945.

КАПАШЫЛА Рыгор Капітонавіч, н. у 1920, в. Нікіцінічы, загінуў у 1944.

КАРАЛЁЎ Дзмітрый Фядотавіч, н. у 1918, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАРАЛЁЎ Іван Кірылавіч, н. у 1922, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

КАРАЛЁЎ Якаў Фёдаравіч, н. у 1911, в. Стайкі, загінуў 27.10.41 у г. Смаленску.

КАРАТКЕВІЧ Іван Кузьміч, н. у в. Заброддзе, загінуў у 1943.

КАРДЫЧАЎ Яфім Фёдаравіч, н. у 1916, в. Заброддзе, загінуў 13.02.43 у в. Кісцені Рагачоўскага р-на.

КАРПАЎ Васіль Мікалаевіч, н. у 1921, в. Сасноўка, загінуў у палоне.

КАРПАЎ Павел Мікалаевіч, н. у 1918, в. Сасноўка, памёр ад ран 21.04.44.

КАРПАЎ Ціхан Мікалаевіч, н. у 1911, в. Сасноўка, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

КАРСАКОЎ Аляксей Аляксандравіч, н. у 1913, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

КАРТОЎ Павел Мікалаевіч, н. у 1917, в. Сасноўка, памёр ад ран 21.04.44 у Эстоніі.

КАСПЕРСКІ Мікалай Ягоравіч, н. у 1922, в. Каменка, загінуў у 1944 на тэрыторыі Польшчы.

КАСТЭНКА Нічыпар Іванавіч, н. у 1913, в М. Стайкі, прапаў без вестак у верасні 1944.

КАСЦЮКОЎ Уладзімір Васільевіч, н. у 1919, в. Заброддзе, не вярнуўся з вайны.

КАСЦЮКОЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1898, в. Сапронькі, прапаў без вестак 22.07.42.

КАСЦЯНКА Міхаіл Якаўлевіч, н. у 1911, в. Н. Стайкі, загінуў 25.03.45 у Германіі.

КАСЦЯНКА Фёдар Якаўлевіч, н. у 1908, в. Н. Стайкі, прапаў без вестак у верасні 1944.

КАСЬЯНАЎ Макар Мікітавіч, н. у 1914, в. Любінічы, прапаў без вестак 26.06.42.

КАСЬЯНАЎ Рыгор Ільіч, н. у 1922, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у снежні 1944.

КАТАЛОСАЎ Аляксей Цімафеевіч, н. у 1906, в. Любінічы, прапаў без вестак у 1944.

КАТАЛОСАЎ Дзмітрый Цімафеевіч, н. у 1913, в. Любінічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КАЦЭР Аляксей Іванавіч, н. у 1909, в. Сасноўка, загінуў 28.06.42.

КАЦЭР Андрэй Маісеевіч, н. у 1920, памёр ад ран 24.01.43 у в. Пуцілава Ленінградскай вобл.

КАЧАЛАЎ Андрэй Цярэнцьевіч, н. у 1897, в. Каменка, памёр ад ран 17.10.44 у Польшчы.

КАЧАЛАЎ Іван Яўсеевіч, н. у в. Заброддзе, прапаў без вестак 9.03.42.

КІНДОРКІН Павел Пятровіч, н. у 1923, в. Заброддзе, загінуў 1.04.44.

КІНДОРКІН Яфім Тарасавіч, н. у 1909, в. Залешча, загінуў 6.03.45 у Польшчы.

КІРЭЕЎ Васіль Міхайлавіч, н. у 1917, в. Заполле, памёр ад ран 30.04.45 у Германіі.

М. М. Касьянаў

Р. І. Кузьмін

КІРЭЕЎ Іван Герасімавіч, н. у 1922, в. Заполле, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

КІРЭЕЎ Пётр Пракопавіч, н. у 1923, в. Славені, загінуў 24.01.42 на стн. Пагост Ленінградскай вобл.

КІРПІЗАЎ Пётр Пятровіч, н. у 1920, в. Залешча, памёр ад ран у 1945.

КІРЫЛАЎ Яўтен Пятровіч, н. у 1918, в. Сасноўка, прапаў без вестак у студзені 1945.

КІСЯЛЁЎ Віктар Андрэевіч, н. у 1912, в. Сасноўка, прапаў без вестак у лютым 1945.

КІСЯЛЁЎ Рыгор Мікітавіч, н. у 1903, в. Заброддзе, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КІСЯЛЁЎ Сямён Андрэевіч, н. у 1906, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІСЯЛЁЎ Ціхан Сямёнавіч, н. у 1908, в. Валосавічы, памёр ад ран у жніўні 1944 у Літве.

КЛЮШНІКАЎ Восіп Фаміч, н. у 1906, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КОГАЛЕЎ Іван Яўсеевіч, н. у 1900, в. Заброддзе, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КОГАЛЕЎ Сямён Нічыпаравіч, н. у 1924, в. Заброддзе, загінуў у Ленінградзе.

КОГАЛЕЎ Цімафей Пятровіч, н. у 1919, в. Заброддзе, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

КОЧАР Андрэй Маісеевіч, н. у 1920, в. Сасноўка, загінуў у жніўні 1941.

КРЫЖЭЎСКІ Георгій Давыдавіч, н. у 1906, в. Залешча, не вярнуўся з вайны.

КРЫЖЭЎСКІ Мікалай Максімавіч, н. у 1905, в. Заброддзе не вярнуўся з вайны.

КРЫЖЭЎСКІ Сяргей Давыдавіч, н. у 1920, в. Залешча, не вярнуўся з вайны.

КСЯНДЗОЎ Іван Макаравіч, н. у 1906, в. Сапронькі, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

КСЯНДЗОЎ Пётр Нікіфаравіч, н. у 1913, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУЗНЯЦОЎ Іван Андрэевіч, н. у 1904, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУЗЬМІН Барыс Мікалаевіч, н. у 1922, в. Любінічы, прапаў без вестак у снежні 1944.

КУЗЬМІН Рыгор Іванавіч, н. у 1916, в. Стараселле, загінуў 17.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КУНЦОЎ Пётр Цімафеевіч, н. у 1905, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

КУПРЫЯНАЎ Кірыла Іванавіч, н. у 1907, в. Ст. Стайкі, памёр ад ран 14.01.45 у в. Завады ў Польшчы.

КУРДУЧОЎ Дзямід Стэфанавіч, н. у 1896, в. Заброддзе, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУРДУЧОЎ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1910, в. Заброддзе, памёр ад ран 17.08.44.

КУРДУЧОЎ Пётр Дзямідавіч, н. у 1925, в. Заброддзе, загінуў 7.03.45 у г. Данцыг.

КУРДУЧОЎ Сяргей Дзямідавіч, н. у 1921, в. Заброддзе, не вярнуўся з вайны.

КУРДУЧОЎ Фёдар Ягоравіч, н. у 1918, в. Заброддзе, не вярнуўся з вайны.

КУРДУЧОЎ Яфім Фядотавіч, н. у 1917, в. Заброддзе, прапаў без вестак у верасні 1944.

КУТКОЎ Уладзімір Фёдаравіч, н. у 1920, в. Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУЧУКОЎ Фёдар Ягоравіч, н. у 1919, в. Заброддзе, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛАЗАРАЎ Віктар Фёдаравіч, н. у 1917, загінуў 4.04.42.

ЛАЦІСАЎ Фёдар Верамеевіч, н. у 1918, в. Н. Славені, звестак не захавалася.

ЛЕЎДЗІКАЎ Павел Нікандавіч, н. у 1899, в. Любінічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛІГАЕЎ Міхаіл Ульянавіч, н. у 1923, в. Славені, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ЛІГАЕЎ Стэфан Мікітавіч, н. у 1908, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛІЗУНОЎ Мацвей Мікалаевіч, н. у 1908, в. Старасселле, не вярнуўся з вайны.

ЛІПКІН Восіп Макаравіч, н. у 1911, в. Клін, загінуў у 1942.

ЛІПКІН Мікалай Макаравіч, н. у 1908, в. Клін, прапаў без вестак.

ЛІПКІН Якаў Макаравіч, н. у 1921, в. Клін, прапаў без вестак.

ЛІПСКІ Захар Рыгоравіч, н. у 1904, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛІПСКІ Уладзімір Парфенавіч, н. у 1921, в. Ржаўцы, загінуў 17.03.45 у Польшчы.

ЛОСЕЎ Уладзімір Уласавіч, н. у 1919, загінуў 1.05.45 у Чэхаславакіі.

ЛОСЕЎ Фёдар Герасімавіч, н. у 1895, в. Заброддзе, загінуў 17.11.43 у с. Вішамір Гомельскай вобл.

ЛОЎЧЫ Васіль Яфімавіч, н. у 1919, загінуў 5.05.43 у г. Новарасійску.

ЛОЎЧЫ Пётр Трафімавіч, н. у 1906, в. Каменка, прапаў без вестак у 1941.

ЛОЎЧЫ Раман Яўхімавіч, н. у в. Каменка, загінуў.

ЛОЎЧЫ Уладзімір Тарасавіч, н. у 1907, в. Каменка, загінуў 2.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ЛОЎЧЫ Фёдар Цітавіч, н. у 1893, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛУЗІНАЎ Андрэй Якаўлевіч, н. у 1905, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у снежні 1944.

ЛЮБАЧКІН Антон Сцяпанавіч, н. у 1926, в. Сапронькі, прапаў без вестак у студзені 1945.

ЛЯЎНОЎ Пётр Панрэевіч, н. у 1920, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАІСЕЕЎ Аляксей Емяльянавіч, н. у 1908, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАІСЕЕЎ Даніла Мікалаевіч, н. у 1909, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАІСЕЕЎ Ілья Акімавіч, н. у 1905, в. Кучарына, загінуў 23.08.44 у Літве.

МАІСЕЕЎ Лаўрэн Мікалаевіч, н. у 1914, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАІСЕЕЎ Мікалай Маркавіч, н. у 1920, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАІСЕЕЎ Фёдар Міхайлавіч, н. у 1915, в. Кучарына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАКАРАЎ Аляксандр Ягоравіч, н. у в. Лешча, звестак не захавалася.

МАКАРАЎ Аляксей Ягоравіч, н. у в. Лешча, звестак не захавалася.

МАКАРАЎ Захар Пятровіч, н. у 1910, в. Клін, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАКАРАЎ Іван Пятровіч, н. у 1917, в. Клін, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАКАРАЎ Канстанцін Ягоравіч, н. у в. Лешча, звестак не захавалася.

МАКАРАЎ Лазар Рыгоравіч, н. у 1914, в. Славені, загінуў 5.02.44 у в. Бацецкая Ленінградскай вобл.

МАКАРАЎ Мікалай Паўлавіч, н. у 1926, в. Клін, прапаў без вестак у студзені 1945.

МАКАРАЎ Павел Рыгоравіч, н. у 1904, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАКАРАЎ Міхаіл Васільевіч, н. у в. Лешча, звестак не захавалася.

МАКАРАЎ Уладзімір Міхайлавіч, н. у 1911, в. Н. Лешча, загінуў 11.10.41.

МАЛАХАЎ Дзмітрый Міхайлавіч, н. у 1904, в. Сапронькі, прапаў без вестак у ліпені 1944.

МАЛАХАЎ Кузьма Сямёнавіч, н. у 1912, в. Сапронькі, загінуў 5.08.44.

МАЛАХАЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1906, в. Сасноўка, прапаў без вестак у ліпені 1944.

МАЛАХАЎ Ціхан Яфімавіч, н. у 1905, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАЛАХАЎ Якаў Васільевіч, н. у 1923, в. Сапронькі, загінуў у студзені 1945 ва Усходняй Прусіі.

МАЛАХАЎ Яўхім Барысавіч, н. у 1915, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАЛЧАНАЎ Макар Іванавіч, н. у 1922, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МАЛЫГІН Аляксей Іванавіч, н. у 1919, в. Францаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАРКОЎСКІ Міхаіл Панцялеевіч, н. у 1919, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАРОЗАЎ Дзмітрый Сяргеевіч, н. у 1908, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у снежні 1941.

МАРОЗАЎ Стэфан Тарасавіч, н. у 1923, в. Любінічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МАРОЗАЎ Фёдар Кузьміч, н. у 1909, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАРСАЎ Андрэй Савельевіч, н. у 1919, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАРСАЎ Сямён Цімафеевіч, н. у 1900, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАРФЕЛЬ Міхаіл Іванавіч, н. у 1923, в. Сасноўка, загінуў 17.01.45 у Польшчы.

МАРЧАНКА Іван Аляксеевіч, н. у 1920, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАЦЬКО Уладзімір Селівестравіч, н. у 1925, в. Стайкі, загінуў 31.01.45 ва Усходняй Прусіі.

МАЧУЛЬСКІ Віктар Фадзеевіч, н. у 1913, в. Сасноўка, загінуў 13.03.45 ва Усходняй Прусіі.

МАШКОЎ Канстанцін Стэфанавіч, н. у 1913, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАШКОЎ Фёдар Сцяпанавіч, н. у 1920, памёр ад ран 13.02.45 ва Усходняй Прусіі.

МІКАЛУЦКІ Іван Андрэевіч, н. у 1897, в. Сасноўка, прапаў без вестак у верасні 1944.

МІРАНКОЎ Раман Канстанцінавіч, н. у 1918, в. Кучарына, прапаў без вестак у сакавіку 1943.

МІРАНКОЎ Сямён Канстанцінавіч, н. у 1910, в. Кучарына, прапаў без вестак у красавіку 1945.

МІРОНАЎ Міхаіл Рыгоравіч, н. у 1914, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МІХАЙЛАЎ Рыгор Кузьміч, н. у 1899, прапаў без вестак у верасні 1944.

МІХАТУЛІН Рыгор Емяльянавіч, н. у 1917, в. Ст. Стайкі, загінуў 1.09.43 у п. Паўлаўскі Арлоўскай вобл.

МІХЕЕНКА Васіль Міхайлавіч, н. у 1898, в Ст. Стайкі, прапаў без вестак у снежні 1944.

МІХНОВІЧ Іван Гаўрылавіч, н. у 1890, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІХНОВІЧ Марк Гаўрылавіч, н. у 1911, в. Сапронькі, прапаў без вестак у ліпені 1941.

МЛЁЎ Дзмітрый Федасеевіч, н. у 1915, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МЛЁЎ Фака Яўсеевіч, н. у 1908, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МЛЁЎ Філімон Фядосавіч, н. у 1912, в. Старасселле, загінуў у 1944 на тэрыторыі Малдавіі.

МЛЁЎ Яфім Карпавіч, н. у 1916, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

НАРЭЙКАЎ Васіль Мацвеевіч, н. у 1911, в. Кучарына, прапаў без вестак у верасні 1944.

НАРЭЙКАЎ Міхаіл Нікіфаравіч, н. у 1890, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

НІКІЦІН Аляксандр Сямёнавіч, н. у 1902, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НІКІЦІН Васіль Ігнатавіч, н. у 1920, в. М. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НІКІЦІН Міхаіл Ігнатавіч, н. у 1900, прапаў без вестак 11.09.42.

НІКІЦІН Міхаіл Макаравіч, н. у 1919, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1941.

НІКІЦІН Міхаіл Пятровіч, н. у 1895, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

НОВІКАЎ Аляксандр Ігнатавіч, н. у 1923, в. Сапронькі, прапаў без вестак у лютым 1945.

НОВІКАЎ Баляслаў Іванавіч, н. у 1916, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

НОВІКАЎ Павел Фядотавіч, н. у 1920, в. Сасноўка, загінуў 13.03.43.

Я. К. Млёў

І. Ф. Падскробкін

НОВІКАЎ Рыгор Аляксеевіч, н. у 1905, в. Клін, загінуў 14.04.45 у Германіі.

ПАДСКРОБКІН Іван Фёдаравіч, н. у 1916, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПАДСКРОБКІН Макар Пятровіч, н. у 1895, в. Старасселле, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАДСКРОБКІН Міхаіл Рыгоравіч, н. у 1918, в. Старасселле, загінуў у ліпені 1943.

ПАДСКРОБКІН Палікарп Фёдаравіч, н. у 1913, в. Старасселле, загінуў 29.11.42 у Смаленскай вобл.

ПАДСКРОБКІН Ульян Рыгоравіч, н. у 1919, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПАЛАЗКОЎ Восіп Андрэевіч, н. у 1921, в. Любінічы, прапаў без вестак у снежні 1944.

ПАНТАПЛЁЎ Мікалай Платонавіч, н. у 1916, в. Клін, прапаў без вестак.

ПАНТАПЛЁЎ Цімафей Дзмітрыевіч, н. у 1912, в. Каменка, загінуў.

ПАПКОЎ Васіль Ёўдакімавіч, н. у 1907, в. Славені, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ПАПКОЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1925, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у маі 1945.

ПАПКОЎ Кузьма Рыгоравіч, н. у 1907, памёр ад ран 29.01.44.

ПАПКОЎ Маісей Канстанцінавіч, н. у 1910, в. Залешча, не вярнуўся з вайны.

ПАРФЕНАЎ Аляксей Дзмітрыевіч, н. у 1891, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАРФЕНАЎ Аляксей Міхайлавіч, н. у 1891, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАРФЕНАЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1920, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАРФЕНАЎ Андрэй Пятровіч, н. у 1920, в. Ст. Стайкі, загінуў 20.12.41 у Ленінградскай вобл.

ПАРФЕНАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1913, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАРФЕНАЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1900, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАРФЕНАЎ Карп Пятровіч, н. у 1895, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАРФЕНАЎ Канстанцін Піліпавіч, н. у 1921, в. Лешча, загінуў у 1944.

П. Ф. Падскробкін

У. Р. Падскробкін

ПАРФЕНАЎ Міхаіл Пятровіч, н. у 1916, загінуў 17.10.41.

ПАРФЕНАЎ Сямён Рыгоравіч, н. у 1908, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАТАПАЎ Барыс Іванавіч, н. у 1910, в. Славені, загінуў 13.09.41 у г. Ярцава Смаленскай вобл.

ПАТАПАЎ Міхаіл Трафімавіч, н. у 1922, в. В. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАТАПАЎ Трафім Кузьміч, н. у 1895, в. Славені, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПАХОМАЎ Даніла Апанасавіч, н. у 1905, в. Заполле, прапаў без вестак у лютым 1944.

ПАХОМАЎ Даніла Тарасавіч, н. у 1903, в. Заполле, прапаў без вестак у 1941.

ПАХОМАЎ Пётр Аляксеевіч, н. у 1921, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПАХОМАЎ Раман Нічыпаравіч, н. у 1904, в. Клін, прапаў без вестак.

ПАХОМАЎ Трыфан Ільіч, н. у 1904, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПАШКЕВІЧ Васіль Міронавіч, н. у 1919, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у снежні 1943.

ПАШКЕВІЧ Максім Арцёмавіч, н. у 1910, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак.

ПАШКЕВІЧ Пётр Цімафеевіч, прапаў без вестак 24.07.42.

ПАШКЕВІЧ Фёдар Пятровіч, н. у 1904, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЕРАЛОМАЎ Яфім Нікіфаравіч, н. у 1909, в. Клін, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ПЕТРАЧЭНКА Яфім Капітонавіч, н. у 1908, в. Лешча, памёр ад ран пад Кёнігсбергам.

ПЕТУХОЎ Рыгор Галакціёнавіч, н. у 1906, в. Старасселле, загінуў 12.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ПЛЯШКОЎ Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1909, памёр ад ран 25.01.45 у Польшчы.

ПЛЯШКОЎ Іван Пятровіч, н. у 1907, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРОХАРАЎ Андрэй Мікалаевіч, н. у 1914, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРОХАРАЎ Антон Мікалаевіч, н. у 1918, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРОХАРАЎ Іван Кузьміч, н. у 1920, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРОХАРАЎ Ігнат Піліпавіч, н. у 1912, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПРОХАРАЎ Павел Якаўлевіч, н. у 1914, в. В. Славені, загінуў 22.02.43 у в. Мядзвежка Арлоўскай вобл.

ПРОХАРАЎ Пётр Іванавіч, н. у 1916, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПРОХАРАЎ Пётр Цімафеевіч, н. у 1907, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПУШКІН Мікалай Канстанцінавіч, н. у 1918, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПУШКІН Якаў Васільевіч, н. у 1899, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЫНЦІН Мікіта Халімонавіч, н. у 1909, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЫШКІН Стэфан Тарасавіч, н. у 1900, в. Гарадзец, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПЯТРОЎ Рыгор Цімафеевіч, н. у 1905, в. Пронцаўка, загінуў у 1945 у баях за Берлін.

ПЯТРОЎ Уладзімір Раманавіч, н. у 1920, прапаў без вестак 5.09.42.

ПЯТРОЎ Цімафей Іванавіч, н. у 1912, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944..

РАБЦАЎ Аляксей Малахеевіч, н. у 1920, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у верасні 1944.

РАДКЕВІЧ Ціхан Сяргеевіч, н. у 1908, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РАДКЕВІЧ Якаў Сяргеевіч, н. у 1920, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РАДЗЬКОЎ Аляксандр Пракопавіч, н. у 1893, в. Старасселле, памёр ад ран 7.02.44 у в. Сялец Палескай вобл.

РАДЗЬКОЎ Аляксандр Трафімавіч, н. у 1901, загінуў 14.01.45 у Польшчы.

РАДЗЬКОЎ Міхаіл Тарасавіч, н. у 1905, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РАДЗЬКОЎ Трафім Андрэевіч, н. у 1912, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

РАШЧЫНКІН Аляксандр Арцёмавіч, н. у 1917, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РАШЧЫНСКІ Фёдар Арцёмавіч, н. у 1917, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РЫБАКОЎ Васіль Палікарпавіч, н. у 1914, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РЫБАКОЎ Мікалай Сямёнавіч, н. у 1923, в. Ржаўцы, загінуў 14.01.45 ва Усходняй Прусіі.

РЫБАКОЎ Нікіфар Палікарпавіч, н. у 1911, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у красавіку 1944.

РЫБАКОЎ Цімафей Дзмітрыевіч, н. у 1904, в. Валосавічы, памёр ад ран 23.03.45 у г. Брандэнбург.

РЫБАКЛЮЧАЎ Яфім Авяр'янавіч, н. у 1909, в. Ржаўцы, загінуў у красавіку 1945.

САВЕЛЬЕЎ Дзмітрый Сяргеевіч, н. у 1905, в. Старасселле, не вярнуўся з вайны.

САДОЎСКІ Васіль Максімавіч, н. у 1916, в. Лешча, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

САДОЎСКІ Мікалай Максімавіч, н. у 1899, в. Лешча, не вярнуўся з вайны.

САЛАПАЕЎ Мікалай Нікіфаравіч, н. у 1921, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

САЛОХІН Андрэй Пятровіч, н. у 1921, в. Каменка, памёр ад ран 23.08.44 у Літве.

САМОНАЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1909, в. Пронцаўка, загінуў у 1942 пад Ленінградам.

САМСОНАЎ Васіль Канстанцінавіч, н. у 1918, в. Славені, прапаў без вестак у верасні 1944.

САМСОНАЎ Дзмітрый Захаравіч, н. у 1914, в. Славені, загінуў 19.08.44 у Літве.

САМСОНАЎ Іван Антонавіч, н. у 1915, в. Славені, прапаў без вестак у 1944.

САМСОНАЎ Мікалай Канстанцінавіч, н. у 1922, в. Славені, прапаў без вестак.

САМСОНАЎ Мікалай Парфіравіч, н. у 1918, в. Славені, прапаў без вестак.

САМСОНАЎ Фёдар Канстанцінавіч, н. у 1923, в. Славені, загінуў у красавіку 1945 пад Кёнігсбергам.

САМСОНАЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1909, в. Пронцаўка, загінуў у 1942 пад Ленінградам.

САПЯЖЫНСКІ Аляксей Антонавіч, н. у 1913, в. Каменка, прапаў без вестак у снежні 1944.

САУЛЬСКІ Іван Яўгенавіч, н. у 1910, в. Любінічы, прапаў без вестак у снежні 1944.

САЎКІН Барыс Іванавіч, н. у 1919, в. Старасселле, прапаў без вестак пад Ленінградам.

САЎКІН Іван Канстанцінавіч, н. у 1924, в. Старасселле, прапаў без вестак у студзені 1945.

САФРОНАЎ Іван Цімафеевіч, н. у 1919, в. Старасселле, прапаў без вестак у студзені 1945.

САФРОНАЎ Іван Цімафеевіч, н. у 1919, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

САФРОНАЎ Канстанцін Апанасавіч, н. у 1907, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

САФРОНАЎ Цімафей Мікалаевіч, н. у 1906, в. Старасселле, загінуў у 1944 у Польшчы.

СЕРБУЛЁЎ Віктар Міхайлавіч, н. у 1921, памёр ад ран 25.02.45 ва Усходняй Прусіі.

СІГЕЙЧЫК Антон Пятровіч, н. у 1905, в. Сасноўка, звестак не захавалася.

СІГЕЙЧЫК Іван Давыдавіч, н. у в. Сасноўка, звестак не захавалася.

СІДАРАЎ Васіль Іванавіч, н. у 1920, в. Кучарына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІДАРАЎ Іван Іванавіч, н. у 1911, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІДАРАЎ Мікіта Яўціхавіч, н. у 1911, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІДАРЭНКА Трафім Сяргеевіч, н. у 1922, в. Славені, загінуў 21.01.44 пад Ленінградам.

СІКОРЫН Ягор Маісеевіч, н. у 1911, в. Забродзе, загінуў у Польшчы.

СІКОРЫН Ягор Маісеевіч, н. у 1913, в. Забродзе, не вярнуўся з вайны.

СІМАНАЎ Уладзімір Нікіфаравіч, н. у 1920, в. Заполле, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

СІМАШКА Васіль Трафімавіч, н. у 1916, в. Стайкі, прапаў без вестак у верасні 1944.

І. П. Прохараў

Б. І. Саўкін

М. М. Сяркоў

Ц. Я. Сяркоў

СІЎЧЫКАЎ Аляксей Емяльянавіч, н. у 1910, в. Любінічы, прапаў без вестак у лістападзе 1941.

СЛЕСАРАЎ Іван Сяргеевіч, н. у 1908, в. Заполле, прапаў без вестак.

СЛЕСАРАЎ Лявон Сяргеевіч, н. у 1919, в. Заполле, прапаў без вестак у верасні 1943.

СЛЕСАРАЎ Ягор Пятровіч, н. у 1892, в. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЛІЖОЎ Ягор Мікалаевіч, н. у в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЛЯПЦОЎ Іван Раманавіч, н. у 1919, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЛЯПЦОЎ Іван Цярэнцьевіч, н. у 1912, в. Пронцаўка, памёр ад ран 19.07.41.

СЛЯПЦОЎ Ілья Захаравіч, н. у в. Любінічы, загінуў 23.12.42 у Ленінградскай вобл.

СЛЯПЦОЎ Карп Арцёмавіч, н. у 1913, в. Любінічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЛЯПЦОЎ Міхаіл Раманавіч, н. у в. Нікіцінічы, не вярнуўся з вайны.

СЛЯПЦОЎ Уладзімір Якаўлевіч, н. у 1921, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СОКАЛАЎ Іван Карпавіч, н. у 1904, в. Каменка, прапаў без вестак 14.08.42.

СРОЛАЎ Ціт Тарасавіч, н. у 1903, загінуў 6.08.44 у Літве.

СТАРАВОЙТАЎ Трыфан Яфімавіч, н. у

895, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 943.

СТРАХАЎ Фёдар Восіпавіч, н. у 1923, в. Заброддзе, загінуў 25.01.45 ва Усходняй Прусіі.

СТУКАЛАЎ Арцём Мікітавіч, н. у 1896, Любінічы, прапаў без вестак у 1944 у Польчы.

СТУКАЛАЎ Восіп Фаміч, н. у 1915, в. Любінічы, загінуў 8.03.43.

СТУКАЛАЎ Міхаіл Фаміч, н. у 1907, в. Любінічы, загінуў у 1945 на Кольскім паўвостраве.

СТУПАНАЎ Васіль Дзмітрыевіч, н. у 1909, Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СТУПАНАЎ Міхаіл Ціханавіч, н. у 1914, Нікіцінічы, прапаў без вестак у красавіку 945.

СТЭЛЬМАХАЎ Емяльян Сямёнавіч, н. у Лешча, не вярнуўся з вайны.

СУДАРГІН Аляксей Уладзіміравіч, н. у 914, в. Каменка, прапаў без вестак у красавіку 945.

СЦЕПАНЬКОЎ Ціт Мікалаевіч, н. у 1901, прапаў без вестак у снежні 1944.

СЦЕПАНЬКОЎ Андрэй Цітавіч, н. у 1906, Заполле, прапаў без вестак у 1943.

СЦЕПАНЬКОЎ Васіль Цітавіч, н. у 1914, Заполле, прапаў без вестак у 1944.

СЦЕПАНЬКОЎ Іван Дзмітрыевіч, н. у 1923, Клін, загінуў 22.10.44 ва Усходняй Прусіі.

СЦЕПАНЬКОЎ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 918, загінуў 26.03.43 на стн. Крымская Краснадарскага краю.

СЦЁПКІН Антон Пятровіч, н. у 1896, в. Сасноўка, загінуў 18.04.45 у Зялёнагурскім ваяводстве.

СЯМЁНАЎ Васіль Канстанцінавіч, н. у 1919, Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЯМЁНАЎ Васіль Канстанцінавіч, н. у 1918, Пронцаўка, загінуў 12.10.41.

СЯМЁНАЎ Васіль Канстанцінавіч, н. у 1918, Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЯМЁНАЎ Іван Аксёнавіч, н. у 1905, Пронцаўка, прапаў без вестак у 1944.

СЯМЁНАЎ Кузьма Барысавіч, н. у 1912, Любінічы, прапаў без вестак у студзені 1945.

СЯМЁНАЎ Уладзімір Фядотавіч, н. у 1918, Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЯРКОЎ Аляксей Аляксандравіч, н. у 1924, Старасселле, загінуў у 1945.

СЯРКОЎ Канстанцін Данілавіч, н. у 1925, Старасселле, памёр ад ран у 1945.

СЯРКОЎ Максім Тарасавіч, н. у 1905, в. Старасселле, не вярнуўся з вайны.

СЯРКОЎ Мілет Мікітавіч, н. у 1911, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЯРКОЎ Нікіфар Данілавіч, н. у 1908, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЯРКОЎ Сямён Данілавіч, н. у 1894, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЯРКОЎ Сямён Сямёнавіч, н. у 1914, в. Старасселле, не вярнуўся з вайны.

СЯРКОЎ Цімафей Якаўлевіч, н. у 1925, в. Старасселле, загінуў у снежні 1944 у Польшчы.

СЯРКОЎ Ягор Мікітавіч, н. у 1913, в. Старасселле, памёр ад ран у 1944.

СЯРНОЎ Аляксандр Рыгоравіч, н. у 1917, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЯРНОЎ Ілья Пятровіч, н. у 1918, в. Сапронькі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ТАМАШОЎ Іван Трафімавіч, н. у 1902, в. Любінічы, не вярнуўся з вайны.

ТАРАСАЎ Васіль Яўменавіч, н. у 1916, в. Старасселле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ТАРАСАЎ Лазар Цітавіч, н. у 1907, в. Старасселле, прапаў без вестак у 1944.

ТАРАСАЎ Фёдар Яўменавіч, н. у 1912, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ТАРАСЕНКА Васіль Антонавіч, н. у 1895, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ТРУБКІН Аляксей Прохаравіч, н. у 1919, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ТРЫНОЎ Ягор Андрэевіч, н. у 1906, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ТРЫНОЎ Яфім Андрэевіч, н. у 1912, в. Заброддзе, не вярнуўся з вайны.

УВАРТАЎ Павел Мікалаевіч, н. у в. Сасноўка, памёр ад ран 21.04.44 пад Нарвай.

УЛАСЕНКА Аляксандр Сідаравіч, н. у 1907, в. Кучарына, памёр ад ран 23.04.45 у Аўстрыі.

УЛАСЕНКА Дзмітрый Іванавіч, н. у 1923, в. Кучарына, прапаў без вестак у верасні 1944.

УЛАСЕНКА Кірыла Яфрэмавіч, н. у 1896, в. Любінічы, загінуў у 1944 у Клайпедзе.

УЛАСЕНКА Мікалай Стэфанавіч, н. у 1923, в. Любінічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

УЛАСЕНКА Мікалай Сцяпанавіч, н. у 1917, в. Любінічы, не вярнуўся з вайны.

УЛАСЕНКА Пётр Сідаравіч, н. у 1907, в. Кучарына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ФАМІНОЎ Даніла Аляксеевіч, н. у 1905, в. Ржаўцы, загінуў 7.07.44 у Карэліі.

ФЁДАРАЎ Іларыён Акімавіч, н. у 1918, в. Пронцаўка, загінуў 4.03.45 у Латвіі.

ФЁДАРАЎ Іларыён Якімавіч, н. у 1918, в. Славені, загінуў 20.01.44 у в. Забалацце Калінінскай вобл.

ФІЛІМОНАЎ Іван Сяргеевіч, н. у 1918, в. Стайкі, прапаў без вестак у верасні 1943.

ФІЛІМОНАЎ Макар Андрэевіч, н. у 1900, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ФЯДОТАЎ Давыд Пятровіч, н. у 1909, в. Славені, прапаў без вестак у 1941.

ХАЛЮКОЎ Яфім Емяльянавіч, н. у 1901, в. Залешча, не вярнуўся з вайны.

ХАЛЯНКОЎ Мікіта Піліпавіч, н. у 1922, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ХАЛЯНКОЎ Сцяпан Рыгоравіч, н. у 1914, в. Пронцаўка, загінуў 3.03.44.

ХАЛЯНКОЎ Уладзімір Піліпавіч, н. у 1924, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ХОНІКАЎ Андрэй Сямёнавіч, н. у 1921, в. Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ХОНІКАЎ Іван Нічыпаравіч, н. у 1919, в. Заполле, загінуў 18.09.44 ва Усходняй Прусіі.

ХОНІКАЎ Іван Парфенавіч, н. у 1919, в. Заполле, прапаў без вестак.

ХОНІКАЎ Мітрафан Мікітавіч, н. у 1905, в. Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ХОНІКАЎ Парфен Мікалаевіч, н. у 1900, в. В. Славені, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ХОНІКАЎ Фёдар Антонавіч, н. у 1905, в. Славені, загінуў у ліпені 1941.

ХОНІКАЎ Уладзімір Сямёнавіч, н. у 1919, в. Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ХРАМЦОЎ Аляксандр Іванавіч, н. у 1925, в. Славені, памёр ад ран 19.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ХРАМЦОЎ Кузьма Паўлавіч, н. у 1912, в. Славені, загінуў 20.01.45 у Польшчы.

ХРАМЦОЎ Сцяпан Паўлавіч, н. у 1907, в. В. Славені, загінуў у 1941 пад Масквой.

ХРЫТАНЬКОЎ Аляксандр Гаўрылавіч, н. у 1918, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ХРЫТАНЬКОЎ Аляксандр Якаўлевіч, н. у 1922, в. Ржаўцы, загінуў у красавіку 1945 на р. Одэр.

ХРЫТАНЬКОЎ Ілья Міхайлавіч, н. у 1918, в. Заброддзе, загінуў на Паўночным Каўказе.

ХРЫТАНЬКОЎ Кірыла Міхайлавіч, н. у 1915, в. Заброддзе, памёр ад ран 23.07.44 у в. Растворы Калінінскай вобл.

ХРЫТАНЬКОЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1908, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЕРАХАЎ Міхаіл Пракопавіч, н. у 1915, в. Лешча, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЕРАХАЎ Пётр Пракопавіч, н. у 1909, в. Лешча, загінуў 1.08.44 у Літве.

ЦЕРАХАЎ Стэфан Пракопавіч, н. у 1921, в. Лешча, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЕРАХАЎ Сямён Пракопавіч, н. у 1921, в. Лешча, загінуў у 1941.

ЦЕРАХАЎ Уладзімір Малахавіч, н. у 1921, в. Лешча, не вярнуўся з вайны.

ЦІМОШЧАНКА Захар Якаўлевіч, н. у 1910, в. Н. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦІМОШЧАНКА Нікіфар Іванавіч, н. у 1909, в. Валосавічы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЦІТКОЎ Сямён Антонавіч, н. у 1902, загінуў 30.10.41 у в. Гейталава Ленінградскай вобл.

ЦІТОЎ Іван Лаўрэнавіч, н. у 1919, в. Лешча, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦІТОЎ Кірыла Лаўрэнавіч, н. у 1912, в. Лешча, памёр ад ран 19.02.43.

ЦІТОЎ Міхаіл Пракопавіч, н. у 1892, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦІТОЎ Рыгор Лаўрэнавіч, н. у 1915, в. Лешча, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦІХАНАЎ Сцяпан Восіпавіч, н. у 1914, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦУДЗІКАЎ Васіль Іванавіч, н. у 1921, в. Заполле, загінуў у першы дзень вайны на граніцы.

ЦУДЗІКАЎ Іван Ягоравіч, н. у 1924, в. В. Славені, загінуў ва Усходняй Прусіі.

П. Ф. Халянкоў

Р. А. Чэпікаў

ЦУДЗІКАЎ Карп Мінавіч, н. у 1897, в. Заполле, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ЦУДЗІКАЎ Фёдар Карпавіч, н. у 1918, в. Клін, прапаў без вестак у 1944.

ЦЫМБАЛАЎ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1924, в. Заброддзе, памёр ад ран 10.03.45 у Германіі.

ЦЫМБАЛАЎ Пётр Елісеевіч, н. у 1925, в. Нікіцінічы, загінуў 23.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ЦЫМБАЛАЎ Цімафей Міхайлавіч, н. у 1904, в. Заброддзе, загінуў у 1945 пад Берлінам.

ЦЯРЭНЦЬЕЎ Васіль Сямёнавіч, н. у 1907, в. Лешча, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЯРЭНЦЬЕЎ Харытон Сямёнавіч, н. у 1902, в. Сасноўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЯРЭШЧАНКА Рыгор Раманавіч, н. у 1917, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЧАРВЯКОЎ Піліп Андрэевіч, н. у 1913, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЧАРНЯКОЎ Іван Антонавіч, н. у 1920, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЧАРНЯКОЎ Іван Максімавіч, н. у 1918, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЧАРНЯЎСКІ Кузьма Антонавіч, н. у 1909, в. Лешча, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЧЭПІКАЎ Васіль Андрэевіч, н. у 1922, в. Любінічы, не вярнуўся з вайны.

ЧЭПІКАЎ Іван Андрэевіч, н. у в. Любінічы, загінуў 5.12.44 у Венгрыі.

ЧЭПІКАЎ Радыён Андрэевіч, н. у 1918, в. Любінічы, не вярнуўся з вайны.

ШАБАДРОЎ Іван Іванавіч, н. у 1918, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШАБАДРОЎ Ігнат Фёдаравіч, н. у 1912, в. Пронцаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШАДРОЎ Мікалай Еўдакімавіч, н. у 1892, в. Ржаўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШАЙДАРАЎ Яўсей Мітрафанавіч, н. у 1909, в. Славені, загінуў у чэрвені 1941.

ШАЙКОЎ Стэфан Еўдакімавіч, н. у 1913, в. Валосавічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШАКАЛІНСКІ Піліп Якаўлевіч, н. у 1911, в. Старасселле, загінуў 10.02.42 у в. Вышнае Смаленскай вобл.

ШАНЫТКА Аляксандр Яфімавіч, н. у 1920,

Каля магілы Ф. М. Сядлецкага, 1994 г.

в. Забродзе, загінуў 16.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ШАНЫТКА Іван Яфімавіч, н. у 1918, в. Забродзе, загінуў пад Чарнопалем.

ШАРАЕЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1910, в. Нікіцінічы, не вярнуўся з вайны.

ШАРКОВІЧ Леанід Рыгоравіч, н. у 1922, в. Н. Стайкі, загінуў у 1943.

ШАСТАКОЎ Андрэй Міхайлавіч, н. у 1914, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ШАСТАКОЎ Іван Прохаравіч, н. у 1922, в. Старасселле, загінуў 22.12.41 пад Масквой.

ШАСТАКОЎ Сяргей Міхайлавіч, н. у 1909, в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ШАЎЦОЎ Сямён Пятровіч, н. у 1902, в. Забродзе, загінуў пад Сталінградам.

ШКУРАТАЎ Іван Цімафеевіч, н. у 1926, в. Ржаўцы, загінуў 5.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ШКУРОЎ Іван Восіпавіч, н. у 1912, в. Ржаўцы, загінуў у красавіку 1945.

ШЛЫЧКОЎ Іван Кірылавіч, н. у 1895, загінуў 13.08.43 у в. Гарохана Смаленскай вобл.

ШЛЫЧКОЎ Кузьма Пятровіч, н. у 1923, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЛЫЧКОЎ Кузьма Пятровіч, н. у 1918, в. Каменка, прапаў без вестак.

ШЛЫЧКОЎ Павел Пятровіч, н. у 1907, в. Каменка, загінуў.

ШЛЫЧКОЎ Філат Тарасавіч, н. у 1911, в. Каменка, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ШЛЫЧКОЎ Яфім Тарасавіч, н. у 1913, в. Каменка, прапаў без вестак.

ШУБКА Фёдар Андрэевіч, н. у 1897, в. Зароўе, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШУРЫНАЎ Сямён Ігнатавіч, н. у 1915, в. Клін, прапаў без вестак у снежні 1944.

ШУСЦІК Пракоп Сцяпанавіч, н. у в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ШУСЦІК Фёдар Фёдаравіч, н. у 1917, в. Нікіцінічы, загінуў у 1941 пад Масквой.

ШЧАРБАКОЎ Абрам Захаравіч, н. у 1898, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак 19.10.44.

ШЧАРБАКОЎ Антон Мяфодзьевіч, н. у 1913, в. В. Славені, загінуў 9.11.43 у Керчанскім р-не ў Крыме.

ШЧАРБАКОЎ Апанас Рыгоравіч, н. у 1910, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак.

ШЧАРБАКОЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1919, в. Прыцаўка, загінуў у 1941 пад Адэсай.

ШЧАРБАКОЎ Кузьма Каністратавіч, н. у 1915, в. Нікіцінічы, загінуў у 1941 пад Масквой.

ШЧАРБАКОЎ Іван Захаравіч, н. у 1905, в. Стайкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЧАРБАКОЎ Кузьма Фёдаравіч, н. у 1903, в. Кучарына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЧАРБАКОЎ Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1921, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЧАРБАКОЎ Фёдар Нічыпаравіч, н. у 1913, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак.

ШЧАРБАКОЎ Уладзімір Прохаравіч, н. у 1919, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ШЧАРБАКОЎ Ягор Дзянісавіч, н. у 1922, в. Кучарына, загінуў 29.01.43 на х. Каменка Растоўскай вобл.

ШЧАРБАКОЎ Яфім Рыгоравіч, н. у 1915, в. Нікіцінічы, прапаў без вестак.

ШЧАРБІНСКІ Фёдар Фёдаравіч, н. у 1903, в. Зароўе, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЫНКАРОЎ Васіль Парфенавіч, н. у 1916, в. Заполле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЫНКАРОЎ Сцяпан Пятровіч, н. у 1924, в. Ржаўцы, загінуў на фронце ў снежні 1944 ва Усходняй Прусіі.

ЮРКОЎ Мікалай Піліпавіч, н. у 1923, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ЮРКОЎ Фёдар Ігнатавіч, н. у 1907, в. Ст. Стайкі, прапаў без вестак у лютым 1944.

ЮР'ЕЎ Самуіл Васільевіч, н. у 1926, в. Ржаўцы, загінуў у снежні 1944 ва Усходняй Прусіі.

ЮР'ЕЎ Сцяпан Мікалаевіч, н. у в. Нікіцінічы, загінуў 4.08.44 у Літве.

ЮР'ЕЎ Фёдар Якаўлевіч, н. у 1897, в. Сапронькі, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ЮР'ЕЎ Ягор Максімавіч, н. у 1919, в. Любінічы, загінуў у 1941 пад Растовам.

ЯГОЎДЗІН Уладзімір Міхайлавіч, н. у 1925, в. Сасноўка, загінуў 13.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ЯКІМАЎ Канстанцін Фёдаравіч, н. у 1921, в. Лешча, загінуў у 1941.

ЯКІМАЎ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1918, в. Каменка, загінуў у 1941.

ЯКУШАЎ Сцяпан Аляксеевіч, н. у 1901, в. М. Славені, загінуў у сакавіку 1945.

ЯРОШКІН Іван Ігнатавіч, н. у 1910, в. Славені, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЯФІМАЎ Сцяпан Маркавіч, н. у 1915, в. Любінічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РЫЖКАВІЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

АБРАМЕНКА Мікалай Антонавіч, н. у 1926, памёр ад ран 31.01.45 ва Усходняй Прусіі.

АБРАМОВІЧ Мікалай Еўдакімавіч, н. у 1920, в. Лопавічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

АДЗЯСЕНКА Якаў Антонавіч, н. у 1912, в. Ст. Шклоў, памёр ад ран 25.08.44 у Літве.

АДЗЯСЕНКА Якаў Сцяпанавіч, н. у в. Ст. Шклоў, загінуў 2.08.44 у Літве.

АЛАДДЗЕЎ Васіль Кузьміч, н. у 1899, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЛАДДЗЕЎ Лявонцій Васільевіч, н. у 1924, загінуў 27.04.45 у Германіі.

АЛДАНАЎ Андрэй Дзмітрыевіч, н. у 1901, в. Лопавічы, прапаў без вестак.

АЛДАНАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1904, в. Шнараўка, прапаў без вестак у 1943.

АЛЕЙНІКАЎ Васіль Нікіфаравіч, н. у 1920, в. Лопавічы, загінуў 25.07.41.

АЛЕНІЧАЎ Васіль Андрэевіч, н. у 1910, в. Загор'е, прапаў без вестак пад Ноўгарадам.

АЛЯНЬКОЎ Цімафей Якімавіч, н. у 1906, в. Рыжкавічы, загінуў у 1941 пад Слонімам.

АЛЯХНОВІЧ Баніфацый Францавіч, в. Рыжкавічы, звестак не захавалася.

АНАНЬЕЎ Васіль Еўціфеевіч, н. у 1894, в. Чорнае, памёр ад ран 7.08.44 у Літве.

АНІСЬКОЎ Рыгор Іванавіч, н. у 1906, в. Шнараўка, загінуў пад Ржэвам.

АНТАНЕВІЧ Рыгор Панасавіч, н. у 1926, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак пад Будапештам.

АРАШКОЎ Мікалай Усцінавіч, н. у 1916, в. Ст. Шклоў, загінуў 30.08.44 у Польшчы.

АРАШКОЎ Якаў Андрэевіч, н. у 1904, в. Данькавічы, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

АРЛОВІЧ Васіль Касьянавіч, н. у 1906, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АРЛОВІЧ Дзмітрый Восіпавіч, н. у 1907, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АРЛОВІЧ Міхаіл Іванавіч, н. у 1906, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АРЛОВІЧ Рыгор Іванавіч, н. у 1918, в. Зароўцы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

АРЛОВІЧ Уладзімір Міхайлавіч, н. у 1913, прапаў без вестак у снежні 1943.

АРЛОЎСКІ Васіль Харытонавіч, н. у 1910, в. Зямцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЎДЗЕЕНКА Андрэй Пракопавіч, н. у 1894, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АЎДЗЕЕНКА Ягор Пракопавіч, н. у 1920, в. Чорнае, прапаў без вестак у снежні 1943.

АЎЛАСЕНКА Аляксандр Сідаравіч, н. у 1911, в. Загор'е, загінуў 31.04.45.

АЎРАМЕНКА Антон Фядосавіч, н. у 1902, загінуў 2.08.44 у Літве.

АЎРАМЕНКА Еўдакім Фёдаравіч, н. у 1906, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АФАНАСЕНКА Якаў Сямёнавіч, н. у 1895, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАБЕЙКІН Васіль Максімавіч, н. у в. Гарадзянка, звестак не захавалася.

БАДЗЕЕЎ Ларыён Ігнатавіч, н. у 1907, в. Ст. Шклоў, загінуў у баі 14.08.41.

БАДЗЕЕЎ Мікалай Дзянісавіч, н. у 1920, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

БАЙДАКОЎ Пётр Захаравіч, н. у 1923, в. Хоцімка, загінуў у 1941.

БАЛАЛАЎ Мікалай Ісаевіч, н. у 1920, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

БАЛАХАНАЎ Андрэй Харытонавіч, н. у 1894, в. М. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАЛАХАНАЎ Лявон Захаравіч, н. у 1907, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак у снежні 1944.

БАЛАХАНАЎ Сяргей Паўлавіч, н. у 1925, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак 16.05.44.

БАЛАХАНАЎ Ягор Паўлавіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАНДУРКОЎ Віктар Сцяпанавіч, н. у 1902, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАРАНАЎ Макар Дзмітрыевіч, н. у 1900, в. Данькавічы, загінуў 26.12.42 у в. Кур'янава Смаленскай вобл.

БАРАНОЎСКІ Сцяпан Германавіч, н. у в. Папоўцы, загінуў 2.08.44 у Літве.

БАРБАШОЎ Захар Фёдаравіч, в. Гарадзянка, загінуў у 1943 пад Баку.

БАРКОЎСКІ Піліп Панасавіч, н. у 1902,

І. А. Бутраменка

в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак у сакавіку 1942.

БАРЫНАЎ Макар Дзмітрыевіч, н. у 1912, в. Данькавічы, загінуў у 1941 пад Смаленскам.

БАРЫСАЎ Васіль Максімавіч, н. у 1902, загінуў у баі 14.02.45 у Германіі.

БАРЫСАЎ Іван Паўлавіч, н. у 1919, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак.

БАРЫСАЎ Фёдар Яфрэмавіч, н. у 1910, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАРЫСЕВІЧ Іван Сцяпанавіч, н. у 1914, в. Рыжкавічы, загінуў 29.07.42 у Ленінградскай вобл.

БАРЫСЕВІЧ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1909, в. Рыжкавічы, загінуў 14.12.43 у в. Яшчыцы Гомельскай вобл.

БАРЫСЕВІЧ Сяргей Сцяпанавіч, н. у 1923, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

БАТУРКОЎ Іван Антонавіч, н. у в. Аўчыненкі, загінуў 1.08.44 у Літве.

БАТУРКОЎ Іван Сцяпанавіч, н. у в. Аўчыненкі, прапаў без вестак 9.08.44.

БЕДУШЭЎСКІ Сяргей Паўлавіч, н. у 1902, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БЕЛКІН Іван Іванавіч, н. у 1892, прапаў без вестак у верасні 1944.

БЕЛЬСКІ Васіль Клімавіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БЕЛЯНКОВІЧ Уладзімір Мацвеевіч, н. у 1914, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

БЕНДАЎ Іван Панасавіч, н. у 1897, прапаў без вестак у ліпені 1944.

БОНДАРАЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1905, прапаў без вестак у снежні 1941.

БРАМКОЎ Пётр Яфімавіч, н. у 1895, в. Хоцімка, звестак не захавалася.

БРОНАЎ Іван Раманавіч, н. у 1921, в. Чорнае, прапаў без вестак 22.04.45.

БУГАРОЎ Міхаіл Кірылавіч, н. у 1914, в. Чорнае, прапаў без вестак.

БУРМАКОЎ Іван Андрэевіч, н. у 1905, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БУРМАКОЎ Якаў Андрэевіч, н. у 1915, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у красавіку 1945.

БУТРАМЕНКА Аляксей Кірылавіч, н. у 1896, в. Ганцавічы, загінуў 8.03.43 у Растоўскай вобл.

БУТРАМЕНКА Васіль Фёдаравіч, н. у 1919, в. Ганцавічы, звестак не захавалася.

БУТРАМЕНКА Іван Антонавіч, н. у 1899, в. Папоўцы, загінуў 1.08.44 у Літве.

БУТРАМЕНКА Павел Антонавіч, н. у 1908, в. Папоўцы, прапаў без вестак 25.06.41.

БУТРАМЕНКА Павел Віктаравіч, н. у в. Папоўцы, загінуў 31.08.44 у Літве.

БУТРАМЕНКА Фёдар Сямёнавіч, н. у в. Папоўцы, загінуў 17.10.44 у Літве.

БУЯСАЎ Васіль Аляксандравіч, н. у 1916, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак 17.08.44 у Літве.

БУЯСАЎ Васіль Фёдаравіч, н. у в. Аўчыненкі, загінуў 17.08.44 у Літве.

БУЯСАЎ Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1918, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БУЯСАЎ Цімафей Аляксеевіч, н. у 1921, в. Аўчыненкі, загінуў 24.04.45.

БЫЧКОЎ Сямён Фёдаравіч, н. у 1908, в. Чорнае, прапаў без вестак.

БЯЛЯСАЎ Аляксей Карпавіч, н. у 1912, в. Чорнае, загінуў 18.02.45 у Польшчы.

БЯЛЯСАЎ Андрэй Прохаравіч, н. у 1906, в. Чорнае, памёр ад ран 1.11.42.

БЯЛЯСАЎ Міхаіл Прохаравіч, н. у в. Чорнае, загінуў 21.09.44 у Літве.

БЯЛЯЦКІ Антон Ільіч, н. у 1914, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

БЯЛЯЦКІ Ларыён Ільіч, н. у 1919, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БЯЛЯЦКІ Сцяпан Ільіч, н. у 1907, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у 1943.

ВАВІЛАЎ Сямён Яфімавіч, н. у 1906, в. Данькавічы, памёр ад ран 13.10.44 у Польшчы.

ВАЛЕТАЎ Марцін Антонавіч, н. у 1911, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАЛЕТАЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1912, в. Данькавічы, прапаў без вестак.

ВАЛУЁЎ Піліп Елісеевіч, н. у 1901, в. Чорнае, загінуў 13.02.45 у Польшчы.

ВАЛЬКОВІЧ Васіль Іванавіч, в. Зароўцы, загінуў 23.08.44 у Літве.

ВАЛЬКОВІЧ Восіп Станіслававіч, н. у 1908, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАСІЛЬЕЎ Васіль Іванавіч, н. у 1922, в. Зямцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАСІЛЬЕЎ Васіль Цітавіч, н. у 1902, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАСІЛЬЕЎ Даніла Маркавіч, н. у 1895, в. Ганцавічы, звестак не захавалася.

ВАСІЛЬЕЎ Ісак Максімавіч, н. у 1900, в. Гарадзянка, загінуў 29.07.43.

ВАСІЛЬЕЎ Мікалай Захаравіч, н. у 1920, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак у снежні 1941.

ВАСІЛЬЕЎ Ягор Міхайлавіч, н. у 1921, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАСІЛЬЕЎ Якаў Данілавіч, н. у 1919, в. Ганцавічы, звестак не захавалася.

ВОЙЦЭХ Лідзія Патапаўна, н. у 1923, в. Рыжкавічы, загінула ў 1941 у Крыме.

ВОЛКАЎ Восіп Захаравіч, н. у 1908, в. Чорнае, загінуў 3.09.44 у Літве.

ВОЛКАЎ Канстанцін Васільевіч, н. у в. Чорнае, загінуў 17.08.44 у Літве.

ВОЛКАЎ Цімафей Васільевіч, н. у 1916, в. Чорнае, прапаў без вестак у ліпені 1943.

ВОЛКАЎ Юзік Захаравіч, н. у 1922, в. Чорнае, памёр ад ран 3.09.44 у Беластоцкай вобл.

ВУГАРАЎ Міхаіл Кірылавіч, н. у 1913, в. Чорнае, загінуў у Эстоніі.

ВЫДРОЎ Васіль Карнеевіч, н. у 1923, в. Загор'е, памёр ад ран 5.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ВЫРВІЧ Мікалай Цімафеевіч, н. у 1920, в. Апалонаўка, загінуў 19.12.42 пад Сталінградам.

ВЫРВІЧ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1917, в. Апалонаўка, прапаў без вестак у верасні 1944.

ВЫРВІЧ Уладзімір Сцяпанавіч, н. у 1924, в. Апалонаўка, загінуў у Латвіі.

ВЫРВІЧ Фёдар Ягоравіч, н. у 1915, в. Апалонаўка, прапаў без вестак у 1943.

ВЯТКОЎ Рыгор Мікалаевіч, н. у 1921, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ГАЛІНОЎСКІ Лявон Паўлавіч, н. у 1898, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ГАЛЯШЭВІЧ Ігнат Фаміч, н. у 1924, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАНАКОЎ Анціп Фёдаравіч, н. у в. Зароўцы, загінуў 10.08.44 у Латвіі.

ГАНАКОЎ Іван Дзмітрыевіч, н. у 1920, в. Зароўцы, прапаў без вестак.

ГАНАКОЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1911, в. Зароўцы, загінуў пад Варашылаваградам.

ГАНАКОЎ Мікалай Сафронавіч, н. у 1923, в. Зароўцы, загінуў ва Усходняй Прусіі.

ГАНАКОЎ Мікалай Сафронавіч, н. у 1924, в. Зароўцы, памёр ад ран 29.12.44 у Латвіі.

ГАНАКОЎ Міхаіл Андрэевіч, н. у 1920, в. Зароўцы, звестак не захавалася.

ГАНАКОЎ Павел Ягоравіч, н. у 1927, в. Зароўцы, звестак не захавалася.

ГАНАКОЎ Сяргей Андрэевіч, н. у 1926, в. Зароўцы, загінуў 14.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ГАНАКОЎ Фірс Мікалаевіч, н. у 1912, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАРБАЧОЎ Канстанцін Паўлавіч, н. у 1904, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАРБАЧОЎ Пётр Мікітавіч, н. у 1908, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАРБЫЛОЎ Андрэй Парфенавіч, н. у 1906, в. Шнараўка, памёр ад ран 11.10.44 у Польшчы.

ГАРДЗЕЕЎ Мікалай Восіпавіч, н. у 1925, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

ГАРНАСТАЕЎ Давыд Сяргеевіч, н. у 1910, в. Зямцы, загінуў 11.10.44 у Польшчы.

ГЕРАСІМАЎ Пётр Аляксеевіч, н. у 1916, в. Чорнае, памёр ад ран 23.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ГОРБЕЛЕЎ Аляксей Васільевіч, н. у 1926, в. Лопавічы, загінуў 18.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ГОРБЕЛЕЎ Панас Парфенавіч, н. у 1915, в. Шнараўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГОРБЕЛЕЎ Цярэнцій Парфенавіч, н. у 1911, в. Шнараўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГРАБСКІ Аўрам Ягоравіч, н. у 1910, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГРАБСКІ Іван Ягоравіч, н. у 1906, в. Загор'е, прапаў без вестак.

ГРУНТОВІЧ Васіль, н. у 1916, в. Хоцімка, загінуў у 1945.

ГРУШЭЦКІ Аляксей Сямёнавіч, н. у 1906, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

ГРЫГОР'ЕЎ Міхаіл Емяльянавіч, н. у 1921, в. Рыжкавічы, загінуў 13.01.42.

ГРЫГОР'ЕЎ Міхаіл Сямёнавіч, н. у 1912, в. Чорнае, загінуў пад Смаленскам.

ГРЫЗАН Эдуард Браніслававіч, н. у 1923, в. Рыжкавічы, загінуў у 1945.

ГРЭК Лявон Кірылавіч, н. у 1905, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГУНКЕВІЧ Сямён Мікітавіч, н. у 1913, в. Рыжкавічы, загінуў 19.02.45 у Польшчы.

ГУНЦОЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1899, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГУНЦОЎ Міхаіл Піліпавіч, н. у 1918, в. Зароўцы, прапаў без вестак.

ГУСЕЎ Ягор Паўлавіч, н. у 1910, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДАБРАНСКІ Авакум Іванавіч, н. у 1894, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДАБРАНСКІ Цімафей Панасавіч, н. у 1917, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1945.

ДАВЫДАЎ Еўдакім Тарасавіч, н. у в. Папоўцы, загінуў 3.09.44 у Літве.

ДАМАНЬКОВА Таццяна Елісееўна, н. у 1920, в. Хоцімка, загінула ў пачатку вайны.

ДАМАНЬКОЎ Андрэй Паўлавіч, н. у 1920, в. Рыжкавічы, загінуў 27.07.43.

ДАМАНЬКОЎ Нікіфар Мікалаевіч, н. у 1910, в. Хоцімка, памёр ад ран 30.06.42 у г. Мала-Ярославец.

ДАМАНЬКОЎ Піліп Паўлавіч, н. у 1902, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДАМАНЬКОЎ Стэфан Панасавіч, н. у 1900, в. Хоцімка, прапаў без вестак 7.10.41.

ДАМАНЬКОЎ Ягор Мікалаевіч, н. у 1916, в. Хоцімка, загінуў 13.09.43 у с. Грушаваха Харкаўскай вобл.

ДАМАРАЦКІ Яўтен Ігнатавіч, н. у 1924, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ДАНЬКЕВІЧ Іван Сяргеевіч, н. у 1915, в. Зароўцы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ДАРАСЕВІЧ Аляксей Яфімавіч, н. у в. Папоўцы, загінуў 17.08.44 у Літве.

ДАРАСЕВІЧ Андрэй Антонавіч, н. у 1907, в. Папоўцы, загінуў 27.08.43 на Украіне.

ДАРАСЕВІЧ Павел Барысавіч, н. у 1914, в. Папоўцы, загінуў у 1942 пад Ленінградам.

ДАРАСЕВІЧ Рыгор Яфімавіч, н. у в. Папоўцы, загінуў 17.10.44 у Літве.

ДАРАСЕВІЧ Яфім Нічыпаравіч, н. у 1906, в. Гарадзянка, прапаў без вестак.

ДАРОЖКІН Канстанцін Цярэнцьевіч, н. у 1912, в. Зароўцы, загінуў 3.08.44 у Літве.

ДАШКЕВІЧ Цімафей Сямёнавіч, н. у 1918, прапаў без вестак 28.12.42.

ДЗЕМІДЗЕНКА Аляксей Міхайлавіч, н. у 1922, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДЗЕМЧАНКА Віктар Антонавіч, н. у 1907, в. Зямцы, звестак не захавалася.

ДЗЕМЧАНКА Віктар Іванавіч, н. у 1898, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДЗЕНІСЕВІЧ Парфен Аўдзеевіч, н. у в. Хоцімка, загінуў 20.06.42 у в. Гусеўка Харкаўскай вобл.

ДЗЕНІСЕВІЧ Парфен Сысоевіч, н. у 1900, в. Хоцімка, загінуў у 1944.

ДЗЕНІСЕВІЧ Сцяпан Уладзіміравіч, н. у 1910, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДЗЕНІСЕВІЧ Ягор Іванавіч, н. у 1923, в. Хоцімка, загінуў 22.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ДЗЕНІСЕВІЧ Ягор Ігнатавіч, н. у 1919, в. Хоцімка, загінуў 22.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ДЗЕРАВЯГА Пётр Піліпавіч, н. у 1922, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДЗЕРАВЯГА Сяргей Ягоравіч, н. у 1919, в. Зароўцы, памёр ад ран 7.10.44 у Літве.

ДЗЕРАВЯГА Ягор Пракопавіч, н. у 1912, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДЗІНКЕВІЧ Мікалай Кузьміч, н. у 1920, в. Данькавічы, прапаў без вестак.

ДЗІНКЕВІЧ Міхаіл Савельевіч, н. у 1898, в. Гарадзянка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДЗІНКЕВІЧ Ягор Нічыпаравіч, в. Гарадзянка, звестак не захавалася.

ДЗІНЬКЕВІЧ Мікалай Кузьміч, н. у 1918, в. Рыжкавічы, загінуў 14.07.42 у в. Падзярэтнае Варонежскай вобл.

ДРАЗДОЎ Іван Усцінавіч, н. у 1898, в. Зароўцы, прапаў без вестак.

ДРАЗДОЎ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1920, в. Зароўцы, загінуў у баі 17.08.44 у Літве.

ДРАЗДОЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1924, в. Зароўцы, загінуў 14.01.45 у Польшчы.

ДРАЗДОЎ Сяргей Фядосавіч, н. у 1913, в. Зароўцы, звестак не захавалася.

ДРОЗДЗЬ Сяргей Фёдаравіч, н. у 1914, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДРУГАКОЎ Васіль Іванавіч, н. у 1906, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

ДРУГАКОЎ Захар Іванавіч, н. у 1912, в. Аўчыненкі, загінуў 5.08.42 у в. Замошша Калінінскай вобл.

ДРУГАКОЎ Уладзімір Нічыпаравіч, н. у 1925, в. Аўчыненкі, загінуў 20.02.45.

ДУБРОЎСКІ Панас Дамітрыевіч, н. у 1917, в. Папоўцы, прапаў без вестак 28.06.41.

ДУРАСЕВІЧ Пракоп Іванавіч, н. у 1901, в. Папоўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЖДАНОВІЧ Браніслаў Міхайлавіч, н. у 1925, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЗАЙЦАЎ Аляксей Якаўлевіч, н. у 1917, в. Чорнае, загінуў у 1944.

ЗАЙЦАЎ Іван Міхеевіч, н. у 1920, в. Чорнае, прапаў без вестак.

ЗАЙЦАЎ Канстанцін Андрэевіч, н. у 1911, в. Ст. Шклоў, памёр ад ран у ліпені 1941.

ЗАЙЦАЎ Сямён Андрэевіч, н. у 1908, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЗАЙЦАЎ Цярэнцій Паўлавіч, в. Рыжкавічы, загінуў 18.01.45.

ЗАЙЧАНКА Макар Дзямідавіч, н. у 1911, в. Чорнае, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЗАЙЧАНКА Міхаіл Трафімавіч, н. у 1901, в. Лопавічы, прапаў без вестак 11.09.44.

ЗБУРЖЫНСКІ Казімір Станіслававіч, н. у 1924, в. Аляксандраўка, памёр ад ран 14.10.44 у Беластоцкай вобл.

ЗБУРЖЫНСКІ Станіслаў Восіпавіч, н. у 1897, в. Александрыя, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЗУБРЫЦКІ Іван Анісімавіч, н. у в. Загор'е, загінуў у 1945 пад Берлінам.

ЗЯЛЬКОВІЧ Іван Аляксандравіч, н. у 1900, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЗЯШКО Пётр Мікітавіч, н. у 1927, в. Аляксандраўка, загінуў 10.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ІВАНОЎ Мікалай Панасавіч, н. у 1920, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ІВАНОЎ Мікалай Яфімавіч, н. у 1922, загінуў у 1942 у Крыме.

ІВАНОЎСКІ Іван Антонавіч, н. у 1899, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у ліпені 1942.

ІВАНОЎСКІ Мікалай Аляксандравіч, н. у 1918, в. Чорнае, загінуў 10.08.44.

ІВАШКЕВІЧ Герасім Аляксандравіч, н. у 1905, загінуў 10.08.42 у в. Нова-Іванаўская Калінінскай вобл.

ІВАШНЁЎ Іван Пятровіч, н. у 1922, в. Гарадзянка, прапаў без вестак.

ІЛЬЮШЭНКА Аляксей Ігнатавіч, н. у 1923, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ІЛЬЮШЭНКА Восіп Гаўрылавіч, н. у 1910, в. Загор'е, загінуў 22.06.44 у в. Лукула ў Карэла-Фінскай ССР.

ІЛЬЮШЭНКА Іван Піліпавіч, н. у 1918, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ІЛЬЮШЭНКА Міхаіл Еўдакімавіч, н. у 1899, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак 24.02.45.

ІЛЬЮШЭНКА Рыгор Міхайлавіч, н. у 1907, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

ІЛЬЮШЭНКА Сямён Сямёнавіч, н. у 1906, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак.

ІЛЬЮШЭНКА Сяргей Іванавіч, н. у 1920, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАВАЛЁЎ Васіль Нічыпаравіч, н. у 1910, в. Аляксандраўка, загінуў 24.01.45.

КАЗАКЕВІЧ Аляксандр Восіпавіч, н. у 1923, в. Старамесца, загінуў 13.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КАЗАКЕВІЧ Аляксандр Восіпавіч, н. у 1923, в. Ст. Шклоў, памёр ад ран 14.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КАЗАКЕВІЧ Андрэй Восіпавіч, н. у 1919, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

КАЗАКЕВІЧ Восіп Іванавіч, н. у 1910, в. Гарадзянка, памёр ад ран 30.09.44.

КАЗАКЕВІЧ Іван Міхайлавіч, н. у 1919, в. Шнараўка, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

КАЗАКОЎ Іван Емяльянавіч, н. у 1918, в. Рыжкавічы, загінуў 25.10.43 у в. Чэрні Кіеўскай вобл.

КАЗЛОЎ Пётр Якаўлевіч, н. у 1906, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

КАЗЛОЎ Сідар Паўлавіч, н. у 1911, в. Ст. Шклоў, загінуў 25.10.43 у п. Краснае Гомельскай вобл.

КАЗЛОЎ Сяргей Фёдаравіч, н. у 1914, в. Чорнае, прапаў без вестак.

КАЙДАЎ Васіль Якаўлевіч, н. у 1905, в. Загор'е, прапаў без вестак у лістападзе 1941.

КАЙДАЎ Лявон Якаўлевіч, н. у 1908, в. Загор'е, загінуў 13.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КАКОШКА Андрэй Сцяпанавіч, н. у 1923, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у маі 1945.

КАКОШКА Дзмітрый Іванавіч, н. у 1918, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАКОШКА Анатоль Карпавіч, н. у 1914, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак 26.06.41.

КАЛАЧОЎ Аляксандр Рыгоравіч, н. у 1923, в. Загор'е, памёр ад ран 14.04.45 ва Усходняй Прусіі.

КАЛМЫКОЎ Васіль Андрэевіч, н. у 1921, в. Рыжкавічы, памёр ад ран 22.07.41.

КАНДРАЦЬЕЎ Фядос Якаўлевіч, н. у 1902, в. Тросна, загінуў 21.02.45 у Венгрыі.

КАРАЛЁЎ Аляксей Мікітавіч, н. у 1922, загінуў 18.08.44 у Літве.

КАРАЛЁЎ Еўдакім Мікітавіч, н. у 1905, в. Аўчыненкі, загінуў у красавіку 1942.

КАРАЛЁЎ Фёдар Сямёнавіч, н. у 1910, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАРНЕЕЎ Фёдар Сямёнавіч, н. у 1910, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАРНЕЕНКА Іван Іванавіч, н. у 1919, в. Чорнае, прапаў без вестак у 1944.

КАТЛОЎСКІ Фёдар Гаўрылавіч, н. у 1912, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАЧАНАЎ Аляксей Цімафеевіч, н. у 1923, в. Зароўцы, загінуў 25.11.44 у Латвіі.

КАЧАНАЎ Іван Кузьміч, н. у 1926, в. Аўчыненкі, загінуў 18.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КАЧАНАЎ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1923, в. Зароўцы, звестак не захавалася.

КАЧАНАЎ Міхаіл Цімафеевіч, н. у 1921, в. Зароўцы, прапаў без вестак.

КАШКЕТАЎ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1917, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

КАШКЕТАЎ Міхаіл Мікітавіч, н. у 1920, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак.

КАШО Канстанцін Яфімавіч, н. у 1918, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАШО Мікалай Дзмітрыевіч, н. у 1922, в. Рыжкавічы, загінуў ва Усходняй Прусіі.

КАШТАНАЎ Сцяпан Рыгоравіч, н. у 1908, в. Чорнае, загінуў у 1941 пад Віцебскам.

КІРЫЛАЎ Васіль Іванавіч, н. у в. Аляксандраўка, загінуў 22.10.41 у в. В. Назія Ленінградскай вобл.

КІРЫЛЕНКА Мікіта Аляксеевіч, н. у 1908, в. Рыжкавічы, загінуў у 1944 у Латвіі.

КІРЫЛОВІЧ Уладзімір Восіпавіч, н. у в. Лопавічы, загінуў 15.08.41.

КІРЭЕЎ Арцём Сцяпанавіч, н. у 1918, в. Аляксандраўка, загінуў 16.07.41 у в. Войніца ў Карэла-Фінскай ССР.

КІСЯЛЁЎ Іван Фядосавіч, н. у 1919, в. Папоўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІСЯЛЁЎ Максім Макаравіч, н. у 1905, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІСЯЛЁЎ Сцяпан Макаравіч, н. у 1922, в. Рыжкавічы, загінуў у 1944.

КІСЯЛЁЎ Сяргей Макаравіч, н. у 1912, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у 1941.

КЛЮС Павел Мікалаевіч, н. у 1904, в. Чорнае, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

КЛЮЧНІКАЎ Іван Антонавіч, н. у 1925, в. Лопавічы, загінуў 19.02.45 у Польшчы.

КОЛЕСНЕЎ Пётр Ціханавіч, н. у 1913, в. Ганцавічы, памёр ад ран 5.09.44 у Беластоцкай вобл.

КОЛЫШАЎ Стэфан Антонавіч, н. у 1919, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОМЛЕЎ Васіль Сяргеевіч, н. у 1921, в. Лопавічы прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОМЛЕЎ Віктар Сяргеевіч, н. у 1905, в. Ганцавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОТАЎ Ілья Пятровіч, н. у 1912, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у 1946.

КОТАЎ Раман Якаўлевіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОТАЎ Рыгор Якаўлевіч, н. у 1909, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОТАЎ Сцяпан Панасавіч, н. у 1926, в. Зямцы, звестак не захавалася.

КОТАЎ Якаў Лявонавіч, н. у 1905, в. Аўчыненкі, загінуў 28.02.42 у Маскоўскай вобл.

КОШБВА Платон Панасавіч, н. у 1910, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРАЎЦОЎ Лявон Іванавіч, н. у 1902, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРОКАЎ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1917, в. Данькавічы, загінуў у 1943 пад Курскам.

КРОЦІКАЎ Якаў Цімафеевіч, н. у 1905, в. Рыжкавічы, загінуў 8.03.45 у Германіі.

КРУПЕНЬКА Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1915, памёр ад ран 18.08.44 у Літве.

КРУЧКОЎ Макар Цімафеевіч, н. у 1908, в. Чорнае, памёр ад ран 7.08.44.

КРЫЖЭВІЧ Аляксандр Васільевіч, н. у 1916, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак 26.06.41.

КУДРАЎЦАЎ Авакум Сцяпанавіч, н. у 1901, в. Хоцімка, загінуў у 1942 пад Калінінам.

КУДРАЎЦАЎ Аляксей Стэфанавіч, н. у 1908, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУДРАЎЦАЎ Анісім Сцяпанавіч, н. у 1909, в. Хоцімка, загінуў у 1943.

КУДРАЎЦАЎ Восіп Сцяпанавіч, н. у 1917, в. Хоцімка, загінуў у 1941.

КУДРАЎЦАЎ Мікалай Сцяпанавіч, н. у 1924, в. Хоцімка, загінуў у 1944.

КУЗЬМІН Анатоль Самсонавіч, н. у 1900, в. Ст. Шклоў, загінуў 14.01.45 пад Будапештам.

КУЗЬМЯНКОЎ Павел Ермалаевіч, н. у 1914, в. Чорнае, загінуў 15.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КУЛЬКОЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1912, в. Рыжкавічы, загінуў у 1944.

КУЛЬНІКАЎ Даніла, н. у в. Хоцімка, звестак не захавалася.

КУТКОВІЧ Андрэй Сяргеевіч, н. у 1922, в. Гарадзянка, загінуў 1.03.45 у Германіі.

КУТКОВІЧ Іван Пракопавіч, н. у 1917, в. Гарадзянка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУТКОВІЧ Іван Цімафеевіч, н. у 1918, в. Гарадзянка, прапаў без вестак.

КУТКОВІЧ Мікалай Маркавіч, н. у 1923, в. Шнараўка, загінуў 10.09.42 у в. Міхеева Калінінскай вобл.

КУТКОВІЧ Пётр Нікіфаравіч, н. у 1918, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУТКОВІЧ Рыгор Нікіфаравіч, н. у 1924, загінуў 14.01.45 у Польшчы.

КУТКОВІЧ Сяргей Пракопавіч, н. у 1893, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУТКОВІЧ Уладзімір Раманавіч, н. у 1925, в. Зароўцы, загінуў ва Усходняй Прусіі.

КУХАРАЎ Канстанцін, н. у 1910, в. Аляксандраўка, памёр ад ран у чэрвені 1944 ва Усходняй Прусіі.

КУХАРАЎ Пётр Міхайлавіч, н. у 1908, в. Аляксандраўка, загінуў 23.10.44 у Польшчы.

КУХАРЭНКА Мікалай Аляксеевіч, н. у 1918, в. Чорнае, загінуў 29.07.41.

ЛАБАНАЎ Аляксандр Ануфрыевіч, н. у 1914, в. Чорнае, прапаў без вестак у снежні 1944.

ЛАБАНАЎ Аляксандр Савельевіч, н. у 1908, в. Чорнае, загінуў 14.01.45 у Польшчы.

ЛАБАНАЎ Ахрэм Васільевіч, н. у 1894, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАБАНАЎ Іван Ануфрыевіч, н. у 1913, в. Чорнае, загінуў у 1944 у Літве.

ЛАБАНАЎ Леанід Нічыпаравіч, н. у 1922, в. Чорнае, загінуў.

ЛАБАНАЎ Леанід Пракопавіч, н. у 1900, в. Зямцы, прапаў без вестак у 1944.

ЛАБАНАЎ Мітрафан Андрэевіч, н. у 1906, в. Зямцы, загінуў 24.02.45 у Польшчы.

ЛАБАНАЎ Пахом Андрэевіч, н. у 1910, в. Зямцы, прапаў без вестак у лютым 1944.

ЛАБКОЎ Лявон Прохаравіч, н. у 1900, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАБУЗНОЎ Васіль Самойлавіч, н. у 1914, в. Загор'е, прапаў без вестак у снежні 1944.

ЛАБУЗНОЎ Іван Савельевіч, н. у в. Загор'е, загінуў 5.04.45.

ЛАБУЗНОЎ Пётр Самойлавіч, н. у 1898, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЛАБУЗНОЎ Фёдар Самойлавіч, н. у 1908, в. Загор'е, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАБУСЬКОЎ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1907, загінуў 19.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ЛАГУТАЎ Ілья Панасавіч, н. у 1915, в. Загор'е, прапаў без вестак у чэрвені 1941.

ЛАЛАЕЎ Іван Восіпавіч, н. у 1913, в. Аляксандраўка, загінуў 14.08.41 у Мурманскай вобл.

ЛАПЦЮГОЎ Еўдакім Рыгоравіч, н. у в. Даньканічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

ЛАПЦЮГОЎ Кузьма Трафімавіч, н. у 1907, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАШАКОЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1902, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ЛАШАКОЎ Рыгор Кірылавіч, н. у 1919, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛЕЙЧАНКА Міхаіл Пракопавіч, н. у 1923, в. Хоцімка, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ЛІНДАРЭНКА Піліп, н. у 1914, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак.

ЛОДАЎ Павел Кузьміч, прапаў без вестак 24.12.41.

ЛОЎЧЫ Анатоль Аляксандравіч, н. у 1918, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у жніўні 1945.

ЛУКАШЭНКА Мікалай Міхайлавіч, н. у 1920, в. Ст. Шклоў, загінуў у 1941 пад Масквой.

МАГДЭНКА Навум Гаўрылавіч, н. у 1917, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАЗАЛЬКОЎ Сяргей Міхайлавіч, н. у 1911, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАЗАЛЬКОЎ Сяргей Цімафеевіч, н. у 1924, в. Данькавічы, загінуў 13.01.45 ва Усходняй Прусіі.

МАІСЕЕЎ Ілья Савельевіч, н. у 1912, в. Зароўцы, загінуў 15.01.45 ва Усходняй Прусіі.

МАІСЕЕЎ Міхаіл Піліпавіч, н. у 1910, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАІСЕЕЎ Павел Прохаравіч, н. у 1913, в. Зароўцы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

МАІСЕЕЎ Сяргей Прохаравіч, н. у 1902, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАКАРЭВІЧ Ілья Максімавіч, н. у 1915, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у верасні 1941.

МАКСІМОВІЧ Пётр Ягоравіч, н. у 1912, в. Данькавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАЛАХАЎ Іван Ільіч, н. у 1925, в. Чорнае, загінуў 15.01.45 у Польшчы.

МАЛАХАЎ Ігнат Андрэевіч, н. у 1912, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАЛАХАЎ Павел Малахавіч, н. у 1916, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак.

МАЛАШЧАНКА Ігнат Іванавіч, н. у 1900, в. Рыжкавічы, загінуў 17.08.44 у Літве.

МАЛІНОЎСКІ Сяргей Сцяпанавіч, н. у 1905, в. Зароўцы, прапаў без вестак.

МАРТЫНАЎ Рыгор Яўсеевіч, н. у 1908, загінуў 17.10.41 у г. Ярцава.

МАРТЫНАЎ Павел Гаўрылавіч, н. у 1906, в. Чорнае, загінуў 5.02.45 у Германіі.

МАРТЫНЕНКА Рыгор Андрэевіч, н. у 1917, загінуў 4.03.42.

МАРТЫНКОЎ Аўхім Андрэевіч, н. у 1913, в. Данькавічы, загінуў у жніўні 1941 пад Масквой.

МАРТЫНКОЎ Рыгор Яўсеевіч, н. у 1912, в. Загор'е, загінуў 30.10.44 ва Усходняй Прусіі.

МАРТЫНКОЎ Сцяпан Васільевіч, н. у 1904, в. Данькавічы, прапаў без вестак 18.10.44.

МАРЧАНКА Іван Васільевіч, н. у 1912, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак.

МАСЛЁНКА Панас Малахавіч, н. у 1905, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

МАСЛЮКОЎ Іван Емяльянавіч, н. у 1918, в. Чорнае, загінуў пад Ленінградам.

МАСЛЮКОЎ Ігнат Емяльянавіч, н. у 1917, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАСЬКОЎ Фёдар Сяргеевіч, н. у 1913, в. Зароўцы, прапаў без вестак.

МАТРОНКІН Арцём Аляксеевіч, н. у 1893, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАТРОНКІН Лазар Аляксеевіч, н. у 1907, в. Зямцы, звестак не захавалася.

МАТРОНКІН Цімафей Аляксеевіч, н. у 1893, в. Зямцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАХАНЬКОЎ Антон Фёдаравіч, н. у 1912, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у ліпені 1943.

МІНАЎ Барыс Іванавіч, н. у 1918, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІНАЎ Восіп Рыгоравіч, н. у 1918, в. Ст. Шклоў, загінуў 13.05.44.

МІРАНКОЎ Васіль Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Ганцавічы, загінуў.

МІРАНКОЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1910, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МІЦКЕВІЧ Міхаіл Данілавіч, н. у 1923, в. Аляксандраўка, загінуў 6.03.43.

МУКАМОЛАЎ Мікалай Мікітавіч, н. у 1917, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у лютым 1945.

МУКАМОЛАЎ Мікалай Якаўлевіч, н. у 1926, в. Аўчыненкі, памёр ад ран 19.01.45 ва Усходняй Прусіі.

МУКАМОЛАЎ Фёдар Фёдаравіч, н. у 1917, прапаў без вестак 19.04.45.

МУРАШКА Рыгор Піліпавіч, н. у 1907, в. Гарадзянка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МУРАШКІН Ягор Васільевіч, н. у 1908, в. Гарадзянка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МЯШКОВІЧ Міхаіл Данілавіч, н. у 1923, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у красавіку 1945.

НАЛЯВОЙ Васіль Піліпавіч, н. у 1920, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

НАУМАЎ Васіль Давыдавіч, н. у 1905, в. Рыжкавічы, загінуў у 1941 пад Беластокам.

НАУМАЎ Восіп Сцяпанавіч, н. у 1907, в. Апалонаўка, прапаў без вестак.

НЕПАПУШАЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1926, в. Зароўцы, прапаў без вестак 23.02.45.

НОВІКАЎ Антон Дзмітрыевіч, н. у 1898, в. Зароўцы, загінуў 19.08.44 у Літве.

НОВІКАЎ Даніла Мацвеевіч, н. у в. Ст. Шклоў, загінуў 24.02.45 ва Усходняй Прусіі.

НОВІКАЎ Кірыла Рыгоравіч, н. у 1901, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НОВІКАЎ Пётр Харытонавіч, н. у 1905, в. Рыжкавічы, загінуў у чэрвені 1944.

НОВІКАЎ Сяргей Дзмітрыевіч, н. у 1922, в. Апалонаўка, загінуў 8.01.45.

НОВІКАЎ Фадзей Рыгоравіч, в. Ст. Шклоў, загінуў 9.08.44 пад Беластокам.

НОВІКАЎ Ягор Харытонавіч, н. у 1910, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПАБОРЦАВА Марыя Аляксееўна, н. у 1921, в. Аляксандраўка, памерла ад ран 30.05.46 ва Усходняй Прусіі.

Ф. С. Маськоў

ПАДАБЕД Рыгор Дзмітрыевіч, н. у 1906, в. Чорнае, прапаў без вестак.

ПАДГОРНЫ Васіль Раманавіч, н. у в. Данькавічы, загінуў 21.12.44 ва Усходняй Прусіі.

ПАДГОРНЫ Герасім Парфенавіч, н. у 1912, в. Данькавічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАДГОРНЫ Іван Парфенавіч, н. у 1914, в. Данькавічы, загінуў у 1944.

ПАЛАТКА Кузьма Іванавіч, н. у 1905, в. Рыжкавічы, загінуў 5.08.44 у Літве.

ПАЛУЧЭНКА Аляксей Рыгоравіч, н. у 1913, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

ПАНТАПЛЁЎ Рыгор Лявонавіч, н. у 1903, в. Чорнае, загінуў 22.03.45 у Польшчы.

ПАНЯТОЎСКІ Фёдар Ігнатавіч, н. у 1919, в. Апалонаўка, загінуў 19.01.44 у Калінінскай вобл.

ПАПКОЎ Іван Сямёнавіч, н. у в. Хоцімка, звестак не захавалася.

ПАПКОЎ Фядос Якаўлевіч, н. у 1908, в. Хоцімка, загінуў у 1941.

ПАСТАРНАКОЎ Палікарп Герасімавіч, н. у 1900, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАСТАРНАКОЎ Фадзей Герасімавіч, н. у 1896, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак у снежні 1944.

ПАЎЛОВІЧ Адам Ільіч, н. у 1905, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАЎЛОВІЧ Адам Лаўрэнавіч, н. у 1922, в. Зароўцы, памёр ад ран 20.05.45 у Латвіі.

ПАЎЛОВІЧ Адам Пятровіч, н. у 1902, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАЎЛОВІЧ Іван Фёдаравіч, н. у 1916, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАЎЛОВІЧ Леанід Іванавіч, н. у 1902, в. Зароўцы, прапаў без вестак.

ПАЎЛОВІЧ Мікіта Марцінавіч, н. у 1901, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАЎЛОВІЧ Мікіта Цімафеевіч, н. у 1915, в. Зароўцы, загінуў 17.07.43.

ПАЎЛОВІЧ Міхаіл Канстанцінавіч, н. у 1904, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАЎЛОВІЧ Пётр Паўлавіч, н. у 1911, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАЎЛОВІЧ Сямён Пятровіч, н. у 1898, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАЎЛОВІЧ Сямён Яўсеевіч, н. у 1907, в. Зароўцы, загінуў 7.03.45 у Польшчы.

Ф. І. Панятоўскі

Ф. Ф. Ратнікаў

ПАЎЛОВІЧ Уладзімір Сямёнавіч, н. у 1924, в. Зароўцы, прапаў без вестак у лютым 1945.

ПАЎЛОВІЧ Ягор Паўлавіч, н. у 1911, в. Зароўцы, прапаў без вестак.

ПАЎЛОВІЧ Ягор Прохаравіч, н. у 1910, в. Зароўцы, памёр ад ран 6.03.45 у Венгрыі.

ПАЎЛЮЧКОЎ Іван Іванавіч, н. у 1902, в. Рыжкавічы, загінуў у 1943 пад Ленінградам.

ПАЎЛЮЧКОЎ Павел Фаміч, н. у 1919, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАЎЧАНКА Іван Маркавіч, н. у 1918, в. Папоўцы, памёр ад ран 11.03.45 у Польшчы.

ПЕЧАНЬКОЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1907, загінуў 22.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ПЕЧАНЬ Уладзімір Ігнатавіч, н. у 1923, в. Ст. Шклоў, загінуў 22.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ПЕЧКУРОЎ Іван Герасімавіч, н. у 1905, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

ПІСАРЭНКА Іван Герасімавіч, н. у в. Рыжкавічы, загінуў 14.01.45 у Польшчы.

ПІСКУНОЎ Пётр Якаўлевіч, н. у 1921, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак 31.07.41.

ПІСКУНОЎ Фёдар Міхайлавіч, н. у 1895, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПЛАТОНАЎ Аляксандр Ягоравіч, н. у 1920, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПЛАТОНАЎ Антон Герасімавіч, н. у 1914, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак.

ПЛАТОНАЎ Васіль Лявонавіч, н. у 1905, в. Аўчыненкі, загінуў 18.02.45.

ПЛАТОНАЎ Васіль Ягоравіч, н. у 1903, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЛАТОНАЎ Дзмітрый Лявонавіч, н. у 1897, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЛАТОНАЎ Канстанцін Кузьміч, н. у в. Аўчыненкі, загінуў 18.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ПЛАТОНАЎ Павел Ігнатавіч, н. у 1912, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПЛАТОНАЎ Пётр Герасімавіч, н. у 1920, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЛАТОНАЎ Пракон Малахавіч, н. у 1893, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЛАТОНАЎ Раман Арцёмавіч, н. у 1898, в. Чорнае, памёр ад ран у жніўні 1944 у Літве.

ПЛАТОНАЎ Сяргей Арцёмавіч, н. у 1900, в. Чорнае, загінуў 7.02.42.

ПРАКАПЕНКА Васіль Яўціхавіч, н. у 1912, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРАКАПЕНКА Мікалай Ягоравіч, н. у 1922, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у маі 1945.

ПРАКАПЕНКА Міхаіл Ягоравіч, н. у 1921, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРАХАРЭНКА Сцяпан Кірылавіч, н. у 1914, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРОНЦІШАЎ Іван Максімавіч, н. у 1907, в. Чорнае, прапаў без вестак 14.09.44.

ПРОХАРАЎ Пётр Аўрамавіч, н. у 1901, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПЯТРОЎСКІ Мікалай Паўлавіч, н. у 1923, в. Хоцімка, загінуў 22.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ПЯТРЭНКА Мікалай Аляксандравіч, н. у в. Рыжкавічы, памёр ад ран 6.02.42.

РАБАЎ Кузьма Яфрэмавіч, н. у 1912, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

РАБАЎ Лаўрэнцій Яфрэмавіч, н. у 1914, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

РАДЗЕЎСКІ Іван Уладзіміравіч, н. у 1921, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

РАДЗЕЦКІ Станіслаў Восіпавіч, н. у в. Аляксандраўка, загінуў 20.11.44 у Беластоцкай вобл.

РАДЗІЁНАЎ Фёдар Пятровіч, н. у в. Чорнае, загінуў 16.08.44 у Літве.

РАМАНЕНКАЎ Уладзімір Якаўлевіч, н. у в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак 16.05.44.

РАМАНОЎСКІ Васіль Мікалаевіч, н. у 1917, в. Хоцімка, загінуў 17.12.43.

РАМАНЬКОЎ Сямён Міхайлавіч, н. у 1908, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РАМЕНДЗІН Носен Маісеевіч, н. у 1900, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РАТНІКАЎ Барыс Лявонавіч, н. у 1897, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РАТНІКАЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1896, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РАТНІКАЎ Павел Фёдаравіч, н. у 1903, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РАТНІКАЎ Фёдар Фёдаравіч, н. у 1902, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РОДНЫ Яўгеній Даямідавіч, н. у 1916, в. Чорнае, прапаў без вестак у снежні 1941.

РУДЗЬКОЎ Пётр Сазонавіч, н. у 1911, в. Чорнае, загінуў у 1941 пад Смаленскам.

РЫБАКОЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1903, в. Аляксандраўка, загінуў 11.08.42.

РЫБАКОЎ Мікалай Нічыпаравіч, н. у 1908, в. Чорнае, не вярнуўся з вайны.

РЫБАКОЎ Нікіфар Палікарпавіч, н. у 1911, памёр ад ран 29.09.44.

РЫБЫЧЫН Фёдар Яфімавіч, н. у 1913, прапаў без вестак 1.12.41 у г. Нарафамінску Маскоўскай вобл.

РЭВЯКА Сямён Аляксеевіч, н. у 1910, загінуў у баі 17.03.45 у Польшчы.

САВІЦКІ Сяргей Нікіфаравіч, н. у 1910, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САЛОДКІН Дарафей Конанавіч, н. у 1900, в. Чорнае, прапаў без вестак.

САЛОДКІН Кузьма Конанавіч, н. у 1906, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1943.

САЛОДКІН Максім Конанавіч, н. у 1900, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1943.

САСКАЎЦОЎ Мікалай Сямёнавіч, н. у 1905, в. Папоўцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САФОНАЎ Рыгор Піліпавіч, н. у 1910, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

САФОНАЎ Ціт Ягоравіч, н. у 1895, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у снежні 1943.

СБУРЖЫНСКІ Казімір Станіслававіч, н. у 1924, в. Аляксандраўка, памёр ад ран 14.10.44 у Беластоцкай вобл.

СЕЛЮКОЎ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1924, в. Аўчыненкі, загінуў 17.05.45.

СЕЛЮКОЎ Якаў Дамітрыевіч, н. у 1913, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

СЕЛЮСЕНКА Павел Аляксандравіч, н. у 1909, в. Хоцімка, загінуў у 1944.

СЕРБАНТОВІЧ Браніслаў Пятровіч, н. у 1911, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

СЕЎРУКОЎ Аляксандр Іванавіч, н. у в. Чорнае, загінуў 30.04.45 у Германіі.

СЕЎРУКОЎ Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1924, в. Чорнае, загінуў у 1945 пад Берлінам.

СЕЎРУКОЎ Леанід Міхайлавіч, н. у в. Чорнае, загінуў 30.04.45 у Германіі.

СЕМАЧКІН Андрэй Пракопавіч, н. у 1906, в. Данькавічы, прапаў без вестак 24.08.43.

СІДАРАЎ Захар Ціханавіч, н. у 1918, в. Хоцімка, загінуў у 1944.

СІДАРАЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1901, в. Аўчыненкі, памёр ад ран 16.08.44.

СІДАРАЎ Іван Пятровіч, н. у 1909, в. Хоцімка, загінуў у 1942.

СІДАРАЎ Ілья Дзмітрыевіч, н. у 1911, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІДАРАЎ Максім Пятровіч, н. у 1901, в. Хоцімка, загінуў ў 1944.

СІДАРАЎ Макар Ціханавіч, н. у 1918, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІДАРАЎ Мікіта Піліпавіч, н. у 1903, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІДАРАЎ Нікіфар Лявонавіч, н. у 1908, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІДАРАЎ Павел Рыгоравіч, н. у 1918, в. Хоцімка, прапаў без вестак 30.11.44.

СІДАРАЎ Ягор Мікітавіч, н. у 1916, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІДАРКОЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1895, в. Зароўцы, загінуў у баі 18.09.43 у в. Кучарына Смаленскай вобл.

СІМАЧКОЎ Пётр Якаўлевіч, н. у 1910, загінуў у баі 1.08.44 у Літве.

СІНЮШЫН Міхаіл Васільевіч, н. у в. Зароўцы, загінуў 6.08.44.

СКАПЕНКА Фёдар Арцёмавіч, н. у 1909, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

СМАРГУНОЎ Іван Емяльянавіч, н. у в. Загор'е, прапаў без вестак 26.05.43.

СНЫТКО Васіль Фёдаравіч, н. у в. Рыжкавічы, загінуў 10.02.43.

СНЫТКО Іван Іванавіч, н. у в. Рыжкавічы, загінуў у 1945 у Польшчы.

СНЫТКО Мікалай Міхайлавіч, н. у 1902, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СНЫТКО Ягор Іванавіч, н. у 1920, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у 1944.

СНЫТКО Яўген Міхайлавіч, н. у 1926, в. Рыжкавічы, загінуў 3.09.44.

СТРУКАЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1901, в. Загор'е, загінуў 7.08.44.

СТРУКАЎ Пётр Фёдаравіч, н. у 1917, в. Аўчыненкі, загінуў у 1944.

СТРЫЖАНАЎ Якім Пракопавіч, н. у 1907, в. Рыжкавічы, загінуў у 1945 у Германіі.

СТЭСАЎ Іван Ігнатавіч, н. у 1900, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЦЯПАНАЎ Ягор Мікітавіч, н. у 1901, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЮМАКОЎ Захар Васільевіч, н. у 1906, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у верасні 1944.

СЯРГЕЕНКА Даніла Фёдаравіч, н. у 1896, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЯРГЕЕЎ Трафім Фёдаравіч, н. у 1908, в. Чорнае, прапаў без вестак у 1944.

ТАЛАНКОЎ Васіль Парфенавіч, н. у 1903, в. Чорнае, загінуў 16.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ТАЛАНКОЎ Васіль Парфір'евіч, н. у 1908, в. Чорнае, загінуў 15.09.45 ва Усходняй Прусіі.

ТАРАКАНАЎ Андрэй Ануфрыевіч, н. у 1906, в. Рыжкавічы, звестак не захавалася.

ТАРАКАНАЎ Васіль Якаўлевіч, н. у 1911, прапаў без вестак у лютым 1945.

ТАРАКАНАЎ Герасім Васільевіч, н. у в. Рыжкавічы, загінуў 29.01.45 у Польшчы.

ТАРАКАНАЎ Герасім Васільевіч, н. у 1906, в. Рыжкавічы, загінуў 29.01.45 у Германіі.

ТАРАСАЎ Захар Герасімавіч, н. у 1911, в. Ганцавічы, загінуў 12.08.44 у Латвіі.

ТАРАСАЎ Мікалай Мінавіч, н. у 1897, в. Загор'е, загінуў 22.11.42 у в. Халмы Калінінскай вобл.

УСЦІНАЎ Герасім Панасавіч, н. у 1912, в. Шнараўка, прапаў без вестак.

УТКІН Андрэй Васільевіч, н. у 1907, прапаў без вестак у жніўні 1944.

УЦІН Кузьма Васільевіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ФРАНЦУЗАЎ Дзмітрый Пракопавіч, н. у 1903, в. Загор'е, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

ХАДАРЭНКА Радзівон Ягоравіч, н. у 1904, в. Зароўцы, загінуў 18.08.44 у Літве.

ХАДКЕВІЧ Іван Фёдаравіч, н. у 1920, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ХАТОМКІН Пракоп Сцяпанавіч, н. у 1906, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у студзені 1944.

ХАЎРАНКОЎ Іван Піліпавіч, н. у 1916, в. Ганцавічы, прапаў без вестак у снежні 1942.

ХЛІМАНЦОЎ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1921, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХЛІМАНЦОЎ Піліп Ягоравіч, н. у в. Рэпалава, загінуў 19.09.44 у Латвіі.

ХЛІМАНЦОЎ Ціхан Уладзіміравіч, н. у 1909, в. Данькавічы, загінуў 30.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ХОЗЕРАЎ Васіль Самуілавіч, н. у 1921,

в. Рыжкавічы, загінуў пад в. Леніна Горацкага р-на.

ХОЗЕРАЎ Іван Самуілавіч, н. у 1915, в. Рыжкавічы, памёр ад ран 10.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ХОЗЕРАЎ Павел Маісеевіч, н. у 1912, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХОЗЕРАЎ Павел Максімавіч, н. у 1908, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

ХРАМЦОЎ Мацвей Піліпавіч, н. у 1910, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХРАМЦОЎ Панас Маркавіч, н. у 1924, в. Апалонаўка, загінуў 15.01.44 у в. Буды Чавускага р-на.

ХРУПАЧОЎ Мікалай Мікалаевіч, н. у 1904, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХРЫТАНЬКОЎ Цімафей Якаўлевіч, н. у 1915, в. Ржаўцы, загінуў 28.07.44 у Літве.

ЦЕСЕЎ Іван Ігнатавіч, н. у 1902, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

ЦІТОЎ Восіп Лаўрэнавіч, н. у в. Чорнае, прапаў без вестак 9.08.44.

ЦІТОЎ Фёдар Андрэевіч, н. у в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у снежні 1941.

ЦУБАРЭНКА Мікалай Андрэевіч, н. у 1912, в. Ст. Шклоў, не вярнуўся з вайны.

ЦУБАРЭНКА Фёдар Андрэевіч, н. у 1907, в. Рыжкавічы, памёр ад ран 5.11.43 у с. Міхайлаўка Запарожскай вобл.

ЦЫГАНКОЎ Захар Антонавіч, н. у 1908, в. Рыжкавічы, загінуў 10.02.42.

ЦЫМБАРЭВІЧ Іван Станіслававіч, н. у 1916, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЫМБАРЭВІЧ Каліст рат Міхайлавіч, н. у 1910, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЫМБАРЭВІЧ Франц Міхайлавіч, н. у 1913, в. Аляксандраўка, загінуў 15.07.44 у Карэла-Фінскай ССР.

ЦЫПЯНКОЎ Іларыён Іфатавіч, н. у 1905, в. Ст. Шклоў, загінуў 27.07.43 у в. Апалькова Арлоўскай вобл.

ЦЫПЯНКОЎ Пётр Іфатавіч, н. у 1910, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЧАРНЯЎСКІ Аляксей Андрэевіч, н. у 1912, в. Рыжкавічы, загінуў 31.07.44 у Літве.

ЧАРКОЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1919, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЧАХОЎСКІ Уладзімір Міхайлавіч, н. у в. Аляксандраўка, загінуў 17.08.44 у Літве.

ЧУЛЬЦОЎ Арцём Еўдакімавіч, н. у 1906, в. Зямцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЧУЛЬЦОЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1915, в. Зямцы, загінуў 5.02.42.

ЧУЛЬЦОЎ Сямён Данісавіч, н. у 1914, в. Зямцы, загінуў 28.10.44 у Літве.

ЧЭКАЛІНСКІ Васіль Андрэевіч, н. у 1915, в. Аляксандраўка, загінуў 29.07.41 у в. Крутляк Адэскай вобл.

ШАБАНАЎ Марк Маркавіч, н. у в. Рыжкавічы, загінуў 4.11.44 ва Усходняй Прусіі.

ШАБАЙЛАЎ Уладзімір Фёдаравіч, н. у 1909, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШАДРОЎ Герасім Іванавіч, н. у 1908, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШАДРОЎ Герасім Рыгоравіч, н. у 1914, в. Аляксандраўка, загінуў.

ШАДРОЎ Пётр Рыгоравіч, н. у 1919, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак 3.07.42.

ШАЙКОЎ Аляксандр Максімавіч, н. у 1916, в. Лопавічы, прапаў без вестак 22.06.41.

ШАКАЛІНСКІ Піліп Якубавіч, загінуў 10.02.42 у в. Вышное Смаленскай вобл.

ШАРАЙ Сямён Аляксеевіч, н. у 1921, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАРАЙ Сямён Іванавіч, н. у 1915, загінуў 18.07.44.

ШАРАЙ Фёдар Андрэевіч, н. у 1925, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак.

ШАРКОЎ Васіль Кузьміч, н. у 1908, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШАРКОЎ Сямён Піліпавіч, н. у 1920, в. Ст. Шклоў, звестак не захавалася.

ШАТОВІЧ Ульян Іванавіч, н. у 1907, в. Зароўцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШВЕДАЎ Павел Дзмітрыевіч, н. у 1917, в. Загор'е, прапаў без вестак у верасні 1944.

ШВЕДАЎ Пётр Васільевіч, н. у 1907, в. Апалонаўка, загінуў пад Масквой.

ШВЯДКОЎ Якаў Паўлавіч, н. у 1901, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак 4.10.44.

ШЛЯХТАЎ Андрэй Панасавіч, н. у 1897, в. Аўчыненкі, загінуў 16.07.44 у Літве.

ШЛЯХТАЎ Васіль Панасавіч, н. у 1905, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШУЛЬДОЎ Гаўрыла Кузьміч, н. у 1916, в. Рыжкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШУЛЬДОЎ Фёдар Рыгоравіч, н. у 1901, в. Зароўцы, прапаў без вестак 13.03.42.

ШУПЛЯНКОЎ Павел Міхайлавіч, н. у 1908, памёр ад ран 12.02.45 у Латвіі.

ШУРАКОЎ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1912, загінуў у баі 8.09.44 у Беластоцкай вобл.

ШУРКЕЛАЎ Аляксандр Андрэевіч, н. у 1924, в. Аўчыненкі, памёр ад ран 9.10.44 у Літве.

ШУРПЯЛЁЎ Аляксей Андрэевіч, н. у 1924, загінуў у 1944 ва Усходняй Прусіі.

ШУРПЯЛЁЎ Антон Уладзіміравіч, н. у 1924, в. Аўчыненкі, загінуў 23.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ШУРПЯЛЁЎ Васіль Андрэевіч, н. у 1922, в. Аўчыненкі, загінуў 11.11.42.

ШУРПЯЛЁЎ Панас Палікарпавіч, н. у 1906, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШУЦКАЎ Уладзімір Піліпавіч, н. у 1907, в. Чорнае, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЧАМЯЛЁЎ Ягор Дзянісавіч, в. Зямцы, звестак не захавалася.

ШЧЭРБА Вікенцій Сямёнавіч, н. у 1903, в. Аляксандраўка, прапаў без вестак у 1943.

ШЫЛАЎ Дзямід Цітавіч, н. у 1901, в. Зямцы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ШЫМАНЬКОЎ Арцём Дзмітрыевіч, н. у 1900, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЫНКЕВІЧ Іван Піліпавіч, н. у 1921, в. Ст. Шклоў, загінуў у жніўні 1944.

ШЫНКЕВІЧ Фёдар Міхайлавіч, н. у 1918, в. Ст. Шклоў, загінуў 19.03.42 у в. Аленева Смаленскай вобл.

ЯГПАЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1916, в. Чорнае, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЯКАЎЛЕЎ Васіль Сямёнавіч, н. у в. Загор'е, загінуў 26.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ЯКАЎЛЕЎ Іван Дзмітрыевіч, н. у 1917, в. Загор'е, памёр ад ран 29.08.44 у Літве.

ЯНЧАНКА Андрэй Васільевіч, н. у 1921, в. Хоцімка, памёр ад ран 28.03.43 у Пасёлку 6 Ленінградскай вобл.

ЯНЧАНКА Іван Аляксеевіч, н. у 1920, в. Хоцімка, загінуў 20.10.44.

ЯНЧАНКА Міхаіл Емяльянавіч, н. у 1921, в. Хоцімка, загінуў у баі 6.03.45 у Польшчы.

ЯНЧАНКА Міхаіл Піліпавіч, н. у 1924, в. Ст. Шклоў, прапаў без вестак.

ЯНЧАНКА Пётр Піліпавіч, н. у 1923, в. Хоцімка, загінуў 3.09.44 пад Беластокам.

ЯРМЕНКА Фёдар Антонавіч, н. у 1904, в. Аўчыненкі, загінуў 11.10.44 у Літве.

ЯРМОЛЕНКА Еўдакім Антонавіч, н. у 1894, в. Аўчыненкі, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

ЯРМОЛЕНКА Павел Малахавіч, н. у 1924, в. Аўчыненкі, загінуў 19.09.43 у Смаленскай вобл.

ЯЎМЕНЕНКА Антон Панасавіч, н. у 1901, в. Чорнае, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ЯЎСЕЕЎ Клім Дзмітрыевіч, н. у 1896, в. Хоцімка, загінуў 10.08.44 у Літве.

ЯЎСЕЕЎ Кліменцій Анісімавіч, н. у 1893, в. Хоцімка, загінуў у 1944.

ЯЎСЕЕЎ Лявон Анісімавіч, н. у в. Хоцімка, звестак не захавалася.

ЯЎСЕЕЎ Лявонцій Дзмітрыевіч, н. у 1916, загінуў 15.03.45 у Польшчы.

ЯЎСЕЕЎ Нічыпар Міхайлавіч, н. у в. Шнараўка, звестак не захавалася.

СТАРАСЕЛЬСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

АБРАМОВІЧ Мікалай Еўдакімавіч, н. у 1920, в. Папоўка, загінуў 23.02.43.

АЗАРАЎ Андрэй Пятровіч, н. у 1914, в. Дымава, загінуў у 1944.

АЗАРАЎ Іван Пятровіч, н. у 1918, в. Забор'е, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АЛАДЗЕЎ Барыс Рыгоравіч, н. у 1905, в. Уланава, прапаў без вестак у лютым 1945.

АЛАДЗЕЎ Іван Лявонавіч, н. у 1914, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АЛАДЗЕЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1918, загінуў у баі 5.06.43 у Арлоўскай вобл.

АЛАДДЗЕЎ Іван Сяргеевіч, н. у 1922, в. Чырчына, загінуў у 1941.

АНІСІМАЎ Аляксандр Васільевіч, н. у 1922, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АНЦІПЕНКА Мікалай Міхайлавіч, н. у 1922, в. Старасселле, прапаў без вестак.

АНЦІХОВІЧ Восіп Андрэевіч, н. у 1909, в. Старасселле, памёр ад ран 8.03.45 ва Усходняй Прусіі.

В. А. Анціховіч

І. С. Анціховіч

АНЦІХОВІЧ Дзмітрый Самуйлавіч, н. у 1904, загінуў 19.07.44 у в. Кудраны Вілейскай вобл.

АНЦІХОВІЧ Іван Самуйлавіч, н. у 1908, в. Старасселле, загінуў у верасні 1941.

АНЦІХОВІЧ Якаў Самуйлавіч, н. у 1911, в. Старасселле, загінуў 20.07.44 у Літве.

АНЦЮКОЎ Аляксандр Якаўлевіч, н. у 1903, в. Н. Брашчына, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АРЛОЎСКІ Міхаіл Стэфанавіч, н. у 1915, в. Балотнікі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АРЛОЎСКІ Пётр Ягоравіч, н. у 1917, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

АРЛОЎСКІ Уладзімір Сцяпанавіч, н. у 1908, в. Шчацінка, прапаў без вестак у жніўні 1941.

АЎЧАНКА Павел Дзмітрыевіч, н. у 1919, в. Клін, загінуў у 1944 у в. Н. Балка Запарожскай вобл.

АФАНАСЬЕЎ Сямён Васільевіч, н. у 1896, в. Тросна, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

БАБАКОЎ Яфім Пятровіч, н. у 1925, в. Старасселле, прапаў без вестак у 1944.

БАБКОЎ Міхаіл Кузьміч, н. у 1918, в. Баркі, прапаў без вестак.

БАГДАНАЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1925, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАДЗЕЛЕЎ Іван Мікалаевіч, н. у 1911, в. Старасселле, прапаў без вестак.

БАДЗЕЛЕЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1903, в. Старасселле, загінуў 7.08.44 у Літве.

БАДЫШАЎ Іван Кузьміч, н. у 1922, в. Смальянцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАНЬКОЎ Кірыла Елісеевіч, н. у 1892, в. Горка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАРАНОЎСКІ Фёдар Дзмітрыевіч, н. у 1920, в. Клін, прапаў без вестак у 1941.

БАРЫНАЎ Фёдар Якаўлевіч, н. у 1924, в. Клін, памёр ад ран 17.01.45 ва Усходняй Прусіі.

БАРКОЎСКІ Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1904, в. Уланава, не вярнуўся з вайны.

БАРЫСАЎ Антон Арцёмавіч, н. у 1893, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАТУРЫН Міхаіл Восіпавіч, н. у 1903, в. Забор'е, загінуў 16.04.45 у Германіі.

М. І. Быткоўскі

БАТУРЭВІЧ Іван Васільевіч, н. у 1909, в. Старасселле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАТУРЭВІЧ Мікалай Ігнатавіч, н. у 1927, в. Старасселле, памёр ад ран 2.07.46 у г. Порт-Артур.

БАТУРЭВІЧ Цімафей Лявонавіч, н. у 1893, в. Старасселле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАТУРЭВІЧ Ягор Лявонавіч, н. у 1903, в. Старасселле, загінуў 25.01.45 ва Усходняй Прусіі.

БАТУРЭВІЧ Яўген Аляксандравіч, н. у 1922, в. Старасселле, загінуў 19.10.44 у Літве.

БАТУРЭВІЧ Яўген Аляксеевіч, н. у 1922, в. Старасселле, загінуў у 1944.

БЕДУШЭЎСКІ Пётр Піліпавіч, н. у 1919, в. Уланава, прапаў без вестак.

БЕЛАВУСАЎ Іван Іванавіч, н. у 1910, в. Чырчына, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БЕЛАВУСАЎ Павел Іванавіч, н. у 1913, в. Варашылава, прапаў без вестак у 1944.

БЕЛКІН Максім Іванавіч, н. у 1910, в. Панізоўе, загінуў у 1942.

БЕЛЯКОВІЧ Аркадзь Максімавіч, н. у 1914, в. Каменка, памёр ад ран 19.10.44 у Беластоцкай вобл.

БЕЛЯКОВІЧ Валерый Міхайлавіч, н. у 1918, в. Чырчына, загінуў у 1943.

БЕЛЯКОВІЧ Іван Мацвеевіч, н. у 1904, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БЕЛЯКОВІЧ Пётр Ільіч, н. у 1920, в. Пяс-чанка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БЕЛЯКОВІЧ Сяргей Сямёнавіч, н. у 1919, в. Чырчына, загінуў у 1941.

БЕЛЯКОЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1914, в. Тросна, прапаў без вестак у снежні 1944.

БЕРАСЛАЎСКІ Сямён Антонавіч, н. у 1920, памёр ад ран 27.02.45 ва Усходняй Прусіі.

БІТКОЎСКІ Іван Ігнатавіч, н. у 1920, в. Гаваракі, загінуў у 1944.

БІТКОЎСКІ Уладзімір Сяргеевіч, н. у 1924, в. Гаваракі, прапаў без вестак.

БЛАШКОЎ Аляксей Міронавіч, н. у 1922, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БЛАШКОЎ Ігнат Ларыёнавіч, н. у 1906, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БЛАШКОЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1915, в. Уланава, прапаў без вестак у 1943.

БЛАШКОЎ Фёдар Захаравіч, н. у 1914, в. Уланава, загінуў 18.04.45 у Германіі.

БОФАНАЎ Фёдар Аляксеевіч, н. у 1924, в. Клін, памёр ад ран 17.01.45 ва Усходняй Прусіі.

БРОНАЎ Фёдар Аляксеевіч, н. у 1924, в. Клін, памёр ад ран 17.01.45 ва Усходняй Прусіі.

БРОНАЎ Даніла Антонавіч, н. у 1912, в. Горка, загінуў у палоне 18.01.42.

БРЫКІН Кірыла Васільевіч, н. у 1900, в. Старасселле, загінуў 13.01.43 на х. Арцюхоўка Гомельскай вобл.

БУБАКОЎ Сямён Цітавіч, н. у 1920, в. Баркі, памёр ад ран 2.03.44 у в. Магучая Быхаўскага р-на.

БУГЛАЕЎ Аляксандр Макаравіч, н. у 1921, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БУГЛАЕЎ Герасім Арцёмавіч, н. у 1907, в. Уланава, загінуў 4.03.45 у Польшчы.

БУГЛАЕЎ Трафім Макаравіч, н. у 1907, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БУГЛАЕЎ Ягор Макаравіч, н. у 1917, в. Уланава, загінуў.

БУЕЎ Міхаіл Арсенавіч, н. у 1917, в. Калінаўка, прапаў без вестак 23.02.43.

БУЛЫГА Д. Паўлавіч, н. у 1913, в. Тросна, прапаў без вестак у ліпені 1944.

БУРАКОЎ Якаў Андрэевіч, н. у 1915, в. Баркі, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

БУРМАКОЎ Андрэй Сяргеевіч, н. у 1920, в. Ферма, прапаў без вестак 1.03.44.

БУРМАКОЎ Іван Андрэевіч, н. у 1917, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БУРУТА Восіп Захаравіч, н. у 1916, в. Трылесіна, прапаў без вестак у верасні 1944.

БУТРАМ'ЁЎ Мікалай Паўлавіч, н. у 1923, в. Лотва, прапаў без вестак у сакавіку 1943.

БУТРАМ'ЁЎ Ціт Ануфрыевіч, н. у 1923, в. Лотва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БЫТКОЎСКІ Браніслаў Мікалаевіч, н. у 1922, в. Смальянцы, загінуў 27.01.44 у в. Варонін Ленінградскай вобл.

БЫТКОЎСКІ Віталь Іванавіч, н. у 1921, в. Смальянцы, загінуў у 1941.

БЫТКОЎСКІ Восіп Уладзіміравіч, н. у 1906, в. Смальянцы, загінуў у 1944.

БЫТКОЎСКІ Мечыслаў Ігнатавіч, н. у 1925, в. Смальянцы, загінуў у в. Паддуб'е Віцебскай вобл.

БЫТКОЎСКІ Мікалай Антонавіч, н. у 1920, в. Смальянцы, загінуў у 1941.

БЫТКОЎСКІ Мікалай Мікалаевіч, н. у 1921, в. Смальянцы, загінуў у 1941.

БЫТКОЎСКІ Станіслаў Мікалаевіч, н. у 1918, в. Смальянцы, загінуў у 1941.

БЫТКОЎСКІ Ягор Паўлавіч, н. у 1905, в. Смальянцы, загінуў 14.03.45.

БЯЛОЎ Пракоп Васільевіч, н. у 1926, в. Гаршкова, загінуў у 1944.

БЯЛОЎ Сяргей Васільевіч, н. у 1919, в. Гаршкова, загінуў у 1943.

БЯЛЯЕЎ Дзмітрый Іванавіч, н. у 1918, в. Хацькова, звестак не захавалася.

БЯЛЯЕЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1923, в. Хацькова, звестак не захавалася.

БЯРНАЦКІ Браніслаў Аляксандравіч, н. у 1919, в. Хацькова, звестак не захавалася.

БЯРНАЦКІ Мікалай Аляксандравіч, н. у 1919, в. Хацькова, прапаў без вестак.

ВАЛЕТАЎ Павел Раманавіч, н. у 1912, в. Клін, прапаў без вестак у 1941.

ВАЛНІСТЫ Мікалай Цімафеевіч, н. у 1911, в. Гарадок, памёр ад ран 17.10.44.

ВАРАБ'ЁЎ Емяльян Цімафеевіч, н. у 1918, в. Пясчанка, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

ВАСІЛЕЎСКІ Пётр Паўлавіч, н. у 1902, в. Забор'е, загінуў 6.08.44.

ВАСІЛЕЎСКІ Фёдар Паўлавіч, н. у 1906, в. Забор'е, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАСІЛЬЕЎ Алесь Паўлавіч, н. у 1919, в. Клін, прапаў без вестак у 1944.

ВАСІЛЬЕЎ Аляксандр Данілавіч, н. у 1896, памёр ад ран 12.02.45 у Германіі.

ВАСІЛЬЕЎ Аляксей Аляксеевіч, н. у 1898, в. Гвалтоўнік, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАСІЛЬЕЎ Васіль Паўлавіч, н. у 1917, в. Клін, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАШЧАНКОЎ Антон Пятровіч, н. у 1917, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВЕДАРАЎ Сяргей Парфенавіч, н. у 1911, в. Горка, загінуў у 1942.

ВЕРЦІХОЎСКІ Вітольд Восіпавіч, н. у 1911, памёр ад ран 4.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ВІШНЕЎСКІ Валерый Пятровіч, н. у 1923, в. Тросенка, загінуў 23.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ВОЛКАЎ Адам Піліпавіч, н. у 1912, в. Дубрава, загінуў 6.08.44.

ВОЛКАЎ Аляксей Захаравіч, н. у 1922, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВОЛКАЎ Барыс Захаравіч, у 1912, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1942.

ВОЛКАЎ Барыс Канстанцінавіч, н. у 1920, в. Калінаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВОЛКАЎ Васіль Захаравіч, н. у 1919, в. Уланава, прапаў без вестак 20.02.42.

ВОЛКАЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1922, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВОЛКАЎ Мікалай Захаравіч, н. у 1915, в. Уланава, прапаў без вестак у 1945.

ВОЛКАЎ Міхаіл Ягоравіч, н. у 1911, в. Уланава, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

ВОЛКАЎ Павел Мікітавіч, н. у 1909, в. Уланава, прапаў без вестак 22.07.41.

ВОЛКАЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1924, в. Уланава, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ГАБРАЛЕЎСКІ Сяргей Сцяпанавіч, н. у 1906, в. Смальянцы, прапаў без вестак 1.09.44.

ГАВЯРДОЎСКІ Іван Пятровіч, н. у 1914, в. Н. Брашчына, памёр у шпіталі 25.09.44 у г. Рэчыца Гомельскай вобл.

ГАЙКОЎ Аляксей Сямёнавіч, н. у 1923, в. Лотва, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ГАЙКОЎ Іван Цімафеевіч, н. у 1921, в. Дуброва, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЙКОЎ Кірыла Герасімавіч, н. у в. В. Лотва, загінуў 28.11.44 у Латвіі.

ГАЙКОЎ Уладзімір Піліпавіч, н. у 1922, в. Лотва, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛАЎКОЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1914, в. Хацькова, прапаў без вестак.

ГАЛАКЦЁНАЎ Барыс Паўлавіч, н. у 1899, в. Лотва, памёр ад ран 14.09.43 у с. Аляксандраўка Сталінскай вобл.

ГАЛАНАЎ Вікенцій Карпавіч, н. у 1920, в. Гарадок, прапаў без вестак у снежні 1944.

ГАЛАЎНЁЎ Мікалай Яфімавіч, н. у 1921, в. Дубрава, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ГАЛЕЦКІ Аляксандр Іванавіч, н. у 1909, в. Гарадок, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛЕЦКІ Дзмітрый Яфімавіч, н. у 1911, в. Цітаўка, загінуў 13.11.42.

ГАЛЕЦКІ Іван Емяльянавіч, н. у 1919, в. Калінаўка, загінуў у 1943 пад Арлом.

ГАЛЕЦКІ Іван Максімавіч, н. у 1919, в. Сісенева, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛЕЦКІ Іван Нічыпаравіч, н. у в. Калінаўка, загінуў 3.11.44 пад Беластокам.

ГАЛЕЦКІ Іван Рыгоравіч, н. у 1922, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛЕЦКІ Іван Ціханавіч, н. у 1919, в. Сісенева, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛЕЦКІ Іосіф Фёдаравіч, н. у 1912, в. Гарадок, загінуў у кастрычніку 1945.

ГАЛЕЦКІ Павел Яфімавіч, н. у 1911, в. Гарадок, прапаў без вестак у снежні 1941.

ГАЛЕЦКІ Павел Яфімавіч, н. у 1908, в. Цітаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛЕЦКІ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1918, в. Тройца, прапаў без вестак.

ГАЛЕЦКІ Сяргей Фёдаравіч, н. у 1904, в. Гарадок, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАЛЕЦКІ Фёдар Ціханавіч, н. у 1908, в. Сісенева, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ГАЛКОЎСКІ Аляксандр Іванавіч, н. у 1915, в. Лутня, прапаў без вестак у лістападзе 1941.

ГАЛКОЎСКІ Дзмітрый Іванавіч, н. у 1892, в. Шахава, загінуў у 1942.

ГАРБАЧОЎ Іван Антонавіч, н. у 1917, в. Горка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАЧЫНСКІ Парфірый Львовіч, н. у 1910, загінуў 30.10.43 у с. Мікалаеўка Дняпропятроўскай вобл.

ГЕРАСІМАЎ Пётр Цімафеевіч, н. у 1897, в. Клін, прапаў без вестак 12.03.42 у Харкаўскай вобл.

ГЕРАСІМАЎ Сямён Іванавіч, н. у 1911, в. Дуброва, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГІРЭЕЎ Андрэй Ціханавіч, н. у в. Старасселле, памёр ад ран 13.11.44 у Венгрыі.

ГЛАЎКОЎ Іван Дзянісавіч, н. у 1911, в. Дымава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГЛЯВІЦКІ Аляксандр Андрэевіч, н. у 1912, в. Забор'е, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ГЛЯВІЦКІ Аляксандр Іванавіч, н. у 1906

в. Забор'е, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
ГЛЯВІЦКІ Аляксей Пятровіч, н. у 1917, в. Забор'е, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.
ГЛЯВІЦКІ Васіль Кузьміч, н. у 1905, в. Смальянцы, загінуў 10.10.44 у Польшчы.
ГЛЯВІЦКІ Васіль Міхайлавіч, н. у 1908, в. Смальянцы, памёр ад ран 9.10.45 у г. Порт-Артур.
ГЛЯВІЦКІ Мікалай Андрэевіч, н. у 1923, в. Забор'е, загінуў 6.02.45 у Польшчы.
ГЛЯВІЦКІ Міхаіл Андрэевіч, загінуў 10.10.44 у Польшчы.
ГРАБЛЕЎСКІ Аляксандр Іванавіч, н. у 1906, в. Забор'е, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
ГРАБЛЕЎСКІ Віктар Восіпавіч, н. у 1905, в. Смальянцы, памёр ад ран 31.03.45.
ГРАБЯНКОЎ Карней Іванавіч, н. у 1908, в. Гаршкова, загінуў у 1942.
ГРАБЯНКОЎ Цімафей Іванавіч, н. у 1905, в. Гаршкова, загінуў у 1944.
ГРАВІКОЎ Цімафей Раманавіч, н. у 1911, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ГУДКЕВІЧ Аркадзь Рыгоравіч, н. у 1922, в. Хацькова, прапаў без вестак.
ГРЫБОЎСКІ Іван Мікалаевіч, н. у 1910, в. Ст. Брашчына, прапаў без вестак.
ГРЫБОЎСКІ Іван Парфенавіч, н. у 1902, в. Ст. Брашчына, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ГРЫБОЎСКІ Канстанцін Аксёнавіч, н. у 1917, загінуў 20.07.44.
ДАБРАНСКІ Васіль Аляксеевіч, в. В. Лотва, загінуў 22.12.44 у Латвіі.
ДАБРАНСКІ Панас Цімафеевіч, н. у 1909, в. В. Лотва, прапаў без вестак.
ДАБРАНСКІ Піліп Іванавіч, н. у 1923, загінуў 15.01.45.
ДАРЫСЕВІЧ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1899, в. Лотва, памёр ад ран 10.10.44 на х. Лысая Горка Днепрапятроўскай вобл.
ДЗЕМЧАНКА Іван Данілавіч, н. у 1918, в. Лутня, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ДЗЕМЯНКОЎ Парфірый Фролавіч, н. у 1914, прапаў без вестак 22.06.41.
ДЗЕМЯШКЕВІЧ Аляксей Кірылавіч, н. у 1914, в. Панізоўе, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ДЗЕНІСЕВІЧ Васіль Кірылавіч, н. у 1910, в. Лутна, загінуў у жніўні 1944.
ДЗЕНІСЕВІЧ Сцяпан Уладзіміравіч, н. у 1910, в. Ст. Шклоў, загінуў 29.07.41.
ДЗЕНІСЕВІЧ Ягор Іванавіч, н. у 1923, в. Хоцімка, загінуў 22.10.44 ва Усходняй Прусіі.
ДЗЕРАВЯГА Гаўрыла Стэфанавіч, н. у 1902, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ДЗЕРАВЯГА Кірыла Стэфанавіч, н. у 1893, в. Ст. Брашчына, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ДЗЕРАВЯГА Макар Стэфанавіч, н. у 1918, в. Мацава, загінуў 17.08.44 у Літве.
ДЗЕРАВЯГА Уладзімір Сцяпанавіч, н. у 1912, в. Мацава, прапаў без вестак.

ДЗЯТКОЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1919, в. Пясчанка, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ДЗЯТКОЎ Пётр Аляксеевіч, н. у 1920, в. Калінаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ДЗЯТКОЎ Рыгор Захаравіч, н. у 1913, в. Лідзіна, прапаў без вестак.
ДЗЯКАЎ Аляксей Іванавіч, н. у 1912, в. Гаваракі, загінуў у кастрычніку 1944.
ДЗЯКАЎ Іван Іванавіч, н. у 1909, в. Гаваракі, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.
ДЗЯКАЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1924, в. Гаваракі, прапаў без вестак 8.05.45.
ДОМЧАНКА Фёдар Карпавіч, н. у 1920, в. Уланава, прапаў без вестак.
ДОЎЖЫК Іван Прохаравіч, н. у 1912, в. Бярозаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ДРАБЫШЭЎСКІ Аляксандр Канстанцінавіч, н. у 1911, в. Гаваракі, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ДРАБЫШЭЎСКІ Антон Канстанцінавіч, н. у 1917, в. Гаваракі, загінуў ва Усходняй Прусіі.
ДРАБЫШЭЎСКІ Антон Цімафеевіч, н. у 1924, памёр ад ран 28.03.45 ва Усходняй Прусіі.
ДРАБЫШЭЎСКІ Іван Канстанцінавіч, н. у 1914, в. Гаваракі, памёр ад ран 9.05.45 ва Усходняй Прусіі.
ДУБКОЎСКІ Восіп Фаміч, н. у 1913, загінуў 18.04.45 пад Берлінам.
ДУБКОЎСКІ Ігнат Пятровіч, н. у 1926, в. Манькава, памёр ад ран 3.09.44 у Беластоцкай вобл.
ДУБКОЎСКІ Ігнат Фаміч, н. у 1910, в. Старасселле, прапаў без вестак 16.08.44.
ДУБКОЎСКІ Мікалай Леанідавіч, н. у 1920, в. Старасселле, памёр ад ран у 1945.
ДУБКОЎСКІ Станіслаў Восіпавіч, н. у 1891, в. Старасселле, загінуў у снежні 1941 пад Масквой.
ДУБОЎСКІ Віктар Аляксандравіч, н. у 1907, в. Ст. Брашчына, прапаў без вестак.
ДУДАРАЎ Васіль, н. у 1902, в. Трылесіна, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ДУДАРАЎ Павел Васільевіч, н. у 1922, загінуў 7.04.45 ва Усходняй Прусіі.
ДУДАРАЎ Пётр Іванавіч, н. у в. Мацава, загінуў 7.08.44 у Літве.
ДУХНОЎСКІ Васіль Л., н. у 1920, в. Каменка, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.
ДУХНОЎСКІ Цімафей Іванавіч, н. у 1926, в. Хацькова, звестак не захавалася.
ЕСІПОВІЧ Эдуард Аляксандравіч, н. у 1924, в. Калінаўка, загінуў у 1943.
ЕЎДАКІМАЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1918, в. Ст. Брашчына, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.
ЖУРАЎСКІ Канстанцін Мікітавіч, н. у 1925, в. Тройца, загінуў у 1944.
ЖУРАЎСКІ Мікалай Анісімавіч, н. у 1922, в. Клін, прапаў без вестак у маі 1945.
ЖУРАЎСКІ Пантялей Андрэевіч, н. у 1910, в. Старасселле, прапаў без вестак у лістападзе 1943.
ЖУРАЎСКІ Фёдар Мікітавіч, н. у 1918, в. Тройца, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЖЫГУНОЎ Павел Андрэевіч, н. у 1911, в. Тройца, загінуў у 1941.
ЗАВАДСКІ Канстанцін Іванавіч, н. у 1917, в. Калінаўка, прапаў без вестак.
ЗАВАДСКІ Тамаш Іванавіч, н. у 1915, в. Калінаўка, прапаў без вестак.
ЗАЙЦАЎ Цярэнцій Паўлавіч, н. у 1916, в. Гарадок, загінуў 18.01.45 у Польшчы.
ЗАЛЫНСКІ Браніслаў Канстанцінавіч, н. у 1917, в. Гвалтоўнік, прапаў без вестак у красавіку 1945.
ЗАЛЫНСКІ Міхаіл Уладзіміравіч, н. у 1911, в. Н. Брашчына, загінуў 15.02.45 у Польшчы.
ЗАХАРАЎ Уладзімір Іванавіч, н. у 1912, в. Трылесіна, прапаў без вестак у маі 1944.
ЗАХАРЭВІЧ Лявон Антонавіч, н. у 1906, в. Трылесіна, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ЗАХАРЭВІЧ Мікалай Антонавіч, н. у 1918, в. Трылесіна, загінуў у 1943.
ЗДРАЕЎСКІ Аляксандр Сямёнавіч, н. у 1898, в. Старасселле, загінуў 19.07.44 у Літве.
ЗЯНЬКОВІЧ Антон Хрысанавіч, н. у 1903, в. Бярозаўка, прапаў без вестак у снежні 1944.
ЗЯНЬКОВІЧ Іван Мікалаевіч, н. у 1904, в. Уланава, прапаў без вестак у снежні 1944.
ЗЯНЬКОВІЧ Леанід, н. у 1919, в. Баркі, прапаў без вестак.
ЗЯНЬКОВІЧ Лявон Фрэсанавіч, н. у 1918, в. Бярозаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ІВАНКОВІЧ Міхаіл Антонавіч, н. у 1916, в. Смальянцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ІВАНОЎ Фёдар Васільевіч, н. у 1908, в. Смальянцы, загінуў у 1941.
ІВАШНЁЎ Валянцін Данілавіч, н. у 1924, в. Тросенка, прапаў без вестак у жніўні 1944.
ІВАШНЁЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1901, в. Тросенка, прапаў без вестак у жніўні 1943.
ІВАШНЁЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1910, в. Тросенка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.
ІВАШНЁЎ Уладзімір Кузьміч, н. у 1921, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАВАЛЁЎ Іван Іванавіч, н. у 1912, в. Уланава, загінуў у 1945.
КАДЗЕТ Ціхан Аляксандравіч, н. у 1909, в. Сісенева, загінуў у 1944.
КАЗАКЕВІЧ Іван Аляксандравіч, н. у 1900, в. Старасселле, загінуў 1.08.44 у Літве.
КАЗАКЕВІЧ Сцяпан Аляксандравіч, н. у 1916, в. Княжыцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАЗАКОЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1911, в. Гарадок, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАЗАКОЎ Канстанцін, н. у 1920, в. Старасселле, загінуў 24.02.42 у п. Чорная Рэчка Ленінградскай вобл.
КАЗЛОЎ Аляксандр Фёдаравіч, н. у 1910, в. Калінаўка, прапаў без вестак у лютым 1944.
КАЗЛОЎ Канстанцін Кірылавіч, н. у 1916, в. Карзуны, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАЗЛОЎ Пётр Іванавіч, н. у 1910, в. Сісенева, загінуў у 1944.
КАЗЛОЎ Фёдар Паўлавіч, н. у 1901, в. Н. Брашчына, прапаў без вестак у жніўні 1943.

І. Ц. Кардовіч

А. М. Куцко

КАЗЛОЎСКІ Іван Аляксандравіч, н. у 1920, в. Старасселле, прапаў без вестак у лістападзе 1944.
КАЗЛОЎСКІ Міхаіл Аляксандравіч н. у в. Старасселле, загінуў 24.10.44.
КАЛАСОЎСКІ Аляксандр Захаравіч, н. у 1920, загінуў 12.03.45 у Польшчы.
КАЛАСОЎСКІ Васіль Міхайлавіч, н. у 1918, в. Старасселле, загінуў у 1942.
КАЛАСОЎСКІ Іван Міхайлавіч, н. у 1909, в. Старасселле, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАЛАСОЎСКІ Канстанцін Мікалаевіч, н. у в. Баркі, загінуў 12.08.44.
КАЛАСОЎСКІ Канстанцін Мікітавіч, н. у 1920, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.
КАЛАСОЎСКІ Мікалай Васільевіч, н. у 1918, в. Баркі, прапаў без вестак.
КАЛАСОЎСКІ Сяргей Рыгоравіч, н. у 1912, в. Старасселле, прапаў без вестак у жніўні 1944.
КАЛАСОЎСКІ Сяргей Рыгоравіч, н. у 1912, в. Сісенева, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАЛАСОЎСКІ Фёдар Мікалаевіч, н. у 1898, в. Тройца, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАЛАСОЎСКІ Фёдар Рыгоравіч, н. у 1901, в. Баркі, прапаў без вестак у верасні 1944.
КАЛЕСНІКАЎ Аляксей Цімафеевіч, н. у в. Гаваракі, загінуў 12.03.45 у Польшчы.
КАЛІНОЎСКІ Максім Аляксеевіч, н. у 1910, в. Бярозаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАНДРАЦЬЕЎ Макар Ягоравіч, н. у 1909, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАПЕРСКІ Максім Іванавіч, н. у 1918, в. Дымава, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАРАЛЬКОЎ Міхаіл Пятровіч, н. у 1908, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАРАНЕЎСКІ Кірыла Антонавіч, н. у 1911, в. Чырчына, прапаў без вестак у лістападзе 1943.
КАРАНЕЎСКІ Міхаіл Яўменавіч, н. у 1920, в. Забор'е, прапаў без вестак у жніўні 1943.
КАРДОВІЧ Іван Ціханавіч, н. у 1919, в. Хацькова, звестак не захавалася.
КАРДОВІЧ Мікалай Іванавіч, н. у 1919, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАРНАЧОНАК Віктар Ягоравіч, н. у 1921, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАРНАЧОНАК Георгій Сямёнавіч, н. у 1922, в. Стараселле, загінуў пад Сталінградам.

КАРНАЧОНАК Іван Аляксеевіч, н. у 1913, в. Баркі, прапаў без вестак.

КАРНАЧОНАК Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1903, в. Стараселле, загінуў 28.07.44 у Літве.

КАРНАЧОНАК Ягор Мікалаевіч, н. у в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАРНАЧОНАК Яўген Сямёнавіч, н. у 1924, в. Стараселле, прапаў без вестак у 1942.

КАРНАЧЭНКА Захар Сцяпанавіч, н. у 1917, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1942.

КАРНЕЕЎ Іван Тарасавіч, н. у 1919, в. Смальянцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАРНЕЕЎ Пётр Аляксеевіч, н. у 1907, в. Сісенева, прапаў без вестак у снежні 1943.

КАРОТКІН Павел Анісімавіч, н. у 1915, в. Тросна, прапаў без вестак 28.08.41.

КАТЛОЎСКІ Васіль Пятровіч, н. у 1902, в. Баркі, загінуў 25.03.45 ва Усходняй Прусіі.

КАТЛОЎСКІ Герасім Пятровіч, н. у 1923, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КАТЛОЎСКІ Дзмітрый Андрэевіч, н. у 1921, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

КАТЛОЎСКІ Іван Мікітавіч, н. у 1906, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАТЛОЎСКІ Іван Сцяпанавіч, н. у 1922, загінуў 24.04.45 на р. Одэр.

КАТЛОЎСКІ Канстанцін Дзмітрыевіч, н. у 1902, в. Баркі, загінуў 22.10.44.

КАТЛОЎСКІ Кузьма Мікітавіч, н. у 1911, прапаў без вестак 1.09.44.

КАТЛОЎСКІ Павел Рыгоравіч, н. у 1903, в. Баркі, загінуў 21.10.44 ва Усходняй Прусіі.

КАТЛОЎСКІ Пётр Андрэевіч, н. у 1914, в. Баркі, загінуў 11.03.45 ва Усходняй Прусіі.

КАТЛОЎСКІ Пётр Макаравіч, н. у 1911, в. Баркі, прапаў без вестак.

КАТЛОЎСКІ Сямён Макаравіч, н. у 1926, в. Баркі, загінуў 2.05.45 у Латвіі.

КАТЛОЎСКІ Сямён Пятровіч, н. у 1910, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАТЛОЎСКІ Фёдар Андрэевіч, н. у 1912, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАТЛОЎСКІ Фёдар Макаравіч, н. у 1914, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КІРЫЛОВІЧ Мікалай Піліпавіч, н. у 1920, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КНЯЗЬКОЎ Барыс Савельевіч, н. у 1910, в. Баркі, загінуў 8.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КНЯЗЬКОЎ Іван Андрэевіч, н. у 1913, памёр ад ран у снежні 1944.

КНЯЗЬКОЎ Іван Маісеевіч, н. у 1915, в. Тройца, памёр ад ран 5.03.45 ва Усходняй Прусіі.

КНЯЗЬКОЎ Павел Захаравіч, н. у 1904, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КНЯЗЬКОЎ Панас Лявонавіч, н. у 1916, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КНЯЗЬКОЎ Уладзімір Маісеевіч, н. у 1920, в. Тройца, прапаў без вестак 22.07.41.

КНЯЗЬКОЎ Фёдар Цімафеевіч, н. у 1906, в. Баркі, загінуў 10.10.44.

КОНАНАЎ Барыс Мітрафанавіч, н. у 1912, в. Лутня, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОНАНАЎ Ілья Лукіч, н. у 1901, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОНАНАЎ Пётр Пятровіч, н. у 1926, в. Лутня, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КОРАНЬ Іван Паўлавіч, н. у 1916, прапаў без вестак у снежні 1942.

КОРЗУН Восіп Лявонцьевіч, н. у 1924, в. Шчацінка, загінуў у 1945.

КОРЗУН Мікалай Лявонцьевіч, н. у 1918, в. Шчацінка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОРНЕЎ Аляксей Аляксеевіч, н. у 1918, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КОРНЕЎ Васіль Пракопавіч, н. у 1919, в. Зара, прапаў без вестак у 1941.

КОРНЕЎ Іван Аляксеевіч, н. у 1910, в. Сісенева, загінуў у 1944.

КОРНЕЎ Іван Пракопавіч, н. у 1914, в. Зара, загінуў 21.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КОРНЕЎ Ілья Тарасавіч, н. у 1908, в. Гаршкова, загінуў у 1944.

КОРНЕЎ Мікалай Аляксеевіч, н. у 1920, в. Сісенева, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КОРНЕЎ Сямён Іванавіч, н. у 1926, в. Стараселле, загінуў у 1944.

КРАЎЦОЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1920, в. Лотва, прапаў без вестак 18.02.43 у Краснадарскім краі.

КРАЎЧАНКА Восіп Міхайлавіч, н. у в. Калінаўка, загінуў 17.07.44 у Брэсцкай вобл.

КРАЎЧАНКА Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1919, в. Дымава, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРАЎЧАНКА Фёдар Міхайлавіч, н. у в. Баркі, загінуў 22.07.43 у с. Мікалаеўскае Смаленскай вобл.

КРУПЕНЯ Пётр Аляксандравіч, н. у 1921, в. Калінаўка, прапаў без вестак.

КРУПЯНЬКОЎ Васіль Фёдаравіч, н. у 1907, загінуў.

КРУЧКОЎ Адам Тарасавіч, н. у 1917, в. Пясчанка, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

КРУЧКОЎ Васіль Яфімавіч, н. у 1916, в. Чырчына, загінуў 15.02.45 у Польшчы.

КРУЧКОЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1916, в. Н. Брашчына, памёр ад ран 20.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КУЗЬКОЎ Іван Маісеевіч, н. у 1915, в. Тройца, памёр ад ран 5.03.45 у Польшчы.

КУЗЬМІЦКІ Васіль Пятровіч, н. у 1912, в. Дубрава, прапаў без вестак.

КУЗЬМІЦКІ Мікалай Пятровіч, н. у 1913, в. Дубрава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУКСЯНКОЎ Канстанцін Маісеевіч, н. у 1925, в. Мацава, загінуў 28.08.44.

КУКСЯНКОЎ Маісей Пятровіч, н. у 1890, в. Мацава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУЛЬКОЎ Цімафей Мітрафанавіч, н. у 1903, в. Ст. Вадва, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУЦКО Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1923, в. Гвалтоўнік, загінуў у 1944.

КУЦКО Міхаіл Іванавіч, н. у 1920, в. Гвалтоўнік, прапаў без вестак у верасні 1944.

КУЦКО Павел Іванавіч, н. у 1910, в. Гвалтоўнік, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУЧЭЎСКІ Іван Ільіч, н. у 1914, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КУШКОЎ Васіль Пятровіч, н. у 1922, в. Шакава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛАВІЦКІ Аркадзь Мікалаевіч, н. у 1926, в. Уланава, прапаў без вестак у снежні 1944.

ЛАЗАРЭНКА Аляксей Антонавіч, н. у 1920, в. Смальянцы, памёр ад ран 15.01.45 у Польшчы.

ЛАЗАРЭНКА Іван Аляксеевіч, н. у 1910, в. Баркі, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЛАЗАРЭНКА Іван Васільевіч, н. у 1909, в. Баркі, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЛАЗАРЭНКА Іван Мацвеевіч, н. у 1897, в. Баркі, загінуў 21.10.44.

ЛАЗАРЭНКА Іван Сцяпанавіч, н. у 1921, в. Баркі, загінуў 20.11.41 у в. Балдыроўка Растоўскай вобл.

ЛАЗАРЭНКА Іван Яўціхавіч, н. у 1909, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛАЗАРЭНКА Міхаіл Якаўлевіч, н. у 1910, в. Чырчына, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛАЗАРЭНКА Мяфодзій Арцёмавіч, н. у 1921, в. Клін, загінуў 14.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ЛАЗАРЭНКА Нікіфар Васільевіч, н. у 1905, в. Калінаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛАЗАРЭНКА Сямён Аляксеевіч, н. у 1918, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛАЗАРЭНКА Уладзімір Сямёнавіч, н. у 1920, в. Смальянцы, загінуў у 1941 пад Камянец-Падольскам.

ЛАЗАРЭНКА Цімафей Захаравіч, н. у 1900, в. Баркі, прапаў без вестак у 1944.

ЛАЗАРЭНКА Ягор Аляксеевіч, н. у 1916, в. Варашылава, загінуў у 1944.

ЛЕАНОВІЧ Аляксандр Рыгоравіч, н. у 1910, в. Панізоўе, прапаў без вестак.

ЛЕАНОВІЧ Аркадзь Рыгоравіч, н. у 1918, в. Панізоўе, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛЕАНОВІЧ Канстанцін Уладзіміравіч, н. у 1920, в. Панізоўе, загінуў 15.09.43 у с. Гудым Сумскай вобл.

ЛЕПЯШЫНСКІ Андрэй Іванавіч, н. у 1909, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЛЕПЯШЫНСКІ Васіль Сямёнавіч, н. у 1920, в. Баркі, памёр ад ран 18.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ЛЕПЯШЫНСКІ Гаўрыла Піліпавіч, н. у 1905, в. Чырчына, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЛЕПЯШЫНСКІ Мікалай Восіпавіч, н. у 1925, в. Баркі, загінуў у час блакады Ленінграда.

ЛІЗУНОЎ Мацвей Міхайлавіч, н. у 1918, в. Стараселле, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛІПКІН Восіп Міхайлавіч, н. у 1911, в. Клін, памёр ад ран 27.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ЛІСАЎ Георгій Захаравіч, н. у 1912, в. Слабодка, памёр ад ран 10.02.45 ва Усходняй Прусіі.

А. А. Марозаў

ЛІСОЎСКІ Яўген Рыгоравіч, н. у 1917, в. Клін, загінуў у 1943 на стн. Ахтырская Краснадарскага краю.

ЛЫСКОЎСКІ Франк Баніфацыевіч, н. у 1902, в. Дымава, прапаў без вестак 24.06.41.

ЛЫСЯНКОЎ Мікалай Восіпавіч, у 1922, в. Дымава, загінуў у 1944.

ЛЯВОНАЎ Васіль Іванавіч, н. у 1907, в. Горка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛЯСКОЎСКІ Іван Іванавіч, н. у 1905, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАІСЕЕНКА Міхаіл Паўлавіч, н. у 1924, в. Гвалтоўнік, загінуў 16.10.42 у Краснаярскім краі.

МАІСЕЕЎ Ігнат Фядосавіч, н. у 1923, в. Н. Брашчына, загінуў у 1945.

МАКАРАЎ Сяргей Максімавіч, н. у 1920, в. Клін, загінуў 7.08.41.

МАКСІМАЎ Павел Аляксандравіч, н. у 1913, в. Тросенка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАКСІМАЎ Пётр Ігнатавіч, н. у 1902, в. Тросна, загінуў 17.08.44 у Літве.

МАКСІМАЎ Уладзімір Аляксандравіч, н. у 1920, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАКСІМОВІЧ Мікалай Іванавіч, н. у 1921, в. Дымава, загінуў у 1944.

МАЛІНОЎСКІ Васіль Трафімавіч, н. у 1900, в. Уланава, загінуў 21.01.45 у Польшчы.

МАЛІНОЎСКІ Іван Іванавіч, н. у 1901, в. Уланава, прапаў без вестак 5.10.42.

МАЛІНОЎСКІ Іван Ільіч, н. у в. Тройца, загінуў 14.10.44 ва Усходняй Прусіі.

МАЛІНОЎСКІ Іван Паўлавіч, н. у 1914, в. Уланава, загінуў.

МАЛІНОЎСКІ Іван Фёдаравіч, н. у 1894, в. Тройца, загінуў у 1942.

МАЛІНОЎСКІ Мікалай Васільевіч, н. у 1923, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАНДРЫКАЎ Яўген Яфімавіч, н. у в. Лотва, загінуў 21.11.44 у Латвіі.

МАРОЗАЎ Аляксандр Андрэевіч, н. у 1915, в. Стараселле, загінуў 15.01.45.

МАРОЗАЎ Васіль Антонавіч, н. у 1924, в. Гаваракі, прапаў без вестак.

МАРОЗАЎ Васіль Гаўрылавіч, н. у 1920, в. Стараселле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАРОЗАЎ Віктар Антонавіч, н. у 1926, в. Гаваракі, прапаў без вестак.

МАРОЗАЎ Іван Ігнатавіч, н. у 1908, в. Гаваракі, загінуў у 1944 у Прыбалтыцы.

МАРШАЛАЎ Ілья Васільевіч, н. у 1914, в. Шахава, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

МАРШАЛАЎ Аляксей Васільевіч, н. у 1922, в. Шахава, прапаў без вестак.

МАСЛЕННІКАЎ Лаўрэнцій Анісімавіч, н. у 1912, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МАСЬКОЎ Аляксандр Андрэевіч, н. у 1912, в. Уланава, загінуў 3.08.43 у Літве.

МАСЬКОЎ Павел Андрэевіч, н. у 1910, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАСЬКОЎ Павел Антонавіч, н. у в. Уланава, загінуў у 1941.

МАСЬКОЎ Пётр Сяргеевіч, н. у 1922, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАСЬКОЎ Стэфан Мікалаевіч, н. у 1908, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАСЬКОЎ Фёдар Сяргеевіч, н. у 1911, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАСЬКОЎ Якаў Маісеевіч, н. у 1895, в. Уланава, прапаў без вестак у ліпені 1941.

МАЦЮШЭЎСКІ Пётр Андрэевіч, н. у 1922, в. Баркі, не вярнуўся з вайны.

МІКАЛАЕЎ Аляксандр Ігнатавіч, н. у 1922, в. Уланава, памёр ад ран 7.01.43 у г. Краснадар.

МІКІЦЕВІЧ Мікалай Аляксеевіч, н. у 1923, в. Лутна, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

МІЛЬТО Аляксандр Фёдаравіч, н. у 1914, в. Хацькова, звестак не захавалася.

МІЛЬТО Андрэй Міхайлавіч, н. у 1905, в. Гарадок загінуў 2.03.45 у Латвіі.

МІЛЬТО Васіль Мацвеевіч, н. у 1921, в. Гарадок загінуў у 1942.

МІЛЬТО Васіль Савельевіч, н. у 1912, в. Чырчына, загінуў у 1944.

МІЛЬТО Васіль Сямёнавіч, н. у 1908, в. Чырчына, памёр ад ран 25.01.45 у Латвіі.

МІЛЬТО Віктар Сцяпанавіч, н. у 1923, в. Гарадок, памёр ад ран 21.03.45 ва Усходняй Прусіі.

МІЛЬТО Віктар Сцяпанавіч, н. у 1920, в. Сісенева, загінуў у 1942.

МІЛЬТО Іван Аляксандравіч, н. у 1919, в. Гарадок, загінуў 25.08.44 у Беластоцкай вобл.

МІЛЬТО Іван Паўлавіч, н. у 1921, в. Старасселле, загінуў 27.02.42 у г. Балаклава.

МІЛЬТО Іван Максімавіч, н. у 1909, загінуў 18.12.44 у Польшчы.

МІЛЬТО Іван Сяргеевіч, н. у 1907, в. Гарадок, прапаў без вестак у 1941.

МІЛЬТО Іван Дзмітрыевіч, н. у 1915, в. Тройца, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

МІЛЬТО Іван Фёдаравіч, н. у 1918, в. Старасселле, прапаў без вестак.

МІЛЬТО Ілья Герасімавіч, н. у 1919, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МІЛЬТО Максім Нікіфаравіч, н. у 1899, в. Тройца, загінуў 8.12.43.

МІЛЬТО Міхаіл Мацвеевіч, н. у 1922, загінуў 30.01.45 у Польшчы.

МІЛЬТО Міхаіл Якаўлевіч, н. у 1919, в. Гарадок, загінуў у 1944.

МІЛЬТО Павел Андрэевіч, н. у 1904, в. Старасселле, загінуў у 1942.

МІЛЬТО Пётр Васільевіч, н. у 1910, в. Гарадок, прапаў без вестак у 1944.

МІЛЬТО Пётр Сцяпанавіч, н. у 1921, в. Гарадок, прапаў без вестак 26.08.44.

МІЛЬТО Раман Сяргеевіч, н. у 1912, в. Сісенева, загінуў у 1944.

МІЛЬТО Рыгор Мацвеевіч, н. у 1916, в. Тройца, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МІЛЬТО Сцяпан Фёдаравіч, н. у 1916, в. Старасселле, загінуў у 1944.

МІЛЬТО Уладзімір Фёдаравіч, н. у 1921, в. Старасселле, прапаў без вестак.

МІЛЬТО Фёдар Іванавіч, н. у 1911, в. Уланава, прапаў без вестак у 1942.

МІЛЬТО Ягор Фёдаравіч, н. у 1922, в. Старасселле, загінуў у 1945.

МІЛЬТО Яўген Фёдаравіч, н. у 1920, в. Старасселле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МІРАНЕНКА Васіль Піліпавіч, н. у 1907, в. Пясчанка, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

МІХАЙЛОЎСКІ Іван Восіпавіч, н. у 1902, в. Шчацінка, прапаў без вестак у верасні 1944.

МУЛЕЎ Піліп Фядосавіч, н. у в. Старасселле, загінуў 24.08.44 у Літве.

МЯДЗВЕДЗЕЎ Віктар Антонавіч, н. у 1922, в. Старасселле, загінуў 22.10.45 у Польшчы.

МЯДЗВЕДЗЕЎ Віктар Міхайлавіч, н. у 1922, в. Старасселле, загінуў 15.10.41.

МЯДЗВЕДСКІ Іван Фёдаравіч, н. у 1900, в. Варашылава, прапаў без вестак у 1941.

МЯКШЫНАЎ Аляксандр Нічыпаравіч, н. у 1917, в. Лотва, памёр ад ран у 1942.

МЯКШЫНАЎ Пётр Нічыпаравіч, н. у 1919, в. В. Лотва, памёр ад ран.

МЯНЧЫНСКІ Яўген Іванавіч, н. у 1920, в. Варопаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МЯНЧЫЦКІ Уладзімір Фёдаравіч, н. у 1915, в. Пясчанка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

НАГАРНЯК Дзмітрый Васільевіч, н. у в. Ст. Брашчына, загінуў 8.02.45 ва Усходняй Прусіі.

НІКАЛАЕЎ Аляксандр Ігнатавіч, н. у 1920, в. Уланава, загінуў 7.01.43 у Краснадарскім краі.

НІКАЛАЕЎ Іван Ігнатавіч, н. у 1919, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

НОВІКАЎ Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1902, загінуў 15.04.45 на р. Одэр.

НОВІКАЎ Іван Канстанцінавіч, н. у 1913, в. Гаваракі, загінуў у 1943.

НОВІКАЎ Ілья Паўлавіч, н. у 1910, в. Гаршкова, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НОВІКАЎ Максім Канстанцінавіч, н. у 1906, в. Гаваракі, памёр ад ран 28.07.44 у Літве.

НОВІКАЎ Яфім Андрэевіч, н. у 1907, в. Мацава, прапаў без вестак.

НУРМАКОЎ Яўгеній Цімафеевіч, н. у 1923, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

НЯМЦОЎ Іван Карпавіч, н. у 1906, в. Гаршкова, загінуў у 1944.

НЯЧЫПАЎ Барыс Антонавіч, н. у 1902, в. Трылесіна прапаў без вестак у студзені 1944.

НЯЧЫПАЎ Мікалай Барысавіч, н. у 1922, в. Трылесіна, загінуў 25.08.44 у Беластоцкай вобл.

НЯЧЫПАЎ Павел Іванавіч, н. у 1921, в. Трылесіна, загінуў у 1944.

ПАБОРЦАЎ Аляксей Астапавіч, н. у 1919, в. Калінаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАГРАБІЦКІ Іван Рыгоравіч, н. у 1903, в. Н. Брашчына, загінуў 2.10.44 у Румыніі.

ПАДКАПАЕЎ Дзмітрый Мартынавіч, н. у 1904, в. Н. Брашчына, загінуў 16.08.44 у Літве.

ПАЛЯКОЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у в. Н. Брашчына, загінуў 30.07.44 у с. Порхаўскае Ленінградскай вобл.

ПАПКОЎ Антон Ільіч, н. у 1900, в. Хоцімка, прапаў без вестак у верасні 1944.

ПАПКОЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1910, в. Хоцімка, памёр ад ран у 1941.

ПАПКОЎ Феадосій Якаўлевіч, н. у 1902, в. Хоцімка, прапаў без вестак у студзені 1944.

ПАПКОЎ Фёдар Цярэнцьевіч, н. у 1904, в. Чырчына, загінуў 7.08.44 у Літве.

ПАПКОЎ Яфім Цярэнцьевіч, н. у 1909, в. Чырчына, загінуў у 1942.

ПАЎЛОВІЧ Аляксандр Восіпавіч, н. у 1907, в. Ст. Брашчына, прапаў без вестак.

ПАЎЛОВІЧ Андрэй Іванавіч, н. у 1897, в. Ст. Брашчына, прапаў без вестак у 1941.

ПАЎЛОВІЧ Андрэй Іванавіч, н. у 1896, в. Ст. Брашчына, загінуў у 1943.

ПАЎЛОВІЧ Мікалай Восіпавіч, н. у 1911, в. Ст. Брашчына, загінуў 15.01.43 у в. Апраксіна Ленінградскай вобл.

ПАЎЛОВІЧ Уладзімір Цімафеевіч, н. у 1926, в. Тросенка, загінуў 29.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ПЕЙПАЛОВІЧ Аркадзь Браніслававіч, н. у 1924, в. Калінаўка, загінуў у 1943.

ПЕЧАНЬКОЎ Уладзімір Мікалаевіч, н. у 1920, в. Тросенка, загінуў 19.04.42.

ПЛАТОНАЎ Захар Ермалаевіч, н. у 1908, в. Тросенка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЛАТОНАЎ Павел Ермалаевіч, н. у 1904, в. Тросенка, загінуў 4.08.44 у Польшчы.

ПЛАХОЦКІ Андрэй Амбросавіч, н. у 1905, в. Каменка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПОЛЬКІН Леанід Іванавіч, н. у 1924, в. Гаваракі, загінуў 1.12.43.

ПОНТАЛЕЎ Восіп Цітавіч, н. у 1917, в. Клін, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРАКАПЕНКА Аляксандр Якаўлевіч, н. у 1924, в. Трылесіна, загінуў 19.03.45 у Польшчы.

ПРАКАПОВІЧ Кірыла Мяфодзьевіч, н. у 1903, в. Старасселле, загінуў у 1944.

ПРАКАПОВІЧ Панас Ільіч, н. у 1910, в. Старасселле, памёр ад ран 30.07.44 у Ленінградскай вобл.

ПРАКАПОВІЧ Пётр Мяфодзьевіч, н. у 1910, в. Старасселле, памёр ад ран 30.07.44 у Ленінградскай вобл.

ПРАМУЗА Іван Лявонавіч, н. у 1919, в. Смальянцы, загінуў у 1941.

ПРОХАРАЎ Мікалай Ільіч, н. у 1924, в. Н. Брашчына, загінуў 10.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ПРОЦІВОЛЬСКІ Міхаіл Рыгоравіч, н. у в. Гарадок, загінуў 27.08.44 пад Беластокам.

ПРЫЕЎ Канстанцін Рыгоравіч, н. у 1910, в. Забор'е, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПУНЧАНКА Аляксей Іванавіч, н. у 1896, в. Баркі, прапаў без вестак.

ПУНЧАНКА Аляксей Лявонавіч, н. у 1910, в. Старасселле, прапаў без вестак.

ПУНЧАНКА Аляксей Фёдаравіч, н. у 1920, в. Забор'е, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПУНЧАНКА Антон Лявонавіч, н. у 1894, в. Баркі, не вярнуўся з вайны.

ПУНЧАНКА Іван Мікалаевіч, н. у 1907, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПУНЧАНКА Мікалай Паўлавіч, н. у 1907, в. Старасселле, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПУНЧАНКА Міхаіл Данілавіч, н. у 1917, в. Гарадок, загінуў у 1942.

ПУНЧАНКА Павел Піліпавіч, н. у 1908, в. Баркі, звестак не захавалася.

ПУНЧАНКА Пётр Іванавіч, н. у 1914, в. Старасселле, прапаў без вестак у 1941.

ПУНЧАНКА Пётр Цімафеевіч, н. у 1918, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПУНЧАНКА Пётр Цітавіч, н. у 1913, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПУНЧАНКА Піліп Мікалаевіч, н. у 1900, в. Баркі, загінуў 3.08.44.

ПУНЧАНКА Сяргей Рыгоравіч, н. у 1913, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПУНЧАНКА Фёдар Мікалаевіч, н. у 1912, в. Баркі, не вярнуўся з вайны.

ПУЧКОЎ Міхаіл Пракопавіч, н. у 1922, в. Хоцімка, прапаў без вестак у снежні 1944.

ПУШКАРОЎ Павел Пятровіч, н. у 1910, в. Н. Брашчына, загінуў 11.01.45.

ПЯСКОЎ Міхаіл Лазаравіч, н. у 1922, в. Шчацінка, загінуў 20.01.45 у Польшчы.

ПЯТРОЎСКІ Фёдар Пракопавіч, н. у 1888, в. Тройца, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЯТРОЎСКІ Ягор Дзмітрыевіч, н. у 1910, в. Тройца, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЯТРОЎ Якім Раманавіч, н. у 1892, в. Горка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РАБУШАЎ Леанід Ільіч, н. у 1921, в. В. Лотва, загінуў у 1943.

РАБЦАЎ Аляксандр Лявонавіч, н. у 1915, в. Клін, загінуў у 1943.

РАБЦАЎ Іван Мацвеевіч, н. у 1922, в. Клін, загінуў 27.03.45 у Венгрыі.

РАБЦАЎ Пётр Герасімавіч, н. у в. Клін, в. Дашкаўка, загінуў у Магілёўскай вобл.

РАВІНСКІ Восіп Сцяпанавіч, н. у 1915, в. Старасселле, загінуў 15.02.45 у Польшчы.

РАДЗЕЎСКІ Ціхан Восіпавіч, н. у 1902, прапаў без вестак 31.01.43.

РАДЗІКАЎ Ілья, н. у 1907, в. Тройца, прапаў без вестак.

РАЖАНСКІ Герасім Карпавіч, н. у 1923, в. Старасселле, загінуў у 1941.

РАЗЕЛЬМАН Ісак Зельсіёнавіч, н. у 1914,

Н. Р. Сіткевіч

в. Старасселле, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

РАЙКОЎ Кірыла Герасімавіч, н. у 1910, в. Лотва, загінуў 28.11.44 у Літве.

РАМАНОЎСКІ Парфірый Міхайлавіч, н. у 1915, в. Уланава, загінуў.

РАМАНОЎСКІ Уладзімір Сцяпанавіч, н. у 1920, в. Уланава, загінуў у 1944.

РАМАНЬКОЎ Іван Цярэнцьевіч, н. у 1916, в. Тройца, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РАМАНЬКОЎ Кірыла Цярэнцьевіч, н. у 1898, в Н. Брашчына, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РАМАНЬКОЎ Пётр Цярэнцьевіч, н. у 1911, в. Тройца, загінуў у 1943.

РАМАНЬКОЎ Харытон Цярэнцьевіч, н. у 1900, в. Тройца, прапаў без вестак.

РАСІНСКІ Восіп Сцяпанавіч, в. Старасселле, загінуў 15.02.45 ва Усходняй Прусіі.

РАСІНСКІ Парфірый Львовіч, н. у 1910, в. Старасселле, загінуў у 1943.

РАСІНСКІ Ягор Львовіч, н. у 1906, загінуў у чэрвені 1944.

РАЎНЯГА Павел Міронавіч, н. у 1906, в. Зара, загінуў 14.02.45 ва Усходняй Прусіі.

РАЧЫНСКІ Парфірый Львовіч, н. у 1910, загінуў 30.11.43 у с. Мікалаеўка Днепрапятроўскай вобл.

РУПЕЦ Аляксей Касьянавіч, н. у 1919, в. Хацькова, звестак не захавалася.

РУПЕЦ Віктар Касьянавіч, н. у 1926, в. Хацькова, звестак не захавалася.

РЫБАКОЎ Аляксей Аляксеевіч, н. у 1923, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

РЫЖЫКАЎ Уладзімір Міхайлавіч, н. у 1894, в. Уланава, прапаў без вестак у верасні 1943.

РЫЖЫКАЎ Уладзімір Міхайлавіч, н. у 1919, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РЫСКОЎ Мікалай Кузьміч, н. у 1913, в. Янава, прапаў без вестак.

РЫСКОЎ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1926, в. Чырчына, прапаў без вестак 23.01.45.

РЫСКОЎ Міхаіл Рыгоравіч, н. у 1920, в. Чырчына загінуў 10.04.45 у Германіі.

РЫСКОЎ Нічыпар Кузьміч, н. у 1902, в. Гаваракі, загінуў у 1944.

РЫСКОЎ Якаў Фадзеевіч, н. у 1918, в. Шахава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РЭДЗЬКА Фёдар Пракопавіч, н. у 1920, в. Старасселле, прапаў без вестак 25.07.42.

САВЕЛЬЕЎ Васіль Андросавіч, н. у 1918, в. Горка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САВІЦКІ Андрэй Астапавіч, н. у 1899, в. Бярозаўка, памёр ад ран 12.08.44.

САВІЦКІ Восіп Восіпавіч, н. у 1919, в. Брашчына, загінуў 24.02.43 у Ленінградскай вобл.

САВІЦКІ Ігнат Мікалаевіч, н. у 1913, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

САВІЦКІ Іван Васільевіч, н. у 1908, в. Забор'е прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

САВІЦКІ Іван Мікалаевіч, н. у 1904, в. Баркі, прапаў без вестак у маі 1944.

САВІЦКІ Мікалай Іванавіч, н. у 1906, в. Баркі, загінуў 22.02.45 ва Усходняй Прусіі.

САВІЦКІ Павел Іванавіч, н. у 1894, в. Баркі, загінуў у 1944.

САВІЦКІ Павел Міхайлавіч, н. у 1920, в. Забор'е, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САВІЦКІ Пётр Астапавіч, н. у 1903, в. Бярозаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

САВІЦКІ Пётр Якаўлевіч, н. у 1924, в. Зара, загінуў 30.08.44 пад Беластокам.

САВІЦКІ Фёдар Васільевіч, н. у в. Забор'е, загінуў 16.07.44 у Літве.

САДОЎСКІ Віктар Міхайлавіч, н. у в. Тросна, загінуў 10.09.44 пад Беластокам.

САДОЎСКІ Уладзімір Ігнатавіч, н. у 1926, памёр ад ран у 1945.

САЗОНАЎ Ягор Сямёнавіч, н. у 1911, в. Смальянцы, прапаў без вестак у верасні 1944.

САКАВЕЦ Андрэй Анісімавіч, н. у 1906, в. Тройца, прапаў без вестак у жніўні 1943.

САКАЛОЎСКІ Уладзімір Ігнатавіч, н. у в. Старасселле, загінуў 30.08.44 пад Беластокам.

САЛАЎЁЎ Іван Піліпавіч, н. у 1917, в. Старасселле, прапаў без вестак у 1941 пад Магілёвам.

САМОЙЛАЎ Мікалай Мікалаевіч, н. у 1919, в. Мацава, загінуў 1.03.42 у с. Колчанава Ленінградскай вобл.

САМУСЕНКА Макар Фадзеевіч, н. у 1903, в. Старасселле, памёр ад ран у ліпені 1941 у г. Ярцава.

САПРОНЕНКА Сцяпан Андрэевіч, н. у 1911, в. Уланава, загінуў 7.08.44.

САСНОЎСКІ Віктар Аляксеевіч, н. у 1912, в. Дымава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

САСНОЎСКІ Віктар Лук'янавіч, н. у 1909, в. Дымава, загінуў у 1942 пад Сталінградам.

САЎКІН Іван Канстанцінавіч, н. у 1924, в. Старасселле, загінуў у студзені 1945.

САЎЧАНКА Сцяпан Сямёнавіч, н. у 1910, в. В. Лотва, загінуў у 1942.

САЎЧАНКА Уладзімір Яфімавіч, н. у 1916, в. Хацькова, загінуў у 1942.

СВІРСКІ Васіль Іванавіч, н. у в. Баркі, прапаў без вестак 31.10.44.

СВІРСКІ Іван Восіпавіч, н. у 1921, в. Баркі, загінуў у красавіку 1945 пад Кёнігсбергам.

СВІРСКІ Мікалай Восіпавіч, н. у 1915, в. Баркі, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

СВІРСКІ Міхаіл Маркавіч, н. у 1919, в. Н. Брашчына, загінуў у Смаленскай вобл.

СВІРСКІ Мяфодзій Іванавіч, н. у 1917, в. Баркі, прапаў без вестак у 1941.

СВІРСКІ Рыгор Герасімавіч, н. у 1911, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

СВІРСКІ Сяргей Аляксеевіч, н. у 1923, в. Баркі, загінуў 19.01.45 у Польшчы.

СЕЛЯДЦОЎ Аляксандр Пятровіч, н. у 1900, в. Горка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЕМЯНКОЎ Міхаіл Маркавіч, н. у 1919, в. Н. Брашчына, загінуў у 1942 пад Ленінградам.

СЕНАКОСАЎ Іван Рахвілавіч, н. у 1904, в. Гарадок, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

СЕНАКОСАЎ Севасцьян Рыгоравіч, н. у 1920, в. Гарадок, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЕНАКОСАЎ Ясь Рыгоравіч, н. у 1926, в. Гарадок, памёр да ран 19.01.45 ва Усходняй Прусіі.

СЕРБАНТОВІЧ Браніслаў Антонавіч, н. у 1911, в. Горка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІДАРАЎ Іван Пятровіч, н. у 1906, в. Хоцімка, прапаў без вестак у верасні 1944.

СІДАРАЎ Павел Рыгоравіч, н. у 1918, в. Хоцімка, прапаў без вестак 28.08.44.

СІДАРАЎ Уладзімір Васільевіч, н. у 1909, в. Уланава, памёр ад ран 8.08.42 у Сталінградскай вобл.

СІДЛЯРОЎ Андрэй Рыгоравіч, н. у 1912, в. Дуброва, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІДЛЯРОЎ Іван Восіпавіч, н. у 1900, в. Уланава, загінуў 24.04.45 ва Усходняй Прусіі.

СІДЛЯРОЎ Іван Іванавіч, н. у 1920, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІДЛЯРОЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1919, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІДЛЯРОЎ Міхаіл Герасімавіч, н. у 1926, памёр ад ран 27.04.45 ва Усходняй Прусіі.

СІДЛЯРОЎ Павел Пятровіч, н. у 1919, в. Дуброва, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІДЛЯРОЎ Уладзімір Васільевіч, н. у 1919, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СІДЛЯРОЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1912, в. Дуброва, загінуў 18.02.42.

СІНЕЛЬНІКАЎ Уладзімір Васільевіч, н. у 1909, в. Уланава, памёр ад ран 8.08.42 у Сталінградскай вобл.

СІНЕЛЬНІКАЎ Міхаіл Ільіч, н. у 1913, в. Сісенева, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

СІТКЕВІЧ Аляксандр Іванавіч, н. у 1920, в. Баркі, прапаў без вестак у красавіку 1944.

СІТКЕВІЧ Васіль Панасавіч, н. у 1923, в. Старасселле, прапаў без вестак 14.10.44.

СІТКЕВІЧ Іван Дзянісавіч, н. у 1920, в. Варашылава, загінуў у 1941.

СІТКЕВІЧ Міхаіл Панасавіч, н. у 1925, памёр ад ран 17.07.44 у Літве.

СІТКЕВІЧ Нічыпар Рыгоравіч, н. у 1905, в. Старасселле, загінуў 19.07.44 у Літве.

СІТКЕВІЧ Пётр Аляксандравіч, н. у 1924, в. Старасселле, загінуў у 1945.

СКРЫПНІКАЎ Андрэй Ягоравіч, н. у 1919, в. Горка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СМАЛЯКОЎ Аляксандр Цімафеевіч, н. у 1921, в. Ферма, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СМАЛЯКОЎ Павел Іванавіч, н. у 1906, памёр ад ран 25.08.44.

СМАТРЫЦКІ Максім Фёдаравіч, н. у 1906, в. Каменка, прапаў без вестак у верасні 1944.

СНЯЖКОЎ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1920, в. Смальянцы, загінуў у 1941.

СОБАЛЕЎ Васіль Цімафеевіч, н. у 1915, в. Н. Брашчына, прапаў без вестак у лютым 1945.

СОБАЛЕЎ Уладзімір Цімафеевіч, н. у 1918, в. Н. Брашчына, прапаў без вестак у снежні 1944.

СОПЕЛЕЎ Пётр Раманавіч, н. у 1913, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СТАНКЕВІЧ Ігнат Фаміч, н. у 1902, в. Шчацінка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СТАРАВОЙТАЎ Іван Трафімавіч, н. у 1901, в. Н. Брашчына, не вярнуўся з вайны.

СТАРАВОЙТАЎ Кузьма Трафімавіч, н. у 1906, в. Н. Брашчына, прапаў без вестак.

СТАРАВОЙТАЎ Пракоп Трафімавіч, н. у 1919, в. Н. Брашчына, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

СТАРАВОЙТАЎ Трафім Яфімавіч, н. у 1906, в. Тройца, загінуў у 1944.

СТАРАВОЙТАЎ Фёдар Лаўрэнавіч, н. у 1922, в. Пясчанка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СТАРАВОЙТАЎ Яфім Трафімавіч, н. у 1906, в. Тройца, загінуў 16.01.45 у Польшчы.

СУВОРАЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1928, в. Старасселле, загінуў 19.07.44 у Літве.

СУВОРАЎ Стэфан Андрэевіч, н. у 1901, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СУВОРАЎ Фёдар Мацвеевіч, н. у 1895, в. Старасселле, прапаў без вестак у 1942.

СЦЕПАНЬКОЎ Іван Дзмітрыевіч, н. у 1922, в. Клін, памёр ад ран 23.09.44.

СЦІБЛО Канстанцін, н. у 1914, в. Хацькова, загінуў у 1942.

СЦІБЛО Пётр Карлавіч, н. у 1911, в. Хацькова, звестак не захавалася.

СЫРАДОЙ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1920, в. Смальянцы, загінуў у 1941.

СЯКАЦКІ Сцяпан Іванавіч, н. у 1904, в. Дуброва, прапаў без вестак у 1944.

СЯМЕНКА Навум Якаўлевіч, н. у 1913, в. Н. Брашчына, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ТАЛАНКОЎ Міхаіл Яўсеевіч, н. у 1905, в. Уланава, прапаў без вестак.

ТАМАШЭВІЧ Пётр Кузьміч, н. у 1910, в. Н. Брашчына, загінуў 4.02.45 у Германіі.

ТАМАШЭВІЧ Уладзімір Кірылавіч, н. у 1920, в. Забор'е, прапаў без вестак 21.08.41.

ТАРАКАНАЎ Рыгор Ціханавіч, н. у 1902, в. Баркі, прапаў без вестак у маі 1945.

ТАРАСАЎ Уладзімір Фёдаравіч, н. у 1918, в. Калінаўка, прапаў без вестак у лістападзе 1941.

ТРУСАЎ Іван Стэфанавіч, н. у 1905, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

А. З. Федаровіч

П. З. Федаровіч

ТРУСАЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1895, в. Уланава, прапаў без вестак.

ТУПІЦКІ Восіп Андрэевіч, н. у 1919, в. Старасселле, загінуў 28.07.41.

ТУПІЦКІ Іван Мацвеевіч, н. у 1900, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ТУПІЦКІ Іван Паўлавіч, н. у 1924, в. Старасселле, загінуў 28.07.44 у Беларусі.

ТУПІЦКІ Рыгор Андрэевіч, н. у 1921, в. Старасселле, прапаў без вестак.

ТУПІЦКІ Сяргей Пятровіч, н. у 1896, в. Баркі, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ТУПІЦКІ Фёдар Данілавіч, н. у 1904, в. Старасселле, загінуў 21.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ТУПІЦКІ Яфім Пятровіч, н. у 1899, в. Баркі, загінуў у баі 18.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ТЫСЯЧНЫ Аляксей Мікалаевіч, н. у 1916, в. Сісенева, загінуў 15.08.45.

ЦЮНІС Яўген Іванавіч, н. у 1910, в. Смальянцы, памёр ад ран 3.10.41 у в. Сцяцкоўка Сумскай вобл.

УХНАЛЁЎ Уладзімір Цімафеевіч, н. у 1915, в. Н. Брашчына, прапаў без вестак у кастрычніку 1942.

ФЕДАРОВІЧ Аляксей Захаравіч, н. у 1914, в. Уланава, прапаў без вестак у 1941.

ФЕДАРОВІЧ Надзея Захараўна, н. у 1920, в. Уланава, прапала без вестак.

ФЕДАРОВІЧ Пётр Захаравіч, н. у 1921, в. Уланава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ФЕДАРЫШКІН Аляксандр Раманавіч, н. у 1908, в. Н. Брашчына, загінуў 4.08.44 у Літве.

ФЕДАРЫШКІН Уладзімір Арцёмавіч, н. у 1919, в. Пясчанка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ФЁДАРАЎ Сяргей Парфенавіч, н. у 1911, в. Горка, прапаў без вестак у верасні 1944.

ФУРМАНОВІЧ Піліп Венядзіктавіч, н. у 1903, в. Лутна, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ФЯДКОВІЧ Мечыслаў Мікітавіч, н. у 1923, в. Шахава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ФЯДОСАЎ Ігнат Васільевіч, н. у 1914, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ФЯДОСАЎ Міхаіл Данісавіч, н. у 1921, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ФЯДОСАЎ Навум Мікалаевіч, н. у 1912, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ФЯДОСАЎ Яўген Васільевіч, н. у 1918, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ХАДАРЭНКА Максім Сямёнавіч, н. у 1909, в. Лотва, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ХАДАСЕВІЧ Міхаіл Іванавіч, н. у 1919, в. Калінаўка, загінуў 6.03.43.

ХАДАСЕВІЧ Панас Рыгоравіч, н. у 1898, в. Калінаўка, загінуў 16.01.45 у Польшчы.

ХАДАСЕВІЧ Пётр Максімавіч, н. у 1920, в. Калінаўка, загінуў у 1945.

ХАРЧЭЎСКІ Міхаіл Андрэевіч, н. у 1922, в. Слабодка, памёр ад ран 24.01.45 у г. Каўнасе.

ХРЫТАНОВІЧ Восіп Сцяпанавіч, н. у 1913, в. Гвалтоўнік, загінуў 22.03.45 у Польшчы.

ЦВЕТАЎ Уладзімір Паўлавіч, н. у в. Уланава, загінуў 19.01.44 у Польшчы.

ЦІМАФЕЕЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Хацькова, звестак не захавалася.

ЦІМАШКОЎ Андрэй Аляксеевіч, н. у 1916, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

ЦІТАРЭНКА Іван Андрэевіч, н. у 1914, в. Старасселле, прапаў без вестак.

ЦІТОЎ Канстанцін Рыгоравіч, н. у 1920, в. Панізоўе, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦІХАНАЎ Пётр Паўлавіч, н. у 1902, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЦОДАЎ Іван Пятровіч, н. у 1890, в. Горка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦЫГАНКОЎ Захар Антонавіч, н. у 1902, в. Баркі, прапаў без вестак у верасні 1943.

ЦЯМРУК Іван Іпалітавіч, н. у 1916, в. Гарадок, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦЯМРУК Павел Ігнатавіч, загінуў 28.01.42 у в. Старкава Ленінградскай вобл.

ЧАЙКОЎ Аляксей Сямёнавіч, н. у 1923, в. Лотва, прапаў без вестак у жніўні 1945.

ЧАЙКОЎСКІ Ніканор Уладзіміравіч, н. у 1902, в. Шахава, прапаў без вестак у снежні 1943.

ЧАХОЎСКІ Андрэй Дзмітрыевіч, н. у 1919, в. Хацькова, звестак не захавалася.

ЧУМАКОЎ Мікалай Яфімавіч, н. у 1905, в. Тросенка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЧЭРВЕНСКІ Уладзімір Станіслававіч, н. у 1913, в. Калінаўка, загінуў у 1943 у Гомельскай вобл.

ШАРАЕЎ Барыс Давыдавіч, н. у 1909, в. Горка, прапаў без вестак у 1944.

ШАСТАКОЎ Васіль Панасавіч, н. у 1917, в. Н. Брашчына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАСТАКОЎ Іван Прохаравіч, н. у 1921, в. Старасселле, загінуў 20.11.43 у Сталінградскай вобл.

ШАСТАКОЎ Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1922, в. Н. Брашчына, прапаў без вестак.

ШАСТАКОЎ Пётр Лукіч, н. у в. Старасселле, загінуў 29.07.44.

ШАСТАКОЎ Сяргей Міхайлавіч, н. у 1912, в. Чырчына, загінуў 5.09.44 пад Беластокам.

ШАСТАКОЎ Фёдар Пракопавіч, н. у 1900, в. Баркі, прапаў без вестак.

ШКРАБА Міхаіл Антонавіч, н. у 1920, в. Клін, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШКРАБА Пётр Аляксеевіч, н. у 1909, в. Клін, памёр ад ран 15.09.44 у Польшчы.

ШМАГУРОЎ Адам Цітавіч, н. у 1905, в. Зара, прапаў без вестак.

ШУМСКІ Антон Мікалаевіч, н. у 1908, в. Шчацінка, прапаў без вестак у маі 1945.

ШУРЫНАЎ Уладзімір Ігнатавіч, н. у 1923, в. Клін, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШУР Якаў Абрамавіч, н. у 1922, в. Старасселле, загінуў 3.02.44 у Эстоніі.

ШУР Якаў Захаравіч, н. у 1908, в. Старасселле, прапаў без вестак у лістападзе 1941.

ШУФЕЛАЎ Фёдар Лаўрэнавіч, в. Н. Брашчына, памёр ад хваробы 15.04.43.

ШУЦКАЎ Васіль Паўлавіч, н. у 1907, в. Лотва, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШУЦКАЎ Іван Раманавіч, н. у 1909, в. Уланава, прапаў без вестак у сакавіку 1943.

ШУЦКАЎ Уладзімір Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Лотва, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШУЦКАЎ Ягор Пятровіч, н. у 1918, в. Лотва, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ШЧАГЛОЎ Васіль, н. у 1898, в. Чырчына, загінуў у 1945.

ШЧЭРБА Уладзімір Тарасавіч, н. у 1908, в. Ст. Брашчына, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЫДЛОЎСКІ Пётр Герасімавіч, н. у 1907, в. Чырчына, прапаў без вестак 17.02.45.

ШЫДЛОЎСКІ Дзмітрый Еўдакімавіч, н. у 1913, в. Баркі, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЫДЛОЎСКІ Сцяпан Герасімавіч, н. у 1896, в. Чырчына, загінуў у 1944.

ШЫНКАРОЎ Васіль Патапавіч, в. Заполле, загінуў у жніўні 1942.

ЮРАСАЎ Андрэй Дзмітрыевіч, н. у 1908, в. Тросна, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЯГОРАЎ Міхаіл Ціханавіч, н. у 1897, в. Старасселле, прапаў без вестак у 1944.

ЯКАЎЛЕЎ Аляксандр Пятровіч, н. у 1918, в. Старасселле, прапаў без вестак.

ЯКУШЭВІЧ Якаў Емяльянавіч, н. у 1911, в. Лотва, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЯЦКЕВІЧ Віктар Станіслававіч, н. у в. Дынава, загінуў 21.12.43 у с. Велазёрка Запарожскай вобл.

ТАЎКАЧОЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

АБРАМЕНКА Гаўрыла Сцяпанавіч, н. у 1909, в. Смятанічы, загінуў 8.04.45 у Венгрыі.

АБРАМЕНКА Пракоп Ільіч, н. у 1919, в. В. Лазіцы, загінуў 12.07.43.

АБУХОЎСКІ Павел Савельевіч, н. у 1902, в. М. Лазіцы, загінуў 28.01.45 ва Усходняй Прусіі.

АБУХОЎСКІ Ягор Савельевіч, н. у 1907, в. М. Лазіцы, прапаў без вестак у верасні 1945.

АГАФОНАЎ Еўдакім Паўлавіч, н. у в. Барыскавічы, загінуў ва Усходняй Прусіі.

АГАФОНАЎ Іван Мітрафанавіч, н. у 1922,

Магіла Валянціны Сідляровай

в. Барыскавічы, загінуў 18.07.42 пад Падольскам.

АГАФОНАЎ Іван Паўлавіч, н. у 1910, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у верасні 1941.

АГАФОНАЎ Мікалай Мітрафанавіч, н. у 1921, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АГАФОНАЎ Міхаіл Паўлавіч, н. у в. Барыскавічы, загінуў у 1944 ва Усходняй Прусіі.

АГАФОНАЎ Сямён Паўлавіч, н. у 1923, в. Барыскавічы, памёр ад ран 15.04.45 у Германіі.

АГАФОНАЎ Ягор Паўлавіч, н. у в. Барыскавічы, загінуў.

АЗОПАЎ Піліп Якаўлевіч, н. у 1918, загінуў 17.08.44 у Літве.

АКУЛАЎ Аляксандр Іванавіч, н. у 1922, в. Мерч, прапаў без вестак 16.04.45.

І. П. Шастакоў

А. П. Якаўлеў

АКУЛАЎ Пётр Барысавіч, н. у 1904, в. Мерч, прапаў без вестак у снежні 1944.

АМЕЛЬЧАНКА Васіль Сямёнавіч, н. у 1915, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у снежні 1944.

АНДРОСАЎ Аляксандр Рыгоравіч, н. у 1925, в. Гавяды, загінуў 31.01.43.

АНДРЭЕЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1904, в. Гавяды, прапаў без вестак.

АНТОНАЎ Васіль Андрэевіч, н. у 1904, в. Таўкачы, прапаў без вестак.

АПАНАСАЎ Аляксей, н. у 1910, в. Таўкачы, прапаў без вестак.

АРЛОЎ Мікалай Захаравіч, н. у в. Таўкачы, загінуў 13.02.45 у Польшчы.

АРЛОЎСКІ Браніслаў Станіслававіч, н. у 1904, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АСТАПАЎ Леанід Рыгоравіч, н. у 1904, в. Таўкачы, загінуў 10.09.44 пад Беластокам.

АСТАПАЎ Мікалай Цітавіч, н. у 1912, в. Маслакі, загінуў 5.08.44.

АТРОШКІН Васіль Дзмітрыевіч, н. у 1918, в. Перакоп, прапаў без вестак.

АТРОШКІН Дзмітрый Барысавіч, н. у 1919, в. Гавяды, прапаў без вестак.

АТРОШКІН Іван Дзмітрыевіч, н. у 1910, прапаў без вестак у ліпені 1942.

АТРОШКІН Панас Андрэевіч, н. у 1911, в. Гавяды, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АТРОШКІН Сяргей Рыгоравіч, н. у 1916, в. Гавяды, прапаў без вестак.

АЎДЗЕЕНКА Якаў Нічыпаравіч, н. у 1916, в. Таўкачы, прапаў без вестак.

АХІЯНАВА Марыя Антонаўна, н. у 1912, в. Смятанічы, загінула 8.05.45.

БАЛАБОНАЎ Рыгор Васільевіч, н. у 1915, в. Гавяды, прапаў без вестак 1.04.44.

БАЛБАЦЕНКА Васіль Пятровіч, н. у 1923, в. Смятанічы, загінуў.

БАРАЎЦОЎ Аляксандр Міхеевіч, н. у в. В. Лазіцы, загінуў 19.10.44 у Польшчы.

БАРАЎЦОЎ Аляксей Міхеевіч, н. у 1918, в. В. Лазіцы, загінуў ва Усходняй Прусіі.

БАРАЎЦОЎ Ільля Міхеевіч, н. у 1903, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАРАЎЦОЎ Павел Антонавіч, н. у 1904, в. Зацішша, загінуў 17.02.45 у г. Каўнасе.

БАРАЎЦОЎ Піліп Міхайлавіч, н. у 1907, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак 4.01.45.

БАРШЧОЎ Фёдар Міхайлавіч, н. у 1916, в. Зашчыта, загінуў.

БАСАЎ Георгій Пятровіч, н. у 1909, в. В. Лазіцы, загінуў у 1944.

БОНДАРАЎ Мікалай Фёдаравіч, н. у в. Ляхаўка, загінуў 21.10.44 ва Усходняй Прусіі.

БРУСЛЯКОЎ Зіновій Рыгоравіч, н. у 1902, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у сакавіку 1942.

БУГЛАЕЎ Пётр , н. у 1905, в. Перакоп, прапаў без вестак.

БУЛЬБЕСАЎ Антон Дзмітрыевіч, н. у 1912, в. Мерч, звестак не захавалася.

БУРАЎЦОЎ Піліп Міўсавіч, н. у 1905, в. Лазіцы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

БУСЛАЕЎ Васіль Пятровіч, н. у 1925, в. Перакоп, прапаў без вестак.

ВАЛАСНЁЎ Мацвей Іванавіч, н. у 1905, в. Гавяды, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ВАЛАСНЁЎ Мікалай Мікалаевіч, н. у 1923, в. Гавяды, загінуў 3.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ВАЛАСНЁЎ Пётр Арцёмавіч, н. у 1914, в. Гавяды, загінуў пад Масквой.

ВАСІЛЬЁЎ Ісак Максімавіч, н. у в. Таўкачы, загінуў 29.06.44 пад Беластокам.

ВЫВІДКА Аркадзь Міхайлавіч, н. у 1907, в. Смятанічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ВЫСОЦКІ Віктар Мікалаевіч, н. у 1924, памёр ад ран 23.08.44 у Беластоцкай вобл.

ВЫСОЦКІ Іван Васільевіч, н. у в. Смятанічы, загінуў 26.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ВЫСОЦКІ Іван Гаўрылавіч, н. у 1925, в. Смятанічы, загінуў у 1944.

ВЫСОЦКІ Іван Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Скубілаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВЫСОЦКІ Максім Сцяпанавіч, н. у 1921, в. Скубілаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВЫСОЦКІ Мікалай Мікалаевіч, н. у 1911, в. Смятанічы, прапаў без вестак.

ВЫСОЦКІ Якаў Уладзіміравіч, н. у 1907, в. М. Лазіцы, загінуў 29.12.41 у Тульскай вобл.

ГАЛАГАЕЎ Іван Іванавіч, н. у 1909, в. Таўкачы, памёр ад ран 4.09.43 у г. Чкалаў.

ГАЛАГАЕЎ Марк Мацвеевіч, н. у 1910, в. Таўкачы, загінуў 12.03.44 пад Каўнасам.

ГАЛАКОЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у в. Барыскавічы, загінуў 29.07.44 у Літве.

ГАЛАКЦІЁНАЎ Васіль Іванавіч, н. у 1925, в. Скубілаўка, прапаў без вестак.

ГАЛАКЦІЁНАЎ Сцяпан Лукіч, н. у 1903, в. М. Лазіцы, памёр ад ран 15.01.45 у Польшчы.

ГАЛІНОЎСКІ Васіль Маркавіч, н. у в. В. Лазіцы, звестак не захавалася.

ГАЛІНОЎСКІ Васіль Фролавіч, н. у 1907, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у снежні 1944.

ГАЛІНОЎСКІ Васіль Якаўлевіч, н. у 1920, в. М. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛІНОЎСКІ Дзмітрый Фролавіч, н. у 1919, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак 28.12.41 у в. Белая Ардоўскай вобл.

ГАЛІНОЎСКІ Іван Фролавіч, н. у 1902, в. В. Лазіцы, загінуў у 1941 пад Смаленскам.

ГАЛІНОЎСКІ Канстанцін Міхайлавіч, н. у 1920, в. Скубілаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛІНОЎСКІ Мікалай Захаравіч, н. у 1915, в. В. Лазіцы, загінуў 23.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ГАЛІНОЎСКІ Пётр Максімавіч, н. у 1807, в. М. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛІНОЎСКІ Пётр Фролавіч, н. у 1904, в. В. Лазіцы, памёр ад ран 31.10.44 у Польшчы.

ГАЛІНОЎСКІ Рыгор Фёдаравіч, н. у 1909, в. Зацішша, загінуў 4.09.43 у г. Чкалаве.

ГАЛІНОЎСКІ Сямён Фёдаравіч, н. у 1915, в. Лазіцы, прапаў без вестак у 1943.

ГАЛЯНКОЎ Іван Астапавіч, н. у 1921, в. Гавяды, прапаў без вестак.

ГАПКОЎ Міхаіл Стэфанавіч, н. у 1923, в. Таўкачы, прапаў без вестак у жніўні 1942.

ГАЎРУСЕЎ Павел Піліпавіч, н. у 1905, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ГЕЛЯСЕВІЧ Павел Астапавіч, н. у 1899, в. В. Лазіцы, загінуў 16.03.45 пад Кёнігсбергам.

ГЕРАСІМАЎ Іван Елісеевіч, н. у 1914, прапаў без вестак у верасні 1941.

ГЕРАСІМАЎ Лукаш Данілавіч, н. у 1913, в. Таўкачы, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ГЕРАСІМАЎ Фёдар Данілавіч, н. у 1920, в. Таўкачы, загінуў 22.07.41.

ГЕРАСІМОВІЧ Васіль Іванавіч, н. у 1913, в. Мерч, прапаў без вестак у 1941.

ГІРО Восіп Пятровіч, н. у 1914, в. Зацішша, прапаў без вестак у маі 1942.

ГЛІНСКІ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1917, в. Скубілаўка, загінуў 15.10.44 у Польшчы.

ГРУЗІНСКІ Уладзімір Іванавіч, н. у 1926, в. М. Ляхаўка, загінуў 22.08.44 у Польшчы.

ГРЫШАНАЎ Яфім Сямёнавіч, н. у 1904, в. Мерч, загінуў у 1945 пад Берлінам.

ГУЦКАЎ Піліп Фёдаравіч, н. у 1893, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1942.

ДАЎНЕР Фёдар Аляксеевіч, прапаў без вестак у жніўні 1942.

ДЗЕМІДЗЕНКА Цімафей Ануфрыевіч, н. у 1898, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ДЗМІТРАЧЭНКА Іван Нічыпаравіч, н. у 1914, в. Гавяды, загінуў у Германіі.

ДЗМІТРЫЕЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1920, в. Таўкачы, загінуў 21.08.43 у в. Канстанцінаўка Харкаўскай вобл.

ДЗМІТРЫЕЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1905, в. Таўкачы, прапаў без вестак 5.01.45.

ДЗМІТРЫЕЎ Мацвей Сцяпанавіч, н. у 1924, в. Таўкачы, загінуў 11.08.44.

ДЗМІТРЫЕЎ Павел Стэфанавіч, н. у 1918, в. Таўкачы, загінуў 3.10.43.

ДЗМІТРЫЕЎ Павел Фёдаравіч, н. у 1916, в. Таўкачы, не вярнуўся з вайны.

ДЗМІТРЫЕЎ Уладзімір Іванавіч, н. у 1921, в. Таўкачы, загінуў 19.02.42 пад Старай Русай.

ДЗЯКАЎ Емяльян Іванавіч, н. у 1912, в. Смятанічы, прапаў без вестак.

ДЗЯКАЎ Мікалай Паўлавіч, н. у 1924, в. Смятанічы, загінуў 17.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ДЗЯНІСАЎ Аляксандр Цярэнцьевіч, н. у в. Дубраўка, загінуў 10.05.42 на стн. Ахват. Калінінскай чыгункі.

ДЗЯНІСАЎ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1920, в. Дубраўка, загінуў.

ДРАЗДОЎ Васіль Сяргеевіч, н. у 1925, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у верасні 1945.

ДРАЗДОЎ Канстанцін Якаўлевіч, н. у 1911, загінуў 30.01.45 у Польшчы.

ДРАЗДОЎ Кузьма Ягоравіч, н. у 1908, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДРАЗДОЎ Сцяпан Сяргеевіч, н. у 1921, в. Барыскавічы, загінуў.

ДУБРОЎСКІ Якаў Данілавіч, н. у 1907, в. Мерч, прапаў без вестак у ліпені 1942.

ДУНДОЎ Мікалай Якаўлевіч, н. у 1923, в. Н. Ляхаўка, загінуў 21.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ЁМЯЛЬЯНАЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1921, в. Таўкачы, загінуў 20.08.44 у Беластоцкай вобл.

ЕРАМЁНАК Іван Васільевіч, н. у 1917, в. М. Лазіцы, загінуў у 1943.

ЕРАМЁНАК Пётр Пракопавіч, н. у 1904, в. М. Лазіцы, загінуў 27.04.45 у Германіі.

ЖАЛЯЗОЎСКІ Васіль Іванавіч, н. у 1923, в. Мерч, загінуў у г. Варшаве.

ЖАЛЯЗОЎСКІ Яўгеній Іванавіч, н. у 1923, в. Мерч, прапаў без вестак у студзені 1945.

ЖЫГОЦКІ Іван Міхайлавіч, н. у 1905, в. Мерч, загінуў 25.05.42 у в. Міхалёва Ленінградскай вобл.

ЖЫГОЦКІ Мікалай Андрэевіч, н. у 1920, в. Мерч, загінуў.

ЖЫГОЦКІ Пётр Кліменцьевіч, н. у 1903, в. Мерч, памёр ад ран 6.05.45 ва Усходняй Прусіі.

ЖЫГОЦКІ Раман Анісімавіч, н. у 1905, в. Мерч, загінуў 10.12.42.

ЖЫГОЦКІ Якаў Міхайлавіч, н. у 1909, в. Мерч, загінуў у пачатку вайны.

ЗАБУРСКІ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1906, в. Слабодка, памёр ад ран 26.11.43 у г. Вялікія Лукі.

ІВАНОЎСКІ Андрэй Мінавіч, н. у 1918, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ІВАНОЎСКІ Андрэй Рыгоравіч, н. у 1915, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІВАНОЎСКІ Васіль Антонавіч, н. у 1909, в. Зацішша, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ІВАНОЎСКІ Васіль Гаўрылавіч, н. у 1914, в. В. Лазіцы, не вярнуўся з вайны.

ІВАНОЎСКІ Васіль Сямёнавіч, н. у 1920, загінуў.

ІВАНОЎСКІ Восіп Ігнатавіч, н. у 1917, в. Зацішша, загінуў.

ІВАНОЎСКІ Іван Рыгоравіч, н. у 1910, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІВАНОЎСКІ Мікалай Аляксеевіч, н. у 1918, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак.

ІВАНОЎСКІ Мікалай Гаўрылавіч, н. у 1923, в. В. Лазіцы, загінуў ва Усходняй Прусіі.

ІВАНОЎСКІ Трафім Гаўрылавіч, н. у 1910, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у 1941.

ІЛЬЮШЭНКА Аляксей Нікіфаравіч, н. у 1922, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у маі 1945.

ІЛЬЮШЭНКА Нікіфар Фаміч, н. у 1905, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у лістападзе 1941.

ІЛЬЮШЭНКА Яўгеній Нікіфаравіч, н. у 1925, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

ІНУЧЭНКА Вера Пятроўна, н. у 1918, в. Смятанічы, прапала без вестак.

КАВАЛЕЎСКІ Адам Сцяпанавіч, н. у 1908, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАВАЛЕЎСКІ Апанас Андрэевіч, н. у 1904, в. Мерч, прапаў без вестак у жніўні 1942.

КАВАЛЕЎСКІ Апанас Кірсанавіч, н. у 1915, в. М. Лазіцы, загінуў у 1942.

КАВАЛЕЎСКІ Васіль Васільевіч, в. В. Лазіцы, загінуў 25.08.45.

КАВАЛЕЎСКІ Васіль Іванавіч, н. у 1924, загінуў пад Бранскам.

КАВАЛЕЎСКІ Елісей Раманавіч, н. у 1916, в. Перакоп, прапаў без вестак.

КАВАЛЕЎСКІ Іван Раманавіч, н. у 1918, в. Перакоп, прапаў без вестак.

КАВАЛЕЎСКІ Іван Сямёнавіч, н. у 1913, в. Мерч, загінуў у пачатку вайны.

КАВАЛЕЎСКІ Лявон Лукіч, н. у 1905, в. Мерч, загінуў.

КАВАЛЕЎСКІ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1904, в. Мерч, загінуў 14.04.45 у Польшчы.

КАВАЛЕЎСКІ Мікалай Цімафеевіч, н. у 1913, в. Мерч, загінуў.

КАВАЛЕЎСКІ Міхаіл Дзмітрыевіч, н. у 1913, загінуў 1.03.45 ва Усходняй Прусіі.

КАВАЛЕЎСКІ Міхаіл Піліпавіч, н. у 1918, в. Мерч, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

КАВАЛЕЎСКІ Сямён Мінавіч, н. у 1907, в. М. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАВАЛЕЎСКІ Сямён Уладзіміравіч, н. у 1902, в. Мерч, прапаў без вестак 26.03.45.

КАВАЛЕЎСКІ Якаў Іванавіч, н. у 1910, в. В. Лазіцы, загінуў 17.02.45 у Польшчы.

КАЗЛОЎ Аляксандр Іванавіч, н. у 1907, в. Гавяды, прапаў без вестак.

КАЗЛОЎ Еўдакім Сафронавіч, н. у 1905, в. Заціпша, памёр ад ран 17.01.45 у г. Рожач.

КАЗЛОЎ Валянцін Панасавіч, н. у 1923, в. Гавяды, загінуў 26.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КАЛІНСКІ Канстанцін Міхайлавіч, н. у 1920, в. Скубілаўка, памёр ад ран у ліпені 1942.

КАРАЛЬКОЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1919, в. В. Лазіцы, загінуў пад Магілёвам.

КАРНАЧЭНКА Мікалай Іванавіч, н. у 1919, в. Скубілаўка, загінуў 10.10.44 у Польшчы.

КАРНЕЕНКА Канстанцін Раманавіч, н. у 1904, в. Смятанічы, прапаў без вестак.

КАРНЕЕЎ Уладзімір Пятровіч, н. у 1898, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у ліпені 1943.

КАТКЕВІЧ Мікалай Елісеевіч, н. у 1918, в. М. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАТЛЕВІЧ Андрэй Елісеевіч, н. у 1907, в. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАШТАНЕНКА Аўхім Кузьміч, н. у 1906, в. Гавяды, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАШТАНЕНКА Герасім Васільевіч, н. у 1898, в. Гавяды, загінуў у пачатку вайны.

КАШТАНЕНКА Іван Кузьміч, н. у 1908, в. Гавяды, загінуў у 1941.

КАШТАНЕНКА Цімафей Кузьміч, н. у 1915, памёр ад ран 4.08.44.

КІЛЬЧАНКА Мікалай Іванавіч, н. у 1918, в. Дубраўка, памёр ад ран 11.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КЛЮШНІКАЎ Якаў Фаміч, н. у 1912, в. Мерч, прапаў без вестак у лютым 1945.

КНЯЗЬКОЎ Аляксандр Данілавіч, н. у 1917, в. Таўкачы, прапаў без вестак у студзені 1945.

КОЦІКАЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1922, в. В. Лазіцы, загінуў 15.03.45 ва Усходняй Прусіі.

КРАЖАСІНСКІ Вячаслаў Антонавіч, н. у 1914, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у 1941.

КРАСЯКОЎ Іван Андрэевіч, н. у 1908, в. Смятанічы, прапаў без вестак.

КРАСЯКОЎ Ягор Аксёнавіч, н. у 1905, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак.

КРАЧЫКАЎ Васіль Калінавіч, н. у 1908, в. М. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРЫНІЧКА Фёдар Лаўрэнавіч, н. у 1909, в. Таўкачы, прапаў без вестак у ліпені 1943.

КРЫЎЦОЎ Васіль Фёдаравіч, н. у 1904, в. Гавяды, загінуў 6.07.41.

КРЫЎЦОЎ Дзмітрый Фёдаравіч, н. у 1919, в. Гавяды, прапаў без вестак.

КУЖАЛЬКОЎ Міхаіл Ульянавіч, н. у 1913, в. Смятанічы, прапаў без вестак.

КУЖАЛЬКОЎ Сцяпан Карпавіч, н. у 1914, в. Смятанічы, прапаў без вестак.

КУЗЬМІЦКІ Мечыслаў Ігнатавіч, н. у 1924, в. Заціпша, загінуў у 1945.

КУЗЬМІЦКІ Фелікс Ігнатавіч, н. у 1922, в. Заціпша, загінуў у 1944.

КУЛІКАЎ Дзмітрый Дзмітрыевіч, н. у 1919, в. Гавяды, прапаў без вестак.

КУЛІКАЎ Мікалай Усцінавіч, н. у 1918, в. Гавяды, прапаў без вестак.

КУЛЯШОЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1922, в. М. Лазіцы, звестак не захавалася.

КУЛЯШОЎ Канстанцін Фёдаравіч, н. у 1920, в. М. Лазіцы, прапаў без вестак.

КУЛЯШОЎ Павел Сямёнавіч, н. у 1916, в. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРАНКОЎ Андрэй Цімафеевіч, н. у 1916, в. Скубілаўка, прапаў без вестак у лютым 1943.

КУРАНКОЎ Васіль Цімафеевіч, н. у 1918, в. Гавяды, загінуў 13.02.43 у в. Сцяпанаўка Ленінградскай вобл.

КУРАНКОЎ Іван Панасавіч, н. у 1909, в. Гавяды, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРНЕВІЧ Іван Пятровіч, н. у 1907, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРНЕВІЧ Міхаіл Восіпавіч, н. у 1914, в. В. Лазіцы, памёр ад ран 14.02.45 у Літве.

КУРСАЎ Ягор Рыгоравіч, н. у 1911, в. Барыскавічы, загінуў у пачатку вайны.

КУРТАЎ Нічыпар Паўлавіч, н. у 1908, в. Дубраўка, загінуў.

ЛАБУСЬКОЎ Канстанцін Іванавіч, н. у 1918, загінуў 20.09.43 у Чарнігаўскай вобл.

ЛАЙКОЎ Аркадзь Васільевіч, н. у 1920, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

ЛАЛАЕЎ Тарас Восіпавіч, н. у 1909, в. Дубраўка, прапаў без вестак.

ЛАНЧЭЎСКІ Васіль Аляксандравіч, н. у 1903, в. Перакоп, прапаў без вестак.

ЛАПАРЭНКА Гаўрыла Якаўлевіч, н. у 1903, прапаў без вестак у снежні 1944.

ЛІЗУНОЎ Сямён Іванавіч, н. у 1914, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЛУЖАНКОЎ Іван Пятровіч, н. у 1901, в. Лазіцы, памёр ад ран 1.01.45.

ЛУЖАНКОЎ Уладзімір Якаўлевіч, н. у 1922, в. М. Лазіцы, загінуў 10.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ЛУКАШЭНКА Міхаіл Васільевіч, н. у 1923, в. Н. Ляхаўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЛУШКІНАЎ Максім Антонавіч, н. у 1901, в. Гавяды, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛЯВОНАЎ Захар Алімпавіч, н. у 1888, в. Дубраўка, прапаў без вестак.

ЛЯВОНАЎ Канстанцін Іванавіч, н. у 1909, в. Дубраўка, звестак не захавалася.

ЛЯВОНАЎ Мікалай Кузьміч, н. у 1918, в. Дубраўка, прапаў без вестак.

ЛЯВОНАЎ Міхаіл Кузьміч, н. у 1923, в. Дубраўка, загінуў 23.02.45 ва Усходняй Прусіі.

МАІСЕЕЎ Ілья Сцяпанавіч, н. у 1900, в. Ляхаўка, загінуў 8.01.45 у Венгрыі.

МАІСЕЕЎ Павел Сцяпанавіч, н. у 1900, в. Дубраўка, загінуў.

МАІСЕЕЎ Панас Іванавіч, н. у 1902, в. Дубраўка, загінуў 30.04.45 у Берліне.

МАКСІМЕНКА Васіль Ануфрыевіч, н. у 1918, в. Слабодка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАКСІМЕНКА Міхаіл Ануфрыевіч, н. у 1900, в. Слабодка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАЛАХАЎ Іван Канстанцінавіч, н. у 1925, в. Дубраўка, загінуў 14.03.45 ва Усходняй Прусіі.

МАЛАХАЎ Канстанцін Васільевіч, н. у 1896, загінуў 22.08.44 у Літве.

МАЛАХАЎ Кісіян Пігасевіч, н. у 1912, в. Скубілаўка, прапаў без вестак у верасні 1942.

МАЛАХАЎ Мікалай Трафімавіч, н. у 1916, в. Дубраўка, прапаў без вестак у ліпені 1942.

МАЛАХАЎ Міхаіл Канстанцінавіч, н. у 1926, в. Дубраўка, загінуў 30.07.44.

МАЛАХАЎ Панас Васільевіч, н. у 1907, в. Дубраўка, загінуў у 1944 у Германіі.

МАЛАХАЎ Пётр Міхайлавіч, н. у 1894, в. Таўкачы, загінуў 4.01.42 у в. Тарталава Ленінградскай вобл.

МАЛАХАЎ Якуб Яфімавіч, н. у 1922, в. Таўкачы, прапаў без вестак у верасні 1941.

МАЛАШЭНКА Аляксандр Адамавіч, н. у 1924, в. В. Лазіцы, загінуў 7.03.45 у Польшчы.

МАРТЫНЕНКА Еўдакім Міхайлавіч, н. у 1895, в. Гавяды, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАРТЫНЕНКА Уладзімір Арцёмавіч, н. у 1927, в. В. Лазіцы, памёр ад ран 6.05.45 у Германіі.

МАРТЫНЕНКА Піліп Цімафеевіч, н. у 1905, в. Гавяды, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАРТЫНЕНКА Васіль Віктаравіч, н. у в. В. Лазіцы, загінуў.

МАРЧАНКА Андрэй Раманавіч, н. у 1917, в. Гавяды, загінуў 20.01.45 у Польшчы.

МАРЧАНКА Андрэй Сямёнавіч, н. у 1919, в. Скубілаўка, прапаў без вестак.

МАРЧАНКА Павел Сідаравіч, н. у 1918, в. Гавяды, не вярнуўся з вайны.

МАРЧАНКА Савелій Рыгоравіч, н. у 1909, в. Гавяды, прапаў без вестак у лютым 1945.

МАСЛАКОЎ Адам Захаравіч, н. у 1916, в. М. Лазіцы, прапаў без вестак у 1941.

МАСЛАКОЎ Міхаіл Ягоравіч, н. у 1925, в. Лазіцы, загінуў 2.07.44 у Мінскай вобл.

МАСЛАКОЎ Уладзімір Ягоравіч, н. у 1917, в. М. Лазіцы, звестак не захавалася.

МАСЛЯНКОЎ Сцяпан Фёдаравіч, н. у 1904, в. Гавяды, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАСЛЯНКОЎ Сяргей Ігнатавіч, н. у 1896, в. Гавяды, загінуў у 1941.

МАСЛЯНКОЎ Яфім Фёдаравіч, н. у 1901, в. Гавяды, загінуў 16.10.44 у Польшчы.

МАТАШКОЎ Дзмітрый Стэфанавіч, н. у 1908, в. М. Лазіцы, прапаў без вестак у 1941.

МАШЧАНКОЎ Герасім Сямёнавіч, н. у 1925, в. Таўкачы, прапаў без вестак у снежні 1943.

МАШЧАНКОЎ Мацвей Сямёнавіч, н. у 1920, в. Таўкачы, загінуў 3.02.45.

МАШЧАНКОЎ Фёдар Сямёнавіч, н. у 1903, в. Таўкачы, прапаў без вестак у снежні 1942.

МАШЧАНКОЎ Ягор Сямёнавіч, н. у в. Таўкачы, звестак не захавалася.

МІРАНКОЎ Рыгор Іванавіч, н. у 1918, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у верасні 1943.

МІХАЛЕЎСКІ Вікенцій Рыгоравіч, н. у 1917, в. Дубраўка, прапаў без вестак у верасні 1944.

МІХАСЕЎ Пётр Восіпавіч, н. у 1924, в. Таўкачы, прапаў без вестак у жніўні 1945.

НАДАЎ Аляксандр Ягоравіч, н. у 1901, в. Дубраўка, загінуў пад Сталінградам.

НАДАЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1922, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

НАПСІКАЎ Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1909, в. Дубраўка, прапаў без вестак.

НАПСІКАЎ Гаўрыла Ільіч, н. у 1891, в. Дубраўка, прапаў без вестак у 1945.

НАПСІКАЎ Міхаіл Гаўрылавіч, н. у 1925, в. Дубраўка, загінуў 23.04.45 ва Усходняй Прусіі.

НЕМЦАЎ Андрэй Фёдаравіч, н. у 1920, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак.

НІКІЦЕНКА Андрэй Паўлавіч, н. у 1915, в. Смятанічы, прапаў без вестак у снежні 1941.

НІКІЦЕНКА Васіль Сцяпанавіч, н. у 1920, в. Смятанічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

НІКІФАРЭНКА Максім Лявонцьевіч, н. у 1905, в. Смятанічы, загінуў 14.01.45 у Польшчы.

НІЧЫПАРЭНКА Андрэй Лявонавіч, н. у 1911, в. Скубілаўка, прапаў без вестак.

НОВІКАЎ Рыгор Аляксеевіч, н. у 1915, в. Таўкачы, прапаў без вестак у лютым 1943.

ПАДГОРНЫ Фёдар Сцяпанавіч, н. у 1914, в. В. Лазіцы, загінуў 17.02.45.

ПАДРАДЧЫКАЎ Якім Давыдавіч, н. у 1909, в. Таўкачы, прапаў без вестак 26.01.45.

ПАЛІТЫКА Андрэй Пятровіч, н. у 1919, в. Мерч, прапаў без вестак 30.07.43.

ПАНКОЎ Пётр Піліпавіч, н. у 1917, в. Таўкачы, прапаў без вестак у лютым 1945.

ПАНТАПЛЁЎ Сцяпан Мікалаевіч, н. у 1920, в. Дубраўка, прапаў без вестак.

ПАПКОЎ Іван Васільевіч, н. у 1922, в. Таўкачы, не вярнуўся з вайны.

ПАПКОЎ Іван Міхайлавіч, н. у в. Таўкачы, загінуў пад Беластокам.

ПАПКОЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1921, в. Таўкачы, прапаў без вестак 9.07.42.

ПАПКОЎ Міхаіл Сцяпанавіч, н. у 1925, в. Таўкачы, загінуў пад Ленінградам.

ПАПКОЎ Пётр Піліпавіч, н. у 1918, в. Таўкачы, загінуў 3.02.45.

ПАПКОЎ Сцяпан Андрэевіч, н. у 1898, в. Таўкачы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАЎЛОВІЧ Іван Андрэевіч, н. у 1920, в. М. Лазіцы, звестак не захавалася.

ПАШКЕВІЧ Аляксандр Васільевіч, н. у 1919, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАШКЕВІЧ Інакенцій Рыгоравіч, н. у 1920, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПАШКЕВІЧ Канстанцін Васільевіч, н. у в. В. Лазіцы, загінуў 13.10.44 пад Беластокам.

ПІЛІПЕНКА Васіль Дзмітрыевіч, н. у 1910, в. В. Лазіцы, загінуў у 1944.

ПРАСТАКОЎ Кузьма Андрэевіч, н. у 1908, в. Таўкачы, загінуў 24.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ПРОХАРАЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1917, в. Смятанічы, памёр ад ран 5.09.44 у Польшчы.

ПРУЖЫНІН Адам Гаўрылавіч, н. у 1915, в. М. Лазіцы, загінуў 10.10.44 у Польшчы.

ПРУЖЫНІН Адам Лаўрэнавіч, н. у в. М. Лазіцы, звестак не захавалася.

ПРУЖЫНІН Захар Раманавіч, н. у 1902, в. Дубраўка, прапаў без вестак.

ПРУЖЫНІН Лявон Раманавіч, н. у 1906, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

ПУСОЎСКІ Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1920, в. Лазіцы, загінуў у 1942 пад Ленінградам.

ПУСОЎСКІ Анатоль Андрэевіч, н. у 1918, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у 1942.

ПУСОЎСКІ Арцём Аляксандравіч, н. у 1906, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПУСОЎСКІ Дзмітрый Міхайлавіч, н. у 1926, в. В. Лазіцы, загінуў 10.10.44 пад Беластокам.

ПУСОЎСКІ Іван Міхайлавіч, н. у в. Лазіцы, прапаў без вестак 14.09.42.

ПУСОЎСКІ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1918, в. Лазіцы, прапаў без вестак 25.11.41.

ПУСОЎСКІ Мікалай Якаўлевіч, н. у 1926, в. Заціпша, загінуў 2.02.45 у Латвіі.

ПУСОЎСКІ Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1901, в. Мерч, загінуў 23.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ПУСОЎСКІ Уладзімір Аляксеевіч, н. у 1921, в. Мерч, прапаў без вестак.

ПУСОЎСКІ Уладзімір Міхайлавіч, н. у 1922, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПЯТРОЎ Захар Восіпавіч, н. у 1914, в. Таўкачы, не вярнуўся з вайны.

ПЯТРОЎ Сямён Максімавіч, н. у в. Таўкачы, загінуў 5.09.44 у Беластоцкай вобл.

ПЯТРОЎСКІ Іван Ігнатавіч, н. у 1904, в. Гавяды, загінуў 25.06.41.

РАБЦАЎ Ігнат Раманавіч, н. у 1896, в. Гавяды, загінуў.

РАБЦАЎ Сцяпан Раманавіч, н. у 1904, в. Гавяды, загінуў 31.03.45 у Польшчы.

РАБЦАЎ Ягор Піменавіч, н. у 1900, в. Гавяды, загінуў 18.02.45 у Польшчы.

РАБЦАЎ Ягор Цімафеевіч, в. Гавяды, загінуў 31.03.45 у г. Цопат.

РАМАНЕНКА Сямён Мікалаевіч, н. у 1905, прапаў без вестак 4.07.42.

РАМАНКЕВІЧ Дамітрый Іванавіч, н. у 1926, в. Мерч, прапаў без вестак у 1944.

РАМАНКЕВІЧ Іван Якаўлевіч, н. у 1912, в. Заціпша, загінуў.

РАМАНКЕВІЧ Кузьма Іванавіч, н. у 1914, в. Мерч, загінуў у 1945.

РАМАНЬКОЎ Якаў Архіпавіч, н. у 1913, в. Ляхаўка, загінуў 13.01.45 ва Усходняй Прусіі.

РЫБАКОЎ АляксейАнуфрыевіч, н. у 1925, в. Гавяды, прапаў без вестак у лютым 1945.

РЫБАКОЎАнуфрый Палікарпавіч, н. у 1900, в. Гавяды, прапаў без вестак у верасні 1944.

РЫБАКОЎ Максім Андрэевіч, н. у 1908, в. Гавяды, загінуў 8.07.41 у в. Фашчаўка Шклоўскага р-на.

РЫБАКОЎ Мікалай Ільіч, н. у 1918, в. Гавяды, прапаў без вестак у студзені 1943.

РЫБАКОЎ Павел Барысавіч, н. у 1905, в. Скубілаўка, загінуў 31.01.45.

РЫБАКОЎ Фёдар Андрэевіч, н. у 1918, в. Гавяды, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

РУЦЬКОЎ Васіль Емяльянавіч, н. у 1918, в. Таўкачы, загінуў 6.08.41.

РУЦЬКОЎ Мікалай Панасавіч, н. у 1898, в. Таўкачы загінуў 16.08.44 у Літве.

САЛОДКІ Іван Міхайлавіч, н. у 1920, в. М. Лазіцы, прапаў без вестак у верасні 1944.

САТНІЧЭНКА Восіп Мікалаевіч, н. у 1922, загінуў у баі 21.10.43 у Віцебскай вобл.

САТНІЧЭНКА Міхаіл Ягоравіч, н. у 1926, в. Дубраўка, прапаў без вестак у ліпені 1944.

САТНІЧЭНКА Сцяпан Фёдаравіч, н. у 1913, в. Гавяды, загінуў.

САТНІЧЭНКА Ягор Пятровіч, н. у 1904, в. Дубраўка, прапаў без вестак у снежні 1944.

САЎЧАНКА Пётр Фёдаравіч, н. у 1912, в. Таўкачы, звестак не захавалася.

САФОНАЎ Ахрэм Мацвеевіч, н. у 1903, в. Таўкачы, прапаў без вестак у маі 1944.

САФОНАЎ Іван Пятровіч, н. у в. Таўкачы, загінуў 21.08.44 у Вільнюсе.

САФОНАЎ Максім Мацвеевіч, н. у 1915, в. Таўкачы, звестак не захавалася.

САФОНАЎ Панас Кузьміч, в. Таўкачы, загінуў 25.12.44 у Літве.

САФОНАЎ Панас Фадзеевіч, н. у 1918, в. Таўкачы, загінуў 25.12.44 у Літве.

САФОНАЎ Пётр Фадзеевіч, н. у 1910, в. Таўкачы, звестак не захавалася.

САФОНАЎ Ягор Пятровіч, н. у 1900, в. Таўкачы, загінуў 16.08.44 у Літве.

САЧЫЎКА ВасільАнуфрыевіч, н. у 1926, в. Скубілаўка, загінуў 11.03.45 у Германіі.

САЧЫЎКА Мікалай Іванавіч, н. у 1925, в. Скубілаўка, загінуў 2.10.44 пад Беластокам.

СІДАРАЎ Даніла Ягоравіч, н. у 1914, в. Барысавічы, загінуў 29.07.44 у Літве.

СІЛІН Андрэй Антонавіч, н. у 1910, в. Смятанічы, прапаў без вестак.

СЛАСЦЯНКОЎ Сямён Ігнатавіч, н. у 1907, в. Таўкачы, памёр ад ран 24.09.44 у Ковенскай губ.

СОБАЛЕЎ Іван Анісімавіч, н. у 1925, в. Ляхаўка, загінуў 20.10.44 у Літве.

СЯКАЦКІ Ігнат Іванавіч, н. у в. Дубраўка, загінуў 7.08.44 у Літве.

СЯРЖАНТАЎ Антон Ягоравіч, н. у в. Смятанічы, загінуў 11.09.44 пад Беластокам.

ТАМАШЭВІЧ Васіль Андрэевіч, прапаў без вестак 20.07.41.

ТАМАШЭВІЧ Фёдар Нікіфаравіч, н. у 1921, памёр ад ран 15.01.45 у Літве.

ТКАЧОЎ Аляксей Піліпавіч, н. у 1923, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у 1941.

ТУПЧКІН Іван Ігнатавіч, н. у 1899, в. Барысавічы, загінуў у 1941.

ТУПЧКІН Іван Іларыёнавіч, н. у в. Барысавічы, загінуў 26.08.44 у Літве.

ТУПЧКІН Фёдар Іванавіч, н. у 1920, в. Барысавічы, загінуў 5.04.45 ва Усходняй Прусіі.

УЛАСЕНКА Васіль Сямёнавіч, н. у 1919, в. Смятанічы, прапаў без вестак у сакавіку 1944.

УСАЎ Ігнат Ігнатавіч, н. у 1907, в. Мерч, прапаў без вестак у 1941.

ФІЛІПАЎ Васіль Дзмітрыевіч, н. у 1910, в. Лазіцы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ФОКІН Пётр Сцяпанавіч, н. у 1903, в. Гавяды, прапаў без вестак.

ФРАЛОЎ ІванАнуфрыевіч, н. у 1906, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ФРАНЦУЗАЎ Сяргей Сямёнавіч, н. у 1912, в. Мерч, прапаў без вестак у ліпені 1942.

ФЯДОСАЎ Рыгор Раманавіч, н. у в. Ляхаўка, прапаў без вестак 9.09.41 пад Вязьмай.

ХАРКЕВІЧ Васіль Восіпавіч, н. у 1920, в. Мерч, загінуў 9.09.44 пад Беластокам.

ХАРКЕВІЧ Пракоп Іванавіч, н. у 1900, в. Мерч, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ХАРКЕВІЧ Рыгор Іванавіч, н. у 1907, в. Мерч, загінуў у 1944.

ХРУЦКІ Андрэй Дзмітрыевіч, н. у 1895, в. Дубраўка, загінуў 8.12.42 у в. Вязаўка Ленінградскай вобл.

ХРУЦКІ Сяргей Андрэевіч, н. у 1918, в. Дубраўка, загінуў пад Ленінградам.

ЦІМАШКОЎ Сцяпан Фёдаравіч, н. у 1920, в. В. Лазіцы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЦЫГАНКОЎ Аляксандр Лявонавіч, н. у 1918, загінуў 8.10.44 у Польшчы.

ЦЫГАНКОЎ Мацвей Яфімавіч, н. у 1919, в. Таўкачы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ЦЫГАНКОЎ Сямён Андрэевіч, н. у 1904, в. Таўкачы, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

ЦЫМБАРЭВІЧ Ігнат Станіслававіч, н. у 1898, в. Заціпша, загінуў 26.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ЧАРТКОЎ Антон Піліпавіч, н. у 1906, в. Смятанічы, загінуў 14.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ЧАРТКОЎ Цімафей Піліпавіч, н. у 1912, в. Смятанічы, памёр ад ран 8.02.45 у г. Вільня.

ЧАСЛАЎСКІ Віктар Антонавіч, н. у 1917, в. Заціпша, загінуў 5.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ЧУБІКАЎ Фядос Карпавіч, н. у 1902, в. Смятанічы, загінуў пры фарсіраванні р. Нёман.

ЧУЯШОЎ Барыс Калінавіч, н. у 1910, в. Смятанічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЧЫПРАЎ Фёдар Пятровіч, н. у 1908, в. Смятанічы, загінуў пад Масквой.

ЧЭЛАЧАЎ Іван Іванавіч, н. у 1909, в. Таўкачы, памёр ад ран. 4.09.43.

ЧЭПЕЛАЎ Панас Ігнатавіч, н. у 1915, в. Мерч, прапаў без вестак у 1944.

ЧЭПЕЛАЎ Міхаіл Ігнатавіч, н. у в. Мерч, загінуў 18.10.44 у Польшчы.

ЧЭПЕЛАЎ Міхаіл Панасавіч, н. у 1925, в. Мерч, прапаў без вестак у 1944.

ШАЛАКОЎ Сяргей Арцёмавіч, н. у 1905, в. Лазіцы, загінуў 26.04.45 пад Берлінам.

ШАРАЕЎ Арцём Паўлавіч, н. у в. Гавяды, звестак не захавалася.

ШУРАНКОЎ Аляксандр Цімафеевіч, н. у 1916, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ШУРАНКОЎ Васіль Іванавіч, н. у 1909, в. Таўкачы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШУРАНКОЎ Уладзімір Цімафеевіч, н. у 1918, в. Дубраўка, прапаў без вестак.

ШЧАБЯТКОЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1914, в. Смятанічы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ШЫБЕКА Фёдар Максімавіч, н. у 1908, в. Гавяды, прапаў без вестак.

ШЫНКАРОЎ Адам Ермалаевіч, н. у 1910, в. Барыскавічы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ШЫНКАРОЎ Даніла Ермалаевіч, н. у 1905, в. Дубраўка, прапаў без вестак.

ШЫНКАРОЎ Міхаіл Сямёнавіч, н. у 1904, в. Дубраўка, загінуў 19.08.44 у Літве.

ЮРКОЎ Мікалай Максімавіч, н. у в. М. Лазіцы, звестак не захавалася.

ЮРЧАНКА Уладзімір Кузьміч, н. у 1923, в. Скубілаўка, прапаў без вестак.

ЮРЭВІЧ Канстанцін Іванавіч, н. у 1915, в. В. Лазіцы, загінуў.

ЮРЭВІЧ Ягор Емяльянавіч, н. у 1905, в. Лазіцы, загінуў 19.10.44 у Беластоцкай вобл.

ЯРМОЛЕНКА Сяргей Дзмітрыевіч, н. у 1911, в. Таўкачы, загінуў.

ЯРМОЛЕНКА Уладзімір Іванавіч, н. у 1926, в. Таўкачы, загінуў 17.02.45.

ФАШЧАЎСКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

АБРАЖЭЕЎ Якаў Пятровіч, н. у 1904, в. Патапава, загінуў 23.03.44.

АКСЁНАЎ Аляксандр Сцяпанавіч, н. у 1915, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АЛЕЙНІКАЎ Антон Ігнатавіч, н. у 1920, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

АЛЕЙНІКАЎ Іван Восіпавіч, н. у 1902, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у Беластоцкай вобл.

АЛЕЙНІКАЎ Лук'ян Іванавіч, н. у 1921, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

АЛЕЙНІКАЎ Сямён Восіпавіч, н. у 1895, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у лютым 1945.

АЛЯКСЕЕНКА Антон Паўлавіч, н. у 1911, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

АЛЯКСЕЕНКА Дамітрый Восіпавіч, н. у в. Патапава, прапаў без вестак у 1941.

АЛЯКСЕЕНКА Піліп Паўлавіч, н. у 1907, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АЛЯКСЕЕНКА Фёдар Паўлавіч, н. у 1896, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АЛЬШЭЎСКІ Аляксандр Іванавіч, н. у 1921, в. Дубраўка, загінуў 11.08.41.

АНІШЧАНКА Макар Восіпавіч, н. у 1892, в. Патапава, прапаў без вестак у красавіку 1944.

АРЖАНОВІЧ Антон Паўлавіч, н. у 1919, в. Чамаданы, памёр ад ран 14.08.43.

АРЖАНОВІЧ Віцэн Сцяпанавіч, н. у 1913, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

АРЖАНОВІЧ Восіп Вікенцьевіч, н. у 1918, прапаў без вестак 25.09.44.

АРЖАНОВІЧ Сцяпан Ігнатавіч, н. у 1894, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АСІПОВІЧ Іван Рыгоравіч, н. у в. Патапава, прапаў без вестак 14.01.45.

АСІПОВІЧ Павел Мікітавіч, н. у в. Патапава, прапаў без вестак 17.01.45.

АСІПОВІЧ Фёдар Нікіфаравіч, н. у 1922, в. Патапава, загінуў 12.02.45 у Польшчы.

АСІПОВІЧ Юрый Якаўлевіч, н. у 1890, в. Патапава, загінуў 6.12.41.

АЎДЗЕЕЎ Аляксей Пракопавіч, н. у 1926, загінуў 2.02.45 у Латвіі.

АЎДЗЕЕЎ Васіль Ісакавіч, н. у 1916, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЎДЗЕЕЎ-ГАРНІКАЎ Канстанцін Міхайлавіч, н. у 1916, в. Чарапы, прапаў без вестак у верасні 1944.

АЎДЗЕЕЎ Іван Пракопавіч, н. у 1920, в. Чарапы, у Чырвонай Арміі з 1939, прапаў без вестак.

АЎДЗЕЕЎ Цярэнцій Дзмітрыевіч, н. у 1913, в. Чарапы, загінуў 20.02.45 ва Усходняй Прусіі.

АЎСЕЕНКА Іван Іванавіч, н. у 1920, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

АЎСЕЕНКАЎ Сяргей Данілавіч, н. у 1918, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАРАБАНАЎ Марк Ільіч, н. у 1912, в. Завараты, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАРАНАЎ Марк Ільіч, н. у 1915, в. Завараты, прапаў без вестак.

БАШКЕВІЧ Аляксандр Антонавіч, н. у 1908, в. Дубраўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БАЯНКОЎ Пахом Ісаевіч, н. у 1902, загінуў 21.04.45 у Германіі.

БРАКУНОЎ Васіль Васільевіч, н. у 1902, в. Чарапы, загінуў 13.10.44 у Польшчы.

БРАКУНОЎ Іван Ларыёнавіч, н. у 1917, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БЫЧКОЎ Мікалай Паўлавіч, н. у 1920, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у снежні 1943.

БЯЛЯЕЎ Фрол Парфенавіч, н. у в. Дубраўка, памёр ад ран 20.08.44 у Беластоцкай вобл.

БЯЛЯСАЎ Адам Якаўлевіч, н. у 1920, в. Завараты, прапаў без вестак у жніўні 1943.

БЯЛЯСАЎ Кузьма Васільевіч, н. у 1907, в. Патапава ў Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

БЯЛЯСАЎ Савелій Васільевіч, н. у 1907, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАЛАДЗЬКОЎ Ахран Іванавіч, н. у 1915, в. Чарапы, прапаў без вестак 5.03.42.

ВАЛАДЗЬКОЎ Лук'ян Іванавіч, н. у в. Чарапы, загінуў 3.02.43 у Ленінградскай вобл.

ВАЛАДЗЬКОЎ Рыгор Іванавіч, н. у 1918, в. Чарапы, памёр ад ран 22.01.44.

ВАЛАДЗЬКОЎ Яфім Іванавіч, н. у 1915, в. Чарапы, прапаў без вестак 5.03.42.

ВАЛУЕВІЧ Сцяпан Восіпавіч, н. у 1920, в. Чамаданы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАРАБ'ЁЎ Максім Савельевіч, н. у 1913, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАРАБ'ЁЎ Мітрафан Паўлавіч, н. у 1907, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАРАБ'ЁЎ Якаў Міхайлавіч, н. у 1909, в. Нічыпаравічы, загінуў 29.01.43.

ВАСІЛЬЕЎ Антон Іванавіч, н. у 1923, в. Дубраўка, загінуў 2.10.44.

ВАСІЛЬЕЎ Іван Васільевіч, н. у 1920, в. Чарапы, загінуў 27.10.43.

ВАСІЛЬЕЎ Іван Пятровіч, н. у в. Чарапы, загінуў 19.10.44 у Польшчы.

ВАСІЛЬЕЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1923, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАСІЛЕЎСКІ Аляксандр Уладзіміравіч, н. у 1908, в. Дубраўка, прапаў без вестак у чэрвені 1943.

ВАСІЛЬЕЎ Іван Пятровіч, н. у в. Чарапы, загінуў 19.10.44 у Польшчы.

ВАСІЛЬЕЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1923, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАСІЛЕЎСКІ Аляксандр Уладзіміравіч, н. у 1908, в. Дубраўка, прапаў без вестак у чэрвені 1943.

ВАСІЛЕЎСКІ Арсенцій Панцеляймонавіч, н. у 1912, в. Дубраўка, загінуў 21.12.44 у Латвіі.

ВАСІЛЕЎСКІ Іван Кірылавіч, н. у 1909, в. Дубраўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАСІЛЕЎСКІ Канстанцін Іванавіч, н. у 1919, в. Дубраўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАСІЛЕЎСКІ Мікалай Уладзіміравіч, н. у 1912, в. Дубраўка, загінуў 19.04.44.

ВІШНЯКОЎ Восіп Варфаламеевіч, н. у 1912, в. Патапава, загінуў 21.02.45 у Польшчы.

ВЫДРЫН Дзмітрый Андрэевіч, н. у 1919, загінуў 17.10.44.

ВЫСОЦКІ Іван Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Саськаўка, загінуў у ліпені 1941.

ВЯРБІЦКІ Мікалай Якаўлевіч, н. у 1919, в. Патапава, памёр ад ран 15.10.42.

ВЯРБІЦКІ Якаў Якаўлевіч, н. у 1897, в. Патапава, прапаў без вестак у верасні 1944.

ГАДУНОЎ Анатолій Сцяпанавіч, н. у 1919, в. Фашчаўка, загінуў 11.09.43 у Смаленскай вобл.

ГАДУНОЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1910, в. Фашчаўка, прапаў без вестак пад Масквой.

ГАДУНОЎ Мікалай Антонавіч, н. у 1926, загінуў 17.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ГАЛАНАЎ Васіль Дзямідавіч, н. у 1921, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛАНАЎ Іван Халімонавіч, н. у 1922, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛАНАЎ Кандрат Сцяпанавіч, н. у 1898, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛАНАЎ Міхаіл Савельевіч, н. у 1912, в. Патапава, загінуў 4.05.42 пад г. Керч.

ГАЛАНАЎ Франц Іванавіч, н. у 1904, в. Чамаданы, памёр ад ран 7.08.44 у Літве.

ГАЛАНАЎ Цімафей Андрэевіч, н. у 1913, прапаў без вестак у снежні 1941.

ГАЛАНАЎ Ціхан Васільевіч, н. у 1924, в. Патапава, загінуў 13.04.44 у Эстоніі.

ГАЛУБЦОЎ Якаў Стэфанавіч, н. у 1910, в. Завараты, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГАЛУЗЕНКА Уладзімір Андрэевіч, н. у 1912, в. Завараты, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ГЛУШЫНСКІ Вікенцій Юр'евіч, н. у 1900, загінуў у ліпені 1941.

ГЛУШЫНСКІ Дзям'ян Рыгоравіч, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ГЛУШЫНСКІ Яўген Сцяпанавіч, н. у 1927, в. Дубраўка, памёр ад ран 19.10.46 ва Усходняй Прусіі.

ГОМАНАЎ Рыгор Парфенавіч, н. у 1918, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГРАМАКОЎСКІ Антон Вікенцьевіч, н. у 1926, загінуў 31.10.44 у Польшчы.

ГРАМАКОЎСКІ Антон Іванавіч, н. у 1915, в. Дубраўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

Помнік П. М. Зюлькову, ля брацкай магілы савецкім воінам

ГРАМАКОЎСКІ Восіп Францавіч, н. у 1927, в. Дубраўка, загінуў 23.02.44.

ГРАЧЫХА Ігнат Станіслававіч, н. у 1924, в. Фашчаўка, загінуў 30.06.44 у Мінскай вобл.

ГРЫНЬКОЎ Станіслаў Восіпавіч, н. у 1914, в. Чамаданы, загінуў 22.02.45 у Польшчы.

ГУЗАЎ Аляксей Сцяпанавіч, н. у 1907, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГУТНІКАЎ Антон Ільіч, н. у 1898, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ДАШКЕВІЧ Аляксандр Антонавіч, н. у 1903, в. Дубраўка, загінуў у верасні 1941.

ДАШКЕВІЧ Аляксандр Іванавіч, н. у 1903, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ДАШКЕВІЧ Антон Вікенцьевіч, н. у 1908, в. Фашчаўка, прапаў без вестак 3.08.41.

А. І. Каліноўскі

ДАШКЕВІЧ Антон Іванавіч, н. у 1925, в. Саськаўка, памёр ад ран 13.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ДАШКЕВІЧ Антон Сімпліцыянавіч, н. у 1909, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у верасні 1944.

ДАШКЕВІЧ Віктар Станіслававіч, н. у 1924, загінуў 18.03.44 у Ленінградскай вобл.

ДАШКЕВІЧ Дзям'ян Гаўрылавіч, н. у 1902, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ДАШКЕВІЧ Ігнат Антонавіч, н. у 1905, в. Саськаўка, прапаў без вестак у верасні 1941.

ДАШКЕВІЧ Іналіт Гаўрылавіч, н. у 1910, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДАШКЕВІЧ Пётр Рыгоравіч, н. у 1898, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ДАШКЕВІЧ Станіслаў Восіпавіч, н. у 1905, в. Фашчаўка, загінуў 6.02.45 у Польшчы.

ДЗЯНІСАЎ Еўдакім Ягоравіч, н. у 1913, в. Чарапы, прапаў без вестак 15.02.44.

ДЗЯНІСАЎ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1920, в. Дубраўка, загінуў 29.03.44.

ЖУКАЎ Тамаш Андрэевіч, н. у 1920, в. Чамаданы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЖЭЛАКОВІЧ Франц Восіпавіч, н. у 1902, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЗВЕРАЎ Аляксандр Архіпавіч, н. у 1910, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ЗУБРЫНОВІЧ Антон Маркавіч, н. у 1918, в. Саськаўка, прапаў без вестак у 1941.

ЗУБРЫНОВІЧ Антон Сцяпанавіч, н. у 1911, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у снежні 1941.

ЗУБРЫНОВІЧ Восіп Саімізіянавіч, н. у 1921, в. Фашчаўка, памёр ад ран 1.08.44 у Літве.

ЗУБРЫНОВІЧ Восіп Станіслававіч, н. у 1903, в. Саськаўка, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ЗУБРЫНОВІЧ Сімпліцыян Антонавіч, н. у 1904, в. Саськаўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ІВАНОЎ Іван Ульянавіч, н. у 1907, в. Чарапы, загінуў 2.11.44 у Орлы.

ІЛЬІНАЎ Сямён Самуйлавіч, н. у 1915, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ІСАЕЎ Яфім Пракопавіч, н. у 1903, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ІЎЛЕЎ Іван Сяргеевіч, н. у 1920, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАВАЛЁЎ Васіль Пятровіч, н. у 1912, в. Дубраўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАВАЛЁЎ Ілья Адамавіч, н. у 1914, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

КАЖАРКОЎ Мікалай Васільевіч, н. у 1921, в. Патапава, загінуў 12.10.44.

КАЗАКЕВІЧ Вікенцій Пятровіч, н. у 1919, в. Дубраўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

КАЗЛОЎСКІ Сцяпан Сямёнавіч, н. у 1908, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАЙДАЎ Якаў Восіпавіч, н. у 1903, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КАЛІНОЎСКІ Антон Станіслававіч, н. у 1915, в. Чамаданы, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

КАЛІНОЎСКІ Аляксандр Іванавіч, н. у 1918, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КАЛІНОЎСКІ Мікалай Барысавіч, н. у 1916, в. Дубраўка, прапаў без вестак 5.06.42.

КАЛЬЧЭЎСКІ Іван Сцяпанавіч, н. у 1923, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

КАЛЬЧЭЎСКІ Станіслаў Францавіч, н. у 1912, в. Чамаданы, прапаў без вестак у снежні 1944.

КАЛЬЧЭЎСКІ Франц Станіслававіч, н. у 1920, в. Чамаданы, прапаў без вестак 4.07.44.

КАРПУШАЎ Іван Кірылавіч, н. у 1913, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАРПУШАЎ Міхаіл Кірылавіч, н. у 1906, в. Нічыпаравічы, загінуў 1.08.43.

КАРПУШАЎ Сяргей Сцяпанавіч, н. у в. Нічыпаравічы, загінуў 29.10.44 у Латвіі.

КАРПУШАЎ Фёдар Кірылавіч, н. у 1925, в. Нічыпаравічы, памёр ад ран 12.03.45 у Германіі.

КАТКОЎ Іван Фёдаравіч, н. у 1922, в. Дубраўка, загінуў 20.08.43.

КАЦАПАЎ Іван Фёдаравіч, н. у в. Нічыпаравічы, загінуў 21.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КАШКАН Антон Аляксандравіч, н. у 1913, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КАШКАН Віктар Аляксандравіч, н. у 1918, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КАШКАН Іван Аляксандравіч, н. у 1910, в. Дубраўка, загінуў 9.09.41 пад Ярцавым.

КІЛЬЧАНКА Мікалай Іванавіч, н. у 1918, в. Дубраўка, памёр ад ран 11.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КОЗЕРАЎ Аляксей Лявонавіч, н. у 1908, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КОТАЎ Дзмітрый Пятровіч, н. у 1906, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КОЦІКАЎ Піліп Міхайлавіч, н. у 1920, в. Завараты, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КРАЎЦОЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1912, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КРАЎЦОЎ Нікіфар Якаўлевіч, н. у 1912, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КРАЙНІКАЎ Кузьма Іванавіч, н. у 1901, в. Завараты, загінуў 17.01.45 у Польшчы.

КРАСУЛЯ Восіп Паўлавіч, н. у 1906, в. Саськаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРУПЕНЬКА Андрэй Антонавіч, н. у 1913, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРУПЕНЬКА Антон Міхайлавіч, н. у 1920, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРУПЕНЬКА Антон Якубавіч, н. у 1909, в. Дубраўка, загінуў 9.08.44 у Літве.

КРУПЕНЬКА Віктар Іналітавіч, н. у 1904, в. Саськаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРУПЕНЬКА Восіп Ігнатавіч, н. у 1898, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРУПЕНЬКА Ігнат Іванавіч, н. у 1919, в. Дубраўка, загінуў 13.03.42 у Ленінградскай вобл.

КРУПЕНЬКА Іван Міхайлавіч, н. у 1922, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРУПЕНЬКА Іван Юр'евіч, н. у 1908, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРУПЕНЬКА Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1898, в. Саськаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРУПЕНЬКА Станіслаў Іванавіч, н. у 1922, в. Саськаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРУПЕНЬКА Станіслаў Сцяпанавіч, н. у 1895, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРУПЕНЬКА Сцяпан Восіпавіч, н. у 1913, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРУПЕНЬКА Віталій Якубавіч, н. у 1920, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КРЫСЕВІЧ Антон Адамавіч, н. у 1896, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у верасні 1941.

КРЫСЕВІЧ Восіп Сідаравіч, н. у 1903, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРЫСЕВІЧ Сімпліцыян Сідаравіч, н. у 1919, в. Фашчаўка, загінуў 14.09.41 у Ленінградскай вобл.

КУЗЬМІЧОЎ Дзяніс Арцёмавіч, н. у 1907, в. Патапава, загінуў 13.10.41.

КУЗЬМІЧОЎ Уладзімір Ягоравіч, н. у 1927, в. Патапава, прапаў без вестак у маі 1945.

КУЗЬМІЧОЎ Ягор Кандратавіч, н. у 1892, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУКСАРАЎ Аляксандр Антонавіч, н. у 1911, в. Дубраўка, загінуў 4.11.44 у Латвіі.

КУЛЬБАЦКІ Аляксандр Сцяпанавіч, н. у 1913, в. Дубраўка, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУЛЬБАЦКІ Андрэй Гаўрылавіч, н. у 1905, в. Фашчаўка, памёр ад ран у верасні 1941 пад Масквой.

КУЛЬБАЦКІ Антон Восіпавіч, н. у 1923, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КУЛЬБАЦКІ Іван Антонавіч, н. у 1911, в. Ст. Чамаданы, загінуў 1.02.45 пад Кёнігсбергам.

КУЛЬБАЦКІ Іван Пятровіч, н. у 1909, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КУЛЬБАЦКІ Іван Сцяпанавіч, н. у 1921, в. Фашчаўка, прапаў без вестак 27.10.44.

КУЛЬБАЦКІ Станіслаў Іванавіч, н. у 1925, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУЛЬБАЦКІ Станіслаў Якаўлевіч, н. у 1920, в. Фашчаўка, прапаў без вестак 2.10.42.

КУЛЬБАЦКІ Сцяпан Віцэнавіч, н. у 1895, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

КУРГАНАЎ Васіль Трафімавіч, н. у 1906, в. Завараты, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУРТАЎ Нікіфар Паўлавіч, н. у 1908, в. Дубраўка, загінуў 25.09.41.

КУЦІКАЎ Міхаіл Карпавіч, н. у 1913, в. Завараты, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУШНЯРОЎ Антон Іванавіч, н. у 1912, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛАЗАРЭНКА Іван Фёдаравіч, н. у 1925, в. Мікалаеўка, прапаў без вестак у маі 1945.

ЛАРЫЁНАЎ Нікіфар Ягоравіч, н. у 1914, в. Чарапы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛАЎРЭНАЎ Фёдар Паўлавіч, н. у 1908, в. Фашчаўка, прапаў без вестак 11.05.42.

ЛАФІЦКІ Кірыла Паўлавіч, н. у 1911, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛЕПРАЎ Раман Аляксеевіч, н. у 1900, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛЕЙЧАНКА Міхаіл Пракопавіч, н. у 1923, в. Дубраўка, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЛІСІЧОНАК Рыгор Сцяпанавіч, н. у 1912, в. Чамаданы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЛІЦАРАЎ Васіль Ільіч, н. у 1912, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛІЦАРАЎ Іван Ільіч, н. у 1917, в. Чарапы, прапаў без вестак 15.11.44.

ЛІЦАРАЎ Якім Ільіч, н. у 1904, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛІЦАРАЎ Сцяпан Сцяпанавіч, н. у 1917, в. Завараты, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛОДУСЕЎ Ціхан Цітавіч, н. у 1911, в. Нічыпаравічы, у Чырвонай Арміі з 1942, прапаў без вестак.

ЛУКАШОЎ Васіль Емяльянавіч, н. у 1903, в. Чарапы, загінуў 8.02.45.

ЛУКАШОЎ Піліп Акімавіч, н. у 1906, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛЯВОНАЎ Захар А., н. у 1906, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МАЛАХАЎ Фёдар Канстанцінавіч, н. у 1922, в. Дубраўка, памёр ад ран 17.08.44.

МАРФЕЛЬ Антон Станіслававіч, н. у 1926, в. Саськаўка, загінуў 10.03.45 у Германіі.

МАРФЕЛЬ Ізафат Віцэнавіч, н. у в. Саськаўка, загінуў 9.02.45 у Германіі.

МАРФЕЛЬ Іван Станіслававіч, н. у 1912, в. Саськаўка, памёр ад ран у жніўні 1944.

МАРФЕЛЬ Пётр Юр'евіч, н. у 1901, в. Саськаўка, памёр ад ран у сакавіку 1945.

МАРФЕЛЬ Станіслаў Іванавіч, н. у 1908, в. Саськаўка, памёр ад ран у чэрвені 1941.

МАЦВЕЕНКА Уладзімір Нікіфаравіч, н. у 1921, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МІГУРСКІ Барыс Іванавіч, н. у 1914, в. Дубраўка, прапаў без вестак у снежні 1944.

МІГУРСКІ Іван Лаўрэнавіч, н. у 1898, в. Чамаданы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІГУРСКІ Станіслаў Іванавіч, н. у 1912, в. Чамаданы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

МІКАЛУЦКІ Антон Пятровіч, н. у в. Саськаўка, прапаў без вестак.

МІКАЛУЦКІ Антон Лук'янавіч, н. у 1925, в. Фашчаўка, загінуў у баі ва Усходняй Прусіі.

МІКАЛУЦКІ Антон Станіслававіч, н. у 1903, в. Саськаўка, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

МІКАЛУЦКІ Віктар Станіслававіч, н. у 1908, в. Дубраўка, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

МІКАЛУЦКІ Генрых Іванавіч, н. у 1926, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у верасні 1945.

МІКАЛУЦКІ Іван Андрэевіч, н. у 1900, в. Саськаўка, прапаў без вестак у верасні 1944.

МІКАЛУЦКІ Іван Карнеевіч, н. у 1916, в. Саськаўка, прапаў без вестак 31.08.44.

МІКАЛУЦКІ Мікалай Іванавіч, н. у 1926, в. Нічыпаравічы, загінуў 22.12.44 у Латвіі.

МІКАЛУЦКІ Станіслаў Вікенцьевіч, н. у в. Саськаўка, загінуў 29.01.45 ва Усходняй Прусіі.

МІКАЛУЦКІ Яўгеній Іванавіч, н. у 1926, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у верасні 1945.

МІРКУШЭВІЧ Восіп Фёдаравіч, н. у 1897, прапаў без вестак у ліпені 1944.

МІРОНАЎ Мікалай Лук'янавіч, н. у 1919, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МІРОНАЎ Мікіта Канстанцінавіч, н. у 1912, в. Патапава, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

МІРОНАЎ Павел Канстанцінавіч, н. у 1908, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МІХАЛЮТА Андрэй Пятровіч, н. у 1893, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІХАЛЮТА Станіслаў Віцэнавіч, н. у 1896, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

МІХАЛЮТА Станіслаў Францавіч, н. у 1904, загінуў пад Ленінградам у 1943.

МІХАЛЮТА Станіслаў Вікенцьевіч, н. у 1918, загінуў у 1941.

МІХАЛЮТА Франц Андрэевіч, н. у 1904, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МІЧУРСКІ Іван Лявонавіч, н. у 1922, в. Чамаданы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МЫЦЬКО Іван Сямёнавіч, н. у 1913, в. Чамаданы, памёр ад ран 7.02.45 у Польшчы.

НАДАЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1922, в. Дубраўка, прапаў без вестак у верасні 1944.

НАПРЭЕНКА Дзмітрый Апанасавіч, н. у 1905, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у снежні 1942.

НАПРЭЕНКА Мікалай Рыгоравіч, н. у в. Чамаданы, загінуў 2.02.45 ва Усходняй Прусіі.

НАПСІКАЎ Міхаіл Гаўрылавіч, н. у 1926, в. Дубраўка, загінуў 23.04.45.

НУРТАЎ Нікіфар Паўлавіч, н. у 1908, в. Дубраўка, загінуў 25.09.41 у Ленінградскай вобл.

ПАДОЛЬСКІ Сцяпан Іванавіч, н. у 1905, в. Чамаданы, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ПАДОЛЬСКІ Язэп Іванавіч, н. у 1907, в. Чамаданы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ПАЛЦІННІКАЎ Фёдар Якаўлевіч, н. у 1902, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак.

ПАРФЁНАЎ Радзівон Антонавіч, н. у 1894, в. Фашчаўка, загінуў 22.07.44 у Польшчы.

ПЕЧАНЬКОЎ Агафон Мікітавіч, н. у 1898, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРАКАПЕНКА Пётр Якаўлевіч, н. у в. Чарапы, загінуў 11.08.42.

ПРАКАПЕНКА Дзмітрый Нікіфаравіч, н. у 1901, в. Чарапы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПРАКАПЕНКА Тарас Кандратавіч, н. у 1913, в. Чарапы, прапаў без вестак 8.11.44.

ПРАКАПЕНКА Кандрат Кандратавіч, н. у 1919, в. Чарапы, загінуў 25.11.44 у Смаленскай вобл.

ПРАКАПЕНКА Кузьма Макеевіч, н. у 1905, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПРАКАПЕНКА Кузьма Маісеевіч, н. у 1905, в. Чарапы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПРАКАПЕНКА Максім Якаўлевіч, н. у 1921, в. Чарапы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПРАСТАКОЎ Іван Сцяпанавіч, н. у в. Нічыпаравічы, загінуў у Германіі 22.04.45.

ПУШКІН Восіп Андрэевіч, н. у 1914, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ПУШКІН Станіслаў Мікалаевіч, н. у 1926, в. Дубраўка, памёр ад ран 16.06.45 у Германіі.

ПУШКІН Эдуард Вікенцьевіч, н. у 1921, в. Дубраўка, загінуў 29.06.44.

ПУШКІН Станіслаў Станіслававіч, н. у 1926, в.Дубраўка, прапаў без вестак у маі 1945.

РАБАЎ Кузьма Яфрэмавіч, н. у 1907, в. Нічыпаравічы, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

РАБЦАЎ Кузьма Яфімавіч, н. у 1907, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РАБЫКА Фама Ісакавіч, н. у в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак 31.10.44.

РАГАЧОЎ Макар Нікіфаравіч, н. у 1916, в. Патапапава, прапаў без вестак у верасні 1944.

РАГОЎСКІ Віктар Міхайлавіч, н. у 1920, в. Чамаданы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РАДЗЕЎСКІ Васіль Карнеевіч, н. у в. Дубраўка, загінуў 20.11.42 пад Сталінградам.

РЫБАКОЎ Іван Паўлавіч, н. у 1920, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

РЫБАКОЎ ТАРАС Андрэевіч, н. у 1902, в. Чамаданы, прапаў без вестак у лістападзе 1941.

РЭЯНТОВІЧ Уладзімір Андрэевіч, н. у в. Фашчаўка, памёр ад ран 31.03.43.

РЭЯНТОВІЧ Ян Сімпліцыянавіч, н. у 1921, прапаў без вестак 16.02.42.

САВІЦКІ Аркадзь Сямёнавіч, н. у в. Нічыпаравічы, загінуў 14.03.45 у Польшчы.

СЕНАКОСАЎ Адам Сцяпанавіч, н. у в. Фашчаўка, загінуў 18.08.44 у Літве.

СЕНАКОСАЎ Аляксандр Андрэевіч, н. у 1919, в. Чамаданы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЕНАКОСАЎ Аляксандр Станіслававіч, н. у 1902, загінуў 4.04.45 у Германіі.

СЕНАКОСАЎ Антон Андрэевіч, н. у 1913, загінуў 25.08.44.

СЕНАКОСАЎ Антон Восіпавіч, н. у 1921, в. Чамаданы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЕНАКОСАЎ Антон Іванавіч, н. у 1914, в. Чамаданы, з вайны не вярнуўся.

СЕНАКОСАЎ Браніслаў Міхайлавіч, н. у 1921, в. Чамаданы, загінуў 25.08.44 у Беластоцкай вобл.

СЕНАКОСАЎ Віцэн Станіслававіч, н. у 1915, в. Чамаданы, памёр ад ран у чэрвені 1944.

СЕНАКОСАЎ Восіп Іванавіч, н. у 1911, в. Чамаданы, загінуў 8.04.45 ва Усходняй Прусіі.

СЕНАКОСАЎ Іван Лявонцьевіч, н. у 1900, в. Чамаданы, загінуў у Германіі.

СЕНАКОСАЎ Іван Станіслававіч, н. у 1923, в. Чамаданы, прапаў без вестак у снежні 1944.

СЕНАКОСАЎ Іван Феліксавіч, н. у 1896, в. Чамаданы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

СЕНАКОСАЎ Іван Якаўлевіч, н. у в. Чамаданы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

СЕНАКОСАЎ Іван Якаўлевіч, н. у в. Чамаданы, загінуў 18.08.44 у Літве.

СЕНАКОСАЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1924, загінуў 10.01.45 ва Усходняй Прусіі.

СЕНАКОСАЎ Лаўрэн Восіпавіч, н. у 1913, в. Чамаданы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЕНАКОСАЎ Павел Іванавіч, н. у 1917, в. Чамаданы, загінуў у 1941.

СЕНАКОСАЎ Станіслаў Андрэевіч, н. у 1919, в. Чамаданы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЕНАКОСАЎ Станіслаў Антонавіч, н. у 1913, в. Чамаданы, з вайны не вярнуўся.

СЕНАКОСАЎ Станіслаў Восіпавіч, н. у 1922, в. Чамаданы, загінуў у 1944.

СЕНАКОСАЎ Станіслаў Іванавіч, н. у 1914, в. Чамаданы, загінуў 16.09.44 пад Каўнасам.

СЕНАКОСАЎ Станіслаў Мікалаевіч, н. у в. Фашчаўка, прапаў без вестак 9.08.44.

СЕНАКОСАЎ Станіслаў Фаміч, н. у 1921, в. Чамаданы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

СЕНАКОСАЎ Сямён Іванавіч, н. у 1915, в. Чамаданы, загінуў 23.08.44.

СІТНІКАЎ Міхаіл Сяргеевіч, н. у 1918, в. Дубраўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СКАМ'ЯНАЎ Антон Сцяпанавіч, н. у 1906, в. Чамаданы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СМЯТАННІКАЎ Дамітрый Адамавіч, н. у 1906, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1945.

СОБАЛЕЎ Віктар Сцяпанавіч, н. у 1917, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у красавіку 1945.

СОБАЛЕЎ Пётр Лаўрэнавіч, н. у 1917, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СУБАЧ Вікенцій Восіпавіч, н. у 1902, в. Чамаданы, загінуў 6.08.44 пад г. Гродна.

СУБАЧ Пётр Пятровіч, н. у 1901, в. Чамаданы, загінуў 18.09.44 у Латвіі.

СУВОРАЎ Фёдар Дзмітрыевіч, н. у 1914, в. Патапава, памёр ад ран 7.05.45 ва Усходняй Прусіі.

СУДЗЕЙНЫ Антон Піменавіч, н. у 1910, в. Чарапы, памёр ад ран 16.09.42 у Ленінградскай вобл.

СУРЫНОВІЧ Антон Пятровіч, н. у 1902, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СУРЫНОВІЧ Восіп Францавіч, н. у 1910, в. Фашчаўка, прапаў без вестак 3.07.41.

СУСЛО Іван Міхайлавіч, н. у 1920, в. Чамаданы, прапаў без вестак у 1941.

СЫРАДОЕЎ Іван Захаравіч, н. у 1912, в. Чамаданы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЮРКІН Іван Дзянісавіч, н. у 1912, в. Нічыпаравічы, загінуў 21.04.45 у Германіі.

СЮРКІН Цімафей Ягоравіч, н. у 1910, в. Чарапы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

СЯКАЦКІ Антон Іванавіч, н. у 1898, радавы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

СЯКАЦКІ Антон Іванавіч, н. у 1919, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЯКАЦКІ Антон Сімпліцыянавіч, н. у 1919, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у жніўні 1941.

СЯКАЦКІ Антон Станіслававіч, н. у 1922, в. Дубраўка, прапаў без вестак у маі 1945.

СЯКАЦКІ Барыслаў Бярнардавіч, н. у 1915, загінуў 6.03.45 ва Усходняй Прусіі.

СЯКАЦКІ Бярнард Лук'янавіч, н. у 1900, в. Дубраўка, прапаў без вестак у верасні 1943.

СЯКАЦКІ Вікенцій Станіслававіч, н. у 1911, в. Чамаданы, загінуў 9.04.45 ва Усходняй Прусіі.

СЯКАЦКІ Віктар Іванавіч, н. у 1917, в. Фашчаўка, радавы, загінуў 9.04.45 ва Усходняй Прусіі.

СЯКАЦКІ Іван Аляксандравіч, н. у 1914, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЯКАЦКІ Іван Аляксеевіч, н. у 1914, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЯКАЦКІ Іван Венядзіктавіч, н. у 1905, в. Чамаданы, загінуў 10.02.44.

СЯКАЦКІ Іван Вікенцьевіч, н. у 1905, в. Чамаданы, прапаў без вестак 1.02.45.

СЯКАЦКІ Ігнат Іванавіч, н. у 1897, в. Чарапы, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

СЯКАЦКІ Ігнат Іванавіч, н. у 1913, в. Дубраўка, загінуў 6.08.44.

СЯКАЦКІ Ігнат Станіслававіч, н. у 1912, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЯКАЦКІ Ігнат Якаўлевіч, н. у 1904, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у снежні 1944.

Ф. М. Сякацкі

А. В. Татарынаў

СЯКАЦКІ Казімір Карпавіч, н. у 1902, прапаў без вестак у ліпені 1944.

СЯКАЦКІ Лук'ян Рыгоравіч, н. у 1901, в. Дубраўка, загінуў 9.08.44 у Літве.

СЯКАЦКІ Пётр Лук'янавіч, н. у в. Дубраўка, загінуў 13.03.45 у Германіі.

СЯКАЦКІ Станіслаў Іванавіч, н. у 1910, в. Дубраўка, загінуў 9.07.41.

СЯКАЦКІ Станіслаў Купрыянавіч, н. у 1921, в. Дубраўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЯКАЦКІ Станіслаў Мацвеевіч, н. у в. Чамаданы, прапаў без вестак 10.09.44.

СЯКАЦКІ Станіслаў Сцяпанавіч, н. у 1910, в. Чамаданы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЯКАЦКІ Станіслаў Якаўлевіч, н. у 1909, в. Чамаданы, памёр ад ран у ліпені 1944.

СЯКАЦКІ Сцяпан Бярнардавіч, н. у 1909, в. Дубраўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СЯКАЦКІ Сцяпан Іванавіч, н. у 1901, прапаў без вестак у маі 1945.

СЯКАЦКІ Франц Станіслававіч, н. у 1914, в. Дубраўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЯКАЦКІ Франц Мартынавіч, н. у 1910, в. Дубраўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СЯКАЦКІ Эдуард Ігнатавіч, н. у в. Дубраўка, загінуў 14.10.44 ва Усходняй Прусіі.

СЯРБАЕЎ Максім Іоціч, н. у 1901, в. Завараты, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЯРБАЕЎ Сяргей Ільіч, н. у 1889, в. Завараты, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ТАТАРЫНАЎ Анатоль Вікенцьевіч, н. у 1915, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ТАЎКАЧОЎ Гаўрыла Макаравіч, н. у 1919, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ТАЎКАЧОЎ Міхаіл Макаравіч, н. у 1921, в. Патапава, прапаў без вестак у верасні 1944.

ТАЎКАЧОЎ Яфім Паўлавіч, н. у 1917, в. Патапава, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ТКАЧОЎ Іван Лявонавіч, н. у 1906, в. Завараты, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ТКАЧОЎ Нестар Іванавіч, н. у в. Завараты, загінуў 11.10.44 у Польшчы.

ТРЫЗОНАЎ Іван Піліпавіч, н. у 1920, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ТРЫЗОНАЎ Яфім Піліпавіч, н. у 1899, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

УСАЎ Лука Іванавіч, н. у 1903, в. Чарапы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ФАМІН Міхаіл Данілавіч, н. у 1914, в. Патапава, памёр ад ран 13.05.42.

ХРАМЦОЎ Аляксандр Дзямідавіч, н. у 1916, в. Завараты, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦІХНОЎСКІ Аляксей Іванавіч, н. у 1911, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЦЯМРУК Пётр Станіслававіч, н. у 1909, в. Падгайцы, загінуў у верасні 1941.

ЦЯМРУК Франц Іванавіч, н. у 1916, в. Чамаданы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЦЯМРУК Франц Іосіпавіч, н. у 1919, загінуў у 1941 у Заходняй Беларусі.

ЧУЧУЛАЎ Пётр Станіслававіч, н. у 1897, в. Чамаданы, прапаў без вестак у снежні 1941.

ЧУЧУЛАЎ Станіслаў Восіпавіч, н. у 1921, в. Саськаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЧЭЛАЧАЎ Рыгор Цітавіч, н. у 1913, в. Нічыпаравічы, загінуў 15.10.44 у Польшчы.

ШАПНАЎ Васіль Сямёнавіч, н. у 1908, в. Дубраўка, загінуў у ліпені 1944.

ШАЙНІКАЎ Іван Францавіч, н. у 1903, в. Чамаданы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ШАЙНІКАЎ Пётр Фаміч, н. у 1908, в. Чамаданы, загінуў 17.10.41 у Смаленскай вобл.

ШАРГАЕЎ Антон Тарасавіч, н. у 1909, загінуў 20.03.42 у Ленінградскай вобл.

ШАРГАЕЎ Лявонцій Цімафеевіч, н. у 1924, в. Чарапы, загінуў 21.04.45 у Германіі.

ШАРГАЕЎ Макар Міхайлавіч, н. у 1906, в. Чарапы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ШАРГАЕЎ Фёдар Цімафеевіч, н. у 1919, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШАФРАНСКІ Адам Уладзіміравіч, н. у 1917, в. Дубраўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШКАТУЛАЎ Васіль Захаравіч, н. у 1921, в. Дубраўка, прапаў без вестак у сакавіку 1944.

ШЧАННІКАЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1912, в. Ст. Чамаданы, загінуў 21.08.44 у Літве.

ШЧЭГАЛЕЎ Ігнат Мікітавіч, н. у 1918, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЫКУНОЎ Платон Лявонавіч, н. у 1926, в. Завараты, загінуў 3.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ШЫНКАРОЎ Міхаіл Сямёнавіч, н. у 1904, в. Дубраўка, памёр ад ран 19.08.44 у Літве.

ЮХАНАЎ Браніслаў Сцяпанавіч, н. у 1921, загінуў 8.09.42 у Варонежскай вобл.

ЮЦОЎ Іван Паўлавіч, н. у 1903, в. Чамаданы, загінуў 6.08.44 у Літве.

ЯКАЎЛЕЎ Іван Іларыёнавіч, н. у 1921, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

Помнік савецкім воінам, в. Дубраўка

ЯКАЎЛЕЎ Якаў Яфімавіч, н. у 1909, в. Чарапы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЯНУКОВІЧ Карней Іванавіч, н. у 1922, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЯНУКОВІЧ Станіслаў Казіміравіч, н. у 1919, в. Фашчаўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЯРМОЛЕНКА Яфім Паўлавіч, н. у 1912, в. Нічыпаравічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЯЦКОЎСКІ Васіль Макеевіч, н. у 1919, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЯЦКОЎСКІ Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1919, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЯЦКОЎСКІ Пётр Яфімавіч, н. у 1920, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЯЦКОЎСКІ Фядос Цімафеевіч, н. у 1911, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЯЦКОЎСКІ Ціхан Ісаевіч, н. у 1900, в. Чарапы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЧАРНАРУЦКІ СЕЛЬСКІ САВЕТ

АГАФОНАЎ Аляксандр Іванавіч, н. у в. Чарнаручча, звестак не захавалася.

АГАФОНАЎ Аляксандр Фёдаравіч, н. у 1896, в. Чарнаручча, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АГАФОНАЎ Іван Пятровіч, н. у 1891, в. Чарнаручча, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

АГАФОНАЎ Макар Пятровіч, н. у 1904, в. Чарнаручча, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АГАФОНАЎ Мікалай Пятровіч, н. у 1904, в. Чарнаручча, загінуў у 1943 пад Вязьмай.

АГАФОНАЎ Церах Фёдаравіч, н. у 1904, в. Чарнаручча, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АДАМАЎ Емяльян Давыдавіч, н. у 1901, в. Клімавічы, прапаў без вестак у снежні 1944.

АДАМАЎ Фадзей Давыдавіч, н. у 1912, в. Клімавічы, прапаў без вестак у 1944.

АКУЛАЎ Герасім Іларыёнавіч, н. у 1907, в. Тударава, загінуў 29.07.44 у Літве.

АНТОНЧЫК Пётр Фадзеевіч, н. у 1912, в. Тударава, загінуў 27.08.44 у Літве.

АНУФРЫЕЎ Іван Восіпавіч, н. у 1921, в. Рамшына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АНЦЮКОЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1903, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

АРЛОЎ Іван Антонавіч, н. у 1908, в. Бабчына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЎДЗЕЕНКА Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1906, в. Ступляны, загінуў у 1945 ва Усходняй Прусіі.

АЎДЗЕЕНКА Пётр Яфімавіч, н. у 1923, в. Карбатоўка, загінуў 13.03.45 ва Усходняй Прусіі.

АЎДЗЕЕНКА Піліп Захаравіч, н. у 1898, в. Карбатоўка, не вярнуўся з вайны.

АЎДЗЕЕНКА Сямён Захаравіч, н. у 1896, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АЎДЗЕЕНКА Яўмен Захаравіч, н. у 1892, в. Карбатоўка, не вярнуўся з вайны.

БАБЕЕЎ Іван Лукіч, н. у 1910, в. Карбатоўка, не вярнуўся з вайны.

БАБЕЕЎ Ціхан Лукіч, н. у 1917, в. Карбатоўка, загінуў 10.02.45 у Германіі.

БАБКОЎ Міхаіл Ягоравіч, н. у 1926, в. Рамшына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАБКОЎ Ягор Яфімавіч, н. у 1902, в. Рамшына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

К. В. Волкаў

БАГДАНАЎ Васіль Елісеевіч, н. у 1920, в. Чарнаручча, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАГДАНСКІ Віктар Іванавіч, н. у 1921, в. Рамшына, прапаў без вестак.

БАНЬКОЎ Віктар Васільевіч, н. у в. Чарнаручча, звестак не захавалася.

БАНЬКОЎ Кірыла Елісеевіч, н. у 1885, в. Чырвоная Горка, звестак не захавалася.

БАНЬКОЎ Міхаіл Герасімавіч, н. у 1907, в. Чарнаручча, загінуў 12.08.44.

БАНЬКОЎ Фадзей Герасімавіч, н. у в. Чарнаручча, звестак не захавалася.

БАНЬКОЎ Мікалай Пятровіч, н. у 1911, в. Чарнаручча, загінуў 22.06.41 у Беластоцкай вобл.

БАРВІКОЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1919, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БАРДАЧОЎ Аляксей Іванавіч, н. у 1926, загінуў 13.03.45 ва Усходняй Прусіі.

БЕГЛЯКОЎ Рыгор Карпавіч, н. у 1913, в. Ступляны, прапаў без вестак у жніўні 1941.

БЕЛЯКОЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1904, в. Чарнаручча, прапаў без вестак у лютым 1945.

БОБРЫК Вікенцій Восіпавіч, н. у 1906, в. Палыкавічы, прапаў без вестак.

БРОНАЎ Васіль Елісеевіч, н. у 1920, в. Чырвоная Горка, не вярнуўся з вайны.

БУГОРАЎ Васіль Іванавіч, н. у в. Чарнаручча, звестак не захавалася.

БУГОРАЎ Пётр Іванавіч, н. у в. Чарнаручча, звестак не захавалася.

БЯЗЗУБІК Сяргей Ягоравіч, н. у 1893, в. Вабічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАНЬКОВІЧ Мікалай Пятровіч, н. у 1911, в. Чарнаручча, прапаў без вестак 22.06.41 у Беластоцкай вобл.

ВАРАБ'ЁЎ Іван Пракопавіч, н. у 1918, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у ліпені 1941.

ВАРАБ'ЁЎ Міхаіл Антонавіч, н. у 1918, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВАРАБ'ЁЎ Міхаіл Харытонавіч, н. у 1909, в. Палыкавічы, прапаў без вестак.

ВАРАНКОЎ Фёдар Рыгоравіч, н. у 1915, в. Тударава, загінуў у Латвіі ў 1944.

ВАСІЛЬЕЎ Іван Гаўрылавіч, н. у 1907, в. Клімавічы, прапаў без вестак.

ВАСІЛЬЕЎ Павел Данілавіч, н. у 1898, в. Рагозна, прапаў без вестак.

ВАШЧАНКОЎ Іван Мікітавіч, н. у 1916, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВІХАРЭНКА Восіп Ігнатавіч, н. у 1912, в. Вабічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВОЛКАЎ Вячаслаў Фёдаравіч, н. у 1926, в. Рамшына, загінуў 15.02.45 у Польшчы.

ВОЛКАЎ Дзмітрый Кузьміч, н. у 1921, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВОЛКАЎ Дзям'ян Іванавіч, н. у 1894, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВОЛКАЎ Іван Іванавіч, н. у 1918, в. Рамшына, прапаў без вестак.

ВОЛКАЎ Іван Сідаравіч, н. у 1913, в. Рамшына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВОЛКАЎ Канстанцін Восіпавіч, н. у 1922, в. Рамшына, загінуў 19.08.43.

ВОЛКАЎ Канстанцін Сямёнавіч, н. у 1914, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВОЛКАЎ Мікалай Сямёнавіч, н. у 1918, в. Палыкавічы, прапаў без вестак 12.02.42 у в. Апокі Калінінскай вобл.

ВОЛКАЎ Нікіфар Сямёнавіч, н. у 1910, в. Палыкавічы, прапаў без вестак.

ВОЛКАЎ Фёдар Цітавіч, н. у 1911, загінуў 15.02.42 у в. Краснае Ізносаўскага р-на.

ГАЛУШКА Сцяпан Кузьміч, н. у 1916, в. Рагозна, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАЛЯШЭВІЧ Адам Эдуардавіч, н. у 1906, в. Рамшына, загінуў у 1944.

ГАРБАЧОЎ Іван Антонавіч, н. у в. Чарнаручча, звестак не захавалася.

ГРАБЯНЬКОЎ Карп Іванавіч, н. у 1907, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГРЭКАЎ Васіль Мікітавіч, н. у 1921, в. Клімавічы, прапаў без вестак у 1945.

ГРЭКАЎ Міхаіл Мікітавіч, н. у 1911, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГРЭКАЎ Міхей Мікітавіч, н. у 1900, в. Клімавічы, загінуў 16.08.44 у Літве.

ГУЗАЎ Васіль Емяльянавіч, н. у 1924, в. Тударава, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ГУЗАЎ Мікалай Палікарпавіч, н. у в. Тударава, звестак не захавалася.

ГУЛЬЦОЎ Антон Лявонавіч, н. у 1902, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГУЛЬЦОЎ Васіль Палікарпавіч, н. у 1904, в. Тударава, памёр ад ран 19.09.44 у Латвіі.

ГУСАКОЎ Елісей Рыгоравіч, н. у 1909, в. Клімавічы, прапаў без вестак у верасні 1941.

ГУСАКОЎ Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1918, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГУСАКОЎ Піліп Герасімавіч, н. у 1905, в. Клімавічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

ДАВЫДАЎ Васіль Мікітавіч, н. у 1918, в. Клімавічы, прапаў без вестак у 1945.

ДАВЫДАЎ Іван Прохаравіч, н. у 1926, в. Клімавічы, загінуў 14.04.45 у г. Кёнігсберг.

ДАВЫДАЎ Лявон Еўстаф'евіч, н. у 1909, в. Клімавічы, загінуў 16.08.44 у Літве.

ДАВЫДАЎ Мікалай Мікітавіч, н. у 1914, в. Клімавічы, прапаў без вестак у 1943.

ДАВЫДАЎ Яўген Піліпавіч, н. у в. Клімавічы, загінуў 22.08.44 у Польшчы.

ДАЛГУШЫН Сяргей Мікалаевіч, н. у 1924, в. Карбатоўка, загінуў 24.04.44 пад Віцебскам.

ДАМОЎСКІ Сямён Яфімавіч, н. у 1926, не вярнуўся з вайны.

ДАМОЎСКІ Сяргей Сяргеевіч, н. у 1926, в. Чырвоная Горка, памёр ад ран 25.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ДАРАФЕЕЎ Рыгор Барысавіч, н. у 1923, памёр ад ран у Польшчы.

ДЗЕДУНОЎ Васіль Ягоравіч, н. у 1917, в. Палыкавічы, прапаў без вестак.

ДЗЯЧЭНЯ Сяргей Сцяпанавіч, н. у в. Ступляны, звестак не захавалася.

ДЗЯЧЭНЯ Уладзімір Сцяпанавіч, н. у в. Ступляны, звестак не захавалася.

ДОБУШ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1904, в. Палыкавічы, загінуў 24.04.44 пад Віцебскам.

ДОЎГІ Іван Савельевіч, н. у 1912, в. Клімавічы, не вярнуўся з вайны.

ДУБРОЎСКІ Іван Васільевіч, н. у 1911, в. Тударава, загінуў 16.08.44 у Літве.

ЕЛІСЕЕЎ Васіль Іванавіч, н. у 1910, в. Клімавічы, памёр ад ран 25.04.45 ва Усходняй Прусіі.

ЕЛІСЕЕЎ Дзмітрый Апанасавіч, н. у 1912, в. Клімавічы, памёр ад ран 14.02.43.

ЕЛІСЕЕЎ Іван Патапавіч, н. у 1924, в. Клімавічы, не вярнуўся з вайны.

ЕЛІСЕЕЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1920, в. Клімавічы, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЕЛІСЕЕЎ Цімафей Піліпавіч, н. у 1903, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЕСЯНОВІЧ Аляксей Дзмітрыевіч, н. у 1901, в. Палыкавічы, прапаў без вестак.

ЖАЎНЕРАЎ Ільля Канстанцінавіч, н. у в. Ступляны, звестак не захавалася.

ЖУРАЎЛЁЎ Павел Пракопавіч, н. у в. Ступляны, загінуў 4.07.44 пад Віцебскам.

ЗАЙЦАЎ Аляксандр Аксёнавіч, н. у 1926, в. Карбатоўка, не вярнуўся з вайны.

ЗАЙЦАЎ Станіслаў Яфімавіч, н. у 1919, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

ЗАРОЎСКІ Сяргей Восіпавіч, н. у 1913, в. Тударава, прапаў без вестак 1.09.44.

ЗАХАРАНКА Дзмітрый Ігнатавіч, н. у 1914, в. Вабічы, прапаў без вестак 2.10.41.

ЗАХАРАНКА Іосіф Ігнатавіч, н. у 1912, в. Вабічы, прапаў без вестак 2.10.41.

ЗДАРАВІКОЎ Аляксандр Восіпавіч, н. у 1910, в. Клімавічы, прапаў без вестак.

ЗЯЗЮЛЬЧЫК Іван Сямёнавіч, н. у 1906, в. Клімавічы, прапаў без вестак.

ІВАНОЎ Антон Іванавіч, н. у 1926, в. Рагозна, прапаў без вестак у верасні 1944.

ІВАНОЎ Антон Сямёнавіч, н. у 1925, в. Рагозна, загінуў у сакавіку 1945 ва Усходняй Прусіі.

ІВАНОЎ Васіль Раманавіч, н. у 1915, в. Бабчына, прапаў без вестак у верасні 1944.

ІВАНОЎ Іван Міхайлавіч, н. у в. Ступляны, прапаў без вестак.

ІВАНОЎ Мікалай Раманавіч, н. у 1908, в. Бабчына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІВАНОЎ Мікалай Прохаравіч, н. у 1918, в. Бабчына, загінуў 12.02.42.

ІВАНОЎ Назар Емяльянавіч, н. у 1897, в. Ступляны, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІВАНЧЫК Андрэй Іванавіч, н. у 1918, в. Тударава, прапаў без вестак.

ІВАНЧЫК Рыгор Іванавіч, н. у 1922, в. Тударава, звестак не захавалася.

ІВАНЬКІН Гаўрыла Максімавіч, н. у 1916, в. Рубеж, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІВАНЮЦІН Міхаіл Арцёмавіч, н. у 1924, в. Палыкавічы, памёр ад ран 31.03.45 у г. Уфе.

ІГНАЦЬЕЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1922, в. Рагозна, звестак не захавалася.

ІНСПЕКТАРАЎ Іван Ільіч, н. у 1917, в. Рагозна, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІЎЧАНКА Ціхан Яфімавіч, н. у 1913, в. Вабічы, загінуў 27.05.43.

КАВАЛЁЎ Аляксандр Іванавіч, н. у 1920, в. Клімавічы, загінуў 17.08.44 у Літве.

КАВАЛЁЎ Іван Лукіч, н. у 1898, в. Вабічы, не вярнуўся з вайны.

КАВАЛЁЎ Іван Усцінавіч, н. у 1921, в. Вабічы, не вярнуўся з вайны.

КАВАЛЁЎ Кандрат Пракопавіч, н. у 1905, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАВАЛЁЎ Пракоп Пракопавіч, н. у 1895, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАВАЛЁЎ Цімафей Васільевіч, н. у 1926, в. Тударава, загінуў 15.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КАВУРАЎ Пракоп Максімавіч, н. у 1907, в. Вабічы, не вярнуўся з вайны.

КАЖАМЯКІН Максім Мікітавіч, н. у 1905, в. Рагозна, прапаў без вестак.

КАЗЛОЎ Захар Фролавіч, н. у 1902, в. Палыкавічы, не вярнуўся з вайны.

КАЗЛОЎ Павел Фролавіч, н. у 1895, в. Палыкавічы, прапаў без вестак.

КАЗЛОЎ Яўгеній Паўлавіч, н. у 1925, в. Палыкавічы, загінуў 26.03.45.

КАЛЯСНЁЎ Яўхім Аляксеевіч, н. у 1911, в. Вабічы, прапаў без вестак у снежні 1945.

КАЛЯСНЁЎ Іван Аляксеевіч, н. у 1920, в. Вабічы, не вярнуўся з вайны.

КАНДРАЦЬЕЎ Васіль Феакціставіч, н. у 1909, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАНДРАЦЬЕЎ Іван Мікітавіч, н. у 1913, в. Радзішана, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАРПАЎ Мікалай Васільевіч, н. у 1905, в. Ступляны, загінуў 5.08.44 у Літве.

КАРПАЎ Пётр Васільевіч, н. у 1917, в. Ступляны, не вярнуўся з вайны.

КАРПАЎ Рыгор Васільевіч, н. у 1898, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАСПЕРСКІ Яўген Андрэевіч, н. у 1920, в. Чырвоная Горка, не вярнуўся з вайны.

КАСПЕРСКІ Яўген Ануфрыевіч, н. у в. Чарнаручча, звестак не захавалася.

КАСПЕРСКІ Аляксей Якаўлевіч, н. у в. Чарнаручча, звестак не захавалася.

КАСЦЮШКА Браніслаў Францавіч, н. у 1922, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАСЬЯНАЎ Гаўрыла Трафімавіч, н. у 1905, в. Тударава, прапаў без вестак у маі 1945.

КАСЬЯНАЎ Іван Трафімавіч, н. у 1915, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАЎДРОЎ Пракоп Максімавіч, н. у 1903, в. Вабічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІРЫЛЕНКА Максім Аляксеевіч, н. у 1898, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у снежні 1944.

КІРЫЛЕНКА Мікіта Аляксеевіч, н. у 1907, в. Карбатоўка, загінуў 21.09.41 у Латвіі.

КІРЫЛЕНКА Павел Міхайлавіч, н. у 1898, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІРЫЛЕНКА Пётр Міхайлавіч, н. у 1902, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КІСЯЛЁЎ Парфірый Тарасавіч, н. у 1892, в. Палыкавічы, не вярнуўся з вайны.

КІСЯЛЁЎ Іван Парфір'евіч, н. у 1882, в. Рубеж, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КЛЕШЧЫКАЎ Восіп Васільевіч, н. у 1902, в. Рагозна, загінуў 11.10.44.

КЛЕШЧЫКАЎ Іван Іванавіч, н. у 1913, в. Рагозна, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КЛЮШНІКАЎ Даніла Мацвеевіч, н. у 1893, в. Рагозна, загінуў у кастрычніку 1941.

КЛЮШНІКАЎ Максім Ягоравіч, н. у 1914, в. Рагозна, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КОКАРАЎ Васіль Аксёнавіч, н. у 1920, в. Рагозна, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КРОТАЎ Еўдакім Мікалаевіч, н. у 1906, в. Клімавічы, загінуў у 1942 у г. М. Яраслаў.

КРОТАЎ Дзмітрый Фёдаравіч, н. у 1915, в. Клімавічы, прапаў без вестак 2.10.41.

КРОТАЎ Іван Пятровіч, н. у 1910, в. Клімавічы, загінуў у 1944 пад г. Беразіно.

КРОТАЎ Сямён Фёдаравіч, н. у 1898, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРОТАЎ Сямён Фёдаравіч, н. у 1913, в. Клімавічы, прапаў без вестак у красавіку 1945.

КРОТАЎ Цімафей Фёдаравіч, н. у 1899, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРЫГУНОЎ Ягор Антонавіч, н. у 1910, в. Чарнаручча, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРЫНІЦЫН Давыд Іванавіч, н. у 1898, в. Тударава, прапаў без вестак у студзені 1944.

КУНДАЛЁЎ Яфім Іванавіч, н. у 1903, в. Бабчына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУПРЭЕЎ Аляксей Рыгоравіч, н. у 1902, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРЛЯНКОЎ Мікалай Паўлавіч, н. у 1912, в. Рамшына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУРЛЯНКОЎ Мітрафан Міхайлавіч, н. у 1914, в. Рубеж, памёр ад ран 10.11.41 у Ленінградзе.

КУРЛЯНКОЎ Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1914, в. Рубеж, прапаў без вестак у верасні 1944.

КУРЛЯНКОЎ Трафім Антонавіч, н. у 1907, в. Рамшына, прапаў без вестак.

КУРЛЮК Яфім Даяменцьевіч, н. у 1912, в. Ступляны, загінуў 18.08.44 у Літве.

КУСІКАЎ Даян'ян Сафонавіч, н. у 1909, в. Чарнаручча, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КУСІКАЎ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1924, в. Клімавічы, загінуў 17.03.45 у Польшчы.

КУШНЯРОЎ Павел Прохаравіч, н. у 1916, в. Рагозна, звестак не захавалася.

ЛАБЕЙКА Рыгор Філімонавіч, н. у 1912, в. Ступляны, загінуў 18.10.44 у Літве.

ЛАБЕЙКА Сямён Філімонавіч, н. у 1908, в. Ступляны, прапаў без вестак у снежні 1944.

ЛАЛОШКА Андрэй Міронавіч, н. у 1908, в. Ступляны, прапаў без вестак у 1941 пад Смаленскам.

ЛАПЯНКОЎ Адам Паўлавіч, н. у 1895, в. Клімавічы, не вярнуўся з вайны.

ЛАПЯНКОЎ Анікей Сямёнавіч, н. у 1912, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАПЯНКОЎ Васіль Ануфрыевіч, н. у 1923, в. Бабчына, звестак не захавалася.

ЛАПЯНКОЎ Васіль Сямёнавіч, н. у 1920, в. Клімавічы, загінуў 12.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ЛАПЯНКОЎ Сяргей Якаўлевіч, н. у 1923, в. Клімавічы, загінуў у 1945 у Германіі.

ЛАПЯНКОЎ Павел Данілавіч, н. у 1898, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАРЫЁНАЎ Іван Аўдзеевіч, н. у 1911, в. Карбатоўка, загінуў 11.08.44 у Латвіі.

ЛАЎРЭНЦЬЕЎ Іван Лазаравіч, н. у в. Рагозна, загінуў у 1944.

ЛАЎРЭНЦЬЕЎ Цімафей Восіпавіч, н. у 1907, в. Рагозна, прапаў без вестак у снежні 1944.

ЛАЎРЭНЦЬЕЎ Якаў Лазаравіч, н. у 1909, в. Рагозна, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛАФІЦКІ Аляксей Карнеевіч, н. у 1898, в. Клімавічы, прапаў без вестак у 1943.

ЛАФІЦКІ Апанас Аляксеевіч, н. у 1926, в. Клімавічы, загінуў 26.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ЛАФІЦКІ Рыгор Аляксеевіч, н. у 1911, в. Клімавічы, загінуў у 1945 у Германіі.

ЛЕМЕШАЎ Цімафей Васільевіч, н. у 1911, в. Клімавічы, прапаў без вестак у 1945.

ЛЕПЯНКОЎ Кузьма Ануфрыевіч, н. у 1916, в. Бабчына, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЛЕПЯШКОЎ Васіль Ануфрыевіч, н. у 1923, в. Бабчына, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЛІНДАРЭНКА Аляксандр Сямёнавіч, н. у 1916, в. Тударава, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЛІНДАРЭНКА Фядос Сямёнавіч, н. у 1918, в. Тударава, загінуў 4.10.43 у Днепрапятроўскай вобл.

МАЁРАЎ Сяргей Фядосавіч, н. у 1924, в. Карбатоўка, загінуў у 1945 у Германіі.

МАІСЕЕНКА Канстанцін Фядосавіч, н. у 1906, в. Ступляны, прапаў без вестак 9.08.44.

МАІСЕЕНКА Рыгор Лукіч, н. у 1923, в. Ступляны, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАКЕЕЎ Уладзімір Яфімавіч, н. у 1923, в. Клімавічы, загінуў 17.01.45 ва Усходняй Прусіі.

МАКОТАЎ Рыгор Міронавіч, н. у 1922, в. Тударава, загінуў 18.08.44 у Літве.

МАКОТАЎ Якаў Міронавіч, н. у 1918, в. Тударава, загінуў 11.08.42 у в. Ляонава Арлоўскай вобл.

МАЛАХАЎ Пётр Напрэевіч, н. у 1905, в. Рагозна, прапаў без вестак.

МАРКЕВІЧ Герасім Андрэевіч, н. у 1918, в. Тударава, загінуў у 1942 у Адэскай вобл.

МАРКЕВІЧ Елісей Іванавіч, н. у 1896, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАРКЕВІЧ Іван Пятровіч, н. у 1902, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАРКЕВІЧ Мацвей Паўлавіч, н. у 1911, в. Клімавічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

МАРКЕВІЧ Пётр Герасімавіч, н. у 1907, в. Тударава, загінуў 6.04.45.

МАШЧАНКОЎ Андрэй Іванавіч, н. у в. Чарнаручча, звестак не захавалася.

МАШЧАНКОЎ Ануфрый Мікалаевіч, н. у 1900, в. Карбатоўка, не вярнуўся з вайны.

МАШЧАНКОЎ Васіль Мікалаевіч, н. у 1901, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МІКАЛУЦКІ Яўген Станіслававіч, н. у 1910, в. Бабчына, загінуў 28.02.42 у Маскоўскай вобл.

МІНЬКОЎ Павел Аляксеевіч, н. у 1897, в. Чарнаручча, прапаў без вестак 9.08.44.

МІХАЙЛАЎ Мікіта Канстанцінавіч, н. у 1913, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МУРАЎЁЎ Мацвей Пракопавіч, н. у 1912, в. Ступляны, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МУРАЎЁЎ Павел Пракопавіч, н. у 1922, в. Ступляны, памёр ад ран 4.07.44 ва Ушацкім р-не.

НАВУМАЎ Восіп Сцяпанавіч, н. у 1905, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у верасні 1944.

НАВУМАЎ Іван Кліменцьевіч, н. у 1913, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1943.

НАВУМАЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1918, в. Рубеж, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НАЗАРАЎ Васіль Харытонавіч, н. у 1923, в. Тударава, загінуў 27.03.45 у Венгрыі.

НАЗАРАЎ Пётр Фёдаравіч, н. у 1896, в. Тударава, памёр ад ран 12.10.44 ва Усходняй Прусіі.

НАЗАРАЎ Ціхан Харытонавіч, н. у 1906, в. Тударава, прапаў без вестак у верасні 1944.

НАЗАРАЎ Якаў Харытонавіч, н. у 1911, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НЕДАБАЕЎ Фёдар Захаравіч, н. у 1915, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НІКІЦІН Мікалай Іванавіч, н. у 1904, в. Рагозна, прапаў без вестак.

НІКІЦІН Ціт Іванавіч, н. у 1908, в. Рагозна, прапаў без вестак.

НОВІКАЎ Аляксандр Емяльянавіч, н. у 1916, в. Клімавічы, загінуў 16.08.44 у Літве.

НОВІКАЎ Іван Канстанцінавіч, н. у 1912, в. Чарнаручча, прапаў без вестак у жніўні 1944.

НОВІКАЎ Сяргей Якаўлевіч, н. у 1927, в. Рамшына, загінуў 22.10.44 у Германіі.

НОВІКАЎ Сяргей Якаўлевіч, н. у 1926, памёр ад ран ва Усходняй Прусіі.

НЯПШАЎ Павел Іванавіч, н. у 1919, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАВУЧКОЎ Максім Пятровіч, н. у в. Тударава, звестак не захавалася.

ПАДАЛЯКА Павел Аляксандравіч, н. у 1899, в. Тударава, загінуў 5.08.44 у Літве.

ПАДАЛЯКА Ягор Аляксандравіч, н. у 1902, в. Тударава, загінуў 4.08.44 на ст. Ваўкавыск.

ПАНТАПЛЁЎ Іван Мікалаевіч, н. у 1921, в. Бабчына, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПАНТАПЛЁЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1914, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАНТАПЛЁЎ Яфім Мінавіч, н. у 1909, в. Тударава, звестак не захавалася.

ПАТОЦКІ Іван Мікалаевіч, н. у 1919, в. Тударава, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПАТОЦКІ Мікалай Ягоравіч, н. у 1888, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАЎЛАЎ Міхаіл Акулавіч, н. у 1894, в. Ступляны, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

ПЕЧАНЬКОЎ Міхаіл Ягоравіч, н. у в. Чарнаручча, звестак не захавалася.

ПЕЧКУРОЎ Антон Рыгоравіч, н. у 1900, в. Вабічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПЕЧКУРОЎ Іван Герасімавіч, н. у 1890, в. Вабічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПЕЧКУРОЎ Максім Рыгоравіч, н. у в. Вабічы, звестак не захавалася.

ПІЛЯЕЎ Віктар Фёдаравіч, н. у 1927, в. Карбатоўка, не вярнуўся з вайны.

ПІЛЯЕЎ Мікалай Карпавіч, н. у 1925, в. Клімавічы, загінуў 23.08.44.

ПІЛЯЕЎ Фёдар Нікіфаравіч, н. у 1896, в. Карбатоўка, прапаў без вестак.

ПРАКОПАЎ Барыс Платонавіч, н. у 1912, в. Вабічы, прапаў без вестак.

ПРАКОПАЎ Іван Платонавіч, н. у 1915, в. Вабічы, прапаў без вестак у сакавіку 1943.

ПРАКОПАЎ Лявон Платонавіч, н. у 1915, в. Вабічы, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ПРАСТАКОЎ Уладзімір Андрэевіч, н. у 1907, в. Тударава, не вярнуўся з вайны.

ПРОХАРАЎ Мікалай Платонавіч, н. у 1920, в. Рагозна, загінуў 11.07.43.

ПРОХАРАЎ Парфен Арцёмавіч, н. у 1926, в. Клімавічы, загінуў 21.12.44 ва Усходняй Прусіі.

ПРЫСТАЎКІН Васіль Ягоравіч, н. у 1922, в. Чарнаручча, загінуў 7.09.44 у Беластоцкай вобл.

ПУХОЎСКІ Іван Фаміч, н. у 1905, в. Рамшына, не вярнуўся з вайны.

ПУЧКОЎ Міхаіл Давыдавіч, н. у 1912, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПЯТРОЎ Аляксей Раманавіч, н. у 1906, в. Чарнаручча, загінуў 15.06.42 у в. Красная Смаленскай вобл.

ПЯТРОЎ Якім Раманавіч, н. у 1892, в. Чырвоная Горка, не вярнуўся з вайны.

РАЖКОЎ Восіп Дзмітрыевіч, н. у 1905, в. Бабчына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РАНДЗІЦКІ Аркадзь Іванавіч, н. у 1924, в. Ліхачы, загінуў у 1944 ва Усходняй Прусіі.

РАНДЗІЦКІ Павел Іванавіч, н. у 1912, в. Ліхачы, загінуў у 1942 у Паўночнай Асеціі.

РАНДЗІЦКІ Уладзімір Восіпавіч, н. у в. Ліхачы, загінуў у 1941.

РЫБАКОЎ Васіль Іванавіч, н. у 1900, в. Палыкавічы, не вярнуўся з вайны.

РЫБАКОЎ Канстанцін Сямёнавіч, н. у 1920, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РЫЛЬКОЎ Мікалай Фаміч, н. у 1918, в. Рагозна, прапаў без вестак у кастрычніку 1945.

РЫЛЬКОЎ Мікалай Тамашавіч, н. у 1918, в. Рагозна, прапаў без вестак у верасні 1944.

САВЕЛЬЕЎ Васіль Амбросавіч, н. у 1914, в. Чарнаручча, загінуў у 1941.

САВЕЛЬЕЎ Іван Савельевіч, н. у 1910, в. Вабічы, не вярнуўся з вайны.

САЛАЎЁЎ Аўсей Сяргеевіч, н. у 1914, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САПЕГІН Фёдар Іванавіч, н. у 1923, в. Бабчына, памёр ад ран 3.11.43 у п. Жоўтая Рака Днепрапятроўскай вобл.

СВІРЫДАЎ Іван Афанасьевіч, н. у 1905, в. Ступляны, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СВІРЫДАЎ Іван Піліпавіч, н. у 1921, в. Ступляны, прапаў без вестак у 1941.

СЕЛЯДЦОЎ Аляксандр Пятровіч, н. у 1902, в. Чырвоная Горка, не вярнуўся з вайны.

СЕНАКОСАЎ Вікенцій Аляксандравіч, н. у в. Чарнаручча, звестак не захавалася.

СЯНЬКОВІЧ Пётр Пятровіч, н. у 1907, в. Чарнаручча, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІДАРЭНКА Васіль Лявонавіч, н. у 1921, в. Рагозна, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

СІДАРЭНКА Мацвей Аксёнавіч, н. у 1922, в. Рагозна, загінуў у 1944 пад Мінскам.

СІМАНАЎ Дзяніс Іванавіч, н. у 1910, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СІМАНАЎ Ціт Якаўлевіч, н. у 1899, в. Рамшына, памёр ад ран 23.03.45 пад Данцыгам.

СЛУЦКІ Станіслаў Восіпавіч, н. у 1903, в. Ліхачы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СТАЛЯРОЎ Іван Мітрафанавіч, н. у 1913, в. Рагозна, загінуў 6.04.45 у г. Кёнігсберг.

СТАЛЯРОЎ Канстанцін Мітрафанавіч, н. у 1916, в. Рагозна, звестак не захавалася.

СТАРЫЧКОЎ Рыгор Логвінавіч, н. у 1908, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

СУЧКОЎ Мікалай Трафімавіч, н. у 1924, в. Тударава, не вярнуўся з вайны.

СУЧКОЎ Макар Пятровіч, н. у 1901, в. Тударава, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

СУЧКОЎ Трафім Іванавіч, н. у 1895, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ТАРАСАЎ Сцяпан Карнеевіч, н. у в. Тударава, звестак не захавалася.

ТРЫХМІНАЎ Гаўрыла Іванавіч, н. у 1921, в. Тударава, звестак не захавалася.

ТРЫХМІНАЎ Дзмітрый Фёдаравіч, н. у 1901, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ФІЛІПАЎ Антон Мінаевіч, н. у 1903, в. Чырвоная Горка, загінуў 14.10.44 у Польшчы.

ХРАМЦОЎ Аксён Цімафеевіч, н. у 1902, в. Вабічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХРАМЦОЎ Антон Ерафеевіч, н. у 1921, в. Вабічы, загінуў 25.03.43.

ХРАМЦОЎ Ерафей Сяргеевіч, н. у 1894, в. Вабічы, прапаў без вестак 2.10.41.

ХРАМЦОЎ Сямён Цімафеевіч, н. у 1908, в. Вабічы, прапаў без вестак у снежні 1941.

ХРАМЦОЎ Якаў Цімафеевіч, н. у 1918, в. Вабічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦІЛЯЕЎ Мікалай Карпавіч, н. у 1925, в. Клімавічы, загінуў 23.08.44.

ЦІХАНАЎ Аляксей Маісеевіч, н. у 1925, в. Клімавічы, загінуў 22.02.45.

ЦІХАНАЎ Васіль Маісеевіч, н. у 1908, в. Клімавічы, не вярнуўся з вайны.

ЦІХАНАЎ Іван Маісеевіч, н. у 1920, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦІХАНАЎ Мікалай Лукіч, н. у 1919, в. Карбатоўка, загінуў 18.10.44 у с. Звла ў Чэхаславакіі.

ЦІХАНАЎ Пётр Яўсеевіч, н. у 1904, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦОДАЎ Іван Пятровіч, н. у в. Чырвоная Горка, не вярнуўся з вайны.

ЦОДАЎ Якаў Ігнатавіч, н. у 1902, в. Вабічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦЯРЭШЧАНКА Дзмітрый Паўлавіч, н. у 1895, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у студзені 1945.

ЦЯРЭШЧАНКА Ілья Сямёнавіч, н. у 1912, в. Карбатоўка, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЦЯРЭШЧАНКА Мацвей Ісакавіч, н. у 1920, в. Ступляны, загінуў у Гомелі ў 1944.

ЦЯРЭШЧАНКА Павел Ісакавіч, н. у 1912, в. Ступляны, загінуў пад Мінскам у 1941.

ЦЯРЭШЧАНКА Цярэнцій Анісімавіч, н. у 1905, в. Ступляны, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЧАЙКОЎ Апанас Аляксеевіч, н. у 1904, в. Клімавічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЧАПЦОЎ Андрэй Васільевіч, н. у 1914, в. Ступляны, прапаў без вестак у снежні 1944.

ЧАРАНКОЎ Сідар Іванавіч, н. у 1909, в. Клімавічы, загінуў у 1944.

ЧАРАНКОЎ Цімафей Сямёнавіч, н. у 1918, в. Тударава, загінуў 3.05.44 у в. Лучное Чэрвеньскага р-на.

ЧАРАНКОЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1915, в. Клімавічы, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ЧУЖАКОЎ Андрэй Лявонавіч, н. у 1918, в. Рамшына, прапаў без вестак у верасні 1944.

ШАБУЛДА Ігнат Ягоравіч, н. у 1918, в. Рагозна, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАБУЛДА Сцяпан Антонавіч, н. у 1898, в. Рагозна, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ШАЙДО Даніла Філатавіч, н. у 1918, в. Карбатоўка, не вярнуўся з вайны.

ШАЙДОЎ Уладзімір Яфімавіч, н. у 1923, в. Ступляны, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАРАЕЎ Сцяпан Маісеевіч, н. у 1910, в. Тударава, звестак не захавалася.

ШАРАМКОЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1907, в. Тударава, памёр ад ран 6.07.44 у Ровенскай вобл.

ШВАЮНОЎ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1919, в. Рамшына, загінуў 22.09.44.

ШВАЮНОЎ Цімафей Сяргеевіч, н. у 1914, в. Рамшына, прапаў без вестак у верасні 1944.

ШВЕДАЎ Барыс Сямёнавіч, н. у 1902, в. Тударава, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ШВЕДАЎ Фёдар Емяльянавіч, н. у 1918, в. Тударава, загінуў 17.04.43 на ст. Аскол.

ШКЕЛЬ Восіп Ёўдакімавіч, н. у 1923, в. Ступляны, звестак не захавалася.

ШМУЛЯЎЦОЎ Антон Пятровіч, н. у 1916, в. Тударава, не вярнуўся з вайны.

ШМУЛЯЎЦОЎ Прохар Пятровіч, н. у 1913, в. Тударава, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ШТЫНДЗІК Ціт Васільевіч, н. у 1900, в. Тударава, звестак не захавалася.

ШУМЕЙКА Ілья Ягоравіч, н. у 1909, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШУМЕЙКА Ілья Яфімавіч, н. у 1915, в. Тударава, звестак не захавалася.

ШУМЕЙКА Стэфан Іванавіч, н. у 1913, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ШУМЕЙКА Фёдар Іванавіч, н. у 1905, в. Тударава, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ШУМЕЙКА Ягор, н. у 1906, в. Бабчына, загінуў у ліпені 1944.

ШУМЕЙКА Яфім Яфімавіч, н. у 1913, в. Тударава, загінуў у 1945.

ШУНЬКОЎ Мікалай Пятровіч, н. у 1912, в. Палыкавічы, памёр ад ран 5.09.44.

ШУРМЯЛЁЎ Яфім Яфімавіч, н. у 1909, в. Рагозна, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ШЧЭРБА Лаўрэн Міхайлавіч, н. у 1898, в. Палыкавічы, не вярнуўся з вайны.

ШЧЭРБА Мікалай Андрэевіч, н. у 1919, в. Палыкавічы, не вярнуўся з вайны.

ШЧЭРБА Нікадзім Міхайлавіч, н. у 1895, в. Рубеж, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЫНКАРОЎ Васіль Цімафеевіч, н. у 1915, в. Клімавічы, не вярнуўся з вайны.

ШЫНКАРОЎ Іван Аляксеевіч, н. у 1908, в. Ступляны, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЫПЛКА Іван Кузьміч, н. у 1909, в. Вабічы, прапаў без вестак.

ШЫПЛКА Лукаш Кузьміч, н. у 1904, в. Вабічы, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЭПЕЛЕЎ Аляксей Восіпавіч, н. у 1893, прапаў без вестак 27.11.42.

ШЭПЕЛЕЎ Антон Апанасавіч, н. у 1919, в. Рамшына, звестак не захавалася.

ШЭПЕЛЕЎ Віктар Апанасавіч, н. у в. Рамшына, звестак не захавалася.

ШЭПЕЛЕЎ Канстанцін Міхайлавіч, н. у 1926, в. Рамшына, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ШЭПЕЛЕЎ Назар Ферапонтавіч, н. у 1890, в. Рамшына, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЭПЕЛЕЎ Сямён Тарасавіч, н. у 1912, в. Бабчына, прапаў без вестак у чэрвені 1943.

ШЭПЕЛЕЎ Яфім Апанасавіч, н. у 1912, в. Рамшына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЭРАШАЎ Васіль Яўсеевіч, н. у 1902, в. Рамшына, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЮРЧАНКА Васіль Мітрафанавіч, н. у 1926, загінуў у жніўні 1944 ва Усходняй Прусіі.

ЮРЧАНКА Рыгор Паўлавіч, н. у 1917, в. Клімавічы, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ЯКУШАЎ Іван Васільевіч, н. у 1920, в. Чырвоная Горка, памёр ад ран 24.02.45 у Польшчы.

ЯСЮК Піліп Барысавіч, н. у 1905, в. Тударава, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЯЎСЕЕЎ Пётр Іванавіч, н. у 1919, в. Палыкавічы, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ЯФРЭМАЎ Міхаіл Нічыпаравіч, н. у 1912, в. Ступляны, загінуў 1.11.44 ва Усходняй Прусіі.

ГОРАД ШКЛОЎ

АЗАРЭВІЧ Іосіф Яфрэмавіч, н. у 1894, у Чырвонай Арміі з 1941, звестак не захавалася.

АЙЗЕНШТАДТ Віктар Якаўлевіч, н. у 1898, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

АЛАДДЗЕЎ Максім Гаўрылавіч, н. у 1897, загінуў у 1942 у г. Ельня.

АЛЕНЦЫКАЎ Ізраіль Шлемавіч, н. у 1911, прапаў без вестак у верасні 1942.

АНДРЭЕНКА Раман Емяльянавіч, н. у 1925, прапаў без вестак у кастрычніку 1942.

АРЖАНОВІЧ Іван Сцяпанавіч, н. у 1917, памёр ад ран у жніўні 1944 у Літве.

АРЛОВІЧ Аляксандр Іванавіч, н. у 1919, загінуў у Харкаўскай вобл.

АРЛОЎСКІ Мікалай Іванавіч, прапаў без вестак 28.05.42.

АРХІПЕНКА Піліп Іванавіч, н. у 1916, прапаў без вестак у 1943.

АСТАПАЎ Аляксей Сцяпанавіч, н. у 1906, загінуў 28.04.42.

АСТРОЎСКІ Адольф Сцяпанавіч, н. у 1924, памёр ад ран 28.12.44.

АТРОШКІН Іван Антонавіч, н. у 1896, загінуў 20.03.43 у Варашылаваградскай вобл.

БАБІЦКІ Віктар Антонавіч, н. у 1892, звестак не захавалася.

БАГДАНАЎ Фёдар Міхайлавіч, н. у 1922, памёр ад ран 1.08.43.

БАКУНОВІЧ Леанід Канстанцінавіч, н. у 1924, звестак не захавалася.

БАРЗДОЎ Іван Андрэевіч, н. у 1905, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

БАЦЮТА Апанас Іванавіч, н. у 1912, загінуў у 1943.

БЕКЕРАЎ Леў Маісеевіч, н. у 1922, прапаў без вестак у 1941.

БЕЛАШОЎ Васіль Іванавіч, н. у 1913, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

БЕНЕНСОН Шэндзер Шымсенавіч, н. у 1904, прапаў без вестак у сакавіку 1942.

БЕРНАТОВІЧ Мікалай Іванавіч, н. у 1921, памёр ад ран 28.05.44.

БІЛЕВІЧ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1916, прапаў без вестак у верасні 1944.

БІЛЕВІЧ Іван Станіслававіч, н. у 1913, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

БЛАЖЭВІЧ Іосіф Пятровіч, н. у 1912, у Чырвонай Арміі з 1941, загінуў 18.09.44.

БОЗІК Міхаіл Ільіч, н. у 1921, прапаў без вестак у чэрвені 1941.

БРОДКІН Мота Мендзелевіч, н. у 1915, загінуў 14.08.42 у Смаленскай вобл.

БУДЗЯКІН Васіль Сяргеевіч, прапаў без вестак 6.03.43.

БУЛАНОВІЧ Карп Дзмітрыевіч, н. у 1910, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАРАБ'ЁЎ Рыгор Ягоравіч, н. у 1909, памёр ад ран 1.11.44 у Польшчы.

ВАРАЖУН Дзмітрый Фаміч, н. у 1912, памёр ад ран 27.08.44 у Польшчы.

ВАРАНКОЎ Уладзімір Фёдаравіч, н. у 1921, загінуў 11.02.42 у Харкаўскай вобл.

ВЕРАМ'ЁЎ Сяргей Антонавіч, н. у г. Шклове, прапаў без вестак.

ВЕСЯЛОЎСКІ Вацлаў Вацлавіч, н. у 1913, загінуў 9.10.44 у Літве.

ВІЛЬЧЫНСКІ Пётр Антонавіч, н. у 1893, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ВІТКОЎСКІ Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1912, загінуў 28.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ВІШНЕЎСКІ Карл Іосіфавіч, н. у 1922, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ВОЛКАЎ Канстанцін Іосіфавіч, н. у 1922, загінуў 19.08.43.

ВЯЛІЧКА Канстанцін Пятровіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ГАЙКОЎ Васіль Сцяпанавіч, н. у 1918, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАЛАЧКОЎ Ягор Сідаравіч, н. у 1907, памёр ад ран 24.01.45 у Польшчы.

ГАЛІНОЎСКІ Ілья Мацвеевіч, н. у 1920, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАЛІНОЎСКІ Канстанцін Мацвеевіч, н. у 1915, загінуў 23.08.44 у Кішынёўскай вобл.

ГАЛУБОЎСКІ Даніла Сямёнавіч, н. у 1906, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ГАЛЬКЕВІЧ Сямён Іванавіч, н. у 1910, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАРАДЗЮШКА Васіль Іванавіч, н. у 1917, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАРАДЗЮШКА Пётр Іванавіч, н. у 1920, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГАРАНІН Іван Севасцьянавіч, н. у 1916, прапаў без вестак у 1942.

ГАРАНІН Аляксей Максімавіч, н. у 1914, прапаў без вестак у 1941.

ГАРУНОВІЧ Васіль Іосіфавіч, н. у 1910, звестак не захавалася.

ГЕНДЭЛЬ Генрых Навумавіч, н. у 1905, загінуў 12.09.42 у Варонежскай вобл.

ГЛОБУС Леанід Якімавіч, н. у 1900, прапаў без вестак у снежні 1941.

ГРАХОЛЬСКІ Сцяпан Рыгоравіч, н. у 1907, радавы, загінуў 30.01.45 у Польшчы.

ГРЫБАНАЎ Нікіфар Аркадзьевіч, н. у 1918, загінуў 27.03.43 у Ленінградскай вобл.

ГРЫБОЎСКІ Карл Іванавіч, н. у 1925, загінуў 15.10.44 у Польшчы.

ГРЫЎНІН Саламон Міхайлавіч, н. у 1923 загінуў 10.05.44.

ГРЫГОР'ЕЎ Валянцін Якаўлевіч, н. у 1917, памёр ад ран 15.08.42.

ГРЫЦУК Франц Цімафеевіч, н. у 1923, прапаў без вестак у студзені 1943.

ГУНКЕВІЧ Антон Іванавіч, н. у 1900, загінуў 24.10.43 у Кіеўскай вобл.

ГУРСКІ Пётр Архіпавіч, н. у 1913, загінуў 10.09.43.

ДАВЫДОВІЧ Антон Аўгуставіч, н. у 1911, загінуў 16.04.45 у Германіі.

ДАНІЛАЎ Фёдар Дзям'янавіч, н. у 1897, памёр ад ран 12.07.44.

ДАНСКІ Міхаіл Рыгоравіч, н. у 1910, прапаў без вестак у верасні 1944.

ДАРГІС Уладзімір Мікалаевіч, загінуў 18.09.42.

ДЗЕМЯШКЕВІЧ Мікалай Васільевіч, н. у 1918, прапаў без вестак у жніўні 1942.

ДЗЕРАВЯГА Мікалай Іванавіч, н. у 1910, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ДЗЯНІСАЎ Сямён Апанасавіч, н. у 1907, прапаў без вестак у лютым 1945.

ДУХАЎ Барыс Гаўрылавіч, н. у 1925, загінуў 6.10.44 у Латвіі.

ЕЛЬЧЫНСКІ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1898, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЖЫТАРАЎ Васіль Паўлавіч, н. у 1912, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЗАГОРСКІ Валянцін Анісімавіч, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ЗАГОРСКІ Аляксандр Анісімавіч, н. у 1912, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ЗАЙЦАЎ Іван Міхеевіч, н. у 1920, загінуў 20.08.42 у Наўгародскай вобл.

ЗВЕРАЎ Аляксандр Архіпавіч, н. у 1910, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

ЗЕЛКІН Маісей Абрамавіч, н. у 1909, прапаў без вестак у студзені 1944.

ЗІНЧУК Васіль Антонавіч, прапаў без вестак у чэрвені 1941.

ІВАНОЎСКІ Іван Іванавіч, н. у 1913, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ІВАНОЎ Іван Афанасьевіч, н. у г. Шклове, загінуў 24.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ІВАШКЕВІЧ Герасім Ільіч, н. у г. Шклове, у Чырвонай Арміі з 1941, загінуў у Калінінскай вобл.

ІСАЕЎ Ягор Ягоравіч, н. у г. Шклове, загінуў 13.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КАБАЛКІН Рыгор Шалонавіч, н. у 1909, загінуў 18.03.43 у Смаленскай вобл.

КАВАЛЁЎ Аляксандр Емяльянавіч, н. у 1925, загінуў.

КАВАЛЁЎ Васіль Нікіфаравіч, н. у 1910, памёр ад ран 24.01.45 у Латвіі.

КАВАЛЁЎ Пракоп Еўдакімавіч, н. у 1901, загінуў 14.03.45 ва Усходняй Прусіі.

КАЗАК Рыгор Дзмітрыевіч, н. у 1924, прапаў без вестак 3.10.43.

КАЗАКОЎ Яўген Якаўлевіч, н. у 1920, загінуў 21.10.42.

КАЙДОЎ Якаў Іосіфавіч, н. у 1906, у Чырвонай Арміі з 1944, прапаў без вестак.

КАЙДОЎ Якаў Іосіфавіч, н. у 1903, у Чырвонай Арміі з 1941, загінуў у Польшчы.

КАЛІНІЧ Емяльян Канстанцінавіч, н. у 1919, загінуў 20.01.43 у Краснадарскім краі.

КАЛІНОЎСКІ Мікалай Барысавіч, н. у г. Шклове, прапаў без вестак 5.06.42.

КАЛІНОЎСКІ Андрэй Сцяпанавіч, н. у 1912, загінуў у жніўні 1941.

КАМЕР Хаім Евелевіч, н. у 1918, прапаў без вестак 6.10.44.

КАНЬКЕВІЧ Рыгор Сцяпанавіч, н. у 1918, загінуў 13.02.42 пад Жытомірам.

КАНЬКЕВІЧ Мікалай Сцяпанавіч, н. у 1920, загінуў у 1940 пад Ленінградам.

КАРАГА Міхаіл Васільевіч, н. у 1921, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КАРАЛЁЎ Якаў Мікалаевіч, н. у 1918, у Чырвонай Арміі з 1938, прапаў без вестак.

КАРОВІН Барыс Рыгоравіч, н. у 1920, загінуў 26.04.42.

КІМСТАЧ Аляксандр Дзям'янавіч, н. у 1922, загінуў 20.01.42 у Калінінскай вобл.

КІРЫЛКІН Канстанцін Андрэевіч, н. у 1911, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

КЛЕБАНАЎ Якаў Абрамавіч, н. у 1893, прапаў без вестак у верасні 1944.

КЛЕБАНАЎ Ізраіль Якаўлевіч, н. у 1922, прапаў без вестак у верасні 1944.

КЛІМАНТОВІЧ Міхаіл Кузьміч, н. у 1921, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

КОГАН Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1903, памёр ад ран 28.08.44 у Беластоцкай вобл.

КОГАЛЬ Сяргей Міхайлавіч, н. у 1921, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРАСНЕР Ізраіль Восіпавіч, н. у 1917, загінуў 29.11.44 у Латвіі.

КРУПЕЦКІ Якаў Яхілевіч, н. у 1916, прапаў без вестак у кастрычніку 1943.

КРЫВЕЛЬСКІ Валянцін Захаравіч, н. у 1923, прапаў без вестак у красавіку 1945.

КРЫВЕЛЬСКІ Захар Васільевіч, н. у 1915, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КРЫВЕЛЬСКІ Аляксандр Зіноўевіч, н. у 1923, загінуў 1.05.45 у Германіі.

КРЫВУЛІН Яфім Міхайлавіч, н. у 1910, прапаў без вестак у верасні 1944.

КРЭПС Уладзімір Якаўлевіч, н. у 1917, загінуў 9.07.42.

КУЖЭЛЬ Пётр Захаравіч, н. у 1907, прапаў без вестак у студзені 1945.

КУЖЭЛЬ Восіп Захаравіч, н. у 1916, загінуў 15.04.42 у Ленінградскай вобл.

КУЗЯНКОЎ Захар Іванавіч, н. у 1894, прапаў без вестак у верасні 1944.

КУКУШКА Антон Пятровіч, н. у 1914, прапаў без вестак у верасні 1941.

КУКУШКА Сямён Пятровіч, н. у 1922, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУКУШКА Васіль Пятровіч, н. у 1924, загінуў 22.08.44 у Беластоцкай вобл.

КУКУШКА Мікалай Пятровіч, н. у 1909, прапаў без вестак у студзені 1942.

КУЧАРАЎ Уладзімір Восіпавіч, н. у г. Шклове, загінуў 9.01.42 у Ленінградскай вобл.

КУЧАРАЎ Мікалай Пятровіч, н. у 1922, загінуў 5.05.42 у Прыбалтыцы.

ЛАБОЦКІ Васіль Емяльянавіч, н. у 1906, прапаў без вестак у снежні 1944.

ЛАШКОЎ Фёдар Васільевіч, н. у 1900, загінуў 5.03.43.

ЛЕМЕШАЎ Аляксей Міхайлавіч, н. у 1919, у Чырвонай Арміі з 1941, загінуў 14.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ЛЯПЛЕЎ Пётр Іванавіч, н. у 1903, загінуў 15.07.41.

ЛЕПЛЯ Сцяпан Іванавіч, н. у 1896, загінуў 19.09.44 у Латвіі.

ЛЕЎКІН Цімафей Гапеевіч, н. у 1915, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЛІБУЗЕР Фама Хаімавіч, н. у 1901, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЛІПСКІ Ігнат Фёдаравіч, н. у 1903, загінуў 27.02.45 у Польшчы.

ЛОДАЎ Павел Кузьміч, н. у 1918, у Чырвонай Арміі з 1939, загінуў 21.12.41.

ЛОСЕЎ Аляксандр Архіпавіч, н. у г. Шклове, загінуў 1.08.43.

ЛУЧКОЎ Мікалай Паўлавіч, н. у 1917, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЛЯВОНАЎ Віктар Сяргеевіч, н. у 1922, памёр ад ран 16.04.45 ва Усходняй Прусіі.

МАГДЗЕНКА Мікалай Віктаравіч, н. у 1916, прапаў без вестак.

МАГДЗЕНКА Сяргей Віктаравіч, н. у 1925, загінуў.

МАКАРАЎ Уладзімір Уладзіміравіч, н. у 1919, памёр ад ран 29.01.45 у Германіі.

МАКСІМАЎ Пётр Ігнатавіч, н. у 1910, прапаў без вестак.

МАКСІМАЎ Антон Ігнатавіч, н. у 1906, прапаў без вестак.

МАРЦІНОЎСКІ Лявонцій Віктаравіч, н. у 1924, памёр ад ран 25.01.45.

МАРЦЫНКЕВІЧ Васіль Васільевіч, н. у 1920, прапаў без вестак у 1945.

МАСКОЎ Уладзімір Андрэевіч, н. у 1920, прапаў без вестак у красавіку 1944.

МАШКОЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1893, загінуў 20.05.45.

МЕДЗЯШКОЎ Ксенафонт Нікіфаравіч, н. у 1906, прапаў без вестак 7.08.43 у Курскай вобл.

МЕЛЬНІКАЎ Нікандр Нікіфаравіч, н. у 1912, прапаў без вестак 30.11.41.

МІРОНАЎ Зіновій Мікалаевіч, н. у 1906, у Чырвонай Арміі з 1941, загінуў у 1943.

МІРОНАЎ Аркадзь Мікалаевіч, н. у 1922, у Чырвонай Арміі з 1940, загінуў у 1942 пад Ленінградам.

МІХАЙЛАЎ Рыгор Кузьміч, н. у 1898, загінуў у 1941 пад Смаленскам.

МІХАЛЬЧУК Анатолій Іванавіч, н. у 1923, загінуў у 1942.

МІХАЛЬЧУК Іван Міхайлавіч, н. у 1897, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

МІХЛІН Залман Тызонавіч, н. у 1906, загінуў 17.09.44 у Латвіі.

МІЦКЕВІЧ Міхаіл Данілавіч, н. у 1923, загінуў 6.03.43 на Украіне.

МОЦНЫ Фёдар Фёдаравіч, н. у 1897, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

МУЗЫКАНТАЎ Дзмітрый Рыгоравіч, н. у 1908, прапаў без вестак у 1943.

МЯКШЫЛАЎ Аляксей Нікіфаравіч, н. у 1914, загінуў 2.03.45.

МЯКШЫН Васіль Фёдаравіч, н. у 1911, прапаў без вестак у чэрвені 1943.

М. Д. Міцкевіч

НАЗАРЭНКА Цёпр Іванавіч, н. у 1903, прапаў без вестак 9.02.45.

НАЗАРЭНКА Пётр Іванавіч, н. у г. Шклове, прапаў без вестак 20.03.42 у Ленінградскай вобл.

НІХАМКІН Навум Бенцыянавіч, н. у 1905, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

НОВІКАЎ Сяргей Фёдаравіч, н. у 1913, прапаў без вестак у жніўні 1941.

НОТКІН Літман Шаломавіч, н. у 1922, загінуў 23.03.43 у Смаленскай вобл.

ПАБОРЦАЎ Іван Іларыёнавіч, н. у 1904, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАБОРЦАЎ Павел Елісеевіч, н. у 1894, прапаў без вестак у верасні 1941.

ПАВУЧКОЎ Міхаіл Давыдавіч, н. у 1913, у Чырвонай Арміі з 1941, з вайны не вярнуўся.

ПАЛТАЎЦАЎ Мікалай Ануфрыевіч, н. у 1913, прапаў без вестак у 1943.

ПАЛУЯНАЎ Пётр Нікіфаравіч, н. у 1900, загінуў 12.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ПАНАМАРОЎ Міхаіл Іосіфавіч, загінуў 26.10.44 у Літве.

ПАПКОЎ Уладзімір Апанасавіч, н. у 1925, памёр ад ран 3.03.45 у Літве.

ПАРЦЯНКІН Андрэй Цімафеевіч, н. у 1913, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАСЯКОЎ Мікалай, прапаў без вестак.

ПАЧЦЕННЫ Ілья Сяргеевіч, н. у г. Шклове, памёр ад ран 9.09.41 у Чарнігаўскай вобл.

ПАЧЦЕННЫ Фёдар Сяргеевіч, н. у 1909, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЕЧАНЬКОЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1907, загінуў 28.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ПІСКУНОЎ Уладзімір Анкудзінавіч, н. у 1920, прапаў без вестак 22.06.42.

ПІСКУНОЎ Васіль Міхайлавіч, н. у 1909, прапаў без вестак у ліпені 1943.

ПІТУНОЎ Уладзімір Іванавіч, н. у 1919, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПЛАТОНАЎ Аляксей Мацвеевіч, н. у 1919, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ПОЗІН Давыд Абрамавіч, н. у 1922, прапаў без вестак у снежні 1941.

ПРАСАЛОВІЧ Станіслаў Стэфанавіч, н. у 1922, загінуў 20.04.45 у Германіі.

ПРОХАРАЎ Дзмітрый Кузьміч, н. у 1907, загінуў 29.07.44 у Літве.

ПРОЦКІ Іван Сяргеевіч, н. у 1906, памёр ад ран 2.08.44 у Літве.

ПУЧКОЎ Іван Андрэевіч, н. у 1903, загінуў 27.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ПЯТРОЎ Канстанцін Мікалаевіч, н. у 1924, прапаў без вестак у снежні 1942.

ПЯТРОЎ Анатоль Яўгенавіч, н. у 1917, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

РАБЦАЎ Малах Мартынавіч, н. у 1918, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак.

РАЖНОЎСКІ Іосіф Феліксавіч, н. у 1908, прапаў без вестак у 1944.

РАЗВЯЗНЫ Іосіф Прохаравіч, н. у 1922, загінуў 24.07.43 у Краснадарскім краі.

РОХКІН Мыхель Мордухавіч, н. у 1900, прапаў без вестак у 1941.

РЫБАКОЎ Цімафей Дзмітрыевіч, н. у 1903, загінуў у маі 1945 у Германіі.

РЫФЦІН Рыгор Львовіч, н. у 1902, прапаў без вестак у ліпені 1941.

РЭЦКІ Станіслаў Іосіфавіч, н. у 1908, прапаў без вестак у чэрвені 1941.

САМСЕВІЧ Васіль Мікалаевіч, н. у 1905, прапаў без вестак у жніўні 1944.

САФРОНАЎ Дзмітрый Мікітавіч, н. у 1912, прапаў без вестак у снежні 1944.

СЕЛІВОНЧЫК Міхаіл Антонавіч, н. у 1913, загінуў у 1944 пад Арлом.

СІНЬКЕВІЧ Мікалай Аляксеевіч, н. у 1921, прапаў без вестак у жніўні 1943.

СЛАВІНСКІ Сяргей Андрэевіч, н. у г. Шклове, загінуў 24.07.43 у Курскай вобл.

СЛЕЖАЎ Валянцін Міхайлавіч, н. у 1905, загінуў 25.04.44 у Валынскай вобл.

СОБАЛЕЎ Яўген Максімавіч, н. у 1920, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

СТАПСТОЎ Аляксей Іосіфавіч, н. у 1894, памёр ад ран 11.02.44.

СУБАЧ Станіслаў Дзям'янавіч, н. у 1917, памёр ад ран 14.02.45.

СУБАЧ Кузьма Пятровіч, н. у 1901, прапаў без вестак у сакавіку 1943.

ТРУБКІН Мікалай Рыгоравіч, н. у 1920, загінуў у лістападзе 1942.

ТРУСАЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1909, загінуў 20.04.45.

ТРЫШЧЫНСКІ Рыхард Іосіфавіч, н. у 1919, прапаў без вестак 5.07.43.

УЛАДЗІМІРАЎ Васіль Міхайлавіч, прапаў без вестак.

УМЯРАЎ Мабін Комальдавіч, н. у 1902, загінуў 7.08.44 у Літве.

УНУКОВІЧ Васіль Гаўрылавіч, н. у 1922, прапаў без вестак у жніўні 1943.

УНУКОВІЧ Мікалай Гаўрылавіч, н. у 1917, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ФАІН Аляксандр Ільіч, н. у 1905, прапаў без вестак 17.12.41.

ФІНЕР Сямён Аронавіч, н. у г. Шклове, памёр ад ран 18.10.42 у Саратаве.

ХАЗАК Ісаак Мендзелевіч, н. у 1912, загінуў 29.06.44 у Ленінградскай вобл.

ХАЛЕЦКІ Рамуальд Іванавіч, н. у 1911, прапаў без вестак у верасні 1944.

ХМЫЗОЎ Сігізмунд Браніслававіч, н. у 1921, прапаў без вестак у снежні 1944.

ХОЗЕРАЎ Іван Самуйлавіч, н. у 1925, загінуў 5.11.45.

ХОЗЕРАЎ Васіль Самуйлавіч, н. у 1921, загінуў 17.10.43.

ХРЫСАНТАЎ Вячаслаў Адамавіч, н. у 1919, памёр ад ран 29.07.42.

ЦЫНОЎСКІ Крыстан Андрэевіч, н. у г. Шклове, загінуў 12.01.42.

ЦЫПЯНКОЎ Пётр Фролавіч, н. у 1896, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШАВЕЛЬКА Васіль Захаравіч, н. у 1918, прапаў без вестак у верасні 1944.

ШАВЕЛЬКА Фёдар Захаравіч, н. у 1922, прапаў без вестак у студзені 1945.

ШАІДАЎ Васіль Віктаравіч, н. у 1916, загінуў 14.11.43 у Віцебскай вобл.

ШАРБУН Мікалай Барысавіч, н. у 1911, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШАРЫКАЎ Кашаф Хасанавіч, н. у 1908, загінуў 19.02.45 у Польшчы.

ШВАРЦ Сейдэр Львовіч, н. у г. Шклове, загінуў у Мінскай вобл.

ШУЛЬМАН Сямён Яфімавіч, н. у 1905, прапаў без вестак у маі 1942.

ШУСТЭРМАН Манус Хаімавіч, н. у 1900, загінуў 30.08.43 у Смаленскай вобл.

ШУТАЎ Віктар Мяфодзьевіч, н. у 1922, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШУЦІКАЎ Пётр Раманавіч, н. у 1914, памёр ад ран 16.08.43 у Ленінградскай вобл.

ШЧЭРБА Марк Аляксеевіч, н. у 1918, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ШЫНГАРОЎ Міхаіл Іосіфавіч, н. у 1908, у Чырвонай Арміі з 1941, прапаў без вестак у 1945.

ШЭЦЬКО Іосіф Францавіч, н. у 1926, звестак не захавалася.

ЭСКІЯ Ізраіль Ісаевіч, н. у 1899, прапаў без вестак 8.12.44.

ЮРАСАЎ Васіль Селівестравіч, н. у 1915, памёр ад ран 26.12.43.

ЮЦОЎ Іосіф Андрэевіч, н. у 1901, загінуў 9.08.44 у Літве.

ЯКУБСОН Яфім Ісакавіч, н. у 1896, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЯНЧАНКА Іосіф Аляксеевіч, н. у 1918, у Чырвонай Арміі з 1938, прапаў без вестак.

ЯНЧАНКА Іван Аляксеевіч, н. у 1920, загінуў пад Ленінградам.

ЯНЧАНКА Пётр Фёдаравіч, н. у 1905, загінуў 20.03.45 у Польшчы.

ЯЎЗЕЛЬМАН Абрам Маісеевіч, н. у 1913, загінуў у лістападзе 1941.

Дадатковы спіс ураджэнцаў раёна, якія загінулі на франтах Вялікай Айчыннай вайны*

АБРАМОВІЧ Сцяпан Адамавіч, н. у 1909, загінуў 20.07.43 пад Сталінградам.

АГАФОНАЎ Васіль Сямёнавіч, н. у 1915, прапаў без вестак у снежні 1944.

АДЗІШКА Якаў Сцяпанавіч, н. у 1912, загінуў 2.08.44 у Літве.

АКІНЧЫЦ Вікенцій Яўгенавіч, н. у 1922, загінуў 12.08.44 у Латвіі.

АКУЛАЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1921, загінуў 16.08.44 у Літве.

АЛАДДЗЕЎ Іван Мацвеевіч, н. у 1915, прапаў без вестак 30.09.42.

АЛАДДЗЕЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1907, прапаў без вестак 12.02.45.

АЛАДДЗЕЎ Мікалай Максімавіч, н. у 1924, памёр ад ран 16.10.44 у Літве.

АЛАДДЗЕЎ Пётр Іванавіч, н. у 1926, загінуў 8.02.45 ва Усходняй Прусіі.

АЛАДДЗЕЎ Пракоп Рыгоравіч, н. у 1896, загінуў 29.07.44 у Літве.

АЛДАНАЎ Пётр Іванавіч, н. у 1926, загінуў 8.02.45 ва Усходняй Прусіі.

АЛДОШЫН Аляксей Дзям'янавіч, н. у 1913, памёр ад ран 21.10.44 у Літве.

АЛЯКСАНДРАЎ Іван Аляксеевіч, н. у 1924, загінуў 15.01.45 ва Усходняй Прусіі.

АЛЯКСЕЕНКА Герасім Фаміч, н. у 1919, загінуў 4.08.44 у Ковенскай вобл.

АЛЯКСЕЕНКА Фёдар Паўлавіч, н. у 1896, прапаў без вестак 7.10.44 у Югаславіі.

АНДРЭЕЎ Максім Якаўлевіч, н. у 1911, загінуў 1.08.44 у Літве.

АНДРЭЕЎ Пётр Яфімавіч, н. у 1908, загінуў 1.03.42 у Ленінградскай вобл.

АНДРЭЕЎ Раман Фёдаравіч, загінуў 4.02.44 у Ленінградскай вобл.

АНДРЭЕЎ Ягор Яфімавіч, н. у 1910, загінуў 7.03.43 у Тульскай вобл.

АНІШЧАНКА Арцём Пятровіч, н. у 1898, прапаў без вестак у жніўні 1944.

АРАТОНАЎ Іван Паўлавіч, загінуў 8.10.42.

АРАШКОЎ Пётр Фёдаравіч, н. у 1906, загінуў 3.08.44 у Літве.

АРСАЎ Дзмітрый Савельевіч, н. у 1909, прапаў без вестак 6.04.45.

АРЦЕМЯНКОЎ Восіп Кузьміч, н. у 1903, загінуў 12.12.44 у Венгрыі.

АСАДЗЕНКА Ніхім Рыгоравіч, н. у 1921, загінуў 27.03.42 у Ленінградскай вобл.

АСІПОВІЧ Іван Нічыпаравіч, н. у 1918, прапаў без вестак у верасні 1944.

АСТАПАЎ Аляксей Сцяпанавіч, н. у 1906, прапаў без вестак 28.04.42.

АЎРАМАЎ Іван Трафімавіч, н. у 1923, памёр ад ран 28.02.45, пахаваны ва Усходняй Прусіі.

* Месцанараджэнне загінуўшых дакладна не ўстаноўлена.

АЎРАМЕНКА Кузьма Ігнатавіч, н. у 1908, прапаў без вестак у ліпені 1944.

АЎРАМЕНКА Сцяпан Якаўлевіч, н. у 1911, памёр ад ран 17.01.45 у Латвіі.

АЎСЕДЗЕНКА Міхаіл Рыгоравіч, загінуў 27.03.42 у Ленінградскай вобл.

АФАНАСЬЕЎ Аляксей Лявонцьевіч, н. у 1907, прапаў без вестак 24.01.45.

АФАНАСЬЕЎ Анісім Іларыёнавіч, н. у 1907, загінуў 25.02.45 у Польшчы.

АФАНАСЬЕЎ Фама Васільевіч, памёр ад ран 20.12.42 у Варонежскай вобл.

БАБКОЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1907, загінуў 28.12.42 пад Сталінградам.

БАГАЧОЎ Васіль Мацвеевіч, н. у 1918, загінуў 22.01.43 у Растоўскай вобл.

БАДЗЕЕЎ Аляксей Сазонавіч, н. у 1924, загінуў 2.03.45.

БАДЗІЛЬЕЎ Пётр Мікалаевіч, н. у 1915, прапаў без вестак 11.08.41.

БАДЗЯКОЎ Мітрафан Віктаравіч, н. у 1923, загінуў 26.02.43 пад Смаленскам.

БАЗЫЛЁЎ Пётр Восіпавіч, н. у 1899, загінуў 3.02.45 у Германіі.

БАЗЫЛЁЎ Уладзімір Ягоравіч, н. у 1922, загінуў 30.12.41 у Калінінскай вобл.

БАЙКОЎ Андрэй Іванавіч, н. у 1901, загінуў 7.08.44 у Латвіі.

БАКШТАЕЎ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1923, прапаў без вестак у сакавіку 1945.

БАЛКАВЫ Пётр Мікалаевіч, н. у 1925, загінуў 22.08.44.

БАЛЯКОЎ Анісім Ільіч, н. у 1911, загінуў 12.10.44 у Польшчы.

БАРАНАЎ Даніла Цярэнцьевіч, н. у 1910, прапаў без вестак у верасні 1944.

БАРАНАЎ Мікалай Іванавіч, прапаў без вестак 20.08.41.

БАРЗДОЎ Іван Пятровіч, н. у 1901, загінуў 1.04.42 каля Харкава.

БАРКОЎ Іван Мартынавіч, н. у 1926, загінуў 20.01.45 ва Усходняй Прусіі.

БАРЫНАЎ Цімафей Рыгоравіч, н. у 1894, загінуў 7.08.44 у Літве.

БАРЫСАЎ Васіль Максімавіч, н. у 1902, загінуў 14.02.45 у Германіі.

БАРЫСЕНКА Іван Васільевіч, н. у 1926, загінуў 25.01.45 ва Усходняй Прусіі.

БАСУЛАЎ Яўген Дзмітрыевіч, н. у 1923, памёр ад ран 29.04.45.

БАТУРЭВІЧ Рыгор Сяргеевіч, н. у 1920, загінуў 12.08.43 у Харкаўскай вобл.

БАТУРЭВІЧ Якаў Васільевіч, н. у 1911, прапаў без вестак 11.08.44.

БАЦЮТА Панас Іванавіч, н. у 1912, прапаў без вестак 16.08.41.

БЕЛАГУБАЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1919, загінуў 27.01.43 у Растоўскай вобл.

БЕЛАХОВІЧ Уладзімір М., прапаў без вестак 6.12.41.

БЕЛЬСКІ Андрэй Максімавіч, н. у 1924, загінуў 30.03.45 у Германіі.

БЕЛЯНКОЎ Іван Ягоравіч, н. у 1905, загінуў 23.01.44 пад Ленінградам.

БЕЛЯНЧУК Анатолій Селівестравіч, н. у 1926, загінуў 2.02.45 у Латвіі.

БІТКОЎСКІ Цімафей Андрэевіч, н. у 1907, прапаў без вестак у верасні 1944.

БІЧУКОЎ Аляксей Канстанцінавіч, н. у 1919, загінуў 9.08.44 у Літве.

БОБРЫК Вікенцій Кліменцьевіч, н. у 1902, загінуў 16.01.44 у Віцебскай вобл.

БОНДАРАЎ Раман Фёдаравіч, н. у 1920, загінуў 4.02.44 пад Ленінградам.

БОНДАРАЎ Ягор Герасімавіч, н. у 1916, загінуў 1.02.45 ва Усходняй Прусіі.

БРАШКОЎ Пётр Яфімавіч, н. у 1895, прапаў без вестак у жніўні 1944.

БРЫКС Іван Сяргеевіч, н. у 1904, загінуў 23.02.42.

БУКРЭЕЎ Мікалай Сяргеевіч, н. у 1925, загінуў 14.01.45 у Польшчы.

БУРАЎЦОЎ Панфіл Кузьміч, н. у 1907, загінуў 18.03.45 у Германіі.

БЫЧАЎ Міхаіл Я., н. у 1920, прапаў без вестак 18.01.42.

БЯЛЯЕЎ Пётр Пудавіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1941.

БЯЛЯСАЎ Аляксей Міхайлавіч, н. у 1922, загінуў 10.02.45.

БЯЛЯСАЎ Андрэй Прохаравіч, н. у 1901, памёр ад ран 1.11.42 у Ніжнім Тагіле.

БЯЛЯСАЎ Павел Астапавіч, н. у 1899, загінуў 16.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ВАЛАДЗЬКО Пётр Іванавіч, н. у 1918, памёр ад ран 18.04.45 у Германіі.

ВАЛЕТАЎ Васіль Іванавіч, н. у 1921, загінуў 29.11.42 пад Ленінградам.

ВАЛЬКОВІЧ Васіль Станіслававіч, н. у 1894, прапаў без вестак 16.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ВАЛУЕЎ Мікалай Аляксеевіч, н. у 1900, загінуў 19.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ВАРАНКОЎ Васіль Рыгоравіч, н. у 1912, загінуў у 1942 у Тульскай вобл.

ВАСІЛЕЎСКІ Мікалай Антонавіч, н. у 1924, памёр ад ран 18.01.44 у г. Цемрук Краснадарскага краю.

ВАСІЛЕЎСКІ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1929, прапаў без вестак 5.07.42.

ВАСІЛЬЕЎ Аляксандр Трафімавіч, н. у 1895, загінуў 16.08.44 у Літве.

ВАСІЛЬЕЎ Аляксей Данілавіч, н. у 1896, памёр ад ран 12.02.45 у Германіі.

ВАСІЛЬЕЎ Іван Гаўрылавіч, н. у 1907, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ВАСІЛЬЕЎ Мікалай Дзмітрыевіч, н. у 1913, загінуў 29.07.44 у Літве.

ВАСІЛЬЕЎ Пётр Мітрафанавіч, н. у 1906, загінуў 14.01.45 у Польшчы.

ВАСІЛЬЕЎ Фёдар Мартынавіч, н. у 1912, загінуў 24.07.44 у Літве.

ВАСЮКОЎ Панас Яфрэмавіч, н. у 1915, загінуў 10.10.44 у Польшчы.

ВАСЮКОЎ Яўген Фролавіч, н. у 1917, загінуў 7.06.43 у Паўночнай Асеціі.

ВІДРОЎ Васіль Карпавіч, н. у 1923, загінуў 3.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ВІХРОЎ Пётр Рыгоравіч, н. у 1925, загінуў 29.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ВІШНЯКОЎ Віктар Міхайлавіч, н. у 1926, памёр ад ран 15.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ВЛАСЕНКА Кірыла Яфрэмавіч, н. у 1897, загінуў 27.01.45 каля Клайпеды.

ВОЙТАЎ Мікалай Яўсеевіч, н. у 1918, загінуў 29.10.42 каля г. Канск.

ВОЛКАЎ Дзмітрый Лаўрэнавіч, н. у 1915, загінуў 25.03.43 пад Курскам.

ВОЛКАЎ Дзмітрый Якаўлевіч, н. у 1918, загінуў 21.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ВОРАНАЎ Ягор Іванавіч, н. у 1918, загінуў 28.06.41.

ВУЧАРАЎ Сцяпан Міхайлавіч, н. у 1899, загінуў 31.12.44 ва Усходняй Прусіі.

ВЫСОЦКІ Сяргей Іванавіч, н. у 1923, прапаў без вестак 9.08.44.

ГАЛАНАЎ Рыгор Парфір'евіч, н. у 1916, прапаў без вестак у маі 1942.

ГАЛАКОЎСКІ Мікалай Аляксеевіч, н. у 1920, памёр ад ран 3.07.43.

ГАЛЕЦКІ Парфірый Іванавіч, н. у 1903, загінуў 19.01.45 у Польшчы.

ГАНЧАРОЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1922, загінуў 29.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ГАПЕЕЎ Дзмітрый Пятровіч, н. у 1919, памёр ад ран 27.12.44 у Латвіі.

ГАРБАЧОЎ Аляксандр Фёдаравіч, н. у 1921, загінуў 17.09.41.

ГАРБУЗАЎ Іван Мікалаевіч, н. у 1906, памёр ад ран 11.03.45 у Літве.

ГАРБУЗАЎ Сямён Аляксандравіч, н. у 1914, памёр ад ран 8.01.42.

ГАРДЗЕЕЎ Дзмітрый Антонавіч, н. у 1921, загінуў 2.08.43 пад Ленінградам.

ГАЎРЫЛАЎ Іван Пятровіч, н. у 1910, загінуў 1.10.42 у Варонежскай вобл.

ГАЎРЫЛЕНКА Васіль Уладзіміравіч, н. у 1905, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ГЕНІСАЎ Ягор Пятровіч, н. у 1925, загінуў 25.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ГЕРАСІМАЎ Аляксандр Кірылавіч, н. у 1913, загінуў 18.01.43 у Варонежскай вобл.

ГЛАЗУНОЎ Міхаіл Андрэевіч, н. у 1924, прапаў без вестак 19.03.43.

ГІЦДЗЕНКА Іван Рыгоравіч, н. у 1916, прапаў без вестак 13.03.43.

ГОЛУБЕЎ Васіль Ульянавіч, н. у 1903, прапаў без вестак 2.05.43.

ГОЛУБЕЎ Гаўрыла Рыгоравіч, н. у 1916, прапаў без вестак у верасні 1944.

ГРАБЛЕЎСКІ Станіслаў Стэфанавіч, н. у 1922, прапаў без вестак 13.06.43.

ГРАНАЎ Яфім Мартынавіч, н. у 1892, загінуў 25.08.43 у Арлоўскай вобл.

ГРАНСКІ Восіп Ігнатавіч, н. у 1898, загінуў 11.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ГРАФЯНКОЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1916, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ГРЫГОР'ЕЎ Васіль Цімафеевіч, н. у 1909, прапаў без вестак у маі 1945.

ГРЫШАНАЎ Яфім Сямёнавіч, н. у 1904, загінуў 20.02.45 у Польшчы.

ГУЗІКАЎ Андрэй Яфімавіч, н. у 1912, памёр ад ран 23.09.43 у Смаленскай вобл.

ГУЗІКАЎ Цімафей Піліпавіч, н. у 1904, загінуў 3.03.44 у Эстоніі.

ГУРСКІ Сяргей Мікітавіч, н. у 1922, загінуў 29.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ГУРЫСЕЎ Валянцін Канстанцінавіч, н. у 1921, прапаў без вестак у верасні 1944.

ГУСАКОЎ Аркадзь Васільевіч, н. у 1921, загінуў 15.01.45 у Польшчы.

ДАВІДОВІЧ Мікалай Антонавіч, н. у 1925, загінуў 13.06.43.

ДАВЫДАЎ Еўдакім Дарафеевіч, н. у 1895, памёр ад ран 3.09.44 у Каўнасе.

ДАНІЛАЎ Ігнат Кузьміч, н. у 1915, загінуў 6.02.44 у Запарожскай вобл.

ДАНКЕВІЧ Віктар Раманавіч, н. у 1924, загінуў 26.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ДАНЬКОЎ Міхаіл Маркавіч, н. у 1926, загінуў 2.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ДАНЬКОЎ Фёдар Цярэнцьевіч, н. у 1904, прапаў без вестак 7.08.44.

ДАРАСЕВІЧ Аляксей Мікітавіч, н. у 1918, загінуў 26.07.43 пад Ленінградам.

ДАРАСЕВІЧ Аляксей Сцяпанавіч, н. у 1917, загінуў 25.07.44 пад Ленінградам.

ДАШКЕВІЧ Дзям'ян Станіслававіч, н. у 1914, прапаў без вестак у верасні 1945.

ДАШКЕВІЧ Іван Сцяпанавіч, н. у 1908, загінуў 14.09.41 пад Мурманскам.

ДАШКЕВІЧ Сцяпан Іванавіч, н. у 1915, загінуў 8.02.45 у Польшчы.

ДАШКЕВІЧ Эдуард Савіч, н. у 1925, загінуў 28.04.45 у Германіі.

ДЗЕМІДЗЕНКА Марк Мартынавіч, н. у 1912, прапаў без вестак у ліпені 1944.

ДЗЕМЯШКЕВІЧ Сцяпан Восіпавіч, н. у 1918, прапаў без вестак 27.07.42.

ДЗЕНІСЁНКА Сяргей Логінавіч, н. у 1909, прапаў без вестак у верасні 1944.

ДЗЕРАВЯГА Нічыпар Фёдаравіч, н. у 1916, загінуў 1.03.43.

ДЗЯМІДАЎ Захар Іванавіч, н. у 1916, прапаў без вестак 28.08.41.

ДЗЯМІДАЎ Мікалай Раманавіч, прапаў без вестак 22.10.41 у Нарафамінску.

ДЗЯМ'ЯНАЎ Юсцін Рыгоравіч, н. у 1896, памёр ад ран 25.04.45 у Германіі.

ДЗЯТКОЎ Міхаіл Мітрафанавіч, н. у 1919, загінуў 23.01.44 на Палессі.

ДРАБЫШЭЎСКІ Антон Мітрафанавіч, н. у 1924, памёр ад ран 25.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ДРАГУНОЎ Пётр Яфімавіч, н. у 1914, прапаў без вестак у маі 1944.

ДРАЗДОЎ Пётр Захаравіч, н. у 1895, прапаў без вестак 21.09.44.

ДРОБЫШАЎ Фабіян Карнеевіч, н. у 1898, загінуў 25.04.45 у Германіі.

ДУБОЎСКІ Панас Дзмітрыевіч, н. у 1917, загінуў 28.06.41.

ДУБРОЎСКІ Уладзімір Іванавіч, н. у 1926, загінуў 21.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ДУБРОЎСКІ Фама Мікалаевіч, н. у 1905, загінуў 7.03.45 у Венгрыі.

ДУБЯГА Ягор Васільевіч, н. у 1898, загінуў 29.07.44 у Літве.

ДУДЗІЧ Уладзімір Восіпавіч, н. у 1918, прапаў без вестак 28.06.42 пад Курскам.

ДЫМЕН Самуіл Мануілавіч, н. у 1904, загінуў 20.11.44 ва Усходняй Прусіі.

ЕЛІСЕЕЎ Сяргей Аляксеевіч, н. у 1920, загінуў 28.03.44 у Крыме.

ЕЛЬСКІ Іван Міхайлавіч, н. у 1906, прапаў без вестак 9.08.44.

ЕЛЯВІЦКІ Дзмітрый Андрэевіч, н. у 1917, загінуў 2.08.44 у Літве.

ЕЛЯШОЎ Максім Ісакавіч, н. у 1907, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЕМЯЛЬЯНАЎ Уладзімір Пракопавіч, н. у 1911, загінуў 30.10.44 пад Варшавай.

ЕРМАХОВІЧ Рыгор, н. у 1914, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

ЕСІПАЎ Фёдар Пракопавіч, н. у 1900, памёр ад ран 15.09.44 у Вільнюсе.

ЕСЯНОВІЧ Восіп Пятровіч, н. у 1922, загінуў 10.10.44 у Польшчы.

ЕЎДАКІМАЎ Павел Антонавіч, н. у 1910, загінуў 3.02.43 пад Курскам.

ЖАНДЗІНСКІ Павел Іванавіч, н. у в. Ліхачы, загінуў 15.11.42 у Паўночнай Асеціі.

ЖАНДЗІНСКІ Уладзімір Восіпавіч, н. у 1900, прапаў без вестак 25.07.43.

ЖАРЭЙКА Андрэй Пятровіч, н. у 1914, прапаў без вестак у маі 1942.

ЖАРЭЙКА Васіль Канстанцінавіч, н. у 1893, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЖОГАЛЕЎ Васіль Сямёнавіч, н. у 1922, прапаў без вестак 14.08.42.

ЖОЛУДЗЕЎ Еліграт Ігнатавіч, н. у 1912, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЖЭЛУДЗЕЎ Трафім Сцяпанавіч, н. у 1901, загінуў 4.08.43 пад Арлом.

ЗАЙКОЎСКІ Ульян Піліпавіч, н. у 1916, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ЗАЙЧАНКА Міхаіл Трафімавіч, н. у 1901, загінуў 7.10.44 у Югаславіі.

ЗАЛУЦКІ Канстанцін Міхайлавіч, н. у 1921, прапаў без вестак 13.06.42.

ЗЛАТКОЎСКІ Васіль Георгіевіч, н. у 1896, загінуў 24.10.44.

ІВАНОЎ Адам Андрэевіч, н. у 1921, памёр ад ран 5.02.45 у г. Беластоку.

ІВАШНЁЎ Міхаіл Антонавіч, н. у 1922, загінуў 10.10.44 у Літве.

ІГНАТАЎ Дзмітрый Мацвеевіч, н. у 1924, загінуў 25.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ІГНАТАЎ Якаў Сямёнавіч, н. у 1904, прапаў без вестак 3.02.45.

ІГНАЦЬЕЎ Дзмітрый Паўлавіч, н. у 1925, памёр ад ран 23.02.45 у Латвіі.

ІЎКІН Восіп Яўменавіч, н. у 1905, загінуў 7.12.42 пад Ленінградам.

ІЎКІН Сяргей Васільевіч, н. у 1903, загінуў 4.08.44.

ІШЧАКАЎ Лука Васільевіч, н. у 1905, загінуў 30.01.45 у Германіі.

КАВАЛЁЎ Мікалай Мітрафанавіч, н. у 1906, загінуў 29.07.44 у Літве.

КАЗЛОЎ Дарафей Іванавіч, н. у 1905, памёр ад ран 19.04.45 у Германіі.

КАЗЛОЎ Іван Мітрафанавіч, прапаў без вестак 16.03.42.

КАЙДОЎ Тарас Малахавіч, н. у 1897, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КАЙДОЎ Якаў Восіпавіч, н. у 1903, прапаў без вестак у 1944.

КАЛІНІН Аляксей Дзмітрыевіч, н. у 1920, загінуў у студзені 1945.

КАЛІНІЧАЎ Аляксандр Канстанцінавіч, н. у 1924, загінуў 9.04.45.

КАЛІНОВІЧ Станіслаў Іванавіч, н. у 1910, загінуў 1.08.44 у Літве.

КАЛЬЧЭЎСКІ Сцяпан Восіпавіч, н. у 1902, загінуў 7.08.44 у Літве.

КАМАРОЎ Аляксандр Рыгоравіч, н. у 1917, прапаў без вестак у 1944.

КАНАЕЎ Сцяпан Сцяпанавіч, н. у 1923, прапаў без вестак 30.11.42.

КАНДРАЦЬЕЎ Васіль Якаўлевіч, н. у 1912, загінуў 22.03.42 пад Ржэвам.

КАНДРАЦЬЕЎ Максім Іванавіч, н. у 1918, прапаў без вестак 15.01.45.

КАРАЛЕНКА Іван Іванавіч, н. у 1923, прапаў без вестак 31.03.45.

КАРАЛЁЎ Захар Пракопавіч, н. у 1895, загінуў 30.10.44.

КАРАЛЁЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1926, загінуў 3.02.45 у Літве.

КАРАЎКІН Міхаіл Іванавіч, н. у 1924, загінуў у сакавіку 1943 у Калінінскай вобл.

КАРНАЧЭНКА Рыгор Сямёнавіч, н. у 1921, загінуў 1.12.42.

КАРОТКІН Васіль Міхайлавіч, н. у 1911, загінуў 20.01.45 пад Кёнігсбергам.

КАРОТКІН Іван Сямёнавіч, н. у 1920, загінуў у кастрычніку 1941.

КАРОТКІН Кузьма Сцяпанавіч, н. у 1902, памёр ад ран 6.11.44 у Польшчы.

КАРПЧЭНКА Фёдар Сцяпанавіч, н. у 1923, загінуў 23.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КАСТРЫЦА Ілья Стэфанавіч, н. у 1899, загінуў 14.02.45 у Польшчы.

КАСЦЁРАЎ Нічыпар Якаўлевіч, н. у 1911, прапаў без вестак 18.10.43.

КАТЛОЎСКІ Аляксандр Андрэевіч, н. у 1922, прапаў без вестак 10.09.44.

КАТЛОЎСКІ Сямён Захаравіч, н. у 1926, загінуў 21.12.44 у Латвіі.

КАТЛОЎСКІ Фёдар Антонавіч, н. у 1913, памёр ад ран у 1941.

КАЧАНАЎ Рыгор Іванавіч, н. у 1897, прапаў без вестак 16.05.42 у г. Керч.

КАЧАНАЎ Спірыдон Мікалаевіч, н. у 1911, загінуў 7.05.43 пад Краснадарам.

КАЧАНКОЎ Іван Пракопавіч, н. у 1926, памёр ад ран 1.02.45.

КАЧАНОЎСКІ Уладзімір Іванавіч, н. у 1894, прапаў без вестак у верасні 1944.

КІДУШКІН Карней Гаўрылавіч, н. у 1914, прапаў без вестак у снежні 1941.

КІЛЬКОЎ Антон Іванавіч, н. у 1904, загінуў 1.08.44 у Літве.

КІРСАНАЎ Якаў Аляксандравіч, н. у 1899, загінуў 5.08.44 у Літве.

КІРУХІН Павел Ціханавіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КІРЫЛОЎСКІ Віктар Андрэевіч, н. у 1925, памёр ад ран 6.05.45.

КІРЫЛІН Серафім Іванавіч, н. у 1914, загінуў 17.06.44 у Літве.

КІСЯЛЁЎ Аляксей Фёдаравіч, н. у 1915, прапаў без вестак у жніўні 1941.

КІСЯЛЁЎ Антон Андрэевіч, н. у 1910, прапаў без вестак у 1941.

КЛЮШНІКАЎ Цімафей Фёдаравіч, н. у 1916, загінуў у баі 10.03.44 у в. Грыханіха Ленінградскай вобл.

КНОЛЬ Васіль, н. у 1922, загінуў 3.04.43 у нямецкім лагеры у м. Масюкоўшчына пад Мінскам.

КНЯЗЬКОЎ Панас Антонавіч, н. у 1916, загінуў 3.04.42 у Ленінградскай вобл.

КОВАЛЬ Аляксей Герасімавіч, н. у 1906, загінуў 10.10.44 у Беластоцкай вобл.

КОГАЛЕЎ Васіль Сямёнавіч, н. у 1922, прапаў без вестак 14.08.42.

КОЖАЎ Дзмітрый Трафімавіч, загінуў 27.04.45 пад Берлінам.

КОЙДАЛЬ Улас Міхайлавіч, прапаў без вестак 17.05.42.

КОТАЎ Рыгор Якаўлевіч, н. у 1926, загінуў 20.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КОЦЕЎ Міхаіл Кірылавіч, н. у 1922, загінуў 27.09.43 у Запарожскай вобл.

КОЦІКАЎ Парфен Арцёмавіч, н. у 1908, прапаў без вестак у жніўні 1944.

КОШКІН Ілья Панасавіч, н. у 1915, прапаў без вестак 11.07.41.

КРАСНОЎ Васіль Аляксеевіч, н. у 1922, загінуў 29.01.45 ва Усходняй Прусіі.

КРАСОЎСКІ Раман Антонавіч, н. у 1917, загінуў 3.12.42 у Сталінградскай вобл.

КРОТАЎ Рыгор Рыгоравіч, н. у 1901, загінуў 8.08.44 у Літве.

КРУЧКОЎ Ларыён Іванавіч, н. у 1906, загінуў 2.05.45 у Германіі.

КРЫВАШАЎ Яфім Елісеевіч, н. у 1912, прапаў без вестак 25.07.41.

КРЫВАШЭЕЎ Павел Фёдаравіч, н. у 1924, загінуў 13.09.44 у Беластоцкай вобл.

КРЫСКОЎ Ягор Аксёнавіч, н. у 1905, загінуў 1.09.42 у Ленінградскай вобл.

КРЭШТОФ Фёдар Андрэевіч, н. у 1904, памёр ад ран 10.07.45 у г. Рыга.

КУКШАНАЎ Сямён Іванавіч, н. у 1906, загінуў 21.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КУКШЫНАЎ Рыгор Ісакавіч, н. у 1903, прапаў без вестак 19.07.42.

КУЛЯШОЎ Іван Лявонавіч, н. у 1913, загінуў 14.10.44 у Польшчы.

КУЛЯШОЎ Марк Сяргеевіч, н. у 1901, загінуў 16.01.43 у Варонежскай вобл.

КУЛЯШОЎ Мікалай Мікітавіч, н. у 1916, прапаў без вестак у верасні 1941.

КУПРЫЯНАЎ Піліп Гаўрылавіч, н. у 1904, загінуў 8.02.45 ва Усходняй Прусіі.

КУПРЭЕЎ Мікалай Сяргеевіч, н. у 1925, загінуў 24.03.45 ва Усходняй Прусіі.

КУРБАТАЎ Ягор Ермалаевіч, н. у 1893, памёр ад ран 4.05.45 у Германіі.

КУРЛЯНКОЎ Фёдар Аксёнавіч, загінуў 31.01.43 у Растоўскай вобл.

КУРНОСАЎ Васіль Піліпавіч, н. у 1903, прапаў без вестак у 1946.

КУРПАЦІН Андрэй Давыдавіч, н. у 1902, загінуў 4.10.42 у Ленінградскай вобл.

КУРЧАНАЎ Дзмітрый Герасімавіч, н. у 1903, загінуў 22.01.42 у Смаленскай вобл.

КУСІКАЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1909, прапаў без вестак у жніўні 1943.

КУХАРАЎ Іван Максімавіч, н. у 1910, загінуў 6.03.43 у Ленінградскай вобл.

КУЧЫНСКІ Фёдар Феафілавіч, н. у 1912, загінуў 20.08.44 у Беластоцкай вобл.

КУЧЭЎСКІ Іван Іванавіч, н. у 1914, загінуў 25.02.45 ва Усходняй Прусіі.

ЛАБУЗНОЎ Іван Савельевіч, н. у 1925, памёр ад ран 5.04.45 у Данцыгскім павеце.

ЛАЗАРЭНКА Уладзімір Аляксеевіч, н. у 1906, прапаў без вестак 31.10.44.

ЛАЗІНАЎ Васіль Прохаравіч, н. у 1905, загінуў 23.02.43 у Смаленскай вобл.

ЛАПЕХА Фёдар Пятровіч, н. у 1912, прапаў без вестак 9.08.44.

ЛАПІЦКІ Мікалай Васільевіч, н. у 1910, загінуў 19.02.42 у Арлоўскай вобл.

ЛАПКІН Іван Аляксандравіч, н. у 1896, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЛАПУРОЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1919, прапаў без вестак 9.09.41.

ЛАТУШАЎ Лявонцій Харламавіч, н. у 1907, загінуў 19.04.45 у Германіі.

ЛЕВАНЬКОЎ Ларыён Лявонцьевіч, н. у 1910, прапаў без вестак 1.09.42.

ЛЕПРАЎ Піліп Дзмітрыевіч, н. у 1908, прапаў без вестак 28.11.42 пад Ржэвам.

ЛЕХМАН Восіп Гершкавіч, н. у 1903, загінуў 29.11.42 у Паўночна-Асецінскай АССР.

ЛІТВІНАЎ Іван Аляксеевіч, н. у 1916, загінуў 25.12.42 у Ленінградскай вобл.

ЛОСЕЎ Фёдар Герасімавіч, н. у 1895, памёр ад ран 24.04.44 у г. Бежыца.

ЛОСІКАЎ Прохар Уладзіміравіч, н. у 1918, загінуў 7.08.42.

ЛУЖАНКОЎ Іван Мартынавіч, н. у 1905, загінуў 19.03.45 у Польшчы.

ЛУЗГАНАЎ Прохар Трафімавіч, н. у 1918, загінуў у м. Чырвоны Бор Ленінградскай вобл.

ЛУКАШОЎ Еўдакім Іванавіч, н. у 1919, прапаў без вестак 28.07.42.

ЛУКОЎСКІ Іван Іванавіч, н. у 1910, памёр ад ран 23.08.45.

МАГДЭНКА Іван Іванавіч, н. у 1919, загінуў 4.09.42 у Смаленскай вобл.

МАГІСІЛ Сямён Мікітавіч, н. у 1910, прапаў без вестак 7.08.44.

МАЕЎСКІ Канстанцін Аляксандравіч, н. у 1920, загінуў у Польшчы.

МАЁРАЎ Ілья Нічыпаравіч, н. у 1902, прапаў без вестак у жніўні 1943.

МАЖЭЕЎ Ілья Вікенцьевіч, н. у 1905, памёр ад ран 23.08.44 у Літве.

МАІСЕЕЎ Сяргей Карнілавіч, н. у 1902, загінуў 22.10.43 у Запарожскай вобл.

МАКАРАЎ Захар Уласавіч, н. у 1907, прапаў без вестак 16.01.45.

МАКСІМАЎ Фёдар Паўлавіч, н. у 1910, загінуў 1.08.44 у Літве.

МАЛАКЕЕЎ Павел Канстанцінавіч, загінуў 28.06.44 у Германіі.

МАЛАХАЎ Васіль Мікітавіч, н. у 1896, загінуў 29.07.44 у Літве.

МАЛАХАЎ Канстанцін Васільевіч, н. у 1919, загінуў 6.03.45 у Германіі.

МАЛАХАЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1916, загінуў 13.12.42 у Краснадарскім краі.

МАЛАШКОЎ Міхаіл Пятровіч, н. у 1926, загінуў 23.10.44 ва Усходняй Прусіі.

МАЛАШЧАНКА Аляксандр Адамавіч, н. у 1924, загінуў 7.03.45 у Гданьскім ваяводстве.

МАЛІШКОЎ Сямён Нікіфаравіч, н. у 1906, загінуў 31.08.43 у Харкаўскай вобл.

МАНДРЫКАЎ Павел Фёдаравіч, н. у 1918, загінуў 25.01.44 у Ленінградскай вобл.

МАНЬЧАНКОЎ Адам Цімафеевіч, н. у 1922, загінуў 27.03.45 у Польшчы.

МАРОЗАЎ Цімафей Ермалаевіч, н. у 1908, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

МАРОЗАЎ Ягор Тарасавіч, н. у 1897, прапаў без вестак 19.05.42.

МАРФЕЛЬ Восіп Уладзіміравіч, н. у 1903, прапаў без вестак 11.09.44.

МАРФЕЛЬ Казімір Мікалаевіч, загінуў 22.08.42 у Калінінскай вобл.

МАСКАЛЕНКА Мікалай Аляксандравіч, н. у 1924, загінуў 7.02.44 у Віцебскай вобл.

МАСЛАКОЎ Мікалай Пятровіч, н. у 1918, загінуў 2.09.42 у Ленінградскай вобл.

МАСЛАКОЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1913, загінуў у Польшчы.

МАСЛАКОЎ Фама Купрыянавіч, н. у 1907, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАСЛЮКОЎ Іван Васільевіч, н. у 1919, загінуў 23.02.43.

МАСЬКОЎ Рыгор Рыгоравіч, н. у 1918, прапаў без вестак 24.07.42.

МАХАНЬКОЎ Юрый Васільевіч, н. у 1906, прапаў без вестак у жніўні 1944.

МАЦЬКО Уладзімір Селівестравіч, н. у 1925, загінуў 31.01.45 ва Усходняй Прусіі.

МАЦЮШЭНКА Аляксей Трафімавіч, н. у 1906, прапаў без вестак у лістападзе 1942.

МІГУРСКІ Антон Кузьміч, н. у 1910, загінуў 13.02.43 у Ленінградскай вобл.

МІКЛАШЭЎСКІ Мікалай Ягоравіч, н. у 1923, памёр ад ран 2.05.45 у Германіі.

МІЛЬТО Васіль Сямёнавіч, н. у 1908, памёр ад ран 24.01.45 у Латвіі.

МІЛЬТО Іван Мацвеевіч, н. у 1922, памёр ад ран 30.01.45 у Польшчы.

МІЛЬТО Панас Іванавіч, н. у 1912, прапаў без вестак у красавіку 1942.

МІРАНКОЎ Васіль Сцяпанавіч, н. у 1918, загінуў 6.10.41 у Вязьме.

МІРАНКОЎ Іван Сцяпанавіч, памёр ад ран 28.09.41.

МІРАНЦОЎ Рыгор Андрэевіч, н. у 1917, памёр ад ран у жніўні 1944 у Літве.

МІРОНАЎ Аляксей Лук'янавіч, н. у 1912, загінуў 30.01.43 у нямецкім лагеры у м. Масюкоўшчына пад Мінскам.

МІРОНАЎ Емяльян Аляксеевіч, н. у 1918, прапаў без вестак у кастрычніку 1941.

МІРОНАЎ Іван Гаўрылавіч, н. у 1909, загінуў 29.03.43 у Харкаўскай вобл.

МІРОНАЎ Іван Іванавіч, н. у 1914, загінуў 1.07.43 у Смаленскай вобл.

МІРОНАЎ Міхаіл Аляксеевіч, н. у 1920, загінуў 24.06.41 у Літве.

МІРОНАЎ Пётр Дзямідавіч, н. у 1910, прапаў без вестак 30.11.44.

МІТЛАШЭЎСКІ Аркадзь Мікалаевіч, н. у 1926, загінуў 16.01.45 у Польшчы.

МІЦЬКОЎ Фёдар Васільевіч, н. у 1914, загінуў 15.01.43 у Ленінградскай вобл.

МІШЧАКОЎ Васіль Нічыпаравіч, н. у 1899, прапаў без вестак 12.03.42.

МОЛАТАЎ Ягор Фёдаравіч, н. у 1914, загінуў 1.08.44 у Літве.

МОШКІН Міхаіл Васільевіч, н. у 1924, памёр ад ран 18.10.44 у Літве.

МУРАШКА Нічыпар Макаравіч, н. у 1918, загінуў 8.09.44 у Польшчы.

МЯДЗВЕДЗЕЎ Сяргей Максімавіч, н. у 1911, загінуў 23.10.44 ва Усходняй Прусіі.

НАВУМЕНКА Цімафей Арцёмавіч, н. у 1918, загінуў 2.08.44 у Літве.

НЕДАСЕКА Віктар Мікалаевіч, н. у 1924, загінуў 18.02.45.

НЕМЦАЎ Сяргей Яфімавіч, н. у 1891, прапаў без вестак 21.07.41.

НЕСЦЕРАЎ Адам Васільевіч, н. у 1926, загінуў 17.01.45 ва Усходняй Прусіі.

НІДАБЛЕЎ Андрэй Захаравіч, н. у 1910, прапаў без вестак у верасні 1944.

НІКАЛАЕЎ Дзмітрый Пятровіч, н. у 1922, загінуў 10.08.44 у Беластоцкай вобл.

НІКАЛАЕНКА Мікалай Міхайлавіч, загінуў 31.01.45 у Германіі.

НІКАНОВІЧ Рыгор Палікарпавіч, н. у 1910, прапаў без вестак у верасні 1944.

НІКІФАРАЎ Іван Цімафеевіч, загінуў у маі 1944 у Чашніцкім р-не.

НІКІЦІН Павел Якаўлевіч, н. у 1916, памёр ад ран 21.09.44 у г. Вільна.

НОВІКАЎ Іван Мікітавіч, н. у 1918, прапаў без вестак у верасні 1944.

ОСПАЎ Уладзімір Навумавіч, н. у 1902, прапаў без вестак у снежні 1943.

ПАДАБЕД Уладзімір Сяргеевіч, н. у 1921, загінуў 19.01.44 у Палескай вобл.

ПАДАЛЯК Сцяпан Фёдаравіч, н. у 1908, прапаў без вестак у чэрвені 1941.

ПАДАРЭНКА Рыгор Іванавіч, н. у 1906, загінуў 10.10.44 у Польшчы.

ПАДДУБЦАЎ Кузьма Васільевіч, н. у 1902, прапаў без вестак 1.08.42 каля Ржэва.

ПАДКАПАЕЎ Іван Ізотавіч, загінуў 17.08.43 у Ленінградскай вобл.

ПАДКАПАЕЎ Цярэнцій Міхайлавіч, н. у 1900, загінуў 7.04.45 ва Усходняй Прусіі.

ПАДОШКА Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1921, прапаў без вестак у чэрвені 1942.

ПАДОШКА Яўген Львовіч, н. у 1919, прапаў без вестак 9.08.42.

ПАНТАЛАЎ Якаў Лявонавіч, н. у 1921, загінуў 25.06.41.

ПАНЦЯЛЕЕЎ Яфім Мінавіч, н. у 1902, памёр ад ран 12.11.44 у Польшчы.

ПАПКОЎ Аляксей Пракопавіч, н. у 1907, прапаў без вестак у лістападзе 1944.

ПАПКОЎ Мікалай Цітавіч, н. у 1920, прапаў без вестак у жніўні 1941.

ПАПКОЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1915, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ПАСЕКАЎ Мікалай Сцяпанавіч, н. у 1911, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ПАСОКАЎ Мяфодзій Філімонавіч, н. у 1903, загінуў 18.09.44 у Брэсцкай вобл.

ПАСТАРНАК Макар Іларыёнавіч, н. у 1901, загінуў 13.07.42 у Арлоўскай вобл.

ПАТАПАЎ Міхаіл Нікадзімавіч, н. у 1923, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

ПАТАПАЎ Сямён Кузьміч, н. у 1907, прапаў без вестак 20.07.44.

ПЕТВОРКАЎ Павел Аляксандравіч, н. у 1900, загінуў 30.11.41 у Ленінградскай вобл.

ПЕЧЫНКОЎ Іван Мікітавіч, н. у 1915, прапаў без вестак 20 04.42.

ПІВУНОЎ Васіль Лук'янавіч, н. у 1905, загінуў 19.01.45 у Польшчы.

ПІНСКІ Хаім Герш., н. у 1900, памёр ад ран 10.02.42 у Ленінградскай вобл.

ПЛАТОНАЎ Аляксандр Дзмітрыевіч, н. у 1923, загінуў 14.06.45 ва Усходняй Прусіі.

ПЛЯШКОЎ Аляксандр Міхайлавіч, н. у 1909, загінуў 26.01.45 у Польшчы.

ПОЛТУСЕЎ Мікалай Максімавіч, н. у 1917, памёр ад ран 7.07.43 у Курскай вобл.

ПОЛТУСЕЎ Мікіта Максімавіч, н. у 1918, прапаў без вестак 23.01.42 у Маскоўскай вобл.

ПОЛЬКІН Леанід Іванавіч, н. у 1924, загінуў 1.12.43.

ПАЎЛАЎ Міхаіл Акулавіч, н. у 1894, прапаў без вестак у красавіку 1944.

ПАЎЛОВІЧ Мікалай Рыгоравіч, н. у 1895, прапаў без вестак 16.08.42.

ПАЎЛОВІЧ Ягор Фёдаравіч, н. у 1910, памёр ад ран 7.03.45 у Венгрыі.

ПАЎЛОЎСКІ Іван А., памёр ад ран 2.08.44 у Літве.

ПАЎЛОЎСКІ Сцяпан Фёдаравіч, н. у 1908, прапаў без вестак у снежні 1941.

ПРАСВІРАЎ Аляксандр Дзмітрыевіч, н. у 1904, памёр ад ран 27.08.44 у г. Каўнасе.

ПРОНТЫШАЎ Акім Фаміч, прапаў без вестак 24.08.41.

ПРУДНІКАЎ Архіп Фёдаравіч, н. у 1904, загінуў 15.08.44 у Літве.

ПУНІНСКІ Якаў Сяргеевіч, н. у 1925, загінуў 8.08.44.

ПУХОВІЧ Анатоль Яўсеевіч, н. у 1908, памёр ад ран 21.04.44 у г. Баку.

ПУЦЯНІН Іларыён Цімафеевіч, н. у 1923, загінуў 23.10.44 ва Усходняй Прусіі.

ПЯТАКОЎ Панас Панцялеевіч, н. у 1896, загінуў 24.02.45 у Латвіі.

ПЯТРЭНКА Дзмітрый Цімафеевіч, н. у 1906, загінуў 11.10.44 у Літве.

РАНДЗІНЦКІ Лявон Уладзіміравіч, н. у 1907, прапаў без вестак 2.10.41.

РАДЗЬКОЎ Уладзімір Несцеравіч, н. у 1920, прапаў без вестак 11.08.42.

РАЙМАН Мікалай Мотав., н. у 1916, памёр ад ран 25.09.41 у Ленінградзе.

РАМАНЕНКА Панас Мікалаевіч, н. у 1901, прапаў без вестак у маі 1945.

РАМАНЕНКА Сямён Мікалаевіч, н. у 1905, прапаў без вестак 4.07.42 пад Варонежам.

РАМАНАЎ Мікалай Паўлавіч, н. у 1925, загінуў 12.02.45 ва Усходняй Прусіі.

РАМАНЬКО Нікандр Ніканоравіч, н. у 1914, загінуў 19.12.43 у Кіраваградскай вобл.

РАНДЗІНЦКІ Уладзімір Восіпавіч, н. у 1919, прапаў без вестак у жніўні 1944.

РАПЧЫН Фёдар Піліпавіч, н. у 1912, загінуў 14.01.45 у Польшчы.

РАСІНСКІ Аляксандр Львовіч, н. у 1900, загінуў 8.10.43 у Гомельскай вобл.

РОСЛАЎЦАЎ Васіль Парфенавіч, н. у 1924, загінуў 6.07.43.

РУДАКОЎ Г. Р., н. у 1920, загінуў у 1941

РЭЎТАЎ Аляксей Фролавіч, н. у 1925, прапаў без вестак у 1945.

РЭЎТАЎ Георгій Міхайлавіч, н. у 1909, загінуў 21.04.45 у Польшчы.

РЭЎТАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1902, загінуў 8.08.44 у Літве.

РЭЦКІ Антон Восіпавіч, н. у 1919, прапаў без вестак у красавіку 1945.

РЫБАКОЎ Іван Сямёнавіч, н. у 1923, памёр ад ран 7.02.45 ва Усходняй Прусіі.

РЫЖАНКОЎ Даніла Філімонавіч, н. у 1907, загінуў 18.06.43 у Ленінградскай вобл.

РЫЖКОЎ Міхаіл Мацвеевіч, н. у 1919, прапаў без вестак 14.09.44.

САВЕЛЬЕЎ Іван Яфімавіч, н. у 1921, загінуў 27.03.42 у Ленінградскай вобл.

САВЕНКА Платон Савельевіч, н. у 1907, загінуў у Польшчы.

САКРАТАРОЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1914, прапаў без вестак 4.03.43 у Харкаўскай вобл.

САЛАЎЕЎ Міхаіл Логінавіч, н. у 1925, загінуў у красавіку 1945 пад Берлінам.

САЛАЎЕЎ Яўсей Сяргеевіч, загінуў 13.04.45.

САМАІЛАЎ Васіль Раманавіч, загінуў 30.07.42 у Сталінградскай вобл.

САМСЕВІЧ Мікалай Мікалаевіч, н. у 1916, загінуў 29.07.44 у Літве.

САЎЧАНКА Ніканор Нічыпаравіч, н. у 1903, прапаў без вестак 7.08.44.

САЎЧАНКА Сяргей Васільевіч, н. у 1916, загінуў 15.08.44 у Літве.

САЎЧАНКА Уладзімір Мікалаевіч, н. у 1925, загінуў 9.10.44 у Коўенскай губ.

СВАЙКО Міхаіл Васільевіч, н. у 1924, загінуў 4.04.45.

СВІРСКІ Восіп Міхайлавіч, н. у 1916, загінуў 18.08.42 у Ленінградскай вобл.

СЕНАКОСАЎ Станіслаў Фаміч, н. у 1921, загінуў 3.09.43 у Смаленскай вобл.

СЕРЫНАЎ Мужан, н. у 1904, загінуў 7.07.44 у Шклове.

СІДАРАЎ Радзівон Андрэевіч, н. у 1903, прапаў без вестак у верасні 1944.

СІДАРЭНКА Цімафей Пятровіч, н. у 1912, прапаў без вестак у снежні 1941.

СІЛЬЧАНКА Міхаіл Сідаравіч, н. у 1926, загінуў 28.01.45 ва Усходняй Прусіі.

СІНЯШКОЎ Уладзімір Іванавіч, загінуў у маі 1943 у Ленінградскай вобл.

СІТКЕВІЧ Максім Пятровіч, н. у 1915, загінуў 7.10.44 у Латвіі.

СІТЛЯРОЎ Міхаіл Герасімавіч, н. у 1926, памёр ад ран 29.04.45 ва Усходняй Прусіі.

СКАВАРОДСКІ Аляксей Данілавіч, н. у 1914, прапаў без вестак у кастрычніку 1944.

СКАМ'ЯНАЎ Антон Іванавіч, н. у 1920, загінуў 7.02.42 у Ленінградзе.

СКАРАХОДАЎ Мікалай Фёдаравіч, загінуў 7.07.44.

СКОТНІКАЎ Іван Рыгоравіч, н. у 1917, памёр ад ран 19.01.44 у Калінінскай вобл.

СЛАСЦЯНКОЎ Міхаіл Ігнатавіч, н. у 1905, загінуў 8.03.45 у Польшчы.

СЛЯПЦОЎ Цімафей Якаўлевіч, н. у 1905, загінуў 2.02.45 у Германіі.

СМЯТАННІКАЎ Іван Адамавіч, н. у 1919, загінуў 30.09.42.

СНАПКОЎ Аляксей Ягоравіч, н. у 1923, загінуў 8.04.45 ва Усходняй Прусіі.

СНІТКО Мікалай Міхайлавіч, загінуў 25.12.44 у Латвіі.

СОБАЛЕЎ Іван Анісімавіч, н. у 1926, памёр ад ран 20.10.44 у Літве.

СОБАЛЕЎ Іван Якаўлевіч, н. у 1917, загінуў 6.08.43 у Курскай вобл.

СТАРАВЫБАРНЫ Іван Рыгоравіч, н. у 1904, загінуў 30.06.42 у Варашылаваградскай вобл.

СТАССЕЛЬ Мікалай Мікалаевіч, н. у 1922, загінуў 30.05.43 у Краснадарскім краі.

СТРЫЖАНАЎ Пётр Мартынавіч, н. у 1921, прапаў без вестак у маі 1945.

СУДАКОЎСКІ Харлам Андрэевіч, загінуў 22.02.43 у Харкаўскай вобл.

СУДЗЯНКОЎ Ціхбі Мітрафанавіч, н. у 1919, прапаў без вестак 10.05.44.

СУСЛАЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1914, загінуў 9.08.44 у Літве.

СЯКАЦКІ Іван Аляксандравіч, н. у 1906, загінуў 10.12.41 у Маскоўскай вобл.

СЯМАШКА Марк Іванавіч, н. у 1914, загінуў 10.07.43 у Курскай вобл.

СЯРБАЕЎ Андрэй Міхайлавіч, н. у 1907, памёр ад ран 25.09.43 у Чарнігаўскай вобл.

СЯРКОЎ Андрэй Данілавіч, н. у 1898, прапаў без вестак 19.02.42.

СЯРКОЎ Рыгор Данілавіч, н. у 1901, загінуў 22.04.45 у Германіі.

ТКАЧОЎ Павел Лук'янавіч, н. у 1906, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ТОМАШАЎ Іен Яфрэмавіч, н. у 1902, памёр ад ран 14.12.42 у Сталінградскай вобл.

ТРЫХМІНАЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1902, прапаў без вестак 11.07.41.

ТУШЧКІН Ігнат Ларыёнавіч, н. у 1909, загінуў 21.09.42 у Сталінградзе.

УЗЯНЕВІЧ Андрэй Аляксандравіч, загінуў 20.03.45 ва Усходняй Прусіі.

УСІНАЎ Мікалай Яфімавіч, н. у 1921, прапаў без вестак у снежні 1944.

УСЦІНАЎ Герасім Панасавіч, н. у 1911, прапаў без вестак 7.02.45.

УХНАЛЁЎ Іван Парфенавіч, н. у 1911, загінуў у снежні 1941 пад Масквой.

ФЕАКЦІСТАЎ Васіль Радзівонавіч, н. у 1919, загінуў 26.02.43 у Ленінградскай вобл.

ФІЛІППАЎ Фёдар Ларыёнавіч, н. у 1913, загінуў 8.04.42 у Харкаўскай вобл.

ФРАЛОЎ Мірон Ягоравіч, н. у 1900, памёр ад ран 6.01.45 у Латвіі.

ФРАЛОЎ Ягор Міронавіч, н. у 1902, памёр ад ран 6.01.45 у Літве.

ФРАНКОЎ Іван Данілавіч, н. у 1903, прапаў без вестак у лістападзе 1943.

ФУРМАНАЎ Якаў Цімафеевіч, н. у 1920, загінуў 19.01.45 у Польшчы.

ХАДАСЕВІЧ Мікалай Антонавіч, н. у 1926, загінуў 3.02.45 у Латвіі.

ХАДАСЕВІЧ Сяргей Іванавіч, н. у 1903, прапаў без вестак у 1944.

ХАМРЫЦЕЛЁЎ Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1926, загінуў 7.04.45 ва Усходняй Прусіі.

ХАМЧАНКОЎ Іван Мацвеевіч, н. у 1918, загінуў 16.05.42 пад г. Керч.

ХАМЯЛЁЎ Іван Цітавіч, н. у 1918, загінуў 23.02.43 у Ленінградскай вобл.

ХМЯЛЕЎСКІ Павел Харытонавіч, н. у 1912, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ХРАМЦОЎ Аляксандр Ісаевіч, н. у 1912, прапаў без вестак у снежні 1941.

ХРАМЯНКОЎ Іван Давыдавіч, н. у 1911, загінуў 22.04.45 у Германіі.

ХРАНКОЎ Яфім Дзянісавіч, н. у 1904, прапаў без вестак 29.04.44.

ХРАНОЎСКІ Канстанцін Антонавіч, н. у 1906, загінуў 22.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ХРЫТАНОВІЧ Віктар Сцяпанавіч, н. у 1919, загінуў 25.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ЦАРОКАЎ Нічыпар Парфенавіч, загінуў 5.02.45 у Германіі.

ЦЕРАГУЕНКА Пётр Дзмітрыевіч, н. у 1922, прапаў без вестак 19.04.45 ва Усходняй Прусіі.

ЦЕРАХАЎ Пётр Еўдакімавіч, н. у 1919, прапаў без вестак у 1945.

ЦІМАШКОЎ Аляксандр Аляксеевіч, н. у 1909, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЦІМАШКОЎ ІВАН Трафімавіч, н. у 1902, загінуў 29.07.44 у Літве.

ЦІТОЎ Барыс Лаўрэнавіч, н. у 1919, прапаў без вестак у 1942.

ЦІТОЎ Рыгор Гаўрылавіч, н. у 1915, прапаў без вестак 20.08.42.

ЦЫМБАРЭВІЧ Дзмітрый Іванавіч, н. у 1926, памёр ад ран 27.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ЦЭХАНСКІ Уладзімір Паўлавіч, н. у 1910, памёр ад ран 8.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ЦЮРАКОЎ Васіль Максімавіч, н. у 1920, загінуў 24.04.44 у Малдаўскай ССР.

ЦЯЛЕПІН Віктар Іванавіч, н. у 1912, загінуў 12.08.42 у Калінінскай вобл.

ЧУГУНКОЎ Іван Ларыёнавіч, н. у 1913, загінуў 5.09.43 у Харкаўскай вобл.

ЧУЛЬЦОЎ Мікалай Дзянісавіч, н. у 1923, памёр ад ран 1.09.45 у Латвіі.

ЧУМАКОЎ Мікалай Дзмітрыевіч, н. у 1919, прапаў без вестак у лістападзе 1941.

ЧЫРКОЎ Гаўрыла Ягоравіч, н. у 1912, загінуў 20.04.45.

ЧЫРКОЎ Іван Ягоравіч, н. у 1919, загінуў 26.07.41.

ЧЫРЭЕЎ Андрэй Міхайлавіч, н. у 1925, памёр ад ран 13.11.44 у Венгрыі.

ЧЭЛАЧАЎ Цімафей Сямёнавіч, н. у 1915, памёр ад ран 8.08.43 у Ленінградскай вобл.

ШАМЯТКОЎ Мікалай Філімонавіч, н. у 1919, памёр ад ран 10.11.44 ва Усходняй Прусіі.

ШАРАЕЎ Мікалай Дзянісавіч, н. у 1919, загінуў 10.02.45.

ШАРАЙ Захар Фёдаравіч, н. у 1922, загінуў 11.01.44 у Крыме.

ШАРГАЕЎ Фёдар Тарасавіч, н. у 1902, памёр ад ран 21.09.44 у г. Рэчыца.

ШАРКОЎ Уладзімір Кузьміч, н. у 1920, прапаў без вестак 17.09.41.

ШАФРАНСКІ Пётр Уладзіміравіч, н. у 1919, загінуў 2.11.43 у Керчанскім праліве.

ШАШКОЎ Цімафей Андрэевіч, н. у 1920, загінуў 5.06.42 у Ленінградскай вобл.

ШВЕДАЎ Уладзімір Анатольевіч, н. у 1908, загінуў 28.03.45 у Германіі.

ШВЕДАЎ Васіль Фёдаравіч, н. у 1902, загінуў 16.02.45 у Польшчы.

ШКУРАТ Сямён Іванавіч, н. у 1896, загінуў 9.08.44 у Літве.

ШКУРЭНКА Мікалай Піліпавіч, н. у 1925, памёр ад ран 24.03.45 у Германіі.

ШУМАКОЎ Іван Ціханавіч, н. у 1907, загінуў 16.01.45 у Польшчы.

ШУМЕЙКА Сяргей Панасавіч, прапаў без вестак 13.07.41.

ШУНКЕВІЧ Эдуард Восіпавіч, н. у 1911, прапаў без вестак у чэрвені 1944.

ШУРОЎ Павел Захаравіч, н. у 1915, загінуў 26.01.45.

ШУСЦІКАЎ Іван Антонавіч, н. у 1916, памёр ад ран 2.05.45.

ШЧАРБАКОЎ Акім Рыгоравіч, н. у 1915, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЧАРБАКОЎ Аляксандр Паўлавіч, н. у 1922, загінуў 8.02.45 у Польшчы.

ШЧАРБАКОЎ Панас Рыгоравіч, н. у 1910, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ШЧАЎЛІНСКІ Віктар Якаўлевіч, н. у 1922, памёр ад ран у 1945.

ШЧАЎКУНОЎ Мацвей Фёдаравіч, н. у 1911, загінуў 21.07.43 у Арлоўскай вобл.

ШЧЭРБА Іван Лявонавіч, н. у 1905, прапаў без вестак у верасні 1944.

ШЫБЕКА Мікалай Іванавіч, н. у 1926, загінуў 20.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ШЭДЗЬКО Ювіланіт Францавіч, н. у 1926, памёр ад ран 26.04.45 у Германіі.

ШЭМЕЛЕЎ Васіль Мікітавіч, н. у 1904, прапаў без вестак у 1941.

ШЭПЕЛЕЎ Васіль Іванавіч, н. у 1909, памёр ад ран 18.08.44 у Літве.

ШЭПЕЛЕЎ Іван Пятровіч, н. у 1922, загінуў 25.08.44 у Беластоцкай вобл.

ЮРАСАЎ Міхаіл Ермалаевіч, н. у 1901, памёр ад ран 22.12.44 у Венгрыі.

ЮРКОЎ Піліп Ігнатавіч, н. у 1909, прапаў без вестак у сакавіку 1944.

ЮРОВІЧ Мікалай Захаравіч, н. у 1925, загінуў 24.03.45 у Германіі.

ЮРОЎ Васіль Пятровіч, н. у 1925, загінуў 15.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ЮРЧАНКА Аляксей Яфімавіч, н. у 1911, загінуў 26.01.45.

ЮРЧАНКА Антон Самойлавіч, н. у 1902, прапаў без вестак 2.07.42.

ЮР'ЕЎ Мікалай Яўсеевіч, н. у 1918, загінуў 21.03.45 ва Усходняй Прусіі.

ЮР'ЕЎ Сямён Трафімавіч, н. у 1897, загінуў 22.02.45 у Польшчы.

ЮР'ЕЎ Ціхан Ларыёнавіч, н. у 1907, прапаў без вестак у жніўні 1944.

ЮХАНАЎ Восіп Мікалаевіч, н. у 1908, прапаў без вестак у верасні 1943.

ЯГЛЕЎСКІ Іван Андрэевіч, н. у 1919, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ЯГОРАЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1907, прапаў без вестак 21.09.44.

ЯКІМАЎ Аляксандр Макаравіч, н. у 1921, загінуў 1.10.43.

ЯКОЦЭК Мікалай Якімавіч, н. у 1926, загінуў 19.01.45 у Польшчы.

ЯКУНЕНКА Восіп Стэфанавіч, н. у 1910, прапаў без вестак у верасні 1944.

ЯНАЎ Андрэй Канстанцінавіч, н. у 1922, прапаў без вестак у красавіку 1945.

ЯНЧАНКА Восіп Аляксеевіч, н. у 1917, прапаў без вестак у жніўні 1943.

ЯРМОЛЕНКА Павел Малахавіч, н. у 1924, загінуў 19.09.43 у Смаленскай вобл.

ЯСАЎ Мікалай Ягоравіч, н. у 1924, загінуў 19.01.45 ва Усходняй Прусіі.

ЯФІМАЎ Мікалай Сямёнавіч, н. у 1900, загінуў 7.01.44 у Чавускім р-не.

Спіс партызан брыгады «Чэкіст», якія загінулі ці прапалі без вестак у 1942 — ліпені 1944 г.

ПАРТИЗАНСКИЙ ОТРЯД № 1

АГАТЕНКО М. М.— подрывник, р. в 1923, Оршанский р-н, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 12.08.42, убит из засады 15.04.44.

АНТЮКОВ А. М.— рядовой, р. в 1925, Шкловский р-н, д. Н. Бращино, белорус, б/п, вступил в отряд 15.07.43, погиб 8.03.44.

АПБЫЗОВ М. П.— с-т. р. в 1919, место рождения не известно, казах, член ВЛКСМ, вступил в отряд 11.09.43, погиб 8.03.44.

БОГДАНОВИЧ М. Ф.— разведчик, р. в 1926, место рождения не известно, русский, вступил в отряд 4.12.42, погиб 14.12.43.

БОЛДОВ Федор Михайлович — разведчик, р. в 1919, г. Куйбышев, русский, б/п, вступил в отряд 7.06.42, утонул при выполнении задания 17.04.44.

ГОЛОБУРДИН Д. П.— рядовой, р. в 1919, Семипалатинская обл., русский, член ВЛКСМ, вступил в отряд 1.08.43, убит из засады.

ДРИГИН Иван М.— рядовой, р. в 1908, вступил в отряд 28.04.42, погиб.

ИВАНОВ Аркадий Арт.— рядовой, р. в 1923, г. Шклов, белорус, б/п, вступил в отряд 23.09.43, погиб 8.03.44.

КУСТОВА Мар. Фил.— связная, вступила в отряд в августе 1942, погибла в октябре 1942.

ЛАЗАРЕНКО Н. Ф.— рядовой, р. в 1922, Шкловский р-н, д. Ст. Водва, белорус, б/п, вступил в отряд 25.09.43, умер от ран 4.03.44.

ЛАЗАРЕНКО И. Ф.— рядовой, р. в 1924, Шкловский р-н, д. Ст. Водва, белорус, б/п, вступил в отряд 25.09.43, пропал без вести.

СЕДЛЕРОВА Акул. Триф.— рядовая, р. в 1915, Шкловский р-н, д. Уланово, белоруска, б/п, вступила в отряд 11.05.42, погибла 1.05.43.

СИРОТА Петр Ив.— рядовой, р. в 1919, Чкаловская обл., украинец, член ВЛКСМ, вступил в отряд 11.10.43, погиб 9.03.44.

СКВОРОНСКИЙ Гр. Лук.— рядовой, р. в 1929, белорус, б/п, вступил в отряд 14.05.44, убит.

СТРАХОВ Д. И.— рядовой, р. в 1923, место рождения не известно, русский, вступил в отряд 7.04.43, погиб 3.10.43.

СЧЕСЛАВСКИЙ П. И.— ком-р отряда, ст. политрук, р. в 1908, Круглянский р-н, белорус, член ВКП(б), вступил в отряд 22.08.41, погиб 16.05.44.

СЫЧЕНКО Ев. Фил.— фельдшер, р. в 1919, Толочинский р-н, белоруска, б/п, вступила в отряд 10.07.42, умерла от ран.

ТУМАЧЕНОК Г. И.— в отряде с 26.03.43, погиб 10.02.44.

УГЛОВ В. Т.— рядовой, р. в 1904, осетин, б/п, вступил в отряд 26.05.43, погиб 10.02.44.

ХАВРЕНКОВА Н. Ф.— связная, вступила в отряд в мае 1942, погибла 2.10.42.

ЧЕРНОВАЛОВ Г. Ан.— разведчик, р. в 1920, Ростовская обл., б/п, вступил в отряд 21.05.42, пропал без вести 14.12.43.

ШКАРАБОРОВ И. Пимен.— разведчик, р. в 1914, Сталинградская обл., русский, член ВЛКСМ, вступил в отряд 8.08.43, погиб 1.04.44.

ЩЕРБА Вален. Ив.— рядовой, р. в 1929, г. Шклов, белорус, б/п, вступил в отряд 27.01.44, пропал без вести.

ЯНЧЕНКО С. Н.— рядовой, р. в 1917, место рождения не известно, украинец, член ВЛКСМ, вступил в отряд 1.08.43, убит из засады.

ПАРТИЗАНСКИЙ ОТРЯД № 5

ЕЛЬКАНОВИЧ (ЯЛЬКОВИЧ) С. И. — комиссар, р. в 1909, г. Шклов, еврей, член ВКП(б), вступил в отряд 9.04.42, погиб 27.07.42.

ПАРТИЗАНСКИЙ ОТРЯД № 10

АСТАХОВ Владимир Александрович — ком-р отделения, р. в 1921, г. Москва, член ВЛКСМ, вступил в отряд 17.05.42, умер от ран 11.09.43.

ВАЙТОВИЧ Василий Иванович — рядовой, р. в 1926, Белыничский р-н, д. Заболотье, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 14.07.43, погиб 26.01.44.

ГЛУШАКОВ Георгий Игнатович — л-т, р. в 1914, Шкловский р-н, д. Бушляки, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 1.06.43, погиб 14.07.43 у д. Пруды.

ЖАРИН Филипп Логвинович — ком-р взвода, техник-интендант, р. в 1912, Шкловский р-н, Старо-Водвянский с/с, белорус, член ВКП(б), вступил в отряд 13.05.43, погиб у д. Комсеничи Шкловского р-на 14.06.43.

ЖИГОТСКИЙ Владимир Степанович — рядовой, р. в 1923, белорус, б/п, вступил в отряд 27.09.43, погиб 13.06.44.

ЗАЙЦЕВ Сергей Захарович — боец, р. в 1922, белорус, б/п, вступил в отряд 8.12.43, погиб 7.03.44.

ЗЕЛЕНИЦКИЙ Иван Федорович — связной, р. в 1905, д. Рыжковичи, белорус, б/п, вступил в отряд в мае 1943, расстрелян гитлеровцами в 1943.

ИВАНОВ Василий Дмитриевич — ком-р взвода, р. в 1917, Алтайский край, г. Бейск, русский, канд. ВКП(б), вступил в отряд 29.05.42, погиб 13.06.44.

ИСАЕВ Иван Федорович — партизан, р. в 1918, белорус, вступил в отряд в сентябре 1943, погиб 13.11.43.

КАЗАК Дмитрий Маркович — рядовой, р. в 1886, г. Шклов, белорус, б/п, вступил в отряд 27.06.42, погиб в Березинском р-не 27.06.43.

КАЗАК Григорий Дмитриевич — разведчик, р. в 1924, г. Шклов, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 27.06.42, казнен гитлеровцами 4.10.43.

КЛИМЕНКОВ Виктор Емельянович — рядовой, р. в 1925, Шкловский р-н, белорус, б/п, вступил в отряд 5.01.44, погиб 6.05.44.

КУНГУРЦЕВ Дмитрий Федорович — рядовой, р. в 1920, Новосибирская обл., русский, б/п, вступил в отряд 10.05.43, подорвался снарядом 14.07.43.

ЛЕСНИЧИЙ Александр Фомич — ком-р отделения, р. в 1903, г. Шклов, белорус, б/п, вступил в отряд 12.06.42, пропал без вести 2.02.44.

МУЖЕНКОВ С. Ф.— нач. разв. п/о, р. в 1894, белорус, б/п, вступил в отряд 27.06.42, погиб 19.10.42.

НОВИКОВ Павел Иванович — боец, р. в 1924, белорус, член ВЛКСМ, время вступления в отряд не известно, пропал без вести 24.03.44.

ПРОВАЛИНСКИЙ Дмитрий Андреевич — рядовой, р. в 1923, г. Шклов, белорус, б/п, вступил в отряд 18.08.43, погиб 2.11.43.

РУТЬКО Михаил Николаевич — рядовой, р. в 1924, д. Толкачи, белорус, б/п, вступил в отряд 16.12.43, погиб 13.06.44.

СТАНКЕВИЧ Михаил Иванович — рядовой, р. в 1922, Белыничский р-н, д. Заболотье, белорус, б/п, вступил в отряд 17.07.43, погиб 6.05.44.

СТОЛПИНСКИЙ Яков Матвеевич — рядовой, р. в 1921, г. Шклов, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 27.09.43, погиб 26.04.44.

ТОМАШЕВИЧ Василий Николаевич — рядовой, р. в 1924, д. Мерч, русский, б/п, вступил в отряд 12.12.43, погиб 20.06.44.

ХРОПОВИЦКИЙ Анатолий Францевич — ком-р отделения, р. в 1923, г. Шклов, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 26.06.42, погиб 21.02.44.

ШАКУРО Селивестр Михайлович — рядовой, р. в 1905, Минский р-н, белорус, член ВКП(б), вступил в отряд 20.12.43, погиб 6.05.44.

ШЛАПОКОВ В. Ил.— рядовой, р. в 1922, д. Ст. Водва, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 16.08.43, погиб 6.05.44.

ШУГАЛЕЙ Сергей Лазаревич — разведчик, р. в 1899, д. Михайлово, Шкловский р-н, белорус, б/п, вступил в отряд 1.05.43, погиб в бою.

ПАРТИЗАНСКИЙ ОТРЯД № 20

АЛЕКСЕЙКОВ Мирон Дмитриевич — боец, р. в 1913, д. Н. Чемоданы, белорус, б/п, вступил в отряд в январе 1944, пропал без вести в июне 1944.

БРИЧИКОВ Ст. Сид.— связной, р. в 1912, вступил в отряд в сентябре 1943, погиб 1.05.44.

ВОЛЧКОВ Виктор Анисимович — боец, р. в 1923, Шкловский р-н, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 11.12.43, погиб — нет данных.

ЖЕЛЕЗНОВ Роман Дмитриевич — связной, р. в 1915, белорус, б/п, в отряде с сентября 1943, погиб в 1944.

ИВАНОВ Илья Петрович — связной, р. в 1919, белорус, б/п, вступил в отряд в сентябре 1943, погиб в мае 1944.

КЛИМАНТОВИЧ — боец, р. в 1924, г. Шклов, белорус, б/п, вступил в отряд 27.06.42, погиб 19.10.42.

ЛАТУШКИН Михаил П.— боец, р. в 1925, белорус, б/п, вступил в отряд 24.12.43, погиб в июле 1944.

МИКОЛУЦКИЙ Иван Иосифович — боец, р. в 1903, белорус, б/п, вступил в отряд 19.01.44, погиб в мае 1944.

СИЯКИН Д. И.— политрук, сведений нет.

ЦЭТКИН М. Г.— нач. прод. снб., р. в 1902, г. Шклов, еврей, б/п, вступил в отряд 5.05.42, погиб 4.11.43.

ШЕСТАКОВ Игорь Афанасьевич — рядовой, р. в 1929, г. Шклов, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 25.06.42, погиб 5.01.43.

ПАРТИЗАНСКИЙ ОТРЯД № 25

ВАСИЛЬЕВ Алек. Данилов.— рядовой, р. в 1927, д. Трилесино, белорус, б/п, вступил в отряд 12.01.44, погиб 12.02.44.

ЕВСАЕВ Фадей Дмитриевич — с-на, р. в 1915, д. Ст. Шклов, б/п, вступил в отряд 25.01.44, погиб 13.05.44.

ЗАХАРЕВИЧ М. А.— рядовой, р. в 1918, д. Трилесино, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 12.01.44, погиб 12.04.44.

ЗАЛЕВСКИЙ Геннадий Осипович — рядовой, р. в 1929, Толочинский р-н, вступил в отряд 7.11.44, погиб 18.04.44.

КАРАБИЦКИЙ Георгий Александрович — рядовой, р. в 1926, Толочинский р-н, белорус, б/п, вступил в отряд 7.02.44, погиб 18.04.44.

КАРНИЧЕНКО Павел Степанович — рядовой, р. в 1923, д. Борки, белорус, б/п, вступил в отряд 1.05.44, погиб 10.06.44.

КОЗЛОВ Марк Алексеевич — рядовой, р. в 1912, Минская обл., белорус, б/п, вступил в отряд 20.01.43, погиб 1.08.43.

КОКАРЕВ Владимир Павлович — рядовой, р. в 1927, Смоленская обл., русский, б/п, вступил в отряд 8.05.44, погиб 10.06.44.

МИНОВ Иосиф Григорьевич — рядовой, р. в 1918, д. Ст. Шклов, белорус, б/п, вступил в отряд 10.03.44, убит 13.05.44.

НЕГИПОВ М. А.— рядовой, р. в 1925, д. Трилесино, белорус, б/п, вступил в отряд 20.01.44, погиб 20.01.44.

ПОВИКВЕЧНЫЙ Григорий Митрофанович — ком-р отделения, р. в 1916, Воронежская обл., украинец, б/п, вступил в отряд 27.01.44, погиб 12.04.44.

СЕДУКОВ Нестор Филиппович — ком-р отделения, с-т, р. в 1920, Дрибинский р-н, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 12.01.44, погиб 10.06.44.

ЧЕРТАРЕЦКИЙ Михаил Григорьевич — рядовой, р. в 1921, Толочинский р-н, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 7.01.44, погиб 25.03.44.

ЯНЧЕНКО Михаил Филиппович — рядовой, р. в 1924, д. Ст. Шклов, белорус, б/п, вступил в отряд 6.05.44, пропал без вести 16.05.44.

ПАРТИЗАНСКИЙ ОТРЯД № 31

БАРАНОВСКИЙ Михаил Николаевич — ком-р п/о № 40, р. в 1913, белорус, кандидат в ВКП(б), вступил в отряд 10.04.42, погиб 27.07.42.

ВОЛКОВ Петр Федорович — рядовой, р. в 1924, д. Рамшено, Шкловский р-н, белорус, б/п, вступил в отряд 10.12.43, погиб 7.06.44.

КРОТОВ Иван Петрович — рядовой, р. в 1913, д. Климовичи, Шкловский р-н, белорус, б/п, вступил в отряд 8.12.43, погиб 6.05.44.

СУРКОВА Мария Тихоновна — боец, р. в 1924, г. Орша, русская, член ВЛКСМ, вступила в отряд 21.01.43, умерла 19.07.44.

ПАРТИЗАНСКИЙ ОТРЯД № 60

ГУТИКОВА Мария Филипповна — рядовая, р. в 1923, с. Дубровка, Толкачевский с/с, белоруска, член ВЛКСМ, вступила в отряд 10.09.43, других сведений нет.

КАШКЕТОВ Леонид Николаевич — рядовой, р. в 1922, д. Ст. Шклов, белорус, член ВЛКСМ, вступил в отряд 1.10.43, погиб 17.12.43.

ЛИПИН Николай Васильевич — рядовой, р. в 1922, Коми АССР, Угловский р-н, с. Угломы, б/п, вступил в отряд 10.09.43, погиб 15.03.44.

МАСЛАКОВ Егор Павлович — рядовой, р. в 1923, с. Головчин, Белыничский р-н, белорус, б/п, вступил в отряд 13.03.43, других сведений нет.

РАМАНОВСКИЙ В. Михайлович — рядовой, р. в 1917, д. Хотимка, белорус, б/п, вступил в отряд 29.03.43, погиб 17.12.43.

СЕДЛЕЦКИЙ Федор Михайлович — м-р, р. в д. Староселье, белорус, член ВКП(б), вступил в отряд 16.05.42, погиб 10.12.43.

УХНАЛЕВ Петр Степанович — связной, р. в 1914, белорус, вступил в отряд 15.12.43, погиб 28.06.44.

ЧЕРКЕСОВ Степан Евдокимович — рядовой, р. в 1923, Оршанский р-н, член ВЛКСМ, вступил в отряд 11.09.43, погиб 23.03.44.

Со справок о погибших и пропавших без вести, не названных в списке

АВЧОРОВ И. Т., отряд № 20, погиб.

АНТОНЕНКО П. М., отряд № 20, схвачен полицией.

АРХИПОВ Сергей, погиб.

БАБИЧЕВ Степан Ильич, р. в 1916, разведчик отряда № 20, в партизанах с 1 мая 1942, схвачен гитлеровцами, сожжен в Орше.

БАЯНОВ Н. Н., погиб.

БЕЛОУСОВ Николай Федорович, д. Редишено.

БОРИСОВ Н. П., отряд № 5, пропал без вести.

БРИЧИКОВ П. Е., отряд № 5, погиб.

БУЛАЕВ П. Е., отряд № 5, погиб.

БУРМИН В. М., погиб.

БЕЗЛЮДОВ Андрей, погиб.

БЕЛЯЦКИЙ К., пропал без вести.

ВОРОНКОВ К. Е., отряд № 20, погиб.

ВОРОНКОВ А. Д., отряд № 20, погиб.

ВОРОНКОВ Ф. И., отряд № 60, погиб.

ВЕТЧИНОВ М. М., отряд № 20, погиб.

ВЕЗЬКОВ М. Д. погиб.

ГОРШЕНКОВ Ф. В., р. в 1914, погиб в 1943.

ГРУШЕЦКАЯ М. А., в партизанах с апреля 1943, замучена гитлеровцами.

ГРУШЕЦКИЙ В. А., замучен гитлеровцами.

ГУРИНОВА Ольга, сведений нет.

ДЕМКО В. И., отряд № 5, погиб.

ДЕНИСОВ А. С., ком-р отряда № 10, погиб во время блокады в 1942.

ДОДУРОВ И. А., отряд № 20, погиб.

ЕРШОВ Д. Ф., отряд № 20, пропал без вести.

ЖАМЕЙКО И. И., отряд № 60, пропал без вести.

ЖАРОВ Ф. И., отряд № 5, пропал без вести.

ЖЕЛЕГИН И. С., отряд № 20, погиб.

ЗАБОДАЛОВ Валентин, разведчик отряда № 1, в январе 1944 ранен, схвачен врагом и расстрелян.

ЗАРОВ Г. А., отряд № 5, погиб.

ЗВАНСКИЙ Н. Д., отряд № 5, пропал без вести.

ЗЛОТНИКОВА Т., медсестра отряда № 1, сведений нет.

ИВАНОВ Федор, сведений нет.

ИВАШНЕВ Степан Михайлович, р. в 1922, д. Новоселье, пропал без вести 23.04.44.

ИЗНИКОВ Илья, расстрелян в Орше.

КАБАНОВ В., сведений нет.

КАЗАКОВ Д., сведений нет.

КАРАПЕТЯН Б. Е., отряд № 5, погиб.

КОЗАК Михаил, сведений нет.

КОКОРИН П. Ф., сведений нет.

КОЛИНЧЕНКО А. М., отряд № 20, погиб.

КОНОТОПОВ А., отряд № 1, замучен гитлеровцами.

КОПЫЛОВ Н., отряд № 20, погиб.

КОТЛОВСКИЙ А. М., отряд № 20, пойман полицией.

КОЯНОВ Николай И., разведчик отряда № 5, в партизанах с 1942, погиб в 1944.

КЛЮШНИКОВ Б. Н., ком-р отряда, погиб в 1942.

КРАВЧЕНКО Петр, пулеметчик отряда № 1, погиб 17.12.42.

КРИЦКИЙ В. М., сведений нет.

КРИВЧИКОВ П. М., сведений нет.

КРЫМЦЕВ И. М., ком-р отряда № 10, погиб 13.06.44.

КУЛАГИН Дмитрий, разведчик, погиб в феврале 1943.

ЛАСКЕВИЧ Нина, разведчица, в партизанах

с лета 1942, расстреляна гитлеровцами в ноябре 1943.

ЛИВЕНКО А. А., отряд № 10, погиб.

ЛУЖЕНКОВ С. Ф., р. в 1894, в отряде № 10 с 27.06.42, погиб 19.10.42.

МАГЕРОВ Павел Сидорович, д. Редишено.

МАЛЬКОВ А. И., отряд № 20, пойман полицией.

МАРКОВ П. И., ком-р отряда № 10, погиб в феврале 1943.

МАСАЛКОВ Егор Павлович, р. в 1923, Белыничский р-н, в отряде № 60 с 13.03.43, погиб.

МАСАЛКОВ Сергей, сведений нет.

МАСЮРОВ Н. И., отряд № 20, комиссар, погиб в 1942.

МИКОЛУЦКИЙ Иосиф Григорьевич, р. в 1918, д. Ст. Шклов, рядовой, в отряде № 25 с 10.03.44, погиб 15.03.44.

МИЛАШКИН В. В., отряд № 20, погиб.

МИЛЕХИН В. Д., отряд № 20, погиб.

МИХАЙЛОВ И. Ф., отряд № 20, погиб.

НАРГАЗИЕВ К., отряд № 20, погиб.

НАТОЛЕВИЧ Александр, погиб осенью 1943.

НЕПЕЧИН И. С., отряд № 20, погиб.

НОСОВИЧ Л. Ф., сведений нет.

ПАТЛИН М. Г., отряд № 20, погиб.

ПЕРШНЕВ Константин, сведений нет.

ПЕСТУНОВ М., умер от ран летом 1942.

ПЕТРОВ Ф. П., отряд № 20, погиб.

ПЕТРОВ П. И., сведений нет.

ПЛЕХАНОВ Иван, сведений нет.

ПЛОТНИКОВ А. Е., отряд № 20, погиб.

ПЛОТНИКОВА П. Е., отряд № 20, погибла.

ПОБОРЦЕВ Павел Елисеевич, д. Редишено.

ПОЛЯКОВ В. А., отряд № 20, погиб.

ПОНТЕЛЕЕВ, отряд № 1, погиб 16.05.44.

ПОПОП Н., отряд № 31, пойман полицией.

РАТИНСКИЙ А. П., отряд № 20, погиб.

РЫБАЛКИН П. Ф., отряд № 20, пропал без вести.

САФОНОВ Александр, подрывник отряда № 5, погиб в декабре 1943.

САФОНОВ Александр, сведений нет.

СВЕРЧКОВ А. Е., отряд № 20, погиб.

СИВЕРИН Григорий Степанович, д. Редишено.

СИВЦОВ М. П., отряд № 5, пропал без вести.

СИДЛЕРОВ, сведений нет.

СИДЛЕРОВА Валентина Трофимовна, погибла в сентябре 1942.

СИЛКИН Д. И., политрук отряда № 20, сведений нет.

СИТКЕВИЧ Петр, погиб.

СИТКЕВИЧ И. Р., подрывник, погиб летом 1942, вместе с Андреем Павловичем (прозвище неизвестно).

СИТНИКОВ И. Ф., погиб.

СМИРНОВ Михаил, сведений нет.

СОЛТАНОВ Г. Л., сведений нет.

СТРАХОВ Михаил, в отряде № 1 с 1942 г., погиб 3.10.43.

СУВОРОВ И. Н., к-н, ком-р отряда, погиб во время блокады в октябре 1942.

СУЛТАНОВ Иосиф, сведений нет.

СУРИКОВ А. А., отряд № 60, пропал без вести.

СЫЧЕНКО Е. Ф., отряд № 10, умер от ран.

ТИХОНОВ Иван Михайлович, р. в 1922, д. Н. Чемоданы, пропал без вести.

ФЕРБЕР Раиса, в отряде № 20 с лета 1942, замучена врагом осенью 1943.

ФРАНКОВ Павел, сведений нет.

ХАЛЕЦКИЙ А. Д., отряд № 20, погиб.

ХОДОРЧИК Максим, сведений нет.

ХОЛОДКОВ Анатолий, сведений нет.

ЧЕКИНДИН К. В., отряд № 20, погиб.

ЧЕНИКОГО Н. П., отряд № 20, пойман полицией.

ЧЕПЕЛЕНКО Филипп Малахович, д. Редишено.

ЧЕПЕЛЕНКО Екатерина Тихоновна, д. Редишено.

ШАРАЙ Степан, сведений нет.

ШАТИКОВА М. Е., отряд № 60, погибла.

ШВАЮК Ф. Г., отряд № 20, погиб.

ШЕСТОКОВ И. Я., отряд № 20, пойман полицией.

ШУРКО А. И., отряд № 20, погиб.

ЯБЛОКИНА С. И., отряд № 10, погибла.

ЯКИМЕЦ А., сведений нет.

ЯНКОВСКИЙ Иван, сведений нет.

ЯРШОВ Д. Ф. отряд № 20, пропал без вести.

ЯВСЕЕВ Фадей Дмитриевич, р. в 1915, д. Ст. Шклов, с-на, в отряде № 25 с 25.01.44, погиб 1.05.44 на 123-м км ж/д Могилев — Орша, там и похоронен.

Список подготовлен по документам Национального архива РБ, в также личного архива комбрига Г. А. Кирпича.

Ахвяры фашызму: мірныя грамадзяне раёна, загубленыя акупантамі*

АЛЕКСАНДРЫЙСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА АЛЕКСАНДРЫЯ

АНІКЕЕЎ Сяргей Іванавіч, н. у 1914.
АФАНАСЕНКА Міхаіл, н. у 1899.
ЕРМАКОВА Ульяна, н. у 1906.
ЛАБКОЎ Ананас Сцяпанавіч, н. у 1903.
РЫБАКОЎ Дзямід, н. у 1876.
ШВЯДКОЎ Васілій Паўлавіч, н. у 1882.

ВЁСКА ВЯЛІКІ МЯЖНІК

ЕЛЬСКІ Прохар Аксёнавіч, н. у 1878.
КАЗЛОЎ Барыс Барысавіч, н. у 1922.
МЕЛЬНІКАВА Праскоўя, н. у 1897.
ПАБОРЦАЎ Іван Ягоравіч, н. у 1888.
ПАБОРЦАВА Галіна Іванаўна, н. у 1937.
ПАБОРЦАЎ Анатоль Іванавіч, н. у 1925.
ПАБОРЦАЎ Усевалад Іванавіч, н. у 1926.
ПАБОРЦАВА Агаф'я Іванаўна, н. у 1914.
ПАБОРЦАВА Ніна Іванаўна, н. у 1920.
ПАБОРЦАЎ Даніла Кузьміч, н. у 1914.
ПАБОРЦАВА Рыма Данілаўна, н. у 1939.
ПАБОРЦАВА Пелагея Мацвееўна, н. у 1896.
ПАБОРЦАВА Лідзія Сяргееўна, н. у 1927.
ПАБОРЦАВА Ганна Елісееўна, н. у 1897.
ПАБОРЦАВА Матруна Маркаўна, н. у 1920.
ПАБОРЦАЎ Леанід, н. у 1932.
РАЎНЯГА Альбіна, н. у 1940.
РАЎНЯГА Эма Іванаўна, н. у 1938.
РАЎНЯГА Людміла, н. у 1918.

ВЁСКА МАЛЫ МЯЖНІК

КРУПЕНЬ Кацярына Іванаўна, н. у 1905.
КУЛЬГІНАЎ Аляксей Якаўлевіч, н. у 1934.
ПАПОЎ Аляксей Іванавіч, н. у 1913.

ВЁСКА БАГУШОЎКА

КУЛЬГІНАЎ Аляксей Васільевіч, н. у 1935.

ВЁСКА ГЕРАСІМАЎШЧЫНА

МАРОЗАЎ Міхаіл, н. у 1908.

ВЁСКА МАЛОЕ ЗАМОШША

КРУПЕНЬ Любоў Фёдараўна, н. у 1919.

ВЁСКА КАПЫСПА

АНАНІЧ Анастасія, н. у 1889.
БЫЧКОЎ Васілій Піліпавіч, н. у 1910.
ГЕНЕРАЛАЎ Іван Мікітавіч, н. у 1932.
ДУЙНАЎ Аляксандр М., н. у 1911.
РАБЦАЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1921.
РАМАНАЎ Ягор А., н. у 1912.

ВЁСКА НІЗОЎЦЫ

МАТРОНКІНА Ганна Кузьмінічна, н. у 1914 (загінула ў Ленінградзе).

ВЁСКА ПРАСОЛЫ

ПРАСАЛОВІЧ Ефрасіння Сцяпанаўна, н. у 1943.

ВЁСКА ТРОСЕНКА

ІВАШНЁЎ Мікалай Іванавіч, н. у 1898.

АРДАЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ДЗІЎНАВА

АЛЯКСАНДРАЎ Васіль М.
ВАСЬКОВІЧ Аляксей М.
ВАСЬКОВІЧ Аўхім.
ВАСЬКОВІЧ Віктар.
ГАРАНЦКОЎ Пракоп.
ЖУРАЎ Мікіта (дзед Цар).
ЖУРАЎ Ціхан.
ЖУРАЎ Ціт.
КАВАЛЁЎ Васіль (дзед Маргай).
КАВАЛЁЎ Андрэй Васільевіч.
КАВАЛЁЎ Павел С., н. у 1915.
ПАЎЛЮЧЭНКА Фёдар В., н. у 1920.
САЛАПАЕЎ Архіп А., н. у 1915.
САЛАПАЕЎ Сяргей А., н. у 1930.
УШАКОЎ Міхаіл С.
ХАЛЬЦАЎ Аксён Ф. і яго сям'я: жонка **Ліза-вета**, сыны — **Мікалай** (14 гадоў), **Ягор** (9 гадоў), 6-месячнае немаўлятка.
ХАЛЬЦАЎ Васіль З.
ХАЛЬЦАЎ Фама З.
ЧЭЛЫЧАЎ Ягор М.
ШЫНКАРОЎ Фядос Рыгоравіч.
ЧЫРВОНААРМЕЙЦЫ — двое, імёны невядомы.

ВЁСКА МАЁРАЎШЧЫНА

ШЛЯХТАЎ Міхаіл Пятровіч, н. у 1921.

* Па матэрыялах Камісіі на выяўленні страт, нанесеных фашысцкімі акупантамі па Шклоўскаму р-ну. Назва сельсавета ў — на стане на 1944 г. ДА РФ, ф. 7021, воп. 88, спр. 51, лл. 151—510.

ВЁСКА ОРДАЦЬ

АНТОНАВА Варвара Нічыпараўна, н. у 1913.
ВАСІЛЬЕЎ Аляксей Іванавіч, н. у 1898.
ГРАКАВА Ганна І., н. у 1888.
ГЛУШАНКОЎ Леанід Фёдаравіч, н. у 1938.
ГЛУШАНКОЎ Фёдар Мітрафанавіч, н. у 1913.
ГЛУШАНКОВА Зінаіда Фёдараўна, н. у 1936.
ЖАВАРАНКАЎ Рыгор Н., н. у 1901.
КІСЯЛЁЎ Рыгор Усцінавіч, н. у 1913.
КСЕНАФОНТАЎ Якім Ерафеевіч, н. у 1888.
МІХАЙЛАЎ Мікалай Аляксандравіч, н. у 1917.
ЛЕЙЗАРОВІЧ Берта Рыгораўна, н. у 1913.
ПАЎЛАЎ Міхаіл Рыгоравіч, н. у 1923.
ПРУДНІКАЎ Ісак Дзмітрыевіч, н. у 1907.
ПЯТРОВА Варвара Нічыпараўна.
РЫЖКОЎ Іван Дзям'янавіч, н. у 1909.
РЫЖКОЎ Мікалай Дзям'янавіч, н. у 1923.
СІКОРЫН Маісей Усцінавіч.
СКВАРЦОЎ Іван Нічыпаравіч, н. у 1909.
ТАДЗЕЕЎ Фядос Якаўлевіч, н. у 1909.
ШЛЯХТАЎ Лявон С., н. у 1901.

ВЁСКА ШАСТАКІ

ГРАКАЎ Мацвей Нічыпаравіч, н. у 1916.
ДЗЯМІДАВА Ульяна Пятроўна, н. у 1896.

ВЯЛІКА-ЛАЗІЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ВЯЛІКІЯ ЛАЗІЦЫ

ГАЛІНОЎСКАЯ Валянціна Дзмітрыеўна, н. у 1924.
ГАЛІНОЎСКАЯ Варвара Дзмітрыеўна, н. у 1928.
ГАЛІНОЎСКАЯ Алена Захараўна, н. у 1924.
ІВАНОЎСКІ Андрэй Гаўрылавіч, н. у 1926.
ІВАНОЎСКАЯ Лідзія Сямёнаўна, н. у 1923.
ІВАНОЎСКАЯ Любоў Сямёнаўна, н. у 1926.
ІВАНОЎСКАЯ Кацярына Аляксандраўна, н. у 1926.
ІВАНОЎСКАЯ Надзея Аляксандраўна, н. у 1926.
КАРАЛЬКОЎ Іван Ігнатавіч, н. у 1899.
ЛАЎРАНКОЎ Мікіта Восіпавіч, н. у 1910.
ЛАЎРАНКОВА Анастасія Восіпаўна, н. у 1914.
МІЛІШНІКАЎ Міхаіл, н. у 1888.

ВЁСКА МАЛЫЯ ЛАЗІЦЫ

ПАЎЛОВІЧ Міхаіл Ф., н. у 1926.

ВЁСКА ЗАЦІШША

ГІРО Вераніка Станіславаўна, н. у 1891.
ГІРО Антаніна Пятроўна, н. у 1929.
ГІРО Яніна Пятроўна, н. у 1931.
СІПАЦКАЯ Надзея А., н. у 1912.
СЯКАЦКІ Аляксандр Антонавіч, н. у 1908.
СЯКАЦКАЯ Анастасія Антонаўна, н. у 1909.

ВЁСКА МЕРЧ

ГЕРАСІМОВІЧ Хрысціна Цімафееўна, н. у 1906.
ГЕРАСІМОВІЧ Вера Ціханаўна, н. у 1923.
ГЕРАСІМОВІЧ Ала Ціханаўна, н. у 1936.
ЖЫГОЦКІ Уладзімір Сцяпанавіч, н. у 1923.
КАВАЛЕЎСКІ Аляксандр Якаўлевіч, н. у 1921.
КАВАЛЕЎСКІ Ананас Я., н. у 1907.

ГАРАДЗЕЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

АЛЯКСАНДРАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1923.
АЛЯКСАНДРАВА Софія Міхайлаўна, н. у 1914.
АЛЯКСАНДРАВА Алена Міхайлаўна, н. у 1917.
БРЫЧЫКАЎ Сцяпан Сідаравіч, н. у 1912.
БРЫЧЫКАЎ Ягор Сідаравіч, н. у 1919.
ВЕЛІКАНАЎ Іван Ільіч, н. у 1919.
ГАЛЕЦКАЯ Вольга Ягораўна.
ГІНДЗІН Емяльян Іванавіч, н. у 1880.
ІВАНОЎ Ілья Іванавіч, н. у 1914.
ІГНАТКОЎ Іван Кліменцьевіч, н. у 1922.
ЖАЛЯЗНОЎ Раман Дзмітрыевіч, н. у 1912.
КАМЕДАЎ Мітрафан Васільевіч, н. у 1886.
КАМЕДАВА Марфа Цімафееўна, н. у 1919.
КАМЕДАВА Вера Мітрафанаўна, н. у 1921.
КАМЕДАВА Наталля Мітрафанаўна, н. у 1911.
КАМЕДАЎ Іван Мітрафанавіч, н. у 1909.
КІРЫЛУШКІН Нічыпар Нічыпаравіч, н. у 1908.
КРОЦІКАВА Агаф'я Савельеўна, н. у 1874.
КРОЦІКАВА Вера Рыгораўна, н. у 1923.
КРОЦІКАЎ Віктар Рыгоравіч, н. у 1925.
КУРЫЛЬШЧЫК Давыд Данілавіч, н. у 1900.
ЛІСЯНКОЎ Савасцей Раманавіч, н. у 1882.
ЛУПІКАВА Вера М., н. у 1918.
МАРГУНОЎ Аляксей Якаўлевіч, н. у 1920.
НОВІКАЎ Кастусь Іванавіч, н. у 1920.
НОВІКАЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1926.
ПАБЯДЗІНСКІ Мікалай Дзмітрыевіч, н. у 1920.
ПАРФЁНАЎ Андрэй, н. у 1907.
ПАРФЁНАЎ Ілья Фёдаравіч, н. у 1920.
ПУСАВА Марыя Андрэеўна, н. у 1899.
СІЎЧЫКАВА Аўдоцця Палікарпаўна, н. у 1901.
СТАРАНАДКІН Фёдар, н. у 1917.
СТАРАНАДКІН Ананас Захаравіч, н. у 1900.
СТУКАЛАЎ Восіп Фаміч, н. у 1915.
ХАЛЯНКОЎ Міхаіл А., н. у 1917.
ЦІХАНАЎ Васілій Дзмітрыевіч, н. у 1926.
ШАЛАЕЎ Рыгор Рыгоравіч, н. у 1927.
ШАРАЕЎ Уладзімір, н. у 1924.
ЮР'ЕЎ Мікалай Максімавіч, н. у 1914.
ЯРМОЛЕНКА Мікалай Міхайлавіч, н. у 1913.

ВЁСКА КРЫВЕЛЬ

ВАЛУЕВІЧ Ігнат Восіпавіч, н. у 1923.
ВАЛУЕВІЧ Франя Браніславаўна, н. у 1920.
ВАЛУЕВІЧ Ніна Браніславаўна, н. у 1926.
ВАЛУЕВІЧ Яўгенія Восіпаўна, н. у 1930.
ВАЛУЕВІЧ Ганна Антонаўна, н. у 1898.
ВАЛУЕВІЧ Кацярына Восіпаўна, н. у 1925.
ВАЛУЕВІЧ Марыя Браніславаўна, н. у 1922.
ВАЛУЕВІЧ Браніслаў, н. у 1882.
ЦЯМРУК Станіслаў П., н. у 1913.

ГАРАДЗІШЧАНСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА БЛАГАЎКА

ГАЙКОВА Ефрасіння, н. у 1899.

ВЁСКА ВІЛЬЯНАВА

СІЛЬЧАНКА Цімафей, н. у 1888.
СІЛЬЧАНКА Яўген Цімафеевіч, н. у 1925.

ВЁСКА ГАРАДЗІШЧА

АКУЛАВА Валянціна, н. у 1893.
МЯДЗВЕДЗЕВА Пелагея, н. у 1916.
МЯДЗВЕДЗЕВА Надзея Ігнацьеўна, н. у 1891.
ПІМЕНАЎ Васілій, н. у 1923.
САМУСЕНКА Пётр К., н. у 1907.
СТАЛЯРОВА Агрыпіна, н. у 1885.
СТАРАСЦЕНКА Дзмітрый, н. у 1900.
СЫЧОВА Ефрасіння, н. у 1885.

ВЁСКА КАРАСІ

КАРНЕЕЎ Мікалай, н. у 1921.
ХРАМЦОЎ Ілья, н. у 1921.

ВЁСКА ЛІЦВІНАВІЧЫ

ГЛУШАКОЎ Пётр, н. у 1923.
ДАВЫДЗЕНКА Іван, н. у 1886.
МАКЕЕЎ Фёдар Фёдаравіч, н. у 1869.
МАКСІМАЎ Фёдар, н. у 1897.
ПАРЦЯНКІНА Ефрасіння, н. у 1901.
ПАРЦЯНКІН Цімох, н. у 1901.
СТЛУСЦІКАЎ Ягор В., н. у 1907.
ХРАМЦОЎ Іван, н. у 1924.
ЦЯРЭНЦЕВА Кацярына, н. у 1905.
ЧЭПЯЛЕНКА Піліп М., н. у 1900.

ВЁСКА РУСАКІ

ТКАЧОЎ Восіп Мацвеевіч, н. у 1902.

ВЁСКА САРЦІСЛАЎ

БОНДАРАЎ Пётр Міхайлавіч, н. у 1875.
БОНДАРАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1888.
БОНДАРАЎ Мікалай Міхайлавіч, н. у 1884.
БОНДАРАВА Ганна Іванаўна, н. у 1901.
БОНДАРАВА Матруна Макараўна, н. у 1914.
КУРКІН Уладзімір, н. у 1875.
КУРКІН Уладзімір С., н. у 1910.
ШАШКОЎ Рыгор, н. у 1907.

ЗАХОДСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА АЗЕР'Е

НІКІФАРАЎ Васілій, н. у 1895.
РЫБКОЎ Васілій, н. у 1931.
РЫБКОЎ Іван А., н. у 1937.
САЛАПАЕЎ Віктар, н. у 1922.

ВЁСКА ЗАХОДЫ

БАДЗЯКАЎ Антон А., н. у 1921.
БЯРОЗКАЎ Іван М., н. у 1927.
ВАРАНЦОЎ Сямён, н. у 1919.
КАЗІНАЎ Міхаіл, н. у 1935.
МАРОЗАЎ Барыс, н. у 1924.
НОВІКАЎ Мікалай, н. у 1873.
НОВІКАВА Марфа, н. у 1914.
НЯМЫ Юрый А., н. у 1922.
ТУРБІНСКАЯ Праскоўя, н. у 1910.
ТУРБІНСКІ Мікіта, н. у 1926.
ЧАПЯЛІНСКІ Васілій, н. у 1924.
ЧАПЯЛІНСКІ Герасім, н. у 1925.
ЧАПЯЛІНСКАЯ Марыя, н. у 1889.
ШКАТУЛАВА Анастасія, н. у 1915.
ЯРМОЛЕНКА Кацярына, н. у 1904.
ЯРМОЛЕНКА Наталля, н. у 1900.
ЯРМОЛЕНКА Варвара, н. у 1905.

ВЁСКА КАСТРЫЦЫ

БІНДАСАЎ Васілій, н. у 1934.
БІНДАСАВА Таня, н. у 1934.
КУКСАЎ Рыгор К., н. у 1925.
КУРАПАТКІН Якаў, н. у 1889.
КУТОВІЧ Мікалай Ф., н. у 1923.
МАГАДЭНКА Васілій, н. у 1920.
МАРКАШАНСКІ Уладзімір, н. у 1936.

ВЁСКА ПРУДЫ

ГАЎРЫЛАВА Фёкла.
ДОКТАРАЎ Фрол.
КІСЯЛЁВА Матруна С., н. у 1895.
МАСКАЛЁЎ Міхаіл Ф., н. у 1920.
МАСКАЛЁВА Праскоўя, н. у 1896.
ПЯТКОЎ Аляксандр, н. у 1919.

ЗАРЭЧНА-ШКЛОЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

АЗАРХ Двейра Самуілаўна, н. у 1894.
АЗАРХ Юзік Ісакавіч, н. у 1926.
АЗАРХ Хая Ісакаўна, н. у 1937.
АЗАРХ Ісак Сімхавіч, н. у 1894.
АРОНАЎ Хаім Абрамавіч, н. у 1904.
АРОНАВА Маня Хаімаўна, н. у 1936.
АРОНАВА Рася Нохімаўна, н. у 1909.
АРОНАВА Цыва А., н. у 1879.
БАС Года Мееравна, н. у 1886.
БАС Давід Нохімавіч, н. у 1884.
БАС Меер Давыдавіч, н. у 1925.
БУРАВОЙ Моська Рыгоравіч, н. у 1874.
ГОДЗІН Куся Абрамавіч, н. у 1879.
ГОДЗІН Алік Кусевіч, н. у 1936.
ГОДЗІН Жэня Кусевіч, н. у 1916.
ГОДЗІН Нёма Кусевіч, н. у 1919.
ГОДЗІНА Маня Кусеўна, н. у 1906.
ГОДЗІНА Сара Барысаўна, н. у 1894.
ГОДЗІН Юлік Кусевіч, н. у 1940.
ГОДЗІН Бора Кусевіч, 6 месяцаў.
ГУРОВІЧ Бэла Хаімаўна, н. у 1917.
ПАЦ Арон Хаімавіч, н. у 1882.
ПАЦ Маня Гіршаўна, н. у 1889.
ПАЦ Марат Аронавіч, н. у 1935.
РАБІНОВІЧ Гірша Хаімавіч.
РАБІНОВІЧ Хена Міхайлаўна, н. у 1919.
РАБІНОВІЧ Міхаль Гіршавіч, н. у 1936.
РАБІНОВІЧ Нёма Гіршавіч, н. у 1939.
РАБІНОВІЧ Сара Гіршаўна, н. у 1941.
РАБІНОВІЧ Соня Рыгораўна, н. у 1940.
ФЛЕЕР Хаім Абрамавіч, н. у 1920.
ЦЭЙТЛІН Барыс Рыгоравіч, н. у 1894.
ЦЭЙТЛІНА Сіма Абрамаўна, н. у 1906.
ЦЭЙТЛІНА Ліза Барысаўна, н. у 1924.
ЦЭЙТЛІНА Ганна Рыгораўна, н. у 1904.
ЦЭЙТЛІНА Жэня Мотаўна, н. у 1932.
ЦЭЙТЛІН Барыс Мотавіч, н. у 1934.

КАМЕННА-ЛАЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

АГАНЬКОЎ Герасім, н. у 1904.
БАРАНАЎ Іван Л., н. у 1927.
БАРКОЎ Валянцін Мартынавіч, н. у 1922.
БАРКОЎ Фёдар Р., н. у 1908.
БАХАНКОЎ Іван К., н. у 1904.
ВАВІЛАЎ Фёдар, н. у 1923.
ВАРАНЦОВА Рая Ф., н. у 1936.
ВАРАНЦОЎ Уладзімір Ф., н. у 1941.
ВАРАНЦОЎ Дзмітрый, н. у 1927.
ВАРАНЦОВА Яўгенія Л., н. у 1911.
ГАЛАКЦІЁНАЎ Іван Б., н. у 1923.
ГАЛАКЦІЁНАЎ Васілій Б., н. у 1926.
ГАЛАКЦІЁНАВА Еўдакія Я., н. у 1902.
ДАРАСЕВІЧ Віктар С., н. у 1926.
ДЗЕРАВЯГА Паша, н. у 1907.
КАНЦАВАЯ Кацярына Ц., н. у 1913.
КАРПАЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1927.
КНЫШАЎ Ілья М., н. у 1908.
КОЖАВА Ганна Пятроўна, н. у 1923.
КУРАЛЕНКА Лукер'я Т., н. у 1913.
МАЛАХАЎ Уладзімір Я., н. у 1925.
ПАКАТОВІЧ Рыгор П., н. у 1912.
ПАЛЯКОЎ Ніканор Фролавіч, н. у 1883.
ПАЛЯКОЎ Дзмітрый Іванавіч, н. у 1923.
СІМАНОВІЧ Аляксандр П., н. у 1914.
СТАНКЕВІЧ Кацярына П., н. у 1901.
ШУРКАЕЎ Сцяпан І., н. у 1895.

КНЯЖЫЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

АЛЕЙНІКАВА Поля Ф., н. у 1915.
ГАЛАНАЎ Восіп Стэфанавіч, н. у 1923.
ГАНЧАРОЎ Васіль Вікенцьевіч, н. у 1882.
ДАВЫДОВІЧ Карней Францавіч, н. у 1887.
ДРОБЫШ Мікалай Аляксандравіч, н. у 1925.
ЖАЎЛАКОВІЧ Стэфан Рыгоравіч, н. у 1914.
ІЛЬЮШЭНКА Алена Міхайлаўна, н. у 1900.
КАЗАКЕВІЧ Савелій.
КУЛЬБАЦКІ Уладзімір, н. у 1922.
КРУПЕНЬКА Стась Іпалітавіч, н. у 1927.
КУЧЫНСКІ Канстанцін Уладзіміравіч, н. у 1924.
ЛАБКОЎ Станіслаў.
НОВІКАЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1927.
ПРАЎЛОЦКІ Антон Іванавіч, н. у 1905.
ПРЫЛЕПА Яўгеній, н. у 1923.
СЕЛІВАНАЎ Іван, н. у 1925.
СЯКАЦКІ Франц Стэфанавіч, н. у 1922.
ЦІХАНАВА Ганна М., н. у 1915.
ЦЯМРУК Іпаліт Вікенцьевіч, н. у 1922.
ШАПТАЛЁВА Анастасія Антонаўна, н. у 1925.
ЮХАНАЎ Станіслаў Іванавіч, н. у 1914.

НІЧЫПАРАВІЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА НІЧЫПАРАВІЧЫ

КАРАНЬКОЎ Сяргей Мікалаевіч, н. у 1914.
НОВІКАЎ Парфен Міхайлавіч, н. у 1898.
САЛАПАЕЎ Сяргей Трафімавіч, н. у 1892.

ВЁСКА ЗАВАРАТЫ

АЛЯКСЕЕНКА Аляксандр, н. у 1925.
КРАЙНІКАВА Рая С., н. у 1925.
КУЗЬКОЎ Уладзімір, н. у 1927.
СЯРБАЕВА Марына Якаўлеўна, н. у 1925.
СЯРБАЕВА Марыя А., н. у 1922.
ТКАЧОВА Надзея Ф., н. у 1932.
ЧУРЫКАВА Ганна, н. у 1895.

ВЁСКА ПАТАПАВА

ЕЛЕНЯЎ Аляксандр, н. у 1925.

ВЁСКА ЧАРАПЫ

МАСЛЯНКОВА Пелагея, н. у 1923.

МІКІЦІНІЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

АГЕЕЎ Емяльян Восіпавіч, н. у 1889.
ІВАШКЕВІЧ Ігнат Аляксандравіч, н. у 1908.
КАВАЛЬКОЎ Віктар, н. у 1925.
КАЧАНАЎ Уладзімір Мікалаевіч, н. у 1934.
МАРСАЎ Пётр Цітавіч, н. у 1922.
СІМАШКА Ульяна Цімафееўна, н. у 1916.
СУСЛЯНКОЎ Якаў Фаміч, н. у 1861.
ХАЛЯНКОЎ Панас Іванавіч, н. у 1904.

РЫЖКАВІЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА АПАЛОНАЎКА

ЦЫГАНКОВА Валянціна.

ВЁСКА ГАРАДЗЯНКА

ДЗЯНЬКОВІЧ Максім, н. у 1914.
КУТКОВІЧ Цімафей, н. у 1894.

ВЁСКА ЗАРОЎЦЫ

АРЛОВІЧ Агаф'я.
АРЛОВІЧ Ганна, н. у 1919.
ГАНАКОЎ Сцяпан, н. у 1927.
ЗАХАРАЎ Іван П., н. у 1927.
ЗАХАРАВА Кацярына, н. у 1898.
ЗАХАРАЎ Пётр, н. у 1898.
ЗЕЛЯНІЦКІ Мікіта.
КАЧАНАЎ Мікалай Н., н. у 1923.
КАЧАНАЎ Уладзімір.
НЕДАПУШЧАЎ Фёдар, н. у 1888.
САВІЦКАЯ Анастасія, н. у 1900.

ВЁСКА ЗЯМЦЫ

КОТАВА Дар'я, н. у 1917.
МАТРОНКІНА Еўдакія І., н. у 1916.
МАТРОНКІНА Аляксандра, н. у 1927.
МАТРОНКІН Сямён, н. у 1925.
САВЕЛЬЕВА Марфа, н. у 1911.

ВЁСКА ЛОПАВІЧЫ

ЗАЎЧАНКА Максім, н. у 1909.
ХАЎРАНКОВА Надзея П., н. у 1921.
ШУСТАВА Марыя П., н. у 1914.

ВЁСКА РЫЖКАВІЧЫ

БУЛДАЎ Леў Ісакавіч, н. у 1901.
ГАМЯЛЬКОЎ Мікалай, н. у 1927.
ГАРДЗЕЕЎ Марк, н. у 1888.
ГРАМЫКА Мечыслаў, н. у 1929.
ЗЕЛЯНІЦКІ Нічыпар, н. у 1901.
КАЛЯСОЎСКІ Міхаіл, н. у 1902.
ЛАПЕКА Цімох, н. у 1901.
ПЛАТОНАЎ Уладзімір, н. у 1925.
РЭДЗЕЎСКІ Яўген В., н. у 1927.
СНЫПКО Яўгеній, н. у 1925.
ФРЫГІНА Аляксандра А., н. у 1912.
ЦЫУНЧЫК Канстанцін.

ВЁСКА СТАРЫ ШКЛОЎ

БАДЗЕЕЎ Ігнат, н. у 1919.
КАШКЕТАЎ Кузьма Н., н. у 1923.
КАШКЕТАВА Зінаіда Н., н. у 1925.
КУЗЬМІН Максім, н. у 1912.
МІНАЎ Восіп, н. у 1920.
НОВІКАЎ Даніла, н. у 1916.
РАІНЧЫК Рыгор, н. у 1914.
ЦЫПЯНКОВА Кацярына, н. у 1896.
ЯНЧАНКА Міхаіл, н. у 1921.

ВЁСКА ХОЦІМКА

ДЗЯНІСЕВІЧ Сцяпан, н. у 1912.
МІРОНАВА Яўгенія.
МІРОНАВА Пелагея, н. у 1916.
СУЛЬНІЧЭНКА Павел, н. у 1910.

ВЁСКА ШНАРАЎКА

ДЗЕТАРЭНКА Вольга.
ДЗЯМІДЗЕНКА Вольга, н. у 1912.

ВЁСКА ЧОРНАЕ

МАСЛЮКОЎ Пётр Васільевіч, н. у 1931.
ПАНТАПЛЁЎ Канстанцін, н. у 1900.
ЦІТОВА Анастасія, н. у 1912.

ПАДГАЙЦАЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА АЎГУСТОЎ

БАДЗЯКОЎ Антон Антонавіч, н. у 1921.
БЕРАЗКОЎ Іван Максімавіч, н. у 1927.
БЕРАЗКОЎ Аляксандр А., н. у 1927.
КУКСАЎ Рыгор Кірылавіч, н. у 1925.
КУТОВІЧ Мікалай Фёдаравіч, н. у 1923.
МАГДЭНКА Васілій Рыгоравіч, н. у 1920.
МАСКАЛЁЎ Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1920.
НЯМЫ Юрый Аляксандравіч, н. у 1922.
ШКАТУЛАВА Анастасія І., н. у 1915.

СЛІЖОЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА АКУНЁЎКА

КІРГІЗАВА Вера Фёдараўна, н. у 1921.
РАКАЎ Фама Іванавіч, н. у 1913.
ШАРСНЁЎ Аляксей Сяргеевіч, н. у 1922.
ШКУРАЎ Аляксей Мітрафанавіч, н. у 1918.
ЮЧКОВА Дуня Антонаўна, н. у 1918.

ВЁСКА ВЯЛІКІЯ СЛІЖЫ

ЛЕБЕДЗЕЎ Аніска Іўлевіч, н. у 1886.
РЫГАЧОЎ Міхаіл М., н. у 1918.

ВЁСКА МАЛЫЯ СЛІЖЫ

АЛЯКСАНДРАЎ Рыгор Фядосавіч, н. у 1860.
АЛЯКСАНДРАВА Малання, н. у 1870.
АТРОШКІНА Ніна Зосімаўна, н. у 1922.
БАТУРЫН Максім Піменавіч, н. у 1894.
ДЗЕМЯНКОЎ Пётр Епіфанавіч, н. у 1922.
КАВАЛЁЎ Іван Аўрамавіч, н. у 1922.
КАРАЛЁВА Вася Захараўна, н. у 1860.
ЛЯМЦАЎ Рыгор Іванавіч, н. у 1906.
УДАЛЬЦОЎ Міхаіл Макаравіч, н. у 1925.
ШУПКАЎ Леанід Паўлавіч, н. у 1926.

ВЁСКА НОВЫЯ СЛІЖЫ

АНІСІМАВА Ганна Л., н. у 1860.
ЗАЛУЦКІ Іван Міхайлавіч, н. у 1914.
ЛЕБЕДЗЕЎ Іван Сідаравіч, н. у 1920.
ЛЕБЕДЗЕЎ Мікалай Лявонавіч, н. у 1923.
ЛЕЎСАВА Насуя Ш., н. у 1910.
ШЭЛКАЎ Андрэй Міхайлавіч, н. у 1904.

ВЁСКА РУДНЯ

КІРСАНАВА Надзея Гардзееўна, н. у 1904.
КІРЫЛАЎ Сцяпан Емяльянавіч, н. у 1903.
КІРЫЛАВА Марфа Сцяпанаўна, н. у 1903.
КІРЫЛАЎ Фёдар Сцяпанавіч, н. у 1904.
НОВІКАЎ П. Арцёмавіч, н. у 1908.

ВЁСКА ЦАРКОВІШЧА

ЕМЯЛЬЯНАЎ Рыгор Ісакавіч, н. у 1918.
МІЛЮЦІН Янка Сцяпанавіч, н. у 1920.
ПАДОЛЬСКІ Юзік Восіпавіч, н. у 1922.
РАГОЎСКІ Міхаіл, н. у 1890.
ЦІТОЎ Іван Усцінавіч, н. у 1924.
ЯРМІШКІН Аляксандр Пятровіч, н. у 1890.

СТАРАСЕЛЬСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА БАРКІ

КАРНАЧОНАК Таццяна Мікалаеўна, н. у 1923.

ВЁСКА БЯРОЗАЎКА

ЕРМАЛОВІЧ Ганна Фёдараўна, н. у 1915.
ЗІМНІЦКІ Стэфан, н. у 1895.
МІЛЬТО Наталля Міхайлаўна, н. у 1909.

ВЁСКА ВАРАЖАНКА

АНЦЮКАЎ Мікалай, н. у 1921.

ВЁСКІ ВЯЛІКАЕ І МАЛОЕ УЛАНАВА

АЛАДЗЕЎ Пётр Барысавіч, н. у 1925.
АЛАДЗЕЎ Лявон Рыгоравіч.
АСТРОЎСКІ Франц Мікалаевіч, н. у 1914.
ВОЛКАЎ Фама Мікалаевіч, н. у 1893.
ВОЛКАЎ Васіль Захаравіч, н. у 1918
ВОЛКАЎ Сямён Іванавіч, н. у 1903.
ГАЛАНЬКОЎ Іван Іванавіч, н. у 1903.
ДОМЧАНКА Іван Карпавіч, н. у 1926.
ДУДКОЎ Іван Мікалаевіч, н. у 1918.
ЗОРКІН Павел Міхайлавіч, н. у 1924.
ЗОРКІНА Марыя, н. у 1888.
КАВАЛЁЎ Фёдар Іванавіч, н. у 1914.
ЛАВЕЦКІ Аркадзій Мікалаевіч, н. у 1925.
МАЛІНОЎСКІ Віктар Рыгоравіч, н. у 1926.
МАСЬКОВА Еўдакія Паўлаўна, н. у 1892.
МАСЬКОЎ Якаў Маісеевіч, н. у 1893.
МІКАЛАЕЎ Аляксей Ігнатавіч, н. у 1923.
РАМАНОЎСКАЯ Ганна Сцяпанаўна, н. у 1912.
СІДЛЕРАВА Усціння Восіпаўна, н. у 1904.
ФАДЗЕНКА Дзмітрый Віктаравіч, н. у 1895.
ФУДКОЎ Іван, н. у 1919.

ВЁСКА ГАВАРАКІ

БЫТКОЎСКІ Уладзімір, н. у 1924.
ГРЫБЯНЬКОЎ Мікалай Сідаравіч, н. у 1899.
ГРЫБЯНЬКОВА Вольга Мікалаеўна, н. у 1920.
ДРАБЫШЭЎСКІ Уладзімір, н. у 1930.
КОРНЕЎ Ілья Тарасавіч, н. у 1900.
МАРКАЎ Антон І., н. у 1895.
МАРОЗАЎ Антон Ігнатавіч, н. у 1894.
МАРОЗАВА Арына Фёдараўна, н. у 1899.
НЯМЦОЎ Іван Карпавіч, н. у 1906.
УХНАЛЁЎ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1909.

ВЁСКА ГАРШКОВА

ГРАБЯНЬКОЎ Мікалай С., н. у 1890.
ГРАБЯНЬКОВА Вольга Мікалаеўна, н. у 1919.
КАРНЕЕЎ Ілья Тарасавіч, н. у 1900.
НЯМЦОЎ Іван Ксенафонтавіч, н. у 1906.
УХНАЛЁЎ Пётр, н. у 1915.

ВЁСКА ГОРКА

ПАПКОВА Ксенія Іванаўна, н. у 1857.

ВЁСКА ДЫМАВА

КРАЎЧАНКА Зінаіда Фёдараўна, н. у 1925.
ШЫМАНОЎСКАЯ Ніна Восіпаўна, н. у 1919.

ВЁСКА ЗАБОР'Е

РАЗУМЕЙКА Іван Іванавіч, н. у 1926.
СІЯНІН Дзмітрый Мікалаевіч, н. у 1896.
СІЯНІНА Марыя Антонаўна, н. у 1899.
СІЯНІНА Надзея Дзмітрыеўна, н. у 1925.
СІЯНІН Пётр Еўдакімавіч, н. у 1902.

ВЁСКА КАЛІНАЎКА

ВОЛКАЎ Іван Міхайлавіч, н. у 1924.
ВОЛКАЎ Васіль Іларыёнавіч, н. у 1926.
КІТОЎ Іван Нічыпаравіч, н. у 1924.
КРУКОЎСКІ Міхаіл Іларыёнавіч, н. у 1922.
КРУКОЎСКІ Іван, н. у 1926.

ВЁСКА КАМЕНКА

ДАМАРАДАЎ Іван Кузьміч, н. у 1885.
ДАМАРАДАВА Хрысціна, н. у 1887.
ГРУШЭЦКІ Дзям'ян Рыгоравіч, н. у 1912.
КАРДОВІЧ Мацвей Андрэевіч, н. у 1890.
МАРЫКАЎ Пётр Васільевіч, н. у 1859.
МІЛЬТО Герасім Якаўлевіч, н. у 1883.
МІЛЬТО Іван Герасімавіч, н. у 1928.

ВЁСКА ЛІДЗІНА

ДЗЯДКОЎ Захар Данілавіч, н. у 1891.
ДЗЯДКОЎ Віктар Мікалаевіч, н. у 1924.
ДЗЯДКОЎ Мікалай Данілавіч, н. у 1879.
ДЗЯДКОЎ Мікалай Мікалаевіч, н. у 1922.
КОБЫЗЕЎ Мікалай Максімавіч, н. у 1925.
МАРОЗАЎ Максім Ягоравіч, н. у 1894.
ЮРЧАНКА Павел Іванавіч, н. у 1886.
ЮРЧАНКА Васілій Паўлавіч, н. у 1925.
ЯКУТА Максім Рыгоравіч, н. у 1902.

ВЁСКА МАНЬКАВА

АДАМЧЫК Мікалай, н. у 1922.
ПЛАХОЦКІ Васілій, н. у 1902.
САКАЛОЎСКІ Франц, н. у 1923.
САКАЛОЎСКІ Іван Міхайлавіч, н. у 1922.

ВЁСКА РАГОЖАНКА

ДУХНОЎСКІ Нічыпар Барысавіч, н. у 1882.

ВЁСКІ СТАРОЕ І НОВАЕ БРАШЧЫНА

АНЖЫКАЎ Мікалай Паўлавіч, н. у 1923.
БАРЫСЕВІЧ Васілій Аляксеевіч, н. у 1911.
ДУБОЎСКІ Казімір А., н. у 1924.
ПАПКОВА Аксіння Іванаўна, н. у 1887.
ПОЛЬКІН Аляксандр Іванавіч, н. у 1926.
УХНАЛЁЎ Маісей Герасімавіч, н. у 1886.
УХНАЛЁВА Ксенія Герасімаўна, н. у 1897.

ВЁСКА СІСЕНЕВА

ГАЙКОЎ Іван Пракопавіч, н. у 1923.
ШУЦІКАЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1914.

ВЁСКА СМАЛЬЯНЦЫ

БЫТКОЎСКІ Браніслаў Мікалаевіч, н. у 1920.
ЛАЗАРЭНКА Валянціна С., н. у 1917.
САХОНАВА Агаф'я Іванаўна, н. у 1902.
СНЯЖКОВА Лідзія Данілаўна, н. у 1921.
СЫРАДОЙ Любоў Данілаўна, н. у 1921.

МЯСТЭЧКА СТАРАСЕЛЛЕ

АДАШЧЫК Мікалай К., н. у 1922.
АЗАЎ Берка Янкелевіч, н. у 1894.
АЗАВА Хайка Абрамаўна, н. у 1896.
АЗАВА Эля Беркаўна, н. у 1925.
АЗАВА Іра Беркаўна, н. у 1939.
АЗАВА Лята, н. у 1928.
АЗАЎ Шлёмка Беркавіч, н. у 1931.
АЗАЎ Ізраіль Беркавіч, н. у 1937.
АЗАЎ Берка Ізрайлевіч, н. у 1891.
АЗАВА Зэлда, н. у 1897.
АЗАВА Мера Аронаўна, н. у 1896.
АЗАВА Сара Мотаўна, н. у 1923.
АРАШКОЎ Стэфан, н. у 1902.
АТАХІЛЕЎ Юлій, н. у 1925.
БАТУРЭВІЧ Сямён, н. у 1898.
БАТУРЭВІЧ Анастасія, н. у 1870.
БЛЮМІНА Марыя, н. у 1929.
ГЕНІН Янкель Борухавіч, н. у 1899.
ГЕНІН Хаім.
ГЕНІНА Малка Залманаўна, н. у 1890.
ГОЛЬДЗІНА Гіта Аронаўна, н. у 1916.
ГОЛЬДЗІН Есель, н. у 1892.
ГРУДЗІНА Стэрна, н. у 1890.
ГРУДЗІНА Эта Янкелеўна, н. у 1927.
ГРУДЗІН Янкель, н. у 1890.
ГРУДЗІНА Рыва, н. у 1895.
ГРУДЗІН Янкель, н. у 1865.
ЗЕЙГЕР Лея, н. у 1885.
ЗЕЙГЕР Хаім, н. у 1882.
ЗЛАТКІН Яфім Б., н. у 1869.
ЗЛАТКІНА Лея Ю., н. у 1870.
ЗРАМЦОВА Пелагея, н. у 1900.
ЗЫСКІНА Міра Ш., н. у 1869.
ЗЫСКІНА Сара Л., н. у 1917.
КАЗЛОЎСКІ Васілій, н. у 1903.
КОРНЕЎ Пётр, н. у 1900.
КРАСНЕР Лейзер Вульфавіч, н. у 1872.
КРАСНЕР Броха, н. у 1875.
КРАСНЕР Сара, н. у 1922.
КРАСНЕР Голда, н. у 1924.
КРАСНЕР Люся, н. у 1934.
КРАСНЕР Сара, н. у 1922.
ЛЕСІМ Ерухам І., н. у 1862.
ЛЕСІНА Хая І., н. у 1869.
ЛЕСІНА Бада, н. у 1900.
ЛЕСІН Навум, н. у 1900.

МАЛІНОЎСКІ Міхаіл, н. у 1920.
МАЛЬЧЭЎСКІ Антон, н. у 1882.
МІЛЬТО Пётр, н. у 1917.
МІРЫН Лейзер, н. у 1910.
МІРЫНА Бэла, н. у 1917.
ПЛАХОЦКІ Васілій Я., н. у 1902.
ПРАКАПОВІЧ Валерый М., н. у 1912.
ПУНЧАНКА Аляксандр, н. у 1905.
САКАЛОЎСКІ Іван М., н. у 1922.
САКАЛОЎСКІ Франц, н. у 1923.
СІТКЕВІЧ Вольга, н. у 1901.
СІТКЕВІЧ Мікалай В., н. у 1931.
СУРЫН Гуця З., н. у 1899.
СУРЫНА Эсфір А., н. у 1940.
СУРЫНА Г. Я., н. у 1902.
СУРЫНА Сіма, н. у 1932.
СУРЫНА Эсфір Д., н. у 1937.
СЯДЛЕЦКІ Павел Я., н. у 1923.

ВЁСКА ТРОЙЦА

ЖУРАЎСКІ Сямён Антонавіч, н. у 1889.
ЖУРАЎСКІ Іван Антонавіч, н. у 1895.
КУЎШЫНАЎ Максім С., н. у 1898.
МАЛЬЧЭЎСКАЯ Еўдакія Сямёнаўна, н. у 1899.
СТРЫТЭВІЧ Мікалай Паўлавіч, н. у 1882.

ВЁСКА ТРЫЛЕСІНА

ВАСІЛЬЕЎ Аляксандр, н. у 1927.
ВАСІЛЬЕЎ Лявон, н. у 1935.
ВАСІЛЬЕВА Пелагея Харытонаўна, н. у 1906.
ВАСІЛЬЕЎ Леанід Карнеевіч, н. у 1934.
ВАСІЛЬЕЎ Жорж, н. у 1926.
ДРАЗДОЎ Іван Іванавіч, н. у 1880.
ЗАХАРЭВІЧ Іван Лявонавіч, н. у 1929.
ЗАХАРЭВІЧ Віктар Лявонавіч, н. у 1935.
ЗАХАРЭВІЧ Восіп Лявонавіч, н. у 1937.
ЗАХАРЭВІЧ Антон Мікітавіч, н. у 1876.
ЗАХАРЭВІЧ Малания Трафімаўна, н. у 1880.
ЗАХАРЭВІЧ Аксіння Іванаўна, н. у 1915.
ЗАХАРЭВІЧ Міхаіл Антонавіч, н. у 1918.
ЗАХАРЭВІЧ Ганна Фамінічна, н. у 1921.
ЗІМЦОВА Таццяна Кірылаўна, н. у 1914.
ІСАЕВА Софія Мікалаеўна, н. у 1931.
КАНАВАЛАЎ Міхаіл Васільевіч, н. у 1937.
НАЛІВАЙКА Вольга М., н. у 1878.
НЕЧЫПАЎ Міхаіл Андрэевіч, н. у 1925.
РАДКОЎ Фама Сідаравіч, н. у 1906.
СУДАКОЎ Макар Пятровіч, н. у 1890.
ХРАПАВА Вера Васільеўна, н. у 1900.
ХРАПАВА Зінаіда Дзям'янаўна, н. у 1927.
ЦУМАРАВА Таццяна Васільеўна, н. у 1887.
ШАСТАКОЎ Мікалай, н. у 1916.
ЯФРЭМАВА Ефрасіння, н. у 1887.
ЯФРЭМАВА Праскоўя, н. у 1895.
ЯФРЭМАЎ Андрэй Рыгоравіч, н. у 1883.
ЯФРЭМАВА Лідзія Андрэеўна, н. у 1922.
ЯФРЭМАВА Лізавета Андрэеўна, н. у 1925.
ЯФРЭМАВА Антаніна Андрэеўна, н. у 1929.
ЯФРЭМАВА Святлана Андрэеўна, немаўляткам. Загінула з бацькамі.
ЯФРЭМАВА Таццяна, н. у 1930.

ВЁСКА ХАЦЬКОВА

АЛЕКСАНДРОЎ Ліпа Меераві.
АЛЕКСАНДРОЎ Ізя Меераві.
АЛЕКСАНДРОВА Ента.
АЛЕКСАНДРОЎ Іцка Меераві.
АЛЕКСАНДРОЎ Куся Меераві.
БРЫНЕЦ Казімір Адольфавіч, н. у 1918.
БЯРНАЦКІ Аляксандр.
ГЕНІНА Бэла.
ПЛІНА Хая.
ПЛІНА Доба, н. у 1927.
ГРЫСІМАВА Марыя Т., н. у 1919.
ГРЫСІМАЎ Міхаіл Т., н. у 1927.
ХАНІН Шэла З.
ХАНІН Давыд.
ХАНІНА Рохля.

ВЁСКА ШАХАВА

ГАЛКОЎСКАЯ Еўдакія Васільеўна, н. у 1906.
МАЛІНОЎСКІ Міхаіл Т., н. у 1896.
МАРШАЛАЎ Віктар Ільіч, н. у 1931.
СВІСТУНОВА Паліна Мікалаеўна, н. у 1923.
ТАМАШЭВІЧ Марыя Міхайлаўна, н. у 1926.
ФЯТКОВІЧ Варвара Восіпаўна, н. у 1898.
ЦЫМБАРЭВІЧ Надзея Антонаўна, н. у 1893.

ВЁСКА ШЧАЦІНКА

ЗЯНЬКОВІЧ Кацярына Казіміраўна, н. у 1929.
ЗЯНЬКОВІЧ Алена Іванаўна, н. у 1910.
РАЗІНА Эйда, н. у 1937.
РАЗІН Мойша, н. у 1911.
РАСКІНА Мота, н. у 1928.
РАЯК Міра Ісакаўна, н. у 1899.
РАЯК Люба Абрамаўна, н. у 1925.
РАЯК Мота, н. у 1923.
РАЯК Шлёма Абрамавіч, н. у 1931.
РАЯК Х. Ісакавіч, н. у 1896.
РАЯК Эта Х.
РОСМАН Самуіл, н. у 1890.
РОСМАН Зіма Самуілавіч, н. у 1921.
РОСМАН Марыя, н. у 1933.
РОСМАН Люся Самуілаўна, н. у 1937.
РОСМАН Іцка, н. у 1888.
РОСМАН Сёма Іцкавіч, н. у 1930.
РОСМАН Эма Іцкаўна, н. у 1939.
РОСМАН Зінаіда Іцкаўна, н. у 1941.
РЫДЗЕЎСКІ Адам Рыгоравіч, н. у 1906.
РЫДЗЕЎСКІ Рыгор Харламавіч, н. у 1851.
СІТКЕВІЧ Восіп Рыгоравіч, н. у 1900.
СТАНКЕВІЧ Адам Юльянавіч, н. у 1890.
ФЕЙГІН Эндаля Аронавіч, н. у 1872.
ФЕЙГІН Лея Мендэлеўна, н. у 1875.
ХАЮЦІН Абрам Ю., н. у 1895.
ХАЮЦІНА Геня Абрамаўна, н. у 1896.
ХАЮЦІНА Блюма З., н. у 1917.
ХАЮЦІНА Бада Аронаўна, н. у 1922.
ХАЮЦІНА Міра Аронаўна, н. у 1904.
ХЕЙФЕЦ Шая Шлёмавіч, н. у 1899.

ХЕЙФЕЦ Бася І., н. у 1900.
ХЕЙФЕЦ Эма Аронаўна, н. у 1927.
ХЕЙФЕЦ Сіма Аронаўна, н. у 1933.
ХЕЙФЕЦ Ізя Аронавіч, н. у 1937.
ХЕЙФЕЦ Сара.
ЦУКЕРМАН Хася, н. у 1910.
ЦЭЙТЛІН Хаім Аронавіч, н. у 1890.
ЦЭЙТЛІНА Рыва Ш., н. у 1891.
ЦЭЙТЛІН Берка Хаімавіч, н. у 1925.
ЦЭЙТЛІН Іцка Хаімавіч, н. у 1923.
ШУР Сорка Ш., н. у 1890.
ШУР Залман Ш., н. у 1870.
ШУР Бэйба Залманаўна, н. у 1925.
ШУР Міра Б., н. у 1870.
ШУР Абрам І., н. у 1899.
ШУР Мура А., н. у 1935.
ЮДЗІНА Буда, н. у 1927.
ЮДЗІНА Голда, н. у 1929.
ЮДЗІН Абрам, н. у 1890.
ЯСІНСКІ Франц Іванавіч, н. у 1906.

ВЁСКА ЧЫРЧЫНА

ГАЛЕЦКАЯ Любоў Міхайлаўна, н. у 1921.
ГАЛЕЦКАЯ Марыя П., н. у 1891.

СТАРА-ВАДВЯНСКІ СЕЛЬСАВЕТ

БАРАНАЎ Іван Лаўрэнавіч, н. у 1927.
БАРАНЦОВА Яўгенія Лявонаўна, н. у 1911.
БАХАНКОЎ Іван Конанавіч, н. у 1904.
ВАРАНЦОВА Рая Фёдараўна, н. у 1936.
ВАРАНЦОЎ Уладзімір Фёдаравіч, н. у 1941.
ВАРАНЦОЎ Дзмітрый Фёдаравіч, н. у 1927.
ГАЛАКЦЁНАЎ Іван Барысавіч, н. у 1923.
ГАЛАКЦЁНАЎ Васілій Барысавіч, н. у 1926.
ГАЛАКЦЁНАВА Еўдакія Яўменаўна, н. у 1902.
ДАРАСЕВІЧ Віктар Сцяпанавіч, н. у 1926.
ДЗЕРАВЯГА Паша М., н. у 1907.
КНЫШАЎ Ілья Маісеевіч, н. у 1908.
КУРАЛЕНКА Лукер'я Трафімаўна, н. у 1913.
МАЛАХАЎ Уладзімір Ягоравіч, н. у 1925.
ПАКАТОВІЧ Рыгор Пятровіч, н. у 1912.
СІМАНОВІЧ Аляксандр Паўлавіч, н. у 1914.
СТАНКЕВІЧ Кацярына Пятроўна, н. у 1901.
ШУРХАЕЎ Сцяпан Іванавіч, н. у 1895.

СЛАВЕНСКІ СЕЛЬСАВЕТ

АТРОШКІНА А. Н., н. у 1878.
БАРАНЦОВА Праскоўя, н. у 1914.
БУДАРОЎ Рыгор, н. у 1909.
ВАСІЛЬЕЎ Кірыла.
ГЕРАСІМАЎ Васілій, н. у 1916.
ДЗЮНДЗІКАЎ З., н. у 1916.
ДЗЯМІДАВА Юлія, н. у 1938.
КАВАЛЬКОЎ Віктар, н. у 1925.
КАНДРАЦІН П. П., н. у 1923.
МАРГУНОЎ Аляксей, н. у 1920.
НІКІЦІН Кірыла, н. у 1909.

ПАТАПАЎ Несцер, н. у 1921.
ПУСАВА Марыя Андрэеўна, н. у 1899.
САПРОНАЎ Мікалай, н. у 1923.
СІМАНАЎ Прохар, н. у 1918.
СІЎЧЫКАВА Аўдоцця П., н. у 1901.
ХАНІКАЎ Іван, н. у 1926.
ХАШКАЎ Іван, н. у 1925.
ЦУДЗІКАЎ Якаў І., н. у 1893.
ЦУДЗІКАВА Ульяна, н. у 1895.
ЮР'ЕЎ Мікалай Максімавіч, н. у 1914.

ВЁСКА ЗАБРОДДЗЕ

ФРАНЦУЗАЎ Сяргей М.

ВЁСКА КЛІН

ВАШЧЭЛІН Лаўрэн Л., н. у 1922.
РАЧЫНСКІ Іван Ф., н. у 1923.

ВЁСКА ЛЮБІНІЧЫ

АЛЯКСАНДРАЎ Іван Міхайлавіч.
АЛЯКСАНДРАВА Алена Міхайлаўна.
АЛЯКСАНДРАВА Праскоўя.
БОНДАРАЎ Канстанцін Васільевіч, н. у 1925.
ВАЛОДЗЬКІН Пракоп Восіпавіч, н. у 1924.
ГЕЛАХАЎ Аляксей Піменавіч, н. у 1918.
ГУРКІН Іван Данілавіч, н. у 1906.
ДАМАРАЦКАЯ Ганна Максімаўна, н. у 1921.
МІНЧАНКА Ганна Фёдараўна, н. у 1915.
НОВІКАЎ Міхаіл Іванавіч, н. у 1926.
НОВІКАЎ Канстанцін Іванавіч, н. у 1924.
СТУКАЛАВА Агаф'я, н. у 1919.
ХАЛЯНКОЎ Міхаіл Андрэевіч, н. у 1919.

ВЁСКІ ЛЕШЧА, ЗАЛЕШЧА

АТРОШКІН А. А., н. у 1878.
БАРЫНЦАВА Праскоўя, н. у 1914.
БУДАРАЎ Рыгор, н. у 1909.
ДЗЮНДЗІКАЎ Сцяпан Міхайлавіч, н. у 1925.
ДЗЮНДЗІКАЎ Зіновій Міхайлавіч, н. у 1925.
ЖОЛУДЗЕЎ Леанід Лук'янавіч, н. у 1923.
КІРЫЛУШКІН Арцём Дзмітрыевіч, н. у 1901.
ПУШНСКІ Якаў Сяргеевіч, н. у 1928.
ПЯТРОВА Матруна Сцяпанаўна, н. у 1901.
ПЯТРОЎ Аляксей Раманавіч, н. у 1921.
САДОЎСКІ Васілій Пятровіч, н. у 1923.
ЦЕРАХАЎ Уладзімір Міхайлавіч, н. у 1924.

ВЁСКА САСНОЎКА

ПАРФЁНАЎ Мікалай Піліпавіч, н. у 1918.
ЦЯРЭШЧАНКА Мікалай Мікалаевіч, н. у 1903.

ВЁСКА СТАРАСЕЛЛЕ

АНІСІМАЎ Пётр Сцяпанавіч, н. у 1924.
БРЫКІН Ціхан.
ВАСІЛЬКОЎ Міхаіл Прохаравіч, н. у 1922.
ВЕЛІКАНАЎ Іван Ільіч, н. у 1919.
ПАХОМАЎ Васілій Аляксеевіч, н. у 1924.
ХАЛЯНКОЎ Піліп Фокавіч, н. у 1892.
ХАЛЯНКОВА Ганна Піліпаўна, н. у 1920.

ТАЎКАЧОЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ГАВЯДЫ

КАЗЛОВА Наталля Яфімаўна, н. у 1925.
КРАЎЦОВА Ганна Нічыпараўна, н. у 1918.
КУСЕЙКАВА Вера Дамітрыеўна, н. у 1922.
МАРТЫНЕНКА Рыгор Цімафеевіч, н. у 1910.
МАРТЫНЕНКА Вольга.
МАРЧАНКА Аляксандр Ларыёнавіч, н. у 1900.
МАРЧАНКА Аляксей Аляксандравіч, н. у 1900.
МАРЧАНКА Анастасія Іванаўна, н. у 1900.

ВЁСКА ДУБРАЎКА

ТАРАСАЎ Якаў Емяльянавіч, н. у 1922.

ВЁСКА СКУБАЛАЎКА

РЫБАКОЎ Тарас Андрэевіч, н. у 1901.

ВЁСКА СМЯТАНІЧЫ

АСІПЕНКА Іван, н. у 1901.
АСІПЕНКА Дар'я Іванаўна, н. у 1929.
АСІПЕНКА Васіль Іванавіч, н. у 1939.
АСІПЁНАК Іван, н. у 1901.
АСІПЁНАК Дар'я, н. у 1906.
АСІПЁНАК Васіль, н. у 1932.
БАЛБАШЭНКА Алена Паўлаўна, н. у 1901.
БАЛБАШЭНКА Мікалай П., н. у 1926.
ВЫСОЦКАЯ Агаф'я Пятроўна, н. у 1860.
ВЫСОЦКІ Алег Міхайлавіч, н. у 1935.
ВЫСОЦКАЯ Алена, н. у 1933.
ГІСТОРЫНА Ганна, н. у 1928.
ГРАКАЎ Іван Максімавіч, н. у 1924.
ДЗЕМАШКЕВІЧ Восіп Адамавіч, н. у 1856.
ДЗЕМАШКЕВІЧ Марыя І., н. у 1918.
ДЗЯКАВА Марыя І., н. у 1918.
ДЗЯКАВА Еўдакія П., н. у 1929.
ДЗЯКАЎ Мікалай Емяльянавіч, н. у 1898.
ДЗЯКАЎ Валянцін Іванавіч, н. у 1927.
ДЗЯКАЎ Іван Прохаравіч, н. у 1856.
ДРЫГІН Іван Макаравіч, н. у 1908.
ІНУЧЭНКА Аніёся Адамаўна, н. у 1901.
ІНУЧЭНКА Тамара Восіпаўна, н. у 1940.
ІНУЧЭНКА Марыя Восіпаўна, н. у 1923.
ІНУЧЭНКА Аксён Пятровіч, н. у 1922.
ІНУЧЭНКА Ганна, н. у 1922.
ІНУЧЭНКА Фядора, н. у 1940.
ІНУЧЭНКА Якаў, н. у 1923.
ІНУЧЭНКА Анастасія, н. у 1901.
ІНУЧЭНКА Мікалай Восіпавіч, н. у 1925.
ІНУЧЭНКА Генадзь Антонавіч, н. у 1939.
КАРНЕЕНКА Праскоўя, н. у 1941.
КАРНЕЕНКА Аляксандра, н. у 1939.
КАРНЕЕНКА Лідзія, н. у 1937.
КАРНЕЕНКА Тамара, н. у 1935.
КАРНЕЕНКА Матруна, н. у 1913.
КАРНЕЕНКА Васіль Канстанцінавіч, н. у 1931.
КАРНЕЕНКА Андрэй Ігнатавіч, н. у 1937.
КАРНЕЕНКА Мікалай Ігнатавіч, н. у 1939.
КАРНЕЕНКА Тамара Ігнатаўна, н. у 1934.
КАРНЕЕНКА Ганна, н. у 1920.
КАРНЕЕНКА Антаніна Канстанцінаўна, н. у 1913.
КАРНЕЕНКА Вера Канстанцінаўна, н. у 1935.
КАРНЕЕНКА Ніна Канстанцінаўна, н. у 1931.
КАРНЕЕНКА Вольга Міхайлаўна, н. у 1910.
КАЎБАНКОВА Агрыпіна Іванаўна, н. у 1900.
КАЎБАНКОВА Марыя Давыдаўна, н. у 1860.
КАЎБАНКОВА Ала Васільеўна, н. у 1934.
КАЎБАНКОВА Пелагея, н. у 1938.
КАЎБАНКОВА Арына.
КАЎБАНКОВА Алена, н. у 1940.
КАЎБАНКОВА Марыя, н. у 1918.
КРАСЯКОЎ Мікалай Андрэевіч, н. у 1913.
КРАСЯКОЎ Мікалай А., н. у 1926.
КРАСЯКОВА Ганна Паўлаўна, н. у 1856.
КРАСЯКОВА Вольга Іванаўна, н. у 1908.
КРАСЯКОЎ Аляксандр Іванавіч, н. у 1929.
КРАСЯКОЎ Яўген Іванавіч, н. у 1931.
КРАСЯКОЎ Аксён Рыгоравіч, н. у 1924.
КРАСЯКОВА Еўдакія, н. у 1918.
КРАСЯКОЎ Васілій, н. у 1928.
КУЖАЛЬКОЎ Захар, н. у 1938.
КУЖАЛЬКОЎ Мікалай Цітавіч, н. у 1923.
КУЖАЛЬКОЎ Аляксандр, н. у 1908.
КУЖАЛЬКОВА Ганна, н. у 1918.
КУЖАЛЬКОВА Марыя Герасімаўна, н. у 1935.
КУЖАЛЬКОВА Лідзія Герасімаўна, н. у 1933.
КУЖАЛЬКОВА Праскоўя Іванаўна, н. у 1913.
КУЖАЛЬКОЎ Герасім Дзям'янавіч.
КУЖАЛЬКОВА Пелагея, н. у 1922.
КУЖАЛЬКОВА Арына Раманаўна, н. у 1918.
КУЖАЛЬКОЎ Андрэй Карпавіч, н. у 1907.
КУЖАЛЬКОВА Матруна Пятроўна, н. у 1914.
КУЖАЛЬКОЎ Барыс Герасімавіч, н. у 1939.
ЛІНДАРЭНКА Гаўрыла Сямёнавіч, н. у 1907.
ЛЯНШЫКАЎ Пётр Сямёнавіч, н. у 1918.
ЛЯНШЫКАВА Хрысціна Сямёнаўна, н. у 1857.
МАРТЫНЕНКА Усціння Карпаўна, н. у 1901.
МАРТЫНЕНКА Ілья Міхайлавіч, н. у 1900.
МАРТЫНЕНКА Кацярына, н. у 1906.
МАРТЫНЕНКА Мікалай, н. у 1937.

МІРАНКОЎ Аляксей, н. у 1930.
НІЧЫПАРЭНКА Кацярына Карпаўна, н. у 1908.
НІЧЫПАРЭНКА Ефрасіння Арцёмаўна, н. у 1908.
НЯМЦОЎ Уладзімір Маркавіч, н. у 1892.
ПАПОВА Юлія Кірылаўна, н. у 1898.
ПАПОЎ Мірон Еўдакімавіч, н. у 1903.
СЯРЖАНТАЎ Пётр Максімавіч, н. у 1908.
СЯРЖАНТАВА Аляксандра, н. у 1925.
СЯРЖАНТАВА Вольга, н. у 1919.
СЯРЖАНТАВА Яўгенія, н. у 1927.
УДОДЗЕНКА Агаф'я Ішалітаўна, н. у 1919.
УЛАСЕНКА Васіль Іванавіч, н. у 1830.
УЛАСЕНКА Надзея Мікітаўна, н. у 1929.
УЛАСЕНКА Усціння Антонаўна, н. у 1880.
УЛАСЕНКА Васілій, н. у 1846.
УЛАСЕНКА Усціння, н. у 1850.
ФОКІН Захар, н. у 1903.
ХАРКЕВІЧ Васілій, н. у 1924.
ХОКАЎ Захар Сцяпанавіч, н. у 1906.
ЧАРТКОВА Алімпіяда Паўлаўна, н. у 1896.
ШЧАБЯТКОВА Ганна Пятроўна, н. у 1914.
ШЧАБЯТКОВА Святлана Іванаўна, н. у 1919.
ШЧАБЯТКОВА Вольга Іванаўна, н. у 1921.
ШЧАБЯТКОВА Святлана, н. у 1933.
ШЧАБЯТКОВА Ганна, н. у 1846.

ВЁСКА ТАЎКАЧЫ

АГАНЬКОЎ Тарас, н. у 1847.
АНТОНАЎ Іван Васільевіч, н. у 1920.
АСТАПАЎ Пётр Лаўрэнавіч, н. у 1906.
АСТАПАЎ Рыгор Лаўрэнавіч, н. у 1892.
ГІТОРНІК Агаф'я, н. у 1928.
ДРЫГІН Іван, н. у 1908.
КАЛЬКОЎ Іван, н. у 1923.
КУЖАЛЬКОЎ Браніслаў, н. у 1938.
КУЛІКАВА Вера, н. у 1922.
КРАСЯКОЎ Аксён, н. у 1846.
КРАСЯКОВА Ефрасіння, н. у 1892.
МАІСЕЕЎ Павел, н. у 1918.
МАШЧАНКОЎ Герасім Сямёнавіч, н. у 1923.
НЕСЦЕРАЎ Уладзімір Сцяпанавіч, н. у 1926.
ПЯТРОЎ Васілій, н. у 1926.
ТАРАСАЎ Якаў, н. у 1922.
ФУЦЬКОЎ Міхаіл, н. у 1924.
ХАРКЕВІЧ Васілій, н. у 1924.
ЦЫГАНКОЎ Фёдар Лявонавіч, н. у 1922.
ЦЫГАНКОВА Ефрасіння Піліпаўна, н. у 1896.
ЯРМОЛЕНКА Сяргей Дзмітрыевіч, н. у 1909.

ФАШЧАЎСКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ДУБРАЎКА

ГУЦКАВА Марыя Піліпаўна, н. у 1929.

ВЁСКА САСЬКАЎКА

КРАСУЛЯ Іван Паўлавіч, н. у 1885.
КРУПЕНЬКА Станіслаў Пятровіч, н. у 1932.
КРУПЕНЬКА Іван Н., н. у 1887.
МАРФЕЛЬ Франц Уладзіслававіч, н. у 1887.
МІКАЛУЦКІ Пётр Паўлавіч, н. у 1875.
СЯКАЦКІ Восіп Рыгоравіч (дзед Пыталь), н. у 1861.
ЧЭЛАЧАЎ Ціт, н. у 1886.

ВЁСКА ФАШЧАЎКА

ДАШКЕВІЧ Кацярына Т., н. у 1887.
ДАШКЕВІЧ Паліна Якубаўна, н. у 1917.

ВЁСКА ЧАМАДАНЫ

ГАЛАНАЎ Аляксандр Карпавіч, н. у 1901.
КАЛІНОЎСКІ Сцяпан Станіслававіч, н. у 1895.
СЕНАКОСАЎ Міхаіл Антонавіч, н. у 1895.
СЕНАКОСАЎ Іван Станіслававіч, н. у 1892.
СЕНАКОСАЎ Аляксандр, н. у 1898.
СЫРАДОЕЎ Валерый Іванавіч, н. у 1939.
СУБАЧ Аляксей Адамавіч, н. у 1923.
СУСЛАЎ Канстанцін Адамавіч, н. у 1922.
СЯКАЦКІ Яўген Іванавіч, н. у 1925.
ШАЙНІКАЎ Франц І., н. у 1898.
ШАЙНІКАВА Браніслава С., н. у 1901.
ШАЙНІКАВА Надзея Францаўна, н. у 1926.
ШАЙНІКАЎ Станіслаў, н. у 1937.
ШАЙНІКАЎ Віктар, н. у 1938.
ШАЙНІКАВА Ліна, н. у 1940.
ШАЙНІКАВА Марыя Францаўна.

ЧАРНАРУЦКІ СЕЛЬСАВЕТ

ВЁСКА ПАЛЫКАВІЧЫ

ГУЗАЎ Васіль К.
ГУЗАЎ Касьян Р., н. у 1890.
ГУЗАВА Ганна К., н. у 1916.
ГУЗАВА Вольга М.
ШАЎЧЭНКА Анастасія П., н. у 1913.
ШУНЬКОЎ Андрэй П., н. у 1912.

ВЁСКА РАМШЫНА

БАГДАНСКІ Іван П., н. у 1884.
ВОЛКАЎ Павел Якаўлевіч, н. у 1908.
КУРЛЯНКОЎ Лукаш В., н. у 1906.
КУРЛЯНКОЎ Аксён А., н. у 1869.
КУРЛЯНКОВА Уліта М., н. у 1909.
СІМАНАЎ Сафон І., н. у 1869.
ШЭПЕЛЕЎ Захар Ф., н. у 1904.

ВЁСКА ЧАРНАРУЧЧА

АГАФОНАЎ Аляксандр, н. у 1922.
АЎДЗЕЕНКА Надзея, н. у 1921.
ЗАЙЦАЎ А. І., н. у 1927.
ЗАЙЦАЎ Мікалай, н. у 1927.
ЗЯЗЮЛЬЧЫК Мікалай, н. у 1925.
ЗЯЗЮЛЬЧЫК Вера, н. у 1923.
КАЖАМЯКІН Мікалай, н. у 1925.
КАМАРОЎ Мікалай А., н. у 1910.
КЛЕШЧЫКАЎ Васілій, н. у 1874.
КЛЮШНІКАЎ Дзмітрый, н. у 1875.
КУРЛЯНКОВА Ганна, н. у 1918.
МАКАТАВА Надзея М., н. у 1924.
ПІЛЯЕВА Матруна, н. у 1910.
РАДЗЬКО Мікалай, н. у 1922.
САВЕЛЬЕЎ Рыгор, н. у 1917.
УЛАСАЎ Міхаіл, н. у 1901.
УСАЎ Пётр, н. у 1919.
ШАБУЛЕДА Мікалай, н. у 1922.
ЯЎСЕЕЎ Андрэй, н. у 1915.

ГОРАД ШКЛОЎ

АЗАРКЕВІЧ Мета Лейбавіч, н. у 1893.
АЛЬТШУЛЕР Песя, н. у 1913.
АЛЬТШУЛЕР Малка Абрамаўна, н. у 1915.
АЛЬТШУЛЕР Ісак, н. у 1890.
АНІПАХАВЕР Залман, н. у 1900.
АРМАН Гершэн, н. у 1909.
АТЛІВАНКІН Неях, н. у 1915.
АТЛІВАНКІН Гірша, н. у 1912.
АТЛІВАНКІНА Ліза, н. у 1921.
АФІЦЕРАВА Марыя Андрэеўна, н. у 1917.
АХМЕТАВА Марыя Іванаўна, н. у 1900.
БАБЧЫН Саламон Львовіч, н. у 1892.
БАРАСЦЕНЬ Уладзімір Фёдаравіч, н. у 1933.
БАРЫШНІКАЎ Ісак, н. у 1885.
БАСКІН Ісак Мееравіч, н. у 1893.
БЕЛАЦАРКОЎСКАЯ Хая, н. у 1894.
БЕЛКІН Эся, н. у 1895.
БЕЛКІН Давід Г., н. у 1875.
БЕЛКІН Нохім Барысавіч, н. у 1864.
БЕНІНСОН Нохім, н. у 1896.
БЕНІНСОН Нохім, н. у 1880.
БЕНІНСОН Хая П., н. у 1893.
БЕНІНСОН Лена Н., н. у 1927.
БЕНІНСОН Носан Б., н. у 1885.
БЕНІНСОН Яша Н., н. у 1925.
БЕНІНСОН Нохім Навумавіч, н. у 1887.
БЕНІНСОН Рахіль Абрамаўна, н. у 1892.
БЕНІНСОН Малка Лейбаўна, н. у 1892.
БЕНІНСОН Нохім Гіршавіч, н. у 1898.
БЕНІНСОН Носым, н. у 1889.
БЕНЦЯНОВА Шура, н. у 1917.
БІТКОЎСКІ Уладзімір Іванавіч, н. у 1912.
БЛЮМ Зіна Саламонаўна, н. у 1900.
БЛЮМ Яша Іосіфавіч, н. у 1929.
БЛЮМ Соня Іосіфаўна, н. у 1931.
БЛЮМ Люба Іосіфаўна, н. у 1939.
БРАНСБУРГ Майсей Абрамавіч, н. у 1894.
БРОД Алтэр Самуілавіч, н. у 1875.
БРОД Міхля Ізраілеўна, н. у 1889.
БРОДКІН Аўрам Шэфелевіч, н. у 1872.
БЯРКОВІЧ Ара Давыдаўна, н. у 1878.
ВАЛАВІК Двейра Барысаўна, н. у 1893.
ВАЛАВІК Соня Львоўна, н. у 1925.
ВАЛАНСІН Ісак Лейбавіч, н. у 1873.
ВАЛЫНЕР Лейзар Ісакавіч, н. у 1885.
ВЯЛЬКОВІЧ Грыша Навумавіч, н. у 1894.
ГАЗДАНКЕР Лейба Рувімавіч, н. у 1915.
ГАМШЭЕВА Бася, н. у 1892.
ГАРАДОЎ Алтэр Майсеевіч, н. у 1884.
ГАРШАН Хаім, н. у 1890.
ГЕЛЕР Люба, н. у 1895.
ГЕЛЕР Давід Абрамавіч, н. у 1923.
ГЕЛЕР Лейзар Абрамавіч, н. у 1929.
ГЕЛЕР Абрам, н. у 1907.
ГІЛЬДЭНБЕРГ Ісак Лейзаравіч, н. у 1897.
ГІНДЗІН Эта Львовіч, н. у 1901.
ГІНДЗІН Якаў Хаімавіч, н. у 1927.
ГІСІН Мейлах, н. у 1896.
ГІСІН Ісак, н. у 1890.
ГОЛЬДБЕРГ Лёва Мееравіч, н. у 1891.
ГОЛЬДБЕРГ Гіта Шлёмаўна, н. у 1911.
ГРЫЗЕЛЬ Іосіф Андрэевіч, н. у 1911.
ГУРЭВІЧ Берэна, н. у 1900.
ГУРЭВІЧ Соня Львоўна, н. у 1918.
ДАБКІНА Хана Абрамаўна, н. у 1903.
ДАВІДАВА Хая Абрамаўна, н. у 1920.
ДЗІМЕНТ Цыва Львоўна, н. у 1907.
ДЗІНБАРГ Ліза Шлёмаўна, н. у 1903.
ДЗЯТКОВА Кацярына Іосіфаўна, н. у 1886.
ДОБІН Яфім Лейбавіч, н. у 1894.
ДОБІНА Рыва Мееравна, н. у 1908.
ДРАБКІНА Бася, н. у 1903.
ДРУКЕР Гірша, н. у 1876.
ДУБНІКАЎ Яша Аронавіч, н. у 1893.
ЕСІН Шлёма Абрамавіч, н. у 1894.
ЕЎЗЕЛЬМАН Абрам Пейсахавіч, н. у 1910.
ЗАДАВА Віта Львоўна, н. у 1910.
ЗАДАВА Сіма Наумаўна, н. у 1932.
ЗАДАЎ Меер Лейзаравіч, н. у 1900.
ЗАДАЎ Гірша Ісакавіч, н. у 1891.
ЗАДАЎ Залман, н. у 1883.
ІВАНОЎСКАЯ Марыя Іванаўна, н. у 1926.
ІЖЫНА Лёля Рыгораўна, н. у 1922.
ІЖЫН Федзя Рыгоравіч, н. у 1926.
ІЗРЫН Абрам Шмулевіч, н. у 1891.
ІТКІН Ізраіль Ісакавіч, н. у 1895.
КАБАНОЎ Іван Сцяпанавіч, н. у 1892.
КАГАН Лейба Давыдавіч, н. у 1891.
КАГАН Марголя Еселевіч, н. у 1894.
КАГАН Геня Лейбавіч, н. у 1907.
КАЗАКОЎ Рыгор Міхайлавіч, н. у 1923.
КАЗАКОЎ Міхаіл Мікалаевіч, н. у 1890.
КАПНІЦКІ Гірша, н. у 1886.
КАПШЫЦКІ Мендэль І., н. у 1880.
КАПШЫЦКАЯ Бася Мендэлеўна, н. у 1875.
КАТАРЖЫНСКАЯ Соня Ісакаўна, н. у 1890.
КАТАРЖЫНСКАЯ Вера Ісакаўна, н. у 1895.
КАЎФМАН Песя Лейбаўна, н. у 1890.
КАЎФМАН Аркадзій, н. у 1885.
КАЦ Якаў Лейзаравіч, н. у 1890.
КАЦМАН Соня Рыгораўна, н. у 1900.
КАЦМАН Леў Яфімавіч, н. у 1924.

КАЦМАН Ліза Яфімаўна, н. у 1930.
КАЧУРЫН Сара Мееравна, н. у 1890.
КАШЫН Файвель, н. у 1903.
КАШЫНА Бася Ісакаўна, н. у 1904.
КЕЙЛІН Мота Навумавіч, н. у 1930.
КЕЙЛІНА Ніна Навумаўна, н. у 1933.
КІЗІН Яфім Лейзаравіч, н. у 1873.
КІЗІНА Фаня Абрамаўна, н. у 1909.
КІЗІНА Рахіль Генадзьеўна, н. у 1927.
КІЗІН Айзік Генадзьевіч, н. у 1926.
КІЗІНА Галя Генадзьеўна, н. у 1932.
КІЗІН Генек Мееравіч, н. у 1906.
КЛЕБАНОЎ Гіля, н. у 1891.
КОКІН Хаім, н. у 1898.
КОКІН Барыс, н. у 1875.
КОКІН Сімон, н. у 1890.
КОКІНА Хана, н. у 1903.
КОКІНА Песя Гіршаўна, н. у 1897.
КОКІН Еся Абрамавіч, н. у 1891.
КРАСНЕР Файвель Барысавіч, н. у 1900.
КРОЛЬ Шая, н. у 1895.
КРОЛЬ Хома Саламонавіч, н. у 1907.
КРОЛЬ Лейба Барысавіч, н. у 1903.
КРЫВУЛІН Хоня Майсееўна, н. у 1894.
КУКУШКА Іван Пятровіч, н. у 1908.
КУЛЬБАЦКІ Іосіф Севасцьянавіч, н. у 1933.
КУРЧ Мітрафан Антонавіч, н. у 1893.
КУЎШЫНАЎ Максім Сцяпанавіч, н. у 1889.
ЛАПІС Ілья Беневіч, н. у 1898.
ЛАПІС Малка Ільінічна, н. у 1899.
ЛАПІС Соня Ісаеўна, н. у 1930.
ЛАПІС Чаша, н. у 1878.
ЛАПІС Маня Ісаеўна, н. у 1930.
ЛАПІС Ізя Ісаевіч, н. у 1928.
ЛАПІС Якаў Львовіч, н. у 1923.
ЛАПІС Янкель Яфімавіч, н. у 1897.
ЛАПІС Лея Ісакаўна, н. у 1900.
ЛЕВІН Шэна Барысавіч, н. у 1926.
ЛЕВІН Яфім Барысавіч, н. у 1928.
ЛЕВІН Ізя Барысавіч, н. у 1933.
ЛЕЙКІН Майсей, н. у 1900.
ЛЕЙКІН Лейба Ісакавіч, н. у 1896.
ЛІБКІНА Сара, н. у 1904.
ЛІТВІН Файвель, н. у 1885.
ЛІТВІН Алта Ісакаўна, н. у 1889.
ЛІЎШЫЦ Сара Паўлаўна, н. у 1902.
ЛІЎШЫЦ Шыціх Навумавіч, н. у 1894.
ЛЯСНІЧЫ Фелікс Андрэевіч, н. у 1895.
МАГДЭНКА Максім Віктаравіч, н. у 1925.
МАГІЛЕВІЧ Малка, н. у 1900.
МАГІЛЕВІЧ Соня Навумаўна, н. у 1920.
МАГІЛЕВІЧ Рыся Навумаўна, н. у 1922.
МАГІЛЕВІЧ Лёва Навумавіч, н. у 1927.
МАГІЛЕВІЧ Ілья Навумавіч, н. у 1926.
МАГІЛЕВІЧ Саша Навумавіч, н. у 1928.
МАГІЛЕВІЧ Цыпа, н. у 1893.
МАГІЛЕВІЧ Малка, н. у 1893.
МАГІЛЕВІЧ Хана, н. у 1891.
МАГІЛЕВІЧ Рыва Навумаўна, н. у 1903.
МАРГОЛІН Ісак, н. у 1886.
МАРОЗ Сара Ісакаўна, н. у 1891.
МАРОЗ Мендэль Абрамавіч, н. у 1879.
МАХОВЕР Маісей Шлёмавіч, н. у 1900.
МЕРКІН Ісак Лейзаравіч, н. у 1887.
МІНДЛІНА Сара Беркаўна, н. у 1905.
МІНДЛІН Лейба Ісакавіч, н. у 1905.
МІХАЙЛОЎСКІ Ілья, н. у 1901.
МОЦІНА Роза Гіршаўна, н. у 1924.
МЯНЦІНСКІ Іосіф, н. у 1907.
НІХАМКІНА Гіта, н. у 1900.
НІХАМКІНА Таня Давыдаўна, н. у 1923.
НІХАМКІНА Гіта Львоўна, н. у 1904.
НІХАМКІНА Хая З., н. у 1924.
НІХАМКІНА Оня З., н. у 1930.
НОТКІН Лейба, н. у 1895.
НЯЎСІХІНА Пая, н. у 1895.
ПАБОРЦАЎ Павел Елісеевіч, н. у 1883.
ПАЗЮК Рыва Саламонаўна, н. у 1891.
ПАЗЮК Мета М., н. у 1931.
ПАЙКІН Мендэль Эльевіч, н. у 1861.
ПАЙКІНА Рыся Беркаўна, н. у 1862.
ПАЛЯКАЎ Барух Львовіч, н. у 1890.
ПАПЕРЫН Хаім, н. у 1889.
ПАПКОЎ Георгій, н. у 1912.
ПАРФЁНАЎ Канстанцін Філімонавіч, н. у 1915.
ПАСТЭРЫН Хаім Самуілавіч, н. у 1890.
ПАТКІН Беня Эльевіч, н. у 1896.
ПЕРЛІН Леў, н. у 1895.
ПЕРЛІНА Іда Абрамаўна, н. у 1899.
ПЕРШЫН Якаў Абрамавіч, н. у 1875.
ПЕЎЗНЕР Якаў, н. у 1912.
ПЕЎЗНЕР Дана Ісакаўна, н. у 1923.
ПЕЎЗНЕР Міхаіл Ісакавіч, н. у 1931.
ПЕЎЗНЕР Міхаіл Ісакавіч, н. у 1932.
ПІНСКІ Яфім Лейзаравіч, н. у 1895.
ПЛІС Фрума Ізраілеўна, н. у 1912.
ПУХОВІЧ Зоя Бінамінаўна, н. у 1910.
ПУХОВІЧ Юлік Бінамінавіч, н. у 1936.
ПУХОВІЧ Бінамін Ісакавіч, н. у 1901.
ПУХОВІЧ Бася Ісакаўна, н. у 1900.
ПУХОВІЧ Яфім Файвелевіч.
ПЯЧЭРСКІ Давід Яфімавіч, н. у 1892.
РАЗЕНМАН СЯМЁН Львовіч, н. у 1882.
РАЗЕНМАН Рая Маркаўна, н. у 1898.
РАЗЕНМАН Леў Сямёнавіч, н. у 1925.
РАЗЕНМАН Алік Сямёнавіч, н. у 1933.
РАІНЧЫК Пётр Іванавіч, н. у 1913.
РАЙНШТЭЙН Роза, н. у 1900.
РАМАНОЎСКАЯ Кацярына Іванаўна, н. у 1887.
РАСКІН Аркадзій Яфімавіч, н. у 1904.
РАСКІН Уладзімір Яфімавіч, н. у 1907.
РАСКІНА Хася Абрамаўна, н. у 1904.
РАХІНШЭЙН Лейба, н. у 1883.
РОЗІН Бера, н. у 1900.
РУБІНАЎ Мейя Л., н. у 1878.
РЫЎКІНА Хая, н. у 1908.
РЫЎКІНА Майка, н. у 1892.
РЫЎКІН Яша Беркавіч, н. у 1924.
РЫЎКІН Ісак Лейзаравіч, н. у 1896.
РЫЎКІН Барыс Марголевіч, н. у 1896.
САГАН Саламон Ісакавіч, н. у 1869.
САГАНАВА Эстэр, н. у 1911.
САДОЎСКІ Лёва Абрамавіч, н. у 1912.
САКОВІЧ Сцяпан Піліпавіч, н. у 1915.
САХРЫН Беня, н. у 1897.
САХРЫНА Рыва Веньямінаўна, н. у 1889.

САХРЫН Сёма Навумавіч, н. у 1926.
САХРЫНА Брайна, н. у 1900.
САХРЫН Рува Лазаравіч, н. у 1923.
САХРЫН Ісак Лазаравіч, н. у 1939.
САХРЫНА Лея Веньямінаўна, н. у 1912.
САХРЫН Яфім Ільіч, н. у 1936.
САХРЫНА Соня, н. у 1915.
САХРЫН Валянцін, н. у 1936.
САХРЫНА Света, н. у 1937.
САХРЫН Беня, н. у 1899.
СІВЕРЫНАВА Антаніна Лаўрэнцьеўна, н. у 1915.
СКАВАРОДНІКАЎ Альтэр, н. у 1903.
СКАРАХОД Міра Міхайлаўна, н. у 1922.
СТАЛІПІНСКІ Мікалай Мацвеевіч, н. у 1917.
СТАЛІПІНСКІ Якаў Мацвеевіч, н. у 1920.
СТАЛЯРОЎ Мірон, н. у 1913.
СТУПІН Яўген Фёдаравіч, н. у 1917.
СУЛЬПАВАР Фіва, н. у 1913.
СУЛЬПАВАР Гірша, н. у 1912.
СУШКІНА Піня, н. у 1900.
СУШКІН Залман, н. у 1896.
СУШКІН Хоня Абрамавіч, н. у 1875.
ТАПКІНА Соня Абрамаўна, н. у 1913.
ТАПКІН Вова Мойшавіч, н. у 1928.
ТАПКІН Берук Мойшавіч, н. у 1929.
ТАПКІН Леў Саламонавіч, н. у 1934.
ТАРУГ Міхаіл Рыгоравіч, н. у 1902.
ТАРУГ Бася Маркаўна, н. у 1903.
ТАРУГ Яфім Міхайлавіч, н. у 1936.
ТАРУГ Якаў Міхайлавіч, н. у 1937.
ТРАПЕР Майсей, н. у 1893.
ТРАПЕР Яша, н. у 1886.
ТРОСЦІН Яфрэм Маркавіч, н. у 1902.
УХНАЛЁЎ Майсей Герасімавіч, н. у 1879.
УШЛІЦ Стэрна, н. у 1869.
ФАЙН Ісак Львовіч, н. у 1902.
ФЕЛЬДМАН Абрам Лейзаравіч, н. у 1915.
ФЕЛЬДМАН Яша Навумавіч, н. у 1927.
ФЕЛЬДМАН Нохім Абрамавіч, н. у 1898.
ФЕЛЬДМАН Іосіф Беркавіч, н. у 1884.
ФЕЛЬДМАН Роза Беркаўна, н. у 1883.
ФІЛЕР Гірша, н. у 1899.
ФЛЕЯР Гірша, н. у 1893.
ФЛЕЯР Навум Якаўлевіч, н. у 1863.
ФЛЕЯР Рэня, н. у 1906.
ФЛЕЯР Рува Лейзаравіч.
ХАЗАНАВА Лея, н. у 1905.
ХАЛІНСКІ Давід Львовіч, н. у 1899.
ХАСІД Янкель М., н. у 1885.
ХАСІД Гіта Ізраілеўна, н. у 1895.
ХОЗАК Марыя, н. у 1885.
ХОЗАК Максім, н. у 1863.
ХРАПОВІЦКІ Анатоль Францавіч, н. у 1924.
ЦАПКІНА Роза Ісакаўна, н. у 1926.
ЦАПКІНА Малка Лейбаўна, н. у 1892.
ЦАПКІН Берка, н. у 1893.
ЦЭЙТЛІН Ілья Мендэлевіч.
ЦЭЙТЛІН Абрам, н. у 1900.
ЦЭМЕХМАН Рахмейра, н. у 1895.
ЦЭМЕХМАН Лёва, н. у 1925.
ЦЭМЕХМАН Іда Ісакаўна, н. у 1898.
ЧАРНЫ Іосіф Сямёнавіч, н. у 1941.
ЧАРНАЯ Аня Сямёнаўна, н. у 1939.
ЧАРНЫ Ліпа, н. у 1869.
ЧАРНАЯ Мера Лейбаўна, н. у 1904.
ЧАРНЫ Сёма Лейбавіч, н. у 1932.
ЧАРНАЯ Песя Абраўна, н. у 1900.
ЧЭРНІН Гіля Абрамавіч, н. у 1887.
ЧЭРНІН Абрам, н. у 1893.
ШАВЕЛЬС Давід Нохімавіч, н. у 1875.
ШАПІРА Перла Міхайлаўна, н. у 1928.
ШАПІРА Міхаіл Міхайлавіч, н. у 1883.
ШАПІРА Хая Беркаўна, н. у 1885.
ШАПІРА Барыс І., н. у 1927.
ШАРКОЎ Кірыл Міхайлавіч, н. у 1912.
ШАРКОЎ Уладзімір Фёдаравіч, н. у 1922.
ШВАРЦ Лейвік Лейбавіч, н. у 1896.
ШВАРЦ Сара, н. у 1875.
ШВАРЦ Муся Саламонаўна, н. у 1906.
ШВАРЦ Хая Львоўна, н. у 1926.
ШМІТ Рыва А., н. у 1918.
ШНІЦЭР Соня Навумаўна, н. у 1887.
ШНІЦЭР Ніна Барысаўна, н. у 1920.
ШНІЦЭР Абрам Львовіч, н. у 1896.
ШУМІН Хаім Абрамавіч, н. у 1894.
ШУМІН Абрам, н. у 1913.
ШУМІН Эля, н. у 1875.
ШУМІН Піня, н. у 1898.
ШУМІН Абрам Ісакавіч, н. у 1898.
ШУР Сара, н. у 1889.
ШУР Міша Беркавіч, н. у 1928.
ШУР Хая Саламонаўна, н. у 1904.
ШУР Якаў Яфімавіч, н. у 1927.
ШУСТЭРМАН Бейя, н. у 1879.
ШЭЙНІН Яша, н. у 1905.
ШЭЙХЕТ Ісак Пінявіч, н. у 1912.
ЭСКІН Абрам Львовіч, н. у 1912.
ЭСКІН Янкель, н. у 1901.
ЭСТРЫН Абрам Львовіч, н. у 1903.
ЭСТРЫН Гірша, н. у 1907.
ЭСТРЫНА Сара Яфімаўна, н. у 1905.
ЭСТРЫНА Лея А., н. у 1882.
ЭСТРЫНА Мейта, н. у 1925.
ЭСТРЫН Шлёма Лейзаравіч, н. у 1900.
ЯЎЗЕЛЬМАН Абрам Пейсахавіч, н. у 1910.

Па даных камісіі, у спісы расстраляных не ўвайшло 20 ваеннапалонных. Іх імёны засталіся невядомымі.

Спісы падрыхтавалі
Н. Ільюшэнка, А. Турбінскі

Пра тых, хто прапаў без вестак

Як многа на Беларусі сем'яў, дзе боль страты да гэтай пары не сціхае. У гэтыя сем'і прыйшлі не пахавальныя, а ўсяго толькі паведамленні: прапаў без вестак. І такіх сотні тысяч. У першыя гады ваеннага ліхалецця, 1941—1942, тых, хто прапаў без вестак, загінула больш, чым тых, каго пахавалі пасля бою, у тылавым шпіталі, чыя смерць засведчана па ўсіх правілах у спісе беспаваротных страт.

Невядомымі гінулі салдаты, якія прынялі на сябе першы агнявы шквал. Яны паляглі на прыграніччы, пры адступленні і акружэнні цэлымі палкамі і дывізіямі. Ніхто не бачыў іх мёртвымі: лётчыкаў, што не вярталіся з баявога задання, разведчыкаў, якія гінулі ў тыле ворага без сведак, пехацінцаў, ад якіх не заставалася і следу пры пападанні снарадаў і бомбаў ці якіх жывымі засыпала ў траншэях. Гінулі ў партызанскіх атрадах і ў антыфашысцкім падполлі, на сваёй зямлі і на чужыне.

Цаной свайго жыцця яны знішчалі ворага. Без іх не было б Перамогі.

Асобным радком у гэтым пераліку — палон, лагеры, дзе бясследна знікалі сотні тысяч паланёных у баях воінаў.

Удовам і маці ваенкаматы давалі афіцыйныя тлумачэнні: прапаўшыя без вестак — гэта тыя, хто ў ходзе баявых дзеянняў не вярнуўся ў свае падраздзяленні, хаця большасць з іх загінула. Але баявыя абставіны не дазвалялі ўстанавіць гэта.

Не ведаючы пра месца пахавання роднага чалавека, немагчыма пахаваць яго ў сваім сэрцы. Людзі працягваюць шукаць і ў шэрагу выпадкаў знаходзяць сведак — аднапалчан, якія аднаўляюць падрабязнасці гібелі. Бывае, што знаходзяць і магілы.

На помніках ў вёсках, райцэнтрах, адкуль людзі ішлі на вайну, не заўсёды сустракаюцца імёны прапаўшых без вестак, расстраляных, памёршых ад голаду і здзекаў у канцлагерах.

Гэтую несправядлівасць, хоць і са спазненнем, выпраўляюць нашы кнігі — гісторыка-дакументальныя хронікі Памяці.

У. Лемяшонак

1945

ДА НАШЫХ ДЗЁН

У МІРНАЙ ПРАЦЫ

Час адраджэння

У абставінах, якія склаліся пасля выгнання акупантаў з тэрыторыі раёна, першараднай задачай паўстала хутчэйшае аднаўленне дзейнасці органаў савецкай улады, партыйных арганізацый, гаспадарчых і прафсаюзных органаў, камсамола, ад чаго залежаў поспех усёй дзейнасці па аднаўленні народнай гаспадаркі і аказанні дзейснай дапамогі Чырвонай Арміі. Вырашэнню праблемы падбору кадраў для работы ў вызваленчых раёнах надавалася асабліва важнае значэнне. У ліпені — жніўні 1944 г. пры расфарміраванні партызанскіх брыгад і атрадаў на партыйную, савецкую, гаспадарчую работу былі накіраваны дзесяткі былых камандзіраў, сакратароў падпольных райкомаў партыі і камсамола, работнікаў народнай асветы, медыкаў. Было вылучана таксама нямала радавых партызан і партызанак, камуністаў і беспартыйных, якія добра зарэкамендавалі сябе, праявілі ў барацьбе з ворагам.

Сакратаром Шклоўскага раённага камітэта партыі пасля вызвалення раёна стаў працаваць па накіраванні абласнога камітэта партыі Н. С. Гараднякоў. Яго неўзабаве адклікалі на іншую работу, а партарганізацыю раёна ўзначаліў былы сакратар Круглянскага падпольнага райкома Ф. С. Новікаў. Сакратарамі РК КП(б)Б працавалі І. С. Шчарбакоў, А. П. Масальская. Загадчыкам аргадзела быў Д. Г. Галанаў, аддзела прапаганды і агітацыі — І. В. Кулікоў. Выканком райсавета ўзначальваў Р. Я. Зусман. У састаў выканкома ўваходзілі І. П. Аляксееў, І. Н. Філіпаў, М. Е. Уланаў (начальнік аддзела НКДБ) і інш. 24 ліпеня 1944 г. адбыўся першы пасля вызвалення раёна сход партыйна-камсамольскага актыву. На ім была абмеркавана пастанова ЦК ВКП(б) і СНК СССР «Аб уборцы ўраджаю і нарыхтоўках сельскагаспадарчай прадукцыі ў 1944 годзе». З дакладам выступіў Ф. С. Новікаў.

* * *

Вайна яшчэ працягвалася, і лозунг «Усё для фронту!» заставаўся злабадзённым для жыхароў вызваленага раёна. Канкрэтнымі крокамі яго ператварэння на справе былі арганізаванае правядзенне ў кароткія тэрміны мабілізацыі грамадзян 1894—1926 гадоў нараджэння, адкамандзіраванне ў дзеючыя войскі партызан пасля расфарміравання атрадаў ВАГ, падрыхтоўка баявых рэзерваў для фронту. Было ўведзена абавязковае абучэнне ваеннай справе дарослых мужчын, а таксама дапрызыўнікаў у школах. Разгортвалася работа арганізацый Асаавіяхіма і Чырвонага Крыжа на прадпрыемствах, у калгасах, МТС, установах. Мабілізацыя людскіх рэсурсаў і баявых рэзерваў з'яўлялася ўсенароднай патрыятычнай справай, была важнай крыніцай папаўнення Чырвонай Арміі, яе падтрымкі.

Яркімі праявамі патрыятызму працоў-
іх раёна з'яўляліся масавы ўдзел
аднаўленні і рамонце мастоў, дарог,
нгункі, у зборы прадуктаў харчавання
я франтавікоў, сродкаў для стварэння
і рамонту баявой тэхнікі, у напружанай
і нялёгкай справе аднаўлення работы
прадпрыемстваў, калгасаў, МТС. Кра-
самоўнае сведчанне таму — старонкі ра-
ённай газеты таго часу.

РАДКІ З ГАЗЕТЫ

На пабудову самалёта «Камсамолец Шклоўшчыны»

Не забудзем той радасны і шчаслівы дзень, калі гордыя воіны 2-га Беларускага фронта вызвалілі наш раён ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў...

Мы, камсамольцы Гарадзецкага сельсавета, уносім са сваіх асабістых запасаў 6000 руб лёў для пабудовы самалёта «Камсамолец Шклоўшчыны» і перадаём яго доблесным воінам 2-га Беларускага фронта... Мы заклікаем усіх камсамольцаў, моладзь і працоўных раёна прыняць актыўны ўдзел у пабудове самалёта.

Гелахава В. Е., Ракава В. А., Новікава Н. З., Новікава О. З., Котава Е. І., Ярмоленка О. М., Ярмоленка Е. Н., Ціханава Э. А., Сліжыкава Е. Д., Карнее ва М. І., Лаўрова М. Н., Кулачкова М. К., Гурынаў Н. Т., Васількова В. Т.

«Чырвоны барацьбіт». 1945. 14 студзеня.

Мітынг калектыву райпрамкамбіната

З вялікай увагай рабочыя і служачыя прадпрыемства выслухалі даклад аб бліскучых поспехах Чырвонай Арміі на франтах Айчыннай вайны... Намеснік дырэктара райпрам камбіната т. Паўловіч заявіў:

— Наш калектыў дружна і самаадданa папрацаваў у 1944 г., выканаўшы праграму на 150 %, заваяваў у сацыялістычным спаборніцтве прамкамбінатаў вобласці пераходны Чырвоны сцяг абкома і аблвыканкома і атрымаў першую прэмію 10 000 руб. Не здаём тэмпаў і ў студзені 1945 г. Асобныя цэхі выканалі месячны план за 20 дзён.

...У адказ на поспехі франтавікоў мы будзем працаваць яшчэ лепш і сваімі сродкамі будзем дапамагаць фронту. Тут жа, на мітынгу, было сабрана на будаўніцтва танкаў больш за 5 тыс. руб. Калектыў рабочых вырашыў адлічыць 50 працэнтаў ад месячнай зарплаты рабочых і служачых на будаўніцтва танкаў для войск 2-га Беларускага фронта.

«Чырвоны барацьбіт». 1945. 26 студзеня.

На танк «Баявая падруга»

З вялікай актыўнасцю жонкі афіцэраў удзельнічаюць у зборы сродкаў на танк «Баявая падруга» для перадачы байцам 2-га Беларускага фронта. За апошнія некалькі дзён да слаўнай гадавіны Чырвонай Арміі сабрана звыш 50 000 руб.

Ініцыятыву і актыўнасць у зборы сродкаў праяўляюць члены жансавета пры райваенкамаце Някрасава А., жонкі афіцэрскага саставу Булановіч (г. Шклоў), Сёмчанка Ліза (Уланаўскі сельсавет), Шыраноўская (Старасельскі сельсавет).

«Чырвоны барацьбіт». 1945. 25 лютага.

Падарункі франтавікам

З вялікім уздымам прайшоў агульнагарадскі мітынг, прысвечаны падрыхтоўцы да 27-й гадавіны Чырвонай Арміі... Актывістка, маці двух франтавікоў, Моцная Т. заявіла:

— Нашы доблесныя воіны імкліва набліжаюцца да логава фашысцкага звера — Берліна... Каб дастойна сустрэць вялікае свята савецкага народа, мы не павінны аставацца ў даўгу перад нашымі сынамі і братамі, якія нясуць сцяг перамогі ў Берлін. Я падрыхтую для франтавікоў падарункі і даю 200 рублёў для параненых байцоў падшэфнага нам шпіталя.

Яе прапанову падтрымалі жонкі франтавікоў Булановіч і Майсеенка.

Мітынг аднадушна прыняў рашэнне — да 21 лютага сабраць сродкі, прадукты, цёплае адзенне, іншыя рэчы для ўручэння байцам падшэфнага шпіталя.

«Чырвоны барацьбіт». 1945. 15 лютага.

* * *

Працоўныя горада і раёна сабралі на пабудову танкаў больш за 360 тысяч рублёў уласных зберажэнняў. Пачын камсамольцаў і моладзі Гарадзецкага сельсавета аб пабудове самалёта «Камсамолец Шклоўшчыны» першымі ў горадзе падтрымалі камсамольцы, настаўнікі і вучні 2-й сярэдняй школы. Яны сабралі больш за 2000 рублёў. А калектывы арцеляў прамкааперацыі «Аб'яднаная праца» адлічылі ад сваіх зберажэнняў 10 000 рублёў на пабудову самалёта і танкаў. Работнікі райпрамкамбіната Паўлоўскі, Лучкоў, Бяляй і іншыя на гэтыя мэты ўнеслі па 200—250 рублёў.

Адначасова партыйныя і савецкія органы, службы раёна праяўлялі клопат пра першую пасля вызвалення ўборку ўраджаю. На дапамогу сельскім працаўнікам паспяшаліся гараджане. У выніку 5 верасня быў пададзены рапарт аб выкананні плана продажу зерня дзяржаве на 101 %. Акрамя таго, у фонд Чырвонай Арміі адпраўлена 17 тысяч пудоў хлеба.

Адным з характэрных паказчыкаў у ліквідацыі рэшткаў акупацыі ў першыя месяцы пасля вызвалення з'яўляецца аднаўленне школ і ўстаноў аховы здароўя. У першым навучальным годзе пачалі працаваць 106 сярэдніх, сямігадовых і пачатковых школ. У райцэнтры і многіх вёсках аднавілі работу бальніцы, амбулаторыі і медыцынскія пункты. Адчыніліся культурна-асветныя ўстановы, два дзіцячыя дамы, дом інвалідаў і састарэлых, дзіцячы садок і яслі. З прамысловых прадпрыемстваў горада аднавілі работу калектывы райпрамкамбіната і дзвюх швейных майстэрань. 5 ліпеня 1944 г. пачалося аднаўленне паляшшэнні жыллёвых умоў працаўнікоў горада і вёскі. За 8 месяцаў пасля вызвалення метадам народнай ініцыятывы адрамантавана 828 дамоў і 206 дамоў пабудавана зноў. Вось адна са шматлікіх публікацый на гэтую тэму ў раённай газеце.

Адбудаваны 23 дамы

Зусім зруйнавалі фашысцкія варвары вёску Гаваракі. Поўнасцю спалены ўсе дамы і гаспадарчыя пабудовы. Калгаснікі былі вымушаны жыць у наспех зробленых зямлянках.

Партыя і савецкі ўрад аказалі вялікую дапамогу калгаснікам у адбудаванні вёскі, выдзеліўшы доўгатэрміновыя крэдыты і будаўнічыя матэрыялы. Адбудавана 23 дамы калгаснікам, у тым ліку сям'і воіна Савецкай Арміі — Собалева Сяргея, дэмабілізаванаму воіну Собалеву Фёдару і калгаснікам Негіпаву Міхаілу, Біткоўскай Дар'і і іншым, якія жылі ў зямлянках. Пабудаваны зруб калгасніцы Рыськовай Ганне, падвезены матэрыялы для будаўніцтва яшчэ двух зрубаў.

М. Фёдараў

«Чырвоны барацьбіт». 1947. 3 ліпеня.

Аднаўленне сельскіх Саветаў

Адразу пасля вызвалення раёна ад нямецкіх акупантаў было створана 24 сельскія Саветы: Александрыйскі, Ардацкі, Высоцкі, Вяліка-Лазіцкі, Гарадзецкі, Гарадзішчанскі, Дарэчна-Шклоўскі, Заходскі, Каменна-Лаўскі, Княжыцкі, Нова-Брашчынскі, Мікіціцкі, Нічыпаравіцкі, Падгайцаўскі, Рыжкавіцкі, Славенскі, Сліжоўскі, Стара-Вадвянскі, Старасельскі, Таўкачоўскі, Уланаўскі, Чарнаруцкі, Чарнянскі, Фашчаўскі.

Калгасы раёна. 1947 г.

Александрыйскі сельсавет: «Запаветы Ільіча», імя Варашылава, імя Калініна, імя Луначарскага, імя Молатава, «Колас», «Новы быт», «Новы шлях», «Перамога», «Серп і молат», «Чырвоны штурм», «Энергія».

Ардацкі сельсавет: імя Дзяржынскага, імя Калініна, імя Леніна, імя Свярдлова, імя Сталіна, «Новы свет», «Пяцігодка ў чатыры гады».

Высоцкі сельсавет: імя Будзённага, імя Варашылава, імя Дзяржынскага, імя Леніна, імя Сталіна, «1 Мая», «Працаўнік», «17 год Кастрычніка», «Ульянка», «Чырвоная змена», «Чырвоная паляна», «Чырвоны Кастрычнік».

Вяліка-Лазіцкі сельсавет: «Ленінскі шлях», «Новае жыццё», «Перамога», «Рассвет», «Чырвоны Перакоп».

Гарадзецкі сельсавет: «Другая пяцігодка», імя Фрунзе, «Іскра», «Прамень вяку

нізму», «Ударнік Беларусі», «Чырвоны ўдарнік».

Гарадзішчанскі сельсавет: «Барацьба за сацыялізм», імя Будзённага, «Новы шлях», «Новыя Русакі», «Пралетарый», «Прамень», «Прамень Кастрычніка», «Шлях будаўніка», «Чырвоная зорка», «Чырвоны араты».

Зарэчна-Шклоўскі сельсавет: «Другая пяцігодка», «Запаветы Леніна», імя Максіма Горкага, «Прамень другой пяцігодкі», «Пражэктар», «Пуцілавец», «VII з'езд Саветаў».

Заходскі сельсавет: «Бальшавік Дняпра», імя Молатава, «Перамога», «VII з'езд Саветаў», «Чырвоны Асавец», «Чырвоны Кастрычнік».

Каменна-Лаўскі сельсавет: імя Кірава, імя Куйбышава, «Перамога», «Шлях камунізму», «Шлях Саветаў», «Чырвоны Гарадок».

Княжыцкі сельсавет: «Звязда», імя Калініна, імя Сталіна, «Новы шлях», «Перамога», «Чырвоны Гарадзец».

Мікіцініцкі сельсавет: імя Варашылава, імя Леніна, «Перамога», «1 Мая», «Рассвет», «Чырвоная змена», «Чырвоны шлях».

Нова-Брашчынскі сельсавет: «Барацьба», імя Калініна, імя Шмідта, імя Чалюскіна, «Новае жыццё», «Перамога», «1 Мая», «Прамень Кастрычніка», «Чырвоны араты», «Чырвоны шлях».

Нічыпаравіцкі сельсавет: «20 год БССР», імя Будзённага, «Перамога», «Ударнік», «Чырвонае Сормава», «Чырвоная зорка».

Падгайцаўскі сельсавет: «Барацьба», «Другая пяцігодка», імя Варашылава, «Новы быт», «Шлях сацыялізму».

Рыжкавіцкі сельсавет: імя Валадарскага, імя Варашылава, імя Кірава, імя Леніна, «Іскра», «Новы Гарадок», «Праўда», «Чырвоная ніва», «Усход», «Чырвоны Гарадок», «Чырвоны партызан», «Шлях сацыялізму».

Славенскі сельсавет: імя Кірава, «Ільіч», імя Дзяржынскага, «Молат», «Новае жыццё», «1 Мая», «Працавік», «Ударнік».

Сліжоўскі сельсавет: імя Кірава, «Калгаснік Беларусі», «Камінтэрн», «Камунар», «Новы шлях», «1 Мая», «Шлях Леніна», «Чырвоныя Сліжы».

Стара-Вадвянскі сельсавет: «Барацьба», «Беларусь», «Зара», імя Варашылава, імя Сталіна, «Новае жыццё», «Перамога», «15 год Кастрычніка», «Шлях пралетарыяту», «Чырвоны сцяг».

Старасельскі сельсавет: «Бальшавік», «Барацьба», «Зара», імя Варашылава, «Новае жыццё», «Новы лад», «Новы свет», «Перамога», «1 Мая», «Прагрэс», «Пралетарый», «Рассвет», «Сацыялізм», «Ураджай», «Уперад», «Чырвоны Кастрычнік».

Таўкачоўскі сельсавет: «Арлен», імя Варашылава, імя Леніна, «Кастрычнік», «Новы быт», «Рассвет», «Чырвоны змагар», «Чырвоны партызан».

Уланаўскі сельсавет: «20 год БССР», імя Будзённага, імя Варашылава, імя Дзяржынскага, імя Калініна, імя Красіна, імя Сталіна, «Пэўны шлях», «Чырвоны Кастрычнік».

Чарнаруцкі сельсавет: «Вольная праца», імя Войкава, імя Леніна, «Калектыўная праца», «Ленінскі шлях», «Новы лад», «Трактар», «Чырвоная Горка», «Чырвоная зорка», «Чырвоная ніва», «Чырвоны Кастрычнік», «Чырвоны рубеж», «Чырвоны ўдарнік».

Чарнянскі сельсавет: «Аб'яднаная праца», «Другая пяцігодка», імя Карла Маркса, імя Молатава, «Новыя Аўчыненкі», «Орка», «Шлях пралетарыяту», «Чырвоны Кастрычнік», «Чырвоны сцяг».

Фашчаўскі сельсавет: «Першая пяцігодка», «XVII партз'езд», «Спартак», «Шлях сацыялізму», «Чырвоны араты».

Узнятыя з папялішчаў

За тры гады часовай акупацыі гітлераўцы нанеслі Шклову і раёну страты на мільёны рублёў. Былі спалены ці разбураны ўсе прамысловыя прадпрыемствы і адміністратыўныя памяшканні, каля трох тысяч жылых дамоў, 4 сярэднія, 10 сямігадовых і 14 пачатковых школ. У калгасах знішчана ўсё пагалоўе жывёлы і коней.

Пасля вызвалення раёна мне давялося працаваць старшынёй выканкома райсавета дэпутатаў працоўных. У той час здавалася, што на аднаўленне разбуранай ворагам народнай гаспадаркі раёна спатрэбяцца дзесяткі гадоў. Але патрыятызм і ініцыятыва савецкіх людзей рабілі сапраўдныя цуды. Сотні людзей, якія не маглі граміць ворага са зброяй у руках, не шкадавалі сіл, каб пусціць у строй прамысловыя прадпрыемствы, вывесці людзей з цёмных і сырых зямлянак, адкрыць школы і медыцынскія ўстановы, ачагі культуры і дзіцячыя дашкольныя ўстановы.

У першую чаргу былі адноўлены ўсе 205 калгасаў. Хлебаробы з дапамогай гараджан паспяхова ўбралі ўраджай і першымі ў вобласці рапартавалі аб выкананні плана збожжанарыхтовак. Летам 1944 г. былі адноўлены 3 машынна-трактарныя станцыі. Яны мелі 15 трактароў і 5 грузавых аўтамабіляў. Буйнейшую з іх — Шклоўскую МТС — узначаліў былы партызан Фядот Міхайлавіч Лукашэнка. Па выніках работы ў 1945 г. калектыў яе заваяваў першае месца ў вобласці...

Работы па аднаўленні папяровай фабрыкі «Спартак» і льнозавода пачаліся напачатку ліпеня 1944 г., а ў канцы 1948 г. яны далі першую прадукцыю. Яшчэ раней пачалі працаваць прамысловыя арцелі «Адраджэнне», «Чырвоны інвалід», «Чырвоны бондар», прамкамбінат райспажыўсаюза.

...Ужо ў першы пасляваенны год у раёне працавала 106 агульнаадукацыйных школ, 4 дзіцячыя дамы, 2 дзіцячыя садкі, раённы Дом культуры, 24 хаты-чытальні, раённая бальніца. Усяго 3 гады спатрэбілася, каб перавесці ўсе сем'і з зямлянак у жылыя дамы. На 1 студзеня 1948 г. быў дасягнуты даваенны ўзровень па колькасці фермаў буйной рагатай жывёлы, коней, авечак і птушкі, а таксама па асваенні пасяўных плошчаў.

Актыўнымі арганізатарамі аднаўлення народнай гаспадаркі раёна былі выканкомы гарадскога і сельскіх Саветаў, партыйныя і камсамольскія арганізацыі, а таксама былыя старшыні выканкомаў сельскіх Саветаў І. А. Давідовіч, В. Я. Літвінаў, Ф. М. Баланкоў, А. Т. Хаткевіч, дырэктары МТС І. Н. Сенакосаў, К. А. Шкуратаў, старшыні калгасаў М. П. Аладдзеў, М. І. Шпакаў і інш.

Р. Зусман. «Ударны фронт». 1979. 7 лістапада.

Дом, у якім ядналіся сэрцы

Шклоўскі дзіцячы дом № 2 дзейнічаў з 1945 па 1969 г. У пачатку 1947 г. мой бацька Пётр Аляксандравіч Грудзіна прыехаў у Шклоў на пасаду дырэктара гэтай дзіцячай установы. Разам з ім прыехала і мая будучая маці Надзея Мікіцічна Гуцол. На працягу 18 гадоў працаваў бацька ў дзіцячым доме.

Ён быў створаны на базе ўцалелых будынкаў даваеннай пачатковай школы. У цяперашні час тут размешчаны дзіцячая турыстычная база і дзіцячы садок № 3. Тады ж было ў дзіцячым доме звыш 200 сірот. Пра іх жыццё і быт расказвае Вера Сямёнаўна Алянькова, якая працавала выхавальніцай у дзіцячым доме 23 гады.

— У 1946 г. я прыехала працаваць у Шклоўскі дзіцячы дом № 2. Даручылі групу дзяцей дашкольнага ўзросту. У самой былі хворыя ногі, якія абувала ў гумавыя галёшы, сшытыя дротам, апраналася таксама вельмі сціпла. Дзяцей прывозілі да нас адусюль, у тым ліку знаходзілі ў лясах, разбітых вагонах. Яны былі паўраспрануты, галодныя, плакалі за кожную скарынку хлеба. Добра памятаю першых сваіх дзяцей Веру Купрэеву, Аню Бярозка, Таню Маргунову, Аркадзя Бачкарова. Вечары праходзілі пры капцілках. Дзеці спалі па двое «валетам». У пакоях было холадна, таму клаліся спаць у вопратцы і шапках. Печы палілі торфам, які прывозілі на адзіным сляпым кані па мянушцы Баян. Каб неяк забяспечыць дзяцей абуткам, па начах пад кіраўніцтвам кастэлянкі Фрузы са старых палітo шылі буркі. Купалі выхаванцаў у драўляных шайках і толькі старэйшых вадзілі ў гарадскую лазню.

Прывезеныя дзеці часам уцякалі, і на гэта ў кожнага была свая прычына. Памятаю, збеглі два хлопчыкі — браты. Знайшлі іх на станцыі Орша. На пытанне, чаму пайшлі з дзіцячага дома, пачулі адказ: «Трэба да мамы на магілку з'ездзіць».

...З часам умовы быту, вучобы і адпачынку дзяцей значна паляпшаліся. У 1954 г. у падсобнай гаспадаркі ўжо было 5 коней, столькі ж галоў буйной рагатай жывёлы, каля 20 свіней, аўтамашына ЗІС-5. Самы актыўны ўдзел ва ўсіх работах па рамонту памяшканняў, мэблі, добраўпарадкаванні тэрыторыі, іншай гаспадарчай дзейнасці прымалі непасрэдна самі выхаванцы. У плане работы дзіцячага дома на 1959 г. можна прачытаць: «Сіламі выхаванцаў адрамантаваць да новага навучальнага года ўсю мэблю, зрабіць скрынкі для чарнільніц, прадоўжыць работу на агародзе ў адпаведнасці з існуючым замацаваннем груп па ўчастках...»

Шмат сіл давялося затраціць, каб займець шэфаў. Удалося ўстанавіць цесныя сувязі з авіяцыйнай вайсковай часцю пасёлка Бал басава Аршанскага р-на. Ваенныя лётчыкі разам са сваімі сем'ямі часта бывалі ў дзяцей, прывозілі падарункі, выступалі з канцэртамі. З іх дапамогай удалося набыць духавыя інструменты, безумоўна, з таго часу ўсе святы праходзілі ў суправаджэнні духавой музыкі.

З часам ствараецца сталярная майстэрня. У ёй хлопцы выраблялі мэблю, дзверы, аконныя рамы, цацкі для гарадскіх дзіцячых садкоў. Абучаў іх гэтай справе Ільіч Саламонавіч Гальперын. Пад кіраўніцтвам жа Вольгі Аляксееўны Кіберавай дзяўчаты

Выкладчыкі і выхаванцы дзіцячага дома № 2. На здымках: П. А. Грудзіна каля дзіцячага дома; група супрацоўнікаў: (1-ы рад зверху) шафёр Ф. Н. Купцоў, выхавальніцы В. С. Алянькова, М. В. Аўтухова, Л. З. Купрэева, завуч А. А. Сараева, медсястра М. Н. Аляксандрава, заг. гасчасці М. Е. Зайцаў, (2-гі рад) выхавальніца В. А. Нагіпава, касір Н. В. Кунцова, повар Г. І. Парфёнава, медсястра М. Ф. Фёдарава, кастэлянка П. Лявонава, загадчыца склада А. В. Догман, (3-і рад) выхавальніца П. Я. Каралёва, завуч І. Я. Каралёў, П. А. Грудзіна, Н. Н. Грудзіна, бухгалтар А. Н. Лянская, (4-ы рад) выхавальніцы А. Гутарава, А. І. Аўраменка, музработнік А. П. Сербантовіч, выхавальніца Л. І. Даманькова, важатая А. П. Сенакосава; дырэктар з 1-м наборам; у час турыстычнага паходу

вучыліся шыць сукенкі, навалачкі, чахлы на коўдры, іншыя патрэбныя рэчы.

З выхаванцамі праводзілася вялікая спартыўна-аздараўленчая работа, працавалі гуркі па інтарэсах, была мастацкая самадзейнасць. Выхаванцы ўдзельнічалі ў турыстычных паходах у Магілёў, Оршу, Горкі. Было ўсё неабходнае для заняткаў фатаграфіяй. Набылі радыёлу, магнітафон, кінаапарат. Стала магчымым глядзець кінафільмы непасрэдна ў дзіцячым доме. А папулярнасць кіно была вельмі вялікай.

За гады, праведзеныя ў дзіцячым доме, у супрацоўнікаў і выхаванцаў складваліся пэўныя адносіны, якія вызначаліся не толькі належным узроўнем узаемаразумення, але і нейкім асаблівым даверам адзін да аднаго.

...Безумоўна, усё, што адбывалася ў дзіцячым доме, было ў полі зроку яго дырэктара. Шмат спраў штодзённа праходзіла праз яго рукі. Колькі сябе памятаю, прачнуся раніцай, а бацькоў ўжо дома няма. У сям'і ведалі, што на золку ён ідзе на пад'ём, вечарам — на адбой. Да нас часта дадому заходзілі супрацоўнікі, рэгулярна бывалі дзеці-сіроты, прыходзілі бацькі тых, у каго яны адшукваліся. Сям'я жыла тымі ж клопатамі, што і калектыў дзіцячага дома.

...З часам рэха вайны адыходзіла ўсё далей, дзяцей-сірот станавілася менш, і ў 1969 г. Шклоўскі дзіцячы дом № 2 быў зачынены, праіснаваўшы 24 гады. Але дружба, распачатая ў яго сценах, працягваецца да цяперашняга часу. Многія выхаванцы паранейшаму падтрымліваюць цесную сувязь паміж сабой і былымі супрацоўнікамі.

А. Грудзіна

АБ СТАНЕ РАЁНА НА 1.01.1952 г.

Территория — 1293 кв. км. Население — 59 551 чел., в том числе сельского — 53 350, городского — 6201 чел. Трудоспособного населения — 18 828 чел., в том числе мужчин — 5869, женщин — 12 956. Сельсоветов — 24, в них нас. пунктов — 260, горсовет — 1. Колхозов до объединения — 205, после объединения — 55. МТС — 4.

Предприятия: ф-ка «Спартак», льнозавод, раймаслопром, типография, райпромкомбинат, артелей (местной промышленности) — 7.

Школ в районе — 122 (9 СШ, 19 семилетних, 90 начальных и 4 вечерних), учащихся в них — 14 322. Библиотек — 19, изб-читален — 25, клубов — 49, красных уголков — 19. Радиоузел обслуживал 1097 радиоточек, в том числе на селе — 829.

Больниц — 2, фельдшерско-акушерских пунктов — 16, амбулаторий в сельской местности — 4. Врачей в районе — 28, среднего медперсонала — 137. Зооветпунктов и зооветучастков — 11.

* * *

Освоено посевных площадей по сравнению с довоенным периодом — 93 %. В 1950 г. колхозники получили на один трудодень зерновых в среднем по 0,680 кг, картофеля — 1,150 кг. План развития животноводства был выполнен по крупному рогатому скоту на 88 %, свиньям — 58,5 %, овцам — 90,7 %, лошадям — 97,1 %. План сдачи зерна по обязательным госпоставкам выполнен на 59 %, молока — на 82 %.

* * *

Урожайность (в центнерах). Пшеница озимая — 7,95, рожь озимая — 6,83, пшеница яровая — 4,05, ячмень — 5,38, овес — 3,97, гречиха — 1,74, вика — 1,5, бобовые — 1,2, льносемя — 0,33, льноволокно — 0,41, картофель — 32,9.

Общественное животноводство. Имелось (голов): лошадей — 6894, крупного рогатого скота — 10 114, в том числе коров — 2812; свиней (всего) — 6022, свиноматок — 1847, овец — 10 611, птицы — 48 928.

* * *

В 1951 г. в районе имелось: раймагов — 1, сельмагов — 4, лавок — 47, ларьков — 22, столовых — 3, закусочных — 7.

НАРБ, ф. 7, воп. 1, спр. 3127, лл. 63, 63аб., 76, 153, 158, 190.

Падрыхтаваў *Г. Напрэеў*

Пераадольваючы цяжкасці

Пасяўныя плошчы ў 1955 г. у параўнанні з папярэднім годам павялічаны на 3600 га. Паступова расла і ўраджайнасць. У «Чырвоным Гарадку» Каменна-Лаўскага сельсавета на плошчы ў 100 га намалочана па 13 ц азімага жыта з гектара і па 13,5 ц ячменю. Паляводчая брыгада калгаса «Чырвоны ўдарнік» Гарадзецкага сельсавета на чале з камсамольцам Васілём Брыкіным накапала па 300 ц бульбы з гектара. Па 4,5 ц ільновалакна з гектара сабралі звенні Барабанавай («Ударнік» Славенскага сельсавета), Жалаковіч («Спартак» Фашчаўскага сельсавета), Камедавай («Чырвоны ўдарнік» Чарнаруцкага сельсавета) і інш.

Пэўных поспехаў дасягнулі прамысловыя прадпрыемствы раёна. Арцелі «Чырвоны бондар», «Адраджэнне» і «Чырвоны інвалід» выканалі гадавыя заданні за 10 месяцаў. У 3 разы перакрыў гадавы план калектыў прамкамбіната райспажыўсаюза. Уступіла ў строй дзеючых папяровая фабрыка «Спартак». Да канца года ёю выпушчаны першыя 200 т паперы. («Ударны фронт». 1978. 7 лютага.)

...Партыя і ўрад аказвалі велізарную дапамогу калгасам раёна ў развіцці жывёлагадоўлі. З пачатку вызвалення было завезена 690 коней, 1760 галоў буйной рагатай жывёлы, 2210 — авечак і каля 4 тысяч птушак. На 1 студзеня 1948 г. быў дасягнуты даваенны ўзровень па колькасці фермаў буйной рагатай жывёлы, коней, авечак. Некалькі адставала свінагадоўля. Шчыльнасць жывёлы на калгасных фермах была нізкая.

Дапамогу ў развіцці ўсіх галін сельскагаспадарчай вытворчасці аказвалі калгасам машынна-трактарныя станцыі, якія толькі ў 1947 г. атрымалі 51 трактар. Усе 4 МТС выканалі гадавы план трактарных работ за 10 месяцаў. Перадавыя механізатары значна перакрылі нормы выпрацоўкі. Так, трактарыст Шклоўскай МТС Мікалай Маськоў пры гадавым заданні 805 га мяккага ворыва зрабіў 1189 га.

Важнае месца ў раёне займалі пытанні будаўніцтва. XIV пленум ЦК КП(б)Б паставіў задачу да 30-й гадавіны Вялікага Кастрычніка вывесці ўсе сем'і з зямлянак і іншых прыстасаваных памяшканняў. З гэтай задачай паспяхова справіліся. Апроч даведзенага задання ў 1947 г. узведзена 19 дамоў для інвалідаў вайны, 46 дамоў для сем'яў загінуўшых воінаў і мнагадзетных маці.

...На працягу чацвёртай пяцігодкі адбылася змены ў кіраўніцтве раённай партыйнай арганізацыяй. З лютага 1948 г. першым сакратаром райкома партыі працаваў В. М. Фралоў, другім — Ф. С. Новікаў і трэцім — А. І. Стаякоў. А ў 1951 г. раённую партарганізацыю ўзначаліў Ф. Р. Рудчанка. («Ударны фронт». 1978. 7 лютага.)

У гэтым жа годзе працоўныя раёна прыступілі да ажыццяўлення пятага пяцігадовага плана развіцця народнай гаспадаркі. Быў поўнасцю асвоены даваенны ўзровень пасяўных плошчаў. Далейшае развіццё атрымала грамадская жывёлагадоўля. Але недахоп сартавога насення, мінеральных угнаенняў стрымлівалі рост ураджайнасці ўсіх сельскагаспадарчых культур.

Палепшылася работа прамысловых прадпрыемстваў. Папяровая фабрыка «Спартак», райпрамкамбінат, арцель «Аб'яднаная праца» паспяхова выканалі планы, прадукцыйнасць працы ўзрасла на 9,8 %.

...У пачатку пятай пяцігодкі ў 118 школах раёна было 14,3 тысячы навучэнцаў. Працавала 638 настаўнікаў і 42 выхавальнікі дзіцячых дамоў.

Вялікая ўвага ўдзялялася павышэнню матэрыяльнай зацікаўленасці калгасаў і калгаснікаў у росце сельскагаспадарчай вытворчасці. У 1953 г. быў адноўлены прынцып пагектарнага налічэння дзяржпаставак сельскагаспадарчых прадуктаў, установлены цвёрдыя стаўкі натураплаты за работу МТС. У канцы года дзяржава значна павысіла нарыхтоўчыя і закупачныя цэны на зерне, бульбу, гародніну, ільновалакно і семя, прадукты жывёлагадоўлі. У раёне стала шырэй укараняцца штомесячнае авансаванне калгаснікаў, якое садзейнічала росту іх актыўнасці і павышэнню прадукцыйнасці працы.

У 1954 г. калгасы раёна выканалі дзяржаўныя пастаўкі зерня на 104,3 %, бульбы — на 107,6, ільновалакна — на 131 і льносемя на 218 %. На ўборцы ўраджаю працавалі 107 самаходных зернеўборачных камбайнаў. Механізатары ўбралі больш за 31 тыс. га зернебабовых культур — 77,8 % уборачнай плошчы.

На Шклоўшчыне выраслі сапраўдныя майстры механізаванай уборкі ўраджаю. Камбайнер Фашчаўскай МТС Дашкевіч, напрыклад, убраў за сезон 575 га зерневых пры плане 220 га. Больш чым па 500 га ўбралі камбайнеры Другакоў, Каралёў, Жыгуноў і інш. Удзельнік Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўкі, ільноцерабільшчык Фашчаўскай МТС Антон Суслаў за сезон

выцерабіў 162 га лёну, выканаўшы 3 гадавыя нормы.

Далейшае развіццё ўсіх галін сельскагаспадарчай вытворчасці ўмацоўвала эканоміку гаспадарак. Стварыліся магчымасці для павышэння аплаты працы. У калгасе імя Фрунзе, напрыклад, на кожны працадзень выдавалася па 2 кг зерня, столькі ж бульбы, грубых кармоў і па 5 рублёў грошай. За высокія паказчыкі ў павелічэнні вытворчасці прадуктаў паляводства і жывёлагадоўлі калгасы імя Фрунзе і «Праўда» былі ўдзельнікамі Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўкі. З мэтай пераймання і ўкаранення ў практыку дасягненняў перадавікоў 137 чалавек з ліку кіраўнікоў і спецыялістаў калгасаў, звеннявых і іншых работнікаў сельскай гаспадаркі наведалі Усесаюзную сельскагаспадарчую выстаўку. («Ударны фронт». 1978. 14 лютага.)

Аднак у развіцці народнай гаспадаркі раёна не ўсё ішло добра. Сістэматычна не выконвалі заданняў маслазавод, райспажыўсаюз, арцель «Перамога». У калгасах «Сацыялізм», «Новае жыццё», «Шлях пралетарыяту», «Звязда» зерневых з гектара пасеваў збіралі ўсяго па 4 ц, ільносемя і валакна — па 2—2,5 ц. Марудна развівалася жывёлагадоўля. У некаторых калгасах на карову надойвалі па 540—670 літраў малака. На 100 га сельгасугоддзяў у раёне было ўсяго 11 галоў буйной рагатай жывёлы, у тым ліку 4 каровы, 12 авечак, і на 100 га ворыва — 16 свіней. МТС не выканалі планаў па механізацыі працаёмкіх працэсаў у жывёлагадоўлі і здабычы торфу.

Вясной 1955 г. ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР звярнуліся да партыйных арганізацый і савецкіх органаў з заклікам паслаць у вёску 30 тысяч вопытных работнікаў з мэтай умацавання адстаючых калгасаў кіруючымі кадрамі. На заклік адгукнуліся многія камуністы раёна. Загадчык аддзела сельскай гаспадаркі райвыканкома Ф. А. Тарасаў узначаліў калгас «Перамога», дырэктар Бярозаўскага дзіцячага дома І. П. Лактарысенка — калгас «Прамень камунізму». Па рэкамендацыі райкома партыі былі выбраны старшынямі калгасаў камуністы Г. Д. Дарашкееў, А. І. Грыбанаў, П. І. Сопелеў, Л. К. Забабонін, Р. Ф. Мазетаў, Г. І. Кандрацьеў і інш. Яшчэ раней калгас «Бальшавік» узначаліў супрацоўнік райупаўміназга А. К. Тамашэвіч.

...1956 г. азнаменаваўся значным павышэннем матэрыяльнага і культурнага дабрабыту працоўных. Скараціўся рабочы дзень у перадсвяточныя і перадвыхадныя дні, установлены 6-гадзінны рабочы дзень для падлеткаў. Павышаны размеры пенсій па старасці і інваліднасці, адменена плата за навучанне ў сярэдніх і вышэйшых навучальных установах, павялічылася працягласць водпускаў па цяжарнасці і родах.

...Працягвалася ўзбуйненне дробных калгасаў. У 1958 г. іх стала ў раёне 38. На базе МТС была створана рамонтна-тэхнічная станцыя. У ходзе рэарганізацыі МТС калгасам перададзена рознай сельскагаспадарчай тэхнікі агульным балансавым коштам 12,9 мільёна рублёў. Перайшлі ў калгасы 665 механізатараў, якія раней працавалі ў МТС.

...Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР за поспехі ў развіцці сельскай гаспадаркі і дасягненне высокіх паказчыкаў па вытворчасці і нарыхтоўцы мяса, малака, збожжа, бульбы, лёну і іншых прадуктаў сельскай гаспадаркі, за ўкараненне дасягненняў навукі і перадавых метадаў у сельскагаспадарчую вытворчасць старшыня калгаса імя Леніна П. В. Грышанаў узнагароджаны ордэнам Леніна. Ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга ўзнагароджаны камбайнер А. С. Казлоўскі, брыгадзір трактарнай брыгады В. П. Раманаў, старшыня калгаса імя Фрунзе П. М. Сяркоў, свінарка гэтай гаспадаркі Н. М. Халянкова, старшыня калгаса імя Карла Маркса М. П. Шчарбакоў, звеннявая калгаса «Барацьба» Г. П. Шчарбакова і інш. Усяго ордэнамі і медалямі былі ўзнагароджаны 39 чалавек. («Ударны фронт». 1978. 14 сакавіка.)

М. Ільюшэнка

РАДКІ З ГАЗЕТЫ

Ільнозавод уступіў у строй

Да Вялікай Айчыннай вайны Шклоўскі ільнозавод быў адным з перадавых заводаў Беларусі па пярвічнай апрацоўцы лёну. Нямецкія захопнікі дашчэнту разбурылі яго. Калектыў рабочых і інжынерна-тэхнічных работнікаў на месцы развалін неўзабаве пасля вызвалення прыступіў да будаўніцтва вопытнага эксперыментальнага завода на пярвічнай

апрацоўцы лёну. Дзякуючы спаборніцтву ў гонар 30-годдзя БССР, будаўнікі завода закончылі ўзвядзенне вытворчага корпуса машыннага аддзялення, сартыровачнага цэха, сушыльнай гаспадаркі, пабудавалі склад гатовай прадукцыі і жылы дом на 60 кватэр. У індывідуальным і брыгадным спаборніцтве рабочыя завода дасягнулі пэўных поспехаў. Брыгады каменшчыкаў Анатоля Шустава і Пятра Пятрова, штодзённа выконваючы нормы на 120—140 %, вылажылі 800 кубічных метраў сцен, забетаніравалі 1200 кубаметраў жалезабетонных перакрыццяў цэхаў. Цяслярскія брыгады Паўла Маёра і Рыгора Аўрама ва зрабілі 15 тысяч квадратных метраў апалубачных работ.

Учора, 31 снежня, быў дадзены першы гудок. Завод уступіў у строй дзеючых.

«Чырвоны барацьбіт». 1949. 1 студзеня.

Адбудавана занава

У 1936 г. у в. Фашчаўка была адчынена сярэдняя школа. Яна размяшчалася ў прыгожым двухпавярховым будынку. Але нямецка-фашысцкія захопнікі знішчылі яго. На месцы руін вырас новы двухпавярховы будынак. 24 студзеня 1950 г. яго класы напоўніліся радаснымі галасамі школьнікаў.

«Чырвоны барацьбіт». 1950. 3 лютага.

Новы магазін

Закончана будаўніцтва новага цаглянага магазіна ў в. Александрыя. Ён добра абсталяваны. Тут ёсць гастранамічны і бакалейны аддзелы.

Днямі адбылося адкрыццё магазіна. Тут у шырокім выбары прадуктовыя тавары, адзенне, трыкатажныя і парфумерныя вырабы, абутак і іншыя тавары.

«Чырвоны барацьбіт». 1953. 4 чэрвеня.

Калгасы набываюць аўтамашыны

Сельгасарцелі «Праўда» Рыжкавіцкага сельсавета, «Ударнік» Александрыйскага і «Ленінскі шлях» Вяліка-Лазіцкага сельсавета за зданае дзяржаве мяса ў лік закупак атрымалі аўтамашыны «ЗІС-150». За звышпланавае малако калгас імя Фрунзе займеў аўтамашыну «ГАЗ-51». Гэта трэцяя аўтамашына ў гаспадарцы. Днямі калгасу пастаўлена яшчэ адна машына «ЗІС-150» за зданае мяса. У бліжэйшы час калгасы «Прамень Камунізму» Гарадзецкага сельсавета, «Чырвоны Кастрычнік» Чарнаруцкага і іншыя за пастаўленыя дзяржаве прадукты жывёлагадоўлі таксама атрымаюць аўтамабілі.

М. Шчарбакоў. «Чырвоны барацьбіт». 1953. 29 лістапада.

Удасканаленне адобрана ў Маскве

Апарат-гідраразбівальнік служыць для папярэдняй разбіўкі цэлюлозы, драўлянай масы, макулатуры. Яго дзеянне заснавана на прынцыпе гідраўлічнай варонкі, ствараемай вярчальнай крылаткай на дне ванны. У выніку цэнтрабежнага закону цяжкія часткі адкідваюцца да перыферыі ванны і прыціскаюцца да яе сценак. Па прапанове галоўнага механіка папяровай фабрыкі «Спартак» Сямігіна на дне ванны былі зроблены металічныя «кішэні», у якія і ўлаўліваюцца ўсе цяжкія часткі. Такім чынам удалося механізаваць сартыроўку макулатуры, адмовіўшыся ад дадатковага штату рабочых. Навінка была адобрана на канферэнцыі папернікаў у Маскве і рэкамендавана для іншых фабрык.

А. Аўдзеў. «Чырвоны барацьбіт». 1955. 6 мая.

Лес — народнае багацце

За пятую пяцігодку ў раёне пасеяна і пасаджана лясоў на плошчы каля 2000 га. І ўсё ж, з-за нявыкананых, бессістэмных парубак лясістасць змяншаецца і цяпер дасягае 12 % усёй тэрыторыі Шклоўшчыны. Толькі за 1955 г. у дзяржаўных лясах знішчана самавольнымі парубкамі 4185 кубаметраў драўніны.

М. Пятроўскі. «Чырвоны барацьбіт». 1956. 3 лютага.

Электрыфікацыя калгаса

Узмоцненымі тэмпамі ідзе электрыфікацыя сельгасарцелі імя Карла Маркса. Праводзяцца электралініі да грамадскіх будынкаў і жывёлагадоўчых памяшканняў. У хуткім часе «лямпачкі Ільіча» заззяюць у дамах калгаснікаў.

Л. Аўраменка. «Чырвоны барацьбіт». 1956. 18 сакавіка.

Узнагароды — дыпломы, медалі, аўтамабіль

За поспехі ў развіцці калгаснай вытворчасці калгасу імя Фрунзе прысуджаны Дыплом 2-й ступені Галоўвыстаўкома УСГВ і грузавы аўтамабіль. Старшыня гаспадаркі П. М. Сяркоў узнагароджаны Малым залатым медалём і радыёпрыёмнікам, намеснік старшыні Р. А. Грыбанаў — Вялікім сярэбраным медалём і радыёпрыёмнікам, брыгадзір 5-й паляводчай брыгады І. П. Пятроў — Малым залатым медалём і матацыклам, звеняявая Е. Т. Кіргізава — Малым сярэбраным медалём і наручным гадзіннікам «Звязда». Малыя сярэбраныя медалі атрымалі аграном калгаса У. М. Падскробкін, загадчык аўцафермы Ф. Д. Гуркін, пастухі В. С. Лэўдзікаў, М. П. Гелахаў, брыгадзір будаўнічай брыгады М. Т. Букетаў, калгаснік Ц. Пятроў.

«Чырвоны барацьбіт». 1956. 4 красавіка.

Чырвоны сцяг — перадавой МТС

Механізатары Шклоўскай МТС летась заваявалі першынство ў вобласці па ўсіх паказчыках. Абком прафсаюза і абласное ўпраўленне сельскай гаспадаркі прысудзілі ім пераходны Чырвоны сцяг і прэмію — радыёпрыёмнік «Мінск-Р7». Сцяг уручыў калектыву старшыня абкома прафсаюза работнікаў сельскай гаспадаркі Казлоў. Дырэктар МТС Пікас заклікаў механізатараў у гэтым годзе працаваць яшчэ лепш. У адказ брыгадзіры трактарных брыгад Раманаў і Ліпскі далі слова выканаць планы трактарных работ на 125 %, эканоміць паліва і змазачныя матэрыялы.

Перадавым механізатарам уручаны грашовыя прэміі. Сярод іх брыгадзіры трактарных брыгад Путнін, Раманаў, Чайкоў, трактарысты Паўлаў, Саўчанка, Касьянаў, слесары Аладдзеў, Гункевіч, камбайнеры Аніськоў, Перчанкоў і інш.

«Чырвоны барацьбіт». 1956. 4 мая.

Больш за тысячу парасят

Шэсць гадоў працуе маладая свінарка Ніна Халянкова на ферме калгаса імя Фрунзе. За гэты час атрымала і вырасціла больш за тысячу парасят. Яна займаецца і адкормам свіней. За апошнія гады адкарміла 80 свіней агульнай вагой больш за 10 тон. За гэтыя поспехі Ніна Халянкова ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга.

«Чырвоны барацьбіт». 1958. 29 студзеня.

Удзельнікі ВДНГ

Калгас «Запаветы Леніна». Настрыжана воўны ў 1957 г. на 100 га сельгасугоддзяў па 16 кг. Ад ста аўцаматак вырашчана па 95 ягнят. Рост валавога выхаду прадукцыі ў параўнанні з двума папярэднімі гадамі склаў: па мясу — 83,4 %, па малаку — 63,3, па шаніцы — 192 %. Удзельнікамі выстаўкі зацверджаны М. З. Азараў — старшыня калгаса, І. Ц. Шкуроў — брыгадзір, П. А. Сотнікава, І. Л. Хрытанькоў — члены брыгады, В. Ф. Рыбакова — аўчар.

Калгас імя Карла Маркса. Надоена малака на карову па 2595 кг і на 100 га сельгасугоддзяў атрымалі 202,5 ц. Настрыжана воўны на 100 га сельгасугоддзяў па 40 кг, на адну авечку — 2,3 кг. Ад ста аўцаматак атрымана па 96 ягнят, мяса на 100 га сельгасугоддзяў па 49,5 ц. Рост валавога даходу ад малака ў параўнанні з папярэднімі двума гадамі склаў 60 %. Удзельнікамі выстаўкі зацверджаны: М. П. Шчарбакоў — старшыня калгаса, К. А. Іванова, М. М. Мукамола

ва — даяркі, С. Я. Платонава — цялятніца, В. А. Іваноў — аўчар.

Калгас імя Леніна. Летась надоена малака на карову 2539 кг, на 100 га сельгасугоддзяў атрымана 202,5 ц, мяса — 36,9 ц. Рост валавога выхаду прадукцыі ў параўнанні з двума папярэднімі гадамі склаў: па малаку — 192 %, мясу — 180, яйках — 548,8 %. Удзельнікамі выстаўкі зацверджаны: П. В. Грышанаў — старшыня калгаса, В. П. Грышанава, Г. Н. Новікава, Г. М. Стаськова, В. А. Крупень — даяркі, А. А. Шарай, М. Я. Чарняўская — цялятніцы, Ф. А. Грышанаў, С. І. Дзям'янаў — заг. фермы, А. І. Радкевіч — заатэхнік.

З калгаса **«Бальшавік»** удзельнікамі выстаўкі зацверджаны: Г. П. Корнева, Н. П. Мільто — даяркі, А. А. Кармёнак — цялятніца.

З калгаса **«VII з'езд Саветаў»:** П. В. Ракаў — брыгадзір, С. М. Самуйлава — звеннявая, К. А. Суманькова — член звяна.

Калгас «Праўда». Настрыжана воўны на 100 га сельгасугоддзяў па 20 кг, вырашчана па 90 ягнят на 100 аўцаматак і ярак. Павялічаны валавы выхад прадукцыі ў параўнанні з двума папярэднімі гадамі ў наступных размерах: ячменю на 98, яек на 64,5 %. Зніжаны сабекошт прадукцыі: бульбы на 23,5 %, гародніны на 33,3, ялавічыны на 41, птушынага мяса на 64,5 %. Удзельнікамі выстаўкі зацверджаны: Т. Е. Свістуноў — старшыня калгаса, С. Е. Паўловіч — чабан, М. Ф. Драздоў — бухгалтар.

Права ўдзелу ў выстаўцы атрымаў Н. С. Галецкі — ільноцерабільшчык Шклоўскай МТС.

«Чырвоны барацьбіт». 1958. 22 жніўня.

За поспехі ў атрыманні высокіх ураджаяў ільну раён у 1966 г. быў удзельнікам ВДНГ. Выканком прысудзіў раёну Дыплом II ступені, калгасу імя Фрунзе — Дыплом I ступені, калгасу імя Кірава — Дыплом II ступені, калгасам «50 год Кастрычніка», імя Леніна і льнонасенстанцыі — Дыпломы III ступені.

Залаты медаль атрымаў старшыня калгаса імя Фрунзе П. М. Сяркоў, сярэбраны — агранам гэтай жа гаспадаркі М. З. Гелахава і першы сакратар РК КПБ С. М. Дзікун, бронзавы — нам. начальніка райупраўлення сельскай гаспадаркі Ф. С. Касцючэнка.

Бронзавыя медалі таксама ўручаны перадавікам вытворчасці калгасаў імя Фрунзе: звеннявым па лёну М. В. Астапавай, Т. Е. Залуцкай, свінарцы К. А. Патапавай; імя Кірава: аграному Н. І. Ніканавай, брыгадзіру паляводчай брыгады В. І. Казлову, звеннявой па лёну В. Я. Капашыла; «50 год Кастрычніка»: старшыні калгаса А. К. Судакову, эканамісту Н. В. Івановай, трактарысту І. П. Цемруку; імя Леніна: старшыні калгаса М. К. Краўцову, аграному А. С. Сімончык, звеннявой па лёну М. Е. Казаковай, механізатару В. С. Мазалькову; ільнонасенстанцыі: загадчыку А. Н. Ермаловічу, старшаму аграному Ц. Т. Баркоўскаму, участковым аграномам Е. П. Малахавай і Н. В. Равяка, былому ўчастковаму аграному (цяпер пенсіянеру) В. Д. Раманаву.

«Ударны фронт». 1967. 12 снежня.

Група гаспадарак, брыгад, асобныя паляводы і жывёлаводы раёна былі ўдзельнікамі ВДНГ СССР 1972 г. Яны адзначаны выстаўкомам. Дыпломамі I ступені ўзнагароджаны калектывы саўгаса «Гарадзішча» і 6-й брыгады калгаса імя Кірава; Дыпломам II ступені — калектыў 1-й брыгады гэтага ж калгаса.

Сярод адзначаных Дыпломам гонару калектыў калгаса «Праўда» і старшыня гэтай жа гаспадаркі А. К. Тамашэвіч, залатым медалём — дырэктар саўгаса «Гарадзішча» Т. І. Галіца і брыгадзір калгаса імя Кірава У. П. Дзям'янаў.

Сярэбраным медалём узнагароджаны члены калгаса імя Кірава: трактарыст Д. М. Шчарбакоў, брыгадзір І. Я. Макараў, загадчык фермы М. С. Чарнякоў, цялятніца Л. І. Самсонава; члены калгаса «Праўда»: галоўны аграном Г. С. Шаўша, птушніца Л. Ф. Лукашэнка, трактарыст І. С. Котаў; з саўгаса «Гарадзішча»: галоўны аграном І. С. Плоткін, трактарыст І. С. Савельеў.

Бронзавым медалём адзначаны з калгаса імя Кірава члены брыгад І. Ц. Юралько, Н. І. Дударава, Я. Ф. Ярошкіна, Ф. Я. Архіпава, шафёр Л. В. Выдроў; з калгаса «Праўда» былы нам. старшыні Л. Ц. Паўловіч, птушніца С. Н. Манькоўская, брыгадзір В. Ц. Вырвіч, камбайнер І. Р. Шаркоў, члены брыгад М. П. Арловіч, М. П. Маісеева, Т. А. Шушанкова, шафёры І. М. Маісееў, М. І. Савельеў; з саўгаса «Гарадзішча» начальнікі вытворчых участкаў М. Ц. Матросаў, Г. Ф. Герасімаў, Л. В. Саўко, работніцы З. Л. Жэлаковіч, М. А. Шамунь, цялятніца М. Ц. Партненка, свінарка Г. М. Бяспалка, камбайнер Ф. Ф. Кавалёў, шафёры В. Ф. Галанаў, У. А. Кірылін, Л. Е. Рыжкоў.

«Ударны фронт». 1973. 25 студзеня.

За годам — год, падзея — за падзеяй

У юбілейным для БССР 1959 г. для паслуг насельніцтва ў раёне працавалі РДК, клуб папяровай фабрыкі «Спартак», 22 сельскія клубы, 8 дамоў-чытальняў, 72 масавыя і дзіцячыя бібліятэкі. Дзеці навучаліся ў 120 школах. Жыхароў раёна абслугоўвалі 4 бальніцы, столькі ж урачэбных участкаў і 22 фельчарскія пункты.

Шклоў інтэнсіўна забудоўваўся. Толькі ў 1962 г. у горадзе здадзены ў эксплуатацыю новы кінатэатр «Мір», будынак спецшколы, дзіцячы садок № 4, дзіцячыя яслі папяровай фабрыкі «Спартак». Уведзены ў строй два карпусы райбальніцы, цэх масавага пашыву на камбінаце бытавога абслугоўвання, два гарадскія аддзяленні сувязі, мэблевы цэх прамкамбіната, некалькі магазінаў. У наступныя два гады было здадзена ў эксплуатацыю ў горадзе 7 тысяч кв. м жылой плошчы, узведзена 200 індывідуальных дамоў, пабудаваны 4-я сярэдняя школа, райунівермаг, банк.

Разам з тым, прамысловыя прадпрыемствы мелі пэўныя цяжкасці па матэрыяльна-тэхнічнаму забеспячэнню, не хапала кваліфікаваных кадраў на прадпрыемствах мясцовай прамысловасці. На асобных прадпрыемствах знізіўся выпуск прадукцыі на рубель асноўных фондаў. Такая з'ява назіралася ў райаб'яднанні «Сельгастэхніка», на льнозаводзе, Гарадзішчанскім і Лотвянскім цагельных заводах. На прадпрыемствах мала ўдзялялася ўвагі якасці выпускаемай прадукцыі, у тым ліку на папяровай фабрыцы «Спартак», ільнозаводзе, маслазаводзе, прамкамбінаце. І гэта не дзіўна. У той час асноўным паказчыкам быў паказчык па выпуску валавой прадукцыі. Па ім ацэньвалася і заахвочвалася работа калектываў.

1966 г. памятны тым, што на Шклоўшчыне з'явіліся першыя Героі Сацыялістычнай Працы. Гэтага высокага звання былі ўдастоены свінарка калгаса імя Фрунзе К. А. Патапава, старшыня гэтай жа гаспадаркі П. М. Сяркоў, камбайнер саўгаса «Гарадзішча» А. С. Каралёў.

У гэты час ільнозавод становіцца адным з буйнейшых аднатыпных прадпрыемстваў СССР. На ім упершыню была ўведзена паточная лінія па атрыманні валакна з саломкі па паскоранаму фізічна-хімічнаму спосабу.

Восьмая пяцігодка папоўніла рады Герояў Сацыялістычнай Працы. Імі сталі свінарка саўгаса «Гарадзец», маці-гераіня Н. М. Баранава, першы сакратар райкома партыі С. М. Дзікун, звеннявая-льнаводка ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга калгаса імя Кірава К. С. Макарава, старшыня гэтай жа гаспадаркі В. Г. Пархоменка.

Менавіта самай высокай ураджайнасці за пасляваенны час дасягнуў раён у 1970 г. Збожжавых у сярэднім на кожным гектары было атрымана па 21,5 ц, бульбы — па 150 ц. Ураджайнасць збожжавых і бульбы за восьмую пяцігодку падвоілася.

Паспяхова развівалася жывёлагадоўля. У тым жа годзе на 100 га сельгасугоддзяў атрымана 101,2 ц мяса — рост за пяцігодку ў 2,7 раза, малака 382,1 ц — за 5 гадоў яго вытворчасць узрасла на 71,9 %. Значна былі перакрыты заданні па продажу дзяржаве сельскагаспадарчай прадукцыі. План па продажу збожжа выкананы на 205 %, бульбы — на 105, мяса — на 120 %. Добрую ацэнку атрымалі жывёлаводы раёна за старанную працу ў 1970 г. Ім быў уручаны пераходны Чырвоны сцяг ЦК КПБ і Савета Міністраў БССР. А калектыву калгаса імя Кірава па выніках восьмай пяцігодкі ўручаны ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга.

У 1971—1975 гг. у Шклове пабудавана шмат жылля. У выніку штогод у сярэднім 255 сем'яў спраўлялі навасэллі або паляпшалі жыллёвыя ўмовы. За гэты час з'явілася новая Паркавая вуліца, вакол якой неўзабаве ўзнік мікрараён. У наступныя гады завершана ўзвядзенне першай чаргі камбіната будаўнічых матэрыялаў і вырабаў, які выпускае прадукцыю ў асноўным для сяла. Уступіў у строй магазін «Дзіцячы свет». Было здадзена ў эксплуатацыю прафтэхвучылішча, якое з першага 1979/80 навучальнага года рыхтавала спецыялістаў для лёгкай прамысловасці рэспублікі. У далейшым профіль яго расшырыўся. Тут цяпер набываюць прафесію механізатара, кулінара, швачкі і інш.

Дзевятая пяцігодка ўзяла эстафету ад восьмай у справе нарошчвання тэмпаў развіцця сельскай гаспадаркі. Яшчэ прыбаўляліся ўраджаі на палях, не змяншалі вытворчасць малака і мяса жывёлаводы. Перадавыя з іх атрымлівалі ўрадавыя ўзнагароды. А бульбаводу-механізатару калгаса імя Андрэева (цяпер АТ «Ніва») М. В. Другакову было прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы. У канцы сакавіка 1981 г. ён

шаванні з нагоды прысваення звання Героя Сацыялістычнай Працы прымала галоўны аграном калгаса імя Кірава Н. І. Ніканава.

Значна палепшыліся ў горадзе бытавыя ўмовы. З пускам у дзеянне ачысных узвядзенняў з'явілася магчымасць будаваць добраўпарадкаванае жыллё, узводзіць цэлыя мікрараёны, як правіла, з пяціпавярховымі дамамі. Адзін з іх узнік паміж паркам і папяровай фабрыкай «Спартак», другі — у раёне былой ПМК-39. Шматпавярховыя жылыя гмахі ўзняліся каля райаб'яднання «Сельгастэхніка», на 1-й Савецкай вуліцы (цяпер Савецкая). За тры гады ў эксплуатацыю здадзена больш за 20 тысяч кв. м жылля. Актыўна ўзводзілі яго для сваіх рабочых і служачых папяровая фабрыка «Спартак», райаб'яднанне «Сельгастэхніка», будаўнічыя арганізацыі.

На базе прамкамбіната працягвалася будаўніцтва корпуса мэблевай фабрыкі. Праўда, тэрміны ўвядзення яе ў строй зрываліся, бо гэта быў няпланавы аб'ект. Яна пачала даваць прадукцыю ў 1980 г. Узводзілася другая чарга камбіната будматэрыялаў і вырабаў.

22 верасня 1985 г. у расквечаны, пасвяточнаму ўпрыгожаны гарадскі парк сабраліся шклоўцы, іх госці, каб адзначыць 450-годдзе свайго горада. Пасля ўрачыстага мітынгу на адкрытай эстраднай пляцоўцы адбыўся вялікі святочны канцэрт. Яго пачаў зводны хор калектываў мастацкай самадзейнасці горада. Перад гараджанамі і гасцямі Шклова таксама выступілі вакальны ансамбль папяровай фабрыкі «Спартак», вакальная група мастацкай самадзейнасці льнозавода. Сваё майстэрства прадэманстравалі на свяце самадзейныя калектывы раённага Дома культуры, гарадской музычнай школы, Дома піянераў і школьнікаў і інш.

У дні святкавання юбілею горада з канцэртамі перад шклоўцамі выступіў вакальна-інструментальны ансамбль «Верасы» пад кіраўніцтвам лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола, народнага артыста Беларускай ССР Васіля Раінчыка, які вырас у Шклове, атрымаў тут першапачатковую музычную адукацыю.

З нагоды юбілею горада ў фае клуба «Чырвоны Кастрычнік» была разгорнута выстаўка вырабаў прамысловых прадпрыемстваў, сферы абслугоўвання Шклова, сельгаспрадукцыі гаспадарак раёна. Розныя ўзоры паперы дэманстраваліся папяровай фабрыкай «Спартак», набор шафаў «Янтар», двухтумбавы пісьмовы стол — мэблевай фабрыкай. Тры стэнды райсельгастэхнікі змяшчалі дэталі і запасныя часткі — вырабы яе прамысловай групы са стальнога і капронавага ліцця. Шырокім асартыментам былі прадстаўлены вырабы райбыткамбіната, завода дарожна-будаўнічых вырабаў, ільнозавода, камбікормавага завода, райспажыўсаюза, прадукцыя раслінаводства калгасаў «Праўда», імя Кірава, імя Фрунзе, імя Леніна эксперыментальнай базы «Спартак».

Вынікі работы працоўных калектываў Шклоўшчыны за адзінаццатую пяцігодку былі падведзены на XXXI райпартканферэнцыі. За 5 гадоў працоўныя калектывы горада на ўдасканаленне тэхналагічных працэсаў асвоілі больш за 7 мільёнаў рублёў. Аўтаматызавана і механізавана 8 вытворчых ліній, 41 рабочае месца. Звыш плана выпушчана прадукцыі на 4 мільёны рублёў.

Побач з тым на канферэнцыі адзначалася, што райком партыі, некаторыя пярвічныя партарганізацыі не змаглі наладзіць зладжанай, мэтанакіраванай работы па выкананні праграмы кожным калектывам. Не былі дасягнуты паказчыкі па росту аб'ёмаў вытворчасці льнозаводам і камбінатам кааператыўнай прамысловасці (былы хлебазавод). Калектыў мэблевай фабрыкі не справіўся з планам рэалізацыі па дагаворах. Большасць прадпрыемстваў не выканала планы па ўкараненні новай тэхнікі. Толькі ў апошнім годзе пяцігодкі страты ад браку прадукцыі склалі 35 тысяч рублёў.

За пяцігодку будаўнікі раёна асвоілі 77 мільёнаў рублёў капітальных укладанняў. Здадзена 46 тысяч кв. м жылля, з іх 22 тысячы — у горадзе, на 780 месцаў павялічыліся дзіцячыя дашкольныя ўстановы. Але карэннага пералому ў гэтай галіне дабіцца не ўдалося. Асвоена на 8 мільёнаў рублёў капітальных укладанняў менш, чым у папярэдняй пяцігодцы. Не забяспечылі выкананне пяцігадовых планаў ПМК-39 і МПМК-124.

За час пяцігодкі на развіццё сельскай гаспадаркі раёна накіравана 46 мільёнаў рублёў, што дазволіла павялічыць асноўныя вытворчыя фонды на 33 %, энерганасычаныя магутнасці на 27 %, энергаўзброенасць працы ўзрасла ў 1,3 раза. Істотны ўклад у выкананне Харчовай праграмы ўнеслі калектывы калгасаў імя Кірава, імя Фрунзе, «Чырвоны Кастрычнік», «Запаветы Леніна», якія датэрмінова выканалі пяцігодку па продажу дзяржаве асноўных відаў сельгаспрадукцыі. У цэлым жа па раёну не ўдалося выйсці на рубяжы Харчовай праграмы па

вытворчасці і продажу асноўных відаў прадукцыі. Было недапастаўлена дзяржаве 11 000 т мяса і 30 000 т малака, што стала вынікам недастатковай работы па павелічэнні ўраджайнасці зерневых і кармавых культур. Калі ў калгасах імя Кірава, імя Фрунзе, саўгасе «Гарадзішча» стабільна атрымлівалі больш за 30 ц зерня з гектара, то ў калгасах імя Калініна, «Ударнік», «Перамога», «50 год Кастрычніка» ўраджайнасць не дасягнула і 20 ц. Галоўнымі прычынамі таму былі нізкі ўзровень тэхналагічнай, выканаўчай дысцыпліны, арганізацыі працы, слабая матэрыяльна-тэхнічная база насенняводства.

Можа гэта быў пачатак абвалу, які напаткаў усе калектывы горада і вёсак не на адзін год? Праўда, з 1987 г. у прамысловасці намецілася хаця і кволае, але праясненне. Працоўныя калектывы ўдасканальваюць гаспадарчы механізм і ўпраўленне. Асновай дзейнасці стаў поўны гаспадарчы разлік, які забяспечваў самаакупнасць і самафінансаванне, зацікаўленасць кожнага рабочага ў дасягненні канчатковых вынікаў. Па такіх прынцыпах пачалі працаваць калектывы райкамбіната бытавога абслугоўвання, райспажыўсаюза, камбікормавага завода. Адным словам, рабіліся намаганні ў вырашэнні першапачатковых задач перабудовы ўпраўлення народнай гаспадаркай, замацоўваліся пазітыўныя тэндэнцыі ў развіцці эканомікі раёна.

Але навальніца нестабільнасці набліжалася. Яе, як эстафету, перадаў 1990 г. свайму малодшаму брату — 1991 г. Менавіта ў гэты час большасць працоўных калектываў Шклова сутыкнулася з цяжкасцямі ў забеспячэнні сыравінай. Па гэтай прычыне збіваўся рытм выпуску прадукцыі на папяровай фабрыцы «Спартак», мэблевай фабрыцы, а калектыў ільнозавода значна знізіў аб'ёмы выпуску сыравіны як у 1990 г., так і ў наступным — 1991 г. Разбалансаванасць спажывецкага рынку, востры недахоп шэрага тавараў першай неабходнасці не абышлі стараной горад і раён. Асабліва яны ўзмацніліся пры пераходзе на рыначныя адносіны.

Праўда, у горадзе прымаліся меры па забеспячэнні таварнай масай спажывецкага рынку. Прамысловыя прадпрыемствы нарошчвалі аб'ёмы выпуску тавараў народнага спажывання, платных паслуг. Планы і заданні па гэтых паказчыках пастаянна перавыконваліся і ў 1990 і ў 1991 гг. Але гэтыя тавары і паслугі неўзабаве сталі дарагімі. Пастаянны рост цэн у наступныя гады значна пагоршыў сацыяльны стан гараджан і сяльчан.

У гэтыя гады статысты раёна найчасцей карыстаюцца словам «знізіўся». Так, у 1994 г. прамысловыя прадпрыемствы раёна знізілі аб'ём вытворчасці ў супастаўімых цэнах на 23,5 %. Прычыны таму — цяжкасці ў рэалізацыі прадукцыі, памяншэнне магчымасцей закупак сыравіны, матэрыялаў, камплектуючых вырабаў, а таксама ўзаемныя непастаўкі за адпраўленую прадукцыю.

Партыйны апарат у раёне адышоў ад кіраўніцтва вытворчасцю. А мясцовыя Саветы, у тым ліку і гарсавет, яшчэ слаба заяўлялі аб сабе. Справа ў тым, што іх улада не падмацоўвалася матэрыяльнымі і фінансавымі рэсурсамі. Да поўнай іх улады яшчэ была няпэўная адлегласць.

Узнікшыя малыя прадпрыемствы, фермерскія гаспадаркі хоць і ўносілі пэўны ўклад у развіццё эканомікі раёна, але не сталі вырашальнымі ў развіцці грамадства з прычыны сваёй малалікасці, слабай эканамічнай і тэхнічнай базы.

Сацыяльна-эканамічнае становішча раёна пры пераходзе да рыначных адносін аказалася незайздросным. Большасць насельніцтва крыўдавала на тое, што рэзка знізіліся даходы, таму з'явілася трывога за заўтрашні дзень, які можа прынесці галечу і голад. На зарплату стала цяжка пражыць, асабліва сельскім працаўнікам.

Гараджане і сяльчане Шклоўшчыны жылі надзеяй на лепшы час, на прыстойнае жыццё.

Л. Анціпенка

Аб рабоце народнай гаспадаркі раёна за 1993 год

Агульны аб'ём прамысловай вытворчасці ў супастаўімых цэнах знізіўся на 446 млн 921 тысячу рублёў, або на 11,9 %. Зніжэнне аб'ёмаў вытворчасці дапусцілі ўсе прадпрыемствы: папяровая фабрыка «Спартак» — на 14,5 %, ільнозавод — 22, камбікормавы завод — 1,4, малаказавод — 6,3, КБМіВ — на 34,3 %. Выраблена менш паперы на 7882 т, ільновалакна — на 197 т, мэблі — на 76 882 тысячы рублёў.

У калгасах і саўгасах раёна атрымана 33,8 ц збожжавых і зернебабовых з гектара, бульбы накапана — па 144 ц, каранеплодаў — па 359 ц. Не суцяшае вытворчасць асноўных відаў прадукцыі жывёлагадоўлі.

Атрымана толькі 7552 т мяса (у жывой вазе), або 80 % да ўзроўню папярэдняга года. Валавы надой малака склаў 28 485 т — 92 %. Сярэдні надой на карову склаў 2362 кг.

За кошт усіх крыніц фінансавання капітальныя ўкладанні выкарыстаны на 165,6 % да гадавога ліміту. Аб'ём будаўніча-мантажных работ выкананы на 153,9 %. У жыллёвым будаўніцтве за кошт усіх крыніц фінансавання ўзведзена 11 443 кв. метры жылля пры плане 28 843 кв. метры. Капітальныя ўкладанні выкарыстаны на 124 %.

Агульны аб'ём тавараабароту за кошт новых цэн павялічыўся ў 11,9 раза, аб'ём тавараабароту грамадскага харчавання — у 14,5 раза, платных паслуг аказана ў 9,3 раза больш.

Артыкул падрыхтаваны па матэрыялах райаддзела статыстыкі.

Вынікі работы народнай гаспадаркі раёна за 1995 год

Аналіз вынікаў работы паказвае, што прадпрыемствамі раёна выпушчана прадукцыі ў дзеючых цэнах на 150 852 мільёны руб. Аб'ём вытворчасці ў супаставімых цэнах павялічыўся да ўзроўню папярэдняга года на 5,5 %. Хранічна адстаюць толькі 4 (з 11) прадпрыемствы: мэблевая фабрыка, маслазавод, камбінат кааператыўнай прамысловасці, акцыянернае таварыства «Памяць». Прычыны гэтага звязаны з цяжкасцямі па рэалізацыі прадукцыі. Прадпрыемствы недастаткова вывучаюць кан'юнктуру рынку збыту. Уплываюць і ўзаемныя неплацяжы за адпраўленую прадукцыю.

Вяскоўцы стараліся стабілізаваць вытворчасць. Нядрэнныя паказчыкі атрыманы па ўраджайнасці асноўных сельгаскультур. Гаспадаркі раёна сабралі на 25,5 ц збожжа. Найвышэйшая ўраджайнасць яго атрымана ў калгасах імя Кірава, «Чырвоны Кастрычнік», АТ «Ніва», саўгасе «Юбілейны». Дзяржзаказ па продажу збожжа гаспадаркі выканалі на 138 %.

Поспехаў дасягнулі і льнаводы. Сярэдні збор ільновалакна склаў 7,7 ц з га. Асабліва добры лён урадзіў у калгасах «50 год Кастрычніка», імя Фрунзе, «Дняпроўскі», імя Кірава і саўгасе «Рабочы». Дзяржзаказ па валакну раён выканаў на 156 %.

Бульбы накапана па 148 ц з га. Сапраўднымі майстрамі па вырошчванні «другога хлеба» сталі бульбаводы калгаса «Запаветы Леніна». Яны накапалі па 250 ц клубняў з га.

У 1995 г. узрасла колькасць буйной рагатай жывёлы на 360 галоў, свіней — на 1055 галоў (9,6 %). Аб'ём рэалізацыі жывёлы павялічыўся ў 11 гаспадарках. Найбольшага росту прывагі дасягнулі калгасы «Шлях да камунізму», «Дняпроўскі» і саўгас «Рабочы». Знізілі прывагі жывёлы ў калгасах «Бальшавік», імя Калініна, саўгасе «Гарадзішча» і інш.

У цэлым сярэднясутачныя прывагі на вырошчванні і адкорме маладняку склалі 400 г, або знізіліся на 11 г, а свіней павялічыліся на 16 г. Павелічэнне прывагі буйной рагатай жывёлы забяспечылі калгасы імя Свярдлова, «Запаветы Леніна», саўгас «Гарадзец». Павялічылі валавы надой малака ў калгасах «Шлях да камунізму», «Зара», «Дняпроўскі»; знізілі — калгасы «Перамога», імя Калініна.

На капітальным будаўніцтве асвоена 67 682,2 млн руб. капітальных укладанняў. Будаўніча-мантажных работ выканана на 50 846 млн руб. Працягвалася будаўніцтва за кошт чарнобыльскіх сродкаў. Уведзены аб'екты: школа ў в. Ордаць, газаправод на 28,2 км, 47 кватэр агульнай плошчай 4482 кв. метры, памяшканне для буйной рагатай жывёлы на 400 галоў, пункт апрацоўкі і захавання збожжа на 5500 т, рамонтна-тэхнічная база АТС з аддзяленнем сувязі на 200 месцаў.

Усяго ў прыватную ўласнасць перайшло 1268 кватэр. За год прыватызавана 320 кватэр. Жыллёвая квота налічана 1920 чалавекам. Жыллёвыя чэкі атрымалі 455 чалавек, у тым ліку сельскай мясцовасці — 255 чалавек.

Павялічаны агульны аб'ём тавараабароту і грамадскага харчавання, платныя паслугі. Аднак у супастаўленых цэнах агульны аб'ём тавараабароту па раёну знізіўся на 26,4 %, аб'ём платных паслуг насельніцтву — на 14,2 %.

Прадпрыемствы і арганізацыі атрымалі 38 001 млн руб. прыбытку, ён павялічыўся ў 4,9 раза.

Прамысловыя прадпрыемствы атрымалі 15 123 млн руб. прыбытку, што ў 7,7 раза больш, чым у 1994 г. Страты дапусцілі 5 прадпрыемстваў і арганізацый, сярод іх МПМК-283, маслазавод і відэапракат.

Калгасы і саўгасы атрымалі 22 878 млн руб. прыбытку, што ў 4 разы больш папярэдняга года. Стратных гаспадарак няма.

Раённы аддзел статыстыкі

Працаваць і жыць за свой кошт

...У 1996 г. перш за ўсё выканкомам праводзілася работа па ўдасканальванні стылю і выпрацоўцы новых падыходаў у кіраўніцтве галінамі народнай гаспадаркі і сацыяльнай сферы, павышэнні патрабавальнасці да кіруючых кадраў за стан на даручаным участку. Прыярытэтны характар насілі пытанні пераадолення крызісных з'яў у эканоміцы, стабілізацыі сацыяльна-эканамічнага развіцця горада і сельскіх населеных пунктаў, павышэння эфектыўнасці работы выканкомаў сельскіх Саветаў дэпутатаў.

Вялікае месца ў дзейнасці выканкома займалі пытанні функцыяніравання прамысловасці як адной з галоўных галін эканомікі. У 1996 г. тут намеціліся пазітыўныя зрухі, што праявілася ў нарошчванні аб'ёмаў прамысловай вытворчасці. Як станоўчую можна адзначыць работу працоўных калектываў камбіната кааператыўнай прамысловасці, ААТ папяровай фабрыкі «Спартак», камбікормавага завода.

Станоўчыя тэндэнцыі намеціліся ў рабоце будаўнічага комплексу. За кошт усіх крыніц фінансавання ў раёне выкарыстана капукладанняў на 77,9 млрд р., у тым ліку будаўніча-мантажных работ выканана на 59,3 млрд р., вышэй на 2,1 % ад узроўню 1995 г. Асноўную ўвагу мы сканцэнтравалі на скарачэнні аб'ёмаў незавершанага будаўніцтва. Уведзена ў дзеянне асноўных фондаў на 57,1 млрд р. Здадзены ў эксплуатацыю 3 шматкватэрныя дамы — камунгаса і мэблевай фабрыкі, ЖБК райспажыўсаюза, 2 дамы ДБМ, 8 аднакватэрных жылых дамоў у п. Гавяды, 7 двухкватэрных у в. Гарадзец, СШ на 108 вучняў у в. Александрыя, лазня на 100 месц у г. Шклове, сельскія ўрачэбныя амбулаторыі ў п. Гавяды і інш. Першыя крокі зроблены па частцы будаўніцтва жылля ў сельскай мясцовасці як індывідуальнымі забудоўшчыкамі, так і гаспадаркамі. Сумесныя намаганні кіраўнікоў гаспадарак, спецыялістаў, усіх працаўнікоў вёскі з дапамогай дзяржавы дазволілі па папярэдніх падліках выйсці на ўзровень валавой прадукцыі ў супастаўных цэнах на 104,4 % ад узроўню 1995 г., у тым ліку ў раслінаводстве на 11,5 %, жывёлагадоўлі — на ўзровень 1995 г. Задача, пастаўленая прэзідэнтам А. Р. Лукашэнкам, атрымаць прырост валавой прадукцыі 2—3 % дасягнута, хоць уклад у яе вырашэнне калектываў далёка не раўназначны.

Галоўным вынікам работы галіны раслінаводства з'яўляецца тое, што ў 1996 г. атрымана ураджайнасць зерневых 31,8, або плюс 6,3 ц з гектара да 1995 г., прыбаўка валавога збору зерня саставіла 18,6 тыс. т. Гэта другі паказчык у вобласці сярод раёнаў. У калгасе імя Кірава атрымана 50,2 ц, «Чырвоны Кастрычнік» — 42,6, імя Фрунзе — 39, імя Свярдлова — 37 ц з гектара. Як станоўчае трэба адзначыць, што значную прыбаўку па зерню, звыш 30 % да 1995 г., атрымалі ў калгасах «Ударнік», «Дняпроўскі», «Уперад», «Зара», «Шлях да камунізму», саўгасах «Гарадзішча», «Рабочы», на эксперыментальнай базе «Спартак».

Некалькі лепш калгасы і саўгасы спрацавалі па вытворчасці бульбы. Атрымана сярэдняя ўраджайнасць 154, або плюс 6 ц з гектара да 1995 г., а па валавой вытворчасці прырост склаў 15 %. Традыцыйна атрымліваюць нядрэнныя ўраджаі калгасы «Чырвоны Кастрычнік», імя Кірава, імя Фрунзе, «Запаветы Леніна». У тых жа практычна ўмовах губляюць калгасы «Дняпроўскі», імя Калініна, «Маяк», «Рассвет», «Першае Мая».

Пры ўсіх неадназначных адносінах да лёну ў раёне ўдалося захаваць пасяўныя плошчы на ўзроўні папярэдніх гадоў, а вытворчасць валакна павялічыць на 10 %, атрымаць ураджайнасць 9 ц з гектара, што дазволіла выканаць дзяржзаказ па льновалакну на 163 %, забяспечыць работу льнозавода на год у дзве змены. Лепшых вынікаў дасягнулі льнаводы калгасаў імя Кірава, «Запаветы Леніна», імя Фрунзе, «Радзіма», саўгаса «Гарадзец», дзе ўраджайнасць валакна перавысіла 10 ц.

Прадметам паўсядзённай увагі ў сельскай гаспадарцы была і застаецца жывёлагадоўля, удзельная вага яе прадукцыі ў валавым аб'ёме састаўляе 49,2 %. Асноўным відам прадукцыі, які вызначае ўзровень вядзення гэтай галіны, з'яўляецца малако, але тут было дапушчана зніжэнне надояў супраць 1995 г. Асноўнай прычынай зніжэння ўзроўню вытворчасці малака з'явілася недастатковая работа па аднаўленні статка, незахаванне тэхналагічных патрабаванняў утрымання догляду і кармлення кароў і рад іншых прычын.

Вынікам усёй работы гаспадарак з'яўляецца фінансавае становішча, аналіз якога паказвае, што, завяршыўшы сельскагаспадарчы год, 5 гаспадарак — «Чырвоны Кастрычнік», імя Свярдлова, АТ «Ніва», «Юбілейны», «Уперад» — маюць грошы на разліковых рахунках, няма запазычанасці па

пазыках і картатэцы, 6 гаспадарак маюць адносна ўстойлівае фінансавае становішча і 17 — дрэннае.

Фермерскіх гаспадарак цяпер у раёне 78. У 1996 г. утвораны 3 гаспадаркі, спынілі дзейнасць — 15. За выключэннем агародніны, у фермерскіх гаспадарках ураджайнасць сельгаскультур атрымана на 10—13 % ніжэй, чым у калгасах і саўгасах. Наша пазіцыя тут адназначная: права на жыццё маюць усе формы гаспадарання на зямлі, але павінна быць і адпаведная аддача. Зямля патрабуе рацыянальнага выкарыстання.

Раённаму выканаўчаму камітэту ў 1996 г. шмат прыйшлося працаваць па вырашэнні праблем жыццезабеспячэння нашых людзей і сацыяльных пытанняў. Нягледзячы на сур'ёзныя фінансава-эканамічныя цяжкасці, удалося забяспечыць дастаткова стабільную работу вытворчага аб'яднання жыллёва-камунальнай гаспадаркі, у асноўным задаволіць патрабаванні насельніцтва ў паслугах. Без сур'ёзных выдаткаў прайшоў ацяпляльны сезон.

У 1996 г. некаторая работа праведзена па паляпшэнні гандлёвага абслугоўвання. Змяніліся ў лепшы бок знешні выгляд магазінаў, культура абслугоўвання. Арганізавана 22 кірмашы, 16 выстаў-продажаў. Вядзецца работа па павышэнні якасці выпускаемай прадукцыі.

Нядрэнна ў 1996 г. спрацавалі па выкананні праграмы па пераводу жылога фонду раёна на прыродны газ. Пракладзена 2,2 км газаправоду нізкага ціску па гарадскіх вуліцах Піянерская, імя Карла Маркса, Ільнозаводская, 11 ліпеня, Чырвоная Слабада, завулку Аўражны, ліквідавана групавая ёмістасць з пераводам на прыродны газ па вуліцы Калгасная. Працягваюцца работы па мантажу газаправода ў в. Александрыя.

У галіне адукацыі намаганні выканкома былі накіраваны на вырашэнне пытанняў, звязаных з пераходам на новы змест адукацыі, напрацоўку асноў дыферэнцыяцыі навучання, умацавання матэрыяльна-тэхнічнай базы, стварэнне ўмоў для пераходу на самазабеспячэнне ў арганізацыі харчавання, аздараўленне вучняў, актывізацыю пазаўрочнай і пазашкольнай работы. За прайшоўшы перыяд праведзена рэарганізацыя ДЮСШ. Дома піянераў і турысцкай станцыі ў Раённы цэнтр пазашкольнай дзейнасці. Праводзіцца падрыхтоўчая работа па перадачы на баланс аддзела адукацыі ведамасных дзіцячых садкоў і стварэнні устаноў тыпу «сад-школа». Заканчваецца рэканструкцыя дзіцячага садка калгаса імя Дзяржынскага пад сямейны дзіцячы дом Афанасьевых.

Выканком пастаянна трымае ў полі зроку праблемы аховы здароўя. Лячэбныя ўстановы ўкамплектаваны кадрамі здавальняюча, няма праблем з сярэднім медперсаналам. За кошт прыцягнутых сродкаў, гуманітарнай і спонсарскай дапамогі лячэбныя ўстановы папоўніліся сучаснай дыягнастычнай і працэдурнай апаратурай на суму больш за 2 млрд р. Разам з тым, сельскія ўчастковыя бальніцы, ФАПы адчуваюць востры недахоп медыкаментаў і прэпаратаў, бялізны і абсталявання.

У 1996 г. актывізавалася работа па рэалізацыі культурнай палітыкі. Аддзелам культуры (Г. А. Валозіна) вядзецца пошук новых форм і метадаў работы, накіраваных на развіццё народнай творчасці, пошук аптымальных форм культурнага абслугоўвання насельніцтва (выязныя канцэрты, народныя святы, клуб-бібліятэка). Наспела неабходнасць і ёсць перадумовы для стварэння тэатра і школы мастацтваў. Але застаецца ў культуры шмат нявырашаных пытанняў.

Пад пастаянным кантролем выканаўчага камітэта знаходзіліся пытанні, звязаныя са своечасовым прызначэннем і выплатамі пенсій, дапамог, размеркаваннем гуманітарнай дапамогі. Абмеркавана пытанне аб сацыяльнай абароне ветэранаў вайны і працы. Пры чатырох сельскіх участковых бальніцах адкрыта 20 сацыяльных ложкаў для адзінокіх і састарэлых людзей. За кошт бюджэтных сродкаў пабудавана 13 кватэр для ўдзельнікаў вайны і воінаў-інтэрнацыяналістаў, 4 — для шматдзетных сем'яў, размеркавана 2 т рэчываў гуманітарнай дапамогі і больш за тону харчавання шматдзетным, малазабяспечаным сем'ям і сем'ям, якія выхоўваюць дзяцей-інвалідаў, аказана значная дапамога дзецям-сіротам.

...Паўната вырашэння праблем раёна ў многім вызначалася магчымасцямі бюджэтнага фінансавання. Для павелічэння даходаў бюджэту раёна павышаны стаўкі зямельнага падатку на ўчасткі, выдзеленыя грамадзянам для садоўніцтва, дачнага будаўніцтва і агародніцтва, вядзення асабістай падсобнай гаспадаркі. За кошт гэтага дадаткова ўцягнута ў бюджэт 120 млн р. Устаноўлена арэндная плата за зямельныя ўчасткі для вырошчвання сельскагаспадарчай прадукцыі, дадаткова прыцягнуты 131 млн р. У мэтах эканоміі плацежных сродкаў і зніжэння нядоімкі праводзяцца ўлікі запазычанасці паміж суб'ектамі гаспадарання. У той жа час сітуацыя з рэалізацыяй бюджэту аказалася вельмі напружанай. Па чакаемай ацэнцы выкананне яго даходнай часткі вызначаецца ў 26,7 млрд р., што прыкладна на 5 млрд менш, чым намячалася. Такое становішча з выкананнем даходнай часткі раёна адэкватна адбілася на фінансаванні яго расходаў. Але пры ўсіх цяжкасцях у першачарговым парадку здзяйснялася фінансаванне заработнай платы, харчавання, медыкаментаў.

Прымаліся меры па эканоміі расходнай часткі бюджэту. Цяпер за ўсё трэба плаціць і жыць — за свой кошт.

Са справаздачы на сесіі райсавета старшыні раённага выканаўчага камітэта
Г. М. Лаўранкова

Вынікі эканамічнага і сацыяльнага развіцця раёна ў 1997 г.

...Вынікі работы народнай гаспадаркі раёна за 1997 г. сведчаць аб станоўчай дынаміцы функцыяніравання народнагаспадарчага комплексу. Выкананы важнейшыя заданні па сацыяльна-эканамічным развіцці, вызначаныя прэзідэнтам і ўрадам рэспублікі.

Прамысловасць. Аб'ём яе вытворчасці (510,9 млрд р.) узрос супраць узроўню 1996 г. у супастаўных цэнах на 24,1 %. З ростам на 52,5 % выпушчана тавараў народнага спажывання.

Сельскагаспадарчая вытворчасць. Аб'ём валавой прадукцыі склаў 48,6 млрд р., як і ў 1996 г. Дзяржзаказ па продажу збожжа раён выканаў на 106 %. Панесены страты на бульбяных палетках. У 1997 г. намецілася ўстойлівая тэндэнцыя павелічэння пагалоўя жывёлы і яе прадукцыйнасці. Дзяржзаказ па продажу малака выкананы на 113 %.

У **капітальным будаўніцтве** за кошт усіх крыніц фінансавання асвоена 95,8 млрд р., пры плане 86,9. Уведзены ўсе запланаваныя аб'екты, за выключэннем пускавога комплексу рамонтна-тэхнічнай базы АГП «Шклоўскае» і стадыёна сярэдняй школы ў п. Гавяды. Здадзена ў эксплуатацыю жылых дамоў агульнай плошчай 9135 кв. м, што і было прадугледжана праграмай на 1997 г.

Зрухі ў сацыяльнай сферы. На 81 % павялічыліся грашовыя даходы насельніцтва, а рэальная заработная плата павялічылася на 79 % і склала ў 1997 г. у прамысловасці — 1544 тыс. р., сельскай гаспадаркі — 1174, будаўніцтве — 1729, бюджэтнай сферы — 1600 тыс. р.

Не ўсё задуманае ў 1997 г. удалося ажыццявіць. І ўсё ж дасягнутыя вынікі дазваляюць сцвярджаць, што практычна ўсе працоўныя калектывы раёна здольны сёння не толькі іх замацаваць, але і дабіцца больш значных паказчыкаў.

«Ударны фронт». 1998. 6 лютага.

ЧАЛАВЕК СЛАЎНЫ ПРАЦАЙ

Удастоены звання Героя Сацыялістычнай Працы

БАРАНАВА Ніна Мітрафанаўна. Нарадзілася ў 1922 г. у в. Акунёўка. Бацька — удзельнік Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, памёр у 1927 г. Цяжка было маці выхоўваць шасцярых непаўналетніх дзяцей. Дапамагала савецкая ўлада. У 1931 г. сям'я ўступіла ў калгас. Яшчэ калі вучылася ў школе, Ніна часта прыходзіла на ферму і дапамагала сваёй старэйшай сястры Ульяне даглядаць жывёлу, прывучылася даіць кароў. Марыла стаць настаўніцай, але планам не дадзена было збыцца. Пачалася Вялікая Айчынная вайна...

Пасля вызвалення раёна Баранава Н. М. прымае актыўны ўдзел у станаўленні калгаса «Прамень камунізму» на радзіме мужа. Працавала звеннявой па лёну, брыгадзірам паляводчай брыгады. У 1959 г. на аснове дробных калгасаў быў створаны саўгас «Радзец», дзе Ніна Мітрафанаўна працуе цялятніцай, а ў 1960 г. пераводзіцца на свінаферму. Сваёй самаадданай працай яна дасягнула высокіх паказчыкаў. У 1971 г. атрымала ад кожнай з 45 свінаматак на 22 парасяты. Значна павялічыліся прывагі і саставілі 550—600 грамаў у дзень.

У 1971 г. указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР за добрасумленную працу, высокія паказчыкі ў рабоце Баранавай Н. М. прысвоена званне Героя Сацыялістыч-

Н. М. Баранава

М. В. Другакоў

С. М. Дзікун

А. С. Каралёў

най Працы. Узнагароджана медалём «За доблесную працу. У азнаменаванне 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна».

Ніна Мітрафанаўна — маці-гераіня. Яна выхавала дзесяць дзяцей. Прывучала іх да працы. Усе яны атрымалі адукацыю і добрасумленна працуюць.

Баранава выбіралася дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. У цяперашні час жыве ў вёсцы Гарадзец.

ВЕРАБ'ЁЎ Мікалай Васільевіч. Нарадзіўся ў в. Камароўка ў сям'і настаўніка. У 1961 г. узначаліў Чавускі будаўніча-мантажны ўчастак, з 1971 г. — перасоўную механізаваную калону «Сельспецмантаж». Удастоены звання Герой Сацыялістычнай Працы 8 красавіка 1971 г. Мае шэраг урадавых узнагарод.

М. В. Вераб'ёў жыве ў Чавусах.

ДРУГАКОЎ Мікалай Віктаравіч. Нарадзіўся ў 1930 г. у в. Азер'е. Пасля заканчэння сямігодкі і курсаў механізатараў працаваў трактарыстам. Зволіўшыся з радоў Савецкай Арміі, зноў стаў механізатарам у калгасе імя Андрэева.

За высокія вытворчыя паказчыкі ў 1972 г. Мікалай Віктаравіч узнагароджаны ордэнам Леніна, у 1971 г. — ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. У 1977 г. указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Другакову Мікалаю Віктаравічу прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы.

Другакоў М. В. — трактарыст першага класа. Свой вопыт перадае маладым механізатарам. З'яўляецца настаўнікам моладзі. Прымае актыўны ўдзел у грамадскім жыцці калгаса. На аснове механізаванага звяна Другакова М. В. у калгасе імя Андрэева створана школа перадавога вопыту па апрацоўцы і ўборцы бульбы.

Жыве ў вёсцы Азер'е.

ДЗІКУН Сяргей Мікалаевіч. Нарадзіўся ў 1922 г. у в. Кнышэвічы Светлагорскага р-на Гомельскай вобл. у сялянскай сям'і. Закончыў у 1940 г. Парычскую сярэднюю школу, затым паступіў у Ленінградскае авіяцыйна-тэхнічнае вучылішча, пасля заканчэння якога служыў у Савецкай Арміі. Актыўна ўдзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне, быў цяжка паранены.

Зволіўшыся з радоў Савецкай Арміі, С. М. Дзікун вучыўся ў Бабруйскай міжабласной школе, потым працаваў прапагандыстам Бабруйскага абкома партыі, загадчыкам парткабінета аддзела прапаганды і агітацыі, сакратаром Старобінскага райкома партыі.

Пасля заканчэння ў 1953 г. Рэспубліканскай партыйнай школы пры ЦК КПБ Сяргей Мікалаевіч працаваў намеснікам дырэктара па палітчастцы, сакратаром партыйнай арганізацыі Бераснёўскай МТС, сакратаром, другім сакратаром Кіраўскага райкома партыі.

У 1961 г. Дзікун выбіраецца першым сакратаром Шклоўскага райкома КПБ. На гэтай пасадзе ён працаваў больш сямнаццаці гадоў. За ўмелае кіраўніцтва сельскагаспадарчай вытворчасцю раёна Сяргею Мікалаевічу Дзікуну ў 1971 г. прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы.

У 1978 г. быў зацверджаны старшынёй партыйнай камісіі пры Магілёўскім абкоме КПБ.

Дзікун С. М. прымаў актыўны ўдзел у грамадска-палітычным жыцці, карыстаўся глыбокай павагай і давер'ем працоўных. Ён быў дэлегатам XXIV з'езда партыі, выбіраўся членам ЦК КПБ, дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР сёмага склікання, членам Магілёўскага абкома КПБ, дэпутатам абласнога і раённага Саветаў народных дэпутатаў.

Памёр 7 кастрычніка 1978 года.

КАЛАСОЎСКІ Пётр Міхайлавіч. Нарадзіўся ў былым М. Старасселлі ў сям'і селяніна-беднякa. У 1917 г. закончыў пачатковую школу, у 1922 г. — 3 класы Старасельскай школы II ступені. Адразу пасля заканчэння школы юнак уступіў у камсамол і пачаў сваю працоўную дзейнасць у якасці ўпаўнаважанага па рабоце з батракамі ў былым Капыскім р-не ад райкома камсамола.

Потым Пётр нядоўгі час працуе рабочым Аршанскага цвікавога завода ў Барані. Далейшы лёс закінуў яго ў Самарскую губерню, куды ён прыехаў разам з родзічамі. У маі 1926 г. быў выбраны сакратаром Дзмітрыеўскага валаснога камітэта камсамола. Крыху пазней пераходзіць на партыйную работу.

Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, быў накіраваны сакратаром Волжскага райкома партыі. Быў узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені, медалём «За доблесную працу ў Вялікай Айчыннай вайне 1941—1945 гг.».

У пасляваенны час асабліва шмат увагі Пётр Міхайлавіч удзяляў развіццю сельскай гаспадаркі. У 1948 г. яму прысвоена высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы за высокі ўраджай пшаніцы, вырашчаны ў Волжскім р-не ў 1947 г. Пётр Міхайлавіч часта наведваў Беларусь, сваё роднае Старасселле, радаваўся поспехам сваіх аднасяльчан.

Памёр у 1958 г. У музеі мясцовай школы змешчаны матэрыялы, якія расказваюць пра яго жыццё і працоўную дзейнасць.

КАРАЛЁЎ Аляксей Сямёнавіч. Нарадзіўся ў 1923 г. у сялянскай сям'і ў в. Новыя Сліжы. Бацька быў удзельнікам грамадзянскай вайны, адным з першых уступіў у сельскагаспадарчую арцель. Ён і прывіў любоў да тэхнікі сыну Алёшу. Калі ў вёсцы з'явіўся першы трактар, хлопчык не ўяўляў сабе жыццё без гэтай машыны. Пасля смерці бацькі ён спрабуе паступіць на курсы трактарыстаў пры Любінічскай МТС, але малады ўзрост перашкаджае. Толькі праз тры гады, у 1939 г., ён пачаў вывучаць трактар. Вясной 41-га закончыў курсы, але папрацаваць доўга не прыйшлося: пачалася вайна. Трактары Любінічскай МТС трэба было перагнаць у Траекураўскі р-н Разанскай вобл. На фронт трапіў толькі праз год. Служыў на Далёкім Усходзе. Пасля вайны паступае ў Мсціслаўскую школу механізацыі сельскай гаспадаркі. У 1951 г. заканчвае яе і з таго часу не пакідае камбайн, працуючы

К. С. Макарава

ў саўгасе «Гарадзішча», затым — «Юбілейны». Заўсёды быў лепшым у раёне. Убіраў па 500, 600 і больш гектараў. Да яго прыязджалі вучыцца, сам ездзіў да суседзяў, раскрываў свае сакрэты, а яны ў яго простыя: любоў да тэхнікі.

За высокія вытворчыя паказчыкі ў 1966 г. Каралёву А. С. прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы. Узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, многімі медалямі.

Каралёў А. С. выбіраўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. Зараз жыве ў вёсцы Новыя Сліжы.

МАКАРАВА Кацярына Сяргееўна. Нарадзілася ў 1918 г. у в. Заполле ў беднай сялянскай сям'і. У 1924 г. на сям'ю абрушваецца вялікае гора — памерла маці. Малалетняй Каце прыходзілася выконваць усю хатнюю работу. У 1931 г. сям'я ўступае ў калгас і жыццё стала наладжвацца.

Пасля сямігадовай школы Кацярына Сяргееўна ў 1936 г. паступае на курсы трактарыстаў. Яна паспяхова заканчвае вучобу і накіроўваецца на работу ў Любінічскую МТС. Працуе трактарысткай.

Разам з мужам, Яфімам Макаравым, добрасумленна працуе ў калгасах зоны Любінічскай МТС. Падрасталі дзеці.

У гады Айчыннай вайны сям'я Макаравых пазнала ўсе жахі фашысцкай акупацыі.

Пасля вызвалення прыйшлося шмат і настойліва працаваць над аднаўленнем свайго калгаса.

У 1957 г. Кацярына Сяргееўна назначаецца звеннявой па вырошчванні лёну ў калгасе імя Кірава. Звяно пад кіраўніцтвам Макаравай дабіваецца вялікіх поспехаў, штогод атрымліваючы з кожнага гектара па 8—11 ц ільновалакна.

У 1971 г. указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Макаравай Кацярыне Сяргееў

Н. І. Ніканава

В. Г. Пархоменка

К. А. Патапава

П. М. Сяркоў

не за высокія паказчыкі ў вырошчванні лёну прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы.

Кацярына Сяргееўна жыве ў вёсцы Славені, знаходзіцца на заслужаным адпачынку.

НІКАНАВА Ніна Іванаўна. Нарадзілася ў 1933 г. у в. Сцефанова Горацкага р-на ў сялянскай сям'і. Пасля заканчэння Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі ў 1958 г. накіроўваецца на работу галоўным аграномам ва ўзбуйненую сельскагаспадарчую арцель імя Кірава. Зарэкамендавала сябе ўмелым кіраўніком сельскагаспадарчай вытворчасці. Ніна Іванаўна шмат увагі надае пытанням развіцця земляробства, далейшага нарошчвання аб'ёмаў вытворчасці і нарыхтовак зерня, бульбы, ільнопрадукцыі на аснове шырокага выкарыстання дасягненняў навукі і перадавога вопыту.

Вялікая творчая работа аграномічнай службы, якую доўгі час узначальвала Н. І. Ніканава, дазваляла калгасу пры любым надвор'і атрымліваць стабільна высокія ўраджаі. За кошт інтэнсіўнага выкарыстання зямлі, укаранення ў вытворчасць высокаўраджайных кармавых культур у гаспадарцы створана трывалая кармавая база для грамадскага статка.

За вялікія заслугі перад Радзімай у 1983 г. Ніканавай Ніне Іванаўне прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы. Яна ўзнагароджана двума ордэнамі Леніна, ордэнамі Кастрычніцкай Рэвалюцыі і «Знак Пашаны».

Ніканавай Н. І. прысвоена ганаровае званне «Заслужаны работнік сельскай гаспадаркі БССР».

У сучасны момант Ніна Іванаўна жыве ў вёсцы Мікіцінічы.

ПАРХОМЕНКА Васіль Гаўрылавіч. Нарадзіўся 1.03.1930 г. у в. Радзвінава Шчорскага р-на Чарнігаўскай вобл. у сям'і рабочага. Пасля заканчэння школы працаваў кінамеханікам у Асіповіцкім р-не. З 1951 па 1956 г. служыў у Савецкай Арміі. З 1956 па 1958 г. працаваў інспектарам аддзела культуры Шклоўскага райвыканкома.

У лютым 1958 г. быў выбраны старшынёй калгаса імя Кірава Шклоўскага р-на. У той час гэтая гаспадарка была эканамічна слабай, на нізкім узроўні знаходзіліся земляробства і жывёлагадоўля.

Пад непасрэдным кіраўніцтвам Васіля Гаўрылавіча з года ў год узмацнялася матэрыяльна-тэхнічная база, інтэнсіўна вяліся жывёлагадоўля і раслінаводства, узрасла прадукцыйнасць працы. Гэта дало свае станоўчыя вынікі.

За працоўныя поспехі ў восьмай пяцігодцы гаспадарка ўзнагароджана ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга. Пастановай бюро Магілёўскага абкома КПБ і аблвыканкома калгасу прысвоена званне «Гаспадарка высокай культуры земляробства». Узровень вытворчасці мяса на 100 га сельскагаспадарчых угоддзяў дасягнуў 352,8 ц. Гаспадарка штогод выконвае планы продажу дзяржаве ўсіх відаў прадукцыі. Калгас 11 разоў з'яўляўся пераможцам ва Усесаюзным сацыялістычным спаборніцтве і ўзнагароджваўся пераходным Чырвоным сцягам ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ. Калгас імя Кірава быў неаднаразовым удзельнікам УДНГ СССР.

За вялікія заслугі ў развіцці сельскагаспадарчай вытворчасці Пархоменку В. Г. указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 8 красавіка 1971 г. прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы. Ён таксама ўзнагароджаны ордэнамі Леніна, Працоўнага Чырвонага Сцяга, Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР і шматлікімі медалямі.

Пархоменка В. Г. неаднаразова выбіраўся дэпутатам абласнога, раённага і мясцовага Саветаў народных дэпутатаў, членам Магілёўскага абкома КПБ, членам бюро Шклоўскага райкома КПБ. Прымаў актыўны ўдзел у руху барацьбы за мір.

Памёр 20 снежня 1987 года.

ПАТАПАВА Кацярына Антонаўна. Нарадзілася 10.01.1928 г. у в. Старасселле ў сялянскай сям'і. Да вайны вучылася ў школе, марыла прадоўжыць вучобу ў ВНУ. Але мары не здзейсніліся. Пачалася Вялікая Айчынная вайна.

Пасля выгнання нямецка-фашысцкіх захопнікаў камсамолка Патапава прымае актыўны ўдзел у аднаўленні свайго роднага калгаса «Чырвоны ўдарнік». Спачатку працуе звеннявой па льну, затым прызначаецца брыгадзірам паляводчай брыгады. Як актыўную камсамолку яе выбіраюць дэлегатам на XVIII з'езд ЛКСМБ.

У 1949 г. Кацярына Антонаўна накіроўваецца на работу ва ўзбуйнены калгас імя Фрунзе. Працуе свінаркай па вырошчванні парасят. Калектыў свінафермы неаднаразова заваёўваў права ўдзельнічаць ва Усесаюзнай сельскагаспадарчай выстаўцы. Свінарка Патапава К. А. тры разы ўзнагароджвалася медалём выстаўкі.

Сваёй працавітасцю і стараннасцю Кацярына Антонаўна дабівалася вялікіх поспехаў, атрымлівала ад кожнай свінаматкі па 20—22 парасяты і болей.

Партыя і ўрад высока ацанілі працу калгасніцы. Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 22 сакавіка 1966 г. за высокія паказчыкі ў рабоце ёй прысвоена высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы.

Патапава К. А. выбіралася дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР.

У цяперашні час жыве ў вёсцы Старасселле.

СЯРКОЎ Піліп Міхайлавіч. Нарадзіўся 20.01.1905 г. у в. Старасселле. З ранніх гадоў пачаў працаваць, дапамагаючы бацькам у сельскагаспадарчай працы. Пасля заканчэння пачатковай школы шмат часу аддае самаадукацыі.

Калі ў Любінічах была створана камсамольская ячэйка, Сяркоў П. М. адным з першых уступае ў камсамол, дзе прымае актыўны ўдзел у рабоце з моладдзю.

У 1929 г. сям'я Сяркоўых уступае ў калгас, а Піліп накіроўваецца на вучобу. Ён паспяхова заканчвае Шклоўскую міжраённую школу калгасных кадраў і накіроўваецца на работу ў родныя мясціны. Спачатку прызначаецца брыгадзірам калгаса «Чырвоны ўдарнік», а ў хуткім часе калгаснікі выбіраюць яго старшынёй.

На выбарах у мясцовыя Саветы ў 1938 г. Сяркоў П. М. выбіраецца дэпутатам і сакратаром Гарадзецкага сельсавета.

У гады Вялікай Айчыннай вайны прымае ўдзел у партызанскім руху ў Беларусі. Пасля вызвалення раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Піліп Міхайлавіч накіроўваецца на работу загадчыкам Шклоўскага камунгаса. У 1945 г. уступае ў члены КПСС. Дэпутаты горада аказалі Сяркову вялікае давер'е, выбраўшы яго старшынёй гарадскога Савета народных дэпутатаў. Але душа хлебароба цягнулася да зямлі. Па рэкамендацыі райкома КПБ у 1949 г. калгаснікі калгаса «Чырвоны ўдарнік» выбіраюць яго старшынёй арцелі. У 1950 г. выбіраецца старшынёй узбуйненага калгаса імя Фрунзе, дзе бесперапынна працуе да выхаду на пенсію.

За дваццаць гадоў на пасадзе старшыні калгаса Сяркоў П. М. праявіў сябе як здольны арганізатар і кіраўнік сельскагаспадарчай вытворчасці.

Званне Героя Сацыялістычнай Працы Сяркову П. М. прысвоена ў 1966 г. Узнагароджаны таксама ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга і многімі медалямі. Памёр 1 сакавіка 1988 года.

Узнагароджаныя ордэнам Леніна

АНДРЭЙЧЫКАВА Антаніна Дзмітрыеўна — звеннявая калгаса «Зара» (1972).

АРЦЁМ'ЕЎ У. Л. — старшыня калгаса «Пяцігодка ў чатыры гады» (1949).

БАБКОВА Марыя Астапаўна — свінарка калгаса імя Андрэева (1973).

ВІННІКАЎ Гаўрыла Максімавіч — Шклоў, чыгуначнік (1960).

ВОЛКАЎ Уладзімір Сяргеевіч — дыспік Шклоўскага лясніцтва (1970).

ГАЛІЦА Трафім Іванавіч — дырэктар саўгаса «Гарадзішча» (1978, 1980).

Т. І. Галіца

У. І. Паўловіч

С. М. Ганчароў

ГАНЧАРОЎ Сямён Мікалаевіч — узнагароджаны ў час вайны (1945).

ГАРШОВА Настасся Сямёнаўна — свінарка калгаса імя Фрунзе (1978).

ГЕЛАХАВА Марыя Захараўна — галоўны аграном калгаса імя Фрунзе (1977).

ГРОМАЎ Мікалай Данілавіч — механізатар саўгаса «Гарадзішча» (1971).

ГРЫШАНАЎ Павел Восіпавіч — старшыня калгаса імя Леніна (1955).

ДАВЫДЗЕНКА Лідзія Іванаўна — галоўны аграном саўгаса «Рабочы» (1979).

ДРАЗДОЎ Мікалай Пятровіч — начальнік вытворчага ўчастка калгаса «Праўда» (1984).

ЖЫПРАЎ Міхаіл Іванавіч — брыгадзір саўгаса «Рабочы» (1977).

ЗАЛУЦКАЯ (Халянкова) Тамара Яграўна — ільнавод калгаса імя Фрунзе (1970).

ЗОЦІКАЎ Віктар Дзмітрыевіч — механізатар племсаўгаса «Гарадзішча» (1977).

КАВАЛЁЎ Фёдар Фядосавіч — трактарыст саўгаса «Гарадзішча» (1975).

КАЗІМІРАВА Софія Барысаўна — цялятніца калгаса імя Андрэева (1973).

КАЗЛОЎ Віктар Захаравіч — механізатар калгаса імя Свярдлова (1973).

КАЎРЫЖКА Фёдар Фядосавіч — узнагароджаны ў час вайны (1941).

КЛІМЯНКОЎ Аляксандр Емяльянавіч — старшыня калгаса «Зара» (1972).

ЛІПКІНА Марыя Макараўна — звеняявая калгаса імя Фрунзе (1966).

МАЖАРАВА Таццяна Васільеўна — галоўны заатэхнік калгаса «Чырвоны Кастрычнік» (1973).

МАТРОНКІН Уладзімір Пятровіч — начальнік вытворчага ўчастка калгаса «Праўда» (1978).

ПАЎЛОВІЧ Уладзімір Іванавіч — сетачнік папяровай фабрыкі «Спартак» (1978).

ПАДВОЙСКІ Іван Данілавіч — старшыня райвыканкома (1969).

ПРОХАРАЎ Ілья Арцёмавіч — трактарыст калгаса імя Фрунзе (1977).

РУДЧАНКА Фёдар Рыгоравіч — былы сакратар РК КПБ (1949).

РУБАНАЎ Віктар Восіпавіч — трактарыст калгаса «Чырвоны Кастрычнік» (1973).

САБАЛЕЎСКІ Пётр Аляксандравіч — чыгуначнік (1969).

СЕЛЯДЦОЎ Фёдар Васільевіч — узнагароджаны ў час вайны.

СЛЯПЦОВА Ганна Пракопаўна — звеняявая па льну калгаса імя Кірава (1973).

СОБАЛЕВА Пелагея Васільеўна — настаўніца Шклоўскай рускай сярэдняй школы (1969).

ФІЛІПЕНКА Аляксей Мацвеевіч — галоўны аграном калгаса імя Свярдлова (1973).

ШУГАЛЕЙ Генадзь Сяргеевіч — галоўны бухгалтар калгаса «Зара» (1973).

ШЧАРБАКОВА Арына Гаўрылаўна — майстар змены льнозавода (1965).

Узнагароджаныя ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі

БЕДУШЭЎСКІ Міхаіл Сяргеевіч — слесар раённага аб'яднання «Сельгастэхніка» (1973).

ГАРБАТЫ Мікалай Якаўлевіч — былы старшыня калгаса імя Андрэева (1973).

ГРОМАЎ Мікалай Данілавіч — свінар саўгаса «Гарадзішча» (1976).

ДЗЕМЯНКОВА Марыя Пятроўна — цялятніца калгаса імя Кірава (1984).

ДРАЗДОВА Лідзія Мацвееўна — свінарка калгаса імя Фрунзе (1975).

ДУМЛЕР Аляксандр Георгіевіч — старшыня калгаса імя Фрунзе (1986).

ЖЫПРАЎ Міхаіл Іванавіч — начальнік вытворчага ўчастка саўгаса «Рабочы» (1973).

КАВАЛЁЎ Фёдар Фядосавіч — трактарыст племсаўгаса «Гарадзішча» (1982).

КАДУШКІНА Варвара Сцяпанаўна — намеснік старшыні калгаса імя Фрунзе (1985).

КІЦА Юрый Пятровіч — старшыня калгаса імя Фрунзе (1975).

НІКАНАВА Ніна Іванаўна — галоўны аграном калгаса імя Кірава (1976).

ПАРХОМЕНКА Васіль Гаўрылавіч — старшыня калгаса імя Кірава (1981).

РАМАНЕНКА Міхаіл Мікалаевіч — трактарыст калгаса «Зара» (1973).

САВЕЛЬЕВА Вольга Аляксандраўна — даярка саўгаса «Рабочы» (1973).

САЛДАЦЕНКА Алена Васільеўна — галоўны аграном калгаса «Запаветы Леніна» (1977).

СЯЧКОЎ Валянцін Емяльянавіч — загадчык свінафермы племсаўгаса «Гарадзішча» (1977).

ТРУСАЎ Леанід Максімавіч — трактарыст калгаса «Дняпроўскі» (1977).

Узнагароджаныя ордэнам Дружбы народаў

ІВАШНЁЎ Віктар Васільевіч — электраманцёр папяровай фабрыкі «Спартак» (1986).

КІРЫЛАЎ Аляксандр Сцяпанавіч — механізатар саўгаса «Юбілейны» (1988).

МАТРОСАЎ Мікалай Цімафеевіч — загадчык вытворчага ўчастка саўгаса «Гарадзішча» (1984).

САФРОНАВА Лідзія Сілівестраўна — повар аб'яднання грамадскага харчавання (1982).

СВІРСКІ Браніслаў Ягоравіч — слесар раённага аб'яднання «Сельгастэхніка» (1988).

Узнагароджаныя ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга

АБУХОЎСКАЯ Лідзія Антонаўна — даярка калгаса «Шлях да камунізму» (1988).

АДАМАВА Фядора Данілаўна — свінарка калгаса імя Свярдлова (1966).

АКУЛЁНАК Вікенцій Фёдаравіч — дырэктар саўгаса «Спартак» (1966).

АНІСЕНКА Ніна Мацвееўна — даярка калгаса «Запаветы Леніна» (1981).

АНІСІМАЎ Рыгор Філімонавіч — трактарыст калгаса імя Фрунзе (1977).

АТРОШКІНА Валянціна Андрэеўна — даярка калгаса «Авангард» (1973).

АТРОШКІН Фёдар Іванавіч — сакратар парткома калгаса імя Фрунзе (1975).

АЎТУХОВА Ганна Емяльянаўна — даярка калгаса імя Кірава (1975).

АФАНАСЬЕВА Тамара Прохараўна — свінарка калгаса «Запаветы Леніна» (1973).

АФАНАСЬЕЎ Міхаіл Фёдаравіч — галоўны ветэрынарны ўрач раённага вытворчага ўпраўлення сельскай гаспадаркі (1966).

БАЖАНАЎ Фёдар Іванавіч — трактарыст калгаса імя Дзяржынскага (1973).

БАРКОЎСКАЯ Тамара Іванаўна — калгасніца калгаса «Маяк» (1973).

БАРКОЎСКІ Канстанцін Васільевіч — жывёлавод калгаса «Маяк» (1973).

БАРЫСАЎ Пётр Міхайлавіч — шафёр калгаса імя Карла Маркса (1973).

БАТУРЭВІЧ Вольга Пятроўна — звеняявая калгаса «Бальшавік» (1966).

БУГАЕНКА Алена Пятроўна — даярка саўгаса «Гарадзец» (1973, 1982).

БУКЕТАВА Аксіння Трафімаўна — даярка саўгаса «Гарадзец» (1973).

БЯЛЯЕЎ Мікалай Іларыёнавіч — сакра-

тар партыйнай арганізацыі саўгаса «Рабочы» (1973).

БЯСПАЛКА Ганна Макараўна — свінарка саўгаса «Гарадзішча» (1975).

ВАЛУЕВІЧ Іван Савасцьянавіч — былы начальнік вытворчага ўчастка саўгаса «Гарадзец» (1973).

ВАРАНЦОЎ Аляксандр Аляксандравіч — машыніст папераробчай машыны папяровай фабрыкі «Спартак» (1974).

ВАРАНЦОЎ Пётр Цімафеевіч — начальнік вытворчага ўчастка калгаса імя Андрэева (1977).

ВАСІЛЬЕВА Ганна Савельеўна — цялятніца саўгаса «Гарадзец» (1966).

ВЕРАМ'ЁЎ Уладзімір Іванавіч — трактарыст калгаса «Ударнік» (1975).

ВІЁТКА Мікалай Міхайлавіч — старшыня калгаса «Ударнік» (1966).

ГАЛІНОЎСКАЯ Клаўдзія Міхайлаўна — даярка калгаса «Шлях да камунізму» (1973).

ГАЛІНОЎСКАЯ Любоў Васільеўна — калгасніца калгаса «Рассвет» (1973).

ГАЛІЦА Трафім Іванавіч — дырэктар саўгаса «Гарадзішча» (1966).

ГАЛКОЎСКІ Восіп Фаміч — начальнік цэха папяровай фабрыкі «Спартак» (1974).

ГАЎРУСЕЎ Сцяпан Якаўлевіч — трактарыст калгаса «Зара» (1973).

ГРЫГОР'ЕВА Марыя Сазонаўна — даярка калгаса імя Карла Маркса (1966).

ДАВІДОВІЧ Антаніна Францаўна — даярка саўгаса «Гарадзец» (1981).

ДАВЫДЗЕНКА Лідзія Іванаўна — галоўны аграном саўгаса «Рабочы» (1973).

ДАРАШКЕЕЎ Рыгор Данілавіч — намеснік дырэктара саўгаса «Гарадзец» (1973).

ДЗЕНІСЕВІЧ Мікалай Фёдаравіч — трактарыст калгаса «Праўда» (1977).

ДЗІКУН Сяргей Мікалаевіч — першы сакратар РК КПБ (1966, 1973, 1978).

ДРАЗДОЎ Мікалай Пятровіч — брыгадзір калгаса «Праўда» (1972, 1973).

ДРУГАКОЎ Уладзімір Астапавіч — трактарыст калгаса імя Андрэева (1973).

ЕМЯЛЬЯНАЎ Віктар Сцяпанавіч — сакратар партыйнай арганізацыі калгаса імя Кірава (1973).

ЗАРУБІЦКІ Апанас Фёдаравіч — дырэктар саўгаса «Гарадзец» (1966).

ЗДАРАВІКОЎ Іван Васільевіч — камбайнер калгаса імя Свярдлова (1977).

ЗОЦІКАЎ Віктар Дзмітрыевіч — звеняявы саўгаса «Гарадзішча» (1973).

ІВАНОВА Зоя Елісееўна — галоўны заатэхнік калгаса «Зара» (1973).

ІЎКІНА Таццяна Ціханаўна — звеняявая калгаса «Запаветы Леніна» (1972).

КАВАЛЁЎ Віктар Іванавіч — трактарыст калгаса «Радзіма» (1973).

КАВАЛЁЎ Фёдар Фядосавіч — трактарыст саўгаса «Гарадзішча» (1973).

КАВАЛЁЎ Васіль Фаміч — галоўны бухгалтар калгаса імя Фрунзе (1978).

КАВАЛЬКОВА Вольга Цітаўна — даярка калгаса імя Кірава (1973).

КАВАЛЁЎ Яўген Рыгоравіч — звеняявы саўгаса «Рабочы» (1973).

КАДУШКІНА Варвара Сцяпанаўна — галоўны эканаміст калгаса імя Фрунзе (1973).

КАЖАМЯКА Лідзія Канстанцінаўна — свінарка калгаса «Радзіма» (1973).

КАЖАМЯКА Надзея Паўлаўна — даярка калгаса імя Свярдлова (1973).

КАКУШКА Уладзімір Аляксандравіч — машыніст папераробчай машыны папяровай фабрыкі «Спартак» (1986).

КАЛІНОВІЧ Юлія Фядосаўна — даярка саўгаса «Юбілейны» (1973).

КАНАХОЎСКІ Аляксандр Дзмітрыевіч — старшыня калгаса імя Карла Маркса (1977).

КАТУШКІН Пётр Міхайлавіч — старшыня калгаса «Запаветы Леніна» (1972).

КАТЛОЎСКІ Канстанцін Сямёнавіч — трактарыст калгаса «Уперад» (1973).

КІРГІЗАВА Ніна Іванаўна — даярка саўгаса «Юбілейны» (1973).

КІСЯЛЁЎ Мікіта Рыгоравіч — загадчык свінагадоўчай фермы калгаса імя Фрунзе (1966).

КЛІМЯНКОВА Кацярына Цітаўна — даярка калгаса імя Кірава (1966).

КЛІМЯНКОЎ Аляксандр Емяльянавіч — старшыня калгаса «Зара» (1973).

КЛЯЦКО Міхаіл Трафімавіч — начальнік вытворчага ўчастка саўгаса «Рабочы» (1973).

КОГАЛЬ Валянціна Міхайлаўна — брыгадзір участка льнозавода (1974).

КРУПЕНЬКА Ніна Іларыёнаўна — калгасніца калгаса «Запаветы Леніна» (1973).

КРУПЕНЬКА Міхаіл Дзмітрыевіч — трактарыст калгаса «Запаветы Леніна» (1975).

КРУПЕНЬ Настасся Васільеўна — цялятніца калгаса «Дняпроўскі» (1975).

КУЛЬКОВА Марыя Сямёнаўна — даярка калгаса «Зара» (1975).

КУТУЗАВА Ева Фёдараўна — даярка калгаса «Зара» (1966, 1973).

ЛАДУЦЕНКА Марыя Кірылаўна — брыгадзір калгаса імя Дзяржынскага (1972).

ЛАЎРОВА Надзея Васільеўна — даярка саўгаса «Рабочы» (1973).

ЛЕАНЕНКА Аляксей Фёдаравіч — брыгадзір калгаса «Ударнік» (1973).

ЛЕЎДЗІКАЎ Аляксей Сцяпанавіч — камбайнер калгаса імя Фрунзе (1972).

ЛІПСКІ Міхаіл Іванавіч — трактарыст калгаса «Запаветы Леніна» (1977).

ЛУК'ЯНАВА Валянціна Трафімаўна — даярка калгаса імя Свярдлова (1977).

МАГІЛЁЎЦАЎ Міхаіл Мінавіч — брыгадзір калгаса імя Карла Маркса (1973).

МАЗАЛЬКОЎ Віктар Сяргеевіч — трактарыст калгаса імя Леніна (1982).

МАЛІНОЎСКАЯ Таццяна Сцяпанаўна — настаўніца СШ № 1 (1976).

МАРКЕВІЧ Васіль Андрэевіч — трактарыст калгаса «Радзіма» (1973).

МАРОЗАЎ Мікалай Панфілавіч — трактарыст калгаса «Зара» (1977).

МАТРОНКІН Уладзімір Пятровіч — брыгадзір калгаса «Праўда» (1973).

МАТРОСАЎ Міхаіл Цімафеевіч — начальнік вытворчага ўчастка саўгаса «Гарадзішча» (1973).

МАЦВЕЕНКА Надзея Іванаўна — даярка калгаса «Бальшавік» (1966).

МЕЛЬНІКАЎ Васіль Сафонавіч — трактарыст калгаса «50 год Кастрычніка» (1972).

МІЛЬТО Аркадзь Дзмітрыевіч — старшыня калгаса імя Свярдлова (1973).

МІЦКЕВІЧ Настасся Рыгораўна — льнаводка, в. Александрыя (узнагароджана да вайны).

НІКІЦІН Аляксандр Епіфанавіч — старшыня калгаса «Дняпроўскі» (1977).

ПАБЯДЗІНСКІ Пётр Нікіфаравіч — трактарыст саўгаса «Гарадзец» (1973).

ПАДОЛЬСКАЯ Галіна Восіпаўна — намеснік начальніка вытворчага ўчастка саўгаса «Спартак» (1972).

ПАДСКРОБКІН Уладзімір Макаравіч — начальнік вытворчага ўчастка калгаса імя Фрунзе (1975).

ПАПКОВА Любоў Мікалаеўна — аграном калгаса імя Кірава (1976).

ПАРХОМЕНКА Васіль Гаўрылавіч — старшыня калгаса імя Кірава (1966).

ПАЎЛОВІЧ Дзмітрый Сямёнавіч — трактарыст калгаса «Праўда» (1973).

ПАЎЛОВІЧ Вера Міхайлаўна — калгасніца калгаса «Радзіма» (1973).

ПАЎЛЮЧЭНКА Фёдар Іванавіч — дырэктар саўгаса «Рабочы» (1973).

ПАЎЛЮЧЭНКА Яўгенія Андрэеўна — даярка калгаса «Праўда» (1977).

ПЕРЧАНКОЎ Віктар Васільевіч — брыгадзір калгаса імя Свярдлова (1973).

ШНТАЛЮШКА Іван Рыгоравіч — шафёр Магілёўскага вытворчага аўтакамбіната № 1 (1973).

ПРАВАЛІНСКАЯ Марыя Аляксандраўна — звеняявая калгаса «Маяк» (1973).

ПРАКОФ'ЕЎ Валянцін Яфімавіч — трактарыст калгаса «Перамога» (1975).

ПРОХАРАЎ Ілья Арцёмавіч — трактарыст калгаса імя Фрунзе (1973).

ПУЧКОВА Раіса Іванаўна — даярка калгаса «Чырвоны Кастрычнік» (1975).

РАДЗЬКОЎ Мікалай Несцеравіч — свінар калгаса імя Фрунзе (1973).

РАТНІКАВА Марыя Мацвееўна — даярка саўгаса «Рабочы» (1975).

РУБАШАВА Ганна Раманаўна — брыгадзір калгаса «Чырвоны Кастрычнік» (1977).

РЫЖКОЎ Леанід Емяльянавіч — шафёр саўгаса «Гарадзішча» (1973, 1978).

САЛДАЦЕНКА Алена Васільеўна — галоўны аграном калгаса «Запаветы Леніна» (1973).

САМСОНАЎ Віктар Іванавіч — камбайнер калгаса «Запаветы Леніна» (1977).

САЎКІНА Валянціна Аляксандраўна — старшыня калгаса імя Дзяржынскага (1977).

САЎЧАНКА Віктар Сцяпанавіч — трактарыст калгаса «Маяк» (1975).

СІГЕЙКІНА Алена Максімаўна — з'ём-шчыца льновалакна льнозавода (1966).

СІГЕЙКІН Анатоль Фёдаравіч — шафёр Магілёўскага вытворчага аўтакамбіната № 1 (1973).

СІЛКІНА Зінаіда Пятроўна — галоўны бухгалтар райспажыўсаюза (1975).

СКАРАБАГАТЫ Анатоль Якаўлевіч — галоўны ветурач саўгаса «Гарадзішча» (1973).

СЛЯПЦОВА Ганна Пракопаўна — звеняявая калгаса імя Кірава (1966).

СКРЫГАН Надзея Паўлаўна — даярка калгаса імя Андрэева (1966).

СМАЛЯКОЎ Іван Уладзіміравіч — шафёр калгаса «Дняпроўскі» (1973).

СТРУКАЎ Мікалай Пракопавіч — трактарыст калгаса імя Карла Маркса (1977).

СУДАКОЎ Анатоль Кірылавіч — старшыня калгаса «50 год Кастрычніка» (1975).

СЯРКОЎ Міхаіл Канстанцінавіч — трактарыст калгаса імя Фрунзе (1973).

ТАМАШЭВІЧ Анатоль Кузьміч — старшыня калгаса «Праўда» (1977).

ТАМАШЭВІЧ Зінаіда Іванаўна — цялятніца калгаса «Маяк» (1981).

ТКАЧУК Аляксандр Антонавіч — пашальён раённага вузла сувязі (1974).

ТУРБІНСКІ Леанід Рыгоравіч — шафёр Магілёўскага вытворчага аўтакамбіната № 1 (1973).

УСАВА Софія Канстанцінаўна — начальнік вытворчага ўчастка саўгаса «Гарадзец» (1973).

ФАЦКАЯ Ева Пятроўна — цялятніца калгаса «50 год Кастрычніка» (1973).

ФЕДАРОВІЧ Валянціна Сцяпанаўна — звеннявая калгаса «Маяк» (1973).

ФЕДЧАНКА Уладзімір Аксёнавіч — трактарыст саўгаса «Гарадзішча» (1972).

ФЯДОТАЎ Іван Пятровіч — намеснік начальніка вытворчага ўчастка саўгаса «Гарадзішча» (1973).

ХАЛЮКОВА Марыя Яфімаўна — звеннявая калгаса імя Фрунзе (1973).

ХОРТАЎ Аляксей Макаравіч — камбайнер саўгаса «Рабочы» (1973).

ЦІТОВА Лідзія Дзмітрыеўна — даярка калгаса імя Андрэева (1973).

ЦОДАЎ Мікалай Васільевіч — шафёр калгаса імя Свярдлова (1973).

ЦЫМБАЛАЎ Мікалай Цімафеевіч — начальнік вытворчага ўчастка калгаса імя Фрунзе (1973).

ЦЫМБАРЭВІЧ Карл Віктаравіч — трактарыст калгаса «Шлях да камунізму» (1972).

ШАБУЛДА Віктар Сцяпанавіч — брыгадзір калгаса імя Свярдлова (1973).

ШАЙКОВА Ніна Іванаўна — звеннявая калгаса «Чырвоны Кастрычнік» (1973).

ШАЙКОВА Ніна Паўлаўна — звеннявая калгаса «Чырвоны Кастрычнік» (1973).

ШАЙКОЎ Анатоль Сцяпанавіч — трактарыст калгаса «Чырвоны Кастрычнік» (1977).

ШАКАЛЕЦ Іван Восіпавіч — камбайнер калгаса імя Кірава (1972).

ШАСТАКОЎ Емяльян Навумавіч — загадчык свінагадоўчай фермы калгаса імя Фрунзе (1966).

ШУЛЬГОЎСКАЯ Валянціна Восіпаўна — старшая прадаўшчыца магазіна гарадскога спажывецкага таварыства (1974).

ШУРПЯЛЁЎ Анатоль Лукіч — брыгадзір калгаса імя Карла Маркса (1977).

ШУЦКАЎ Фядос Васільевіч — каваль міжкалгаснай будаўнічай арганізацыі (1977).

ШЧАРБАКОЎ Даніла Міхайлавіч — камбайнер калгаса імя Кірава (1982).

ШЧАРБАКОЎ Мікалай Іванавіч — трактарыст калгаса «1 Мая» (1973).

ШЧАРБІНСКАЯ Рыма Кірылаўна — начальнік раённага вытворчага ўпраўлення сельскай гаспадаркі (1966).

ЯГОЎДЗІК Фёдар Міхайлавіч — загадчык вытворчага ўчастка калгаса імя Фрунзе (1972).

ЯРМОЛЕНКА Софія Раманаўна — даярка калгаса імя Карла Маркса (1977).

Прысвоена званне «Маці-гераіня»

АНЦЮКОВА Вольга Яўсееўна — в. Палыкавічы.

АЎТУХОВА Марыя Пятроўна — калгас імя Кірава.

БАРАНАВА Ніна Мітрафанаўна — в. Гарадзец.

ГЛАДЗІКАВА Паліна Міронаўна — в. Тросна.

ІВАНОВА Ганна Андрэеўна — в. Забродзе.

ІСАКАВА Софія Кузьмінічна — калгас імя Кірава.

КАЗІМІРАВА Софія Барысаўна — в. Еўдакімавічы.

МАШКОВА Софія Фёдараўна — в. Смальянцы.

МІЛЬТО Марыя Апанасаўна — г. Шклоў.

НЯЧАЕВА Раіса Міхайлаўна — в. Вялікая Камароўка.

ПЯТРОВА Ніна Макараўна — в. Старасселле.

СЕНАКОСАВА Раіса Лук'янаўна — в. Фашчаўка.

СІДАРАВА Ефрасіння Міхайлаўна — калгас «Аб'яднаная праца» былога Чарнянскага сельсавета.

СКАПЦОВА Ніна Ягораўна — в. Тросна.

СОБАЛЕВА Вольга Андрэеўна — в. Гаваракі.

СУДЗЕЙНАЯ Ніна Нікіфараўна — в. Чарапы.

ЯКАС Тамара Мікалаеўна — саўгас «Юбілейны».

Прафесары са Ржаўцаў

Мне шчасціць на сустрэчы з цудоўнымі людзьмі нашай роднай зямлі. За шматгадовую журналісцкую дзейнасць нямала было знаёмстваў з людзьмі, чыё жыццё — сапраўдны подзвіг, гонар і слава Шклоўшчыны. І вось яшчэ адно знаёмства — з сям'ёй Варанковых са Ржаўцаў.

...Сустрэцца, праўда, давялося толькі з **Аляксандрам Аляксандравічам ВАРАНКОВЫМ**. Ён вырас у вялікай сялянскай сям'і, дзе гадавалася пяць дзяцей — дзве сястры і тры браты. Каб зрабіць «жывую» капейку, бацька Аляксандр Ягоравіч быў вымушаны пайсці працаваць на папяровую фабрыку. Рабочай справе ён прысвяціў амаль паўстагоддзя.

Час ішоў, дзеці падрасталі, Аляксандр найшоў бацькоўскай жыццёвай дарогай, выбраў прафесію паперніка. Разам з жонкай Кацярынай Аляксееўнай выхавалі трох дзяцей, якія атрымалі вышэйшую адукацыю і паспяхова працуюць у розных галінах народнай гаспадаркі краіны. Браты **Іван і Мікалай** сталі навукоўцамі, дасягнулі звання прафесараў.

Іван яшчэ да Айчыннай вайны закончыў сераднюю школу, паступіў у Ленінградскі горны інстытут. Паспеў правучыцца тут адзін год. Яго здольнасці ў вучобе былі заўважаны, але студэнта прызвалі на вайсковую службу. Не пашанцавала салдату. Палову тэрміну адслужыў і яго камісавалі з-за хваробы. Іван вярнуўся ў родную вёску. Пэўны час лячыўся, потым уладкаваўся працаваць у Шклоўскім райана. Калі стан здароўя крыху палепшыўся, паехаў у Маскву на універсітэт імя Ламаносава, дзе паступіў на гістарычны факультэт. Падараная прыродай фенаменальная памяць, ад бацькоў атрыманая ў спадчыну працавітасць, сваё жаданне набыць як мага больш глыбокіх ведаў, падтрымка і дапамога выкладчыкаў далі добрыя ўсходы. Паспяхова закончыў вучобу і атрымаў дыплом з адзнакай. Затым былі аспірантура, работа выкладчыкам гісторыі на факультэце, абарона дысертацыі. Стаў прафесарам, дэканам гістарычнага факультэта, кіраваў кафедрай. Хвароба, аднак, паскорыла прыход трагічнага дня...

— Аляксандр Аляксандравіч, а якім быў бацька Мікалай?

— Самы малодшы ў сям'і, ён цяжкімі жыццёвымі вёрстамі настойліва крочыў да вышыні навукі, і ўзнагарода за яго настойлівасць у дасягненні сваёй мары — званне

М. А. і І. А. Варанковы

А. А. Гадуноў

прафесара, высокакваліфікаванага біёлага. Ён да таго паспеў закончыць Полацкі лесатэхнікум, адслужыў належны тэрмін у Савецкай Арміі, некаторы час працаваў садаводам у Батанічным садзе ў Маскве, тут жа паступіў на біялагічны факультэт Маскоўскага дзяржаўнага універсітэта імя Ламаносава. З Батанічным садам не парываў сувязі. Яшчэ будучы студэнтам, тут ажыццяўляў доследныя работы, вынікі якіх затым выкарыстаў, працягваючы вучобу ў аспірантуры, у навуковых мэтах. Сёння прафесар **Мікалай Аляксандравіч Варанкоў** вядомы ў навуковым свеце біёлаг, плённа працуе ў адным з маскоўскіх навукова-даследчых інстытутаў.

С. Жукоўская

ГАДУНОЎ Аляксандр Антонавіч, н. у 1921 г. у в. Фашчаўка ў сям'і селяніна. Пасля заканчэння сярэдняй школы ў 1939 г. з атэстатам выдатніка паступіў у Ленінградскі універсітэт, які закончыў пасля вайны. Ваяваў на фронце танкістам. У 1945 г. — камандзір роты цяжкіх танкаў ІС-122. Пасля цяжкага раненя пазбавіўся рукі. З 1950 г. на працягу 20 гадоў працаваў у Ленінградскім дзяржаўным універсітэце, дзе прайшоў шлях ад аспіранта да прафесара, дэкана эканамічнага факультэта. Пяць гадоў загадваў кафедрай управлення вытворчасцю Ленінградскага інжынерна-эканамічнага інстытута імя П. Тальяці. У 1976 г. па запрашэнні пераязджае ў Мінск у інстытут народнай гаспадаркі і працуе на пасадзе загадчыка кафедры ўпраўлення да 1991 г. У сувязі з арганізацыяй Акадэміі ўпраўлення пераходзіць на работу ў гэтую навучальную

А. Е. Дарасевіч

В. Ц. Ісаеў

У. М. Канаплёў

У. А. Лаліні

ўстанову. Вучоны падрыхтаваў 13 кандыдатаў эканамічных навук, аўтар звыш 50 навуковых прац.

Ратны і працоўны шлях А. А. Гадунова адзначаны шэрагам узнагарод — ордэнамі Аляксандра Неўскага, Айчыннай вайны I і II ступеняў, многімі медалямі і ганаровымі граматамі.

А. А. Гадуноў памёр 10.02.1994 г., пахаваны на радзіме.

Л. Анціпенка

ДАРАСЕВІЧ Аляксандр Еўдакімавіч, н. 28.10.1946 г. у в. Папоўцы ў сям'і калгасніка. Пасля заканчэння сярэдняй школы № 3 г. Шклова год працаваў старшым піянерважатым Барсукоўскай спецшколы. Закончыў Смаленскі медыцынскі інстытут. Яшчэ студэнтам падрыхтаваў некалькі навуковых прац. Пасля заканчэння інстытута стаў аспірантам, з 1980 г. — аспірантам кафедры паталагічнай анатоміі, старшым навуковым супрацоўнікам даследчай лабараторыі інстытута. У снежні 1987 г. прайшоў па конкурсу на пасаду загадчыка кафедры паталагічнай анатоміі. Сумесна з прафесарам У. У. Зарудзіным падрыхтаваў манаграфію «Асноўныя прынцыпы інтэграцыі паталагічнай анатоміі з медыка-біялагічнымі дысцыплінамі», якая атрымала высокую адзнаку на III Усесаюзнай навукова-метадычнай канферэнцыі. А. Е. Дарасевіч таксама аўтар рада іншых навуковых прац. Доктар медыцынскіх навук. Прафесар. У 1994 г. створана новае навукова практычнае аб'яднанне — Смаленскі абласны інстытут паталогіі. Яго, поруч з абавязкамі загадчыка кафедры, узначаліў Аляксандр Еўдакімавіч. А яшчэ ён прэзідэнт грамадскай арганізацыі — Смаленскай асацыяцыі вучоных.

В. Паўлава

ІСАЕЎ Віктар Цітавіч, н. 7.11.1937 г. у в. Камароўка. У 1956 г. закончыў Каменна-Лаўскую СШ. У 1956—1960 гг. — служба ў Паўночным ВМФ (падводнік). Пасля звальнення вучыўся ў Мінскім педінстытуце імя А. М. Горкага на гісторыка-геаграфічным факультэце, які закончыў у 1965 г. з адзнакай і быў пакінуты працаваць у інстытуце асістэнтам на кафедры ўсеагульнай гісторыі.

З 1969 па 1971 г. быў аспірантам; абараніў кандыдацкую дысертацыю на тэму «Падрыхтоўка і рост кадраў рабочага класа БССР у пасляваенныя гады (1945—1950)». З 1977 па 1990 г. — дэкан па рабоце з замежнымі студэнтамі, пасля — дацэнт кафедры славянскай гісторыі і метадалогіі гістарычных навук. У розных выданнях апублікавана каля 30 навуковых прац, навукова-папулярных артыкулаў.

Г. Напрэеў

КАНАПЛЁЎ Уладзімір Мікалаевіч, н. 3.01.1954 г. у в. Акуленцы Магілёўскага р-на. Адукацыя вышэйшая — у 1975 г. закончыў Магілёўскі педінстытут. Па прафесіі — настаўнік геаграфіі. З 1975 па 1976 г. працаваў у спецшколе г. Шклова. У 1976—1977 гг. служыў у радах Савецкай Арміі. Пасля звальнення — педработа ў СШ № 3. З 1983 па 1994 г. — работа ў органах унутраных спраў, настаўнік-выхавальнік Шклоўскай спецшколы-інтэрната.

Канаплёў У. М. займаўся педагагічнай дзейнасцю і адначасова ў 1993—1994 гг. з'яўляўся даверанай асобай і памочнікам народнага дэпутата Вярхоўнага Савета РБ Лукашэнкі А. Р. Пасля яго перамогі на прэзідэнцкіх выбарах з 10 ліпеня 1994 г. працаваў галоўным памочнікам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

28 мая 1995 г. Канаплёў У. М. выбраны дэпутатам Вярхоўнага Савета РБ трынаццатага склікання па Шклоўскай выбарчай акрузе № 177. Узначаліў дэпутацкую фракцыю «Згода», з'яўляўся членам Прэзідыума Вярхоўнага Савета. Пасля рэферэндуму 1996 г. выбраны намеснікам Старшыні Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага схода Рэспублікі Беларусь.

М. Бабок

КАЧАНАЎ Фёдар Яфімавіч, пахаваны на вясковых могілках у Зароўцах. На радзіме бацькоў знайшоў адважны лётчык свой апошні прытулак. Да гэтага ж у яго быў вялікі і гераічны шлях.

Пачаў яго Фёдар Качанаў пасля сямігодкі. Па закліку «Камсамолец, на самалёт!» ён паступае ў Тамбоўскае авіяцыйнае вучылішча.

Успамінае былы авіяцыйны механік Іван Чарэйка: «...Восенню 1941 г., атрымаўшы накіраванне ў 380-ы знішчальны авіяполк, упершыню сустрэўся з капітанам Фёдарам Яфімавічам Качанавым. Было нашаму камандзіру палка ў той час 28 гадоў. Аднак, нягледзячы на маладосць, лётчык ён быў вопытны, адважны. Гэтаму вучыў і падначаленых.

Дарэчы, калі ў дзень першамайскага свята 1942 г. Ф. Я. Качанаву было прысвоена званне маёра, яго грудзі ўпрыгожваў ордэн Чырвонага Сцяга. І атрымаў ён гэтую ўзнагароду ў баях супраць японцаў, калі быў у Кітаі».

Вялікая Айчынная вайна працягвалася, а ў палку, дзе служыў маёр Качанаў, маладыя лётчыкі спасцігалі азы паветраных баёў перад адпраўкай на фронт. Сваю баявую практыку ім перадаваў Фёдар Яфімавіч.

У пасляваенны час палкоўнік Ф. Я. Качанаў быў камандзірам палка, злучэння. Апошняе месца службы генерал-маёра авіяцыі Качанава — Далёкі Усход.

Я. Данцоў

«Ударны фронт». 1987. 21 сакавіка.

ЛАЛІНІ Уладзімір Альбертавіч, н. у 1947 г. у паселішчы Сант-Антоніс на поўначы Італіі ў сялянскай сям'і. Праз 6 гадоў

паступіў у першы клас пачатковай школы. А ў 1957 г. разам з бацькамі пераехаў у Беларусь, у Шклоў — на радзіму маці, якая была вывезена акупантамі на працу ў Германію ў 1942 г. Пасля набыцця сярэдняй адукацыі ў СШ № 3 г. Шклова паступіў у Віцебскі медыцынскі інстытут, які закончыў у 1970 г. За выдатныя поспехі ў вучобе быў рэкамендаваны ў клінічную ардынатуру па тэрапіі. У 1973 г. паспяхова абараніў кандыдацкую дысертацыю па раздзелу кардыялогіі. З 1975 па 1977 г. — старшы навуковы супрацоўнік буйнога маскоўскага НДІ. У 1978 г., знаходзячыся на стажыроўцы ў Балонскім універсітэце (Італія), здаў экстэрнам экзамены, абараніў дыпломную работу і атрымаў званне доктара медыцыны гэтага універсітэта. З 1979 г. працуе ў Віцебскім медыцынскім інстытуце, прайшоў усе ступені навукова-педагагічнай лесвіцы — ад асістэнта да прафесара, загадчыка кафедры шпітальнай тэорыі і функцыянальнай дыягностыкі. У 1989 г. абараніў доктарскую дысертацыю ў Каўнаскай медыцынскай акадэміі.

За час работы ў інстытуце апублікаваў 83 навуковыя працы, падрыхтаваў трох кандыдатаў навук. Займаецца навуковымі даследаваннямі ў галіне выкарыстання тэорыі катастроф у кардыялогіі.

Л. Анціпенка

МАІСЕЕНКАЎ Аляксандр Макаравіч, н. 6.07.1936 г. у в. Баброва Дубровенскага р-на. З 1939 па 1954 г. жыў у Шклове. Закончыў СШ № 2 з залатым медалём, паступіў у Маскоўскі інстытут тонкай хімічнай тэхналогіі імя Ламаносава, які паспяхова закончыў у 1960 г. Вучыўся ў аспірантуры Інстытута арганічнай хіміі імя М. Дз. Зялінскага. У 1964 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю, у 1974 г. — доктарскую. Прафесар. Член-карэспандэнт Расійскай акадэміі навук (1990). Працаваў загадчыкам лабараторыі ў Інстытуце арганічнай хіміі імя М. Дз. Зялінскага, нам. рэдактара часопіса «Органическая химия». Навуковая спадчына налічвае больш за 250 навуковых прац і патэнтаў.

Памёр 1 лістапада 1992 г.

Н. Буйніцкая

МАРЦЭЛЕЎ Станіслаў Віктаравіч, н. 1.01.1925 г. у в. Шарыбаўка Буда-Кашалёўскага р-на. Гісторык. Член-карэспандэнт

А. М. Маісеенкаў

С. В. Марцэлеў

Я. П. Мікалуцкі

Г. Л. Напрэеў

АНБ (1980), сапраўдны член (акадэмік) Міжнароднай акадэміі інфармацыйных тэхналогій і ўпраўленчых ведаў (1996), доктар гістарычных навук (1972), прафесар (1992). Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь (1990).

Да Айчыннай вайны жыў у Шклове. Бацька працаваў на льнозаводзе. У 1939—1941 гг. вучыўся ў сярэдняй школе № 2. Удзельнік партызанскага руху.

У 1950 г. закончыў гістарычны факультэт БДУ. Працаваў рэдактарам раённай газеты і газеты палітаддзела МТС (г. п. Відзы). З 1953 г.— у апараце ЦК КПБ: інструктар, заг. сектара, з 1965 г.— заг. аддзела культуры. У 1976—1995 гг.— дырэктар Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АНБ, з 1995 г. — саветнік пры дырэкцыі МЭФ НАНБ.

Надрукаваў больш за 300 навуковых прац, у тым ліку 9 манаграфій. Падрыхтаваў 7 кандыдатаў навук. Адзін са стваральнікаў 7-томнага (у 8 кнігах) «Збору помнікаў гісторыі і культуры Беларусі», сааўтар і галоўны рэдактар 6-томнай «Гісторыі выяўленчага мастацтва Беларусі».

Старшыня праўлення Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры і Нацыянальнага камітэта РБ па вывучэнні і распаўсюджванні ведаў аб славянскіх культурах. У 1980—1991 гг.— рэдактар часопіса «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі».

У 1967—1980 гг.— дэпутат Вярхоўнага Савета БССР.

Узнагароджаны трыма ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнамі Айчыннай вайны I ступені, «Знак Пашаны», 10 медалямі.

Асноўныя працы: Печать Советской Белоруссии. Мн., 1967; На путях строительства социализма (Печать Белоруссии в 1926—1937 гг.). Мн., 1972; К духовному расцвету (исторический опыт развития белорусской советской культуры). Мн., 1974; Художественная культура Белоруссии на современном этапе. Мн., 1978; Печать Белоруссии в период развитого социализма. Мн., 1982.

Г. Напрэеў

МАРЧАНКА Яфім Цімафеевіч, н. у 1913 г. у в. Мікалаеўка. Бацька займаўся сельскай гаспадаркай. У 1932 г. пайшоў. Маці працавала ў калгасе да пачатку вайны. Яфім да 1928 г. жыў з бацькам і, закончыў 6 класаў Шклоўскай сямігодкі. Слабае матэрыяльнае становішча не дало магчымасці прадоўжыць вучобу, і ён у 1928 г. паступае ў Магілёўскую прафшколу будаўнікоў, але і яе з-за цяжкіх матэрыяльных умоў не закончыў. У 1929 г. працуе на будаўніцтве фабрыкі штучнага валакна ў Магілёве. Вучыцца ў ФЗВ, а з пускам фабрыкі працуе ў хімічным цэху.

У 1930 г. як 25-тысячнік быў накіраваны ў вёску. Працуе старшынёй выканкома Сімакавіцкага сельсавета Бялыніцкага р-на. У 1931—1932 гг. з'яўляецца старшынёй Цянерынскага сельсавета Круглянскага р-на. Некалькі месяцаў быў намеснікам загадчыка Бялыніцкага раённага зямельнага аддзела. З 1932 па 1934 г. працуе старшынёй Галоўчынскага сельсавета.

Яфім Цімафеевіч паступова падымаўся па службовай лесвіцы. У 1934—1935 гг. ён — дырэктар Бялыніцкай нарыхтоўчай канторы Крыху больш за 2 гады служыў у Чырвонай Арміі. Тут ён заканчвае курсы палкавой школы НКУС УССР. Будучы памочнікам камандзіра ўзвода, вучыцца ў Днепрапятроўскім вячэрнім КамВНУ начсаставу НКУС. У 1937 г.— інструктар палітработы дывізіёна 159-га палка НКУС УССР. Звольніўшыся са службы, прыязджае ў 1939 г. у Магілёў, дзе займае пасаду палітрука лётнай часці Магілёўскага аэраклуба. Адначасова вучыцца на пілота. У маі таго ж года Магілёўскі гарваенкамат адпраўляе Марчанку ў 2-ю Беларускую стралковую дывізію на курсы ўдасканалення каманднага саставу запасу. А праз некалькі месяцаў у саставе гэтай дывізіі на пасадзе камандзіра кулямётнага ўзвода, потым камандзіра кулямётнай роты 200-га стралковага палка прыняў удзел у вызваленчым паходзе ў Заходнюю Беларусь. У снежні 1939 г. Марчанка пераводзіцца ў 50-ю стралковую дывізію, якая адпраўляецца на Фінскі фронт.

У час Вялікай Айчыннай вайны знаходзіўся ў дзеючай арміі на Заходнім, Паўднёва-Заходнім, 3-м Украінскім, 1-м Беларускім франтах на пасадах камандзіра батальёна, начальніка аператыўнага аддзела, начальніка штаба дывізіі, камандзіра дывізіі. Ён — удзельнік абарончых баёў у Беларусі, на Смаленшчыне, пад Масквой, вызвалення Данбаса, Адэсы, Варшаўска-Пазнанскай і Берлінскай аперацый.

Вось паслужны спісак атрымання ім воінскіх званняў: 1940 — лейтэнант, 1941 — старшы лейтэнант, капітан, 1942 — маёр, падпалкоўнік, 1943 — палкоўнік, 1953 — генерал-маёр, 1959 — генерал-лейтэнант. Пасля вайны закончыў Ваенную акадэмію Генеральнага штаба Узброеных Сіл СССР, камандаваў брыгадай, дывізіяй, быў першым намеснікам камандуючага войскамі Уральскай ваеннай акругі, першым намеснікам начальніка Вышэйшых курсаў «Выстрал» імя Б. Н. Шапашнікава.

Дзяржава высока ацаніла заслугі Я. Ц. Марчанкі. Ён узнагароджаны ордэнам Леніна, трыма ордэнамі Чырвонага Сцяга, ордэнам Суворава II ступені, двума ордэнамі Чырвонай Зоркі, медалямі.

Я. Ц. Марчанка памёр 24.01.1980 г.

В. Гузаў

«Ударны фронт». 1989. 28 снежня.

МІКАЛУЦКІ Яўген Пятровіч, н. 20.11.1959 г. у в. Саськаўка. Пасля заканчэння Фашчаўскай СШ вучыўся ў Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі. Спецыяльнасць па адукацыі — эканаміст-арганізатар сельскагаспадарчай вытворчасці. У 1982—1988 гг. працаваў начальнікам жывёлагадоўчага комплексу, галоўным эканамістам племгаса «Гарадзішча» Шклоўскага р-на, два гады (11.1982—10.1984) узначальваў камсамольскую арганізацыю гэтай гаспадаркі. З 1988 па 1994 г. працаваў у сістэме кантрольна-рэвізійных органаў Магілёўскага аблвыканкома, Галоўнага ўпраўлення эканамічнага кантролю Дэпартамента эканамічнага кантролю па Магілёўскай вобласці. З 1994 г.— начальнік Галоўнага ўпраўлення Службы кантролю Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па Магілёўскай вобласці. Са снежня 1996 г.— старшыня Камітэта дзяржаўнага кантролю па Магілёўскай вобласці.

У маі 1995 г. выбраны дэпутатам Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь ад Круглянска-Бялыніцкай выбарчай акругі № 163. З'яўляўся членам камісіі па заканадаўству Нацыянальнага схода Рэспублікі Беларусь.

6 кастрычніка 1997 г. у выніку тэрарыстычнага акта загінуў. Як адзначалася Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь і ва ўрадавым некралогу, Я. П. Мікалуцкага «вызначалі выключна адказныя адносіны да даручанага ўчастка работы. Гэта быў ініцыятыўны, валявы і прынцыповы кіраўнік, які ўмеў згуртаваць калектыў, аб'ектыўна і ўзважана ацаніць сітуацыю, прыняць правільнае рашэнне... Уважлівыя і чулыя адносіны да людзей, што былі характэрныя для Я. П. Мікалуцкага, у поўнай меры праявіліся ў дэпутацкай дзейнасці ў Нацыянальным сходзе Рэспублікі Беларусь».

Г. Напрэеў

НАПРЭЕЎ Георгій Лаўрэнцьевіч, н. 1.05.1923 у в. Ордаць. Кандыдат гістарычных навук (1963), дацэнт (1966); закончыў Рэспубліканскую партыйную школу (1951), Мінскі педінстытут імя А. М. Горкага (1953), аспірантуру АН БССР (1963). Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны (07.1941—05.1945). Пасля звальнення з СА ў 1948 г.— інструктар РК КПБ (Шклоў, 1948—1949), рэдактар газеты палітаддзела МТС (Поразава, Гродзенская вобл., 09.1951—07.1953), інструктар аддзела агітацыі і прапаганды ЦК КПБ (07.1953—05.1958), рэдактар «Блакнота агітатара» (05.1958—05.1964), загадчык кафедры журналістыкі, моў і літаратуры Мінскай ВПШ (05.1964—10.1984).

В. І. Новікаў

Галоўныя кірункі навуковых даследаванняў — партызанскі рух у гады Вялікай Айчыннай вайны, развіццё сельскай гаспадаркі ў пасляваенныя гады, арганізацыя і планаванне работы рэдкалектываў.

Член рэдкалегіі і адзін з аўтараў выдання «Всенародная борьба в Белоруссии против немецко-фашистских захватчиков в годы Великой Отечественной войны». Мн. Т. 2. 1984; Т. 3. 1985.

НОВІКАЎ Васіль Іванавіч, н. 23.02. 1911 г., в. Чорная Рыжкаўскага сельсавета. Пасля заканчэння чатырохгадовай працоўнай школы (1922) некаторы час працаваў на бацькоўскай зямлі, а ў 1930 г. скончыў трохмесячныя курсы па падрыхтоўцы настаўнікаў і атрымаў права весці заняткі ў пачатковых класах. Вучыўся ў Магілёўскім педвучылішчы. Са снежня 1933 г. па верасень 1935 г. працаваў дырэктарам Дамановіцкай НСШ (Мазырскі р-н). Тады ж закончыў курсы сацыяльна-гістарычнага аддзялення Магілёўскага педінстытута. Настаўнічаў у Ельскай сярэдняй школе, у 1937—1938 гг.— у сярэдняй школе № 3 г. Армавіра. У 1939—1940 гг. хварэў, некаторы час працаваў у вучкамбінаце, сакратаром Армавірскага ГК ВЛКСМ. Са жніўня 1940 па 15 лістапада 1941 г. вучыўся ў Вышэйшай партыйнай школе пры ЦК ВКП(б). Накіраваны на партработу ў г. Ашхабад. З 1942 г.— на фронце, палітработнік. Служыў у Савецкай Арміі да жніўня 1946 г. Пасля звальнення працаваў загадчыкам аддзела ў Віцебскім абкоме партыі, затым сакратаром Маладзечанскага АК КП(б)Б. Адначасова ў Маладзечанскім настаўніцкім інстытуце быў выкладчыкам, часова выконваў абавязкі заг. кафедры асноў марксізму-ленінізму. У 1948 г. прыняты на вучобу ў Акадэмію грамадскіх навук (Масква). Абараніў кандыдацкую дысертацыю па спецыяльнасці філосаф. Накіраваны на работу ў Чыцінскую вобласць на пасаду сакратара абкома ВКП(б)Б. Там таксама працаваў выкладчыкам у абласной 2-гадовай партшколе. У 1954 г. зацверджаны ў вучоным званні дацэнт. Пасля скасавання Маладзечанскай вобласці працаваў, да выхаду на пенсію, у Мінскай вышэйшай партыйнай школе ў якасці дацэнта кафедры філасофіі.

Г. Напрэеў

ПАЛЯКОЎ Аляксандр Максімавіч, н. у 1939 г. у в. Бушлякі ў сялянскай сям'і. Скончыў пачатковую школу, потым Каменна-Лаўскую СШ. Два гады служыў у Савецкай Арміі. У 1961 г. паступіў у Кіеўскі інстытут народнай гаспадаркі на факультэт эканомікі прамысловасці. Са студэнцтва заняўся навуковай працай. Пасля атрымання дыплома размяркоўваецца на машынабудаўнічы завод. Неўзабаве прызначаецца начальнікам пададдзела Дзяржплана Украіны. Крыху пазней становіцца кіраўніком сектара планавання і кан'юнктуры рынку Міністэрства машынабудавання лёгкай і харчовай прамысловасці СССР.

У 1971 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю, затым выкладаў у Кіеўскім тэхналагічным інстытуце харчовай прамысловасці на эканамічным факультэце. Быў загадчыкам кафедры эканомікі. Падрыхтаваў два падручнікі для студэнтаў па эканоміцы харчовай прамысловасці, некалькі манаграфій, 120 іншых навуковых работ. Сярод іх найбольш значныя: «Развіццё і размяшчэнне важнейшых галін харчовай прамысловасці», «Эфектыўнасць вытворчасці малочнай прамысловасці», «Павышэнне эфектыўнасці галін аграпрамысловага комплексу», «Прагноз развіцця сялянскай гаспадаркі для назапашвання харчовых тавараў», «Развіццё рынкавых адносін у новых умовах гаспадарання». У 1988 г. абараніў доктарскую дысертацыю. Праз год яму было прысвоена званне прафесара. У 1991 г. вучоны выбіраецца акадэмікам аграрнай акадэміі Украіны. У 1994 г. А. М. Палякоў пераехаў у Беларусь. У Магілёўскім тэхналагічным інстытуце прызначаны на пасаду загадчыка кафедры эканомікі і арганізацыі вытворчасці.

Н. Буйніцкая

РАІНЧЫК Васіль Пятровіч, н. 7.03. 1950 г. у в. Чарапы. Закончыў Шклоўскую

музычную школу па класу баяна, тры курсы Магілёўскага музычнага вучылішча па класу баяна і Мінскую сярэднюю спецыяльную музычную школу пры кансерваторыі па класу фартэпіяна. Беларускую Дзяржаўную кансерваторыю закончыў па класу фартэпіяна ў выкладчыка В. В. Шацкага і па класу кампазіцыі ў народнага артыста СССР прафесара Г. А. Глебава.

Васілём Раінчыкам напісана больш за 120 песень, канцэрт для фартэпіяна з аркестрам, кантата «Мальчыш-Кібальчыш» для дзіцячага хору, салістаў і сімфанічнага аркестра, сімфанічныя варыяцыі, балет «Крылы над Расіяй», значная колькасць камерна-інструментальных твораў, народнай, эстраднай, электроннай музыкі.

В. Раінчык — член Саюза кампазітараў, мастацкі кіраўнік ансамбля «Верасы». З кастрычніка 1997 г. з'яўляецца галоўным дырэктарам, музыкальным кіраўніком Дзяржаўнага маладзёжнага тэатра эстрады.

За вялікі ўклад у беларускую нацыянальную культуру В. Раінчыку прысвоена званне «Народны артыст Беларусі». Узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны».

Г. Напрэеў

РОСМАН Іосіф Самуілавіч, н. у 1913 г. у в. Старасселле. Працаваць пачаў, яшчэ калі быў школьнікам. У 1929 г. уступіў у камсамол. Быў дэлегатам I Усебеларускага з'езда рабселькораў. У 1934 г. закончыў Мінскі педінстытут, пасля чаго стаў выкладчыкам гісторыі на рабфаку ў г. Бабруйску. Год служыў у Чырвонай Арміі, пасля звальнення працаваў дырэктарам сярэдняй школы ў г. Бабруйску, дырэктарам полацкага педвучылішча. Са снежня 1938 па верасень 1940 г.— у апараце ЦК КП(б)Б: інструктар, лектар. З верасня 1940 па лістапад 1941 г. вучыўся ў ВПШ пры ЦК ВКП(б), адкуль накіраваны на партработу ў Казахстан: працаваў заг. аддзела Сяміпалацінскага гаркома партыі, намеснікам заг. аддзела Сяміпалацінскага АК КП(б)К. У кастрычніку 1944 г. адазваны ў распараджэнне ЦК КП(б)Б. Займаў пасады памочніка другога сакратара ЦК, заг. аддзела друку, паліграфіі і выдавецтваў. З 1950 г.— выкладчык гісторыі партыі ў Рэспубліканскай, пазней — Мінскай вышэйшай партыйнай школе, дзе працаваў амаль 40 гадоў. Абараніў кандыдацкую дысертацыю. У снежні 1975 г. абараніў доктарскую дысертацыю па тэматыцы гісторыі Кампартыі Беларусі ў перадваенныя гады. Прафесар.

В. П. Раінчык

І. С. Росман

За шматгадовую плённую працу, актыўны ўдзел у грамадскім жыцці Росману І. С прысвоена званне «Заслужаны работнік Вышэйшай школы Беларускай ССР». Узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны», многім медалямі СССР, трыма Ганаровымі грамацтамі Вярхоўнага Савета БССР.

Памёр у 1996 г.

Г. Напрэеў

РЭДЗЬКО Усевалад Пятровіч, н. у 1937 г. у Шклове. Закончыў СШ № 2 (1954), Ленінградскі электравакуумны тэхнікум (1956). Вышэйшую адукацыю атрымаў у Томскім дзяржаўным універсітэце і быў пакінуты на кафедры эксперыментальнай фізікі. У 1971 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю, затым працаваў старшым навуковым супрацоўнікам у Сібірскім фізіка-тэхнічным інстытуце. З 1972 г.— у Магілёўскім аддзяленні інстытута фізікі АНБ: навуковы супрацоўнік, вучоны сакратар, заг. лабараторыі. У 1985 г. абараніў доктарскую дысертацыю. Прафесар. З 1987 г.— нам. дырэктара інстытута фізікі па навуковай рабоце, кіраўнік Магілёўскага аддзялення АН БССР, з 1992 г.— дырэктар-арганізатар, з 1993 г.— дырэктар Інстытута прыкладной оптыкі АНБ.

У. П. Рэдзько рэзультатыўна працуе ў галіне інтэгральнай оптыкі, з'яўляецца аўтарам 130 навуковых работ, у тым ліку 22 аўтарскіх пасведчанняў на вынаходніцтва. У 1984 г. адзначаны Дзяржаўнай прэміяй БССР у галіне навукі і тэхнікі. У 1996 г. абраны членам-карэспандэнтам НАН Беларусі.

Г. Напрэеў

У. П. Рэдзько

Э. А. Сенакосаў:

намічных навук (1972), званне дацэнта (1977) і прафесара (1993). З 1964 г. вядзе навукова-педагагічную работу ў ВНУ (Кішынёў, Цірaспаль), выконвае абавязкі загадчыка кафедры эканамічнай тэорыі і дэкана факультэта (1984—1997).

Пад кіраўніцтвам праф. Л. Р. Сенакосавай распрацоўваліся планы комплекснага развіцця асобных рэгіёнаў Рэспублікі Малдова. Ёю апублікаваны 3 манаграфіі і каля 100 навуковых работ па праблемах эканомікі.

Л. Р. Сенакосава — старшыня рэспубліканскага навукова-метадычнага Савета па грамадска-эканамічных навуках. Выбіралася дэпутатам гарадскога Савета і гаркома КПМ.

Н. Буйніцкая, Г. Напрэеў

СЕНАКОСАЎ Эдуард Аляксандравіч, н. 2.07.1937 г. у в. Фашчаўка ў сям'і служачага. Пасля заканчэння ў 1955 г. Фашчаўскай СШ працаваў на мясцовай МТС. З 1956 па 1960 г. служыў у Ваенна-марскім флоце СССР. У 1965 г. з адзнакай закончыў фізіка-матэматычны факультэт Кішынёўскага дзяржаўнага універсітэта. Усе гады вучобы з'яўляўся ленінскім стыпендыятам. У 1971 г. абараніў кандыдацкую дысертацыю, у 1990 г. прысуджана вучоная ступень доктара фізіка-матэматычных навук, у 1993 г. — званне прафесара. За навуковыя дасягненні ў галіне тэхналогіі паўправадніковых матэрыялаў і прыборных элементаў на іх аснове Э. А. Сенакосаву прысвоена званне лаўрэата Дзяржаўнай прэміі ў галіне навукі і тэхнікі (1989). Пад яго кіраўніцтвам падрыхтавана 7 кандыдатаў навук. Ім надрукавана каля 150 навуковых работ, атрымана 5 патэнтаў на вынаходніцтва.

З 1965 г. Э. А. Сенакосаў вядзе педагагічную работу ў ВНУ, выконваючы ў розны час абавязкі дэкана, загадчыка кафедраў. З 1994 г. з'яўляецца загадчыкам кафедры цвёрдацельнай электронікі і кіраўніком навукова-даследчай лабараторыі ў Прыднястроўскім дзяржуніверсітэце (г. Цірaспаль). Апошнія дзесяць гадоў — член і вучоны сакратар Савета па абароне дысертацый па спецыяльнасці «фізіка паўправаднікоў і дыэлектрыкаў», член навукова-метадычнага савета Маскоўскага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта.

СЕНАКОСАВА Людміла Рыгораўна, н. у в. Чамаданы. У 1956 г. закончыла Фашчаўскую СШ, у 1964 г. — Кішынёўскі дзяржаўны універсітэт і атрымала адукацыю эканаміста. Мае вучоную ступень кандыдата эка-

ПОСТАНОВЛЕНИЕМ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА КПСС
И СОВЕТА МИНИСТРОВ СССР
от 31 октября 1989 года
ПРИСУЖДЕНА
ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРЕМИЯ СССР
СУБОЧУ
Валерию Станиславовичу —
за создание крупногабаритных взаимозаменяемых опор
№ 22267
МОСКВА

В. С. Субач. У цэнтры кіравання касмічнымі палётамі (другі справа)

С. М. Сямешчанка

СЯМЕШЧАНКА Софія Мікалаеўна. Напярэдадні свята Вялікага Кастрычніка ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР прысудзілі вялікай групе перадавікоў навукі, тэхнікі, літаратуры, мастацтва і архітэктуры Ленінскія і Дзяржаўныя прэміі СССР 1986 года. Сярод узнагароджаных — і наша зямлячка, начальнік вытворчага ўчастка калгаса імя Кірава.

«Ударны фронт». 1986. 11 лістапада.

ФАДЗЕЕЎ Валерый Аляксеевіч, н. 1.01.1946 г. у в. Навасёлкі. У 1962 г. закончыў Гарадзішчанскую СШ. Пасля вучыўся ў тэхнічным вучылішчы, да 1966 г. працаваў у Чалябінску токарам, слесарам кантрольна-вымяральных прыбораў і аўтаматыкі. Пасля пераезду ў Мінск да 1973 г. быў токарам ў адным з цэхаў трактарнага завода, намеснікам сакратара камітэта камсамола. У 1973—1975 гг. — інструктар, заг. сектара, нам. загадчыка аддзела Мінскага абкома ЛКСМБ. З адзнакай скончыў вячэрняе аддзяленне юрыдычнага факультэта БДУ.

З 1975 па 1994 г. працаваў у юрыдычным упраўленні апарату Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь: рэферэнт, старшы рэферэнт, намеснік начальніка аддзела, намеснік начальніка ўпраўлення, начальнік упраўлення. Удзельнічаў у падрыхтоўцы шэрага законапраектаў Рэспублікі Беларусь, у тым ліку законаў аб уласнасці, аб арэндзе, аб прадпрыемствах, аб прадпрымальніцтве, аб эканамічнай няздольнасці і банкруцтве, аб процідзеянні манапалістычнай дзейнасці і развіцці канкурэнцыі. Аўтар некалькіх навуковых прац па юрыдычнай тэматыцы. У складзе рабочай групы канстытуцыйнай камісіі прымаў удзел у падрыхтоўцы праекта Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь. З красавіка 1994 г. па снежань 1996 г. з'яўляўся членам, намеснікам старшыні Канстытуцыйнага суда Рэспублікі Беларусь.

Узнагароджаны медалём «За доблесную працу. У азнаменаванне 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна». У 1995 г. прысвоена званне «Заслужаны юрыст Рэспублікі Беларусь».

Г. Напрэеў

ФІЛІПАЎ Уладзімір Іванавіч, н. 12.12. 1911 г. у в. Старасселле, генерал-лейтэнант (1963). Заслужаны работнік культуры РСФСР (1968). Член КПСС з 1938 г. У Чырвонай Арміі з 1929 г. Закончыў Аб'яднаную Беларускую ваенную школу імя ЦВК БССР (1932), Інстытут фізкультуры ў Ленінградзе (1960). Удзельнік вызвалення Заходняй Беларусі ў 1939 г., савецка-фінляндскай вайны 1939—1940 гг. У Айчынную

В. І. Шабайлаў

В. В. Шынкароў

вайну на Паўднёвым, Паўднёва-Заходнім, Закаўказскім, Паўночна-Каўказскім, 1-м і 2-м Прыбалтыйскім франтах: камандзір танкавага батальёна, нам. камандзіра, камандзір танкавай брыгады, камандуючы бранятанкавымі і механізаванымі войскамі арміі. Пасля вайны — на адказных пасадах ў войску, ВНУ. У 1962—1970 гг. — старшыня спартыўнага камітэта Міністэрства абароны СССР.

Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне. 1941—1945. Мн., 1970. С. 606.

ШАБАЙЛАЎ Віктар Іванавіч, н. 8.02.1931 г. у в. Мікалаеўка. Юрыст. Член-карэспандэнт АНБ (1986), доктар юрыдычных навук (1980), прафесар (1992), заслужаны дзеяч навукі Беларусі (1994).

У 1948—1951 гг. — студэнт Магілёўскага педвучылішча. 1951—1953 гг. — служба ў Савецкай Арміі. Пасля звальнення год працаваў настаўнікам у Александрыйскай НСШ, затым зноў вучоба ў Белдзяржуніверсітэце на юрыдычным факультэце, які закончыў у 1959 г. На працягу двух гадоў быў стажорам на пасадзе народнага суддзі ў Магілёўскім абласным судзе, працаваў памочнікам пракурора ў пракуратуры г. Магілёва, памочнікам пракурора Мсціслаўскага р-на.

У снежні 1961 г. В. І. Шабайлаў залічаны ў аспірантуру аддзела прававых навук (мэтавая аспірантура ў Інстытуце дзяржавы і права АН СССР). Абараніў у сакавіку 1964 г. кандыдацкую дысертацыю, а ў 1980 г. — доктарскую дысертацыю на тэму: «Арганізацыйна-прававыя праблемы кіравання сацыяльна-культурным будаўніцтвам». Навуковая дзейнасць Віктара Іванавіча звязана з Акадэміяй навук Беларусі: са снежня 1964 г. ён працуе ў Інстытуце філасофіі і права на пасадзе навуковага супрацоўніка, з 1973 г. — заг. сектара (аддзела дзяржаўнага права і кіравання Інстытута філасофіі і права АНБ).

З характарыстыкі, выдадзенай кіраўніцтвам інстытута:

«...В. И. Шабайлов зрелый и высококвалифицированный научный сотрудник, добросовестно и творчески работает над повышением политического, профессионального уровня, является одним из ведущих ученых республики в области государственного управления, советского и административного права».

Віктар Іванавіч прымае актыўны ўдзел у заканатворчай рабоце, у тым ліку ў падрыхтоўцы Канстытуцыі Рэспублікі. Сектарам дзяржправа і кіравання, які ён узначальвае, падрыхтавана і апублікавана 18 манаграфій (4 з іх і каля 50 іншых навуковых работ падрыхтаваў асабіста); шэсць супрацоўнікаў сектара абаранілі кандыдацкія дысертацыі. Нямала часу ўдзяляе загадчык сектара грамадскай рабоце: доўгі час узначальваў камітэт народнага кантролю, прафсаюзную арганізацыю інстытута; з'яўляецца членам вучоных саветаў па абароне доктарскіх і кандыдацкіх дысертацый, членам экспертнага савета ВАК РБ, з 1996 г. — член Канстытуцыйнага суда РБ, кансультацыйнага савета адміністрацыі Прэзідэнта. У 1994 г. В. І. Шабайлаву прысвоена званне «Заслужаны дзеяч навукі Рэспублікі Беларусь».

Г. Напрэеў

ШЫНКАРОЎ Васіль Васільевіч, н. 15.01.1939 г. у в. Заполле Славенскага сельсавета (цяпер калгас імя Кірава). У 1957 г. закончыў Забродскую СШ. З 1957 па 1962 г. — студэнт Магілёўскага педінстытута (філфак). Пасля заканчэння інстытута працаваў дырэктарам Межанскай васьмігодкі, затым — дырэктарам Баравіцкай васьмігодкі Браслаўскага р-на.

Служыў у Савецкай Арміі. З канца 1964 г. займаў пасады інструктара райкома партыі, са студзеня 1965 г. — першага сакратара Браслаўскага райкома камсамола. У 1970—1974 гг. — інструктар, нам. заг. аддзела аргпартработы Віцебскага абкома партыі. З 1974 па 1977 г. з'яўляўся аспірантам Акадэміі грамадскіх навук (Масква). Там жа абараніў кандыдацкую па праблеме развіцця дэмакратычных асноў кіравання калгасамі.

З 1977 па 1986 г. — работа ў апараце ЦК КПБ: інструктар, заг. сектара дзяржаўных і грамадскіх арганізацый, інспектар. З 1986 г. — прарэктар па вучэбнай і навуковай рабоце Мінскай ВПШ, дацэнт кафедры партыйнага будаўніцтва. У 1991 г. закончыў дактарантуру пры АГН, абараніў доктарскую дысертацыю па тэме: «Сістэмны падыход у выпрацоўцы і рэалізацыі аграрнай палітыкі». Вучоная ступень — доктар гістарычных навук. Палітолаг. Са студзеня 1992 г. — адказны арганізатар, а затым загадчык сектара па сувязях з Вярхоўным Саветам, палітычнымі партыямі і грамадскімі рухамі Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь. З 1996 г. — загадчык сектара Камісіі Вярхоўнага Савета РБ па дзяржаўнаму будаўніцтву і мясцоваму самакіраванню. З ліпеня 1997 г. — загадчык аддзела па ўзаемадзеянні з Нацыянальным сходам РБ адміністрацыі Прэзідэнта РБ.

Г. Напрэеў

Удастоены звання «Заслужаны»

БАБЧАНКА Віталь Аляксеевіч, н. у 1935 г. у Гомелі ў сям'і рабочага-каваля. Сярэднюю адукацыю атрымаў у Нова-Данбасе (Украіна) у 1954 г. Пасля тэрміновай службы ў арміі закончыў Магілёўскае музычнае вучылішча імя Рымскага-Корсакава ў 1961 г. Завочна закончыў Белдзяржкансерваторыю ў 1974 г. У Шклове пачаў працаваць выкладчыкам дзіцячай музычнай школы з 1961 г., з 1970 г. — дырэктар гэтай школы. З 1996 г. — на пенсіі.

Адзначаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, Граматай Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, значкамі I і II ступеняў Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці. Званне заслужанага работніка культуры Беларускай ССР прысвоена ў 1990 г.

БРЫКІН Васіль Кірылавіч, н. у 1924 г. у в. Стараселле Гарадзецкага сельсавета ў сялянскай сям'і. У 1941 г. закончыў СШ № 3 г. Шклова, у 1953 г. — Мінскі дзяржаўны педінстытут імя А. М. Горкага, выкладаў гісторыю ў СШ № 2 г. Шклова, служыў у Савецкай Арміі. З 1958 г. і да выхаду на пенсію ў 1984 г. — дырэктар Забродскай СШ.

Узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені, медалямі «Партызану Вялікай Айчыннай вайны», «За ўзяцце Кёнігсберга», «За доблесную працу. У азнаменаванне 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна», дзвюма Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР. Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1967 г.

БУЕВІЧ Вітольд Палікарпавіч, н. 1.05.1933 г. у в. Забалоцце Талачынскага р-на. Скончыў Кожанаўскую сярэднюю школу, потым Мінскі медыцынскі інстытут (з адзнакай). У 1957 г. накіраваны ў Шклоўскі р-н. Працаваў галоўным урачом Чарнаруцкай участковай бальніцы, з 1959 г. — урач-гінеколаг у Шклоўскай раённай бальніцы, намеснік галоўнага ўрача. З мая 1965 г. — галоўны ўрач раённай бальніцы, адначасова і галоўны ўрач Шклоўскага р-на. Заслужаны работнік аховы здароўя Рэспублікі Беларусь (1995).

В. П. Буевіч узнагароджаны ордэнамі Леніна, Працоўнага Чырвонага Сцяга, медалём «За доблесную працу», Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, нагрудным знакам М. І. Пірагова і Дыпломам т-ва Чырвонага Крыжа і Чырвонага Паўмесяца СССР.

А. Бялясаў

БЫКАВА Ніна Іванаўна, н. у 1924 г. у в. Раздзел Мсціслаўскага р-на. У 1941 г. закончыла 9 класаў, у 1945 г. — Магілёўскае педагагічнае вучылішча і працавала настаўніцай пачатковых класаў Фашчаўскай СШ да выхаду на пенсію ў 1979 г.

В. А. Бабчанка

В. К. Брыкін

Н. І. Быкава

Н. Р. Вашэцькова

М. Ф. Ільюшэнка

Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1966 г.

ВАШЭЦЬКОВА Нэлі Раманаўна, н. у 1934 г. у пас. Асінаўка Буда-Кашалёўскага р-на ў сям'і рабочага. У 1952 г. закончыла Шарыбаўскую НСШ. Пасля заканчэння ў 1956 г. Гомельскага педагагічнага вучылішча працавала арганізатарам піянерскай работы Клічаўскага Дома піянераў і школьнікаў, з 1957 г. — загадчыцай аддзела па рабоце сярод піянераў і моладзі Клічаўскага РК ЛКСМБ. З 1959 г. працуе выхавальніцай дзіцячага садка, потым настаўніцай пачатковых класаў СШ № 1 г. п. Бялынічы. З 1963 г. — выхавальніца Шклоўскай спецшколы, з 1965 па 1989 г. — настаўніца пачатковых класаў СШ № 4 і СШ № 1 г. Шклова.

Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1971 г.

ІЛЬЮШЭНКА Міхаіл Фёдаравіч, н. у 1914 г. у в. Барыскавічы ў сялянскай сям'і. Пасля заканчэння сямігадовай школы працаваў брыгадзірам, рахункаводам у калгасе. Закончыў у 1937 г. Аршанскі настаўніцкі інстытут, працаваў завучам, дырэктарам Лакуцянскай НСШ. Завочна вучыўся ў Магілёўскім педінстытуце, закончыў яго ў 1939 г. У гэтым жа годзе пачаў тэрміновую ваенную службу на Чарнаморскім флоце. Удзельнік вайны. З 1945 па 1966 г. працаваў у Шклове нам. дырэктара, дырэктарам школы, інспектарам, загадчыкам аддзела адукацыі райвыканкома.

Узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені, медалямі «За абарону Севастопаля», «За перамогу над Германіяй у Вялікай Айчыннай вайне 1941—1945 гг.», «За працоўную доблесць» і інш., значком «Выдатнік народнай адукацыі». Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1964 г.

КАВАЛЁВА Раіса Іванаўна, н. у 1932 г. у пас. Шэлудзькі Мглінскага р-на Бранскай вобл. у сям'і калгаснікаў. У 1950 г. закончыла СШ № 1 г. Магілёва, у 1954 г. — Мінскі дзяржаўны педагагічны інстытут замежных моў. Тады ж пачала працаваць у СШ № 3 г. Шклова.

Узнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР. Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1979 г.

КАЗАКЕВІЧ Уладзімір Антонавіч, н. у 1924 г. у в. Княжыцы ў сялянскай сям'і. У 1955 г. закончыў Магілёўскі педагагічны інстытут па спецыяльнасці фізіка і матэматыка. Працаваў у Княжыцкай сямігадовай школе настаўнікам, дырэктарам. З 1957 г. — завуч, дырэктар Фашчаўскай СШ, з 1967 г. — загадчык райана, з 1972 па 1987 г. — дырэктар СШ № 1 г. Шклова.

Узнагароджаны ордэнамі Айчыннай вайны I ступені і Працоўнага Чырвонага Сцяга, медалямі «За баявыя заслугі», «За працоўную доблесць», дзвюма Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР. Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1965 г.

МАКСІМОВІЧ Валянціна Прохараўна, н. у 1932 г. у г. Шклове. Пасля заканчэння ў 1952 г. Магілёўскага педагагічнага вучылішча працавала старшай піянерважатай у Каменна-Лаўскай СШ, з 1954 па 1985 г. — настаўніца геаграфіі гэтай жа школы.

Узнагароджана ў 1968 г. Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР, у 1971 г. — ордэнам «Знак Пашаны», у 1977 г. — значком «Выдатнік народнай адукацыі». Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1978 г.

МАТРОСАВА Вольга Восіпаўна, н. у 1914 г. у в. Сарціслаў у сялянскай сям'і. Закончыла Гарадзішчанскую НСШ і ў 1938 г. Магілёўскае педагагічнае вучылішча. Працавала настаўніцай пачатковых класаў Гарадзішчанскай НСШ, у савецкім тыле ў час Вялікай Айчыннай вайны, а пасля яе заканчэння — у Мікіціницкай васьмігадовай школе да выхаду на пенсію.

Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1960 г.

МІХАЛЮТА Іван Францавіч, н. у 1919 г. у в. Фашчаўка. У 1939 г. скончыў сярэднюю школу, паступіў у Інстытут кінематаграфіі (Масква), але з першага ж курса быў прызваны ў Чырвоную Армію. Накіравалі ў Беласток, які да таго часу стаў савецкім. Служыў салдатам, вучыўся ў палкавой школе, атрымаў званне старшага сяржанта, а потым і пасаду старшыны аўтароты, якая абслугоўвала штаб 10-й арміі. У першыя ж часы нападу фашысцкай Германіі давялося адведаць моцны бомбавы ўдар, з ім — убачыць першых забітых, параненых, пакалечаных... Пасля было адступленне, прарывы з варожага акружэння, апошняе — з-пад Мінска. Спроба выйсці да сваіх часцей не ўдалася. Аказаўся на акупіраванай зямлі. Дайшоў да роднай вёскі. Тут удзельнічаў у стварэнні групы падпольшчыкаў, пасля партызаніў.

Пасля вызвалення Магілёўшчыны ад акупантаў быў накіраваны на курсы рэзерву ЦК КП(б)Б, затым на работу ў Маладзечанскую вобласць. Працаваў прапагандыстам Радашковіцкага РК КП(б), загадчыкам аддзела культпрасветработы раёна, дырэктарам лектарскага бюро аблвыканкома, намеснікам начальніка аблупраўлення культуры. У 1958 г. закончыў тэатральны інстытут у Маскве, з лістапада гэтага года — дырэктар Гродзенскага абласнога драмтэатра. У 1967 г. удастоены ганаровага звання «Заслужаны дзеяч культуры БССР». У чэрвені 1968 г. назначаны дырэктарам Беларускага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, дзе і працаваў да 1980 г. Пасля выхаду на пенсію некаторы час быў дырэктарам Дома літаратараў Саюза пісьменнікаў БССР. З 1985 г. — дырэктар вучэбнага тэатра Акадэміі беларускіх мастацтваў.

Узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені, некалькімі Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР, медалямі, шматлікімі ўзнагародамі Міністэрстваў культуры СССР і БССР.

Г. Напрэеў

Р. І. Кавалёва

У. А. Казакевіч

В. П. Максімовіч

І. Ф. Міхалюта

МУРАЎЁВА Ганна Арцёмаўна, н. у 1926 г. Закончыла ў 1950 г. Магілёўскі дзяржаўны педагагічны інстытут па спецыяльнасці выкладчыца беларускай мовы і літаратуры. Працавала ў СШ № 3 г. Шклова да выхаду на пенсію.

Узнагароджана медалём «За працоўную доблесць», значком «Выдатнік народнай адукацыі». Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1972 г.

НОВІКАВА Варвара Яфімаўна, н. у 1902 г. у в. Шастакі ў сялянскай сям'і. Напярэдадні Вялікай Айчыннай вайны закончыла Віцебскі педагагічны інстытут па спецыяльнасці біёлаг. Пасля вайны працавала ў Гарадзецкай сямігадовай школе да выхаду на пенсію ў 1958 г.

Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1956 г.

НОСАВА Зінаіда Нікіфараўна, н. у 1923 г. у в. Комсенічы ў сялянскай сям'і. У 1938 г. закончыла Стара-Вадвянскую сямігадовую школу, у 1941 г. — Магілёўскае педагагічнае вучылішча. З 1944 г. працавала

Г. А. Мураўёва

В. Я. Новікава

З. Н. Носава

А. А. Радоўская

настаўніцай, загадчыцай Бушлякоўскай пачатковай школы, з 1948 г.— настаўніца пачатковых класаў СШ № 3 да выхаду на пенсію ў 1978 г.

Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1964 г.

РАДОЎСКАЯ Алена Аркадзьеўна, н. у 1922 г. Закончыла Магілёўскі дзяржаўны педагагічны інстытут. Выкладала геаграфію ў СШ № 1 г. Шклова, потым з 1965 г.— у СШ № 4 да выхаду на пенсію ў 1977 г.

Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1968 г.

РАМАНЧАНКА Фёдар Максімавіч, н. у 1920 г. у в. Высокі Барок Краснапольскага р-на ў сялянскай сям'і. У 1938 г. закончыў Краснапольскую сярэднюю школу. Пасля курсаў пачаў працаваць настаўнікам Ячна-Будскай пачатковай школы, потым на Енакіеўскім металургічным заводзе (Данбас), бухгалтарам будканторы трэста «Дальшахтбуд» (г. Уладзівасток). Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. З 1946 па 1980 г. працаваў настаўнікам, загадчыкам Какойскай пачатковай школы, настаўнікам Высока-Борскай СШ Краснапольскага р-на, нам. дырэктара СШ № 1, дырэктарам СШ № 3 г. Шклова. Пенсіянерам да 1990 г. працаваў у райспажыўсаюзе.

Узнагароджаны ордэнамі Айчыннай вайны I ступені і Чырвонай Зоркі, двума медалямі «За адвагу» і інш., знакам «Выдатнік народнай адукацыі». Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1972 г.

РЭЯНТОВІЧ Ганна Станіславаўна, н. у 1925 г. у в. Фашчаўка ў сялянскай сям'і. Закончыла Фашчаўскую СШ, у 1946 г.— Магілёўскі настаўніцкі двухгадовы педінстытут па спецыяльнасці гісторыка-філолага, завочна ў 1965 г.— літфак Магілёўскага педагагічнага інстытута. На працягу 30 гадоў працавала настаўніцай рускай мовы і літаратуры Фашчаўскай СШ, з іх 15 — нам. дырэктара па вучэбна-выхаваўчай рабоце.

Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1968 г.

СТАРЫНСКАЯ Кацярына Лявонаўна, прафесію настаўніцы набыла яшчэ да 1917 г. Доўгі час загадвала былой пачатковай чыгуначнай школай у г. Шклове. З 1965 г. два гады працавала ў СШ № 4 г. Шклова, пасля чаго выйшла на пенсію.

Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1958 г.

СТУКАЛАВА Ганна Сігнееўна, н. у 1922 г. у в. Любінічы ў сялянскай сям'і. У 1941 г. закончыла Забродскую СШ, потым завочна Полацкае педагагічнае вучылішча. З 1944 па 1977 г. працавала настаўніцай пачатковых класаў ў школах Славенскага сельсавета.

Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1968 г.

СУРАЎЦАВА Галіна Капітонаўна, працавала настаўніцай у Чарнянскай СШ.

Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1968 г.

ХРАМЦОЎ Іван Нікіфаравіч, н. у 1915 г. у в. Літвінавічы. Пасля заканчэння ў 1931 г. 7 класаў Гарадзішчанскай школы на аднагадовых курсах у г. Шклове набыў прафесію настаўніка пачатковых класаў. Пачаў працаваць настаўнікам у в. Запольнае Любанскага р-на. З 1935 г.— настаўнік пачатковых класаў у в. Рыжкавічы. Завочна закончыў у 1938 г. Магілёўскае педагагічнае вучылішча і пачаў працаваць настаўнікам пачатковых класаў у в. Гарадзішча. У 1939 г. прызваны на сапраўдную вайсковую службу. Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны. З 1945 г. працуе настаўнікам Навасёлкаўскай сямігодкі, потым Гарадзішчанскай СШ да выхаду на пенсію ў 1975 г.

Узнагароджаны ордэнамі Славы III і II ступеняў, медалямі «За адвагу», «За ўзяцце Кёнігсберга» і інш.

Званне заслужанага настаўніка школы БССР прысвоена ў 1959 г.

Л. Анціпенка

Незвычайны лёс

Напэўна, можна сказаць, што ў яго ёсць усё, пра што можа марыць чалавек, які прысвяціў сябе мастацтву — пастаянны поспех, слава, узнагароды. Ён — лаўрэат рэспубліканскага, усесаюзнага, міжнародных конкурсаў. Заслужаны артыст рэспублікі. Але ёсць у жыцці гэтага артыста штосьці такое, што не дазваляе назваць яго пестуном лёсу. Наадварот, слухаючы яго, задумваешся над тым, колькі ж настойлівасці, працы, нечалавечых намаганняў прыклаў ён, каб ажыццявіць сваю мару.

Мой расказ пра Івана Тамашэвіча, сляпога спевака.

У дзяцінстве на яго і яго сястру Тамару немаведама адкуль звалілася страшэнная хвароба — атрафія зрокавага нерва. Яго жыццё пакінуў свет фарбаў, але застаўся свет гукаў. І ўсё больш і больш пачала вабіць, прыцягваць музыка. Змяніліся яго адносіны да хатняй «радыёкропкі». Сімфоніі, оперныя арыі, аркестравыя п'есы, рамансы, песні — усё знаходзіла водгук у яго душы. А яшчэ ў гэтага хлапчука быў голас. Гучны, прыгожы...

Упершыню сур'ёзна і на поўную сілу голас Івана загучаў у царкве. Па парадзе бабулі ён пачаў наведваць рэпетыцыі царкоўнага хору. Іван асвоіў азы музычнай граматы. А калі стаў салістам хору, зразумеў, што яму патрэбна музычная адукацыя. Таму была вучоба па класу баяна ў школе таленавітых дзяцей, і шчаслівая сустрэча са сляпым музыкам Яўгенам Чаркасавым, якая ў многім вызначыла яго далейшы лёс, было Гродзенскае музычнае вучылішча, дзе пазнаёміўся са славутым спеваком П. Лісіцыянам.

Але побач была і «проза» жыцця. З цяжкім уздыхам успамінае Іван Тамашэвіч пакуты ў цесных пакоях інтэрната, бяссонныя ночы, поўныя роздуму, што рабіць далей — ісці ў сельскі клуб музычным кіраўніком ці далей прабівацца да сваёй мэты — атрымаць

Ф. М. Раманчанка

Г. С. Рэянтовіч

К. Л. Старынская

І. У. Тамашэвіч

вышэйшую музычную адукацыю.

Ён спрабаваў паступіць у Беларускую кансерваторыю, рэктарам якой у той час быў кампазітар Уладзімір Алоўнікаў. На субяседванне абітурыент Іван Тамашэвіч прыйшоў пад руку з бацькам. Здзіўленню членаў прыёмнай камісіі не было мяжы. Сляпы спявак на сцэне?! Дзе ўбачыш? І навошта, у нас жа відушчых хапае.

— Усё ж я настаяў, каб мяне праслухалі,— расказвае ён.

І з поспехам прайшоў усе туры па спецыяльнасці. Можа са злосці, але праспяваў так, што і сам не чакаў.

— Чую размову ў камісіі: «Наш хлопец. Можа, прымем?» А ў адказ: «Як жа мы возьмем, калі рэктар супраць...»

І па асноўнаму прадмету паставілі «тройку». Паспрабаваў пагаварыць з рэктарам, той ветліва засмяяўся і параіў: «У цябе і без таго добры голас, выдатны слых. На хлеб заробіш».

Тамашэвіч зрабіў другую спробу паступіць у кансерваторыю — у Ленінградскую. Паспяхова прайшоў два туры. А на трэці,

рашаючы, прыйшоў сам рэктар, вядомы піяніст Серабракоў. І ўсё паўтарылася, амаль слова ў слова і парада: «Падрыхтуйце праграму і выступайце з сольнымі канцэртамі».

Іван і тады не апусціў рукі. Дабіўся аўдыенцыі ў Н. Сняжковай — намесніка старшыні Савета Міністраў рэспублікі. І Івана Тамашэвіча прынялі на музычна-педагагічны факультэт Мінскага педінстытута. Вось тады ён і зазнаў гора. Жонка з дзіцем у Бабруйску, а ён у сталіцы ды яшчэ ў інтэрнаце, размешчаным за 7 кіламетраў ад інстытута. Раніцай разам з усімі няцяжка было дабрацца да аўдыторыі. А вось назад даводзілася блукаць аднаму — у сакурснікаў заняткі былі па індывідуальнаму раскладу.

Пасля заканчэння інстытута яму прапанавалі працаваць выкладчыкам у Мінску, але ён паехаў па размеркаванні ў Полацк.

...Паступова ў рэспубліцы прыйшоў да высновы: трэба стварыць цэнтр для інвалідаў, дзе вялася б культурна-масавая работа, дзе людзі маглі б знайсці прыкладанне сваім творчым здольнасцям. Узначаліць цэнтр прапанавалі Івану Тамашэвічу. Яму трэба было стварыць хор, аркестр, музычны лекторый, музычную бібліятэку для сляпых і многае, многае іншае.

Ён даў згоду.

Пакінуў Полацк, пераехаў у Мінск і з галавой акунуўся ў работу. Практычна ажыццявіць намечанае аказалася на многа цяжэй, чым ён думаў. Колькі сіл, нерваў забрала хаджэнне па інстанцыях, «выбіванне» будматэрыялаў, абсталявання, арганізацыя студыі, пашыў касцюмаў і бездань іншых спраў. І ўсё ж Іван Тамашэвіч здолеў дастойна рэалізаваць даручаную яму справу.

...Мы пазнаёміліся ў канцэртнай зале кансерваторыі. У той вечар тут адбыўся сольны канцэрт заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Івана Тамашэвіча. Гэта быў своеасаблівы рэванш за той даўні «правал», калі абітурыенту Тамашэвічу паставілі «тройку». Гледачы апладысментамі сустракалі кожны нумар.

Так, Іван Тамашэвіч дамогся свайго. Але няма цяпер спакою ў яго душы. Студыя перажывае цяжкі час. Скарачаюцца штаты, уразаюцца асігнаванні...

— Як ні горка гэта разумець, — разважае ўслых Тамашэвіч, — але ў які раз пацвярджаецца сумная ісціна: у часы вялікіх сацыяльных узрушэнняў у першую чаргу церпіць культура — самы безабаронны, самы дарагі набытак чалавецтва.

Пасляслоўе. Іван Тамашэвіч нарадзіўся ў в. Мерч Шклоўскага р-на, вучыўся ў Шклоўскай школе-інтэрнаце для сляпых і слабабачачых дзяцей.

Р. Колабаў. «Зоязда». 1993. 8 кастрычніка.

Гады, аддадзеныя людзям

Гэтага чалавека добра ведаюць дарослыя і дзеці. Сын селяніна, ён прысвяціў усё жыццё служэнню народу, яго здароўю. Яшчэ ў пачатку XX стагоддзя Мікалай Арцёмавіч Карначэнка з атэстатам фельчара едзе ў Касцюковічы. Малады медык вывучаў людзей, людзі вывучалі яго, пасябравалі. Пацікавілася і паліцыя, чаму Карначэнка збірае па вечарах сялян. Фельчар быў вымушаны паехаць яшчэ далей у глыбінку — зусім забытую вёску Старынку.

З таго часу мінула больш за 60 гадоў, якія аддадзены медыцыне, справе аховы здароўя. Мікалай Арцёмавіч у першыя гады Савецкай улады закончыў Маскоўскі медыцынскі інстытут. А ў першыя дні вайны сельскі ўрач стаў пад сцягі абаронцаў Радзімы. Хірург санітарнай часці маёр Карначэнка абслугоўваў два шпіталі. Аперыраваў параненых і пад бамбёжкай, і пры святле ад акумулятараў.

— Памятаю, на Курскай дузе гэта было, — успамінае Мікалай Арцёмавіч. — Наш шпіталь трапіў пад бамбёжку, а на аперацыйным стале паранены, святло патухла. Салдаты не разгубіліся. Пад'ехалі на машынах і ад акумулятараў далі электрычнасць, і мы аперацыю закончылі.

Подзвіг ваеннага ўрача Карначэнкі быў адзначаны ордэнам Чырвонай Зоркі, медалямі.

Толькі ў 1946 г. Карначэнка вярнуўся ў родную вёску Староселле на Шклоўшчыне. Трэба было наладжваць абслугоўванне насельніцтва. За гэтую работу пільна ўзяўся Карначэнка. У вёсках будаваліся фельчарскія пункты, аднаўлялася работа раённай бальніцы. Як галоўнаму ўрачу і хірургу яму даводзілася лячыць хворых і займацца гаспадарчымі справамі.

Аднойчы зімой, спяшаючыся да хворага, возчык так падагнаў каня, што сані перакуліліся і ўрач ударыўся аб дрэва. Захапіла дыханне, нельга было ўзняцца. Як пазней высветлілася, аказаліся паламанымі некалькі рэбраў. Але, пераадольваючы боль, урач дабраўся да хворага, аказаў яму дапамогу, потым лячыўся сам.

Шматгранная работа медыка зноў была адзначана, але ўжо ў мірны час, — ордэнамі «Знак Пашаны» і Леніна. Яму было прысуджана званне заслужанага ўрача Беларускай ССР. Працаўнікі Шклоўшчыны на працягу многіх гадоў выбіралі гэтага сціплага чалавека сваім дэпутатам у мясцовыя Саветы.

С. Жукоўская

«Ударны фронт». 1968. 24 кастрычніка.

Прага Пятра Алейнікава

Пётр Мартынавіч Алейнікаў нарадзіўся 12 ліпеня 1914 г. у в. Крывель у сям'і селяніна. Рана астаўся без бацькі — на шостым годзе жыцця. Мартын Алейнікаў працаваў лесасплаўшчыкам на Дняпры. Аднойчы зваліўся з плыта ў сцюдзёную восеньскую ваду, доўга хварэў. І яму не было суджана падняцца з пасцелі... Пеця і старэйшыя двое дзяцей асталіся на руках гаротнай маці. І таму жанчына вымушана была адправіць дзетак жабраваць.

Пеця часта начаваў у зале чыгуначнай станцыі Шклоў, у гарадскім парку на лаўцы. Гараджане шкадавалі яго, частавалі ежай. Яны ж уладкавалі Пецю на дзяржаўны кошт у Шклоўскую школу-інтэрнат. Ён аказаўся старанным і здольным вучнем. Але злоснікі напісалі ў школу, што ў яго ёсць маці, а ў школу-інтэрнат залічвалі толькі круглых сірот. І яго прытулкам зноў стала вуліца. Праўда, па ініцыятыве аднаго старога настаўніка Пецю сабралі грошы, наялі прытулак з харчаваннем. Зноў ён бегаў у школу.

Выпала неўрадлівае лета, таму ў маці не было чаго браць з ежы. І Пеця стаў зарабляць сам — сек дровы, ганяў коней у малатарні, нават наняўся нянькай. А на летніх канікулах прападаў у гарадскім парку. Тут стараўся патрапіць у кіно любым шляхам, круціў дынама-машыну — для паказу кіно трэба была электрычнасць. Здружыўся з кінамеханікам, які дазваляў яму круціць ручку праекцыйнага апарата. Здаралася, што па дзесятку разоў праглядаў фільмы, таму дакладна пераказваў змест, разыгрываў цікавыя сцэнкі з кінакарцін з удзелам Чарлі Чапліна, Ігара Ільінскага. Гараджане на «канцэртах» юнага Алейнікава рагаталі, дзівіліся дакладнасці ў перадачы сцэн і эпізодаў. Гэта была першая яго акцёрская школа.

П. М. Алейнікаў

Аднойчы Пеця скапіраваў, як мясцовы бацюшка прагульваўся з матушкай у парку. У канцы прадстаўлення з'явіўся сам бацюшка. Ён сказаў хлопцу:

— Успамянеш маё слова... Будзе з цябе артыст!

Ён выдаў першы ганарар будучаму артысту — чырвонец.

Пасля таго лета Пеця не стаў вучыцца. Яго захапіла кіно. Сабраўся ехаць у Маскву. На вакзале расказаў пра гэта знаёмаму настаўніку. І ён адгаварыў хлопца ад Масквы — няма поўнай агульнай адукацыі. Пеця засумаваў, бадзяжнічаў. Трапіў у Аршанскі дзіцячы прыёмнік-размеркавальнік, потым — у Барсукоўскую дзіцячую калонію. Тут зноў пачаў вучыцца. Па яго ініцыятыве ў калоніі адкрыўся гурток драматычнага мастацтва. Алейнікаў быў яго кіраўніком і дасціпным выканаўцам роляў.

Неўзабаве яго адпраўляюць у 1-ю Усебеларускую камуну імя 10-годдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі. Тут Пеця таксама кіраваў драматычным гуртком, які набыў папулярнасць у Магілёве. Алейнікаў выконваў камедыйныя ролі, захапляўся мастацкім чытаннем. Ведаў на памяць многія вершы Ф. Багушэвіча, М. Танка, Я. Коласа, Я. Купалы, паэму «Тарас на Парнасе». У камуне яму пашанцавала сустрэцца з заслужаным артыстам РСФСР Б. В. Кумельскім, які параіў: «Вам трэба вучыцца! Абавязкова вучыцца. Шмат, упарта. З вас можа атрымацца сапраўдны акцёр...»

Пасля заканчэння сярэдняй школы Пётр лейнікаў адправіўся ў Ленінград для па-туплення ў інстытут сцэнічных мастацтваў. онкурс быў ашаламляльны — на 40 месцаў жно тысяча заяў. Але наш зямляк удала райшоў сіта адбору і быў залічаны на інематаграфічнае аддзяленне заслужанага еяча мастацтваў РСФСР Сяргея Герасі-ава.

Пад уплывам вопытнага педагога і адда-ых мастацтву сяброў Пятро стараецца зай-ацца ў майстэрні, паступова становячыся ацёрам-мастаком, набываючы інтэлект і уст. І яшчэ студэнтам Пятро Алейнікаў чынае здымацца ў кінафільмах. Выконвае евялікія ролі ў карцінах «Я кахаю», «Су-трэчы», «Сяляне».

Даведаўшыся, што Белдзяржкіно знахо-віцца ў Ленінградзе, ён адправіўся на бела-ускую кінафабрыку. Алейнікаў стараўся агаварыць на роднай мове. Але на яго лядзелі, як на дзівака. Тут нічога не было еларускага, сцэнарыі былі далёкія ад жыц-я рэспублікі. І пры другім наведванні Пят-а абыякава сустрэлі ў Белдзяржкіно, пыт-ва аднесліся да земляка, хоць яму надта арцела штосьці зрабіць для роднай Бела-усі.

Але Алейнікава меў на прыкмеце С. Гера-маў, запрасіўшы на ролю Пецькі Малібогі кінафільме «Сямёра смелых». Роля мала-ому артысту ўдалася. Алейнікаў стаў на-асхват у рэжысёраў, а гледачу не цярпелася устрэцца з любімым артыстам на экране. отым здымкі ў фільмах «За Савецкую адзіму», «Камсамольск».

Не галоўная выпала роля Пятру Алейні-аву ў чарговым яго фільме «Трактарысты». ым не менш ён запомніўся гледачам сваёй ртуознай гульнёй. У кінафільме пра шах-ераў «Вялікае жыццё» Пётр Алейнікаў вы-наў ролю маладога забойшчыка Вані Кур-кага. Гэта была чарговая ўдача.

Потым былі новыя ролі, карціны ваенных одоў.

На здымках фільма «Неба Масквы», як асказвае А. Слесарэнка ў нарысе «Пятро лейнікаў», артыст пражыў моцнае ўзру-зынне і ледзьве астаўся жывы. Фільм пры-ячаўся лётчыкам, што абаранялі сталіцу. Яго падвесілі ў кабіне самалёта пад столь высачэзнага павільёна. Раптам кабіна сарва-лася і паляцела ўніз. Усе, хто быў на здымачнай пляцоўцы, у тым ліку і тыя, што страхавалі, трымаючы ў руках запасныя канаты, здранцвелі. Але не разгубіўся сам Алейнікаў і праявіў спрыт героя, якога іг-раў. У момант выскачыў з кабіны і ўхапіўся за край фанернага задніка. Павіс на нейкія секунды, сарваўся і ўпаў. Удар быў амарты-заваны. Ад кабіны ж асталіся толькі трэскі.

Для многіх было дзівам, калі ў 1946 г. кі-нарэжысёр Л. Арнштам запрасіў на ро-лю А. С. Пушкіна Пятра Алейнікава ў філь-ме «Глінка». Артыст затурбаваўся, але па-гадзіўся. Доўга і настойліва працаваў над увасабленнем вобраза Пушкіна.

А потым для П. Алейнікава наступілі цяжкія часіны, калі жыццё апанавалі скан-далы. Для яго не было ходу. Найбольш здымаліся фільмы-спектаклі. Артыст быў за-нядбаны надоўга. Ён вымушаны калясіць па краіне, выступаючы ў эстрадных канцэртах, спадзеючыся вярнуцца на экран.

Ён не шкадаваў сябе. Набыў мокры плеў-рыт. Пасля аперацыі астаўся з адным лёг-кім. Адолела пасіўнасць.

Цяпер зачасціў на Шклоўшчыну. У адпа-чынку і працы на лузе бавіў свой час з зем-лякамі. Бываў на радзіме з канцэртнай бры-гадай. Пасля адной такой паездкі на радзіму яго запрасіў, нарэшце, рэжысёр «Туркмен-фільма» Булат Мансураў зняцца ў фільме «Наталенне смагі».

Але гэта былі апошнія здымкі Пятра Алейнікава. Ён адчуваў сябе блага. Да таго ж даймала сярэднеазіяцкая спякота. Таму спяшаўся завяршыць здымацца.

І вось адлёт у Маскву. Зайшла гаворка змяніць назву фільма.

— Булат, — сказаў Пётр Мартынавіч Мансураву. — Я цябе вельмі прашу, не мяняй, бо гэты фільм — наталенне маёй акцёр-скай смагі...

...Не дапамаглі маскоўскія медыкі. 9 чэр-веня 1965 г. перастала біцца сэрца Пятра Мартынавіча Алейнікава.

Яго прах спачывае на Новадзявочых мо-гілках.

Л. Анціпенка

З МАТЭРЫЯЛЬНАЙ І ДУХОЎНАЙ СПАДЧЫНЫ ШКЛОЎШЧЫНЫ

Помнікі архітэктуры і будаўніцтва

У сярэднія вякі Беларусь называлі «краі-най замкаў». Праз кожныя 20—30 км стаялі ўмацаваныя гарады і мястэчкі, пад абарону якіх у гадзіну трывогі збіралася навакольнае насельніцтва. Гэта адносіцца і да ранняй гісторыі Шклова. Даследчыкі лічаць, што горад пачаў сваё існаванне на высокім і кру-тым беразе рэчкі Шклавянкі (зараз Серабранка) каля в. Стары Шклоў.

Пабудаваны магнатамі Хадкевічамі замак на беразе Дняпра паклаў пачатак новаму паселішчу, якое стала паспяхова развівацца. У гэты час на Беларусі, сугучна з Заходняй Еўропай, пачаўся рух рэлігійнай рэфарма-цыі — пратэстанцтва. Геранім і Карл Хад-кевічы будуюць у Шклове Кальвінскі збор. Пабудова сумяшчала рысы готыкі (стромкія дахі, стральчатыя байніцы, гранёныя апсі-ды, кантэформы) і рэнесансу (цыліндрыч-ныя склянкі, атыкі, расчленены фасад). Аляксандр Хадкевіч у 1592 г. перадаў яго каталіцкаму ордэну дамініканцаў і пабуда-ваў мураваны касцёл. Дзякуючы вопісу, які захаваўся, можна ўявіць знешні выгляд да-мініканскага манастыра. Найгалоўнае стано-вішча займаў мураваны касцёл і званіца. Побач з імі размяшчаўся драўляны мана-стыр, які меў шэраг падсобных памяшкан-няў: клець, люднік, сянніцу, дзве канюшні, вазоўню, мураваную піваварню, старую драў-ляную лазню, а таксама калодзеж з драўля-ным колам і вялізны сад.

Развіццю Шклова, які ў першай палове XVII ст. займаў сёмае месца па памерах і колькасці жыхароў пасля Вільні, Магілёва, Бярэсця, Слуцка, Мінска і Полацка, садзей-нічалі і магутныя абаронныя збудаванні. З усходу горад надзейна прыкрываў Днепр. З поўдня і захаду, дзе працякала Серабран-ка, дзякуючы дамбе з плацінаю ўзнікла вялі-кае возера. Яно прыкрывала Шклоў і яго новы замак, які стаяў каля зліцця рэк. Згодна з інвентаром 1643 г., абарончы роў за-паўняўся вадой ракі Серабранка. Праз яе быў перакінуты мост на «ізбіцах», які пад-водзіў да брамы з «узводам» — пад'ёмным мостам «на чопах жалезных з рэфамі жа-лезнымі». Увесь пабудаваны з дрэва, замак з аднаго боку ад ракі прыкрываў паркан, з другога — вастракол. Горад абкружаў ма-гутны земляны вал, на якім стаяў «паркан из дерева, построенный избицами, с башня-ми и брамами». (Ткачоў М. А. Замкі і людзі. Мн., 1991. С. 140.)

Толькі з аднаго, паўночнага боку Шклоў не меў натуральных умацаванняў. Таму тут акрамя землянога вала быў зроблены аба-рончы роў. За яго межамі знаходзілася прадмесце Заперакопскае. Напярэдадні вай-ны Расіі з Рэччу Паспалітай у 1654—1667 гг. Шклоў уяўляў сабой вялікі горад, які меў шэраг прадмесцяў — Аршанскае, Шклоўскае, Рыжкаўскае, Заперакопскае і самае шматлюднае — Задняпроўскае.

Даволі падрабязнае апісанне абарончых збудаванняў Шклова было зроблена ў 1657 г. рускім ваяводам І. М. Шалачанавым. Згод-на з гэтым вопісам, горад абараняўся 26 драўлянымі вежамі розных памераў і канст-рукцый. З іх уласна вежаў было 14, у тым ліку 3 брамы. Між іншым, назва гарадскіх брам адрозніваецца ад папярэдніх назваў. Брама Капыская названа «Днепровскими проезжими воротами», брама Астроўская — «Башней Теской», Галоўчынская — «Песоч-ной». І толькі Магілёўская брама захавала сваю назву. Дзейнічалі толькі двое варот: Дняпроўскія (Капыскія) і Пясочныя (Галоў-чынскія). Магілёўскія вароты былі наглуха засыпаны зямлёй. Найбольшай магутнасцю выдзяляўся ўсходні палявы бок абароны, які цягнуўся ад вусця Серабранкі ўверх, уздоўж правага берага Дняпра. Тут было 8 вялікіх і столькі ж малых вежаў — «выводов».

У апісанні падрабязна расказваецца пра знешні выгляд усіх збудаванняў. Так, вежа «Угорская Рябновская», якая знаходзілася на мысе пры зліцці рэк, была чатырох'-яруснай, з трыма «мостами», рубленая ў «две стены». Падножжа вежа мела чаты-рохвугольнае, з узроўню другога яруса пера-ходзіла ў васьмігранік, зроблены «в одну стену». Далей, уверх па Дняпры, ішло прас-ла сцяны даўжынёй у 55 сажняў (117,3 м), якое падводзіла да «мерницы», за якой прасла ў 107 сажняў даўжынёй (2228,3 м) упіралася ў вежу «села Дивного». Гэта была пабудова, зрубленая ў восем вуглоў з двума мастамі. Даўжыня аднаго яе боку раўнялася 4,5 сажня (каля 9,6 м).

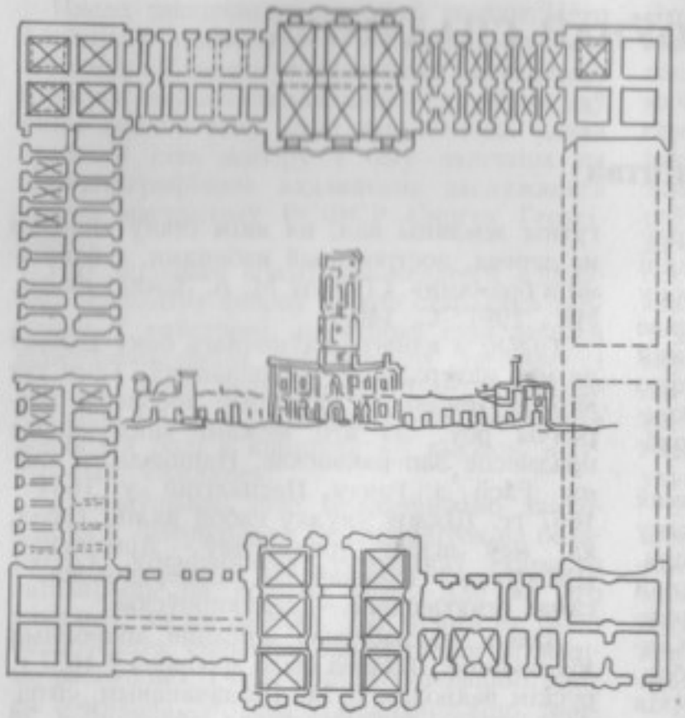

Ратуша, г. Шклоў

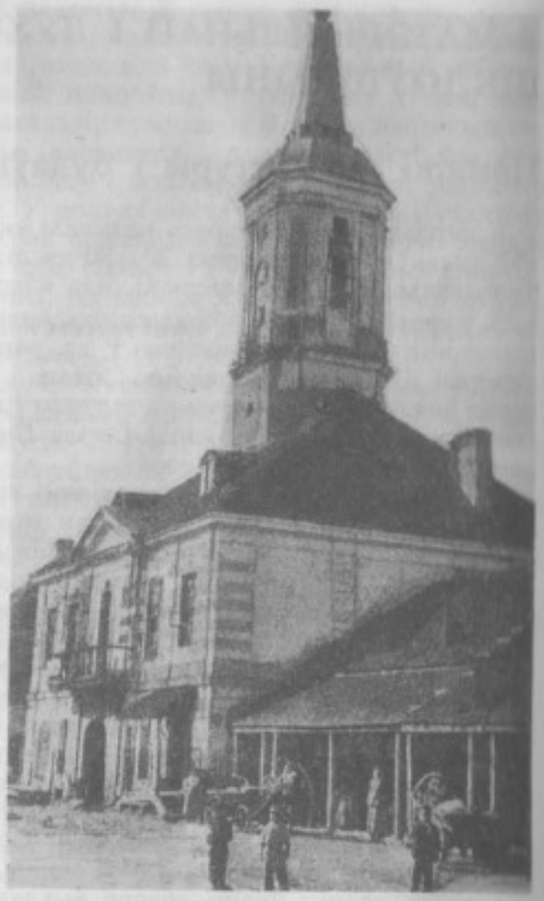

Ад вежы «звено города» ў 32 сажні (62,2 м) падыходзіла да Дняпроўскай (Капыскай) брамы, якая, безумоўна, выдзялялася сваімі памерамі сярод астатніх вежаў горада. Яна мела страху ў чатыры схілы, чатыры «моста», г. зн. пяціярусная, знізу чатырохвугольная, з другога яруса — васьмівугольная. Даўжыня сцяны каля падножжа дасягала 6,5 сажня (13,7 м). На другім паверсе брамы размяшчалася палкавая гармата. Калі прыняць сярэднюю вышыню кожнага яруса за 4 м, вышыня яе са страхою дасягала не менш за 25 м. (Мордовцев Д. Л. Авантюристы. Исторический вестник. Т. 22. СПб., 1875.)

У час ваенных дзеянняў 1654—1667 гг. Шклоў не раз трапляў у эпіцэнтр вайны і, безумоўна, вынік для яго быў вельмі сумны. Інвентар 1661 г. зафіксаваў, што з 1120 дамоў, якія былі ў горадзе ў 1650 г., захавалася толькі 490, а насельніцтва зменшылася з 8540 да 4375 чалавек.

Пасля замірэння паміж Маскоўскай дзяржавай і Польшчай шклаўчане зноў будуюцца. У 1682 г. узводзяцца праваслаўныя Успенскі і Уваскрэсенскі манастыры. Колькасць жыхароў пачала ўзрастаць, але Паўночная вайна зрабіла сваю справу. І ў 1715 г. тут налічвалася толькі 6210 жыхароў.

У 1690 г. у Шклове адбыўся моцны пажар, які знішчыў «амаль увесь замак і вялікую вежу», а таксама гандлёвыя лаўкі і фарны касцёл. Аднак умацаванні яго былі пазней адноўлены.

Перапланіроўка Шклова адбылася пасля пажару 1769 г. Упершыню горад ператварыўся ў арганізаванае паселішча, разбітае на рэгулярныя кварталы. У гэты час на Беларусі, як і ў шэрагу еўрапейскіх краін, пры распрацоўцы гарадскіх забудоў у сістэме плошчаў рознага прызначэння адна адводзілася пад ратушу — будынак органаў гарадскога самакіравання (магістрата). Таму і ў

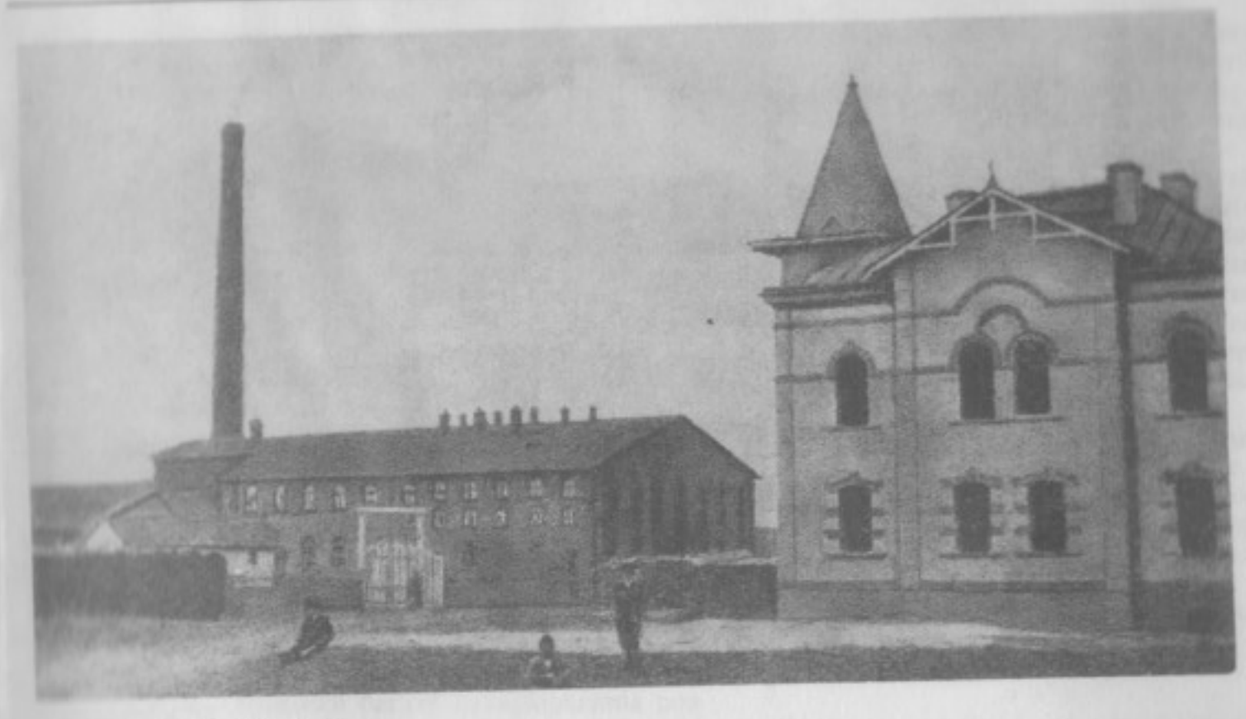

Папяровая фабрыка, 1898 г.

Шклове самым прыгожым месцам была квадратная плошча, пасярод якой велічна ўзвышаўся цудоўны будынак гарадской ратушы. Менавіта з гэтага месца пачалася рэканструкцыя горада.

Шклоўская ратуша, помнік архітэктуры канца XVIII ст. Пабудавана ў стылі класіцызму. Мураваны будынак пастаўлены на гарадской плошчы ў комплексе з гандлёвымі радамі. Асноўныя памяшканні групаваліся на 2-м паверсе абапал шырокага каруткага калідора. 1-ы паверх прарэзаны ў цэнтры параднымі варотамі ў двор гандлёвых радоў. Завершана ратуша стройнай 8-гранай вежай, размешчанай па восі будынка на высокім квадратным пастаменце. Аднапавярховыя (з 2-павярховымі рызалітамі па вуглах) гандлёвыя рады разам з ратушай утваралі прамавугольны двор, які меў ужо 2 уязныя брамы. Архітэктурны дэкор пабудаваны па чляненні фасадаў шырокімі лапаткамі, прамавугольнымі вокнамі і паўцыркульнымі аркадамі. Помнік не захаваўся. Вядзецца ўзнаўленне, рэстаўрацыя застаўшагася ад разбурэння (гл.: БелСЭ. Мн., 1974. Т. 11. С. 330).

Галоўная плошча стала цэнтрам горада, ад якой па плану былі пракладзены вуліцы з пабудаванымі па адзінаму ўзору драўлянымі дамамі. Бралі ад плошчы пачатак і дзве ліпавыя алеі. Адна з іх вяла ў напрамку Магілёва, другая — да старажытнага замка.

У канцы XVIII ст. у Шклове з'яўляюцца новыя гаспадары. Спачатку рускі фельдмаршал Р. Пацёмкін, а потым генерал С. Зорыч. Ім застаўся адбудаваны пасля пажару, памаладзелы горад. Тут хутка будуюцца мануфактуры: шоўкавая, суконная, залаташвейная, парусная фабрыка, канатны, скураны, гадзіннікавы і іншыя заводы. Узводзяцца будынкі тэатра, кадэцкага корпуса, палаца ўладальніка і іншыя пабудовы. Шклоў шпарка развіваецца і па шэрагу паказчыкаў, у першую чаргу гандлёва-эканамічных, абышоў суседні Магілёў.

У сярэдзіне XIX ст. праз тэрыторыю сучаснага Шклоўскага раёна быў пракладзены новы шлях, які злучыў Санкт-Пецярбург з Кіевам. Уздоўж дарогі будаваліся паштовыя станцыйныя дамы. Адзін з такіх будынкаў захаваўся ў вёсцы Лакуці. Комплекс складаўся са станцыйнага дома, службовага флігеля і гаспадарчых пабудоў (каретнай, стайні, пуні), якія разам утвараюць замкнёны ўнутраны двор. Станцыйны дом — адна павярховы мураваны прамавугольны ў плане будынак, пакрыты вальмавым дахам. Цэнтр галоўнага фасада вылучаны ганкам з двух схільнай навіссю на фігурных кранштэйнах (чыгуннае ліццё). На дваравым фасадзе па

Асабняк Крывашэіна ў парку

восі сіметрыі размешчана невялікая пабудова з выхадам на ўнутраны двор. Вокны прамавугольныя, галоўны ўваход з паўцыркульным імпастам. Фасады без дэкору, завершаны прафіляваным карнізам. Усе гаспадарчыя пабудовы, аб'яднаныя ў агульны П-падобны будынак з двухсхільным дахам, а таксама агароджа выкананы закідной тэхнікай з драўляных брусоў у мураваныя шулы. Будынак працягвае служыць дарожным будаўнікам.

У другой палове XIX ст. пасля заняпаду мануфактур і гандлю ў Шклове буйнога будаўніцтва не вялося. Толькі ў канцы стагоддзя міністр шляхоў зносін Расійскай імперыі А. Крывашэін купіў Шклоўскі маёнтак у мясцовага памешчыка Ваейкава і ў 1898 г. пабудаваў у Шклове кардонную фабрыку. Паралельна ішла закладка сядзібы, якая фарміравалася каля Дняпра на месцы ляснога гаю. Яна ўключыла парк, вялікі сад (плошчай 25—30 га), вытворчую і гаспадарчую зоны. Доўгімі алеямі парк звязваўся з садам, кардоннай фабрыкай, утвараючы адзіны комплекс.

Закладка парка пачалася ў 1902—1903 гг. Ён займае амаль роўную тэрыторыю, у плане мае форму прамавугольніка. Цэнтрам кампазіцыі з'яўляецца прысядзібны дом. Перад заходнім яго фасадам размешчаны вялікі парадны партэр. Раней ён быў акружаны нізкімі бардзюрамі і дэкарыраваны штамбавымі ружамі. Цэнтральную частку займала клумба, аформленая экзатычнымі раслінамі — драпэнанай і эхеверыяй. Паркавы партэр не захаваўся.

Да параднай часткі парка з супрацьлеглых бакоў вялі дзве ўязныя алеі. Паўночная, кляновая, перасякала парк у папярочным напрамку і звязвала яго з прычалам на Дняпры. У адносінах да яе арыентаваны службовыя флігелі. Адзін з іх каля парадна га двара служыў кухняй і пральняй. Тут жа два дрэвы таполі белай, якія фіксавалі прыпынак карэт. У другім флігелі (разабраны ў 1993 г.), размешчаным на адной восі з першым на ўскраіне парка, спыняліся госці, прыбываючыя ў маёнтак водным шляхам. Паўднёвая ўязная (ліпавая) алея кароткая. Яна падводзіць да ўсходняга боку партэр, адкуль праменямі расходзяцца паркавыя алеі, злучаныя бакавымі, што ўтварае структурную аснову гэтай часткі парка. Алея таполяў выводзіць на бакавыя алеі, прамалінейна размешчаныя ўздоўж паўночнай і паўднёвай мяжы памесця. З паўднёвага боку парк быў абсаджаны фармаваннай загараддзю з караганы і абнесены агароджай. Уздоўж яе ідзе алея з таполяў. З супрацьлеглага боку парка алея не захавалася. Вялікая колькасць алей, якія вызначаюць кампазіцыйную пабудову парка, складае яго асаблівасць.

Цэнтральная паляна парка фланкіравана рознавялікімі, трохвугольнай формы сектарамі. Абодва сектары прадстаўлены групамі

дрэў сасны звычайнай, дуба і ліпы з адзіночнымі дрэвамі елкі і клёна. Значнае месца займаюць групы бэзу і спірэі.

Насаджэнні парка складаюць у асноўным мясцовыя віды, а ў аранжарэях, на клумбах вырошчваліся экзатычныя расліны. Парк стварыў мясцовы садоўнік С. І. Маліноўскі, жыхар вёскі Уланава. На працягу двух гадоў ён вучыўся садоўніцтву ў Варшаве. І ягo ўдзелам закладваліся паркі ў суседніх маёнтках (Дымава, Бярозаўка).

Парк параўнальна добра захаваўся і з'яўляецца каштоўным помнікам садова-паркавага мастацтва.

Архітэктурным помнікам з'яўляецца прысядзібны дом. Асабняк пабудаваны з дрэва, аднапавярховы, пакрыты пакатым вальмавым дахам. Па баках цэнтральнай часткі, якая выступае, зроблены сіметрычныя ўваходы, аформленыя ганкамі з рознымі слупамі і парапетам — балюстрадай у завяршэнні. Тарэц цэнтральнай часткі вырашаны ў выглядзе галерэі з такімі ж рознымі слупамі. Фасады будынка багата дэкарыраваны рознымі накладнымі дэталямі, якія імітуюць мураваныя класіцыстычныя формы. Плоскасці сцен гарызантальна ашаляваны і завершаны развітым антаблементам з фрызам і карнізам вялікага вынасу на розных фігурных кранштэйнах. Вуглы аздоблены накладным рустам. Па нізу сцен вертыкальнай шалёўкай вылучана падаконная панель. На галоўным фасадзе ў цэнтры і над бакавымі крыламі зроблены дэкаратыўныя трохвугольныя франтоны. Вялікія прамавугольныя аконныя праёмы аздоблены ліштвамі з філенгавымі нішамі і сандрыкамі. Інтэр'ер значна зменены ў час рэканструкцыі. Захаваліся дзве кафельныя печы, розны плафон столі ў правым крыле будынка. Асабняк з'яўляецца помнікам драўлянага дойлідства з элементамі неакласіцызму.

Цікавым помнікам грамадзянскай архітэктуры з элементамі стылю «мадэрн» з'яўляецца і будынак праўлення папяровай фабрыкі. Двухпавярховы, у плане блізкі да квадрата, пабудаваны з цэглы ў 1898 г. Галоўны паўночны фасад вылучаны трохпавярховай вежай, завершанай высокім шатром, заломы якога падтрымліваюцца рознымі фігурнымі кранштэйнамі. На ніжнім паверсе вежы зроблены ўваход у будынак. Бакавыя фасады ў цэнтры раскрапаваны рызалітамі. Асноўны аб'ём накрыты вальмавым дахам, рызаліты — двухсхільнымі дахамі, што стварае складаную маляўнічую кампазіцыю пакрыцця. У цэнтры даху зроблены своеасаблівы ліхтар, які асвятляе вестыбюль другога паверха. Аконныя праёмы згрупаваны сіметрычна адносна восі кожнага з фасадаў, на першым паверсе лучковыя, на другім — паўцыркульныя, аформленыя разнастайнымі абрамленнямі. Дэкаратыўныя дэталі фасадаў выкананы цаглянай муроўкай: замкавыя камяні, руст, сухарыкі. Унутры пакоі згрупаваны вакол цэнтральнага вестыбюлю. Планіроўка паверхаў ідэнтычная. Яны злучаны двухмаршавай лесвіцай, размешчанай у вежападобным аб'ёме. Пад будынкам вялікі падвал.

У канцы 80-х гадоў бягучага стагоддзя да будынка была зроблена прыбудова, якая цяпер скрывае першапачатковы выгляд паўднёвага боку. А менавіта паўднёва-ўсходні вугал будынка быў вылучаны шырокім балконам на капсолях і вялікім акном з лучковай арачнай перамычкай, што прыдавала забудове асаблівую арыгінальнасць.

* * *

Значную цікавасць уяўляе мураваная Праабражэнская царква ў Шклове. Будынак крыжападобны ў плане, цэнтральнай кампазіцыі. Над сяродкрыжжам узвышаецца вялікі васьмігранны светлавы барабан, накрыты гранёным шлемападобным купалам. Паміж крыламі крыжа ўбудаваны 4 квадратныя ў плане трох'ярусныя вежападобныя аб'ёмы. Верхнія васьмігранныя ярусы са скразнымі праёмамі завершаны гранёнымі купаламі. Розныя вышыні аб'ёмаў надаюць кампазіцыі вытанчанасць і вертыкальную накіраванасць. Усе фасады вырашаны з ярка выяўленай сіметрыяй, падкрэсленай восевым размяшчэннем уваходу, над якімі па два акны з арачнымі завяршэннямі. Іх матыў паўтараюць вялікія аркі накшталт закаморкаў у завяршэнні сцен. Пластычная аздоба фасадаў даволі стрыманая: тонкія прафіляваныя карнізныя цягі, пілястры, плоскія нішы. Інтэр'ер двухсветлавы, сяродкрыжжа перакрыта самкнутым скляпеннем, астатнія часткі залы — цыліндрычнымі скляпеннямі з распалубкамі. У паўднёва-заходняй вежы — лесвіца на званіцу. Дэкаратыўны акцэнт у інтэр'еры зроблены на групах тонкіх калонак, якія падтрымліваюць светлавы барабан. У 1993 г. на галоўным купале быў адноўлены дах і ўстаноўлены новы крыж.

А. Грудзіна

Спіс помнікаў архітэктуры Шклоўскага раёна, занесеных у «Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларусі: Магілёўская вобласць»

(Мн., 1986. С. 378–392).

1. Ратуша — помнік грамадзянскай архітэктуры, які таксама занесены ў каталог помнікаў сусветнай архітэктуры, выдадзены ў ЗША.
2. Будынак канторы папяровай фабрыкі «Спартак» — помнік грамадзянскай архітэктуры з элементамі стылю «мадэрн».
3. Асабняк у парку — помнік драўлянага дойлідства з элементамі неакласіцызму.
4. Былы жылы дом (вул. Савецкая, 54) — помнік грамадзянскай архітэктуры.
5. Былы жылы дом (вул. Паштовая, 31) — помнік грамадзянскай архітэктуры.
6. Сінагога (вул. Дзікуна, 99) — помнік мураванага дойлідства.
7. Касцёл Пятра і Паўла — помнік эклектычнай архітэктуры.
8. Праабражэнская царква — помнік эклектычнай архітэктуры, у якім спалучаны рысы стыляў псеўдавізантыйскага і «мадэрн».
9. Пакроўская царква (в. Вялікія Лазіцы) — помнік драўлянага дойлідства з элементамі класіцызму.
10. Царква (в. Старое Высокае) — помнік архітэктуры з рысамі псеўдарускага стылю.
11. Паштовая станцыя (в. Лакуці) — помнік грамадзянскай архітэктуры.

Будынак былой сінагогі

Шклоўскі кадэцкі корпус: з гісторыі стварэння і дзейнасці

Да 1778 г. Расія мела толькі дзве вучэбна-выхаваўчыя ўстановы для падрыхтоўкі афіцэраў у сухапутныя войскі: Сухапутны кадэцкі корпус (утвораны ў 1732 г.) і Артылерыйскі і інжынерны шляхецкі корпус (утвораны ў 1758 г.). Абедзве ўстановы знаходзіліся ў Санкт-Пецярбургу.

С. Г. Зорыч неўзабаве пасля пераезду ў Шклоў, які яму падарыла Кацярына II, вырашае стварыць і тут ваенна-вучэбную ўстанову. Ён добра разумеў вялікую патрэбнасць у адукаваных людзях для далучанай да Расіі Беларусі, да таго ж разлічваў на падтрымку сваёй дабрадзейкі. Як сведчаць архіўныя матэрыялы, Зорыч бярэ на выхаванне дваіх збяднелых дваран — Георгія Кіслякова і Васіля Райковіча, а крыху пазней яшчэ пяць чалавек з мясцовых дваранскіх нашчадкаў. Па меры павелічэння колькасці навучэнцаў неабходна было мець своеасаблівую школу, што Сямён Гаўрылавіч і ажыццявіў, стварыўшы новую ўстанову — Шклоўскае высакароднае вучылішча, а дзень заснавання яе — 24 лістапада 1778 г.— названы быў днём імянін Кацярыны II.

Першымі клопатамі заснавальніка вучылішча былі клопаты аб забеспячэнні яго настаўнікамі. Па тагачасных умовах давялося выпісваць іх з-за мяжы, на што затрачвалася да 2 тысяч рублёў штогод. Прыехалі выкладчыкі па розных вучэбных прадметах з Берліна, Трыра, Бруселя, Гётынгенскага універсітэта. Вядомы імёны толькі двух настаўнікаў: Даж (матэматык) і Лазіч. Усяго ж у вучылішчы працавала ад 20 да 30 настаўнікаў. Іх аклады складалі ад 300 да 1100 рублёў. Законавучыцелем выхаванцаў на працягу 17 гадоў быў настаяцель Успенскай царквы протаіерэй Аляксандр Старынкевіч.

Для вучылішча Зорыч набыў за 8 тысяч рублёў багатую па тым часе бібліятэку і на яе папаўненне кнігамі і часопісамі штогод расходаваў больш чым па 200 рублёў. Бібліятэка ўтрымлівала, у прыватнасці, 178 рускіх, 743 французскія, 70 нямецкіх, 12 польскіх і 27 лацінскіх кніг. У вучылішчы меўся свой музей, для якога былі набыты заалагічная калекцыя (чучалы звяроў і птушак і інш.), розныя інструменты і прыборы: астранамічныя, фізічныя, геадэзічныя, іншыя вучэбныя дапаможнікі.

Зорыч перадаў вучылішчу сваю багатую карцінную галерэю, у якой меліся арыгіналы і копіі карцін Рубенса, Цяньера, Дольча і другіх вядомых майстроў.

Колькасць выхаванцаў вучылішча штогод павялічвалася: праз дзесяць гадоў іх стала больш за сотню, а ў 1797 г.— 252 чалавекі. Гэта былі дзеці дваранскіх родаў з Магілёўскай, Смаленскай, Чарнігаўскай і другіх суседніх губерняў, былі дзеці і з Францыі, Польшчы, Чарнагорыі, Грэцыі, Турцыі. Іх узрост — ад 8 да 18 гадоў. Вучні дзяліліся на тры разрады: поўныя пансіянеры, паўпансіянеры і прыходзячыя. Кожны пансіянер штогод абыходзіўся Зорычу ў 120 рублёў, паўпансіянеры мелі сваю вопратку, абутак і абыходзіліся ў 68 рублёў. Тыя, хто жыў на поўным утрыманні, атрымлівалі абмундзіраванне: мундзір, камзол, чаравікі, фуражкі, бялізну і інш. Калі колькасць выхаванцаў стала значнай, іх пачалі дзяліць на два ўзводы кавалерыі (кірасірскі і гусарскі) і на дзве пяхотныя роты (грэнадзёрскую і егерскую). Для выхаванцаў і афіцэраў кожнага падраздзялення мелася асобая форма параднага абмундзіравання, а паўсядзённа насілі аднолькавую спрошчаную форму: сурдут, камзол, панталоны з сукна.

Напачатку вучылішча размяшчалася ў флігелі, каля дома Зорыча. Новы трохпавярховы мураваны дом быў узведзены і адкрыты ў 1793 г. Вучылішча размяшчалася на правым беразе Дняпра фасадам да вялікай дарогі, што праходзіла праз Шклоў. Па баках галоўнага корпуса даўжынёй у 52 сажні стаялі два драўляныя флігелі, у якіх памяшчаліся лазарэт і музыкальная каманда. Кошт усіх пабудоў перавышаў 50 тысяч рублёў.

Выхаванцаў перавялі ў новае памяшканне 22 верасня 1793 г., што суправаджалася вялікім парадам, святкаваннем на працягу 8 дзён. На жаль, не прайшло і шасці гадоў, як 22 мая 1799 г. дом згарэў, а выхаванцаў вучылішча перавялі ў адзін з прыватных дамоў Зорыча. Пажар знішчыў значную частку маёмасці, кніг, карцін, прыбораў. Частку расцягнулі ў час пажару.

Цікава, што ўстанова, не маючы афіцыйнай ваеннай назвы, у адміністрацыйных адносінах мела характар ваенна-вучэбнай, бо кіравалася ваенным статутам, ці, больш правільна, палкоўніцкімі інструкцыямі пяхотнага і коннага палка. Выхаванцы па заведзенаму парадку ўставалі ў пяць гадзін раніцы, збіраліся на агляд і на малебен, а пасля снедання адпраўляліся ў класы, дзе мелі па

Будынак былой ямской станцыі, в. Лакуці

тры ўрокі да поўдня. Затым абедалі, дзве гадзіны адпачывалі, зноў ішлі на тры ўрокі (да 8 гадзін вечара), вячэралі і ў 9 гадзін вечара клаліся спаць.

У вучэбным плане вучылішча мела пяць класаў: з аднагадовым курсам для трох малодшых, з двухгадовым у чацвёртым і трохгадовым у пятым класах. Размеркаванне вучэбных прадметаў па класах было наступным: 1-ы клас — чытанне і пісьмо па-руску, французску і нямецку, па 16 гадзін на кожны прадмет; 2-і клас — чытанне і пісьмо па-руску, французску і нямецку, па 16 гадзін; 8 гадзін арыфметыкі і 4 гадзіны малявання; 3-і клас — закон Божы, 2 гадзіны; граматыка рускай, французскай, нямецкай моў, па 8 гадзін; 8 гадзін арыфметыкі; па 4 гадзіны гісторыі, геаграфіі, малявання; 4-ы клас — расійскае красамоўства, 4 гадзіны; французскі і нямецкі стыль, па 4 гадзіны; 5-ы клас — расійскае вершаскладанне, 2 гадзіны; 14 гадзін вышэйшай матэматыкі; 4 гадзіны артылерыйскай справы; 2 гадзіны тактыкі; ваенная і грамадзянская архітэктуры, па 4 гадзіны на прадмет. Выхаванцы старэйшых курсаў навучаліся, акрамя таго, фехтаванню, танцу, інструментальнай музыцы. Калі Зорыч жыў у горадзе, яны павінны былі танцаваць балеты, забаўляць яго гасцей, удзельнічаць у спектаклях — камедыйных і оперных.

Пасля заканчэння курса навучання выхаванцы выпускаліся з вучылішча і па хадайніцтву Зорыча прызначаліся на службу, пераважна ваенную. Першы выпуск адбыўся ў 1785 г. Да 1796 г. вучылішча падрыхтавала 268 кадэтаў. Большасць з іх сталі служыць у армейскіх і гарнізонных палках, артылерыі, у 1798 г. 10 чалавек паступілі ў Чарнаморскі флот. Адпраўляючы выпускнікоў на службу, Зорыч забяспечваў іх абмундзіраваннем, дапамагаў уладкавацца.

Многія выхаванцы вучылішча вызначыліся яшчэ пры жыцці Зорыча, напрыклад, браты Іван і Пётр Кахоўскія, А. І. Маркевіч (выпуск 1788 г.) — будучы генерал-лейтэнант, аўтар шэрага фізіка-матэматычных даследаванняў артылерыйскай зброі, Н. Пятраеў (выпуск 1799 г.) — аўтар некалькіх арыгінальных сачыненняў па матэматыцы, фартыфікацыі і механіцы і многія іншыя. У запісках генерал-губернатара Магілёўскай губерні Л. Н. Энгельгарда, таксама выхаванца Шклоўскага вучылішча, знаходзім упамінанне, што ў ім былі «хорошие учителя» і што многія выхаванцы выносілі з вучылішча «большие сведения, особенно по математике». З няменшай удзячнасцю былыя выхаванцы вучылішча ўспаміналі Зорыча і праз дзесяткі гадоў пасля яго смерці. Нехта Падлаў расказваў, што калі ён у 40-х гадах прывёз састарэламу бацьку (выпуск 1793 г.) партрэт яго заснавальніка, то стары са слязамі на вачах сказаў: «Теперь только я понимаю, как много сделал для нас Зорич, и сожалею о том, как мало ценили мы в то время его внимание к нам и заботы о нас».

У 1797 г. паступіў указ Паўла I прылічыць вучылішча ў Шклове да казённага ведамства і назваць яго Шклоўскім. Імператар прапанаваў Зорычу зноў паступіць на службу, узвёў яго ў званне генерал-лейтэнанта і шэфа Ізюмскага гусарскага палка, а вучылішча прыняў на дзяржаўны кошт. У лютым 1800 г. дырэктар вучылішча Фліверк атрымаў другі указ: «...от вверенного Вам Шкловского кадетского корпуса обо всём... относиться прямо ко мне».

Фліверк паведаміў Паўлу «аб няўтульнасці памяшкання кадэтаў у доме Зорыча, зусім да гэтага непрыстасаваным», пасля чаго атрымаў указ ад 16 сакавіка 1800 г.: «Господин полковник Фливерк! Получил донесение Ваше от 6 марта. Усмотря из оного неудобство быть вверенному Вам кадетскому корпусу в Шклове, по неимению там достаточной для него квартиры, думаю перевести его в Гродно, где находится дворец довольно велик, и для того повелеваю Вам, чтобы мало-помалу Вам перевести туда вверенный Вам корпус и для его переводу какое время удобнее почитаете и какие распоряжения Вами сделаны будут, меня уведомите».

2 красавіка 1800 г. Фліверк па невядомай прычыне быў звольнены са службы. Замест яго дырэктарам прызначылі палкоўніка В. К. Катлера.

У запісках Дабрыніна, апублікаваных у часопісе «Русская старина» (№ 9. 1871 г.), падрабязна расказваецца пра пераезд вучылішча ў Гродна.

Пасля малебну кадэты (іх было 211 чалавек) з абозам на 106 конях, з лазарэтам, у якім знаходзілася 30 хворых, крануліся ў дарогу... Праз тры тыдні пасля выступлення са Шклова корпус прыбыў у Гродна. У 1807 г. яго перавялі ў Смаленск, адтуль у Маскву і назвалі першым Маскоўскім кадэцкім корпусам.

Такім чынам, створанае Зорычам «благородное училище» стала трэцяй па ліку вучэбнай установай для падрыхтоўкі афіцэраў у Расіі.

А. Турбінскі

Шклоўскі балет

«Мы знаем по описям, запискам и бумагам, что представления, даваемые в шкловском имении Зорича, превосходили по великолепию придворные спектакли русские, былые польские, императорские австрийские в Шенбрунне и французские спектакли в Версале», — так писал исследователь крепостного усадебного театра В. Г. Сахновский. (Музыкальный театр Белоруссии. Мн., 1990. С. 235.)

...Балет в Шклове возник на грани 1779—1780 гг. — между приездом графа С. Г. Зорича в новую свою вотчину и подготовкой встречи Екатерины II. К этому времени, как писал в «Записках» С. А. Тучков, «театр и оранжерея с преогромными залами вскоре были построены». Далее он сообщает, что «комедианты были посредственны и лучшие сочинения были играны охотниками и кадетами. Но балеты были весьма хороши, а также музыка и певчие». (Записки Сергея Александровича Тучкова. СПб., 1906. С. 250.)

Организация театра и обучение танцам крепостных были поручены П. Барцантии, которого в документах именовали «машинист театра и учитель благородного общества детей танцевать, флорентийской артиллерии прапорщик». Это был один из многочисленных авантюристов, нашедших себе пристанище в Шклове. В одном из следственных документов по шкловскому имению указывалось, что «он уроженец города Флоренции. Паспорт предъявил из города Любека. С сим паспортом выехал в Россию назад тому 8 лет (находился при вольных театрах Московском и Петербургском, но аттестатов из тех мест не имеет). К Зоричу прибыл из Петербурга в Шклов предшествием ее Императорского Величества в белорусские губернии в 1780 году по общей подорожной... с разного звания мастеровыми людьми для разных построений, как то театра и фейерверка». (ЦГАДА, ф. 7, д. 37, л. 161.)

Возможно, что в 1779—1780 гг. была организована и балетная школа, ибо воспоминания немецкого путешественника Х. Шлегеля, посетившего Шклов перед приездом Екатерины II, свидетельствовали о том, что занятия с крепостными танцовщиками были поставлены на серьезную основу. Х. Шлегель писал: «Зорич выбрал из своих крепостных несколько девушек, обучил их театральному танцу, и эта попытка увенчалась счастливым успехом. Люди, знакомые с петербургским театром, утверждают, что здешние танцовщицы мало и даже ни в чем не уступают столичным. К ним приставлена смотрительница и итальянец (Мариодини), мастера своего дела, обучившие их театральному танцу. Всех танцовщиц 20. Они находятся под непрестанным наблюдением смотрительницы и упражняются во французском разговоре, чтении, письме и счете. Они разговаривают по-французски свободно. Девушки живут в отдельном доме и занимаются все вместе. По одну сторону зала находится их спальня, с другой стороны живет их учитель, который проявляет много забот об их сценическом образовании. Господин Мариодини купил белорусскую девушку, у которой он открыл замечательный танцевальный талант*. Она хороша собой. Занятия с ней идут с исключительным успехом, и он верит, что со временем она будет первой танцовщицей в Петербурге». (Schlegel Sh. Reisen in den Jahren, 1801, 1807 und 1815 Meiningen, 1823. T. 3. C. 171.)

Празднества в Шклове в 1780 г. были необычайно пышными. В день приезда в усадьбу Зорича Екатерины II и австрийского императора Иосифа II «открылось шесть театров». (Русская старина. 1898. Т. 95. С. 567.) В представлениях участвовали не только кадеты, но и крепостные танцовщики школы Мариодини.

Через год балетная труппа Зорича была в состоянии ставить самостоятельные спектакли: во время торжеств в честь официального открытия Шкловского дворянского училища в 1781 г. «кадеты сыграли небольшую русскую комедию, а собственная балетная труппа хозяина исполнила аллегорический балет с хором». (Дразен Н. В. К истории крепостного театра: Шкловский балет // Столица и усадьба. 1914. № 12-13. С. 9.)

Среди крепостных танцовщиков графа С. Г. Зорича упоминаются наиболее талантливые. К. Е. Буткевич исполнял в основном первые, серьезные партии пантомимного характера, для воплощения которых были необходимы незаурядные драматические способности. В «демихарактерных» танцах отличались К. Н. Скоробогатов и Ф. Шамборский, в комических партиях — Е. С. Чу-

* Очевидно, речь идет о первой танцовщице шкловского балета Е. Азаревичевой. И если это предположение верно, то Мариодини перепродал ее Зоричу, ибо она фигурирует среди людей, вошедших в его наследство в 1800 г.

тиков. Выделялись своими способностями танцовщики Е. Ф. Полетыка, С. Куськин (Кусаков) и братья Р. и Г. Беккеры. «Первыми танцовщиками» шкловского балета были родственницы Екатерина Лукьяновна и Пелагея Азаревичевы. Документы по имению Зорича донесли до нас имена пятерых крепостных танцовщиц: Е. К. Суворовой (Соваровой), Н. Е. Сониной, М. Бушинской (Гушинской), Е. Даховниковой, А. Максимовичевой.

Что касается репертуара балетной труппы, то он остался неизвестным. Балетная труппа привлекалась к различным апофеозам, театрализованным приветствиям и пантомимам, к которым был склонен вкус сиятельного «парвеню»: С. Г. Зорич происходил из богатых сербских крестьян. Среди пантомим, в которых участвовали ученики Мариодини, была поставленная 26 мая 1780 г. в Шклове «Двойная женитьба Арлекина, или Арлекин, счастливый в магии». В числе ее участников — дворяне Могилевской губернии и крепостные танцовщики и танцовщицы С. Г. Зорича.

Судя по воспоминаниям современников, Арлекин — частый герой комических балетов шкловского придворного театра. Об этом, в частности, говорится в довольно колоритных воспоминаниях сербского дворянина А. С. Пищевича, который посетил Шклов в 1783 г. Рассказывая об усадьбе и царивших в ней нравах, А. Пищевич с сарказмом писал: «Зорич сделал сие место довольно приятным, съезды бывают велики и время проходит в разных веселостях; далее концерты и самобеднейший театр занимают попеременно сей миниатюрный дворик, владыка которого должен более, нежели стоит его имение... Есть одно заведение в Шклове, которое из самолюбия Зорич устроил, но не меньше полезное; я говорю о так называемом кадетском корпусе, в котором принимают до 200 молодых дворян, учат их иностранным языкам и разным наукам, а главное, попечение, казалось, клонилось из них сделать танцмейстеров и актеров, прыгать они начали уже изрядно и разговаривали на театре довольно толковито... и, будучи в жару лет своих, играют комедии и прыгают балет с двадцатью крестьянскими девками, выбранными из деревень г-на Зорича, лиц столь занимательных, что кадеты идут охотно на театр». Далее А. Пищевич описывал, что он видел на сцене: «Театр кончился тем, что я имел удовольствие апплодировать великому дурачеству. Родственник мой гвардии капитан Хорват в арлекинском платье увеселял шкловскую публику прыганьем балета в первой паре с дочерью первого Зоричева повара... молодая повариха была прекрасна и хорошо воспитана в Варшаве». (Пищевич А. Чтения в Обществе ист. и древностей Российских... 1885. Ч. I. Кн. I. С. 29.) По свидетельству Н. В. Дразена, в партии Арлекина предстал перед зрителями не кто иной, как Д. И. Хорват, сын И. О. Хорвата — владельца крепостного театра, который работал в 30—40-х годах XIX в. в селах Спасское и Головчино Курской губернии.

Вспоминая дни учебы в шкловском корпусе, С. Б. Броневский писал, что Зорич «непрерывно давал балы, обеды, балеты, концерты» и вел себя «вроде видинского паши, имея сераль из балетных девушек». (Исторический вестник. 1889. Т. 38. № 12. С. 503.) Крепостных танцовщиц раздаривал, выдавая замуж за своих слуг. Так, например, случилось с крепостной балериной П. Азаревичевой, которую Зорич подарил своему камердинеру Й. де Ламмона.

О завершающем периоде работы шкловского балета почти не сохранилось сведений. Когда исчез из Шклова Мариодини, неизвестно. Но 4 февраля 1795 г. в Шклове появляется новый балетмейстер — М. Пренчинский. Сведения о нем донесли до нас фискальные документы: за графом С. Г. Зоричем и его гостями был учрежден негласный надзор, и по поручению генерал-прокурора сената князя П. В. Куракина в Шклов был послан с тайной миссией действительный тайный советник Николаев, который за короткий срок собрал необходимые сведения о персонале и гостях шкловского имения. В его сообщении Куракину от 19 апреля 1799 г. фигурирует и М. Пренчинский, «уроженец Белаго Стоку, имеет аттестат от графини Браницкой от 13 октября 1791 г., подорожную из Риги до Шклова за подписанием генерал-поручика и кавалера барона фон Дерпалена — учитель танцевального класса от 4 февраля 1795 года». (ЦГАДА, ф. 7, д. 3347, с. 15.)

Не вызывает сомнений, что М. Пренчинский работал в театре и в балетной школе, но приглашен он был С. Г. Зоричем в кадетский корпус и получал как учитель танцев самый большой в корпусе оклад — 1124 руб. 35 коп. в год (для сравнения можно указать, что в том же корпусе учитель российской грамматики получал 200 руб., а арифметики — 364 руб. 40 коп. в год). Работал М. Пренчинский в корпусе и в 1798 г., о чем свидетельствовал перечень расходов. В нем за 28 июня 1798 г. было отмечено, что выдано на покупку кадетам, назначенным г-ном балетмейстером Пренчинским к танцеванию балетов 20 человекам «по и падэ» чулок бумажных, суммы оная — 20 руб. 80 коп. Примечательно, что М. Пренчинский упоминается в этом документе как балетмейстер, подготавливающий кадетов к «танцеванию балетов». Последние сведения о М. Пренчинском относятся к 1799 г.: корпус был взят под опеку и переводится в Гродно, а с корпусом уезжает «мужской кордебалет», но уехал ли с кадетами М. Пренчинский, неизвестно. Возможно, что он остался в шкловском имении, где, несмотря на тяжелую болезнь владельца, «всякий день комедии или бал», как доносил о том в рапорте в Санкт-Петербург Николаев.

После смерти С. Г. Зорича шкловский придворный театр прекратил свое существование. Оркестр уехал вместе с кадетским корпусом, а балетная труппа осталась не у дел. Но в 1800 г. решилась и ее судьба: после переговоров гофмаршала и директора императорских театров А. Л. Нарышкина с опекуном над имением дворянином Петро-во-Соловово и наследником С. Г. Зорича генерал-майором Д. Неранчичем в Шклов был командирован русский балетмейстер И. И. Вальберх. Он отбирает из балета 14 человек и увозит их в Санкт-Петербург. После приезда в Санкт-Петербург, куда они прибыли 18 апреля 1800 г., обер-камергер А. Л. Нарышкин обратился в контору театральной дирекции с официальным «Предложением»: «Выписанных из Шклова и доставленных для здешнего театра танцеров и танцерок, всего четырнадцать человек, о именах которых прилагается список, предлагаю конторе: числить в службе при балетной труппе, и для того включить их в список, и производить им жалованья в год каждому по двести рублей и сверх того квартиру и дрова, начиная жалованья выдачу со второй половины нынешнего апреля месяца». (ЦГИА, ф. 97/221, д. 37, с. 92.) Так начался петербургский период шкловских артистов, целиком относящийся к истории русского балетного театра.

Закрытием Шкловского театра в 1799 г. окончилась эпоха крепостного балета на территории Белоруссии.

...Только в начале XX в. появляются условия для создания национального профессионального театра и профессиональной белорусской хореографии, начальным этапом которой необходимо считать танцевальные программы труппы И. Т. Буйницкого.

Г. И. Барышев. Театральная культура Белоруссии XVIII века. Мн., 1992. С. 213—218, 245—246.

Беларускія артыстычныя дынастыі

В XIX в. были широко известны театральные (балетные) династии Азаревичевых, Буткевичей, музыкальные династии Стефановичей, Миладовских. Большой популярностью пользовалось семейство Подобедовых. Глава его, Корнила Подобедов, был крепостным екатерининского вельможи Зорича и служил музыкантом при Шкловском кадетском корпусе Могилевской губернии.

После смерти Зорича его имение было разделено между наследниками Давидом Неранчичем и Арсением Черноевичем. Корпусные музыканты попали к Неранчичу, который в 1800 г. продал их в уплату за долги Зорича в Гродно и Москву, семьи же их отошли к Черноевичу и остались в Шклове. При этом распались десятки семей: дети остались без отцов, жены без мужей.

Судьба шкловских музыкантов после продажи оказалась более печальной, большинство из них было лишено всякой возможности заниматься искусством и превращено в прислугу.

Уязвленный этим, Неранчич писал в письме к Г. Р. Державину: «Токмо восемь человек полагаются в чине корпусных музыкантов, остальные же употребляются в услужении, сие тем делается прискорбнее, что покойный брат мой издержал на заведение и обучение оных великий капитал и они в бытность здесь одного жалования в год около трех тысяч рублей получали, теперь находясь в услужении, совершенно лишаются искусства своего, что я, яко владелец имения, чувствительным убытком должен почитать».

О дальнейшей судьбе Корнилы Подобеда пока ничего не известно.

По-иному сложилась судьба его детей — Михаила и Ивана. Незаурядная музыкальная одаренность братьев проявилась рано и настолько ярко, что Черноевич распорядился обучать их игре на музыкальных инструментах. Михаила на скрипке, Ивана на виолончели. Успехи братьев Подобедовых были поразительны.

К чести Черноевича нужно заметить, что он смог не только оценить выдающиеся дарования своих крепостных, но и понять, что для развития их таланта крепостное состояние не только тормоз, но и верная гибель. И в 1824 г. Михаил, а в 1827 г. Иван были отпущены «вечно на волю».

Михаил Подобедов был зачислен в оркестр императорских театров 16 сентября 1824 г. с обязанностью играть на скрипке и альте, с жалованием 1000 рублей в год, ему было присвоено звание придворного камер-музыканта.

Из этих фактов можно безошибочно заключить, что Михаил Корнилович, еще будучи крепостным в Шклове, достиг высокого профессионального исполнительного мастерства. Вскоре Михаил Подобедов стал одним из лучших скрипачей Придворного оркестра и по праву завоевал высокий авторитет и уважение у коллег. К сожалению, дорогой ценой досталось М. Подобедову одобрение дирекции. Прослужив всего 9 лет и 2 месяца, он оказался не способным продолжать дальнейшую службу из-за быстро прогрессирующей болезни глаз. 11 июня 1835 г. скрипач ослеп полностью.

Иван Подобедов после приезда из Шклова в 1827 г. сумел завоевать почетное место в Петербургском оркестре. Согласно контракту Подобедов был обязан исполнять первую виолончель в балетах, малых операх, драмах и водевилях. Причем артист, по его собственным словам, не имел ни одного дня свободы, и даже будучи «расстроен здоровьем», вынужден был исполнять свои обязанности. Репутация И. Подобедова в оркестре была очень высокой. Инспектор музыки Л. Маурер отмечал «отличный талант и примерную усердную скрипку Подобедова», подчеркивая, что последний «очень полезен и даже необходим при наших оркестрах». Однако, несмотря на огромный талант и все старания, Ивану Корниловичу не удалось добиться широкой артистической известности и получить доступ к концертной эстраде.

Горькой была судьба талантливых артистов, которые чувствовали себя иноземными в собственной стране. Неудовлетворенность своим артистическим положением заставляла И. К. Подобедова искать другие формы творческой деятельности. В частности, он долгое время обучал игре на виолончели в театральной школе и в Павловском кадетском корпусе.

Тридцать три года прослужил И. Подобедов при петербургских театрах и почти все это время занимал ответственное место солиста-виолончелиста, редчайший случай в исполнительской практике тех лет. В 1860 г. Ивана Корниловича не стало. Но фамилия Подобедовых не перестала звучать в петербургских театрах. Две его дочери — Надежда и Екатерина стали драматическими актрисами. Они с блеском выступали на столичных сценах и пользовались большой популярностью у публики.

Артистическая династия Подобедовых внесла яркую страницу в историю русской художественной культуры XIX века.

К. Александров

«Нёман». 1981. № 5.

Адпушчаныя на волю

Многія з прыгонных артыстаў тэатра Зорыча сталі вядомымі не толькі на Шклоўшчыне, але і ў Пецярбургу, Маскве. Сярод іх сям'я Азарэвічаў (Азарэвічавых). Зачынальніцай яе з'яўляецца Пелагея (гады нараджэння і смерці не вядомы). На сцэне артыстку ведалі пад прозвішчам Жывакіні (справа ў тым, што яна была замужам за італьянскім мастаком Джавакіні). Нарадзілася ў Шклове, была прыгоннай «тансёркай» тэатра Зорыча. Выконвала асноўныя партыі. Адпушчана на волю ў 1799 г. Да 1812 г. танцавала на маскоўскай сцэне. Маці Васіля Ігнатавіча (нарадзіўся ў 1805 г., памёр 18 (30).01.1874 г.). Рускі акцёр. З 1825 г. працаваў у Малым тэатры. Вызначыўся як комік-буф у вадэвілях. Спалучаў прастату, натуральнасць выканання з яркай гратэскавасцю, буфанадай, імправізацыяй (часта сатырычнай). Родапачынальнік сям'і рускіх акцёраў Жывакіні.

Кацярына Лук'янаўна Азарэвічава (год нараджэння не вядомы, нарадзілася ў Шклове, памерла пасля 1870 г.), беларуская і руская артыстка балета. Пляменніца Пелагеі, маці Надзеі Апалонаўны і Марыі Апалонаўны. Да 1799 г. вядучая танцоўшчыца Шклоўскага тэатра Зорыча. Вучаніца М. Пранчынскага. У 1800 г. вывезена ў ліку 14 прыгонных акцёраў са Шклова і перада дзена дырэкцыі Пецярбургскіх імператарскіх тэатраў. У 1802 г. адпушчана на волю.

Надзея Апалонаўна (нарадзілася пасля 1802 г. у Пецярбургу, год смерці не вядомы). Па мужу Навіцкая, на сцэне Азарэвічава 1-я, руская артыстка балета і драмы. Вучылася з сястрой Марыяй у Шахаўскога ў «Маладой трупе». Дэбютавала ў 1812 г. («Мальцэста» Антаналіні). У 1821—1826 гг. выступала на пецярбургскай імператарскай сцэне.

Марыя Апалонаўна (нарадзілася ў 1804 г. у Пецярбургу, памерла 14.11.1888 г.). На сцэне вядома як Азарэвічава 2-я, руская артыстка. Вучаніца А. Шахаўскога і К. Сямёнавай. У 1821—1843 гг. іграла на пецярбургскай імператарскай сцэне. Першая выканаўца ролі Лізы ў «Горы ад розуму» А. Грыбаедава (1831 г.).

Пётух Павел (гады нараджэння і смерці не вядомы), беларускі хормайстар 2-й паловы XVIII ст. З сям'і свяшчэнніка. З 1781 г. працаваў у Шклоўскім тэатры Зорыча, дзе навучаў прыгонных спевакоў. А да гэтага працаваў у Магілёве ў епіскапа Г. Канінскага.

Скарабагаты Кірыла Нічыпаравіч (гады нараджэння і смерці не вядомы), беларускі і рускі артыст балета канца XVIII — пачатку XIX ст. З сялян. Да 1800 г. — прыгонны танцоўшчык Шклоўскага тэатра Зорыча. З 1800 г. — характарны танцоўшчык балетнай трупы Пецярбургскага імператарскага тэатра. Адпушчаны на волю ў 1820 г. Выкладаў танец у маёнтку князёў Галіцыных у Сярдопалі.

Чуцікаў Яфрэм Сямёнавіч (год нараджэння не вядомы, нарадзіўся ў Шклове, памёр 8 (20).06.1841 г.), беларускі і рускі артыст балета. Да 1800 г. — прыгонны танцоўшчык Шклоўскага тэатра Зорыча. У 1800—1822 гг. — характарны танцоўшчык балетнай трупы Пецярбургскага імператарскага тэатра. У 1822 г. адпушчаны на волю.

Палітыка Яўсей Піліпавіч (год нараджэння не вядомы, нарадзіўся каля Шклова, памёр 7 (19).12.1820 г.), беларускі і рускі артыст балета. Да 1800 г. — прыгонны танцор Шклоўскага тэатра Зорыча. У 1800—1817 гг. — пантамімны танцоўшчык Пецярбургскага імператарскага тэатра. У 1817 г. адпушчаны на волю.

Буткевіч Красцьян Ягоравіч (год нараджэння не вядомы, нарадзіўся каля Шклова, памёр 2.10.1846 г.), беларускі і рускі артыст балета. Да 1800 г. — прыгонны танцор Шклоўскага тэатра Зорыча. Да 1825 г. — пантамімны танцоўшчык балетнай трупы Пецярбургскага імператарскага тэатра. У 1822 г. адпушчаны на волю.

Л. Аксёнаў

«Ударны фронт». 1993. 7 красавіка.

Экскурс у этнаграфічную спадчыну

У рэспубліцы выдзелена 5 гісторыка-этнаграфічных рэгіёнаў — Паазер'е, Падняпроўе, Цэнтральная Беларусь, Панямонне і Заходняе Палессе. Шклоўшчына належыць да Падняпроўскага рэгіёна. Адметнасць яго па планіроўцы пасяленняў: вяночныя дамы, гумны, у канцы сядзіб — абавязкова лазні. Жыхары Шклоўшчыны займаліся земляробствам. Зямля наразалася палоскамі, якія размяжоўваліся сцежкамі. Нашы мудрыя продкі на адным загоне сеялі праз два гады на трэці. Найперш сеялі пшаніцу, авёс, ячмень, апошнімі — грэчку, бульбу, лён.

Рэчы побыту ў асноўным былі самаробныя. Прылады працы, посуд, мэблю рабіў кожны гаспадар сам. З плеценых вырабаў былі распаўсюджаны кошыкі. Керамічным посудам забяспечвалі сябе і нават вывозілі яго за межы ганчары вёсак Зорка, Вільянава, Благаўка, Літвінавічы. Асабліва высокім попытам карыстаўся посуд Благаўкі. Спецыялісты мяркуюць, што гэта ў першую чаргу — майстэрства, а потым — адметнасць гліны. Гаршкі і гарлачы благаўскіх ганчароў захоўваюцца як экспанаты ў Беларускім дзяржаўным музеі народнай архітэктуры і побыту. Вось чаму на Шклоўшчыне шмат прыказак і прымавак звязана менавіта з гэтай дзейнасцю: «Жыццё пражыць — не гаршчок зрабіць», «Ад гаршка — два вяршка», «Назаві хоць гаршком...», «У добрага ганчара гаршчок сам варыць».

Апраналіся сяляне і мяшчане ў саматужныя строі. Верхнюю вопратку — кажухі, світкі — шыў кравец. Звычайна ён кватараваўся ў гаспадара і шыў кажухі, шапкі-вушанкі са скур зайцоў і авечак. Сарочкі, спадніцы, нагавіцы, фартухі шылі жанчыны з ільняной тканіны і сукна хатняга вырабу. Дзеці да 7—8-гадовага ўзросту насілі доўгія сарочкі.

Штодзённае харчаванне сялян і местачкоўцаў не надта было разнастайным, але на стол два разы на дзень падавалася страва з мясам. На снеданне — капуста з мясам, малочна-бульбяны ячневы суп з мясам. На абед — каша з мясам, тушаная бульба (скрылькі) з мясам, кісель аўсяны. На вячэру — малочная заціркa, кіслае малако, тварог. Святочныя стравы — бліны, аладкі, якія мазаліся маслам, здорам, макаліся ў смятану, да іх падавалася віналіна, смажаная яешня з грыбамі, мёд. У пост елі купленыя селядцы, цёрты мак, семя канопляў, грыбы.

Для духоўнай культуры шклоўцаў характэрным з'яўляецца захаванне агульнаславянскіх рыс у народных абрадах, вераваннях і фальклоры. Апошні на Шклоўшчыне вельмі слаба даследаваны, у тым ліку ў асноўных крыніцах беларускай фальклорнай спадчыны — у працах Шэйна, Раманава, Федароўскага, Шырмы, Гілевіча. А між тым нам ёсць што збіраць, захоўваць і перадаваць у спадчыну дзецям. Вельмі багатая ў нас абрадавая паэзія. Наведаўшы нашы мясціны, этнограф Кудрынскі ў 1905 г. пісаў: «Беларус не працуе, а свяшчэннадзействуе». Як бачна, чалавек і зямля ў нашых продкаў — адно цэлае, як чалавек і Бог. Выязджаў, скажам, заходскі селянін першы раз у поле і прасіў: «Зямля-матухна, дай маім дзецям хлеба, а ўсім людзям красы». Прыгожым полем любаваліся ўсе людзі вёскі: «Ой, жыта ўрадзіла ўсім на дзіва». Існаваў і маральны фактар — удзячнасць селяніну ад іншых людзей. Напрыклад, спявалі песню ў дзень першага выгану жывёлы на пашу:

А ў нашага хазяіна
Поле роўнае
Ды ўдалае.
Сто год жыці табе ў жыце!

Або высмейвалі:

Крывое поле,
Крывое.
Дай Бог табе
вока такое.
Як ты ўзараў,
Каб цябе Бог пакараў!
Як ты пасеяў,
Што вецер развеяў.

Зямля і хлеб былі свяшчэннымі на Шклоўшчыне. Таму хлеб і каша — найбольш папулярныя абрадавыя стравы. Хлебам сустракаюць гасцей, маладажонаў: «Хлебам-соллю вас прывячаем — шчасця, долі жадаем». Хлеб неслі ў поле на першую сяўбу: «Калі з хлебам арэш, сееш — значыць і жаць будзе што». Каша з цэлага зерня (ячменнага, прасянога) — неад'емная частка радзіннага, вясельнага, памінальнага, каляднага, жніўнага абрадаў. Цэнтральнае месца ў святкаванні радзін на Шклоўшчыне адводзілася бабулінай кашы. Таксама на другі дзень вяселля падносілі кашу маладой. На памінкі варылі салодкую ячневую кашу, а таксама рытуальную страву — канун. Такі абрад і зараз жыве. А калядная куцця! Каша з цэлага тоўчанага ячменю. І зараз нашы бабулі частуюць ёй на Каляды. Куцця спачатку абносіцца вакол хаты, каб паспрыяць будучаму ўраджаю. Вяршок каляднай кучы аддаецца курам — каб добра неслі. На гэтую абрадавую страву запрашалі мароза: «Мароз, мароз, хадзі куццю есці». Прыслухоўваліся. «Не ідзеш, ну дык не прыходзь і не марозь ні гуркоў, ні пшаніцы, ні ўсякай путаніцы, ні сеяльнікаў старых, ні пагонышчыкаў маладых».

Асабліва магічная сіла надавалася блінам і аладкам. Відаць, сама іх форма сімвалізавала сонца і яго гадавы круг. Старажытная абраднасць ляжыць у аснове калядавання, масленіцы, шчадравання, валачобніцтва. Калі хадзілі па вёсцы калядоўнікі, ні адзін гаспадар не спаў — валачобнікі прыйдуць, пажадаюць шчасця і долі, здароўя, ураджаю і прыплоду. Тыя дворы, якія абміналіся калядоўшчыкамі, ганьбаваліся — гаспадар злы і скупы:

Не хочаш дарыць, скупы, пойдзеш з намі
Снягі таптаць, сабак дражніць, людзей смяшыць.

А добраму і шчодраму гаспадару жадалі:

Дарыце гасцей, не ганіце гасцей,
Гэтыя госці не частыя: у гадочак толькі разочак
Дай жа вам Божа ў пуні прыплод, у гумне сто коп.

Многія абрады звязаны з культам продкаў — Радаўніца, Дзяды. Кажуць пра Радаўніцу: «Да абеду аруць, у абед плачуць, а пасля абеду скачуць».

Цікавымі, на мой погляд, з'яўляюцца ў нас веснавыя абрады. Асабліва ўражваюць песні-вяснянкі. Паводле народных звычаяў, клікаць вясну ў нашых мясцінах пачыналі з Благавешчання. Гукалі вясну з узвышаных месцаў, пагоркаў, гуменных стрэх, берагоў рэк. Пры гэтым на адкрытых месцах распальвалі агні, палілі старызну — ачышчалі зямлю, спявалі:

Благаславі, Божа, зіму замыкаці,
Зіму замыкаці, вясну загукаці.

Гэтая песня была запісана ў 1903 г. у нашых мясцінах. Яна жыве і сёння.

Цікавыя народныя прыкметы мы запісалі на Шклоўшчыне ў час паходу: «Калі на

Стрэчанне певень нап'ецца з-пад страхі ваду, то на Юр'е конь наесца травіцы», «Як на Стрэчанне адліга — з ураджаю будзе квіга». Вельмі стражытнымі з'яўляюцца ў нас Саракі. Па іх сачылі, якая будзе вясна. Калі ад Стрэчання да Саракоў не ішлі дажджы, то летам чакалася засуха. Калі на Саракі на стрэхах ляжаў снег, то на Юр'е не выганяць кароў з хлявоў. «На Саракі мароз — яшчэ сорак маразоў тож».

Не спыняюся на нашых абрадах, якія ўспрымаюцца як народныя святы. Сярод іх вяселлі. Гэта была вялікая народная опера, дзе кожны выконваў сваю ролю таленавіта і ўмела, а дэкарацыямі да такіх народных гуляняў была сама прырода. Чалавек і прырода былі адным цэлым у нашых продкаў. Яны гэта адлюстроўвалі ў вусна-паэтычнай творчасці, звяртаючыся да зямлі: «Зямля-матухна», «Зямелечка, зямля сырая», «Вясна-вясёначка», «Лецечка весёленькае», «Хлебушак-бацечка», «Каравай-сонейка», «Бярозанька-падружка», «Бярозанька-сястрычка». У песнях, прыказках, прымаўках Падняпроўя лексіка светлая, лёгкая. Нават звычайнае жыццё і побыт (ён быў даволі цяжкі) апаэтызаваліся нашымі продкамі: чарачка залатая, вядзерца сярэбранае, дамочак высокі, гаспадар багаты, жана ўдала ды прыгожа, дочухна-красуха.

Хто ведае, чаму на нашых ручніках і сарочках такая прыгажосць? Яны ж служылі ўсяго толькі утылітарным мэтам. Вучоныя-этнографы сцвярджаюць, што характэрная асаблівасць Падняпроўя — насычанасць каларыту ў адзенні, ткацтве. Шклоўскія строі зачароўвалі этнографаў. На жаль, большасць ужо страчана назаўсёды.

Т. Мароз

«Ударны фронт». 1995. 20 снежня.

Газетным радком

Адкрыта музычная школа

Выдатны падарунак атрымала наша дзятва. У Шклове адкрыта раённая музычная сямігадовая школа. Цяпер тут працуе тры класы — фартэпіяна, баяна і домбры, у якіх навучаецца 85 дзяцей горада. Для іх навучання набыты 2 піяніны і столькі ж баянаў. У хуткім часе будуць закуплены і іншыя музычныя інструменты, неабходныя для абучэння вучняў музыцы.

М. Фёдараў

«Чырвоны барацьбіт». 1959. 29 верасня.

Новы клас музычнай школы

За шэсць гадоў работы музычнай школы адбылося два выпускі — 24 навучэнцы атрымалі пасведчанні, з іх 14 чалавек паступілі вучыцца ў музычныя вучылішчы Магілёва, Смаленска. Сярод іх Ткачонак, Паўловіч, Кірыленка, Ціханава, Раінчык, Цымбарэвіч. Выпускніца школы Вольга Марозава на выдатна закончыла Магілёўскае музычнае вучылішча і асталася ў ім выкладаць музыку, адначасова паступіла завочна ў кансерваторыю.

Сёлета адчынены яшчэ адзін клас школы — духавых інструментаў. Парог школы пераступяць хлапчукі і дзяўчынкі, якія будуць прыняты па класах фартэпіяна, баяна, акардэона, домбры, балалайкі і трубы.

М. Рыўкін

«Ударны фронт». 1965. 21 жніўня.

Незвычайны аркестр

Ці не праўда, незвычайна гучыць: жаночы духавы аркестр. А ён існуе пры клубе папяровай фабрыкі «Спартак».

— У пачатку года завітаў да нас выкладчык Магілёўскага музычнага вучылішча Аркадзь Таўкачоў, — расказвае загадчыца клуба П. П. Агеева. — Мы вырашылі стварыць мужчынскі духавы аркестр. Але вельмі мала мужчын згадзілася займацца музыкай. Вось тады Таўкачоў прапанаваў стварыць жаночы духавы аркестр. Мы ўспрынялі такое як жарт. Але ён зусім сур'ёзна растлумачыў нам, што такі духавы аркестр ужо ёсць у Магілёве.

Няпроста было пераканаць жанчын. Але паспрабавалі і захапіліся. Жанчыны для ігры патрэбны не кволыя. Некаторыя расчараваліся і пакінулі аркестр. Але самыя настойлівыя не здаваліся. Гэта Таццяна Лабанава, Любоў Рыдзеўская, Наталля Войтава, Святлана Чарных. Вакол гэтага касцяка групава

Памяшканне музычнай школы, г. Шклоў

ліся навічкі. Цяпер аркестр поўнасцю ўкамплектаваны. Нават мае пэўную перавагу перад магілёўскім: у іх іграюць толькі на трубах, а ў нас ёсць саксафон, флейта, кларнет, ударныя і іншыя інструменты, — ганарыцца Агеева. — А зусім нядаўна аркестр быў адзначаны на абласным аглядзе-конкурсе.

«Ударны фронт». 1987. 15 снежня.

Самабытныя па форме і выкананні

Ручнікі, абрусы, посцілкі, дзяруга, шкурцянкі, сеннікі, шарпінкі, андаракі, кашуміркі — прадметы ўсім знаёмыя, а некаторыя і звыклыя, неабходныя ў нашым паўсядзённым побыце. Гэтыя традыцыйныя вырабы ў кожным раёне мелі свае адметныя асаблівасці. З мэтаю вывучэння народных тканін і папаўнення калекцыі Рэспубліканскім музеем народнай архітэктуры і быту была праведзена этнаграфічная экспедыцыя па паўночнай Магілёўшчыне, у прыватнасці, у Шклоўскім і Бялыніцкім раёнах. Удалося таксама сабраць канкрэтныя гісторыка-мастацкія помнікі народнай культуры.

Традыцыйныя шклоўскія і бялыніцкія тканіны — несумненна цікавая з'ява. Гэта помнікі глыбока традыцыйныя, самабытныя па сваёй мастацкай форме і тэхнічных прыёмах выканання. З даволі шырокага пералі-ку прадметаў многія цяпер прадстаўлены ў музейных зборах. Галоўным чынам гэта прадметы ўпрыгожвання жылля: ручнікі, абрусы (настольнікі), старажытныя дзяругі і нават зніклыя з ужывання трапкачы. Даволі складаней справа з традыцыйным касцюмам як жаночым, так і мужчынскім. Захаваліся льняныя клятчатыя спадніцы «шарапінкі», бо іх насілі пажылыя жанчыны не так ужо і даўно — у пасляваенныя 50-я гады. Сустракаюцца, хоць і радзей, шарсцяныя андаракі, паясы. Рэліктавымі сталі белыя спадніцы, затканыя знізу карункавай тканінай, практычна зніклі традыцыйныя па крою, матэрыялу і арнаментацыі сарочкі, фартухі.

Мы, удзельнікі экспедыцыі, адчувалі разуменне, дабразычлівыя адносіны і падтрымку мясцовых жыхароў, работнікаў культуры. Наша асаблівая ўдзячнасць тым, хто дармова перадаў музею шэраг цудоўных помнікаў. У Шклоўскім раёне нам падаравалі два ручнікі А. М. Іванова з Ордаці, таксама ручнік П. Д. Герасімовіч з Мерчы, пояс і саматкан Марыя Захараўна Савянкова з Ордаці, саматкан і хустку Юлія Маісееўна Сікорына, маслабойку Ганна Рыгораўна Сякацкая з Дубраўкі Фашчаўскага сельсавета, кашміровую хустку Станіслава Станіславаўна Мікалуцкая.

В. Фадзеева

«Ударны фронт». 1987. 3 студзеня.

Кучарынскія вячоркі

Марына Аляксееўна Сяркова вельмі любіць дзяцей, сваю настаўніцкую працу і вёску. Гэтую любоў яна разам з педкалектывам імкнецца прывіць вучням Ржаўцаўскай НСШ, дзе выкладае мову і літаратуру. Яна выхоўвае ў вучняў пачуцці аседласці, каб яны змаглі прадоўжыць справу сваіх бацькоў-хлебаробаў. Выхаванню такіх пачуццяў садзейнічае і літаратурны гурток у школе. Яго галоўная ідэя — выхоўваць дзяцей на традыцыях народнай мастацкай творчасці, вывучаць духоўную спадчыну народа на мясцовым матэрыяле. І дзеці з вялікім задавальненнем наведваюць вясковых старажылаў, робяць запісы песень, прыпевак. І не толькі запісваюць, а і выконваюць іх. З гэтай мэтай стварылі фальклорны ансамбль, у якім удзельнічаюць вучні, настаўнікі, вяскоўцы розных узростаў.

Нядаўна адбылося першае выступленне ансамбля. Гэта было сапраўднае свята ў Кучарынскім сельскім доме культуры. Гледачы ўбачылі больш за 40 удзельнікаў ансамбля. Было ўражанне — нібы трапілі ў вясковую хату мінуўшчыны: усюды ручнікі, тканыя і вышываныя сурвэткі, абрусы. Уздоўж сцяны — лаўкі, на якіх сядзяць жанчыны, дзяўчаты, юнакі. Хто прадзе кудзелю, хто вышывае, хто вяжа. Усе задушэўна спяваюць беларускія песні, затым танцоры выходзяць у круг. Танцы змяняюцца гульнямі. Асабліва апладзіравалі хлапчукам, якія выконвалі беларускія народныя мелодыі на сельскіх бытавых прыладах — лыжках, качалках, пральнай дошцы і інш.

Хораша спяваюць разам са сваімі дочкамі і сынамі паляводка Вера Антонаўна Афанасьева, даяркі Зінаіда Пятроўна Кальчэўская і Кацярына Андрэеўна Зайцава, загадчыца фермы Галіна Сяргееўна Ліпская, повар дзіцячага садка Антаніна Фёдараўна Саўкіна. Праяўляюць актыўнасць даяркі Любоў Цімафееўна Кандакова і яе дачка Марына. Паспяхова выступаюць на калгаснай сцэне з сынамі загадчыцы дзіцячага садка Любоў Аляксееўна Цімошчанка і сельскага магазіна Таццяна Аляксееўна Міранкова, дырэктар Дома культуры Надзея Аляксандраўна Піваварава. У мастацкую самадзейнасць прывялі сваіх дзяцей настаўнікі школы Алена Міхайлаўна Рыжанкова, Тамара Міхайлаўна Сяркова, Ганна Іванаўна Лазіцкая.

На вячорках можна выпіць шклянку духмянага чаю, пакаштаваць цёплыя бліны, здобу. Але нязменным спадарожнікам вяскоўцаў застаецца песня.

С. Жукоўская

«Ударны фронт». 1989. 12 студзеня.

Дом культуры, г. Шклоў

Памяшканне СШ № 4

У форме народнай традыцыі

З энтузіязмам сустракалі Купалле ў саўгасе «Гарадзішча». Свята наладзілі каля возера ў Русаках. Пасля адкрыцця свята Купала з Купалінкай віталі прысутных і частавалі іх каравaем пад гукі музыкі, а саўгасны хор праспяваў беларускую народную песню «Купалінка».

Ганаровае права запаліць купальскае вогнішча прапануецца токару гаспадаркі Б. М. Чэлашаву. Разгараецца вогнішча, і ўсе прысутныя разам з казачнымі персанажамі (русалачкай, вядзьмаркамі, чортам) водзяць карагод вакол яго, наладжваюць гульні, танцы, спяваюць беларускія народныя песні, а пасля ўсе шукаюць кветку шчасця — папараць-кветку. Таму, хто знаходзіць яе, уручаецца прыз.

Л. Чапялінская

«Ударны фронт». 1989. 25 ліпеня.

Музей у... вучэбным кабінеце

Своечасова і добра падрыхтаваліся да новага навучальнага года настаўнікі Княжыцкай НСШ. З густам афармлены ўсе вучэбныя кабінеты. Але самае прыемнае ўражанне астаецца пасля наведвання кабінета беларускай мовы і літаратуры. Тут зроблены інтэр'ер сялянскай хаты, дзе размешчаны макет вясковай печы, сапраўдныя кросны, пралка, розныя атрыбуты сялянскага быту, узоры ганчарных вырабаў, саматканыя ручнікі і абрусы, адзенне, якое насілі нашы бабулі, іншыя прадметы, без якіх не магла існаваць прыватная сялянская гаспадарка. Адным словам, гэты клас нагадвае маленькі этнаграфічны музей.

Усе экспанаты сабраны ў жыхароў навакольных вёсак. А кросны, пралку, саматканыя ручнікі, спадніцу і кофту з беларускім арнаментам прывезла настаўніца беларускай мовы і літаратуры Тамара Сяргееўна Андрэева. Гэтыя рэчы ёй падаравала яе 106-гадовая бабуля Лізавета Уладзіміраўна, якая жыве ў в. Падсолтава Мсціслаўскага р-на.

А. Бялясаў

«Ударны фронт». 1990. 20 верасня.

Пад эгідай народных

У Шклове і вёсках раёна нямала калектываў мастацкай самадзейнасці. Адны з іх увабралі ў сябе не адно пакаленне самародкаў народнай творчасці, другія выступаюць на клубных сцэнах лічаныя гады. Есць і калектывы, якім прысуджана ганаровае званне «народны». Пра іх і пойдзе гаворка.

Гарадскі ансамбль народных інструментаў створаны ў 1969 г. Нязменным яго кіраўніком з'яўляецца дырэктар Шклоўскай дзіцячай музычнай школы, заслужаны работнік культуры Беларускай ССР Віталь Аляксеевіч Бабчанка. Ансамбль аб'ядноўвае 20 чалавек, усе яны па прафесіі музыканты. У яго рэпертуары творы беларускіх кампазітараў і кампазітараў блізкага і далёкага замежжа. Галоўны напрамак работы самадзейнага калектыву — інтарэс да народнай музыкі, усебаковае развіццё індывідуальных здольнасцей кожнага яго ўдзельніка. Ансамбль прымаў актыўны ўдзел у розных мерапрыемствах раёна, абласных аглядах, конкурсах, рэспубліканскіх фестывалях. Яго ўдзельнікі і кіраўнік неаднаразова ўзнагароджваліся граматамі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, управлення культуры аблвыканкома, раённых арганізацый. Ганаровае званне «народны» ансамблю прысвоена ў 1980 г. за высокі ідэйна-мастацкі ўзровень рэпертуару і выканаўчае майстэрства.

Хор калгаса «Маяк» створаны на базе калектыву мастацкай самадзейнасці Уланаўскага СДК у 1976 г. У яго саставе было 30 удзельнікаў — гэта калгаснікі, настаўнікі, спецыялісты сельскай гаспадаркі. Ініцыятарамі стварэння калектыву выступілі былы старшыня калгаса Мікалай Сямёнавіч Врагаў і педагог Шклоўскай дзіцячай музычнай школы Ірына Васільеўна Гаеўская. Росквіту напулярнасці хору актыўна садзейнічаў і яго акампаніятар Барыс Восіпавіч Цымбарэвіч. Калектыў паспяхова, па-майстэрску выконваў песні беларускіх і рускіх кампазітараў, беларускія народныя песні, творы іншых народаў. Хор у жніўні 1980 г. удастоены звання «народны». На вялікі жаль, у цяперашні час хор у поўным саставе не выступае. З яго ўдзельнікаў створаны добры вакальны калектыў. Мастацкі кіраўнік Уланаўскага СДК Сяргей Мікалаевіч Врагаў узначаліў яго. У вакальным ансамблі захаваліся традыцыі народнага хору. У 1994 г. на раённым аглядзе-конкурсе ваенна-патрыятычнай песні, прысвечаным 50-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, ён заняў першае месца сярод вакальных калектываў раёна.

Мастацка-канцэртная брыгада «Шклаўчанка» створана ў 1979 г. па ініцыятыве і пад кіраўніцтвам Галіны Іванаўны Прохаравай — дырэктара РДК. У саставе калектыву 15 удзельнікаў: педагогі, работнікі культуры, прамысловых прадпрыемстваў, вучні старэйшых класаў школ горада. Галоўную ўвагу самадзейныя артысты надаюць выступленням не толькі ў клубах, але і на фермах, палявых станах. Праграмы выступленняў «Шклаўчанкі» складзены на мясцовым матэрыяле: «Экалогія — зона трывогі», «Подзвігу салдата пакланіцеся», «З крыніц жыватворных» і інш. Удзельнікі брыгады прымаюць актыўны ўдзел у мерапрыемствах раёна і РДК: канцэртах мастацкай самадзейнасці, тэатралізаваных прадстаўленнях, шоу-праграмах, тэматычных масавых мерапрыемствах. Цяпер кіраўніком мастацка-канцэртнай брыгады з'яўляецца метадыст РДК Таццяна Іванаўна Давідовіч. Ганаровае званне «народны» калектыў атрымаў у лютым 1988 г.

Духавы аркестр РДК быў створаны ў 1987 г. У яго саставе 16 самадзейных артыстаў. Гэта музыканты-аматары. Аб'ядноўвае іх любоў да музыкі, хаця працуюць яны на розных прадпрыемствах горада. Гэта — рабочыя, інжынерна-тэхнічныя работнікі, служачыя. Калектыў заўсёды ў пошуку новага рэпертуара, самаўдасканальвання свайго выканаўчага майстэрства. Кіруе аркестрам з часу яго стварэння педагог па адукацыі, чалавек, улюблёны ў сваю прафесію — Уладзімір Сцяпанавіч Андрэенка. Калектыў прымае ўдзел ва ўсіх мерапрыемствах як у горадзе, так і на сяле, у абласных і рэспубліканскіх святах. З'яўляецца дыпламантам абласнога агляду духавых аркестраў. У жніўні 1993 г. самабытнаму калектыву прысвоена званне «народны».

Л. Сатнічэнка

На мудрыя слоўцы здатны і шклоўцы

Прыказкі, прымаўкі, запісаныя на Шклоўшчыне

- Бабы каюцца, а дзеўкі замуж збіраюцца (г. Шклоў).
- Бывае, і карова лапці абувае (в. Рыжкавічы).
- Барада вяліка, а розуму ні на лыка (в. Забродзе).
- Беднасць не грэх, але да граха даводзіць (в. Старасселле).
- Галава, што чан, а розуму ні на капусны качан (в. Ржаўцы).
- Дурань вучыцца на сваіх памылках, а разумны — на чужых (в. Старасселле).
- Завёў новага сябра — набыў і яго ворага (в. Старасселле).
- Заварыў кашу — не шкадуй і масла (г. Шклоў).

Запас бяды не чыніць і хлеба не просіць (г. Шклоў).

І чорта не баіцца, і Бога не стыдзіцца (в. Забродзе).

Каля воўнага гумна і свіння разумна (в. Хоцімка).

Колас без зярняткі, што жанчына без дзіцяткі (г. Шклоў, аўтар).

Каму агрэх, а каму жыта мех (г. Шклоў).

Лежачы на печы толькі грэеш плечы (г. Шклоў, аўтар).

Летам кожны кусцік начаваць пусціць (г. Шклоў).

Май — хоць на печ уцякай (г. Шклоў).

Не кажы пра сябе пагана — гэта зробяць твае знаёмыя (в. Старасёлле).

Папрацуеш да поту — з'ясі ў ахвоту (г. Шклоў).

Піў-піў, пакуль сто хвароб нажыў (г. Шклоў).

Поле словам не засееш (в. Фашчаўка).

Пустое слова, як салома, — больш месцам, ды мала вагой (в. Славені).

Хлеб-соль еш, а праўду рэж (г. Шклоў).

Сабраў *Л. Анціпенка*

Перыфразы

Валодаючы гаспадарскім позіркам, прыхапіў з сабой не толькі сякеру, знойдзеную пад лаўкай, а і лаўку.

Будзеш мець сто рублёў — сябры самі знойдуцца.

Мары

Загадчыка фермы: здаць слана на мясакамбінат у канцы года.

Бюракрата: дацягнуць да пенсіі.

Агародніка-шклаўчаніна: выйсці на замежны рынак з гуркамі.

Старшыні калгаса: здаць сваю пасаду ў арэнду.

В. Байдакоў

Гумарыстычныя выслоўі

Нішто так не скарачае жыццё, як доўгі язык.

Нішто не каштуе так танна і не абыходзіцца так дорага, як доўг.

Не варта крыўдаваць на праўду — лепш за ўсё адказаць тым жа.

Схаваць глупства таксама нялёгка, як і паказаць свой розум.

Час — грошы. Вось чаму яго так вечна не хапае.

Думка пакінула яго галаву, не вытрымаўшы адзінства.

Скажы мне, хто твой вораг, і я скажу, ці засталіся ў цябе сябры.

Выйшаўшы ў людзі, не забудзь, што ты быў чалавекам.

Аўтамабіль — не раскоша, а сродак самавыражэння.

Беражыце маладых жанчын — гэта будучыя цешчы.

В. Логінаў

«Ударны фронт». 1988. 10 красавіка.

Гумар па-шклоўску

Парады: каб не спатыкнуцца, не абанязкова глядзець пад ногі, дастаткова не азірацца па баках; калі рыба не клюе, не варта пляваць на чарвяка, лепш плюнуць на рыбалку, зматаўшы вудачкі.

Прыкметы склерозу: стары забыўся папрасіць у залатой рыбкі другую старую; Ямеля забыўся папрасіць у шчупака розуму; бюракрат забыўся, што час цяпер не той.

Кожнаму сваё: Бразілія — краіна кофе, Кітай — краіна рысу, Шклоў — сталіца агуркоў.

В. Байдакоў

«Ударны фронт». 1988. 10 верасня.

Павучальныя дыялогі

— Парай, што рабіць? Узяў доўг, а аддаваць няма чым.

— Заварыў кашу — сам і расхлёбвай.

— Шмат надойваеце малака?

— Дзе быць таму малаку, калі колам па баку.

— Ну, як? Спадабаўся малады?

— Абы былі грошы, дык будзе і харошы.

— Ці задаволіў на гэты раз начальнік просьбу?

— Абяцанка-цацанка, дурню радасць.

— Ну, як? Сын разумней бацькі? Вучыцца добра?

— Ад яблыні — яблыка, ад ёлкі — шышка.

— Закахаліся мы з сябрам у адну дзяўчыну. Што рабіць?

— Адно яйцо на два сняданкі не разделіш.

— Ну і дурань, пасварыўся і на вочы не паказваецца.

— Баба з калёс — каню лягчэй.

— Дзіва і толькі — другі раз «Масквіча» выйграў!

— Багатаму і сава носіць.

— Мужык п'е, і жонка пачала прыкладвацца да чаркі.

— Балота без чорта не бывае.

— Бядуе мой сусед, што памыліўся ажаніцца.

— Вочкі бачылі, што выбіралі, то няхай цяпер не плачуць.

— Так і глядзіць, каб сваю работу спіхнуць на мяне.

— Белыя ручкі чужую работу любяць.

— Вось уліп дык уліп. Паскардзіўся старшыні на Сямёна, а ён яму з радні, ніякіх мер не прыняў, нават і ў вус не дзьме.

— Варона вароне вочы не дзяўбе.

— Не разумею суседзяў: то чубяцца, то мілуюцца, што вадой не разальеш.

— Добрая сварка — у хаце папраўка.

— Ну і людзі! Адсеяліся і бароны ў полі пакідалі.

— Дорага лыжка перад абедам.

— Папрасіў жа, каб нікому не расказвала, а яна разнесла на ўсю вёску, як сарока.

— Еш боршч з грыбамі і трымай язык за зубамі.

— Грозіўся, што пагоніць Пятра з работы мятлою, а ён і сёння працуе, ды муціць ваду.

— З вялікага грому малы дождж бывае.

Л. Анціпенка

Стогадовы юбілей школы

Не пазнаць было Фашчаўскую сярэднюю школу Шклоўскага р-на чацвёртага кастрычніка 1997 г. Усюды кветкі, упрыгожанні, выставы. А людзей розных узростаў сабралася столькі, што і ў прасторным, нядаўна пабудаваным будынку школы было цесна. Былі тут хлеб-соль ганаровым гасцям і ўрачысты ўздым сцяга школы, былі віншаванні і падарункі ад намесніка старшыні Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага схода Рэспублікі Беларусь У. М. Канаплёва, старшынь раённага Савета М. Р. Яроміча, райвыканкома Г. М. Лаўранкова, дырэктара мясцовага саўгаса «Спартак» У. В. Громава, былых выпускнікоў школы: Я. П. Мікалуцкага — старшыні Камітэта дзяржкантролю Магілёўскай вобласці, дэпутата Нацыянальнага схода РБ (трагічна загінуў ад рукі забойцы 6.10.97 г. — *Рэд.*), У. І. Макейчыка — міністра турызму і спорту РБ, Э. А. Сенакосава — прафесара, А. І. Рэянтовіча — ветэрана Айчыннай вайны і педагагічнай працы, Г. С. Рэянтовіч — заслужанай настаўніцы БССР, А. В. Мікалуцкага — старшыні калгаса з Гомельшчыны, Э. А. Сякацкага — дырэктара Магілёўскага прадпрыемства «Аўтасервіс», А. А. Крупенькі — галоўнага інжынера аб'яднання «Агракамплект», А. А. Рэўтавай — настаўніцы Акунёўскай школы, Г. Л. Напрэева — перадваеннага сакратара камсамольскай арганізацыі школы, кандыдата гістарычных навук.

Цікавым і змястоўным быў даклад дырэктара школы Г. І. Пармона. Ён аддаў школе больш трыццаці гадоў і добра ведае яе гісторыю. А пачыналася яна ў 1897 г. з адкрыцця народнага вучылішча. У прыстасаваным памяшканні, за самаробнымі сталамі сталі вучыць грамаце і закону божаму 35 хлопчыкаў і адну дзяўчынку. Захаваліся імёны першых настаўнікаў. Імі былі Мяфодзій Васілевіч і святар Анатолій Багдановіч.

Прайшло нямала часу і ў 1933 г. былая народная, затым пачатковая школа стала няпоўнай сярэдняй школай, праз два гады — сярэдняй. Да Айчыннай вайны адбыліся тры выпускі СШ і 42 — пасляваенныя. Атэстат сталасці атрымалі 2091 вучань, 74 — яшчэ і медалі.

Розныя лёсы склаліся ў выпускнікоў школы. Адны пайшлі ў навуку, другія сталі заслужанымі дзеячамі культуры, адукацыі, трэція — добрымі настаўнікамі, працаўнікамі народнай гаспадаркі (у кнізе названы многія з іх. — *Рэд.*). З 57 даваенных выпускнікоў 14 загінулі на франтах і ў партызанах. Мінутай маўчання ўшанавалі прысутныя тых, хто вучыўся ў школе і каго ўжо няма сярод нас.

Юбілей школы супаў з пярэдаднем прафесійнага свята педагогаў — Днём настаўніка. Таму ўсе яны, вясковыя педагогі, былі спаўна адораны добрымі пажаданнямі. Прыемна было пачуць са слоў дырэктара, што больш адной трэці вучняў школы займаюцца на «4» і «5», што юбілей сустрэлі без другагоднікаў. Вядома, перад школай, яе калектывам ёсць нямала цяжкасцей, праблем, якія трэба вырашаць. Аб іх, у гэты святочны дзень, не вельмі хацелася гаварыць. А вось ад цудоўнага канцэрта, у якім прынялі ўдзел народны артыст РБ В. Раінчык, артысты ансамбля казакоў, майстры эстрады Беларусі і Расіі, надоўга застанецца добры ўспамін.

Н. Буйніцкая, Г. Напрэеў

Жыве бібліятэка...

Каб зрабіць поўны агляд усяго, чым жыве раённая бібліятэка і яе сельскія філіялы, дня не хопіць. Пераступіўшы парог культустановы, наведвальнік трапляе ў цудоўны храм духоўнасці, за што самыя шчырыя пачуцці ўдзячнасці заслугоўвае калектыў бібліятэкараў пад кіраўніцтвам Валянціны Шалкавой... Пад дэвізам «Пошукі, шляхі абнаўлення» бібліятэкары раёна скіроўваюць свае намаганні, каб актывізаваць прапаганду кнігі і роднай мовы. Для гэтага арганізавалі бібліятэкі перасоўкі і пункты выдачы літаратуры па месцу жыхарства вяскоўцаў. Праводзяцца літаратурныя вечары і агляды навінак літаратуры. Сярод іх «Час і лёсы», «Радок, абарваны куляй» (пра пісьменнікаў, якія не вярнуліся з вайны), «Гадзіны цікавых наведамленняў — стоп-факт» (як стаць цікавым субяседнікам). Такія мерапрыемствы наладжваліся ў Нова-Брашчынскай, Каменна-Лаўскай, Славенскай і іншых бібліятэках.

У раённай бібліятэцы не толькі кнігі, але і мноства іншых сродкаў выкарыстоўваюць у мэтах узбагачэння духоўнасці чалавека. Пацвярджэнне таму «Урокі дабрыні», «Урокі па выхаванні цудоўнага», «Кветкі і фантазія», «Ветлівасць на кожны дзень», «Высокае слова — Міласэрнасць», якія праводзіліся ў Заровецкай, Нова-Брашчынскай, Фашчаўскай бібліятэках. Славенскія кнігалюбы арганізавалі дыспут «Погляд збоку на сябе». Атрымалася цікавая размова пра нашу годнасць, неабходнасць больш увагі ўдзяляць развіццю культуры. Гэтай жа мэце служаць і кніжныя выставы «Біблія — кніга жыцця», «Падлетак і закон», «Чырвоная кніга прыроды», «Здаровы лад жыцця — здаровыя звычкі». Яны наладжаны ў раённай, Высоцкай, Заходскай, Любініцкай бібліятэках.

Асаблівае месца адведзена прапагандзе беларускай літаратуры. У гонар 110-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа былі афармлены адкрытыя кніжныя паліцы «Я. Купала — нашa будучыня», «Песняры народных дум» і інш. Наладжана пастаянна дзеючая кніжная выстаўка па тэмах «Галасы Прыдняпроўя», «Паэты — нашы землякі», «Нашы сучаснікі — паэты». Напэўна, доўга будуць памятаць у Ордаці праведзены вечар у бібліятэцы, прысвечаны жыццю і літаратурнай дзейнасці паэта-земляка Анатоля Сербантовіча. Пра яго гаварылі тыя вяскоўцы, хто ведаў паэта.

Цікава прайшлі літаратурна-музычныя вечары «Дала мне маці гэту мову як спадчыну і запавет». Бібліятэкары прапагандуюць беларускі фальклор, этнаграфію. Першыя крокі зроблены ў адраджэнні народных традыцый у святкаванні памятных дат: «Гуканне вясны», «Купалле», «Каляды». Асабліва весела гэтыя святы прайшлі ў Гарадзішчы, Стараселлі, Слабодцы, Заходах. А ў Акунёўцы арганізавалі тэатралізаваныя вячоркі, у якіх удзельнічалі людзі розных узростаў. Гучалі беларускія народныя песні, выконваліся танцы. Людзі ўспаміналі мінулае.

У сельскіх бібліятэках энтузіясты-кнігалюбы дапамаглі аформіць кніжныя палічкі «Святы і абрады — у наш быт», «Святы беларускага народа», «Беларуская культура ўчора і сёння».

Належную ўвагу бібліятэкары ўдзяляюць духоўнай загартоўцы школьнікаў. Праз кнігі, разнастайныя мерапрыемствы выхоўваюць у дзяцей рысы цудоўнага. Колькі радасці прыносіць школьнікам лялечны тэатр у дзіцячай бібліятэцы.

Шмат цікавага ў дзейнасці клубаў і аб'яднанняў па інтарэсах. Так, у раённай бібліятэцы функцыяніруе клуб «Фларыянт». Кіруе ім Ірына Селядцова. На занятках клуба адбываюцца карысныя дыспуты пра культуру, мастацтва, паэзію, па розных накірунках літаратуры.

У раённай бібліятэцы добрая скарбонка пласцінак, фанаграм. Прыемна зайсці ў залу, дзе размешчаны абаненты. Багацце літаратуры, тэлевізар, кветкі, мяккая мэбля — усё стварае чытачу добры настрой. Кнігалюбы затрымліваюцца каля кніжнай выставы «Нам засталася спадчына», дзе сабраны легенды і паданні, песні розных часоў. Выстава «Затрымай свой выбар на гэтых кнігах» знаёміць з навінкамі літаратуры абанента.

...Цёплае слова за творчую дзейнасць заслужылі бібліятэкары Ірына Селядцова, Ірына Гурская, Ларыса Ісакава, Валянціна Ляўковіч, Ніна Кірпічэнка і многія іншыя. Раённая бібліятэка сёння — сапраўдны цэнтр культуры.

С. Жукоўская

«Ударны фронт». 1995. 11 кастрычніка.

Вынікі грамадскага агляду

За дасягнутыя поспехі ў арганізацыі абслугоўвання насельніцтва, выкананне ўмоў агляду па выніках работы ў 1960 г. раённай бібліятэцы Міністэрствам культуры БССР прысвоена ганаровае званне «Лепшая бібліятэка рэспублікі». Загадчыца бібліятэкі А. К. Давідовіч адзначана значком «За выдатную работу». Работніцы бібліятэкі Ніна Лужанкова, Валянціна Палякова, Вера Бандаркова ўзнагароджаны Ганаровымі граматамі абласнога ўпраўлення культуры і абкома прафсаюза работнікаў культуры. Бібліятэкар раённай дзіцячай бібліятэкі Марыя Гарусава адзначана Ганаровай граматай Міністэрства культуры БССР і БРК прафсаюза работнікаў культуры.

Званне «Лепшая бібліятэка вобласці» з уручэннем дыплома прысвоена Каменна-Лаўскай, Высоцкай, Старасельскай бібліятэкам і клубнай бібліятэцы Гарадзішчанскага сельскага клуба. Загадчыца Каменна-Лаўскай бібліятэкі Ванда Рыдзеўская ўзнагароджана значком «За выдатную работу». Ганаровай граматай Міністэрства культуры БССР і БРК прафсаюза работнікаў культуры адзначана загадчыца Высоцкай сельскай бібліятэкі Зінаіда Тарасава.

А. Клімава

«Чырвоны барацьбіт». 1961. 11 мая.

У назвах вуліц — гісторыя

Вуліца, вясковая ці гарадская, таксама мае сваю гісторыю. Яна звычайна атрымлівае «прозвішча» па нейкіх прыкметах ці гістарычных падзеях. Праходзіць час, ён прыносіць новыя падзеі, якія ўплываюць і на назвы вуліц. У гэтым не цяжка пераканацца, калі прайсціся вуліцамі нашага горада.

Сетка вуліц Шклова ў асноўным прамавугольная. Яна канчаткова склалася ў канцы XVIII ст., калі была пабудавана ратуша. Вуліцы горада былі пракладзены строга па яе вуглах з поўдня на поўнач падоўжаныя і з захаду на ўсход — папярочныя.

На паўночным баку горада пры Аршанскай заставе (цяпер гэтае месца ў народзе называецца «Рагаткай») знаходзілася два камянёвыя слупы і вал ад возера на захадзе, да Дняпра — на ўсходзе. У народзе гэтае месца называлі «Брамай». Такая застава была зроблена спецыяльна для ўзяцця «правіянтавага» збору — пошліны за ўвозімы і вывозімы з горада тавар.

Падоўжаныя вуліцы Шклова да рэвалюцыі 1917 г. насілі назвы Мяшчанская, Сялянская, Прабойная, Ганчарная, Карпілаўка (апошняя пралягала да былога возера), Лазарэтная. Гэтыя назвы адлюстроўвалі сацыяльнае і матэрыяльнае становішча іх насельнікаў. Так, па Мяшчанскай і Сялянскай жылі багатыя мяшчане, гандляры, служачыя. Бедната будавалася на ўскраінах, як вуліца Карпілаўка.

Гарадское самаўпраўленне і валасны стараста зусім не праяўлялі клопату пра добраўпарадкаванне мястэчка. У ім уладарыла антысанітарыя. Па вуліцах вясной і восенню было цяжка праехаць і прайсці. На гандлёвай плошчы каля радоў было самае гразкае месца. На вуліцах не было тратуараў.

...Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў ліпені 1918 г. на пасяджэнні мясцовага рэўкома паўстала пытанне аб аднаўленні разбуранай вайной народнай гаспадаркі і добраўпарадкаванні Шклова. У выніку былі заменены старыя назвы вуліц. Мяшчанская і Сялянская перайменаваны адпаведна ў 1-ю і 2-ю Савецкія, Прабойная атрымала назву Ленінская. Папярэчныя вуліцы ў 20-я гады былі названы — Луначарская, Карла Маркса, Урыцкага. Якія назвы яны насілі раней, не ўстаноўлена. Вуліцы Дняпроўская, Паштовая вядомы з часоў пабудовы ратушы. Пралетарская ў свой час называлася Маставой, бо была замошчана драўляным насцілам ад моста да Ленінскай вуліцы. Пра назву вуліцы Ганчарнай вядома, што на ёй прадавалі ў базарныя дні ганчарныя вырабы.

У канцы 20-х гадоў мястэчка расшырала свае граніцы. На паўночны захад ад «Рагаткі» побач з паркам узніклі два рабочыя пасёлкі, якія атрымалі і адпаведныя назвы — 1-ы рабочы пасёлак і 2-гі рабочы пасёлак.

У пачатку 30-х гадоў на поўнач ад Шклова размясцілася МТС, на паўночны ўсход ад парка пабудаваны льнозавод. Побач з карпусамі гэтых прадпрыемстваў раслі жылыя пабудовы, узнікалі новыя вуліцы. Ад «Рагаткі» да МТС пралегла Калгасная вуліца. Пазней вакол яе сфарміраваліся вуліцы Першамайская, 8 Сакавіка, Ільнозаводская, Садовая, Лугавая, Юбілейная, Камсамольская, 11 Ліпеня, Загарадная, Гагарына, Кастрычніцкая, Чыгуначная, Дзекабрыстаў, Прыгарадная, Пушкінская.

Шклаўчане свята берагуць памяць пра герояў Вялікага Кастрычніка, грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў. Так, вуліца Загарадная перайменавана ў вуліцу Бакуновіча — матроса з крэйсера «Аўрора». Мена

Шклоў, 1901 г.

віта на гэтай вуліцы ён доўга жыў. У памяць Героя Савецкага Саюза М. А. Карначонка вуліца Малое Падбор'е была названа яго імем. Выканком гарсавета прысвоіў 2-й Савецкай вуліцы імя С. М. Дзікуна, былога першага сакратара РК КПБ, Героя Сацыялістычнай Працы. Новую вуліцу назвалі імем Пятра Алейнікава, вядомага артыста, заслужанага артыста РСФСР.

Горад адлічвае гады, расце, расшыраецца, мяняе назвы вуліц па гістарычных патрэбах.

М. Ільюшэнка

«Ударны фронт». 1986. 23, 25 верасня.

Свята вуліц

Прайшло свята цэнтральнай вуліцы горада — 1-й Савецкай. З гэтай нагоды ў гарадскім скверы каля помніка загінуўшым у гады Вялікай Айчыннай вайны воінам і партызанам сабраліся сотні гараджан.

На ўпрыгожанай адкрытай эстрадзе выступаюць удзельнікі мастацкай самадзейнасці РДК. Вядучая — дырэктар Дома культуры Галіна Прохарава цёпла і сардэчна вітае прысутных са святам і дае слова заслужанаму настаўніку школы БССР, ветэрану вайны і працы М. Ф. Ільюшэнку. Краязнаўца падрабязна расказаў пра гісторыю старажытнага горада на Дняпры. Ён адзначыў, што гэтая назва вуліцы была дадзена пад час 5-годдзя Вялікага Кастрычніка. На ёй былі размешчаны райком партыі і райвыканком, культурна-асветныя ўстановы, раённая бальніца, гандлёвыя прадпрыемствы. У час нямецкай акупацыі ўсе пабудовы былі знішчаны агнём і зруйнаваны. За апошнія гады 1-я Савецкая стала самай прыгожай у горадзе. Тут узведзены шматпавярховыя жылыя дамы, памяшканні раённага вузла сувязі, школы-інтэрната, універмага, кінатэатра «Мір». На вуглу вуліц Пралетарская і 1-я Савецкая размешчана прафесійна-тэхнічнае вучылішча, дзе рыхтуюць кадры для прадпрыемстваў лёгкай прамысловасці і сельскай гаспадаркі.

З вялікай увагай прысутныя на святе слухалі выступленне ветэрана Вялікай Айчыннай вайны, былога лётчыка, падпалкоўніка ў адстаўцы, жыхара гэтай вуліцы С. М. Ганчарова. Пасля выступлення артыстаў вядучая расказала пра жыхароў вуліцы, якія абаранялі Радзіму, самаадданана працавалі ў розных галінах народнай гаспадаркі, асветы і аховы здароўя. Удзельнікі свята праявілі цікавасць да выстаўкі прыкладнога мастацтва і кветак, экспанаты якой зроблены і вырашчаны жыхарамі 1-й Савецкай.

«Ударны фронт». 1985. 22 жніўня.

Дом Саветаў

* * *

Калгасная вуліца — самая даўжэзная ў горадзе. На ёй размешчаны адзін з буйнейшых у Беларусі льнозавод, камбікормавы завод, райсельгастэхніка, райсельгасхімія, мэблевая фабрыка, МПМК-283, ільнонасенстанцыя, СШ № 4, спартыўны корпус, многія іншыя арганізацыі і ўстановы. У даўніну вуліца з'яўлялася часткаю кацярынінскага шляху, які пралягаў з Прыбалтыкі праз Полацк, Талачын, Шклоў, Магілёў і далей у Расію. Тады вуліца называлася Сялянскай. У канцы 20-х гадоў, у час калектывізацыі, яе перайменавалі ў Калгасную.

Днямі на вуліцы адбылося свята, на якое прыйшлі не толькі яе жыхары, але і прадстаўнікі многіх калектываў прадпрыемстваў, устаноў, арганізацый, ветэраны вайны і працы. Свята адбылося на плошчы каля райсельгастэхнікі. Старшыня выканкома гарадскога Савета А. М. Чупрынскі павіншаваў сабраўшыхся са святам, якое ў Шклове становіцца традыцыйным, расказаў пра гісторыю Калгаснай, перспектывы яе развіцця.

На святе прагучалі цёплыя словы ў адрас заслужаных людзей, якія жывуць на вуліцы. Гэта П. В. Тарасаў, які нязменна чвэрць стагоддзя ўзначальваў прафсаюзную арганізацыю райсельгастэхнікі, фрэзероўшчык Я. П. Пацехін, інжынер У. К. Юркевіч, газаэлектразваршчык М. Ф. Кавалёў, слесар М. Е. Рыбаключаў, шафёр А. В. Савельеў і многія іншыя.

Удзельнікам свята прысвяціў свае музычныя творы вакальна-інструментальны ансамбль клуба «Чырвоны Кастрычнік». Была наладжана выстаўка прыкладнога мастацтва народных умельцаў — жыхароў вуліцы.

«Ударны фронт». 1986. 9 жніўня.

Літаратурная карта Шклоўшчыны

АНЦІПЕНКА Лявон (Леанід Міхайлавіч), н. 25.01.1935 у в. Цінькаў Крычаўскага р-на ў сям'і рабочага-чыгуначніка і калгасніцы. Закончыў Бацвінаўскую СШ (1953), Мінскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя А. М. Горкага — гісторыка-філалагічны факультэт, беларускае аддзяленне (1959). Потым тры гады працаваў дырэктарам Ракашыцкай школы Уздзенскага р-на. З 1963 — літаратурны супрацоўнік, загадчык сельгасаддзела шклоўскай раённай газеты «Ударны фронт». З 1965 працуе намесні-

Л. М. Анціпенка

Н. В. Галіноўская

кам рэдактара, з 1975 — рэдактарам гэтай жа газеты, з 1995 — на пенсіі. Жыве ў Шклове. Член СЖ РБ.

Першыя свае байкі надрукаваў у чэрыкаўскай раённай газеце (20 мая 1954 «Мядзведзь і самакрытыка»). Потым яго байкі, сатырычныя і лірычныя вершы, пародыі, апаняданні друкаваліся ў газетах «Магілёўская праўда», «Звязда», «ЛіМ», «Чырвоная змена», у часопісах «Вожык», «Полымя», «Беларусь» і іншых перыядычных выданнях. Сааўтар калектыўных зборнікаў «Вожык» у дарозе» (1966), «Беларуская байка» (1986), «Асцюкі за каўняром» (1989), «Ранішняя дарога» (1990) і інш. Выдаў зборнік вершаў, эпіграм і пародый «За лугамі, за ракою» (1994).

Мядзведзь і самакрытыка

(Байка)

У гушчары
Сабраліся звяры.
Як наступіла цішыня на зборы,
Мядзведзь сказаў: — Сябры мае,
Зайцы мне скардзіліся ўчора —
Ім Воўк праходу не дае,
Ён крыўдзіць іх на кожным кроку,
Няма спаконо ім — бяда!
Я так мяркую: зараз Воўку
Дадзім мы слова, грамада,
Няхай сябе пакрытыкуе наймацней,
Каб самакрытыка яго прабрала да
касцей.
...І ў гушчары
Аж да зары
Ваўчуга кляўся,
Зайцоў не крыўдзіць даў зарок.
Назаўтра ж зноў сваім заняўся —
Ваўком застаўся Воўк.

Кіраўнікоў я ведаю такіх,
Што не прымаюць мер крутых
Да тых,
Што у грахах клянуцца,
А выпраўляць іх — не імкнуцца.

ГАЛІНОЎСКАЯ Ніна Васільеўна, н. 18.12.1935 у в. Вялікія Лазіцы ў сялянскай сям'і. У 1955 закончыла Магілёўскае дашкольнае вучылішча. Працавала выхавальніцай дзіцячага садка торфапрадпрыемства «Калпеніца» Брэсцкай вобл., дзіцячага дома ў м. Лунна Гродзенскай вобл. (1955—1958), карэктарам газеты «Мінская праўда» (1962—1963), карэктарам друкарні выдавецтва «Звязда», затым — выдавецтва ЦК КПБ (1963—1967). У 1967—1968 — рэдактар мастацкіх фільмаў газеты «Кінонедзеля Минска». Член СП РБ.

Першы верш апублікавала ў 1958 (скідзельская раённая газета «Красное знамя»). Аўтар кніжак вершаў пра дзяцей «Давайце пазнаёмімся» (1962), «Лясная зарадка» (1965), «Размова сняжынак» (1968), «Сяргей чыкаў параход» (1972), «Кніжчыны сябры» (1975), «Мой дзень» (1977) і інш.

Беларускія пісьменнікі. Мн., 1994. С. 117—118.

Лета

У сукенцы каляровай,
У хусцінцы васільковай
Ходзіць лета па палях,
Па расквечаных лугах.
Звоніць песняй жаўруковай,
Кожны дзень званчэйшай, новай.
Дбайна сонечнае лета
Спеліць ягады для дзетак.
Любіць з імі забаўляцца,
Загараць, спяваць, купацца.
Дораць дзеці лету ўсмешкі,
Гульні, песні і пацешкі.
А расчуленае лета
Дорыць ім букеты кветак.

Незвычайны карагод. Мн., 1986. С. 11.

ЖЫГОЦКІ Мікола Рыгоравіч, н. 4.11.1931 у в. Мерч. Вучыўся ў мясцовай пачатковай школе, Вяліка-Лазіцкай сямігодцы, Магілёўскім машынабудаўнічым тэхнікуме. Пасля вайсковай службы, дзе супрацоўнічаў у рэдакцыях газет «Гвардеец» і «Сын Родины», закончыў аддзяленне журналістыкі філфака Белдзяржуніверсітэта (1959). Працаваў літсупрацоўнікам у рэдакцыях газет «Звязда», «Чырвоная змена», а з 1957 — навуковы супрацоўнік Літаратурнага музея Якуба Коласа. Складальнік зборніка артыкулаў «Народны настаўнік Якуб Колас» (1966), аўтар кніг: «Сцежкамі паэта» (1990), «Легендарны дзед» і «Сэрца пакідаю вам» (1993), «У цяжкі час вайны суровай» (1994), «Побач з Коласам» (1986), сааўтар кнігі «Аляксандр Лукашэнка — Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь» (1997).

М. Р. Жыгоцкі

Песня

...Я ў роднай вёсцы. Спаць буду пад паветкай, у свежым духмяным сене, якое пахне чэрвеньскімі росамі. Так я спаў у дзяцінстве ўлетку, калі жыў з бацькамі. Сам я вясковы, таму і душа ў мяне вясковая — такая, што ад паху кропу і палыну заходзіцца. Хвёдар Раманкевіч — добры мой знаёмы, ведае гэта і лічыць за свайго. З ахвотай расказвае аб калгасных справах. Яму — пенсіянеру — патрэбна выгаварыцца, устурбаваць мяне сваімі сялянскімі справамі.

Хвёдар Раманкевіч доўгі час быў брыгадзірам, стварыў дружны зладжаны калектыў. Іншы раз не дасыпаў, не даядаў, стараўся не дзеля сваёй асабістай справы, а дзеля людзей, дзеля агульнага дабрабыту.

Крыху памаўчаўшы, ён запытаўся:

— Памятаеце, як некалі зерне на таку прэла? Сунеш руку ў жыта — пячэ. Дух салодкі такі. А ўздыхнеш — і горка на душы становіцца...

Я ўспамінаю. Косы цёплы дождж. На адкрытым таку — абмалочанае жыта, а зверху яго паліває лівень. Зерне чарнее ад перагрэву. У сельгасарцелі не было клецяў для збожжа. Не было кароўнікаў, птушатнікаў і іншых будынкаў.

— Цяпер у вас лепш, — спрабую змякчыць думкі Раманкевіча.

— Так яно і павінна быць, колькі ж можна было таптацца на месцы. За пасляваенныя гады пабудаваны новыя жывёлагадоўчыя памяшканні, млын, піларама. Прыведзены да ладу многія дамы аднавяскоўцаў, асабліва ў суседняй вёсцы Лазіцы. У хатах тэлевізары, электрычнае святло, радыё. Дзеці вяскоўцаў вучацца ў сярэдняй школе, якая была створана на базе сямігодкі. У калгасе шмат тэхнікі, усё робяць машыны, не так як некалі ўручную.

Адно бяда, на дарогі ў калгасе не звяртаецца ўвага, асабліва ў Мерчы, вясной ні праехаць ні прайсці, хоць бы ў вёсцы мост паправілі.

...Шмат гадоў назад у гэтых мясцінах былі балоты, што параслі мохам у таўшчыню некалькіх сажняў. Імхі (беларуская німярэча), ці мярэча, паступова зарасталі бярэзнікам, на якіх з'яўляліся рэдкія пасяленні. Тут і выраслі першыя сялянскія хаты, потым вёска, якую па-мясцоваму назвалі «Мерча». Яна ўтульна размясцілася ўздоўж рэчкі «Бялуга». З сяла, у якім налічвалася звыш 100 сялянскіх хат, выйшлі і сталі вядомымі людзьмі: начальнікам будаўнічага ўпраўлення, дэпутатам Мінскага гарадскога савета выбіраўся Якаў Андрэевіч Жыгоцкі, у танкавых часцях, у званні палкоўніка, служыў Піліп Мікалаевіч Палітыка, інжынерам-маёрам быў Раман Ігнатавіч Красякоў, намеснікам міністра фінансаў Украіны служыў Кірыла Якаўлевіч Кавалеўскі, у планава-фінансавай установе працаваў, а потым быў намеснікам старшыні камітэта па працы Васіль Іванавіч Кавалеўскі, які ў свае маладыя гады быў настаўнікам пачатковай школы ў гэтай вёсцы. На сцэнах тэатраў сталіцы, у палацах, клубах, па радыё і тэлебачанні нярэдка можна пачуць голас заслужанага артыста рэспублікі Івана Мікалаевіча Тамашэвіча і яго сястры Тамары. Прафесію інжынера-будаўніка набыў Віктар Рыгоравіч Жыгоцкі, які прымаў актыўны ўдзел у адбудове беларускай сталіцы — Мінска. Многія з жыхароў загінулі на франтах Вялікай Айчыннай вайны. На заходнім канцы вёскі знаходзяцца могілкі, дзе пахаваны аднавяскоўец-партызан Хвёдар Сцяпанавіч Жыгоцкі, ёсць брацкая магіла воінаў-франтавікоў, якія загінулі пры вызваленні гэтых мясцін ад гітлераўскіх акупантаў.

Пагутарылі... Мяне чакае сена пад паветкай, а Хвёдара — рыпучы тапчан у сенцах. І раптам чуем мы, як дзесьці сярод дамоў раздаўся пералівісты перабор: прадрыжаў у нерухомым паветры і абарваўся.

У наступную хвіліну мы ўжо ведаем: гэта вясковы гарманіст, калгасны каваль Арцём Рахметаў праверыў галасы сваёй двухрадкі. Мясцовыя жыхары называюць яго «майстар, залатыя рукі». За што б ні ўзяўся Арцём, з чым бы да яго не звярнуўся вясковец, усё зробіць, паслухаецца. Да гэтага ў яго прыроджаны талент.

— Паслухаем, — сказаў Хвёдар і сеў на прыступку ганка.

А гармонік ужо не іграў, а спяваў, здавалася, што ён выгадвае словы. І гэтыя «словы», такія простыя, зразумелыя, далёка разносіліся па сялу.

— Арцём моладзь склікае, — прагаварыў Раманкевіч. — Зараз збяруцца як матылі на агонь.

...Вось дзесьці ў канцы вуліцы мякка стукнулі весніцы, потым яшчэ і яшчэ. Дзяўчаты ў светлых сукенках спяшаліся туды, дзе граў гармонік. Тут як тут і хлопцы. Яны ішлі шумна, насярэдзіне

А. М. Жыгуноў

вуліцы. Калі ўсе сабраліся каля Арцёма і абкружылі гарманіста, гармонік змоўк. Па сялу пакаціўся рознагалосы смех і гаворка. Загаманілі дзяўчаты: «Цішэй! Цішэй! І ўсе пачулі дзіўны голас:

Мы, вясковыя дзяўчаты,
Тут працуем і жывём...
Ураджай заўжды багаты,
Без затрымкі убяром.

— Гэта Вольга Палітыка — лепшая даярка, — сказаў прыслухаўшыся Раманкевіч.

З хвіліну памаўчаў:

— Наш каваль добра працуе ў кузні, але і за гармонікам не хібіць. Не адно свята, не адно вяселле давялося яму сыграць на сваім вяку. І заўсёды яму людзі рады.

Вось гарманіст налёг на басы і нечакана завёў новую мелодыю. Гармонік уздыхаў, радаваўся, сумаваў і весяліўся. Але і сум і радасць былі аднолькава светлыя, аднолькава ўсім блізкія і зразумелыя.

Мы слухалі так, быццам самі спявалі гэту песню, самі жылі яе словамі і мелодыяй.

Дзявочы голас узляцеў, бы лёгкая птушка:

Маладая ды вясёлая прайду...

Гучала песня, гучала ўсё навокал. Сціхла песня — і замерла зямля. Дамы, дрэвы, цьмяныя стагі, далёкае нямое неба, здавалася, прыслухоўваліся, чагосьці чакалі яшчэ такога ж дзіўнага і непаўторнага. І я чакаў, і мне было мала гэтай песні.

Хвёдар Пятровіч памаўчаўшы ціха прамовіў:

— Песня душу ачышчае.

Песня! Колькі гадоў табе, песня? Хто не слухаў цябе, хто не спяваў? І ўсё роўна цябе не выслухалі, не выспявалі да канца. Для кожнага ты свая, своеасаблівая, па-свойму зразумелая і непаўторная. Ты цячэш з сэрца чалавека, ты гаворыш з сэрцамі людзей, і таму ў табе жыве сама душа народа.

Хвёдар Раманкевіч нячутна ўстаў і ціхенька пайшоў у сенцы.

Я застаўся на ганку. Астывала паветра, ноч набірала сілу. Цьмяна бялеў бярозавы гай.

Упала зорка, быццам хтосьці высек доўгую іскру. І там, дзе яна патухла, я ўбачыў паміж узгоркам палоску зары.

М. Жыгоцкі

ЖЫГУНОЎ Алесь (Аляксандр Міхайлавіч), н. 27.11.1954 у в. Тройца ў сялянскай сям'і. Закончыў Нова-Брашчынскую СШ (1970), працаваў загадчыкам клуба ў в. Баркі. Пасля заканчэння філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна (1976) — настаўнік беларускай і рускай мовы і літаратуры Чарневіцкай СШ Глыбоцкага р-на. З 1980 — карэспандэнт-арганізатар Глыбоцкага раённага радыё, з 1988 — загадчык аддзела радыёінфармацыі раённай газеты «Шлях перамогі». З 1989 працуе ў рэдакцыі раённай газеты «Веснік Глыбоччыны» (новая назва газеты). Жыве ў Глыбокім. Член СП РБ з 1982.

Першыя вершы надрукаваў у 1972 (газета «Чырвоная змена»). Аўтар зборнікаў вершаў «Матчына вышыванка» (1984), «Мая Тройца» (1993).

Беларускія пісьменнікі. Мн., 1994. С. 209.

Тройца

Блукаў мой продак,
Мусіў прыпыніцца,
Бо затаміўся
За паўдзён высокі.
У боскай Тройцы
Род мой караніцца,
Ратаяў род,
Музыкаў, хлебапёкаў.
У гэтай вёсцы
Я заўжды жаданы,
Хоць сябраў сын
Пацешна хмурыць броўкі.
Як птушкі,
Пасля доўгае радоўкі
Вяртаюся —
І гояцца ўсе раны.
Мне крышку акрыяць,
Крыляць даволі,
Надыхацца
Шчымлівым пахам мяты.
Дачуць душой,
Як на бацькоўскім полі
На голас мой
Праклюнуцца зярняты.

Мая Тройца. Мн., 1993.

КРУПЕНЬКА Яўген Міхайлавіч, н. 20.08.1936 у в. Саськаўка ў сялянскай сям'і. Пасля заканчэння Фашчаўскай СШ працаваў літсупрацоўнікам у рэдакцыі шклоўскай раённай газеты «Чырвоны барацьбіт» (1954—1955). Служыў у Савецкай Арміі (1955—1958). З 1958 — літсупрацоўнік газеты «За вяртанне на Радзіму» (цяпер «Голас Радзімы»), з 1959 — часопіса «Блакнот агітатара», з 1961 — загадчык аддзела часопіса «Бярозка». У 1970 закончыў Літаратурны інстытут імя М. Горкага ў Маскве. Пасля заканчэння інстытута — супрацоўнік газеты «Чырвоная змена». Член СП РБ з 1980. Памёр 4.02.1990.

Першыя вершы ў рэспубліканскім друку апублікаваў у 1956 (газета «Чырвоная змена»). Аўтар зборнікаў вершаў «Салаўі» (1969), «Нядзеля» (1972), «Буслины човен» (1975), «Слон пад мікраскопам» (1978), «Стрэчанне» (1981), «Юбілейныя бліны» (1984), «Карэнні» (1986) і шэрага іншых. Перакладаў на беларускую мову творы рускіх і грузінскіх паэтаў. Выступаў з літаратурна-крытычнымі артыкуламі і рэцэнзіямі.

Беларускія пісьменнікі. Мн., 1994. С. 303.

Шклоўшчына

(Урыўкі з паэмы)

Я вас прашу:
На Шклоўшчыну праедзьце,
Да нас хоць на хвілінку завітайце.
На выбар у любую хату
Заходзьце і не бойцеся сабак.
Іх не трымаюць землякі і нават
Дзвярэй не замыкаюць за сабой.
Вам будуць рады. І заўжды з дарогі
Вам твар сцюдзёнай асвяжаць вадой,
Засцелюць стол абрусам самым чыстым.
Вам на пачэсным покуце сядзець,
Да раніцы бяседзе быць сяброўскай.
Гасцінныя заўсёды землякі.
У іх сумленне, як крышталь, спрадвеку,
Як назва роднай Шклоўшчыны маёй...
Вы толькі
Хоць назвы вёсак шклоўскіх пачытайце:
Тут пяць Дубровак і сяло Дуброва,
Бо меднаствольныя гаі звіняць.
Барок — і малады лясок шуміць.
Дубкі — дубовы гай стаіць тут старажылам,
Сасноўка — сосны ля дзвярэй і вокнаў,
А Вішанька — у вішнях расцвіла.
Бель — па суседству ў яблыневым цвеце,
Якое харство, які цудоўны пах!
Не толькі ў Белі, нат у Ганчарах,
Дзе круг ганчарны круціцца ад ранку.

Я. М. Крупенька

А. С. Сербантовіч

Наведайце Заходы — дзе сонца не заходзіць.
Вось ціхі Прудок — толькі людзі не ціхія.
У Дабрэйцы — як заўсёды — сэрцы добрыя.
У Лакуцях —
як усюды —
адчувае локаць сусед суседа.
У Славенях — коні слаўныя,
У Дзіўнаве — песні дзіўныя...
У людзей — цудоўныя імёны:
Алеся — нарадзілася ў лесе,
Поля — пшаніцу жне ў полі,
Алёна — лён поле,
Галінка — у садзе галінка,
Маланка — вочы-маланкі,
Ганка — гасцей сустракае на ганку,
Вера — у чалавека вера,
Надзея — у хлопцаў надзея...

Карэнні. Мн., 1986. С. 222—224.

ЛАЗУРКІН Рыгор Андрэевіч, ураджэнец в. Башкіраўка.

У свой час ён дэбютаваў на старонках раённай газеты ў жанры сатырычных замалёвак, мініяцюр. Змясціў некалькі твораў у калектыўнай кнізе сатыры «Ад варот — паварот». З'яўляецца адным з аўтараў калектыўнага зборніка «Тысяча и одна ночь» (М., 1979). Выйшла ў свет яго першая кніга сатырычных апавяданняў, гумарэскаў, мініяцюр пад назвай «Тайная вячэра».

ПАНКОВА (Папкова) Марыя, нарадзілася ў в. Падкняжанне. Пасля заканчэння БДУ працавала ў райгазеце ў Жыткавічах, потым бібліятэкарам у Слаўгарадскім р-не. Першая салідная публікацыя — падборка вершаў у часопісе «Маладосць».

СЕРБАНТОВІЧ Анатоль Станіслававіч, н. 13.05.1941 у в. Ордаць у сям'і настаўніка. У 1960 экстэрнам здаў экзамены за 10 класаў у Роска-Сялецкай СШ Аршанскага р-на і паступіў на аддзяленне журналістыкі Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя

У. М. Шыцік

У. І. Леніна. Адначасова з вучобай (з 1963) і пасля заканчэння універсітэта (1965) быў літсупрацоўнікам часопіса «Бярозка», з 1969 — газеты «Піянер Беларусі». Член СП РБ з 1967.

Памёр 21.03.1967.

Першыя вершы надрукаваў у 1959 (газета «Магілёўская праўда»). Выйшлі зборнікі паэзіі «Азбука» (1966), «Міннае поле» (1968), «Жаваранак у зеніце» (1989).

Беларускія пісьменнікі. Мн., 1994. С. 492.

• • •

Спачатку аб прозвішчы. Прозвішча наша
Мой прадзед калісьці ў застоллі прыдбаў,
Калі ён са смакам сярбаў сыраквашу,
Капусту гарачую гучна сярбаў.

І пэўна, і мела, і мае значэнне
Тое,
што каб на калені не ўпаў,
Май нарадзіў, а хрысціў мяне чэрвень
І ў свінцовай купелі купаў.

Там, дзе я вырас, — сасна пры сасонцы,
Як дзеці, спавіты ў пялёнкі лугоў.
І чырвань сцягоў уліваецца ў сонца,
А сонца сцякае у чырвань сцягоў.

Я ўзяў у ячменю характар яршысты.
Даў мне задуменнасць задумлівы бор,
А барвы сцягоў — уяўленне аб чыстым,
Год сорак першы — нянавісць і боль!

Жаваранак у зеніце. Мн., 1989. С. 170.

ШАЎЦОЎ Іван Міхайлавіч — вядомы рускі пісьменнік. Нарадзіўся ў 1920 г. у в. Мікіцінічы. Яго бацька — селянін — рана памёр. Будучы пісьменнік закончыў сямігадовую школу, працаваў загадчыкам аддзела Шклоўскай раённай газеты «Прамень камунізму», неўзабаве паступае ў Аршанскі педагагічны тэхнікум. Вучобу спалучае з работай у аршанскай газеце «Ленінскі прызыў» няштатным карэспандэнтам. Пасля тэхнікума паступае ў ваеннае вучылішча пагранічных войск.

Вайна заспела Шаўцова на паўднёва-заходняй граніцы як начальніка пагранзаставы. Удзельнічаў у баях з гітлераўцамі, камандаваў разведгрупай і атрадам. Служыў у дэсантных войсках. Пасля раненняў і лячэння паступіў у Літаратурны інстытут імя М. Горкага і абраў жыццёвы шлях пісьменніка. Пісаць пачаў на ваенныя тэмы, бо добра ведаў жыццё салдат і афіцэраў усіх родаў войск: служыў у авіяцыі, плаваў на караблях і падводных лодках, ведаў службу пагранічнікаў і адвагу дэсантнікаў. Пасля працуе спецыяльным карэспандэнтам газет «Красная звезда» і «Советский флот», быў уласным карэспандэнтам газеты «Известия» ў Балгарыі. Працаваў намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Москва». Першым напісаў у «Известиях» пра абаронцаў Брэсцкай крэпасці.

У 1954 г. у выдавецтве «Молодая гвардия» выйшла кніга апавяданняў Івана Шаўцова «Юность Болгарии», а ў Тамбоўскім выдавецтве — кніга «Подвиг богатыря».

І. М. Шаўцоў вядомы таксама кнігамі «Свет не без добрых людей», «Орел смотрит на солнце», «На краю света», «Тля». Раман «Набат» завершаны ў 1995 г. Ён пра сучасны смутны час Расіі.

І. Маісееў

ШЫЦІК Уладзімір Мікалаевіч, н. 31.08.1922 у г. Шклове ў сям'і рабочага. Вучыўся ў Маскоўскім электратэхнічным інстытуце інжынераў чыгуначнага транспарту (1940—1943), у Куйбышаўскім індустрыяльным інстытуце. У снежні 1944 вярнуўся ў Шклоў і працаваў тэхнікам-канструктарам на папяровай фабрыцы «Спартак». У 1949 закончыў аддзяленне журналістыкі Беларускага дзяржаўнага універсітэта імя У. І. Леніна. У 1949—1952 працаваў у рэдакцыі газеты «Сталинская молодежь», у 1953—1964 — у рэдакцыі газеты «Калгасная праўда» (у 1962—1990 — «Сельская газета»), у 1965—1966 — адказным сакратаром газеты «Літаратура і мастацтва», у 1978—1983 — карэспандэнтам «Сельской газеты». Член СП РБ з 1962.

Першае апавяданне апублікаваў у 1952 (газета «Сталинская молодежь»). У 1958 у часопісе «Полымя» надрукаваў аповесць «Назаўсёды». Аўтар аповесцяў «Сосны адшумелі сваё» (1960), «Апошняя арбіта» (1962), «Майская раніца» (1963), зборнікаў фантастычных апавяданняў і аповесцей «Зорны камень» (1967), «Парсекі за кармой» (1970), «У час не вярнуліся» (1975), «Маскі над абрывам» (1977), кніг фантастыкі і дэтэктываў «Другая версія» (1979), «Трансплутонавыя афелі» (1982) і інш.

Беларускія пісьменнікі. Мн., 1994. С. 620.

• • •

Варта спыніцца на рабоце літаратурнага аб'яднання пры райгазеце «Ударны фронт», якая, па сутнасці, з'яўляецца творчай лабараторыяй мясцовай літаратурнай моладзі.

Вельмі радасна адчуваць, як папаўняюцца рады пачынаючых літаратараў здольнымі, таленавітымі аўтарамі. У першую чаргу — гэта ўраджэнцы раёна. Сярод іх — Міхась Ісаеў, Пётр Давідовіч, Галіна Логвінава, Валянціна Канькова, Леанід Галіноўскі, Мікола Лісоўскі, Сяргей Батурэвіч, Лідзія Шайда, Яўгенія Гуцол, Георгій Вярбіцкі. Адчуваецца, што кожны з іх валодае прыроднымі паэтычнымі здольнасцямі, а астатняе залежыць ад асабістага жадання аўтара, ад яго настойлівасці і ўпартасці ў дасягненні мэты, ад сістэматычнай работы над сабой.

М. Няхай

З гісторыі вёсак

Азер'е. У рукапісных крыніцах упершыню ўпамінаецца пад 1560 як сяло Азёры. У 1580 аддана ў пажыццёвае валоданне памешчыку. У 1604 непадалёку быў гаспадарскі дом і фальварак. Мелі ся два вадзяныя млыны. У 1643 адкрыта карчма. У 1772 — 50 двароў, 40 жыхароў ва ўладанні гр. П. Завадоўскага. З 1871 сяло Азер'е (61 двор, 486 жыхароў) і фальварак (2 двары, 1 жыхар) — у Нічыпаравіцкай воласці. З 1924 — у Заходскім сельсавеце Лупалаўскага, з сакавіка 1931 — Шклоўскага р-на.

Акунёўка. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1651 сяло — у складзе маёнтка Сліжы. У 1670 — 23 двары, у Анікавіцкім войтаўстве Капыскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1737 сяло Акунёўка (25 двароў), у 1773 — 40 двароў, 272 жыхары — ва ўладанні памешчыка ў Капыскім павеце. У 1897 — 68 двароў, 393 жыхары ў Гарадзішчанскай воласці Горацкага павета. Непадалёку быў хутар (6 жыхароў).

Александрыя. Упершыню ў рукапісных крыніцах упамінаецца ў сярэдзіне XVII ст. як мястэчка ў Аршанскім павеце Віцебскага ваяводства. У 1695 — цэнтр войтаўства (41 двор) у Шклоўскім графстве, шляхецкая ўласнасць. У сярэдзіне XVII ст. меліся гандлёвыя лаўкі, млын, карчма. Пры першым статыстычным апісанні Магілёўскай губерні (1783—1784) пазначана як мястэчка (53 двары, 378 жыхароў, 2 царквы, млын...). Належала памешчыку, уваходзіла ў Капыскі павет. У Айчынную вайну 1812 г. каля вёскі дзейнічаў атрад Д. Давыдава. У 1886 сяло (54 двары, 312 жыхароў, 2 млыны, кузня, малельны дом, 2 школы граматы) уваходзіла ў Старасельскую воласць Аршанскага павета, з'яўлялася дзяржаўнай маёмасцю. Непадалёку знаходзіўся маёнтак, фальварак (2 двары, 23 жыхары, вадзяны млын і крупарушка). У 1909 — у сяле 99 двароў, 682 жыхары, у маёнтку 13 жыхароў. З 26.04.1919 — у Старасельскай воласці Аршанскага павета Гомельскай губерні РСФСР, з 18.11.1920 — у Віцебскай губерні, з 3.03.1924 — у складзе БССР, з 20.08.1924 — у Капыскім р-не Аршанскай акругі. У 1969 да вёскі далучаны пас. Александрыя. З 8.07.1931 — у Шклоўскім р-не.

Аляксандраўка. Вядома па рукапісных крыніцах з XIX ст. У 1817 пасёлак (15 двароў, 108 жыхароў) — у Чарнаруцкай воласці Магілёўскага павета. У 1909 — 30 двароў, 130 жыхароў.

Апалонаўка. Вядома па рукапісных крыніцах з пачатку XX ст. У 1909 вёска (15 двароў, 83 жыхары) — у Шклоўскай воласці. У снежні 1929 — далучана в. Хадзевічы.

Астравец. Заснавана ў пачатку 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак. З 20.08.1924 — у Заходскім сельсавеце Лупалаўскага, з сакавіка 1931 — Шклоўскага р-на.

Аўгустоў. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1780-х гг. — у складзе маёнтка Плешчыцы ў Магілёўскім павеце, належала гр. П. В. Завадоўскаму. У 1841—1847 дзейнічаў цукровы завод. Меўся млын. З 1924 — у Падгайскім, з 1930 — у Заходскім, з лістапада 1965 — у Гарадзецкім сельсавеце.

Аўрамаўка. Пасёлак заснаваны ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Аўчыненкі. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Барыскаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1771 — 33 двары, 193 жыхары. У 1858 г. сяло (121 рэвізская душа) — у Магілёўскім павеце. У 1882 адкрыта земская школа. У 1897 — 68 двароў, 478 жыхароў, у Шклоўскай воласці. Непадалёку была сядзіба (3 жыхары).

Бабічы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1695 — 12 двароў, у 1785 — 15 двароў, 128 жыхароў, у складзе маёнтка Шклоў, уласнасць памешчыка. У 1880 — 26 двароў, 183 жыхары. У 1897 — 34 двары, 214 жыхароў, у Чарнаруцкай воласці Магілёўскага павета.

Бабчына. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1743 — у Аршанскім павеце. У 1785 — у складзе маёнтка Шупені Магілёўскага павета, шляхецкая ўласнасць, з 1847 — уласнасць памешчыка, якому належалі каля 1200 дзесяцін зямлі, млын, вінакурны завод. У 1909 — 23 жыхары. З 26.04.1919 — у Чарнаруцкай волаці Магілёўскага павета Гомельскай губерні, з 9.05.1923 — у Шклоўскай воласці.

Багушоўка. Упершыню ў рукапісных крыніцах упамінаецца ў сярэдзіне XVII ст., калі ўваходзіла ў Вышкаўскае войтаўства Шклоўскага графства. У 1771 — 2 двары, 14 жыхароў. У 1783 — тут быў фальварак (20 жыхароў). У 1854 пачаў дзейнічаць вінакурны завод, у 1862 — мукамольня. У 1897 фальварак (31 жыхар) — у Старасельскай воласці Аршанскага павета. Памешчыку належала 2651 дзесяціна зямлі. З 20.08.1924 — у Аляксандрыйскім сельсавеце Капыскага, з 8.07.1931 — Шклоўскага р-на.

Баркі. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У яго другой палове — уласнасць гр. Агінскага. У час Айчыннай вайны 1812 г. была спалена французскімі войскамі. Адноўлена. У 1897 — 103 двары, 657 жыхароў. Меліся школа граматы, хлебазапасны магазін. Побач быў фальварак (2 двары, 24 жыхары, вадзяны млын, суконная фабрыка). У 1907 адкрыта земская школа. У 1909 у сяле — 122 двары, 1120 жыхароў, у маёнтку — 1 двор, 62 жыхары. З 26.04.1919 — у Старасельскай воласці Аршанскага павета, з 8.07.1931 — Талачынскага, з 5.12.1931 — Шклоўскага р-на.

Баркі-Зара (Баркі-2). Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Барсукі. Упершыню ўпамінаецца ў пісьмовых крыніцах у XVIII ст. У 1785 — 40 двароў, 308 жыхароў, цэнтр маёнтка, уласнасць праваслаўнай царквы. У канцы XVIII ст. сяло належала архіепіскапу Беларускаму і Магілёўскаму Анастасію. У Айчынную вайну 1812 г. жыхары разграмілі маёнтак архіепіскапа Шашацкага, які стаў на бок акупантаў, забралі зерне, жывёлу. У 1857 сяло — у Магілёўскім павеце, дзяржаўная ўласнасць. Была адкрыта царкоўнапрыходская школа. У 1912 створана калонія малагадовых злачынцаў (існавала да 1917). У пачатку 20-х гг. тут была арганізавана дзіцячая камуна, якая ў 1931 ператварылася ў дашкольны дзіцячы дом.

Барыскавічы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як цэнтр войтаўства ў Шклоўскім графстве. У 1771 — 10 двароў, 53 жыхары. У 1785 — 13 двароў, 95 жыхароў, у складзе маёнтка Шклоў у Магілёўскім павеце, уладанне памешчыка. У 1897 — 17 двароў, 112 жыхароў — у Шклоўскай воласці. У аднайменным пасёлку, які знаходзіўся паблізу, было 27 двароў, 156 жыхароў.

Башкіраўка. Вядома з XIX ст. У 1856, сумесна з суседняй в. Гарадзец, на правах спадчыны належала памешчыцы А. В. Танеевай (Любініцкая воласць). Дзейнічалі пастаялы двор, вінакурны завод, вадзяны млын. У 1897 пад такой жа назвай былі ўрочышча (1 двор, 9 жыхароў), а ў 1909 — хутар (1 двор, 8 жыхароў). З 20.08.1924 — у Кіяжыцкім сельсавеце Шклоўскага р-на, з лістапада 1965 — у Гарадзецкім сельсавеце.

Бель. Упершыню ў рукапісных крыніцах упамінаецца ў 1604 г. як сяло (104 «дымы») у Плешчацкім войтаўстве Аршанскага павета. Дзяржаўная ўласнасць. У 1635 — 86 двароў, у 1785 — 73 двары, 388 жыхароў, уласнасць Аршанскага езуіцкага касцёла. У 1897 — 62 двары, 393 жыхары, у Нічыпаравіцкай волаці, у 1909 — 67 двароў, 466 жыхароў. З 20.08.1924 — у Падгайцаўскім сельсавеце Шклоўскага р-на. З 11.03.1960 — у Заходскім сельсавеце.

Благаўка. У 1616, па інвентару, сяло, якое мела ў той час назву Пагост, мела 54 валокі зямлі ў Чамаданскім войтаўстве. У 1742 сяло Благаўка (яно ж Пагост) мела 26 двароў, у 1785 — 50 двароў, 312 жыхароў, у Капыскім павеце. Дзяржаўная ўласнасць. У 1812 спалена французскімі войскамі. У 1858 — 105 рэвізскіх душ, у Горацкім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 57 двароў, 339 жыхароў, у Гарадзішчанскай волаці Горацкага павета.

Бушлякі. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1667 — маёнтак у Аршанскім павеце Віцебскага ваяводства, шляхецкая ўласнасць. У 1786 (сяльцо Бышлякі) — 20 двароў, 175 жыхароў, у Магілёўскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1848 — 21 двор, 177 жыхароў, цэнтр маёнтка.

Брус. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Бяланава. Пасёлак заснаваны ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Бярозаўка. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1777 — у Капыскай акрузе. У 1783 — 15 двароў, 76 жыхароў. У 1897 — фальварак у Старасельскай воласці.

Валосавічы. Упершыню ў рукапісных крыніцах упамінаецца ў 1525. У 1626 — 46 двароў, належала Капыскаму кальвінісцкаму збору. У 1650 — у Капыскім графстве, шляхецкая ўласнасць. У 1897 — 30 двароў, 197 жыхароў, у Любініцкай волаці Горацкага павета.

Варопанка. Вядома па рукапісных крыніцах з XIX ст. У 1829 в. Варапаны (3 двары, 19 жыхароў) — у Магілёўскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1909 — 19 двароў, 161 жыхар, у Старасельскай воласці Аршанскага павета.

Вішанька. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Вышкава. Вядома па рукапісных крыніцах з сярэдзіны XVII ст. як войтаўства ў Шклоўскім графстве, шляхецкая ўласнасць. У 1771 — 10 двароў, 62 жыхары. Пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай — у Капыскім павеце Магілёўскай губерні. У 1783 — 12 двароў, 105 жыхароў, у 1909 — 41 двор, 286 жыхароў. З 26.04.1919 — у Старасельскай воласці Аршанскага павета Гомельскай, з 18.01.1920 — Віцебскай губерні РСФСР, з сакавіка 1924 — у складзе БССР, у Аляксандрыйскім сельсавеце Капыскага, з 8.07.1931 — Шклоўскага р-на.

Вялікае Замошша. Вядома па рукапісных крыніцах з XIX ст. У 1807 — 30 двароў, 190 жыхароў, у Бараньскай волаці Аршанскага павета. Са жніўня 1924 — у Аляксандрыйскім сельсавеце.

Вялікае Зарэчча. Складаецца з двух пасяленняў: Малое і Вялікае Зарэчча. Па народнаму паданню, заснаванне Зарэчнага Шклова адносіцца да часу Паўночнай вайны. Мястэчка размясцілася на тым месцы, дзе быццам бы стаяў абоз рускай арміі пасля звароту яе з-пад Палтавы. У 1897 Зарэчны Шклоў (Вялікае і Малое Зарэчча) — мястэчка (148 двароў, 1228 жыхароў) у Любініцкай волаці Горацкага павета. З 1924 — у Зарэчна-Шклоўскім сельсавеце.

Вялікае Уланава. Вядома па рукапісных крыніцах як в. Уланава-1, у Чырчынскім войтаўстве Шклоўскага графства Аршанскага павета. У першай палове XVII ст. тут быў фальварак, шляхецкая ўласнасць. У 1735 — 26 двароў, 159 жыхароў, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 в. Уланава-1 Вялікае (48 двароў, 323 жыхары) у Старасельскай воласці Аршанскага павета. Мелася школа граматы, якая ў 1907 пераўтварылася ў царкоўнапрыходскую. З 20.08.1924 — цэнтр сельсавета ў Шклоўскім р-не, з 1963 — у Старасельскім сельсавеце.

Вялікае Чорнае. Вядома па рукапісных крыніцах з сярэдзіны XVII ст. як вёска ў Чарнаруцкім войтаўстве, шляхецкая ўласнасць. У 1696 — 47 двароў. У 1785 — 42 двары, 340 жыхароў, у складзе маёнтка Шклоў Магілёўскага павета, уласнасць памешчыка. У 1897 — 55 двароў, 377 жыхароў, у Чарнаруцкай волаці Магілёўскага павета. Меліся царкоўнапрыходская школа, пастаялы двор, драўляная царква. З 20.08.1924 да 16.07.1954 — цэнтр сельсавета Шклоўскага р-на. У 1956 да вёскі далучаны пасёлак Доўгі Абарок.

Вялікая Камароўка. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1785 — 22 двары, 162 жыхары, у складзе маёнтка Шклоў Магілёўскага павета, уласнасць памешчыка. Мелася драўляная царква, у 1887 адкрыта царкоўнапрыходская школа. У 1950-х гг. далучана в. Прыгоннікі.

Вялікая Лотва. Вядома па рукапісных крыніцах з XIX ст. У 1897 — в. Лотва (37 двароў, 261 жыхар) у Старасельскай воласці Аршанскага павета. Мелася школа граматы. У 1909 — 37 двароў, 273 жыхары.

Вялікая Мухамораўшчына. Пасёлак заснаваны ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Вялікі Міхайлоў. Вядома па рукапісных крыніцах з XIX ст. У 1897 — пасёлак Новае Міхайлова (ён жа Багданаўка) — 3 двары, 23 жыхары, у Таўпечыцкай воласці Магілёўскага павета. Побач быў фальварак (1 двор, 10 жыхароў). У 1909 у в. Новы Міхайлоў — 16 двароў, 81 жыхар, у маёнтках Міхайлова — 2 двары, 12 жыхароў. З сакавіка 1960 — у Каменна-Лаўскім сельсавеце. У 1967 да вёскі далучаны вв. Нісаўка, Горка.

Вялікі Мяжнік. Вядома па рукапісных крыніцах з сярэдзіны XVII ст. як вёска ў Вышкаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1771 — 15 двароў, 88 жыхароў. Пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай — у Капыскім павеце. У 1783 — 14 двароў, 105 жыхароў, уласнасць С. Р. Зорыча. У 1897 — 23 двары, 140 жыхароў, у Старасельскай воласці Аршанскага павета. З 20.08.1924 — у Аляксандрыйскім сельсавеце Капыскага р-на, з 8.07.1931 — Шклоўскага р-на.

Вялікія Аўчыненкі. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1897 — 68 двароў, 678 жыхароў, у Шклоўскай воласці. У 1909 — 77 двароў, 555 жыхароў, непадалёку была сядзіба (1 двор, 3 жыхары). У сярэдзіне 1920-х гг. в. Аўчыненкі падзелена на дзве: Вялікія А. і Малыя А.

Вялікія Лазіцы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1777 — вёска у Магілёўскай акрузе. У 1785 — у складзе маёнтка Галоўчына Магілёўскага павета, уласнасць памешчыка. У 1897 — 62 двары, 365 жыхароў, у Таўпечыцкай волаці Магілёўскага павета. Меліся царкоўнапрыходская школа, царква. У 1967 — далучана в. Аляксееўка.

Вялікія Славені. Па рукапісных крыніцах вядома з XVIII ст. У 1785 — 25 двароў, 155 жыхароў, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 с. Славені (63 двары, 363 жыхары) — у Любініцкай волаці Горацкага павета. Непадалёку быў фальварак (3 двары, 11 жыхароў, карчма). Дзейнічала царква.

Вялікія Сліжы. Вядома па рукапісных крыніцах з 1604 г. У 1777 — у Капыскай акрузе, у 1858 — у Горацкім павеце, уласнасць памешчыка, які ў 1866 меў тут 362 дзесяціны зямлі і карчму. Мелася царква. У 1897 — 16 двароў, 97 жыхароў, у Гарадзішчанскай волаці Горацкага павета. Непадалёку быў хутар (5 двароў, 25 жыхароў) і фальварак (2 двары, 14 жыхароў). У 1901 адкрыта царкоўнапрыходская школа. У 1909 — 14 двароў, 141 жыхар, у фальварку — 1 двор, 5 жыхароў.

Вялікі Стары Шклоў. У рукапісных крыніцах упамінаецца ў 1535 г., калі Шклоў быў спалены рускім ваяводай В. Шуйскім. У 1563 Ян Хадкевіч пабудаваў палац і кальвінісцкі збор, а ў 1619 Аляксандр Хадкевіч заснаваў Дамініканскі кляштар з вялікай бібліятэкай. У 1695 у Старым Шклове мелася 29 двароў. У 1771 — цэнтр войтаўства, 25 двароў, 159 жыхароў. З 1777 — валоданне ген. С. Р. Зорыча. У 1874 адкрыта земская школа. У 1897 — 50 двароў, 341 жыхар, у Шклоўскай воласці.

Гаваракі. Вядома па рукапісных крыніцах з першай паловы XVII ст. як вёска ў Чырчынскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 26 двароў, 205 жыхароў, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 27 двароў, 195 жыхароў, у Старасельскай воласці Аршанскага павета.

Гавяды. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1785 — 33 двары, 174 жыхары, у складзе маёнтка Галоўчына Магілёўскага павета, уласнасць памешчыка, які ў 1840 меў у вв. Гавяды і Смятанічы 1186 дзесяцін зямлі, 3 карчмы. У 1897 — 77 двароў, 461 жыхар, у Таўпечыцкай

воласці Магілёўскага павета. Непадалёку быў фальварак (1 двор, 5 жыхароў).

Ганцавічы. Вядома па рукапісных крыніцах з XIX ст. у 1857 — у Магілёўскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 12 двароў, 60 жыхароў, у Шклоўскай воласці Магілёўскага павета. У 1930 ва ўрочышчы Ганцавічы былі створаны вінаводчая і агародняя гаспадаркі, якія ўваходзілі ў склад калгаса.

Гарадзец. Па рукапісных крыніцах вядома з XVII ст. У 1635 сяло (32 дворы) — у Плешчыцкім войтаўстве Аршанскага павета, дзяржаўная ўласнасць. У 1650 — у Чурылаўскай воласці Капыскага графства Віцебскага ваяводства, шляхецкая ўласнасць. У 1670 — 28 двароў, у Гарадзецкім войтаўстве. Пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай уладальнікам вёскі стаў гр. П. Завадоўскі. У 1785 — 63 дворы, 451 жыхар, у Капыскім павеце Магілёўскага намесніцтва. Меліся млын, царква. У сярэдзіне XIX ст. працаваў цукровы завод. У 1890 адкрыта школа. У 1897 — 96 двароў, 558 жыхароў, у Любініцкай воласці Горацкага павета. Непадалёку былі 2 фальваркі: у адным — 4 дворы, 27 жыхароў, у другім — 3 дворы, 15 жыхароў. У канцы 1930-х гг. у выніку ссялення хутароў у вёсцы стала 120 двароў, 620 жыхароў. З 1960 — у Фашчаўскім сельсавеце, з 1.10.1965 — цэнтр сельсавета.

Гарадзішча. Вядома па рукапісных крыніцах з 1604 як сяло ў Шклоўскай воласці Аршанскага павета Віцебскага ваяводства, шляхецкая ўласнасць. У сярэдзіне XVII ст. — у Шарцілаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, у канцы XVII ст. — фальварак, шляхецкая ўласнасць. У 1695 — 11 двароў, у 1771 — 22 дворы, 111 жыхароў. У 1785 — 26 двароў, 173 жыхары, у Капыскім павеце Магілёўскага намесніцтва, уладанне памешчыка. Меліся драўляная царква, млын, суконная фабрыка. З 1865 дзейнічала гарбарня. У 1897 — 50 двароў, 321 жыхар, цэнтр воласці Горацкага павета. У 1884 адкрыта народнае вучылішча. У 1977 да вёскі далучаны вв. Літвінавічы, Русакі, Старое Вільянава.

Гарадзянка. Вядома па рукапісных крыніцах з сярэдзіны XVII ст. як вёска ў Высокаўскім войтаўстве Шклоўскага графства. У 1695 — 2 дворы, шляхецкая ўласнасць. У 1785 в. Гарадзянка-Церабушка (21 двор, 130 жыхароў — у складзе маёнтка Шклоў Магілёўскага павета, уласнасць памешчыка, які меў у Шклове і вв. Забранае, Сямёнаўка, Францаўка, Гарадзянка, Пікавічы, Прыют, 6590 дзесяцін зямлі, вадзяны млын, 2 крупарушкі. У 1897 — 16 двароў, 122 жыхары, у Шклоўскай воласці.

Гарадок. Засяленне месца адбылося ў старажытнасці, а сучасная вёска заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак. З 1924 — у Княжыцкім, з 1965 — у Гарадзецкім сельсавеце.

Гарадок. Вядома з пачатку XVII ст. У 1604 сёлы Гарадок і Варонкі аддадзены Старасельскаму касцёлу. У 1606 — у складзе Тройцкага фальварка Аршанскага павета. У 1777 — у Капыскай акрузе. У 1794 сёлы Гарадок і Варонкі аб'ядналіся ў адну вёску з назвай Гарадок. У 1897 — 65 двароў, 414 жыхароў, у Старасельскай воласці. Побач быў засценак (1 двор, 5 жыхароў). З 1924 — у Старасельскім сельсавеце Капыскага, з 1931 — Талачынскага, з 5.12.1931 — Шклоўскага р-на.

Гвалтоўнік. Вядома па рукапісных крыніцах з XIX ст. У 1897 — засценак (13 двароў, 93 жыхары) — у Старасельскай воласці Аршанскага павета.

Герасімоўшчына. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Горка. Пасёлак заснаваны ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Грамакі. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1777 — вёска ў Магілёўскай акрузе. У 1785 — сяльцо, уладанне шляхціца (5 двароў) — у Магілёўскім павеце. У 1897 — 6 двароў, 43 жыхары, у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. У 1961 да вёскі далучана в. Гурковішча.

Дабрэйка. Вядома па рукапісных крыніцах з пачатку XVII ст., калі вёска ўваходзіла ў склад Магілёўскага замка. У XVIII ст. былі дзве вёскі: Вялікая Дабрэйка і Малая Дабрэйка ў Высокаўскім войтаўстве Шклоўскага графства. У 1715 у В. Дабрэйка меліся млын, вінакурня, карчма. У першай палове XVIII ст. непадалёку ўзнік фальварак. У 1771 у вёсцы В. Дабрэйка было 26 двароў, 160 жыхароў, у вёсцы М. Дабрэйка — 33 дворы, 198 жыхароў. У 1785 абедзве вёскі — у складзе маёнтка Шклоў Магілёўскага павета. У канцы XVIII ст. — у валоданні С. Р. Зорыча і С. Ф. Герасімава. Налічвалі разам 75 гаспадарак, 467 жыхароў. У 1909 у вёсцы М. Дабрэйкі — 6 двароў, 36 жыхароў, у вёсцы В. Дабрэйкі — 69 двароў, 451 жыхар, на хутары — 1 двор, 3 жыхары. У канцы 1920-х гг. вёскі аб'ядналіся.

Данькавічы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У першай яго палове быў фальварак, у 1771 вёска — 25 двароў, 126 жыхароў. У 1897 — 36 двароў, 211 жыхароў, у Шклоўскай воласці.

Дзіўнава. Вядома па рукапісных крыніцах з 1604 г. як сяло Дзіўнае ў Шклоўскай воласці, шляхецкая ўласнасць. У 1771 — 51 двор, 259 жыхароў. У 1785 — 43 дворы, 211 жыхароў, у Магілёўскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1858 — 32 дворы, 164 жыхары, у Горацкім павеце. У 1897 — 63 дворы, 392 жыхары, у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета.

Дзяжкі. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Дубраўка. Вядома па рукапісных крыніцах з пачатку XVII ст. Па інвентару 1635 была ў валоданні Аршанскага касцёла. У 1695 — 14 двароў. У 1785 — 29 двароў, 211 жыхароў, у складзе маёнтка Шклоў Магілёўскага павета, уласнасць памешчыка. У 1869 памешчык І. В. Рубаноўскі меў тут 1063 дзесяціны зямлі. У 1897 — 37 двароў, 241 жыхар, у Чарнаруцкай воласці Магілёўскага павета.

Дубраўка-1. Па рукапісных крыніцах вядома з пачатку XVII ст. У 1604 — 38 двароў, у Плешчыцкім войтаўстве Магілёўскага старостава, дзяржаўная ўласнасць. У 1616 — аддана Аршанскай

калегіі езуітаў. У 1785 — 30 двароў, 193 жыхары, у складзе маёнтка Хвашчаўка Магілёўскага павета. У 1897 — 58 двароў, 431 жыхар, у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. Непадалёку быў фальварак (2 двары, 10 жыхароў). З 1924 — у Фашчаўскім сельсавеце Шклоўскага р-на.

Дубраўка-2. Вядома па рукапісных крыніцах з 1604 г. як сяло Дуброўнікі ў Плешчыцкім войтаўстве. У 1785 — 29 двароў, 211 жыхароў, уласнасць памешчыка. Пасля 1917 уваходзіла ў Нічыпаравіцкую воласць Горацкага павета, з 1924 — у Нічыпаравіцкім сельсавеце Лупалаўскага, з 2.03.1931 — Шклоўскага р-на.

Дуброва. Упершыню ўпамінаецца ў інвентары Магілёўскай эканоміі 1635. У 1909 — 13 двароў, 125 жыхароў, у Старасельскай воласці Аршанскага павета.

Дымава. Вядома па рукапісных крыніцах з 1541 як сяло ў складзе маёнтка Дудаковічы, шляхецкая ўласнасць. У 1606 упамінаецца ў адмежаванні Старасельскага касцёла. У 1777 — у Капыскай акрузе. У 1897 — 10 двароў, 59 жыхароў, у Старасельскай воласці. Побач быў аднайменны фальварак (3 дворы, 35 жыхароў, вадзяны млын). У 1909 — 10 двароў, 65 жыхароў, у маёнтку — 19 жыхароў.

Еўдакімавічы. Па рукапісных крыніцах вядома з 1560 г. як сяло ў Магілёўскай воласці, дзяржаўная ўласнасць. У 1604 — у Плешчыцкім войтаўстве, аддана ў часовае валоданне Магілёўскаму касцёлу. У 1742 — уласнасць Магілёўскай плябаніі. У 1785 — 16 двароў, 194 жыхары, у складзе маёнтка Заходы, уласнасць Магілёўскага архіепіскапства. У 1810 — 31 двор, 166 жыхароў, у Магілёўскім павеце. У 1897 — 44 дворы, 297 жыхароў, у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. З 20.08.1924 — у Заходскім сельсавеце Лупалаўскага, з сакавіка 1931 — Шклоўскага р-на.

Забор'е. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1777 — у Капыскай акрузе. У 1844 — 44 жыхары, у Магілёўскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1858 — у Горацкім павеце. З 1924 — у Старасельскім сельсавеце Капыскага р-на, з 1931 — Талачынскага, з 5.12.1931 — Шклоўскага р-на.

Забродцзе. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1652 — сяло. У 1670 — 58 двароў у Гарадзецкім войтаўстве Капыскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 61 двор, 401 жыхар, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка, які меў тут 2575 дзесяцін зямлі і пастаялы двор. У 1897 — 80 двароў, 499 жыхароў, у Любініцкай воласці Горацкага павета. Непадалёку былі фальварак (4 дворы, 36 жыхароў) і карчма (1 двор, 6 жыхароў). Дзейнічалі 2 вадзяныя млыны, крупарушка. У 1914 адкрыта земская школа.

Завараты. Вядома па рукапісных крыніцах з 1604 як сяло Заварот (25 двароў) — у Дамануўскім войтаўстве Магілёўскага старостава, дзяржаўная ўласнасць. У 1785 — 24 дворы, 162 жыхары, у складзе маёнтка Плешчыцы Магілёўскага павета, уласнасць памешчыка. У 1897 — 28 двароў, 210 жыхароў, у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. З 20.08.1924 — у Нічыпаравіцкім сельсавеце Лупалаўскага, з 2.03.1931 — Шклоўскага р-на.

Загор'е. Вядома па рукапісных крыніцах XVIII ст. У 1785 — 22 дворы, 136 жыхароў, у складзе маёнтка Шклоў Магілёўскага павета, уласнасць памешчыка. У 1897 — 29 двароў, 183 жыхары, у Шклоўскай воласці Магілёўскага павета. У 1915 адкрыта земская школа.

Займішча. (Да 1967 — в. Новае Займішча і в. Старое Займішча.) Вядома па рукапісных крыніцах з сярэдзіны XVII ст. як вёска ў Сасноўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 18 двароў, 176 жыхароў, у Магілёўскім павеце, уласнасць памешчыка. У канцы XVIII ст. — 22 дворы, 181 жыхар, належала С. Р. Зорычу. У 1897 — 47 двароў, 307 жыхароў, у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 49 двароў, 369 жыхароў. Дзейнічала земская школа.

Заполле. Вядома па рукапісных крыніцах з XVI ст. У 1562 — сяло ў Стайкаўскай воласці. У 1670 — 11 двароў, у Гарадзецкім войтаўстве Капыскага графства Аршанскага павета, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 20 двароў, 127 жыхароў, у Капыскім павеце Магілёўскага намесніцтва. У 1897 — 40 двароў, 274 жыхары, у Любініцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 47 двароў, 320 жыхароў.

Зароўцы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст., у Барыскаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1771 — 41 двор, 256 жыхароў. У 1897 — 66 двароў, 524 жыхары, у Старасельскай воласці Аршанскага павета. У 1908 адкрыта земская школа. У 1909 — 77 двароў, 513 жыхароў. У 1953 — да вёскі далучана в. Прылепаўка, у 1967 — в. Калінава.

Засценкі. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Заходы. Вядома па рукапісных крыніцах з 1604 як сяло Заход (47 двароў) — у Плешчыцкім войтаўстве, дзяржаўная ўласнасць, у часовым валоданні Магілёўскага касцёла. У 1785 — цэнтр маёнтка ў Магілёўскім павеце, уласнасць Магілёўскага каталіцкага архіепіскапства. Дзейнічалі 2 вадзяныя млыны, драўляны гаспадарскі дом, вінакурня, касцёл. У 1841 пабудавана з дрэва царква. У 1848 — 20 двароў, цэнтр казённага маёнтка, у Магілёўскім павеце. У 1858 — 75 рэвізскіх душ, у Горацкім павеце. У 1883 адкрыта школа. У 1897 — 37 двароў, 243 жыхары, у Нічыпаравіцкай воласці. У 1909 — 44 гаспадаркі, 284 жыхары; непадалёку хутар (1 двор, 8 жыхароў). З 20.08.1924 — цэнтр сельсавета Лупалаўскага, з 2.03.1931 — Шклоўскага р-на.

Заходы. Вядома па рукапісных крыніцах з 1567 як сяло ў Магілёўскай воласці Аршанскага павета, дзяржаўная ўласнасць. У 1604 — 47 двароў, у Плешчыцкім войтаўстве, часовае ўладанне Магілёўскага касцёла. У 1771 — 38 двароў, 141 жыхар, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 49 двароў, 280 жыхароў, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 48 двароў, 315 жыхароў, у Любініцкай воласці Горацкага павета.

З 20.08.1924 — у Гарадзецкім сельсавеце Шклоўскага р-на.

Зацішша. Вядома па рукапісных крыніцах з XIX ст. У 1897 засценак (9 двароў, 76 жыхароў) — у Таўпечыцкай воласці Магілёўскага павета. У 1909 — 14 двароў, 89 жыхароў.

Зямцы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст., у Барыскаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1635 — сяло Галубіна (яно ж Зямцы) — у Чамаданскім войтаўстве Аршанскага павета, дзяржаўная ўласнасць. У 1785 — 4 двары, 33 жыхары, у Магілёўскім павеце, у складзе маёнтка Шклоў, уласнасць намешчыка. У 1897 — 10 двароў, 65 жыхароў, у Бараньскай воласці Аршанскага павета. Побач быў аднайменны фальварак (1 двор, 11 жыхароў).

Калінаўка. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1897 — 17 двароў, 146 жыхароў, у Старасельскай воласці Аршанскага павета. У 1909 — 18 двароў, 115 жыхароў.

Каменка. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1777 — у Капыскай акрузе. У 1783 — 14 двароў, 113 жыхароў. Упамінаецца як уладанне намешчыка. У 1907 адкрыта земская школа. У 1909 — 8 двароў, 93 жыхары.

Каменка. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1777 — сяло Камянец у Капыскай акрузе. У 1897 — 9 двароў, 69 жыхароў, у Старасельскай воласці Аршанскага павета. Побач было аднайменнае ўрочышча (3 двары, 31 жыхар). У 1909 — 8 двароў, 93 жыхары, ва ўрочышчы — 4 двары, 27 жыхароў.

Каменныя Лавы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1667 — сяло ў Аршанскім павеце, шляхецкая ўласнасць. У 1780 было 9 двароў, 83 жыхары, 741 дзесяціна зямлі, большая частка якой была занята лесам, належала шляхціцу. У 1785 — 12 двароў, 75 жыхароў, у Магілёўскім павеце. У 1909 — 44 двары, 280 жыхароў.

Капысіца. Вядома з сярэдзіны XVII ст. як вёска ў Вышкаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1695 — 22 двары. У 1783 — 46 двароў, 253 жыхары, уласнасць С. Р. Зорыча. У 1897 — 72 двары, 476 жыхароў, у Старасельскай воласці Аршанскага павета. У аднайменным засценку — 10 двароў, 62 жыхары. У 1902 адкрыта школа. У 1909 — 85 двароў, 587 жыхароў. З 26.01.1919 — у Старасельскай воласці Аршанскага павета, з 20.08.1924 — у Александрыйскім сельсавеце Капыскага, з 8.07.1931 — Шклоўскага р-на.

Карасі. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст., шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 29 двароў, 222 жыхары, у Капыскім павеце, уласнасць намешчыка. У 1897 — 48 двароў, 300 жыхароў, у Гарадзішчанскай воласці Горацкага павета. У 1909 — 57 двароў, 332 жыхары.

Карбатоўка. Вядома па рукапісных крыніцах з XIX ст. У 1897 — 5 двароў, 29 жыхароў, у Чарнаруцкай воласці. У 1909 — 6 двароў, 39 жыхароў.

Карзуны. Па рукапісных крыніцах вядома з сярэдзіны XVII ст., калі ўваходзіла ў Вышкаўскае войтаўства Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1643 тут быў млын, сукнавальня. У 1695 — 6 двароў, у 1771 — 15 двароў, 80 жыхароў. Побач быў фальварак (3 двары, 26 жыхароў, вадзяны млын), у Капыскім павеце. З 1861 — у Старасельскай воласці. У 1897 — 31 двор, 203 жыхары, у засценку — 18 двароў, 100 жыхароў. У 1909 у вёсцы — 40 двароў, 190 жыхароў, у засценку — 13 двароў, 114 жыхароў. З 26.04.1919 — у Старасельскай воласці Аршанскага павета Гомельскай, з 18.11.1920 — Віцебскай губерні РСФСР, з 20.08.1924 — ва Уланаўскім сельсавеце Шклоўскага р-на.

Клімавічы. Вядома па рукапісных крыніцах XVII ст., уваходзіла ў Чарнаруцкае войтаўства Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1783 — 34 двары, 261 жыхар, уласнасць С. Р. Зорыча і С. Ф. Герасімава. У 1909 — 67 двароў, 302 жыхары. З 26.04.1919 — у Чарнаруцкай воласці Магілёўскага павета.

Клін. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак, у Старасельскім сельсавеце.

Клін. Вядома па рукапісных крыніцах з 1909, калі гэта было ўрочышча (4 двары, 17 жыхароў), уваходзіла ў Маслакоўскую воласць Горацкага павета.

Княжыцы. Па рукапісных крыніцах вядома з 1604 як сяло Княжыцк у Плешчыцкім войтаўстве Аршанскага павета Віцебскага ваяводства, дзяржаўная ўласнасць. У 1612 каралём Сігізмундам III аддана Аршанскай езуіцкай калегіі, якой належала да 20-х гадоў XIX ст. У канцы XVIII ст. у сяле — 41 двор, 265 жыхароў. У 1864 адкрыта школа (народнае вучылішча). У 1897 — сяло Княжычкі (52 двары, 313 жыхароў) — у Любініцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 68 двароў, 415 жыхароў. З 20.08.1924 — цэнтр сельсавета Шклоўскага р-на.

Копысь. Пасёлак і чыгуначная станцыя на лініі Магілёў — Орша. Заснаваны як чыгуначная станцыя ў 1902 г. З 20.08.1924 — у Александрыйскім сельсавеце.

Крывель. Па рукапісных крыніцах вядома з 1604 г. як сяло ў Плешчыцкім войтаўстве, дзяржаўная ўласнасць. Кароль Сігізмунд III даравaў вёску Аршанскай езуіцкай калегіі, якой яна належала да 20-х гг. XIX ст. У 1797 дзейнічала праваслаўная царква. У канцы XVIII ст. было 30 двароў, 253 жыхары, у складзе маёнтка Хвашчаўка Магілёўскага павета. У 1834 — сяло Крывялёва (34 двары, 157 жыхароў), уласнасць намешчыка. У 1897 — 47 двароў, 327 жыхароў, у Любініцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 59 гаспадарак, 401 жыхар. З 20.08.1924 — у Княжыцкім, з 22.10.1963 — у Гарадзецкім сельсавеце Шклоўскага р-на. Да вёскі ў 1940 далучаны пас. Валожыка.

Кучарына. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1777 — у Капыскай акрузе. У 1785 — 9 двароў, 92 жыхары, уласнасць намешчыка. У 1909 — 21 двор, 101 жыхар, у Любініцкай воласці Горацкага павета.

Ладыжына. Упамінаецца ў рукапісных крыніцах у 1742 як абруб Глінічаўскі (ён жа Ладыжынскі) у Даманоўскім войтаўстве Аршанскага павета, дзяржаўная ўласнасць. У 1785 — 5 двароў, 21 жыхар, у складзе маёнтка Плешчыцы Магілёўскага павета, належала графу П. Завадоўскаму. У 1897 былі вв. Ладыжына-1 (2 двары, 21 жыхар) і Ладыжына-2 (3 двары, 27 жыхароў) у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. У 1909 у абедзвюх вёсках налічвалася 6 двароў, 57 жыхароў. У 30-х гг. вёскі былі аб'яднаны.

Лакуці. У рукапісных крыніцах упамінаецца ў 1643 як сяло ў Плешчыцкім войтаўстве Аршанскага павета, дзяржаўная ўласнасць. У 1742 сяло Лакуцёва (яно ж Дуброўка) налічвала 16 двароў. У другой палове XVIII ст. — у валоданні графа П. Завадоўскага. Тады ў ёй быў 31 двор, 267 жыхароў. У 1785 — 35 двароў, 214 жыхароў, у складзе маёнтка Плешчыцы. Пасля пракладкі ў 1845 шашы Віцебск — Магілёў ў сяле размясцілася паштовая станцыя, якая мела 30 коней. Яе будынак, узведзены ў сярэдзіне XIX ст. па ўзорнаму праекту 1843, з'яўляецца помнікам грамадзянскай архітэктуры. У 1897 — 47 двароў, 329 жыхароў, у Нічыпаравіцкай воласці. У 1909 — 52 двары, 356 жыхароў. Паштовая станцыя была скасавана, застаўся 1 двор, 9 жыхароў. У час акупацыі Шклоўшчыны ў 1918 вёска знаходзілася ў прыфрантавой паласе і ўваходзіла ў склад РСФСР. З 20.08.1924 — у Падгайцаўскім сельсавеце Шклоўскага р-на, з 11.03.1960 — у Заходскім сельсавеце.

Лешча. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1785 — 18 двароў, 122 жыхары, уласнасць намешчыка. У 1824 — 16 двароў, 122 жыхары, уласнасць Магілёўскага касцёла. У 1897 — 40 двароў, 265 жыхароў, у Маслакоўскай воласці Горацкага павета. У 1909 — 39 двароў, 293 жыхары.

Лідзіна. Вядома з XIX ст. У 1897 — засценак (9 двароў, 70 жыхароў) у Старасельскай воласці.

Літоўск (Да 17.07.1967 — вв. Літоўск-1 і Літоўск-2.) У рукапісных крыніцах упамінаецца ў сярэдзіне XVII ст., калі ўваходзіла ў Высокаўскае войтаўства Шклоўскага графства. У 1785 — в. Літоўка (18 двароў, 131 жыхар) — у складзе маёнтка Шклоў. У другой палове XVIII ст. вёска Літоўская з'яўлялася сумесным уладаннем С. Р. Зорыча і С. В. Герасімава. Праз стагоддзе вёска ўпамінаецца як Літоўск у Магілёўскім павеце. У 1880 — 25 двароў, 144 жыхары. Памешчык меў тут 676 дзесяцін зямлі і карчму. У 1897 — 34 двары, 198 жыхароў, у Шклоўскай воласці. У 1909 — 43 двары, 283 жыхары. Са жніўня 1924 — у Высоцкім сельсавеце.

Лопавічы. Вядома па рукапісных крыніцах як вёска ў Высокаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 33 двары, 148 жыхароў, у складзе маёнтка Шклоў, уласнасць намешчыка. У 1897 — 21 двор, 155 жыхароў, у Шклоўскай воласці. На аднайменным хутары было 2 двары, 8 жыхароў. У 1909 — 21 двор, 165 жыхароў. З 20.08.1924 — у Шклоўскім р-не.

Лотва. Вядома з XVIII ст. У 1777 — у Капыскай акрузе. У 1785 — 8 двароў, у складзе маёнтка Вадва Магілёўскага павета, уласнасць намешчыка. У канцы XVIII ст. — 22 двары, 143 жыхары, належала С. Р. Зорычу. У 1909 — 37 двароў, 273 жыхары.

Лотва. Пасёлак, чыгуначная станцыя. Вядомы з XIX ст. У 1897 — 4 двары, 26 жыхароў, у 1909 — 4 двары, 41 жыхар. Са жніўня 1924 — у Старавадзянскім, з сакавіка 1960 — Каменна-Лаўскім сельсавеце.

Лутна. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Лысая Гара. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Любінічы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1670 — 63 двары, у Гарадзецкім войтаўстве Капыскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1777 — сяло Любіміч у Капыскай акрузе Магілёўскай губерні. У 1858 — у Горацкім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 88 двароў, 556 жыхароў. Меліся школа (народнае вучылішча), хлебазапасны магазін, піцейны дом, царква. У 1909 — 92 двары, 620 жыхароў, дзейнічалі млын, прыёмны пакой.

Ляхаўка. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Чарнаруцкім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 12 двароў, 84 жыхары ў складзе маёнтка Шклоў, уласнасць памешчыка. У 1897 — 9 двароў, 59 жыхароў, у Чарнаруцкай воласці. У аднайменным фальварку, які знаходзіўся непадалёку, было 33 жыхары, меўся млын. У 1909 — 9 двароў, 55 жыхароў, у фальварку — 13 жыхароў.

Майсеенкі. Вядома з XIX ст. У 1897 вёска (яна ж Наваселле) налічвала 17 двароў, 158 жыхароў, у Шклоўскай воласці. У 1909 — 22 двары, 158 жыхароў.

Майсеенкі. Вядома з сярэдзіны XVII ст. як вёска ў Шклоўскім графстве, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 16 двароў, 130 жыхароў, уласнасць памешчыка, які ў 1871 меў тут 891 дзесяціну зямлі, карчму і млын.

Малая Камароўка. Заснавана ў пачатку 1920-х гг. У 50-х гг. да вёскі далучаны пас. Будзённага.

Малая Лотва. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Малое Замошша. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1897 — 8 двароў, 72 жыхары, у Бараньскай воласці Аршанскага павета. У 1909 — 11 двароў, 86 жыхароў. З 20.08.1924 — у Александрыйскім сельсавеце.

Малое Зарэчча. Вядома з XIX ст. У 1897 былі вёскі Малое Зарэчча і Вялікае Зарэчча (Зарэчны Шклоў), у Любініцкай воласці. У 1940 — 83 двары, 428 жыхароў. У 1994 — 96 гаспадарак, 215 жыхароў.

Малое Уланава. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска Уланава-2 у Чырчынскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — в. Ніжні Уланаў (8 двароў, 71 жыхар), уласнасць памешчыка. У 1897 — в. Уланава-2 Малое (14 двароў, 99 жыхароў),

у Старасельскай воласці Аршанскага павета. У 1909 — 24 двары, 182 жыхары.

Малое Чорнае. Вядома з XVII ст. як вёска ў Чарнаруцкім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 27 двароў, 204 жыхары, у Магілёўскім павеце. У 1897 сяло Чорнае Малое (38 двароў, 265 жыхароў), у Чарнаруцкай воласці. У 1909 — 35 двароў, 252 жыхары.

Малы Міхайлоў. Пачатак вёсцы паклаў пасёлак Новае Міхайлова (ён жа Багданаўка), які ў 1897 налічваў 3 двары, 23 жыхары і ўваходзіў у Таўпечыцкую воласць. У 1909 — 16 двароў, 81 жыхар. Паблізу былі 2 маёнткі.

Малы Мяжнік. Вядома па рукапісных крыніцах з XIX ст. У 1897 — Мяжнікі Малыя (10 двароў, 82 жыхары), у Старасельскай воласці. У 1909 — 12 двароў, 78 жыхароў. З 20.08.1924 — у Александрыйскім сельсавеце. У 1958 да вёскі далучана в. Сярэдні Мяжнік, якая па рукапісных крыніцах вядома з 1695.

Малы Стары Шклоў. Вядома па рукапісных крыніцах з XIX ст. У 1880 — 37 двароў, 213 жыхароў. З 1924 — у Рыжкавіцкім сельсавеце.

Малыя Аўчыненкі. Па рукапісных крыніцах в. Аўчыненкі вядома з XIX ст. У 1897 — 68 двароў, 478 жыхароў, у Шклоўскай воласці. У 1909 — 77 двароў, 555 жыхароў, непадалёку сядзіба (1 двор, 3 жыхары). У сярэдзіне 1920-х гг. в. Аўчыненкі падзелена на дзве: Малыя і Вялікія Аўчыненкі.

Малыя Лазіцы. Заснавана ў выніку адгалінавання ад в. Лазіцы, якая ў 1785 налічвала 32 двары, 221 жыхара, была ў складзе маёнтка Галоўчына Магілёўскага павета, уласнасць памешчыка. У 1897 побач быў фальварак Лазіцы (1 двор, 9 жыхароў) і карчма (1 двор, 11 жыхароў). У 1909 — 70 двароў, 403 жыхары.

Малыя Славені. Заснавана ў 1920-х гг. у выніку падзелу в. Славені на дзве: Вялікія і Малыя Славені.

Малыя Сліжы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У канцы XVIII — пачатку XIX ст. уласнасць графа Агінскага. Гаспадар маёнтка ў 1859 меў тут 348 дзесяцін зямлі і млын. У 1897 — 52 двары, 369 жыхароў, у Гарадзішчанскай воласці. У аднайменным фальварку было 4 двары, 15 жыхароў. У 1909 у вёсцы — 57 двароў, 476 жыхароў, у фальварку — 1 двор, 2 жыхары. У 1961 далучана в. Кулажанка.

Манькава. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1667 — маёнтак Манькашчызна ў Аршанскім павеце. У 1777 — Манькоў у Капыскай акрузе. У 1897 — фальварак (2 двары, 35 жыхароў) у Старасельскай воласці. У 1909 — 2 маёнткі, 2 двары, 25 жыхароў. З 26.04.1919 — у Старасельскай воласці Аршанскага павета Гомельскай, з 18.11.1920 — Віцебскай губерні РСФСР, з 20.08.1924 — у Александрыйскім сельсавеце.

Махавое. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак. У 30-х гг. — пасёлак у Высоцкім сельсавеце.

Мацава. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Чырчынскім войтаўстве, шляхецкая ўласнасць. У канцы XVII ст. знікла. У 1897 — засценак (17 двароў, 97 жыхароў) у Старасельскай воласці. У 1909 — 8 двароў, 70 жыхароў.

Мерч. Вядома па рукапісных крыніцах з 1743 як сяло ў Аршанскім павеце. У 1785 — 27 двароў, 145 жыхароў, у складзе маёнтка Галоўчын Магілёўскага павета, уласнасць памешчыка. У 1897 — 65 двароў, 378 жыхароў, у Таўпечынскай воласці Магілёўскага павета. У 1909 — 67 двароў, 398 жыхароў.

Мікалаеўка. Вядома з XIX ст. У 1897 — пасёлак (14 двароў, 86 жыхароў) у Шклоўскай воласці. У 1909 — 16 двароў, 86 жыхароў. Са жніўня 1924 — у Высоцкім сельсавеце. Пасля яго скасавання ў 1960 — у Каменна-Лаўскім сельсавеце.

Мікалаеўка. Вядома з XIX ст. У 1897 — пасёлак (2 двары, 2 жыхары) у Нічыпаравіцкай воласці. З 20.08.1924 — у Нічыпаравіцкім сельсавеце Лупалаўскага р-на Магілёўскай акругі, з 2.03.1931 — у Шклоўскім р-не.

Мікіцінічы. Упершыню ўпамінаецца ў рукапісных крыніцах у 1650, калі была ў Чурылаўскай воласці Капыскага графства Аршанскага павета, належала шляхціцу. У 1777 — у Капыскай акрузе. У 1783 — 46 двароў, 368 жыхароў. Гаспадарская маёнтка ў 1856 меў тут 1201 дзесяціну зямлі. У 1897 — 81 двор, 501 жыхар, у Любініцкай воласці. У 1909 — 91 двор, 629 жыхароў.

Навасёлкі. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1785 — 51 двор, 440 жыхароў, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 72 двары, 481 жыхар, у Гарадзішчанскай воласці. У 1909 — 83 двары, 587 жыхароў.

Наваселле. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак. З 20.08.1924 — у Падгайцаўскім, з 11.03.1960 — у Заходскім сельсавеце.

Нізоўцы. Вядома з XVIII ст. У 1777 — в. Нізоўе ў Капыскай акрузе. У 1785 — 10 двароў, 63 жыхары, належала Шклоўскаму дамініканскаму кляштару езуітаў. У 1897 — 18 двароў, 167 жыхароў, у Старасельскай воласці. У 1909 — 26 двароў, 189 жыхароў. З 20.08.1924 — ва Уланаўскім сельсавеце Шклоўскага р-на.

Нічыпаравічы. У рукапісных крыніцах упершыню ўпамінаецца як сяло ў Магілёўскай воласці, дзяржаўная ўласнасць. У 1580 — аддана памешчыку. У 1604 — 42 двары, у Даманоўскім войтаўстве, прыпісана да Магілёўскага замка, а потым да Магілёўскай каралеўскай эканоміі. У 1785 — 56 двароў, 298 жыхароў, мелася драўляная царква, у складзе маёнтка Плешчыцы, уласнасць памешчыка. У канцы XVIII ст. — у валоданні графа П. В. Завадоўскага. У 1857 сяло было дзяржаўнай уласнасцю. У 1875 пачала дзейнічаць школа (народнае вучылішча), з канца XIX ст. — царкоўнапрыходская школа. У 1880 дзейнічалі 2 царквы. У 1897 — 37 двароў, 232 жыхары, цэнтр воласці Горацкага павета. Непадалёку быў фальварак (1 двор, 10 жыхароў). У 1909 — 44 двары, 267 жыхароў, у фальварку — 2 двары, 22 жыхары. З 20.08.1924 — цэнтр сельсавета Лупалаўскага р-на Магілёўскай акругі, з 3.03.1931 — Шклоўскага р-на. З 1952 — у Фашчаўскім сельсавеце.

Новае Брашчына. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Чырчынскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1771 — 22 двары, 138 жыхароў. У 1777 — в. Брашчын Новы ў Капыскай акрузе. У 1785 — 29 двароў, 180 жыхароў, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1868 адкрыта школа. У 1897 — 48 двароў, 329 жыхароў, у Старасельскай воласці. У 1909 — 50 двароў, 281 жыхар. З 20.08.1924 — цэнтр сельсавета Шклоўскага р-на. З 1954 — ва Уланаўскім, а з 1963 — у Старасельскім сельсавеце.

Новае Вільянава. Заснавана ў пачатку XX ст. У 1909 быў фальварак (1 двор, 1 жыхар) у Гарадзішчанскай воласці.

Новае Высокае. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак. З 1960 у Каменна-Лаўскім сельсавеце.

Новая Вадва. Вядома з XIX ст. У 1897 — засценак (21 двор, 146 жыхароў) у Таўпечыцкай воласці Магілёўскага павета. У 1909 — 23 двары, дзейнічаў млын. Непадалёку быў маёнтак (1 двор, 6 жыхароў).

Новая Лешча. Вядома з пачатку XX ст. У 1909 — хутар (15 двароў, 43 жыхары) у Любініцкай воласці.

Новыя Аўчыненкі. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Новыя Комсенічы. У 1897 — вёска Нова-Комсенічы (яна ж Юзэфава), налічвала 15 двароў, 75 жыхароў, у Таўпечыцкай воласці. У 1909 — 23 двары, 164 жыхары. Са жніўня 1924 — у Старавадвянскім сельсавеце. У 1967 да вёскі далучаны вв. Клімянкі, Латышчына.

Новыя Сліжы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска (4 двары) у Анікаўскім войтаўстве Капыскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — уласнасць памешчыка. У 1897 — 14 двароў, 93 жыхары.

Новыя Стайкі. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1777 быў гаспадарскі дом, у Капыскай акрузе. У 1858 — у Горацкім павеце. У 1897 — 45 двароў, 302 жыхары, у Любініцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 43 двары, 340 жыхароў.

Новыя Чамаданы. Заснавана ў пачатку 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак. З 20.08.1924 у Княжыцкім, з 1960 — Фашчаўскім, з 22.10.1963 — Гарадзецкім сельсавеце.

Ордаць. У рукапісных крыніцах упершыню ўпамінаецца ў 1604 г. як сяло Вордаць у Шклоўскай воласці, шляхецкая ўласнасць. У 1777 — в. Ардота ў Капыскай акрузе. У 1857 — в. Ордат у Чавускім павеце, уласнасць памешчыка. У 1889 адкрыта школа граматы, якая ў 1909 пераўтворана ў земскую. У 1897 — 136 двароў, 882 жыхары, у Гарадзішчанскай воласці. У 1909 — 159 дамоў, 1050 жыхароў. З 20.08.1924 — у Шклоўскім р-не.

Падгайцы. Упершыню ў рукапісных крыніцах упамінаецца ў 1604 як сяло (44 двары) у Плешчыцкім войтаўстве Магілёўскага старасты-эканоміі Аршанскага павета Віцебскага ваяводства, дзяржаўная ўласнасць. У 1785 — 35 двароў, 221 жыхар, у складзе маёнтка Плешчыцы, уласнасць памешчыка і Аршанскага езуіцкага касцёла. У 1897 — 59 двароў, 332 жыхары, у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 59 двароў, 379 жыхароў. З 20.08.1924 — цэнтр сельсавета Шклоўскага р-на. У сакавіку 1960 Падгайцаўскі сельсавет скасаваны, і вёска ўвайшла ў Заходскі сельсавет.

Падкняжанне. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст., калі была ў Вышкаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 23 двары, 175 жыхароў, уласнасць С. Р. Зорыча. У 1897 — 43 двары, 303 жыхары, у Старасельскай воласці Аршанскага павета. У 1909 — 53 двары, 372 жыхары. З 20.08.1924 — у Александрыйскім сельсавеце Капыскага, з 8.07.1931 — Шклоўскага р-на.

Палыкавічы. Вядома з XVIII ст. як вёска Палукавічы ў Капыскім павеце. У 1783 — 31 двор, 134 жыхары, уласнасць памешчыка. У 1897 — 35 двароў, 253 жыхары, у Чарнаруцкай воласці. У 1909 — 38 двароў, 267 жыхароў. З 9.05.1923 — у Шклоўскай воласці, з 20.08.1924 — у Чарнаруцкім сельсавеце.

Панізоўе. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як пасёлак у Зубраўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 25 двароў, 195 жыхароў, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1909 — 5 двароў, 50 жыхароў, у Старасельскай воласці. З 20.08.1924 — ва Уланаўскім сельсавеце Шклоўскага р-на, з 22.10.1963 — у Старасельскім сельсавеце.

Папоўка. Вядома з XVII ст. як вёска ў Чырчынскім войтаўстве, шляхецкая ўласнасць. У 1771 — 12 двароў, 69 жыхароў. У 1785 — уласнасць памешчыка. У 1897 — 3 двары, 35 жыхароў у Старасельскай воласці. У 1909 — 2 двары, 26 жыхароў.

Папоўцы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Высокаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 10 двароў, 86 жыхароў, у складзе маёнтка Шклоў, уласнасць памешчыка. У 1897 — 28 двароў, 186 жыхароў, у Шклоўскай воласці. У 1909 — 32 двары, 246 жыхароў.

Патапава. Упершыню ўпамінаецца ў рукапісных крыніцах з 1604 г. як сяло ў Даманоўскім войтаўстве (51 двор), дзяржаўная ўласнасць. У 1785 — Патапаўка (54 двары, 248 жыхароў), у складзе маёнтка Плешчыцы Магілёўскага павета, уласнасць графа Завадоўскага. У 1897 — 43 двары, 345 жыхароў, у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 48 двароў, 369 жыхароў. З 20.08.1924 — у Нічыпаравіцкім сельсавеце Лупалаўскага р-на, з 2.03.1931 — у Шклоўскім р-не. З 1952 — у Фашчаўскім сельсавеце.

Перакоп. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Плешчыцы. У рукапісных крыніцах упершыню ўпамінаецца ў 1522, калі была ў складзе Магілёўскай воласці, шляхецкая ўласнасць. У 1580 — аддана памешчыку. У 1604 — цэнтр войтаўства Магілёўскага старасты-эканоміі, дзяржаўная

ўласнасць. У 1635 в. Плешчыцы (яна ж Левашковічы) налічвала 140 двароў, меліся царква і карчма. У 1792 — 56 двароў, побач знаходзіўся фальварак, 2 вадзяныя млыны, сукнавальня, карчма. У 1785 — цэнтр маёнтка і Плешчыцкага войтаўства, 116 двароў, 780 жыхароў, уласнасць царквы. З канца 1880-х гг. пачала дзейнічаць царкоўнапрыходская школа. У 1897 — 165 двароў, 1077 жыхароў, у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 176 двароў, 1209 жыхароў. У час акупацыі заходняй часткі Шклоўшчыны кайзераўскімі войскамі знаходзілася ў прыфрантавой паласе і ўваходзіла ў склад РСФСР. З 20.08.1924 — у Падгайцаўскім сельсавеце Шклоўскага р-на. У 1967 да вёскі далучаны вв. Ляды, Шкатаўка.

Прасалы. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з іншых вёсак. З 20.08.1924 — ва Уланаўскім сельсавеце.

Прунцаўка. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1777 — в. Прунцаўка ў Капыскай акрузе. У 1785 — 24 двары, 158 жыхароў, уласнасць памешчыка. Мелася царква. У 1897 — 28 двароў, 193 жыхары, у Маслакоўскай воласці Горацкага павета. Непадалёку была сядзіба (4 двары, 10 жыхароў). У 1909 — 29 двароў, 209 жыхароў.

Пруды. Па рукапісных крыніцах вядома з XVIII ст., калі былі вв. Пруды (26 двароў, 123 жыхары) і Ніжнія Прудкі (13 двароў, 87 жыхароў) у Магілёўскай акрузе. Уласнасць памешчыка. У фальварку Церахавы Пруды (7 двароў, 64 жыхары) былі вадзяны млын і сукнавальня. У 1808 — у Магілёўскім павеце, уласнасць царквы. У 1897 у в. Ніжнія Прудкі былі 34 двары, 238 жыхароў, 2 млыны, 2 хлебазапасныя магазіны, у в. Церахавы Пруды — 12 двароў, 87 жыхароў, хлебазапасны магазін. Працавалі млын і сукнавальня. У 1909 у Ніжніх Прудках — 32 двары, 246 жыхароў. У Церахавых Прудах — 16 двароў, 125 жыхароў. З 20.08.1924 — у Заходскім сельсавеце Лупалаўскага р-на, з 2.03.1931 — у Шклоўскім р-не.

Путнікі. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Сасноўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1771 — 25 двароў, 139 жыхароў. У 1781 заснавана суконная мануфактура (існавала да 1809). У 1785 — 30 двароў, 199 жыхароў, у складзе маёнтка Шклоў, належала С. Р. Зорычу і С. Ф. Герасімаву. У 1858 — 31 двор, 133 жыхары, уласнасць памешчыка. У 1897 — 42 двары, 282 жыхары, у Любініцкай воласці Горацкага павета. У фальварку, што знаходзіўся побач, было 2 двары, 6 жыхароў. З 20.08.1924 — у Гарадзецкім сельсавеце.

Пясчанка. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Рагозна. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1750 — 82 двары, 240 жыхароў, у складзе маёнтка Горкі Аршанскага павета Віцебскага ваяводства. У 1777 — в. Рагозік у Магілёўскай акрузе. У 1858 была 51 рэвізская душа, уласнасць памешчыка. У 1897 — 31 двор, 209 жыхароў, у Чарнаруцкай воласці. У 1909 — 29 двароў, 194 жыхары. З 26.04.1919 — у Чарнаруцкай воласці, з 9.05.1923 — у Шклоўскай воласці, з 20.08.1924 — у Чарнаруцкім сельсавеце.

Радзішана. Вядома па рукапісных крыніцах з пачатку XVII ст. У 1604 — с. Радзішын у Шклоўскай воласці, шляхецкая ўласнасць. У сярэдзіне XVII ст. — сяло ў Сасноўскім войтаўстве. У 1771 — сяло Вялікае Радзішына (17 двароў, 133 жыхары) і Малое Радзішына (12 двароў, 38 жыхароў). У 1785 — у Капыскім павеце Магілёўскага намесніцтва. У 1858 — у Горацкім павеце, уласнасць памешчыка. Побач быў маёнтак, гаспадар якога ў 1868 меў 217 дзесяцін зямлі. У 1897 — адзін населены пункт (32 двары, 215 жыхароў) у Гарадзішчанскай воласці. У 1909 — 38 двароў, 292 жыхары.

Рамшына. Упершыню ў рукапісных крыніцах упамінаецца ў 1743 як сяло ў Аршанскім павеце. Пасля падзелу Рэчы Паспалітай — у складзе маёнтка Шупень (8 двароў, 56 жыхароў), уладанне памешчыка. Меліся 2 млыны. У 1858 налічвалася 38 рэвізскіх душ, у Магілёўскім павеце. У 1867 памешчык меў 442 дзесяціны зямлі і карчму. У 1897 — с. Рамшын (яно ж Забалоцце) у Чарнаруцкай воласці (27 двароў, 181 жыхар). Непадалёку фальварак (26 жыхароў). У 1909 — 23 двары, 188 жыхароў, у фальварку — 1 двор, 7 жыхароў. З 26.04.1919 — у Чарнаруцкай, з 9.05.1923 — у Шклоўскай воласці Магілёўскага павета.

Ржаўцы. Па рукапісных крыніцах вядома з XVII ст. У 1650 — сяло (48 двароў) у Чурылаўскай воласці Капыскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 63 двары, 442 жыхары, у Капыскім павеце меўся млын. Уласнасць памешчыка. У 1897 — 103 двары, 693 жыхары, у Любініцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 120 двароў, 792 жыхары.

Рудзіцы. Па рукапісных крыніцах вядома з 1604 як сяло (36 двароў) у Чамаданаўскім войтаўстве, дзяржаўная ўласнасць. Меўся млын на р. Бася. У 1897 — 65 двароў, 459 жыхароў, у Чэрнеўскай воласці Чавускага павета. У 1909 — 72 двары, 535 жыхароў.

Рудня. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Сасноўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 32 двары, 160 жыхароў, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 45 двароў, 282 жыхары, у Гарадзішчанскай воласці Горацкага павета. У 1909 — 48 двароў, 318 жыхароў.

Рыжкавічы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1643 — 20 двароў з Рыжкавіцкага прадмесця належалі дамініканскаму касцёлу ў Шклове, астатнія былі ў валоданні памешчыка. У 1695 — 107 двароў у Шклоўскім графстве, шляхецкая ўласнасць. З 1877 працаваў цагельны завод. У 1890 адкрыта школа. У 1897 — прадмесце м. Шклоў (82 двары, 447 жыхароў) у Шклоўскай воласці. У 1909 — 90 двароў, 450 жыхароў.

Рэпалава. Заснавана ў 1920-х гг.

Савелінкі. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Высокаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 18 двароў, 132 жыхары, у складзе маёнтка Шклоў, сумеснае валоданне С. Р. Зорыча і С. Ф. Герасімава. У 1897 — 32 двары, 188 жыхароў, у Шклоўскай воласці. У 1908 г. адкрыта земская школа. У 1909 — 35 двароў, 233 жыхары. З 20.08.1924 — у Высоцкім сельсавеце.

Сапронькі. Па рукапісных крыніцах вядома з XVII ст. У 1650 — 49 двароў, у Чурылаўскай воласці Капыскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 35 двароў, 244 жыхары, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 32 двары, 297 жыхароў, у Любініцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 37 двароў, 284 жыхары.

Сасноўка-1. Заснавана ў пачатку 1920-х гг.

Сасноўка-2. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1695 уваходзіла ў Шклоўскае графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 53 жыхары, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка, які ў 1867 меў тут 1186 дзесяцін зямлі і карчму. У 1897 побач былі фальварак (3 двары, 26 жыхароў) і сядзіба (3 двары, 27 жыхароў), у Маслакоўскай воласці Горацкага павета. У 1909 — 39 двароў, 285 жыхароў; ва ўрочышчы — 1 двор, 9 жыхароў; на сядзібе — 3 двары, 16 жыхароў.

Саськаўка. Вядома з XVIII ст., налічвала 29 двароў, 206 жыхароў, належала Аршанскай калегіі езуітаў. У 1897 — 39 двароў, 247 жыхароў, у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 39 двароў, 285 жыхароў. У 1959 далучана в. Пугачы.

Святлоўка. Пасёлак заснаваны ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Селішча. Вядома з XIX ст. У 1897 — 22 двары, 136 жыхароў, у Таўпечыцкай воласці. На хутары было 2 двары, 15 жыхароў. У 1909 — 29 двароў, 201 жыхар, на сядзібе — 1 двор, 8 жыхароў.

Сарціслаў. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст., у першай палове якога з'яўлялася цэнтрам войтаўства ў Шклоўскім графстве. Побач быў фальварак. У 1695 — 16 двароў, у складзе маёнтка Шклоў Аршанскага павета, шляхецкая ўласнасць. У 1897 — 40 двароў, 276 жыхароў, у Гарадзішчанскай воласці Горацкага павета. У 1909 — 47 двароў, 324 жыхары. Дзейнічала земская школа.

Сіняўшчына. Заснаваны пасёлак у 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Сісенева. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Вышкаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1771 — 8 двароў, 42 жыхары.

Скубілаўка. Заснавана ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Слабодка. Упамінаецца ў сярэдзіне XVII ст. як вёска ў Вышкаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1771 — 21 двор, 116 жыхароў. Пасля падзелу Рэчы Паспалітай — у Капыскім павеце. У 1785 — 22 двары, 194 жыхары, меліся драўляная царква, млын, пільня. Належала С. Р. Зорычу. У 1897 — 65 двароў, 428 жыхароў, у Старасельскай воласці Аршанскага павета. У 1909 — 68 двароў, 442 жыхары, дзейнічала царкоўнапрыходская школа. З 20.08.1924 — у Александрыйскім сельсавеце Капыскага р-на Аршанскай акругі, з 8.07.1931 — Шклоўскага р-на.

Слабодка. Па рукапісных крыніцах вядома з XVIII ст. У 1785 — 15 двароў, 92 жыхары, належала Аршанскаму езуіцкаму кляштару. У 1897 — 36 двароў, 212 жыхароў, у Любініцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 43 двары, 276 жыхароў. З 20.08.1924 — у Княжыцкім, з 22.10.1963 — у Гарадзецкім сельсавеце Шклоўскага р-на.

Слаўгарадскі. Пасёлак заснаваны ў 1991 перасяленцамі-чарнобыльцамі са Слаўгарадскага р-на.

Сліжы. Упершыню ў рукапісных крыніцах упамінаецца пад 1651 г. як сяло Новыя Сліжы. У 1785 — у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 15 двароў, 96 жыхароў, на сядзібе — 3 двары, 13 жыхароў. У 1909 — 14 двароў, 150 жыхароў, мелася царкоўнапрыходская школа. З 1925 да 16.07.1954 — цэнтр сельсавета.

Смальянцы. Упершыню ўпамінаецца пад 1606 пры абмежаванні ўладанняў Старасельскага касцёла. У 1777 — вёска ў Капыскай акрузе. У 1782 — уладанне князёў Агінскіх. У 1897 — 45 двароў, 283 жыхары, у Старасельскай воласці. Побач хутар (1 двор, 3 жыхары). У 1909 — 47 двароў, 259 жыхароў.

Смятанічы. Вядома па рукапісных крыніцах, калі вёска была падаравана Галоўчынскаму касцёлу. У 1743 — сяло ў Аршанскім павеце, у 1777 — у Магілёўскай акрузе. У 1785 — 37 двароў, 230 жыхароў. У складзе маёнтка Галоўчына, уласнасць памешчыка. Меўся млын. У 1840 памешчык валодаў у вв. Смятанічы і Гаваяды 1186 дзесяцінамі зямлі, 3 карчмамі. У 1869 заснавана ганчарна-кафельнае прадпрыемства (50 рабочых). У 1897 — 66 двароў, 356 жыхароў, у Таўпечыцкай воласці Магілёўскага павета. Меліся кузня, школа граматы, 2 хлебазапасныя магазіны, пастаялы двор. У фальварку, які знаходзіўся непадалёку, было 23 жыхары. У 1904 адкрыта земская школа. У 1909 — 70 двароў, 457 жыхароў, на хутары — 4 двары, 25 жыхароў. У 1967 далучаны вв. Засценак, Зялёная Рошча, Краснаярск, Падчэрны.

Стараселле. У рукапісных крыніцах упамінаецца ў 1650. Сяло (34 двары) уваходзіла ў Чурылаўскую воласць Капыскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1670 — у Гарадзецкім войтаўстве. У 1785 — 33 двары, 244 жыхары, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1864 адкрыта школа. У 1897 — 59 двароў, 379 жыхароў, у Любініцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 67 дамоў, 481 жыхар.

Стараселле. Па рукапісных крыніцах вядома з 1557, калі тут пачалася валочная памера. У 1561 — мястэчка, цэнтр маёнтка, належала Сапегам. У 1656 Казімір Сапега аддаў мястэчка сваёй пляменніцы Нерушэвіч, ад якой яно перайшло да пратэстанцкай царквы. У час рускапольскай вайны 1654—1667 — разбурана. У Айчынную вайну 1812 М. І. Кутузаў (13.11) знаходзіўся тут са сваёй кватэрай. У XIX ст. — у Аршанскім павеце. У 1827 — 526 жыхароў, у Капыскім пав-

це. У 1862 адкрыта школа. У 1897 — мястэчка (143 двары, 926 жыхароў), цэнтр воласці Аршанскага павета. У 1905 адкрыта пантовае аддзяленне. З 26.04.1919 — у Гомельскай, з 18.11.1920 — у Віцебскай губерні РСФСР, з 20.03.1924 — у Капыскім р-не (да 26.07.1930), з 8.07.1931 — у Талачынскім, з 5.12.1931 — у Шклоўскім р-не.

Старая Вадва. Вядома па рукапісных крыніцах з 1561 як в. Вадва, шляхецкая ўласнасць. У 1567 — цэнтр маёнтка. У 1785 — 68 двароў, 334 жыхары, у Магілёўскім павеце, уласнасць памешчыка. Меліся мураваная царква, драўляны гаспадарскі дом, 2 вадзяныя млыны, вінакурня. У 1842 памешчык меў 1175 дзесяцін зямлі. У 1897 — 60 двароў, 380 жыхароў, у Таўпечыцкай воласці Магілёўскага павета. Меліся 2 фальваркі (2 двары, 25 жыхароў), адзін з якіх быў названы Вадва-Юзэфаўка. Непадалёку быў хутар (2 двары, 15 жыхароў). У 1900 пачала дзейнічаць царкоўнапрыходская школа. У 1909 — 82 двары, 472 жыхары. З 20.08.1924 — цэнтр сельсавета Шклоўскага р-на. У 1967 да вёскі далучана в. Лотва-Вадва.

Старое Брашчына. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. у Чырчынскім войтаўстве Шклоўскага графства. У першай палове XVII ст. быў фальварак, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 16 двароў, 101 жыхар, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 10 двароў, 103 жыхары, у Старасельскай воласці Аршанскага павета. У 1909 — засценак Стара-Брашчына (11 двароў, 105 жыхароў).

Старое Высокае. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст., цэнтр войтаўства. У 1785 — 26 двароў, 166 жыхароў, у складзе маёнтка Шклоў, уласнасць памешчыка. У канцы XVIII ст. — 8 двароў, 81 жыхар, сумеснае ўладанне С. Р. Зорыча і С. Ф. Герасімава. У 1858 — 38 рэвізскіх душ, у Магілёўскім павеце, дзейнічала царкоўнапрыходская школа. У 1880 меліся вадзяны млын, карчма, царква. У 1897 — 24 двары, 160 жыхароў, у Шклоўскай воласці. Непадалёку была сядзіба (1 двор, 6 жыхароў). У 1909 — 29 двароў, 185 жыхароў, у сядзібе — 2 двары, 5 жыхароў. З 20.08.1924 — цэнтр сельсавета.

Старыя Стайкі. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Гарадзецкім войтаўстве Капыскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 33 двары, 247 жыхароў, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка.

Старыя Чамаданы. Упамінаецца ў рукапісных крыніцах з 1560 як сяло ў Магілёўскай воласці, дзяржаўная ўласнасць. У 1580 аддана ва ўладанне памешчыку. У 1604 — 69 двароў, цэнтр войтаўства, дзяржаўная ўласнасць. У 1612 да сяла было прыпісана 70 валок ворыўнай зямлі, аддана каралём Сігізмундам Аршанскай езуіцкай калегіі. У 1785 — 62 двары, 463 жыхары, у Капыскім павеце. З 20-х гг. XIX ст. — ва ўладанні дзяржавы. У 1897 — 126 двароў, 867 жыхароў, у Гарадзішчанскай воласці Горацкага павета. У 1908 адкрыта земская школа. У 1909 — 133 двары, 982 жыхары. З 20.08.1924 — у Фашчаўскім сельсавеце.

Ступляны. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. У 1695 — 12 двароў, у Чарнаруцкім войтаўстве, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 14 двароў, 133 жыхары, уласнасць С. Р. Зорыча і С. Ф. Герасімава. У 1897 — 40 двароў, 256 жыхароў, у Чарнаруцкай воласці. У 1909 — 44 двары, 297 жыхароў. З 9.05.1923 — у Шклоўскай воласці Магілёўскага павета, з 3.03.1924 — у Шклоўскім р-не.

Таўкачы. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст., вёска ў Чарнаруцкім войтаўстве, шляхецкая ўласнасць. У 1771 — 30 двароў, 166 жыхароў. У 1777 — у Магілёўскай акрузе. У 1785 — 38 двароў, 296 жыхароў, у складзе маёнтка Шклоў, уласнасць памешчыка. У 1897 — 54 двары, 394 жыхары, у Чарнаруцкай воласці. У 1909 — 58 двароў, 403 жыхары. У 1912 адкрыта земская школа.

Тройца. Па рукапісных крыніцах вядома з XVII ст., у Чырчынскім войтаўстве, шляхецкая ўласнасць. У 1606 — фальварак Тройцкі, аддадзены каралеўскім прывілеем Старасельскаму касцёлу Аршанскага павета «з гумном, ворывам, агародамі, з млынам і ставам на р. Бярозаўка і сёламі Гарадок і Варонкі». У 1777 — вёска і гаспадарскі дом, у Капыскай акрузе. У 1785 — 21 двор, 257 жыхароў, у Магілёўскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 13 двароў, 87 жыхароў, у Старасельскай воласці. Побач быў засценак (1 двор, 15 жыхароў). У 1909 — 20 двароў, 96 жыхароў. З 26.04.1919 — у Гомельскай, з 18.11.1920 — у Віцебскай губерні, з 20.08.1924 — у Шклоўскім р-не. З 1963 — у Старасельскім сельсавеце.

Тросенка. Заснавана ў пачатку 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Тросна. Вядома па рукапісных крыніцах з 1777. У 1785 — 21 двор, 257 жыхароў, у Магілёўскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1858 — цэнтр маёнтка. У 1897 — 21 двор, 149 жыхароў, у Старасельскай воласці. Побач быў хутар Тросна (ён жа Мураванка) — 3 двары, 10 жыхароў, дзейнічаў вадзяны млын. У 1909 — 22 двары, 172 жыхары, на хутары — 1 двор, 2 жыхары.

Трылесіна. Вядома з XVII ст. як вёска ў Чырчынскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1777 — у Капыскай акрузе. У 1785 — 15 двароў, 78 жыхароў, уласнасць памешчыка. У 1897 — 15 двароў, 109 жыхароў, у Старасельскай воласці. У 1909 — 12 двароў, 118 жыхароў.

Трэбушкі. Вядома з XVII ст. як вёска Трыбухі ў Высокаўскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1695 — 8 двароў, у 1780 — 10 двароў, 34 жыхары, у Магілёўскім павеце, сумеснае валоданне С. Зорыча і С. Герасімава. У 1897 — 18 двароў, 105 жыхароў, у Шклоўскай воласці. У 1909 — 17 двароў, 111 жыхароў. З 20.08.1924 — у Высоцкім, з 1960 — у Каменна-Лаўскім сельсавеце.

Тударава. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Чарнаруцкім войтаўстве, шляхецкая ўласнасць. У 1783 — 43 двары, 341 жыхар, у складзе маёнтка Шклоў, уласнасць С. Зорыча і С. Герасімава. У 1880 адкрыта школа. У 1909 — 81 двор, 571 жыхар, у Чарнаруцкай воласці. З 26.04.1919 — у Чарнаруцкай, з 9.05.1923 — у Шклоўскай воласці.

Фашчаўка (яна ж Хвашчаўка, Блеўкі). Упамінаецца ў рукапісных крыніцах у пачатку XVII ст. У 1612 з'яўлялася фундушам караля Сігізмунда III Аршанскай езуіцкай калегіі. У 60-х гг. XVII ст. князь Чартарыйскі заснаваў тут касцёл і місію езуітаў. У 1772 — у Аршанскім павеце. У 1785 — 35 двароў, 271 жыхар, цэнтр маёнтка Магілёўскага намесніцтва, меліся мураваны касцёл, 2 млыны. Штогод, у пачатку ліпеня, адбываліся двухдзённыя кірмашы, на якія з'язджаліся гандляры з Магілёва, Шклова, Чавус, сяляне з навакольных вёсак. Дзейнічала 28 лавак. Ва ўладанні езуітаў была да пачатку 60-х гг. XIX ст., а потым дзяржаўным уладаннем, здавалася ў арэнду. У 1848 — 133 двары, у Магілёўскім павеце. У 1897 адкрыта школа (народнае вучылішча). У 1907 — 71 двор, 471 жыхар, у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 85 двароў, 412 жыхароў. З 20.08.1924 — цэнтр сельсавета Шклоўскага р-на.

Хадулы. Упамінаецца ў рукапісных крыніцах пад 1560. У 1604 — сяло Хадулавічы ў Плешчыцкім войтаўстве, належала Аршанскаму касцёлу. У 1695 — у Шклоўскім графстве, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 17 двароў, 136 жыхароў, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — 37 двароў, 248 жыхароў, у Любініцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 56 двароў, 266 жыхароў.

Хацькова. Вядома па рукапісных крыніцах як сяло Ходкава ў складзе маёнтка Дудаковічы, шляхецкая ўласнасць. У 1667 — у Аршанскім павеце. У 1777 — сяло Хацкава ў Капыскай акрузе. У 1797 — валоданне Шклоўскага кляштара. У 1857 — у Магілёўскім павеце, дзяржаўная ўласнасць. У 1897 — 20 двароў, 138 жыхароў, у Старасельскай воласці Аршанскага павета.

Хілец. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Вышкаўскім войтаўстве Віцебскага ваяводства. У 1897 — 43 двары, 206 жыхароў, у Старасельскай воласці Аршанскага павета. У 1909 — 39 двароў, 268 жыхароў. З 20.08.1924 — у Александрыйскім сельсавеце Капыскага, з 8.07.1931 — Шклоўскага р-на.

Хоцімка. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вёска ў Барыскавіцкім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1897 — 14 двароў, 96 жыхароў, у Магілёўскім павеце. У 1909 — 117 жыхароў. Са жніўня 1925 — у Рыжкавіцкім сельсавеце.

Царковішча. Вядома па рукапісных крыніцах з XVIII ст. У 1785 — 15 двароў, 64 жыхары, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1795 — 13 двароў, 87 жыхароў. У 1897 в. Царковішча (яна ж Чудзенка) налічвала 10 двароў, 63 жыхары, у Гарадзішчанскай воласці. У 1909 — 16 двароў, 96 жыхароў.

Царковішча. Вядома па рукапісных крыніцах з 1777. У 1785 — 20 двароў, 132 жыхары, у складзе маёнтка Барсукі Магілёўскага павета. У 1857 — дзяржаўная ўласнасць. У 1817 — 36 двароў, 255 жыхароў, у Палыкаўскай воласці. У 1909 — 52 двары, 280 жыхароў. Непадалёку сядзіба (1 двор, 3 жыхары). У 1910 адкрыта земская школа. З 20.08.1924 у Каменна-Лаўскім сельсавеце Шклоўскага р-на.

Цвыркава. У 1669 — сяло Цвіркаў, уласнасць Кіева-Пячорскага манастыра. У 1777 — у Магілёўскай акрузе. У 1785 — с. Свіркава (28 двароў, 176 жыхароў), у складзе маёнтка Барсукі. У 1857 — у Магілёўскім павеце, дзяржаўная ўласнасць. У 1897 — 30 двароў, 202 жыхары, у Таўпечыцкай воласці. У 1909 — 35 двароў, 227 жыхароў. З 1960 — у Каменна-Лаўскім сельсавеце.

Цішоўка. Пасёлак заснаваны ў 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Чарапы. У рукапісных крыніцах упамінаецца пад 1604 як сяло (50 двароў) у Даманоўскім войтаўстве, дзяржаўная ўласнасць. У 1635 — 66 двароў. У 1785 — 58 двароў, 358 жыхароў, у складзе маёнтка Плешчыцы Магілёўскага павета, уласнасць памешчыка. У канцы XVIII ст. — ва ўладанні графа П. Завадоўскага. У 1897 — у Нічыпаравіцкай воласці Горацкага павета. У 1909 — 46 двароў, 355 жыхароў. У 1911 адкрыта школа. З красавіка 1919 — у Гомельскай губерні, з 20.08.1924 — у Нічыпаравіцкім сельсавеце Лупалаўскага р-на, з 2.03.1931 — у Шклоўскім р-не. З 1952 — у Фашчаўскім сельсавеце.

Чарнаручча. Па рукапісных крыніцах вядома з XVII ст., калі тут былі два пасяленні: Чарнаручча Старое і Чарнаручча Новае, цэнтр войтаўства Шклоўскага графства Аршанскага павета, шляхецкая ўласнасць. У 1771 Чарнаручча Старое налічвала 23 двары, 144 жыхары, Чарнаручча Новае — 8 двароў, 44 жыхары. Пасля падзелу Рэчы Паспалітай — у Магілёўскім павеце, належалі С. Р. Зорычу і С. Ф. Герасімаву. З 1861 — цэнтр воласці Магілёўскага павета. У 1872 значная частка вясковых зямель належала адстаўному генералу А. Ігнаціусу. Яму належалі таксама вадзяны млын, карчма, вялікі сад. З 1880 працавала бальніца. У 1886 меліся 2 царкоўнапрыходскія школы. У 1892 збудавана вінакурня. У 1897 — с. Чарнаручча (яно ж Навасёлкі), 40 двароў, 254 жыхары. Непадалёку быў фальварак (64 жыхары, вінакурня, млын). У 1909 у вёсцы — 37 двароў, 246 жыхароў, у маёнтку — 27 жыхароў. У кастрычніку 1917 вяскоўцы разграмілі маёнтак, памешчыцкую зямлю падзялілі. У 1918 аднавіў дзейнасць спажывецкі кааператыў, заснаваны ў 1915. З 20.09.1924 — цэнтр сельсавета Шклоўскага р-на.

Чырвонае. Заснавана ў пачатку 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Чырвоная Горка. Заснавана ў пачатку 1920-х гг. перасяленцамі.

Чырвоны Прамень. Заснавана ў 1933 г., калі было закончана будаўніцтва Лотвянскага цагельнага завода.

Чырчына. Вядома па рукапісных крыніцах з XVII ст. як вв. Чырчык Стары і Чырчык Новы,

цэнтр войтаўства Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1777 — с. Чырчын у Капыскай акрузе. У 1785 — 9 двароў, 82 жыхары, уласнасць памешчыка. У 1909 побач быў маёнтак.

Шастакі. У 1604 упамінаецца як сяло (32 двары) у Чамаданаўскім войтаўстве, дзяржаўная ўласнасць. У 1616 упамінаецца ў інвентары Магілёўскай воласці. У 1742 — 28 двароў, 266 жыхароў, памешчыцкае ўладанне. У канцы XVIII ст. належала Магілёўскаму казённаму ведамству і знаходзілася ў пажыццёвым карыстанні шляхціца. У 1897 — 41 двор, 241 жыхар, у Гарадзішчанскай воласці Горацкага павета. Непадалёку быў хутар (2 двары, 19 жыхароў) і ўрочышча (1 двор, 2 жыхары). У 1909 — 48 двароў, 361 жыхар.

Шнараўка. У 1785 — в. Вашнараўка (10 двароў, 83 жыхары), у складзе маёнтка Шклоў, уласнасць памешчыка, які ў 1860 меў тут 1986 дзесяцін зямлі, 3 карчмы. У 1897 — пас. Шнараўка (ён жа Багданаўка) і аднайменная ўладальніцкая сядзіба (22 жыхары). У 1909 — 10 двароў, 59 жыхароў, у фальварку — 1 двор, 4 жыхары, у засценку Малая Шнараўка — 2 двары, 14 жыхароў і на хутары — 1 двор, 5 жыхароў.

Шчацінка. Упамінаецца ў сярэдзіне XVII ст. як вёска ў Чырчынскім войтаўстве Шклоўскага графства, шляхецкая ўласнасць. У 1785 — 2 двары, 24 жыхары, у Капыскім павеце, уласнасць памешчыка. У 1897 — фальварак (8 двароў, 60 жыхароў) у Старасельскай воласці Аршанскага павета. Побач быў засценак Новая Шчацінка (ён жа Рагожанка), 13 двароў, 90 жыхароў.

Ябланава. Заснавана ў пачатку 1920-х гг. перасяленцамі з суседніх вёсак.

Матэрыял падрыхтаваны аддзелам архітэктуры Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі пад рэдакцыяй члена-карэспандэнта НАН Беларусі *С. В. Марцэлева.*

Населеныя пункты Шклоўскага раёна (па стану на 1.01.1997 г.)

Горад Шклоў (14 700 жыхароў).

Александрыйскі сельсавет: вёскі Александрыя (175—344)[1], Багушоўка (26—45), Вышкава (38—53), Вялікае Замошша (7—8), Вялікі Мяжнік (91—278), Герасімоўшчына (22—25), Капысіца (59—94), Карзуны (22—31), Малое Замошша (46—90), Малы Мяжнік (42—62), Манькава (17—27), Нізоўцы (34—58), Падкняжанне (44—71), Прасалы (34—58), Слабодка (72—152), Тросенка (23—36), Хілец (39—62), Ферма*, пас. Копысь (21—38).

Ардацкі сельсавет: вёскі Вішанька (3—4), Грамакі (33—52), Дзіўнава (102—167), Новае Вільянава (27—47), Новае і Старое Займішча (32—50), Ладыжына (15—18), Ордаць (281—682), Радзішана (54—80), Рудзіцы (87—150), Шастакі (35—47).

Гарадзецкі сельсавет: вёскі Аўгустоў (34—57), Башкіраўка (18—35), Вялікае і Малое Зарэчча (93—465), Гарадзец (183—470), Гарадок (22—27), Заходы (89—160), Княжыцы (92—157), Крывель (97—175), Новыя Чамаданы (45—77), Путнікі (72—149), Слабодка (72—152), Хадулы (56—93).

Гарадзішчанскі сельсавет: вёскі Акунёўка (184—357), Благаўка (87—149), Вялікія Сліжы (61—114), Гарадзішча (310—1018), Карасі (34—62), Літвінавічы, Лысая Гара (3—6), Маісеенкі (7—11), Малыя Сліжы (24—52), Навасёлкі (82—174), Новыя Сліжы (6—12), Рудня (24—46), Русакі*, Сарціслаў (32—49), Сліжы (6—10), Старое Вільянава*, Царковішча (68—136).

Заходскі сельсавет: вёскі Азер'е (56—109), Астравец (5—7), Бель (75—137), Еўдакімавічы (179—459), Заходы (59—120), Лакуці (112—253), Мікалаеўка (39—64), Навасёлле (21—33), Падгайцы (23—39), Плешчыцы (177—344), Пруды (36—66).

Каменна-Лаўскі сельсавет: вёскі Аўрамаўка (2—3), Барсукі (95—193), Бушлякі (84—189), Васільеўка*, Вялікая Камароўка (73—205), Вялікая Мухаманаўшчына (7—16), Вялікі Міхайлоў (30—63), Дабрэйка (130—349), Зашчыта (10—13), Каменныя Лавы (99—232), Літоўск (40—131), Лотва (32—62), Маісеенкі (7—11), Малая Камароўка (17—33), Малы Міхайлоў (19—32), Махавое (19—36), Мікалаеўка (9—15), Новае Высокае (17—23), Новая Вадва (3—9), Новыя Комсенічы (29—49), Савелінкі (52—109), Сіняўшчына (2—3), Старое Высокае (29—53), Старая Вадва (108—447), Трэбушкі (21—44), Царковішча (68—136), Цвыркава (76—140), пасёлкі Лотва (96—224), Чырвоны Прамень (55—125).

Рыжкавіцкі сельсавет: вёскі Аляксандраўка (19—35), Апалонаўка (24—37), Аўчыненкі (18—33), Брус (5—15), Бяланава (14—29), Вялікае Чорнае (98—199), Вялікі Стары Шклоў (79—154), Вялікія Аўчыненкі (69—141), Ганцавічы (14—20), Гарадзянка (36—66), Данькавічы (104—217), Дзяжкі (7—19), Загор'е (61—102), Зароўцы (133—238), Засценкі (9—10), Зямцы (46—92), Іскра*, Краснае (?), Лопавічы (10—18), Лутна*, Малое Чорнае (72—196), Малы Стары Шклоў (70—190), Малыя Аўчыненкі (52—132), Новыя Аўчыненкі (6—9), Папоўцы (38—48), Рыжкавічы (427—1122), Рэпалава (22—34), Тросна*, Хоцімка (22—42), Шнараўка (27—56), Чырвонае*, Яблянава (10—13).

Старасельскі сельсавет: вёскі Баркі-1 (66—156), Баркі-2 (20—25), Баркі-3*, Баркі-4*, Бяразаўка (2—4), Варопанка (5—8), Вялікае Уланава (114—306), Вялікая Лотва (41—61), Гаваракі (18—30), Гарадок (20—29), Гаршкова*, Горка (2—2), Гвалтоўнік (9—16), Дуброва (14—18), Дымава (12—19), Забор'е (8—17), Калінаўка (39—84), Каменка (41—63), Клін (16—29), Лідзіна (3—4), Лутна (6—8), Малое Уланава (39—68), Малая Лотва (31—48), Мацава (8—12), Новае Брашчына (46—106), Папоўка (5—9), Пясчанка (22—46), Сісенева (20—42), Смальянцы (61—139), Старасельле (209—501), Старое Брашчына (19—35), Тройца (53—140), Тросна (35—60), Трылесіна (6—12), Хацькова (32—58), Чырчына (40—86), Шахава*, Шчацінка (18—50).

Славенскі сельсавет: вёскі Валосавічы (43—87), Вялікія Славені (86—175), Забродзе (154—325), Залешча*, Зароўе*, Заполле (54—84), Каменка (36—80), Клін (16—29), Кучарына (64—170), Лешча (22—39), Любінічы (164—461), Малая Сасноўка (26—35), Малыя Славені (223—765), Мікіцінічы (85—147), Новая Лешча (22—34), Новыя Стайкі (20—61), Пронцаўка (39—61), Ржаўцы (106—224), Сапронькі (46—67), Сасноўка (29—45), Старасельле (122—216), Старыя Стайкі (80—191).

Таўкачоўскі сельсавет: вёскі Акцябр*, Барыскавічы (28—40), Вялікія Лазіцы (69—151), Гаваяды (64—158), Дубраўка (43—65), Зацішша (20—32), Ляхаўка (5—10), Малыя Лазіцы (69—123), Малыя Смятанічы (30—39), Мерч (39—53), Мілёры*, Перакоп (8—8), Селішча*, Скубілаўка (5—7), Смятанічы (9—15), Таўкачы (57—160), пасёлак Слаўгарадскі (85—217).

Фашчаўскі сельсавет: вёскі Дубраўка (113—191), Дубраўка-2 (37—51), Завараты (27—80), Нічыпаравічы (64—110), Патапава (76—105), Сасноўка (29—45), Святлоўка*, Фашчаўка (309—692), Чамаданы (126—225), Чарапы (78—128).

Чарнаруцкі сельсавет: вёскі Бабічы (24—34), Бабчына (9—16), Карбатоўка (112—220), Кліматічы (84—250), Рубеж*, Палыкавічы (27—47), Рагозна (29—56), Рамшына (47—93), Ступляны (54—96), Тударава (112—280), Чарнаручча (130—343), Чырвоная Горка (22—49).

Падрыхтаваў *Л. Анціпенка*

[1] У дужках першая лічба — колькасць двароў, другая — колькасць жыхароў. Звесткі на 1997 год.

* Зорачкай (*) пазначаны населеныя пункты, якія перасталі існаваць у сувязі з узбуйненнем, не аднавіліся пасля вайны і па іншых прычынах.

Рэха Чарнобыля

На сваіх і чужых не дзелім

...Бясспрэчна, як старшыня сельскага Савета я не магла раней дапусціць, што разам са звыклымі справамі давядзецца вырашаць і чарнобыльскія. Як вядома, Шклоўшчына не падверглася забруджванню радыенуклідамі пасля аварыі на ЧАЭС. А вось шэраг паўднёва-ўсходніх раёнаў Магілёўскай вобласці гэтая бяда не абмінула, у тым ліку і Слаўгарадскі р-н. Таму далейшае жыццё ў многіх вёсках Слаўгарадчыны стала небяспечнае. Пацярпелым на выбар прапаноўваліся чыстыя раёны. Менавіта такі чысты куточак аблюбавалі на Шклоўшчыне жыхары вёскі Кулікоўка Слаўгарадскага р-на — на тэрыторыі нашага сельсавета. Кулікоўцы спынілі свой выбар на Гавядах. Першымі сюды прыехалі кулікоўскія мужчыны, чалавек дзесяць, якія старанна ўзяліся за стварэнне адпаведнай базы для сваіх землякоў. Першачаргова паклапаціліся пра часовае жыллё. Жылі разам сем'ямі, пакуль будаўнікі не завяршылі цагляныя катэджы. Некаторым слаўгарадскім сем'ям калгас «Расвет» выдзеліў часова кватэры.

Сельскі Савет па іх просьбе надзяліў прысядзібнымі ўчасткамі для вырошчвання агародніны, бульбы і збожжавых. Мы разумелі, што кулікоўцы — людзі вясковыя і жыць без карміцелькі-зямлі ім нельга.

Размеркаванне жылля для перасяленцаў таксама не абыходзіцца без мясцовай улады. Гэтая работа не заключаецца толькі ў тым, каб выпісаць ордэр, хаця за апошнія два гады асабіста мне прыйшлося запоўніць каля сотні такіх ордэраў. За кожнай паперкай у маёй памяці назаўсёды застаўся лёс канкрэтнага чалавека, якому цяжка было развітацца з ранейшай мясцінай — радзімай, каб пераехаць да нас, у Гавяды. Увачавідкі паўстаюць зламаныя іх лёсы. Як бы разам дзелім іхнюю бяду, іхні сум па радзіме.

Але не толькі на жыллёвых момантах, што датычацца чарнобыльскіх праблем і пытанняў, замыкаецца сфера дзеянняў сельскага Савета. Зразумела, у новым пасёлку, які вырас побач з Гавядамі, акрамя маладых сем'яў, жывуць і састарэлыя людзі. Некаторым з іх патрэбны догляд і дапамога. Такіх людзей шмат ёсць і ў нашых вёсках. Як сваіх, так і пераселеных старых мы не пакідаем без увагі. Пры магчымасці выдзяляем сродкі. Рамантуем дахі, печы. Такую дапамогу сельскі Савет аказаў нядаўна інваліду Вялікай Айчыннай вайны Аляксандру Іванавічу Шарамкову, сёстрам Софіі Васільеўне і Вользе Васільеўне Лапарэнкам.

Вядома, старыя адзінокія людзі, якія пераехалі з забруджанай зоны, жывуць у нядаўна пабудаваных, добраўпарадкаваных кватэрах, але яны патрабуюць догляду. На просьбе сельскага Савета большасць сусядзяў аказвае ім дапамогу.

Н. Андрэйчыкава

Афганскае водгулле

Боль бацькоў ніколі не сунімць

Мінула колькі гадоў з часу вываду савецкіх войск з Афганістана. У беларусаў, былых грамадзян ранейшага Саюза, неадназначныя адносіны да той замежнай вайны. Але ў адным, бадай, павінны ўсе мы быць аднадушнымі — у вялікай павазе да памяці загінуўшых воінаў, у нязменным спачуванні да іх няўцешных бацькоў. Менавіта на гэтым быў зроблены акцэнт у нашай гутарцы са старшынёй раённага аб'яднання воінаў-інтэрнацыяналістаў «Памяць» Сяргеем Мініным.

— Нядаўна ў Маскве Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка яшчэ раз на міжнародным узроўні падцвердзіў, што

Г. А. Бабейкін

У. М. Ільюшэнка

А. Ф. Салапаеў

нашы салдаты не будуць служыць і ваяваць на чужой зямлі.

— Так, мы не хочам ваяваць, але той, хто лічыць сябе сапраўдным мужчынам, павінен ведаць гэтую навуку і быць гатовы бараніць Айчыну. Менавіта ваенна-патрыятычнае выхаванне моладзі з'яўляецца адной з асноўных задач нашага аб'яднання «Памяць», членамі якога праводзіліся ўрокі мужнасці ў шклоўскіх школах, дарэчы, і цяпер праходзяць у іх Дні памяці загінуўшых воінаў-афганцаў.

— Сяргей, давай яшчэ раз пайменна ўспомнім салдат са Шклоўшчыны, якіх забрала вайна ў Афганістане.

— Паспеўшы толькі атрымаць медаль «За адвагу», загінуў на той вайне і знайшоў апошні прытулак на Рыжкавіцкіх могілках шкловец, былы выпускнік СШ № 4 **Генадзь Бабейкін.** Дарэчы, пакуль толькі ў гэтай школе ёсць у музеі куток загінуўшага воіна-афганца. Родам з вёскі Аўчыненкі, закончыў у свой час Чарнянскую СШ, атрымаўшы ордэн Чырвонай Зоркі, у труне вярнуўся з Афгана **Уладзімір Ільюшэнка.** Узнагароджаны такім жа ордэнам, загінуў на афганскай зямлі і ўраджэнец вёскі Дзіўнава, былы выпускнік Ардацкай сярэдняй школы **Алег Салапаеў.** Шануючы памяць гэтых салдат, наведвалі іх сем'і, адзначалі разам Дзень памяці загінуўшых воінаў-афганцаў у ранейшыя гады. Усклалі кветкі і на магілу ў вёсцы Вышкава афіцэра запаса **Уладзіміра Скарабагатава,** які памёр ад хваробы, падчас афганскай вайны.

...Мы памятаем і заўсёды нізка кланяемся бацькам Генадзя Бабейкіна — Раісе Андрэеўне і Анатолію Міхайлавічу, Уладзіміра Ільюшэнкі — Іраідзе Андрэеўне і Міхаілу Сцяпанавічу, Алега Салапаева — Фёдару Савельевічу (маці памерла ўжо) і Уладзіміра Скарабагатава — Танне Адамаўне і Уладзіміру Ільічу... І хоць дзяржава праяўляе клопат пра гэтыя сем'і, але, зразумела, усім гэтым не заменіш і не вернеш загінуўшых сыноў. Яны будуць жыць у нашай памяці!

У. Паўлаў

«Ударны фронт». 1996. 14 лютага.

ШКЛОЎСКІ РАЁН

БІБЛІЯГРАФІЯ

Александров А. А. Княгиня Ольга: Летопись, археология, топонимика. Псков, 1987. С. 90–93.

Алексеев Л. В. Полоцкая земля: Очерки истории Северной Белоруссии в IX–XIII вв. М., 1966.

Алексеев Л. В. Смоленская земля в IX–XIII вв.: Очерки истории Смоленщины и Восточной Белоруссии. М., 1980.

Антипов В. Г. Парки Белоруссии. Мн., 1975. С. 100–101.

Артеменко И. И. Племена Верхнего и Среднего Поднепровья в эпоху бронзы. М., 1967.

Археалогія і нумізматыка Беларусі: Энцыкл. Мн., 1994.

Баркулабаўскі летапіс // Помнікі старажытнай беларускай пісьменнасці. Мн., 1975. С. 116–117.

Барышев Г. И. Театральная культура Белоруссии XVIII в. Мн., 1992. С. 213–218; 245–246.

Без-Карнилович М. Исторические сведения о примечательнейших местах Белоруссии. Спб., 1855. С. 17–18.

Беларуская савецкая энцыклапедыя: У 12 т. Т. 11. Мн., 1974. С. 207.

Белорусская ССР. Краткая энциклопедия: В 5 т. Т. 5. Мн., 1981. С. 430.

Беларусь у Вялікай Айчыннай вайне. 1941–1945. Мн., 1990.

Белорусские древности. Мн., 1957.

Белоруссия в эпоху феодализма: Сб. док.: В 3 т. Т. 1. Мн., 1959. С. 23–28; Т. 2, 1960. С. 262, 371–372; Т. 3, 1961. С. 100–101.

Белоруссия в эпоху капитализма: Сб. док.: В 3 т. Т. 1. Мн., 1983. С. 23–24; Т. 2, 1990. С. 179–180.

Белоруссия в борьбе против польских захватчиков в 1919–1920 гг. Мн., 1940.

Билецкий А. Описание Любинического прихода Горецкого уезда. Могилев, 1899.

Бич О. М. Рабочее движение в Белоруссии в 1861–1909 гг. Мн., 1983. С. 275–277.

Болбас М. Ф. Развитие промышленности в Белоруссии. 1795–1861. Мн., 1966.

Болбас М. Ф. Промышленность Белоруссии. 1860–1900. Мн., 1978.

Борьба за Советскую власть в Белоруссии. 1918–1920: Сб. док.: В 2 т. Т. 1. Мн., 1960. С. 63, 171, 281–283.

Булкин В. А. Некоторые данные об исторической географии Центральной Белоруссии (Древнерусское государство и славяне). Мн., 1983.

Бычкоў А. Нарыс з гісторыі Магілёўшчыны. Мн., 1927.

Вапановіч Я. Н. Слоўнік назваў населеных пунктаў Магілёўскай вобласці. Мн., 1983.

Вела нас партия. Мн., 1984. С. 351–360.

Великая Октябрьская социалистическая революция в Белоруссии. Т. 2. Мн., 1957. С. 816.

Великая Отечественная война. 1941–1945. 2-е изд. М., 1973.

Верещагин П. Д. Из истории переселения крестьян Могилевской губернии на окраины России в конце XIX – начале XX в. // Уч. зап. М., 1956. Вып. 3.

Военно-статистическое обозрение Российской империи. Т. 8, ч. 3. Могилевская губерния. СПб., 1898.

Волости и важнейшие селения Европейской России. Вып. 5. Губернии Литовской и Белорусской областей. СПб., 1886.

Восстание в Литве и Белоруссии. 1863–1864. М., 1965. С. 485.

В памяти народной. М., 1969.

Всенародная борьба в Белоруссии против немецко-фашистских захватчиков: В 3 т. Мн., 1983–1985.

Выржыкоўскі А. А. Вывучэнне курганоў ля в. Капысіца Шклоўскага раёна // Беларускія старажытнасці. Мн., 1972.

Гарады і гарадскія пасёлкі Беларусі. Мн., 1981.

Географическо-статистический словарь Российской империи / Сост. П. Семёнов. СПб., 1865.

Герои Советского Союза – могилевчане. Мн., 1985.

Гісторыя Беларускай ССР: В 5 т. Т. 1. Мн., 1972; Т. 2, 1972; Т. 3, 1973; Т. 4–5, 1975.

Гісторыя Беларусі ў дакументах і матэрыялах. Т. 1. Мн., 1936; Т. 2, 1940.

Гісторыя беларускага тэатра. Т. 1. Мн., 1983. С. 212–218.

Голас Радзімы. 1982. 4 сак.; 1987. 18 чэрв.

Гордеев Б. П. Могилевщина: Памятники бессмертной славы. Мн., 1986. С. 140.

Гражданская война и военная интервенция в СССР: Энцикл. М., 1983. С. 119, 536.

Грицкевич А. П. Частновладельческие города Белоруссии в XVI–XVIII вв. Мн., 1975. С. 18, 63, 80.

Дела их золотом горят. Мн., 1976.

Дембовецкий А. С. Опыт описания Могилевской губернии: В 3 т. Могилев, 1882–1884.

Документы и материалы по истории Белоруссии: В 4 т. Мн., 1936, 1940, 1953, 1954.

Древности железного века в междуречье Десны и Днепра: Свод археологических источников. Вып. 11–12. М., 1962.

Егорейченко А. А. К истории населения Белоруссии в раннем железном веке // СА. 1982. № 1.

Ермаловіч М. І. Старажытная Беларусь: Полацкі і Новагародскі перыяды. Мн., 1990. С. 3–38, 75–77.

Живописная Россия / Под ред. П. Семёнова. Т. 3, ч. 2. Белорусское Полесье. СПб., 1882. С. 236, 301, 310, 410–411.

Жучкевич В. А. и др. Города и села Белорусской ССР: Ист.-геогр. очерки. Мн., 1959.

Загорульский Э. М. Древняя история Белоруссии: Очерки этнической истории и материальной культуры до IV в. Мн., 1977.

Записки Северо-Западного Императорского русского географического общества: В 4 кн. Вильня, 1910–1914.

Збор помнікаў гісторыі і культуры: Магілёўская вобласць. Мн., 1986. С. 380–387.

Зябловский Е. Землеописание Российской империи. Ч. 3. СПб., 1810.

Ігнатоўскі У. М. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі. Мн., 1991.

Известия Могилевского Совета... 1918–1919.

Исаенко В. Ф. Археологическая карта Белоруссии: Памятники каменного века. Вып. 1. Мн., 1968.

Исторический вестник. Т. 22. СПб., 1885.

Их именами названы: Энцикл. справ. Мн., 1987.

Календарь для духовенства Могилевской епархии на 1899 год. Могилев, 1899.

Калечиц Е. Г. Первоначальное заселение Белоруссии. Мн., 1984.

Калечиц Е. Г. Памятники каменного и бронзового веков Восточной Белоруссии. Мн., 1987.

Кернажыцкі К. І. Гаспадарка прыгоннікаў Беларусі ў канцы XVIII і першай палове XIX ст. Мн., 1935.

Копытин В. Ф. Археологические памятники Шкловского района. Могилев, 1993. С. 27–49.

Коялович М. Чтение по истории Западной России. СПб., 1884.

Крестьянское движение в Белоруссии после отмены крепостного права (1861–1862 гг.): Док. и материалы. Мн., 1959.

Культура. 1993. 24 мая. С. 4–5.

Ластоўскі В. Ю. Кароткая гісторыя Беларусі. Вільня, 1910. С. 11–12, 218–219.

Левко О. Н. К проблеме этнокультурного развития населения северо-восточной Белоруссии в I – нач. II тысячелетия: Тез. докл. Мн., 1990.

Левко О. Н. К проблеме этнокультурного развития населения северо-восточной Белоруссии в I – нач. II тысячелетия // Славяне: адзінства і мнагастайнасць: Тэз. дакл. Мн., 1990.

Левко О. Н. Средневековая Орша и ее округа: Ист.-археол. очерк. Орша, 1993.

Левко О. Н. Памятники второй половины I тыс. н. э. северо-восточной Белоруссии в свете формирования племенных «княжений» // Гіст.-археал. зб. Мн., 1994. № 5.

Левко О. Н. Пути и характер расселения славян на территории северо-восточной Белоруссии // VI конгресс Муса. С. 38–41.

Левко О. Н., Колосовский Ю. В. К вопросу о культурной принадлежности городищ 3-й четверти I тыс. н. э. Оршанского Поднепровья // Археалогія і старажытная гісторыя Магілёўшчыны і сумежных тэрыторый. Магілёў, 1994. С. 133–141.

Легенды і паданні. Мн., 1983.

Лучин А. П. 1812 г.: Наполеон в пределах Могилевской губернии. Могилев, 1912.

Лысенко П. Ф. Дреговичи. Мн., 1991.

Магілёўшчына да дзесятае гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі. Магілёў, 1927.

Маліцэўскі У. А., Пабока П. М. Шклоў // Нашы гарады. Мн., 1991. С. 294–301.

Мастацтва Беларусі. 1988. № 1. С. 69–71.

Митрофанов А. Г. Железный век средней Белоруссии (VII–VI вв. до н. э.– VII в. н. э.). Мн., 1978.

Могилевская епархия: Ист.-стат. описание: В 4 кн. Могилев, 1905–1908.

Могилевская область БССР. Мн., 1975.

Могилевская старина. Вып. 1. Могилев, 1900; Вып. 2, 1901; Вып. 3, 1903.

Могилевские губернские ведомости. Часть неофициальная. 1848. № 1; 1898. № 20.

Могилевские епархиальные ведомости. 1885–1906.

Могилевщина. Вып. 1. Могилев, 1991; Вып. 3, 1993.

Навеяно в сердце народном. Мн., 1984.

Народное образование в Могилевской губернии. 1912–1913 гг. Могилев, 1913.

Нарысы гісторыі Беларусі. Мн., 1995.

Насевіч В. Л. Род князёў Друцкіх у гісторыі Вялікага княства Літоўскага (XIV–XVI стст.): Старонкі гісторыі Беларусі. Мн., 1992. С. 81–103.

Насельніцтва Беларусі і сумежных тэрыторый у эпоху жалеза. Мн., 1992. С. 83–86.

Обзор Могилевской губернии. Могилев, 1883–1915.

Обломский А. М. Племена лесной зоны и лесостепь в I–III стст. н. э. // Насельніцтва Беларусі і сумежных тэрыторый у эпоху жалеза. Мн., 1992. С. 83–86.

Обозрение истории Белоруссии с древнейших времен. СПб., 1857.

Описание городов и местечек Могилевской губернии. Могилев, 1882.

Опыт описания Могилевской губернии. Кн. 3. Могилев, 1882. С. 44–48.

Очерки Белоруссии: Ист. прошлое. СПб., 1876.

Очерки мятежного движения Могилевской губернии в 1863 г. Ч. 1–2. Вильня, 1865.

Очерки по археологии Белоруссии. Ч. 1, Мн., 1970; Ч. 2, 1972.

Очерки этнической истории и материальной культуры (до IX в.). Мн., 1977.

Памятные книжки Могилевской губернии на 1861—1916 гг.

Первоисточники для истории Могилевского края / Под ред. Е. Р. Романова. Вып. 1. Могилев, 1916.

Поболь Л. Д. Археологические памятники Белоруссии: Железный век. Мн., 1983.

Поболь Л. Д. Славянские древности Белоруссии: Железный век. Мн., 1979.

Поболь Л. Д. Славянские древности Белоруссии: Ранний этап зарубинецкой культуры. Мн., 1971.

Побратимы Матросова (Ежков). Мн., 1984. С. 211—218.

Подпольные комсомольские органы Белоруссии в годы Великой Отечественной войны. Мн., 1976.

Подпольные партийные органы Компартии Белоруссии в годы Великой Отечественной войны. 1941—1945. Мн., 1975.

Полипенко М. Ф. Этнография Белоруссии. Мн., 1981.

Польскі С. А. Нарысы геаграфіі гарадоў Беларускай ССР. Мн., 1973. С. 121—122.

Помнікі гісторыі і культуры. 1984. № 2. С. 19—20.

Попов Р. Белоруссия и белорусы. Мн., 1879.

Прамень камунізму. 1935—1936.

Прамысловыя прадпрыемствы дарэвалюцыйнай Беларусі. Мн., 1988.

Преступления немецко-фашистских оккупантов в Белоруссии. Мн., 1963.

Романов Е. К эпохе 1812 года // Могилевские ведомости. 1896. № 42, 44, 60.

Романов Е. Р. Раскопки в имении Чирчино // Могилевская старина. Вып. 1. Могилев, 1900.

Романовский М. Т. Развитие мануфактурной промышленности Белоруссии (вторая половина XVIII — первая половина XIX века). Мн., 1966.

Россия: Полное геогр. описание нашего Отечества. Т. 9. Верхнее Поднепровье и Белоруссия. СПб., 1905. С. 468—470.

Русско-белорусские связи: Сб. док. Мн., 1963. С. 307—308, 316—317, 326.

Севостьянов Г. Н., Жуковская В. М. За линией фронта. Мн., 1981.

Седин А. А. Новые городища в Восточной Белоруссии (Могилевщина). Вып. 3. Могилев, 1992.

Седов В. В. Славяне Верхнего Поднепровья и Подвинья. М., 1970.

Седов В. В. Происхождение и ранняя история славян. М., 1979.

Симонов К. Разные дни войны. Т. 1. М., 1982. С. 100—101.

Слюнькова И. Н. Архитектура городов Верхнего Приднепровья. XVII — середина XIX в. Мн., 1992.

Спадчына. 1993—1994.

Список населенных местностей Могилевской губернии. Могилев, 1910. С. 17—21, 54—60, 137—139.

Старажытная беларуская літаратура. Мн., 1990. С. 50—59.

Старонкі гісторыі Беларусі. Мн., 1992. С. 88—89.

Статистический обзор Могилевской губернии по 1914 г. Могилев, 1915, февраль. С. 14—21.

Тарасаў С. В. Полацкае княства (Станаўленне і барацьба за дзяржаўную незалежнасць) // Старонкі гісторыі Беларусі. Мн., 1992. С. 37—46.

Тарасенко В. Р. К истории позднеродового общества на территории Белоруссии // Изв. АН БССР. 1948. № 2.

Ткачоў М. А. Замкі і людзі. Мн., 1991. С. 139—146.

Топографические примечания на знатнейшие места путешествия ея Императорского Величества в Белорусском наместничестве. СПб., 1780.

Топольская М. Б. Dobra Szklowskie na Bialorusi Wschodni ej XVII w. Warszawa, 1969, s. 35, 72, 74...

Третьяков П. Н. Восточнославянские племена. М., 1953.

Третьяков П. Н. По следам древних славянских племен. Л., 1982.

Турчинович Ф. Обозрение истории Белоруссии с древнейших времен. СПб., 1857.

Усе раёны БССР. Мн., 1933.

Фурсов М. В. Исторический очерк Могилевской губернии. Могилев, 1882.

Чантурия В. А. Архитектура Белоруссии к XVIII — началу XIX в. Мн., 1962. С. 7, 138, 217—218.

Шляхі калектывізацыі. 1930. № 5—7; 1931. № 7—11.

Штыхаў Г. В. Галасы далёкіх продкаў. Мн., 1968.

Штыхаў Г. В. Насельніцтва зямель Беларусі ў IX—XIII стст. З глыбіні вякоў. Наш край. Мн., 1992.

Шчарбакоў В. К. Нарыс гісторыі Беларусі. Ч. 1. Мн., 1934.

Эканамічная гісторыя Беларусі: Курс лекцый. Мн., 1993.

Этнаграфія Беларусі: Энцыкл. Мн., 1959.

ЗМЕСТ

Да чытача (17).

Ад часоў першабытных — 1917

Зямля нашых продкаў (19). З гісторыі вывучэння археалагічных помнікаў (19). Паселішчы каменнага і бронзавага вякоў (21). Помнікі эпохі жалеза і раняга сярэднявечча (25). Асваенне Шклоўшчыны славянамі (30). Рэестр помнікаў археалогіі (32). Старонкі мінулага (35). У складзе Вялікага княства Літоўскага (35). Шклоўскія землі ў XIY—XYIII стст.: межы, уладальнікі (38). Сімвал горада (41). Магнацкая і сялянская гаспадарка Шклоўскага графства (43). Апусташэнне за апусташэннем (44). У складзе Расійскай імперыі (47). На службе ў Расіі (48). Жыццё Зорыча ў Шклове (49). На рубяжы XYIII — XIX стст. (51). Пра Шклоўшчыну расказвалася (54). З дакументаў мінулага (57). Падзеі 1863 г. на Шклоўшчыне (62). Адміністрацыйна-тэрытарыяльны падзел на пачатак XX ст. (64). Царкоўныя прыходы (64). Царкоўнапрыходскія школы (66). Загінулі ў руска-японскую вайну 1904—1905 гг. (67). Напярэдадні першай рэвалюцыі ў Расіі (67). У гады першай сусветнай вайны (70). Родам са Шклоўшчыны (72).

1917—1941

Да новага грамадскага ладу (77). Ад Лютага да Кастрычніка (77). Дакументы сведчаць (79). Падпольны падраённы камітэт РКП(б) у Шклове (81). Радкі з газет (88). Актыўныя змагары за новы лад жыцця (90). Вачыма карэспандэнтаў (99). У мірны час (104). Першыя камуністычныя суботнікі (105). Радкі з газет (106). Са справаздачы павятовага і акружнога эканамсаветаў (108). Утварэнне раёна (108). З даклада нам. старшыні акрвыканкома аб стане Шклоўскага раёна... (109). З пратакола пленума Шклоўскага РК КП(б)Б ад 3 сак. 1926 г. (111). Радкі з газет (112). З даклада ў СНК БССР старшыні камісіі па эканамічным абследаванні Шклоўскага раёна (114). У некалькі радкоў (117). Пастанова бюро ЦК КП(б)Б «Аб становішчы ў Шклоўскай раённай партарганізацыі Магілёўскай акругі» (122). Са справаздачы аб дзейнасці райпартарганізацыі (125). У некалькі радкоў (126). Праверка сцвярджала (128). У некалькі радкоў (132). Удзельнікі УСГВ у 1940 г. (135). Ахвяры беспадстаўных рэпрэсій (137).

1941—1945

У гады Вялікай Айчыннай вайны (156). Абарона Шклова (157). У першыя месяцы акупацыі раёна (161). Палітыка рабаўніцтва, насілля, крывавага тэрору (162). Народ не пакарыўся (171). Букштынаў Ф. І. У барацьбе за вызваленне роднай зямлі (172). Партызанскія фарміраванні, якія дзейнічалі на Шклоўшчыне (175). Кірпіч Г. А. (179). Буланаў І. Дз. З успамінаў (180). Іваноў Р. С. З успамінаў (183). Счаслаўскі П. І. (184). З дакладной запіскі камандавання партызанскай брыгады «Чэкіст» у ЦК КП(б)Б (185). Атрады дзейнічаюць (188). Удары па ворагу мацнелі (201). Разведка дакладвала. З успамінаў П. А. Галіцына (210). Партызаны брыгады «Чэкіст», узнагароджаныя ордэнамі і медалямі СССР (212). Падполле дзейнічала (214). Надышоў час вызвалення (222). Дакументы сведчаць (223). Загад Вярхоўнага Галоўнакамандуючага (236). Адзначаны Зоркай Героя (236). Сляды вайны: матэрыяльныя і людскія страты (243). Воіны Чырвонай Арміі, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны пры абароне і вызваленні раёна... (256). Воіны-землякі, якія загінулі ці прапалі без вестак на франтах Вялікай Айчыннай вайны... (273). Спіс партызан брыгады «Чэкіст», якія загінулі ці прапалі без вестак у 1942 — ліпені 1944 г. (392). Ахвяры фашызму: мірныя грамадзяне раёна, загубленыя акупантамі (396).

1945 — да нашых дзён

Час адраджэння (411). Аднаўленне сельскіх Саветаў (413). Калгасы раёна. 1947 г. (413). Узнятыя з папялішчаў (414). Дом, у якім ядналіся сэрцы (415). Аб стане раёна на 1.01.1952 г. (417). Радкі з газеты (419). За годам — год, падзея за падзеяй (423). Вынікі работы народнай гаспадаркі раёна за 1995 г. (426). Працаваць і жыць за свой кошт (427). Вынікі эканамічнага і сацыяльнага развіцця раёна ў 1997 г. (429). Чалавек слаўны працай (429). Прысвоена званне «Маці-гераіня» (438). Акрыліліся на зямлі Шклоўскай (439). Удастоены звання «Заслужаны» (451). З матэрыяльнай і духоўнай спадчыны (459). Помнікі архітэктуры і будаўніцтва (459). Шклоўскі кадэцкі корпус (464). Шклоўскі балет (467). Экскурс у этнаграфічную спадчыну (471). Газетным радком (473). Літаратурная карта Шклоўшчыны (483). З гісторыі вёсак (489). Населеныя пункты Шклоўскага раёна (па стану на 1.01.1997 г.) (502). Рэха Чарнобыля (503). Афганскае водгулле (504). Бібліяграфія (506).

* * *

У пошуку і зборы матэрыялаў для гісторыка-дакументальнай хронікі «Памяць» прымалі ўдзел прадстаўнікі грамадскасці і краязнаўцы раёна: Р. А. Андрэева, Л. М. Анціпенка, Н. І. Буйніцкая, А. П. Грудзіна, С. М. Жукоўская, М. Ф. Ільюшэнка, Н. Н. Ільюшэнка, В. Ф. Капыцін, Э. А. Карніловіч, І. Я. Краўцоў, І. В. Кулікаў, Л. В. Кроцікаў, В. М. Паўлава, У. А. Паўлаў, А. Л. Турбінскі, А. М. Чупрынскі.

У падрыхтоўцы спісаў загінуўшых жыхароў раёна ўдзельнічалі супрацоўнікі райваенкамата, раённага, гарадскога і сельскіх Саветаў, праваахоўных органаў, раённага краязнаўчага музея.

Фота: А. Н. БЯЛЯСАЎ. З архіўных фондаў, перыядычных выданняў, фатаграфій, што захаваліся ў сем'ях грамадзян.

Навукова-папулярнае выданне

ПАМЯЦЬ

Гісторыка-дакументальная хроніка Шклоўскага раёна

Мастацкі рэдактар
Дз. Я. Дзівін

Тэхнічныя рэдактары
В. П. Безбародава,
В. М. Берсан

Карэктары
Л. В. Лебедзева,
Л. М. Макейчык,
А. З. Ліпень,
А. М. Кудлачонак

Здадзена ў набор 27.10.97. Падпісана да друку 10.08.98. Фармат 70×100 1/16. Папера афсетная. Гарнітура Кудрашоўская. Афсетны друк. Ум. друк. арк. 41,5. Ул.-выд. арк. 52,6. Тыраж 5000 экз. Заказ 2058.

Дзяржаўнае прадпрыемства выдавецтва «Універсітэцкае» Дзяржаўнага камітэта Рэспублікі Беларусь па друку. Ліцэнзія ЛВ № 9 ад 31.12.97. 220048, Мінск, пр. Машэрава, 11.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат ВІІП імя Я. Коласа. 220005, Мінск, вул. Чырвоная, 23.